

H. n16.

In raymūdj lullj Artem

O quę latuere diu lullj monumenta diserti
Exprimęre suũ prospice tanę caput
Ne liceat totos carptim gustare libellos
& dulcata schŏlis campre ~~cruciatu~~ perpetuo
Atq; & iam nō est laudis transeundus modus
. . ullus h- bq' certe illustreqmd ~ loqio
Hęrenda si quę sunt spmoso obruśta labore
Temporis hæc culpæ sunt reserenda suę
. . rum nij afflatus quorundam est numĩ a ũ
At superest multus vbmo visse tamen.
Hagette ô Jungues scabras apparete latebras
Vos qmbr est puris mens melior tribus.
Q qmd habęs dotti raymūans (reduta) tendo
Tanto horrore insequitur a discrean o
Vt prdeat discęre snos per tempora vite.
Nam mihil hic preq̃ squalida barbaries.

fratrum Minorum Recollectorum

Practica cõpendiosa artis Raymũdi Lul.

Explanatio compẽdiosaq; applicatio artis illuminati doctoris magistri Raymundi Lull ad oẽs facultates: per reuerendũ magistrũ Bernardũ de lauinheta artium & theologie doctorem lucubrata: et ad communem omnium vtilitatem edita.

Huius operis nouẽ sunt libri.

Primꝰ ẽ de sermocinali facultate: scz de grãmatica: logica: & rethorica.
Secundus est de diuino esse: in quo diuina vnitas personarumq; trinitas euidentissime probatur.
Tertius est de creatione mundi: et rerum spiritualium corporaliũq; ordine ad hominem vsq; inclusiue.
Quartꝰ de possibilitate necessitate et modo incarnationis verbi dei: tempore: et statu innocentie.
Quintus de lapsu primi parẽtis: & vtroq; testamẽto. De diuisione totius seculi: & supputatione annoꝝ a creatiõe mũdi vsq; ad psentẽ diẽ.
Sextus de reparatione generis humani: ac oĩbus articulis fidei ad humanitatẽ pertinẽtibus. De sacramẽtis ecclesie: & potestate pape.
Septimꝰ est de practica vtriusq; testamẽti: & de arte predicãdi. De decẽ preceptis legis: de septẽ donis spiritus sancti: & septẽ operibus mie.
Octauꝰ de consideratione cuiuslibet artis: scilz

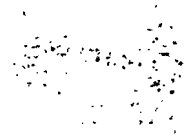
De mathematica i gñali.	De agricultura.	De cura morboꝝ: q vulgo incurabiles habentur.
De eadem in speciali.	De lanificio.	
De geometria.	De venatione.	
De arithmetica.	De militia.	De phia naturali.
De musica.	De architectura.	De metaphysica.
De astrologia.	De nauigatione.	De theologia.
De perspectiua.	De medicĩa speculatiua.	De phia morali.
De arti. mechanicis: vcz	De medicina operatiua.	De vtroq; iure.

Nonus liber & vltimus est de questionibus artificialibus: & ad mentẽ cuiuslibet artificis. De memoria: ac de Jesu xpo: & probatione fidei christiane cõtra turchos et infideles cõfutãdo eoꝝ erroneas sectas.
Opus aureum & omni laude dignissimũ: mira quadã rerum diuinarum: humanarumq; ac figurarum varietate sparsum: qõ Lauinheta regum ac principum dici potest: quoniam vt Horatij vtar verbis.

Eque pauperibus prodest: locupletibus eque
Eque neglectum pueris: senibusq; nocebit.

Commenta Aurelia

Catalogo 1662 adscriptus
1523
Ex Domina Joanna Nyon dono.

fratrum Minorum Recollectorum

¶ Practica cõpendiosa artis Raymũdi Lul.

¶ Explanatio compẽdiosaq; applicatio artis illuminati doctoris magistri Raymundi Lull ad oẽs facultates: per reuerendũ magistrũ Bernardũ de lauinheta artium ⁊ theologie doctorem lucubrata: et ad communem omnium vtilitatem edita.

¶ Huius operis nouẽ sunt libri.

¶ Primꝰ ẽ de sermocali facultate: scz de grãmatica: logica: ⁊ rethorica.

¶ Secundus est de diuino esse: in quo diuina vnitas personarumq; trinitas euidentissime probatur.

¶ Tertius est de creatione mundi: et rerum spiritualium corporaliũq; ordine ad hominem vsq; inclusiue.

¶ Quartꝰ de possibilitate necessitate et modo incarnationis verbi dei: tempore: et statu innocentie.

¶ Quintus de lapsu primi parẽtis: ⁊ vtroq; testamẽto. De diuisione totius seculi: ⁊ supputatione annoꝝ a creatiõe mũdi vsq; ad psentẽ diẽ.

¶ Sextus de reparatione generis humani: ac oĩbus articulis fidei ad humanitatẽ pertinẽtibus. De sacramẽtis ecclesie: ⁊ potestate pape.

¶ Septimꝰ est de pratica vtriusq; testamẽti: ⁊ de arte predicãdi. De decẽ preceptis legis: de septẽ donis spiritus sancti: ⁊ septẽ operibus mile.

¶ Octauꝰ de consideratione cuiuslibet artis: scilz

De mathematica ingniali.
De eadem in speciali.
De geometria.
De arithmetica.
De musica.
De astrologia.
De perspectiua.
De arti. mechanicis: vcz
De agricultura.
De lanificio.
De venatione.
De militia.
De architectura.
De nauigatione.
De medicĩa speculatiua.
De medicina operatiua.
De cura morboꝝ: q vulgo incurabiles habentur.
De phĩa naturali.
De metaphysica.
De theologia.
De phĩa morali.
De vtroq; iure.

¶ Nonus liber ⁊ vltimus est de questionibus artificialibus: ⁊ ad mentẽ cuiuslibet artificis. De memoria: ac de Jesu xpo: ⁊ probatione fidei christiane cõtra turchos et infideles cõfutãdo coꝝ erroneas sectas.

¶ Opus aureum ⁊ omni laude dignissimũ: mira quadã rerum diuinarum: humanarumq; ac figurarum varietate sparsum: qđ Lauinheta regum ac principum dici potest: quoniam vt Horatij vtar verbis.

Æque pauperibus prodest: locupletibus eque
Æque neglectum pueris: senibusq; nocebit.

Conuentus Aurelia

Catalogo adscriptus
1662
1523
Ex Domina Joanne Nyem dono.

Exordium

QVdent breuitate moderni: lōga enim fol̄t sperni. Iccirco cōspiciēs ego in latitudine entis diuersa diuersimode prolixe et obscure a doctoribus tradita (qō quidem magnam infert mentibus hominum confusionem) ipse impulsus charitate statui omnia vt plures lineas ad vnum punctum reducere: qui quidem punctus est Christus benedictus: in quo omnia increata ⁊ creata tanq̄ in speculo relucent: et sic est conclusio conclusionū: ⁊ omnium conclusio. Et quia iuxta illud Therētianū. Nihil dictū quin fuerit prius iam dictū: iccirco non videbitur superfluū si dicta aliorum repetā: ordinem tamē breuitatē et claritatem nostro marte ponendo. Est autem miserrimi ingenij (teste Boetio) semper vti inuentis: et nihil de se posse inuenire: ideo si aliquid noui in hoc opere a nobis inuentū fuerit: gratias deo agam⁹: quoniā (teste Ambrosio) Omnis veritas a quocūq; dicat semper a deo est. Sed ne diu lectores animo suspensos teneam: ad rem perarduam (eius diuisione prehabita) animum meum applicabo: ⁊ primo ponam tabulam generalem: cuius tenor talis est.

Tabula

¶ De grāmatica parte prima primi libri.

De diffinitione grāmatice: ac de prima secūda ⁊ tertia declinatione. fo.j.
De quarta ⁊ quinta declinatione: ac de genere. fo.ij.
De etheroclitis cōparatiuis et suplatiuis: ⁊ de ꝓnomine: ⁊ verbo. fo.iij.
De prima cōiugatione: secūda: tertia: ⁊ quarta. fo.iiij.
De modo cōiugandi per oēs coniugationes. fo.v.
De verbis defectiuis ⁊ naturis verborum. fo.vj.
De v̄bis substātiuis vocatiuis: actiuis passiuis: neutris ⁊ cōibus. fo.eo.
De verbis deponentibus impersonalibus. fo.vij.
De infinitiuo ⁊ participio. fo.eo.
De aduerbio coniunctione: prepositione: ⁊ interiectione. fo.eo.
De oratione congrua: et eius constructione. fo.viij.
De orthographia: et fine totius grammatice. fo.eo.

¶ De logica secūda parte primi libri.

De terminis. fo.ix.
De vniuersalibus. fo.eo.
De genere: ⁊ specie. fo.eo.
De differentia: ⁊ de proprio. fo.eo.
De accidente. fo.eo.
De predicamentis. fo.eo.
De substātia: ⁊ de quātitate. fo.eo.
De predicamento quādo. fo.eo.
De predicamēto qualitatis. fo.eo.
De predicamento actionis. fo.eo.
De predicamēto passionis. fo.eo.
De predicamēto relationis. fo.eo.
De predicamento situs. fo.eo.
De predicamento v̄bi. fo.eo.
De predicamento habitus. fo.eo.
De propositione cathegorica. fo.x.
De conuersione. fo.eo.
De oppositionibus: et figura de ineſſe. folio eodem.
De equipolentijs. fo.xj.
De materia propositionis. fo.eo.
De legibus. fo.eo.
De propositione hypothetica. fo.eo.
De modalibus. fo.eo.
De figura modalium. fo.xij.
De suppositionibus fo.eo.
De ampliationib⁹ ⁊ de restrictiōe. f.eo.
De argumēto ⁊ syllogismo. fo.eo.
De prima figura. fo.xiij.
De secūda figura. fo.eo.
De tertia figura. fo.eo.
De locis: et primo de loco a maiori. folio. xiiij.
De loco ab equali. fo.eo.
De loco a maiori. fo.eo.
De loco a minori. fo.eo.
De cōsequētijs ⁊ fallacijs. fo.eo.
De fallacia equiuocationis. fo.eo.
De fallacia amphibologie. fo.eo.
De fallacia cōpositionis. fo.xv.
De fallacia diuisionis. fo.eo.
De fallacia accentus. fo.eo.
De fallacia figure dictionis. fo.eo.
De fallacia accidentis. fo.eo.
De fallacia ſm quid ⁊ simp̄r. fo.eo.
De fallacia ignorantie elēchi. fo.eo.
De fallacia petitionis principij. fo.eo.
De fallacia consequentis. fo.eo.
De fallacia nō cause vt causa. fo.eo.
De fallacia ſm plures interrogationes: vt vna. fo.eo.
De disputatione. fo.eo.
De inuestigatione medij inter subiectū ⁊ predicatum. fo.eo.
De sex speciebus medij. fo.xvj.
De venatione medij. fo.eo.

¶ De rethorica pars tertia primi libri.

Tabula

De genere demonstratiuo per princi-
pia artis. fo.xvij.
De questionibus que generi iudiciali
accõmodãtur. fo.xviij.
De triplici cõfirmatione sequẽdo sub-
iecta artis. fo.eo.
De bis que considerãtur in genere deli
beratiuo. ibidem.
De applicatione predicamentoꝝ acci-
dẽtaliũ ad tria supradicta gña.f.eo.
De regulis elegãtiarum. fo.eo.
¶ De introductiõe artis prima
parte secũdi libri.
De q̃tuor causis huius artis: vcz efficiẽ
te:materiali:formali:ꝛ finali. fo.xix.
De quinq; habitibus intellectus et de
arte ac sciẽtia ꝓprie dicta. fo.xx.
De modo et ordine quẽ seruare habet
intellect⁹ in sua operatione. fo.xxj.
De necessitate possibilitate et vtilitate
artis. fo.eo.
De alphabeto artis ꝛ litterarũ signifi-
catis. fo.eo.
¶ De secũda parte artis que est
de figuris. fo.xxij.
De explanatione prime figure.fo.xxiij.
De litterarũ origine ꝛ de ꝓbatione qõ
deus sit:ꝛ qõ deorum pluralitas sit
impossibilis. fo.eo.
De bis q̃ de deo absolute dicunt.fo.eo.
De demõstratione per equiparãtiam ꝛ
de idẽtitate ꝛ vnitate principioꝝ in
ea dẽ essentia. fo.xxiiij.
De diuina trinitate ꝛ protestatione au
toris circa ea que fidei sunt. f.xxiiij.
De generatione filij a patre. fo.xxv.
De duplici actu itellect⁹ i diuinis.f.eo.
De probatione quod filiatio prior sit
patre. fo.eo.
De essentialibus in diuinis que forma
liter aut comitãter concurrunt et
de productione spiritussancti et de
principio spiratiuo. fo.eo.
q̃ in diuinis nõ possunt esse plures per
sone tribus. fo.xxvj.
De notionalib⁹ ꝛ quid ꝓsona sit.fo.eo.
De generalitate et transcendentia prin
cipiorum et eoꝝ contractione.fo.eo.
¶ De scala intellect⁹ tertia par-
te secundi libri.
De secunda figura artis. fo.xxvij.
De primo triangulo. fo.eo.
De formalitatibus ꝛ nouem modis di
stinctionum per ordinem. fo.xxvij.
De identitate ꝛ concordantia: ꝛ de pra
ctica scale intellectus in essentialiter
ordinatis. fo.xxviij.
De duplici contrarietate et de eius sca
la:de duplici differentia principij et
de indifferẽtia creationis a patre et
filio et spiritu sancto. fo.xxix.
De tertio triangulo et de scala nature:
ꝛ de supremo gradu perfectionis in
rebus corporalibus quẽ obtinet virgo Maria. fo.xxx.
¶ De modo creationis prima
parte tertij libri.
De creatione principiorum substantia
lium. fo.xxxj.
De trib⁹ correlatiuis in qualibet re cõ-
sideratis. fo.eo.
De tertia figura et eius practica.fo.eo.
De constitutione substantie vniuersa-
lissime et eius probatione per prin-
cipia absoluta ꝛ respectiua.fo.xxxij.
De duplici acceptiõe substãtie.f.xxxiij.
De origine predicamẽtorum et de eoꝝ
probatione. fo.xxxiij.
De actuatione et priozitate substantie
respectu accidẽtium et contractione
eiusdẽ substãtie per spiritualitatem
b.vel.c. fo.xxxiij.
De differẽtia angeloꝝ et eoꝝ deductio-
ne per principia et regulas: et de tri-
plici hierarchia: ac de supremo gra-
du pfectionis i puris creaturis.f.eo.

Tabula.

De creatione cõstitutione3 ꝙ anime rationalis. fo.xxxv.
De cõtractione ſubſtãtie.i. materie prime in primo gradu per corporeitatẽ ⁊ corporis cõſtitutione. fo.eo.
¶ De natura corporali ſecũda parte tertij libri.
De primo corpore nature ſeu pria materia in ſecũdo gradu. fo.xxxvj.
De eius contractione per formas celorum. fo.eo.
De celo et eius plurificatione et motu ac aſſituatione cuiuſlibet per ordinem. fo.xxxvij.
De locis in quibus maiorẽ habet virtutem. fo.xxxvij.
De cõtractione primi corporis nature per formas elementorũ ſimpliciũ et eorum cõpoſitione. fo.eo.
De elementatiua ſeu materia prima in tertio gradu per principia et regulas bni9 artis deducta. fo.xxxviij.
De eius equali gradatione quo ad põdus qõ medici inueſtigãt ac etiam arkimiſte. fo.eod.
De vegetatiua deducta per principia ⁊ regulas. fo.xxxix.
De eius conſtitutione. fo.eo.
De quatuor potentijs que actũ vegetationis precedunt. fo.eo.
De cõſtitutione forme ſenſitiue. fo.eo.
De deductione forme ſenſitiue per principia ⁊ regulas. fo.xl.
De cõſtitutione imaginatiue et tribus eiuſdẽ potentijs. fo.eo.
De artificio nature ex elementatiua vegetatiua ſenſitiua et imaginatiua conſtituto. fo.eo.
De vniuerſalibus platonicis. fo.xlj.
De elemẽtis in tribus ſpheris diuerſificatis. fo.eo.
De impreſſionib9 que cauſantur in tribus regionibus aeris. fo.xlij.
De rebus animatis in terra plurificatis ⁊ earum ꝓprietatibus. fo.xliij.
De ꝓprietatibus berbarum. fo.xliij.
De animalibus orbatis in tribus ſpheris plurificatis. fo.eo.
De animalibus perfectis animã imaginatiuã habẽtibus. fo.eo.
¶ De principijs artis et eorum regulis ſparte.iij.tertij libri. fo.xliiij.
De creatione primi hominis ⁊ multiplicatione generis humani ac aliorum generabilium. fo.eo.
De ſylogiſmis ⁊ queſtionibus ex regulis formatis. fo.xliij.
De duplici bonitate: entitatiua videlz ⁊ morali: et de eius regula cum ſuis ſynonimis. fo.xlv.
De magnitudine et duratione et earũ ſynonimis ac regulis. fo.xlv.
De poteſtate: ſapiẽtia: voluntate ⁊ virtute: ac earum ſynonimis et regulis. fo.xlvj.
De veritate. fo.xlvij.
De gloria. fo.eo.
De differentia. fo.eo.
De cõcordantia. fo.eo.
De contrarietate. fo.eo.
De earũ ſynonimis ⁊ regulis. fo.xlvij.
De principio: medio: fine et maioritate. fo.xlviij.
De eaꝝ ſynonimis ⁊ regulis. fo.eo.
De equalitate: minoritate ⁊ earũ ſynonimis ac regulis. fo.xlix.
De natura mixta: ex corporali et ſpirituali que humana dicta eſt. fo.xlix.
De his que artiſta cõſiderare debet anteꝙ ad queſtionẽ reſpõdeat. fo.eo.
Quomodo generãtur opiniones ⁊ fallacie. fo.eo.
De triplici demõſtratione. fo.xlix.
De queſtionibus ⁊ regulis artis ⁊ primo de vtrũ ⁊ de modo paralogiſandi per omnes regulas. fo.l.

Tabula.

De secunda questione per .L. designata et eius modo paralogisandi fo.l.
De tertia questione per .B. designata ꝛ eius modo paralogisandi. fo.lj.
De questiõe de quare. designata p .E. ꝛ eius modo paralogisandi. fo.eo.
De questione de q̃to designata per .H. ꝛ eius modo paralogisandi. fo.ljj.
De questione de quali per .G. designata ꝛ eius modo paralogisandi. fo.eo.
De questione quando per .D. designata et eius mõ paralogisandi. fo.liij.
De questione de vbi per .J. designata ꝛ eius modo paralogisandi. fo.eo.
De questione de quomodo. designata per .K. et eiꝰ modo paralogi. fo.liij.
De questione de cum quo per .K. similiter designata ꝛ eius modo paralogisandi. fo.luij.
De ornatu totius vniuersi. fo.lv.
De iusticia originali. fo.eo.
De rectitudine primi hominis. fo.lvj.
De figura quarta. fo.eo.
De modo practicandi quartam figuram. fo.lvij.
De mõ applicatiõis ad loca ꝓpria. eo.
De necessitate incarnationis deducte per tabulam generalem. fo.lix.
De lapsu primi parentis: et de prima et secunda diuisione totius sacre scripture. fo.lxiij.
Itẽ de tertia diuisione ipsius sacre scripture. fo.lxix.
De directione prelatorum. fo.eo.
De diuisione noui testamenti. fo.eo.
De quatuor sensibꝰ sacre scripture. f.e.
¶ De diuisione totius seculi parte tertia lib. v.
De linea p successionẽ temporꝫ. fo.lxx.
De inceptiõe veteris testamenti. fo.eo.
De regibus vete. testa. fo.eo.
De supputatione annorum a creatione mũdi vsq; ad p̃sentem diẽ. fo.eo.
¶ De recreatione generis hũani parte prima libri sexti. fo.lxxj.
De potestate summi pontificis. fo.lxxij
De summa potestate summi põtificis per quartam figurã probata et deducta. fo.lxxiij.
Potestas pape vtrum se extendat ad animas purgatorij. fo.lxxiiij.
Et de arbore in qua subordinãtur cẽs potestates summi pontificis potestati. fo.lxxv.
De radicibus ac trunco et branchis arboris pontificalis. fo eo.
Et de fructu arboris põtificalis. f.lxxvj
De septem sacramẽtis ecclesie. fo.lxxvj.
De sacramento baptismi. fo.eo.
De sacramento confirmationis ꝛ matrimonij. fo.lxxvij.
De sacrõ eucharistie ꝛ ordinis. f.lxxviij
De sacramento penitentie. fo.lxxix.
De sacramẽto extreme vnctiõis. f.lxxx.
¶ De practica vtriusq; testamenti parte prima septimi libri. fo.lxxx.
De abstinentia. fo.lxxx.
De acceptione. fo.lxxxj.
De accidia. fo.eo.
De adulatione. fo.eo.
De ambitione. fo.eo.
De amicitia. fo.eo.
De amore dei: primi: et carnali. f.lxxxij
De angelis bonis ꝛ malis ac de anime immortalitate. fo eo.
De apparitionibus. fo.lxxxiij.
De aspectu incauto. fo.eo.
De astutia. fo.eo.
De auaricia. fo.eo.
De auditu verbi dei. fo.eo.
De auiditate mulierum. fo.eo.
De baptismo et de bñdictiõe dei. fo.eo.
De benedictione hominis ad deum et hominis ad hominem. fo.lxxxiiij.
De benignitate dei. fo.eodem.
De blaspbemia in deum. fo.eo.

Tabula.

De castitate ꝛ casu in peccatum . fo.co.
De cõfessione bonorum. fo.co.
De cõfidẽtia. fo.lxxxv.
De compassione proximi. fo.co.
De consilijs bonis ꝛ malis. fo.co.
De cõsolationibus diuinis. fo.co.
De contemplatione. fo.co.
De correctione fraterna. fo.lxxxvj.
De curiositate humana. fo.co.
De decimis. fo.co.
De derisione. fo.co.
De detractione. fo.co.
De discordia. fo.co.
De obstinatione. fo.lxxxvij.
De duricia. fo.co.
De ecclesia ꝛ tẽplo. fo.co.
De electione prelatorum. fo.co.
De exhortatione. fo.co.
De fallacijs mulierum. fo.co.
De fide ad deum. fo.lxxxvij.
De filijs erudiendis. fo.lxxxviij.
De fortitudine. fo.co.
De gratijs agendis. fo.co.
De gula. fo .co.
De homicidio. fo.lxxxviij.
De honore exhibẽdo parẽtib⁹. f.lxxxix.
De humilitate et iactatoribus. fo.co.
De idolatria. fo.co.
De impatientia. fo.co.
De ingratitudine. fo.co.
De inimicitia. fo.co.
De intentione. fo.co.
De inuidia. fo.co.
De hypocritis. fo.lxxxix.
De ira dei contra delinquentes. fo.xc.
De ira hominis propter zelum. fo.co.
De iudicio dei occulto. fo.co.
De cõditionibus iudicis. fo.co.
De iuramento. fo.co.
De iustitia. fo.co.
De lachrima. fo.co.
De fletu. fo.co.
De liberalitate. fo.xc.
De loquacitate mulierum. fo.xcj.
De luxuria. fo.co.
De maledictione dei ꝛ hominũ. fo.co.
De matrimonio. fo.co.
De mendacio. fo.co.
De miraculis. fo.co.
De morte horrẽda et p̃ciosa. fo.co.
De obedientia. fo.co.
De operatione. fo.xcj.
De oratione. fo.xcij.
De ornatu. fo.co.
De patientia. fo.co.
De paupertate. fo.co.
De pace. fo.co.
De peccato. fo.co.
De penitentia. fo.co.
De peregrinis hospitandis. fo.xcij.
De promissione diuina. fo.co.
De peruersitate hominũ. fo.co.
De perseuerantia in bono opere . fo lio. xcij.
De pietate. fo.xciij.
De populi mobilitate. fo. co.
De preceptis dei. fo.co.
De prelatis. fo.co.
de proditione. fo.co.
De prosperitate humana. fo.co.
De prudentia. fo.xciij.
De pueris bonis. fo.xciiij.
De punitione delinquentium . fo. co.
De pusillanimitate et timiditate. fo.c.
De sabbati obseruatione. fo.co.
De sapientia mulierũ. de sepultura eligenda. fo.xciiij.
De silẽtio ꝛ loquacitate: de societate bonorũ ꝛ malox. De sperlõganimitate De stragibus bolm. De superbia ꝛ iactantia: de suspitione: de tentatione hominũ ad deum: de tentatione diaboli: et de timore dei . fo.xcv.
De tyrãnorum nequitia. De tribulationibus. De veritate vnitate voto: zelo: ꝛ finaliter de xp̃o. fo.xcvj.

Tabula.

¶ De arte predicãdi parte secunda septimi libri. fo.xcvj.
De thematib⁹ virtutũ ⁊ vitioꝝ.f.xcvij.
De decem preceptis legis. fo.xcix.
De septem operibus misericordie et septem donis spiritus sancti fo.eo.
¶ De consideratione cuiuslibet artis parte prima octani libri.
De consideratione grammatice speculatiue et positiue ac de cõsideratiõe logice. fo.c.
De prima et secunda intẽtione ac de instrumento logicali: et de duplici modo vez essendi ⁊ intelligẽdi ac de cõsideratione rhetoricorum. fo.cj.
¶ De philosophia naturali scõa parte octaui libri.
De triplici motu et principijs rerum naturalium. fo.cij.
De prima generatione et materia generationi subiecta. fo.ciij.
De digestionibus in homine. fo.cv.
De gubernatione fetus a corporib⁹ celestibus et de generatione membrorum. De generatione capitis ⁊ potẽtijs in eo contentis. fo.cvj.
De tribus virtutibus: animali scilicet vitali ⁊ naturali. fo.cvij.
De phisonomia ⁊ signis qb⁹ mẽbra bois subiacẽt. De mathematica .fo.cviij.
De pũctis trãscendẽtibus: et primo de puncto transcendenti sensum: de circulatione elemẽtorũ ac de eorũ quadrãgularitate ⁊ triãgularitate.f.cix.
De gradatione elementoꝝ ⁊ puncto trãscẽdẽte elemẽtũ p ipz aiatũ: ac de pũcto transcendẽte aiatũ ⁊ aial. fo.cx.
De pũcto trãscẽdẽti imaginatiuum ⁊ de pũcto trãscẽdẽte hoiem. fo.cxj.
De diuisione mathematice. De geometria. De pũcto: linea: superficie: triãgulo: q̃drãgulo ⁊ circulo. fo.cxij
De quadratura circuli. de modo sciẽd in geometria. fo.cxii j.
De duplici figura: de petitionibus: ⁊ de cõibus animi ꝛceptionib⁹. fo.cxiij.
De dignitatib⁹ i arisinetica ꝛsideratz. de peti. de ꝛsideratõe arismetice.cxv
De pprietatibus numerr: ⁊ primo de p̃ma pprietate numeri iparis .f.cxvj.
De pprietatib⁹ numeri ipariter paris.
De pprietatibus numeri pfecti: diminuti: abũdãtis: p̃mi ⁊ ꝛpositi.f.cxvij.
De pprietatib⁹ numeri ad alterũ de pprietatibus equalitatis et inequalitatis de proprietatibus superparticularis. fo.cxviij.
De pprietattbus suppartiẽtis ⁊ de pprietate superparticularij: ac de practica arisinetices. fo.cxix.
De numeratione: additione: substractione: ⁊ multiplicatione in calculari numero. fo.cxx.
De secũdo modo numerãdi qui ex calamo fit in scriptis: videlz de additione substractione. fo.cxxiij.
De multiplicatione diuisione: ac musicorũ cõsideratione: ⁊ sonoꝝ potestatib⁹: ⁊ spacioꝝ cõsideratiõe. fo.cxxv.
De practica musices: ⁊ ei⁹ diuisione: de mutationib⁹: deductionibus: disiũctis: ⁊ de tonis gñalibus: de primo: scõo: tertio: quarto: qnto. fo.cxxvj.
De sexto tono: septimo: octano: ⁊ de cõtrapũcto ⁊ cãtu organi. fo.cxxvij.
De cõsideratiõe astrologoꝝ. fo.cxxviij.
De quãtitate cõtinua et discreta orbiũ ⁊ totius terre. fo.cxxix.
De axe polis ⁊ circulis sphere. de zodiaco: de duobus coluris. fo.cxxx.
De quatuor alijs circulis qui stabiles minores dicunt: de circulis: mobilibus: maioribusq̃. fo.cxxxj.
De orizontis circulo. fo.eo.
De complexionibus seu affectionibus planetarum. fo.cxxxij

Tabula

De circulis concentricis et excentricis orbium/ꝛ planetarum. fo.cxxxiij.
De luna. fo.cxxxiij.
De eclipsi lune. fo.cxxxv.
De eclipsi solis. fo.eo.
De climatibus seu regionib⁹. ibidē.
De practica astrologie. fo.cxxxvj.
De aureo numero: calendis: nonis: et idibus. fo.cxxxix.
De perspectiua facultate: de triplici visione: de radijs directis: de visione reflexa. fo.cxlv.
De radijs fractis: de septē artibus mechanicis: scz de agricultura: lanificio: venatione: militia: ꝛ architectura. folio. fo.cxlvj.
De nauigatione. fo.cxlvij.
De cōsideratione medicoꝝ. fo.cxlviij.
De medicina. ꝛ de regionib⁹ sanitatū ꝛ infirmitatū: scz de prima: secūda: tertia: ꝛ quarta. fo.cl.
De circulatione secūda: tertia: et quarta. fo.clj.
De circulatiōe quinta: sexta: et septima folio. clj.
De febribus: de tertiana: cōtinua: lēta: ꝛ acutissima. fo.clij.
De quotidiana ꝛ quartana. fo.eo.
De quartana duplici. fo.cliij.
De vrinis. fo.cliij.
De vrinis in speciali. fo.cliij.
De pulsib⁹: ꝛ primo de pulsu significatiōnium cholere: sanguinis pblegmatis: melācholie. De pulsib⁹ in speciali ꝑm regiones figure medicine: de pulsu causato per febrē continuā: de pulsu pblegmatico. fo.clv.
De pulsu quartane: de regionib⁹ digestionū: de doloꝛib⁹: de appetitu discurso p regiones: de humoꝛe choleri co: sanguineo: pblegmatico: melancholico: de gradibus infirmitatum et eoꝝ cognitione. fo.clvj.
De curis infirmoꝝ: de sedecim electuarijs generalibus. fo.clvij.
De medicinis calidis: frigidis: humidis ꝛ siccis: in primo: secūdo: tertio: ꝛ quarto gradu. fo.clviij.
Remediū ad sanādū ꝛ expellēdū venenum: ꝛ ad ipsum vitādum. fo.clxiij.
Remediū cōtra quartanā ꝛ oēs passiones q̄ oriunt̄ ex melācholia. fo.eo.
Remediū cōtra impedimēta medicoꝝ itē cōtra febrē cōtinuam: tertianā: quotidianā: ꝛ febrē acutā. fo.clxiij.
Remediū ad frenesim. fo.clxv.
Remediū in cura triū hemitriteoꝝ: itē cōtra febrē pestilētialē. fo.eo.
De euacuatione ꝛ repletione: et de modo graduādi medicinas. fo.clxvj.
De secūda figura artis in medicina cōsiderata: ꝛ prīo de triāgulo rubeo: secūdo de triāgulo viridi. fo.clxvij.
De pbatione quatuoꝝ graduū et de inuestigatione graduū medicinarum ꝑm principia generalia: ꝛ doctoꝝ dicta. fo.clxx.
De cbirurgia: et anatbomia venarum. folio clxxij.
De pblebotbomia. fo.clxxiij.
De arte operatiua. fo.clxxiiij.
De modo faciendi aquam vite: ꝛ de triplici aqua vite. fo.clxxv.
De virtutibus aque vite. fo.clxxvj.
De effectibus aque vite. fo.clxxvij.
De aqua potabili. fo.clxxviij.
De aqua byrūdinum. fo.eo.
De aqua dealbatiua: cōseruatiua: duplicatiua. fo.eo.
De aqua salnie. fo.eo.
De aqua viuificatiua. fo.clxxix.
De aqua candida. fo.eo.
De spermate solis: rubia. fo.eo.
De spermate rutbe et pimpinelle. folio. clxxx.
De cōsideratione metapbysicali. fo.eo.

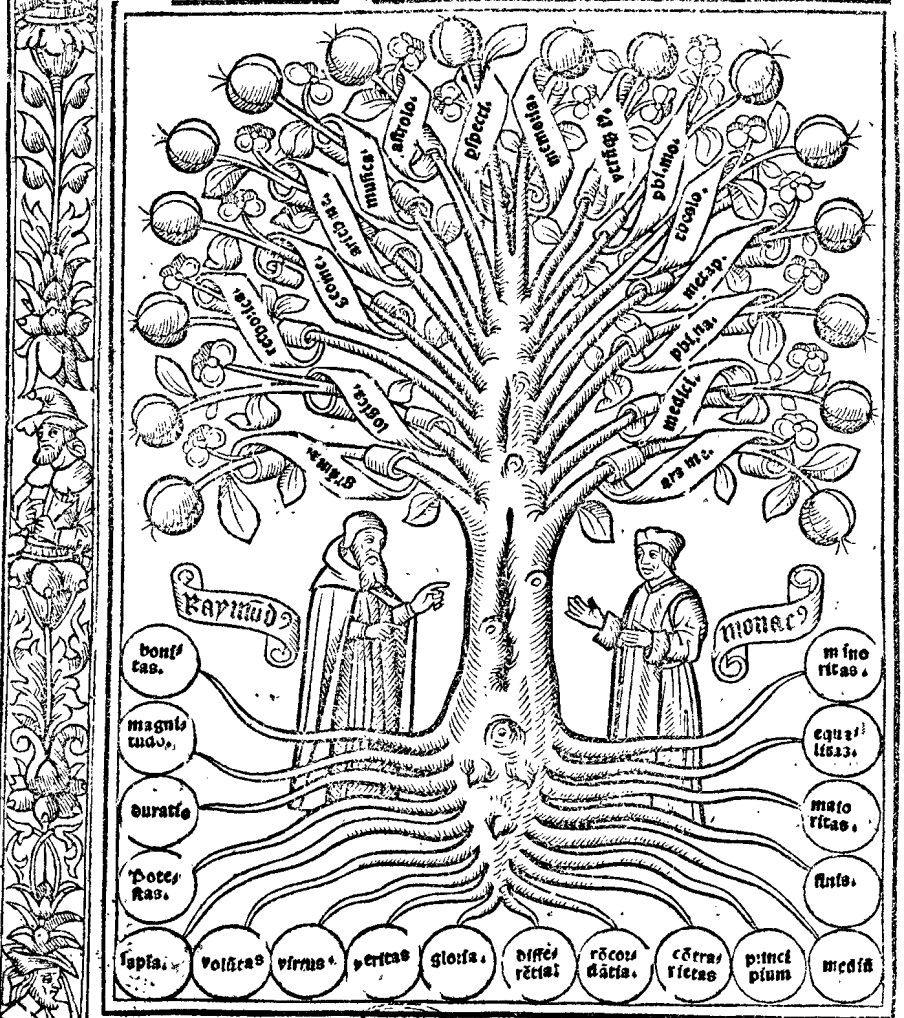
Tabula.

De duplici exceptione entis ⁊ eius pas sionibus. fo.eo.
De quiditate: natura: essentia: et esse que in qnolibet ente vniuoco inclu duntur. fo.clxxxj.
De duplici contractione. fo.eo.
De analogia et vniuocatione entis re spectu eorum de quibus predicat. folio clxxxij.
De differentia eorum que substãtiam in suo conceptu communi consti tuunt. fo.eo.
De ordine quem seruant conceptus in trinseci in cõstitutione alicuius ter tij. fo.eo.
De differentia inter sortem et platonẽ: licet eorum anime specie distinguã tur. fo.eo.
Utrum intellectus voluntas et memo ria sint accidentia. fo.clxxxiij.
De accidẽtibus in substãtia spirituali consideratis. fo.eo.
De maioritate et minoritate acciden tium. fo.clxxxiiij.
De theologica consideratione et eius subiecto. fo.clxxxvij.
De duplici continentia virtuali. fo.eo.
De principijs per se notis. fo.clxxxix.
De necessaria inferentia ex principijs. folio eodem.
De regulis in theologia consideratis. folio clxxxix.
De prima secũda tertia. fo.eo.
De quarta regula: quinta: sexta: septi ma: octaua. fo.cxc.
De cõditionibus essentie diuine. fo.eo.
De priozitate originis. fo.cxcj.
De suppositis diuinis. fo.eo.
De differentia. fo.eo.
De concordantia. ibidem.
De principio medio et fine in diuinis. folio cxcj.
De equalitate. fo.cxcij.
De notionibus seu proprietatib⁹ per sonalibus in diuinis. fo.eo.
Qõ in diuina essentia nõ sunt nisi tria supposita. fo.cxciiij.
¶ De philosophia morali: tertia parte octaui libri.
De regulis in sciẽtia morali. fo.cxcvij.
De inuestigatione scientie moralis per principia artis. fo.cxcviij.
De secundo modo probationis. fo.cc.
De tertio modo probationis ⁊ inuesti gationis scientie moralis. fo.ccj.
Arbor in scientia morali. fo.cciij.
De virtutibus theologicis. fo.cciiij.
De peccatis. fo.ccvj.
De consideratione canonistarum ⁊ iu ristarum: seu de vtroq; iure: canoni co videlz et ciuili. fo.ccix.
De origine vtriusq; iuris positini ca nonici videlz ⁊ ciuilis. fo.ccx.
De diuersis conditionibus iuris natu ralis in scientia theorica et practi ca. fo.ccxj.
De conditionibus eiusdem in condi tionibus iuris nutritiui. fo.eo.
Qõ ius naturale respectu antiquitatis ⁊ nouitatis sue diuersas sortitur cõ ditiones. fo.ccxij.
De figura vtriusq; iuris. fo.ccxiiij.
De triplici modo practicandi figuram iuris secundum triplicẽ modum li tigantium ⁊ de primo. fo.eo.
De scõo modo ⁊ tertio litigãtiũ. f.ccxv.
¶ De q̃stionib⁹ ꝑma pte noni libri.
De q̃stionibus artificialibus. fo.ccxvj.
qꝑ ista scientia sit additiua super alias scientias. fo.ccxvij.
De q̃stionibus prime figure. fo.ccxviij.
De questionib⁹ ꝑ oia subiecta. fo.ccxix.
De questionibus que fieri possunt de christo. fo.ccxx.
De q̃stionib⁹ ꝑ oia sacramẽta. fo.ccxxj.
De questionibus logicalib⁹. fo.ccxxij.

Tabula.

De questionibus naturalib⁹.fo.ccxxvj.
De questionibus elementatiue,et formis in ea insertis. fo.eo.
De questionibus in angelis.fo.ccxxvij.
De questionibus elementorum in elemẽtatis existẽtium. fo.ccxxviij
De questionibus geometrie. fo.ccxxxij
De questionib⁹ arithmetice.fo.ccxxxiij.
De questionibus astrologie. et medicine. fo.eodem.
De questionibus mechanicis⁊ methaphisicalibus. fo.ccxxxv.
De questionib⁹ theologicis et primo de subiecto deide de articulis fidei vtrũ sint probabiles. fo.ccxxxvij
De questionibus prime figure discurrẽdo per omnes dignitates et primo de bonitate. fo.ccxl.
De questionibus bonitatis⁊ magnitudinis ⁊eternitatis. fo.eodem.
De questionibus potestatis intellect⁹ ⁊ voluntatis. fo.ccxlj.
De questionibus virtutis veritatis et glorie. fo.eodem.
De questionibus circa notionalia in diuinis ,et primo de generatione. folio. ccxlij.
De questionibus spiritussancti .fo.eo.
De questionib⁹ secunde figure:⁊primo de differentia. fo.ccxliij.
De questionibus concordantie contra rietatis. fo.ccxliiij.
De questionibus principij medij et finis. fo.eodem.
De questionibus tertie figure.fo.ccxlv.
De questionibus creationis mundi ,ac de eius duratione. fo.eo.
De questionibus anime rationalis:celi:hominis:liberi arbitrij:ac primorum parentum. fo.ccxlviij.
De questionib⁹ incarnatiõis.Et vtrũ quis debeat optare poti⁹ oẽs homines esse dãnatos q̃ ipsum perpetrasse vnum peccatum mortale.fo.eodẽ.
De questionibus circa articulos fidei. folio. ccxlix.
De questionibus circa moralia. fo.cl.
De questionibus in vtroq; iure. folio. cclj.
De questione vtrum ius debeat magis inquiri ratione forme quaz ratione materie. fo.eo.
Qualiter ius particulare inuenitur in vniuersali. fo.ccliij.
¶De epilogatione et memoria naturali parte tertia noni libri. f.cclv.
De memoria artificiali. fo.cclvj.
De epilogatione artis. fo.cclvj.
De dño nostro iesu xp̃o. fo.eo.
De probatione qualiter christ⁹ fuit verax. fo.eod.
De probatione qualiter ille qui veritatem manifestauit fuit verus Christus. fo.eo.
De probatione veritatis articulorum folio. eodem.
De probatione quod dominus iesus in quem credũt christiani sit verus deus et p̃ consequẽs q̃ sua doctrina sit vera. fo.eodem.
De probatione qualiter dominus iesus Christus debeat omnes homines iudicare. folio.cclxij
De causa finali.istius tractatus. fo.eo.
De exhortatione ad sanctã expeditionem contra turcbos. fo.eodem.

¶Finis tabule.

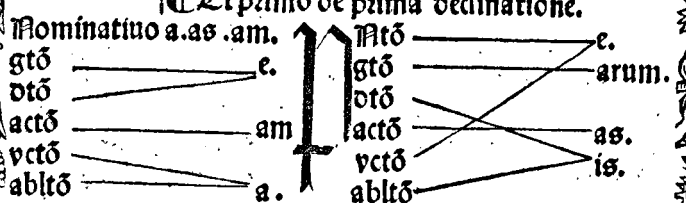

BIBLIOTHÈQUE PUBLIQUE ORLÉANS

Quāq̄ ars generalis illuminati doctoris magistri Raymundi omnes facultates potentia et habitu in se cōtineat: nos tamē eas q̄ in precedenti arbore ponuntur figillatim (resecatis et dimissis omnibus supfluis) in hoc nostro opere enucleare statuimus: ⁊ primo grammaticam / que fundamentū est omnium aliarum facultatum.

Grammatica est ars recte loquendi: recteq̄ scribendi: cui⁹ finis est oratio congrua. ¶ Partes orationis sunt octo: nomen / pronomen / verbuz / aduerbium / participium coniunctio / prepositio / ⁊ interiectio. ¶ Nomen est pars orationis declinabilis actum essendi cum casu significans: vt liber. Nomini accidunt quatuor: scilicet casus / numerus / declinatio / ⁊gen⁹. ¶ Casus sunt sex: nominatiuus / genitiuus / datiuus / accusatiuus / vocatiu⁹ / ⁊ ablatiu⁹. ¶ Numeri sunt duo: singularis qui de vno solo loquitur: vt liber. Et pluralis qui de pluribus: vt libri / librorum. ¶ Declinationes sunt quinq̄: prima facit genitium in e: vt sapientia sapientie. secunda in i. vt liber libri. tertia in is: vt homo hominis. quarta in us. vt manus. quinta in ei: vt species speciei.

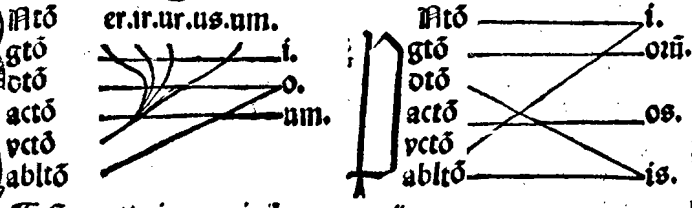
¶ Et primo de prima declinatione.

¶ Nominatiuus terminatus in am facit vocatiuū et ablatiuum in am. vt adā / abraā. ¶ Nomen substātiuū in a. habens substātiuum in us. facit causa differentie datiuum et ablatiuum pluralem in abus / vt anima animabus.

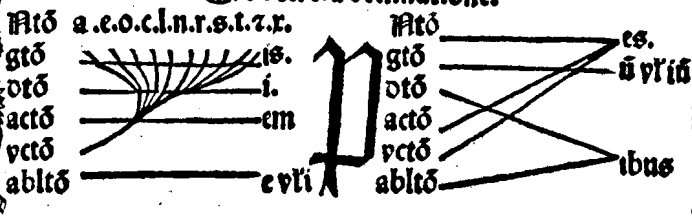
BIBLIOTHEQUE PUBLIQUE ORLEANS

De secūda declinatione.

Exceptio in nominibus propriis terminatis in ius fit vocatiuus in i vt Antonius Antoni. Cetera in us terminata faciunt vocatiuum in e.vt dominus domine.deus tamen facit deus:et agnus agne /vel agnus.

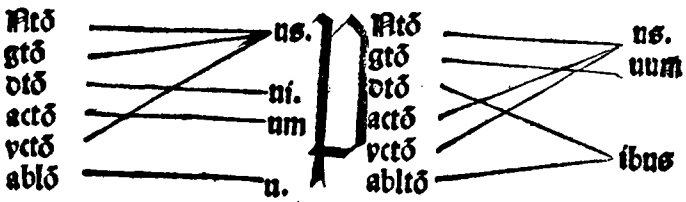
De tertia declinatione.

Exceptio .maguderis/sitis tussis /beresis/vel hypocrisis/eclipsis/metropolis/neapolis/faciunt accusatiuū in im tantum.

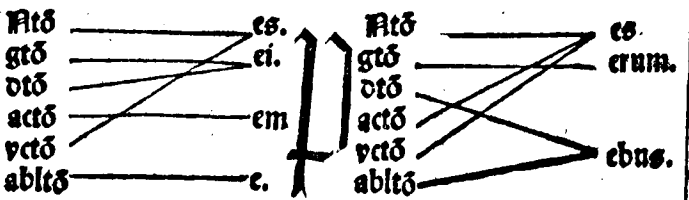
Alia exceptio.nomina neutra in al.ar.et e terminata adiectiua in er.vel is diuisim /aut coniunctim/neutrūq; in e.babentia/et nomina mensium ac in im tātum accusatiuum facientia in i.formant ablatiuum. Cetera vero cū bis videlicet sal bostar/epar/far/lar/iubar/nectar/gausape/presepe:faciunt ablatiuum in e.Omnia tamen adiectiua vnius terminationis/ac etiā cōparatiua faciunt in e.et in i.

¶ De quarta declinatione.

¶ Exceptio acus/portus/ficus/artus/tribus/partus/lacus/ſpecus/quercus/ veru faciunt datiuum etablatiuum plurales in ybus.

¶ De quinta declinatione.

¶ Regula generalis. Omnia nomina neutra cuiuſcunq; declinationis ſint/habent tres caſus ſimiles: videlicet nominatiuum/accuſatiuum/et vocatiuum: et in plurali ſemper terminantur in a: communiter tamen facientia ablatiuum in í. tantum predictos tres caſus in ía terminant/ et genitiuum in ium: et facientia ablatiuum in e. faciũt in a. et genitiuum in um.

Genera ſunt quinq; /vcz maſculinū/vt hic petrus.femininū/vt hec maſa. neutrum/vt hoc ſcānum.commune/vt hic et hec homo.omne/vt hic et hec et hoc felix.

De gñe.

Genus cognoſcitur ſignificatione et terminatione: de ſignificatione dat regula generalis ſub qua plures ſunt ſpeciales: et eſt talis/videlicet q̄ omnia nomina actiue proprietatis maſculini generis ſunt dicenda: paſſiue femini ni: indifferentis autem neutri.

Prima regula ſpecialis. Quecunq; nomina propria angelorum virorum menſium ventorum ꝛ fluuiorum. ꝛſd.

Sēda regula. Dia feminaꝝ noia inſulaꝝ arborꝝ ꝛ vbiū. ℱ. ¶ Ab hac excipiūt ſiler. ℳ. oum⁹. rub⁹. ſpin⁹. pinaſter ꝛ oleaſter. ꝛſd. i ū. tñ terminata. ℳ

Tētia regula. Omne nomē materialiter captū ꝛ noia fructuū ꝛ lignorū. ℳ. Excipiuntur racemus ꝛ dactylus. ꝛſd. amigdala vero caſtanea ficus auellana glans nux. oliua pro arbore et fructu. ℱ.

Secunda regula generalis contra illa que terminatione cognoſcuntur datur talis. Dō cōuenit maſculinis poſt eorū primā ꝛ ppriam impoſitionē. ꝛſd. ꝛ qō femineis. ℱ. ꝛ qō neutris. ℳ. ꝛ qō maſculinis ꝛ femininis. ℒ. qō maſculinis vō femininis ꝛ neutris. Ð. vt ptz diſcurrēdo p oēs regulas ſpeciales.

Prima regula ſpecialis a terminatione ſumpta. Omnia noia prime declinationis in a terminata. ℱ. vt ſapientia. ¶ Excipiunt planeta: ꝛ comeꝛa. ꝛſd. mamona manna ꝛ paſcha. ℳ. ac etiaz q̄dam deriuatiua a verbis ſeu participijs vt aduena: ꝛ dicta ab officijs vt papa ſcriba a. patria/vt francigena ꝛab unitatione vt priſcianiſta thomiſta ꝛc. et omnia hec ſecundam regulam generalem ſeruant.

Secunda regula ſpecialis. Quecunq; noia terminata in o ſunt. ꝛſd. vt leo excipiuntur caro religio et noia in do vt go. o. i mutantia in gtio: ac etiā noia verbalia in io. terminata. ℱ. ordo tñ ꝛ cardo. ꝛſd. bō nemo ꝛ margo. ℒ. cetera in vocali terminata. ℳ. vt thema. cubile ſinapi ꝛ cornu.

Tertia regula. Quodcūq; nomē in er. vt magiſter. i ir. vt vir. i or. vt amor ꝛ in vs ſcōe ꝛ quarte declinationis vt dōs ꝛ viſus. ac etiam in es tertie declinationis creſcens in genitiuo vt limes. ꝛ in os. vt flos. ꝛſd. excipiuntur ſpintes iter ruder ꝛ cancer pro morbo cor ꝛ marmor. ℳ. arbor ꝛ dos. ℱ. ꝛ os ossis ſiue oſſis. ℳ. ſinodus berem⁹ bum⁹ aluus abiſſus papirus dom⁹ tribus man⁹ ac⁹. ℱ. vulgus pelagus ꝛ es. aeris. ℳ. quies ſeges teges cōpes ꝛcetera in es. ℱ. meridies verres. ꝛſd. ꝛ hic vel hec dies dubij.

Quarta regula. Omnia noia in as vt pietas. in is vt anis ꝛ etiā nomen in us tertie declinatiōis creſcēs in gtio. n. q̄ retinēs vt pec⁹: ꝛ cōiter noia cōſonā añ. s. babentia vt ars ꝛ terminata i. r. vt lex. ℱ. ¶ Ab hac excipiuntur adamas elephas. ꝛſd. vas faſt nephas. ℳ. molaris caulis edulis follis fuſtꝭ vnguis poſtꝭ orbis mēſis enſis ỳmis ac etiā bñtia. n. vel c. (vt panis ꝛ piſcis) añ. is ꝛ illa q̄ in gtio creſcūt. ꝛſd. vt lapis: preter iaſpis lis. ℱ. ꝛ interc⁹. Ð. ius rus crus ꝛthus. ℳ. mus vero mons pons fons mars ſtirps dens ceps oriens occidēs torrēs ſerpens et ps poliſyllabus. ꝛſd. grex tñ calx pedis fenix bombix ꝛ poliſyllaba in ex

ꝛar/vt puler ꝛ nitidorar.ẽ.preter o.forfex/forper ꝛ loder.ꝟ.Calix.ẽ.

QUinta regula.Quodlibet nomẽ i.us tertie declinationis.u.i gtõ nõ retinẽs vt tps : ꝛ noia ber vt vber ꝑ mamilla.i ver vt cadauer.ac ẽt i er fetum terre significãs vt tuber ꝛ in ar vt calcar i ur vt guttur in.c.vt lac.l.vt mel.m.templum.n.et.iu.t.vt caput.M.vetus tamen.O.lepus.ẽ.venus.ꝟ.iber cucumer puluer ſotular ſal pro ſapientia ſol pecten ren. et ſplen. ac etiam canõ.ẽ.

SExta regula.Epichenũ gen⁹.i.pmiſcuũ ſub vna voce vtrũq; ſexũ ſignat. vt aqla corvus :noia tñ duum generum diuiſim vt hꝛ bec finis ſunt icerti g. teſte priſciano.

De etherocli tis.

NOmen etheroclitũ eſt illud quod diuerſis modis cõtra regulas gñales declinat:et ſunt multiplicia:vt in ſequẽtibus ptz.¶Ut ntõ Jeſus gtõ otõ vctõꝛ abltõ ieſu actõ ieſum.¶Sibil⁹ /ifernus/pile⁹/loc⁹/rtiocus/in ſingulari. ẽ.i plali ỹo.M.locos aũt ꝛ iocos inuenies.¶Rethorica ſupellex: ethica thopica zizania bucolica georgica i ſingulari.ꝟ.i plali aũt.M.¶Celũ porrũ raſtrũ filũ capiſtrũ ꝛ frenũ i ſingulari.M.ꝛ in plali vero.ẽ.¶Nec is/dapis/precis/frugis/opis/oia iſta ſunt ſine rectis.¶Sol aer mũdus acẽt ſitis mors vita fames/lux/gula/fama ſalus/bum⁹/par/ples/ꝛ ſoboles.plurali numero carent.¶Vel rus mare eꝫ vna ordea i plurali carẽt gtis otis ꝛ ablatiuis.¶Hone kalende inducie idus nundine primicie reliquie blandicie diuicie/delicie nuptie plr tñ declinantur menia iunges pcordia arma ꝛ ſpõſalia.¶Vas vasis tertie declinatiõis vaſa vaſoꝝ.ꝛ.vis vim vi i ſingulari tñ hꝫ i plurali tñ totũ retinet ¶Noia i.u.terminata i ſingulari ſunt indeclinabilia:ſꝫ i plali quartã declinatia ſequũt.¶Noia interrogatiua vt qs diſtributiua vt quis/relatiua/vt q ifiniti na vt qſq; negatiua vt null⁹ carẽt vctis.¶Noia numeralia hoc mõ declinantur pluraliter .ntõ duo due duo:gtio duoꝝ duaꝝ duoꝝ ꝛc.¶Pluraliter ntio bi ꝛ be tres ꝛ hec tria gtõ horũ ꝛ harum:ꝛ horum triuꝫ .ꝛc.¶Deinde datur regula ꝙ a tribus vſq; ad cẽtũ otis.g.ꝛ indeclinabilia ſunt vt plr ntio bi ꝛ be ꝛ hec quatuor gtio horũ ꝛ harũ ꝛ horũ quatuor ꝛ ſic de alijs:vt viginti triginta octuagita nonagínta centum ducẽti/te/ta:tricẽti/nõnigẽti mille:hec duo milia horum duoꝝ m liũ ꝛc.¶Hec regula ꝙ ãcũq; pluraliter nõ poſſunt numero plurali carẽt ꝛ eꝫ.¶Et nota ꝑm priſcianũ ꝙ ſi nomẽ aliqõ cõponat ex duob⁹ rectis vt reſpublica vterq; declinatur ſi autem ex duobus obliquis vterq; manet indeclinabilis vt huiuſmodi ſi ex rectoꝝ obliquo rectus ſolũ declinat vt pffami.

De cõparatiuis.

QUomparatiuũ nomen eſt illud quod cum intellectu ſui poſitiui ꝛ magis aduerbio ſignificat :et formatur a nominibus adiectiuis ſcõe aut tertie decliniationis quorum proprietas poteſt augeri vel minui.¶In nomin⁹ ſecunde declinationis formatur .a.genitiuo per additionem de oꝛ us.ſicut hic et hec albioꝛ et hoc albius.¶Et in nominibus tertie a datiuo : vt fortis addita oꝛ ꝛ us fit hic et hec fortioꝛ et hoc fortius:preter habentia vocalem ante vocalem :quia tunc formatur per magis vt ſtrenuus magis ſtrenuus: et pius magis pius :ꝛ preter bonus melioꝛ:magnus maioꝛ parvus minoꝛ multus plus munificus :munificentioꝛ magnificus magnificentioꝛ ſiniſter ſiniſterioꝛ dexter dexterioꝛ.¶Comparatiuũ conſtruit cũ ablatiuo vel cum nominatiuo et q̃ vt

petrus est doctior Joāne vel q̄ Joānes: ⁊ oēs casus bz quos suus positiuus.

De superlatiuis.

Superlatiuum nomē est illud qđ bz intellectū sui positiui cū valde aduerbio: ⁊ formatur a genitiuo in noīb⁹ scōe declinationis p additionē de. s. ⁊ simus p̄ter bonus/optim⁹/malus/pessim⁹/magn⁹/maxim⁹: paruus/minim⁹/multus plurimus. ¶ In noibus vero tertie formaī a genitiuo p additionez de simus p̄ter facilimus/agilim⁹/gracilim⁹/humilim⁹: similim⁹ ⁊ construiī cū genitiuo plurali vel cū gtio nominis collectiui vt petrus est doctissimus romanorū vel populi romani. ¶ Nomē substantiuū est illud qđ declinaī per vnum articulū vt hic petrus/vel per duos vt hic et hec homo. ¶ Nomen adiectiuum: est illud qđ declinatur per tres articulos vt hic⁊ hec et hoc felix vel p tres varias terminatiōes: vt nominatiuo er vel.us.a um.genitiuo.i.e.i.datiuo.o.e.o.accusatiuo um.am.um.vocatiuo.er vel.e.a.uz.ablatiuo o.a.o.et pluraliter nominatiuo. i.e.a.genitiuo orum arum orum datiuo is accusatiuo os.as.a. vocatiuo.i.e.a. ablatiuo.is. ¶ Nomen relatiuum est rei ante late recordatiuum. ¶ Antecedēs est illud de quo relatiuū facit recordationem. ¶ Nominatiuo qs vel q que qđ vī qđ genitiuo cuiꝰ dtio cui accusatiuo quē quā quod vel quid ablatiuo a quo a qua a quo⁊ plr nominatiuo qui que qua vel q̄ gtio quoꝝ quaꝝ quorū datiuo q bus accusatiuo quos quas que vel qua ablatiuo a quibus. ¶ Nota quod quedā sunt nomina verbalia que ab vltimo supino formantur vt amatu.u.iu. or. fit amator tor i trix fit amatrix⁊ v.i i. fit amati addita.o. fit amatio ac ēt addita uus fit amatiuꝰ.a.um.ramo as.s. remota fit ama addita bilis fit amabilis. le. noīa vo patronimica vt petronila i. filia petri diminutiua vt regulꝰ.rc. i vocabularijs ad)plenū iuenies. ¶ De regimīe noīm dař rla gñalis q̄ quotiēscūq; post nomē substātiuū vel adiectiuū aut illud vbū fuz es fui venit habitudo de: de: talis dictio poni dz i gtō: si vo de. a. i dtō accusatiuus vo nullo mō a noīe regi p̄t absq; figura vel p̄positione subintellecta vocatiuus scōe persone impetratiui iūgitur: ablatiuus ex vi alicuius cause regi potest aut mediante aliqua p̄positiōe: regere tamen nunq; sed absolute quandoq; ponitur.

De pronomine.

Pronomē est ps oīonis declinabilis q̄ p noīe ponīt. ¶ Quindeci sunt p noīa/octo p̄mitiua vz ego tu sui ille iste ipe hīs. ¶ Et septē deriuatiua vz meꝰ tuꝰ suꝰ nr̄ ⁊ vester nr̄as ⁊ vr̄as ⁊ declināt sic. ¶ Ntō ego gtō mei dtō mihi actō me abltō: a me ⁊ pluraliter ntō nos gtō nostrū vel nr̄i dtō nobis actō nos abltō a nobis: ¶ Ntō tu gtō tui dtō tibi actō te vctō tu abltō a te ⁊ plaliter ntō vos gtō vestrū vel vestri dtō vobis actō vos vctō vos abltō. a vobis. ¶ Stō sui dtō sibi actō se abltō. a se ⁊ i plali sīl'r. ¶ Ntō hic hec hoc genitiuo huiꝰ dtō huic actō hunc hāc hoc abltō ab hoc ab hac ab hoc ⁊ plaliter ntō hi' he hec genitiuo horū harū horū dtō his actō hos has hec ablatiuo ab his. ¶ Nominatiuo ille illa illud iste a ud ipse ipsa ipsum cū his noībus nullus solꝰ alter neuter alius totus et vnus faciunt genitiuum in ius diuisas ſz. is ea. id in ius ſyllabam et datiuum in. i. cetera vero regulariter declinantur.

De verbo.

Verbū ē ps oīonis declinabilis actū operādi cū tpe significās. ¶ Verbo' accidūt q̄tuorvez modus, tps ꝯiugatio⁊ genꝰ. ¶ Modi vboꝝ sunt qnq; Idicatiuus/impatiuus/opatiuꝰ/subiūctiuus: ⁊ ifinitiuꝰ. ¶ Tpa sunt quq; pīs

ꝓteritū impfectū ꝓteritū pfectū ꝓteritū pluſq̄ pfectū ⁊ futurū. ¶ Perſone ſunt tres. Prima vt amo. ſecunda vt amas. tertia vt amat. et in plurali ſimiliter.

Omnia nomina pronomina ac etiam ptiçipia tertiarū pſonaꝝ ſunt ꝓter ego qđ eſt prime ⁊ tu cū oibꝫ vocatiuis ſcđe. ¶ Cõiugationes ſunt quatuor prima habet as in ſcđa perſona preſentis indicatiui ſcđa es tertia. e. ante re in infinitiuo quarta vero. i. Regula generalis.

Quecunq̄ verba prime coniugationis mittunt preteritum i aui ⁊ ſupinū in atū vt amo. ¶ Excipiuntur crepo tono domo veto cubo ui itum neo tū vi/rum/ſeco. cui ctū do dedi datū ſto ſteti ſtatū inuo iui iutū frico cui ctū dē carentibus. ſupinis duo inueniunt̄ vez aeſtuo as aui ⁊ mico as cui. De prima cõiugatiõe datur regula.

Prima rꝛa ſcđe ꝛiugatiõis. Dia v̄ba ſcđe cõiugatiõis terminata in beo ceo. reo. leo. et eo i vi diuiſas faciũt ꝓteritū ⁊ in itū ſupinū vt habeo taceo mereo valeo ⁊ moneo. ¶ Ab hac regula excipiuntur iubeo ſi ſum doceo cui doctum miſceo cui xtū mulceo ſi ſum torreo torrui toſtum hereo heſi eſtum et leo habens mutam ante leo cum ſuis compoſitis cui etū neo neui netum maneo ſi ſum teneo ui tum.

Scđa regula. Quodlibet v̄bū i deo vocali p̄cedenti et i geo. l. vel. r. antecedẽte ſi ſum vt rideo fulgeo ⁊ turgeo excipe ſedeo video vdi ſum ⁊c. i deo geo in vi diuiſas mittunt preteritum ⁊ in itum ſupinum vt candeo frigeo excipiuntur prandeo di ſum vel pranſus ſum pendeo ſpondeo tondeo mordeo prima ſillaba preteriti geminata di ſum augeo auxi auctū lugeo luxi luctum.

Tertia regula. Quocūq̄ v̄bū in eo aut teo terminatum in vi diuiſas facit preteritum ⁊ in ſum ſupinum vt cenſeo pateo.

Quarta regula. Verba generaliter in eo vocali precedenti eo in vi ſyllabã mittunt preteritum ⁊ in tum ſupinū vt moueo cieo preter torqueo ſi ſum.

Quinta regula de carẽtibus ſupinis. Omnia verba terminata in meo. vt tumeo ui. ⁊ in peo vt tepeo ui ⁊ ſtudeo ſtudui. ſtrideo di luceo xi cõniueo. ui. xi et generaliter omnia verba neutra huius ſecunde in vi diuiſas preteritum mittentia carent ſupinis preter placeo noceo valeo doleo foleo taceo pateo lateo ⁊ mereo.

De tertia cõiugatione.

Prima regula. Quodlibet verbum tertie coniugationis in bo aut gio terminatum mittit preteritum in bi aut gi et ſupinum in itum vt bibo fugio excipe ſcribo nubo pſi tum cũbo cum ſuis cõpoſitis cubui itum.

Secunda regula. Omne verbum in go. ſi. r. precedat go. ac in cio et verbum deſideratiuum in ſo ac etiam verbum in do vocali precedente do ſi ſum. ſi. n. vero precedat cum omni verbo in dio di ſum vt ſpargo quacio. viſo. rado mando: et fodio. Excipiuntur cado cecidi caſſum cedo ceſſi ceſſum edo edi eſum comedo. di. ſtum. et compoſita de. do. das. didi ditum et ceterum in ſo. iui itum vt queſo et pinſo facit pinſui piſtum tendo tetendi tenſum tundo tutudi tuſum vendo vendidi itum credo credidi itum.

Tertia regula. Verba in co. cio. bo. ⁊ quo et cetera in go, xi ctū vt duco elicio mutando. i. in e. trabo coquo et pungo preterico ici ictum vinco ici ctum. pco ſi ſum. ⁊ co ſi. s. precedat relicto. s. in ꝓterito ui itum vt agnoſco iacio facit ieci ctū cõſcio cictū facio cū ſuis ꝛpoſitis eci actū ago egi actū lego egi ctū

frago gi ctū pago egi ctum tango tetigi ctū figo xi xum.

Quarta regula. Dia verba in po. aut mo vocali loga pcedēte mo mittunt pteritū i psi ⁊ supinū i ptū vt carpo ⁊ como. ¶ Excipiunt rupo rupi ruptū strepo strepui strepitū ⁊ pmo facit pssi sū. Et emo cū suis 2positis emi eptū.

Quinta regula. Quecūq; vba terminant i lo pio ⁊ no diuisas ac etiā cetera in mo in vi diuisas faciūt pteritū ⁊ itū supinū vt cōsulo. rapio. acuo ⁊ gemo. ¶ Excipiunt fallo fefelli falsuz pello epuli sū tollo: sustuli sublatū cello celui celsū fluo fluxi xū struo struxi ctū. a pio: excipit cupio cupini tū capio cū suis cōpositis facit cepi captum dat pario peperi artum.

Sexta regula. Quelibet vba terminata i uo syllabā aut no fuero. i. ui. syllabā mittūt preteritū ⁊ in tū supinum vt soluo: sino ⁊ qro pter vino vixi ctū cerno creui cretū sperno spui spretū. sterno strauī stratū. pono posui positū gigno genui genitum temno cum suis cōpositis psi tuz cano cecini cantuz gero gessi gestū vro vssi vstum curro cucurri cursum verro verri versum furio insani ui insanitum desero deserui desertum.

Septima regula. Uerba in to terminata i xi faciunt pteritū ⁊ in xum supinum vt flecto: excipe vto vti versum peto petiui petitū mitto misi suz ⁊ nexo facit nexui nexū texo texui textum meto facit messui messum

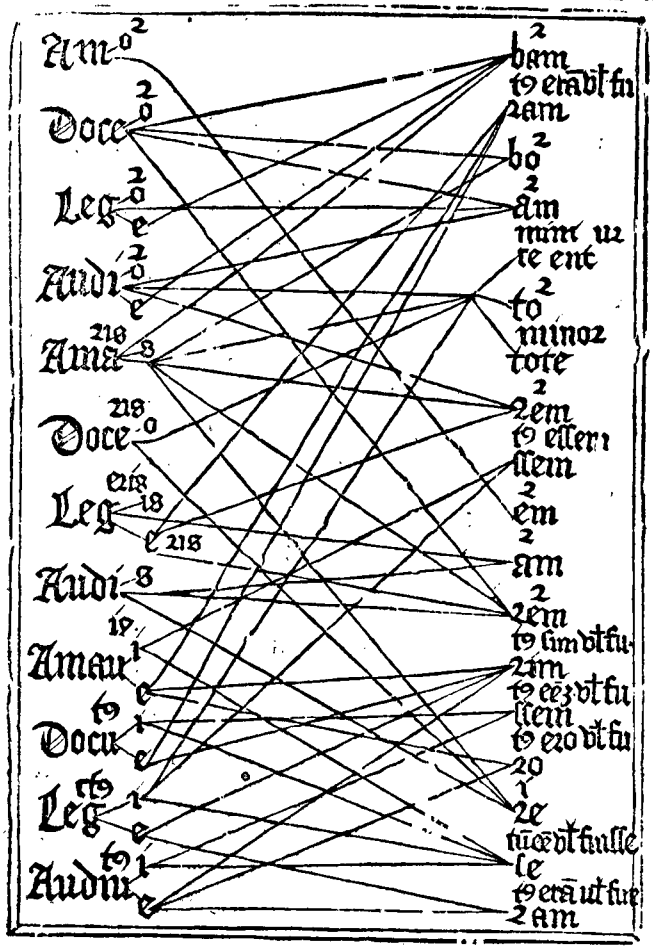
Octaua regula est de carentibus supinis/que a pdictis regulis excipiunt. ⁊ sunt lambo lābi fido fidi obedio obediui frēdo frendi pēdo pepēdi lingo linxi ambigo ambegi/dego degi satago sategi fugo fuxi senesco/senui obmutesco obmutui conquiniſco conquexi: scopo scopsi tollo tuli: psallo psalli: refello refelli metuo metui et linquo is/liqui/caluo/is calui sterto stertui ghisco tamen ferio/aio ⁊ esurio carent preteritis ⁊ supinis.

De qrta conīugatione.

Omnia verba qrte cōiugationis faciūt preteritū in ui ⁊ supinū i itū vt audio excipiunt fulcio sarcio fartio si itū vincio vinxi vinctum amicio amicui amictū hauriosi stū sepio psi tū sensio sensi suz rancio si sum reperio cōperio eri ertum cetera cōposita de pario in ui diuisas ertum vt operio sepelio aūt sepeliui ultum veneo venini venū venio veniventū salio saliui saltū ferio percussi percussum singultio iui gultū. ¶ Ad omnes pdictas quatuor cōiugationes dātur tres regule generales quaz prima est q̄ a quolibet noīe significāte rē pfectā ad extra haberi pōt vnū verbū significans eiꝰ actū operandi.

Secunda regula. Omne verbū carens pterito aut supino scōm vsum si eiꝰ significatio requirat ipm potest habere scōm analogiam per artem.

Tertia regula Quodcūq; verbū carēs pterito caret supino ⁊ oibus q̄ ab eis formant sed nō ecōtra. ¶ Uerbū inchoatiuum desinit in sco ⁊ significat initiuz actꝰ sui primitiui vt famesco ⁊ formaf. a. scōa psona vt caleo es addita co fit calesco et est tertie cōiugatiōis. ¶ Uerbū meditatiuū desinit in rio ⁊ significat meditationē alicuiꝰ actꝰ sui primitiui ⁊ formaf ab vltio supino vt emptu addita rio fit emptario ⁊ est q̄rte cōiugatiōis. ¶ Uerbū frequētatiuū significat frequētationē actionis sui primitiui ⁊ formatur ab vltio supino p mutationē de. u. i. o: vt ductu ducto ⁊c. ¶ Uerbū desideratiuū terminaf in so et significat desiderationem actionis ⁊ passionis sui primitiui ⁊ formatur communiter ab vltimo supino per mutationem de. u. in. o. vt visu viso.

Am
Doce
Leg
Audi
Ama
Doce
Leg
Audi
Amau
Docu
Leg
Audiu
bam
to eram dl fu
2am
bo
2
am
mm ue
re em
to
minoz
tote
2em
to ellem
llem
em
am
2em
to lim dl fu
2im
to eez dl fu
llem
to ero dl fu
20
1
2e
tuœ dl fuulle
le
to eram ut fue
2am

Nota q̃ oĩa tpa verboꝝ ⁊ eoꝝ modoꝝ formant a trib⁹ pso-
nis: vc3 a pria ⁊ scoa pſentis idicatiui modi: ac etiã a pri-
ma pteriti pfecti p remotionẽ additionẽ vel mutationẽ. a pria for-
mant futurũ optatiui: ⁊ pſens cõiunctini in pria ⁊ scoa cõiugatio-
ne: p remotionẽ de o ⁊ p additionẽ de em. in prima. ⁊ de am. in scoa. in tertia ve
ro ⁊ in quarta p mutationem de o. in e. ⁊ additionẽ de bam. formant preteritum
imperfectum indicatini. vt patet in figura ante poſita.

De mõ cõiu-
gãdi p oẽs cõ
iugatiões et
primo per p
mam.

Indicatino mõ tpe pñti. p primã vt amo as at ⁊ pluraliter amus atis
ant Per scoaz vt doceo. es. et. ⁊ pluraliter emus etis ent. Per tertiã ⁊ quar
tam vt lego audio is it. ⁊ pluraliter imus itis unt. Preterito iper p oẽs
bam bas bat et pluraliter bamus batis bant Preterito pfecto i ſti it. ⁊ plu
raliter imus iſtis unt Preterito pluſq̃ pfecto ram ras rat ⁊ pluraliter
ramus ratis ant Futuro in p ⁊ scoa bo bis bit ⁊ pluraliter bimus bitis bũt
in 3 vero ⁊ 4 am es et: ⁊ pluraliter emus etis ent. Imperatino mõ tpe
p. ad 2 ⁊ 3 perſonã in p cõiugatiõe. a. et ⁊ pluraliter mus etis ent Futuro to
tu vel ille ⁊ pluraliter mus atote anto in 2 aut 3 e vt doce lege in 4 vero i. vt au
di at amus te ant Futuro to tu vel ille amus tote ynto. Optatiuo mõ
tpe pñti vtinã rem res ret ⁊ pluraliter rem⁹ retis rẽt. pterito plusq̃ pfecto ſſes
fuiſſes fuiſſet i faiſſem⁹ fuiſſetis faiſſent ſſes ſet ⁊ et pluraliter ſſem⁹ ſſetis ſent Futuro i p em es et ⁊ plurr em⁹ etis ent
in 2 vero tertia ⁊ 4 am as at pluraliter amus atis ant Cõiũctiuo mõ tpe pr-
ſenti in p cũ em es et: ⁊ pluraliter emus etis ent in alĳs vero cũ am as at ⁊ plu
raliter cũ am⁹ atis ant pterito iperfecto rẽ res ret pluraliter rem⁹ retis rent
pterito pfecto cũ ri3 ris rit pluraliter rimus ritis rint pterito pluſq̃ pfecto ſſes
fuiſſes fuiſſet ti fuiſſem⁹ fuiſſetis faiſſent fuero fueris fuerit ti fuerim⁹
ſſes ſet: pluraliter ſſemus ſſetis ſſent. Futuro ro ris rit. ⁊ p luraliter rimus
fueritis fuerint ri fuiſſem iri
ritis rint. Infinitiuo modo re pterito pluſq̃ perfecto iſſe futuro tum ire.

VErba defectiua sunt illa q̄ nō seruāt p̄dictas regulas vt sunt hec.sum.es. est:fero fers fert.volo vis vult:malo.nc.ꝛ cōiugant sic. ¶Indicatiuo mō tpe p̄senti.sum es.est ꝛ pluraliter sum⁹ estis sunt:p̄terito īperfecto.erā.eras.erat ꝛ plural'r eram⁹.tis.ant.p̄terito pfecto.fui .fuisti fuit:ꝛ plural'r fuim⁹ stis fuerūt p̄terito pluſq̄pfecto fuerā.as.at.ꝛ pluraliter fueram⁹.atis.ant.futuro.ero.eris erit.ꝛ pluraliter erimus eritis erūt.¶Imperatiuo mō t.p.fis sit ꝛ pluraliter si mus este sint Futuro esto tu vel ille ꝛ pluraliter simus estote sunto . ¶Optati uo modo.t.p.ꝛ p̄terito īperfecto vtinā essem es set ꝛ pluraliter vtinaꝫ essemus. tis.sent.p̄terito pfecto ꝛ pluſq̄pfecto vtinā fuissem es set ꝛ pluraliter vtinā fuis semus.tis.sent:futuro vtinā sim sis sit:ꝛ pluraliter vtinā simus sitis sint.¶Cō iunctiuo modo.t.p.cū sim sis sit ꝛ pluraliter cū simus sitis sint:preterito impfe cto cum essem ses set ꝛ pluraliter cum essemus tis ent Preterito pfecto cum fue rim.ris.rit ꝛ pluraliter cum fuerimus ritis.rint.preterito pluſq̄ perfecto cum fuissem es set et pluraliter cum fuissemus tis.ent:futuro cuꝫ fuero.ris.rit.ꝛ plu raliter cum fuerimus fueritis fuerint.¶Infinitiuo modo.t.p.esse preterito p fecto ꝛ pluſq̄ perfecto fuisse futuro caret.¶Gerundia essendi essendo essendū participia vnum vcꝫ ens.¶Indicatiuo. t.p.Fero fers fert ꝛ pluraliter ferimus rtis erunt p̄terito pfecto tuli in p̄senti īperatiui fer ferat ꝛ pluraliter feramus ferte.ꝛc.in futuro ferto tu vel ille:in p̄senti infinitiui ferre in ceteris tēporibus tertiā cōiugationē seqtur.¶Indicatiuo modo.t.p.Volo vis vult ꝛ pluraliter volum⁹ vultis volūt impatiuo caret in p̄senti optatiui ꝛ īp̄terito impfecto cō iunctiui vtinā vellē ꝛ cū vellem in futuro optatiui ꝛ in p̄senti cōiunctiui vtinaꝫ velim ꝛ cū velim in īfinitiuo velle in ceteris vero tpibus p tertiā cōiugationem vna cum nolo ꝛ mallo coniugatur.¶Indicatiuo edo edis vel es edit vel est:et i p̄senti impatiui edat ꝛ pluraliter edamus edite futuro edūto infinitiuo edere in ceteris tertiā cōiugationē sequit.¶Indicatiuo.t.p.fio fis fit ꝛ in preterito p fecto factus fui in p̄senti optatiui ꝛ in preterito imperfecto cōiunctiui fierē fie res ꝛ in p̄nti infinitiui fieri ꝛ in supinis factū factu in ceteris tēporib⁹ quartā cō iugationē seqtur.¶Odi noui cepi ꝛ memini sunt p̄teriti pfecti idicatiui modi ꝛ oīa tpa q̄ ab ipsis formari possunt retinēt:ceteris vero carent:memini aūt bꝫ in futuro īperatiui memēto ꝛ memētote ꝛ nota q⁹ scōꝫ aliquos tēpora q̄ formā tur a predictis cetera p ordinē īportant in p̄mis tū p̄teritū pfectū indicatiui pre sens eiusdem ꝛ seipsum significat ꝛ p̄teritum pluſq̄ pefectū:p̄teritū īperfectū et sic de alīs.¶Aue auete aueto auetote.Salue saluete saluto saluetote dico du co ꝛ facio cuꝫ compositis faciūt in p̄senti impatiui dic duc fac.¶Queso in plu rali solū bꝫ q̄sum⁹ ꝛ hec de verbis irregularib⁹.Consulo tū principiātib⁹ ne ibis terant tēpus dū tū regularibus finonimis vti possint vt loco de fero fers porto as aut gero geris ꝛ sic de alīs qnibus mediantibus alia postmodū per seipsos adipisci poterunt.sum es fui tamen est necessariū:cuꝫ sit generalis regula ad oia alia vt patet cuilibet bene intuenti. De verbis ō fectiuis.

QUod ne verbuꝫ aut est personale aut īpersonale:psonale bꝫ tres psonas taꝫ in singulari q̄ in plurali:ꝛ est multipler videlicet substantiuum vocatiuū actiuum:passiuum:nentrum:commune ꝛ deponens. De generib⁹ verboꝝ ꝛ eo rū naturis.

De ſubſtantiuis. Verba ſubſtantiua ſunt tria ſum fio ⁊ exiſto:⁊ eorũ vim habẽtia ſunt ambulo/ſto/ſedeo/incedo:et habent talem naturam ꝙ volunt ante ſe et poſt nominatiuũ et cõpoſita de ſum es fui: ſunt abſum/adſum/deſum/inſum/interſum/poſſum/preſum/ꝓſum/obſum/ſubſum/⁊ ſuperſum/⁊ volũt nominatiuũ ante ſe/datiuũ vo poſt:preter poſſum qõ exigit infinitiuum.

De vocatiuis Verba vocatiua ſunt quinq; videlꝫ voco:/dico:/nomino:/nuncupo:/et appello:⁊ habẽt talem naturam ſicut verba ſubſtantiua.

De actiuis. Verbũ actiuũ terminatur in o.et poteſt de ſe facere paſſiuum in or. vt amo addita r.fit amor:⁊ habet talẽ naturã/ꝙ vult nominatiuũ ante ſe in perſona agẽte:⁊ accuſatiuũ poſt ſe in perſona patiẽte:de ſpeciali tñ natura quedã volũt genitiuũ vel ablatiuũ:⁊ ſunt vba pertinẽtia ad accuſationem/dãnationẽ/reprehenſionem/laudem/vel vituperium.Alia ſunt que ratione acquiſitionis volunt datiuum:⁊ quedam dicunt tranſitiua/que poſt ſe duos regũt accuſatiuos:⁊ ſunt verba pertinentia ad doctrinã/petitionem/et deprecationẽ:ſunt etiã quedam effectiua que poſt ſe regũt ablatiuũ vt verba pertinentia ad priuationẽ/expoliationem/ponderationẽ/alleuiationem/⁊ ornatum. Alia ſunt que mediante prepoſitione a.vel ab.regunt ablatiuum: et ſunt verba pertinẽtia ad receptionẽ/ſuſceptionem/liberationem/vel abſolutionem.

De paſſiuis. Verbũ paſſiuũ terminatur in or:⁊ põt dimittere r.⁊ redire in ſuũ actiuũ:vt amor r.remota fit amo:⁊ habet talẽ naturã ꝙ vult nominatiuũ ante ſe/in perſona patiẽte:⁊ ablatiuũ poſt ſe a.vel ab mediãte. De natura tñ ſpeciali datur regula ꝙ qualẽcunq; caſum regit verbum actiuum poſt ſe de natura ſpeciali eũdem regere poteſt verbum paſſiuum ab eodem deſcendens.

De neutris. Verbum neutrum definit in o.⁊ non poteſt facere de ſe paſſiuum in or.et eſt multipler:vt in ſequentib⁹ ptz. ¶ De poſſeſſiuis que poſt ſe genitiuũ vel ablatiuũ volunt:⁊ ſunt egeo es.ĩdgeo es careo es.abũdo as.affluo is.exubero as.ſatago is.⁊ memini meminiſti. ¶ De acquiſitiuis que poſt ſe regunt datiuum: vt ſeruio is. faueo es. aſpiro as.benefacio is.derogo as. detrabo is.hereo es.obuio as.occurro is.ſubuenio is.prouideo es.placeo es.indulgeo es.obtempero as.caueo es.repugno as:conſulo is.ſatisfacio is.incumbo is. ¶ De tranſitiuis que accuſatiuum regunt: vt aro as/ſemino as.vindemio as.planto as.fero is.comedo is.ceno as.poto as.biboi s.digero is.mingo is.neo es.glomero.as ſuo is.tero is.implico as.certo as.edifico as.pungo is.puto as. ¶ De effectiuis que poſt ſe ablatiuum regũt:vt caleo es.gaudeo es.pingueo es.paueo es. frigeo es.albeo es.nigreo es.ſtupeo es. ¶ De abſolutis que nullum caſum poſt ſe exigunt:vt viuo is.pereo is.occido is.dormio is.deficio is. ſurgo is.reſto as. trado is.nauigo as.volo as. ¶ De neutropaſſiuis que eãdem habent naturam cum verbis paſſiuis:⁊ ſunt erulo as.liceo es.vapulo as.veneo is.nubo is.

De cõibus. Verbum commune definit in or/ et non formatur a verbo definente in o. et duplicem habet ſignificationem/actiuam videlꝫ et paſſiuam: ⁊ ꝙ generaliter omnia verba terminata in or carent preterito:ſupplent tamen ipſum per participium preteriti perfecti:⁊ ſum es fui:⁊ verba communia ac etiã deponẽtia formant ſupinum ex analogia fingendo vocem actiuam:vt letor aris. leto letasletatũ.

tas letatū:excipiunt tñ aliqua q̄ suis locis ponēt.verba comunia sunt largior ris/experior is exptū veneror aris moror aris/osculor aris bortor aris/criminor aris / amplector eris amplexum /interpretor aris/ hospitor aris.

De verbis deponentibus.

VErbū deponens terminat in or t nō formāt a verbo terminato in o t est multiplex:nam quoddam dicitur possessiuū qō regit gtīm post se vt recor dor aris/ reminiscor eris/obliuiscor eris oblitū/misereor eris misertū. ¶De acqsi tiuz q̄ datiuū p̄ se regūt/vt auxilior aris/iurior aris/emulor aris/opitulor aris/ blandior is/adulor aris/minor aris. ¶De transitiuis que post se accusatiuū vo lunt vt sequor eris secutum aggredior eris gradior eris gressum reor reris ratū/ opinor aris/arbitror aris/fateor eris fassum/vlciscor eris vltuz /adipiscor eris adeptū/consequor consequeris cōsecutum/nitor eris nisum vel xuz/loquor eris utum . ¶De effectiuis que post se ablatiuum regunt vt vtor is vsum/ abutor eris fruor eris fructum/fungor eris/potior iris potitum/vescor eris tristor aris/ irascor eris /verecundor aris /amentor aris/miror aris. ¶De absolutis que nul lum casum post se regunt vt expergiscor eris experrectum morior iris/iocor aris nugor aris venor aris piscor aris labor eris lapsum. ¶De deponentibus passi uis que talem naturam habent sicut verba passiua vt orior oriris ortum ira scor eris iratum patior eris passum.

De verbis i personalibꝫ.

VErbum impersonale est duplex videlicet actiue vocis qō terminatur in.t. t passiue vocis in tur:actiue vocis est multiplex:nam est interest et refert quando ordinantur cum infinitiuo volunt ante se genitiuum exceptis geniti uis quorūdā pronominū loco quorum ponuntur mea tua sua vestra t nostra. ¶Hec tamen libet placet vacat liquet accidit suppetit euenit cōtingit t restat qñ ordinantur cū infinitiuo volunt dtīm ante se. Ista vero videlicet oportet in uat delectat t decet qñ habent post se infinitiuum volunt ante se accusatiuum. ¶Piget tedet pudet/t piget volūt añ se accusatiuū in persona patiē te t post se genitiuum in psona agente. ¶Verbū impsonale passiue vocis vult ante se ablatiuum a vel ab prepositione mediante.

De infinitiuo.

INfinitiuus construitur cum accusatiuo ante se psone agentis in actiua si gnificatione et in passiua persone patientis:post se vero construit cum casu sui verbi.

REgula generalis .Quencunqz casum regit verbum personale post se eū dem regit gerundium supinum/t participium:ante se tamen nullam ha bent naturam.

De pticipio.

PArticipium est pars orationis declinabilis actum operandi cum casu significās t est duplex actiue vocis et passiue actiue est duplex/videlicet presentis t futuri: participium presentis formatur a prima persona preteriti im perfecti per mutationem de baz in ns/vt amans:participiū vero futuri forma tur ab vltimo supino per additionez de rus vt amatu addita rus fit amaturus participium tamen passiue vocis habet duo tempora videlicet preteritum t fu turum preteritum formatur ab vltimo supino per additionem de s vt amatu addita s fit amatus:futuruz vero a genitiuo presentis participñ vt amātis tis mutata in dus fit amandus.

De aduerbio.

Aduerbium est pars orationis indeclinabilis actum operandi determinans: cuius significationes multe sunt: nam quedam sunt aduerbia interrogandi vt quo qua vbi et vnde: ideo querentibus per quo respondendū est per hec aduerbia huc illuc istuc intro foras: nomina tm̄ propria vbium in accusatiuo ponuntur vt: pergo romam. ꝛc. nomina appellatiua etiam in accusatiuo cum in vel ad vt vado in vineaz vel ad vineam: per' qua respondendum est per hec aduerbia hac istac illac. nomina propria vbiū ponūtur in ablatiuo vt transiui roma: appellatiua vero in accusatiuo cuz per vt transiui per platea. ¶ Per vbi respondendum est per hec aduerbia hic istic illic intus foris alibi alicubi. ꝛc. nomina vbium ꝛ oppidoꝝ prime ꝛ secunde declinationis in genitiuo ponuntur vt papa est rome vel in accusatiuo mediante ista propositione apud vt viri apud forum: nomina vero tertie declinationis in ablatiuo si sint propria vbium vt manfi autinone: ꝛ in pluraliter declinatis vt athenis pisis ꝛc. appellatiua vero in ablatiuo cum propositione in. ¶ Per vnde respondetur per hec aduerbia hinc istinc illinc. ꝛc. nomina vbium in ablatiuo ponuntur vt venio roma ꝛ appellatiua de/a vel ab mediante.

De ꝯiunctiõe.

Coniunctio est pars orationis indeclinabilis que dictiones ac sententias coniungit: et est multiplex videlicet copulatiua vt ꝛatq; ꝛc. disiunctiua vt vel siue. ꝛc. conditionalis vt si. rationalis vt ergo. ꝛc.

De ꝓpositione.

Prepositio est pars orationis indeclinabilis que alijs partibus coniunctim aut diuisim preponitur. prepositiones sunt in multiplici differentia. quedam deseruiunt accusatiuo ꝛ sunt ad ob per post cis citra trans vltra extra erga contra supra circum circa ante apud penes prope secus inter intra p̄ pter preter vsq; versus circiter scōm. ¶ Deseruientes autem ablatiuo sunt a ab e ex de pro pre cum coram sine absq; clam.

De interiectione.

Interiectio est pars orationis indeclinabilis animi affectum significans: ꝛ quedam sunt que significant admirationem vt. o. heu. timorem aut letitiam vt euax euge. dolorem vt heu. indignationez vt ve. ¶ De tribus principijs in grammatica consideratis: primum est concordare substantiuum cum adiectiuo que in tribus tenentur conuenire videlicet in genere numero ꝛ casu. In genere quod si substantiuum est masculini generis feminini vel neutri adiectiuz debet esse. In numero quod si substantiuum est numeri singularis vel pluralis adiectiuum debet esse. In casu quod si substantiuum est nominatiui casus genitiui vel datiui adiectiuum debet esse. Secundum principium est cōcordare suppositum cum verbo: suppositum est casus ante verbum cū quo in numero et persona tenetur conuenire. In numero ꝙ si suppositū est numeri singularis vel pluralis verbuz debet esse. In persona quod si suppositum est prime secunde vel tertie persone verbum debet esse. ¶ Tertium principium est concordare relatiuum cum antecedente que in duobus tenētur conuenire videlicet. In numero ꝛ in genere. In numero ꝙ si antecedens est numeri singularis vel pluralis relatiuum debet esse. In genere quod si antecedens est masculini generis feminini vel. n. relatiuum debet esse: vt in sequenti oratione patet. ¶ Vi quidem viri studio fere

uentes pape virtutes adamant que angelos et homines palam beatos reddũt.

De fine totiꝰ grammatice ꝙz ō oratiōe congrua ꝛ eiꝰ cōſtructiōe.

ORatio congrua eſt ordinatio dictionum perfectam ſententiam demonſtrans: cuius conſtructionis dantur regule: et in primis eſt regula generalis/videlicet quod eo modo ꝛ ordine quo dictiones concipiuntur et ordinantur in mente ordinari et exprimi debent in voce (Ariſtotele primo perihermenias id demonſtrante) regule ſpeciales dantur de conſtructione videlicet quod ſi vocatiuus eſt in oratione ab eo incipienda eſt conſtructio: et ſi deeſt/a nominatiuo: et poſtmodum a ſuo verbo cum quo conuenit deinde caſus qui poſt ſe regitur ei addatur et genitiuus vel datiuus dictioni illum regenti: imperſonale autem verbum ſi eſt/a ſuo caſu precedente incobandũ eſt. ad uerbium verbum aut participium immediate determinat/ prepoſitio cum caſu cui deſeruit ordinatur: hec omnia in predicta oratione patent.

De orthographia.

QUanq̃ orthographia ſit vna pars grammatice et prior natura omnibus alijs: ex eo quod oratio conſtat ex dictionibus: dictio ex ſyllabis ſyllaba ex litteris: tamen quia omnes ad grammaticam accedentes prefatam partem fere per ſe notam habent: ideo hoc in loco eam breuiter tractamus. ¶Eſt enim orthographia ars docens quibus litteris vnaquęq; ſyllaba ſcribi connectiq; debet: et ex quibus ſyllabis dictio: ideo ars recte ſcribendi dicta eſt: adoleſcentes tamen in primis non querunt quid litera ſit: quia vero eſt/eis ſufficit nec quot litere ſint: quoniam alphabetum id per ſe fert: ut de nomine vel figura nam ad hoc non indigent intellectu ſed ſenſu: querunt autem de earum poteſtate et ordine: ſunt enim omnes littere in duplici differentia: nam quedam ſunt vocales vt. a. que in corde cauſatur. e. in gutture. i. in capite gutturis. o. in faucibus ꝛ. v. in labijs: et ſunt etiam conſonantes que ex vocalibus cõponuntur ſine quibus ſonum habere non poſſent: nam. e cauſat. b. c. d. f. g. l. m. n. p. ſ. t. ſed a cauſat ſolum h. ꝛ. k. ſolum. v. cauſat. q. alie autem videlicet. i. ꝛ. o nihil cauſant: et ratio eſt: nam vbicunq; eſt maioritas et minoritas ibi eſt equalitas/teſte Ariſtotele. ſed in compoſitione conſonantium eſt maioritas et minoritas vt patet: nam. e. plures cauſat conſonantes q̃. a. et. a. q̃. v. et ratio eſt: quoniam. e. conuenit cum motu terre que plus habet de materia q̃ aqua: ꝛ a cum motu aque q̃ plus habet de materia q̃ aer; ꝛ. v. cum motu aeris qui plus habet de materia q̃ ignis in quo nihil generatur: ideo. i. ratione acuitatis conuenit cum eo: et. o. cum cum celo: nam figuratur in ore ad ſimilitudinem circularis figure: ꝛ ſic non poſſunt eſſe plures vocales aut pauciores q̃ quinq;. Conſonantium autem alie mute vt. b. c. d. f. g. k. p. q. t. et alie ſeminocales vt. l. m. n. r. s. dicuntur mute quia parum ſonant: et ſeminocales quia magis in formatione ſonant: dici etiam poſſunt liquide quia ſepe liqueſcunt. ¶Diphthongi ſunt quinq;: videlicet ae au ei eu et oe. tota tamen difficultas huius partis conſiſtit in ordinatione literarum/ retentione: mutatione: ſubtractione: et interpoſitione: de quibus dantur regule. prima quod omnis litera capitalis alicuius exordij vel tractatus dz eſſe magna: li-

tera tamen nominis proprij vel officij significantis aliquam dignitatem quodã modo potest maiorari: est tamen aduertendum/q nunq; A. confracta poni debet in medio dictionis: sed in principio. a. vero integra ĩ qualibet parte. ꝛ. fracta in fine solum integra autem vbiq; .r. rotunda in fine: sed r longa in qualibet parte. s. longa in principio aut medio. s. rotunda in fine tantum.

¶ Secunda regula nulla consona geminari debet in principio/aut fine: in medio tamen causa asperitatis post vocalem geminari potest: vocalis autẽ vbiq;.

¶ Tertia regula/nũq;. n. ãte bas cõsonãtes b. m. p. imediate ordinari potest: sed loco eius ponitur m vt impono. ꝛc. nec etiam inter m. ꝛ n. immediate ponit p vt domne: sed per sincopam subtrahitur i de domine. ¶ Quarta regula / q d. ante q. in eadem dictione in c. mutari debet: vt quicquid et b. ante s. in p. vt nupsit. tamen mutatur in c (quo ad sonum/non autem quo ad figuram) quando cum alia vocali post t sequitur / nisi t ponatur in principio dictionis vel b. intermediet aut s. immediate precedat: et quando secunda persona alicuius verbi pronunciatur cum t sic est scribẽda: sz prima non pronuncietur: vt sentio sentis. ¶ Quinta regula /licet omnis dictio casualiter declinabilis desinens in aliquam istarum cõsonantium. c. l. n. t. r. retineãt illam per omnes casus cetere autem mutãtur/vel abijciuntur. ¶ Serta regula omne verbum habens in prima persona presentis indicatiui aliquam istarum consonantũ. l. p. s. r. retinet illam immutabilẽ per omnia tempora: et talis regula intelligitur de verbis regularibus. ¶ Septima regula /quot numerale est: quod ꝛ quam relatiuum ꝛ q; q; coniunctio q; vero aduerbium. Item cõ aduerbium dictio compositiua est: sz cũ ꝓpositio ablatiua deseruit. tãtũ nomẽẽ: tm aũt aduerbiũ ꝛ ceu i. tanq; aduerbium est: seu vero cõiunctio: ad propositio: sed at coniunctio. gd ꝛ id causales sunt: quit ꝺo et it ꝺba. ¶ Octaua regula/q ois ꝓpositio si adiũgat alicui dictioni compositum auget/aut minuit/vel mutat. ¶ 9. regula quando iste propositiones ob ab sub componuntur cum dictionibus incipientibus ab aliqua istarũ cõsonantiũ c. f. g. m. p. r. mutatur b /in ea sdẽ/ in ceteris vero manet integra. ¶ 10. regula quando ad cõponit cum dictione incipiente ab f. si post f. ponatur consona remouet ꝺ. si aũt vocalis ꝺ mutatur in a ꝛ si addet his literis. c f g n l p r s t. mutatur in similem cui addatur in alijs autem retinetur. ¶ 11. regula quotienscunq; ista propositio dis componitur cum dictione incipiente ab aliqua istarum consonantium. c. f. p. s. t. integra manet in ceteris vero dis in di mutatur. ¶ 12. regula /con aduerbium quãdo inseparabiliter componitur cũ dictione incipiente a muta /n. remanet vel mutatur in m. si cum liquida autem n. mutatur in similem liquidam excepta l si cum vocali subtrahitur. ¶ 13. regula quando ista prepositio ex ordinatur cum vocali aut aliqua istarum consonantium c p t s integra manet.

ARs versificandi non est de essentia grammatice: sed emanans ab ea: nec etiam accentus sed a natura cuius ars quantitatem syllabarum presupponit: qua homines (obstante minerua) vti non valent: iccirco relinquendus est ab arte accentus ipse: nisi sit causa differentie que in paucissimis inuẽta est.

Logica est

Logica est scientia veri falsi

In libro ō di sciplina scholariū.

ꝙ indagatrix (teste Boetio) cuius finis et subiectum est argumentū vtibile: et ipsa est de secundis intentionibus iunctis primis: vt inquit Auicenna i sua logica. ¶ Prima intentio est id quod actu primo intellectus vendicatur. ¶ Secunda qō secūdo. ¶ In logica considerant principaliter inter alia: terminus/propositio/suppositio/ampliatio/restrictio/ꝛ argumentum. ¶ Terminus ꝑm Aristotelem ad placitum significatiuus est in quem resoluitur propositio/significare ad placitum est intellectū cōstituere: idest aliquid a se ex voluntaria impositione intellectui representare ex primo peribermenias. ¶ Terminorum alius categorematicus qui per se est significatiuus. Alius sincategorematicus qui cū aliis est significatiuus. ¶ Et quia rerum quedam sunt vniuersales: ꝛ quedam particulares: iccirco duplex est terminus categorematicus communis: videlicet qui sub vna impositione plura significat: vt homo/animal/ et discretꝰ seu singularis qui sub vna impositione tantum vnum significat vt petrus/paulus vnde Aristoteles. dicimus enim singulare numero vnum: vniuersale vero qō in bis singularibus est.

Prio prioꝝ.

In prio perihermenias.

In tertio metaphysices.

Vniuersale est vnū

De vniuersalibus.

in multis versabile/seu versatum/ꝛ vnum preter multa: vnde Aristoteles quod commune est apud multa existit: et diuiditur in genus speciem/differentiam proprium: ꝛ accidēs ¶ Genus est vnum in multis differentibus specie de quibus in eo qō qd ꝑdicaꝫ ¶ Spēs est illud vniuersale qō sub assignato genere ponitur: vel qō de pluribus differentibus numero in eo qō quid predicatur. ¶ Genera priora sunt naturaliter ipsis speciebus: et differētijs/differentie aūt et species his de quibus predicantur: et sicut participatiōe speciei (vt in eodem) plures boues sunt vnꝰ bomo: sic et participatiōe generis (teste Boetio) plura animalia sunt vnum animal. ¶ Differentia est qua alterū differt ab altero: specifica differētia cui cōpetit genus contrahere/speciē constituere/eāq facere differre: ꝛ sic genus est principium speciei: genera enim placere opz: ꝛ informata specificis differētijs pficere spēs. vñ Aristoteles. genꝰ sumiꝫ a materia/differentia vero a forma: ꝛ spēs a cōposito: nam sicut ex ere et figura constat statua sic/species: teste porphirio: ex genere ꝛ differētia. ¶ Proprium dicit qō soli speciei immediate et oī individuo mediate semp cōuenit: nemo ꝓprium dicit qō/cōtingit alij inesse sed vniuersale est cui propria passio primo inest: ꝛ equaliter predicaꝫ de illis que illo ꝑticipāt: equaliter em petrus et paulus risibiles sunt. ¶ Accidēs est qō adest et abest preter subiecti corruptionē: ꝛ denominatiue in eo qō quale predicatur: non idem est homini et musico esse ex primo physicorum: hoc quidem permanet: illud vero non: iccirco de ipso nulla est speculatio accidentium tamen est/scientia dum impropriis coordinationibus seorsum considerantur

In septimo metaphysices.

Porphiriꝰ in suis vniuersalibus.

Quinto metaphysices.

Aristoteles primo topicorum.

Ex ārto metaphysices.

De predicamentis.

Predicamentum est ordinatio dictionū scōm sub ⁊ supra: et quia decem sunt genera generalissima: decē sunt predicamenta: videlicet substantia/quāti tas/quādo/q̄litas/actio/passio/relatio/sit⁹/vbi/⁊ habitus. et in q̄libet considerātur genera/species/et indiuidua. ¶ Generalissimū est super quod nō est aliud supueniēs gen⁹. ¶ Specialissimū est post qō nō est alia iferior spēs ¶ Media iter generalissimū ⁊ specialissimū genera subalterna et species subalterne ponuntur: que duas habent habitudines. ¶ Indiuidua sunt post specialissima a qb⁹ nulla erit p̄dicatio (teste Aristo. i p̄dicamētis) ⁊ hec oia patēt in arbore porphiriana posita in nono ⁊ vltio libro. ¶ Substātia est primū ens/a quo oia dependēt: et ipa est id cui ꝓprie cōpetit substare/⁊ p se esse/et est duplex. prima et secunda. Prīa est q̄ magis substat ōr ꝑ scōa: et est substantia indiuidua / secunda vero sunt species et genera/species tamen magis est substantia/ꝑ genus (teste Aristotele) ex eo: quia pluribus substat ꝑ genus: et quia ad specificationē et indiuiduationē substantie specificantur/et indiuiduantur omnia accidentia iccirco in qualibet coordinatione accidentium figurari potest similis figura illi que in predicamento substantie figuratur. ¶ Quantitas est ens mensurativū substantie. ¶ Quantitatis aliud continuum aliud discretum. Continuum est cuius partes copulantur ad vnum terminum communem. Discretum est cuius partes non copulantur ad vnum terminum communem. Itez quantitatū alia virtutis/alia mollis/et vtraq; est continua et discreta/mollis quantitas diuiditur in lineam/superficiem/profunditatem/corpus/tempus/et locum/discreta autem in numerum et orationem. ¶ Quando est duratio rei secundum eius permanentiam: vel est dispositio derelicta in re temporali ex adiacētia temporis ad rem temporalem secundum quam aliquid esse/vel fuisse/vel futurus esse dicitur. ¶ Qualitatē dico secundum quas quales esse dicimur: et est duplex propria et communis. Propria est illa que ꝓprie vni conuenit: vt caliditas igni: et risibilitas homini. Communis vero est illa que potest adesse et abesse preter subiecti corruptionem: vt albedo/aut nigredo. ¶ Actio est actus secundum quem agere dicimur: quoniam est actus actiui seu agentis: vt quo: sed patientis: vt in quo. ¶ Passio est actus secundum quem pati dicimur: et sic est passiui actus pati. ¶ Relatio est id quo vnum refertur ad aliud: vt pater paternitate refertur ad filium: et filius filiatione refertur ad patrem. relatiua sic se habent ꝙ posita se ponunt et perempta se perimunt. ¶ Situs est habitudo rei situantis ad rem situatam/seu est dispositio derelicta ex ordinatione partium secundū ꝙ dicimur stare seu sedere. ¶ Vbi est habitudo rei vbificātis ad rem vbificatam. ¶ Habitus est habitudo rei habituantis ad rem habitam: vel est dispositio derelicta a re habente ex adiacētia rei habite. vnde Aristoteles habentis vestem ⁊ habite intermedius est habitus. Et nota ꝙ ista decē predicamēta versantur circa omnia entia creata de quib⁹ habetur vera scientia nā ipis ignoratis ignorare oia entia creata necesse est: qm̄ ab ipsis oia particularia originē trahūt ideo primi act⁹ essendi dicunt ⁊ ad quot se extēdit vnū ⁊ reliquū.

Porphiri⁹ i suis vniuersalibus.

Aristoteles septimo methaphysices.

In predicamentis.

De p̄dicamētis accidētiū ⁊ ꝑmo ō ꝙti tate.

Auctor sex ꝓncipior.

De q̄litate ad mētē Aristotelis.

Aristoteles tertio phyſicor.

Quinto methyſices.

Propositio est oratio cõstituta ex terminis significãs aliqd esse vel nõ eẽ. vt bonitas est magna. auaricia nõ est bona. Propositio est dupler. s. vera et falsa. Propositio vera est illa que significat sicut est vt iustitia est virtus. Propositio falsa est illa que sicut ipa significat non est: vt bonitas est mala. homo nõ est ens ꝛc. Propositio dicit duobus modis: q̃dã ẽ cathegorica alia ẽ hypothetica. Propositio cathegorica ẽ vna ofo ī qua est subiectũ ꝛ p̃dicatũ ꝛ copula: vt bonitas ẽ amabilis: deꝰ est eternus fides est magna virtꝰ: auaricia est mala. Propositio cathegorica ẽ quadruplex scilicet vniuersalis pticularis indefinita ꝛ singularis. Uniuersalis est illa cuiꝰ subiectũ est terminꝰ cõis additꝰ signo vniuersali. vt ois lapis est sensualis: ois ptãs est bona ꝛc. Propositio particularis est illa cuiꝰ subiectũ est terminꝰ cõis additꝰ signo ptĩcularis: vt q̃dã bonitas est magnitudo: aliqua virtꝰ est sensualis. Propositio idefinita ẽ illa cuius subiectũ est terminꝰ cõis sine signo: vt bonitas ẽ potẽs. hõ est creatꝰ ꝛc. Propositio singularis est illa cuiꝰ subiectũ est terminꝰ discretꝰ vel terminꝰ cõis iunctꝰ pnomini demõstratiuo. exẽplũ primi: vt iesus xp̃s ẽ deꝰ hõ: Bernardus est scholaris. Exẽplũ scõi: vt iste hõ est theologus Itẽ ꝓpositio cathegorica est dupler. s. affirmatiua ꝛ negatiua. Affirmatiua est illa cuius p̃dicatum subiecto attribuit vel attribui vr: vt hõ est creatus. hõ est rõnalis. Negatiua est illa cuiꝰ p̃dicatũ a subiecto remouetur vel remoueri videt vt homo nõ est lapis. hõ nõ est plãta ꝛc. Logicus vtit tribꝰ petitionibꝰ in ꝓpositione. s. que. qualis. quãta. ply q̃ q̃rit vtrũ ꝓpositio est cathegorica an hypothetica. Per quãta petit si est vniuersalis particularis idefinita an singularis. Per qualis aũt an est affirmatiua an negatiua. Quedã ꝓpositiões cũ alijs cõcordãt tribꝰ modis: vno mõ qñ sunt eiusdẽ quãtitatis vel q̃litatis: vt si vna est vniuersalis ꝙ alia sit vniuersalis ꝛc. vel si vna est affirmatiua ꝙ alia sit affirmatiua. ꝛ sic de negatiua. Scõo modo qñ hñt simile subiectũ vel predicatũ: vt bonitas est durãs. magnitudo est durãs ꝛc. Tertio modo quãdo sunt similes in subiecto ꝛ predicato: vt bonitas est magna: bonitas nõ est magna: ꝛ sic de alijs.

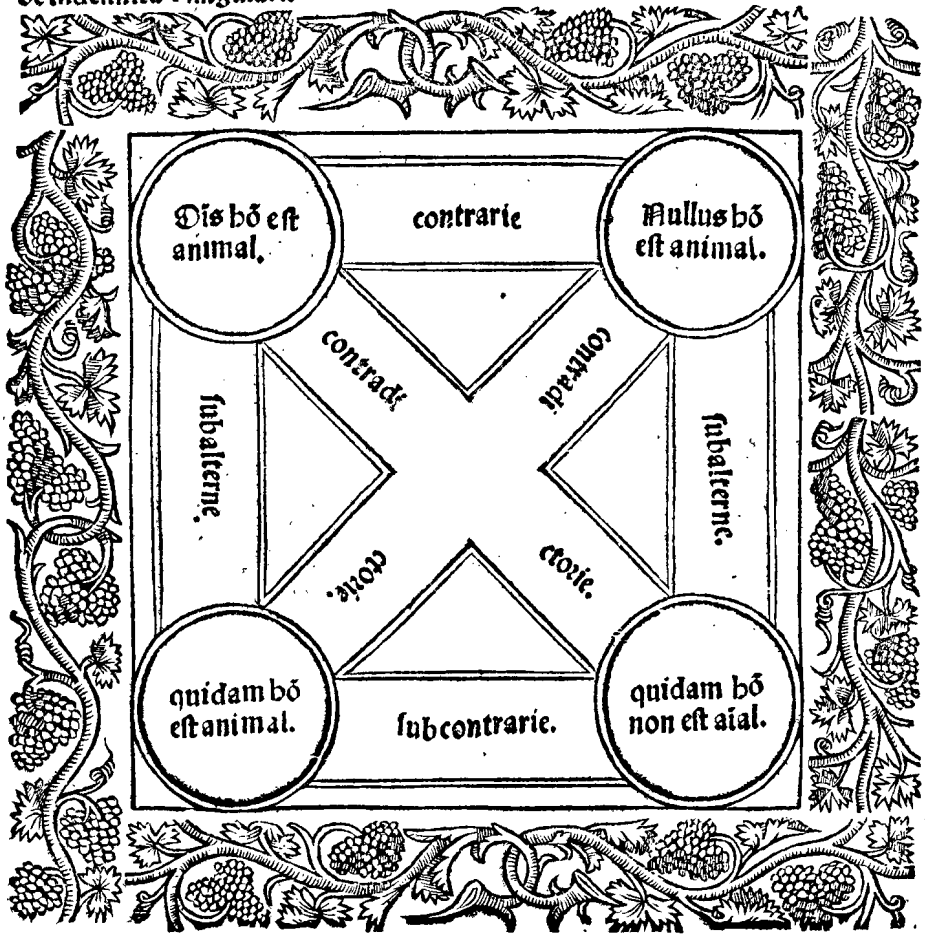
De ꝓpositione.

Conuersio est mutatio subiecti in p̃dicatũ ꝛ econuerso. Logicus facit duas cõuersiones. vna ꝺr simplex alia p accidẽs. Simplex conuersio est mutatio subiecti in p̃dicatum ꝛ econuerso remanentibꝰ in vtraq; ꝓpositiõe eadẽ quãtitate ꝛ qualitate. Ut nulla bonitas est odibilis. Cõuertit sic. nullũ odibile est bonitas. similiter quedam bonitas est magnitudo: conuertur sic: quedam magnitudo est bonitas per istam conuersionẽ conuertũtur vniuersalis negatiua ꝛ particuluris affirmatiua. Cõuersio p accidẽs est mutatio subiecti ī predicatũ ꝛ ecõuerso remanẽte ī vtraq; eadẽ q̃litate ꝛ variata quãtitate. vt oẽ sensuale ẽ differẽs: cõuertit. quoddã differens est sensuale. Sil̃r nullũ aial est lapis. Quertit qdã lapis nõ est aial ꝛc. Per istã cõuersionẽ quertunt vlis affirmatiua ꝛ negatiua ꝛ sic cõuertit pticularis affirmatiua similiter idefinita ꝛ singularis scõm suũ modũ. De pticulari negatiua nõ fit ꝓprie cõuersio eo ꝙ ꝓpositio vera posset querti in falsam. vt si quoddã aial nõ est homo: conuerterẽt quidã homo non est aial: falsa esset: et eodem modo potest dici de alijs similibus. Unde versus. Feci simpliciter cõuertit eua p acci.

De cõuersione.

Deoppositionibus.

In propositiõibus q̃ cõcordãt i simili subiecto ꝛ p̃dicato fiũt q̃tuor oppositiones. s. cõtraria p̃dictoria subcõtraria ꝛ subalterna Cõtrarie opposita sunt vniuersalis affirmatiua ꝛ vniuersalis negatiua cõcordãtes in subiecto ꝛ p̃dicato. Ut dicẽdo ois bonitas est magna nulla bonitas est magna ꝛ sic de alijs. Cõtradictorie opposita sunt vniuersalis negatiua ꝛ pticularis affirmatiua vel vniuersalis affirmatiua ꝛ pticularis negatiua ꝛc. De p̃mo sic nulla bonitas ẽ magna q̃dã bonitas ẽ magna. De scõo sic. ois bonitas est magna: q̃dã bonitas nõ ẽ magna ꝛc. Subalterne sunt vniuersalis affirmatiua ꝛ pticularis affirmatiua: vl vniuersalis negatiua: ꝛ pticularis negatiua. De p̃mo sic. ois bõitas ẽ magna q̃dã bõitas ẽ magna. De scõo sic. nulla bõitas ẽ magna q̃dã bõitas nõ ẽ magna ꝛ sic de alijs. Subcõtrarie sunt pticularis affirmatiua ꝛ pticularis negatiua cõcordãtes i subiecto ꝛ p̃dicato: dicẽdo sic q̃dã bõitas ẽ magna. q̃dã bõitas nõ ẽ magna ꝛ sic de alijs velut patet in sequẽti figura. Et sicut dicitur de particulari ita potest dici de indefinita ꝛ singulari.

Extrema ppositiõis cathegorice sunt subiectũ ⁊ predicatũ. Cathegorica est duplex q̃dã est de disiuncto extremo: alia de copulato extremo. Illa cathegorica est de disiuncto extremo in cuius subiecto vel predicato ponit disiũctiua cõiunctio vt bonitas vel magnitudo est per se magna ⁊c. vel dicẽdo sic. hõ est aial vel lapis Illa cathegorica est de copulato extremo i cui⁹ subiecto vel p̃dicato est copulatiua cõiunctio vt bonitas ⁊ magnitudo sunt amabiles. vel dicendo sic bonitas est magna ⁊ potẽs. et aliq̃n est cathegorica de vtroq; extremo disiũcto vel copulato: ⁊ aliq̃n de vno extremo disiũcto ⁊ altero copulato. Cõtradictio est affirmatio: et eius contradictoriũ negatio ad idẽ secundũ idẽ sil'r ⁊ in eodẽ tpe p̃dicate. De equipollẽtijs.

¶ Equipollẽtia est equalis valentia duarum ppositionũ in quantitate ⁊ qualitate: ⁊ sic due cõtrarie equipollent p negationẽ postpositã: ⁊ due cõtradictorie per negationem prepositam: due vero subalterne per negationem prepositam ⁊ postpositam.

De materia propositiõis

Materia est triplex naturalis cõtingẽs ⁊ remota. naturalis est illa in qua p̃dicatũ est de essentia subiecti vel proprij ei⁹ vt homo est aial hõ est risibilis. Materia contingẽs est illa in qua p̃dicatum põt adesse vel abesse p̃ter subiecti corruptionem vt homo est albus. Materia remota est illa in qua p̃dicatũ non potest cõuenire subiecto vt homo est asinus.

De legibus.

Lex cõtrariarũ talis est q̃ in nulla materia p̃t simul eẽ vere: falsẽ tñ in materia contingenti. Lex subcõtrariarũ talis est q̃ i nulla materia p̃t simul esse falsẽ: vere aũt i materia cõtingenti. Lex cõtradictoriarũ talis est q̃ in nulla materia possunt simul esse vere vel falsẽ. Lex subalternarũ talis est q̃ si vniuersalis est vera et eius particularis nõ tñ ecõtrario: nisi in materia naturali vel remota.

De ppositione hypotbetica.

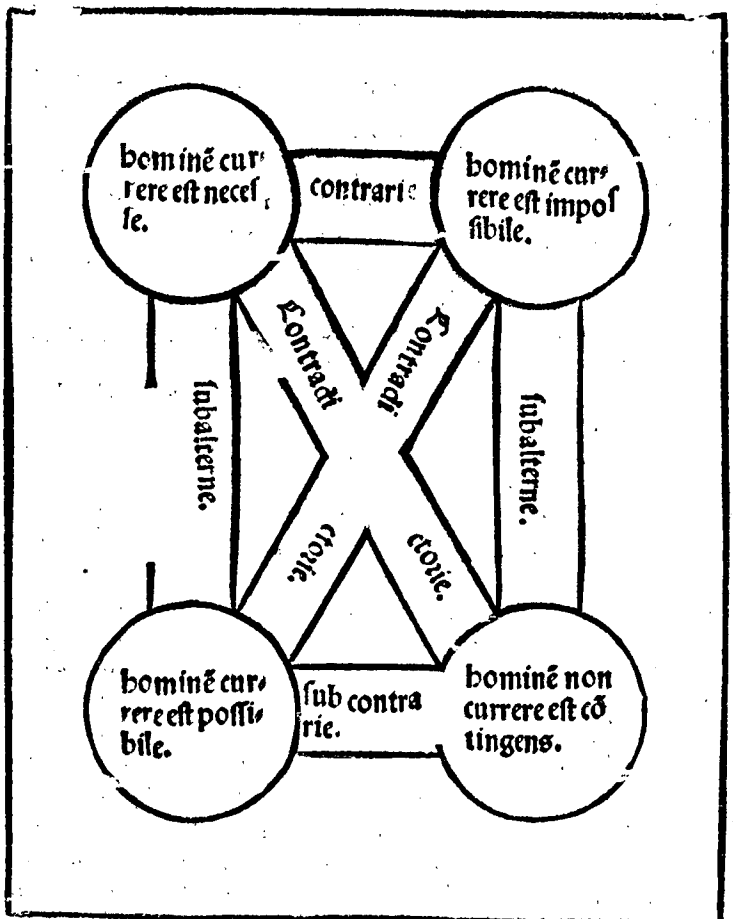
Propositio hypothetica est oõ i qua due cathegorice per cõiunctionẽ adinuicẽ vniunt: vt bonitas est magna ⁊ magnitudo est bona ⁊c. Propositio hypothetica est septupler copulatiua disiũctiua cõditionalis rõnalis temporalis localis. Copulatiua est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice coniuncte p coniunctionẽ copulatiuã vt bonitas est magna: ⁊ differẽtia est cõcordãs ⁊c. Disiũctiua est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice cõiuncte p cõiunctionem disiunctiuã vt homo est aial vel leo est sensibilis ⁊c. Cõditionalis est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice cõiuncte per hanc dictionem si vt si ouratio est potẽs ptãs est ouãs ⁊c. Rõnalis est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice cõiuncte p has coniũctiones igit vel ergo vt sapientia est amabilis igit bonitas est potẽs ⁊c. Tẽporalis est hypothetica in qua sunt due cathegorice coniuncte cum aduerbio temporali vt bonitas est magna quando magnitudo est bona ⁊c. Localis est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice coniuncte cum aliquo aduerbio locali vt virtus est vbi iustitia est ⁊c. ¶ Ad hoc q̃ copulatiua sit vera requiritur quod ambe sue cathegorice sint vere sed quando aliqua cathegoricarum est

falsa tunc ipsa est falsa vt dicendo homo est animal et homo est capra ꝛ ideo dicitur copulatiua pro vna parte falsa tota falsa. Ad hoc quod disiunctiua sit vera sufficit aliquam suarum cathegoricarum esse veram: vt dicendo bonitas est virtuosa .vel homo non est animal ꝛc. Et ideo dicitur disiunctiua vna parte vera tota vera. Sed ad hoc ꝙ disiunctiua sit falsa opꝫ ꝙ ambe sue cathegorice sint false: vt dicendo homo est irrationalis: vel lapis est animal ꝛc. Ad veritatem conditionalis requiritur ꝙ antecedens nequeat stare sine consequenti: vt tu es homo ergo tu es ens. Ad cuius cognitionem habendam consideretur si oppositum consequentis repugnat antecedenti. Ad falsitatem vero requiritur ꝙ antecedens possit stare sine consequente: quod etiam poterit videri considerando quod oppositum consequentis non repugnat antecedenti ꝛc.

De modalibus.

OMnis propositio est necessaria. possibilis. impossibilis vel cōtingēs. Necessaria est illa q̄ sic est vera ꝙ nullo modo pōt esse falsa: vt dicēdo. deꝰ est bonus magnus ꝛ eternus: homo est animal ꝛc. Possibilis est illa que pōt esse vel non esse: vt homo erit scholaris: homo non erit cerdo ꝛc. Sed quando illud quidem poterat esse et non esse: est contingens: vt galcerandus est scholaris vel ipse est lusor ꝛc. Impossibilis est illa que significat rem que nullo modo potest esse: vt homo est irrationalis: homo non est animal ꝛc. ¶ Ex his fiunt quatuor oppositiōes/ sicut i illis de ineſſe: vt ptꝫ in sequenti figura. Et est notandū/ quod duplex est propositio modalis /composita videlꝫ et diuisa. composita est illa in qua modus precedit /aut sequitur totam propositionem. diuisa vero est illa in qua modus ponitur inter partes dicti/ Dictum est oratio infinitiua / vt hominem currere/ modi sunt necessarium/ impossibile/ possibile/ ꝛ contingens: et consideratur triplex quantitas ꝛ qualitas in propositione modali: vna ex parte modi: nam vbi ponitur necessarium est vniuersalis affirmatiua de modo/ ꝛ impossibile negatiua/ et vbi possibile et contingens particularis: ex parte autem dicti omnes sunt indefinite/ et affirmatiue: si negatio non mediat inter partes dicti/ ex parte subiecti dicti sumitur quantitas et qualitas / sicut in illis de ineſſe: et equipollent oēs per has dictiōes amabimus edētuli iliace purpurea ordine quo ponuntur in figura/ a affirmat dictum et modum v negat vtrunqꝫ/ et i. modum e. qꝫ dictum. Et est notandū ꝙ litere dictionum predictarum debēt sic ordinari nam amabimus ponitur in primo ordine / edentuli in secundo iliace in tertio ꝛ purpurea in quarto et in qualibet dictiōe sunt quatuor vocales secundum ꝙ quatuor sunt ordines et cuilibet per ordinem attribuitur vna et secundum talem dicitur affirmatiua de dicto aut modo aut de vtroqꝫ videlicet dicto et modo seu dicitur negatiua de dicto vel de modo aut de vtroqꝫ exemplum diuidatur amabimus in quatuor sillabas quas continet a attribuatur primo ordini et sic talis propositio erit affirmatiua tam de dicto quaꝫ de modo et ma attribuatur secundo ordini et :bi tertio .mus autem quarto. et sic de aliis fiendum est.

purpurea illiace.

amabimus edentuli

De ſuppoſitionibus.

Suppoſitio eſt acceptio termini pro re vniuerſali vel ſingulari: et eſt triplex: videlicet ſimplex. perſonalis. et materialis. Simplex eſt acceptio termini pro re vniuerſali: vt homo eſt ſpecies. Perſonalis eſt acceptio termini pro re ſingulari: vt homo currit. Materialis eſt acceptio termini pro re materialiter capta: vt homo ē dictio diſſyllaba. vnde Ariſtoteles talia ſunt ſubiecta. qualia permittunt eorum predicata.

De ampliationibus.

Ampliatio eſt ſtatio termini communis p diuerſis temporibus de qua dantur regule. Prima eſt q̄ in omni propoſitione in qua ponitur verbum preteriti perfecti vel participium: terminus precedens ampliatur pro eo quod eſt vel fuit: vt virgo fuit meretrix. Secunda regula in omni propoſitione in qua ponitur verbum vel participium futuri temporis terminus precedens ſtat pro eo quod eſt vel erit vt ſenex erit puer. Tertia regula eſt omnis terminus in propoſitione poſitus reſpectu huius verbi poteſt vel eius participij ſtat pro eo quod eſt vt eſſe poteſt: vt album poteſt eſſe nigrum.

De reſtrictione.

Reſtrictio eſt ſtatio termini in propoſitione pro paucioribus ſignificatis q̄ eius requirat natura: vt omnis homo albus currit.

De argumēto.

Argumentum eſt ſermonum aggregatio ex quib⁹ alij ſermones ſequūtur: vt bonitas eſt ergo aliquid eſt. Argumentū eſt tota oratio ex antecedente et conſequente compoſita. Argumentum habet quatuor ſpecies ſcilicet ſyllogiſmum inductionem. enthymema. et exemplum. Probatio eſt argumentum in quo veritas eſt apparens: et poteſt fieri tribus modis. ſ. auctoritate neceſſaria: ratione et demōſtratione. Demonſtratio eſt manifeſtatio alicuius ignoti per aliq̄ notum vel minus noti per magis notum. Et poteſt fieri tribus modis: ſcilicet per quid: per quia et per equiparantiā. Demonſtratio per quid eſt quando effectus demōſtratur per cauſam: vel inferius ſeu poſterius per ſuperius ſiue pri⁹ Demonſtratio per quia eſt quando per effectum cauſa demonſtratur: vel quando per inferius ſeu poſterius demonſtratur ſuperius vel p⁹ius. Demonſtratio per equiparantiam eſt quando aliquid equale ignotum vel equale minus notum demonſtratur per equale magis notum: et hec eſt magis bona et neceſſaria probatio q̄ due predicte: quoniam per ipſam altiora demonſtrantur.

De ſyllogiſmo.

Syllogiſmus eſt argumentatio in qua ex duabus premiſſis propoſitionibus in debito modo et figura ordinatis ſequitur concluſio. Syllogiſmus in ſe debet habere duas premiſſas et vnam concluſionem: vt dicendo ſic. omne bonum eſt amabile: omnis virtus eſt bona: ergo om-

nis virtus est amabiliset istarum duarum premissarū. Prima dicit maior scđa minor:z ista que sequitur ex ipsis vocat conclusio. Tres termini sunt necessarij ad faciendū syllogismū:quorū vn⁹ dicitur mediū:ali⁹ maior extremitas:ali⁹ minor extremitas. Mediū est ille terminus q ponit bis ante conclusionē:scilicet semel in premissa maiori:et semel in minori. Maior extremitas est ille terminus qui cum medio facit primam propositionem. Minor extremitas est ille terminus qui cum medio facit secundam propositionem. Medium nunq̄ debet poni in conclusione. Sed ipsa debet fieri ex maiori extremitate et minori. Et omnia ista patent in syllogismo predicto. Et est notandum q̄ quedam est conclusio directa :et quedam indirecta. conclusio directa est illa in qua maior extremitas predicatur de minori. Conclusio indirecta est illa in qua minor extremitas predicatur de maiori. Etiam est notandum q̄ omnis bonus syllogismus, debet esse in figura :et in modo. Figura est debita ordinatio terminorum in subiciendo et predicando. Figure syllogismorum sunt tres: et quelibet habet suos modos. Modus est debita ordinatio propositionum in quantitate et qualitate. In modis figurarum sunt iste vocales. a. e. i. o. A est vniuersalis affirmatiua: E est vniuirsalis negatiua. I est particularis affirmatiua. O est particularis negatiua. Unde versus. Asserit. A. negat. E. sunt vniuersaliter ambe. Asserit. I: negat. O: sed particulariter ambo. Conditiones generales ad omnes figuras sunt quinq̄. Prima quod in omni syllogismo aliqua premissarum sit vniuersalis. Secunda. qnod in omni syllogismo aliqua premissarum sit affirmatiua. Tertia. quod si aliqua premissarum sit particularis conclusio sit particularis sed non econuerso. Quarta. quod si conclusio est negartiua quod aliqua premissarum est negatiua :et econuerso: propter quod est notandum quod in sillogismo ex puris negatiuis z puris particularibus nihil sequitur. Quinta q̄ in nulla figura medium ponatur in conclusione.

De prima figura.

PRima figura est illa in qua terminus qui est subiectum in premissa maiori: est predicatum in minori: vt dicendo. omne bonum est verum: duratio est bona. ergo duratio est vera. et habet quatuor modos directe concludentes: et quinq̄ indirecie concludentes: quatuor primi sunt: qui significantur per istas dictiones. Barbara. Celarent. Darij. Ferio. Primus modus constat ex premissis. a. concludentibus a. vt sic omne bonum est durans :omnis magnitudo est bona. ergo omnis magnitudo est durans vel nullum animal est lapis omnis est animal ergo nullus homo est lapis ꝛc. Secundus modus fit ex maiori premissa a et minori e concludentibus: vt sic nullum malum est amabile omne vitium est malum: ergo nullū vitiū est amabile. Tertius modus fit ex maiori a. z minori i concludentibus i vt omnis potestas est intelligibilis: deus est potestas igitur deus est intelligibilis. vel omne animal est substantia oīs homo est animal ergo oīs hō est substātia Quartus modus fit ex maiori e et minori i concludentibus o vt nullum spirituale est visibile quidam angelus est spiritualis ergo quidam angelus non est vi

sibilis .Quinq; autem modi indirecte concludentes sunt qui significantur per istas dictiones.Baralipton.Celãtes.Dabitis.Fapesmo.Frisesomorum.Baralipton constat ex maiori a et minori a concludentibus i vt omne bonum est positiuum quicquid deus facit est bonum ergo positiuum facit deus.Celantes constat ex maiori e et minori a concludentibus e: vt nullum virtuosum est vitiosum omnis gloria est virtuosa: ergo nullum vitiosum est gloria. Dabitis constat ex maiori a et minori i: concludentibus :i: vt omne ens est intelligibile quoddam particulare est ens ergo quoddam intelligibile est particulare. Fapesmo constat ex maiori a ꝛ minori e concludentibus o.vt omnia noua placent nullum antiquum est nouum ergo quoddam placidum non est antiquum Frisesomorum constat ex maiori i et minori e condentibus o vt quidam homo est seruitor dei: nullus asinus est homo ergo quidam seruitor dei non est asinus ¶Cõditiones ꝑme figure sunt due. Prima ꝙ in ipsa concluditur omne genus propositionum scilicet vniuersalis affirmatiua et negatiua et particularis affirmatiua et negatiua.Secunda ꝙ medium sit in maiori subiectum et in minori predicatum.

De secũda figura.

Secunda figura est illa in qua terminus qui est predicatum in maiori est predicatum in minori vt dicendo nullum animal est planta omnis herba est planta ergo nulla herba est animal:et habet quatuor modos qui significantur per istas dictiones Cesare Camestres Festino Baroco. Primus modus fit ex maiori e et minori a concludentibus e vt in syllogismo predicto.Secundus modus fit ex maiori a et minori e concludentibus e vt omnis homo est animal :nullus lapis est animal/igitur nullus lapis est homo.Tertius modus fit ex maiori e et minori i concludentibus o vt sic. nulla virtus est odibilis :quoddam vitium est odibile:igitur quoddam vitium nõ est virtus.Quartus fit ex maiori a et minori o concludentibus o .vt sic:omne creatum est bonum.peccatum non est bonum :igitur peccatum non est creatũ.¶Cõditiones secunde figure sunt due.Prima quod medium in vtraq; sit predicatum :secunda ꝙ maior sit vniuersalis in quocunq; syllogismo.

De tertia figura.

Tertia figura est illa in qua terminus qui est subiectum i maiori est subiectũ in minori .ꝛ habet sex modos qui significantur per istas dictiones darapti felapton disamis datisi bocardo ferison.Primus modus constat ex premissis a concludentibus :i: vt omnis bonitas est magna omnis bonitas est durans ergo quoddam durans est magnum. Secundus modus fit ex maiori e et minori a.concludentibus o.vt sic:nullum bonum est vitiosum omne bonum est amabile igitur quoddam amabile non est vitiosum. Tertius modus fit ex maiori i.et minori a.concludentibus i.vt sic quedam bonitas est eternitas: omnis bonitas est magna: ergo quoddam magnum est eternitas. Quartus modus fit ex maiori a.et minori i.concludentibus i.vt sic omnis homo est rationalis quidam homo est cerdo :igitur quidam cerdo est rationalis.

Quintus fit ex maiori o.et minori a concludentibus o.vt quoddam sensibile non est mortale:omne sensibile est visibile igitur quoddam visibile non est mortale.Sextus fit ex maiori e.et minori i.concludentibus o.vt nullum intellectuale est coloratum quoddam intellectuale est anima ergo quedam anima non est colorata ꝛc.¶Conditiones tertie figure sunt tres.prima qꝫ medium in vtraqꝫ sit subiectum.secunda quod minor sit affirmatiua.tertia quod non concluditur nisi particulariter.¶Inductio est argumentatio in qua arguitur a singularibus sufficienter numeratis ad suam immediatam vniuersalem:vt Petrus est bonus:Joannes est bonus et sic de alijs:ergo omnis homo est bonus:et sic de alijs.¶Enthymema est argumentatio in qua arguit ab vna sola premissa ad cōclusionē vt omnis homo est animal:ergo Petrus est animal:et sic de alijs ¶Exemplū est argumentatio in qua arguitur ab vno particulari ad aliquid per aliud simile in eis repertum:vt sic Petrum seruire deo bonum est:igitur Martinum seruire deo bonum est.Similiter magnitudo est amabilis:igitur duratio est amabilis:tenet argumentum per hoc simile quod est bonum eo qꝫ omne bonum est amabile.

De locis.et prio de loco a maiori.

LOcus a maiori est argumentū qō fit de maiori ad min⁹:vt sic.de⁹ potest mundum creare:igitur potest ipsum conseruare:vel sic.rex potest habere.L.milites.ergo potest habere.L.et hoc affirmatiue:sed negatiue sic:rex non potest expugnare castra:ergo nec miles.similiter ignis non potest comburere lignuz:ergo nec aer ꝛc.et sic patet qualiter per istum locum potest homo arguere affirmatiue et negatiue:vt supra patet.Conditio huius loci est:quod magis et minus concordent in hoc in quo de vno ad aliud arguitur.Et propter hoc non sequitur.homo non potest facere poma:ergo nec pomarius ratio quare non valet.quia homo et pomarius non concordant in faciendo poma:nec per consequens homo est maior pomario:nec econuerso:in hoc quod est facere poma:et sic de alijs.

De loco ab equali.

LOcus ab equali est argumentum quod fit de equali ad equale:vt homo est compositus ex anima et corpore ergo sensualis creatura ꝛ intellectualis est composita ex anima ꝛ corpore:similiter dicendo risibile est bonū:ergo homo est bon⁹ ꝛc.vel sic diuina bonitas est infinita sine quātitate:ergo diuina potestas est infinita sine quātitate ꝛc.¶Cōditio huius loci est:qꝫ res equales cōcordāt in hoc in quo de vno ad aliud arguitur.ꝛ ꝓpter hoc nō sequit:Raymūdus est medicus:ergo ioannes est medicus:qz pōt esse cerdo:ꝛ sic de alijs.

De loco a minori.

LOcus a minori est argumentum quod fit de minori ad maius;vt sic miles potest habere equum:ergo rex potest habere equum homo non potest ferre decem quintalia:ergo non potest ferre.xx.Aer potest calefacere:ergo ꝛ ignis:ita quod iste locus procedit affirmatiue et negatiue;sicut di-

tum est de loco a maiori. Conditio huius loci est quod minus ꝛ maius concor-
dent in hoc de quo vno ad aliud arguitur: et propter hoc non sequitur: aqui-
la potest volare igitur homo potest volare: quoniam homo ꝛ aquila non con-
cordant in volare vel sic pomarius potest facere poma ergo homo potest facere
De cōsequē- poma non valet ex eo quia non cōcordant in hoc quod est facere poma. Et sic de
tijs. alijs.

¶ Principia consequentie sunt ātecedēs et consequens et nota consequentie. antecedēs est illud quod ponit in necessita-
te hoc quod per ipsum sequitur. Consequens est illud quod ne-
cessitatem ante se ostendit. Nota consequentie dicitur illa con-
iunctio mediante qua propositio que est antecedens: et illa que
est consequēs coniunguntur: sicut sunt igitur. ergo et similia. ¶ Consequentia est
quedam ratiocinatio in qua est antecedens et consequens cum nota consequen-
tie: vt dicendo bonitas est igitur duratio est: similiter bonitas est magna: igi-
tur bonitas est durans: similiter homo est igitur corpus et anima sunt. simili-
ter angelus est: ergo intellectuale est ꝛc. Et de predicta consequentia dantur re-
gule speciales quarum prima est: quod ex veris non sequitur nisi verum: ex fal-
sis vero aliquando verum et falsum. exemplum: vt homo est asinus. ergo est ani-
mal: qō est verū et nō habet animā rationalē quod est falsum. Itēq; quid sequi
tur ad consequēs bone cōsequētie sequitur ꝛ ad antecedens: et quicquid antece
dit ad antecedens antecedit ad consequens: et quicquid repugnat cōsequēti re
pugnat antecedenti. Preterea ab vniuersali ad suā particularem vel indefinitā
sibi subalternam est bona consequentia et non econtrario nisi in materia natu-
rali vel remota: et a particulari ad suam indefinitam ꝛ econuerso est bona con-
sequentia: et generaliter a diffinitione ad diffinitum a descriptione ad descri-
ptum ab interpretatione ad interpretatum: ab vno synonymo ad aliud syno-
nymum ab effectu formali ad suam causam formalē et ab vno correlatiuorū ad
reliquum.

De fallacijs. ¶ Paralogismus est argumentum indicans esse verum quod falsum et econ
uerso: et ideo dicitur paralogismus quasi apparens syllogismus
Paralogismus fit duobus modis: vno modo in dictione: alio
modo extra dictionem. Paralogismus in dictione fit sex modis
secundum ꝙ fallacie in dictione sunt sex scilicet equiuocatio. amphybologia
compositio. diuisio. accentus. figure dictionis: et dicuntur in dictione ex eo
quia in dictione et per dictionē fit deceptio vt patebit inferius. ¶ Fallacia equi
uocationis est deceptio proueniens ex eo ꝙ aliqua dictio plura diuersimode si-
gnificat: sicut hec dictio canis significat canem latrabilem et quendam pisce
marinū: et quoddam signuz celi. ¶ Fallacia amphibologie est deceptio proue
niens ex eo quod oratio penitus eadem plura significat: sicut hec oratio li-
ber magistri: habet duos sensus: vnus est: liber magistri: et factus a magistro.

alius est liber magistri/et possessus a magistro. ¶Fallacia compositiõis est. deceptio proueniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis: cuius dictiones adinuicem componi possunt: et in sensu composito sunt false: et in sensu diuiso sunt vere: sicut hec oratio quicquid viuit semper est: hec dictio semper si ponatur cum hoc verbo viuit sic est vera: si autem ponitur cum hoc verbo est: sic est falsa. similiter de ista. Quicqd existit vbicꝫ est ꝛc. ¶Fallacia diuisionis est deceptio proueniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis cuius dictiões adinuicem diuidi possunt: ꝛ in sensu diuiso est falsa: in composito aũt vera: sicut hec oõ: Oĩs creatura est sensualis vel intellectualis: põt habere duos sensus: vnꝰ est ꝙ oĩs creatura sit sensualis: vel ꝙ oĩs creatura sit itellectualis: et sic est falsa: vt põt esse iste sensus: oĩs creatura ẽ sensualis vel itellectualis simul: ꝛ sic est vera. ¶Fallacia accẽtꝰ: est deceptio ꝓueniẽs ex eo ꝙ aliq̃ dictio ꝓnũciata diuersimode diuersa significat: sicut hec dictio occidit qñ in penultima syllaba est lõga significat interficere: sed qñ in penultima syllaba est brevis tunc significat cadere. ¶Fallacia figure dictionis est deceptio que fit ex eo ꝙ aliqua dictio est similis alteri dictioni: ꝛ videtur eundem modũ significandi habere sed tamẽ non habet: vt sic. omnis aqua est frigida: mare est aqua: igitur est frigida. ¶Fallacie extra dictionem sunt septem scilicet accidẽtis secundum quid ꝛ simpliciter ignorantia elenchi: petitio principij. consequens. non cause vt causa. plures interrogationes vt vna. Et dicuntur extra dictionem: quia fit fallacia de sophisticis propositionibus: et causa apparens sumitur ex parte rei. Et in hoc differunt a fallacijs in dictione in quibus causa apparens sumitur ex parte vocis. ¶Fallacia accidentis est deceptio que fit ex eo quod aliquid significatur simpliciter inesse vtriꝫ eorum que aliqualiter vnum sunt vt sic. homo est animal: et aial est neutrũ: ergo homo est neutrũ. non valet: quoniam homo et animal non sunt idem simpliciter. ¶Fallacia secundum quid et simpliciter est deceptio que fit ex eo quod dictum secundum quid sumitur tanq̃ si esset simpliciter. vt sic. Adam est homo mortuus: ergo est homo: non valet quia arguitur a dictione secundum quid ad dictionez simpliciter. ¶Fallacia ignorantie elenchi est deceptio que fit ex eo quod non seruantur ea que requiruntur ad diffinitionez cõtradictionis: vt sic: homo est in ecclesia: ꝛ non est in mari: ergo est ꝛ non est. ¶Fallacia petitionis principij est deceptio que fit ex eo quod idem sumitur ad probationem suijpsius sub alio vocabulo: vt si quis velit probare quod homo legat: probet sic. animal rationale mortale legit: ergo homo legit. ¶Fallacia consequẽtis est deceptio que fit ex eo quod consequens existimatur omnino idẽ esse antecedenti: vt si est homo est animal: ergo si est animal est homo: non valet. ¶Fallacia non cause vt causa est deceptio que fit ex eo quod inter premissas ex quibus sequitur conclusio ponitur aliqua propositio q̃ nihil facit ad cõclusionem et propter hoc dicitur non causa. ¶Fallacia secundum plures interrogationes vt vnam: est deceptio que fit ex eo ꝙ ad interrogationem que est plures datur vna responsio: velut si queratur: mel et fel sunt dulcia: si respondeatur non: ergo mel non est dulce. si respondeatur sic: concludatur ergo fel est dulce ꝛc. Quia ad interrogationes plures debes dare varias responsiones.

De diſputatione.

Diſputatio eſt contrarietas ſpiritualis que per verbum manifeſtat conceptionez quã habet vnus intellectus contra aliũ. Diſputans eñ primo debet habere intentionem cognoſcendi ꝛ amandi veritatem et cognoſcendi ꝛ odiendi falſitatem. ꝛ propter hoc verus diſputator debet concedere vera cognita: ꝛ falſa negare. Secundo quod ſupponatur in principio ꝙ vtracꝫ pars queſtionis ſit poſſibilis. ſ. affirmatiua et negatiua: vt intellectus in inueſtigatione ſit liber et non ligatus. Tertio ꝙ arguens probet vel improbet per aliquam ſpeciem argumentationis fundãdo argumentum ſuper aliquam ſpeciem demonſtrationis. Quarto ꝙ inter diſputantes ſit communis amicitia: vt infrenetur particularis contrarietas quã habent circa hoc de quo diſputant.

De inueſtigatiõe mediꝰ inter ſubiectũ ꝛ predicatũ.

Medium exiſtens inter ſubiectum ꝛ predicatũ intendimus venari duobus modis. Primo modo medium naturale: et ſecundo modo medium logicale: et hoc facimus vt cognoſcamus verum mediũ reale ꝛ etiam naturale: ꝛ per conſequens neceſſarium ſyllogiſmum: ac etiam vt per medium probatiuum et opinatiuum cognoſcamus ſyllogiſmum dialeticum ſiue logicalem et intentionalem. ¶ Ad venandum medium naturale facimus ſyllogiſmos quatuordecim. Primus ſit ſic: ponatur ꝙ. a. b. c. ſint vna ſubſtantia ab omni accidente denudata: poſtea fiat ſillogiſmus ſic: omne. b. eſt. a. omne. c. eſt. b: ergo omne. c. eſt. a. iſte ſyllogiſmus eſt demoſtratiuus. verus. et neceſſarius: et non poteſt impugnari: et ratio huius eſt: qꝛ medium eſt ſubſtantiale naturale ꝛ reale: et ad hoc nullũ accidens poteſt contradicere: quia. a. b. c. ab omni accidente ſunt remota. ¶ Secundus ſyllogiſmus ſit ſic: omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Iſte ſyllogiſmus non videtur eſſe neceſſarius eo quod medium non eſt ſimpliciter naturale: cum ſubſtantia ſit ſuperius animal inferius: et animal ſuperius ꝛ homo inferius: et iccirco remouere hoc per quod ſubſtantia eſt ſuperius et aſcendere hoc per quod animal ꝛ homo ſunt inferius vt termini ſint equales neceſſitat ſyllogiſmum: et hoc ſic omne animal rationale eſt ſubſtantia rationalis: ſed omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt ſubſtantia rationalis: et ſic iſte ſyllogiſmus eſt neceſſitatus propter coequationem terminorum: quia per hoc ipſum medium eſt naturale. ¶ Tertius ſyllogiſmus ſic fit facta hypotheſi quod omnis bonitas ſubſtantialis ſit ratio bono quod producat bonuꝫ ſubſtantia'e: et poſito quod bonus et bonitas ſubſtantialis ſint idem neceſſitatus eſt bonus quod producat bonum ſubſtantiale: iccirco ſyllogizo ſic omnis bonitas ſubſtantialis eſt ratio bono quod producat bonum ſubſtantiale: ſed. a. eſt bonitas ſubſtantialis: ergo. a. producit bonum ſubſtantiale: et ſic neceſſitatus eſt ſyllogiſſmus per hoc quod medium eſt ſubſtantiale in quo ſubiectum et predicatum eſſentialiter conuertuntur. ¶ Quartus ſit ſic. omnis bonitas infinita eſt ratio bono infinito quod producat bonum infinitum: ſed. a. eſt bonitas infinita: ergo. a. eſt

ratio bono infinito ꝙ producat bonum infinitum: et quia bonum infinitum est medium: necessitatus est syllogismus rõne cuius est demonstratiu⁹ ⁊ realis.

¶Quintus est talis. omnis bonitas infinita et eterna est ratio bono infinito et eterno quod producat bonum infinitum et eternum: sed. a est huiusmodi: igitur. a. producit bonam infinitum et eteruum: maiorem et minorem non oportet probare quia necessario sequitur quare inuentum est medium.

¶Sextus est talis omnis potestas infinita habet actum infinitum: sed. a. est huiusmodi: ergo. a. habet actum infinitum.

¶Septimus talis. omnis intellectus existens idem per essentiam cum potestate potest existere et agere: sed. a. est huiusmodi ergo ⁊c. Unde sequitur medium naturale rationale et reale inter agens agibile. et agere: et per consequẽs distinctio: alioquĩ agens ageret seipsum. ⁊ sic de agibili et agere: et intellectus non posset intelligere quod est intelligibile: et quia omnia ista sunt impossibilia per talem impossibilitatem inuenimus medium quod querimus.

¶Octauus erit iste: ponatur quod intellectus et voluntas sint idem per essentiam. iccirco arguo sic: in omni essentia in qua intellectus et voluntas sunt idez necessariũ est quod intelligibile et volibile sint idẽ. ac etiaz intelligere et velle: sed in a. sunt idem. ergo ⁊c. et sic inuenitur medium quod querimus.

¶Et syllogismo in quo omnes termini sunt substantiales. Primo sic. omnis potestas infinita et eterna potest existere et agere infinite ⁊ eterne: sed. a. est huiusmodi ergo ⁊c. Iste syllogismus est necessarius eo ꝙ omnes eius termini sunt substantiales: et non multiplicant plures essentias: vnde sequitur inuentio medij quod querimus. De ser spẽs medij supradicti.

¶Secundus est iste. Nullus color est quantitas: rubedo est color: ergo rubedo non est quantitas. Iste syllogismus non est necessarius eo ꝙ accidens non est per se necessarium: sed per substantiam ideo non inuenitur per ipsum medium naturale quod querimus sed intentionale.

¶Tertius est quando premisse sunt substantiales et medium accidentale et hoc sic. omne musicum est homo: omne musicum est animal: ergo quoddam animal est homo. Iste syllogismus non est necessarius eo quod medium non participat cum extremis in natura substantiali et sic non inuenitur per ipsum medium substantiale.

¶Quartus est quando premisse sunt accidentales et medium substantiale: et hoc sic. nullus cornus est albus: quoddam nigrum est cornus: ergo quoddam nigrum non est album. Iste syllogismus non est necessarius eo ꝙ medium est cõpositum ex substantia ⁊ accidente ratione participationis premissarum.

¶Quintus est quando maior est substantialis: et medium et minor accidentales et hoc sic. omnis musicus est homo: omnis musicus est sciens: ergo quidam sciens est homo. Iste syllogismus non est necessarius eo ꝙ subiectum et predicatum participãt per diuersas naturas.

¶Sextus est quando maior est accidentalis: et medium et minor substantiales et hoc sic. quidam homo est albus: omnis homo est animal: ergo quoddam animal est album. Iste syllogismus non est demonstrativus eo ꝙ subiectū et predicatum claudicant per prius ⁊ posterius.

De venatione medij intētionalis

PRimus syllogism⁹ est talis. Bonitas est ens rōne cui⁹ bonus agit bonū: sz mō ponat ꝙ a. sit bonitas: ergo a. erit rō quare bon⁹ agit bonū. Iste syllogism⁹ est dialetic⁹ siue ꝓbatiu⁹ ⁊ rō hui⁹ est qz ei⁹ mediū est ideterminatū: qm̄ aliqs bon⁹ agit bonū de sua essentia sicut agens naturale qō agit bonū de sua bonitate vt pf̄ filiū ⁊ granū frumenti spicā Et est ali⁹ bon⁹ q agit bonū sz nō de sua essentia sicut artifex q facit bonā arcā de ligno. ¶Scōs syllogism⁹ ē talis. Magnitudo est bona ⁊ iō arguo sic: ois magnitudo bona est rō magno ꝙ agat magnū bonū. sz a. est hmōi: ergo a agit magnū bonū. Iste syllogism⁹ est dialeticus ⁊ ꝓbatiuus sz nō necessari⁹. rō hui⁹ est qz sola bonitas substātialis é rō bono ꝙ ꝓducat bonū: nō bonitas accitalis eo ꝙ p accidēs est: de qua bonitate magnitudo est habituata p accidens. Habitus vero nō ꝓducit sed habituat⁹ cū habitu ꝓducit: sicut albedo que non albificat sed albū albificat p albedinē. ¶Terti⁹ syllogism⁹ est sic: duratio p ptātē potest existere ⁊ agere: potestas p durationē pōt durare ⁊ iccirco arguo sic. ois duratio pōt existere ⁊ agere p potestatem: sz a. est duratio: ergo a. p ꝫt existere ⁊ agere. Iste syllogismus nō est demōstrativus. eo ꝙ cōpositus est ex substātia ⁊ accidente: Rō huius est in hoc ꝙ duratio p se non potest existere ⁊ agere: necꝫ per consequēs a. patet ergo ꝙ iste syllogismus est dialeticus in quo consistit medium intentionale. ¶Quartus syllogismus est sic: ponatur ꝙ intellectus ⁊ volūtas nō sint idem per essentiam que potentia vera est in creatis et tunc arguo sic. quicqd est dilectū est dilectū per volūtatē: et quicquid est intellectū est intelectū per intellectum: sed a. est dilectum ⁊ intellectum: ergo a. est dilectum per voluntatem ⁊ est intellectum per intellectum. Iste syllogismus est probatiuus sed non demonstratius atcꝫ necessarius: et ratio huius est: quia voluntas nō est necessitata ad diligendum intellectum. Necꝫ intellectus ad intelligendum voluntatem. quoniam quelibet istarum potentiarum est libera quo ad suam naturam et ad habendum suum proprium appetitum ad suum proprium finem hoc est ad suum proprium obiectum. sicut voluntas ad volendum et intellectus ad intelligendum. Veruntamen si iste essentie essent vna essentia et non plures voluntas esset necessitata ad diligendum intellectum et intellectus ad intelligendum voluntatem: et sic syllogismus esset demonstratiuus.

¶Predictas sex species medij non oportet repetere ad venandum medium intentionale quia de ipso iam certificati sumus in ipso capitulo per ea que dicta sunt de venatione medij existente inter subiectum et predicatum: quia intellect⁹ logicalis et naturalis est valde altus ad inueniendum media naturalia ⁊ intentionalia et differētias eorum et potest sibi cauere a fallacijs ⁊ sophismatibus.

¶Finis cum gratia dei tractatus de Venatione medij. ac totius logices.

Dictorium oratoris est: apte / distincte / et ornate / ex tempore posse dicere de qua cunq; re sibi proposita: et presertim de rebus que pertinet ad rei pub. vtilitatem ciuilem: et ad causas et (scom doctorem nostrum in sua rhetorica) tota ars dicendi diuiditur in principia questiones. subiecta. et applicationem. et sic est ars vniuersalis versabilis circa omnia: vt vult Aristoteles primo rhetoricorum. idem Cicero in primo ad Herennium vbi dicit oratorem versari circa tria genera causarum: demonstratiuum. deliberatiuum et iudiciale. et ad omnia illa genera causarum habet se tanq; materia / principia artis. questiones / et subiecta. ¶ Oratoris instrumenta sunt inuentio rerum: que causam probabilem reddunt: hinc siluam verborum et rerum debemus nobis comparare. ¶ Dispositio est ordo rerum vt vnumquodq; suo loco ponatur: et hoc est precipuum oratoris. ¶ Elocutio est accommodatio verborum idonea / memoria quam duo firmat: vt Aristoteles ait: scz positio sub ordine: et frequens meditatio: est etiam instrumentum oratoris pronunciatio: que inest pm naturam diuersimode vt voce / vultu / gestu / cultu / et habitu. Partes orationis sunt quinq;: exordium quod est principium orationis: quo animus auditoris paratur ad audiendum: et exordij est facere homines attentos. dociles. et benivolos / si causa tamen fuerit honesta: licet tamen vti vel non vti exordio (ex Ciceronis precepto) sed possumus incipere ab aliqua autoritate: et vbi res est humilis: oportet eo magis laborare ad captandam benivolentiam: eo luculenti magora polliceri: vt aucupentur animi auditorum ad docilitatem / et attentionem. Docilitas aut comparatur si summati enumeramus: et diuidimus orationem / et materiam orationis. Narratio debet esse lucida / verisimilis / et brevis. Narrationes sunt diuerse: nam quedam sunt comparatiue / alie naturales / alie principales / alie extrinsece / alie exemplares. Propositio oportet q; sit principaliuz simplex / nuda / summata / et fit per expositionem / vel enumerationem partium orationis. ¶ Argumentatio confirmat / reprehendit. Conclusio debet efficaciores locos orationis repetere: et breviter sub quodaz epilogo omnia revocare: q; prius dicta sunt: ita vt principium revocetur ad finem: et finis ad principium: et sic est finis. Species enim sermonum sunt septem: vz adhortatiua / dehortatiua / laudatiua / vituperatiua / accusatiua / defensiua / et exquisitiua. ¶ His aut sic rimatis: presuppositis / nunc ad practicam artis in rhetorica deueniamus: et pmo in genere demostratiuo quo ad principia huius artis: nam in genere demonstratiuo finis est laus vel vituperium: et vbi de oibus rebus dicere volumus: vt Horgianam illam oratoriam sectari patet nobis campus latissimus in genere demostratiuo / laus vero et vituperiuz tribus rebus comparantur: vcz ex rebus animi corporis / et extraneis / est enim bonitas animi / vsus mentis. acuties ingenij. memorie &c. bonitas corporis est pulchritudo / sanitas / mundicies &c. bonitas externa / diuitiarum / quas per essentiam bonas dicimus: quecunq; sunt animi habet potiorem laudationem et vituperationem q; omnia ea que sunt corporis aut externa laudantur et vituperantur per respectum ad res animi: vituperamus

Rhetorica pars tertia.

De genere demostratio p principia artis.

ergo per ꝯtraria bonitati: vt sunt abusus ingenij: deformitas et paupertas/que mala dicimus: q̄ nihil a deo malū/quod non laudari certo modo possit: et ecōtra de bono. ¶ Magnitudo animi ē magnanimitas/pusillanimitas/et audacia. Corporis ē proceritas/ꝛ crassitudo ꝛc. Externa ē latifundia: et magna ipe ria possidere: et possumus etiam per illarum contraria aliquem laudare vel vituperare: cum oppositoꝝ eadem sit disciplina: vt si quis laudeꝫ corpore parnus et corpore robustior. ¶ Duratio animi ē cōstātia: vt durare et vosmet seruare rebus secundis. duratio corporis est vite longeuitas/et interim multis profuisse. ¶ Duratio externa est nobilitas que est antiquę diuitie: ideo per illa/aut eorū cōtraria laudamus: aut vituperam⁹. ¶ Potestas animi est libertas arbitrij: hic Cicero. libertas est potestas viuēdi vt velis: corporis est continenter viuere: externa vero imperio vti bene: aut tyrānide. ¶ Sapiētia animi est mediocritatē tenere. ¶ Corporis: est recte dirigere suos motus. Externa q̄ facit hominē esse frugi vꝫ vt secuꝫ expendat: et sensus suos: et quātū habet: hac cognitione careret prodigus: et eam nimis habet auarus. ¶ Voluntas animi est desideriū boni in lege domini: corporis est libido/et corruptus quidam animi affectus. Externa est obediētia aut morigeratio. ¶ Virtus animi est fortitudo p̄cipua/ꝛ inde virtutes. Corporis est robur. vires. Externa sunt copie: classes/ꝛ exercit⁹. Veritas animi est adequatio rei intellecte ad intellectum. Corporis est naturalis et simplex nō fucata dispositio corporū. Moyses concessit mulieribus fucum. Externa est operatiōis/cui contraria est hypocrisis: vt Mathei. xxiij. similes estis sepulchris dealbatis. ¶ Gloria animi est trāquillitas mentis: huic cōtrarie sunt perturbationes/et furie Corporis est requies corporis/non ignauia: sed qualem consequūtur virtuosi: vt doctores/ꝛ milites emeriti. Externa est fama qualē Liuius assecutus est. ¶ De respectiuis in genere demonstratiuo: ꝛ est genus huberrimū ad dicendum: presertim ad laudandum: vbi enim confertur pulchrum pulchro: et ostenditur vnū pulchrius altero. vnde Aristoteles in primo rethō. exēplū est vt pars ad partem/et simile ad simile/quando vtraqꝫ sub eodem genere sunt: sed vnum magis per spicuum: comparando ita res adinuicem duplicatur semper oꝛo. ¶ Differentia animi inter homines est multiplex: nam quot homines tot sensus. Corporis/est ex harmonia cōpositionis. Externa/et sic dicimus de rebus comparando eas per diuitias: nomine: fama/aut gloria: et sic per differentiam possum⁹ laudare/aut vituperare: et p cōcordātiā/et similitudinē: aut p ꝺissimilitudinē. ¶ Principiū animi ē idoles bōa vl̄ mala. Corporꝫ parētes: alimētū/nutrices/ripa educatio. ¶ Principiū externaꝝ rerū: sicut dicim⁹ de Romulo q principium effectiuū Rome fuit: et sic de principijs boni aut mali: vt aliquis diues/vnde sumpserint eius diuitie principium: aut ab hereditate/ aut industria studioꝛc. Mediū animi sunt preceptores boni vel mali. Aristoteles Alexandro fuit medium ad tantas virtutes assequendas. Corporis sicut iglunies est medium quo deuenitur ad crassitudinem: ieiunium/ad gracilitatem: exercitium ad agilitatē. Externaꝝ in/et sic dicimus pecunias esse medium/per quod deuenitur ad magistratus et honoꝛes. ¶ Finis animi/an cōputatus inter fetōs: an desperauerit: Corporis an dign⁹ sepultura: an rota/vel laqueo perijt: Externoꝝ

De genere demonstratiuo ꝓncipia respectiua.

an bona ludo amiserit: an gen⁹ finē in eo habuerit: ⁊ Maiorit as/equalitas/⁊ minoritas animi inter virtutes/scias/et ingenia. Corporis/inter pulchritudinem robora/⁊ vires. Externorū inter diuitias/nobilitates/fauores ⁊c. ¶ De questionibus. Questiones accōmodantur generi iudiciali. ¶ Genus autē iudiciale est (vt Ciceroni placet) quod in controuersia positū est. Cuius constitutiones tres sunt: vc̄z cōiecturalis/legitima/et iurisditionalis. Applicatur questio vtruz vel an prime quid est: et de quo est scōe: et quare finaliter tertie. Alie questiones accidētales applicantur magis ad iudiciale in constitutione cōiecturali: vt factum est furtū. Quantū/de hospite crasso et suspecto ꝙ iuerit per fenestrā. Quale/de occiso veneno/liuor i corde. Ubi vc̄z cōsiderar̄ dignitas/visceritas/āplitudo loci. Quando considerar̄ tēpora/etates/partes anni/dies. Quomodo ⁊ cū quo discurrim⁹. Per instrumentatiuz an ferro. veneno ⁊c. Et nota ꝙ ex omnibus subiectis possunt sumi confirmationes et confutationes tripliciter: vc̄z auctētice/ similitudinarie/et exemplariter: et ideo dicemus de confirmationibus et confutationibus principaliter: quia vigor et omne fundamentum et totus succus orationis consistit in illis. Autentice sumuntur igitur ex deo/angelo/homine/vbi citamus locos quos aliquis horum dixerit: vt deus in sacra scriptura: ⁊ angelus iuxta illud Hermetis. Audini horum demonem dicentem mihi ⁊c. ⁊ hominum etiam autoritas canonum/aut legum. Similitudinarie possumus etiam capere ab omnibus subiectis: vt de instrumento a naui/ lyra: ab arcu ad animam/ab organo: ab ymaginatiuo/ab irundinibus tempore veris: ad falsos amicos de amicitia: a vegetatiuo: vt homines similes seminibus que cecidernunt sup petrā. Ab elementatiuo/vt terram dicimus nobis ostendere exercitiū gratitudinis. a cele: vt fiuat animo: velut solis radius in aqua. Oportet autem similitudines esse non difficiles: non obscenas/ non alienas et impertinentes: sed accommodatas ad nostrum propositu. Exemplares sumimus ex his vnde deducimus exempla formice/leonis/terre alicuius sancti: tū principaliter sumūtur exempla a tribus predictis subiectis/a quibus capimus autoritates: vc̄z a deo/angelo et homine: et exemplorum copia sumitur ex historijs maxime sacris: et omnia que hucusq̄ dicta sunt de psonis possunt similiter applicari ad omnes res mundi/ ad omnia subiecta modo et ratione seruatis: dūmodo illud fiat comode: et sic laudamus canē a fidelitate: asinū a stoliditate: elephantē a docilitate: pellicanum a solitudine: apes ab vtilitate: leonem a magnanimitate: leporem a timiditate: pstacum a pulchritudine: simeam ab imitatione: tigrim a pernicitate. Inesse videtur etiam sensus floribus qui sequuntur solem ⁊ sic possumus laudare aut vituperare res animatas et inanimatas: suo modo omnia q̄ huc vsq̄ de genere demōstratiuo alio respectu ⁊ fine applicari possunt ad gen⁹ deliberatiuū ⁊ iudiciale. Ad deliberatiū cōsiderar̄ terra: vt cū dicim⁹ de finib⁹ regnorū/⁊ imperiorū. aqua vt scōz accessuz ⁊ recessum maris/aer vt cū eligitur in prelio ventus: a tergo ignis: vt cum deliberatur an castra hostium nocturno tpe inuadi debeant/aut diurno. ¶ In iudiciali autē genere cōsiderar̄ terra: vt de agris diuidēdis de terremotu/aqua vt de aqua pluuiali arcēda ⁊c. aer vt de molendinis/vento mobilib⁹. Ignis vt de incendio ⁊c. Predicamēta etiā

De questionib⁹ q̄ generi iudiciali accōmodantur.

De triplicicō firmatione sequēdo subiecta artis.

De his q̄ cōsyderant i genere ōliberatio

Nota de applicatione predicamentoꝝ accidentaliū ad tria supradicta genera.

applicari possunt ad predicta tria genera causarum: vt. Quantitas/cum laudamus Platonē ab humeris latis ⁊ a pectore magnis. Qualitas/vt cuꝫ laudamus eius sapientiam. Ad aliquid/vt cum laudamus preceptorem ⁊ eius discipulos. Actio vt cū recensemus eius opera ⁊ res gestas. Passio vt cū laudamus eum a patientia ⁊ laborum tolerantia. Situs/vt cum laudamus eū a simētria membrorū. Habit⁹ notatur in vestib⁹ eius: vt in pallio Diogenis. Vbi/vt i cōsideratiōe patrie peregrinationum in siciliam ⁊c. Quādo/quo tempore claruit: qua mundi etate: quid noui tunc accidit. plura exempla collige ex byblia: vt de Golia. j. regum. xviij. et de sancto Joāne baptista: cui erat vestis de pilis camelorum: et zona pellicea circa eius lumbos: et sic per alia genera. hec omnia Aristoteles locos appellat et Licero dicens/latius enim de genere q̄ de pte disceptare licet. et quod in vniuerso sit probatum: id in parte probari sit necesse. precipuuꝫ oratoris est scire omnia suis locis locare: idcirco videndum est de orationis cōpositione: est enim elegantia (ad mentem Francisci nigri) venusta verborum cōcinnitas dulcem auribus sonū afferens: cuius generales regule dantur trigita.

De regulis elegantiarū.

¶ Prima regula est q̄ illa oratio que obliqua dicit̄: et a posterioribus incipiēs dictionibus in verbum sepius q̄ in aliam orationis partez finiat: vt summis viribus imperij monarchiaz Cesar adeptus est. ¶ Secūda regula: cōmendabit quoq; oratio que dictionem habeat vniuersalē affirmatiuam/vel negatiuam in fine: vel aliquod insigne nomen vel aduerbium. exemplum primi. que vir bonus facit laudant omnes. exēplum secūdi: quē te magis diligam habeo neminē. exēplum tertij. que ad me scribis sunt egregia. exemplum quarti. que mihi iussisti p feci omnia diligenter. ¶ Tertia regula. Nomē adiectiuū elegantiꝰ substantiuo preponitur: vt summa virtus: magnū imperium: vtile consilium et huiusmodi ¶ Quarta regula. Inter adiectiuū et substātiuū semp aliquid est interponēdū vt maxima Cesaris vitus summa semper laude extollenda est. ¶ Quita regula. Quotiescūq; ab oppositio alicuius verbi secūdarij oratio incipit: quod subito relatiuum sequatur: elegantius' inter relatiuum et antecedens secundarium verbum ponitur: vt Cneū Pompeiū summopere diligo: qui rhomanum imperiū aurit. ¶ Sexta regula. Si fuerit relatiuum in obliquo casū positus/venusti⁹ antecedens in relatiui casu positum postponetur: vt quibus virtutibus ab ineū te etate studuisti mortalitati nomen tuū comēdabunt. ¶ Septima regula. Qñ est aliquod substantiuum cū prepositione aliqua iunctum/qō sit de natura precedentis vel subsequentis: clausule prepositionem in relatiuum vertimus: ⁊ verbum substantiuum adiungimus: vt que tua humanitas est multa in me beneficia contuliſti. ¶ Octaua regula. Sepius relatiuum quod verbo primario additum est ad secundarium transferimus: vt Licero eloquētissimus fuit: qui ceteris oratoribus in dicēdo prestitit. ¶ Nona regula. Si aliquod habuerimus vel nomen/vel aduerbium insigne elegantius illud cum quidem vel idem pnomine postponemus. exemplū primi. Marcus Tullius orator fuit et quidez singularis. exemplum scōi. que mihi iussisti omnia perfeci et equidem libenter. ¶ Decima regula. Sicut in mediocri stylo dicendi a re nuda pri⁹ incipere oportet: vel de illam exornare: sic in stylo graui ab exornatu incipere debemus. exēplum pri-

mi. Pōpeius oim romanorum tum armis/tum consilio facile princeps fuit. exē plum sēcundi. olim omanorum tum armis/tum consilio facile princeps magn⁹ Pompeius fuit. ¶ Undecima regula. genitiuus casus semper ceteris preponit vt optimi viri consilium. ¶ Duodecima regula. si gerundium verbum habueri mus cum suo apposito: illud in gerūdij casu ponemus: ac ambo inuicem con cordabim⁹: vt veni a māde virtutis gr̄a. ¶ Deciatertia regula. si fuerit aliqō rela tiuum inter duo substantiua: illud potius cum sequenti/ q̄ cum precedenti con cordamus. ¶ Decima quarta. si dictionis alicuius significationem augere volu mus: positiuo p/aut per q̄: cōparatiuo longe vel multo: superlatiuo autem q̄ p valde iūgere debemus. Exēplū omniū/vt p beatus: vel pq̄ beatus fuit Cesar: sed longe beatior. Augustus: q̄ beatissimus autem traianus. ¶ Decima quinta re gula. Nomina tertie declinationis greca si perito syllaba fuerint: ad secūdam de clinationem referuntur vt delphin delphinus. ¶ Decima sexta. Si aliquod ad iectiuum habuerimus significās laudem/vel vituperium/vtile/vel inutile/illud potius in datiuum substātiui vertemus cū sum/es/est: vt virtutes sunt mihi io cunditati. ¶ Decima septima regula. In rebus paribus tuz vel ꝛ geminatū po nimus. in iparibus vero cū et tum: sed leuius preponitur: exemplum primi. Ci cero tum laude rerum scientia valet: vel Eneas et fortis et pi⁹ fuit. exemplū secun di. Cesarem plurimum valuisse cum populus/tum senatus affirmat. ¶ Decima octaua regula. Si aliquam personam aut laudare aut vituperare volumus: id trifariam facere poterimus: aut cū genitiuo/quod magis poeticū est: vt Marcus Catho vir est magne virtutis: aut cū nominatiuo et ablatiuo: vt Marcus Catho vir est magnus virtute: aut cū ablatiuo solo: vt Marcus Catho vir est magna virtute. ¶ Decima nona regula. Sepenumero verbum infinitiuum ver timus in participiū tā ablatiui/q̄ accusatiui casus: si verbū aliqō precedat. exem pluz primi. vt mihi opus est consulto. exemplum secundi. bonam tibi fortunam inuentam curabo. ¶ Vigesima regula. cum adiectiuum ꝛ substantiuum in eodē casu posita acciderint: substantiuuz in genitiuo casu ponamus: adiectiuum ve ro in eo casu in quo poni debet: sed in numero singulari ꝛ genere neutro locabi mus: vt multum pecunie/ parum sapientie / aliquid literarum. ¶ Vigesima prima regula. cum duobus substantiuis idem adiectiuum asciscī debeat: adiectiuū in principio orationis collocamus: ꝛ substantiua cum ꝛ/vel tum gemina to postponimus: vt Cesar fuit magnus ꝛ vir/ꝛ imperator. ¶ Vigesima secun da regula. cum adiectiuum ꝛ substantiuum simul fuerint: quorum substantiuuz ab adiectiuo formatum fuerit diuerse significationis a primo substantiuo: in duo sunt potius substantiua transferenda: vt cauendum ē ab honestate natura q̄ discedamus. ¶ Vigesima tertia regula. cum gerundium accusatiue vocis ha buerimus: potius illud in supinum ablatiue vocis transferamus: vt homo est mirabile visu. ¶ Vigesima quarta regula. si aliquod superlatiuum durius acci derit: pro eo positiuum ponemus: ac ei aduerbium superlatiuum adīciemus vt maxime necessarius. ¶ Vigesima quinta regula. si aliquem maximopere laudare/vel vituperare voluerimus: laudationis ꝛ vituperationis causaz in ge nitiuo constituemus: vt Marcus Antonius plurimū eloquētie valuit. ¶ Vi

gesima sexta regula. qñ noia singularis vel pluralis et singularis adinuicē cōne ctuntur / vicinioꝛi respondendum est: si vero pluralis numeri fuerint: ad nobi lius transeundum erit. Exēplum primi. Cesar ⁊ respub. romano merito Pom peio infesta fuit. Exēplū scōi. senatoꝛes populusq; romanus Cesarē secutus est exemplum tertij. exercitus nostri romanoꝝq; turme turpiter fugate sunt. ¶ Vi gesima septima regula. Alliqñ comparatiua pro positiuis ponuntur: vt vebemē tius pro vebementer: sepius pro sepe. ¶ Vigesima octaua regula. Subiunctiu⁹ pro indicatiuo ponitur: vt velim / pro volo: fecerim pro feci. ¶ Vigesima nona re gula. Si verbum finitum habuerimus cū q̄ coniunctione: ea remota elegāter illud ad infinitiuum reducemus: vt te tribunitiam potestatem consecutū fuisse gaudeo. ¶ Trigesima et vltima regula. Cum aliquod adiectiuum exornare vo luerimus: proferemus illud per suum oppositum addita negatiōe: vt Cicero fuit haud nescius literarum.

De introductione artis prīa pars.

Hia artem illuminati Doctoꝛis Magistri Raymundi Lull in hoc nr̄o ope re sequi statuimus: eāq; rimari ac enucleare: idcirco ad habendam maioꝛem eius noticiam / introductionem ad eandem artem hac prima parte huius secundi libri ponimus. ¶ Secunda pars erit de vnitate et trinitate diuina ¶ Tertia vero de scala ascendendi et descendendi intellectus. In prima tria per ordinem videnda sunt. Primū erit de causis. Secundum de possibilitate et necessitate artis. Tertium autem de eius vtilitate. ¶ Quo ad primum est notandum / q̄ vna quēq; ars suis gaudet referari principijs: nam quanto aliqua res pfectius cognoscitur: cuius essentialis cognitio pendet ex suis principijs essentialibus / tanto feruentius ad eius incitatur amoꝛem: autoꝛe Tullio primo officiorum. id de forma honesti (Platonis sequendo sententiam) demonstrāte / quare fit vt a cōmunioꝛibus et generalioꝛibus ad specialissima procedendum sit secundum enim sententiam omnium naturalium: omne quod scitur per causas scitur et cognoscitur: et hoc est quod dicit Aristoteles primo physicoꝝ. scire enim arbitramur: cum causas et principia agnoscimus vsq; ad elemēta. ⁊ Pla to in Thimeo. nihil esse oꝛtum sub sole cuius legitima cā nō precedat: ideo in isto opere sicut et in alijs quatuoꝛ concurrunt cause / vez efficiens / materialis / formalis: ⁊ finalis. Causa efficiens est id per quod aliquid efficienter habet esse: vt creatura per creatoꝛem: domus per domificatoꝛem: et sic de alijs: particulariter tamen loquendo / causa efficiens huius artis est duplex: vez vniuersalis: vt deus benedictus: qui concurrit ad causandum quemlibet effectum: et cum hoc cōcoꝛdat tertus de causis: vbi habetur: q̄ causa prima plus influit in effectum idest plus facit ad positionē effectus / q̄ secūda causa: quod probari potest tali ratione. quicquid presupponitur in essendo: presupponitur in causando / cum causare presupponat esse: sed omnis creatura presupponit deum in essendo: ergo et in causando: et cum predicta ars sit vnus effectus in mundo productus: sic causa causalissima in superlatiuo gradu designata erit deus benedictus. vnde Ari

De quatuoꝛ causis huius artis.

Causa efficiens huius artis ē duplex.

ſtoteles.j.Metaphyſices.Deus autē videt eſſe cauſa oīum/et pricipiū quoddā.
¶Cauſa vo particularis et finita fuit ille ieffabilis vir et doctor/magiſter Raydus Lull qui eminentiſſimam ⁊ luculentiſſimaz ſuper omnes alios modos nobis tradidit doctrinā/que non humano certe ingenio inueniri potuit/ſeu acqri:ſed diuinitus creditur ipſam inſpiratā fuiſſe:cuius vitā pronunc(vt prolixitas euitetur)narrare recuſo:preſertim cum per reuerendum magiſtrū Caroluz Bouillum:⁊ alios ꝙ plurimos ſit in lucem deducta.Cauſa materialis eſt id de quo agitur in libro.Eſt tamen notandum ꝙ tripliciter accipitur materia:vez ex qua:in qua:et circa quā.Materia ex qua diffinitur ab Ariſtotele primo phyſicorum/et eſt ex qua cum aliquo/id eſt cum forma fit aliquid ideſt compoſitum:⁊ de tali non eſt hic ad propoſitum:tamen iſto modo accipiendo materiam litere et papyrus ſunt materia huius artis.Alia eſt materia in qua ſubiectantē accidentia: et talis ab aliquibus dicitur materia ſecunda: et de hac non eſt hic ad propoſitum:ſed de materia circa quam verſatur intentio artificis⁊ eſt id de quo agitur in quolibet opere:vt patet diſcurrendo per omnes facultates: et primo in grāmatica/in qua principaliter conſideratur ſermo congruus/ſeu oratio cōgrua:ſub rōne cuius oia grāmaticalia conſiderantur:et ad ipſam tāq̄ ad finē intentum ordinantur:ſic ⁊ in alijs facultatibus:ideo materia huius artis eſt id de quo agitur in ipſa arte:et agitur de omni ente tā creato/q̄ increato per ſe/aut ſaltim reductiue.et ſic materia circa quam/et ſubiectum attributionis huius artis coincidūt:nam omnia conſiderata in arte verſantur circa talem materiam: et habent attributionem ad eius ſubiectum:quod eſt ſcibile queſitum:inquantum artificiale:de quo poteſt fieri reſponſio/hoc eſt reſpondere de omni queſtione ſcibili:preſuppoſito ꝙ ſciaē quid importatur per nomen.¶Unde eſt notandum ꝙ queſtiones ſunt in triplici differentia:quedam ſunt facti:et quedam inutiles:⁊ de particularibꝰ:alie ſunt ſcibiles:primo modo qs ꝓbabit mahometē cōdidiſſe alcboranū/aut Juſtinianum leges:niſi credatur hiſtoricis:Secundo modo quis probabit quot arene ſunt in mari aut homines in mundo?¶Tertio modo dicuntur queſtiones ſcibiles/que de rebus vniuerſalibus et non particularibus fiunt:vnde Ariſtoteles primo poſteriorum.Sciētia eſt de vniuerſalibꝰ et non de particularibus:quia talia ſunt infinita:et per conſequens nobis ignota:per Ariſtotelē primo Rethoricez:ideo talia reliquēda ſunt ab arte:ad oēs tamen ſcibiles artiſta huius artis reſpondere poteſt:iuxta illud Ariſtotelis primo Metaphyſices.habenti ſciētiaz vniuerſalem neceſſe eſt omnia ſcire/preſuppoſito tñ ꝙ ſciatur quid importaē p nomē.vnde Ariſtoteles primo Phyſicoꝝ ignorato qd importaē p nomē/ipoſſibile eſt habere diſciplinā.¶Pro cuiꝰ euidētiā eſt notandū/ꝙ dupler eſt diffinitio per Ariſtotelē ſcōo poſteriorꝝ:videlz qd noīs/et qd rei ſeu quidditatiua:qd nominis.i.quid importaē p nomē:⁊ daē per trinſeca:vt homo eſt aial greſſibile bipes.¶Diffinitio vero quid rei eſt oratio iudicans quid eſſe rei:et datur per eſſentialia:vt vult Ariſtoteles in predicamentis: et differunt adinuicem tribus modis:primo modo/quia ignorato quid rei:haberi poteſt quid nominis:ſecundo modo/quia diffinitio quid nominis eſt tam entium q̄ nō entium:nam de chimera ⁊ hyrcoceruo haberi poteſt

De cauſa pticulari.
De cauſa materiali.
Raymūdi vitaz Carolus Bouillꝰ ſcripſit.
Materia tripliciter accipitur.

De triplici differentia q̄ ſtionum.

De duplici diffinitione.

diffinitio quid nominis: non tñ quid rei: cum non sint in rerum natura. ¶ Tertio ꝛ vltimo modo differunt: quia diffinitio quid nominis est principiū inuestigandi qd rei. Diffinitio vo qd rei est pncipiū inestigādi ppias passiões subiecti/vez diffiniti qd ist ei/vt subiecto ppa passio: iō ad nostrū ppositū fdeūdo artista hui⁹ artis ñdere pōt ad oēm qōnez scibilē: pſuppoſito q sciaſ qd iportaſ p nomen: idest quod habeat diffinitionem quid nominis: nam per medium eius artificialiter per artem inuestigari potest qnid rei: ꝛ sic perfectam illius rei notiam habere. ¶ Causa formalis est dupler: secū dū q dupler est forma: scz forma tractatus. ꝛ forma tractandi. forma tractatus est diuisio libri in partes: ars in prima sui diuisione diuiditur in prohemium/ꝛ tractatum. procemium incipit in principio: tractatus vero vtriusq artis/vez magne ꝛ breuis incipit ab alphabeto: ꝛ subdiuiditur in. xiij. partes: vt patet in textu: forma vero tractandi est modus procedendi: qui in litera patet. ¶ Causa finalis est gratia cuius aliquid fit: per Aristotelem secundo phyſicorum: ꝛ quia dupler est finis: scilicet mediatus ꝛ immediatus: ideo dupler causa finalis ipsius artis assignatur: vez mediata ꝛ immediata: mediata est vt intellecta ista arte omnes alias artes ꝛ scientias intelligamus: immediata vero causa est: quia cum nostre creationis sit deum intellige re: amare ꝛ recolere: vt intellecta ista arte ꝛ omnibus alijs deum intelligamus: intelligendo ipsum amemus: amando ipi seruiamus: seruiendo nos saluj/beatiq fiamus/amen. ¶ Quo ad scōm videndum est primo/qd nomine artis iportetur ¶ Pro cui⁹ euidētia est notādū/q ars dicta est ab arcēdo: ex eo qꝛ sub paucis plura comprehēdit: ꝛ est dupler: vez ars specialiter dicta: ꝛ ars generaliter capta ars specialiter dicta secundum Aristotelem sexto ethicorum: est recta ratio rerum a nobis factibilium: et continet sub se septem artes mechanicas: que sunt agricultura/venatio/nauigatio/lanificium/fabrica/archytectura/ꝛ medicina: de quibus dicetur inferius. ¶ Ars vero generaliter capta secundus Ciceronem est collectio multorum preceptorum in vnum finem tendentium: et hoc modo sumitur hic quātū āplectit in se oēs facultates: vez qnq habitus itellectuales/quib⁹ per Aristotelē sexto ethicorū non contingit dicere falsum: et sunt in duplici differentia: quidam sunt speculatiui: alij vero practici: speculatini sunt intellectus sapientia ꝛ scia: quorum finis ꝛ veritas ē ex secundo metaphyſices. Practici sunt quorum finis/vt in eodē/est opus/ꝛ sunt prudētia: ꝛ ars specialiter capta. ¶ Intellect⁹ sumpt⁹ p tali habitu speculatino/ꝛ nō pro potētia intellectiua: est principiorum indemonſtrabiliū/ꝛ per se notorum. vt omne totum maius est sua parte: si ab equalibus equalia demas/equalia remanebūt: ꝛ talia pncipia solo lumine intellectus cognoscuntur: vt vult cōmētator tertio de anima: idez Auicenna primo sue metaphyſices. ꝛ Aristoteles primo elenchorum: vbi dicit: q communia ꝛ generalia sunt quibus scitis scitur ars: sed ipſis ignoratis/neceſſe est artez ignorare: et talia sunt dignitates: que per se faciunt fidem: de quibus habetur intellectus. ¶ Sapientia secundum Augustinum est notitia habita de solis eternis. vnde Aristoteles primo Metaphyſice. Sapientia est noticia primarum et altiſſimarum causarum: ꝛ talis vocatur theologia. ¶ Scientia est notitia habita de conclusione per premiſſas: vel secundum Aristotelem sexto Ethicorum/est

De duplici cā formali.

De cā finali.

Ars vñ dicaſ

De quīq̄ habitibus itellectus.

De habitu speculatiuo q itellect⁹ nūcupatur.

De sciētia p prie dicta.

habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus: vt patet in hoc syllogismo. omne animal est substantia: sed omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia: due premisse sunt demonstrantes: et id quod est in conclusione est demonstratum per premissas: et vocatur scientia. ¶ Prudentia vt in eodem / est recta ratio rerum a nobis agibilium: et habetur de his que accidere possunt: et sic sapientis est prouidere in bis. ¶ Et nota vlterius q̄ ars generaliter capta causata est ex pluribus experientijs: ideo est verissima: vnde Aristoteles primo ℳetaphysices. experientia facit artez: inexperientia vero casum: ꝛ in eodem. experientia est cognitio singularium: ars vero vniuersaliū: vnde idē Aristoteles arguit sic. omnis discens artem operatur actionem artis: nullus discens artem habet artem: ergo aliquis non habens artem operatur actionez artis: ꝛ est valde necessaria: ex eo quia minorata est in nobis facultas arbitrandi propter peccatuz primi parentis (vt inferius patebit) idcirco intellectus humanus non potest predictos habitus attingere absq; maxima difficultate: ex eo q̄ oportet per prius intelligere res corporales / ꝛ per corporales spirituales: ꝛ per spirituales deum benedictum / ꝛ eius dignitates inuisibiles. iuxta illud apostoli. inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Et quia vnumquodq; considerabile est in se id quod est: cuius consideratio ad ℳetaphysicum pertinet: idcirco oportet ℳetaphysicam addiscere: est etiam vnumquodq; ens creatum ad aliquem finem ordinatum / tanq̄ ad terminuz motus: ideo physica ipsa opus est. vnde secundum Aristotelem in secundo ℙhysicorum: quecunq; mouentia mota physice sunt considerationis: ac etiā oportet ℳathematicam addiscere: ex eo q̄ vnaquaeq; creatura suam habet quantitatem et mensuram: in qua proportiones / dimensiones / anguli / linee / ꝛ rectitudines considerantur: ꝛ q̄ bō bis supradictis absq; logica vti nō pōt: nec deipis notitiā vēdicare: idcirco itēdit logicā / tāq̄ istrumētū: qm̄ fm Aristotelē prio elēchorū. vtimur terminis preb⁹: ꝛq̄ p̄dicte sciētie a diuersis doctoribꝰ diuerso mō / ꝛ cōfuse / ac plixe tradite sunt: his de causis necessaria est vna ars generalis: que habeat p̄cipia generalia / primitiua / ꝛ necessaria / per que principia aliarum scientiarum probari / ꝛ examinari possint: nam secundum Aristotelem primo ℙosteriorum: illa principia per que possunt singularum scientiarum ppria principia / sunt oib⁹ cō munia: ꝛ talia sunt principia huius artis: nam positis ipsis: ponuntur omnia: ꝛ remotis remouent omnia / idcirco est valde necessaria non modo ratōne finis: sz etiam ratione sui: nam artes speciales et scientie sunt nimis (vt predictum est) plixe: et vita hominis breuis requirit intellectus habere aliquod instrumentum vniuersale: per quod dirigatur ad suum desideratum obiectum: tanq̄ ad suum finem: ꝛ quoniam obiectum est vniuersale: ꝛ intellectus humanus est potentia vniuersalis. ¶ Qō obiectum sit vniuersale: patet. cuz omne quod est sub ratiōe veritatis sit intelligibile: ꝛ ab intellectu percepti bile: eo quia verum: restat igit q̄ intellect⁹ sit vniuersalis potentia: alias esset finis vacuitatis in obiecto: eo q̄ esset verum: ꝛ non intelligibile: quod est impossibile: humanus ergo intellectus existens potentia vniuersalis habens vniuersale obiectum quod est intelligibile / requirit vniuersalem habitū de vniuersalibus similitudinibus rerū constitutum: vt sibi sit instrumentum quo obiectum suum valeat attingere: absq; quo

De bitibus practicis.

Demodo ꝛ ordine quēlibet rez intellect⁹.

De necessitate artis.

ipsum obiectuz attingere non posset:hoc autem instrumentum est ars generalis/q̃ est qdã diuinũ donũ:vt sit humano intellectui generale instrumẽtum necessario cognoscendi veritates entium in quibus quiescat:z ab opinionibus z erroribus per verum intelligere sit remotus:vel etiã inquãtũ est scia/est quidã vniuersalis habitus ceteris scientijs applicabilis:ratione cuius scibilia ceterarum scientiarum sunt ad sciendum in potentia ipsius intellectus/cuius est habit9:z talis scientia/siue ars est possibilis habitus intellectus viatoris:nam quemad modum de ente substantiali z accidentali est vna scientia dicta ℳetaphysica: sic de ente reali/z ente rationis esse potest vna ars/amplectens sub se omnes facultates:cum omnis multitudo reducatur ad vnitatẽ:iuxta illud Aristotelis xj. ℳetaphysices dicentis .omnis entis ad vnum aliquid et commune reductio fit :z cum ens rationis presupponat ens reale/cuius similitudo est:z a quo effectiue habet esse/ad ipsuz reduci potest:z debet/tanq̃ imperfectuz ad magis perfectum.¶Quo ad tertium hec ars est vtilissima/propter plures vtilitates/quas in se continet:et in primis ratione sue generalitatis z trascendentie:ex eo/quia habet principia generalissima/vera/necessaria/z primitiua:vt predictuz est/quibus principia aliarum scientiarum probari possunt:z sic est introductorium quoddã ad oẽs facultates nõ modo speculatiuas:videlicet ad phisicales mathematicas/metaphysicales/theologales:ed etiam ad morales/sermotionales:et mechanicas/ac etiam ad medicinam:Jus canonicum/z ciuile:ita q̃ nihil est extra ipsam considerabile:hec omnia ab vno fonte manant.est etiam vtilissima:quia per ipsam intellectus est valde illuminatus:sub quo lumine destruit ignorantiam que sua inimica est:z quia est scibilis dicitur vtilissima :quoniaz sub paucis multa comprehendit:et nõ est labilis:ex eo quia artificialiter discurrẽdo per principia z regulas omnia suis locis collocat:et recolit:et ẽ vtilissima: quia alta z profunda:vez deuz/z omnes articulos fidei altissime z profunde discurrit :z probat.etiam est vtilissima: quia omnes subtilitates intellectus in ea consistunt:z finaliter est vtilissima:ex eo quia longe doctior quis mediante hac arte in vno anno erit/q̃ in.xij.annis:expertum est sequendo cõmunez opinionẽ: idcirco auro comparari non debet:cum aditum amplum/z spatiosum ad perfectaz scientiam in breui tempore ei incumbentibus prebeat:quod videri potest ex suo discursu z ordine:nam imprimis ipsa res generalis diuiditur in theoricam z practicã.¶Theorica est cognitio speculatiua/que habetur de principijs':questionibus siue regulis:z de modo discurrendi per artem .Practica est modus applicandi omnia ad artem:seu modus practicandi per artez.¶Quo ad theoricam videndum est primo de alphabeto:z est alphabetum in hac arte pluriuz z diuersorum huius artis terminorum in vnum collectio:cuius quelibet littera varia sub diuersis vno suo nomine representatis habet significata:z continet in se duo:vez litteras significantes z significata literarũ:littere significantes sunt b.c.d.e.f.g.h.i.k.significata litterarum sunt in multiplici differentia:nã quedam sunt principia absoluta:vt bonitas/magnitudo/duratio/ potestas / sapientia/ volũtas/virt9/veritas/z gloria.alia sunt respectiua:vt differẽtia/cõcordãtia/cõtrarietas/principium/medium/z finis/maioritas/equalitas/z minoritas . Et

De possibilitate hui9 artis.

De vtilitate hui9 artis.

De alphabeto hui9 artis q̃ est eius prima pars.

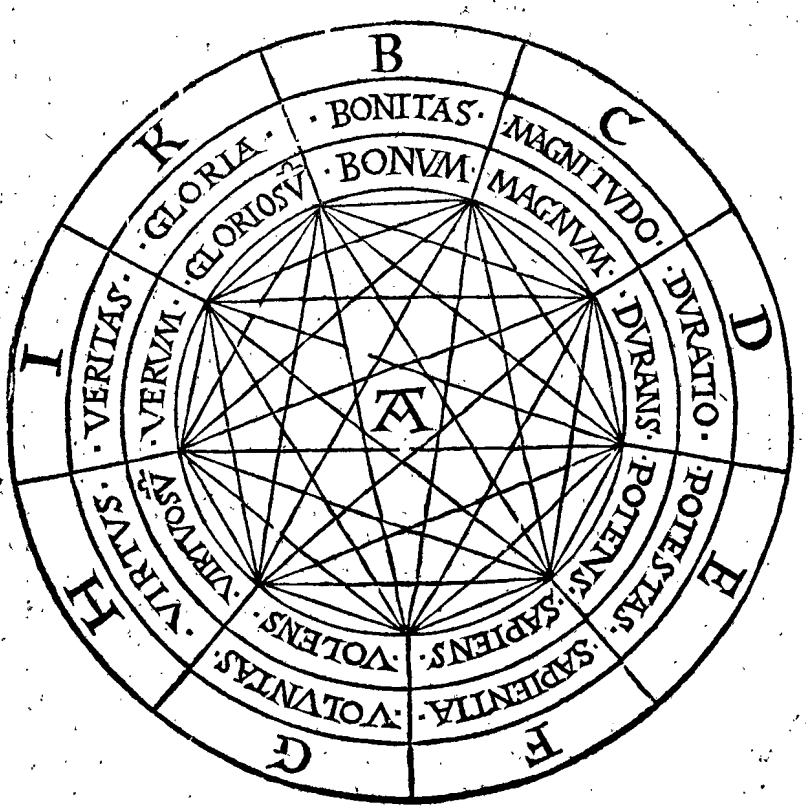
De significatis literarũ.

bec ſunt principia primitiua: quia quodlibet eſt in ſeipſo id quod eſt: nō habēs aliquod ſupra ſe in ſuo genere: imo eſt principiū oim aliorū entium in tali eſſe: ſunt etiaz vera: quia vere de quolibet ente predicātur: et realia/quia eorum natura abſq; conſideratione anime rationalis habet eſſe: hoc eſt dato q; anima rationalis non conſideraret eorum naturaz: ipſa tamen eſſent: ſunt etiam neceſſaria: quia ipſis poſitis ponitur quicquid eſt: z ipſis remotis remouētur oia: ſunt generaliſſima: quia verſantur circa omnia: z in ipſis omne quod eſt comprehenditur: per ſe nota ſunt: quia tales habent conditiones/ q; ad ſui manifeſtationem non indigent alijs: de quibus inferius latius videbitur. ¶ Abſoluta principia dicuntur ex eo: quia ab omni reſpectu abſoluuntur: nam bonitas tantum ē bonitas: ſicut egnitas tm̄ ē egnitas: vt ingt Auicēna. v. Metaphyſices. ¶ Reſpectiua autem dicuntur ex eo/quia arguunt pluralitatem: vt differentia pluriū eſt differentia: z ſic de alijs. ¶ Alia in ordine ſignificata ſunt queſtiones ſeu regule: z ſunt vtrum/quid/de quo/quare/quando/quantum/quale/vbi/quomodo/z cum quo/z dicuntur queſtiones: quia dubia per eas queruntur z regule: eo quia regulant intellectum ad debite reſpondendum. ¶ Quarta ſignificata dicūtur nouem ſubiecta: vz deus/angelus/celum/homo/imaginatiua/ſenſitiua/vegetatiua/elementatiua/z inſtrumētatiua/z vocantur ſubiecta attributionis: eo quia omnia que ſunt in latitudine entis ipſa ſunt: vel ad ea reduci poſſunt: quita ſignificata ſunt virtutes: vt iuſticia/prudentia/fortitudo/temperantia/fides/ſpes/charitas/patientia/z pietas. Sunt etiam alia ſignificata: que dicūtur peccata: z ſunt auaricia/gula/luxuria/ſuperbia/accidia/inuidia/ira/mendacium/z inconſtantia. ¶ De omnibus ſupradictis agitur in arte explicite: z de eorum oppoſitis/cum oppoſitorum (teſte Ariſtotele) eadem ſit diſciplina. implicite vero de omnibus que reduci poſſunt ad iſta: z predictum alphabetum cum ſuis ſignificatis ordinatur ſic in arte: z in primis ſecundum moduz tractādi. B. ſignificat bonitatem/differentiam/vtrum/deum/iuſticiam/z auaritiam/C. magnitudinem/concordantiā/quid/angelum/prudentiam/z gulaz/D. durationē/ contrarietatem/de quo/celum/fortitudinē/z luxuriam/E. poteſtatem/principiū/ quare/ hominem/temperantiaz/z ſuperbiā/ F. ſapientiā/medium/quantum/ imaginatinam/fidem/z accidiā/G. voluntatem/finem/quale/ſenſitiuā/ſpem/z inuidiam. H virtutem/maioritatem/quando/vegetatiuam/charitatem/z iram/I. veritatem/equalitatem/vbi/elementatiuam/patientiaz/z mendaciū. K. gloriā/minoritatē/quomodo/z cum quo/inſtrumentatiuam/pietatem/z inconſtantiā. Et nota q; alphabetum cum ſuis ſignificatis opus eſt ſcire corde tenus: vt inquit doctor noſter in arte: z ratio huius eſt/quia in quibuſdam figuris ponuntur litere/z nō ſignificata earum: ideo ignoratis ſignificatis ars eſt indocibilis: que quidem figure quatuor ponuntur in arte: quarum prima attribuitur deo de per ſe: creaturis vero de per accidens: z tertia creaturis de per ſe: creatori vero de per accidēs ſecunda deſeruit prime z tertie: quarta vero eſt in qua plures rationes ad vnaz z eādem concluſionem (iuxta materiā ſubiectam) multiplicantur: z ab ea tabula generalis abſtrahitur: in qua omnes materie (vt ita loquar) tabulantur z relucent.

De primis principijs.

De ſecūda parte q̄ eſt de figuris.

PRIMA FIGVRA

De expana nationē prime figure.

Vo ad primam figuram/que quidem figura de.A. nuncupatur: est notandum q̄ ipsa dicitur figura de.A.et hoc impositū est ad voluntatē autoris:qui maluit q̄.A.potius significaret id qō importatur p ipsam primā figurā q̄ aliqua aliarum literarum:ex eo/ q̄ deus est alpha et.O.vt habetur in Apocalypsi:et ratio huius est:nam quemadmodum.A.in alphabeto obtinet locuz primum secundum ordinem aliarum literarum: sic et deus respectu creaturarum/a quo ordine diuino omnia emanant:et quēadmodū.A.causatur in corde ꝛ.E.i gutture.J.in capite gutturis.O.in faucib⁹:et.U.in labijs:et cōsonātes ab his vocalib⁹ originē trahunt:sic omnes creature a deo:et idē dici potest de corde respectu aliorum membrorū que ab ipso corde emanant: et omnia creata effectiue a deo/quorū causa causalissima dicitur: et quemadmodū A est triāgularis figure:sic ꝛ deus est trinus in personis/et vnus vnitate essentie. ¶ Ulterius est notādū/ q̄ predicta figura de A est circularis (vt patet ad sensum) et hoc duplici de causa prima:quia ipsa est nobilior et capacior omnibus alijs :continens in se eminenter ceu potentialiter omnes alias:et sicin ipsa oēs figure relucēt: quēadmodum in deo omnes creature:nam de⁹ est sphera cuius cētrum est vbiq̄ circūferētia vero nusq̄. ¶ Alia de causa dicitur circularis:ex eo/quia principia q̄ in ea ponuntur:tam in abstracto q̄ in cōcreto conuertunt:ita q̄ ibi fit de subiecto predicatū:et de predicato subiectū circulariter: et quēadmodum in circulo quis non potest tangere vnum punctum/quin tāgat omnia immediate aut mediate que in circulo ponuntur: sic etiam quis non potest assignare vnam perfectionem/ aut dignitatē in deo :quin omnes alias assignet per demonstrationē equiparantie:quāuis communis opinio eam non ponat:tamen Aristoteles primo Posteriorum ipsam tangit dicens :q̄ non contingit circulariter demonstrare/nisi in terminis conuertibilib⁹:vt sunt dignitates/et perfectiones in deo/aut in ente trāscendenti :et tali demōstratione non modo primus articulus vz q̄ deus sit trinus in personis/et vnus in essentia p̄bari potest:sed etiam oēs articuli fidei:vt patebit in sequentibus:est ergo talis dispositio prime figure:q̄ tangendo vnam dignitatum/omnes sibi correspondent: quemadmodum tangendo vnam partem campane/omnes correspondent: non est sic de dignitatibus creaturarum :vt in tertia figura:igitur principia absoluta in prima figura conuertuntur:et dicuntur principia/non q̄ aliquid principient:sed dicuntur principia.i.primaria:quia primo intellectui se offerunt:et etiam dici possunt principia artis in esse obiectiuo.sunt etiam principia incomplexa / et per se nota in p̄dicto esse:quia solo lumine intellectus intelliguntur:et licet circa omnia versentur :tamen non in omnibus modum prime figure habent:vt in creaturis : ideo decipiuntur nonnulli/qui primam figuram omnibus rebus tribuunt: et de ipa vnum chaos faciunt:dicentes/q̄ ars est generalis:et per consequens figure ei⁹: negatur eis cōsequētia:quoniam arguitur a suppositione simplici ad suppositionem personalem:quia licet ars in se/et absolute generalis sit:non tamen quelibet ei⁹ ps: vt in proposito:non em̄ sequit:hō est vniuersalis:ergo ꝛ sortes:sic nec

De literarum origine.

ars est vniuersalis :ergo et prima figura est vniuersalis :sed soli deo (vt predictū est) attribuitur de per se:de per accīs tamen attribui potest alijs:vt inferius melius patebit:sit ergo hec introductio in primis ad artem : nam ipsa plura secreta habet in se:quibus ignoratis/ignoratur et ars; ea tamen hoc in opere statuimus enucleare deo semper dirigente. Nunc ad practicam prime figure accedamus:in qua tria per ordinē venienda sunt. Primum erit de vnitate dei:et de his que de eo formaliter dicuntur. Secūdum de pluralitate personarum. Tertiū vero de generalitate principiorum/et eorum specificatione/et hoc in essentialiter ordinatis.

De practica primefigure.

¶ Quo ad primum videndum est primo quid deus sit:sed ad sciendum quid deus sit: videndum est primo : vtrum sit : et licet omnes tam scientes/ꝙ minus scientes:fideles ⁊ infideles in hoc conueniant: videlicet quod est vnum supremum bonum:cui attribuunt quicquid altius/ ⁊ perfectius cogitari potest:tamen si negaretur: posset pluribus rationibus probari. ¶ Et primo sic. omne illud quod partibus constat:aut in partes resoluitur/ vtiq; ab aliquo coniunctionem ⁊ resolutionem patitur:sed hunc mundum suis partibus constare manifestum est:ergo ab aliquo coniunctionem et inceptionem passus est sed illud talevocamus deum.ratio est Augustini in libro de cōditione vere vite. ¶ Secundo sic. Si infimum bonum est:ergo ⁊ suprem̄ū:tenet cōsequētia a positione vnius correlatiui ad positionem alterius:sed infimum ⁊ suprem̄um se habent correlatiue:ergo ⁊c. ꝙ infimum sit/manifestatur sic discurrendo: substantia animata melior est inanimata : et sensata animata:⁊ imaginatiua sensata ⁊ rationalis omnibus supradictis:substantia vero que nullo indiget extrinseco perfectissima omnium dicitur:quam deū vocamus:⁊ confirmatur per Augustinuz in prefato libro sic. Omne bonum/aut est per se bonum:aut per aliud. sed diuersa bona participatiōe vnius boni necesse est esse bona:diuersitas quippe recipit magis et minus:nam quantum ad genus /lapis est minus bonum/ qui tantum est:⁊ non viuit:lignum maius bonuz/quod crescendo viuit :equus illo melius:qui est:viuit:⁊ sentit:homo illo prestantius:qui viuit:⁊ ratione discernit:restat ergo summum bonum esse:quod quidem est deus:⁊ manifestatur: nam illud est summum bonum/quod est supra omne bonum:sed deus est illud (vt probatū est) ergo ⁊c. et confirmatur per Platonem in suo Timeo dicentez. deus est suprem̄um bonum supra omnem substantiam:quem omnia expetunt nullius indigens societatis:nec est dandum summum summo : nec etiam duo summe bona:quia tunc vnum terminaret aliud:⁊ manifestatur:quia vnum esset extra aliud per differentiam:aliter non dicerētur plura:et quodlibet includeret in se quicquid perfectionis est:quod est pura contradictio : et confirmatur per Damascenum in primo suarum sententiarum dicentem. Si multos diceremus esse deos/necesse esset differentiam in multis cōsiderari:sed si enim nulla differentia est in eis:vnus est/et non multi:si vero et differentia est in eis : vbi est perfectio/siue enim secundum bonitatem/secundum virtutem:siue secundū sapientiam secundum locū deficiet a perfectione:nequaq̄ erit deus:est ergo de suprem̄ū bonum/et vnicū. ¶ Jacto isto fundamento quasi per se noto/omnia que de deo dici possunt /necessitate eius consequūtur tam abstractiue/ꝙ cōcre

Vtrū sit de.

De pbatiōe qō deus sit.

Qō deorum pluralitas sit impossibilis

De his q̄ de deo dicunt.

tiue. Abſtractiue ex pte ſubiecti ſic diſcurrēdo p hāc primā figurā. Nulla bonitas ſupma dari pōt: qn ipſa ſit ifinite magna: nec magnitudo ifinita/ qn ſit eterna: nec eternitas/ quin ſit oīpotens: et ſic de alijs puncipijs circulariter p totam primam figuram. ¶ Et eſt notādum q predicta principia ſunt per equiparantiā demōſtrabilia ſyllogiſtice i prima: vel ſcōa aut tertia figura: vera noticia haberi pōt de ipſis ſub ratione tamen determinata: nam ſcōm Ariſtotelem primo Poſteriorū. demonſtratio eſt ſyllogiſmus: vt in habendo ipſum ſcimus: eſt ēm demonſtratio p equiparantiam: quando equale minus notum demonſtratur per equale magis notum: ſed predicta eſſentialia in diuinis ſunt equalia: et idē tificantur: ideo ſicut in campana (vt predictum eſt) non poſſumus tangere vnam partem/ quin correſpōdeāt ſibi omnes alie partes: ſic nec ī deo poſſumus ponere vnam perfectionem/ quin ponamus omnes: et quemadmodum concretum de abſtracto predicatur in diuinis: ſic et abſtractum de abſtracto: et concretum de concreto: exemplum primi. nulla bonitas ſuprema dari poteſt/ quin ipſa ſit magnitudo infinita: nec magnitudo īfinita/ quin ſit eternitas: et ſic de alijs abſtractiue ſumptis. Exēplum ſecundi. quicquid eſt bonum ſupremū id eſt infinite magnum: ſed. A. vēz deus eſt ſupremum bonum: ergo. A. eſt infinite magnū. maior manifeſtatur: nam ſi non eſſet infinite magnum: eſſet finitum/ et limitatum: ꝛ ſic ab aliquo eſſet finitum et limitatum/ quod eſt maius illo: ꝛ ſic non eſſet bonum ſupremum: cum omne quod eſt ſit finitum: vel infinitum: et ſic magnitudo ei deficeret: ſed hoc eſt contra ſententiam Anſelmi dicētis/ q deus eſt ens/ quo maius excogitari non poteſt: minor eſt nota per ſupradicta. ¶ Item/ quicquid eſt ſupremum bonum infinite magnum/ id eſt eternum: ſed deꝰ eſt huiuſmodi: ergo ꝛc. maior patet: nam ſi non eſt eternum: eſt principiatum ab alio: et ſic non erit ſupremus bonum: cum illud a quo eſt principiatum/ ſit maius illo in perfectione ꝛ bonitate: nā oē qō eſt/ aut eſt eternū/ aut principiatū: ꝛ ſi principiatū/ ab alio erit principiatum: cum nihil principiet ſeipſum: quia tunc eſſet ante cōꝰ eſſet: quod eſt pura contradictio. minor patet per predicta. ¶ Item/ quicquid eſt ſupremū bonum infinite magnum et eternum: illud eſt omnipotens: ſed deus eſt huiuſmodi. ergo ꝛc. maior probatur: quoniam ſi non/ aliquid ei cōtradicit: et ſic non erit ſupremum bonum: ſed hoc eſt falſum: vt ex ſupradictis patet. ergo ꝛc. Item quicquid eſt bonum ſupremum/ infinite magnum/ eternum/ et omnipotens/ id eſt infinite ſapiens: ſed deus eſt huiuſmodi: ergo ꝛc. maior manifeſtatur: quoniam ſi non intelligeret ſe eſſe id quod eſt vere: realiter ac infinite: non haberet in ſe omne complementum perfectionis: quia ignorans et incipiens eſſet: ſed illud eſt impoſſibile: ergo et illud ex quo ſequitur. vnde Auguſtinus in libro de cognitione vere vite. deus ſeipſum/ et totam facturam ſuam ſapit: et intelligit. ¶ Item. quicquid eſt bonum ſupremum/ infinite magnum/ eternum/ omnipotens/ et infinite ſapiens: id eſt infinite volens: ſed deus eſt huiuſmodi: ergo ꝛc. maior patet: quia ſi nō/ non haberet in ſe quicquid perfectiōis ē: et cum volūtas dicat perfectionem: vt patet in nobis: ergo deo attribuenda eſt in maiori gradu perfectionis/ qui dari pōt. minor manifeſtat p predicta. ¶ Ulterius. deꝰ eſt ſummē virtuoſus: aliter eſſet vicioſus et imperfectus: nā omne ens quanto magis

Nota de demonſtratione per equparantiam.

appropinquat ad summitatem / et immensitatem: tanto maioris est virtutis: sed deus est ipsa immensitas / et summitas infinita: ergo ꝛc. maior patet: quoniam aliter quanto magis appropinquaret ad non esse/maioris esset perfectionis/ac virtutis: quod est manifeste falsum. ¶ Eodem modo argui potest de eius veritate/quemadmodum de supremo bono argumentatum est: cum bonum ꝛ verum conuertantur: ꝛ hoc sic. Nullū bonum supremum/infinitum/eternum. ꝛc. est dandum/nisi de ipso sit verum dicere qō est: et sit vera adequatio eī ad intellectum: vt ex scō metaphysices haberi potest: sed deus est supremus bonum: ꝛc. ergo de ipso est verum dicere est: maiorem probo: quia esse et verum conuertūt. ex quarto metaphysices: vñ Aristoteles scō metaphysices. Ueriſſimū est quod causa est aliis: vt sint vera: minor patet per predicta. ¶ Item deus est summe gloriosus/qō probatur sic. Omne illud qō habet in se quicquid pfectionis est/est glorioſiſſimū: sed deī est huiusmodi/ergo ꝛc. maior est nota: minorem probo per Augustinū. i libro de summo bono dicentem: supremū bonū esse aggregationem omnium bonorum: in quo nihil est de malicia aut defectu: ergo sūme appetibile: quo frūedo deus summe gloriatur: ideo glorioſiſſimus dicitur ꝛ sic est felicitas assequentibus ipsum. Et nota ꝙ oia ista idētificantur realiter: et vniuntur in vnitate essentie: vt in secunda figura / et in angulo concordantie dicetur: ꝛ in tali vnitate consyderantur concretum/abstractum/et subſtractum concretum dicitur de concerno is: quia plura in suo conceptu cōcernit: vt bonū quod concernit bonitatem/tanq̄ rationem formalem/ꝛ abstractum: ꝛ concernit ceteras formalitates facietes vnum esse/qō subſtractum dicit: vnde Augustinus in libro octogintatrium questionum. omne castum castitate est castum ꝛ omne eternum eternitate: et omne bonum bonitate: nam aliter rationes formales essent inanes/et a casu: quia ea ratione qua bonum diceretur bonum bonitate: diceretur bonum magnitudine: ꝛ sic de aliis. Nec est dicendū quod tale bonū sit accidētale bonum: sed quidditatiue et per se: ꝛ ratio est: nam si deus esset bonus per aliud ꝛ accidentaliter: non esset id quod est scz supremū bonū: tenet ꝟñtia: qm̄ oppositum consequentis repugnat antecedenti. Et confirmat auctoritate Aristotelis scō metaphysices dicētis: qcqd est causa aliorū/vt sunt talia: illud maxime est tale: vt ignis qui est caloris causa in aliis: ideo ipse est maxime calidus: sed si deus esset bonus per aliud et non per se: illud per quod esset tale esset optimum: quod est inconueniens: ergo ꝛc. ¶ Et nota ꝙ predicta essentialia debent reduci secundū mentez Augustini decimoquinto de trinitate ad maiorem paucitatem / que dari pōt: scz maior dari nō potest/q̄ illa q̄ in prima figura ponitur: ꝛ si qua alia sint ad ista reduci possunt: ꝛ ponuntur in prima figura circulariter: ad denotandum proportionem/dispositionem / ꝛ eorū naturalem coniunctionem: ꝛ per consequens vnitatem. ꝛ hec de primo. ¶ Quo ad secundū restat probare emanationem personarū in diuinis: vez patris ab essentia per se: ꝛ filij per patrem: et spiritussancti per patrem ꝛ filium: tamē anteq̄ aggrediar hanc materiam de trinitate: protestor ꝙ si in aliquibus errauerim in isto libello/aut in aliis: non scienter sed ignoranter illud feci/submittēdo omnia correctiōi ac determinatiōi ecclie romane: quā statui ysq; ad triūphalē seq.

De idētitate ꝛ vnitate principiorū in eadez essentia.

De concreto subſtracto ꝛ abstracto.

De diuia trinitate ꝛ protestatiōe circa ea que filij dei sunt.

Facta

Acta ptestatione/nūc ad articulū de trinitate in diuinis accedamus:in quo duo p ordinē videda sunt. Primū erit de gnatione filij a patre. Scōm de productione spiritus sancti ab vtroq;. ¶Quo ad primū pbat sic. Vbicūq; est principiū productiuū infinitū sine impfectione ⁊ impedimēto:ibi reperit productū infinitū ei correspōdēs:sed in deo reperit intellect⁹ infinit⁹(vt superius pbatū est) qui est potētia productiua:vt in nobis patet:ergo ⁊ productū infinitū ꝑm talē potētiam:maior patet:qm aliter frustra esset ⁊ vacua talis potētia productiua ⁊ infinita:vñ Aristote.j.celi ⁊ mūdi. Illa potētia est ociosa/ex qua nulla operatio puenit: minor patet p Aristotelē viij. Physicoꝝ dicentē:q nullū finitū cōtingit infinitā potentiā habere: nec infinitū finitā:sed cū de⁹ sit infinit⁹(vt pbatū est)ergo potētiā intellectiuā infinitā habet:que quidē potētia obiectū infinitū exigit:ad hoc vt actū infinitū habere possit:aliter esset de⁹ ociosus/⁊ ignar⁹: si nō intelligeret seipm/id qō est:nec esset etiā purus actus/⁊ eternus/per se intelligēs/de toto seipso eternaliter producēs noticiā cōceptā mētis siue verbū: vñ Augustin⁹ in libro de cognitione vere vite. Deus verbū suū genuit:cū seipsum cogitādo dicit:dicere ꝑm eūdē/est potentie intellectiue:qō quidē nil aliud est q̄ intelligere. ¶Et est notādū q̄ talis act⁹ generatiuus nō presupponit operantē/ceu intelligentē:qui est pater:qz tūc in tali priori nature esset pater:⁊ nō haberet filiū:cū filius habeat esse per talem actū.⁊ licet dicat secūdus act⁹ operatiuus:hoc est respectu actus essentialis: qui est cōis tribus personis:quēadmodum essentia:est tñ operatiuus/quo pater formaliter se cōstituit/⁊ generat:nam pater emanādo ab essentia diuina se cōstituit de eadem essentia:⁊ tali actu generatiuo/ a quo sumit relatio/ que est paternitas: qua pater refert ad filiū:⁊ tali actui actiuo correspōdet actus passiuus: qui est generari:a quo sumit filiatio:qua formaliter filius cōstituit/⁊ denominat:ac ad patrem refert. ¶Et sic p firma cōclusione teneri pōt/filiationē in diuinis esse priorē patre:⁊ ratio est:nā quecūq; sunt simul natura:quicquid est pri⁹ vno:est pri⁹ ⁊ altero:sed pater ⁊ filius in diuinis sunt simul natura:qz relatiua:ergo ⁊c.maior est de se nota:⁊ minorē ꝓbo:nā filius presupponit ad suū esse filiationē/tanq̄ principiū cōstitutiuū ei⁹:⁊ sic est prior eo priozitate nature: per illā regulā. Vbicūq; est presuppositio bni⁹ ab hoc:ibi est priozitas nature. ¶Ulteri⁹ est notādū/q̄ intellectus est potētia naturalis distincta contra liberā:ideo verbū diuinū filius dicit: qz similis producēti est in natura numerica/⁊ p modū nature productus: qz p actū intellect⁹/qui est naturalis: vñ Hylari⁹.v.de trinitate. Potestate nature est de⁹ filius ex deo patre:nā quēadmodū in humanis vnus hō p nil aliud est filius alterius hois:nisi qz est similis sibi in natura specifica/⁊ per modū nature genit⁹: qz per actū generatiuū/qui est naturalis:vt ex.j.de aīa elici pōt.vñ Augustinus de cognitione vere vite.Summus de⁹ seipsum talē qualis est cogitauit: proculdubio similē sibi p oīa imaginē genauit: ⁊ sicut gignēs iure pater vocatur: ita rectissime genit⁹ filius noiatur. ¶Ex quib⁹ patet intelligēs nō esse intellectū:siue conceptū generatū:cū intelligēs se habeat per modū agētis:⁊ cōceptus declaratus per modū patiētis:que absq; relatione ⁊ distinctione reali esse non possunt: vt ex.j.Metaphy.elici pōt.vñ Boeti⁹.j.de trinita. Nulla relatio ad seipsam re-

De gnatione filij a patre.

De duplici actu intellectus in diuinis.

Qō filiatio in diuinis sit prior patre ꝓbatio.

ferri potest. Augusti. v. de trinita. qō relatiue dicitur nō substātiā vel essentiā: sed

De essentialibus in diuinis que formaliter aut cōcomitāter cōcurrūt.

producentē ⁊ ꝓductū dicit. ⁊ in. j. de trini. nulla res gignit seipsam: ⁊ talis productio est necessaria: aliter intellectꝰ diuinus/ ⁊ oēs diuine perfectiones essent ociose/vacue/ ⁊ carētes fine: ⁊ deꝰ nō esset omnipotēs/nec purus actꝰ: qō est impossibile. nā quēadmodū deꝰ pater generat intellectu suū filiū: sic ⁊ bonitate ipsum ꝓducit bonū: ⁊ magnitudine infinitū/eternitate eternū: et sic de alijs attributis: et sic pater cōicat filio quicquid habet in se: vñ Richardꝰ. Quicquid habet filiꝰ/habet a patre. Et nota ꝙ ly quicqd distribuit ꝓ essentialibꝰ ⁊ nō ꝓ notionalibꝰ: ⁊ hec de primo. ¶ Quo ad secūdū est ꝓbandū/spiritū sanctū esse a patre et filio

De ꝓductione spūs sancti.

per actū volūtatis: ⁊ ꝓbatur tali ratione Richardi. Vbicūqꝫ est summa pfectio bonitatis: ibi est summa charitas/que in alterū tēdit: ergo pluralitatē personaꝝ arguit: sed in deo est summa perfectio bonitatis: ergo summa charitas: ⁊ p consequēs personarū pluralitas: maior patet quo ad primā partē: qꝛ charitas dicit perfectionē: quo ad secūdā partē patet per Gregoriū dicentē: minꝰ ꝙ inter duos haberi charitas nō pōt: nemo enī ꝓprie ad seipsum habere charitatem dicitur. ¶ Et si obijcias ꝙ in vna persona potest esse charitas erga creaturas: dicitur ꝙ inordinata esset: si summe diligeret creaturam: que summe diligenda non est: nec etiā infinite diligi pōt: cū sit finita ⁊ limitata: ergo volūtas infinita ⁊ productiua exigit obiectū infinitū. tunc argui pōt/vt de intellectu diuino in generatione filij argumētatū est/hoc modo. Vbicūqꝫ est principiū ꝓductiuū infinitū fine aliqua imperfectione: ibi reperit ꝓductū infinitum sibi correspōdens: sed in deo est volūtas (vt ꝓbatum est) que est principiū productiuū infinitū/qua deus pater diligit filiū: ⁊ filius diligit patrē: aliter in eis nō esset summa charitas: nā deus pater generās suū verbū in omni cōplemēto perfectionis intelligēdi oportet ꝙ eū diligat de sua summa et eterna perfectione: sicut ipsum intelligit esse in omni cōplemento perfectionis: ⁊ verbū immediate genitū de tota sua pfectione ⁊ potestate diligit producentē: siue generantem sicut seipsum: ⁊ intelligit ipsum esse in omni cōplemēto perfectionis: et si ex dilectione cuiuslibet non sequerēt aliquid/eoꝙ esse esset per existētiā/ ⁊ nō per operationē: ex eo qꝛ non esset diligere cuiuslibet erga aliū: sed cōstat ꝙ est ibi vera dilectio: sicut est ibi vera intellectio: ergo sequit ꝙ ex diligere cuiuslibet erga aliū/ sequit aliquid: qō ꝓbatur: qm̄ non minoris actualitatis/ potestatis/bonitatis ⁊c. est amare in deo: ꝙ generare: sed per gnāre/seu intelligere exit persona de persona: scz filiꝰ de patre. ergo per amare patris ⁊ filij exit persona: talē personā vocamꝰ spiritū sanctū. Et ꝫ hac ratione pater ⁊ filiꝰ sint vnū principiū spiratiuū spūs sancti: nō tñ possunt dici vnum principiū numero: nec discretione numeri: qꝛ tūc esset quaternitas ī diuinis: sed bene vnitate essentie ⁊ nature: ac conueniētie: prout cōueniunt in vi spiratiua: qꝛ mutuo se diligūt: ⁊ sic se cōstituunt de quadā cōi spiratione/ ⁊ eadē essentia: ꝓductum vo seu spiratum cōstituitur de eadem essentia/ ⁊ spiratione passiua. ¶ Et nota ꝙ in diuinis tantū vnus est generans: qui immediate de tota sua natura/ essentia/bonitate ⁊c. generat: in tota perfectione qō plus generare nō pōt: nam si plus posset: ⁊ nō generaret: non esset totus agens/siue intelligēs: sed ꝑm quid: ⁊ sic esset diuisibilis: ⁊ in eo essent diuerse nature: accidens ⁊ limitatio: qō est fal-

Nota de ꝑncipio spiratiuo spirationis.

ſum:ꝛ illud poſſe eſſet ſibi nō poſſe:nec pōt etiā eſſe niſi vnus filius:nam ſi filius poſſet generare:ſequerentur multa inconuenientia. Primū ꝙ tota ratio et perfecta paternitatis non fuit in patre: ex eo ꝙ requiritur ꝙ filius generet. Scōm inconueniens/qꝛ tunc eſſet dandus proceſſus in infinitū: ex eo qm̄ non ſufficeret vnus pater:nec vnus filius:quia ea ratione qua primus filius generaret/ꝛ ſecūdus:ꝛ ſic pater non produceret ſuum filium infinitum in bonitate: et perfectione:ꝛ nullus perfecte daret: nec perfecte reciperet:qō eſt inconueniēs. Suo modo dicendum eſt de ſpiritu ſctō.vñ Anſelmus in monologio ſuo.c.vj. nō eſt pater filius:aut alter ſpiritus ſanctus:lꝫ ſit intelligentia/et amoꝛ:quia non eſt intelligētia genita:aut amoꝛ ab aliquo procedēs:quid igitur ꝓhibet cōcludere/ ꝙ vnus tm̄ eſt in ſumma eſſentia pater:vnus filius/vnus ſpiritus ſanctus/et nō tres patres/aut filij/aut ſpiritus ſancti? becalle. Et nota ꝙ quelibet proꝑietas dicitur perſona:ex eo quia eſt ſubſtātia incōmunicabilis nature rationalis:et licet eſſentia diuina ſit natura rationalis:tñ qꝛ eſt cōicabilis tribus perſonis non dicitur perſona:iō nō generat:nec generaſ:qꝛ operatiōes ſm Ariſtot. ſunt ſuppoſitoꝝ. Et nota vlterius ꝙ notiones diſtinguūtur cōtra eſſentialia:et dicīt notio id ratione cuius relatū cognoſcīt:vt paternitas qua pater/filiatio qua filiꝰ/ et ſpiratio paſſiua/qua ſpūs ſanctꝰ/ oīa iſta ꝛ lōge plura ex prīa figura elici poſſunt.

Nota ꝙ ī diuinis nō poſſunt eſſe plures ꝓſone tribus.

Nota qd ſit perſona.

De notionibus ī diuinis

Quoad tertiū videndū eſt in eadē figura prima de ſcala aſcendēdi et deſcēdendi intellectꝰ in eſſentialiter ordinatis. Pro cuiꝰ euidētia eſt notādū:ꝙ tres ſunt gradus/quibꝰ ſcala intellectus cōſtat. Primus aſcēdendo dicīt ſpecificus.ſcōs ſubalternatus. tertius vō generaliſſimus: nā in his tribus gradibus relucent oīa.ꝛ precipue principia huius artis ſm intenſitatē ꝛ extenſitatē: maioꝛitatē ꝛ minoꝛitatē: a quibus cōtrahuntur aut diſtrahūtur:vt verbi gratia. Bonitas eſt magna ratione magnitudinis:ꝛ ratione paruitatis eſt parua:ꝛ eſt differēs ratione differētie:ꝛ nō eſt differēs ratione vnitatis.ꝛ eſt cōcordās ratione cōcordātie:ꝛ nō eſt cōcordās ratione cōtrarietatis: et ſic de aliꝭ. Ita ꝙ bonitas que generaliter ſtabat in gradu generaliſſimo ad contrahendum/vel diſtrahendum/ ſpecificatur ratione illoꝝ principioꝝ/quibus cōtrahendo nectitur:vel a quibus diſtrahēdo remouef:ꝛ ſic de oībus aliꝭ principiꝭ generaliſſimis. Et eſt notādum/ꝙ iſtud principiū ſubalternatū eſt magni ambitus: nam oīa illa que mediāt inter principium oīno generale/ꝛ principium omnino ſpeciale vltima ſpecificatione dicūtur principia ſubalternata:vt verbi gratia:illa que mediant(vt ita loquar) inter bonitatem tranſcendentem/et ſuprem̄um bonum: et ſunt ens bonum/verum ꝛ cetera trāſcendētia cōcretiue ꝛ obiectiue ſumpta. vnde Damaſce.j.ſuarū ſententiarū. Si bonum/ſi verum/ſi tale quid diꝛeris:non naturam dei dices: ſed que circa naturam: et cum omne bonum bonitate ſit bonum/ ꝛ magnū magnitudine/verum veritate:et ſic de aliꝭ: ſequitur bonitatē/magnitudinem ꝛ cetera eſſe principia omnino generalia: ex eo qꝛ preſupponuntur a ſuis cōcretis: videlꝫ a bono/magno ꝛc.ꝛ bonum/ magnū/ verū ꝛc. Trāſcendentia cōcretiue/ ꝛ obiectiue ſumpta ꝓſupponunt abboc bono infinito:ꝛ ab hoc bono finito/ꝛ limitato/ſeu ſpecificato:ꝛ lꝫ inter bonitatē trāſcēdentē:ꝛ ſic de aliꝭ:ꝛ p̄dicta ſingularia

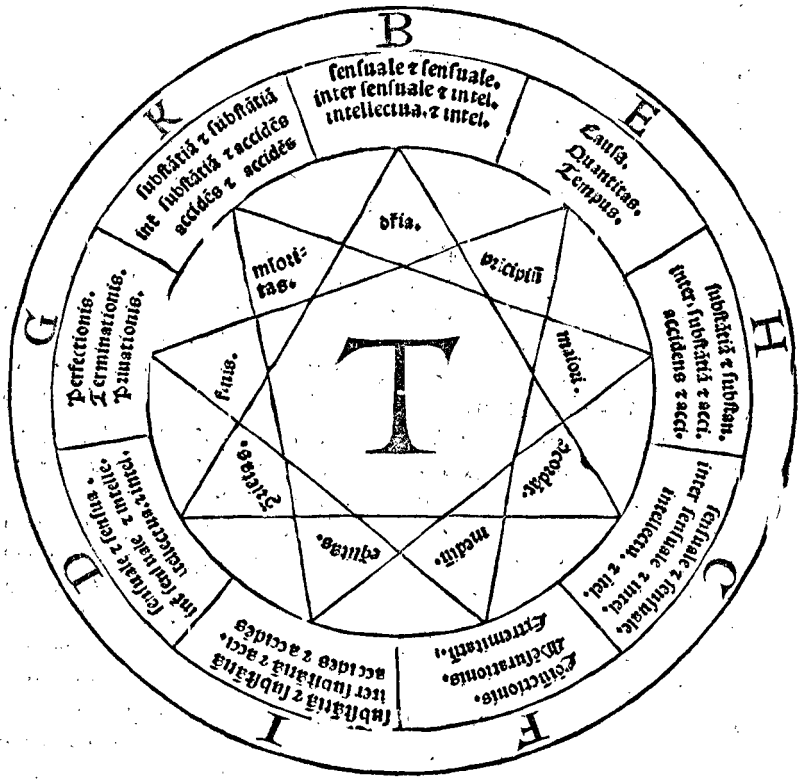
De gñalitate principioꝝ ꝛ eorū contractione.

De trāſcēdētibus.

singularitate vltimata mediet substãtia vniuersalissima: a qua oia dependẽt: per Aristote. iiij. Methaphi. põt tñ in sua coordinatiõe dici gñalissimũ principiũ: et oia que mediant inter ipsam et singularia sunt subalternata: et suo modo dici potest in qualibet coordinatione aliorum predicamentorũ: videlz quantitatis/qualitatis &c. et sic intellectus in limitatis et essentialiter ordinatis habet scalam ascẽdendi/et descẽdendi: ac etiam in illimitatis/et transcendentibus in esse obiectiuo et subiectiuo. ¶ Est tñ notandum ꝙ predicta principia in esse obiectiuo et transcendenti nec finita/nec infinita/creata/aut increata dicuntur: prout in libro de incarnatione verbi/quem ad summum pontificem Leonem decimum dedicauimus/deductum est: tamen in hoc libello aliqua per modum forme dicemus. Est enim regula generalis in metaphysica et vera: vt patet in quolibet: ꝙ omne tale inquantum tale vbicũqꝫ reperitur/semper est tale. sed si ens inquãtum ens esset finitum: cum reperiatur in deo per cõmentatorem quarto metaphy. dicentem. ens essentialiter predicatur de deo. et per Aristotelem in eodem. nihil est quod possit effugere rationem entis: sic deus esset ens finitum et limitatum: et simili modo si esset infinitum: cum reperiatur in creaturis/creatura esset infinita. ¶ Sed dicet aliquis ꝙ ens quod dicitur de deo: est sibi ꝓprium: simili mõ ens quod dicitur de creatura est sibi ꝓprium. Cõtra. impossibile est plura eodem conceptu conuenire et differre: sed deus et creatura conueniunt in ente: ergo differunt ꝓprijs rationibus. dices ꝙ conueniunt in aliquo conceptu rationis. contra: si conuenirent in aliquo conceptu rationis/tunc methaphysica non esset realis: quoniam non minoris entitatis est subiectum/ꝙ scientia ꝙ̃ca satur ab eo. ¶ Et si vlteri9 dicas/ꝙ metaphysica est de ente reali sub diuisiõne ꝛz de ente infinito/vel finito: dicitur ꝙ tũc non erit vna vnitate generis subiecti contra Aristotelem: nec etiam scõm ethimologiam vocabuli erit scientia transcendens habita de ente transcendenti: cum deus nõ dicatur transcendens: nec etiam creatura: quia nullum eorum predicatur de omnibus quemadmodũ ens vnde Auicẽna primo sue metaphy. ens et res prima impressiõe imprimuntur in anima. idem Aristoteles primo phyticorũ. et ponit ipsum ens esse obiectum adequatum intellectus: et in tertio de anima dicit ꝙ mouens intellectũ est actu et in secundo: ꝙ prius est obiectum ꝙ̃ eius actus. et si queras vbi sunt predicta transcẽdentia: dico quod in deo/et creatura. Et si dicas/ꝙ tũc sunt increata vel creata/infinita vel finita: quoniam quicquid est in deo est increatum: et infinitũ et quicquid in creatura creatum et finitum: dicitur ꝙ verum est subiectiue: non tamen obiectiue: sed prescindunt a predictis determinationibus: quibus determinantur determinatione metaphysica: ꝛz absqꝫ actione et passione/cũ reduplicatione tamen prioris/et designatione posterioris: vt ens inquantum deus vel inquantum creatura: et hec de deo quo ad primam figuram dicta sufficiant.

Utrum transcẽdẽtia sint finita vel infinita.

SECVNDA FIGVRA

De secūda figura artis.

DE secunda figura in qua duo per ordinē videda sunt. ¶ Primum erit de eius dispositione. ¶ Scōm de eius significatione. ¶ Quo ad primum dispositio secūde figure talis est: nā ipa dicitur figura de. T. ex eo q̄ de trib⁹ triāgulis cōstituta est: ⁊ quilibet de trib⁹ principijs/⁊ trib⁹ litteris ipsa pncipia significātibus: vt prim⁹ triāgulus ꝑm modū tractādi/ē de differētia/concordātia/⁊ cōtrarietate/⁊ de b c d illa significātia: vt patet in alphabeto. ¶ Scōs triāgulus cōstat etiā de trib⁹ principijs/⁊ tribus litteris ea significātibus: videlz de principio/medio/⁊ fine: littere sunt e f g. ¶ Terti⁹ triāgulus cōstat similiter de tribus principijs: ⁊ trib⁹ litteris: principia sunt maioritas/equalitas/⁊ minoritas: littere vo h i k. ¶ Quo ad secūdū est notādū: q̄ nō modo principia absoluta prime figure verificanť de deo: sed etiā principia respectiua scōe figure: vt probabimus in discursu: sunt eñ principia hui⁹ secūde figure gñalissima: que versanť circa oia: ⁊ vnūquodq̄ suas habet species gñales: possunt tñ specificari: ⁊ sunt generales: q̄ ex plurib⁹ experiētijs causate sunt: vt patet in quolibet angulo: nā differētia est inter sensuale ⁊ sensuale: ⁊ voco sensuale id qō percipiť a sensu: vt lapis/arbor: ⁊ c̄. Et est differētia inter sensuale ⁊ intellectuale: ⁊ voco intellectuale id qō a solo intellectu percipi pōt: vt de⁹/angelus ⁊ c̄. vñ Aristote. iij. de aīa. Omne ens aut est sensibile/aut intelligibile: ⁊ sic est differētia inter aīam ⁊ corpus: inter animam ⁊ aīam/angelū ⁊ angelū/⁊ c̄. aut inter arborē ⁊ lapidē/celū ⁊ terrā/⁊ c̄. et sic in alijs angulis huius primi triāguli suo mō dicendū est. ¶ Et nota q̄ predicte species gñales specificātur modo qui sequiť. ¶ Pro quar specificatione sunt duo presupponēda/q̄ p se nota sunt: quor primū est q̄ ois distinctio seu differētia specificatur/⁊ denominať ab extremis: nā si extrema sunt entia rationis: tunc est distinctio rationis: ⁊ si sint formalitates: est distinctio formalis: ⁊ si res/realis: et sic de alijs. Scōm fundamētū est/qō nō pōt addi differētie seu distinctioni: qō idē est (vt hic presuppono) aliqua maior differētia: qn variet talis distinctio: ⁊ istud tenet p illud Aristote. viij. Metaphy. dicentis. q̄ species/diffinitiones/⁊ forme cōparanť numero: nā quēadmodū numero nō pōt addi aliqua vnitas/quin varietur talis numer⁹: sic nec differētie/seu distinctioni addi pōt aliqua maior differētia seu nō idētitas: quin variet talis distinctio/seu differētia: vt patebit in practica. ¶ Jactis his fundamentis/arguiť sic in deo/qñ talē in creaturis practicā pñc minime facere possum⁹: donec ordinē nature clarificauerim⁹: ⁊ arguiť sic. Vbicūq̄ causanť plura entia rōnis/ibi est distinctio ratiōis/sed in deo possunt causari multa entia rōnis: ergo ⁊ c̄. maior tenet p primū fundamentū: minor patet hoc modo deducēdo. Jntellect⁹ in diuinis est intellect⁹: distinguiť intellectus in subiecto ab intellectu in predicato rōne ⁊ nō a pte rei: ergo intellect⁹ ⁊ volūtas distinguūtur maiori distinctione rōnis distinctione: tenet cōsequētia p scōm fundamētū: ⁊ cōfirmať p Aristote. j. Elēcor dicētē: qō ad cognoscēdū an aliqua distinguātur vel ne: cōsiderādū est: vtrū aliquid dicať de vno/⁊ negeť de altero: ⁊ talis cōtradictio/vt in eodē/ nō est noīs solū: sz noīs ⁊ rei: sed aliquid dicit de intellectu diuino qō negať de volūtate: patet: q̄ intellect⁹ est potētia naturalis ⁊ principium quo pater formaliter generat: ⁊ se cōstituit: volūtas vo nō: ergo ⁊ c̄. ⁊ non

De ꝓmo triāgulo.

De formalitatib⁹ ⁊ nouē modis distinctionū.

De duplici fundamēto.

De secundo fundamēto.

De distinctione rōnis.

De distinctione ex natura rei.

modo ista distinctio ex natura rei reperit inter formalitates: sed etiā inter concepts intrinsecos: videlz inter quiditatē/naturā/essentiā/singularitatē/ z existentiam. Est regula gñalis sumpta ex predicta auctoritate Aristote. qō illa distinguūtur ex natura rei: de quib⁹ primū principiū videlz esse z nō esse predicat. Est alta distinctio maior in diuinis: que dicta est formalis. ¶ Pro cui⁹ euidētia est primo notādū/ q formalitas distinguit cōtra modū: nā formalitas est id quod additū alteri variat rationē cōstituti: vt patet de deo z ei⁹ intellectu: nam dicitur deus intelligēs intellectu z nō volūtate: sed volēs. vñ Plato in Thimeo. Bonitas est ydea boni: sicut entitas entis et/vnitas vnius: z sic bonum est per bonitatem: et ens per entitatem: modus vo est id qō additum alteri non variat rationem constituti: vt finitas/contingentia/existentia z cetera: nam omnes homines dicuntur finiti: tamē non differunt per finitatem: nec existentes per existentiam: sed per proprias rationes formales. ¶ His sic consideratis/arguit sic. Ubicūq; sunt plures formalitates: ibi est distinctio formalis: sed in deo sunt plures formalitates: ergo z c̄. maior tenet per primū fundamentū: z minor manifestatur: nam deus vt predictū est: est intelligens intellectu/et non voluntate: et volens voluntate et non veritate: aliter rationes essent inanes/et a casu: est ergo inter illas distinctio formalis. vnde Dionysius de diuinis nominibus. In deo vnam intelligimus essentiam/et formalitatum et rationum communicabilium multiplicitatem. Cōsideratur alia maior inter personas diuinas dicta realis: et probatur sic. Ubicūq; sunt plures res rate/z incōmunicabiles: ibi est distinctio realis: sed in deo sunt tres res rate et incōmunicabiles: videlz pater/filius/ et spiritus sanctus: ergo et distinctio realis: maior tenet per primum fundamentum: et minor manifestatur: nam pater est operans respectu filij: et filius respectu spiritus sancti: et quia operationes sunt suppositoꝝ: et circa singularia: vt patet ex. j. Metaphy. ergo z c̄. Est alia in deo ad extra maior distinctio: hoc est respectu creaturarum: et ipsa est numeralis z essentialis: nam ad intra persone non distinguūtur numero: nec per consequens essentialiter: cum ibi non sint nisi tres discretiones numeri: que numerum ternarium constituunt: et sic differt ab omni alio ad extra numero: indiuidua vo alicuius speciei differunt numero. vñ Aristo. j. celi et mū di. Indiuidua alicuius speciei nō differūt specie: sed numero: predicti quatuor primi modi distinctionis solū reperiūtur in deo ad intra: ad extra vo respectu creaturarū oēs alie distinctiones preter obiectiuam inueniuntur: z sic de per accidēs de eis oportet facere p ordinē aliquā mētionē: lz circa creaturas proprie versentur. Est ergo distinctio numeralis maior reali: et ipsa cadit inter diuersos numeros/a quib⁹ specificatur: z sit ꝓprie indiuidua alicuius speciei (vt predictū est) distinguunt tali distinctione: ex eo q vnūquodq; plures vnitates cōtinet: iō ab Aristo. dicit simul totū ex plurib⁹ positiuis cōstitutū: z numer⁹ ex. x. Metaphy. est vnitatū pluralitas. Est alia distinctio q̄ dicta est essentialis seu specifica: nam sortes z a sin⁹ plus differūt: q̄ sortes z plato: sed talis esse nō pōt nisi ab aliqua entitate specifica. vñ Aristo. v. Metaphy. Scōm esse diuersa dicunt: quorū species sunt plures/aut materia/aut rō substātie: z hec dē. Differētia dicunt pmo mō q̄cūq; diuersa sunt: z in aliq̄ vno cōueniētia nō solū nūero: lz etiā spē aut gñe.

De distinctione formali.

Quid mod⁹ z quid formalitas sit.

De distictione reali.

De distictione numerali.

De distictione essentiali

De distinctione generica.

¶ Est alia distinctio maior specifica/et talis vocatur generica: et cadit inter illa que genere subalterno differunt:nam plus differunt angelus et leo/q̄ leo et asinus:sed leo ꝛ asinus differunt specie:ergo angelus et leo differunt genere/ nō generalissimo:ergo subalterno. ¶ Est vanda adhuc maior distinctio distinctione generica:q̄ dicta est se totis subiectis:nam q̄cūq; distinguūtur genere generalissimo/distinguūtur genere subalterno ꝛ nō ecōtrario:sed oia predicamēta distinguntur genere generalissimo ꝑm totā eorum subiectionē:ergo distinctio se totis subiectiua maior est generica:ꝛ manifestatur:nam illa que distinguūtur solū genere subalterno conueniūt in genere generalissimo: illa vo que differunt genere generalissimo/seu se totis subiectiue non conueniunt in aliquo limitato: sed solum in ente transcendenti:ergo ꝛc. ¶ Est alia distinctio maior:et suprema/que dicta est se totis obiectiua:nona in ordine/ꝛ probatur sic.illa distinguūtur maiori distinctione/distinctione se totis subiectiua: que in aliquo non conueniunt: q̄ illa que in aliquo cōueniūt:sed omnia cōueniunt in ente vniversalissimo preter differētias indiuiduales:ergo maior non idētitas inter eas oibus alijs: maior est nota est de se:minorē probo quoad primā partē:nam oia entia predicationem entis recipiūt:illa vo que ens formaliter in se nō includūt: eius predicationem recipere nō possunt:quēadmodum sunt vltime differētie indiuiduales :videlz forteitas et platoneitas: nā tātam dicūt non identitatē q̄ in aliquo tertio obiectari nō possunt:ꝛ ratio est:nā ipse differētie sunt simplices oino/ꝛ distincte eox cuius sunt:ꝛ sic in nullo cōuenientes:nā si cōuenirēt:ꝛ ens in suis rationibus includerēt:distinguerētur inter se ꝓpriis rationib⁹:ꝛ sic esset ꝓcessus in infinitū:qō est incōueniēs.Et nota q̄ iste distinctiones se habent tanq̄ superius et inferius:nā maior distinctio arguit minorē. ¶ Alterius est notandū q̄ ꝑm Aristotelē tot modis dicitur vnū oppositox quot modis ꝛ reliquum:ꝛ cū differētia ꝛ cōcordātia seu idētitas sint opposita:quot modis dicitur ipsa differentia: tot modis ꝛ cōcordantia:seu idētitas:sed nouem modis dicitur differentia: ergo et idētitas:seu concordantia/et quemadmodum intellectus habet scalam ascendendi et descendendi in angulo differentie:sic et in angulo concordantie. ¶ Est tamen notandū q̄ dupler est concordantia: intrinseca videlz et extrinseca:de intrinseca in primis vtiq; talis practica ascēdendo in essentialiter ordinatis:vt socrateo ꝛ plato differunt inter se:et idētificantur seu concordant in homine:homo et leo differunt: et concordant in animali: leo et arbor differunt: et concordant in corpore animato:arbor et lapis differunt:et cōcordant in corpore. celum et angelus differūt:ꝛ cōcordant in substātia/substātia et deus differunt/et cōcordant in ente.Descēdendo vo sic.ens et infinitas differunt:et concordant concordātia tamen extrinseca in deo:similiter ens et finitas in substantia: substantia ꝛ spiritualitas differūt:et concordāt in angelo vel anima:similiter substātia et corporeitas in primo corpore nature:corpus ꝛ decē forme celox quattuor elemētox/ vegetitas: sex formе sensuum et imagineitas differūt/ꝛ concordāt in hoc q̄ est constituere oēs species corporales ꝑm predictas formas immediate sub primo corpore nature: quattuor elemēta simplicia differūt/ꝛ concordant in hoc/ q̄ est ponere elemētatiuā.Elemētatiua cōcordat cū quolibet elemēto ratione ꝓprietatis loci in

De distinctione se totis subiectiua.

De distinctione se totis obiectiua.

De idētitate ꝛ cōcordatia

De practica scale intellectus in essentialiter ordinatis.

qualibet ſphera: elemẽta in ꝓprijs ſpheris exiſtẽtia cõcordãt in hoc: qõ eſt ponere in eſſe oĩa elemẽta abſoluta: vt ſunt mineralia ⁊ cetera: vegetatiua ⁊ elemẽtatiua cõcordant in corpore aĩato: ſenſitiua ⁊ corpus animatum in aĩali orbato: aĩal ⁊ imaginatiua in aĩali imaginatiuo ⁊ perfecto: aĩal imaginatiuũ ⁊ aĩa rationalis in hoĩe: qui eſt finis ⁊ cõcluſio ſupradictoꝝ: participãs naturã oĩm: et natura humana ⁊ diuina differunt: ⁊ concordant in hoc/ ꝙ eſt ponere in eſſe Chriſtũ benedictum: qui eſt pũctus quẽ querimus: in quo oĩa tanq̃ in ſpeculo relucent: vt melius in diſcurſu deducem⁹. ¶ In tertio angulo primi triãguli ponit cõtrarietas: ⁊ ſuas habet ſpecies: vt de differẽtia ⁊ cõcordãtia dictũ eſt: ⁊ eſt duplex: obiectiua ⁊ ſubiectiua: ſeu naturalis: ⁊ vtraq; eſt inter illa: que mutuo ſe expellũt propter diuerſos fines. ¶ Patet primo de obiectiua: nã angeli mali ⁊ hoĩes praui contrariantur deo ⁊ angelis bonis: in q̃tum habẽt volũtatẽ diffformẽ volũtati dei: ⁊ ſic deus dicit cõtrarians denominatione extrinſeca: nã cõtrarietas nõ eſt in deo intrinſece: cũ ſit principiũ accidẽtale: ⁊ talis nõ modo reperit in rebus ſpũalibus ſed etiã in hoĩbus adinuicẽ: vt patet in litigijs: naturali vo cõtrarietate contrariãtur quattuor elemẽta ſecũdũ eoꝝ qualitates/ colores/ et ſapores: ⁊ generaliter cõtrarietas ſumit⁹ pro omni oppoſitione: ſiue ſit relatiua/ priuatiua ⁊c. ⁊ oẽs predicte cõtrarietates inueſtigãtur in reb⁹ eſſentialiter ordinatis: ⁊ ſic intellect⁹ habet ſcalã aſcendẽdi ⁊ deſcendẽdi in angulo cõtrarietatis: aſcendẽdi a particularibus vſq; ad ens vniuerſaliſſimũ: qõ cõtradictionẽ recipit per eſſe ⁊ nõ eſſe: et ab ente vniuerſaliſſimo vſq; ad particularia. ¶ Primus angulus ſcõi triãguli eſt principiũ: ⁊ ſuas habet ſpecies gñales: vt patet in textu. Et nota ꝙ principiũ et cauſa ſe habẽt tãq̃ ſuperi⁹ ⁊ inferi⁹: nã quicquid eſt cauſa/ eſt principiũ ⁊ nõ ecõtrario: vt patet ex. v. Metaphy. vbi habet ꝙ oẽs cauſe ſunt principia/ ſed non ecõtrario: ex eo qꝛ principiũ verificat de oĩbus nouẽ predicamẽtis accidẽtalib⁹: nõ tamẽ cauſa: niſi de ſubſtãtia: nã vnũquodq; genus gñaliſſimũ accidentale in ſua coordinatione eſt principiũ: prout mediãte ſubſtantia principiat oĩa contenta ſub eo: ⁊ nõ meretur dici cauſa: ex eo qꝛ ei nõ competit aliqua actiuitas per ſe: ſed rõne ſubſtãtie: nã oĩa accidẽtia ſm Ariſtote. ſpecificãtur/ ⁊ indiuiduãtur ad ſpecificationẽ ⁊ indiuiduationẽ ſubſtãtie: ideo quãtitas ⁊ tempus ponũtur ſpecies principij/ ad denotãdũ ꝙ predicamẽta accidẽtalia ſunt ſolũ principia eorũ/ que ſub ipſis ponũtur/ ⁊ nõ cauſe: nã iſta dignitas cauſalitatis ſoli ſubſtãtie cõpetit. ¶ Et eſt vlteri⁹ notãdũ ꝙ cauſe ſunt in duplici differẽtia: de per ſe: ⁊ de per accidẽs: de per ſe ex. ij. Phyſico. ſunt. iiij. videlz materialis/ formalis/ efficiẽs/ ⁊ finalis: et talis cauſa finalis eſt potiſſima inter cauſas: et habet rationem boni: vt in eodem: ⁊ tales cauſe per ſe eiuſdem ſpeciei alie ſunt priores: alie poſteriores/ alie proprie/ alie cõmunes: nam oportet in naturalib⁹ cauſam vniuſcuiuſq; ſummam querere: vt in eodem: et ſic patet quomodo in angulo cauſe ſeu principij eſt ſcala aſcendendi/ ⁊ deſcẽdendi. Cauſe de per accidẽs ſunt caſus et fortuna: caſus non ſolum eſt in hoĩbus/ qui volũtarie agũt: ſed etiam in alijs animatis et inanimatis: fortuna vo in his que ſunt ſm propoſitum: vt in eodem. ij. Phyſico. liquide patet. Principium non modo in rebus creatis reperitur: ſed etiam in deo ad intra/ ⁊ extra: nõ tamẽ ad intra in aliquo genere cauſe: ſed propter penuriam

De duplici cõtrarietate.

De ſcala ĩ angulo ĩrietatis ſimiliter.

De ſecundo triãgulo ſecũ de figure.

Quottuplex eſt cauſa.

De duplici differẽtia ꝑncipij.

vocabulo⁹ theologi vtuntur multis vocabulis: sine quibus minime doceri aut docere valerẽt. ¶Idcirco cõsideratur in primis in deo principiũ quod/ & dicitur id cui competit aliqua operatio actiua/aut passiua: vt patri cõpetit gñare filiũ: ideo dicit principiũ qđ gñationis actiue: & filio cõpetit gñari: iõ principiũ qđ generatiõis passiue dicit: & patri & filio cõpetit ꝓducere spiritum sctũ/iquãtũ conueniunt in vi spiratiua (vt predictũ est) & sic se cõstituũt de quadam actiua spiratione & eadẽ essentia: & faciunt vnum principiũ spiratiuũ/qđ nõ numero/nec discretione numeri / sed vnitate cõueniẽte: & tali principio quod/ correspondet spiratum: qđ est cõstitutũ de spiratione passiua/et eadẽ essentia: & productũ a predicto principio spiratiuo. ¶Est vlteri⁹ notãdũ qđ vbicũq; est principiũ quod/ibi est principiũ quo: vt patet in quodlibet discurrẽdo: nã si hõ non haberet in se potestatẽ generãdi filiũ: non generaret illũ: nec sol magis q̃ terra posset illuminare mundũ: nisi ei inesset aliqua virtus: que quidẽ nõ inest terre: talẽ virtutẽ seu potestatẽ vocamus principiũ quo. vñ Hylarius. v. de trinitate dicit q̃ potestate nature fili⁹ est a patre: talis potestas dicit intellectus: qui est potẽtia naturalis (vt probatũ est superi⁹) & tñ in generatione filij nõ põt dici principiũ quo totale generationis/absq; presentia essentie diuine: q⁹ tunc pater intelligeret rẽ sine re: nec ipsa essentia diuina seorsum capta põt dici principiũ quo: q⁹ tũc pater absq; potẽtia intellectiua posset ꝓducere filiũ: qđ est cõtra sentẽtiã Augustini dicẽtis qđ generare seu dicere est potẽtie intellectiue. Est ergo principiũ quo totale generationis/intellectus diuinus cũ presentia essentie diuine: & tale principiũ quo totale vocatur ab Augustino. ij. de trinitate memoria fecũda. Suo modo dicẽdum est in spiratione spiritus sancti: nã pater et filius dicũt vnũ principiũ qđ/ vnitate cõueniẽtie: vt pluries dictũ est: & volũtas cũ presentia essentie diuine principiũ quo totale: est eñ deus principiũ effectiuũ ad extra respectu creaturarũ: indifferẽter tñ tota trinitas videlz pater/fili⁹ & spiritus sanct⁹: & ratio hui⁹ est: quia in creatione requirit perfectio: & nulla perfectio reperit in vna persona/quin reperiatur in alia: idcirco tota trinitas operat ad extra: et sic dicit vnũ principiũ qđ creationis: principiũ vo quo est volũtas cũ essentia: vt in secũdo obiecto: vt in tertia figura latius patebit/etiã de cibus principijs & causis in essentialiter ordinatis sequẽdo ordinẽ nature. Est etiã mediũ vnũ principium gñale/qđ habet suas species gñales: vt patet in textu: est eñ mediũ cõiũctionis: mediũ mẽsurationis: & mediũ extremitatũ: mediũ cõiunctionis inuestigat in omni re complera ab ente trãscẽdẽti vsq; ad particularia: & tale nõ modo inuenitur in creaturis: sed etiã in deo ad intra: vt deductũ est in prima figura: & dicit mediũ cõiũctionis inquãtũ cõiungit predicatũ cũ subiecto: vt patet in quodlibet syllogismo: mediũ mẽsurationis inuestigat sic. Vbicũq; est intelligere infinitũ: ibi est intelligẽs infinitũ et intellectũ: sed in deo est intelligere infinitũ: ergo & ẽ. maio⁹ est nota de se: q⁹ intelligere infinitũ nõ põt esse potẽtie finite: vt patet ex. viij. ℙhysico. minor patet ꝑ primam figurã: in creaturis vo inuestigat inter potentiã & obiectũ: vt puta amare/ qđ mẽsurat amãtẽ & amatũ: & cẽtrũ oẽs lineas ductas ab eo vsq; ad circũferentiam: mediũ extremitatũ in deo non habet locũ: nisi sumat largo modo pro nixu patris & filij/qui est spiritus sanct⁹: in creaturis vo reperit mediũ extremitatũ:

Nota de indifferẽtia creationis a patre et filio et spiritu sctõ.

vt patet in ℳathematicis:vt linea exiſtẽs inter duo pũcta. ℂ Quo ad angulũ finis eſt notandũ ꝙ triplex eſt finis:vt in textu patet. Finis perfectiõis eſt id gratia cuiꝰ aliquid fit:vt ex.ij. ℙhyſico.patet:ꝛ finis ꝛ bonũ cõuertũtur ex.iij. ℳetaphy.nã finis eſt optimũ rei/ex.v. ℳetaphy.iõ conſideraꝝ finis in eſſentialiter ordinatis:nã ille finis qui eſt per primã intentionem:nobilioꝛ ꝛ perfectioꝛ eſt illo qui eſt p ſecũdã: vt patet de fabro:qui intẽdit clauum per ſecũdã intentionẽ:ꝛ denarium per primã:ꝛ intẽdit denariũ per ſecũdam/ꝛ panem ex eo per primã:ꝛ panem per ſecũdã:ꝛ viuere per primã:ꝛ viuere per ſecũdã:ꝛ deũ intelligere et amare per primã:ꝛ ſic deꝰ eſt finis perfectiſſimus:ꝛ per primã intẽtionem intẽtus.vnde Dionyſius de diuinis noĩbus.Deus cõuertit oĩa ad ſeipſum tanꝯ ad vltimum finẽ.Idẽ ℙrouerbioꝝ.j.Itẽ Ariſto.iiij. ℳetaphy.Omne qõ bonũ ẽ ſecũdum ſe ꝛ ꝓpter ſuã naturã finis eſt:ad intra finis cõſideraꝝ in deo inquãtũ emanatio perſonaꝝ eſt finis eſſentie ꝛ eius perfectionũ:conſideratur etiã finis terminationis in deo reſpectu eoꝝ qui eo fruuntur:ꝛ ſunt in vltimo termino.Unaquecꝫ tñ creatura ſuis terminaꝝ terminis:eſt etiã finis priuationis in creaturis: nam vna quecꝫ res q̃ trãſit in preteritũ finiꝝ tali fine priuationis:vt vita morte:viſus cecitate/ꝛ ſic de aliis.In deo nõ habet locũ niſi denominatione extrinſeca:vt ordinati ad ipſum priuati tñ eius viſione. ℂ Uiſis duobus triãgulis/ad tertiũ acceda mus:ꝓ cuius euidẽtia eſt notãdum ꝙ principia tertij triãguli verſantur circa oĩa:vt de aliis dictum eſt:ꝛ ſic intellectus in quolibet angulo habet ſcalã aſcẽdẽdi ꝛ deſcendendi ſequendo ordinem nature: vt patet in primo angulo ſm ordinem tractandi huius tertij anguli:ꝛ ſic de aliis:nam in primis deducitur maioritas per omnia nouẽ ſubiecta : per omnia predicamenta: per omnes ſcientias ꝛ res mũdi:eſt enim deus maximus:vt in prima figura deductũ eſt. vnde ℙſal. Ubi me abſcondam a facie tua: ſi aſcẽdero in celum.tu illic es: ſi deſcendero .ꝛc. Salomon.ſi celi celoꝝ non te capiunt: quãto minus domus illa: quam edificaui: ꝛ ℙoeta.Quodcunꝫ vides:quocunꝫ moueris:iouis omnia plena.Dicitur etiam minimus omnium:quia rerum eſſentias penetrat. Eſt etiam equalitas in deo ad intra:qõ probari põt tali ratione:vbicũꝫ reperitur infinita bonitas ꝛ infinita magnitudo:ibi reperitur ſumma equalitas:ſed in deo reperitur infinita bonitas ꝛ infinita magnitudo:ꝛ cetera:ergo ꝛ ſumma eq̃litas. ℂ Idẽ dici poteſt de perſonis:ꝛ ſuo modo deduci poſſunt alia ſubiectiua:vt patet in angelis:in quibꝰ reperiꝝ ſm Dionyſiũ in de ℍierarchia celeſti.maioritas/equalitas/ꝛ minoritas:et nõ modo in rebus ſpiritualibus:ſed etiam et corporalibus: nã ſm cõem opinionẽ/materia prima obtinet infimũ gradũ perfectionis: ex eo qꝛ eſt circa nihil:vt aliqui aſſerũt:qõ non eſt verum:ſalua debita reuerẽtia: vt patet cuilibet bene intuenti:nam ipſa plures in ſe cõtinet perfectiones: videlꝫ quatuoꝛ elemẽta ſimplicia:ꝛ per ipſa corpus ꝛ ſubſtantiã:ꝛ per ſubſtantiã bonitatẽ: magnitudinẽ ꝛc.vt ꝓbabimus in tertia figura:qm̃ eſt regula gñalis Ariſtote.in Ethicis.ꝙ oĩs finis pfectionis nobilioꝛ ꝛ pfectioꝛ eſt ordinatis ad finẽ:ꝛ cũ materia prĩa ſit finis oĩm predictoꝝ:ergo ipſa erit nobilioꝛ ꝛ pfectioꝛ:ſꝫ ponamꝰ ꝓ nũc terrã obtinere infimum gradũ:nã ſm Ariſto. Ex vno pugillo terre fiũt decẽ aque:et ex vno aque decem aeris:et ſic aſcendendo vſqꝫ ad celum empyreum:ꝛ ſic

De triplici fine.

De tertio triangulo.

De ſcala nature.

vnumquodq; continens immediate addit ad contentum nouem gradus: ⁊ res animata vnum ad celum empyreum: res sensata vnum ad animatam: res imaginatiua vnum ad rationalem videlz hominem: angelus vnum ad hominem: archangelus vnum ad dominationem: et sic ascendendo vsq; ad thronos: nã quẽadmodum scala est gradata: sic tota natura corporalis ⁊ spiritualis: nec sunt dã di duo gradus equales: quia tunc vnus superflueret: cum deus/ars et natura nihil faciant frustra: nam in tali varietate consistit perfectio et ornatus vniuersi: inuestigantur etiam in spiritualibus et corporalibus equalitas/et minoritas: nam angelus subiectiue nobilior est anima rationali: coequantur tamen obiectiue in substantia: et corpora celestia in corpore: et sic de alijs descendendo vsq; ad homines particulares: nam vnus perfectior et maior est alio: iuxta articulũ parisiensem. qui dixerit animam Christi in puris naturalibus nõ esse perfectiorem anima inde/error. et cum nobilior forma nobiliorem arguat materiam: sequitur totum resultatum ex his esse nobilius et maius in perfectione et bonitate illo respectu/ cuius fit comparatio: et sic tota natura humana est gradata: et

De supremo gradu perfectionis in rebus corporalibus quem obtinet virgo Maria.

gradus supremus in pura creatura reperitur in virgine Maria propter rationes inferius dicendas: est etiam maioritas/et minoritas/et per consequẽs equalitas in animalibus: nam bos maior est musca: coequantur tamen in animali: reperiuntur etiam in rebus animatis: nam pinus maior est feniculo: licet coequentur in corpore animato: et in rebus inanimatis est maioritas/⁊c. nam vna libra auri maior est libra plumbi non in pondere: sed in valore/ hoc est intensiue/ et non extensiue: nam dupler est maioritas: intensiua/ que rationem formalem dicit: et extensiua/ que materialem: nam homo maior est celo maioritate intensiua: quia maiores perfectiones includit: non tamen maioritate extensiua: nam ignis maior est in stupa extensiua maioritate: q̃ in modico ferro ignito: non tamen intensiua: considerantur etiam predicti termini in predicamentis accidentalibus: nam quãtitas virtutis maior est quãtitate molis: et trina dimensio linea: et linea puncto: et numerus ternarius binario: et qualitas intensa extensa: et sic de alijs. In grammatica vocales sunt maiores consonantibus: in logica syllogismus maior propositione: propositio termino. et sic suo modo in alijs scientijs inuestigari possunt predicti termini: et hec de secunda figura et tertia parte huius libri.

De tertio tractatu qui est de creatione mundi.

Sequitur tertius tractatus huius operis: in quo videndum est de creatione mũdi. Pro cuius euidẽtia est notãdũ: q predictis principijs theologie positis in prima figura/de necessitate sine medio ponitur emanatio personarum in eadem essentia: aliter prefata principia essent frustra vacua/et carentia fine: ergo est bonitas ratio bono: et magnitudo magno/infinito/ ⁊ sic de alijs. Sm principia producti na videlz intellectũ et volũtatẽ: ⁊ dato supmo bono ⁊ infinito in omi pfectione datur de necessitate cõgruẽtie bonũ finitũ ⁊ limitatũ: ex eo q; Sm Dionysium/bonum est suiipsius diffusiuũ: etiam propter alias causas

alibi positas:ꝛ qꝫ nullo pacto teste Anselmo fieri pōt aliquid rationabiliter ab aliquo:nisi in facientis ratione sit aliquid:videlz similitudo rei faciēde: vt patet de domificatore:qui si aliquid facturus est:primo in se id dicit mentis cōceptione: tamen aliunde illud assumpsit:deus tamē aliūde talē similitudinem formā/ ceu regulam/ aut idolum accipere non potuit:cum nihil esset in rerum natura: nec a casu mundum creare debuit:quia tunc nō vt bonus artifex/vt dictum est: nec ad similitudinē nihili: cū nō habeat similitudinē: ergo ad eius similitudinē vel dissimilitudinē:nō dissimilitudinē/qꝫ tūc creasset malū cōtra bonū:paruū cōtra magnū ꝛc. ergo creauit ad similitudinē eius. vnde Augusti.in libro.lxxxiij. questionū. In diuina sapientia sunt rationes causatrices omniū rerū/que sunt idee:ꝛ forme exemplares in mēte diuina existētes.ꝛ cōmentator.xij. ℳetaphy. Sciētia dei causat res: sed nostra sciētia causata est a reb⁹: ꝛ sic creauit mūdum ad similitudinē sui/ꝛ suarum dignitatū ꝑm capacitatem creaturarū: nā creauit vnā bonitatē ad similitudinē sue bonitatis:vnā magnitudinē ad sue magnitudinis/ꝛc.ꝛ quia creata sunt:differunt per naturam/essentiā/et esse:cū omne creatum retineat similitudinem sancte trinitatis:ex eo/quia tota trinitas creat.vnde Augusti.v. de trinitate. ℙater filius et spiritus sanctus sunt vnum principiū creature in creando/beatificando/glorificando/ per glorā sicut per bonitatem. Hac de causa vnūquodqꝫ ens creatum habet in se tria correlatiua/ que esse essentie cōstituunt:et sunt potentia actiua/passiua/et actus medius seu actuatio rei: vt bonitas bonificatiuū/ bonificabile et bonificare intrinsecū. ꝛ sic de alijs suo mō dicendū est;: nā ꝑm Aristotelē.j.celi ꝛ mundi.Quodlibet ens perfectū habet potentiam agendi ꝛ patiendi:ꝛ in eodem.tria sunt in qualibet re:videlz natura: virtus: et operatio: sed qꝫ virtus est duplex:actiua et passiua: idcirco sunt predicta tria correlatiua a natura seu essentia rei emanātia:aliter res esset ociosa:ꝛ carens fine:et quia vnaquecꝫ res creata est propter aliquē finem:vt ociositas euitetur.nam ꝑm Aristotelē. Deus ars et natura nihil faciunt frustra.ꝛ cōmentator.iij.ℳetaphy.nihil est ociosum in natura:idcirco predicta principia creata sunt propter aliquē finem:qui quidē finis immediat⁹ est substātia vniuersalissima(vt probabitur inferius)ꝛ quia non potuerunt eā ponere in esse: nisi per mutuam informationē:aliter non esset magis vna vnitate essentiali ꝙ acerus lapidum:necessarium fuit ergo/vt vnum principium adueniret alteri:ꝛ informaret ipsum:et informaretur ab eo/seruando iusticiam in actibus eorum:nā si vnū se haberet vt forma:ꝛ cetera vt materia: totum resultatum solū denominaretur a tali principio formali:cum ꝑm Aristotelē.iij.℘hysicor.Omne ens denominetur a forma:sed substantia recipit predicationē a quolibet eorum:ergo per mutuam informationem eam in esse posuerūt:ꝛ hoc indicat presens figura.

De creatione principiorum substātialiū

De trib⁹ correlatiuis in qꝫ libet re consideratis.

BC	CD	DE	EF	FG	GH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

De tertia figura q̄ creaturis attribuitur.

Tertia figura que creaturis attribuitur per se: cuius dispositio talis est: nam ipsa constat de xxxvj. cameris: vt in ipsa patet: ⁊ est triplex modus procedendi: ad denotandū predictam mixtionē: vnus est descēsiuus: vt dicēdo b c id est bonitas est magna: ex eo q̄ informata est a magnitudine b d id est bonitas est durans: ex eo q̄ informata est a duratione: ⁊ sic de alijs: vt b e/b f/b g/b h/b i/b k. ¶ Secundus est ascensiuus vt b k/c k/d k/e k/f k/g k/h k/i k/ Trāsuersaliter vō hoc modo. b c/c d/d e/e f/f g/g h/h i/i k/ ⁊ sic continuādo vsq̄ ad finē figure b d/d e. ⁊c. Jn predictis trib⁹ modis vnū principiū est subiectum respectu oīm alioꝝ: ex eo: q̄ informat̄ ab eis: ⁊ predicatum inquātum informat vnūquodq̄. ¶ Et nota q̄ in cōstitutione substātie solū cōsidcrātur tria significata predictarum litterarū: nā b significat bonitatē/differētiā/⁊ vtrū/c magnitudinē/cōcordātiā: et quid: ⁊ sic de alijs. Jō in qualibet camera ꝑm significata litterarū possunt formari. xxiiij. questiones. xij. ꝓpositiones/⁊ duodecim media: vt patet in camera b c sic vtrū bonitas substātie est magna: ⁊ respondetur q̄ō sic: nā omne illud q̄ habet sufficiētiā ꝑm suā capacitatē/sit magnū: bonitas substātie habet sufficiētiā sui esse: ergo est magna: maior patet per diffinitionē magnitu-

De practica tertie figure.

dinis:ꝛ minor manifestat: nã si nõ/magnitudo ei deficeret:et frustra esset creata: ex eo qꝛ nõ ordinata ad finẽ. ¶ Scõo queritꝫ/quid est bonitas magna substãtie: dicitꝫ ꝙ ipsa est ratio duplicata:cui ꝓprie cõperit magnũ bonũ producere:ꝛ vtrũ magnitudo sit bona:et quid est magnitudo bona:et sic de alijs: vt patet in textu discurrẽdo per oẽs cameras. ¶ Et est notãdum ꝙ vnumquodꝙ principiorꝫ recipit predicationẽ accidentalẽ a quolibet alio: ex eo qꝛ informatur ab eo: totum vo resultatũ quod est substãtia vniuersalissima recipit a quolibet predicationẽ formalẽ:ꝛ sic dicitur quoddã bonum magnum/durans/potens ꝛc. qõ quidem bonum/magnum ꝛc. concretum est concernẽs in suo intellectu seu esse principiũ formale seu abstractum et materiale seu substractum: nam bonum inquantum bonum/bonitas est ratio formalis et abstractum:cetera vero principia faciunt vnum esse materiale seu substractum:qõ constat de omnibus principijs excepta bonitate:et sic de magno et alijs principijs concretiue sumptis dicendum est: id circo predicta principia abstractiue capta creata fuerũt immediate propter aliquem finem immediatum propter mediatum: et quia finis ponit necessitatem his que sunt ad finem: mota immediate fuerunt ad constituẽdum substantiam vniuersalissimam:qõ probatur sic. Omne illud qõ immediate recipit predicationem formalem ab aliquo/vel aliquibus immediate est constitutum ab eo/vel ab eis:et per consequens immediatus eorum finis:sed substantia vniuersalissima recipit predicationem immediatã a quelibet supradictorum principiorum: ergo est constituta ab eis:et finis per consequens immediatus eorum:maior patet discurrendo per quodlibet:et minor manifestatur:nam substantia vniuersalissima ꝑm Aristotelem .iiij. Metaphy. est primum ens a quo omnia dependẽt: vt patet in arbore porphiriana:tunc sic. Omne dependens presupponit id a quo dependet:sed spiritualia et corporalia dependent a substantia vniuersalissima: ergo presupponunt eam:maior tenet ex auctoritate predicta Aristotelis ꝛ Porphirij.et confirmatur tali ratione. Omne contrabibile prius est esse contracto: sed substantia vniuersalissima est contrabibilis per spiritualitatem ad esse spirituale: et per corporeitatem ad esse corporale: ergo presupponitꝫ ab eis:maior est Aristote.xij. Metaphy.et confirmatur etiã per eũdem in predicamentis dicẽtẽ: qõ dici de/presupponit esse in:hoc est dici de plurib⁹ presupponit esse in plurib⁹: idcirco si substantia dicitur de spiritualibus ꝛ corporalibus:ratione aliquorum contractiuorum contracta est in ipsis:ergo presupponitur a quolibet eorum:sed per illam regulam/vbicũqꝫ est presuppositio huius ab hoc:ibi est prioritas nature:sed ibi est presuppositio/huius videlꝫ substantie ab hoc/videlꝫ ab esse spirituali et corporali: ergo est prior illis: et per consequens in tali priori habet esse: et sic eius esse est quoddam bonũ:cum bonum ꝛ esse conuertantur/ex.iiij. Metaphy. Et etiam probatur tali ratione. Omne illud quod dicit actualitatem essendi est bonum:sed substantia vniuersalissima dicit actualitatem essendi: prout prescindit a quocunqꝫ posteriori: ergo ipsa est bona/si bona/bonitate est bona: cum omnis effectus formalis denominetur a sua ratione formali. ¶ Item/si substantia non esset bona substantialiter et formaliter: tunc accidens esset melius ipsa: quod est manifeste falsum: cum substantia habeat per se esse.

De constitutione substãtie vniuersalissime i qua concretũ abstractũ ꝛ substractum cõsiderantur.

De probatione cõstitutionis substantie per principia absoluta ꝛ substantialia.

quod quidem esse cum bono/ vt predictum est connertitur: accidens vero tantam dicit imperfectionē:quod non vꝫ esse per se.¶Item/omne quod habet sufficientiaꝫ sui eē est magnū:sed substantia vniuersalissima habet sufficientiā sui esse secundum eius capacitatem:ḡ est magna:maior est nota per diffinitionem magnitudinis: ꝛ minor manifestatur: qꝛ est maior quocūqꝫ accidente: vt patet in tertio triangulo secūde figure.¶Item /quicquid dicit permanentiā essendi: est durans: substantia in sua vniuersalitate dicit permanētiam essendi:ergo ipsa est durans:maior est nota de se:quoniam si non permaneret:transiret in preteritum:ꝛ sic non posset contrabi/aut determinari:minor manifestatur :qꝛ aliter nulla substantia duraret per seipsam.¶Item/omne qō potest ēsse et cōtrabi est potēs:sed substātia vniuersalissima pōt esse/ꝛ cōtrahi:ergo ipsa est potēs: si potens/potestate substātiali est potens:aliter omnis potestas esset accidens: ꝛ sic substantia plus posset per accidēs q̄ per se ipsam.¶Item/substātia vniuersalissima est sapiēs/aliter nō posset actus suos regulare/si non haberet sapiētiam/seu instinctum nature/ quod idem est/nec ad finem peruenire.¶Item si substantia non haberet appetitum perueniendi ad finem:tunc quiesceret in principio/aut medio:ꝛ non in fine:sed hoc est inconueniens:ergo ꝛ illud ex quo sequitur:ꝛ sic appetit finem ad quem creata est:sed talis appetitus nō potest dici accidens:cum ipsa prescindat a quocunqꝫ accidente:ergo est substantialis.¶Itē si non esset virtus naturalis et substantialis/nulla virtus moralis ꝛ accidentalis esse posset:sed virtus moralis est:ergo ꝛ per consequens substantialis a qua oritur/ ꝛ regulatur.¶Item/si nulla esset veritas substantialis:substantia esset magis vera per accidens/q̄ per seipsam:sed hoc est inconueniens: ergo ꝛ illud ex quo sequitur:antecedens probatur:quoniam de substantia in sua vniuersalitate/ prout prescindit a quocūqꝫ posteriori est verū dicere q̄ est:ꝛ sic est vera adequatio eius ad intellectum.¶Item/si substantia non esset gloriosa per se:nulla substantia haberet gloriam per suam naturam:consequens est falsum:ergo ꝛ antecedens:patet:quia vnaquecꝫ substantia gloriatur in suo esse:et in sua operatione intrinseca:aliter in tali esse esset pena:et sicut deducta est per principia absoluta probādo illa dici formaliter/ ꝛ essentialiter de ea:suo mō probari pōt de principijs respectiuis.¶Et primo secundum modum tractandi probatur de differentia:nam vnumquodcꝫ ens est differens a quocunqꝫ quod non est ipsum:sed hoc fieri non potest absqꝫ differentia substantiali :nā materia et forma sunt differentes substantialiter:ꝛ talem differentiam intellectus creare non potest:quia tunc cessante eius operatione materia et forma essent idem: quod est manifeste falsum.¶Item/substantia vniuersalissima prout abstrahit a quocunqꝫ posteriori includit in se plura essentialiter distincta: vꝫ bonitatē/magnitudinem ꝛc.ergo differentia preter operationem intellectꝰ inter illa:nec etiaꝫ bonitas/aut magnitudo.ꝛc. haberent in se substantialiter differentiā tini /bilis: ꝛ are: quod est manifeste falsum: cum vnaquecꝫ res prout prescindit a quocūqꝫ posteriori habeat in se potētiam actiuam/qua potest agere:ꝛ passiuam /qua potest pati: aliter esset ociosa: ꝛ carens fine.¶Item si concordantia non esset substantialis: deficerēt ei bonitas/ magnitudo ꝛc.quoniam maior esset in con-

De probatione cōstitutionis substātie p principia respectiua.

cordando

cordando ſubſtantiam cum ſubſtantia / ꝙ in ſeipſa: tamen certū eſt ꝙ poſtꝙ ſubſtantia vniuerſaliſſima dicitur bona / magna ꝛc. ꝙ concordantia ſubſtantialis fuit inter illa: aliter non potuiſſent mutuo ſe informare: et ſubſtantiā cōſtituere. ¶ Itē. Nulla contrarietas eſt principiū ſubſtantiale: qz ſi eſſet / nō eſſet contra aliquem finem: ſed cōuerteretur cū concordātia. ¶ Itē. Subſtantia vniuerſaliſſima eſt principibalis / principiata / et principians ſubſtantialiter: qō q. dē abſqꝫ principio eſſe non poteſt: imꝓcipiare tū finis eſt anteꝫ agens: ꝛ agēs ꝫ forma / et forma ꝫ materia / illud principiū quod eſt propiquius fini eſt principium illius quod eſt remotius: ſubſtantia eſt medium forme et materie: nam ſi forma et materia non haberent medium ſubſtantiale: ex ipſis ſubſtantia nō reſultaret. ¶ Item. Si finis non eſſet ſubſtantialis / eſſet maior quies per accidens / quam per ſubſtantiam: et ſic ſubſtantia quietari non poſſet in aliquo fine abſqꝫ accidente: ſed hoc eſt manifeſte falſum: cum indiuiduum de genere ſubſtantie prius ſit indiuiduo de genere accidētis / ex ſeptimo Metaphyſices: et tamen omnes ſubſtantie ordinabiles ad ipſum in eo quieſcunt ipſo adepto abſqꝫ aliquo accidente. ¶ Item. ſi maioritas ſubſtantialis non eſſet ſubſtantia / nō eſſet maior accidēte: ſed hoc eſt falſum: cum ſubſtantia habeat eſſe p ſe / et propter ſe: accidens vero non: et vna ſubſtantia dicitur maior altera ſecundum maiorem finem. ¶ Itez. ſine equalitate ſubſtantiali non eſſet aliqua equalitas ſubſtantialis maior altera: nec ſine minoritate ſubſtātiali eſſet aliqua pars ſubſtantialis minor altera. Ex quib⁹ manifeſte ꝓz vniuerſaliſſimam ſubſtātiā in ſe predicta principia formaliter includere: et a quolibet (excepta cōtrarietate) formalē ꝑdicationem recipere: quorum nullum eorum dici poteſt ſubſtātia: ſed pars ſubſtantie: vel principium ſubſtantiale: aliter ante omnem ſubſtantiā eſſet ſubſtantia: et ſic proceſſus in infinitum: quod eſt contra Ariſtotelē ſcō Metaphyſices: et dicitur ſubſtantia duplici de cauſa: prima qz ex principijs ſubſtantialibus eſt cōſtituta: et ſic dicitur a per ſe eſſendo: alia de cauſa dicitur ſubſtantia / ex eo: qz ſubſtat accidētibus: et ſic dicitur a ſubſtando: ꝓout inferi⁹ ꝓbabitur: ergo poſtꝙ ſubſtantia eſt cōſtituta ex predictis principijs / nullum eorum poteſt eſſe per ſe: ſed coniunctim: vt ſequatur finis eorum: qui eſt ſubſtantia: nam finis ponit neceſſitatem his que ſunt ad finem / teſte Ariſtotele ſecūdo Phyſicorum. et propter hoc tamdiu ꝙ̄dia creatuꝛ bonitas et ſic de alijs / poteſtas diuina eam vnit cum alijs principijs: et econtrario: et talem diſpoſitionem vniendi vnunquodqꝫ habet per creationem ratione finis: vnde Auguſti. ſeptimo de trinitate. Res quas deus cōdidit / ſic adminiſtrat: vt eas agere propꝛios actus et motus / et propꝛietates ſinat: et hoc patet in hac tertia figura diſcurrēdo p omnes eius cameras: et hoc deſcendēdo: vt ſuperius oſtenſum eſt / aſcendēdo / et trāſuerſando: nā in camera .b.c. dicimus ꝙ bonitas eſt magna: ex eo / quia informatur a magnitudine: ꝛ magnitudo bona: eo quia informaꝛ a bonitate: et bonitas eſt differens: inquātum differentiatur a differētia: ꝛ eſt concordās / ꝓout cōcordat cū magnitudine / duratiōe: ꝛc. in hoc quod eſt cōſtituere ſubſtantiā vniuerſaliſſimā: ꝛ ſuo modo de alijs prīcipijs in diuerſis cameris p literas ſignificatis dici pōt. Ex quib⁹ manifeſte ꝓz / ꝙ ꝑdicta prīcipia ſubſtātialia nō valebāt ſubſtantiā vniuerſaliſſimā cōſtituere / niſi vnū alteri eueniret: et mutuo ſe informarent caracterizando / ꝛ imꝓimendo ſe adinuicem.

De duplici acceptiōe ſubſtantie.

De origine predicamentorũ/ꝛ de eoꝝ probatione.

Ex tali mutua informatione orta est substãtia: et p consequẽs occasionaliter/et preter intentum principiorum substantialium orta fuerunt omnia predicamenta accidentalia vcz q̃titas/quãdo/qualitas/actio/passio/relatio/vbi/situs/ꝛ habitus/vt pbari põt sigillatim de quolibet/et prio de quãtitate sic. omne ens finitũ et limitatũ est quantum: sed substãtia vniuersalissima est huiusmodi: ergo ꝛc. maior patet: quoniã si nõ esset quãtũ: esset infinitũ/ꝛ illimitatũ: minor probatur. oẽ deductũ de nõ esse ad esse p suas partes est finitũ ꝛ limitatũ: sed substãtia vniuersalissima est huiusmodi: ergo ꝛc. maior est nota de se: et minor pbata super⁹. ¶ Item. vbicũq; est copulatio partiũ ad aliquẽ terminũ communẽ/ ibi est quãtitas cõtinua/et per cõsequẽs discreta: sed in substantia vniuersalissima est copulatio partium substantialiũ ad vnũ terminũ cõem: qui est substãtia. ergo ꝛc. maior est Aristotelis ī pdicamẽto q̃titatis: et minor patet p supradicta. ¶ Qñ est predicamentũ essentialiter ab alijs distinctũ: et causat ex nouitatib⁹ principiorum modo qui sequitur. oẽ inceptũ est nouũ: et in tpe positũ: sed substantia vniuersalissima est huiusmodi: ergo ꝛc. maior est nota de se: aliter esset anteq; esset quod est pura cõtradictio: et minor patet per predicta. ¶ Et nota q̃ ista duo pdicamẽta sunt absoluta: ex eo qꝛ causant a principijs absolute captis: nam positis pdictis principijs/ponit quãtitas ꝛ qñ/nõ tñ alia pdicamẽta accidẽtalia absq; mutua referẽtia: vt pz in primis de qualitate: nam qualitas oriri nõ potest a principijs substantialibus/nisi mutuo se informent. tunc sic. Oẽ illud qõ informat ab aliquo/qualificatur ab eo: sed bonitas substãtie informatur a magnitudine/ duratiõe/ꝛc. ergo ipsa est qualis. maior patet per Aristotelem in pdicamẽto q̃litatis: vbi dicit/q̃ qualitas est scõm quam quales dicimur: et minor per pdicta ¶ Itẽ. vbicũq; est cõpositio: ibi est actio et passio: sed in substãtia vniuersalissima inter principia substantialia est actio ꝛ passio: ergo ex actionibus partiuz substantialiũ actio cõpleta resultat: et ex passionibus passio: maior est nota de se: nã absq; actione et passione impossibile est aliquid cõponere: et minor p pdicta. Itẽ. vbicũq; ẽ actio et passio: ibi ẽ relatio: sed iter principia substãtie ẽ est actio et passio: ergo et relatio. maior patet ex. vj. Metaphysices. ꝛ minor est nota p supradicta. ¶ Item. vbicũq; reperit habitudo rei vbificantis ad rẽ vbificatã: ibi repit loc⁹/siue vbi: sed iter principia substãtie reperit talis habitudo: ergo ꝛc. maior ẽ nota p diffinitionẽ vbi: ꝛ minor manifestat: nã si q̃rat vbi est bonitas: bene respõdet q̃ in magnitudine: ꝛ magnitudo in duratiõe: et finaliter in substãtia ¶ Itẽ. vbicũq; ẽ bitudo rei situãtis ad rẽ situatã: ibi ẽ sit⁹: sz iter principia substãtie ẽ talis bitudo: ergo ꝛc. maior ẽ nota p diffinitionẽ sit⁹: ꝛ minor pz: nã si q̃rat ī q̃ est situata, bonitas: recte rñdet q̃ in substãtia: vt ps i toto: quẽadmodũ i muro lapis: ꝛ sicde alijs. Itẽ vbicũq; ẽ bitudo rei habituãtis ad rẽ bituatã ibi ẽ bit⁹ sz iter pncipia substãtie ẽ talis bitudo: ergo ꝛc. maior pz p diffinitionẽ bit⁹: ꝛ minor manifestat: nã si q̃rat de quo q̃ ẽ bituata bonitas: rñdet q̃ de magnitudine/ duratiõe ꝛc. ¶ Et nota q̃ quẽadmodũ ex principijs substãtialib⁹ fit substãtia: sic ex finitatibus pncipiorũ q̃titas cõpleta: ex nouitatib⁹ pncipiorũ nouitas siue qñ: ꝛ ex q̃lificatiõib⁹ q̃litas: ex actiõib⁹ actio: ex passionib⁹ passio cõpleta: ꝛ ex relationib⁹ relelatio ꝛ ppriũ generis: ꝛ ex vbificationib⁹ vbi: ꝛ ex situationib⁹

ſitus: er habitib⁹ habit⁹. Et eſt notandū q̄ quēadmodū ordine nature p̄incipia ſubſtātialia p̄cedūt accidētalia/ vt bonitas: vel magnitudo ꝛc. ſuas finitates vel nouitates ꝛc. ſic ꝛ i tertio reſultato p̄mo ſecūdo ordine nature reſultat tertiūq̄ ſba ꝛ fit actuatio ei⁹ ex p̄incipijs ſb̄alibus: ꝛ ꝙſequēter getatio ſiue actuatio i p̄dictis accñtib⁹ ꝙpletis ꝛ gñaliſſimis i ſuis coordinatiōib⁹: q̄ qdē ſubiectāt i p̄dicta ſubſtātia: ꝛ illo modo hñt eē effectiue ab ea/ ꝛ ſubiectiue i ea: ꝛ finaliꝛ ꝓp̄t eā ¶ Ex qb⁹ pz dictū Ariſto. vij. Metaphy. vbi habet q̄ ſubſtātia ē cā oīum accidētiū in triplici gñe cauſe: q̄z efficiētis/ materialis/ ꝛ finalis/ ꝛ hec oīa relucēt in hac tertia figura: quā tāq̄ ſpeculū coꝛā oculis artiſte hui⁹ artis tenere debēt: ex eo q̄ ignoratis p̄imis p̄incipijs/ ignoꝛāt oia q̄ ab ipſis depēdēt. vñ Ariſtoteles. ij. Metaphyſices. ſicut ſe hz res ad eſſe: ſic ad veritatē: et in tertio de aīa. quēadmodū res ſe hz ad eſſe: ſic ꝛ ad intelligi: et hec de tertia figura ſufficiāt.

De actuatione ſubſtantie et ei⁹ p̄rioritate in triplici genere cauſe reſpectu accidentium.

Quāq̄ in nona parte artis doctoꝛ noſter tractet de nouez ſubiectis: nos aūt vt materiam cōcatbenatā trabaham⁹ hoc loco: anteq̄ quartā figurā aggrediamur/ aliq̄ de ipſis dicem⁹: ideo ſequēdo ordinē nature ꝓm arboꝛē porphirianam vnūq̄q̄z in ſua coordinatiōe conſideremus q̄ quidem/ fieri nō ꝓt/ niſi p̄io ſpecificem⁹ vnūq̄q̄z i ſua coordinatiōe p̄dicamētali ꝛ qz de p̄riorib⁹ p̄z⁹ eſt agēdū: idcirco p̄imo de coordinatiōe ſubſtātiali videdū eſt: eſt em̄ ſubſtātia vniuerſaliſſima (vt tactū ē i ꝓfata tertia figura) materia p̄ima in p̄imo gradu determinabilis immediate p formas ſpecificas: que ſequendo ꝓfatā arboꝛē porphirianā ad lat⁹ ponunt: vt ſpūalitas et coꝛporeitas: p coꝛporeū ꝛ incoꝛporeū deſignatas: ꝛ tales forme ſunt ꝯctiue ſubſtātie vniuerſaliſſime et cōſtitutiue ſpecieꝝ ſub ea dē ſubſtātia: et lz ipa ſubſtātia eq̄liter ſe hēat ad talē ꝙtractionē: contracta tñ ordinē inter ſe gerūt: nam ſpiritualia p̄iora ſunt coꝛporalib⁹: eo q̄ de⁹ immediate poſt p̄imā creationē voluit intelligi/ ꝛ amari a creatura mūdi: aliter in illo interuallo eſſet ignoꝛātia/ fragilitas/ otyoſitas: vanitas: qō eſt impoſſibile: ergo immediate fuit ꝙtractio ſubſtantie per formā ſpiritualē: q̄ nō ē vna numero: ſz pl̄ificata ꝓm dīam āgeloꝝ ꝛ aiaꝝ. Quot em̄ ſunt angeli ꝛ aīe: tot ſūt ſpūalitates: et q̄libet ſecūz ſuū eſſe ꝯbit ꝛ determinat ſubſtantiā vniuerſaliſſimā: ꝛ ꝙſtituit ſcōm ſuā ſpēm vnū angelū/ vel vnā aīaz: vt ſpūalitas. B. contraxit ſubſtantiā: et cōſtituit Gabrielem ſeu Michaelem: et ſpūalitas. C. cōtraxit ſubſtātiā: ꝛ ꝙſtituit aīam petri aut Pauli: ꝛ hec ꝓbari pōt tali rōne ac autoꝛitate. dici de pl̄ib⁹ p̄ſupponit eē i pl̄ib⁹: ſz ſubſtātia oꝛ de oīb⁹ āgelis ꝛ aīab⁹: ergo ipa ē ꝯcta i ipis: ſi ꝯcta/ g̃ rōne aliquoꝝ ꝯctoꝝ: maioꝛ ē Ariſtotelis i p̄dicamētis: ꝛ mioꝛ ē nota p diffinitiōez ſubſtātie: nā vnuſq̄ſq̄ angel⁹ ꝛ aīa eſt ſubſtātia p ſe agēs: et p ſe exñs: ꝛ ſeq̄lā ꝓbo: nā impoſſibile ē pl̄a eodē ꝙceptu cōuenire ꝛ differre: ſz aīe ꝛ angeli ꝙueniūt i ſubſtātia: g̃ differūt ꝓp̄ijs rationibus Et nota differentiaz inter angelū et animam: nam in angelis ſubſtantia finem attingit: ex eo q̄ vnuſquiſq̄ eſt ſuppoſitū: ꝛ perſona: in aīabus vero non: ex eo q̄ nulla aīa in ſe finez attīgit: ꝛ p conſequēs non meret dici perſona: ſed cū coꝛpoꝛe eam cōſtituit. ¶ Ex his patet differētia iter angelū ꝛ aīaz. ¶ Redeūdo ad p̄dictū p̄poſitū/ ōcludendū eſt q̄ in angelis ꝛ aīabus eſt aliqd ex natura rei cōmune: qō p̄ſcindit ab his de qbus p̄dicat: qō neceſſario contrahitur per ali

De materia p̄ima in p̄imo gradu et eius contractione.

De contractione ſubſtātie per ſpiritualitatez. b. aut. c. et cōſtitutione cuiuſlibz āgeli ꝛ aīe ſeu de ſecūdo ſubiecto p. c. deſignato.

De differentia inter angelum ꝛ aīaz.

quas formas cõtractiuas: aliter attingeret finẽ in se: aut esset vacuũ/ꝛ carens fine: ꝛ sic est ꝑfata substantia cõtracta in his de qbus predicatur. ¶ Et est vlteri⁹ notandũ: ꝙ licet oia que de substãtia formaliter dicunt: etiam ꝛ de oibus sub ea contentis/ per illã regulã predicamentalem Aristotelis. quicqd dicit de predicato/ dicitur de subiecto: tamen qꝛ forme contractiue addunt semp ad materiam aliquam perfectionẽ: ipsa substãtia seu materia maiorificat: ꝛ variatur a diuersis formis scõm capacitatẽ angelorum/ ꝛ animarũ: nam scõm Aristotelẽ. j. phycorum. forma est diuinum qõdam ꝛ optimum acceptabile: ꝛ ratio est: qꝛ maiorem similitudinem dei retinet: cũ deus sit forma/ ꝛ nõ materia: ideo magis cõpetit deo creare formam simplicẽ/ ꝙ materiã: sunt ergo oia principia diuersificata in angelis ꝛ animabus scõm diuersitatem formarũ: ꝛ respectu aliarum creaturarum gradum supremũ obtinẽt: excipio virginem ✠Dariam: ꝛ quẽcunqꝫ hoiem dato quod non haberet pctm̃: sed teste psalmista. ✠Diuisti eũ paulominus ab angelis: hoc est propter pctm̃: nam scõm Augustinum in de ciuitate dei. angeli ꝛ anime sunt equales natura: ꝛ cuꝫ homo includat alias pfectiones vcz corpus/ corpus animatum/ animal: sequit ipsum nobiliorẽ esse angelo in statu innocentie: eo ergo ꝙ angel⁹ ẽ nobilior/ nobiliora sibi debent principia ꝛ regule: de qb⁹ dicetur inferius: vnde Dionysius de diuinis nominibus: angelus est imago dei: ꝛ speculũ clarũ: manifestatioqꝫ luminis occulti: idcirco bonitas angeli est ita magna/ q̃ maior dari nõ põt ī pura creatura: dẽpta vgine semp ✠Daria: ꝛ magnitudo ita bona: vt nibil supra in pura creatura: ꝛ sua duratio est ita potens/ vt potentior dari non possit in eodẽ genere: ꝛ sic babet magnũ intelligere ꝛ potens: qꝛ oia itelligit sine organo ꝛ phãtasmate: ꝛ pficit hoc qõ vult: ꝛ agit sine tactu: ꝛ videt colorẽ sine oculo: ꝛ ẽ vtuosior nãliter: vior ꝛ glorioſior oĩb⁹ alijs creaturis. In angelis ẽ dña/ ꝙcordãtia/ ꝛ ꝟrietas obiectiua: nã differũt spẽ: ꝛ cõcordãt gñe: cõtrariantur tñ boni ꝛ mali: inqꝫtum inter eos est mutua resistẽtia propter diuersos fines: consideratur etiã in eis principiũ effectiuum ꝛ essentiale: effectiuũ de⁹ respectu eorum esse: vel quilibet angel⁹ respectu suarũ operationũ: essentiale vero principiũ est substãtia vniuersalissima cũ ꝓpria spũalitate: ꝛ mediũ est id qõ mediat inter principiũ ꝛ suũ effectum: ꝛ est mutua informatio. Finis in angelis vno mõ dr̃ vnusqsqꝫ respectu sui eẽ: ꝛ eoꝝ q̃ ad ipsum ordinant: alio mõ id ad qõ vnusqsqꝫ ordinat: ꝛ õr de⁹ benedict⁹: ad quẽ intelligẽdũ/ amãdũ/ ꝛ recolẽduꝫ oĩs creatura rõnalis cũ libertate creata ẽ: iccirco oẽs angeli q post intellectionẽ deũ amarũt: ī gr̃a ꝙfirmati sunt: ꝛ beatitudine fruunt: alij vo q volũtatẽ deprauatã habuerũt: ꝛ a fine debito deuiarũt: in eorum malicia ꝙfirmati sunt. Est ẽt in angelis maioritas/ eqlitas/ ꝛminoritas. vñ ✠Paul⁹/ Gregori⁹/ ꝛ Dyonisi⁹ de celesti bierarchia nouẽ assignãt ī angelis ordines: ꝛ rõnez doctor nr̃ ī suo fundamẽto adducit: nã quẽadmodũ nouẽ sunt glorificatiões spãles ī diuinis: ita sunt nouẽ ordines angelorum gloriat eñ de⁹ pr̃ in se: gloriat in filio/ ꝛ in spũ sancto/ ꝛ filius se in pr̃e: ꝛ in spũ sancto: spũs sanctus in se/ in pr̃e/ ꝛ in filio: ꝛ oẽs tres in eadẽ essentia: sic ꝛ oẽs angeli in deo trino ꝛ vno in superiori bierarchia sunt descendẽdo: seraphi/ cbierubim/ ꝛthroni/ In media sunt potestates/ vtutes/ ꝛ dñatiões. in infima sunt principatus archangeli ꝛ angeli: ꝛ talis gradatio in natura angelica seu spũali est necessaria: quẽadmodũ ꝛ in corporali: qñ in tali gradatione

De supremo gradu perfectõis ī puris creaturis.

De angelo p principia deducto.

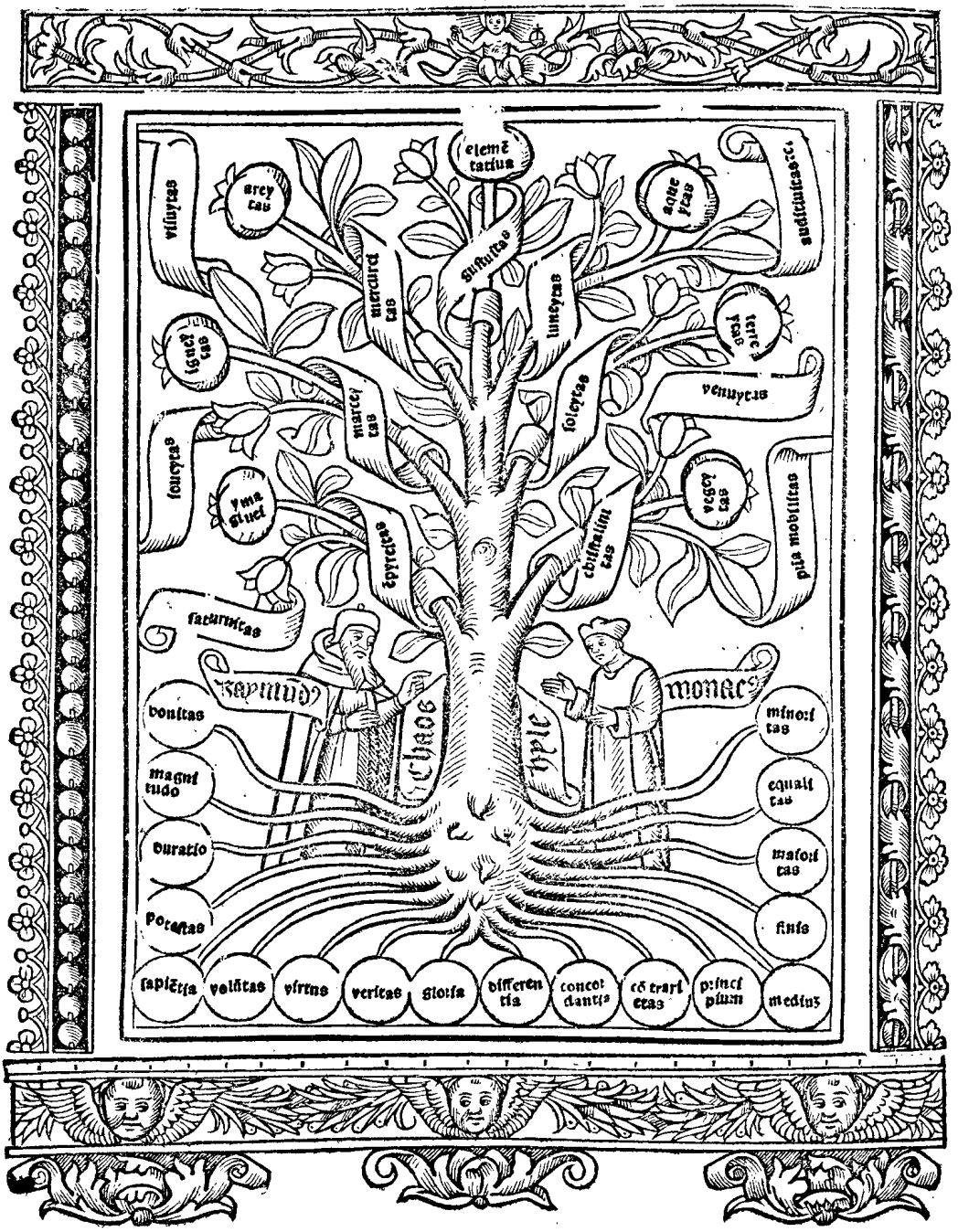
De triplici bierarchia ī angelis.

cõſiſtit pulchritudo totiꝰ vniuerſi/ꝛcertificatio eq̃litatis/ꝛ ieq̃litatẽ ſit p gradꝰ pfectiõales tribꝰ modis: aut p exceſſum/ſiue ꝑm maiꝰ: aut ꝑm minꝰ: aut ſcõm eq̃le: ꝛ ſic aſſignãtur p̃dicte tres hierarchie. ¶ Et q̃cũq; dicta ſunt de ãgelo/dicẽda ſunt de aĩa ꝓter hitum de gñe factionis: nã vnuſq;q; angelꝰ ſuppoſitũ ꝛ ꝓſona eſt: aĩa vo nõ attigit finẽ i ſe: ſz cũ corpe ipm ꝙſtituit: q eſt bõ: ꝛ aĩe nõ ꝙpetit alia opatio: nã cuiꝰ ẽ eſſe: illiꝰ ẽ opatio: ſz totiꝰ eſt eſſe: ptiũ vo coeſſe: ergo ꝛc. ꝛ hoc eſt qõ dicit Ariſtoteles primo de anima/qui dicit aĩam ĩtelligere/dicit eam terere ꝛc. Et nota q; ſz aĩa violẽter ꝓpter pctm̃ ſepeꝛ a corpe: tũ aliq̃n terminabiꝛ talis violẽtia: cũ nullũ violẽtũ ꝓpetuũ: vt ab Ariſtotele. et q; aĩe naturaliꝛ cõpetit aĩare ſeu ſformare corpus: ergo perpetuo p Ariſtotelẽ qõ a natura ineſt: ſemp ineſt. ¶ Alteriꝰ eſt notãdũ q; aĩa eſt i corpe illocaliter: ſicut calor ieſt igni illocaliter p Augustinũ ĩ libro de ſpũ ꝛ aĩa: ſic ꝛ aĩa ieſt corpori: ꝛ eſt tota in toto corpore: q; extra nihil eſt de eiꝰ eſſentia: et tota in q̃libet pte: ſz nõ totaliter: nã reſtat/vt ſitꝛi aliꝯ partibꝰ/ꝑut diſcrete ſũt: in quãtũ vo reddũt totũ cõtinuũ eſt totaliter q; tota ſit in qualibet pte: manifeſtaꝝ: nã oẽ indiuiſibile vbi eſt: totũ eſt: ſz aĩa eſt quid indiuiſibile indiuiſibilitate quãtitatiua: ergo ꝛc. maiꝰ eſt nota de ſe: ꝛ minꝰ cũ nõ ſit corporalis: ſed ſpũalis/cuiꝰ eſſentia ꝙſiſtit in pũcto indiuiſibili. vñ Augu. in eodẽ. ſicut deꝰ vnꝰ ſemp vbiq; totꝰ oia viuificãs/mouẽs/gubernãs: ſic aĩa ĩ ſuo corpore vtiq; tota viget: viuificans illud: necnõ .ſ. gubernãs: nõ enim ĩ maioribus corporis ſui mẽbris maiꝰ eſt: nec in minoribꝰ minꝰ: ſed in minimis tota ẽ ꝛ in maximis tota ſic influxa ẽ corpori: vt nõ p mẽbroꝝ ptes ptibꝰ ſit diuiſa: naz in quolibet loco pars corporis percutiꝝ: tota dolet. hec Augu. ¶ Ex quibus cognoſci põt natura aĩe: q̃ ſpẽs eſt ſubſtãtie/quẽadmodũ angelꝰ. et hec de ſcõo ſubiecto aõ eſt ãgelus: qm̃ de ꝓio qõ eſt deꝰ ſatis in ꝓia parte nr̃i operis dictũ eſt.

De creatione aĩe rationalis.

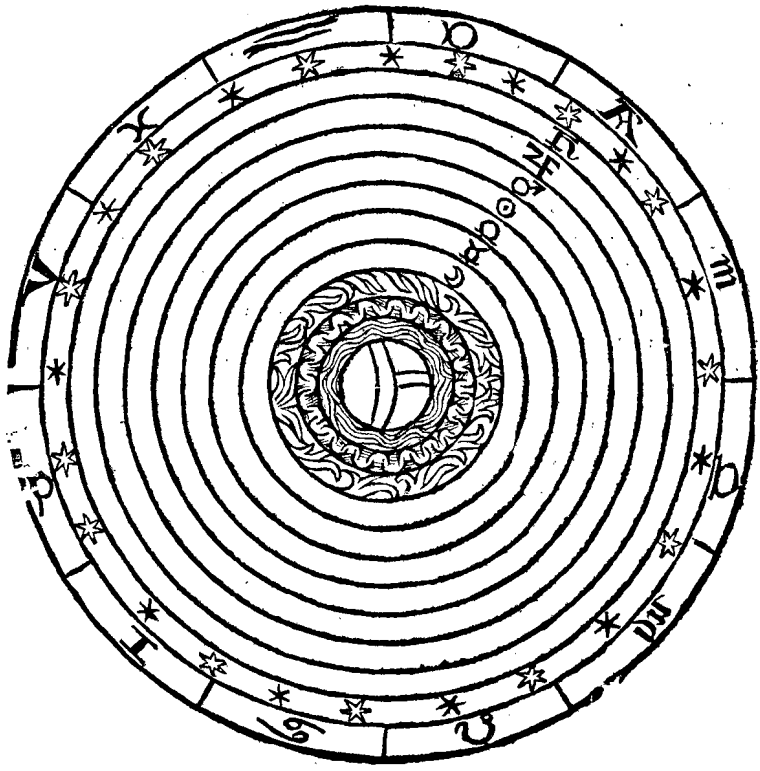
Sequitur nũc de tertio ſubiecto/qõ eſt celũ. Pro cuius euidẽtia eſt notãdũ/q; quẽadmodũ ſubſtãtia eſt ꝑcta per ſpiritualitatẽ: ꝑbiꝛ ẽt p corporeitatẽ: que vna numero ꝛ ſimplex eſt: gerẽs in ſe virtualiter trinã dimenſionẽ/vz lõgitudinẽ/latitudinẽ/et ꝓfunditatem: ꝛ quẽadmodũ in cõtractione ſubſtãtie p̃ ſpiritualitatẽ. h. aut. c. cõtrahũtur oĩa accidẽtia generaliſſima ſubiectata in ſubſtãtia vniuerſaliſſima ad eſſe ſpecificũ in q̃ libet angelo: ſic in ꝙtractione eiuſdẽ ſubſtantie p corporeitatẽ ſpecificaꝝ oĩa accidẽtia eiuſdẽ ſubſtãtie' in ꝓio corpore nature: ꝛ ſic de aliꝯ ſequẽdo ordinẽ naturaliꝛ p̃dicamẽto ſubſtãtie ſcõm arborẽ porphiriana: et hoc eſt qõ dicit Ariſtoteles. ſpecificaꝝ/ꝛ indiuiduãtur accidẽtia ad ſpecificationẽ ꝛ indiuiduationẽ ſubſtãtie: ſpecificaꝝ em̃ in quolibet ſpũ/modo qui ſequiꝝ: ſpiritualitas. b. cõtrahendo ſubſtãtiã ſua quãtitate virtuali ſpecificat q̃titatẽ vniuerſaliſſimã ad eſſe quãtitatis vtutis illiꝰ ſpiritꝰ/cuiꝰ forma ſpecifica eſt p̃dicta ſpiritualitas. b. vel. c. ꝛ ſic de aliꝯ: ẽt nouitate eiꝰ ſpecificat q̃: ꝛ q̃litate q̃litatẽ: ꝛ ſic de aliꝯ gñibꝰ gñaliſſimis: q; ſpecificata reperiũ ĩ q̃libz ſpũ: ac ẽt eadẽ accidẽtia gñaliſſima ſpecificaꝝ ſpecificatiõe q̃ ſpecificaꝝ ſ̃ba p corporeitatẽ ad corꝰ ꝓmũ nature: vtputa q̃titas gñaliſſima q̃ ad ſpecificationẽ ſ̃be p corporeitatẽ ſpecificaꝝ ſua trina dimẽſione: quã vtualiꝝ (vt dictũ ẽ) i ſe dicta corporeitas gerit: ꝛ ẽt nouitate corporeitatis nouitas generaliſſima ſ̃e ſpecificatur: ꝛ ſic de aliꝯ accidentibus: quemadmodũ de eorum origine in tertia figura dictum eſt.

De ꝙtractõe ſubſtantie p corporeitatẽ ꝛ corporis cõſtitutione ꝑſecũda.

elemẽtatiua
saturnitas
iouialitas
martialitas
solaritas
lunaritas
mercurialitas
veneritas
martialitas
solaritas
saturnitas
ymaginatiue
epicrisis
chimalium
pia mobilitas
Chaos
Ypic
monac
bonitas
magnitudo
duratio
Potestas
minoritas
equalitas
maioritas
finis
sapiẽtia
voluntas
virtus
veritas
gloria
differentia
concordantia
cõtrarietas
principium
medius

Vterius notandum/ꝙ predictum corpus nature est materia prima in ſecũdo gradu:et in genere rerum corporalium:et dicitur chaos id eſt ens confuſum: qꝛ non eſt magis determinabile per banc formam:q̃ per illam:ſed indifferenter: et dicitur yle id eſt materia prima in ſcõ gradu:et in genere corporaliũ:vt predictum eſt:et quia doctor noſter in arbore ſcientie oſtendit illa/que ab ea ſpecifice emanant:nos autem eoꝝ formas ſpecificas/ꝛ determinatiuas ipſius corporis primi nature bic figuramus:vt patet in preſenti arbore:ꝛ ponũtur in numero xxij.forme:que predictam materiam contrabunt:et ipſa eſt immediate determinabilis per formas ſpeciales ⁊ractiuas ad ſua iferiora:ꝛ ſunt predictevꝫ decẽ forme celoꝝ:quatuor elemẽtorum /vegetas/ſex forme ſenſuum:ꝛ imagineytas: ꝛlꝫ p̃dicta materia equaliter ſit determinabilis/et forme contractiue:tamen qꝛ contracta ſeu compoſita ex tali materia ordinem inter ſe habent :quoniam elementa preſupponuntur ab elementatis:et corpora celeſtia ab elementis: ideo ꝑ prius videndum eſt de cõtractione p̃dicti corporis primi nature per formas celoꝝ ad celeſtia corpora/q̃ per alias:et prio deſcendẽdo empyreitas q̃ forma ſimplex eſt creata de nouo in ſe gerens virtualiter (neceſſitatis gratia)ſpherica figuram/ includensqꝫ ſuam quiditatẽ/naturam /eſſentiam/et eſſe/ ac ſingularitatez communicabilẽ rõne ſue potẽtie actiue informat:et cõtrabit primũ corpus nature:et ratione ſue potẽtie paſſiue informat ſub corpore:ꝛpatiꝫ:ꝛ ſic ſeruando iuſticiam in actibus eorum in eſſe poſuerunt vnum tertium/ quod celum empyreũ dicitur: in quo conſiderantur principiũ/medium/cõſiſtentia/ꝛ proprietas .principiũ eſt triplex/effectiuũe/eſſentiale/ꝛcoeſſentiale/effectiuũ qdẽ deus/q cauſa cauſaliſſima oĩm dicitur :eſſentiale ſunt partes ipſum celum empyreuz conſtituentes:principium coeſſentiale eſt potentia actiua : et paſſiua vtriuſqꝫ:mediũ etiã eſt triplex:vꝫ p̃cipij effectiui eſſentialis ꝛ coeſſentialis:nã ſi q̃raꝝ/ ꝯm d'ante deꝰ poſuit celum empyreiuz in eſſe ꝛ reſpondetur ꝙ mediante corpore primo nature et ẽpyreitate:ꝛ corpus/et empyreitas mediante potẽtia actiua ꝛ paſſiua vtriuſqꝫ: et ipſe potentie mediante actu actiuo:ꝛ actu paſſiuo in eſſe poſuerunt celuz empyreũ. ¶ Cõſiſtẽtia ẽ duplex:extrema videlz ꝛ finalis:extrema eſt vnio vtriuſqꝫ partis ante reſultationem totiꝰ:ꝛ finalis eſt poſt reſultationẽ totius. ¶ Proprietas vero eſt(vt adamas)omnia corpora ad ſe trahere.hec omnia ſimiliter i alijs cõpoſitis conſiderantur. ¶ Et eſt vlterius notandũ/ ꝙ quelibet p̃dictarũ formarum contrabit/et determinat(vt predictum eſt)corpus primum nature:ꝛ cõſtituit vnum compoſitum ſecundum ſuam ſpeciem contentum ſub predicto corpore: qõ tãꝫ genus(logice tamen loquendo)de quolibet immediate predicatur vt patet diſcurrendo per omnes ſpecies ab eo deriuatas:que proprijs et ſpecificis formalitatibus differunt adinuicẽ:et ſi tales formalitates videlz empyreitas chryſtallinitas ꝛc.aqueitas/aereitas ꝛc. offendunt tuas aures delicatas/claude eas:quoniam nos non valemus aliter conceptum mentis exprimere.

De materia prima in ſecũdo gradu et eius contractione.

Quia tertium subiectuz est celum:specificaꝛ/ ꝛ plurificatur per decem formas:ꝛ sic sunt decẽ celi/quozum sufficiẽtia dari põt/vt in angelis:nam nouẽ sunt mobiles/ꝛ vnũ immobile/trabẽs ad se/vt adamas ferrũ alia corpora:vt in eo tãꝯ i loco glorie finem in glorioſiſſimo corpore xpi attingant:hac de cauſa eſt immobile:qꝛ eſt locus glorie:ꝛ oportet qꝛ ipſa gloria ſit in quiete/ꝛ non in motu:ꝛ eſt locus magis diſtans a centro terre/vbi infernus eſt/ꝛ damnatorum pena:ꝛ qꝛ vnumqꝺqꝫ celum denominatur a ſua forma.vnde Ariſtote.vij.Metaphyſices.oẽ ens denominatur a ſua forma:poſſumus formam cuiuſlibet celi fingere:iõ hoc modo inueſtigande ſunt forme celorum:a quib⁹ denominatur/vt patet de celo empyreo:qꝺ dictum eſt ab empyreitate:ideo ipſa cõtractiua fuit primi corporis nature:ꝛ ꝙſtitutiua celi empyrei.Suo mõ dicẽdũ eſt de alijs celis:i qb⁹ primũ corp⁹ nature verſatũ ꝛ cõtractũ eſt:qꝺ ꝓbari põt rõne taz pri⁹ habita hoc modo. dici de pluribus eſſentialiter ꝓſupponit illud tale:qꝺ dicitur eſſe in illis de quib⁹ ꝓdicaꝛ:ſed corp⁹ ꝓdicaꝛ de oibus celis:ergo eſt ꝙtractũ in eis:ꝛ p cõſequẽs ratione aliquorum cõtractiuorũ aſſignẽtur illa/erũt forme a qbus denominanꝛ:cuz per eas differant ad inuicẽ ſpẽ:ꝛ nõ gñe:qꝛ oẽs celi cõueniunt in gñe/qꝺ eſt corp⁹/ergo eſt eis gen⁹ logice loquẽdo:ꝛmã phyſice.vñ Ariſtoteles.v.metaphyſices.gen⁹ ſumiꝛ a materia:ꝺria vero a forma:celũ ergo eſt corp⁹ hñs figurã circularẽ/ſpbericã/ex eo qꝛ ipſa eſt nobilior/ꝛ capacior oib⁹ alijs cõtinẽs virtualiter oẽs alias vt patet in mathematica doctoris noſtri:ꝛ talis figura eſt neceſſaria:ne vacuum in extremitatibus ſit dandũ:ꝛ vt motũ circulare habeat:qui cauſa eſt motus recti:vnde Ariſtoteles primo celi ꝛ mũdi.motus celi eſt cauſa alioꝝ motuũ:ꝛ ei⁹ mot⁹ ẽ duplex:ꝑpri⁹ ꝛ accidẽtalis:nã ꝑmũ mobile mouet ab oriẽte i occidẽtẽ:ꝛ planete nãliter ab occidẽte i oriẽtẽ:ſz ꝺ ꝑ accidẽs raptu primi mobilis ab oriẽte i occidentẽ:ꝛ talis motus duplex eſt neceſſarius:vt obuiationes/ꝛ motus in cõtrarium cauſentur:ꝛ per cõſequens diuerſi effect⁹ in inferioribus:nam talis motus cauſat mixtionẽ motuũ elemẽtorũ ꝛ elemẽtatoꝝ naturaliter ꝛ violẽter:ſũt ergo decẽ celi/vez deſcẽdẽdo:celũ empyreũ:celũ chryſtallinũ imobile,ꝑz antiquos ꝑ mũ mobile tñ ꝑm modernos/celũ ſtellatum/ſaturnus/iupiter/mars/ſol/venus mercurius ꝛ luna:ꝛ ratio aſſituatiõis celi empyrei/ꝛ eius immobilitas:eſt ſupi⁹ aſſignata:ꝛ ſituatio aliorum aſſignatur modo qui ſequiꝛ:nam primum mobile oportet ſcõm ethimologiã vocabuli ſecundũ locum obtinere:inde celũ ſtellatuz:ꝛ ratio eſt:nam xij.ſigna in zodiaco ſita/ꝛ ſtelle vnif ormiter influũt in hec inferiora:oportet ergo vt eorum influẽtie recipiaꝛ a planetis ꝛ diuerſificentur ſcõm eorum diuerſas obuiationes:aliter mixtio elementoꝝ elementatorumqꝫ nulla eſſet. ¶Quo ad planetas ſaturnus licet ſit de cõplexione terre/qꝺ eſt infimũ elementũ in altiori loco ponitur:ꝛ ratio eſt:nam ſicut cerebrum in loco ſuperiori ſituatur:ꝛ hoc vt fumoſitates ꝛ vapores aſcendant ex alijs ratione leuitatis:ꝛ fumoſitates cerebri deſcendant ratione grauitatis:vt fiat obuiatio ꝛ mixtio:ꝛ temperamentum per contrarias qualitates. ¶Et per hoc ſoluitur dubium/quare iupiter eſt ſituatus immediate ſub ſaturno:quare mars ꝛ ſol coniunguntur: eſt quia ſol eſt dñs in celo ratione ſue luciditatis ꝛ virtutis:qꝛ eſt in medio pla-

De tertio ſubiecto quod ẽ celũ p.D.deſinato.

De duplici motu celoꝝ.

De aſſitua-tionib⁹ celoꝝ p ordinem.

netarum :ꝛ tunc vt possit hẽre maiorẽ potestatẽ:qꝛ dñs datꝰ est ei mars coadiuuatiuꝰ:vt ignis p istos duos fit altiꝰ elemẽtũ:ꝛ nobiliꝰ in potestate/ꝛ vtute. Suo mõ dicendũ est de alijs inferioribꝰ:mouenꝫ oẽs planete raptu primi mobilis:qõ naturaliter/ꝛ p se mouẽ ab oriente in occidẽtem:planete vero mouenꝫ naturaliter ab occidẽte in orientẽ:ꝛ sic mouẽt elemẽta ad gñatiões ꝛ corruptiões:celuz hac de causa bz naturaliter dominiũ in elemẽtis:cũ quo dñio causat in inferioribus mobilitates naturales/regiones/ quatuor tpa/cõplexiones/ annos/ dies/ horas/tõitruũ/fulgur/vẽtũ/pluuiã/mõstruositates/ifirmitates ꝛc. ¶ Et nota qꝛ celi maiorẽ habẽt virtutẽ ascẽdẽdo/ꝙ descendẽdo:ꝛ ratio est:qꝛ appetũt esse in medio:vt p rectam lineam influãt:ꝛ maiorẽ actionẽ habeãt:vt ptz de flãma/ que est magis motiua in angulo acuto/ꝙ in laterib⁹:illud idem de speculo cõcauo: qõ qñ est in cõspectu solis in angulo acuto fit cõbustio:ꝛ non in suis lateribus

Belocis i qb⁹ celũ maiorẽ bz actionẽ ꝛ virtutẽ.

Sequitur de alijs subiectꝭ

¶ Licet doctor noster hoc quarto loco determinet ō'homine: hoc facit ad ostẽdẽdũ vniuersuz cõstare pfecte ex tribus naturis:vcz ex mere spũali/corporali/ꝛ mixta:q̃ ẽ hõ:tñ qꝛ hõ est oia/ꝛ finis omniũ eorũ que creata sunt/ꝛ vltimate creatꝰ:idcirco sequẽdo ordinẽ nature/videndũ est prio de his que ordinantꝫ formaliter ꝛ finaliter ad hoiem:vt doctor noster facit in arbore scie. ¶ Creauit deus benedictꝰ quatuor formas elemẽtorũ cõtractiuas primi corporis nature:ꝛ q̃libet sua habet accidẽtia ꝓpria:que vtualiter geritꝫ in se:vt ptz de igneitate/ que vtualiter in se gerit caliditatem/luciditatem/subtilitatẽ maiorem/ꝛ leuitatẽ maiorẽ ꝛ dixi virtualiter:nã si actualr illa gereret:tũc ante oẽm ignẽ esset caliditas :ꝛ sic de alijs:qõ est incõueniens:cum illa psupponãt ignez/a quo habẽt esse. ¶ Aretas etiã gerit sua accidẽtia ꝓpria:vcz humiditatẽ/ diaphanitatẽ/ subtilitatẽ/ minorẽ:ꝛ leuitatẽ minorẽ. ¶ Aqueitas sua bz ꝓpria accidentia:vcz frigiditatẽ/ albedinẽ/grossitudinẽ minorẽ/ꝛ ponderositatez minorẽ. ¶ Terreitas etiã sua bz ꝓpria accidẽtia:vcz siccitatem/nigredinẽ/grossitudinẽ maiorem/ꝛ ponderositatem maiorem:sic qõ ex q̃libet istarum formarũ cũ primo corpore cõstituitur vnum scõm speciẽ cuiuslibet predictarũ formarum:vt de igneitate ꝛ primo corpore nature efficitur ignis:ꝛ sic de alijs elemẽtis suo modo dici põt: ex quorum contractione constituta sunt quatuor elementa simplicia:que quidez elementa simplicia rõne finis p mutuã informationẽ seruãdo iusticiaz in actibꝰ eoruz posuerũt in esse elementatiuã seu elementũ cõe cõitate intensiua/ sic dictuz:que quidem elementatiua materia prima in tertio gradu dicitur.

De ꝙstitutione elemẽtorũ simpliciuz et elemẽtatiue ex illis cõpositiõe q̃ octauũ subiectũ p J. designatũ dicitur.

¶ Hec est materia de qua Aristoteles solũ locutꝰ ẽ in pluribꝰ locis:ꝛ talis ꝙstitutio fuit necessaria/ex eo:qꝛ si qõlibet elementũ esset ab alijs sepatũ/nullo mõ possent intrare cõpositionẽ sine destructiõe eoꝝ situs ꝛ numeri:ꝛ p cõsequẽs eiꝰ perfectiõis naturalis. ¶ Scõm incõueniẽs esset/qõ nullũ cõpositũ ex eis posset sequi ꝓpter sepationez immediatã ꝛ eorũ contrarietatẽ:est ergo elemẽtatiua ex quatuor elemẽtis simplicibꝰ cõstituta:ꝛ dicunꝫ elemẽta simplicia p simplicitatem oppositã maiori cõpositioni:nã elementa in ꝓprijs spheris existẽtia nõ modo sunt cõpositaꝫ etiã mixta vnum ex omnibus:aliter non posset fieri generatio ꝛ corruptio:nisi essent

inequaliter gradata: et hoc est ratione proprietatis loci: vt omne leue sursum et omne graue deorsum: alia vero medium retinent.

De elemẽtatiua deducta per principia substãtialia huius artis ⁊ primo perabsoluta.

Q Ro practica tertie figure deducẽda ẽ elemẽtatiua/seu mã p ma p principia absoluta ⁊ respectiua trãsuersan do. vt. b c. elemẽtatiua ẽ bona: inq̃tũ bonitas est ei rõ: vt ꝓducat bonũ: et est magna inquãtũ magnitudo est ei rõ: vt ꝓducat magnum bonũ. ℒ B. ⁊ nõ solũ magna: sz ẽt durãs: qz ppetua q̃ ad suũ eẽ. ℭ Tpalis vo q̃ad suũ opari extri secum: ⁊ ẽ potẽs. e f. et sapiẽs: qz p ipaz pñt oĩa elemẽtata: ⁊ ẽ sapiẽs/inq̃tũ sapide suos dirigit act⁹: q̃ qdẽ sapia istict⁹ nũcupaf: nã quẽadmodũ bõ mouet suã aiaz ad itelligẽdũ: ꝛpedes ad currẽdũ: sic agẽs naturale mouet potestatẽ elemẽtatiue: et mota potestate/ipsa mouet se sic ad elemẽtãdũ sicut itellect⁹ ad intelligẽdum. Et sic pz qõo mot⁹ incipit ab agẽte: et pficif p formã intrisecã: ⁊ bz instinctum /a quo deriuãf oẽs alij: sicut ignis qui bz instinctũ ad calefaciẽdũ aquã mediante aere: ⁊ ad descẽdẽdũ inferi⁹ mediãte terra: vt possit causare elemẽtatũ ignitum ℬ ℍ. bz etiam appetitum descẽdẽdi: ⁊ ascẽdẽdi/ac miscẽdi se: vt possit agere: nam appetit intrare domum aeris: vt destruendo suam humiditatem destruere possit aquam: que est sibi inimica: et sic ignis per prius informat aerem de sua caliditate: ⁊ affligit ipsum cum sua siccitate: vt mediante illa possit frigiditatem aque destruere: nam aer ⁊ aqua concordant in humiditate: ⁊ destructa ipsa ignis habet actionem contra aquam: ⁊ obtinet victoriam: ⁊ sic suo modo dicẽdum est de alijs elemẽtis/⁊ ita elementatiua babet appetitũ naturalẽ. vnde Aristoteles. j. phyficorũ. sicut femina appetit virũ/⁊ turpe bonũ: sic materia appetit contractiuas formas q̃b⁹ pficif: ⁊ virtuose etiã se bz in ei⁹ cõtractõe p formas: ita q̃ virt⁹ vegetatiue/sensitiue/⁊ imaginatiue sunt i sua virtute radicate: ⁊ qñ deficit virt⁹ elemẽtatiue oẽs deficiũt. ℑ ℝ. veritas etiã verificaf de ea: nã sicut ignis ponit calefactũ cũ caloze: sic elemẽtatiua verũ elemẽtatũ cũ veritate: bz etiam delectationẽ inatã in agẽdo/⁊ multiplicãdo elementata: ⁊ boc apparet in flãma ignis: qñ cõburit ligna ficca: qm̃ bz magnũ motũ: sed qñ comburit viridia nõ bz ita magnũ motũ: ex eo/qz aqua babet passionẽ: ⁊ fugit ignẽ inquãtũ põt. Elemẽtatiua bz suã dr̃iam innatã: que est pars ei⁹ in cõi: cũ qua vnũ elemẽtũ in ꝓprijs spheris differt ab alio: ⁊ operatiões eoꝝ sine qua essent confusa: et idem numero per essentiã et agẽtiã: sz qz scõm Aristotelẽ scõo celi ⁊ mũdi. Necesse ẽ elemẽtata esse quatuor: et vnã materiaz oĩm cõem: et cognoscif p analogiã id est per formam: ex primo Phyficorum: et bz etiam concordantiam per eandẽ camerã de. ℬ ℒ. cum qua concordat res que sunt de sua essentia: sine qua differentia distingueret: et non esset aliquid quod concordaret illa: nam per concordantiam veniunt in mixtionem et compositionez: vt fit elementatũ: sicut ignis qui concordat cum aere per caliditatem: et cum terra per siccitatem: et aer cum aqua per humiditatem: et cum igne per caliditatem: et terra cum igne per siccitatem: et cum aqua per frigiditatem: et vnus lapis cum alio per speciem: babet etiam elementatiua caliditatem per ignem: que forma simplex et accidentalis est in communi. vnde Aristoteles. Caliditas non est forma substantialis ignis/sed accidentalis: et omnes contrarietates reducuntur in vnam/ex pri-

De elemẽtatiua per principia respectiua deducta.

mo phyſicorum: ex eo/quia eadem eſt materia contrariorum: vt in eodem: et eſt habitus quo elemetatiua eſt habituata: et cum quo elementa contrariantur: et elementata corrumpuntur: ſicut ignis et aqua/que per caliditatem et frigiditatem contrariantur: et aer/et terra per humiditatem et ſiccitatem: vt ex ſecundo de generatione: nam ipſe ſunt prime qualitates: vt in eodem. Eſt etiam contrarietas inter elbedinez ⁊ nigredinẽ: ⁊ ſic de paſſionib⁹ ſuo mõ dici põt. Elemẽtatiua eſt principiũ materiale oim corporaliũ: que ſub concauitate lune cõtinent nã ipſa mota per agens naturale in generando mouet ſe cum ſuis principijs innatis. vnde ꝑm Ariſtotelẽ primo phyſicorũ. tria ſunt principia rerum naturaliũ vez materia/forma/⁊ priuatio. Ex quib⁹ ꝓtz materiã eſſe vnum principiũ rerũ naturaliũ: hz etiã elemẽtatiua mediũ mediãdi in cõi: vt ſue partes poſſint habere actus/ſicut ignis ignire ꝛc. nã ſine tali medio elementa eſſent otioſa: quoniã non eſt deuenire de extremo ad extremum niſi per medium: ⁊ talis fuit modus philoſophorũ inueniendi materiã primam: habet etiam elementatiua finem in quo quieſcit/intrinſece eſt ſuum eſſe: extrinſece vero eſt quodlibet elementatum inadequate tamen: adequate autẽ eſt homo: ad quem omnia elementata ordinantur: ⁊ mediante ipſo in deum finem perfectiſſimum: ⁊ adequatiſſimum attingunt: ⁊ quia elementatiua eſt maior extenſiue ex eo quia communior vegetatiua: non tamen intenſiue: cum ipſa elementatiua maior ſit cum vegetatiua ꝙ ſe ſola: ⁊ ſic de alijs formis ſuperioribus dicendum eſt ſuo modo.

De elemẽtato cõi eq̃liter gradato quo ad pond⁹ qõ medici inueſtigãt ac etiã arkimiſte.

Est enim ratione elemẽtatiue equalitas: vt omnia elementa ſimplicia ſint equaliter gradata in ea Et ſit dandum equale pondus quod medici inueſtigant/ac etiã arkimiſte/a quibus quinta eſſentia nuncupatur/ſeu lapis philoſophorũ. Generaliter hi qui hanc quintã eſſentiam ignorant parum aut nihil in philoſophia habent: maxime cum non in angulis/ſed vbiqz intellectui ſe offerat/ideo ſi philoſophi ſunt: nõ debent eam inueſtigare huc ⁊ illuc: ſed aſſerere id qõ veri philoſophi affirmant. ¶ Elementatiua quo ad ſuũ eſſe cõparando ad alia elementata eſt minor omnibus/ex eo qz magis eſt prolongata a b eſſe/ꝙ mineralia/vegetata/ſenſata/imaginata/et rationabilia/in quibus eſt vt pars ⁊ cauſa materialis: ⁊ habet in quolibet quic quid habet in ſe per illam regulam Ariſtotelis in predicamentis. quando alterum de altero predicatur vt de ſubiecto: quecunqz de eo predicãtur/dicũtur omnia de ſubiecto: ſed predicta principia vez bonitas/magnitudo ꝛc. ꝑdicantur de ſubſtãtia (vt ꝓbatũ eſt) ⁊ ſubſtãtia de corpore: ⁊ corpus de quatuor elementis

De elementatiua p regulas deducta.

ſimplicibus: ex quibus cõſtat elemẽtatiua: ergo ⁊ p cõſequẽs de ipa elemẽtatiua ratiõe cuius dicit bona/magna ꝛc. habet etiã coeſſentialiter tria correlatiua: ⁊ in ſuo elemẽtabili facit elemẽta ꝓpoſita elemẽtata/q̃ i ipa elemẽtatiua ſũt affituata actionata/paſſionata/quantificata ꝛc. ⁊ hoc p viã generatiõis: ⁊c elementa que nõ intrãt gnationẽ nõ ſunt elementa/ſicut flãma/ignis/aer in quo ſumus: ſed ſunt elemẽtata cõpoſita ex ſimplicib⁹ elemẽtis: que ſunt inſenſibilia: ex qbus eſt elemẽtatiua tamẽ primitiue/in q̃tum reſpicit ſua inferioza de nullo eſt: ſed eſt primum ſubiectuz/a quo omnia elementata dependẽt: deriuatiue vero eſt de ſupradictis

ꝛ posſessiue dei/ꝛ vniuersi/ꝛ effectiue p deū: finaliter tñ est ꝓpter vniuersū: ꝛ est cō
tinue tanta/quāta sunt q̄tuor elemēta simplicia in sua essentia. Discrete est plu
res/quo ad suas ptes essentiales ꝛ subiectiuas: ꝛ rei ꝓprie competit elementare:
appropriate vero est calificatiua/deficcatiua/albificatiua ꝛc. scōm cōplexionem
cuiuslibet: ꝛ est euiterna quo ad suū esse: ꝛ sic ingenerabilis/ꝛ incorruptibilis: vt
vult Aristoteles: ē tñ p accidēs in tpe: put est in quolibet elemētato: ꝛ est integra
tiue sub cōcauitate lune: subiectiue vero in q̄libet elemētato: ꝛ habet diuersos
modos essendi: vcz obiectiuuz: ꝛ subiectiuū. habet etiā sua instrumēta: quibus ē
ꝛ operat intrinsece ꝛ extrinsece: intrinsece sunt elemētatiuū/ elemētabile: ꝛ ele
mentare/ quib⁹ cōstat suū esse essentie extrinsece/ tñ solum habet potētiam passi
uam ꝛ receptiuam omniū formarū generabiliū ꝛ corruptibiliū: ꝛ ratio huius est
qm̄ non cōtentatur aliqua forma: materia vo in primo gradu ꝛ in scōo cōtētat
formis quibus cōtrabūtur: hac de causa est ibi mutua informatio actiua ꝛ pas
siua ex vtraq; parte.

De septio subiecto qō vege tatiua p. M. ō signata.

VEgetatiua est potētia ōrtuata a prio corpore nature: nā ipa est cōstituta ex vegetate. ꝛ ꝑdicto prio corpore: ꝛ hoc ptz: qm̄ nō est spūalis: ergo corporalis: q; subiectiue ē a generāte: vt inferius dicet: ꝛ est inserta in elemētatiua: vt olea in oleastro: nā quēadmodū oleaster nō cōuertit natura olee in suam: sic nec elemēta tiua ratiōe talis insertationis dici pōt aiata: sed solum vegetatiua suū cōserua ri habet in ea: quousq; agens naturale p viā generationis eam deducit de tali esse subiectiuo ad esse subiectiuū: ꝛ sic habet esse: nā oīs effectus formalis arguit suam cām formalē: sed vegetatū ē sen aiatū: vt ptz ad sensuz: ergo ꝛc. ꝛ ipa ē for
ma cui ꝓprie cōpetit vegetare i deest vnā substātiā i aliā trāsmutare: ꝛ hz in se cor
p⁹ ꝛ vegeitatē/ a qua denominat. ¶ Per corp⁹ hz substātiā ꝛ corporeitatē. Per substātiā bonitatē/ magnitudinē ꝛc. iō ē deducibilis ꝑm suā capacitatē ꝛ spēm p oia ꝑdicta ꝓncipia: ꝛ sic ē bona/ q; vtilis: ꝛ magna/ q; illa in quib⁹ reperit sūt ma ioza (maiozitate intēsiua) lapidib⁹: ꝛ etiā sub eadē spē sunt grad⁹ pfectionales: vt ptz in arboꝛib⁹ ꝛ plantis: ꝛ ipsa ē obiectiue euiterna: ex eo q; effect⁹ imediat⁹ dei ē. Subiectiue vo est tpalis ꝛ de p accidēs. Est tñ verū ꝙ ipsa nunq̄ deficeret stāte subiecto/ vcz elemētatiua: sz deficiēte ipa nō hz vñ viuat: sicut bladū qō ōficit deficiēte pluuia: ꝛ lumē deficiēte oleo in lāpade. ¶ Ex qb⁹ ptz ipaz nō esse ex cō
trariis cōpositā: ꝛ est potens trasmutādo vnā substantiā in aliam/ vcz alimētū i natura aliti: ꝛ est sapiēs inquātū sapide gubernat suos actus cōponendo a iatū nutriendo ipsuz: ꝛ cōseruādo: habet etiā virtutē quā multiplicat in plantis. ꝛ de hoc bñt experientiā medici. Et ponit in vero id qō transmutat in natura aliti: ꝛ habet delectationē in multiplicando flores/ ramos ꝛc. ꝛ hoc significat in gustu comedēdo: ꝛ cū sua differētia ponit differētiā iter aiatū ꝛ iaiatū. vñ Aristoteles secundo de anima. Animatum differt ab inanimato in viuendo: est etiam diffe rentia inter plātaz ꝛ plātā. ramos ꝛ folia: habet etiam concordantiam cum qua concordat piper cum allio (in caliditate: ꝛ caulem cum rosa in siccitate: et sic de alijs: habet etiā cōtrarietatem peregrinā/ deductā ex elemētis: cum in seipsa nul lam habeat cōtrarietatem: sed deriuata contrariātur ad inuicem: vt piper con-

De deductio ne forme vege tatiue p pri cipia absolu ta.

De deductio ne vegetati ue p ꝓncipia respectiua.

trariatur lactue. ¶ Jtē. ipsa vegetatiua est principiū formale/ & generale i suo genere: & sic nō pōt sentiri: sed suus effect⁹ sentiť vez vegetatū: nā qcqd est vegetatū sub rōne vegetatiue ē vegetatū: & ipa est mediū inquantū mediāte ipsa vegetatū crescit/ & augmentať: & in ea cōsiderať finis: inquātū quiescit in sua opatione & effectu: & est maior q̄ elementatiua: & sic ascendendo in maioritate: descendendo vero in minoritate: nam maior est in trunco q̄ in radicibus: & finaliter in fructu q̄ in alijs. Consideratur etiam in ipsa equalitas: nam scōm Aristotelem. Vbicunq; est maius & minus ibi est equale: habet eñ principia equalia/ que de ipsa vegetatiua equaliter predicāť: hz etiā coessentialiter quatuor potētias/ que actum vegetatiōis pcedūt: nā per appetitiuā appetit que sunt extra: vt intra vinēdo agere possit trāsmutando illa in naturam aliti: sicut pluuiā & terrā in speciē plante: per retentiuam claudūtur pori: vt fiat celebratio seu digestio: per digestiuam fit transmutatio de vna specie in aliam: eo q̄ agens naturale habet materiam dispositam ad hoc: per digestiuaz & per expulsiuā expellitur grossa materia: que non pōt intrare nutrimētū ꝓpter sui grossiciez: & ipa hz plures modos expellendi/ sicut in animalib⁹ per vrinā & stercora: in plantis per folia & cortices ipsa vegetatiua est in vegetato vt causa formalis in suo effectu: & vt actus et perfectio in materia: & habet quicquid habet in se in tali effectu: vez suam potentiaz agendi & patiendi: & de nullo est primitiue: cū sit primum subiectū in sua coordinatione: naz in genere viuentiū ipsa est prima: derivatiue vero ꝑut respicit sua superiora a quib⁹ habet esse derivatur a primo corpore: & a sua forma specifica: & est possessiue corporis aīati orbis: & adequate dei etiā effectiē formaliterq; per suas partes essentiales: nā scōm Aristotelē. oīa iclusa in primo mō dicēdi per se dicuntur forme. finaliter est propter vegetatum seu aīatum/ qō idem est: immediate: & ꝓpter vniuersuz mediate: & ꝓprie ꝓpter boiem: ꝓprissime vō ꝓpter deū & est tanta/ quāta est sua essentia per inclusa in ea. discrete vero est vna in suo numero: & scōm suas partes subiectiuas: & proprie ei competit vegetare i dest vnaz subiectaz in aliā trasmutare: appropriate vero est bonificatiua/ corporificatiua &c. & ipsa est euiterna/ ex eo/ q̄ nō potest trāsire in ꝑteritum: q̄ effectus immediatus dei est de per accidēs: tamen est tēporalis ratione illius in quo reperitur: nā aīatum corpus mensurať tpe: & per cōsequens ipsa vegetatiua est diffusa p totā elementatiuā: sed q̄ opari nō potest sine loco & subiecto determinato: est tū in dispositione & potētia: & q̄ est cōfuso modo determinata: i elemētatiua oriunꝺ fuso mō diuerse herbe in facie terre cōfuse: & hz suū modū essendi & opandi: nā obiectiue hz esse elemētatiua p modum insertatiōis: & subiectiue hz esse in quolibet aīato: & hz ꝓpria instrumēta/ quib⁹ operať: & sunt potētia actiua/ qua informat elementatiuam ad esse animatum: & passiua qua animatum recipit ab extra: vt suam naturam possit conseruare.

De ꝙtuor potētijs q̄ actū vegetationis pcedunt.

De deductione vegetatiue p regulas

De sexto subiecto qō est sensitiua p. g. designata.

SEnsitiua forma est ꝙstituta ex ser sensibus: & ipa ē gñalis/ & spālis: gñalis est/ inquātū facit iudiciū de oībus obiectis appbēsis p sensus exteriores/ & ꝑticulares: & ē spālis/ inquātū ꝑticulariter attingit p aliquē ꝑticlarē sensum obiectuz particulare: & sic ipsa est illa potētia: cui proprie competit sentire i dest animal constituere: et

habet in se predictos ser sensus particulares ex qbus constat: vt celum stellatū ex suis stellis: ⁊ per sensus particulares habet primū corp⁹ nature ⁊ formā specificam cuiuslibet sensus: ⁊ per corpus habet substātiā/⁊ corporeitatē: ⁊ p substantiā bz bonitatē/magnitudinē ⁊c. ⁊ sic dicit ꝑm suā capacitatē q̄dā bonū/magnū ⁊c. ⁊ est bona substātialiter: ex eo/qz melior est quocūcz accidēte ⁊ nō mō accidente: sed etiā q̄ vegetatiua/elemētatiua ⁊ qlibet ⁊clusum ī ea: ac etiā sufficiētior/stabilior/potentior/scibilior/desiderabilior/virtuosior/verior/⁊ glorioſior. est etiaz substantialiter differens a quocunqz alio: ⁊ licet ex primo de anima actus distīguantur per obiecta: ⁊ potentie p actus: talis differentia est accidentalis/⁊ extrīseca: habet tamen sensitiua suam propriaz ⁊ innatam differentiā: qua differt ab omni illo quod non est ipsa: ⁊ talis differētia ē specifica sumpta a sua essentiali forma. vnde Aristoteles. Eadē sunt principia essendi ⁊ distinguēdi. habet etiā cōcordantiam in se: qz plura concordant in hoc quod est ponere suum esse. est etiā ei ratio: vt concordet cum corpore animato in positione animalis: naz finis ponit necessitatem his que sunt ad finez: ex secundo phyſicorum. Contrarietas vero naturalis non est in ipsa obiectiue: cum non sit composita ex quatuor elementis: nisi sumatur contrarietas largo mō pro omni oppositione: est tī cōtrarietas in esse subiectiuo: inquātū animal corrūpit: ⁊ sic p accidens sensitiua dicitur corrumpi ex ⁊trarietate quādaz: ⁊ ipsa sensitiua bz in se principiū sui esse. est etiā ratione eius principium alijs/vcz oībus aīalibus: ⁊ est mediū p quod substātia corpus/corpus aīatum verificanī de quolibet animali: est etiam finis suarum partium essentialium: ⁊ finis ⁊ perfectio corporis animati: ⁊ est maior potentia q̄ sit vegetatiua/nec elementatiua/⁊ habet sua principia equalia: ⁊ est minor respectiue quocunqz per cōparationē ad formā imaginatiuā ⁊ rōnalē: ⁊ bz in aīali quicquid bz in se/vcz suam essentiā: ⁊ potentiā sentiendi: ⁊ ipsa est primitiue de se ipsa/inq̄tum est primū subiectuz in sua coordinatiōe: deriuatiue vero est de suis ptibus essentialib⁹ ⁊ a quib⁹ deriuat: ⁊ est possessiue aīalis: vniuersi ⁊ dei: a quo effectiue bz esse: ⁊ essentialiter a suis ptib⁹ essētialib⁹: ⁊ finaliter ē ppynū qōcz aīal immediate: ⁊ ꝓpter boīez quo mediāte finē vltimū attigit in deo: ⁊ ē tāta/quanta est p suas ptes continue/⁊ licet ipsa maior in aliquib⁹ aīalibus videaī/q̄ in alijs: tamē quo ad suū esse obiectiuū suā sufficiētiam bz/ideo esse intēsum: vel extensum in suis inferioribus ei accidit scōm capacitatē cōtrabētiū. vnde Aristoteles scōo de aīa. Animal ꝓpter sensuz tact⁹ ē: qm̄ ad minus talis sensus animali abesse nō pōt: est etiā discrete vna in suo numero: ⁊ plures p accidēs in suis partib⁹ subiectiuis: ⁊ ꝓprie dicit sensitiua: appropriate tī est bonificatiua: magnificatiua: substātificatiua ⁊c. ⁊ ipsa fuit in illo tūc qm̄ deducta fuit de nō esse ad esse: ⁊ ipa ī esse obiectio ē extrinseca: ⁊ q̄ ad eē subiectiuū ē tpalis: ⁊ est imediate iserta in vegetatiua: ⁊ mediate in elemētatiua: vt de vegetatiua dictū est: ⁊ ipa bz diuersos modos essendi: vcz obiectiuū ⁊ subiectiuū: ⁊ operaī cum suis potentijs.

De ꝛei⁹ deductōe p principia absoluta ⁊ respectiua.

De ꝺductiōe ipi⁹ sensitiue p regulas.

De gnto subiecto qō ē imaginatiua p. ℱ. dēgnata.

Imaginatiua est vna forma/cui ꝓprie competit imaginificare: idest animal perfectū: vcz imaginatum constituere: et ratione eius tale animal imaginatum ⁊ [illegible] bos fontez ⁊c. et bz in se essentialr corp⁹ primū nature: ⁊ imaginettatē:

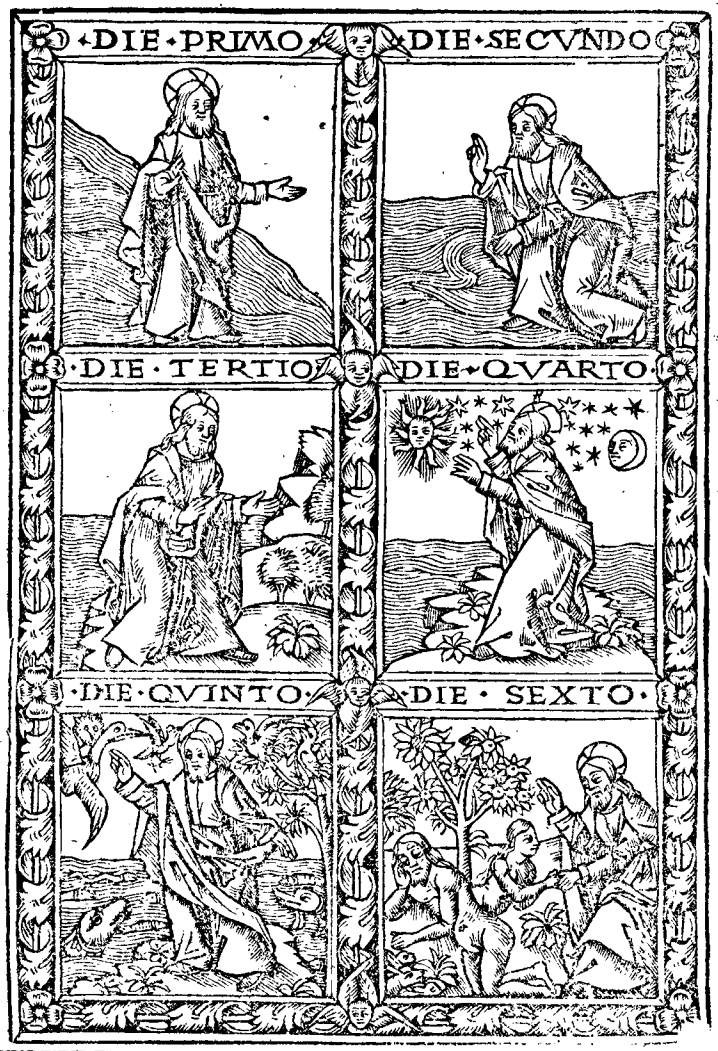
BIBLIOTHEQUE ORLEANS

De trib⁹ potẽtijs imaginatiue.

coessentialiter vero habet tres potentias ad instar anime rationalis: videlicet extimatiuã/appetitiuam/et retentiuam: vt patet in quolibet animali irrationabili perfecto: et ipsa imaginatiua est i ipso animali pars formalis/potẽtia/perfectio/et finis: ꝛ habet in eo potentiam actiuã: et passiuam: ꝛ quicquid habet in se: et est de seipsa primitiue respiciendo; inferiora: imo vnumquodq; aial imaginatiuũ ab ipsa deriuat: deriuatiue tamẽ est de imagineitate: et primo corpore et per corpus habet substantiam: et corporeitatez essentialiter: accidẽtaliter vero habet omnia accidentia subiectata in primo corpore: et substantia. et per substantiam habet bonitatem/ magnitudinem ꝛc. et ipsa est possessiue imaginati/ vniuersũ: et dei: a quo effectiue habet esse: formaliter vero a suis partibus essentialibus: et est immediate propter imaginatum: mediate vero propter hominẽ et mediante ipso homine propter deum: et est tanta continue/ quante sunt sue partes essentiales: discrete vero est vna in suo numero/et plures per accidens in suis partibus subiectiuis: et est proprie imaginificatiua: appropriate vero est bonificatiua/magnificatiua/quãtificatiua/ꝛc. et fuit illo tunc/ quãdo deducta fuit per suas partes: est tamen eiterna: quo ad suum esse obiectiuũ: in esse vero subiectiuo est de per accidens temporalis: et est inserta in sensitiua immediate: et in vegetatiua/et elemẽtatiua mediate: et habet diuersos modos essendi: vnus est subiectiuus: prout habet esse in suis partibus subiectiuis: alius est obiectiuus/ prout habet esse immediate i sensitiua per modum insertationis: mediate vero in vegetatiua/et elementatiua/ et est cũ suis potentijs: quibus suũ esse constat: et quibus operatur ad extra. Et est notandum ꝙ predicte tres forme vna cum elementatiua constituunt vnum artificium nature: per quod omnia elementata in esse ponuntur: et tale artificium a Platone in suo Timeo consideratur ac etiã a Trimegisto/et a pluribus: etiam alijs Philosophis: et ignorato tali artificio nature/totã naturã ignorare oportet: qm̃ oia principia rerũ naturaliũ in eo consistunt: et si queratur vbi est: Respondetur ꝙ sub concauitate lune eam integrãs: et ꝛ quatuor elemẽta in propijs spheris existentia eam videantur integrare scõm eorum gradationem: tamen absq; elementis simplicibus et p̃dictis formis esse non valent: qz aliter nõ possent in eis fieri generationes: nec corruptiones: cum simplicia elemẽta sint eorum prima fundamenta in positione/et vltima in resolutione: et predicte forme sint principia formalia: vt in animatis vegetatiua/in sensatis sensitiua/ꝛ in animalibus perfectis/ꝛ imaginatis imaginatiua/que quidem forme presupponuntur: ab his ergo de necessitate requiritur ꝙ dicant aliquam antecedentiam ad illa/de quibus verificantur: et in tali esse quodlibet principium suam habet quiditatem/naturam/essentiam/esse/ꝛ singularitatem/communicabilem tamen /ꝛ nondum incõmunicabilem in tali esse obiectiuo: sed per viam generationis eam consequũtur: ideo dicuntur vniuersalia ante rem: quia ante habuerunt predictos conceptus/ꝙ esse singulare et incommunicabile: et hoc fide/et ratione probari potest.

De artificio nature ex elemẽtatiua/vegetatiua/sensitiua/et imaginatiua cõstituto.

Tenemus enim

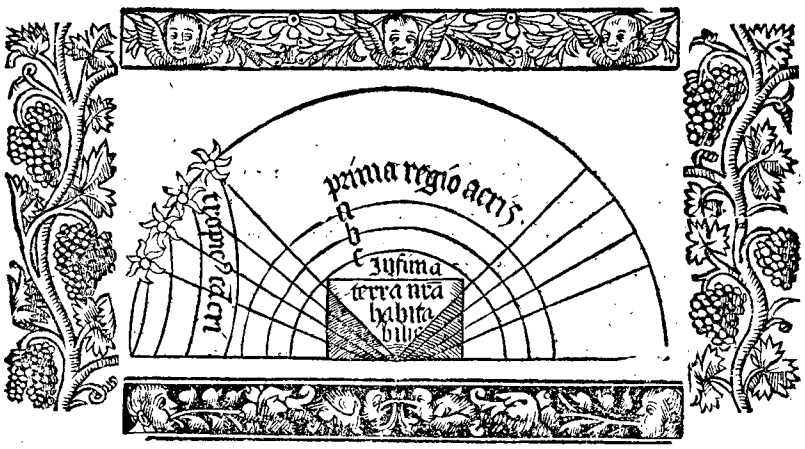

DIE PRIMO
DIE SECVNDO
DIE TERTIO
DIE QVARTO
DIE QVINTO
DIE SEXTO

TEnemus enim fide Gen. j. vbi habet/ q deus actuauit ſpecies generū in primis indiuiduis: et ipſa ſex diebus ad extra formaliter produxit: nā dixit terre (antequ eſſet aliquod indiuiduū/ et ſingulare ſingularitate incōmunicabili) produceret herbas virentes/ et animalia reptilia/ ꝛc. Dixit aque/ vt produceret natātia/ ſiue piſces: aeri volatilia: ipſa tū preceptum impleuerunt: in quibus eſſe et exiſtere pro illo priori notificatur: nam non enti nihil precipitur: ergo omnia ſupradicta verū habebant eſſe/ antequ predicta elementata/ vegetata/ ſenſata/ et imaginata ineſſe ponerent. ¶ Et hoc etiā ratione probari poteſt/ nam omne deriuatiuum preſupponit ſuum primitiuum a quo deriuatur: ſed predicta elementata ſunt deriuata a predictis vniuerſalib⁹: videlz ab elemētatiua/ vegetatiua/ ſenſitiua/ et imaginatiua: ergo ipſa fuerunt/ et ſunt priora elementatis omnibus: maior eſt per ſe nota: et minorem probo: nam nullus effectus formalis dari poteſt abſq; ſua cauſa formali: vt patet in quolibet: ſed elementatum dictum eſt ab elemētatiua: et vegetatum a vegetatiua: ſenſatum a ſenſitiua/ et imaginatum a forma imaginatiua: ergo habuerunt per prius eſſe ideale ſeu vniuerſale (vt Platoni placet) ante eſſe indiuiduale: et incommunicabile: qō etiam videri poteſt ꝑm etimologiam vocabuli: vniuerſale eſt vnum verſabile: ſeu verſatum in pluribus de quibus eſſentialiter dicitur: ſed q; dici de pluribus (vt in ſuperioribus deductū eſt) preſupponit eſſe in pluribus: ſed id qō eſt vnum in pluribus preſupponit primo eſſe in ſe id qō eſt. ¶ Et ſic predicta vniuerſalia platonica realia/ et ante rem habuerunt verum eſſe ante indiuidua: ex quibus patet predictum artificium nature dari extra primā cauſam/ et preter indiuidua cōtra Ariſtotelē/ qui credendo ſibi famam cōparare Platoni detraxit: qō peſſimū eſt: eſt ergo elemētatiua ratione finis eōicabilis ſuis elementatis: et primo abſolutis/ que ab vnione anime vegetatiue/ ſenſitiue/ imaginatiue/ et rationalis abſoluuntur: et ſunt in duplici differentia: quedam dicūtur elementata in propriis ſpheris exiſtētia: vt ignis/ qui ratione leuitatis et proprietatis loci ſub concauitate lune ſe determinauit: aer ſub eius concauitate: aqua vo ſub concauitate aeris: terra infimum locum obtinet: et quodlibet propriā et appropriatā habet qualitatē (vt in ſuperioribus dictum eſt) ideo ſunt mixta: et vnumquodq; in ſua ſphera obtinet dominiū: et eſt in eſſe extenſo quo ad proprias qualitates: et alia elemēta ſunt in eſſe remiſſo: vt in ſphera ignea ignis habet predominiū: nam eſt in quarto gradu/ terra in tertio: aer in ſecundo: et aqua in primo: vt patet de igne deſcendente huc inferius: qō facere nō poſſet/ ſi ponderoſitatem non haberet: nec trāſire per aerem eius inimicum: ſi ratione humiditatis nō reſiſteret: ideo hic ignis quattuor in cōtinet in ſe elemēta: vt patet in flamma: nec etiā in eis poſſet aliquid generari/ nec corrūpi: cum omnis generatio (vt in de morte et vita) fiat per calidum et humidum: et corruptio per frigidū et ſiccū: ſed omnia generabilia et corruptibilia generantur et corrūpuntur: maxime in tribus ſpheris: vt patet de aliis elementatis abſolutis: que diuerſificata ſunt in ſupradictis ſpheris: vt in ſphera terrea aurum/ argentum/ plumbum/ lapides pretioſi et campeſtres ꝛc. queſolum elementatiuam/ et ſ. lum gradum a quo deno-

De vniuerſalib⁹ platonicis.

De elementatis in tribus ſpheris diuerſificatis.

minantur includunt: qui quidem gradus factus est ab agentibus naturalibus ſm mixtionem elementorum et influentiã alicuius ſpecialis influẽtie et proprietatis loci. ¶Et non dico q talis gradus fuerit principiũ in poſitione illius elementati abſoluti: quia tunc aureitas eſſet ante aurum: ſed eſt quidam gradus in quo ſe determinat elementatiua/ ſeu materia prima: ⁊ quia talis gradus eſt accidentalis/ inquãtum accidit elemẽtatiue: non facit cũ ea ſpeciem ſubſtãtialẽ: quemadmodum anima rationalis cum animali: et ſic de ſimilibus: ideo nõ mirum ſi veri alkimiſte mutant vnam ſpeciem in aliam: nam videmus bladũ mutari in zizaniam. idem eſt de lapidibus: et vnumquodq iſtorum habet ſuã virtutem et naturam ſpecificam: vt iaſpis qui habet naturam et virtutẽ reſtringendi: et ſaphirus habet virtutem ſanandi oculos/ et magnes attrahendi ferrum. Et ſic habent maiores virtutes q̃ lapides campeſtres: ſicut ſenſus communis maiores virtutes habet q̃ aliquis particularis. ¶Et ex his patet q elementa ſunt actu in elementatis/ quia ſi non eſſent/ lapidis frigiditas non eſſet actu in ſubiecto actuali: qõ arguit de neceſſitate: ⁊ cum iaſpis claudat venas inſciſſas: ⁊ hoc per tactum/ vt ſanguis non exeat: et de hoc experientiam habemus per viſum/ ex eo: quia videt q vene ſunt de genere neruorum: et lapis de genere terre/ cuius etiam ſunt nerui: terra vo eſt ſicca et frigida: ideo iaſpis ſua frigiditate caliditati ſanguinis contradicit: et ideo ſanguis ſe reſtringit/ et ſuum fugit inimicam: ⁊ tunc frigiditas claudit venas. ¶Jtẽ iaſpis habet intenſam ſiccitatẽ: cũ qua fugit humiditatem ſanguinis/ et ſanguis in corpore remanet/ et exire abhorret per locũ vbi ponitur dictus lapis: et ſic ſunt gradus perfectionales in elementatis abſolutis: que quidem non reperiuntur in terra: ſed etiam in aqua generatur ſpuma/ tbur/ et ſimili arboſitas.

¶Jn aere generantur ſm tres eius regiones bi effectus: in prima regione que dicitur eſtus: que ſub cõcauitate ignis ponit/ generant comete: que cholerã regnare ſignificant/ ſi diu durãt: generat ſtupa inflãmata: ſeu ad modum eius ſtelle cadentes: et plures alij effectus/ quos de nocte videmus.

¶ Uidẽtur etiã aliqñ in aere comete ad modũ drachonis emittẽtis flãmã ignis per os: alĳ comete ſunt ad modum capriarũ ſaltantium: ⁊ tales non diu durant: eſt alia impreſſio aeris: que continue apparet: et vocatur via ſancti Jacobi: et eſt albi coloris: que de nocte apparet.

¶ Alie impreſſiões ſunt ad modũ flãme ardẽtis aſcẽdẽtiſq; : alie ſunt ad modũ ignis flamãtis: qui tẽdit ad latus: alie vt ignis ſtabilis: ⁊ diu durat: alie ſunt producẽtes magnas flãmas: et parum durant. Alie ſunt ad modũ cãdelabri: aliquãdo parue: et vadunt prope terrã. Eſt aliꝰ cometa ad modum lancee habentis eius cuſpidem inflammatam: ⁊ videtur a celo in terram deſcendere.

¶ Uidetur aliqñ cometa ad modũ colũne ardẽtis: ⁊ durat diu. Alius eſt ad modum ſtelle volãtis: ⁊ cito trãſit. Itẽ vidẽt etiam boies de nocte ſtellas errãtes: videlz ſaturnũ/iouẽ/martẽ/venerẽ/⁊ mercuriũ: ⁊ vidẽt quaſdã ſtellas barbatas: et aliã capillatã: ⁊ aliam ad inſtar coni. Et hoc ratione vicinitatis ignis: nã vapores qui ſunt de cõplexione ignis/aſcẽdunt ꝑ radios ſolares vſq; ad illã regionẽ/ que dicit eſt⁹/⁊ ibi cõburũtur rõne ei⁹ caliditatis: ⁊ ſic nobis apparẽt diuerſimode. ¶ In regione vo media aeris que dicta eſt zona media/cõgelantur nubes: ex quib⁹ fit nix ſm mentẽ Ariſto. ij. Meteoroꝝ. ſed cũ vapor cõgelatur: vt in eodẽ fit pluuia: cũ aũt cõgelat ꝓuina: fit grãdo ⁊ vẽtus: etiã eſt quoddã elemẽtatum: qm̃ eſt vapor terre⁹ aeris ſuperiora trãſcẽdẽs eũ percutiẽdo/ et fortiter impellẽs. ex. iij. Meteoroꝝ. ⁊ i eodẽ. mot⁹ terre cauſat ex vapore in terra incluſo: tonitrus vo fit ex vapore igneo in vẽtre nubis incluſo: qui cũ ventrẽ nubis exire appetat: ipſum violẽter rumpit: et ſtrepitum facit/ſiue ſonum: ⁊ rumpẽdo vẽtrem nubis inflãmatur inde choruſcatio/⁊ ſuo modo de alijs effectibus dicẽdum eſt.

Animata vo vt ſunt plante/et arbores/generantur in ſphera terre: ⁊ quodlibet tale conſtat ex predicta materia ꝓma: que elemẽtatiua dicit: ⁊ ex ꝓpria forma vegetatiua cuiuſlibet: et dicit ꝓpria de per accidẽs ratione differẽtie individualis: nã forme vegetatiue accidit qõ ſit iſtius vel illius aiati: et in ipſis eſt aĩa vna in actu/⁊ plures in potẽtia: vt inquit Ariſto. ij. de aĩa. ⁊ in. iij. Neceſſe eſt omne qõ viuit/habere animã vegetatiuã a principio gñationis ſue vſq; ad finẽ: nã vt in. ij. Neceſſe eſt oñe viuẽs quãdiu viuit nutriri: et ſunt tres potẽtie aĩe vegetatiue (vt in eodem) que actũ vegetationis ſequũtur: videlz nutritiua/augmentatiua et gñatiua: ⁊ quatuor precedẽtes dictũ actũ vegetationis: videlz appetitiua/retẽtiua/digeſtiua/et expulſiua de quib⁹ dicet in ſubiecto de boie. Ariſtote. ij. de aĩa. Radices i plãtis ſunt ozib⁹ aialiũ ſimiles: nã plãte ꝑ radices recipiũt alimẽtũ: ⁊ vegetatiua ipſum in naturã aliti cõuertit/celebrata tñ pri⁹ digeſtiõe: in qua ſeparat purũ ab impuro: impurũ eſt materia ex qua cortices ⁊ folia generãtur: purũ deſeruit humido radicali. Plãte ſunt in multiplici differẽtia: ⁊ diuerſas habent ſpecificas virtutes: nã videm⁹ ꝙ ruta mũdificat oculos: ⁊ ſanat: ⁊ cepa deſtruit ipſos: ⁊ tñ cõueniũt in ſpecie caliditatis ⁊ ſiccitatis: cognoſcit tñ intellect⁹ cauſam: ex eo/qz color eſt obiectũ viſus: ⁊ qz color viridis eſt magis gñalis intẽſe: ⁊ oculus eſt aqueus a dominio: ⁊ cepa cholerica ipſa deſtruit oculos: ⁊ ruta ſanat. Ulterius vñ eſt ꝙ ſi lactuca que eſt frigida et humida: ⁊ roſa ſicca ⁊ frigida ponãtur in vno electuario ſm equale pondus ⁊ mẽſuram: lactuca prevalebit/eſt ex eo: qz ipſa lactuca eſt frigida per ſe: ⁊ roſa per accidẽs: ⁊ ſic frigiditas lactuce attrahit ad ſe frigiditatẽ roſe: vt perfectũ imperfectũ. ¶ Itẽ ſi in electuario ponãtur tres plãte ſm põdus ⁊ menſuram: quarum vna eſt calida in quarto gradu/ et ſicca in tertio/ humida in ſecũdo/⁊ frigida in primo/alia ſicca in quarto/frigida in tertio/calida in ſecũdo/et humida in primo/alia eſt frigida in quarto gradu/humida in tertio/ſicca in ſecundo/⁊ calida in primo. Modo queritur que iſtarum plantarũ eſt predominans in illo electuario? ⁊ dicitur ꝙ aqua: ⁊ ratio eſt: quia aqua vincit terram: eo quia frigefacit eã: ⁊ terra vincit ignẽ: eo quia dat ei ſiccitatem: vnde ſequitur ꝙ

De reb⁹ aĩatis in terra pluriſicatis ⁊ eaꝝ ꝓprietatibus.

De potẽtijs que actũ vegetationis ſequũtur.

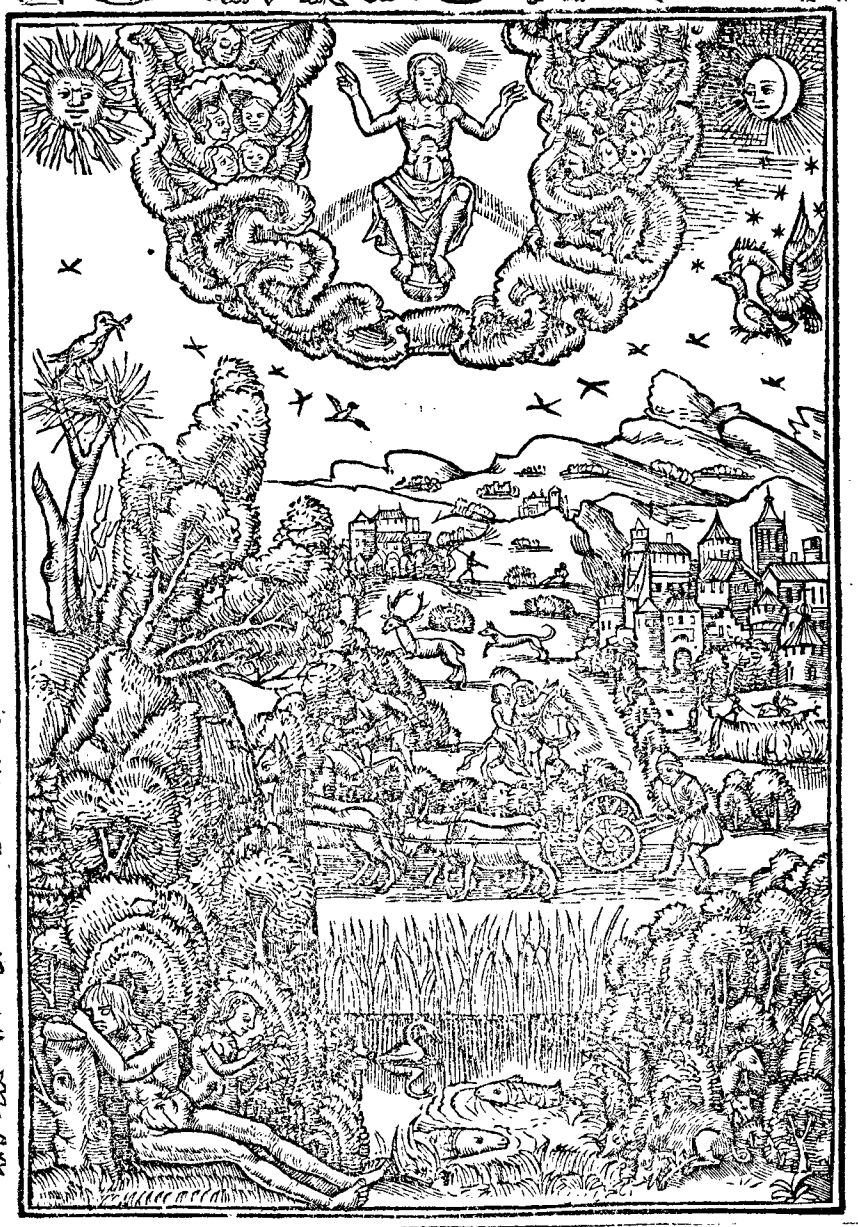
De ꝓprietatib⁹ herbaꝝ.

aqua vincit ignem: et de bis vide in quintis essentijs doctoris nostri: et in pluribus alijs libris suis/in quibus proprietates plantarum/gradationes/z decoctiones ponit: ideo quere eas/si bonus medicus effici queris.

De animalibus orbatis in trib⁹ sphe ris plurificatis.

In tribus predictis maxime spheris generantur z corrumpuntur animalia orbata: que ex aliqua putrefactione generātur: mediāte tamen aliqua speciali influentia: vt in aere musce/papiliones/cicade/ zc̄. In aqua sardine/cancri/conche/ zc̄. In terra scabes/formice/z omnes vermiculi terre. ¶ Et est notandū/qō vnūquodcp tale dicitur precise animal constans ex sensitiua et corpore animato. vnde Porphirius in suis vniuersalibus. Animal est substantia animata/sensibilis: nam vnumquodcp solo sensu mouetur: vt experiri potest in formicis arripientibus iter: nam prime a casu mouentur: alie vō vestigia primarū sequuntur: et hoc manifestatur delendo iter: z sic videntur solum habere tres sensus particulares: videlz tactum/gustum/et odoratum. Per tactum attingunt quattuor qualitates: et per gustum saporem/qui duplex est: dulcis videlz/ et amarus. vnde Aristote. in de sensu et sensato. Dulcis sapor et amarus sunt sapores extremi: ex quibus commiscentur alij sapores: sicut ex albo et nigro alij colores: vt in eodē. odor est fumalis euaporatio: z instrumētum odoratus est aer positus in naso: vt patet in cane quando venatur: et cerui vel leporis vestigia sequitur: que sunt inuisibilia: in lapide/aut in terra dura cognoscit ceruum/et leporem per odoratū: et quia odor cerui vel leporis differunt specie/ canis distinguit inter figuram leporis et cerui: inter naturam et naturam/motum et motum: quoniam lepus habet tardiorem motum cp ceruus: et per contactum haurit similitudinē frigiditatis lapidis: et per odoratum similitudinem vestigij cerui: et ad hoc concurrit vegetatiua cum sua attractiua/digestiua/et expulsiua: nam canis per attractiuam attrahit similitudinem vestigiorum: et per retentiuam retinet: et per digestiuam digerit/ceruus vō per suam expulsiuā expellit: et imprimit in lapide/ vel terra suū odorem: et quia lapis est retentiuus per suam frigiditatem retinet speciē odoris: et quia canis et ceruus sunt animalia perfecta habentia vltra sensitiuā/potentiam imaginatiuam: ergo de ipsis consequēter dicendum est. ¶ Sunt ergo animalia magis perfecta: que ex predicta substantia animata/ sensibili/ z imaginatiua constāt: et talia sunt maxime plurificata in trib⁹ spheris supradictis: vt in aere aquila/vultur/zc̄. In aqua balene/ delphines/zc̄. In terra bos/elephas/leo zc̄. Et ista adinuicem comparata maioritatem/ et minoritatem retinent: nam vnum animal in tali genere gradum supremum retinet: ita cp si adderetur sibi alius gradus maioris perfectionis terminos sue nature exiret: taliter cp esset ex parte forme spirituale/et non corporale: etiam in eodem genere datur minimum animal imaginatiuum: cp si gradus minor ei adderetur: exiret etiam terminos illi⁹ gñis. Et sic sub qualibet spē gñali sunt plures gradus perfectionales/quib⁹ ipsa species gradat: z nō sunt dādi duo equales: qz tūc vn⁹ superfluret: nam in tali varietate maioritatis z minoritatis consistit pulchritudo z ornatus ipsius speciei. Et bi gradus dicūtur perfectionales: z sunt portiones forme substantialis/m capacitatem recipientium.

De aīalibus pfectis imanatiuam animā habētib⁹

De creatione primi hois ⁊ multiplicatione gñis humani ⁊ alioꝝ gñabilium.

Est vlterius notandum/ꝙ deus benedictus post esse predictorum elemẽtatorum cuilibet animali perfecto dedit modum generandi/ et impressionandi ac determinandi predicta vniuersalia ad esse particulare cuilibet ꝑm suam speciem: deinde creauit hominẽ de limo terre: in quo erãt ꝑdicta vniuersalia: videlz elemẽtatiua/ vegetatiua/ sensitiua/ ⁊ imaginatiua: ex quibus organisauit vnum corpus/ cui insufflauit spiraculum vite: hoc est creauit animam rationalem/ ⁊ creando infudit: et sic deus non dixit predictis quattuor elementis/ vt producerent hominem: ex eo/ quia non habebant ipsum in eorum posse: nisi quo ad corpus: sed dixit. Faciamus hominem ad nostram similitudinem. ⁊ sic homo factus est ad similitudinem dei/ prout in se continet vestigium sancte vnitatis ⁊ trinitatis/ non modo quo ad animam: sed etiã quo ad totale esse eius: ⁊ creauit ipsum hominem rectum et iustum/ et vestiuit illum veritate: vt Eccli. xvij. et ordinauit omnia supradicta ad ipsum: vt ei seruirent. iuxta illud Psal. Omnia subiecisti sub pedibus eius. ⁊ hoc ꝙdiu predictã rectitudinem/ seu iusticiam originalẽ seruaret: ⁊ ex eius costa formauit Euam: ⁊ dixit eis. Crescite et multiplicamini ⁊c. ¶ Restat nunc ad maiorẽ eius euidentiã ipsum hominem per principia ⁊ regulas deducere: tamen quia impossibile est rerum compositarum et permixtarũ noticiam habere: nisi cognitis prius suis simplicibus/ ex quibus componuntur et miscentur: ideo ad habendam perfectã noticiam qualiter ex mixtione principiorum cum principijs/ et regularum cum regulis/ et principiorum cum regulis fiant/ et extrahantur propositiones/ questiones/ media/ et solutiones/ oportet prius videre qualiter ex his principijs singulariter et impermixte sumptis/ ita et ex ipsis cum regulis fiant et oriantur propositiones: media/ syllogismi/ questiones et solutiones: postea bis prestitis/ quisq; per seipsum faciliter (si tamẽ aliqualiter eleuatũ habuerit ingeniũ) poterit misce do principia ⁊ regulas infinitas propositiones/ media/ ⁊ solutiones formare ꝑm predicta principia et consubstantialitates eorum.

De regulis principioꝝ ⁊ regularuꝫ ex quibus syllogismi ⁊ q̃stiones formant

De diffinitionib⁹ principiorũ et eorũ emanationibus seu synonimis.

Pro quorum euidentia primo notandum est de diffinitionibus principiorum/ ⁊ consubstantialibus seu eorum synonimis. Scõ de quibusdam regulis specialibus. Tertio de regulis generalibus huius artis: ⁊ q̃uis hec pars de diffinitionibus principiorum sit secunda in arte: tamen hic nos necessitatis causa eã tractamus: et ponuntur diffinitiones principiorum: vt ars sciatur/ et intelligatur: nam ignoratis principijs: artem ignorare necesse est. vt ab Aristote. Diffinitio est principium demonstrationis. In primis ergo secũdum modum tractandi videamus diffinitionem bonitatis: que q̃uis ratione sue transcendentie diffiniri non possit a priori/ notificatur tamen tali notificatione. Bonitas est ens ratione cuius bonum agit bonum: et sic bonum est esse: et malum est non esse. ¶ Pro euidentia diffinitionis bonitatis/ et aliorum est notandũ/ qõ diffinitio ꝑm etimologiam vocabuli est rei in suis terminis finitio/ seu terminatio: ⁊ omnis bona diffinitio (vt a Boetio dicitur) constat ex genere et differẽtia. ponitur in predicta diffinitione ens loco generis: non tamen tanq̃ contrabibile ad boni

tatem:quoniam ipſa non ſolũ abſtrahit ab ente:ſed etiam ab entitate(vt in prima figura patet)ideo ab ipſo formalẽ predicationẽ recipere non poteſt: ſed dicitur ens tali denominatione extrinſeca. ¶ Pro cuius euidẽtia eſt notãdum/qõ ens capi poteſt duobus modis.primo modo pro omni poſitiuo/qõ eſt extra nihil/ꝛ ſic bonitas/ꝛ vnitas eſt ens/priuationes/negationes ꝛc̃. Secũdo modo ſumitur ens formaliter:ꝛ tunc illa que ipſum includũt ſunt entia formaliter:qꝛ entitate ſunt talia:cuiuſmodi nõ eſt bonitas. ¶ Et vlterius eſt notandum/ꝙ duplex eſt bonitas/entitatiua.i.boni entitas/ꝛ moris.entitatiua verificatur de omnibus que dicunt actualitatem ſiue conſonantiam eſſendi:et tali bonitati opponitur nihil:et ſic demones ſunt boni tali bonitate:ideo quia bonum eſt eſſe/ꝛ malum non eſſe. Bonitas moris cauſatur ex pluribus actibus elicitis a voluntate/prout ſunt cõformes rationi recte:prout inferius de nono ſubiecto dicetur: et talis obiectiue habet eſſe a bonitate naturali/a qua regulatur/et ei opponitur vitium/ſeu peccatum/ꝛ eſt reducibilis ad bonitatem entitatiuam. Bonitas eſt quid abſtractum/ꝛ principiũ omnino generale prescindens ab omni concernentia intrinſeca:ꝛ ſic eſt primitiua/ vera/et neceſſaria:qua omnia ſunt bona:ꝛ ſine ipſa omnia eſſent mala.eius concretum eſt bonum:cuius ſynonima/ ſeu conſubſtantialia ſunt honeſtum/pertinens/decens/licitum/accõmodatum/honoratũ/acceptabile/ſalubre/ ſalutiferum/ornatum/ ſanctum/idoneum/ gratificum/purum/benemeritum/dignum/iuſtum/conueniens/debitum/cõmodum/tranquillum/benignum/congruum/fructiferum/et perfectum. De quibus datur regula/ꝙ ſemper concludatur affirmatiue per maioritatem finis eſſe et perfectionis: cũ ſuis vo contrarijs negatiue per minoritatem finis eſſe et perfectionis:immo per priuationem ꝛ defectũ.exemplũ primi. Omne perfectum nobilius/melius/ꝛ perfectius eſt ſuis imperfectis:omnis finis perfectionis nobilior/ melior eſt ordinatis ad finem.iſte propoſitiones et maxime patent:nã perfectio dicit plus de entitate q̃ imperfecto/ꝛ finis ꝛ bonum conuertuntur. ex.iiij. ℳetaphy. ꝛ ratio eſt: quoniã finis eſt propter ſe:ordinata vo propter finem: et ſic nullum ordinatum perfectius eſt illo ad quod ordinatur: nullus finis ignobilior ſuis ordinatis: et per iſtam regulam infinite queſtiones ſolui/ꝛ determinari poſſunt. Exemplum Vtrum deus nobilior et perfectior creaturis ſit? ꝛ dicitur ꝙ ſic: vt patet per predictam maximam:quia omne qõ eſt bonum ꝑm ſe ꝛ propter ſuam naturam finis eſt:deus eſt huiuſmodi ex.iij. ℳetaphy. Suo modo dicẽdũ eſt de homine reſpectu aliarum creaturarum:et de toto et ſuis partibus:ꝛ de omnibus eſſentialiter ordinatis:ac etiã in moralibus:vt iuſte agere nobilius eſt iuſticia: et ratio eſt:qꝛ habitus eſt propter actum/et omne vtile et expediens magis et citius eſt eligendum inutili ꝛ inexpedienti: et ratio eſt: quia ex.j. Ethicorum. Omne bonum eſt appetibile:malum vo non. ¶ Et nota ꝙ vult doctor noſter/ ꝙ omnia que non ſunt explicita in arte reduci poſſint ad explicita ꝑm eorum vicinitatem/ cõſubſtantialitatem/et maiorem conformitatem (vt patet per regulã applicationis) quã habent preſertim cũ principijs huius artis:ad que omnia applicabilia/ ſeu reducibilia ſunt:nã reductio eſt rei particularis ad ſuũ vniuerſale ductio:ꝛ quia predicta principia ſunt vniuerſaliſſima/primitiua ꝛ neceſſaria/per que principia

De duplici bonitate/ entitatiua vide lz ꝛ morali.

De regĺa bonitatis cum ſuis ſynonimis.

aliarum scientiarum probari et examinari possunt: nam ſm Aristote. j. Posteriorum. Illa principia per que possunt singularum scientiarū principia propria/ sunt omnibus cōmunia: ⁊ talia sunt principia huius artis: ratione quorum nihil est in latitudine entis/ qō possit euadere: nam positis ipsis/ ponuntur omnia/ ⁊ remotis remouentur: est ergo necessaria applicatio seu reductio omnium ad illa: ideo sigillatim videndum est de omnib⁹/ que reducuntur ad ista principia: ⁊ primo ſm traductionē magistri Lupeti/ ad bonitatem reducuntur omnia opera iusticie/ misericordie/ et honestatis/ ac omnia precepta legis sacramenta gratie: omnia dona spiritus sancti: ⁊ omnes beatitudines. ¶ De magnitudine nota q̄ duplex est magnitudo: videlz substantialis/ ⁊ accidētalis: substantialis magnitudo siue entitatiua est sufficientia cuiuslibet rei ſm suam capacitatem: et sic dicitur magni plenitudo vel magni extensio: sine qua omnia essent parua/ et sua priuatio esset magna malicia. et accidentalis est duplex: videlz virtutis/ ⁊ molis/ virtutis reperitur in rebus spiritualibus: molis vō in corporalibus. ¶ Diffinitur in arte generaliter magnitudo: et sua habet synonima tam in concreto/ q̄ in abstracto/ in abstracto/ vt capacitas/ copiositas/ sufficientia/ intēsitas/ extēsitas/ abundantia/ largitas/ mensitas/ immensitas/ fertilitas/ fecunditas/ copia/ multitudo/ amplitudo/ transcendentia ⁊c. De quibus datur regula/ q̄ semper concludatur affirmatiue per intensum ſm maiorit atem finis esse et perfectionis. negatiue vō per remissum/ extensum/ paruum ſm minoritatem finis esse et perfectionis. exemplū de copiositate. Omne copiosum intensum perfectius est suo extenso: probatur hec maxima: nam intensum dicit rationem formalem/ et magis de entitate et virtute: extēsum vō dicit materiam/ in qua virtus est extensa/ et debilior intensa (vt patet de igne) qui in modico ferro ignito fortior est q̄ in stupa inflāmata/ et sic angelus maior est celo: et homo elephante/ et substantia suo accidente. vnde Aristote. Virtus intensa fortior est seipsa dispersa. Negatiue sic. nulla defectuositas est perfectior/ copiosior copia et magnitudine intensa: nullum accidentale copiosius est substantiali: nullum finitum infinito/ nullum corrupti bile incorruptibili. Ad magnitudinem reducuntur omnia particularia et singularia/ omnes inherentes rationes alicuius habitus: et omnia composita: et omnis materia/ omnia corporalia/ et omnis habitus exterior/ et omnis terminus/ et omnis mensura/ et omnia ea carentia. ¶ Duratio est multiplex: videlz eterna/ euiterna/ et temporalis. eterna est interminabilis vite tota simul existens perfecta possessio: et ipsa solum reperitur in deo: immo est ipse deus/ vt tactum est in prima figura. est ergo necessaria et primitiua: et si ipsa non esset: omnia noua et a contingenti in esse ponerentur. Euiterna vō duratio reperitur in omnibus effectibus immediatis prime cause: ⁊ sic est eorum que habuerunt principium: et carent fine: quemadmodum angeli/ anime/ corpora celestia ⁊c. Temporalis vō duratio reperitur in generalibus et corruptibilibus: et sunt illa/ que emanāt a materia prima in tertio gradu: et talis duratio causatur a primo mobili ſm motā rerum mutabilium: et diffinitur hic in arte duratio generaliter prout amplectitur predictas durationes: et sua habet synonima: et sunt hec. Permanentia/ cōstantia/ stabilitas/ firmitudo/ perseuerantia/ presentia/ perēnitas/ vita/ immo-

De magnitudine et eius synonimis ac regula.

De duratiōe ⁊ eius synonimis ac regula.

bilitas/mobilitas/immortalitas/mortalitas/temporalitas/euiternitas/eternitas/ꝛc̄.Et dicitur duratio/id eſt dura ſtatio:cuius datur regula:videlꝫ ꝙ de eterno reſpectu euiterni ꝛ temporalis/et de euiterno reſpectu temporalis ſemper cō cludatur affirmatiue:vt omne immobile et eternum nobilius/perfectius/copioſius/et ſtabilius eſt mobili/euiterno/ꝛ euiternū ſucceſſiuo et temporali. Negatiue.nullum temporale perfectius euiterno/nec euiternum eterno. Hec maxime patent:nam eternum dicit ſupremam entitatem:et euiternum maiorem ꝙ̄ temporalem:nam generatio in deo nobilior/ſtabilior ſine cōparatione eſt generatione in creaturis:ex eo/quia in creaturis dicit ſucceſſionem:in deo vo non. Ad durationem reducuntur omnis entis conſtantia:vt ſpes/confidentia/permanentia/ et omnis dictio tēpus ſignificans:vt annus/menſis/ſeptimana/dies/hora:ꝛ omnis dictio immobilitatem deſignans:vt eternum/ſempiternum: et omnis etas: vt infantia/pueritia/adoleſcentia/iuuentus/ virilitas/ſenectus/decrepitus/vita/valitudo/ conualeſcentia/deſidentia/inconſtantia/inſpectatio: et omnis deſignatio motus: vt mobile/ſucceſſiuum ꝛc̄. ¶ Poteſtas eſt principium generaliſſimum verſabile circa omnia:et eſt duplex/infinita/ꝛ finita.infinita eſt ipſemet deus:finita eſt triplex:naturalis/legitima/ꝛ violēta: violēta eſt in oibus:vt potētia maris eſt ſubmergere naues: legitima/vt illud poſſumus qō iure poſſumus. Violenta/vt ſi quis abutitur virtutibus et viribus:et diffinitur in arte generaliter: et dicitur poteſtas.i.potens vigoroſitas/ ſeu vigoroſa poſitio: et ſi ipſa non eſſet:nihil per ſe exiſtere et agere poſſet.ſua ſynonima ſunt auctoritas/facultas/ idoneitas/ altitudo/diſpoſitio/ potentia/actus/ fortitudo/officium/ dignitas. Et datur regula de poteſtate/ ꝙ ſemper cōcludatur affirmatiue per ens in actu ſm maioritatem finis eſſe et perfectionis Negatiue vo ſm minoritatem: exemplum.vt ſi queratur:vtrum roſa in ramo ſit perfectior roſa in radice.vel frumentum in ſpica/ ſiue eſſe ſubiectiuum eſſe obiectiuo ꝛc̄. Et reſpondetur ꝙ ſic. nam omnis actus melior/ ſufficientior/ſtabilior/deo ſimilior/potētior ꝛc̄ ē potentia Negatiue ſic.nulla potentia nobilior actu ꝛc̄.patet:quia actus eſt ſecundum maioritatem:potentia vero ſecundū minoritatem:ex eo/quia ordinatur ad actum. Ad poteſtatem reducuntur omnia entia/ que ſunt in potentia/ et in actu ſm quod huiuſmodi:et omnes determinationes/qualitates rerum:ꝛ omnia armorum genera:vt enſis/ſcutum/lancea:et omnes potentie: vt eſſe imperatorem/ regem/principem/archiepiſcopum/epiſcopum/abbatem ꝛc̄.et omnia que dicunt vigorem/ facultatem: vt eſſe cuſtodem/ conſeruatorem. ¶ Sapientia eſt multiplex: videlꝫ intellectus: et reperitur in rebus rationabilibus.eſtimatiua in animalibus perfectis. ſenſus in animalibus ordinatis.inſtinctus vero reperitur in rebus animatis et inanimatis:et diffinitur ſapientia in arte generaliter:vt de ſupradictis dictum eſt. Et ipſa eſt primitiua/ vera/ et neceſſaria: nam ſi ipſa non eſſet: nihil ſciri poſſet:ſed omnia eſſent ignorabilia/et non ſcita:ꝛ ſic deus fruſtra creaſſet mūdum. Et habet ſua ſynonima/que ſunt cōſilium/ordo/lex/regula/dictamen/ratio/diſtinctio/ſcientia/ars/induſtria/prudentia/ intelligentia/ coniectura/pronoſticatio/opinio/certitudo/doctrina/peritia/prouidentia/ cognitio. Et eſt ſapientia ſapida ſcientia: vel ſcitorum capientia: de qua datur regula/ ꝙ

De poteſtate et eius ſynonimis ꝛ regula.

De ſapientia ꝛ eiꝰ ſynonimis ac regla.

ſemper concludatur affirmatiue per maioritatē finis eſſe et perfectionis de intellectu reſpectu eſtimatiue/ et de eſtimatiua reſpectu ſenſus: et de ſenſu reſpectu inſtinctus. Negatiue aūt ecōtrario: vt omnis ratio melior/maior/durabilior/potentior eſt eſtimatiua: ⁊ eſtimatiua ſenſu: et ſenſus inſtinctu: et ratio eſt: quia eſtimatiua eſt propter intellectum: et ſenſus cōmunis propter eſtimatiuam: ⁊ inſtinctus propter ſenſum. ¶ Ad ſapientiam reducuntur omnia rationabilia entia: vt deus/angelus/anima/homo/et omnes artes liberales/⁊ mechanice/et omnia eius obiecta interiora/⁊ exteriora/et omnes dictiones dicentes ſalutationem: vt ſalue/aue. et omnia que dicunt doctrinam/et diſciplinam: et omnes ſcientie gradus: vt doctor/magiſter. ¶ Voluntas reperitur in rebus rationalibus/ appetitus vero in alijs: q; oīa inquantum bona ſunt volibilia/et que ſunt mala odibilia: ideo eſt neceſſaria/et primitiua: ſine qua nihil eſſet amabile/vel odibile. Sua ſynonima ſunt amor/appetitus/deſideriū/ardor/feruor/cupiditas/ incēdium/affectus/concupiſcentia/amicitia/ſocietas/affinitas/participatio/rationabilitas/ diuinitas/ humanitas/ arbitrium/ deſignatio/charitas/dilectio/deuotio/ complacentia/⁊c̄. Et dicitur voluntas id eſt volendi vnitas: de qua datur regula/ q̄ ſemper concludatur affirmatiue de amabili propter ſe reſpectu amabilis propter aliud: vt ſi queratur vtrum deus ſit nobilior/et amabilior omni creatura/aut felicitas virtute: ⁊ reſpondetur q̄ ſic. nam omne amabile propter ſe melius/copioſius/durabilius/ potentius/actualius/ſapientius/ deſiderabilius eſt amabili propter aliud. Negatiue vero econtrario: vt nullum amabile propter aliud eſt melius/ et deſiderabilius amabili propter ſe. ¶ Ad voluntatem reducuntur omnes virtutes gratificantes nos deo: vt gratia/charitas/ et omnia vota/ et omnes miſſe/ et omnes deprecationes/ et omnia ieiunia/ et cordis contritio: dolor de commiſſis/ et omnes animi affectus: vt letitia/gaudium/ triſtitia/ et omnis naturalis appetitus/ et motus per ipſum: vt concupiſcentia/ irascibilitas: et omnis deuotio mentis/ et omnis proſtratio: vt humilitas capitis/ et genuflexio/et omnis perſonarū acceptio/et gratificatio/ et omnis dictio ſobrietatem importans: vt temperantia/abſtinentia/⁊c̄. ¶ Virtus eſt duplex: naturalis/et moralis. Naturalis reperitur in rebus naturalibus. Moralis vero causatur a voluntate: de qua datur ſcientia moralis: et iura poſitiua/ et diffinitur generaliter in arte virtus: ſiue qua quicquid eſt primitiuum/ verum / et neceſſarium eſt vitioſum: quod eſt impoſſibile. Et ſua ſynonima ſunt conſtitutum (nā ipſa eſt origo vnionis) compoſitum/regulatum/ortum/ productum/ emerſum/ et omnia que ortum habent ab aliquo priori principio: et ſunt concreta virtutum: vt iuſtum/ dignum/ laudabile/ equum/ temperatum/ prudens/ ſobrium/ benignum/et dicitur virtus/id eſt vigoris rectitudo: de qua datur regula. q̄ ſemper de actu reſpectu habitus concludatur affirmatiue per maioritatē finis eſſe/ et perfectionis. De habitu vō negatiue ꝑm minoritatē. vt omnis actus bonus operandi melior eſt/et appetibilior ſuo habitu/et ratio eſt: quia habitus eſt quedam forma: eius vō actus eſt operatio: modo forma eſt propter operationem: et non ecōtrario. vnde Ariſtote. xj. Metaphy. Actus eſt melior ſua potentia. et in Ethicis. Non fortiſſimi/ſed qui certāt coronantur. Idem Licero. j. Officiorum.

De voluntate et eius ſynonimis ac regula.

De virtute ⁊ eius ſynonimis ⁊ regula

Omnis

Omnis enim virtutis laus in actione conſiſtit:ad virtutem reducuntur omnes actus/et habitus poſitiui et priuatiui/vt virtutes et vitia:de quibus inferius in nono ſubiecto dicetur. ¶ Veritas ſm Ariſtote.ij. Metaphy.eſt adequatio rei ad intellectum:ſed diffinitur in arte generaliter:prout eſt ratio:vt omnia ſint vera:nam ſi veritas non eſſet primitiua ⁊ neceſſaria:omne ens primitiuum falſum eſt ⁊ erroneum/ qđ eſt impoſſibile. ſynonima ſunt ratio eſſendi/ ratio formalis/ quiditas/adequatio/cõformatio/approbatio/ valitudo/auctorizatio/ regiſtrũ/ ratificatio/ probatio per veritatem: verum adheret intellectui: et intellectus vero:et eſt veritas vera entitas/vel verborum reitas:de qua datur regula/ꝙ de ente poſitiuo reſpectu priuatiui ſemper concludatur affirmatiue ſm maioritatem eſſe finis/ et perfectionis: de priuatiuo autem aut de minus poſitiuo negatiue per minoritatem finis eſſe et perfectionis:vt omne poſitiuum perfectius eſt ente priuatiuo:omne videns perfectius eſt ceco:et lumẽ tenebra:iuſtũ iniuſto:omnis vita perfectior/melior/copioſior/ ſufficientior/ actualior/potentior/ ſcibilior/ deſiderabilior/virtuoſior/verior/etiam glorioſior eſt morte et priuatione. ¶ Et reducuntur ad veritatem omnes articuli fidei/omne teſtimonium/teſtamẽtum/ omnia que dicuntur eſſe:vt ens/eſſentia/entitas/res/reitas/ et omnia poſitiua/ aliquid/et aliquiditas: et omnis approbatio: vt canonizatio ſanctorum/ ſanctificatio rerum/confeſſio/profeſſio/et omnes actiones formales eſſendi: et omnis fidelis et infidelis/prout dicunt actualitatem eſſendi. ¶ Gloria eſt dupler: adequata/et inadequata: adequata eſt in vltimo termino/ qui eſt deus benedictus:ad quem omnia ordinata ſunt:inadequata vo eſt vnaquęq; delectatio prima excepta.et diffinitur generaliter in arte:et talis eſt/vera neceſſaria/ et primitiua:et ſi ipſa non eſt:omnia ſunt in labore et pena:qđ eſt falſum ⁊ impoſſibile.ſua ſynonima ſunt leticia/gaudium/ſolatium/iocunditas/felicitas/proſperitas/alacritas/laus/fama/victoria/triumphus/chorea/ exultatio/decus/ ornamentum/ pulchritudo/ venuſtas/ habitus/ bonor/ iubilatio/ vſus et fruitio: alacritas eſt in facie:leticia in mente:iubilatio in corde:ſolatium in rationatiua:gaudium in anima:iocunditas in ſpiritu. ¶ Et nota ꝙ proprie tales emanationes a propriis principiis ſubſtantialibus non dicuntur ſynonima:ſed eorum ſimilitudines/et vicinitates ſm magis ⁊ minus:ideo artiſta debet eis vti/ponendo differentiam et concordantiam per angulum viridem:⁊ dicitur gloria gauiſa quies: de qua datur regula/ꝙ de proſperitate reſpectu delectationis et gaudij ſemper concludatur affirmatiue ſm maioritatem finis eſſe et perfectionis. De delectatione vo/aut gaudio negatiue:vt omnis proſperitas melior/ſufficientior/ durabilior/potentior/ ſcibilior/ deſiderabilior/virtuoſior/et glorioſior delectatione/et gaudio. patet:quia proſperitas eſt in maioritate finis eſſe et perfectionis: delectatio vo ſiue gaudium in minoritate finis eſſe et perfectionis. Ad gloriam reducuntur omnes ſtatus beatitudinis et fortune/ac infortunij/ et omnis ratio gaudij/et vocum armonia:omnis dies feſtinus/et ſuauis odor:et omnis ratio mortis et triſticie:nam oppoſitorũ eadem eſt diſciplina.ſequuntur regule principiorũ reſpectiuorum. ¶ De differentia que eſt principium reſpectiuum ſecunde figure datur etymologia:nam ipſa eſt diſtincta ferentia: et ſic diſtinctio/ et ipſa diffe-

De veritate eius ſynonimis ⁊ regula

De gloria et eius ſynonimis ac regula.

De differẽtia ꝛ eius synonimis ac regla

rentia se habent tanꝝ superius et inferius: nam vbicunꝙ est differentia: est distinctio/et non econtrario: nam inter conceptus quidicos est distinctio: et tamẽ differentia ibi locum non habet: est tamen differentia principium substantiale/ et omnino generale ad omnes differentias specificas ꝛ numerales: et diffinitur in arte: est enim claritas conceptuum. vnde Aristote. Eadẽ sunt principia essendi/cognoscendi/et distinguendi. et sue emanationes sunt alietas/discretio/ pluralitas/multiplicatio/ diuersitas/diuisio/ dissimilitudo/ disproportio/ disparitas/ varietas/ non idẽtitas/ multiplicitas/ separatio/ remotio/ longinquitas. Ad differentiam reducuntur omnia nomina propria/ et cognomina/ agnomina/et pronomina primitiua/et demonstratiua: et omnes propositiones singulares/et indefinite: de qua datur talis regula/ꝙ per pluralitatem maiorem ꝛ dissimilitudinem semper concludatur affirmatiue: per vnitatẽ vero similitudinẽ/et vnionem negatiue: nam omnis differentia arguit pluralitatem: et omnis pluralitas differentiam: et nullum indistinctum arguit pluralitatem: patet/quoniam id quod est indistinctum/est absolutum/et vnum: ideo arguitur mixtim sic. Omnis differentia melior/ sufficientior/firmior/ potentior/ ꝛc̃. est in pluralitate/ ꝙ in vnitate: omnis differentia peior/ defectuosior/ fragilior ꝛc̃. est in vnitate ꝙ in pluralitate: patet. quia ratio differentie stat in pluralitate: ergo deficit in vnitate/et sic omnis distinctio se totis obiectiua melior/maior/stabilior est subiectiua/ et subiectiua generica/et generica essentialis: et essentialis numerali/ et numeralis reali/et realis formali/et formalis ex natura rei/et ex natura rei distinctione rationis: nisi sumatur distinctio seu differentia ab extremis.

De concordãtia ꝛ eiꝰ synonimis ac regula.

¶ Concordantia est principium respectiuum omnino generale in sua coordinatione: vt patet per eius scalam in angulo concordantie: et habet sua synonima: quibus variatur/ et specificatur/ et sunt idẽtitas/ similitudo/ equalitas/ propinquitas/ vnitas/ proportio/paritas/ coniunctio/vnio/conuenientia/ cuius etimologia est concors cãtia: et ad ipsam reducuntur omnes idẽtitates/ similitudines/et omnes affinitates: et omnia que dicunt vnionem: vt matrimonium: et omnia que dicunt conuenientiam: vt pactum/et omnia que dicunt paritatem: vt amicitia/ pax: et omnia abstracta/ vniuoca/ signa/ vniuersalia: et omnes propositiones vniuersales: et omnes vnitates fraternales: vt totum/ciuitas/plebs ꝛc̃. De ipsa contrarietate datur talis regula/ꝙ semper concludatur affirmatiue per vnitatem maiorem similitudinem et vnionem: negatiue vero per minorem vnitatem et similitudinem: vt si queratur. Vtrum angelus sit perfectior: et dicitur ꝙ sic: nã omne deo similius est perfectius minus simili/ nullum dissimilius perfectius simili deo: et sic omnis concordantia melior/maior/ firmior/ ꝛc̃. est in vnitate et similitudine/ ꝙ in pluralitate/ et dissimilitudine: nam omnis concordantia/seu idẽtitas rationis melior/maior ꝛc̃. est idẽtitate seu concordantia ex natura rei precise/et ex natura rei formali/ et formalis reali/ et sic de alijs.

De contrarietate ꝛ eius synonimis ac regula.

¶ Contrarietas est principium omnino generale in suo genere: ad quam quidem contrarietatẽ omnes contrarietates reducuntur: vt patet ex. j. ℞ Physicorum. ꝛ specificatur bis emanationibus: et sunt extraneitas/ incompossibilitas/ totalis separabilitas/ impermissibilitas/resistentia/inimicitia/ desistentia/et generaliter omnes oppo-

fitiones:et ſic eſt principium vniuerſale diffuſum in principijs ſubſtantie: in qua ſunt fines contrarij/et ſpecifice particulares: ſicut caliditas/et frigiditas/ humiditas/et ſiccitas/ ponderoſitas et leuitas:et ſic de alijs/que inclinationē habent ad fines contrarios:et dicitur contraria reitas ꝑm etbymologiam vocabuli.et ad ipſam reducuntur omnes oppoſitiones: vt relatiua/oēs qualitates/ diſproportiones/priuationes/ſeparationes:vt diuortium matrimonij: et omnes controuerſie: et omnia analoga: et omnes particulares propoſitiones:et propoſitiones accuſatiuo deſeruientes:vt cōtra/aduerſus ⁊c̄. ¶ Principium eſt multiplex vt viſum eſt in ſecunda figura: et ipſum eſt vniuerſaliſſimū/ in quo apparēt principia ſpecifica/et particularia ipſo diffuſo in partibus ſubſtantie:vt patet ſequēdo ordinem nature:cuius emanationes ſunt primitiuitas/principalitas/cauſalitas/auctoritas/preordinalitas/precipuitas/originalitas/prioritas/anteceden tia:et dicitur principium quaſi primum tenens ſtatum/et ad ipſum reducuntur omnes termini a quo:vt agens/potentia:⁊ omnis ratio cauſalis:vt efficiens/formalis/materialis/et finalis/et omnis actus originis:vt incboare/incipere ⁊c̄. et omne antecedens/ precedens/ et omnis ingreſſus vt ianua: et propoſitiones deſeruientes ablatiuo vt a/ab/ex/de/⁊c̄. et omnia predicamenta/,et de ipſo principio datur regula/ꝙ ſemp cōcludatur affirmatiue de cauſa reſpectu principij ſimpliciter dicti ꝑ maioritatē finis eſſe ⁊ perfectiōis/⁊ de cā finali reſpectu efficiētis/ et de efficiēte reſpectu formalis/⁊ de formali reſpectu materialis. Exēplū primi: de ſubſtātia que eſt nobilior/⁊ perfectior omni accidēte:ex eo:qꝛ eſt cā omniū accidentiū in triplici gñe cauſe:videlz efficiētis/materialis/ et finalis/ex.vij. ¶ Metaphy.de cā effectiua inſimul patet in deo reſpectu creature. De formali autem/de aīa reſpectu corporis:et oīs cauſa finalis et efficiēs nobilior/⁊ pfectior eſt effectu. patet/ qꝛ cauſa eſt indepēdens:effect⁹ vo dependēs/ſiue ordinat⁹. ¶ Itē oīs cā prior eſt ſuo effectu fundamētaliter intellige: et non formaliter:cū ſint relatiua. Oñe principiū primū eſt in ſuo gñe. ¶ Medium diffinit ī arte:⁊ eſt ſubiectū fini: inquātū finis infuit principio ſuā ſimilitudinē:⁊ eſt ſubiectū principio/inq̄tū principiū refluit fini illā ſimilitudinē:de qua finis ipſum induit.vñ rōne influētie et refluentie amborum eſt conſtituta ſubſtantia de ambobus:⁊ omnes partes ſunt cōiuncte:in vniuerſali medio poſſunt attingi media particularia queſita conſeruando illud qō de vniuerſali medio predixim⁹: vt hoc affirmādo/vel negando/et dicitur medium quaſi a metis diſtinctum. Emanationes ſunt dimidium/via/tranſitus/perfectibile/inſtrumentum/perfectiuitas/ et ad ipſum medium reducuntur,omnia cingula:vt zona/ corrigia/ et omnia inſtrumenta artificialia: vt malleus/ſecuris ⁊c̄. Omnia moralia:vt virtutes/ vitia/et oia intelligibilia: vt ſubſtātie/et artes/ et omnis habit⁹ poſitiuus/ vel priuatiuus/ et omnia membra corporalia/quibus principaliter operamur:vt oculus/manus/ pedes ⁊c̄. et omnes actus et operationes/ quibus aliquid in eſſe ponitur:et omnes menſure/ quibus res menſurantur:vt linea/ figura ⁊c̄.et omnia que dicunt vinculum in terminū a quo/et in terminum ad quem/ſacramenta/ et omnia opera miſericordie/et omnia precepta legis. ¶ Et nota ꝙ nō eſt incōueniens vnum et idem diuerſis reſpectibus ad diuerſa principia artis reducere/ſeu applicare/

De principio et eius ſynonimis ac regula.

De medio et eius ſynonimis ac regula.

proxime dicta reducũtur ad bonitatem (vt dictum est) inquãtum bona sunt: et ad medium inquãtum mediant inter principium ⁊ finem: reducuntur etiam ad medium, prepositiones dicẽtes motum/vt in/per/per quid: per quem/ et omnia verba que dicunt motum/ vel transitum: vt vado/ pergo/ curro/ ⁊ omnes compositiones quibus totũ efficitur ⁊c̃. De medio datur regula per respectum ad extrema/ ꝙ semper cõcludatur affirmatiue: vt omne medium arguit principium et finem: omnis vacuitas medij priuat finem: omne medium ponens extrema melius est priuatione ⁊c̃. ¶ Sub fine vniuersali sunt alij fines/ in quibus principia substantie quiescunt/ quando attingunt hoc quare sunt: sicut bonitas/ magnitudo ⁊c̃. que quietem habent: quando constituta est substantia: et substantia quãdo constitutus est angelus: aut corpus primum sequendo ordinem nature: ac etiã extra ordinem: vt in artificialibus: sicut principia ferri: que habẽt quietem in suo fine: qui est sub fine hominis: quoniã si homo nõ esset: principia illa finẽ non haberent: ⁊ ipse finis est generalis: in quo relucent ⁊ apparent fines speciales ꝑm processum artis sue. Emanatiões sunt perfectio/ effectus/ extremitas/ posterius/ vltimum/ quies/ status/ complementum/ adeptio ⁊c̃. Et dicitur finis complementum rei: et reducuntur ad ipsam omnes status perfecti: vt esse beatum/ felicem/ et gradus indiuiduales/ intentiones prime. Ad finem priuationis reducuntur omnes priuationes tam naturales/ ꝙ morales/ ⁊ artificiales. De fine datur regula: ꝙ semper concludatur affirmatiue per posterius vltimum et terminationem: vt omne posterius arguit prius ⁊ vltimum primum/ terminatio principium/ et medium/ et omne existens esse/ et omne esse essentiam/ essentia naturam/ natura quiditatem/ et quicquid est persona id est suppositum indiuiduũ/ et singulare: et omnis finis propter se melior/ potentior fine propter aliud: nam summus finis est deus: quem omnes fines appetunt. ¶ Est maiorítas substantialis et accidentalis: substantialis est/ vt possit esse imago immensitatis/ magnitudinis: cum sit ratio naturalis/ ꝙ in parte naturali reperiatur plus de similitudine ꝙ̃ in parte accidentali: quoniam substantia maior est quocunq; accidẽte (vt probatum est in tertia figura) et maiorítas substantialis et accidentalis/ prout vniuersalis transmittit similitudinem suam in partes: quarum quedam sunt maiores alijs: et hoc ꝑm capacitatem recipientium. vnde Aristote. iij. de anima. Quicquid recipitur/ ad modum recipientis recipitur: et sic particulares maiorítates relucent in vniuersali: cuius emanationes sunt superiorítas/ sublimitas/ eminentia/ supereminẽtia/ transcendentia/ excellentia/ superexcellẽtia/ dominium/ regnum magis perfectum/ ⁊ magis plenum: magis sufficiẽs ⁊c̃. Et dicitur maiorítas quasi maior superiorítas: et reducuntur ad ipsam oẽs gradus dignitatis: vt esse dñm/ regem ⁊c̃. et omnia que dicunt excessum magnitudinis: vt summus/ maximus: et omnes gradus comparatiui/ et superlatiui: et de ipsa maiorítate datur regula/ ꝙ semper concludatur affirmatiue per superius/ dignius/ et perfectius: negatiue vo per contrarium. vt omnis maiorítas maior/ et nobilior est minorítate: nulla minorítas nobilior est maiorítate/ patet: quia maiorítas dicit superiorítatem: minorítas vo inferiorítatem: et quia maiorítas/ equalitas/ et minorítas relatiue se habent/ eadem est disciplina.

De fine ⁊ eius synonimis ac regula.

De maiorítate et eius synonimis ac regula.

Est tamen

¶Est tamen equalitas substantialis / in qua sunt sustentate equalitates accidentales :et in qua finis concordantie/bonitatis/magnitudinis ꝛc.quiescit:hac ratione bonitas / magnitudo ꝛc.se habent substantialiter ad essendum partes equales substãtie:hec equalitas in substantia existens transmittit similitudinẽ suã in operationibus ad extra:sicut homo qui sub ratione bonitatis/magnitudinis ꝛc.agit aliquod opus equaliter bonum:et magnum substantialiter: ꝛ accidentaliter/substantialiter sicut homo!/ qui equaliter generat hominem bonuꝫ ꝛ magnum:accidentaliter sicut medicus/qui medicinam gradat:et de equalibꝫ gradibus quãtitatiue /et proportionabiliter:quãtitatiue/quãdo partes sunt in equali quantitate secundum pondus proportionabiliter:sicut gradare in decoctione primum gradum frigiditatis cum secundo gradu humiditatis ꝛc.emanationes sunt iusticia /equitas/pꝛoportio/commensuratio/paritas/mẽsuratio quiditatiua /mensura ponderatiua ꝛc.et dicitur equalitas/quasi equa entitas: et omnia que ad concordantiam reducuntur / ad equalitatem reduci possunt: nam idem est iudicium .Dicitur in arte/ꝙ minoritas est ens circa nihil:quia nõ est aliquid quod/sit ita proprie nihil sicut minoritas :quoniam si esse posset: minoritas non esset id quod est: etiam maioritas perderet esse suum:et hoc idem seqꝛet suo modo de equalitate q̃ stat inter maioritatẽ ꝛ minoritatẽ.¶Item/nõ esse esset aliqd : qõ est impossibile :minoritas est pars substãtie :in qua substẽtãtur omnes minoritates aliorum principiorum:et per quam partes substantie se habẽt ad non esse :sicut simplex bonitas/in qua est ita magna minoritas/qõ per seipsam esse nõ potest:nec stare hoc quod est:sed oportet ꝙ sustẽtetur in illis partibus substantie :et quod sit in illis:ꝛ per illas:et quãdo partes ille deficiunt bonitati/deuenit bonitas in priuationem per viã bonitatis/que cũ minoritate habet concordantiam:in hac minoritate generali attingit veritas minoritatũ spãlium discurrendo per omnia obiectiue :et subiectiue: eius emanationes sunt infinitas/inferioritas/ paruitas/egentia/indigentia/miseria/seruitus/inopia/subijcibilitas /obligatio/defectus/ infirmitas/fragilitas / inutilitas/imperfectum /mobile/ vacuum insufficiens/ꝛc. Et dicitur minoritas quasi minoꝛ entitas:et ad ipsam reducuntur oẽs gradus inferioꝛes:vt esse vassaluꝫ scutiferum/seruuꝫ/et omnia priuatiua/ et oĩa que dicunt cadentiaꝫ magnitudinis:vt penuria/paupertas:et omnes gradus positiui/cõparatiui/ꝛ superlatiui/ cum detrimento:vt neq̃/nequioꝛ/nequissimus:et omnes actus ĩ nihil tẽdentes. et hec sufficiant.

De equalitate et eius synonimis ac regula.

De minoritate ꝛ eius synonimis ac regula.

IAm sic rimatis et exquisitis/reuertamur vnde digressi sum⁹. Est enim homo q̃ est omnia participans naturam omniũ creaturaruꝫ deducibilis per principia et regulas secunduꝫ eius capacitatem:nã habita noticia eius/facile haberi potest noticia omniuꝫ creaturarum/quam eminẽter in se continet:tamẽ perfectioꝛi modo sine aliqua cõparatione deus benedictus:et vt punctum attingamus quem querimus/vtrũq; scilicet deũ et boĩem deducemus per principia predicta et regulas:vt in esse vnito perfectam habeamus noticiam omnium :nã ¶ regula est quedam vtilis ordinatio ex necessarijs principijs procedens/tanq̃ via

De natura mixta ex coꝛporali et spũali/q̃ natura humana dicta est.

compendiosa seu medium veniendi ad finem: et ꝫ multe sint regule: tamen ad ꝓ sens tantum decem ponimus: quas doctor noster in quarta parte tractat: sunt ergo deus et homo deducibiles per predictas regulas: sed anteq̄ ad talem deductionem deueniamus/ videndum est quot sunt regule: et quid vnaquęq; in se sit: sunt enim decem regule regulantes intellectum ad debite respondendum: videlicet vtrum/ quid/ de quo/ quare/ quantum/ quale/ quando/ vbi/ quomodo/ et cum quo/ prima in ordine tractandi est vtrum: et sue species sunt dubitatio: que tanq̄ genus ponitur: et affirmatio/ et negatio/ quibus determinatur dubitatio secundum iudicium repertum in arte. ¶ Pro cuius euidentia est notandum quod si preponatur questio sub tali interrogatiuo: videlicet vtrum: vel an/ artista debet facere quatuor/ aut quinq; per ordinem. ¶ Primo debet attendere circa sensum questionis. Secūdo circa intentum querentis: an inuestigatiue/ aut tentatiue querat. Tertio debet supponere vtrāq; partē esse possibilē sub disiunctione. Quarto debet recurrere ad loca huius artis: in quibus explicata est talis questio. Quinto et vltimo debet ad questionem respondere secundum iudicium repertum in arte: et hec questio non dicitur ostensiua veritatis: sed inquisitiua veritatis: nec querit de aliquo sensibili sub tali ratione: quia tunc nō indigeret intellectu: sed sensu secundum sententiam Aristotelis. nam qui querit an nix sit alba: non indiget intellectu/ sed sensu: ⁊ relinquere sensum et quere rationem est debilitatis ītellectus: nec etiam querit de aliquo credibili sub tali ratione: vt simplices/ qui scōm Aristotelem a longe speculantur/ nō debent querere sub dubitatione illa que fidei sunt: sed debent facere vt cecus/ qui nō videt solem: sed credit videntibus/ qui constituti in ecclesia esse debent: ad quos scribit beatus ¶ Petrus in sua canonica dicens. Estote semper parati ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea re/ que in vobis est spe et fide: nec etiā questiones facti debent queri per hanc regulam: nam quis probabit ¶ Moysen recepisse a deo legem in monte Sinay: nisi credatur libris hebreorum? vel Justinianum condidisse leges ⁊c. nisi credatur historijs? inquantum talis questio est intelligibilis his quibus preponitur: et etiam interrogantibus admittenda est: aliter vero non. ¶ Item/ artista huius artis non debet captiuare intellectum aliqua opinione: sed vnunquodq; per artem enucleare/ et probare secundum eius processum: que necessaria et verissima est: vt si queratur/ vtrum deus sit? respondēdum est affirmatiue iuxta processum prime figure: ⁊ vtrum homo sit visibilis? ⁊ sic de alijs: vnde duo sunt actus intellectus: videlicet credere: et intelligere: et in generando scientiam intellectus primo credit/ vt finaliter intelligat: et sit successiuus in sua operatione: et talis actus non est sibi proprius: sed intelligere: ideo in tali actu credendi generantur fallacie: et per consequens opiniones: per actum vero intellectus generatur scientia: que est noticia habita de conclusione per premissas: ideo secundum istos duos actus triplex est syllogismus demonstratiuus/ videlicet dialeticus/ siue opinatiuus: et sophisticus. Demonstratiuus est secundum quem in habendo ipsum scimus: nam scire est rem per causam demonstrare seu cognoscere. ¶ Unde est notandum/ q; triplex est demōstratio: videlicet quia/ propter quid/ et per equiparantiam. ¶ Demonstratio

Debis q̄ artista cōsidera re debet ante q̄ ad questionem respondeat.

Quomodo generant opiniones et fallacie. ꝫ tripli ci demonstratione.

quia eſt quando demonſtratur cauſa per effectum: vt creatura eſt: ergo & creator: album eſt: ergo albedo: et talis eſt dialetica demonſtratio. ¶ Propter quid eſt quãdo effectus demonſtratur per ſuam cauſam: et id quod demonſtratur/eſt neceſſarium. ex primo poſteriorum. vnde Ariſtoteles in eodem. ſcientiaꝫ demonſtratiuam neceſſe eſt eſſe ex veris/et primis/ et immediatis prioribus et notioribus cauſis concluſionis. Et principium demonſtrationis eſt propoſitio immediata: qua non eſt alia prior: et in tali demonſtratione media ſunt in eodem genere cum extremis/ex vndecimo Metaphyſices. et primo Poſteriorum/ ex eodem genere oportet vltima & media eſſe: vt patet in iſto ſyllogiſmo: omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia: in iſto ſyllogiſmo due premiſſe demonſtrant id quod eſt in concluſione: et illud vocatur ſcientia proprie dicta. ¶ Eſt alia demonſtratio/que eſt potiſſima omnium aliarum: ex eo/quia altiſſima demonſtrãtur per eam: vt ſunt articuli fidei: et talis dicitur demõſtratio per equiparantiam: et eſt quando equale minus notum demonſtratur per equale magis notum: vt patet per totaꝫ primam figuram. ¶ His habitis/datur modus reſpondendi ad predictam queſtionem de vtrum: nã illud de quo eſt queſtio: vel ſe tenet cum eſſe/et perfectione/aut cum non eſſe et imperfectione: ſi cum eſſe et perfectione/ talis dubitatio affirmatione eſt determinanda: ſi vero cum non eſſe et imperfectione/ determinanda eſt negatione: et ſic omne eſſe eſt affirmandum: omne non eſſe negandum: et omne perfectum eſt affirmandum: omnisq; defectus negandus: vt in noſtro propoſito: vtrum deus ſit. et vtrum homo ſit viſibilis. ¶ Quo ad primam queſtionẽ dicit q; ſic: vt probatum eſt ſuperius: nam bonum eſt ipſum eſſe et malum non eſſe: et poſito ipſo/omnia alia in eſſe poni poſſunt: et remoto/remouentur omnia: ideo neceſſarium eſt ipſum/non ſolum neceſſitate actus: quia eſt/ſed et neceſſitate ſubiecti: q; aliter eſſe non poteſt: de homine non eſt dubium: quia ſenſui ſe offert: q; q; hoc videatur: tamen non eſt verũ abſolute: cuiꝫ obiectũ viſus ſit color proprie: iam homo abſolute non videtur/ put ab omni poſteriori abſoluitur: ſed bene per accidẽs: prout accidentia ducũt nos in noticiam eius vnde Ariſtoteles primo de anima. accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum qõ quid eſt. Et ſic poſſunt cauſari paralogiſmi/ſeu fallacie: et deceptiones/ credendo id eſſe verum quod eſt falſum: et econtrario. Et dabimus exemplum per omnes ſpecies regularum. eſt enim paralogiſmus apparens ſyllogiſm⁹: eo q; ſophiſta vtit ſcẽarijs reb⁹ et ex naturã ꝯſideratis: artiſta vo veris cõditionib⁹ primitiuis et naturalibus: ideo facile cognoſcere poteſt oẽs fallacias/ que ſunt contra veritatem: vt patet in ſequẽtib⁹: et primo/p primã ſpeciẽ de vtrũ/que verſat circa poſſibile et impoſſibile paralogiſat ſic/ credendo vtrã q; partẽ cõtradictiõis eſſe poſſibilẽ. nullũ dubiũ eſt affirmabile: quoddã dubiũ ẽ affirmabile/ g; ꝺddã dubiũ ẽ affirmabile: nõ ẽ affirmabile: maior ẽ duplex: eo q; ex ſenſib⁹ rijs ꝯſtat: nã nullũ dubiũ/ iquãtũ dubiũ ẽ affirmabile/eo q; dubiũ eſt nõ eſt de genere affirmatiõis/alio modo eſt affirmabile ꝓpter hoc/quia dubiũ eſt actu: cum quicquid eſt actu ſit affirmabile: minor ſimpliciter eſt vera: eo quia

De queſtionibus et regulis artis & primo de vtruꝫ.

De modo paralogiſandi p omnes regulas huius artis & primo per vtrum.

ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ℣er secundam speciem nulla affirmatio est negabilis:quedam affirmatio est negabilis:ergo quedam affirmatio est negabilis ꝛ non est negabilis:maior est dupler:eo qꝛ habet duos sensus contrarios:sed ꝙ affirmatio inquantum affirmatio non est negabilis: eo quia inquantum huiusmodi non est de genere negationis: sed inquantuꝫ affirmat falsum est negabilis:sicut si dicatur:homo est lapis/maior simpliciter est vera:eo quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ℣er tertiaꝫ speciem nulla negatio est affirmabilis:quedam negatio est affirmabilis:ergo quedam negatio est affirmabilis/ ꝛ non est affirmabilis: maior est dupler: eo quia primo modo negatio inquantum negatio non est affirmabilis:quia in quantum huiusmodi non est de genere affirmationis:sed inquantum negat verum est negabilis:sicut si dicatur.deus non est:minor simpliciter est vera:eo qꝛ ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶Questio de quid querit de duplici quiditate intrinseca ꝛ extrinseca siue absoluta/ ꝛ respectiua:ꝛ secũdum hoc quatuor sunt species eius:vꝫ quid est in se:ꝛ quid habet in se absolute:quid est in alio:ꝛ quid habet in alio respectiue:vt si queratur de deo/quid deꝰ est in se:dicitur quod est illud suprenum bonum / quo maius excogitari non potest. ℣er secundam speciem habet quicquid perfectionis est in se:vꝫ bonitatem suprenam/magnitudinem infinitam/eternitatem ꝛc. ꝛ hoc formaliter ꝛ essentialiter:coessentialr autez bꝫ suas ꝓprietates psonales. ℣er tertiã speciẽ est in alio gubernans/conseruans/glorificans ꝛc. ℣er quartam speciem habet in alio dominium/ꝛ potestatez ꝛc. de homine si queratur quid est i se:dicendũ est ꝙ est animal rationale. ℣er scõam speciem habet in se corpus ꝛ animã. ℣er corpus habet animal/corpus animatum/corpus primum nature in eo specificatuꝫ ꝛ per corpus substantiam/per substantiam bonitatem/magnitudinem ꝛc. ꝛ per animam habet similiter substantiaꝫ ꝛ spiritualitatem. b aut c. ꝛ per substantiam habet bonitatem/magnitudinem ꝛc. ꝛ sic duobus modis est homo discurribilis spiritualiter/ ꝛ corporaliter:sed quia doctor noster discurrit intellectum in arte ꝛ per illa que dicta sunt de eo ꝛ de inclusis formaliter in corpore eius notitia haberi potest:cum noticia totius dependeat a noticia partiuꝫ. ¶Sed pro maiori eius euidentia/quo ad suum esse totale ipsum discurremus:habet ergo formaliter predicta:ꝛ sic sua bonitas est constituta ex duabus bonitatibus:vꝫ corporali ꝛ spirituali:ex duabus magnitudinibus ꝛc. tamen nobilior/perfectior/durabilior/stabilior/potentior/sapientior/desiderabilior/virtuosior/verior/ꝛ gloriosior est anima ꝙ corpus/ ꝛ spirituali bonitate ꝙ corporali:ꝛ ꝙuis eadem sit substantia ex parte corporis ꝛ anime:ꝛ per consequens eadem bonitas /magnitudo ꝛc. absolute tamen quia ratione spiritualitatis maiorificantur contracta ad esse a nume/idcirco predicta verificantur de ipsa. ℣er tertiam speciem quid est homo in alio distinguendum est:vel querit de homine in esse obiectiuo ꝛ specifico:vel de homine in esse subiectiuo ꝛ particulari:si obiectiuo/est in suis particularibus actu/aut potentia precise includens quiditatem/naturam essentiam/ ꝛ esse essentie/ in esse vero subiectiuo et particulari/vt Adam tempore innocentie erat iustus in iusticia et rectitudine eius mentis ad deum/et in generatio

De scõa questiõe p. ℒ. designata ꝛ eius mõ pralogisandi.

ne actiua fuit pater generando ſuum filium Laym ꝛc. ¶Per quartam ſpeciem homo hꝫ in alio quicquid hꝫ in ſe obiectiue/ſubiectiue vero hꝫ dominiū i ſeruo et rex in regno ꝛc. ¶Per primam ſpeciem de quid paralogiſatur. ſic nulla diffinitio ẽ diffinitū: quedã diffinitio eſt diffinitum: ergo quedam diffinitio eſt diffinitū/et non diffinitū: maior eſt dupler: eo qꝛ pꝛio mõ diffinitio inquantū diffinitio nõ eſt diffinitū: qm̃ inquãtū hmõi ſignū eẽt ſignatum: cū diffinitio ſit ſignum diffiniti: ſed inquantum per diffinitionem et diffinitum eadem res impoꝛtatur: vnum eſt reliquum: et ecõtrario/minor ſimpliciter eſt vera: qm̃ ponẽdo ſecũdū ſenſum maioris priuat primū. ¶Per ſcõam ſpeciẽ arguitur ſic. nullum ens habet in ſe ſeipſum: ſed quoddam ens hꝫ in ſe ſeipſum: ergo quoddaꝫ ens hꝫ in ſe ſeipſum: et nõ habet in ſe ſeipſum: maior eſt dupler: quia primo modo intelligitur in creatis: nam habitus et habituatus differunt/ſicut accidens ⁊ ſubiecrũ: ſed ſecundo modo in deo/inquantum deus pater habet in ſeipſo deũ filium: habet in ſeipſo deum per eſſentiam: qui non differt/ſicut habitus ⁊ habituatus: ſed ſicut gignẽs et genitus idem per eſſentiam diuinam exiſtentes: maior ſimpliciter eſt vera: quia concedendo ſecundum modum maioris priuat primum. ¶Per tertiam ſpeciem arguitur ſic. nullum ens eſt in alio hoc quod eſt in ſeipſo: ſed quoddam ens eſt in alio hoc quod eſt in ſeipſo: ergo quoddam ens eſt in alio hoc quod eſt in ſeipſo: et non eſt in alio hoc quod eſt in ſeipſo: maior eſt dupler: quia primo modo intelligitur de creatis/in quibus in ſe/et in alio non ſunt idem: ſed ſecundo modo in deo deus pater eſt in deo filio id quod eſt per eſſentiam in ſeipſo per bonitatem/infinitatem et huiuſmodi. minor ſimpliciter eſt vera: quia concedendo ſecundum modum maioris priuat primum ¶Per quartã ſpeciẽ arguit̃ ſic. nullũ ens habet primo et per ſe in alio hoc quod habet primo et per ſe in ſeipſo: ſed quoddã ens habet primo et per ſe in alio hoc quod habet primo et per ſe in ſeipſo: ergo quoddam ens habet primo et per ſe in alio hoc quod habet primo et per ſe in ſeipſo: et non habet primo et per ſe in alio hoc quod habet primo/et per ſe in ſeipſo: maior eſt dupler: quia primo modo intelligitur in creatis/in quibus eſſentie ſunt diuerſe: et eſſe diuerſa habent: eo quia differunt numero: ſed ſecundo modo in deo deus pater habet primo ⁊ p ſe eſſentiam et eſſe in ſeipſo: et primo et per ſe in filio eandem eſſentiam/idẽ eſſe minor ſimpliciter eſt vera: quia concedendo ſecundum modum maioris priuat primũ. ¶Queſtio de quo querit de materialitate rei/a qua res deriuatur materialiter: et ſic habet tres ſpecies. ¶Per primam ſpeciem queritur de quo eſt ens primitiue? et reſpondendum eſt ſcõm reſpectum quem habet ad ſua inferiora ꝙ de nullo: ſed eſt primum ſubiectum in ſua coordinatione: vt ſi queratur de? de quo eſt primitiue? dicendum eſt ꝙ de nullo: ſed eſt primum ens/a quo effectiue omnia alia habent eſſe: homo etiam primitiue de ſe eſt in eſſe obiectiuo: toẽs particulares homines ab eo habent eſſe. ¶Per ſecundam vero ſpeciem eſt deriuatiue ſecundum reſpectum quem habet ad ſua ſuperiora: a quibus deriuatur nam ipſe eſt de materia prima omnium generabilium et coꝛruptibilium: deus tamen de nullo eſt deriuatiue: quia non de aliqua materia preexiſtenti: cuꝫ ſit infinitus et eternus: homo vero quia finitus/et limitatus eſt de materia ſpecifica

De tertia q̃ſtione p.d. de ſignata et eiꝰ modo paralogiſandi.

et forma compositus: videlicet de corpore / et anima: nam anima adueniens corpori componit hominem: et ipsum sub specie humana reponit / componendo sua principia innata cum principijs innatis corporis: et sic ex duabus naturis composita est vna substantia et natura: videlicet humanitas et suum concretum siue esse / est homo in esse specifico: in singulari vero esse ad quod ordinatur et in quo reatur est hic homo: videlicet sortes vel Plato. ¶ Ex quibus patet ibi esse plures deriuationes essentiales / et cõceptionales: de essentialibus satis ex superioribus patet: de conceptionalibus vero patet ex his que sequũtur. Prima est nature a quiditate. Secũda essentie a natura. Tertia esse ab essentia. Quarta esse singulare ab esse essentie. Quinta est esse existẽtie ab esse singulari: et licet non dicantur proprie deriuationes: ex eo / quia non arguunt materiam: tamen earũ retinẽt modum. Per tertiã speciem queritur / cui⁹ est deus? et dicẽdum est / q̃ suũ ipsius: homo vero est dei: et sortis / aut Platonis. Per primam speciẽ paralogisat sic. nullũ ens est de nihilo: quoddã ens ẽ de nihilo: ergo quoddã ens est de nihilo / ꝛ nõ ẽ de nihilo: maior est duplex: eo quia / ꝑmo modo si intelligatur materialiter est vera: quoniam non esse non est materia entis: sed si intelligatur creatiue / et non materialiter: omne ens est de nihilo: minor simpliciter est vera: qꝛ ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem sic. Nullum bile est de forma: quoddam bile est de forma: ergo quoddam bile est de forma et non de forma: maior est duplex: quia primo intelligitur in creatis / in quibus forma et materia sunt diuerse essentie: sed secundo modo si intelligatur in deo / filius est generabilis a forma patris ab omni materia denudata: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primũ. Per tertiã speciẽ arguit sic. Null⁹ subditus est de suo dño: q dam subditus est de suo domino: ergo quidam subditus est de suo domino et non de suo domino: maior est duplex: videlicet / quo ad materiam / et quo ad moralitatem: quoniam primo modo seruus non est de essentia domini sui: sed secundo modo est de domino eius: minor simpliciter est vera: quia ponendo secũdum sensum maioris priuat primum.

De questiõe de quare per e. designata ꝛ ei⁹ modo paralogisandi.

¶ Questio de quare habet duas species videlicet quare formaliter: id est per quam rem habet esse: et quare finaliter / id est propter quam rem: vt si queratur de deo per primam speciem quare est: dicitur q̃ non est per aliquam causam effectiue / aut essentialiter: cum ipse sit causa causalissima a nulla causa causata: sed omnia ab ipsa: aliter nõ esset id quod est: videlicet ens infinitum et eternum / sed limitatum. Potest tamen dici q̃ formaliter est bonus / magnus ꝛc. si vero queratur de homine / dicendum est / q̃ ipse effectiue est per deum: et essentialiter habet esse per suas partes essentiales: que sunt corpus et anima: et per secundam speciem si queratur / quare est deus? finaliter dicitur q̃ deus non est propter aliquam rem extrinsecam: vt patet per eius diffinitionem superius assignatam: tñ potest dici / q̃ essentia diuina est / vt fit emanatio proprietatum ab ea: aliter esset ociosa / vacua / et carens fine: et deus pater est vt sit filius: et pater / et filius vt sit spiritus sanctus. De homine autem dicitur q̃ est / vt multiplicet suam speciem vltimate tamen: vt deum intelligat: et amet: et quia anima est superior pars hominis: quo ad nobilitatem /

virtutem/ꝛc.agit homo ſecundum talem potentiam in inferioribus/gubernã-
do illa ꝛ mouendo ad finem quare ſunt: ꝛ durat ipſa anima durante humido
radicali(de quo inferius dicetur)ſed quia humidum nutrimentale ſibi deficit:
ex eo/ quia eſt in continuo motu influendo et refluendo per contrarias quali-
tates paulatim diminuitur/ ꝛ conſumitur: ꝛ ſic deficiente humido nutrimenta
li deficit humidum radicale/ex quo anima viuit/ ſeu conſeruatur: ꝛ ſic deficien
te tali humido radicali/ recedit anima: ex eo quia non habet ſubiectum diſ-
poſitum/quo poſſit eſſe coniuncta: ideo finaliter oportet/ ꝙ querat alium fi-
nem: et quando recedit/ portat ſecum ſpecies/quas in via acquiſiuit: quibus
cognoſcat finem iudicium ſibi datum: veniam/et huiuſmodi: et ſic plures ſunt
fines hominis ſubordinati. Ultimus tamen eſt intelligere: et amare deum pro
pter quem creata ſunt: et ſic mediante homine finem in Chriſto attingunt: vt i
ferius dicetur. ¶ Per primam ſpeciem de quare paralogiſatur ſic. Nullum
quare eſt propter finem: ſed quoddam quare eſt propter finem: ergo quoddaꝫ
quare eſt propter finem et non propter finem/maior eſt duplex: quia vno modo
in creatis quod eſt forma non eſt terminus ad quem: ſed ſecundo modo in deo
non eſt ſic: quia deus pater eſt forma a qua: et eſt pater/vt ſit filius ab ipſo geni-
tus: minor ſimpliciter eſt vera: quia ponendo ſecundum ſenſum maioris pri-
uat primum. ¶ Per ſecundam ſpeciem ſic. Nullus finis eſt propter quare: ſed
quidam finis eſt propter quare: ergo quidam finis eſt propter quare: et non eſt
propter quare. maior eſt duplex: quia in creatis finis non eſt de eſſentia forme:
ſed in deo non eſt ſic: quoniam in ipſo finis et forma ſunt eadem eſſentia ab
omni materia diſparata: minor ſimpliciter eſt vera: quia ponendo ſecundum
ſenſum maioris priuat primum. ¶ Quantum eſt queſtio querens de dupli-
ci quantitate: continua videlicet/et diſcreta. continuum ſecundum Ariſtote-
lem in predicamentis: eſt cuius partes copulantur ad vnum terminum com-
munem: diſcretum vero eſt cuius partes non copulantur ad vnum terminum
communem: tunc ſi queratur vtrum deus ſit quantus tali quãtitate cõtinua:
et dicitur ꝙ non: ex eo/ quia non habet partes/ quoniam ſi haberet partes:
iam eſſet finitus et limitatus per ſuas partes: homo vero qui ex pluribus par
tibus conſtat/eſt quantus tali quantitate cõtinua/ ac etiam et diſcreta: ex eo
quia diſcreta cauſatur ex diuiſione continui: ſecundum mentẽ peripatheticorũ
tamen tunc non erunt due ſpecies immediate quantitatis: ſi vna dependeat ab
altera: nec per conſequens oppoſite: eſt ergo homo quantus tali quantita-
te/videlicet continua/inquãtum ſua eſſentia pluribus eſſentijs copulatur: et
quia participat naturam omnium rerum corporalium/et ſpiritualium: iccir-
ca ſua eſſentia eſt magis extenſa/quam aliqua alia eſſentia creata: et ratio hu-
ius eſt: nam homo maiores perfectiones in ſe continet: dato ꝙ peccatum non
haberet: ex eo/quia ſecundum Auguſtinũ in de ciuitate dei/angeli ꝛ anime ſunt
equales natura: ꝛcũ hõ vltra icludat elemẽtatiuã/vegetatiuã/ſenſitiuã/ et imagi
natiuã/q̃ pfectiões ſunt: ergo ꝛc. ſi dicas ꝙ natura angelica itenſiue illas cõtinet
cũ portio ſuperior ꝛtineat inferiorẽ: verũ eſt: tñ dato ꝙ aia ꝛ ãgel⁹ ſint eq̃lis pfectio
nis/ſemp hõ maior erit i pfectiõe ãgelo: ẽ tñ vex/ꝙ rõne peti ꝑmi parẽtis ãgelica

De queſtiõe de quanto p f. deſignata ꝛ ei⁹ modo pa ralogiſandi.

natura est magis communiter intensa. ℙ Per tertiam speciez est vnus in esse obiectiuo vnitate specifica/ꝛ plures per accidens subiectiue: iuxta illud ℙ Porphirij in suis vniuersalibus. participatione speciei plures homines sunt vnus homo: deus est trinus in personis/ꝛ vnus in essentia: tamen talis quantitas non est accidentalis: cum nullum accidens sit in deo: sed est substantialis. ℙ Per primam speciem paralogisaꝛ sic. nullum quantum continuum est compositum: qꝺ dam quantum continuum est compositum: ergo quoddam quantum continuum est compositum/ꝛ non compositum: maioꝛ est duplex: quoniam in creatis simplex intensum continuum non habet/ex quo sit compositum: sed respectu prime cause omnia sunt composita: minoꝛ simpliciter est vera: qꝛ ponendo scm̃ sensum maioris priuat primū. ℙ Per scḋam speciem sic. ℕulla quãtitas discreta ẽ quantificabilis: quedam quantitas discreta est quantificabilis: ergo quedã quãtitas discreta est quantificabilis/ꝛ non quantificabilis. maioꝛ est duplex: qꝛqꝺ est in facto esse/ non est in fieri inquantum huiusmodi: sed potest esse iteram in fieri ratione multiplicatiõis compositi/aut numeri: minoꝛ simpliciter est vera: qꝛ ponendo scm̃ sensum maioris priuat primum. ℂ ℚuale est questio/siue regula/querẽs de duplici qualitate: propria vez/ꝛ appropriata. ℂ ℙro cuius euidentia est notandum/ꝙ proprietas propria est in duplici differentia: quedam est substantialis:ꝛ quedam accidentalis. ꝓprietas substantialis identificatur realiter cum eo/cuius est proprietas: qꝺ probatur sic. oẽ prescindens a quocunqꝫ posteri ei identificatur realiter cum omni incluso in eo: sed homo inquantum homo est prescindens a quocũqꝫ posteriori: ergo in tali esse identificatur realiter cum omni incluso in eo: sed risibilitas que proprietas est includitur in homine: ergo identificatur cum ipso realiter: maioꝛ prime consequentie est nota de se: ꝛ minoꝛ manifestatur per illam dictionem reduplicatiuam inquantũ: que soluz ponit illa que sunt de esse rei. ℂ ℚuo ad secundã consequentiam etiam patet: nam homo inquantum homo habet potentiam ad actum ridendi: aliter non posset peruenire ad ipsum actum: nec deus posset ei dare/si non esset capax illius proprietatis ꝛ eius receptionis in tali esse. ℍst alia proprietas extrinseca: que est de genere accidentis: ꝛ nil aliud est/ꝙ similitudo proprietatis substantialis: prout ordinatur exteriꝰ: nam quando homo est in proxima dispositione: ꝛ ordinatur actu ad actum ridendi: tunc fundatur in proprietate substantiali quedam aptitudo accidentalis: que est posterioꝛ apto nato/ꝛ talis est de genere accidentis: ꝛ habet pro termino actum ridendi ad extra: ꝛ talis non modo distinguitur (vt volunt thomiste) realiter a subiecto: sed etiam essentialiter genere subalterno: ꝛ se totis subiectiue. substantialis vero ꝛ intrinseca formaliter/secundus scotistas. ℚualitas vero appropriata siue cõmunis/est que pluribus cõuenit: vt albedo/nigredo/siccitas/que propria est terre appropriatur igni: ꝛ caliditas ignis aeri: ꝛ humiditas aeris aque/ꝛ frigiditas aque terre: ꝛc. in deo est proprietas substantialis: nã ḋcunqꝫ sunt in deo cũ designatiõe infinitatis/imẽsitatis ꝛ deitatis sunt ei propria/substantialiter tamen ꝛ ad intra paternitas est propria patri/ꝛ filiatio filio: spiratio vero passiua spiritui sancto. ℂ ℙ Per primam speciem paralogisatur sic. nulla propria actio est propria passio: sed quedaz propria

De q̃stiõe de qualip. ℌ. de signata ꝛ eiꝰ mõ. palogisandi.

actio est propria passio:ergo quedam propria actio est propria passio ⁊ non propria passio.maior est dupler:quia in creaturis actio ⁊ passio essentie sunt diuerse/ratione diuersitatis forme ⁊ materie:sed in deo actio ⁊ passio in essentia non diuersificantur: eo quia ab omni materia sunt disperse:licet sit distinctio personarum:eo quia relatiue se habent.minor simpliciter est vera:quia ponendo se cũdiũ sensum maioris priuat primũ. ℙer secundã speciez sic. ℕulla propria qualitas est qualitas appropriata:sed quedam propria qualitas est qualitas appropriata:ergo quedam propria qualitas est ꝓpria ⁊ appropriata.maior est dupler:quia proprium non potest esse appropriatum:nec cõtrario respectu eiusdẽ ⁊ si sic/destrueretur numerus:quod est impossibile:veruntamen qualitas que est propria qualitas ignis/est qualitas appropriata aeri:eo quia non differunt specie.minor simpliciter est vera:eo quia ponendo ꝑm sensuꝫ maioris priuat primũ

De q̃stiõe de q̃ p. ℙ. designata ⁊ eius mõ palogisandi.

ℚuestio siue regula de quando querit de duratione rei secundum eius permanentiã:⁊ est triplex/videlicet eterna/euiterna/⁊ temporalis.ad habendam perfectam noticiam durationis cuiuslibet rei recurrendum est ad regulas:vcz.c.d.k.⁊ per species earundem discurrere illud de quo est questio:qua duratione mẽsuretur:⁊ secundum iudicium repertum in eis respondere debet ad questionem: nam si queratur de deo quando est:videndum est primo quid sit:et de quo est:⁊ quomodo est:⁊ cum quo est:sed quia ipse est ens immensum(vt probatum est in prima figura)quo maius excogitari non potest:ergo eternum:⁊ sua duratio est interminabilis vite tota simul existens perfecta possessio:⁊ sic amplectitur omnem durationem in se:⁊ sic totum tempus primi mobilis non est nisi instans: (vt ita loquar)in eternitate:sic deus est in qualibet differẽtia durationis/in quolibet momento:⁊ instanti temporis:⁊ extra non tanq̃ ens comprehensum: sed tanq̃ ens comprehendens.Euiterna duratione mensurantur omnes effectus immediati prime cause:videlicet angeli/anime/corpora celestia/quatuor elementa/vegetatiua:sensitiua/⁊ imaginatiua/homo vero licet perpetue esset durationis:quia deus creauit ipsum ad vitam⁊/ non ad mortem:tamen propter peccatum primi parentis mors orta est in eo:⁊ licet separatio anime a corpore sit violenta:aliquando tamen terminabit:cum nullum violentum sit perpetuum:presertim cum anima dicta sit ab animando:quod sibi perpetuo competit:ideo frustrari a tali proprietate non potest.vnde habetur in Apocalypsi.Vidi in altari dei animas interfectorum clamantium/domine vendica corpus nostruꝫ/seu sanguinem qui expersus est supra terram. textus habet vindica /sed illud non videtur rationi consonum:quia anime beate non querunt vindictam:sed se conformant cum voluntate diuina:sed debet ibi esse vendica/ideſt da corpus nostrum:⁊ manifestatur ex responsione:nam responsum fuit eis/q̃ expectarent ad huc modicum:⁊ ei daretur dupler stola/vna ratione corporis:alia ratione anime:ideo talis clamor est anime naturalis/in quantum appetit suum corpus actu informare:quod habitudinaliter informat:⁊ sic homo interior non moritur/vñ nõ dicim⁹/aia ℙetri ora ꝓ nobis:sed sancte ℙetre:qõ minime dici posset/si ipse non exerceret suas operationes cuꝫ habitu ⁊ inclinatione ad corpus: et probari potest resurrectionem hominum esse futuram:vt inferius patebit

Temporali duratione mensurantur omnia generabilia/ꝛ corruptibilia:ꝛ causatur a primo mobili mensurante motum secundum prius ꝛ posterius cuiuslibet rei mote per agentia naturalia:ꝛ sic diffinit ab Aristotele tertio phyſicorũ. Tempus est mora motus rerum inutabilium secundum prius ꝛ posterius. ℙ Per primam speciem regule de quando paralogisatur sic. Nulla essentia temporis est successiua:sed quedam essentia temporis est successiua:ergo quedam essentia temporis est successiua ꝛ non successiua:maior est dupler:quoniam non est successiua quo ad suum numerum:videlicet quo ad suum esse: sed est successiua quo ad subiectum/in quo subiecto multiplicantur hore/dies/ꝛ huiusmodi/ causa motus subiecti.minor simpliciter est vera:qꝛ ponendo scõm sensum maioris priuat primum. ℙ Per secundam speciem sic. Nulla successio est instantanea:sed quedaꝫ successio est instantanea:ergo quedam successio est instantanea ꝛ non instantanea:maior est dupler:quoniam instantaneitas/ꝛ successio differunt specie:sed est instantanea per hoc/quia est in suo numero suum esse in sua essentia permanens:minor simpliciter est vera:quoniam ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶ Questio siue regula de vbi querit de localitate rei: et quia tripler est localitas:videlicet immensiua/diffinitiua/ꝛ circũscriptiua/gratia huius vnumquodqꝫ discurribile est per regulas c d k.ꝛ per earum species/ꝛ secundum iudicium repertum in eis respondendum est ad questionem de vbi: vt si queratur vbi est deus:videndum est primo quid sit deus secundus quatuor species,de quid:inde de quo est secundum tres species/de quo/demum /quomodo ꝛ cum quo est/secundum octo earum species:quo facto/respondeat ad questionem:/videlicet quod deus est vbiqꝫ:ex eo/quia est ens immmensum/ quo maius excogitari non potest:ꝛ est interior rei ipsa re(teste Augustino)ꝛ sic est in quolibet puncto indiuisibili/non tanꝯ ens comprehensum a loco:sed tanꝯ ens comprehendẽs locũ/ꝛ omnia que in rerum natura sunt:ꝛ hoc ostendit sua immensitas. Angelus vero est in loco diffinitiue:quia non est vbiqꝫ/quemadmodũ deꝰ: sed suis terminis finit ꝛ terminatur. Vbi enim operatur/ibi est:naꝫ si est in oriẽte non est in occidente. Homo vero qui corporalis est:est circunscriptiue in loco: ꝛ talis locus est habitudo locantis ad rem locatam/videlicet ad hominem locatum. ℙ Per primam speciem de vbi paralogisatur sic. Nullus locus est collocatus:sed quidam locus est collocatus:ergo quidam locus est collocatus:ꝛ non collocatus:maior est dupler:quia locus ꝛ locatus differunt/sicut accidens ꝛ substantia:que est suum subiectum/in quo:sed locus qui est pars coessentialis corporis ꝛ collocatus in ipso corpore/sicut pars in suo toto:minor simpliciter est vera:quoniam ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ℙ Per secundam speciem arguitur sic.nullus locus est extra motum: sed quidam locus est extra motum:ergo quidam locus est extra motum ꝛ non extra motum / maior est dupler:quia locus idest genus ꝛ motus vt genus sunt partes generales totius vniuersi/quarum vna pars est in alia:vt totum chaos fit vnum quantum continuum :veruntamen locus in quo chaos est collocatus est extra motum:eo quia chaos non mouet per lineas rectas diametrales. minor simpliciter est vera :quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶ Questio siue re

De q̃stiõe de vbi p. J. designata ꝛ eius mõ palogisandi.

De q̃stiõe d̃ q̃ mõ p. K. designata ꝛ eius mõ palogisandi.

gula de quomodo querit de modalitate rei: que quidem modalitas diſtinguitur contra formalitatem: vt in ſecunda figura dictum eſt: ⁊ ſic ad queſtionem de quomodo generaliter reſpondendum eſt per medium gerundium / aut per aduerbia terminata in e/vel in er/exempluz primi. vt ſi queratur. quomodo eſt anima in corpore? reſpondendum eſt ſecundum ſuam diffinitionem / ꝙ vniendo/ nam anima rationalis eſt ſpiritus corpori vnitus: vnde poſitio/⁊ diſpoſitio materie arguit poſitionem forme: vt ab Ariſtotele/actus actuorum ſunt in patiente bene diſpoſito: ⁊ quomodo eſt anima in homine? dicitur quod componendo ipſum: ⁊ ratio eſt: quia omnis poſitio medij arguit poſitionē extremorum/a quibus dicitur. Et ſi queratur/quomodo homo eſt in ſuis partibus? dicitur ꝙ reſultando ex ipſis: nam poſitio ordinatorum ad finem arguit poſitionem finis ex illis/⁊ quomodo homo tranſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinem / ⁊ ſuarum partium? dicitur ꝙ operando: nam omne agens reſpicit rationem forme: ⁊ ratio forme rationem ſubſtātie. exemplum ſecundi. vt quomō viuit petrus moraliter/aut vitioſe. ⁊c. ¶ Per primam ſpeciem de quomodo paralogiſatur ſic. Nulla pars eſt partiabilis: quedam pars eſt partiabilis: ergo quedam pars eſt partiabilis/⁊ non partiabilis: maior eſt duplex: quia pars poſtq̄ eſt actu/non eſt in fieri: cum ſit in facto eſſe: veruntamen quia deducitur de potentia in actum ſucceſſiue eſt partiabilis: minor ſimpliciter eſt vera: quia ponendo ſecundum ſenſum maioris priuat primum. ¶ Per ſecundam ſpeciem ſic. Nulla pars eſt in pte: ſed quedam pars eſt in parte: ergo quedam pars eſt in parte ⁊ non in parte. maior eſt duplex: quoniam ſi pars eſſet in parte/eſſet totum/videlicēt compoſitum: veruntamen eſt pars in parte/ vt compoſitum ſit quantum continuum. minor ſimpliciter eſt vera: quia ponendo ſecundum ſenſum maioris priuat primum. ¶ Per tertiam ſpeciem. nullum totum exiſtit in partibus ſuis: quoddaz totum exiſtit in partibus ſuis: ergo quoddam totum exiſtit in partibus ſuis/et non in partibus ſuis exiſtit. maior eſt duplex: quia ſi totum exiſteret in partibus ſuis/eſſet contentum ab ipſis: veruntamen exiſtit in partibus ſuis/per hoc ꝙ eſt compoſitum ex ipſis: minor ſimpliciter eſt vera: quia ponendo ſecundum ſenſum maioris priuat primum. ¶ Per quartam ſpeciem arguitur ſic. Nullum totum tranſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinem: ſed quoddam totum tranſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinem: ergo quoddam totum tranſmittit extra ſe ſuaz ſimilitudinem: ⁊ non trāſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinem: maior eſt duplex: quoniam non tranſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinez: quia ſi ſic/ageret extra ſe: veruntamen tranſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinem: ſicut homo verus qui cauſat extra ſe ſuā ſimilitudinē: vez̄ hoiem pictū/minor ſimpliciter eſt va: qz ponēdo ſcōm ſenſum maioris priuat primū. ¶ Queſtio ſiue regula de cum quo querit de inſtrumento rei: ⁊ qz inſtrumētū eſt triplex: vez̄ naturale / morale ⁊ artificiale ideo de quolibet iſtorū queri poteſt per regulam: ⁊ primo de naturali quo deus generat filium: etiā dicendum eſt qō intellectu/et pater/⁊ filius ſpirant ſpiritum ſanctū voluntate: ⁊ pater/⁊ fili⁹/⁊ ſpirit⁹ ſanct⁹ producūt creaturas eadez̄ volūtate vt in ſcōo obiecto. Suo modo dicēdū eſt de homine. inſtrumenta moralia ſunt virtutes/quibus creatura rationalis regulat ſuos actus: vt inferius dicetur.

De q̄ſtiōe de cū q̄ p. R. ōſignata/⁊ eius mō palogiſandi.

instrumenta artificialia sunt/vt malleus/quo faber edificat clauum:calam⁹ quo homo scribit:et sic de alijs. Per primam speciem arguitur sic. nulla pars est cū parte:sed quedam pars est cum parte :ergo quedam pars est cū parte et non cuz parte:maioz est dupler :q̄ pars non sit cum parte patet in hoc:quia si sit simpler causaret simplicem :q̄ est impossibile:veruntamen est pars cū parte in cōponendo compositum:siue totum /minoz simpliciter est vera:quia ponendo secundū sensum maioris p̄uat primū. Per scōam speciē sic. nulla ps bz cū q̄ sit in alia: sed quedam pars bz cū q̄ sit in alia :ḡ q̄dā ps bz cū q̄ sit i alia:nō bz cū q̄ sit i alia:maioz est dupler:qm̄ si ps haberet cū q̄ esset in alia/ haberet per se habituz et essent in subiecto composito tot habitus / quot essent sue partes: quod est impossibile:veruntamen pars habet cum quo sit in parte ratione totius:q̄ nō posset esse totum cōtinuum sine hoc:videlicet q̄ pars non esset in parte: minoz simpliciter est vera:quia ponēdo scōm sensum maioris p̄uat primuz. Per tertiā speciē sic. nulle partes habent cum quo sint totū:sed quedam partes habent cum quo sint totum:ergo quedam partes habent cum quo sint totum:z non habent cum quo sint totū:maioz est dupler:quia si partes haberent cū quo essent totum:illud cum quo haberent/non esset de essentia totius/neq̄ de essentia earum:veruntamen habēt cum quo sint totum per seipsas:cum quo componunt substantiam:minoz simpliciter est vera:quia ponendo secundū sensum maioris p̄uat primum. Per quartam speciez sic. Nullum totum habet cum quo trās mittat extra se suam similitudinem:sed quoddam totum habet cum quo transmittat extra se suam similitudinem:ergo quoddā totū habet cum quo transmittat extra se suam similitudinē:et nō habet cū quo transmittat extra se suam similitudinem. ostenditur per hoc : quia si sic/illud quo esset totum possessum a toto composito:quia ipsum haberet:quod est impossibile: veruntamen totum habet cum quo transmittit extra se suam similitudinem: sicut intellectus cum suis coessentialibus correlatiuis/cum quibus facit res intellectas/scilicet lapides/plātas/et huiusmodi :minoz simpliciter est vera/quoniam ponendo secundum sensum maioris p̄uat primum. Et hec de regulis sufficiant.

De natura mixta ex corporali et spirituali dicta natura humana.

In superioribus dictum est: quod deus debuit creare mundum ornatum / et perfectum/ cuius ornatus et perfectio consistit in tribus naturis :videlicet in mere spirituali /mere corporali/et mixta . Ex spirituali et corporali que natura humana dicta est:et in his tribus relucet diuina trinitas secundum quid/et diuina vnitas:trinitatē tñ repzesentant/inquantum inter se differunt :et vnitatem /in quātum conueniunt: et idētificantur in vna et eadem substantia : que primum ens (ab Aristotele dicitur) a quo omnia dependent:et sic totus mundus est trinus z vnus. Q̄ō p̄dictas tres naturas debuerit de⁹ ad ornatū et perfectionē vniuersi creare/manifestatur:et primo de prima:nam deus est intellectus purus siue intelligentia:ideo sibi magis competit creare naturam intelligentem:q̄ aliquam aliam naturam/ex eo/quia natura intelligens potest habere noticiam infinite pfectionis dei :et eā amare: et memozari/eaq̄ frui: et pōt itelligere se z cūcta creata:et diligere vt ei congruit:ergo sequit q̄ talis natura dz esse i mūdo: alr

deo competeret creaere magis id quod esset minus/q̄ id quod esset maius:vc̄ naturam non intelligentem/que de se/nec de deo noticiam habere non posset/ nec quiescere in tali actu:quod est inconueniens. Debuit etiam creare naturam corporalem :vt opposita iuxta se posita clarius elucescāt:si ergo deus creauit naturam:que vere intelligit/amat/et memoratur/non habentem in se longitudinem /latitudinem / profunditatem ⁊c. ergo debet creare eam / que non intelligit :et que sunt opposita spiritualitati:sequitur q̄ deus ab itellectualibus creaturis per experientiam minoritatis magis/et melius potest itelligi:diligi/⁊ memorari/ et ipse res spirituales in eo magis gloriari : ergo natura corporalis debet esse:aliter deus deficeret maiori noticie sui ⁊ beatitudini spiritualiū : quod est falsum:ergo ⁊c.etiam potestas dei magis ostenditur in pulchritudine omniū rerum corporalium/si eam creat:q̄ si illa pulchritudo non esset:et res corporales si sunt create ficuti sunt/habent in se magnam perfectionem:vt patet per experientiam /in quibus sapientia diuina relucet:et valde ostenditur itellectui creato/et non sibi:cum sit eternus:et non indigeat aliquo:ergo sequitur q̄ deo competit creare naturam corporalem:vt ostendat suam maximam perfectionem : et omnes predicte res in eo suo modo quiescant :debet ergo mundus in se continere vniuersaliter duas naturas :videlicet spiritualem/et corporalem / siue quibus nullo modo potuit esse sine defectu :qđ est cōtra sapiētiā / volūtatē/pfectionē dei ⁊c.sed quia deus potest a rebus intellectualibus intelligi/amari/et memorari :et ipse res in eo quiescere:et natura corporalis consistit naturaliter in vacuitate intellectualitatis:quia deum /et se intelligere non potest:et deus est perfectus:⁊ debet dare sibi tantam perfectionem/sicut possibile sit sibi recipere per posse eternum:maiorem perfectionē deus non potuit dare nature corporali/nisi per incarnationem:vc̄ vniendo eam cum spirituali natura supra cursum nature:taliter q̄ ex ambabus fecit ad eius similitudinem vnum suppositu3/vc̄ Adā in quo tres nature relucent:videlicet spiritualis/corporalis/⁊ mixta : que dicta est humana:ideo dicitur microcosmus/ideſt paruus mundus : ⁊ quia nobilior forma nobiliorem arguit materiam:⁊ cum anima rationalis sit nobilior forma que dari possit:nobilius omnibus arguit corpus:idcirco corpus humanum habere debebat dominium supra omnia alia corporalia:et sic est finis omnium ratione vnionis anime rationalis:in qua vnione natura corporalis tantam perfectionem recipit per creationem/quantam dare possibile fuit per potestatem diuinam:ideo oportuit ipsum corpus esse ita bene proportionatum / factum et ordinatum/quod posset in tanta altitudine/ ⁊ tanta perfectione / qua maior intrinsece dari non posset:aliter defuisset deus rationalitati / non ornando ipsam de pulchro corpore:ratiōe cuius inordinationis melius posset deum diligere/recolere/⁊ amare/⁊ deo frui:⁊ in via meritum acquirere in illa maiori maioritate/que fuit possibilis:facta est ergo participatio spiritualium/⁊ corporaliū principiorum in vnitate persone in maiori gradu perfectionis/qui dari potuit dempta tamen vnione dei verbi ⁊ hominis in Christo. ¶ Et nota q̄ licet in primo parente Adam vnio anime rationalis/informatio/⁊ resultatio totius in instanti temporis facta fuerint/ex eo:quia ab agente supernaturali /fuerunt

De ornatu totiꝰ vniuersi

tamen prioritates nature: nam illa que primo sunt: primo vniuntur/ & sic quidi tas corporis primo vnita fuit quiditati anime/ q̄ natura nature: & primo na tura corporis nature anime/ q̄ essentia essentie/ & primo essentia corporis essen tie anime/ q̄ esse esse/ & esse corporis esse anime/ q̄ singularitas singularitati: & in tali esse essentie dicitur natura specifica humana/ & realis: deinde resultat singu laritas totius: vel hominis ex singularitatib⁹ partium: vel corporis et anime/ a qua dictus est hic homo: vel Adam.

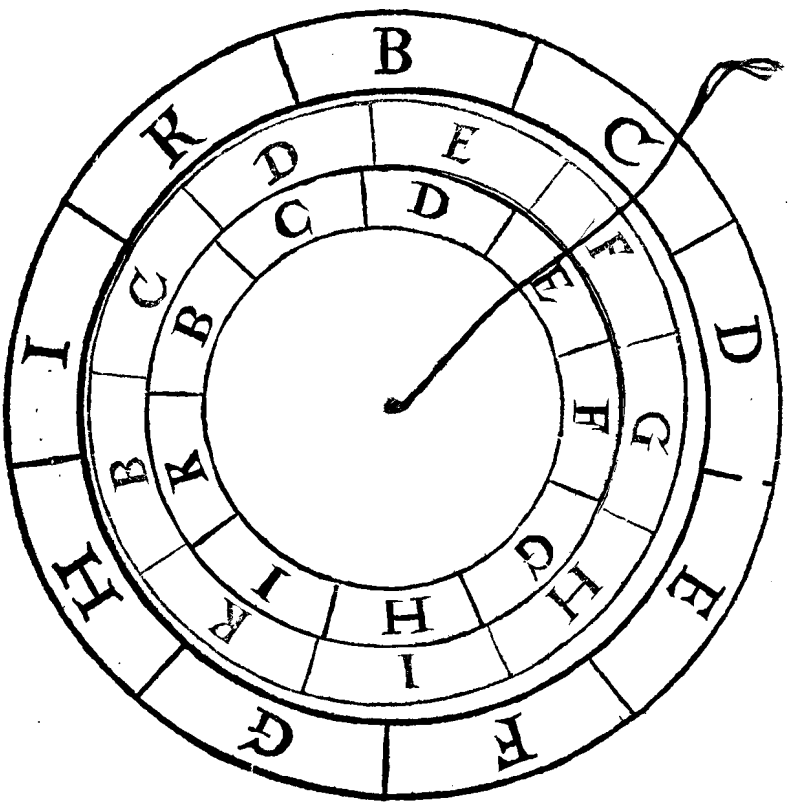
Deus sicut sciuit locum supremum beatitudinis: et locum infimum communē: ita con stituit locum medium specialem: qui participat (vt ita loquar) na turam extremorum: & talis locus debet esse pulcher: ex eo quia in eo habitare & esse debebāt spiritualia: et quia homo communis est participans naturam omnium spiritualium & corporalium: ideo debuit fieri in loco comuni & non speciali: et sic factus fuit extra locum specialem: vel extra paradisum terrestrem: propter predictam rationem etiam vt ipse homo maiorem noticiam haberet propter solitudinem societatis & ignobilitatem loci: propter ea deus ipsum transtulit de loco communi minori ad locum specialem & maiorē scilicet ad paradisum terrestrem: & post q̄ in dicto paradiso ipsum posuit: socie tatem similem voluit ei dare propter multa/ primo propter multiplicationem nature humane: & maiorem delectationem/ & congruitatem/ & eius apprehensio nem: & sic abstraxit formam ab eo: vt ipsa congauderet de tali abstractione: & de tali natura: sicut homo congaudet altitudine & primitiuitate sue nature: quia est finis omnium creaturarum: & ex illa forma seu materia (vt proprie loquar) formauit Euam: & inter Adam & Euam fuit ordinatum matrimonium a deo: & sic coniunxit mulierem cum viro in vna societate inseparabili: & talis fuit per cō sensum vtriusq̄: & illud esse debuit propter duo: primo vt esset signum & sacra mentum representās/ & significans coniunctionem inuisibilem & spiritualem anime Adee per amorem & charitatem cum deo. Secundo vt omnes homines representarent se quasi vnum hominem: dum viderent se omnes ab vno descen disse per viam generationis: nam dixit. Crescite & multiplicamini: & replete ter ram (vt vult sacra scriptura) & sicut anima est maior/ superior/ & digni or corpore: ita vir muliere: & sicut coniunctio corporis & anime non potest destrui/ nisi p mor tem/ sic nec viri/ nec mulieris. ¶ Item creauit deus ipsum rectum/ & iustum/ & ve stiuit illum veritate: vt habetur Ecclesiastici. xvii. & talis iusticia secundum An selmum nil aliud erat/ q̄ rectitudo mentis ad ipsum deū: que consistebat in hoc quod est amare deum & intelligere: erant enim intellectus & voluntas sic ordi nata: nam voluntas Ade erat simpliciter ordinata ad amandum deum: & intel lectus ad voluntatem/ ei ostendendo quid eligendum & diligendum esset: & ad fi nem voluntatis/ inquantum primo intelligebat deum/ & per deū creaturas: sen sualitas obediebat rationi: quatuor elementa erant bene proportionata/ ibi non erat actio/ nec passio: & sic omnia quadam rectitudine regulabantur: & oporte bat ita esse: vt iustus diceretur: quod probari potest pluribus rationibus: est em̄ oppositorum eadem disciplina: & cum duo sint status hominis contrarij/ vnus

De iusticia originali.

corruptus in quo est/ꝛ alius in quo debebat esse secundum ordinationem dei: nam omnis causa exaltat suum effectum/ inquantum potest:sed deus est causa perfectissima/cuius effectus est homo:ergo debuit ipsum creare in maiori gradu perfectionis/qui dari potuit in puro homine:sed hic status in quo est nunc homo positus non est perfectus/cum sit subiectus vitijs/ꝛ multis miserijs :ergo secundum ordinationem dei non est talis status:quoniam hoc esset contra honorem eius potestatis/sapientie/bonitatis ꝛc.ꝛesset contrarius deo:ꝛ sic defecisset hominem/vt esset eius inimicus:ergo deus nō fecit hominez talem:nec dedit animam vt esset subiecta corpori:sed econtrario:nec etiam creauit ipsum hominem ad mortem:sed ad vitam:aliter absq; demeritis dedisset ei penam/quod esset malum contra bonum. ¶ Concludendum est ergo/ꝙ deus creauit hominem rectum/ꝛ iustum:vt predictum est:ꝛ scientia de homine consistit in isto duplici statu :ꝛ qñ sunt duo status contrarij/oportet ꝙ habeāt contrarias cōditiones:ꝛ per consequens ex conditionibus vnius status possumus arguere ꝛ concludere ꝯditiōes alteri⁹:vnde post ꝙ iste stat⁹ i q̄ ē hō nūc/est mal⁹/segtur ꝙ oēs ꝯditiōes quas bz/sunt male:ꝛ tot ꝯditiōes malas q̄t bz hō i statu isto/tā ex parte aie ꝙ corporis:tam intus ꝙ extra /tot conditiones bonas contrarias istis habuit in primo statu suo tam ex parte anime/ꝙ corporis/tam intus ꝙ extra. ¶ Unde malum est homini quod sit ignorans :ergo creauit ipsum sapientem : malū est quod faciat quic̄ contra rationem :ergo bonum erat vti ratione: malum est homini ex parte corporis infirmitas/senectus/ꝛ mors/malū est ꝙ corpus dominetur :ꝛ anima famuletur:malum est homini famem/sitim/calorem/ꝛ frig⁹ contra naturam sui corporis pati:ꝛ finaliter malum est homini omnis pena/ꝛ miseria:ergo necesse est ꝙ homo habuerit in primo statu suo bono oēs conditiones bonas contrarias istis. ¶ Itez omnis natura quāto nobilior est creata/tā to naturaliꝛ magis dz esse ab oi imperfectione ꝛ necessitate elōgata: sed natura humana nobilior est omni natura irrationali:ergo magis debet esse elongata ab imperfectione ꝛ necessitate/ ꝙ natura irrationalis/videmus autem contrariū quia puer quando natus est /si non administraretur ei / moreretur :ꝛ indiget pluribus ꝙ animalia irrationalia :quorum multa mouentur de loco ad locum immediate/cum sint nata:ꝛ breuiter pluribus perculis/ꝛ necessitatibus/ꝛ imperfectionibus est expositus homo a sui natiuitate/ꝙ aliquod aliud animal. ¶ Cum ergo in nobiliori subiecto ista imperfectio inueniatur:ꝛ hoc non possit inesse nature humane a sui institutione:ꝛ sit in omni homine / oportet quod hoc fuerit ratione peccati originalis:cum status hominis nobilior omnibus alijs corporalibus debeat esse. ¶ Itez nulla pena imponitur a iusto iudice sine culpa:sed omnes homines tam iusti/ꝙ iusti iusticia morali subijciūtur a sui natiuitate multis penis/tribulationibus/doloribus/erumnis:ergo ratione alicuius culpe: et per consequens in statu innocentie contraria predictis ab institutione eius inesse homini debebant/aliter deus ipsum non creasset in illo gradu perfectionis/in quo creari potuit:quod est impossibile:ꝛ sic omnes questiones que fieri possunt de hoc statu innocentie/per predicta solui possunt /ꝛ determinari.

De rectitudine primi hominis.

QVARTA·FIGVRA·

Possibilitas/necessitas/ꝛmodꝰ icarnatiõis satꝭ vt opinor lucide explanata sũt
ꝑ cõez opinionẽ i libro õ icarnatiõe vbi:tñ hoc loco illa p artẽ õducere itẽdimꝰ.

De quarta figura.

Antequam deueniamus ad practicam/declarande sunt non nulle figure:et in primis sequendo ordinem/quarta que posita est in dicta arte duplici de causa pria est/vt tabula generalis explicata in arte magna abstrahi possit ab ea/scõa causa est/vt artista huius artis multas rationes artificialiter ad vnam questionem possit adducere. ¶Quo ad primã est notandũ qꝫ in quarta figura fiunt septem reuolutiones:quarum prima fit cum b.circuli superioris immobilis/ꝛ cuz i c.circuli mediocris mobilis/et cum d.circuli inferioris etiã mobilis:et ordinantur sic.b c d.et sic in toto circulo sunt nouem camere:prima est secundum modum tractandi predicta b c d.secunda c d e. tertia d e f.quarta e f g.quinta f g b.sexta g b i.septima b i k.octaua i k b. nona k b c.Et nota qꝫ septẽ colũne q̃ ponunt in arte breui causant ex pria nouena pme reuolutionis:q̃ est p̃dicta :vt pz ad sensum vsqꝫ ad b i k.ꝛ voluendo circulos mõ q sequit inferius multiplicantur predicte septẽ columne vsqꝫ ad .lxxxiiij. colũnas explicatas in arte magna:et fit hoc modo .b c d/b c e/b c f/b c g/b c h/b c i/b c k.Et vlterius non est procedendũ/quo ad inferiorẽ :sed postq̃ deuenerit ad k. circuli inferioris completa est talis reuolutio:qua facta/debet numerare nouenas :que facte fuerunt ex tali reuolutione:et fuerunt in ista prima reuolutione septẽ:vt patet in ea.¶In secunda reuolutione ponit d.circuli mediocris sub b. circuli superioris:et e.circuli inferioris sub d/circuli mediocris:et sic formantur nouem camere :prima est b d e.secunda c e f.tertia e f g.et sic de aliis:deinde voluatur circulus inferior modo supradicto/vsqꝫ ad k.dicendo b d e/b d f/b d g. b d h/b d i/b d k/et in hac secũda reuolutione sunt sex camere.¶Tertia reuolutio fit hoc modo :ponatur e.circuli mediocris sub b.circuli superioris:et f.circuli inferioris sub e.circuli mediocris modo qui sequitur .b e f/b e g/b e h/b e i/b e k et in ista tertia reuolutione sunt septẽ nouene.¶Quarta reuolutio fit modo q sequitur: qõ ponatur f.circuli mediocris sub b. circuli superioris : et g.circuli inferioris sub f.circuli mediocris:et tunc voluendo circulum inferiorem vsqꝫ ad k. formant q̃tuor nouene :vz b f g/b f h/b f i/b f k.¶In quita reuolutiõe sunt tres nouene:et formãt ponẽdo g.circuli mediocris sub b.circuli superioris : et h circuli inferioris sub g.modo q sequitur.b g h.b g i/b g k.¶In sexta reuolutione sunt due nouene:et formant,modo qui sequitur b h i/b h k. In septima et vltia est tantum vna nouena in toto circulo :cuius prima camera est/b i k/secunda c k b/ꝛc.¶Ex his septẽ reuolutionibus formantur .xxviij.nouene:et ex illis formãtur ducente quinquaginta et due camere:vt patet cuilibet calculatori multiplicando predictas.xxviij.nouenas.¶Et est notandum/qꝫ hec quarta figura generalior est/q̃ sit tabula generalis explicata in arte magna/ex eo: quia plures habet cameras/q̃ tabula.

De mõ practicãdi quartã figuram.

Modus modis practicari potest quarta figura : de primo habetur in hac parte:de secundo vero in septima parte/que est de multiplicatione quarte figure:ꝫ nos

(vt materiam cõcatbenatam trabamus/et prolixitas euitetur) nõ modo de his duobus modis hoc loco tractauim⁹: sz etiã de modo mixtiõis/z applicationis.

De modo applicatiõis ad propria loca artis.

¶Quo ad primum est notandum/q̃ omnes questiones scibiles z peregrine determinari et examinari possunt per hanc artem: et ad eandem determinationem/seu cõclusionem plures rationes adduci: sed opus est in primis totaz artẽ bene scire: deinde si preponatur questio aliqua /eam scire per regulam applicationis ad locum/seu loca mittere/in quo vel in quibus implicita/vel explicita est talis questio: seruando tamen differentiam inter implicitum/et explicitum /concretum et abstractum/seu substractum/et secundum iudicium repertum in illis partibus questionem determinare: et fit hoc modo qui sequitur: nam si questio sit de homine /an sit substantia: beatificabilis: vel assumptibilis a verbo diuino: aut de deo vtrum incarnatio dei verbi sit necessaria: tres prime questiones enucleande/et determinande sunt per hanc figuram quartam. ¶Ultima vero et quarta que est de necessitate incarnationis dei filij ante peccatum primi parentis deducetur per tabulam. ¶Est vlterius notandum /q̃ si questio sit de deo/mittenda est ad primum subiectum in nona parte et p̃m dispositionem prime aut secunde figure est determinanda: si vero questio sit de angelis: est mittenda ad secundum subiectum/quod est de angelo: et termini questionis sunt deducibiles per principia et regulas: deinde secundum iudicium repertum in his respondendum est ad questionem: verum q̃ artista resolutus in arte immediate absq̃ tali discursu respondere potest: et questionem determinare/ideo per modum forme in hac quarta figura dare volumus practicã de boe ad p̃dictas tres q̃stiones/respondẽdo: et in primis ad primã/videlz vtrum homo sit substãtia: hõ est terminus explicitus in arte: et substantia implicitus in bonitate vel maioritate in secunda figura: ponitur tamen ei⁹ diffinitio in centum formis: applicentur ergo ad propria loca: et deducantur per principia et regulas: vt predictum est: deinde situentur in quarta figura: isto modo videlicet: q̃ subiectum per e. designatum ponatur in circulo inferiori: predicatum vero in superiori/vel econtrario ad placitum/ex eo: quia ars est generalis: quo facto/voluatur circulus medius: et per significata literarum in eo contentarum multipicentur rationes modo qui sequitur e b. id est homo est substantia: deinde inuestigentur media naturalia/seu coniunctionis per significata literarum positarum in circulo medio: quoniam per medium illorum homo est substantia: et subiectum et predicatum coniunguntur in cõclusione/de qua habetur scientia: et tale medium sumi potest ad placitum/vel b. aut c d. ꝛc. sed secundum modum tractãdi primo accipiatur b. deinde c. et sic successiue de alijs: et formetur camera hoc modo e b b. ¶Et nota q̃ per hoc differt quarta figura/seu modus practicandi quarte figure a modo eiusdem multiplicationis: quia in quarta figura sumi possunt litere ad placitum: seruando tamen differentiam inter significata earum: vt in proposito: in tabula autem non: sed sumende sunt litere: vt iacent pro suis precise significatis: nam litere que precedunt t. sunt de prima figura: et ille que sequuntur ipsum t. sunt de secunda figura: igit̃ quarta figura practicat aliter: nã significata literaꝝ p ordinẽ sumunt: vt

ꝑz de b.circuli ſupioris qꝫ ſignificat ſubſtantiã ꝓout reducit ad bonitatẽ:qm̃ bo
num eſt eſſe:ꝛ ſubſtantia bz eſſe ꝑ ſe:ergo ꝛc.in circulo medio tñ ponit b.ꝓout ꝑ
cipſe ſignificat bonitatẽ/ꝛ alia ſignificata explicita.¶In multiplicatiõe vo q̃rte
figure nõ põt ſic fieri:qm̃ oportet vt cõditiões literaꝝ multiplicent/ꝛ varientur:
quib⁹ intellect⁹ ſe cõditionat:ideo ad noſtruz ꝓpoſitũ ſumat mediũ/qꝫ eſt b.i
medio circulo/explicans diffinitionem ꝓdicati boc modo.oẽ bonum per ſe exi
ſtens/ꝛ per ſe agens eſt ſubſtãtia:ſed homo eſt qꝺam bonũ per ſe exiſtẽs/ꝛ ꝑ ſe
agens:ergo homo eſt ſubſtãtia:maioꝛ patet ꝑ diffinitionẽ ſubſtantie:ꝛ minoꝛ
eſt nota de ſe.¶Item/omne differens ſubſtãtialiter ab alio eſt ſubſtãtia:ſed bo
mo eſt differẽs ſubſtãtialiter a quocũqꝫ alio/ergo ipſe eſt ſubſtãtia:maioꝛ eſt no
ta:qm̃ oẽ totũ ſapit naturaz ſuarum partiũ:ꝛ ꝑ Ariſtotelem.eadem ſunt princi
pia eſſendi ꝛ diſtinguendi:ꝛ minoꝛ manifeſtatur:qm̃ ſi homo non diſtingueretur ſubſtantialiter a leone/vel alio ente/ſed accidentaliter:tunc indiuidua de ge
nere ſubſtantie ꝓout ſunt ꝓioꝛa indiuidnis de genere accidentis / ex ſeptimo
metaphyſices/non diſtinguerentur adiuicez .Nec eſt dicendum qꝫ per actum in
tellectus diſtinguerentur:vt aliqui aſſerunt:quia tunc ceſſante tali differentia/
homo nõ diſtingueretur a leone:vel ab aliquo alio:ſed eſſent idez.Et confirma
tur.nam quecunqꝫ non ſunt diſtincta/neceſſario ſunt indiſtincta:ſed predicta
ceſſante operatione intellectus/vel nullo concurrente accidente ſunt omnino
indiſtincta:ergo ſunt idem:cum indiſtinctio dicat vnitatem:quoniam non po
teſt remoueri vnum oppoſitoꝝ ab aliquibus/niſi ꝓpter preſentiam alteri⁹
oppoſiti.Alteri⁹ per regulam de b.ꝓbatur ſic.omne bonum eſt affirmandum
ſed bonum eſt hominem eſſe ſubſtantiam:ergo ipſe eſt ſubſtantia.maioꝛ patet:
nam illud cum quo intellectus/voluntas/ꝛ memoria/ maioꝛem actum babent:
et cui magis adberẽt ꝛ conſentiunt:illud eſt affirmandum/ꝛ oppoſitum negan
dum:ſed huic veritati/vcz qꝫ homo ſit ſubſtantia/intellectus / voluntas / ꝛ me
moria/magis adherent/ꝛ conſentiunt eius oppoſito:ergo ꝛc.¶Item per pri
mum ſubiectum ꝓbatur ſic.omne ens quanto ſimilius eſt deo/tanto ſubſtan
tialius eſſe debet:ſed homo eſt ſimilioꝛ deo omnibus ſubſtantijs coꝛporalibus:
ergo ipſe eſt ſubſtantia:maioꝛ eſt de ſe nota:naz aliter quanto diſſimilioꝛ eſſet/
tanto ſubſtantialioꝛ:vt eſt peccatum:quod eſt manifeſte falſum.minoꝛ eſt nota
apud omnes.¶Item per quintum ꝛ ſextum ſignificatum de b.arguitur ſic.cui
cunqꝫ competit electio boni ꝛ mali / illud tale eſt ſubſtantia:ſed homini com
petit electio boni ꝛ mali:ergo ipſe eſt ſubſtantia.maioꝛ eſt de ſe nota:ꝛ minoꝛ ma
nifeſtatur per virtutes eius/que ex pluribus actibus elicitis a voluntate ꝓout
conformes ſunt rationi recte acquiruntur/ꝛ vẽdicantur:per oppoſitum de vi
ciis facta multiplicatione rationum ad predictam concluſionẽ per ſignificata de
b.volnatur medius circulus:ꝛ ponatur c.loco b.boc modo ec b.tunc mul
tiplicentur rationes per ſignificata de c.modo qui ſequitur. omnis ma
gnitudo coꝛporalis ꝛ ſufficientia eſt ſubſtantia:homo eſt quedam magnitu
do coꝛporalis ꝛ ſufficientia ſecundum eius capacitatem':ergo ipſe eſt ſub
ſtantia:maioꝛ patet per arboꝛem poꝛphirianam:et minoꝛ manifeſtatur per
eandem.¶Item quicquid includit concoꝛdantiam partium eſſentialium

in se illud est substātia: sed homo est huiusmodi: ergo ⁊c. maior est de se nota: et minor manifestatur: qm̄ anima ⁊ corpus sunt partes substantiales: que concordant in hoc/ quod est ponere hoīez in esse. Et si dicis/ qō illud idem dubium est de partibus: dicitur ꝙ nulla pars essentialis constituere potest per se aliquod tertium/ nisi illa sit substātia: ⁊ ratio est: qr soli substātie cōpetit causalitas: ⁊ licet accidentia habeāt partes essentiales: non tamen per se/ sed per substantiam qm̄ specificantur ⁊ indiuiduantur ad specificationem ⁊ indiuiduationē substātie. ¶ Alterius per primā spēm de qd arguit sic. Quicqd est animal rōnale: illō est substātia: homo est animal rationale: ergo est substātia: maior ꝓbatur p illā regulam predicamētalem. qcquid dicitur de predicato: dicitur ⁊ de subiecto: sed substātia dicit de aīali: vt ptz per eius diffinitionē: ex scō posterioꝝ. animal est substātia / aīata/ sensibilis: minor etiā manifestat p Porphyriū in suis vniuersalibus: vbi diffinit hoīem sic. homo est animal rōnale. ¶ Per scām spēm de qd arguit sic. qcquid hz in se principia substātialia/ illud est substātia: sed hō hz in se principia substātialia: ergo ⁊c. maior ptz ex primo phyſicoꝝ: qm̄ ex substātijs nō resultat nisi substātia: minor ptz: qr hō hz in se corp⁹ ⁊ aiam: q̄ substātialia sunt principia: vt probatū est. ¶ Per tertiā speciē sic. illud est substātia in alio p qō tale habet naturā/ motum/ ⁊ operationem: sed sortes ratiōe hois existentis in ipso hz naturam humanā/ motū/ ⁊ operationem: ergo homo est in alio puta in sorte: vel in platone substātia. maior est nota per predicta: ⁊ minor patet de se. ¶ Per quartā speciem sic. quicquid habet in alio principia substantialia: illa hz in se: sed homo habet principia substantialia in suis inferioribus: ergo ⁊ in se maior est nota: cum nullum ens vbicunqz reperiatur prescindat ab eo quod habet in se formaliter/ minor patet in quolibet. ¶ Per alia significata etiaz dec. multiplicari pñt rationes: quo facto, mutetur litera circuli mediocris: ⁊ ponat̄ d. loco c. ⁊ tunc formentur modo prehabito media per significata de d. deinde de e. f. g. h. i. k. ⁊ talis est modus multiplicandi rationes omniuz materiarū in quarta figura ad eādem conclusionem.

¶ Ad secūdam questionez/ vez vtrū homo sit beatificabilis: sumendi sunt termini questionis: ⁊ mittēdi ad ꝓpria loca: vt de terminis p̄dicte questiōis dictū est: deinde situētur in quarta figura modo qui sequitur. homo importat̄ p e. ⁊ beatitudo per k. nā tanq̄ implicitū reducibilis est ad gloriā designatā p k. ⁊ formaī sic camera e k. id est homo est glorificabilis: ⁊ probatur per significata literarum medij circuli: ⁊ qr intellectus ⁊ voluntas in quibus liberū arbitriū hominis cōsistit / sunt media coniunctiōis/ quibus hō beatificari pōt p ordinē in medio circulo inter/ e. ⁊ k. poni debent modo qui sequitur e f k. nam intellectus importatur per f. ⁊ volūtas per g. sz qr scōm Augustinū/ nihil volituz nisi precognitum: ideo per medium intellectus primo videndū est: ⁊ formetur sic camera e f k. homo est creatura intellectualis: vt de se patet: ergo ipse est beatificabilis: maior manifestatur/ nam ꝺm Aristotelē in Ethicis/ felicitas cōsistit in actione intellect⁹. ⁊ cōfirmatur: nā vnaqueqz potētia suū hz obiectum adequatum/ quod attingere potest: ⁊ in eo gloriari: aliter non poneretur obiectum

adequatū:ſz verū eſt obiectum intellectus:ergo pōt ipſuz attingere:et per conſequēs ab eo glorificari:alr poteſtas deſignata per e.ei deficeret:nā ſi pōt attigere illa ad que pricipaliter nō eſt creatꝰ:ergo et illud ad qō intelligēduz creatꝰ eſt:ſz intellectus hūanus intelligit:et intelligere pōt creaturaz ad quā pncipaliter intelligēdū creatꝰ nō eſt:ergo ꝛc. ¶Item/omne mediū arguit pncipiū ꝛ finē:ſz ītellectus eſt mediū quo pricipiū vcz homo pōt peruenire ad finē:ergo homo eſt btificabilis a ſuo adequato et quietatiuo obiecto:qō eſt verū ifinituz:alr homo nō quieſceret in fine/ſed in medio. ¶Item per camerā e g k. Quicquid volūtas hominis eligit/id ſub rōne boni eligit:ſed intellectꝰ hūanus dictat ſūmū verū eſſe ſummū bonū:ergo volūtas pōt ipm velle:et per cōſequēs ab eo beatificari:aliter nō eēt ſupmū bonū/niſi eſſet btitudo aſſequentibꝰ ipm:et qz eſt tante nobilitatz qꝫ libere/ꝛ nō coacte vult amari:ideo opera hoīs bona q̄ facta ſunt cū deliberatione et libertate ſunt nobiliſſima:et veniūt pmiāda:ex eo qz ſunt ſua: qz ſua poteſtate facta:et quia hō pōt bñ/aut male operari/ex eo meretur/aut demeretur. ¶Item p camerā b c e. Omne bonū quāto maiꝰ eſt/tanto ab hoīe appeti pōt: ſed deus eſt ſupremū bonū:vt in pma figura deductū eſt:ergo ab hoīe appeti poteſt:maioz eſt nota ex primo ethicoꝝ.qñ omnia bonū appetunt:et magis bonū magis appetibile/et ſummū ſūme:ſed nullus conabiť facere aliquid.ex.iij. de thaphyſices ad terminū nō futurꝰ:ergo poſtꝫ conať deū intelligere:pōt ipm intelligere/et amare/ cū vbicꝫ ſe offerat:et p cōſequēs hō pōt ab ipſo deo beatificari:vt ex ſuperioribꝰ ſatis liquet. ¶Per ſignificata aliaꝝ.lr̄aruz p̄fate camere multiplicari poſſunt rōnes ad eandem cōcluſionem etiam per alias cameras voluendo circulum medium.

QUartus liber in quo videndū eſt de poſſibilitate ꝛ neceſſitate incarnationis in ſtatu innocētie:et qz ſuperiꝰ ꝓpoſite fuerūt tres qōnes:quaꝝ due ſunt ſolute:reſtat tertiā hoc loco artificialiter ſoluere:igitur quo ad tertiā queſtionē/vcz vtrum hō ſit aſſūptibilis a v̄bo diuino:aſſignať hec camera b c e.et arguiť ſic.omne bonū eſt poſſibile:ſz aſſūptio hominis a v̄bo diuino eſt quoddā bonū:ergo ꝛc̄.maioz eſt nota ꝫ ſe quoniam bonum eſt eſſe:et malum non eſſe:minoz manifeſtatur:nam per talem aſſumptionem mundus eſt in maiori gradu perfectionis qui dari pōt :quoniā per mediū hominis qui eſt omnia participaret cum deo in vna perſona:que eſt Chriſtus:ſed dices qꝫ licet illud eſſet bonū/ſi poneretur in eſſe:tamen quia repugnat homini et deo tale eſſe:ergo ꝛc̄.contra.omnis creatura eſt in potentia obediētiali reſpectu dei:et omne bonum poteſt deus in eſſe ponere/cum ſit omnipotens:ꝛ eius bonitas que eadem eſt cū poteſtate ſit diffuſiua de ſe. Si dicis qō homini et deo repugnat talis aſſumptio:ex eo/quia tunc Chriſtus eſſet duo indiuidua / duo ſuppoſita:quod eſt malum contra bonum/et paruum contra magnum/et contra Athanaſium in ſymbolo dicentē: quod licet Chriſtus ſit deus et homo:non tamē duo ſed vnus eſt Chriſtus. ¶Itez aſſumptibile et aſſumēs cōuerti nō poſſunt:ſed deus et homo cōuertunť in Chriſto:ergo hō nō ē aſſum

ptilis a verbo diuino. ¶Item est articulus condemnatus Parisius contra illos/qui similē propositionē tenent:cuius tenor est:quod deus verbū nō assumpsit hominem: sed humanitatē/seu naturam humanam. Contra talem condemnationem cum reuerentia tamen tante vniuersitatis arguitur multipliciter:nam sententia est omniū qui habenē pro autoritate:q deus verbum assumpsit hominem:vt patet discurrēdo per omnes. ¶Item/illud quod minus videtur ineſſe et ineſt:et illud qō magis:sed ſm tales condemnatores verbum diuinum assumpsit indiuiduum humanum:quia humanam et indiuiduam naturam:ergo assumpsit hominē:tenet ꝯsequētia:nā in essentialiter ordinatis posito posteriori ponitur et prius: sed indiuidum humanum est naturaliter posterius p Porphiriū homine in esse specifico:ergo ꝛc. ¶Item/si verbum diuinū assumpsisset indiuiduum humanum:tūc in Christo essent due persone:diuina videlicet/ꝛ humana:ꝛ ꝯña:quoniā per beatum Anselmum in libro de incarnatione dei verbi.omnis indiuiduus homo est persona.idem Augu.in libro de cognitione vere vite:ergo homo assumptibilis non fuit in tali statu indiuiduali:et ad argumentum de assumente et assumptibili dicitur q non conuertuntur:nam assumens fuit deus verbum:et assumptibile homo in esse specifico:a quibus Christus predicationem formalem recipit:tamen deus et homo inter se nō cōuertuntur:cum sint due nature:diuina videlz/et humana:nā per Anselmū in prefato loco/cum profertur homo:natura que cōmunis est omnibus hominibus signatur:cum vero demonstratiue dicimus istum hominē:vel illum/vel proprio nomine Jesum/personaꝫ designamus:que proprietatū habet collectionem:quibus homo communis fit singularis:et ab alijs distinguitur. Cuz verbum caro factum est naturam assumpsit:que solo nomine hominis signatur: et sic non potest personaliter designari filius dei sine filio virginis ¶Darie:nec filius virginis ¶Darie sine filio dei.hec ille. Ex quib⁹ clare patet/q hic de⁹ scz Christus est hic homo scilicet idem Christus/ex eo/quia eadem est collectio proprietatum dei verbi et hominis:et isto modo conuertuntur in Christo:et nō absolute/et in tali esse absoluto et specifico fuit assumptibilis ꝛ assumptus homo a verbo diuino absq; aliqua repugnātia:nā due nature diuina vcz/et humana conuenerunt in vnam personam/que est Christus benedictus:ꝛ per eādem camera latius ꝓbari potest hoc modo.omne bonum quanto maius est/tanto diffusius esse debet/sed si homo in esse specifico cōmuni et reali est assumptibilis a verbo diuino:et assumptus/tale bonum est maius cōmunius sine cōparatione/q̄ si in esse induiduali assumptibilis fuisset:qz tūc deus non esset vnit⁹ omni creature:sed tantum homini indiuiduato:et nō homini indiuiduato propter p̄ dictas rationes:et sic pura contradicto:ergo homo in esse specifico assumptibilis et assumptus fuit a verbo diuino. ¶Potest etiam probari per alia significata eiusdem camere et aliarum.

De necessitate incarnationis deducte per tabulam generalem.

Ad quartam questionem/que est de necessitate incarnationis/est determinanda per tabulam: et ad eandem determinationem plures rationes adducende sunt/iuxta dispositionem eiusdem tabule/que imprimis videnda est: nam

ipſa eſt abſtracta a quarta figura (vt predictum eſt) et ipſa poſita eſt in arte: vt artiſta valeat plures rationes iuxta materiam ſubiectam ad vnam concluſionem adducere: et differt a quarta figura/tanꝫ explicitum ab implicito: nam licet in quarta figura fieri poſſit talis deductio: vt in ea practicatum eſt: non tamen explicite: quēadmodum in tabula/in qua litere precedentes T. ſignificant principia abſoluta: vt b. bonitatem c. magnitudinem ꝛc. ſequētes vero T. ſignificāt principia reſpectiua: vt b. differentiam c. concordātiam: et ſic de aliis: ideo explicite ſi moueatur queſtio pertinens ad primam cameram prime columne determinabilis eſt per eam: et ad talem determinationem/ſeu cōcluſionem multiplicande ſunt .xx. rationes ſcōm. xx. cameras in tali columna contentas: et de hoc doctor noſter exemplificat in queſtionibus eiuſdem tabule: nos predictam queſtionem/videlicet vtrum de neceſſitate congruentie ſit incarnatio per tabulā volumus deducere: ideo accipiendi ſunt termini queſtionis: et mittendi ad propria loca: et quia talis incarnatio eſt operatio agentis ſupernaturalis/applicandi ſunt ad primum ſubiectum/qō eſt deus: et deducendi ſecūdum diſpoſitionem prime figure: et quia talis operatio eſt: et eſſe debet maior in omni perfectione bonitatis/ꝛ magnitudinis ad extra q̄ dari poſſit: et volūtas diuina q̄ eadē eſt cum bonitate/ꝛ magnitudine vult talem operationem bonā ꝛ magnaz: ideo termini queſtionis/ſeu ipſa queſtio mittenda eſt ad primam cameram quarte tabule generalis in arte magna explicatam: et in prima parte tabule artis breuis implicitā: vꝫ b c g. et arguit ſic. qñcūqꝫ aliqua ſunt idē: ad quot ſe extendit vnū/ad tot ſe extēdit et reliquū: ſꝫ bonitas/magnitudo/ꝛ volūtas diuina ſunt idē realr ergo ꝛc. ſꝫ volūtas vult maiꝰ bonū qō dari ꝑt ad extra i creaturis: ergo magnitudo eſt ratio deo: vt ipm magnificet: ꝛ bonitas/vt bonificet ꝛc. maior eſt de ſe nota: aliter ſeqrēt ꝙ diuine rōnes nō idētificarēt realiter: ſi alie aliis deficerēt i operibꝰ extriſecis: qō eſt ipoſſibile: minor manifeſtat: nā volūtas vult id qō maioris bonitatis/magnitudinis/ꝛ perfectiōis ē: ſꝫ illud ē incarnatio: ergo neceſſario opꝫ ipaz eſſe b c t b. i deo eſt differētia magna intenſiue in bonitate/magnitudine diffuſa: ꝛ ē multiplicata in operationibꝰ extriſecis ſub ratiōe bonitatis/magnitudinis: qō minime eſſet/ſi incarnatio non eſſet: ſed talis multiplicatio eſſet in priuatione poſita: nā oē illud p qō perfectiones dei melius cognoſcuntur/et diſcernuntur/ꝛ apparēt/eſt neceſſarium: ſed hoc eſt p incarnationē: ergo ꝛc. maior pꝫ: qm̄ aliter deꝰ nollet a creatura mūdi itelligi: nec intime amari: qō ē ipoſſibile: ꝛ cōtra bonitatē: ꝛ magnitudinē itelligibilitatis dei: ꝛ minor manifeſtat: nā p incarnationem apparet claritas iterior foris i magna multiplicatiōe bonitatis: alr plꝰ ſeqrēt malitia opatiōe exteriori/ꝙ boni: et plus paruitatis/qub magnitudinis/ꝛ confuſionis/ꝙ claritatis: qō ē ipoſſibile. b c t c. omnis bonitas maior eſt i cōcordātia/ꝙ in ꝺrietate: ſꝫ creatura eſt q̄dā bonitas emanās a bonitate icreata: ḡ maior eſt/ſi ē ei vnita actu ꝙ potētia: ergo incarnatio ē de facto neceſſaria: vt due bonitates ꝛ nature cōcordēt i vnitate pſone/maior pꝫ: nā cōcordātia ponit: ꝛ ꝺrietas diſiūgit/ꝛ puat: minor ē nota de ſe. b c t g. ſi incarnatio ē: oēs pfectiōes dei ad extra finē/ꝛ quietē attingūt (vt ita loquar) quod minime facerēt: ſi incarnatio nō eēt: nam dato quocunqꝫ alio effectu ab incarnatione/deus poſſet maiorem facere: et

ſic in nullo quieſceret dẽpta incarnatione: et ſic creatura maior eſſet in recipiẽdo q̃ deus in dando: et deus videretur tenax/ꝛ auarus/quod eſſet contra ſuã bonitatem diffuſiuam/ꝛ infinitam: ergo incarnatio eſt neceſſaria b g' t b. omnis bona voluntas diligit claritatem/et differentiam claram: ſed deus eſt voluntas infinita ꝛ immenſa in bonitate/ magnitudine ꝛc. ergo diligit ad intra et extra in creaturis maiorem claritatem /que dari poſſit: ergo incarnatio eſt neceſſaria: nã maior claritas que dari poteſt in rerum natura eſt ipſa incarnatio: quod manifeſtatur ſic. deus creauit hominem /vt ſummum bonum intelligeret: ꝛ amaret: et q̃ per talem coniunctionem deo frueretur: et quia talis coniunctio dei et hominis per amorem ꝛ claritatem erat inuiſibilis/debuit declarari/ et repꝛeſentari per coniunctionem viſibilẽ: et ſic deus ordinauit matrimoniũ: vt eſſet ſignum repꝛeſentans pꝛedictam coniunctionem: ac etiam illam que eſt inter corpus et animam: et ſicut corpus per animam viuificatur/ exaltatur/ et nobilitatur: ſic et mulier per virum: et cum vir et mulier faciant vnam congregationem: deberẽt coniungi cum deo per amorem et charitatem: et per conſequens tota congregatio virorum ꝛ mulierum: ſed non potuit niſi per aſſumptionem nature humane: ergo incarnatio fuit neceſſaria: vt per talem vnionẽ mundus eſſet in maiori claritate bonitatis: que obiectabilis eſt a volũtate diuina: aliter ſequeretur totum oppoſitum: q̃ eſſet in confuſione claritatis: in malicia bonitatis/ et in voluntatis otyoſitate: quoniam deus fuiſſet tunc defectuoſus contra bonitatẽ: otyoſus contra voluntatem: et confuſus contra ſuam ſummaꝫ claritatem et differentiam: quod eſt impoſſibile. ¶ Itẽ/ vna quecꝫ cauſa exaltat ſuum effectum /quãtum poteſt: ſed deus eſt cauſa cauſaliſſima in ſuperlatiuo gradu deſignata: ergo debuit effectum ſuum exaltare quantum potuit: vt defectuoſitas et otyoſitas /ac etiam confuſio euitaretur. ¶ Per alias cameras pꝛedicte colũne poſſunt multiplicari rationes ad eãdẽ cõcluſionem modo pꝛedicto: ac etiam per oẽs cameras aliaꝫ colũnaruꝫ rõne cõnexionis et cõformitatis quã bñt inter ſe: vt b c d. oĩs bonitas quãto maior eſt/ tãto durabilior/ꝛ ſtabilior eſſe dz/ ſed ſi incarnatio eſt: ipſa eſt maior bonitas que intenſiue /et extenſiue dari poteſt: ergo et durabilior: et per cõſequẽs eſt dabilis in rerum natura: aliter pꝛeteribile ꝛ ipmanẽs eſſet nobilius/et melius ſtabili et permanenti b c e. oĩs bonitas quã to maior eſt/tãto potẽtior: ſꝫ incarnatio in vna pſona dei verbi ẽ maior bonitas q̃ dari poſſit: ergo ꝛc. b c f. g c q d eſt ſumme ꝛ infinite intelligẽs itelligit: et in eſſe ponit maiꝰ bonũ q̃ dari põt: ſꝫ deꝰ eſt ſumme intelligẽs: ergo itelligit: ꝛ in eſſe ponit maiꝰ bonũ q̃ dari põt: ſꝫ illud eſt icarnatio: ergo ꝛ c. maior pꝛie p̃ patet quo ad pꝛimã ꝛ ſcõam pticulã: nã ſi itelligit illud ſupꝛemũ bonũ: et ip̃ nõ poneret in eſſe: aut volũtas ei ꝺiceret/aut impotens eſſet: nõ pꝛimũ /qꝛ tunc eſſet cõtra bonitatem/q̃ de ſe diffuſiua eſt: nec ſcõm/quia nõ ex parte boĩs: qm̃ aſſumptibilis eſt: nec ex parte aſſumẽtis: qꝛ oĩpotẽs: ꝛ ſic p cameraꝫ e f g. oẽ mediũ arguit extrema: homo eſt mediũ/per quod corpꝛalia attingunt finem in deo incarnato: ergo talis incarnatio eſt neceſſaria/adhuc Adam nõ peccaſſet ꝓpter pꝛedictas rationes: et inumerabiles/que fieri poſſũt per tabulã et alias figuras: que generales ſunt ad omnia de per ſe: aut de per accidens.

bcdt	bcet	bcft	bcgt	bcbt	bcit	bckt
bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bctb
bctc	bctc	bctc	bctc	bctc	bctc	bctc
bctd	bcte	bctf	bctg	bctb	bcti	bctk
bdtb	betb	bftb	bgtb	bbtb	betb	bktb
bdtc	betc	bftc	bgtc	bbtc	bitc	bktc
bdtd	bete	bftf	bgtg	bbtb	biti	bktk
btbc	btbc	btbc	btbc	btbc	btbc	btbc
btbd	btbe	btbf	btbg	btbb	btbi	btbk
btcd	btce	btcf	btcg	btcb	btci	btck
cdtb	cetb	cftb	cgtb	cbtb	citb	cktb
cdtc	cetc	cftc	cgtc	cbtc	citc	cktc
cdtd	cete	cftf	cgtg	cbtb	citi	cktk
ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc
ctbd	ctbe	ctbf	ctbg	ctbb	ctbi	ctbk
ctcd	ctce	ctcf	ctcg	ctcb	ctci	ctck
dtbc	etbc	ftbc	gtbc	btbc	itbc	ktbc
dtbd	etbe	ftbf	gtbg	btbb	itbi	ktbk
dtcd	etce	ftcf	gtcg	btcb	itci	ktck
tbcd	tbce	tbcf	tbcg	tbcb	tbci	tbck

REstat nunc deducere predictam incarnatio nem dei verbi per alias regulas: ⁊ primo sequendo ordinem per regulam de quid: ⁊ ad talem questionẽ assignamus cameram de c d b. nam si quaratur: quid est incarnatio dei verbi: respondetur/ q̃ est magna duratio/ ⁊ virtuosa interius: ⁊ exterius in vnitate personali/ in qua durant due nature: videlicet diuina ⁊ humana ratione magnitudinis/ durationis/ ⁊ virtutis. ¶ Hanc diffinitionem probo per secundam speciem de quid habet in se. omne ens habens in se quicquid perfectionis est: est magnũ/ durabile/ ⁊ virtuosum: incarnatio dei verbi est huiusmodi: ergo ⁊c. maior est de se nota: vt patet per eius oppositum: ⁊ minor mani

bdet	bdft	bdgt	bdbt	bdit	bdkt	beft
bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	betb
bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bete
bdte	bdtf	bdtg	bdtb	bdti	bdtk	betf
betb	bftb	bgtb	bbtb	bitb	bktb	bftb
betd	bftd	bgtd	bbtd	bitd	bktd	bfte
bete	bftf	bgtg	bbtb	biti	bktk	bftf
btbd	btbd	btbd	btbd	btbd	btbd	btbe
btbe	btbf	btbg	btbb	btbi	btbk	btbf
btde	btdf	btdg	btdb	btdi	btdk	btef
detb	dftb	dgtb	dbtb	ditb	dktb	eftb
detd	dftd	dgtd	dbtd	ditd	dktd	efte
dete	dftf	dgtg	dbtb	diti	dktk	eftf
dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	etbe
dtbe	dtbf	dtbg	dtbb	dtbi	dtbk	etbf
dtde	dtdf	dtdg	dtdb	dtdi	dtdk	etef
etbd	ftbd	gtbd	btbd	itbd	ktbd	ftbe
etbe	ftbf	gtbg	btbb	itbi	ktbk	ftbf
etde	ftdf	gtdg	btdb	itdi	ktdk	ftef
tbde	tbdf	tbdg	tbdb	tbdi	tbdk	tbef

festatur: nam incarnatio dicit naturam diuinam ⁊ humanam in vnitate suppositi vnitas /⁊ inter se distinctas: et ipse dicũt cmnẽ perfectionem: que libet in suo genere: ergo ⁊ in vnitate incarnationis dei verbi: ⁊ hoc patet per tertiam speciem/⁊ per cameram c d t c. nam incarnatio filij dei est in magna duratione cõcordantie: qua videlicet cõcordantia humana natura vnita est nature diuine in vnitate psone/ remanentibus naturis in pluralitate ⁊ per quartam speciem c d t d. hꝫ incarnatio in Christo id per quod magis distat a contrarietate: nam natura humana rationeveniõnis remotior est a contrarietate/ q̃ alia natura creata: ⁊ per regulam de quo assignatur hec camera in tabula gñali/ vcꝫ d e i. est emñ incarnatio de eterna ptãte: ⁊ veritate sub filiali rõne/⁊ ō tpali ptãte/⁊ vitate humana i vificabilitate diuina su

begt	bebt	beit	bekt	bfgt	bfbt	bfit
betb	betb	betb	betb	bftb	bftb	bftb
bete	bete	bete	bete	bftf	bftf	bftf
betg	betb	beti	betk	bftg	bftb	bfti
bgtb	bbtb	bitb	bktb	bgtb	bbtb	bitb
bgte	bbte	bite	bkte	bgtf	bbtf	bitf
bgtg	bbtb	biti	bktk	bgtg	bbtb	biti
btbe	btbe	btbe	btbe	btbf	btbf	btbf
btbg	btbb	btbi	btbk	btbg	btbb	btbi
bteg	bteb	btei	btek	btfg	btfb	btfi
egtb	ebtb	eitb	ektb	fgtb	fbtb	fibt
egte	ebte	eite	ekte	fgtf	fbtf	fitf
egtg	ebtb	eiti	ektk	fgtg	fbtb	fiti
etbe	etbe	etbe	etbe	ftbf	ftbf	ftbf
etbg	etbb	etbi	etbk	ftbg	ftbb	ftbi
eteg	eteb	etei	etek	ftfg	ftfb	ftfi
gtbe	btbe	itbe	ktbe	gtbf	btbf	itbf
gtbg	btbb	itbi	ktbk	gtbg	btbb	itbi
gteg	bteb	itei	ktek	gtfg	btfb	itfi
tbeg	tbeb	tbei	tbek	tbfg	tbfb	tbfi

stentata /ꝛ deificata: gratia cuius eadem est collectio proprietatum dei verbi /ꝛ hominis. Et confirmatur per ¦cameram¦ d e t d. nam id de quo existit incarnatio / oportet esse de veritate diuina sub ratione filiali: ꝛ de veritate humana filiabili in filiatione diuina: ꝛ non in seipsa: aliter si esset sub paternali aut spirituali proprietate pater esset filius: ꝛ similiter spiritus sanctus foret filius. ¶ Ex quo sequeretur contrarietas in incarnatione: quia proportio filiationis hominis/possibilitas ꝛ duratio incarnationis priuarentur d e t e. vbicunq; est principium principians/eternum in potestate ꝛ duratione/ꝛ principium principiabile in potestate obedientiali et durabili / ibi est effectus secundum talia principia: sed in incarnatione sunt

bfl̄t	bgbt	bg it	bgl̄t	bbit	bbl̄t	bil̄t
bftb	bgtb	bgtb	bgtb	bbtb	bbtb	bitb
bftf	bgtg	bgtg	bgtg	bbtb	bbtb	biti
bftl̄	bgtb	bgti	bgtl̄	bbti	bbtl̄	bitl̄
bl̄tb	bbtb	bitb	bl̄tb	bitb	bl̄tb	bl̄tb
bl̄tf	bbtg	bitg	bl̄tg	bitb	bl̄tb	bl̄ti
bl̄tl̄	bbtb	biti	bl̄tl̄	biti	bl̄tl̄	bl̄tl̄
btbf	btbg	btbg	btbg	btbb	btbb	btbi
btbl̄	btbb	btbi	btbl̄	btbi	btbl̄	btbl̄
btfl̄	btgb	btgi	btgl̄	btbi	btbl̄	btil̄
fl̄tb	gbtb	gitb	gl̄tb	bitb	bl̄tb	il̄tb
fl̄tf	gbtg	gitg	gl̄tg	bitb	bl̄tb	il̄ti
fl̄tl̄	gbtb	giti	gl̄tl̄	biti	bl̄tl̄	il̄tl̄
ftbf	gtbg	gtbg	gtbg	btbb	btbb	itbi
ftbl̄	gtbb	gtbi	gtbl̄	btbi	btbl̄	itbl̄
ftfl̄	gtgb	gtgi	gtgl̄	btbi	btbl̄	itil̄
l̄tbf	btbg	itbg	l̄tbg	itbb	l̄tbb	l̄tbi
l̄tbl̄	btbb	itbi	l̄tbl̄	itbi	l̄tbl̄	l̄tbl̄
l̄tfl̄	btgb	itgi	l̄tgl̄	itbi	l̄tbl̄	l̄til̄
tbfl̄	tbgb	tbgi	tbgl̄	tbbi	tbbl̄	tbil̄

predicta duo principia: ergo ipsa dicit illa duo/sine quibus non se haberet ad finem/qui est Christus: nec ipse esset vna persona/in qua due nature distincte conseruari possent: maior prime consequentie est de se nota: nam si est principians ⁊ principiabile: oportet ꝙ ibi sit principiatum: minor manifestatur: nam si deus debet/⁊ potest talem effectum bonum/⁊ supremuz ad extra ponere in esse: oportet de necessitate/vt ipsum principiet: quod minime facere potest absq; principiabili/quod est homo principiabilis in supposito diuino: nam deus verbum de natura humana in esse specifico ⁊ i supposito diuino: ⁊ hoc mō incarnatio est de p̄dictis duab⁹ naturis cōcur

cdet	cdft	cdgt	cdbt	cdit	cdkt	ceft
cdte	cdtc	cdtc	cdtc	cdtc	cdtc	cetc
cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cete
cdte	cdtf	cdtg	cdtb	cdti	cdtk	cetf
cetc	cftc	cgtc	cbtc	citc	cktc	cftc
cetd	cftd	cgtd	cbtd	citd	cktd	cfte
cete	cftf	cgtg	cbtb	citi	cktk	cftf
ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctce
ctce	ctcf	ctcg	ctcb	ctci	ctck	ctcf
ctde	ctdf	ctdg	ctdb	ctdi	ctdk	ctef
detc	dftc	dgtc	dbtc	ditc	dktc	eftc
detd	dftd	dgtd	dbtd	ditd	dktd	efte
dete	dftf	dgtg	dbtb	diti	dktk	eftf
dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	etce
dtce	dtcf	dtcg	dtcb	dtci	dtck	etcf
dtde	dtdf	dtdg	dtdb	dtdi	dtdk	etef
etcd	ftcd	gtcd	btcd	itcd	ktcd	ftce
etce	ftcf	gtcg	btcb	itci	ktck	ftcf
etde	ftdf	gtdg	btdb	itdi	ktdk	ftef
tcde	tcdf	tcdg	tcdb	tcdi	tcdk	tcef

rentibus in vnam perſonam/ꝛ ſuppoſitum ſeu indiuiduum humanum/et diuinū. ℙer alias cameras poſſunt multiplicari ratiões ad eãdem condu ſionē. ℙer regulam de quare queritur/quare eſt incarnatio: reſpondetur per e f k.quicquid intellectus diuinus intelligit gloriabile/eius poteſtas illud in eſſe ponit/ſed intellectus diuinus intelligit incarnationem dei verbi eſſe gloriabilem:ergo eam ponit:vt glorietur in ſuo fine quare eſt: maior tz ꝓpter identitatem/quã inter ſe habent.minorem probaui in quarta figura:videlicet ꝙ homo ſit beatifica bilis/ꝛ aſſumptibilis a verbo diuino: ꝛ hoc eſt neceſſarium:vt deus per ſuam poteſtatem tantum poſſit/quantum ſapientia poteſt obiectare. ℍt confirmatur per cameram.e f t e.incarnatio ideo eſt:vt ſapientia diuina poſſit intelligere ſublimiorem/ꝛ no-

cegt	cebt	ceit	cekt	cfgt	cfbt	cfit
cetc	cetc	cetc	cetc	cftc	cftc	cftc
cete	cete	cete	cete	cftf	cftf	cftf
cetg	cetb	ceti	cetk	cftg	cftb	cfti
cgtc	cbtc	citc	cktc	cgtc	cbtc	citc
cgte	cbte	cite	ckte	cgtf	cbtf	citf
cgtg	cbtb	citi	cktk	cgtg	cbtb	citi
ctce	ctce	ctce	ctce	ctcf	ctcf	ctcf
ctcg	ctcb	ctci	ctck	ctcg	ctcb	ctci
cteg	cteb	ctei	ctek	ctfg	ctfb	ctfi
egtc	ebtc	eitc	ektc	fgte	fbtc	fitc
egte	ebte	eite	ekte	fgtf	fbtf	fitf
egtg	ebtb	eiti	ektk	fgtg	fbtb	fiti
etce	etce	etce	etce	ftcf	ftcf	ftcf
etcg	etcb	etci	etck	ftcg	ftcb	ftci
eteg	eteb	etei	etek	ftfg	ftfb	ftfi
gtce	btce	itce	ktce	gtcf	btcf	itcf
gtcg	btcb	itci	ktck	gtcg	btcb	itci
gteg	bteb	itei	ktek	gtfg	btfb	itfi
tceg	tceb	tcei	tcek	tcfg	tcfb	tcfi

bilionem possibilitatem/ꝛ principiabilitatem/que dari potest in creaturis ad extra: vt operatio intrinseca possit potestas diuina ꝛ sapientia manifestari in opere exteriori sine qua incarnatione potestas diuina ꝛ sapientia essent defectuose. ¶ Item ratio quare est incarnatio / est per cameram e f t f. vt sapientia dei possit intelligere medium inter deum absolute ꝛ creaturam existente ipso medio homo deus: quoniam in quantum homo est: mediat inter deum et alios homines: et in quantum est de⁹ filius homo/est medium inter deum hominem/ꝛ deum patrem / ꝛ deum spiritum sanctum: ꝛ inter alios homines: ideo gratia huius est incarnatio dei verbi: vt non fit priuatio medij: quoniam hoc esset malum contra bonum: ꝛ paruum cõtra magnum. ¶ Preterea ad idem per camerã e f t k.

cfkt	cgbt	cgit	cgkt	cbit	cbkt	cikt
cftc	cgtc	cgtc	cgtc	cbtc	cbtc	citc
cftf	cgtg	cgtg	cgtg	cbtb	cbtb	citi
cftk	cgtb	cgti	cgtk	cbti	cbtk	citk
cktc	cbtc	citc	cktc	citc	cktc	cktc
cktf	cbtg	citg	cktg	citb	cktb	ckti
cktk	cbtb	citi	cktk	citi	cktk	cktk
ctcf	ctcg	ctcg	ctcg	ctcb	ctcb	ctci
ctck	ctcb	ctci	ctck	ctci	ctck	ctck
ctfk	ctgb	ctgi	ctgk	ctbi	ctbk	ctik
fktc	gbtc	gitc	gktc	bitc	bktc	iktc
fktf	gbtg	gitg	gktg	bitb	bktb	ikti
fktk	gbtb	giti	gktk	biti	bktk	iktk
ftcf	gtcg	gtcg	gtcg	btcb	btcb	itci
ftck	gtcb	gtci	gtck	btci	btck	itck
ftfk	gtgb	gtgi	gtgk	btbi	btbk	itik
ktcf	btcg	itcg	ktcg	itcb	ktcb	ktci
ktck	btcb	itci	ktck	itci	ktck	ktck
ktfk	btgb	itgi	ktgk	itbi	ktbk	ktik
tcfk	tcgb	tcgi	tcgk	tcbi	tcbk	tcik

incarnatio ideo est: vt potestas dei possit magis remouere creaturaz a mi
noritatez ignorabilitate: z talis remotio fit in deificando creaturã/que dei
ficabilis est in supposito diuino: z hoc intelligit intellectus diuinus: z pote
stas illud in esse ponit: ex eo/q remotissimuz est ab omni minoritate: z sic p
alias cameras. Suo modo per regulam de quantitate queritur/quanta
est dei incarnatio? et respondetur per cameram fg b. q ipsa est quanta dis
crete ad similitudinẽ triũ personarum in diuinis: z talis numer⁹ ternarius
consistit in deitate/anima rationali: z corpore humano: z sicut est nume
rus ternarius/sic est vnitas suppositi: in quo conueniunt: nam sicut in sa
pientia diuina in qua est intellectiuum/intelligibile/z intelligere/z in vo
luntate volitiuum/le/z velle: z in bonitate bonificatiuum./bile/are/z fi
naliter in essentia diuina/in qua relucent tres persone/videlicet pater

deft	degt	debt	deit	dekt	dfgt	dfbt
detd	detd	detd	detd	detd	dftd	dftd
dete	dete	dete	dete	dete	dftf	dftf
detf	detg	detb	deti	detk	dftg	dftb
dftd	dgtd	dbtd	ditd	dktd	dgtd	dbtd
dfte	dgte	dbte	dite	dkte	dgtf	dbtf
dftf	dgtg	dbtb	diti	dktk	dgtg	dbtb
dtde	dtde	dtde	dtde	dtde	dtdf	dtdf
dtdf	dtdg	dtdb	dtdi	dtdk	dtdg	dtdb
dtef	dteg	dteb	dtei	dtek	dtfg	dtfb
eftd	egtd	ebtd	eitd	ektd	fgtd	fbtd
efte	egte	ebte	eite	ekte	fgtf	fbtf
eftf	egtg	ebtb	eiti	ektk	fgtg	fbtb
etde	etde	etde	etde	etde	ftdf	ftdf
etdf	etdg	etdb	etdi	etdk	ftdg	ftdb
etef	eteg	eteb	etei	etek	ftfg	ftfb
ftde	gtde	btde	itde	ktde	gtdf	btdf
ftdf	gtdg	btdb	itdi	ktdk	gtdg	btdb
ftef	gteg	bteb	itei	ktek	gtfg	btfb
tdef	tdeg	tdeb	tdei	tdek	tdfg	tdfb

filius/ et spiritus sctūs: sic suo modo in vnitate Christi sunt tres nature distincte cum vnitate persone: et confirmatur per camerā f g t f. ¶ Illa quātitas est necessaria/ qua mediante incarnatio est obiectabilis ⁊ amabilis a deo: sed predicta est huiusmodi: ergo ⁊c. maior est nota: quoniā detur oppositum: sine enim tali quantitate; icarnatio esset iobiectabilis/ et inamabilis: cum non esset: cuius oppositum probatum est. Item per cameram/ f g t g. omne illud gratia cuius incarnatio dei verbi est continue quanta est necessarium/ et per consequens intelligibile et amabile a deo: sed hoc est natura humana: in qua sunt due nature copulate: videlicet anima et corpus ergo ⁊ incarnatio dei verbi quo ad naturam humanam est continue quāta: et non quo ad diuinam: ex eo est/ quia interminabilis: et immensa/ et quia tota est obiectabilis: sua incarnabilitas est in omni loco: et extra locum incarnata absq; quantitate: et remanet incarnata in quantitate in

dfit	dfkt	dgbt	dgit	dgkt	dbit	dbkt
dftd	dftd	dgtd	dgtd	dgtd	dbtd	dbtd
dftf	dftf	dgtg	dgtg	dgtg	dbtb	dbtb
dfti	dftk	dgtb	dgti	dgtk	dbti	dbtk
ditd	dktd	dbtd	ditd	dktd	ditd	dktd
ditf	dktf	dbtg	ditg	dktg	ditb	dktb
diti	dktk	dbtb	diti	dktk	diti	dktk
dtdf	dtdf	dtdg	dtdg	dtdg	dtdb	dtdb
dtdi	dtdk	dtdb	dtdi	dtdk	dtdi	dtdk
dtfi	dtfk	dtgb	dtgi	dtgk	dtbi	dtbk
fitd	fktd	gbtd	gitd	gktd	bitd	bktd
fitf	fktf	gbtg	gitg	gktg	bitb	bktb
fiti	fktk	gbtb	giti	gktk	biti	bktk
ftdf	ftdf	gtdg	gtdg	gtdg	btdb	btdb
ftdi	ftdk	gtdb	gtdi	gtdk	btdi	btdk
ftfi	ftfk	gtgb	gtgi	gtgk	btbi	btbk
itdf	ktdf	btdg	itdg	ktdg	itdb	ktdb
itdi	ktdk	btdb	itdi	ktdk	itdi	ktdk
itfi	ktfk	btgb	itgi	ktgk	itbi	ktbk
tdfi	tdfk	tdgb	tdgi	tdgk	tdbi	tdbk

loco terminato ⁊ cõprehenso ſub fine: et gratia humane obiectabilitatis: et ita oportet eſſe per camerã f g t b. aliter incarnatio dei nõ eſſet obiectabilis ratione differẽtie/que in ea duas declarat eſſe naturas/diuinã ſcz/⁊ humanã: ꝑm quidẽ naturã diuinã declarat in incarnatione dei nõ eſſe q̃titatẽ ꝓpꝛij gñis/⁊ accidẽ talẽ/cuius priuatio quãtitatis ſignificat/et declarat naturã humanã eſſe incarnatã in oĩ loco ſine quãtitate/⁊ remanere incarnatã ĩ quãtitate ꝑm q̃ differẽtia declarat/⁊ hũanitatis obiectibilitatẽ ſignificat: ⁊ ſic de alĩs: ꝓ regulã de q̃litate q̃rẽ qualis eſt incarnatio in deo: reſpõdeꝭ ꝓ camerã g b c. Incarnatio dei ea eſt/q̃ ſignificata exiſtit ſub ratione magnitudinis/volũtatis/⁊ veritatis dei: nã deus quo ad ſuas rationes formales dicitur qualis: abſq; tñ qualitate ꝓpꝛij generis: cũ talis nõ reperiatur in deo: ⁊ verificãtur de chriſto plures qualitates quo ad diuinitatẽ: ⁊ lz ad interrogationẽ factã de qualitate quo ad diuinitatẽ

dikt	eigt	efbt	efit	eikt	egbt	egit
dit d	efte	efte	efte	efte	egte	egte
diti	eftf	eftf	eftf	eftf	egtg	egtg
dit k	eftg	eftb	efti	eftk	egtb	egti
dkt d	egte	ebte	eite	ekte	ebte	eite
dkti	egtf	ebtf	eitf	ektf	ebtg	eitg
dktk	egtg	ebtb	eiti	ektk	ebtb	eiti
dtdi	etef	etef	etef	etef	eteg	eteg
dtdk	eteg	eteb	etei	etek	eteb	etei
dtik	etfg	etfb	etfi	etfk	etgb	etgi
iktd	fgte	fbte	fite	fkte	gbte	gite
ikti	fgtf	fbtf	fitf	fktf	gbtg	gitg
iktk	fgtg	fbtb	fiti	fktk	gbtb	giti
itdi	ftef	ftef	ftef	ftef	gteg	gteg
itdk	fteg	fteb	ftei	ftek	gteb	gtei
itik	ftfg	ftfb	ftfi	ftfk	gtgb	gtgi
ktdi	gtef	btef	itef	ktef	bteg	iteg
ktdk	gteg	bteb	itei	kteh	bteb	itei
ktik	gtfg	btfb	itfi	ktfk	btgb	itgi
tdik	tefg	tefb	tefi	tefk	tegb	tegi

oe christo plura verificẽtur: nõ tñ qualificatiue/ſz ſubſtãtialr: nã ſi querat: qualis eſt christus quo ad diuinitatẽ? recte reſpõdetur ꝙ bonus/magnus/ volẽs/ꝛ virtuoſus: ſi vo quo ad humanitatẽ/ dupliciter/ ſubſtãtialiter/ꝛ accidẽtaliter/ ſubſtãtialiter quo ad perfectiones ſubſtãtiales: nã eſt bonus bonitate entitatiua: ꝛ ſic de alijs/ moraliter tñ ꝛ accidẽtaliter eſt bonꝰ per bonitatẽ moralem ꝛc. ꝛ iſta vere predicãtur de chriſto: vt tenet eccleſia: aliter ſi illa nũc nõ verificarẽtur de eo: ſed in tẽpore futuro/ tales qualitates eſſent vitioſe cõtra virtutẽ: ꝛ parue cõtra magnitudinẽ: ꝛ odibiles cõtra charitatẽ: neceſſario ergo verificantur de incarnatione dei. Et cõfirmatur per camerã g b t g. nã ſi dñs noſter Jeſus chriſtus nõ ſit talis/ qualẽ eccleſia romana predicat: videlz natus in Bethleẽ: ꝛ crucifixus in Hieruſalẽ: finis ſuarũ operationũ/ꝛ quietatio cõſequentiũ eſſet nulla: ſed hoc eſt impoſſibile: qm̃ tũc eſſet priuatio finis totiꝰ vniuerſi: qz ſi vẽturus

egkt	ebit	ebkt	eikt	fgbt	fgit	fgkt
egte	ebte	ebte	eite	fgtf	fgtf	fgti
egtg	ebtb	ebtb	eiti	fgtg	fgtg	fgtg
egtk	ebti	ebtk	eitk	fgtb	fgti	fgtk
ekte	eite	ekte	ekte	fbtf	fitf	fktf
ektg	eitb	ektb	ekti	fbtg	fitg	fktg
ektk	eiti	ektk	ektk	fbtb	fiti	fktk
eteg	eteb	eteb	etei	ftfg	ftfg	ftfg
etek	etei	etek	etek	ftfb	ftfi	ftfk
etgk	etbi	etbk	etik	ftgb	ftgi	ftgk
gkte	bite	bkte	ikte	gbtf	gitf	gktf
gktg	bitb	bktb	ikti	gbtg	gitg	gktg
gktk	biti	bktk	iktk	gbtb	giti	gktk
gteg	bteb	bteb	itei	gtfg	gtfg	gtfg
gtek	btei	btek	itek	gtfb	gtfi	gtfk
gtgk	btbi	btbk	itik	gtgb	gtgi	gtgk
kteg	iteb	kteb	ktei	btfg	itfg	ktfg
ktek	itei	ktek	ktek	btfb	itfi	ktfk
ktgk	itbi	ktbk	ktik	btgb	itgi	ktgk
tegk	tebi	tebk	teik	tfgb	tfgb	tfgk

esset:in eũ boies nõ crederẽt:qm̃ eoꝝ opinio esset/ ꝙ falsa esset illa incarnatio: si cut illa q̃ preterita esset:quã boies credebãt esse verã:ꝛ sic deꝰ nõ haberet popu lũ:qõ esset cõtra magnitudinẽ bonitatis/sapiẽtie/volũtatis/virtutis/ ꝛ veritatis:vt patet ꝑ camerã g b t g.nã si incarnatio dei verbi talis est/qualem ecclesia romana predicat:sequitur maioꝛ extẽsitas charitatis ꝛ virtutis:sinautẽ nõ est/ sequit minoꝛ:ꝛ priuatio maioꝛitatis/charitatis/ ꝛ virtutis/q̃ dari posset:qõ est impossibile. Alterius per camerã g b t c.si incarnatio est talis/ qualis predicata est: tũc est maioꝛ cõcoꝛdãtia/que dari põt inter virtutẽ ꝛ charitatẽ in humanitate:que deitatẽ honoꝛat/quãtũ põt:ꝛ deitas humanitatẽ existere facit honoꝛatã:inquãtũ efficit/vt credatur/ꝛ honoꝛeꝝ per suũ populũ: ꝛ ĩ ea virtutẽ posuit sacramẽtoꝝ:ꝛ charitatẽ martyrũ:at si ista nõ esset:oppositũ sequereꝝ/qõ est impossibile ꝛc. ¶ Per regulã de quãdo/queritur vtrũ sit tẽpus in filij dei incar-

f b ı t	f b k t	f i k t	g b ı t	g b k t	g ı k t	b i k t
f b t f	f b t f	f i t f	g k t g	g b t g	g i t g	b i t b
f b t b	f b t b	f i t i	g b t b	g b t b	g i t i	b i t ı
f b t i	f b t k	f i t k	g b t ı	g b t k	g i t k	b i t l
f i t f	f k t f	f k t f	g i t g	g k t g	g k t g	b k t b
f i t b	f k t b	f k t i	g i t b	g k t b	g k t i	b k t ı
f i t i	f k t k	f k t k	g i t i	g k t k	g k t k	b k t k
f t f b	f t f b	f t f i	g t g b	g t g b	g t g i	b t b
f t f i	f t f k	f t f k	g t g i	g t g k	g t g k	b t b k
f t b i	f t b k	f t i k	g t b i	g t b k	g t i k	b t i k
b i t f	b k t f	i k t f	b i t g	b k t g	i k t g	i k t b
b i t b	b k t b	i k t i	b i t b	b k t b	i k t i	i k t ı
b i t i	b k t k	i k t k	b i t i	b k t k	i k t k	i k t k
b t f b	b t f b	i t f i	b t g b	b t g b	i t g i	i t b i
b t f i	b t f k	i t f k	b t g i	b t g k	i t g k	i t b k
b t b i	b t b k	i t i k	b t b i	b t b k	i t i k	i t i k
i t f b	k t f b	k t f i	i t g b	k t g b	k t g i	k t b i
i t f i	k t f k	k t f k	i t g i	k t g k	k t g k	k t b k
i t b i	k t b k	k t i k	i t b i	k t b k	k t i k	k t i k
t f b i	t f b k	t f i k	t g b i	t g b k	t g i k	t b i k

nationē: ⁊ reſpōdetur per camerā b i d. ſic. nā virtus que origo eſt prędictarum naturarū vnionis: ⁊ veritas adequatio ei⁹ ad intellectū nō obiectarētur de præſenti in ipſa incarnatione dei verbi/ſed eſſet incarnādus: tūc totū illud qō nūc colimus/⁊ obſeruamus de incarnatione eſſet in falſitate: ⁊ veritas non poneret in vero ouratiōnē virtutis in ſimili credulitate illius/que futura eſt/quādo deus eſſet incarnatus: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo ⁊c. ¶ Per camerā b i t b. in incarnatione de⁹ verbum nō ponit tēpus per ſe: ſed ponit in tēpore: inquātum ſe hominē facit: quippe ſi nō poneret in tēpore: nō poſſet hominē ſe facere: tūc ſic. Quicquid eſt in maiori virtute/⁊ veritate alterari nō pōt a minori: ſed in incarnatione dei verbi eſt tēpus ꝑm minorē virtutē/⁊ eternitas in gradu ſup̄mo virtutis ⁊ veritatis: ergo ⁊c. Et per camerā b i t i. tēpus ineſt incarnatiōi ſub rōne nature humane: et nō ſub ratione nature diuine: tūc ſic. Ubicūq; eſt affirmatio

vnius/ꝛ negatio alterius:ibi eſt equalitas in virtute ꝛ veritate:ſed in incarnatio ne eſt huiuſmodi:ergo ꝛc̃.maior eſt de ſe nota/ et minorem probo: verificat enim veritas virtutem in humanitate incarnando ſine tempore ſub ratione deitatis/ et cum tempore ſub ratione humanitatis.¶Item per cameram b i t d. Incarnatio eſt in tempore preterito/vt ſit virtus ꝛ veritas de illo qȝ tenemus de incarnatione:nam ſi eſſet in tempore futuro/id quod habemus de incarnatione eſſet contra virtutem et veritatem temporis conti adicentis virtuti et veritati ſub forma incarnationis:ꝛ ſic de alijs.¶Per regulam de vbi queritur/vbi eſt incarnatio dei:et reſpondetur per cameram i l ꝛ e. eſt incarnatio in deitate ſub filiali ratione:et in humanitate ſub filiabili in ſuppoſito diuino: et in perſone vnitate in chriſto/ tanꝯ in conſiſtentia finali: et cum tota perſona diuina ſit incarnata:ſit ſumme ſimplex:et non habeat partem extra partem:ſed eſt ens immenſum:ꝛ per conſequẽs vbiqȝ eſt homo:ꝛ in omni tẽpore/ vt ſuperius probatu eſt.¶Et licet articulus Pariſienſis ſit contra magiſtrum ſententiarum. condẽnatus:tamen rationibus ꝛ auctoritatibus ſanctorum probari poteſt ipſum fuiſſe male condẽnatum. Damaſcenus in.iiij. ſuarum ſententiarum tenet ꝙ deus in triduo fuit homo/ cuius dicti rationes aſſignat: ꝛ Auguſtinus. qȝ ſemel aſſumpſit/ nunꝯ dimiſit:ſed humanitatem aſſumpſit in eſſe vnito:ergo nunꝯ eam dimiſit:ꝛ cum hoc vere mortuus fuit.Et ſi dicis/ꝙ anima deſcendit ad inferos:ꝛ corpus remãſit in ſepulchro/dico ꝙ articulus habet ꝙ Chriſtꝰ deſcendit:vt patet in ſymbolo. Dices vlterius ꝙ diuinitas nunꝯ dimiſit corpus in ſepulchro/ꝛ animã in inferno:hoc nihil eſt dicere:cum anima ſeorſum capta: nec corpus ſit humanitas per eũdem Auguſtinũ in de ciuitate dei:ſed ſm predictum Damaſcenum in.iij. ſuarum ſentẽtiarum dicit ꝙ propter clemẽtiã deus verbum noſtram naturã aſſumpſit:ꝛ omnia naturalia:natura ꝛ veritate factus eſt homo:et naturalium inexperientia factus eſt perſonalis:ꝛ cum talis natura/vt talis preſcindat ab omni determinata localitate et tempore:ꝛ deus excludat a ſe omnem localitatem ꝛ tempus proprij generis/ſequit̃ ergo ꝙ in incarnatione dei nõ habuerũt locũ:ſed ſi tẽpus permanentiã haberet/ ſicut fluit:plura dicerem ſuper huiuſmodi materia: ſed quia brevitati ſtudemus:hec ſufficiant.¶Item per cameram i l ꝛ i.incarnatio eſt equalitas proportionalis veritatis/et glorie diuine et humane:ideoqȝ veritas dei verificat/vt gloria delectationẽ habeat/ꝙ deitas et humanitas habeãt talem equalitatem proportionalẽ ſub ipſarum rationibus proprijs in incarnatione/intantũ ꝙ deus filius equaliter ſit homo:et homo ſit deus.Ex quo ſequitur/qȝ deus homo ſit vbiqȝ:ꝛ in omni tempore:ꝛ homo deus in loco ſpecifico/et terminato i l ꝛ k.incarnatio extat de deitate et humanitate:itaqȝ veritas ponit in vero:ꝛ gloria delectationem affert: ꝙ incarnatio ſit vbiqȝ ratione deitatis: et ſit in loco ſpecifico ratione humanitatis: vnde ſequitur vtriuſqȝ nature quietudo:quoniã ſub ratione minoritatis eſt incarnatio de humanitate et loco cõprehenſa:ſub ratione vo maioritatis eſt de deitate:que cõprehendit/ꝛ mẽſurat vniuerſa loca/que ſunt cum veritate ꝛ delectatione ipſius incarnationis i l ꝛ e.eo ꝙ incarnatio eſt principiata/cõuenit illi corporalis locꝰ ſpecificus:ita ꝙ ſi eſt in vno loco: non ſit in alio: ſed eo quia principiata eſt de veritate et gloria/ que omnia

loca cõprehendũt: incarnatio ipsa est in oĩbus locis: ita in veritate ⁊ gloria diuina: ⁊ multo adhuc melius sine aliqua cõparatione: sicut medicina est in medico/ ⁊ in homine iusto iusticia ⁊c. ℙer regulã de quomodo queritur/ quomodo naturam humanã deus assumpsit? Solutio k c f. in natura diuina gloria/ magnitudo/ et sapientia sunt vnum et idem numero: sed in natura humana quã deus filius assumpsit differentes existunt: ita ꝙ gloria non est magnitudo: nec ecõtrario: aut sapiẽtia gloria: vel magnitudo ⁊ ecõtrario: est igitur modus incarnationis vnire gloriã/ magnitudinẽ/ ⁊ sapientiã in humana natura in vnitate: id est verbi ⁊ interiori sustẽtata cũ delectatione/ magnificatione/ ⁊ obiectione in vnitate persone/ ⁊ dualitate naturarũ k c t k. gloria ⁊ magnitudo dei effecerũt/ vt gloria ⁊ magnitudo nature hũane essent remote/ ⁊ elõgate a minoritate: vt nõ accederent ad non esse. ℑtaq; in tali remotione facta fuit incarnatio/ inquãtum natura humana assumpta fuit et sustentata in gloria ⁊ magnitudine dei: que longe distant a nõ esse remanẽtibus natura humana in minoritate/ ⁊ diuina in maioritate: ex quo effectum est/ ꝙ deus sit homo: ⁊ homo sit deus per cameram k c t e. nulla gloria magna dari potest absq; concordãtia: in incarnatione verbi dei est gloria magna: qua maior dari non potest intensiue et extensiue: ergo est cum concordantia duarum naturarum in vna persona: maior est nota: quoniam concordantia ponit: ⁊ contrarietas priuat/ et dissoluit: et minor manifestatur: quia est vltimus finis/ in quo omnia gloriantur k c t f. Omne medium arguit extrema in esse vnito: incarnatio est medium coniũctionis duarum naturarum: videlz diuine et humane: ergo requiritur ꝙ vniantur/ vt tale medium sit subiectũ influẽtie/ ⁊ refluentie principii/ ⁊ finis: nam ratione illius modi influentie ⁊ refluentie facta fuit obuiatio duarum naturarũ: vnde incarnatio secuta est k f t k. Omne illud qõ diuina sapientia primo ⁊ per se obiectat ad extra: est gloria remotissima a minoritate: sed incarnatio dei verbi actiua et hominis passiua fuit illius modi: ergo ex tali modo obiectionis modus incarnationis secutus est: maior est nota: vt patet de natura creata: que intendit id quod melius et remotius est a minoritate/ sic est de deo: aliter creatura esset melius ordinata in sua operatione/ q̃ deus: qõ est impossibile: minor manifestatur/ quoniã nullus alius modus dari potest in rerum natura glorioſior/ et remotior a minoritate: vt patet cuilibet bene intuenti. ℙer regulam de cum quo/ queritur deus cum quo assumpsit naturam humanam? Solutio per cameram k b b. Deus filius naturam humanam assumpsit cum sua gloria/ virtute et bonitate/ que fuerunt in incarnatione rationes actiue sub ratione deitatis: et passiue sub ratione humanitatis k b t k. Deus verbum naturam humanam assumpsit cum virtute glorie existente in humanitate cum minoritate: ⁊ in deo cum maioritate k b t b. cum maiori gloria et virtute debuit deus maiorem operationem que dari potest inter deum et creaturam producere: sed ipsa est incarnatio: ergo ipsam debuit cum maiori gloria et virtute producere: ⁊ sic est maioritas dei imago/ cum qua cernitur maior operatio glorie et virtutis/ que inter deum ⁊ creaturam esse possit. Et per cameram k b t b filius dei naturam humanam assumpsit cum differentia/ ⁊ claritate glorie ⁊ virtutis: quoniã vna extitit gloria: ⁊ virtus deitatis/ et altera humanitatis: et cum

differentia clarificauit deus verbum ſuam naturã in incarnatione/ tanꝯ in extrema conſiſtentia/ et in perſone vnitate/tanꝯ in conſiſtentia finali. ⁊ hec de tertia cauſa breuitatis.

Quintus liber in tres partes diuidit. Prima eſt de lapſu primi parẽtis

¶Secunda de vtroq; teſtamento/ veteri videlz et nouo.

¶Tertia erit de diuiſione ſeculi. Ideo primo videndũ eſt de lapſu primi parẽtis: de quo tactum eſt iam in ſuperioribus: vbi diximus/ꝙ deus creauit hominem iuſtũ/⁊ ad beatitudinem ipſum ordinauit: tunc ad maiorẽ eius euidentiam arguitur ſic. Omnis natura rationalis in rectitudine a deo inſtituta/et ad beatitudinẽ ordinata/ſi ſim ordinem a deo ſibi inditum operetur/ meretur talem beatitudinem: ſi mutat autem illum ordinem/peccat/⁊ meretur penam: quia non ſtat in obedientia dei/ex eo: quia nõ tendit ad finem/ad quem facta erat: et cum natura humana creata fuiſſet ad intelligendum/ ⁊ amandum deum/peccauit in primo parente: et infecta et deuiata fuit a rectitudine in prefato primo parente Adam: qui maluit aſſentire dictis mulieris: ſcilz Eue inſtigante diabolo in ſerpentis forma: ꝙ dictum ſeruare preceptum dei: et ſic diabolus fraudulenter in ſerpente callido tentare incepit genus humanum a parte debiliori/ que erat mulier: vt habetur Gene. iij. ⁊ in eodẽ Tentauit eam de ligno vetito/et non de illo ad quod naturaliter erat inclinata mulier: ſed de illo magis ſibi placabili/⁊ de dignitate/honore/ et ſciẽtia/ que omnia ſunt multum inclinantia mulierem. ꝙ de facto peccauerunt primi parentes/ pluribus rationibus probari poteſt: ⁊ primo ſic. Omnes homines cum difficultate ⁊ labore operãtur virtuoſe. vnde Ariſtote. Virtutes verſantur circa difficile: et cum facilitate/et leuitate operantur vitia: hoc autem non poteſt ineſſe hominibus a natura inſtituta: quia male et ad malum eſſet inſtituta: cuius cõtrarium ſuperius probatum eſt: ergo cum operentur facile mala: eorum conditio eſt mutata in contrarium: non a deo: quia iſta mutatio eſt mala/et contraria predicte ordinationi dei: nec ab aliquo qui poſſet hominem mutare contra voluntatem ſuam: quia tunc non haberet culpam: nec per conſequens penam: ideo iſta mutatio eſt ab homine/ qui habuit naturam operandi bonum cum libertate/et ſeruandi rectitudinem/quam non ſeruauit: et cum iſta mutatio inueniatur in omnibus hominibus/oportet ꝙ inceperit a primis parẽtibus/ a quibus omnes homines proceſſerunt: ſequitur ergo ꝙ primi parentes peccauerunt: et per conſequens tota poſteriozitas/que in lumbis Ade erat potentialiter ⁊ habitudinaliter: pro qua etiam iuſticiam originalem acceperat: prolongauit enim terminum merendi/et liberandi genus humanum: ex eo/quia ſtatim peccauit/ tarde liberari debuit: nam ſi reſtitiſſet aliquibus tentationibus cum virtutibus quibus reſiſtere valebat: citius redemptum fuiſſet genus humanum: ſed quia non fecit/ non meruit ita cito liberari: ſed dimiſit hominem tanꝯ pedagogum vagantem huc et illuc (vt inquit Damaſcenus in tertio ſuarum ſententiarum) pluribus miſeriis et calamitatibus ſubiectum: propterea mulier pregnans

De lapſu primi parẽtis.

propter infirmitatē/tediū/onus/⁊ timorē patitur:⁊ in cadēdo multipliciter producit abortiuum:⁊ nō venit in lucē vere natiuitatis:⁊ si introducta est anima rationalis in dictum abortiuū consistens in peccato originali:cum deo participare non potest:⁊ sic dānatur:licet nō puniatur penis exterioribus:etiam si puer veniat ad lumē natiuitatis sue/anteqū vtatur libertate propter peccatum originale subiacere morti ipsum oportet in illo internallo:⁊ sic potest deficere:ideo per talem etiam modū est prolongatus terminus merendi in homine.

De prima diuisione totiꝰ sacre scripture.

TOta sacra scriptura/ fm Nicolaū de lyra in principio Byblie in duas partes diuidit: videlz in vetus testamentum/⁊ nouum. Et licet tota scriptura sacra sit de deo/tanq̄ de subiecto:prima tñ pars principaliter est de deo/tanq̄ creatore ⁊ gubernatore. Secūda vo de deo tāq̄ redēptore ⁊ glorificatore. ¶ Prima pars subdiuidit in quattuor partes:videlz in libros legales/historiales/sapiētiales/⁊ pphetiales. Et q̄ vetus testamētum ⁊ nouū se habēt sicut rota in medio rote:vt habet Ezechie.j.c. Ideo nouū testamentū cōsimiliter diuiditur:q̄ legali correspōdet euāgelium: et sapiētialibus libris:epistole Pauli/et aliox apostolox: libris historialibus correspōdēt actus apl̄orum:libris prophetarū correspōdet Apocalypsis. ¶ Secūda diuisio et curtosior fm Eureolum est talis. Tota sacra scriptura pōt diuidi in octo partes principales fm octo modos docēdi/quos assumit:docet nāq̄ politice ⁊ legislatiue in prima sui parte: scz in Pentatheuco:docet vo secundo chronice seu bistorice:⁊ enarratiue. In altera sui parte:videlz in decē libris Josue/Judicū/Ruth/Regū/ Paralipomenon/ Esdre/Thobie/Judith/Hester/ Machabeox.docet vo tertio hymnidice quasi poetice/decātatiue. In altera sui parte:videlz in tribꝰ libris Psalmox/ Threnox/⁊ Lātici canticox. Docet vo quarto pphetice/⁊ declamatiue quasi per modū omeliax/sermonū/predicationū. In alia sui parte:videlz in sex libris Esaye/ Hieremie/Baruch/Ezechielis:Danielis/⁊ in lib.duodecim prophetax. Docet vo quinto dialectice/⁊ disputatiue. In alia sui parte/scz in duobꝰ libris Job/et Ecclesiastes/in vtroq̄ nāq̄ disceptatiue/⁊ cōcionatiue/ et disputatiue pceditur. Docet vo sexto monostice/seu ethice/⁊ cōsultatiue. In alia sui parte/ videlz i tribus libris in Prouer. Sapiētie/⁊ ecclesiastico:⁊ sic sub istis sex modis docēdi cōprehēdūtur oēs libri veteris testamenti: quos enumerare licet cū suis capitulis. Scñ. habet.l.capitula. Exodus.xl. Leiticꝰ.xxvij. Numeri.xxxvj. Deutronomij xxxiiij/Josue.xxiiij/Judicum.xxj. Ruth.iij. Regū primus.xxxj.capitula.Secūdus.xxiiij. Tertiꝰ.xxij.Quartꝰ.xxv. Paralipomenon primus.xxix. Scōs.xxxvj. capitula Esdre.x.capitula. Primꝰ liber. Neemias. xiij.capitula. Esdre tertiꝰ liber.xxvij.ca. Thobias.xiiij.ca. Judith.xvj.ca. Hester.xvj.ca. Job.xlij.ca. Psalteriū quo ad primā partē noui testamenti/docet testimonialiter ⁊ affirmatiue/eo modo:quo notarij de veritate assueti sunt informare homies/⁊ hoc in euāgelijs. Docet octauo epistolariter/⁊ detestatiue: ⁊ hoc in scōa parte noui testamenti: videlz in quattuor libris/in decē Pauli epl̄is/⁊ ī actibꝰ/qui liber fuit epistola ad Theophilū missa:sicut in principio patet. Primū quidē sermonē feci de oibus o Theophile/sīr in libro septē canonicax.⁊ vltimo in libro Apocalypsis/quili

ber est epl'aris/missus septē ecclesijs.vñ i ꝓncipio dr.Apocalypsis Jesu xpi/quā dedit de⁹ palā facere seruis suis/mittēs p angelū suo suo Joāni:⁊ statim sequit epl'are exordiū cū sua salutatione.Joānes septē ecclesijs que sunt in asia/gratia vobis⁊ pax ab eo qui est/⁊ qui erat/⁊ qui ventur⁹ est ⁊c.⁊ sequit narratio.Ego Joānes frater vester ⁊c. ¶Assignat tertia diuisio eiusdē sacre scripture.Diuiditur eñ in vet⁹ ⁊ nouū testamētū/vet⁹ aūt diuidit in quattuor/q̄ pertinēt ad vitā spūalē: vita nāq̄ spūalis in preceptis cōtinet/⁊ iō sunt quattuor scripture veteris testamēti:scz lex preceptoꝝ/historie/ exēploꝝ/sapiētia monitionis/ ꝓphetia predicationis:lex preceptoꝝ cōtinet qnq̄ libros:vbi ostēdit/q̄ quinq̄ requiruntur in preceptis.Primū quib⁹ precepta tradunt:iō ponit liber prim⁹:vbi gñalē receptionē recipiētiū legē describit ⁊ ascribit:scz Gen.Scō precepta capiunt/⁊ precipiūtur:⁊ iō scōs liber vbi precepta legūtur/tradūtur Exo.Tertio que sunt obseruātie ⁊ ꝓmotionis:⁊ iō ponit terti⁹ liber/vbi ministri eccl'ie statuūtur:scz Leuiti.Quarto que sunt idonee executionis:iō ponit quart⁹ liber/vbi infimi distinguūtur numeri.Quinto qui sunt/dubioꝝ declarationib⁹:iō ponit quintus liber:p Moysen dubia declarātur:scz Deutero. ¶Scōa pars sacre scripture veteris testi bistorialis exēploꝝ/q̄ in duas partes diuidit:qr quedā sunt exēpla prelatoꝝ:⁊ quedā subditoꝝ. Prelatoꝝ est oēm plebē dirigere:legē ponēdo:nā debēt prelati subditos dirigere:qō ostēdit p Josue:qui populū direxit i terrā ꝓmissionis.Josue.ij. Scōo lites dissoluere:iō iudices diuersis tēporib⁹ ordinātur in libro Judicū. ¶Tertio subditos:iō Noemi instruxit Ruth:⁊ iste liber est Ruth. ¶Quarto subditos defendere a bellis tēporib⁹/a quib⁹ reges eos ꝓtegūt:⁊ isti sunt libri Regū/⁊ libri Machabeoꝝ:etiā cōtra istos/qui volunt legē cōfundere est bellādum/isti sunt libri Machabeoꝝ. ¶Quinto debēt instructa reedificare: iō Neemias reedificauit muros Hierusalē/et iste liber est Hieremias:⁊ Esdras reedificauit templū/qō fuit ab hostib⁹ ꝓbanatū/⁊ iste est liber Esdre. ¶Sexto debent deo firmiter adherere:ideo Job deo adhesit in prosperis⁊ aduersis:in libro Job:⁊ cōtraria subditoꝝ ostēdunt in tribus:nā debēt subditi pīo seruare patiētiā in aduersis:qō docemur per Thobiā/qui excecatus sustinuit libenter:⁊ boc est in libro Thobie. ¶Secūdo debēt habere constantiam in periculis: ideo Judich ponens se in periculis/⁊ constans existens hostes deuicit:⁊ iste est liber Judich. ¶Tertio debēt habere beniuolentiam in prosperis:ideo Hester sublimata populi beniuolentia fuit:⁊ de boc in libro Hester. ¶Tertia pars scripture sacre est:scz sapientie admonitionis:que diuiditur/nam quedā est admonitio generalis/qua monetur vnusquisq̄ cuiuscunq̄ status aut conditionis existat:⁊ boc est in libro Prouerbioꝝ. ¶Secunda est admonitio specialis: et hec est triplex:prima prelatoꝝ/qui debent seruare iusticiam qui iudicant terrā:et ostendit boc Salomon dicēs.Diligite iusticiam qui iudicatis terrā.⁊ boc est in libro Sapiētie. ¶Tertia est admonitio subditoꝝ:⁊ hec diuiditur in tres partes. ¶Prima est incipientiū:⁊ hanc ponit Salomon dirigens sermones ad filios parulorum:⁊ boc est in libro Prouerbioꝝ. ¶Scōa est proficientium:in qua ostendit vanitates rerū tēporalium:quas dimittūt proficientes:⁊ boc in libro Ecclesiastes. ¶Tertia perfectorum/in qua natura perfecta in tēporalibus eruditur:et

Tertia diuisio sacre scripture.

De directiōe prelatoꝝ.

hoc in libro Canticoꝝ. ¶Quarta pars sacre scripture est prophetie predicatio/
nis/ꝛ diuiditur: nam quedã est que precessit Christi incarnationẽ: de qua dicitur.
Ecce virgo cõcipiet/et pariet filium ꝛc̃.ꝛ est Esa. ¶Secũda prophetia predicat
eius passionẽ/quã precedit:ꝛ est Hieremie. ¶Tertia eius ascẽsionẽ: de qua dici/
tur. Aquila grandis ꝛc̃.ꝛ magnarum alarum ꝛc̃.ꝛ est Ezechie. ¶Quarta pre/
dicat spiritus sancti missionẽ: dicens. Emitte spiritum tuũ dñe.ꝛ hec est Dauid.
¶Quinta predicat finalis iudicij retributionẽ: dicẽs. Aperti sunt libi/ꝛ denu
dati sunt mortui:ꝛ hec est Danielis. ¶Sexta predicat opera Christi filioꝝ prena
De diuisione noui testi. ricationẽ: ideo opera duodecim tribuũ predicãtur in libro duodecim ꝓphetarũ.
¶Quinta pars sacre scripture est noui testamẽti:ꝛ diuidit in euãgelia/epl̃as/ꝛ
facta apl̃oꝝ: ac in reuelationẽ sanctã. Sancta euangelia continẽt opera Christi:
primo describit eius humilitatẽ/dicẽs. Liber gñationis ꝛc̃.ꝛ iste est ℳatthеus
¶Scõo describit ei? predicationẽ: dicẽs. Ego vox clamãtis in deserto. et iste est
ℳarcus. ¶Tertio describit sacrificij preparationẽ:ꝛ iste est Lucas dicẽs. Fuit
in diebus herodis sacerdos ꝛc̃. ¶Quarto describit deitatẽ: dicẽs. In principio
erat verbũ.ꝛ iste est Joãnes. ¶Uerba apl̃oꝝ cõtinẽtur in epl̃is Pauli:ꝛ in epi/
stolis canonicis: vbi fideles oĩno instruũtur. Opera vo apl̃oꝝ recitantur in libro
quẽ cõposuit Lucas post xp̃i ascẽsionẽ:ꝛ est liber Actuũ apl̃oꝝ. Alia sunt in qui/
bus fideles admonẽtur/ꝛ hec est in septẽ visionibus Joãnis euãgeliste: et iste est
liber Apocalypsis:ꝛ hec est sententia generalis scripture sacre omniũ librorum.
De quattuor sensib? sacre scripture. ¶Restat nunc videre de quattuor sensibus seu regulis eiusdem sacre scripture.
Primus est bistorialis querens res gestas. Secundus sensus est allegoricus/in
quo ex alio ad fidei instructionem aliud intelligitur. Tertius est tropologicus
ad morum informationem moralis loco in quo de moribus ordinandis tracta/
tur. Quartus est anagogicus anagoge: id est spũalis intellectus: per quẽ de sum
mis ꝛ celestibus tractaturi ad superiora ducimur. ¶His quattuor quasi qui/
busdam rotis tota diuina scriptura voluitur: verbi gratia. Hieruſalẽ ꝑm bisto/
riã est ciuitas/allegorice ecclesiã significat/ꝑm tropologiã: id est moralitatẽ ani/
mam cuiuslibet fidelis: que ad pacem eternam anbelat. ꝑm anagogem ciuium
celestium vitam: qui reuelata facie vident deum: igitur cum omnis veritas que
differitur in scripturis/vel spectet ad sion ad beatam diuinitatẽ/vel ad Bethel
ad assumptam humanitatem/vel ad Syna ad creatam vniuersitatem/vel ad
montem Oliueti ad supernam felicitatem/vel ad montem Oreb ad futuram ca
lamitatem/vel ad montem Libani ad iniunctam et impositam honestatem per
precepta diuina/vel ad montem Galaad ad stupendam auctoritatẽ ꝛ potestatẽ
dei facientis miracula: vel spectet ad montẽ ℳoria/ad ostensam sanctitatem et
perfectionẽ iustoꝝ: recte possumus dicere/ꝙ fundamenta eius in montibus san
ctis: mõtes ergo in circuitu eius: scꝫ sacre scripture: et dñs in circuitu populi sui/
populi videlꝫ xp̃iani:ꝛ cui ipsam cõicauit: sic igitur patet scripturarũ celestiũ ma
De diuisione toti? scti/ q̃ẽ tertia ps sa/ cre scripture. gnificẽtia sub tropo figuratiuo mõtis:ꝛ sic suo modo de alijs.

Totum seculum distinguitur in tria tempora. Pri/
mum tempus fuit naturalis legis
ab Adam vsq̃ ad ℳoysen. Secundum tempus fuit legis scripte a

Moyse vsq; ad Christum. Tertium tempus et presens est gratie/ ab aduentu Christi vsq; ad finem seculi. Linea per successionē temporum texitur inferius: sicut vnus post alium successerit: vel ꝑm generationē/ vel ꝑm prelationē: per quas ois rerum gestarum narratio determinatur: ⁊ in primis Adam primus parēs: qui eiectus post eius peccatū de paradiso terrestri cum Eua vxore sua terrā habitauit/ in qua creatus fuerat: ⁊ sepultus est (vt volūt hystorie) in conualle Dā bre: ⁊ vixit. ccccccccxxx. annos: ante generationē Seth filij sui. cxxx. ⁊ post. ccccccc. De ipso Adam/ Eua/ et filijs suis Caym et Abel habetur Geñ. ij. iij. iiij. ⁊. v. et Eccli. xxiij. xxxviij. ⁊. xlix. ⁊ Osee. vj. ñ. Zacha. xx. ⁊. xij. ⁊. j. Loy. xv. ⁊. j. Thim. xj. Luce. iij. ⁊c. Seth vixit an. ccccccccxij. ante Enos. cl. ⁊ post. cccccccvij. et de ipso habetur Geñ. iiij. ⁊. vj. Enos vixit. ccccccccv. ante Caman. xc. ⁊ post. cccccccxv. ⁊ de ipo habeť etiā Geñ. iiij. ⁊. vj. Caman vixit ante Dalabel. lxx. ⁊ post. ccccccccxl. Dalabel vixit ante Jarel. lxv. ⁊ post. ccccccccxxx. Jarel vixit ante Enoch. lxij. et post. ccccccc. Enoch vixit ante Dathusale. lxv. ⁊ post. ccc. ⁊ de ipso habetur Gene. iij. v. xxv. ⁊ Ec. xliij. ⁊. xlix. ⁊ Hebreox. xj. Dathusale ante Lamech vixit clxxxvij. ⁊ post. ccccccclxxxij. Lamech vixit ante Noe. clxxxij. ⁊ post. ccccxlv. de ipso habeť Geñ. iij. ⁊ v. Noe vixit ante Sem. cccc. ⁊ post. cccl. ante aūt diluuiū. ccccc. post. ccl. de ipso habetur Geñ. ix. nam ipse plantauit primam vineam: ⁊ bibendo de eius vino se inebriauit. de cuius vita habetur. v. vj. vij. viij. ix. xj. Geneſis Sem ante Arpharat vixit annis. c. post aūt. cccc. de ipo habetur Leuitici. xxiij. ⁊. ij. Reg xxj. ⁊. ij. Paralipo. xx. Arpharat ante Sale vixit annis. xxxv. post aūt ccxxxiij. Sale ante Heber. xxx. ⁊ post. cccij. Heber vixit ante Phalech. xxxij. et post. cccxxx. Phalech vixit. xxx. annis ante Reu. ⁊ post. ccix. Reu. vixit. xxxv. ante Saruch. ⁊ post. ccvij. Saruch vixit ante Nachor. xxx. ⁊ post. cc. Nachor vixit xxix. añ Thare. ⁊ post. cxix. Thare vixit añ Abrahā. lxx. ⁊ post. cxxv. Abrahā a cui⁹ vocatione incepit vetus testm̄ vixit añ Jsaac annis. c. ⁊ post. lxxv. ⁊ de ipso bf̄ Geñ. xij. xvij. xxj. xxij. ⁊. xxiiij. ⁊. xxv. Jsaac Jacob: ⁊ bi duo fuerūt filij Abrahe de quib⁹ bf̄ Geñ. xxix. Leui/ Caat/ Amrā hucusq; pfiarche fuerūt. a Moyse incepit lex scripture: de quo bf. xxix. ⁊. xliij. Exo. ij. xix. ⁊ Deuter. xxxiij. de Josue. ij. iudice habetur Josue. v. ⁊. xx. de Othomele. iij. Judice habetur Judicū. iiij. de Aioth. iiij. Judice etiam de Sangar Judice habetur Judicum. iij. De Allbora et Barach iudicibus Judicum. iiij. de Gedeone habetur Judicum. vj. vij. ⁊. viij. de Abimelech Judicum. viij. ⁊. ix. de Thola Judice habetur Judicum. x. de Lair iudice habetur Judicum. x. de Jepte iudice habetur. x. Judicum. ⁊. xj. ⁊. xij. de Abessan iudice habetur Judicum. xij. de Abialon iudice similiter habetur Judicum. xij. ⁊ de Abdon iudice similiter habetur Judicum. xij. de Sanſone iudice habetur Judicum. xiij. xiiij. et. xvj. de Heli sacerdote habetur Regū. iij. de Daniele propbeta habetur Reg. xij. hucusq; fuerunt iudices. De Saule rege habetur Regum. xiij. xv. ⁊ xvj. de Dauid primo rege habetur. ij. Regum. xv. de Salomone rege habetur. iij. Regum. ij. ⁊. ix. De Roboa rege habetur. iij. Regū xij. de Abia rege habetur. iij. Regum. xv. ⁊ Datth j. de Asa rege habetur. iij. Regum. xv. de Josaphat habetur Paralipome. xvij. de Joram rege nihil inueni. de Ochozia rege habetur. ij. Paralipome. xxij. Et in eodem de Athalia rege.

De linea per successionem temporum.

De inceptione veteris testamēti.

De regib⁹ veteris testi.

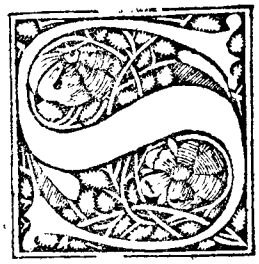
de Joa rege habetur Paralipo.xiij.ꝛ de Amasia rege habetur.ij. Paralipo. xxvij.ꝛ de Acha rege habetur.ij. Paralipo.xvij. de Ezechia rege.ij. Paralipo. xxix.ꝛ.xxxij.de ℳanasse rege habetur.ij.Paralipo.xxxiij.de Amon rege habetur.ij.Paralipo.xxxiij.de Josia rege habetur.ij.Parali.xxxiij.ꝛ.xxxv. de Joachim rege habetur.ij.Paralip.xxxvj.ꝛ de Eliachin rege.iiij.Regũ.ꝛ.xvij.ꝛ Judicum.iiij.de Sedechia rege postremo Judeorum habetur.ij.Paralipo. xxxvj. hucusqꝫ fuerunt reges:ꝛ primus scilꝫ Dauid regnauit annis. xl. Salomon etiã xl. Roboan.xvij. Abia.iij. Asia.xlj. Josaphat.xxvij. Joram.viij. Athalia.vij. Ochozias.j. Joas.xl. Amasias.xxix. Ozias.lij. Jonathan.xvj. Achas.xvj.Ezechias.xxix.ℳanasses.lv.Amon.ij.Josias.xxxj.Joatham tribus mẽsibus.Joachim annis.ij.Elyachin mensibus tribus.Sedechias annis.ij.Pontifices fuerunt Jesus naue filiꝰ sirach:de quo habetur Eccli.j.ꝛ.xl.xlvj.Secũdus fuit Joachin:de quo habetur Esaie.xij.ꝛ Paralipo.xxxvj Tertius fuit Eleasin.Quartus Judas:de quo habetur Geñ.xxix.xxxviij.xxvij.xliij.ꝛ Numeri.ij.Quintus fuit Joannes.Sextus Jaddus.Omas fuit septimus.Simon octauus.Onias fuit nonus. Jason decimus:de quo habetur Acꝯ xxj. ℳenelaus vndecimus. de quo habetur.ij.ℳachabeoꝝ. Alchimus duodecimus. Decimustertius Judas machabeus:de quo habetur ℳachabeoꝝ. ix. Jonathas decimusquartus de quo habetur.j.Regũ xiiij.xiij.xvij.ꝛ ℳattbei.v.ꝛ.ix.Aristobolus decimusquintus. Alexander Hircanus decimussextus: hucusqꝫ pontifices fuerunt.

Supputatio annorũ a creatione mũdi vsqꝫ ad p̃sentem diem

¶Creatio introducta est per Adam:Diluuium factum sub Noe. Vetus testamẽtum inceptũ a vocatione Abrahe.Lex per ℳoysen introducta: per Aaron sacerdotium:Regnum in Dauid/reprobatus enim Saul fuit. Recreatio orta est per Christum.Ab initio mundi vsqꝫ ad diluuium fluxerũt anni.ℳ.ccccl v. ꝛ a diluuio vsqꝫ ad Abrahabam.ccxciij.ab Abraam vsqꝫ ad ℳoysen.ccccccxx.a ℳoyse vsqꝫ ad Dauid.cccxxxvj.a Dauid vsqꝫ ad excidium templi.ccclxxiij.et ab excidio templi vsqꝫ ad Christum.ccccxl.Et a natiuitate Christi vsqꝫ ad presentem annum.ℳ.ccccxxiij.et a creatione mundi vsqꝫ ad nos.v.ℳ.ccccvj.et tot quot fuerunt anni ante natiuitatem Christi: tot esse debent post: vt probatum est in libro de incarnatione ad summum pontificem Leonem dedicatum.

¶Est vlterius notandum/qꝫ secũdum predictam lineam septem enumerantur etates:in prima etate vsqꝫ ad diluuium homines et animalia erant magne statu re:quia gigantes fortiores et longioris vite/qꝫ fuerunt post:nã ea tempestate natura erat recens:post autem diluuium in secunda etatẽ fuit ita valida: quia ab aquis fuit debilitata. Dicebatur tamẽ etas aurea ob hominum bonitatem: ꝛ morum simplicitatem: et lex nature/ex eo:quia naturaliter omnia erant communia:inde illud.Qui sitim habet bibat:et qui capere potest capiat:et duranit vsqꝫ ad etatem Abrahe.Hec etas aurea fuit primo: vt habetur Geñ.x. a Nymbroto quadam ambitione violata:nam erat potens ꝛ robustus.iste fuit primus qui bella excogitauit: ꝛ primo pugnis rudes certabant (vt recolligit Boullus)deinde fustibus/lignis/lapidibus/ꝛ demum ferro. Cham etiam denigrauit hanc etatem:irridẽdo patrẽ suum Noe:ꝛ incumbẽdo artibus magicis/quibus patrẽ incãtauit:ꝛ sterilem ipsum reddidit:quapropter ipsi pater maledixit.

¶ Tertio vitiauit hāc aureā etatē idolatria: ⁊ huiusmodi idoloꝝ cultus: primꝰ fuit Ninus rex primꝰ Babylonis: qui ob patris memoriā eius imaginē sculptā expressit: eāqꝫ rudibus adhuc populis/ vt aliquid diuinitatis habentē colendam exhibuit: huiꝰ occasione demones impulsi ceperūt in imaginibꝰ habitare: et sensus hominū illudere: hinc idolatria pcessit in mundū. ¶ Tertia etas incepit ab euocatiōe Habrae vsqꝫ ad legē Moysi. ¶ Quarta a lege Moysi vsqꝫ ad regnū Dauid. ¶ Quinta etas a regno Dauid vsqꝫ ad regenerationē. ¶ Sexta etas a regeneratione humani generis vsqꝫ ad Heliā/ seu cōciliationē vtriusqꝫ testamēti. ¶ Septima etas erit a recōciliatione vsqꝫ ad antichristū/ seu cōsummationē seculi: ⁊ hec de tertia parte huius tractatus.

Sequitur sextus tractatꝰ: in quo videndū est de recreatione generis humani: ⁊ potestate summi pōtificis: ac de septē sacramētis ecclesie. Quo ad primū manifestum est ex quarto tractatu/ in quo statu factꝰ erat homo a deo: et in quo statu cecidit/ qñ perdidit illud bonū vltimum ꝓpter qō factus fuerat: videlz beatitudinē eternā: et sic perdidit bonum infinitū: et incidit in malū infinitū: nā ꝑm Anselmū in libro cur deꝰ homo/ tantū fuit peccatū Ade/ quātus est ille in quē peccauit obiectiue: sed ille fuit deus: qui est infinitus/ cui infinitus honor debetur: ergo primus parēs peccādo abstulit a deo honorē infinitū sibi debitū: ⁊ qꝫ cuilibet peccato correspōdet equalēs satisfactio: sed Adam fuit finitꝰ ⁊ limitatꝰ nō potuit satisfacere ꝓ infinito/ nisi solus deus: ⁊ qꝫ deus non debuit: cū innocēs peccati sit: sed homo: oportuit ergo vt deꝰ ⁊ homo esset/ qui pro peccato satisfaceret: deꝰ qui posset: ⁊ homo qui debet. iō hac secūda causa ⁊ occasionali ⁊ nō principaliter intēta deꝰ verbū naturā humanā assumere debuit: sed non potuit/ nisi ꝑ viā gnationis: qꝫ aliter nō esset vnū suppositū: in quo deꝰ ⁊ hō cōuerenē: vt patet in libro de incarnatiōe verbi: ⁊ debuit lcarnari in nobiliori ⁊ perfectiori muliere/ q̄ dari potuit in rerū natura: vt maior participatio ⁊ dilectio ac cōcordātia esset inter matrē ⁊ filiū: que dari posset: vt deductū est in libro de conceptione virginis Marie/ quē dedicauimꝰ ad Julīū secūdū pontificē maximū: ⁊ lz in primo tractatu ꝑ tabulā ꝓbatū sit: videlz q̄ filiꝰ in diuinis debuit incarnari: ⁊ nō pater/ nec spūs sctūs: nihilomin⁹ hic ꝑ modū forme illud idē intēdimꝰ tali rōne ꝓbare. Illa psona incarnari debuit/ q̄ maiorē cōcordātiā habet cū natura humana: sed persona filij est hmōi: ergo ⁊c. maior est de se nota: et minorē ꝓbo: nā potētia filij ꝑm eius ꝓprietatē cōcordat magis cū natura humana/ q̄ aliqua aliarū personarū/ ex eo: qꝫ natura humana est filia dei ꝑ creationē: ⁊ etiā cū natura que nasci debet melius cōueniet filio/ q̄ patri/ aut spūi sancto: ergo ⁊c. Talis etiā cōceptio debuit fieri ꝑ spiritū sanctū: qō ꝓbat sic. nullū agēs trāscendit limites sue nature: sed incarnatio est opꝰ supnaturale: ergo nō potuit fieri per agens naturale: factū fuit ergo ꝑ agēs supernaturale: videlz ꝑ spiritū sanctū: ⁊ hoc manifestatur: qm̄ operatiōes ad extra sunt cōes tribus personis ꝑm cōem rationē: aut ꝑm ꝓprietates psonales: sed in tali incarnatiōe pater misit filiū: filiꝰ gnatur

De recreatione gnis humani/ ⁊ de oībus articulis fidei ad humanitatē ptinētibus.

et ſpiritus ſanctus talē generationem procurauit:nā pater et ſpiritus ſanctus inuiſibiliter exiſtētes filiū viſibilem fecerunt:ergo omnes tres perſone in tali generatione operate ſunt:debuit etiā naſci ex virgine:ꝛ de ſpiritu ſancto(vt probatum eſt)ſed fortius ꝓbatur tali ratione.Omnis potētia cōcordat cum ſuo obiecto in operatione:ꝛ quāto maior eſt concordantia/ tanto actus ſimplex ꝛ magis ꝓpinquus potentie et obiecto eſt:oportet ergo ꝙ Chriſt⁹ ſit cōceptus de ſpiritu ſancto/ex virgine:quoniā ſi per hominem conceptus fuiſſet:actus non fuiſſet ita purus:nec ita ſimplex inter deum ꝛ dominā noſtram ſanctā ℳariam:qꝛ de muliere corrupta:et non virgine cum eſſe poſſet:et ſic chriſtus haberet duos patres: videlz vnum deum/et alium hominē:ꝛ per conſequens conceptio fuiſſet in minoritate facta:et nō eſſet illa maior concordātia/que dari potuit inter potentiam ꝛ obiectum:et cum naturalior ſit filiatio vnius patris ꝛ vnius matris/q̄ duorum patrum/et vnius matris:oportuit ergo ꝙ talis conceptio fieret per ſpiritū ſanctum:etiam deus verbum incarnari non potuiſſet:quia tunc homo per ſuū patrem carnalem factus eſſet hic homo in ſe/et non in ſuppoſito diuino: cum iam eſſet conceptus ex homine patre/et femina:eſt ergo Chriſtus homo per ſpiritum ſanctum et non per patrem humanum. Dictum eſt ſuperius ꝙ deus hominem primum fecit de terra: et feminam fecit ex homine ꝑm ordinem: oportuit ergo ꝙ hominem ex femina feciſſet: et ſi Chriſtus fuiſſet filius hominis et femine tertius modus defeciſſet:qui quidē defectus fuiſſet vacuitas ordinis/ ꝛ magnitudinis/bonitatis ꝛc. ¶ Item chriſtus ſic conceptus debuit mori pro redēptione generis humani:qō ꝓbatur ſic. Omnis natura quāto plus exaltatur a deo/ tanto deo debuit eſſe humilior/ꝛ ad ſibi obediendū prōptior:ſed natura aſſumpta eſt magis exaltata in domino ieſu chriſto q̄ alia natura creata:ergo ꝛc.et qꝛ contrariorum contrarie ſunt cauſe:ſed peccatū primorū parētum fuit cum delectatione: ergo chriſtus qui eſt deus et homo,debuit ſatiſfacere pro dicto peccato cum paſſione/ que in altiſſimo et ſummo gradu paſſionis ſit/qui dari poſſit:vt tranſcendat delectationem peccati: ſed nulla maior paſſio dari poteſt/q̄ mors: ergo chriſtus debuit mori pro redēptione generis humani:vt mūdus recreatus eſſet per illū:per quē creatus fuit:et rediret ad finem: propter quem creatus fuerat:fuit enim propter chriſtum creatus:ergo per ipſum et propter ipſum redemptus:ꝛ ipſe chriſtus mortuus fuit inquātum homo/nō inquātum deus:ſed corpus chriſti exiſtens in cruce mortuū fuit:inquātum anima ipſum dimiſit: et non mortuū/inquātum deitas ab ipſo nō receſſit:nec coniunctio diuine nature et humane diſſoluta fuit:remāſit ergo ieſus vinus ꝛ mortuus ſine cōtradictione: qm̄ mortuus fuit ꝑm mortalitatem humanā:vinus fuit ꝑm ꝙ fuit deificatus in viua deitate:a qua quidē vita diſcedere nō poteſt:et idem ſequitur ꝙ in cruce deus mortuus fuit:ꝛ non fuit mortuus ſine contradictione:mortuus fuit inquātum homo deus:quia inquātum homo fuit mortuus: non fuit mortuus/inquātum deus homo:quia inquātum deus non fuit mortuus:idcirco mors chriſti extitit ꝑm curſum naturalem:et remanſit vinus ſupra curſum naturalem:nam articulus eſt/ ꝙ chriſtus deſcendit ad inferos: qō intelligi non poteſt:niſi in ipſo due eſſent nature;diuina videlz/ꝛ humana:quas preſupponit ad ſuum eſſe. ¶ Item

debuit ad inferos descendere: quoniam omnis reparator iustus et perfectus debet facere cia requisita ad talē reparationem: sed a tēpore peccati primi parētis vsq; ad passionem christi innumerabiles fuerunt homines: quibus deus dederat remedia ac precepta/per que valebāt saluari in fide tamen futura: et illa qui ea seruabāt post mortem detinebātur in sinu Abrahe propter peccatū originale: ideo immediate facta satisfactione de illo debuit descendere ad inferos/ꝛ liberare eos/qui ibi detinebantur: aliter iniuste ibidem essent detenti: ac etiā nisi descendisset: non fuisset nota satisfactio detētis. Debuit etiam resurgere tertia die: nam quādocunq; aliqua duo naturaliter et substantialiter vniuntur: si propter aliquod faciendum separentur: illo facto/vel habito propter quod separātur debent iterato substantialiter vniri: sed corpus et anima Christi in morte separata fuerunt propter redemptionem generis humani: ergo facta tali redemptione debuerunt iterum vniri: et non immediate post mortem: quoniam tunc posset dubitari de morte eius: et credi ꝙ non fuisset vere mortuus: sed forte in extasi positus: ideo debuit tertia die resurgere. ¶Item/maior finis ꝛ perfectio consistit in homine/ꝙ in aliqua suarum partium tātum: oportuit ergo ꝙ Christus resurgeret: vt maior finis veniret: aliter in ipso fuisset aliqua culpa: qđ est impossibile: et signum esset/ ꝙ victoria non erat completa: et suū corpus fuisset in terra: et anima in celo: et sic corpus Christi non consecutum fuisset priuilegiū ratione vnionis: qđ est impossibile: cum tota natura humana exaltata fuisset per talem vnionem a maiori gradu perfectionis/ qui intelligi potest: et eius resurrectio debuit declarari per resurrectionis et ascensionis congruum interuallum. ¶Postmodū debuit ascendere ad celos/qđ probatur sic. nobilissime nature corporali debetur locus nobilissimus/vt inter locatum et locās sit proportio: sed natura humana est nobilior omni alia natura corporali: ꝛ inter oēs homies dñs Jesus Christus sine cōparatione: ergo sibi debeť nobilissim⁹ locus: sed loc⁹ quāto sublimior/tāto nobilior esse dz: ergo ad celos ꝛ locū nobilissimū ꝛ sibi debitū debuit ascēdere.

¶Est sciendum ꝙ Christus in illo interuallo suā ecclesiam ordinauit: ne in absentia eius confusa remaneret: et hoc fecit/ordinādo suum vicarium beatum ¶Petrum/ei dādo/ꝛ suis successoribus claues regni celorum: dicens. Quodcunq; ligaueris super terram/erit ligatum et in celis: et quodcunq; solueris/erit solutum: et sic potestas summi pontificis est maior que dari possit in puro viatore: immo si maior dari posset/ et non daretur ei: scilz summo pontifici/deus non esset ordinatus in sua operatione: nec summus largitor/seu ipsa summa largitas et bonitas suprema: que diffusiua est de se: qđ est impossibile: ideo dubium esse non debet/vtrum summus pōtifex habeat omnem potestatem/que a deo dari potest puro viatori: ex eo/quia eius vicarius constitutus est in terra. vnde Hieronymus de ordine episcoporum habet/ ꝙ dignitas summi pontificis est potestas/et ordo est maior qui dari potest: nam ipse cōcedit oēs alios ordines: ipse fabrice dei preest/ipse qđ vnusquisq; facere dz ostēdit: ipse clamat: ipse recipit: ipse ligat: ipse ligata soluit: ipe claues regni celor habet: ipe thronū dei reserat/ꝛ claudit: supra se nihil habēs/si humilis ꝛ bon⁹ sit:

De potestate summi pontificis.

si perfectus (vt scriptum est) Estote perfecti sicut pater ⁊c. hic per omnia similis deo est: si nō recedat a Christo: ꝑm quod scriptū est. Tu es sacerdos in eternū ⁊c. hic in carne ambulat/ non ꝑm carnem militat: hic non vult esse nisi cum Jesu: hic neminem damnat: hic pre cunctis patitur: hic saluat vniuersos. hec ille. vnde sicut in homine continentur omnes creature: sic ⁊ in summo pontifice oēs alij dignitatis gradus inferiores/ ⁊ cū oibus habet cōuenientiā: cū laico/ qz primo fuit laicus: ⁊ sic reducit oīa ad deū in sacramēto eucharistie: ⁊ oīa ibi cōiungit: et sicut potestas liberi arbitrij ex natura sua est supra alias potestates naturales: ita potestas summi pōtificis ex natura sua ꝓpria est supra oēs alias potestates spūales/ ⁊ tpales: ⁊ sicut est vn⁹ prim⁹ homo sol⁹: quē de⁹ fecit p manus suas: et p illū fecit/ ⁊ multiplicauit alios homes in natura: ita sīr nō est nisi vnus primus sacerdos/ quē deus primo fecit p manus suas: ⁊ p illū fecit/ ⁊ multiplicauit oēs alios homīes sacerdotes: ⁊ ille homo est xp̄s/ qui est solus ⁊ verus sacerdos/ qui immediate est cōiūctus deitati: q̄uis aūt Christ⁹ ordīauerit/ ⁊ cōstituerit plures sacerdotes immediate per seipsum: attū debuit cōstituere vnū sacerdotē vicariū suū/ qui haberet preeminētiā/ ⁊ excellētiā sup alios: et sibi dare oēm potestatem et facultatē necessariā/ quā ipsemet xp̄s in regēdis/ gubernandisq; hoibus necessariā cerneret ad salutem: aliter principalitas non esset vna/ nec ordinata/ nec posita in vnione: sed in pluralitate/ ⁊ diuisione: ⁊ p consequēs in debilitate: ⁊ nō in fortitudine: qz vnitas est causa oīs fortitudinis/ ⁊ diuisio debilitatis: ergo necesse est vt sit vnus summus pontifex/ qui sit caput omnium/ et princeps/ et sit loco Christi: postq̄ Christus debuit ascēdere in celū: habet ergo vicari⁹ Christi in se potestatē sacerdotalē/ ⁊ cōferēdi sacramentū, ordinis vniuersaliter: ⁊ ordinādi quos voluerit: et vniuersalē potestatē iudicandi/ et absoluendi super oēs christianos indistincte: ⁊ in eo est radicata ⁊ plantata: et ipse pōt distribuere omnes christianos per plures partes/ ⁊ dare alīs sacerdotibus ab ipso ordinatis certam portionē christianoꝝ: in qua quilibet sacerdos suam exerceat partem: ⁊ talis potestas dicitur iurisditionis: et sic in summo pontifice est duplex potestas: videlz ordinis/ et iurisditionis. Prima immediate descendit a christo. Secūda vō primo a Christo: et datur suo vicario: et vicarius distribuit illam quibus vult: ex eo/ quia non potest esse vbiq;: et recipientes vocantur episcopi: qui sunt immediate supra sacerdotes simplicem potestatem habētes: ⁊ habent potestatem iurisditionis/ potestatem administrandi sacramentū ordinis/ ⁊ ordinādi alios sacerdotes: et necessarīō sunt sacerdotes simplices/ qui immediate administrent alia sacramēta: et sic sunt tres sacerdotes/ scz simplex sacerdos/ magn⁹/ et summ⁹: ita q̄ simplex recipit a magno sacramētum ordinis/ et partem iurisditionis sue: et immediate respicit populum christianum: cui administrat sacramenta: et sic est superior/ q̄ pars laicalis: et qz potestas per excellentiā quāto magis descēdit/ tāto magis dilatatur: ⁊ quāto magis ascēdit/ tanto magis vnitur: sicut in ordine nature: seu in essentialiter ordinatis: ideo plures sunt epi/ et pauciores archiepi/ paucissimi patriarche/ et vnicus papa: qui est fons/ origo/ et regula omnium principū christianoꝝ/ et de iure totius mūdi: et sic patet quomō pars clericalis eleuatur supra laicalē: nā p solā tōsurā aliqs est honorādus/ quāto pl⁹ summ⁹ pōtifex/ p quē xp̄s

De duplici potestate sūmi pōtificis.

tenet totā

tenet totā Xpistianitatē sibi copulatā/colligatā/ꝛvnitā:pars ergo laicalis sub ordinatur parti clericali :vt pars recipiens parti dantī:et sic dans est nobilior: ꝛ iste due partes faciunt vnam ecclesiam/et vnum corpus: et sicut ex corpore et anima fit vnus homo:ita ex his duabus partibus vna ecclesia :et sicut se habet anima ad corpus/cui influit vitam corporalem : sic pars clericalis parti laicali influit vitam spiritualem:et sicut anima est ordinata per suas potentias et potestates :sic et corpus est ordinatū per sua membra ꝛ organa visibilia: et sicut pars clericalis est ordinata pulcherrime per hierarchias/ꝛgradus perfectionales/ita debet esse suo modo ꝛ laicalis per potestatem corporalem:et temporalem :dupler est vita:videlicet celestis/et terrena : hoc est qua corpus viuit ex anima :et alia qua anima viuit ex deo:et sicut corpus est propter animam : et ad illam ordinatur:ita potestas terrena est propter spiritualem:ꝛad illam ordinatur:et sicut corpus habet esse subiectum anime:ita terrena potestas debet esse subiecta spirituali:et sic sunt tres ordines mirabiles: videlicet ordo rerum naturalium creaturarum ad hominem:pars laicalis /et temporalis ad spiritualem/et quanto homo excedit omnes creaturas /quo ad earum ordinem: tanto potestas spiritualis potestatem temporalem:et populus populum:et homo hominem:et sic mirabilis est mundus propter mirabilem ordinem ad vnum; qō caput et regula omniū est:dicitur autem caput sub cuius dispositione cetera mēbra manere debent:est aūt papa caput accidentale/et essentiale Xpist⁹ bñ dictus:in quo et propter quem omnia creata sunt:et cui omnis potestas in celo et in terra data est:quā suo vicario secundū eius capacitatem/ virtute illius dicti.qōcūqꝫ ligaueris ꝛc.ascēdēdo i celū delegauit/atqꝫ dedit:vt testat euāgeliū: et sic summus pontifex habet plenam et suprēmam potestatem : quod deduci potest per quartam figuram/aut tabulam sic. nam in primis papa applicari potest ad bonitatem suprēmam in puro viatore secundum dispositionēꝫ prime figure :seruando tamen differentiam inter principalem/qui est Xpistus benedictus/et eius vicarium : qui est ipse papa /seu inter caput essentiale et accidentale:potestas per e.importatur :et formatur camera hoc modo.b c e. deinde arguitur sic.oīs bonitas diffusiua intensiue et extensiue per totum corpus Xpisti mysticū est summe potens : bonitas pape est huiusmodi:aut esse debet: ergo ꝛc. maior manifestatur :quoniam aliter bonitas eius esset defectuosa:quia potestas ei deficeret:ꝛ sic extenderet per totū corpus Xpisti mysticū:ꝛ nō extenderet ob'defectū potestatis:quod est pura cōtradictio:minorē probo :quoniā si bonitas pape non esset diffusiua per totum corpus Xpisti mysticū:tūc Xpistus frustra Petro dixisset ter/amas me:et pasce oues meas:nam omnis bonitas quā to altior et generalior est/ tanto diffusior esse debet :sed bonitas pape est altior ꝛ generalior que dari potest in puro viatore:ergo ꝛc.maior patet :quia in magno homine relucet/seu relucere debet:et ab omnibus videri/et sentiri per consequens debet. ¶Item/omnis differentia quanto maior est/tanto clarior efficitur:sed differentia pape ab omnibus alijs/est maior que dari possit intensiue/ꝛ extēsiue :ergo clarior:sed talis claritas ꝛ bonitas stat cū summa potestate/aliter frustra ꝛ vacua esset(vt probatū est)sequitur ergo de necessitate :qꝫ ipse Papa

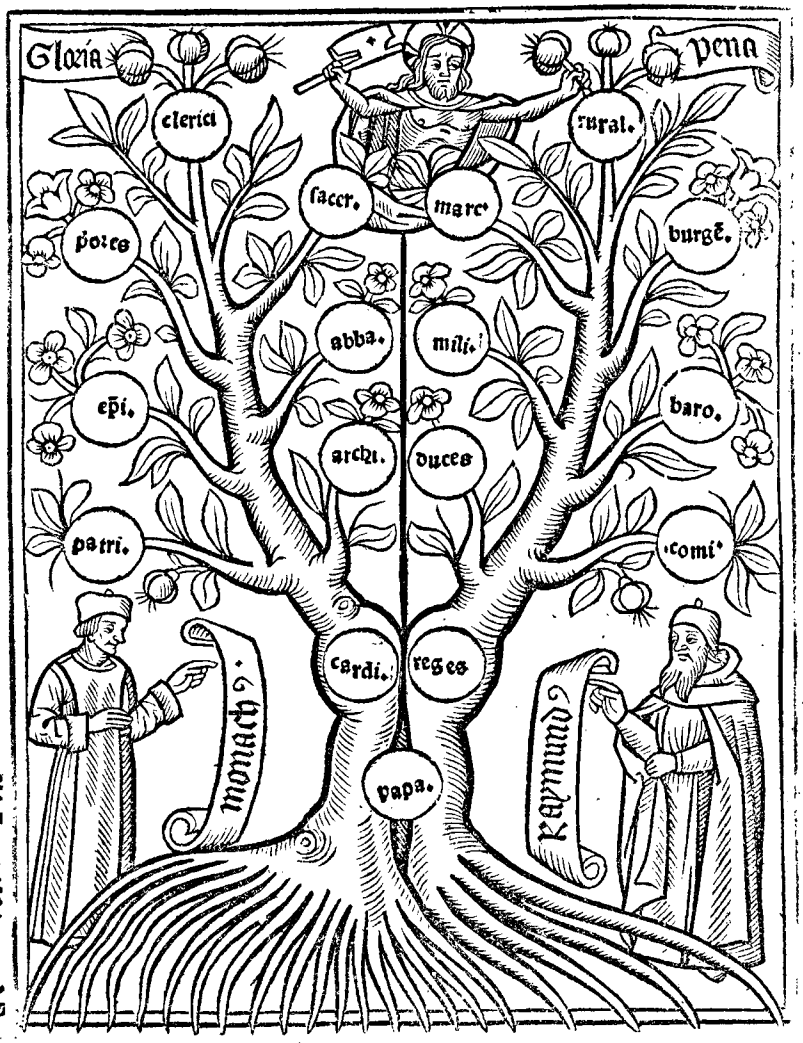
De sūma potestate summi pōtificis perquartam figuraꝫ pbata deductaqꝫ

habet plenam et supremam potestatem: maior est nota de se: et minor manifestatur per diffinitionem differentie. ¶Item / omnis concordantia quanto inter obiectum et potentiam maior est: tāto actus simplex et magis propinquus potētiet obiecto est: sed talis esse debet inter caput et eius membra / quibus vnitas ecclesie militantis copulatur: et in tali copulatione minus lumen / qō est papa / a maiori videlz a Christo claritatem / influentiam / et potestatē / immediate recipit / et ad inferiores / et particulares ordine quodam per viam concordantie transmittit: ideo necesse est ad salutem in vnam ecclesiam catholicam credere: et sub eius obedientia concorditer esse: vt dicitur in symbolo: et cum tota ecclesia sit vnum corpus mysticum / cuius singuli sumus membra: vt dicitur prima ad Corinthios. xij. et quia ad vinificationem membrorum in corpore naturali requiritur conformitas ⁊ harmonia membrorum ac vnitas cum capite sub eius dispositione stando: atq; vniendo: alis membrum putridum et inutile reputatur: sic et in corpore mystico Jesu xpi (vt patet Joannis. xv.) si quis in me non manserit / mittetur foras sicut palmes ⁊ arescet: et colligent eum: ⁊ in ignem mittet: et in tertio Regum: qui non obedierit principi / morte moriatur / necessaria est ergo talis summa vnior concordantia membrorum ad ipsum caput: que quidem summa cōcordantia esse non potest absq; summa capitis potestate. ¶Item omnis potestas bonitatis quanto maior est / tāto maiorem finē bonitatis efficit: sed si potestas summi pōtificis bona sit maior q̄ dari possit in pro viatore: tunc ipse omnes homines poterit dirigere ad finem eternum per veram concordiam erga deum: nam secundū sententiam saluatoris: constituti in ecclesia sunt lux mundi sal terre: quibus inest / seu inesse debet virtus regitiua / vinificatiua ⁊ illuminatiua. vnde Cypriani ⁹. ideo sal terre dicuntur: vt ex ipsis omnis fraternitas celesti sapientia saliatur: et licet in tali corpore mystico potestas pontificalis equalis sit: est tamen differentia gradualis / quo ad autoritatem gubernatiuam / regitiuāq; curam: et hoc consistit in quadam concordantia: que est in vno et pluribus: vt inquit Cyprianus ad Nouarianum: et Hieronymus contra Jouianuz: inter pares apostolos Petrum ad presidendum electū: vt capite constituto schismatis tollatur occasio: et quoniam hec presidentia a Christo capite est ad vitandum schisma: et pacē fidelium ac vnitatē conseruandam: ergo necessaria est summa potestas in summo pontifice: et regula de b. hoc affirmat: eo quia bonum est esse summum in potestate: et malum est non esse. etiam per regulam de quid probari potest: quoniam est summus in dignitate (vt probatum est) ergo et per consequens in potestate. tenet consequentia: quoniam aliter summus non diceretur in dignitate / et preeminentia: nec esset singularis in potestate. id idem vult regula de quare: nam omnis papa habet officium publicum ad vtilitatē publicā ordinatum: publica vtilitas est dirigere: ⁊ ordinare oēs homines ad finem eternum: sed hoc facere non potest: nisi habeat summam et perfectam potestatem: ergo ⁊c. Et confirmatur: nam deus / ars et natura nihil faciunt frustra: sed deus constituit papam vicarium suū: vt pasceret oues suas et eas dirigeret ad finem debitum: ergo dedit ei omnimodam potestatem necessariam ad salutem generis humani / quam ipsemet Christus exercuit: vel exerce-

ret/ſi preſens viſibiliter eſſet:aliter fruſtra papa eius vicarius conſtitutus eſſet nec dici vicarius ipſius Chriſti valeret:quod eſt manifeſte falſum. ¶Item/per cameram b d e.arguitur ſic.quicquid eſt bonum ſupremum/illud eſt ſumme durabile. ¶Poteſtas ſummi pontificis eſt ſupremum bonum:quo maius dari nō poteſt pro viatori:ergo eſt ſumme durabilis :ſed hoc facere non poterit/ſi eſt limitata ꝛ remiſſa:quoniam tunc poſſet omnino deficere, contra dictum Chriſti. ¶Rogaui pro te ¶Petre/vt non deficiat fides tua/ et contra illud.ego vobiſcū ſum in omnibus diebus vſq; in ſeculi conſummationem. quoniam ſi ex concordia procedit diffinitio vnionis Chriſtiane:tunc ex ſpiritu ſancto proceſſiſſe creditur:quoniam ipſe eſt auctor pacis et concordie:et non eſt humanum varios homines in vnum cōgregatos in ſumma libertate loquendi conſtitutos/ ex vna concordia iudicare:et ſic nulla contrarietas/ aut partialitas pape ineſſe debet :ſed ſumma concordantia :nam contrarietas diſiungit:concordantia vero vnit:et quia pro ſoliditate eccleſie ¶Petrus petra dictus eſt (teſte Ambroſio)et cephas/quod eſt caput/quod equaliter inter duo brachia influendo tenere debet:aliter monſtrum reputabitur:nam ad viuificationem omnium membrorꝫ in corpore naturali(vt predictum eſt)requiritur conformitas membrorum in influendo et refluendo:ita quod caput ſuam influētiam influat cuilibet ſm capacitatem recipientium/et in tali influentia et refluentia conſiſtit et conſeruatur vnitas totius corporis:eſt ergo neceſſaria poteſtas ſuprema per caput de ſignata/ſub eius diſpoſitione ſtando atq; viuendo /et per regulam de quo probatur ſic.omnis poteſtas primitiua nobilior/maior/ſtabilior/potentior/ſcibilior/deſiderabilior /virtuoſior/verior/ et glorioſior eſſe debet poteſtate derinatiua:poteſtas ſummi pontificis reſpectu aliorum hominum eſt primitiua: vt ſuperius probatum eſt:ergo ꝛc.maior tenet per illam regulam.propter vnumquodq; tale et illud magis:et per camerā b f e.probatur ſic.Si papa non habet plenam poteſtatem/quam deus creare potuit pro ſalute generis humani: ſequitur in deo eſſe ſuperioritatem et inferioritatem/maioritatem/et minoritatem: quod eſt impoſſibile :ergo et illud ex quo ſequitur:conſequentiam probo nam deus nouit ſua ſapientia maiorem finem perfectionis que/ dari poteſt ad ſalutem generis humani :ergo debuit illum ſua poteſtate in eſſe ponere: aliter perfectiones dei non eſſent equales/intelligendo maiorem finem/et ponendo volendoq; minorē:ſed cum poteſtas plena et ſuprema ſummi pontificis ſit maior finis qui dari poteſt pro ſalute generis humani :ergo debuit in eſſe poni: et ſic data de facto fuit ¶Petro et ſucceſſoribꝰ eius:vt habetur in Luca.iuxta illud dictum Chriſti /quodcunq; ligaueris ſuper terram: erit ligatum et in celis :et quodcunq; ſolueris ꝛc.quod falli nō poteſt: ex eo/quia dictuꝫ eſt a xp̄o/qui non poteſt fallere:nec falli:ꝛ ſic tota ſacra ſcriptura eſt v̄a:ꝛ i ea nullū mēdaciū ē:vñ totū nouū teſtm̄ ē a xp̄o:ꝛip̄emet ꝓbauit vet⁹ teſtm̄/ꝛ ꝓphetas:ꝛ dicit q; de ipſo loquebātur:ꝛ p ꝫns neceſſe ē/q; ſit veꝝ:ꝛ ſic p vnāveritatē ꝓbant oia:fundare ergo debemus iſtam veritatem principaliter in nobis:et debent Chriſtiani eius verba ponderare : nam ly quodcunq; diſtribuit pro omnibus qui ligari/ et ſoluni a ꝯChriſto potuerunt:cui data eſt omnis poteſtas in celo/ꝛ in terra:ꝛipſe eam

Utrum potestas pape se extendat ad alias purgatorij.

que necessaria est ad salutem generis humani(vt pluries dictum est)dedit vicario suo:aliter esset defectuosus:qđ est impossibile:sed difficultas est/vtrum talis potestas pape se extendat ad eos/qui sunt in purgatorio:ꝛ videꝛ ꝙ nō:nā iuxta predictā sniam xpi.potestas ei data solū est ꝑ bis/q sunt super terram:sed purgatorium est in centro terre:ergo ꝛc. Contra.omnis potestas cuius plenitudo se diffundit extensiue/ꝛ intensiue per totum corpus mysticum Christi potest in quamlibet eius partem:sed potestas pape est huiusmodi:ergo ꝛc.sed anime existentes in purgatorio sunt membra corporis mystici christi:ergo iurisditio ꝛ potestas pape se extendit ad eas:maior prime consequentie est nota de se:ꝛ minor ex eo/quia potestas pape se extendit per totum corpus mysticum. quo ad antecedens secunde consequētie manifestatur:quia omnes anime in purgatorio existentes sunt membra corporis christi:ex eo/quia fideles/licet detineantur ibi propter penitentiam/quam non impleuerunt dum erant supra terrā. ¶Item/vbi cunqꝫ est prima potestas in aliquo genere/ibi est plenitudo potestatis in illo genere:in papa est prima potestas in corpore christi mystico:ergo pōt in oia cōtēta sub tali gñe: sꝫ aīe purgatorij cōtinenꝰ i tali gñe:ergo pōt papa eas liberare:maxime cū nō sint i vltio termino/sed i via. ¶Itē/si illud siqō minꝰ videtur ineſſe in est/ꝛ illud quod magis:sed minus videtur ineſſe ꝙ habeat potestatem ꝛ auctoritatem in celis datam īmediate a christo:ꝛ habet:vt probatum est:ergo ꝛ in terris:ꝛ sic potest animas purgatorij liberare maxime per viam obsequij/ iurta illud.Sancta ꝛ salubris est cogitatio pro defunctis exorare:vt a peccatis soluantur:potest ergo licite summus pontifex animas purgatorij participes omniꝫ bonorū que fiunt sup terrā facere:ꝛ liberare eas a penis:ꝛ ne admireris:qm̄ vicariꝰ est illiꝰ/cui oīs ptās ē i celo ꝛ i terra:nā(teste Augustino i sermone de apostolis)potest regibus obsistere:reges sanctificare:regibus omnibus imperare:mū dum frenare legibus:demones calcare sub pedibus:iubere virtutibus:celum omnibus aperire/celum claudere cuꝫ placeret:ꝛ īmortale regnū conuersis donare:negare peruersis/merita mstdi cognoscere:culpas ꝛ crimina hominibꝰ relaxare.o inestimabilis ꝛ immēsa potestas/hominem in terra positum tenere celum. hec ille.Talis potestas ꝛ ligamen est signum coniunctionis diuine nature/et humane:inquantum deus factus est homo:nam diuina potestas se ligauit cū potestate summi pontificis:vt ipse cum diuina potestate liget/ꝛ soluat in celo/ꝛ in terra. ¶Item.quicqd pōt in principio/potest in medio ꝛ fine:alr nō haberet ptātē pfectā/ꝛ absolutā:qꝛ nō cōstaret de principio/medio/ꝛ fine:sꝫ triā gul̄ esset impfectꝰ:cū nō se haberet nisi ad principiū:sꝫ papa pōt dimittere penas penitētibꝰ in principio:vcꝫ dū sunt sup terrā:ergo ꝛ i medio/ac fine:sꝫ aīe purgatorij sunt i medio:qꝛ nōdū attigerunt finē/ad quē ordinanꝰ:ergo papa pōt eas liberare ab ipis penis. ¶Preterea/si papa pōt dimittere oēs penas penitētibꝰ/ꝛ discedētibꝰ vb hac vita:pōt post hāc vitā:nec videꝛ aliqua impossibilitas/cū vnū ꝛ idē sit obiectum/ꝛ vna ꝛ eadem potestas:sed papa potest in hac vita (vt probatum est) ergo ꝛc. cuius potestas ꝛ iurisditio in sequenti arbore ad mentem doctoris nostri designatur.

Gloria
pena
clerici
rural.
sacer.
mare.
burgē.
pōtes
abba.
mili.
epi.
baro.
archi.
duces
patri.
comi.
cardi.
reges
papa.
monach9.
Raymund9

De ordiatione potestatis summi pōtificis in arbore designata.

DIRes arbor in septem partes diuiditur: ⁊ sunt radices/trūcus/brāche/rami/folia flores/⁊ fructꝰ: ⁊ est arbor generalis. i. ptās supma ad oēs ordines scz spūales/⁊ tēporales: in qua sunt ipressiōes vicarie sancti ℙetri: subiectū cuiꝰ est alba petra/pura/mūda: et scripta sanctitate in qua sunt impssiones literaꝝ sigilli dñi nr̄i iesu xp̄i: q̄ siquidem litere sunt sue operatiōes/⁊ sua bona exēpla: q̄ dedit gētibꝰ in amando: ⁊ bonorādo deū/⁊ suū p̄ximum: et qz ille litere sunt impsse in petra: fortiores sunt/q̄ si essent impresse in cera: ⁊ qz petra est alba/sunt magis apparentes/q̄. si essent impresse in arena: ⁊ etiā litere pulchre sunt/⁊ munde: qm̄ petra est alba. ¶ Radices arboris pontificalis sunt virtutes cardinales/⁊ theologice: de quibꝰ in octauo libro dicetur: iccirco summus pontifex dz esse iustꝰ p iusticiā/⁊ prudens per prudentiam: ⁊c. ⁊ iusticia ipsius pape debet esse bona per bonitatem: et magna per magnitudinem ⁊c. debet esse differens: tribuendo vnicuiq̄ qō sibi debetur: et debet esse concordans/concordando oēs christianos: eosq̄ dirigendo ad debitum finem/⁊c. et debet papa illā fidem habere/quaz habuit beatus ℙetrus sub habitu bonitatis/magnitudinis ⁊c. ⁊ talis fides debet esse fortis: vt fortitudo eius fortificet fidem cuuslibet hominis: et ideo ordinatio dei fuit/q̄ imperium romanum datum fuit pape: vt cum brachio seculari papa foret fortis ad resistē dum inimicis fidei: adhuc fides pape debet esse clara hominibus per sapientiā ⁊ bonū exemplū: ⁊ debet esse charitatiua/et amabilis: vt moueat suos subditos ad charitatem: debet etiam esse virtuosa cōtra vitia: et vera contra falsitatem: ⁊ qz fidei pape sunt oēs oues cōmisse: male facit ille papa/qui fidem in pluribus ouibus non augmentat: vt ipse sit pastor multum vniuersalis: et deus a pluribus amatus/et intellectꝰ: et q̄ in illa fide viuāt oēs oues mundi: quoniam satis est maior gratia vite spiritualis/q̄ corporalis: ⁊ sic papa cum sua fide debet esse contra illos/qui sunt contra fidem: ratiōe cuius conari debet errores destruere qui sunt seminati inter saracenos/tartaros/et iudeos. debet etiā destruere schismata/que seminata sunt inter xp̄ianos.

De radicibꝰ arboris pontificalis.

De trūco arboris pontificalis ⁊ eius branchis.

¶ Truncus arboris apostolicalis est ipse papa: qui est persona generalis: et est maior/⁊ plenior in magnitudine sub branchis: et eius magnitudo consistere debet in bonitate/virtute/et omni perfectione: nam ab ipso trūco emanant branche/et rami: et sic de bono trunco bona brancha: et quanto maiores et meliores sunt branche: melior ⁊ maior est truncꝰ et econtrario: et si truncus est malus: ipsum multum esse damnosum necesse est quoniā nihil est/in quo tantū peruertatur de bono in malum: nec quod tāta pena dignum sit: et econtrario/si est bonus: est ergo truncus soli similis in splendore et officio/influendo suis branchis et ramis: ideo ei debent reuerentiam: et honorem facere/si cut partes suo toti: et si contingat/q̄ aliqua nebula obscura consistat in eo: figura illius nebule est multum intensa in vmbra contra lucem: et quia est in loco alto: ab omnibus videtur: et quia magna est vmbra/magnam impedit claritatem: que descendere non potest ad inferiores/videlicet ad eius branchas et ramos: sunt enim due branche emanantes a trunco/ex dextro latere vna/⁊ex sinistro reliqua. In dextra brācha ponunt in primis cardinales: pa

triarche/episcopi/abbates/priores/sacerdotes simplices/et clerici. in sinistra po
nunt iperatores /et reges/duces/comites/barones/milites/burgēses/rurales.
rami sunt sacramēta et mandata legis: folia sunt canones et leges: quibus pa
pa indiget ad suum regimē. flores aūt sunt. xiiij. articuli fidei: de quibus supradi
ctum est. ¶ Fructus vero arboris apostolicalis est ille in quo colliguntur omnes
fructus aliarum arborum: quoniam omnia quotquot sunt in hac vita presen-
tij secundum diuinam ordinationem/quam deus posuit in creaturis istius vi
te in qua sum⁹/se ita dirigunt ad arborem apostolicalem et generalē/ sicut plu-
res linee ad vnum punctum ex illis constitutum /et centrum / in quo sibi inui-
cem obuiant: et suum habent complementum /sicut plures partes in suo toto:
et sic fructus huius est saluatio gentium: et ordinatum ministerium / vt deus
recolatur /intelligatur/et ametur/ bonoretur: et ei seruiant / plus ꝙ alicui alij
et iste fructus est ita nobilis/et de ita nobilibus conditionibus/ꝙ requirit vnā
personam communem: que sit eius cultor: et habeat dominium super omnes
homines. Inter cultorem et fructum oportet esse ita magnam concordantiam
i magnitudine bonitatis/sanctitatis/vtutis⁹veritatis/ꝙ maior eē nō possit: ⁊
omnes res mundi ordinari debent ad seruitium summi pontificis: vt inde bo
nus fructus sequi possit: et per illas saluationem gentium tractare. quis ergo
cogitare posset /vel scribere nobilitatem arboris apostolicalis? iccirco oportet
ꝙ huiusmodi fructus nobiliorem qui dari possit habeat cultorem: et sic male
faciunt cardinales/si pro posse in eius electione non proportionant cultorem
fructui: et papa elect⁹ in illa ꝓportione seipsum cōseruare: et si papa eligi debet
ex cardinalibus/totis viribus cum maxima diligentia deberent perfectionē in
bonitate/potestate/virtute/sapientia/et veritate eligere: qō minime facere pote-
rūt: si ad vota ꝓncipū (vt fieri solet) eos eligāt: ſz ꝑfectiores inuestigare debent
non questu/sed in obsequium Jesu xp̄i.

De fructu arboris apostolicalis.

De septez sacramentis.

Sacramentum est sacre rei signum: vnde ipse Christus ordinauit in eccle
sia sua septem sacramenta: et ordinauit etiam modum: et for-
mam/in quibus ipse dat homini gratiam/salutem / et bene esse:
et homo recipit eam de facto: et quia illud bene esse qō homo de
bet recipere a Christo est inuisibile: ex eo quia est res spiritualis
propter hoc deus ordinauit aliquas res corporales / sensibiles: quibus ho-
mo reciperet gratiam inuisibilem: que quidem res corporales et visibiles habent
similitudinem cum illa gratia recipienda: et quodammodo eam representant: et
sic gratia videtur in tali re visibili: sicut in quodam signo: et ordinauit exteri⁹
modum /et formam recipiendi et applicandi tales res visibiles ad ipsum homi
nem: vt ipse cogitaret /quod sicut exterius et ꝙvisibiliter fit /ꝙ ita conformiter
dominus Jesus Christus operatur in anima: ideo homo inquantum est la-
psus /debet primo ascendere per istam scalam gratie: quoniam est in profundis
simo et infimo propter peccatum: et distat in infinitum a deo/et est inimic⁹ dei:
ideo prio oz exire de illo loco ifimo: ⁊ ascendere ad gratiā dei: nā si cut deus prio
ordinauerat ꝙ homo habens iam, bene esse reciperet suum optimum esse per

res corporales/scz lignum scientie boni ⁊ mali:quod quidem lignuz erat res corporalis ⁊ visibilis:⁊ homo seruando obedientiaz de precepto reciperet optimū esse:ita etiam ordinauit Christus aliquas res visibiles ⁊ corporales: vt homo illas recipiens per obedientiam/⁊ propter obedientiam recipiat gratiam: qui autem contemnit recipere tales res ab ipso Christo ordinatas/ nullam recipit gratiam:⁊ tales res sanctificantur/⁊ sacrantur per verba/que dicuntur in nomine suo super ipsas res:⁊ sic sanctificate per verba sunt sufficiens instrumentum ad recipiendum gratiam:⁊ qz deus per verbum suuz fecit creaturas:ideo verba dei operant:ex eo/quia habuit magis aptitudinem ad significandum res inuisibiles/q̄ ipse res corporales:ideo se habent per modum forme:⁊ res corporales per modum materie:⁊ sic per verba que audiuntur/⁊ per res visibiles fit vna representatio/⁊ significatio completa vnius et eiusdem rei inuisibilis: ⁊ talis ordinatio facta fuit a domino nostro Jesu christo:hac de cā tam sua institutio et ordinatio inquantum voluit q̄ per res corporales homo susciperet gratiā/q̄ per sua verba irrefragabilia verissima formant hominem ad credendum/q̄ ibi recipit inuisibilem gratiam qua indiget/quid enim magis firmum/ magis solidum/magis securum/q̄ ordinatio Christi/⁊ verba sua:ideo imponunt necessitatem/non tamen cogentem/sed voluntariam:vt homo recipiendo tales res visibiles recipiat a Christo talē gratiam significatā per tales res:⁊ vt Christus det illam:qz ipse se obligauit dare ex sua bonitate/⁊ voluntate:vt esset summa securitas: si enim deus secrete in ventre matris quando corpus est organisatum creat/⁊ dat animam rationalem sine petitiōe/quanto magis dabit gratiaz inuisibilem suam/si homo debito modo recipiat res corporales visibiles ab ipso ordinatas ad recipiendum suam gratiam:ecce igitur modū per quē r̄ps dat homini lapso suum beneficium/⁊ adiutorium:⁊ facit ipsum participem in merito suo/⁊ in morte sua/⁊ incorporat hominem sibi:⁊ facit ipsum suuz membrū: tō si qs vniri vult Christo/opz q̄ adhereat ei:⁊ credat i eū:et q̄ talis credulitas occulta manifestet̄ p signa exteriora/⁊ visibilia:q̄re nō imerito debēt dici sacra.

De sacramēto baptismi.

BAptísmus est sacramentū necessariū rōne originalis peccati:a cui⁹ feditate/corruptiōe/macula /⁊ infectiōe dz aia mūdari:quā quidē maculā cōtraxit ex carne et ei⁹ societate:necesse est etiā q̄ fiat plena remissio oīs culpe ⁊ offēse:⁊ q̄ destruat oīs obligatio ad penā:ideo Christus ordinauit ad significandū/⁊ repsentādū oīa ista que sunt inuisibilia/q̄ exteri⁹ in corpore fieret ablutio:⁊ lauacrum per aquā elemētalē cū verbis expresse significātibus ablutionē:dicēdo /ego te baptiso in noīe patris/⁊ filij/⁊ spūs sancti:qō est idē/ac si diceret:ego te abluo:⁊ lauo ⁊ tale sacramentū cōuertit hoiem ad finem propter quem creatus est:qm̄ forma sacramēti in patiēti posita purificat/et mundificat:⁊ trāsmutat immundiciā in puritatē/tenebras in lucē:et hoc facit cū potestate diuina boi data:sicut instrumentum ad vtēdum illa loco dei qui recupare vult qō pdidit in suo subiecto:nā sicut malle⁹ (ē) īstrumētū fabro/vt clauū faciat:sic ptās diuina ē īstrumētū p̄sbytero/vt illa mediāte hoiem immundū p petm̄ originale sanctificet/⁊ mundet:⁊ efficiatur amabilis ⁊ acceptabilis deo:⁊ incorporetur cum Christo;⁊ sic efficitur

particeps passionis Christi:⁊ talis ablutio cognoscitur ex eo/q illud qō videt in sacramento est signum/figura ⁊ imago illius quod non videtur: ⁊ ideo debemus arguere de visibili ad inuisibile:nam sicut aqua purificat omnes maculas: ita inuisibiliter anima per tale sacramentum mundatur/et purificatur ab omni macula:et sicut aqua est clara/⁊ diaphana/luminis susceptiua:ita intra anima illuminatur:⁊ sicut aqua est refrigeratiua': sic per baptismum concupiscentia carnis/que animam inficiebat/refrigeratur:⁊ oportet q̄ homo adultus recipiens tale sacramentum voluntarie relinquat/⁊ odio habeat vitam antiquā: et quia actualiter peccauit:oportet q̄ habeat displicētiaz actualiter:et q̄ per cō sensum/adhereat Christo:et credat in eum:⁊ sic requiritur fides propria:sed in paruulo qui non habet potestatem volendi/aut consentiendi:et qui non peccauit per propriam voluntatem:sed totum malum venit sibi ab alio/non requirit̄ q̄ habeat fidem propriam:sed sufficit ei fides aliena/vz̄ sui patrini:⁊ ante baptismū fit exorcismus:vt diabolus expellatur:⁊ fit etiam catbecismus/ideſt instructio de fide: ex eo quia in baptismo fit nona regeneratio spiritualis:debent omnia illa precedere/que preparant/⁊ disponunt subiectum ad formam .ī. gratiam recipiendam/qua fit participatio cum deo:sicut litere cere que participant in similitudinem cuz literis sigilli:et sic imprimitur caracter/: quo differt a quocunq̄ alio non baptisato:et sicut recipit a Christo esse nouum/⁊ rē nouam: q̄ per aquam(vt dictum est)efficitur homo nouus: ita recipit nouum nomen a Christo:ideo christianus dicitur:⁊ sic renouatur quo'ad rem/⁊ quo'ad nomen:⁊ nō immerito vocatur Christianus:quia ēptus est infinito precio/sz̄ morte Christi:⁊ sic homo non est suiipsius/sed est Christi/q̄ mēbruz eius:ideo cauere debet ne tm̄ nomen polluat/⁊ deturpet/ne discordet a Christo:nec ipsum offendat.

De sacramēto confirmationis.

CONfirmatio est/vt puer qui nō erat dispositꝰ ad intelligēdū/qm̄ fuit baptisatus/recipiat imprēssionē sacramēti primi(quā in suo intellectu/voluntate ⁊ memoria/habet)in suo intelligere/amare/et memorari:et sic per tale sacramentuz confirmationis fiunt caracteres sacramēti in actibus potētiarū/inquātū baptisatus cōsentit/q̄ sit mundatus a peccato originali/recolendo/⁊ intelligendo/et amando:nā quēadmodū homo corporaliter primo generat̄/⁊ recipit esse:deīde accipit augmentū/donec peruenit ad etatē ⁊ robur/⁊ perfectam virtutem:vt possit facere perfectas operationes humanas scōm corpꝰ:sic conformit̄ fit in vita spūali aie:nā primo bō accipit vitā spūalem:⁊ sic dicit̄ gnari/quo ad illam vitā: deinde oportet/q̄ recipiat augmētum vite spūalis:⁊ roboretur/⁊ cōfirmetur in tali vita:vt pfecte possit operari opationes' que ptinent ad vitam spūalem:ideo necesse est/vt sit aliud sacramētum post baptismū:in quo aīa recipiat augmētū vite spūalis/robur/⁊ fortitudinē perfectā:ideo sacramētū cōfirmatiōis se hz̄ ad baptismū sicut augmētū ⁊ robur ad generationē:vnde gr̄a que dat̄ i baptismo lauat aīam totaliter:⁊ ista est sua propria operatio:sz̄ gr̄a que dat̄ in sacramento cōfirmatiōis roborat aīam/atq̄ cōfirmat:⁊ q̄ ista ē alia opatio distincta a prima: necesse est q̄ sit aliud instrumentuz distinctū a primo:vt omnia fiant ordinato modo:ideo oportet/q̄ in quolibet sacramento visibile proportionetur rei in-

nisibili:quo ad significationē ⁊ repsentationē:⁊ qz chrisma qđ ē ꝓpositū ex oleo oliuarū/⁊ ex balsamo est res visibilis in isto sacramēto:⁊ inunctio fit exterī in fronte cum verbis q̄ significant opationē/que fit interius in aīa:et sunt ista. signo te signo crucis:confirmo te chrismate salutis in nomine patris/⁊ filij/⁊ spūs sancti:⁊ ideo tā per oleū ⁊ balsamum (que materia sunt in hoc sacramento) q̄ per verba que modum habent forme/possumus arguere omnia illa que fiunt in homine per istud sacramentū:nā sicut oleum natat supra aquā:ita gratia q̄ datur in sacramento supra gratiā que dat in baptismo:⁊ sicut reddit aquam saporosam ⁊ sapidā:ita per istud sacramentū homo recipit maiorē saporem in Christo:⁊ sicut balsamum (qđ miscetur oleo in hoc sacramēto) bz pciosuz odorem:ita similiter gr̄a q̄ cōferet in hoc sacramēto/quo mediāte homo mittit extra se odorē bone fame vite ad alios boies:⁊ trahit alios boies ad se:et qz talis vnctio fit in fronte:ideo significat/q̄ in isto sacramēto datur gratia ad pugnādū publice ꝓtra inimicos Jesu christi:⁊ ad cōfitendū nomē xp̄i publice ⁊ audacter sine timore ⁊ verecundia:vnde signum fortitudinis ⁊ cōstātie ostenditur in facie

De sacramēto mr̄imonij

MAtrimoniū est sacramentū qđ ordinat/copulā boīs ⁊ fe mine ad finem ꝓpter quam sunt masculi tas/⁊ femineitas:vcz ad multiplicādū naturā humanā/seu speciē:vt de⁹ sit amat⁹ ⁊ honorat⁹ a plurib⁹ boībus:⁊ debent specificari cū ordine verboꝝ/⁊ ordine cōceptionis interioris:que monēt verba illius q̄ agit sacramentū:et illorum qui caracteres sacramenti recipiūt int⁹ ⁊ extra:⁊ agens ligat:⁊ sic remanēt ligati:⁊ tale sacramentū est sustentatum in cōtrahentib⁹/sicut litere sigilli in cera:et qz deus non fecit oēs homines insimul:sed primo fecit primū hominē:et primā mulierē:⁊ cōtraxerunt matrimoniū p̄ consensum vtriusq;:⁊ de⁹ ordinauit eos sic/vt p̄ generationē boies multiplicarent:et vn⁹ ab alio descenderet:vt maior vnitas/⁊ maior amor esset inter ipos:⁊ qz de⁹ creauit hoīem/vt ab ipo intelligeret/⁊ amaret:sed talis dilectio inuisibilis debuit per aliqđ visibile significari:vt iā i quito tractatu deductū est:ideo ordinauit matrimoniū in paradiso terrestri:⁊ qz matrimonium ꝓpter hoc est sacramentū:qz est signum ꝓpter significatū/⁊ non ecōtrario:ideo sine cōparatiōe nobilior est illa cōiunctio spūalis que significat per matrimoniū/q̄ ipm matrimoniū:⁊ qz humana natura a principio cōiungebat deo solū per amorez ⁊ liberū consensum:sed post lapsum in reparatiōe facta est noua cōiunctio ⁊ vnio inter deum ⁊ humanā naturā:quia p̄ sona filij dei coniunxit se humane nature in vnitate persone:et talem vnionem etiam significat matrimonium. In isto sacramento/sicut et in alijs considerantur materia et forma/vt verba ⁊ signa exteriora/seu actus ⁊ operationes:ideo per verba dicta exterius a viro ⁊ muliere declaratur consensus interior amborum:sic q̄ consensus per verba declaratus non est matrimonium/sed causa:et sic sunt ibi tria per ordinem/scilicet verba exteriora significantia/et ipse consensus spontaneus viri et mulieris:et vinculum obligatorium tantum indissolubile ⁊ infrangibile:et tale vinculum est sacramentum/et ex tali vinculo obligatorio per quod vir transit in potestatem mulieris:et mulier in potestatem viri: quantum ad corpus/sequitur vltima coniūctio/que est copula carnalis:et ideo

propter talem obligationem vir tenetur reddere debitum mulieri/et mulier viro:vnde cum in matrimonio detur homini facultas/et potestas vtendi sua vxore ad procurationem prolis:et hoc ex diuina institutione/datur etiaz ibi gratia cum qua illud conuenienter fieri possit illis qui digne suscipiunt sacramentum matrimonij in fide Christi recta intentione:vt scilicet vniantur ex consensu boni amoris ad procreandum prolem ad dei seruitium: tales recipiunt gratiam in matrimonio/que adiuuat eos contra concupiscentiam carnalem. Ex ista gratia datur remedium contra tres inordinationes concupiscentie :et nascitur triplex bonum matrimonij. Primum quia concupiscentia et pronitas ad multas mulieres tollitur. Secundum quia in matrimonio datur gratia:et adiutorium/vt non cognoscat vxorem nisi causa prolis. Tertium bonum est/quia in luxuriosis post operis carnalis cōsummationē gignatur fastidiū z nausea: et sic respuit illam:et desiderat aliam :in vero tamen matrimonio datur gratia/et adiutorium /vt semper velit esse cum sua vnica:et sic tale fastidium tollitur: deberent ergo homines contrahere verum matrimonium : quia tunc predicta gratia eos in omnibus iuuat:et tale est magnum signum:quia magnas et sanctas res significat:videlicet coniunctionez inuisibilem dei et anime hominis per amorem :et coniunctionem dei verbi et nature humane / ac etiam coniunctionem Christi et ecclesie / cuius ipsum matrimonium est expressum signum :ideo qui violat et deturpat signum/facit iniuriam rei significate per illud:et illi videlicet deo qui instituit/et ordinauit tale sacramentum : et si ex tali matrimonio non sequitur proles /sufficit quod sit fides/et fidelitas propter solutionē debiti.

Eucharistia est sacramētū altaris:qō quidē sacramētū ē/vt deꝰ cū hoīe multum possit participare i magnitudine bonitatis/duratiōis/potestatis zc. Est em̄ magnū bonū hoi tractare z tenere corꝰ xpi: q est finis z cōplemētū oim corporaliū: z tangere ipsum cū suis manibꝰ: z recipere per cōtactū/rōne cuiꝰ tangens mūdificat tactum bene dispositū p penitentiā:et in tali tactu fit participatio ambarū bonitatum:et tale bonum est ita magnū/qō nemo potest cogitare:est etiam valde magna eiꝰ duratio/et conseruatio/que requiritur in homine:nam sicut in vita spirituali oportet baptismum esse/qui est spiritualis generatio/et etiam confirmationem que est spirituale augmentum/ita oportuit esse sacramentum vnuz:quod esset spirituale alimentum z nutrimentuz:in quo homo cōseruaret totaliter in bono z spūali vita:ideo Christus qui est deꝰ z hō remanet sine cremēto z diminutiōe suiipsius in sacramento homine ipm recipiente:qui nō crescit p trāssubstātiationē panis in carnē Christi/z vinū in sanguinem xpi:nec diminuitur/inquantū ille q ipsum recipit/trāssubstātiat materiā panis trāssubstātiatā in corꝰ xpi i carnem suiipsius recipientis: z idem est deuino in sanguinē:ideo xps est nutrimentum z alimentum spirituale:et sic recipiens mutatur z cōuertitur in Christum per amorem:sed ipse Christus non mutatur/sed mutat/et transformat xpianuz in seipsum:ideo vt ista nutritio fiat continue: z vnitas ista cōseruet/xps ꝓstituit z ordinauit istud sacramentū/in quo sunt materia z forma/vez panis z vinū:et verba q̄ a Christo ordinata fuerūt: z sunt res visibiles:que indicant inuisibiles:

De sacramēto eucharistie.

ideo dicitur sacramentum: est enim magna potestas/quam deus dat presbytero in tali sacramēto:quoniam cum potestate infinita dei q̄ ei datur:vt instrumētū motum per agentem ad suam voluntatem facit de modico pane ita magnam carnem:sicut est caro Christi/⁊ idem de vino:⁊ tale sacramentum est verissimum:nam si verba que proferuntur in sacramento baptismi habent efficaciaz vt homo baptisetur intus/scz in aia:etiam ⁊ istius sacramēti/vt panis trāssubstātietur in verum corpus Christi :et vinum in sanguinem : et sicut ergo baptism⁹ est verum sacramentum/et etiam eucharistia:cum idē dñs vtrūq; ordinauerit: ⁊ instituerit:et verba eius sint maioris efficacie/q̄ verba hominis puri: et tamē significant semper aliqd:ergo verba Christi magis deberent habere vltra significationē/scz q̄ faciūt:⁊ significāt id qō faciūt:sequitur ergo q̄ verba q̄ significant suum corpus esse in hoc sacramento faciunt ipsum esse et existere: et oportet de necessitate/q̄ ita sit sicut significant:ita q̄ non possunt esse falsa / aliter nil plus haberent verba Christi/q̄ verba vnius pueri:maxime cū ipe xp̄s non possit mentiri:est ergo eucharistia verū sacramentū:nā sicut panis ⁊ vinū sunt principalis ſba nutrimenti ⁊ alimēti corporis: ita significatur q̄ ipe xp̄s ibidē existēs est principalis substantia nutrimenti et alimenti spiritualis :vnde sicut aqua i baptismo significat ablutionem:ita forma panis et vini significat refectionem et nutritionem :quia caro Christi ibidem existens animam reficit : et sustentat spiritualiter super omnem gratiam:et sanguis Christi animam letificat:⁊ hoc sacramentum fit supernaturaliter:nam virtus ⁊ veritas superior trahit ad suā magnitudinem veritatem inferiorem/inquantum facit esse verum hoc qō pbyter dicit i sacramēto tūc:cū dicit/hoc est corp⁹ meū:et hoc est magnū miraculū veritatis:q̄ vnū fit corpus xp̄i/⁊ aliud corp⁹ pbyteri:et qō corp⁹ xp̄i ⁊ pbyteri sint agētia in vno corpore/qō est sacramentū:hoc aūt esse nō posset sine sacramento qō pbyter facit in figura xp̄i:q inquātū xp̄s loquit/⁊ facit sacramentum:⁊ sic est magna participatio inter procuratorē ⁊ dñm:⁊ inter veritatē cuiuslibet:⁊ hoc fit cū magna būilitate sue bonitatis/magnitudinis ⁊c.nā magnū est q̄ ille q est de⁹ ⁊ hō velit participare inferi⁹:⁊ tm̄ seipm humiliare/q̄ se offerat hoib⁹:⁊ iō male faciūt illi pbyteri ⁊ illi hoies :q recipiūt sacramentū:et sunt superbi :cū ita sit q̄ superbia ⁊ būilitas sint ꝯria:⁊ i hoc passu cognoscit q̄ pbyteri debēt esse magis humiles/q̄ alij hoies i loquēdo/induēdo/comedendo/eqtando/⁊ habitādo: sicut Jesus xp̄s/ qnō modo in psenti sacramēto est būilis:sz i oib⁹ fuit: p istud enim sacramentū xp̄iani exaltant:et significant tāta exaltatiōe et dignitate/ qua excogitari non potest maior in hoc mūdo:quoniam efficiuntur diuini:⁊ deificantur:et conuertuntur in Christum :quia conuertuntur in suam voluntatem.

De sacramēto ordinis.

ORdo est sacramentum necessarium ad alia sacramēta :qz ē instm/cū q̄ siūt alia sacramēta:⁊ ordo est ita magn⁹:sicut spectat ad magnitudinez aliox sacramētox:sicut malle⁹ q̄ proportionaridz ad magnitudinē clani: vñ cū sacramentū altaris ⁊ penitētie sit ita magnum:opz q̄ ordo quē pbyter recipit/sit magn⁹:vt possit illa administrare ⁊ perficere : nam sicut Christus ordinauit sacramenta/vt homines suscipiant ea: ita necesse est quod ordinet homines/ et

personas que ministrant ipsa sacramenta: ⁊ sic necessaria est potestas in terra hominibus ad duo: primū est ipa gratia/per quā regenerantur/ ⁊ perficiuntur vt sint apti intrare in regnum celorum: ⁊ qz ista gratia datur p sacrāēta visibilia: nō ē necessariū scōz/scz auctoritas/seu officiū administrādi ipa sacramēta: qz null⁹ potest administrare/neqz dispensare res alicui⁹ dñi/nisi de licētia ⁊ auctoritate dñi/cui⁹ hec sunt: nec hēret vigoz qcq̄/si aliter factū eēt: sic ḡ necesse ē q̄ auctoritas seu officiū dandi ⁊ ministrādi ipa sacramēta det spūaliter aliqbus pſonis spālib⁹/oibus vero nō indifferenter/sz solū ordinatis: et oportet etiā q̄ ordo quē pſbyter recipit/sit ita magnus: vt p talē ordinē cōficere possit sacramētum altaris/⁊ dare penitentiā boibus soluendo illos/aut ligando cū clauibus bti ℙetri/ que claudūt/⁊ aperiūt boib⁹ i celo/⁊ in terra: sicut em̄ oia mēbra corporis būani conuelunt in vita ⁊ calore naturali/p quem oia viuūt: sed etiam diuerſa ferunt per diuersas potestates ⁊ officia/q̄ singula membra hñt: sic fit inter fideles: qz oēs cōueninnt quātū ad charitatez: sed differūt penes potestatem: ⁊ est necessaria talis potestas ad viuendū ordinate: ita q̄ oportet q̄ aliqui recipiant sacramenta: ⁊ non dent: neqz habeant potestatez donādi: ⁊ aliqui sunt/q etiā recipiūt primo: ⁊ hñt potestatē dādi alīs: iō necessario sunt due ptes inter xp̄ianos/ vz ps laicalis/⁊ clericalis: ⁊ qz clericalis ē supior/⁊ dignior/⁊ magis sīlis xp̄o qz infimul cōcurrūt ad vnū op⁹: qz xp̄s dat gratiā inuisibilez: ⁊ clerici qui sunt ministri ei⁹ dant sacramēta visibilia: ideo qz sunt coopantes/sunt magni bonoris/⁊ magne dignitatis ex pte officij xp̄i: iō pſbyteri male faciūt/q hñt ita magnū ordinē/q̄ se inclināt ad aliqō petm̄: cū ita sit q̄ ordo ꝓpetm̄ sint ℞ia: necesse ē etiā q̄ talis potestas dispensandi ⁊ dādi sacramēta detur p aliqō signū manifestuz (vt in supra dictis dixim⁹) p aliqua verba/q̄ significent talē potestatem: ideo ista potestas debuit dari p modū sacramēti: ⁊ qm̄ ista potestas est res spūalis/ ⁊ nō corporalis: ideo debet poni ⁊ caracterisari intus in aia: vñ necesse est: q̄ tales pſone que recipiunt talem potestatē ⁊ auctoritatem magis assimilent xp̄o/q̄ alie pſone: et quia alīj xp̄iani assimilant xp̄o per gratiam: ⁊ etiā iste pſone: cū etiā recipiāt alia sacra: iō opz q̄ vltra gratiā que dat omnibus per alia sacramenta recipiāt aliqō aliud inuisibile in anima/per qō ascendant/⁊ eleuent super alios ⁊ modo spirituali assimilentur xp̄o: ⁊ licet hō perdere possit gratiam q̄ datur per alia sacrāēta: tamen hanc sacerdotalē propter illaz perdere nō pōt: qz sunt due gratie distincte: ideo q̄uis aligs pdat gratiā sibi datam in baptismo: dum modo dicat se xp̄ianū/pōt recipere sacramentū ordinis/⁊ per consequens talez potestatem: sed cum potestas sit ita excellēs/debet ordinatus supare alios in bonitate: sicut superat potestate/⁊ auctoritate: nam si ordinand⁹ habet gratiam/q̄ datur in alīs sacramentis: tunc augetur/⁊ crescit in isto sacramento: si vero est i peccato mortali scienter/tunc nullaz gratiam recipit: sed auget culpam: ⁊ solum recipit potestatē. ¶ Sacramentū ordinis continet septem gradus ordinatos: q̄ omnes ordinantur ad vnum: iste autem potestates spirituales distinguūtur per respectum ad sacramentum altaris: ⁊ de quolibet istaz sigillatim tractaturi sumus (si op⁹ tñ pficiat) in libro de vnitate xp̄iana/et eius peruersa diuisiōe: dant enim ordinato modo semper ascendendo de vna potestate in aliam: donec dene-

niunt ad sacerdotium/ qō est vltimus gradus:ꝛ sicut est vnus primus homo solus/ quē deus fecit primo per manus suas:ꝛ per illū fecit/ꝛ multiplicauit alios homines in natura :ita similiter non est nisi vnus primus sacerdos :quem deus primo fecit per manus suas:ꝛ per illum fecit:ꝛ multiplicauit alios sacerdotes:et ille homo est xp̄s benedictus /qui est solus verus sacerdos:ꝛ cum quis non possit a pecato liberari/nisi per sacramentum penitentie:ꝛ sacramentum penitentie non potest fieri/nisi sit aliquis/qui habeat potestatem ꝛ auctoritatem iudicandi peccata ꝛ absoluendi:ergo necessario talis potestas iudiciaria datur in sacramento ordinis:ꝛ quia ista potestas est colligata cum potestate dispensandi sacramentum eucharistie:quia homines nō possunt recipere tale sacramētū/ nisi absoluantur prius a peccatis:ideo sicut sacerdos per sacramentum ordinis recipit potestatem supra sacramentuz corporis christi:ita recipit ex ꝙsequēti potestatem supra sacramentum penitentie:quia ad vnā sequitur alia:est etiā necessarium/ꝙ vlterius fiat ascensus/ꝛ elevatio supra potestatem sacerdotalem:que est vltima in sacramento ordinis:nam sicut oēs christiani conueniunt primo in susceptione sacramentorum:ꝛ in hoc erāt equales:ꝛ postea ex illis eleuantur aliqui/qui recipiunt potestatem administrandi ipsa sacramenta:ꝛ tales sunt sacerdotes:ita cōformiter oportet ꝙ ex sacerdotibus qui sunt equales per sacramentum ordinis /aliqui eleuentur vlterius supra alios sacerdotales /qui habeant potestatem conferendi sacramentuz ordinis :ꝛ sic oportet ꝙ fiat superioritas ꝛ inferioritas vlterior:ꝛ sic fuerunt aliqui a christo immediate ordinati/ qui potestatem habent ordinandi alios sacerdotes:ꝛ tales dicuntur episcopi.

De sacramēto penitētie.

Penitentia est sacramentum extē suz i coniunctionem hominū/ qui penitent de peccatis/que fecerunt de quibus confitentur :ꝛ se submittunt iudicio presbyteri: vt fiat satisfactio cum virtute contra vitium:ꝛ iste tres forme contritionis/confessionis/ꝛ satisfactionis sunt passiue:in quibus accipiunt similitudines formarum actiuarum/quas habet presbyter/qui similitudines imprimit illarum formarum actiue in iudicio quod dat/ꝛ in hoc ꝙ indulget cum clausbus:que in illis formis passiuis claudunt ꝛ aperiunt:ꝛ per hoc sacramentum penitentie excitantur homines ad timorem per contritionem:ꝛ ad spem per indulgentiam:ꝛ confessio ꝛ satisfactio mouent contritionem:ꝛ econtrario contritio mouet illas :sicut forma que mouet formam vna forma mouente aliam ad suum finem/sicut voluntas que monet intellectuz ad intelligendum bona obiecta amabilia/ꝛ ad intelligendum mala obiecta/ que sunt odibilia :ꝛ idem facit intellectus/ qui monet voluntatem ad amandum intelligibilia:ꝛ ad odiendum obibilia:et ideo quia aliquis potest perdere gratiā sibi in baptismo datam per peccatum :quia homo habet libertatez:est necessaria medicina spiritualis curatiua scz penitētia/per quā possit recuperare sanitatem/ꝛ gratiam quam habuit per baptismū:et ꝙ christus operatur in homine per sacramenta visibilia ꝛ manifesta:ideo ordinauit sacramentum penitentie ad destruendum peccatum ꝛ offensam commissam post baptismum : Quis

enim ante receptionem baptismi sit necessaria homini adulto: attamen illa penitentia non est sacramētum: quia inuisibilis est/et occulta': ꝛ qꝛ vera indulgētia non recipit nisi culpa displiceat/ex eo: quia omnis culpa est voluntaria: ideo nō potest destrui nisi per contrarium/videlicet ꝙ sicut fuit voluntaria/fiat inuoluntaria/et displiceat: aliter manet in vigore suo: est ergo necessaria contritio: et ꝙ proponat in corde suo nunq̄ offendere deum: et requiritur etiam ꝙ homo habeat spem recipiendi indulgentiam a deo: et ꝙ habeat odio ipsum peccatum: quod contrariatur deo/ꝛ sibīpsi/aliter nihil proficeret: et talis displicentia etiam ex alio: quia homo non habet maiorem inimicum/q̄ peccatum: quia nō obligat solum ipsum hominem ad penam temporalem/sed eternam: ꝛ quia peccatum est etiam inimicus secretus ꝛ occultus: quia de ipsius natura est velle occultari: ideo homo per contrarium debet ipsum discooperire: et manifestare p confessionem: ꝛ sic ipsum tanq̄ inimicum domesticum impugnare/et expellere et quia est deceptiuum/ꝛ fraudulentum: ideo tanq̄ deceptor ꝛ falsarius debet accusari/iudicari/et puniri: ideo debet ipsum ponere in iudicio/ꝛ petere sententiam contra ipsum/ꝛ punitionem: ꝛ sicut sunt duo inuisibilia/necessaria ad destructionem culpe: vnum ex parte dei/ꝛ aliud ex parte hominis/qui offendit/quorum vnum preparatorium: et aliud q̄ recipitur/et datur: ita conformiter in isto sacramento sunt duo visibilia/que se habent per modum materie ꝛ forme: vnum visibile/quod fit exterius est ad significandum inuisibile interius/penitētiam scz interiorez/et quia facta ꝛ verba exteriora significant et declarant illud quod est occultum ꝛ inuisibile in corde/quod est habere odio peccatuz. ¶Item aliud visibile quod fit exterius est ad significandum illud inuisibile/quod facit deus in anima/scz remissionē ꝛ indulgentiam offense et peccati: ꝛ est ipsa absolutio/que fit a sacerdote loco dei/tanq̄ a ministro suo: vt igitur homo q offēdit esset securus de remissione ꝛ indulgentia sua: et nullo modo dubitaret: christus ordinauit/et instituit moduz penitendi/scz ꝙ homo doleat interius de offensa: et ꝙ exprimat exterius signa doloris per gemit⁹/ꝛ lachrimas/ꝛ ꝙ dicat ore suo ꝛ confiteatur culpam suam: ꝛ accuset seipsum. ꝛ etiam ordinauit/et instituit suum locumtenentem: qui loco sui audiat confessiones hominum: et absoluat et qꝛ Christus est verax/p̄dicta sunt verissima. sunt ergo cōtritio oris/ꝫfessio/ꝛ satisfactio ptes essentiales penitētie: ꝛ ipa scōm ethimologiā est pene tenētia/et si dicas ꝙ oē totū actuale suas arguit ptes essentiales actualr in eo ꝫsistētes: scz penitētia est q̄dā totū essentiale ꝛ actuale ꝫstās ex p̄dictis trib⁹ ptib⁹: ḡ eas exigit actualr ꝫtinerī: scz boc eē nō p̄t: nā qñ ē cōtritio nō ē oris ꝫfessio: aut qñ ē oris ꝫfessio/nō ē satisfactio: ōr ad maiorē ꝙ vez ē/ī pmanētibus/nō ät in successiuis quemadmodum est penitentia: nam successiua consistunt in fieri/ꝛ non in facto esse: ꝛ per hoc differunt a permanentibus.

De sacramēto extreme vnctionis.

EXtrema vnctio est sacramētum/q̄ esse opz rōne finis: quoniam sicut baptismus est rōne principij: ꝛ cōfirmatio rōne medij: sic extrema vnctio est rōne finis: i q̄ pctōr sua pctā ꝫfitet/ꝛ fatet fines formarum/qui p̄uantur in hac vita: et sic extrema vnctio est p̄uct⁹/in quo pctōr cōfitet lineas que deficiunt

in hac presenti vita per mortem/et lineas futuras in vita euiterna:et hec confessio per extremam vnctionem est sacramentum in patiente/et in agēte:ꝛ si in patiente discretio deficiat propter infirmitatem/in agente restauratur: qui facit sacramentum:sicut virtus vnius oculi deperditi restauratur in alio oculo: et sic dicendum est de baptismo ꝛ confessione tempore necessitatis in absentia p̄sbyteri: que fieri possent per alium hominem/qui non sit presbyter :fuit etiam institutum istud sacramentum extreme vnctionis ad animam' perficiendam et sanādā ab omni macula:et debilitate spūali:i quo fit remissio oīs peccati venialis quo ad culpā/sz nō quo ad penā:vnde in isto sacramēto visibile qō fit/ꝛ apparet exterius est vnctio olei consecrati per modum medicationis corporalis in septē partibus corporis determinatis/videlicet in oculis/ in auribus/in naribus/ in manibus/in labijs/in pedibus/et i lumbis:et hoc fit simul cum verbis deprecatiuis:et datur solum adultis/ꝛ postulātibus: et solum in periculo mortis: sicut enim exterius fit quedam vnctio cum oleo in corpore per modum medicationis / quod est curatiuum vulnerum:ita significatur ꝙ interius ipsa anima curatur per gratiam dei/que ei datur:et inunguntur / vt facilius euolent in celum.materia huius sacramenti est oleum simplex/et non mixtum:sicut in confirmatione/aut baptismo:ad significandum ꝙ sic oleū est nitidum:et de se significat sanitatē:q; per tale sacramentū conscientia hoīs fit munda totaliter:ꝛ hoc per gratiam que datur ei:ꝛ non datur istud sacramentum pueris: q; non peccant venialiter :requiritur etiam deuotio sursum eleuans animam :ideo non datur nisi petentibus :nec datur nisi infirmis:ex eo/quia spiritualem curationem significat :et tale sacramentum fit cum verbis deprecatiuis propter multa Primo vt per deprecationem infirmus subleuetur.Secundo vt per deprecationem anima curetur.Tertio quia hoc sacramentum datur recedentib⁹ ab alijs Christianis :ꝛ vt in manus solius dei requiescant:vnde deo anima cōmēdatur p̄ deprecationē:ꝛ ꝙuis tale sacramētū det p̄ modū deprecatiōis:hz tñ de se certitudinē:ita ꝙ semp̄ ferat:qō significat p̄ tale sacramētū:nisi fuerit ipedimētū ex pte recipiētis. ¶Dictū est de.vij.sacramētis sctē eccl'ie:q̄ sunt ornamēta illi⁹:ꝛ bona p̄ncipalia toti⁹ xp̄ianitatis :nā se hñt sicut sol/q est ornamētū orbis/inquātū ipz illuminat remouēdo ab eo tenebras/sic virt⁹ salutifera descēdit a diuinitate:q̄ ē i xp̄o per eius humanitatē i ipa sacra:ꝛ sunt ei⁹ instra :p q̄ tāgit hoiem indigētē tali virtute:et sunt etiam memorialia passionis Christi: que superat omnia peccata que fieri possunt:ideo clamat sanguis Christi ad omnes peccatores: vt veniant ad penitentiā:et recipiant virtutem ꝛ influentiā eius.

De practica veteris et noui testamenti et arte predicandi/ac.x.p̄ceptis Legis liber septim⁹

De abstinentia.

Est enim practica artis vsus eius:sicco vt p̄dicatores maiorem habeant facultatem /et materiam in suis sermonibus:practicam veteris et noui testamenti per viam alphabeti dare statuimus.Et primo de abstinentia:nam ipsa est meriti augmentatiua:auget enim merita/et virtutes:ideo voluit dominus nostros primos parentes non omni cibo vti in paradiso terrestri:sed ab aliquo abstinere:vt ex

re: vt ex obedientia et abstinentia amplius mererentur. Genesis .ij. Propter eam causam precepit deus filijs israel q̄ a multis cibarijs abstinerēt: vt Leuitici. ij. valet etiam ad habēdum sapientiam: nam Moyses ieiunauit: ⁊ post abstinē tiam meruit a deo recipere legem. Exo. xxiiij. valet ad refrenandum carnez: ideo abstinere debent clerici: nam vir qui debebat dño consecrari/ab omni eo quo in ebriari poterat/abstinebat. Numeri .vj. Non legimus saluatorem comedisse car nes/nisi de agno paschali: sed de piscibus comedit/et dedit discipulis. Joan. xxj. ¶ Item/mittens dominus discipulos binos ad predicandum dixit/edetis/et bibetis que apud illos sunt: vt .s. deberēt esse contēti appositis: nec peterent de licata cibaria. Luce. x./¶ Item/abstinentia prebet victoriam: ideo vroi mage cōtēpture Sansonē fortissimū pugnatorē angelus abstinētiā iduxit. Judic. xiij. Judich quia omnibus diebus vite sue ieiunauit: de Holoferne victoriam ha buit. Judich. viij. saluator noster cum diabolo pugnaturus ieiunauit/et ipsuz in tribus tentationibus superauit. Mat. x. abstinentia iuuat orationem: ideo dicit Thobias. bona est oratio cum ieiunio. Thobie. xij. predicauit Esdras ie iunium: quia pecturi erant a deo veniam. Esdre. viij. propter abstinentiam me retur quis indulgentiam pcōz: reliquit dominus subuersionem Ninive/et pe percit: quia a maximo vsq̄ ad minorem se ieiunio afflixerunt. Jone. ij. ¶ Item abstinere debet homo propter aliorum exemplum. Eleazarus maluit occidi/q̄ vetita manducare: vt alijs exemplum preberet. de hac materia habetur. iij. regū xvij. ⁊. xix. et Danie. xij. et. xix. et Luce. ij. ⁊ Hieremie. xxxvij. et Nu. iij. ⁊ Act. ij. ⁊. iij. Reguz. xiij. et Mat. xiij. Mar. vj. Luce. j. et Jo. xvj. et Numeri .xj. ⁊ Exo. xv. et Judi. vij. et primi Regum. xiij. et. ij. Paralipomenon. ij. Judi. ij. et Regum vij. et. iiij. primi. et Judich. iiij. Hester. iij. ca. iiij. et Math. xxvj. et Regum. xxj. et tertij. xiij. ⁊. ij. Mach. et Actu. x. ¶ Sequitur de acceptione. accipere non debet homo munera pro impensis seruitijs: ideo Habraam noluit accipere multa/q̄ ei offerebat rex Sodomoz p victoria quam fecerat de inimicis suis: ne seruitium vendere videretur. Gene. xiiij. ¶ Item acceptio munerum generat ⁊ nutrit proditionē. Balida propter munera que recepit a Philisteis/tradidit Sā sonem Judich. xvj. Est etiam causa symonie: nam dicitur de filijs Samuelis: q̄ declinauerunt post auariciā: et susceperunt munera. j. Regum. viij. accipere pos sunt tñ munera a diuitib⁹ pauperes deo seruientes ad deum placandū: in cui⁹ figura Jacob misit fratri suo munera: vt placaret eū. Gen. xxij. ⁊. xxxij. accipi nō debent munera de alieno aliquo: sed de proprio: vt deo sit placituz: ideo Danid noluit offerre sacrificiū de alieno munere. ij. Regū. xxiiij. De hac materia habet Hieremie. xl. ⁊ Danielis. v. et Numeri. xxij. ⁊. ij. Reguz. xvj. et. ij. Macha. iij. et Math. xxvij. et Act. xxiij. et Judi. xij. ⁊. iij. Regum. xv. et. j. Mach. xij. et. iij. et iij. Regū. v. ij. Mach. ij. et. iij. et. ij. Mach. iij. et Act. vij. ⁊ Exo. xxxvj. ⁊. iij. Regū. x. et Hester. ix. et. ij. Paralipo. et Math. ij. de magis/q nōde alienis/ſz suis aurū/thus/⁊ myrrhā dño obtulerūt. ¶ Accidiosi repbēdēdi sunt: ⁊ sollicitādi a diuinis patribus et platis: ideo Jacob accidiosos filios increpauit: et sollicitauit/dicēs. qd negligitis? ⁊c. Gen. xlij. Accidia causa est oium pcōz: vñ filij israel māducātes panē angelorum ociosi murmurantes ⁊c. Numeri. xj. Danid tēpore

De acceptōe.

De accidia.

belli manens otyosus in domo adulterium ⁊ homicidiū perpetrauit.ij.Regū ij ⁊eū dormirēt boies:inimicus hominis seminauit zizaniam.Matt.ij.De hac

De adulatoribus. materia hꝝ.ij.Parali.xv.⁊.xxv.⁊ Matth.xx.⁊ Jone.j.et Mat.xxvj.¶Adulatores et falsi prophete dicebant Achas prospera de bello futuro:sicut ei placere credebant.iiij.Regū.xxij.Herodi impio clamabat populus voces dei /desiderans ei complacere. Act.xij. adulatores displicent sapientibus / quibus placere credunt per suas blandicias:nā adolescens quidā narrans Dauid mortē Saulis inimici sui credens ei placere fuit occisus .ij.Regū.j. adulatores laudant in facie :et in absentia detrahunt:contra quorum consuetudinem saluator noster recedentibus discipulis Jo.cepit multipliciter multum commendare:quem in eorum presentia non laudauit .Matbei.xj.pharisei volentes Jesum capere in ser-

De ambitione. mone :et postea ipsi detrahere/ ipsum laudare ceperunt in facie:dicentes/magister scimus ꝙ verax es ⁊c.Matth.xxij.De hac materia habetur.j. Regum.xv. et Hester .j.⁊.v.et .ij .Mach.vij.et.ij.Reg.xv.¶Ambitiosi deo ⁊ alijs detrahūt: vt ipsi magis appareant:sic Maria et Aaron ambientes dominiū populi detrahebant Moysi dicentes / nobis locutus est deus ⁊c.Numeri. xij. ambitiosi non timent sanguinem fundere/⁊ multa mala committere:vt liberius valeant dñari:vñ Abimelech callide procurauit eligi per amicos in dñm:qui postea. vij. fratres eius occidit:⁊ multa mala fecit.Judicū.ix.ambitiosi semper magna ꝓsumptuose de se loquuntur :et ideo Holias dicebat presumptuose . vtinaz daret mihi aliquis populum istum sub manu mea:et auferret Abimelech de medio .Judicū .ix.dicebat Seron.faciam mihi nomen /glorificabor in regno:⁊ debellabo Judam:⁊ ipse prius fuit debellatus.Macha.iij.dominiū ambitiosorū cito transit diuino iudicio.Ptholomeus regnum Alexandri voluit occupare ambitiose:ſz parū gauisus est:eo qꝛ die tertia defunct⁹ est.Ambitiosi vt plurimū sunt simoniaci:nā qꝛ Jason summū sacerdotiū cupiebat :ideo pmisit Antbiocbo.cccl.x. talēta /⁊ multa alia :tñ modico tpe fret⁹ē honore:qꝛ Menelaus obtinuit.ij.Mach.iiij.Simon magus ambiens potestatem spiritusctō voluit illā pecunia comparare.Act.viij.Ambitiosi et superbi plus dolent de paucis / qui non honorant eos:ꝙ letentur de multis/qui eis obediunt :talis fuit Amā/qui plus dolebat de Mardocheo eum adorare nolente/ꝙ letaretur de alijs/qui eum cottidie adorabant.Hester.v. De hac materia habetur Numeri.xvj.et.ij. Regum.xv.et.j Mach.vij.et Judi.ix.iij.Regū.xij.et Mach.xv.et.ij.Regū.j.et

De amicitia. Judi.j.et.iij.Regum .xvj.¶Amici debent communicare omnia temporalia ⁊ spiritualia amicis :ideo Labar vocatis amicis fecit Racheli nuptias:et despōsauit eam.Genesis xxix.dilexit Dauid Jonathan sicut animam suam: et expoliauit se tunica sua:et dedit ei.j. Regum .xviij. patens exemplum ponit saluator noster de illo/qui vadit media nocte ad amicum :et petit sibi communicare panes.Luce .xj. Amici debent simul habere de suis negocijs secretum colloquium :ideo loquebatur deus Moysi de agendis/sicut solet loqui homo cum amico.Exo.xxiiij. Tres amici Job venerunt consolari eum:et loqui cum eo. Job .ij.saluator noster cum dilexisset suos qui erant in mundo / in fine dilexit eos:⁊ faciens eis sermonem familiariter loquutus est eis.Jo.xij.Amici debent

debēt esse fideles:⁊ynus alium non debet deserere:sed verbis/et factis inuicē se amare:ideo Ruth dixit Noemi.quo perrexeris/pergam:et vbi stabis/stabo. Ruth .j.Amicitia malorum est destruenda:ideo prophetа Hie.dixit ad Josaphat habens qui oderant dominum auxilium prebes:et cum eis amicitiā adiūgis :ideo iram dei merebaris. ¶Paralī.xix.Duo pessimi homines, Herodes et ¶Pilatus facti sunt amici in morte xp̄i .Luce.xxiij.ideo amicitia contrahenda est cum bonis/ et potentibus/ et sapientibus viris:ideo rex Alexander scripsit Jonathe.audiui q̄ potens es:et actus esse amicus noster.j.Machab.x.De hac materia habetur Luce.xvj.et Hester.v.⁊.j.Regum vltimo et.iij.Regum .iij. et iij.Regum.xvij.et.j.Machabeo.vj.et.j.Machab.vij. ¶Amor dei misericordiā obtinet:ideo daturus dominus legem Moysi dixit.Ego dominus faciens misericordiam his qui diligunt me :et custodiunt̄ precepta mea.Exodi.xx.ob hāc causam post decem repetita mādata dixit Moyses. diliges dominum deum tuum : et ideo post posuit:et si in aliquo preceptorum offendimus/ q̄ dilectionem dei et misericordiam habeamus .Deutero.vj.Amoris dei preceptum principium /et finis est omnium mandatorum:ideo dicit Moyses populo.quid petit deus a te/ nisi vt ambules in vijs eius :et diligas eum:⁊ deutero.xj. ¶Paulus dicit.si quis non amat deum:anatema sit:ac si diceret /talis nullum preceptum seruauit .j.Corinthio.xvj. hoc est etiam quod ¶Paulus dicit.Si linguis hominum loquar et angelorum.vbi ostendit q̄ nullum bonū fieri potest sine dilectione dei.j.Corinthio.xiij. ¶Amor proximi est verus/quando pro eo oram⁹/sit bonus / aut malus : ideo Abraam sollicite orauit deum /vt parceret sodomitis: quod fuit signum magne dilectionis.Gen.xviij..Amare debet homo proximū sicut seipsum :ideo reprehensus est grauiter Caym:qui dixit non se esse custodē fratris sui/sicut suispsius.Gen.iiij.debet etiam amare proximum ostendendo ei compassionem in eius aduersitatibus:vt Dauid in planctu Saul.ij. Regum.j. idem in occisione Abner.ij.Regum.iij.et Absalonis.debet etiam homo amare proximum/ei subueniendo:vt fecit Thobias multis.Thobie.j.⁊ xp̄s samaritano.Luc.x.etiam debet amare in dimittendo iniurias :⁊ hoc dixit dom⁹ Petro Matthei .xvij.⁊ xp̄s et Stephanus orauit pro persecutorib⁹. Luce . xxiiij. et Actuū.vij. ¶Amor carnalis non debet cogere prelatum:vt det bona ecclesiastica suis consanguineis:vt patet de Moyse.Numeri.vij.non legimus Moysen dedisse aliquod officium filijs suis :sed orauit deum prouideret populo suo de duce idoneo.Numeri.xvij.sic de Josue filijs Israel.Josue.xvij. nec Christus aliquē ex suis consanguineis fecit caput ecclesie. Heli non curauit de morte filiorum : sed de captione arche: nec Dauid de morte sui paruuli . Regum .xvij. nec mulier illa de morte septem filiorum .Matthei.vj.semper diuina preferri debent temporalibus:vt faciebant iudei contra chamorem. Machabeorum.vj. et saluator. quicunq̄ fecerit voluntatem patris mei/ille est meus frater⁊c. Mathe.xvj.etiā impedit cōsolationes diuinas:ideo dixit xp̄s Petro.caro⁊ sanguis nō reuelauit tibi.ostēdēs q̄ caro prauas reuelatiōes ostēdit.Mat.xvj.⁊ Paul⁹ Gal.j.q me segregauit ⁊c. ¶Angeli boni ꝓreuelant secreta hominib⁹ bonis: vt

De amore dei.

De amore proximi.

De amore carnali.

Angeli boni

vt Abrae. Gen. xviij. & vroxi mage conceptionē Sansonis. Judi. xiij. & Helie de nūcijs Ochosie. iiij. Regū. j. & Danieli multa fuerūt reuelata. Danie. ix. x. & xj. et Zacharie reuelauit angelus conceptionez/ & vitam precursoris. Luce. j. Marie etiam modum incarnationis. Luce. j. & Magdalene & socijs suis resurrectionez Christi. Mat. xviij. & Luce. xxviij. & Jo. xx. & aduētū Christi apostolis i die ascē sionis. Actu. j. & dominus Jesus Christus reuelauit Johanni euangeliste diuer sa secreta: vt in Apocalypsi. Adiuuant etiam angeli: vt patet de Loth de pe riculo sodomitaz. Gene. xix. & liberauit angelus Thobiaz a deuoratione piscis Thobie. vj. & tres pueros liberauit de fornace. Danielis. iij. & Petruz a carce ribus. Actuū. xij. dirigit etiam angelus homines: vt Abram. Gene. xvij. direxit populum dei a maledictione Balaaz prohibendo ei. reuelauit angelus Joseph integritatem virginis Marie: et intentionem firmam. Mat. j. docent etiam an geli homines: in cuius figura vidit Jacob angelos ascendentes & descendentes scalam. Gene. xxviij. et pugnāt: astitit angel⁹ dñi inter castra egyptiorū: & populū israel. Exo. xiiij. increpauit: vt ptz de filijs israel. Judic. ij. & cōsolant timidos vt patet de Gedeone. Judic. vj. sollicitāt ad bonuz: excitauit angel⁹ apostolos vt loquerent ad plebez. Actu. v. & Philippū. Actuū. viij. & etiam ducūt ad portuz salutis: in cuius figura duxerunt Jacob ad patrem suum. Gene. xxiij. & populū in terrā promissionis. Exo. xxiij. & Thobiā ad patrē suū. tbobie. ij. & ipaz Judith. xiij. Judich. & mēdic⁹ portat⁹ est ab angelis in finu Abrae. Luce. xvj. ¶ Angeli mali cruciant fideles: in cui⁹ figura loquit spūs dei malus eragitabat Saul: q dicit spūs dei: qz potestate dei pōt/ qcqd pōt. j. Regū. xvj. Cruciauit Job promis sione. Job. j. et filiā cananee/ quā Christus misericorditer liberauit. Mat. xv. & il lum demoniacū/ de quo habetur Luce. ix. & malus angel⁹ habet potestatem su per luxuriosos/ vt habetur de illo/ qui occidit. viij. viros. Thobie. vj. & de Magdalena. Mat. vj. facit etiam hominē crudelē: qō figurant illi demoniaci/ de qui bus dicitur Mat. viij. petierunt demones a domino intrare in porcos ꝓpter immundiciā possessorū ab eis. Luce. viij. & x. & facit etiam hominem mutū/ & ce cum a sui cognitione ad cōfessionē. Luce. xj. demones virtute diuina eiciuntur naz Paul⁹ virtute diuina curauit illā puellā/ de qua Actu. xvj. sunt etiā mēda ces. Luce. iiij. ¶ Quod aīa sit immortalis/ probatur per exēpla defunctorū: dicit de Abram ꝙ appositus est ad populum suum: ex quo probatur ꝙ in alia vita habet populū sez illos q bene vixerunt/ sicut & ipse vixit: & simile dicit de Isaac/ & Jacob. Gene. xxv. xxxvij. apparens dominus Moysi dixit. ego sum de⁹ Abrā/ Isaac/ & Jacob. Exo. ij. & Mat. xxij. dixit: nō est de⁹ mortuorū/ sed viuorum. fre quenter legimus in libro Regum: dormiuit cū patribus suis. Ex qbus verbis ꝓbatur eos viuere. probant etiā immortalitatē aie loca ad que vadunt: vt habe tur de Joseph. d. descendam ad filiū meum ad inferos. Gene. xvij. & de Chore & cōplicibus suis dicitur. descenderunt ad inferos. Numeri. xvj. & Thobias/ vitā illaz expectamus quā dñs daturus est suis/ qui fidē eius nō mutāt. Thobie. ij. de Nabuchodonosor dicit iferi⁹. cōturbat⁹ est i aduentu tuo. Isaye. xiij. hoc etiā ostēdit fides: si enī Saul nō credidisset Samuelem scōm aīam viuere/ nō cōsuleri petijsset. j. Regum. xxviij. & Dauid dixit de suo filio: ego ibo ad eum: ipse non

De angelis malis.

De aie immortalitate.

reuertetur ad me.ij.Regum.xij ex septem statibus colligitur aperte animas viuere post hanc vitam.ij.Mach.vij.probatur etiam resurrectio mortuorum. Helias resuscitauit puerū hospite sue:quod non potuisset/nisi anima viuisset.iij. Regum.xlij.et saluator noster vocauit defunctum /ac si viueret/dicens.surge & ambula.Luce.vij.et Helizeus.iij.Regum.iiij.et de puella.Math.x.et de Lazaro dixit Christus.veni foras Lazare.Jo.xj.idem probat Christus dicens/ nolite timere eos qui occidunt corpus/animam autem non possunt occidere.Mat thei.x.probant etiam immortalitatem anime sctōrum testimonia:qui fuerunt a spiritusancto docti:vt de Stephano legitur:qui cum lapidaretur/dicebat.dñe Jesu Christe accipe spiritum meum.Act.vij.& Paulus.ij.Corin.iij.habemus domum factam in celis.idem.cupio dissolui/et esse cum Christo.. Phi.j. ¶ Apparuit dominus aliquando /vt instrueret nescios:et sic instruxit Adam/ne de ligno vite comederet.Gene.ij.et Noe apparuit:vt faceret archam.Gen.xxj.& multotiens Moysi.Exo.iij.et Josue/instruendo.Josue.j.iij.vij.et.xij.et.xx.et spiritussanctus apostolis.Act.ij.et Petro/et eum de carnali conuersione instruxit Act.x.et Paulo.Act.xxiij.& aliquando apparuit ad corrigendum deliquentes:vt primos parentes pro peccato.Gene.iij.et Caym.Gene.iiij.et Abimelech Gene.xx.et Salomoni.iij.Regum.xj.et Paulo.Act.x.apparuit dñs qñq; promittendo mercedem querentibus et sapientibus se:sic apparuit Abrae promittens dare semini suo illā terrā.Gene.xij.& Salomoni.ij.postula quid vis.iij.Regum.ij.apparuit qñq; defendendo/sicut Jacob.Gen.xxviij.et Dauid promittendo in bellis auxilium.j.Regum.xxiij.& .xxix.apparuit aliquando ad testificandū veritatē/sicut supra xp̄m baptizatū spūssanctus visus est:paterna vox audita est.hic est filius meus dilectus.Math.iij.et in nube testificās xp̄m filiū dei esse.Mat.xiiij.apparuit aliqñ ad consolandum:vt Jacob in psecutiōe Esau Gen.xxviij.& xp̄s prīo marie Magdalene apparuit:deide Petro:postea duob⁹ discipulis.Math.x.et Luce vltimo.apparuit aliqñ ad p̄bandū:sicut Abrae super sacrificio sui filij.Gen.xxij. ¶ Aspectus incaut⁹ fuit i Eua.Gen.iij.& Caym transgrediendo preceptum commisit derisionis erga patrem peccatū. Gene.ix. tunc Abraā ne ex incauto aspectu homicidiū sequeret/dixit vxori.si viderint te egyptij/occident me:& te reseruabūt.Gene.xij.etiam fauet lasciuis:nā videtes filij dei filias hoīm/q̄ erāt pulchre/in vxores acceperunt.Gen.vj.Dauid aspiciens incaute Bersabe in adulteriū incidit:deinde in homicidium.ij.Regum & Susanā malo aspectu aspexerūt duo boies.Danie.xiij. ¶ Astuti sunt inuitatores diaboli:vt serpens q̄ astutia quadā primaz mulierem decepit.Gene.iij.sunt etiā deceptores sociorū suox:sicut Labam/qui Jacob deciperevolvit.Gen.xxiij. & .xxv.etiā sui filij.Gen.xxvij.idē Josue facere voluerunt.Josue.x.astuti sunt simulatores/fingentes esse q̄ nō sunt:callide cogitarūt se Pharisei mōstrantes se velle honorare Jesum/dicētes.Scimus q̄ verax es/volētes eū capere in sermone.Mat.xxij.similit fecerūt de muliere i adulterio deph̄ēsa Jo.viij.sunt etiā tyrānī.Monas diuersas cogitauit astutias:vt filios Jsrael extirparet.Exo.j.& v.& de Saule cōtra Dauid.j.Regū.& Jesabech cōtra Naboch.iiij.Regū.xj.& Herodes tyrānus impius callide cogitauit occidere xp̄m.Mat.ij.astutias subtiles

De apparitionibus.

De aspectu incauto.

De astutia.

inueniunt inimici: vt vnus alium possit superare: vt phariſtici qui callide contra philistum cogitauerunt: ne faber aliquis esset: qui gladios faceret in Israel: vt eos facile superarent. j. Regũ. xiij. sub specie sacrificij fecit Jeroboan vitulos aureos: ne fieret sacramẽtũ in Hierusalẽ. iiij. Regũ. xij.

De auaricia

¶ Auari sunt litigiosi: sub cuius figura Laym/ qui interpretatur possessio Abel fratrem suum interfecit. Gen. iij. auari nunq̃ tpalibus satiantur: in cui⁹ figura dicit Laym edificasse ciuitatẽ: et non Abel. Gen. iij. peruertunt etiam iudicium et veritatem in falsitatem Balaã seductus auaritia benedictionem populi in maledictionem conuertit. Numeri. xxij. et filij Samuelis auaricia iudicium peruerterunt. j. Regũ viij. auari derici simoniam comittũt. Menelaus propter pecuniam quam promisit Andronico summum sacerdotium concupiuit. ij. Mach. incurrunt etiã multotiens mortẽ ppter cupiditatẽ. Achor cupiditate duct⁹ tulit de anathãte ıõ fuit morti iudicat⁹. Josue. vij. auari vt pecuniã habeãt: pditiões exercercẽt: ꝛ amicos supplãtãt: nã Balida ppter pecuniã tradidit Sãsonem. emẽtes bonũ/ ꝛ villaꝝ mobiliũ ꝛ imobiliũ sunt expulsi a cena magna/ quã dñs ppauit. Lu. xiij.

De auditu verbi dei.

¶ Audiri dꝫ vbũ dei cũ credulitate i fide: ıõ Aarõ cũ loquut⁹ fuisset verbũ dñi ad populũ credidit: et adorauit ipsum. Exo. iij. post aduẽtũ spiritussancti multi qui audierunt verbum dei crediderunt. Act. iiij. audiri dꝫ verbũ dei cũ reuerẽtia: ideo Eglon rex statim surrexit de solio: quando Riot magnam reuerentiã verbi dei adhibuit. Judi. iij. audire verbum dei non sufficit/ nisi homo impleat opere id qõ audit: ideo dixit ppꝛs Moysi vna voce. oĩa verba que loquut⁹ est dñs/ faciem⁹. audit⁹ vbi dei ꝙerti facit pctõres ab erroꝛe: ideo dicit dñs bieſ. noli subtrabere verbũ ꝛc. Hiere. vj. post p̃dicationẽ xp̃i in naniculã/ Petrus ꝛ alij discipuli relictis oĩb⁹ sequuti sunt eum. Luce. v. audire verbum dei nolunt mali ꝛ icoꝛrigibiles: ideo dixit Moyses dño. filij Israel non me audiunt: quomodo audient me foꝛis? Exo. v. Achab nolebat audire Micheã. iij. Regũ. xxij. ꝛ idꝫ de domo Israel. Eze. iij.

De auiditate mulieruꝫ.

¶ Auide sunt mulieres semp de sibi phibitis: vt pꝫ de Eua. Gen. iij. ꝛ de vroꝛe Loth. Gen. xix. ꝛ de Dina/ q̃ ꝛ licẽtiã pꝛis voluit videre mulieres regionis: ꝛ oppꝛssa est a Sichem. Gen. xxxiij. sunt etiam mulieres auide habere filios: vt opprobꝛio sterilitatis careãt: ita Sarra desiderabat filios: sed Abraam potius voluit habere filios de ancilla: credẽs de se nũq̃ filios gnãri

De baptismo.

posse. Gen. xvj. idem de Raphaele. Gen. iij. et hanna. j. Regũ. j. filie Loth potiꝰ voluerunt hꝛe filios de pꝛe ppꝛio/ q̃ nõ hꝛe: et illa q̃ rapuit aliũ. iij. Regũ. iij. Auide sunt scire secreta viroꝝ: vt pꝫ de vroꝛe Sansonis. Judi. xiij. sunt ẽt auide ad vidictã: vt Hester nono: ꝛ de capite Jo. qõ desiderauit Herodias muliercula illa. Mat. vj. sunt etiã auide secreta coꝛdis sui exprimere: vt pꝫ de Rebecca Gen. xl. ꝛ de puella noie Rode. Act. xij. baptismus figuratus fuit p mare rubꝝ in quo fideles Israel liberati sunt. Exo. xiiij. ꝛ p Elizeũ/ q salẽ in aquã misit: vt ei⁹ sterilitas sanaret. iij. Regũ. ij. ꝛp Naamã. iij. Regũ. v. ꝛ ppbetizatus fuit p Eze. xxxvj. ꝛ p Jo. baptistã. Mat. iij. ꝛ xp̃s ꝙsecrauit/ ꝛ ordinauit ipꝫ. Mat. iij. ꝛ pcepit ipꝫ accipere. Jo. iij. ꝛ Mat. xxviij. ꝛ ostẽdit salutẽ eẽ in ipo. Mat. vltio.

De benedictione dei.

¶ Benedixit dñs existẽtib⁹ i matrimonio. Gene. j. ꝛ Noe/ et filijs suis. Gen. viij. ꝛ etiã obedientibus pceptis eius: ideo dixit Abraã/ egredere de terra tua: ꝛ bene

dicam tibi. Geñ.xxj.et xps bñdixit i mõte Oliueti eleuatis manibus oĩbus obediẽtib⁹. Luc.xxiiij.ꝛ bñdixit tribulatis:vt ptz de Abraã. He.xvij.ꝛ Job.xlij.etiã bonis iuste operãtib⁹:nã benedixit Jsaac. Geñ.xxvj.ꝛ Job i eodẽ.ꝛ Job.j.ꝛ vocabit in die iudicij benedictos. Mat.xxv.benedicit de⁹ recipientibus pauperes vt dicit de Job. ad Labã. Geñ.ij. ¶ Benedicere dz hõ deũ p obtẽtis victoriis corporaliũ et spũaliũ:ideo Melchisedech occurrens Abrae post victoriã quam habuerat de quatuor regib⁹ deũ p obtẽta victoria bñdixit. Regũ.xiiij.et Dauid post victoriã de Golia fecit psalmũ:vcz bñdict⁹ de⁹ me⁹ q docet ꝛc.j.Regũ.xvij. idem fecit. Hozias Judi.xxj.sub Juda machabeo edificato altari devictoria obtẽta ppls benedixit deũ.j. Mach.iiij.idem de Heliodoro.vj. Mach.vj.Benedicere dz hõ deũ pro acquisita sapiẽtia:vt de Salomone.iij.Regũ.vj.ꝛ Thobie iij.de sapiẽtia filij.ꝛ Dañ.xij.etiã p pfectiõe cuiuslibet opis/sicut Salomõ edificato tẽplo.iij.Regũ.viij.ꝛ Nee.nono.cõpleto muro Hierusalẽ benedixerũt deũ leuite ꝛ Simeon etiam. Luce.iij.etiã in electione boni plati:ideo facto principe Asath ad cõfitẽdũ dñm sequit/bñdict⁹ de⁹. Paralij.xvj.et Esdre.vij.dz etiã in oratione ideo Sarra filia Raguelis dixit.benedicã noĩ tuo de⁹/q cũ not⁹ fueris misericordiam facis. Thobie.iij.ꝛ post ascẽsionẽ dñi erãt discipuli i tẽplo benedicentes dñm. Luce.x.et.xxiiij.ꝛ etiã p euasione tribulationũ:vt fecit Raguel/ꝛ vxor eius Thobie.viij.et tres pueri in fornace/et Nabuchodonosor. Danie.iij.ꝛ Petrus prima Petri.iij.debet etiam benedicere deum p beneficijs receptis: ideo Thobias ꝛ filius benedixerunt deũ Thobie.xiij.idem Zacharias. Luce.xxiij. ¶ Dz ẽt hõ bñdicere hoiez p bonis opibus:iõ p victoria hĩta a Sarra dr.bñdicta iter mulieres Jabel. Judi.v.idẽ Ozias. Judi.xiij. dz hõ benedicere filijs suis/sicut Jsaac Jacob.geñ.xxvij.ꝛ idẽ pr̃ Esau. Ge.xxvij.ꝛ Jacob filio suo Joseph. Gene.xlviij.ꝛ Raguel filiã suã. Tho.vij.ꝛ veniẽte Maria ad domũ Elizabet/exclamauit dicẽs/bñdicta tu i mulieribꝫ ꝛc. Luce.j.ꝛ plati dñt bñdicere subditis:iõ dixit de⁹ Moysi.sic bñdices filijs isr̃/bñdicat tibi dñs de⁹ tu⁹:ꝛ custodiat te. Nume.vj.idẽ Aarõ. Leuit.ix.ꝛ Balaã lz mal⁹. Nume.xxiij.ꝛ Salomõ bñdixit oi ecclesie isr̃.iij.Regũ.viij.ꝛ Dauid.i.Para.xvj. ¶ Jtẽ bñdicere dz hõ paup bñfactorib⁹ suis:iõ dixit Moyses ppl̃o suo.nõ pnocabit apõ te pugn⁹ paupis:vt dormiẽs i vestimẽta bñdicat tibi. Deut.xxiiij. ¶ Benign⁹ est de⁹ petẽtib⁹ eũ exorantib⁹:dixit dñs Moysi/q lz ppls iste dure ceruicis sit:dimitte me:vt irascat furor me⁹:ꝛ deleã eos.q̃si benigne diceret:tu tenes me orãdo pro eis. Exo.xxij.idẽ Hiere.vij.ẽ ẽt benign⁹ tribulatiões sustinẽtib⁹:iõ fugiẽti Jacob irã pr̃is/dñs benigne apparuit:ꝛ libertatẽ benigne ei tribuit. Ge.xxxj.idẽ fecit Moysi. Nu.xij.ꝛ.xxiij.ꝛ Helie angustato cozui carnes ꝛ panes dei benignitate ferebãt.iij.Regũ.xviij.idẽ de daniele exũte i lacu leonũ. Da.xiiij.ꝛ de discipl̃is i recessu. Jo.xiij.ꝛ petrũ fluẽtẽ i mari dñs benigne liberauit. mat.xiiij.ꝛ Stephano dñs celũ aptũ/ꝛ se ipsum benigne osidit. Act.vij.ꝛ Johãnẽ exulãtẽ reuelatiõib⁹ benigne ꝟsolat⁹ est apocaly. p totũ:ꝛ est maxime benign⁹ iustis:iõ Jacob dicebat:nõ dimittã te/ nisi prius benedixeris mihi. Geñ.xxvij.idẽ Ezechi. Para.iij.ꝛ benigne defendit tẽpore passionis xps discipulos dicẽs.si me queritis/sinite hos abire. Joan.xvij. ¶ Benignus est dñs preliantibus pro iusticia: ideo obediuit benigne Josue

Be bñdictione bois ad deum.

Be bñdictõe bois ad hominem.

Be benignitate dei.

dicenti/ sol non mouearis. Josue.x. idē Gedeon. Judi.vj.ꝛ Dachabeus a deo bis recepit auxiliū.ij. Dach.xj. est etiā benignus peccatorib⁹:ꝛ spāliter volēti bus penitere/ꝛ sic benigne pepcit. Dauid.ij. Reg.xij.ꝛ.iiij. Regū.xliij.ꝛ benigne xps cū pctōrib⁹ māducauit. Dat.ix.ꝛ de Daria Dagdalena habeꝫ Luce.vij. ꝛ de filio pdigo. Luce.xv.ꝛ de Zacheo publicano. Luce.xix.ꝛ latroni benigne p̄ misit padisum. Luce.xxij.ꝛ Thomā nō credētē nō repulit. Jo.xxj. benign⁹ est dñs infirmis/ deus sanat oēs lāguorē. Dat.iij.ꝛ.ix. benigne mūdauit leprosū

De blasfemia in deū

Dat.vij.ꝛ de muliere sanguiflua eam mūdauit. Dath.ix. ¶ Blasfemi in deū grauiter puniuntur:nā fili⁹ mulieris Jsraelitice/qui blasfemauerat deū iussus est a dño lapidari. Lenit.xxiiij.ꝛ de viro dei/qui dixit ad regē Jsrael/qui dixerat deus montium ꝛc.iij. Regum.xx.ꝛ.xviij. de pcussiōe quā dñs fecit ꝓpter blasfemiam/ꝛ.j. Regum.ij. de Hely/q dixit filijs suis. Si peccauerit vir in virū/placari pōt ei de⁹:si aūt in deū/quis orabit ꝓ eo?et.iij. Regū.xviij.ꝛ Jsaye.xxxvj. de Ezech.q ꝓhibuit populo nō respōderet rasaginis:q respōdēdo peiores efficiebant. ¶ Blasphemia ex magna supbia trahit originē:nā Nabuchodonosor dixit trib⁹ pueris.qs est de⁹/q eripiet vos de manu mea? Daniel.iij. de Holoferne indignato habeꝫ Judith.vj.ꝛ de Nichonori ptāte in terra.ij. Dach.xv. Itē cū saluator noster eiecisset demoniū/pharisei blasfemabāt dicētes:in beelzebuth ꝛc.

De castitate.

Datth.xv. ¶ Castitas cōseruat in societate bonox:ꝛ depdit in societate malox in cui⁹ signū parētes primi dū i paradiso fuerūt/erāt casti:sꝫ postq̄ eiecti fuerūt cōuersantes i terra cognouit Dadā vxorē suā. Gen.iiij. castitatē frāgētes ꝺ ꝓceptū dei grauiter puniunt:nā cū Sichē violasset diuā/filij Jacob fratres ei⁹ Sichē ꝛ patrē ꝛ populū interfecerūt. Gen.xxxiij. post debellationem madianitarum iussit Doyses corruptas ingulari/ꝛ vgines reseruari. Nume.xxj.ꝛ de Amō ꝓpter violētiā thamar occisus ē ab Absalōe. dicebat Sarra. tu scis dñe/q nūq̄ cupiui virū. Thobie.iij. idē de Joseph. Gen.xxxix.ꝛ de Susana. Dan.xiij. vgo Daria nō oblita votū castitatis tenere dixit:quo fiet istud ꝛc. Luce.j. castitatē marie debēt seruare sacerdotes ꝛ ministri dei:in cui⁹ figura dr/q mūdi debēt esse a mulieribus/q panes sacerdotales māducauerūt. j. Regū.ij. vt ptz ꝺ Heliseo. iiij. Regū. ij. ꝓpter illō dicit xps/q i alio seculo neq̄ nubēt/neq̄ nubent. Dat.xxij. Stephan⁹ mulierib⁹ ꝓposit⁹. Actu.vj. caste debēt viuere relicte vidue: iō Judith p⁹

De casu i peccatum.

morte marti suī nō cognouit aliū. Judith.ꝛ de q̄dā vidua habeꝫ Luce.ij.ꝛ nō sufficit sola castitas sine alijs vtutib⁹:vt habeꝫ Dat.xxv. Cadūt i pctō aliq̄ bōi:vt fecerūt ꝑmi parētes. Ge.iij.ꝛ Loth. Gen.xix.ꝛ Dauid.ij. Reg.xj. Judas cecidit/ꝛ Petr⁹ q erāt socij/ꝛ discipuli xpi:qꝝ vn⁹ tradidit xpm:ꝛ alter negauit. Dat. xxvj. iō q se extimat/ꝛ sanct⁹ ē:videre dz ne cadat. cadūt in pctm aliq̄ bōes doc-

De cōfessiōe bonorum.

ti multis donis/qb⁹ se tueri debebāt:nā angeli ceciderūt. Jsaye.xiij. etiā Salamō.iij. Regū.xj.ꝛ fortissim⁹ Sanson. Judith.xv. ¶ Cōfessio pctōrū dz esse accusatoria:ꝛ nullū dz excusare pctm:ad qō monebat de⁹ Dadā/vt recognosceret/ꝛ accusaret pctm. Gen.iij. repbensus Dauid a Natā pctm suū pa tēter/ꝛ humiliter est cōfessus.ij. Regū.xij. Seuiebat ad Jo. ois Juda cōfitēs pctā sua. Dat.j i hui⁹ figura dicit xps leprosis.ite/ꝛ ostēdite vos sacerdoti b⁹. Luce.vij. ꝓdicante Paulo/multi veniebāt ad eū confitētes pctā sua. Actu.xix.ꝛ dz esse cōfessio cū spe ve-

nie: ⁊ non cum desperatiõe: ideo cõfessio Caym deo non placuit: et sibi nõ ꝓ fuit. Gen.iiij. idē de iuda. Mat.xv. ⁊ dz esse cū ꝓposito ulteri⁹ nõ peccādi: ideo lz Pharaõ diceret peccaui dño/nõ ꝓfuit: qz nõ intēdebat desistere a pctõ. Exo.x. Idem de Saule. j. Reg.xiij. Inducit aliqñ cõfessio tribulationē: cū eñ hõ tribulat⁹ cogitat/ꝙ ꝓ pctis suis patitur/⁊ dño cõfitet: ideo dicit psalmista. multiplicate sunt infirmitates eorũ ⁊c. afflicti filij israel dixerunt. peccauim⁹. Judi. x. et idē tres pueri/de qb⁹ Dani.iij. ⁊ ipe Daniel/q vir pfect⁹ erat/dicebat oꝛādo/peccauimus. Dani.v. ¶ Confidēs ⁊ audax dz hõ esse ad arguēda vicia: nõ Moyses cõfidenter multotiēs arguit Pharaonē. Exo.v. ⁊ Dauid Nathaz. ij. Reg.xij. ⁊ Helias Achab. iij. Regũ.xviij. ⁊ Stephan⁹ iudeos. Actu.vij. ⁊ Paulus eligina Actu.xiij. ⁊ cõfidenter dz homo annũciare q̃ audiēda sunt: ideo Helias cõfidēter retulit Hozie regi. hoc dicit dñs. iiij. Reg.j. cõfidenter etiã debēt boies pugnare ꝓ fama: sic Ezechias cõfidēter ad pliũ bellatoꝛes cõfoꝛtabat. ij. Para.xxxij. magne cõstātie fuit Neemias/q ab inimicis nõ potuit terreri. Nee.vj. iudas dixit soc̃is timentib⁹ multitudinē hostiũ/absit/vt fugiam⁹. j. Mach.ix. pugnāte Jonatha fugerũt soc̃i: sz uidentes eum foꝛtiter pliari/reuersi uictoꝛiam habuerunt. j. Mach.xj. cõfidenter dz hõ loqui: ⁊ p̄dicare publice ueritatē: ut ptz de Mardocheo. Hester.iiij. cec⁹ illuminat⁹ a xp̃o audacter cõfitebat iudeis ⁊ phariseis ueritatē miraculi. Jo.ix. idē de Petro. Actu.ij. ⁊. iij. ⁊ de Paulo. Act.xix. ⁊. xxj. cõfidēter dz hõ petere qõ iustũ ē: sic fecit Bersabe a Dauid/ꝛcz ꝙ Salomõ fili⁹ ei⁹ regnaret. iij. Regũ. j. audacter/lz idiscrete petijt mater filioꝛ Zebedei ꝓ filijs eos sedere cũ xp̃o. Mat.xx. de Chananea q̃ liberatiõem filie a dño postulauit. mat. xv. ⁊ de Jobãne. Jo. ij. ⁊ de Joseph/q audacter petijt coꝛp⁹ Jesu xp̃i. Mat.xxvij. ⁊ petrus dicit magnatib⁹/obedire oportet deo/magis q̃ hõib⁹. Actu.v. De hac materia habeꝛ capl'o de foꝛtitudine. ¶ Cõpati dz hõ captiuis/⁊ eos ꝓ posse liberare: sic Abraã audiēs captũ esse Loth/cõpatiēs ei velociter eũ liberauit. Ge.xiij. sic de filijs israel in liberatiõe mulieꝛũ ⁊ paruuloꝛ. ij. Paral.xv. ⁊ Thobias similr cõpatiebaꝛ captiuis. Thobie. j. ⁊. ij. ⁊ Abimelech ꝓpatiēs Jeremie. xxxvij. ⁊ Dari⁹ rex audiēs Danielē in lacu leonũ esse ꝓ dolore nõ cenauit. Dani. xiij. dz etiã hõ cõpati oibus tribulatis/ꝛcõsolari eos: sic Rubē ⁊ Judas cõpatiētes Joret nitebanꝛ liberare eũ. Gene.xxvij. Adyas. iij. Regũ.xviij. ⁊ Hester.vij. similiter ⁊ discipuli rogauerũt xp̃m ꝓ filia Chananee. Mat.xv. ⁊ xp̃s in suscitatiõe Lazari fleuit. Jo.xj. dz etiã hõ cõsolari fatigatos: ideo Gedeõ postulauit panē ꝓ soc̃is fatigatis. Judi. vij. cõpati dz hõ mortuis/viduis/patrie/infirmis/⁊ peregrinis. de ꝓmo habeꝛ Judic. xxj. de scõdo. iij. Reg.xvij. de. iij. Nee.vij. ⁊ Jeremie ꝓ totũ: ⁊ xp̃s videns ciuitatē Hierusalē destruēdā fleuit. Luce.xvij. de. iij. habeꝛ Job.xxix. ⁊ Mat.xxv. ⁊ xp̃s cõpatiēs populo de qnqz panib⁹ satiauit eos. mat. xv. ⁊ Luce.vj. de qnto habetur Luce.x. de samaritano/q ligauit uulnera boꝛis uulnerati: ⁊ qz diues nõ cõpassus fuit Lazaro: ideo sepultus est in inferno. Luce.xv. de seꝛto habeꝛ Gene.xviij. de angelis quos Abram credebat esse pegrinos: ⁊ ipsos hospitat⁹ est. idē fecit Loth. Gene.xix. de hac materia bētur capl'o de peregrinis. ¶ Consilijs angeloꝛũ ⁊ sanctoꝛ acgescēdū ē: ideo qz angeli dederãt consiliũ Loth ⁊ uxoꝛi sue: ⁊ qz uxoꝛ nõ saluauit/in statuam salis est conuersa diuino iu-

Be ꝛfidētia.

Be cõpassione ꝓximi sui.

Be consilijs bonis.

dicio. Gene. xix. Loth etiã qꝫ ſtatim nõ aſcendit in mõtẽ/duplicẽ inceſtum cõmiſit: qꝫ cũ duab⁹ filiab⁹ concubuit. in eodẽ. Cõſilijs cõiũctoꝝ ⁊ ſapientum ſociorũ fidelium/⁊ oĩm ſi vtilia ſint: ſtandũ eſt. de primo: qꝫ generi Loth nõ crediderunt cum illis de ſodomia perierunt. Gene. xix. ⁊ Ruben minus fratribus ſuis ꝙ Joſeph redderent patri ſuo. Gene. xxxvij. ⁊ de filijs iſrael/qui bene conſuluerũt filijs ⁊c. ſed non crediderunt: ſic perierunt. Judi. xxj. bonum cõſiliũ ꝓbuit Pilato vxor eius: ſed ipſe non credidit. Jo. xix. de ſcõo ideo dicebat Thobias filio ſuo. cõſilium a ſapiente regre: qꝫ filij iſrael nõ crediderũt Moyſi: ideo victi ⁊ occiſi fuerunt. Roboam qꝫ non tenuit cõſiliuꝫ ſapientũ decẽ tribus de populo ſuo perdidit. De tertio. bonũ conſiliũ dabat Achion Holoferni: ⁊ qꝫ nõ credidit/a femina ẽ occiſus. Gene. v. idẽ de Holia. Hiere. xlj. ⁊ de Juda. j. Mach. ix. de quar

De conſilijs malis. to/qꝫ Aſael nõ credidit ꝙſilio Abner/vt eũ õſiſteret pſeq lãcea ẽ pfuſus. iij. Reg. ij. ¶ Cõſiliũ malũ ꝓcedit a feminis decipiẽtib⁹. mulieres ſuis pſuaſiõib⁹ puerterũt cor Salamõis/vt idola adorꝛaret. iij. Reg. xj. ⁊mr̃ ochoſie. Achab: ⁊ ipulit eũ male agere. ij. Para. xviij. malũ cõſiliũ dabat vxor Job: ſꝫ ipe nõ acqenit ei. Job. ij. malũ cõſiliũ dant aliqñ ſubditi ꝓncipibus ⁊ ꝓlatis: vt popul⁹ iſrael Aarõ Arthaxerxes perſuaſus a ſubditis ꝓhibuit fieri opus templi. Eſdre. iiij. qꝫ filij Amon male conſuluerunt cõtra Dauid/inter ipſos reges ſcandalũ fuit. ij. Regũ. x cõſilium malũ dant boĩes peruerſi: vt faciãt laicos cadere in periculuꝫ vel pctñ: vt Balabam balabac. Nume. xxiij. ⁊ banadas hamon. iij. Reguꝫ. x. et Simon magus peruerſe conſulebat ꝓconſuli/ne crederet verbis Pauli. Actu. xiij. malum conſilium dant aliqñ ſapientes mundani. Nephandũ cõſilium dedit Achitofel Abſaloni. ij. Regũ. xvj. cõſiliarij Pharaonis dederunt ei conſiliũ inſipiens. Jſaie. xix. ⁊ rectores populi Zedechie. Hiere. xxviij. malũ conſilium dãt homines cupidi: ſicut Menelaus Andronico: vt oĩs ſacerdotes occideret: vt ipſe eius ſacerdotium redditus poſſideret. iij. Mach. iiij. ¶ Conſolat deus

De cõſolationib⁹ diuinis. obſequentes mandatis eius: vñ poſtq̃ Habraã exiuit de terra ſua ad mãdatuꝫ domini: deus diuerſis conſolationibus conſolatus eſt eum in apparitionibus multis. Gene. xij. xv. ⁊. xvij. idem fecit filijs iſrael in deſerto: qñ pluit manna ad manducanduꝫ. Exo. xvij. conſolatur etiam iuſtos ſicut Thobiam ⁊ ſarrã. Thobie. iiij. ¶ Cõtemplantur deũ/⁊ illuſtrãtur ab eo viri religioſi: qui relicta patria

De contẽplatione. ⁊ parentela intrant religionem ſibi a dño demonſtratam: vt ibi liberius contemplẽtur. poſtq̃ egreſſus eſt Abraam de terra ſua/et cognatione: et venit in terram/quã monſtrauit ſibi de⁹ in feruore dei: et in ardore charitatis cõtẽplans apparuit illi deus. Heñ. xvij. ſic ⁊ Johãni baptiſte ſegregato a cõuerſatiõe mũdana/⁊ ĩ deſerto vitã heremiticã ducẽti xps apparuit/quẽ baptiſauit ⁊c. Mat. iij. cõtẽplari ỏbẽt, deũ mẽte: i cui⁹ figura Eſau vir vag⁹ nõ habuit bñdictionẽ paternã quã de⁹ dat cõtẽplanti: ſꝫ Jacob qui domi remãſit ad cõtemplãdũ/qui multas viſiones a deo habuit. notabile eſtq̃ Maria Magdalena q̃ quieta ſedebat ad pedes dñi ꝓponit Marthe/q̃ miniſtrabat ei. Luce. x. ⁊ volẽtes cõtẽplari oportet ipos eſſe ſolitarios: ideo Jſaac habitãs ĩ terra auſtrali relicta familia egreſſus ẽ ad comedẽdũ ĩ agro. Gene. xxiiij. ⁊ Dauid cõtẽplãs dicebat. qs dabit mi

bi pennas ſicut colũbe:⁊ volabo/⁊ requieſcam:⁊ xp̃s vt daret nobis exemplum aſcendit in montẽ ſolus orare. ℳat.xiiij.cõtemplant deũ boni prelati:debite p̃ lationis officiũ exercẽtes:in cuius figura ℳoyſes paſcens oues/⁊ ducẽs in interiora deſerti contẽplatus eſt deũ in flama rubi/ideſt p̃latus ducẽs populum ad aſperam penitẽtiã in flãma charitatis deũ cõtemplet. Exo.xx. Zacharias offerens ſacrificiũ in greſſus tẽplũ a dextris altaris cõtemplat⁹ eſt angelũ nunciantẽ. Luce.j. cõtemplari debent homines ieiunantes:vt fecit ℳoyſes .xl.diebus. Exo.xxj.⁊ ℍelias ieiunans contemplatus eſt.iij. Regũ.xix.⁊ ſimiliter Sarra. Thobie.iij.⁊ Danieli ieiunanti⁊ contẽplãti deus mirabiles viſiones oſtẽdit:⁊ de Chriſto habeť ℳat.iij.de ℙaulo Actu.ix.dz etiam cõtẽplari orãdo/ in cuius figura habeť de Samuele.j.Regũ.j.⁊ de ℍelizeo.iiij.Regũ.iij.⁊ de daniele orãte. Dani.ix.⁊ de apoſtolis orãtib⁹ in tẽplo:qñ ſpũs ſanct⁹ in die pẽtecoſtes eis apparuit. Actu.ij.cõtẽplanť deũ tribulati :vt fecit Judich vidẽs tribulatiõ ciuitatis .Judich.xviij.idẽ ℍeſter videns ſuũ populũ ĩ tãta tribulatiõe. ℍeſter.ix.Ezechiele ſtante in medio captiuox facta eſt ſup eũ man⁹ domini. Eze.j. ¶Correctio fraterna eſt op⁹ mie/⁊ pietatis ſpũalis:⁊ eſt op⁹ magis meritoriuz q̃ mia corporalis.magnã miam fecerũt Rubẽ⁊ Judas arguẽtes fratres ſuos volentes interficere fratrem ſuum Joſeph. Gene.xxxviij.⁊ ſic de ℙhinea⁊ ſocijs eius .Joſue.xxij.idem de Jonatha.j.Reguz.xix.⁊ xp̃s dedit ℙetro pfectaz regulam.ſi peccauerit in te frater tuus ꝛc.⁊ ſi audierit te lucratus fratrem tuũ ℳat.xviij.⁊ debet fieri diſcretex benigne/non cum furore. arguit ℍatham da uid.idẽ fecit vir dei filij⁹ pphetax.iij.Reg.xx.⁊ Judich benigne ciues ſuos reprehẽdit.Judich.viij.⁊ ℙetrus quoſdã irridentes apoſtolos.Actu.xx.xiij.⁊ ℙaulus romanos conuerſos.Roma.iij.⁊ Jo.epiſcopos .Apoca.ij.talis reprehẽſio non prodeſt deſperatis:ideo dimittendi ſunt:⁊ habendi tanq̃ publicani⁊ hereticí. ℳat.xviij.ℍelias cum magno zelo arguebat durum populum/ dicens .ſi deus eſt dominus/ſequmini ipſum.iij.Regum.xvij.⁊. Jo.phariſeos. ℳat.iij. ⁊ Elize⁹ regẽ iſrael.iiij. Reg .iij.⁊ Jo.ℍerodẽ.ℳat.xiiij.⁊ Stephan⁹ iudeos Actu.vij.⁊ vnus latro in paſſione xp̃i alium. ℳat.xxiij. ¶Corrigere debẽt p̃lati ſubditos ſuos:qz vita ſubditoꝛũ requireť de manib⁹ eoꝛ:⁊ ſic fecerunt ſacerdotes volenti offerre incenſum. ij. ℙarali.xxvij.⁊ Eſdras reprehenditfilios transgreſſionis .Eſdre.ix.x.x.⁊ Neemias optimates ꝓpter ꝛauamina.ℍiere. v.reprehẽdit ℙaul⁹ corinthios de fornicatiõe.j.Corin.v.et ℙetr⁹ſimonẽ magũ de ſymonia. Actu.viij.⁊ ℙaul⁹ litigãtes.j.Corin.vj.⁊ de errore circa reſurrectionẽ j.Corin.xv.Curioſi ſemp deſiderãt multa ſcire:vt ptz de Eua.Geñ.iij.⁊ de diſcipulis xp̃i cupiẽtib⁹ ſcire finẽ mũdi.Actu.j.ℍerodes curioſe deſiderabat xp̃m videť:vt ſignũ aliqð videret ab eo.Lu.xxij.iudei videntes dei miracula fieri mãifeſta ad huc ſigna de celo videre q̃rebãt.Luce.ix.adoleſcẽtiores viduas monet apꝰ eſſe vitãdas.qz frequẽter ſũt vage/curioſe/⁊ verboſe.Thimo.v.Decime ꝙ ſideraẽ de ſunt quãtũ ad ſeculares/q eas eccl'iaſticis pſonis reddere obligant.ℳelchi ſedech obtulit ℍabrae tãq̃ dei vicario decias oluz rex/quas habebat. Ge.xiiij. Jacob decias de oibus dedit.Geñ.xxviij.⁊non debent tardari: vt p̃cepit dñs. decimas⁊ p̃micias nõ tardabis offerre.Exo.xxij.⁊ de melioꝛib⁹.Numeri.xviij.

De correctio ne fraterna.

De curioſita te humana.

De decimis.

et debent portari ad locum quem elegerit dominus deus tuus. Deute. xviij. ⁊ recipiẽtes debent eẽ clerici dño seruiẽtes: q nõ debẽt supflua q̃rere/sz deo vacare. Numeri. xviij. et debẽt sacerdotes de suis redditib⁹ pauperib⁹ dare. Deute. xviij. ⁊ assistere semp diuinis. sic Ezechias instruxit sacerdotes /vos elegit deus i hereditatẽ sibi: vt stetis coꝝ eo: et ministretis: ⁊ cremetis incẽsum. qõ ipi sacerdotes plenissime impleuerunt. ij. Parali. xxix. ¶ Derisores deridẽt pacificos: ⁊ aliq̃s eis nocent: lz nõ habuissent intentionem. Sic viri Sadoch deridentes

De derisiõe. Hedron adduxerunt eum ad nocendum eis: qõ prius nocere nolebat. Judic. viij. sic Nabath icitauit ꝫ se Dauid: nisi p Abigail pacificat⁹ fuisset. ij. Regũ. xxv. ¶ Instruendi sunt pueri/ne derideãt senes: nã pueri q deridebant Elizeũ dicentes. ascende calue: permissi sunt ab eo deuorari ab vrsis. iiij. Regũ. ij. Sanabath et thoy deridebant edificantes muros Hierusalem. Nee. iij. et sic mali derident bonos. Machariꝰ videns holocausta offerri/deridebat illos. ij. Machabeorum. deridẽt ẽt positi in prosperitate tribulatos: ⁊ sic parentes Thobie excecati deridebãt ipm: dicẽtes/vbi est spes tua? Thobie. iij. filij et vxor Job deridebãt eũ. Job. ij. ⁊ saluator nr̃ i passiõe multas recepit derisiones: vt daret exẽplũ tribulatis. Matth. xvj. deridẽt bodie p̃dicatores a p̃latis: q̃ veritatẽ dicunt quã odio habẽt/ita deridebat pp̃s pphetas a deo missos. Psa. xxxvj. ⁊ iudei ap̃los. Act. vij. ¶ Detrahũt mali bõis aliq̃s ex malicia: sicut dña cui ẽuiebat Joseph õtraxit ei apud virũ suũ: iponẽs ei/q̃ eã oppmere volebat. Ge. xxxvij. Pbaraõ detraxit Moysi. Exod. x. idẽ fecit ãcilla pessia Sarre. Tho. iiij. ⁊ p̃cipes Baruch apud athis. j. Regũ. xxix. et p̃ncipes populi Hiere. apud Sedechiã regẽ: et chaldei accusarũt iudeos/detrahẽtes eis coꝝ rege. Dañ. iij. et pharisei iuidẽtes xp̃o multotiẽs detraxerũt cũ pctõrib⁹ ⁊ publicanis comederet. Mat. ix. ⁊ Luce vj. ⁊ Paul⁹ pluries coram Galieno. Act. xxvij. detractores grauiter puniunt a deo. detraxit Moysi mulier q̃dã: ⁊ statim sequuta est pena lepre. Numeri. xij.

De detractione. Et filij Jsrael detraxerunt terre promissionis: ⁊ sic mortẽ incurrerũt. Nu. xiij. Simõ p̃posit⁹ tẽpli suis relationib⁹ malis faciebat tẽplũ dñi spoliari. ij. Macab. ij. ⁊ pcedit a superbia: nã volẽtes se exaltare: ⁊ alios depmere detrahũt eis: sic Absalon ambiens regnũ detrahebat regi dicens /habenti negocium non est qui te audiat. ij. Regũ. xv. ¶ Discordia ex inuidia aliquando orit: vt patet de Caym et Abel. Geñ. iiij. et ex superbia: quia reges Sodomorum recesserunt a seruitute Chodolamor /factum est bellum de quatuor regibus contra quinq̃. Geñ. xiiij. propter superbiam et duram responsionem quam fecit Roboan populo/diuisum est regnum. iij. Regum. xij. contentio inter discipulos/quis eorum videretur esse maior? videtur ex superbia processisse. Luce. xxij. et discordie frequẽter sunt propter mulieres/et luxuriam: nã nephãdi sodomite debellauerunt domũ Loth/in qua erant angeli in humana specie: vt libidini vacarent. Genesis. xix. propter mulierem quam Sichem oppressit/multa homicidia sequuta sunt. Genesis. xx. et propter vxorem' leuite. Judic. xx. et propter vxorem Sanson̄is Judic. xv. et propter Amon/qui violauit Thamar. ij. Regũ. xiij. et aliquãdo oritur discordia ex vitio gule: sicut accidit de filijs Jsrael/qui iurgati sunt contra Moysen propter defectum potus. Exodi. xvj. et Nume. xxj. discordia oritur

etiã ex diſputatiõe p veritate/aut fide defendẽda: nã cũ exclamaſſet Paulus in cõſiſtorio de reſurrectione mortuorum/inde diſcordia facta eſt inter ſaduceos et phariſeos. Actuum .xxiij. plati debent maiores arguere: ꝛ ad pacẽ ꝛ cõcordiam exemplis ꝛ rõnibus puocare: ſic Moyſes corripuit rixantes hebreos adinuicẽ Exo.xxj. iudeos litigantes adinuicẽ quomõ Chriſtus poſſet eis carnẽ ſuã dare ad manducãdũ ſaluator multis exhortationib⁹ ꝛ ſuaſionib⁹ quietauit. Jo. vj.

¶ Per verba ꝛ p̃dicationẽ nõ emolliunt duri ꝛ obſtinati in malo: ſic Heli duros filios verbo corripuit: ſz nõ p̃fuit .j. Regũ. ij. ꝛ Samuel dixit populo cõditionẽ regis/ꝛ volũtatẽ dei: tñ nõ potuit eos ab eoꝝ duritia reuocare. Regũ. viij. nec Jonatas ꝛ Dauid cor durũ Saulis emolliri. ij. Regũ. xviij. nec Nabal a Dauid .j. Regũ. xxvj. nec aſael ab abner. ij. Regũ. ij. nec nũcij Ezechie potuerũt viros iude ſuis p̃dicatiõib⁹ reuocare. Paral. xxx. ſic etiã iduratũ ẽ cor Pharaonis. Exo. v. vj. vij. viij. ix. x. nec iudei q cõprehẽderũt Jeſũ obſtinati/neq; p ſigna neq; p miracula moti ſũt ad mĩam circa eũ. Luce. xxij. obſtinati ſi reph̃dant peiores fiũt: obſtinati iudei Zacchariã icrepãtẽ eos crudeliter occiderũt. Paralipo. xv. ſic ꝛ Stephanũ lapidarũt. Act. viij. Be duritia ꝛ obſtinatiõe.

¶ Eccl'ia cũ ſollicitudine ꝛ feruore ẽ edificanda: ideo feruentior fuit ꝛ diligẽtior Salomon in edificatione tẽpli dei/q̃ domus p̃prie. iij. Regũ. vj. magnã curam habuit dñs in edificatiõe eccl'ie: qñ p̃cepit Tyro/q̃ edificaret ſibi domũ in Hieruſalẽ/quã pri⁹ p Jſaiã p̃dixerat. Eſdre .j. ꝛ Jſaie. iiij. eccleſia edificata dz ſoleniter/ꝛ cũ gaudio cõſecrari: ideo magnã ſolẽnitatẽ fecit Salomon de edificatiõe. iij. Regũ. xviij. obtẽta victoria Mach. edificarũt ex p̃dis domib⁹ eccl'ias .j. Mach. iiij. dz etiã eſſe libera ꝛ gaudere priuilegio libertatis: vt ſaluent̃ confugiẽtes ad eã: iõ precepit Jonadas põtifex: vt Atalias adduceret extra templũ: ꝛ non occideret in tẽplo. iij. Regũ. xj. idem rex Demetrius ſtatuit .j. Mac. x. vt quicũq; ad tẽplũ cõfugeret/ab oi maleficio liber eſſet. Et q̃uis iudei grandi odio ꝓſequerent̃ Paulũ: tñ propter libertatem templi eũ in templo noluerũt occidere. Actuũ. xxj. dz homo mũdus ſine petõ ĩtrare eccleſiã: in cui⁹ figura Moyſes cum remiſſa aqua lauit Aaron: et manus ſuas filij eius et pedes cum ingreſſuri eſſent in templum. Per manus intelligo operationem: per pedes vero affectiones. Exo. iij. propter hoc non licebat niſi paucis/ꝛ mundis intrare templum: ꝛ tangere vaſa eius. Nume. iiij. mũdauit Chriſtus templum/eiciens vendentes ꝛ ementes. Math. xvj. ꝛ Luce. xix. debent ſpecialiter clerici ire ad eccleſiam ſuis horis canonicis: et orare pro ſe et alijs: vt Thobias faciebat. Thobie. v. Angelus aperto carcere/in quo erant apoſtoli dixit eis. ite/ꝛ loquimini ad plebẽ in tẽplo verba vite. Actuũ. vj. De eccl'ia vel templo.

¶ Electionẽ ſemp dz p̃cedere deuota oratio. orauit Moyſes moritur⁹ p duce idoneo. Num. xxx. ſic fecit popul⁹ poſt mortẽ Joſue. Judi. j. ꝛ apoſtoli cũ deberent eligere aliũ apoſtolũ loco Jude. Actu. j. eligit de⁹ aliũ prelatũ per ſigna: ꝛ ſic p̃cepit Moyſi/dicẽs. tolle virgas: ꝛ pone in tabernaculo ꝛc. qõ cũ feciſſet/vidit/ꝛ inuenit virgam Aaron germinaſſe in ſignum electiõis diuine. Nume. xvij. ordinauit ꝛ reuelauit deus q̃ Joſue filꝰ Naim i prelatiõe ſuccederet Moyſi. Numeri. xxxvij. et ex reuelatione Samuel elegit Dauid in regem: et eum vnxit. iij. Regum. ij. et ſic de Barnaba ꝛ Paulo in apoſtolos. Actuum. xiij. dixit etiam deus. elige ſa- De electione prelatorum.

pientes ⁊ timentes deum: in quibus sit veritas: ⁊ qui oderunt auaritiam. Exo. xviij. eliguntur aliqñ plati ⁊ principes mali diuino iudicio in damnū eorū: sicut Abimelech/ qui procurauit eligi per amicos: sed pessime successit vtriq;. Iudic. ix. terribili dei iudicio factus est rex Heroboam sup decez tribus: qui fuit occasio/ ꝙ populus recederet a cultu dei. iij. Regū. xj.

De exhortatione.

¶ Exhortatio bona incitat ad bonū: sic Judich sua exhortatione aīauit viros de Bethulia ad resistendū Holoferni viriliter ad placendū deo. Judich. viij. ⁊ Judas populum. j. ⁊ Mach. iij. p̄dicatores libēter deberēt exhortari homines ad bonū: qm̄ illud est eoz̄ officiū: ideo iniunxit deus Jsaie dicens. Clama ne cesses/ quasi tuba exalta vocem tuā: ⁊ annuncia populo meo scelera eorū/ ⁊ domui Jacob petā eorū. Jsaie. lviij. Hieremias prio se de officio p̄dicatiōis excusauit: postea dño precipiēte cōcessit Hieremie. j. Jonas ex p̄cepto dei Ninive p̄dicauit. Jone. j. ⁊. iij. misit saluator discipulos ad p̄dicandū. ⁊ Mat. xiij. ⁊. xvj. Petr⁹ in die pētecostes sic efficaciter predicauit/ ꝙ circiter tria milia hominū cōuertit ad xp̄m. Actu. viij. in alia p̄dicatione Petri tot crediderūt/ ꝙ factus est numer⁹ credentiū qnq; milia. in eodez.

De fallacijs mulierum.

¶ Fallaces sunt mulieres: ⁊ cū suis mēdacijs addūt aliqñ lachrimas: vt citi⁹ eis credat: sic vxor Sanſonis fundebat lachrimas dicēs. odisti me/ simulás verbis diligere: cui⁹ secretū postea reuelauit/ qō seruare p̄miserat. Judic xiiij. idē Dalida. Judic. xvj. Trahūt homines ad luxuriā per earū fallacias: vt filie Loth patrē deceperunt: qz eum ad luxuriā ⁊ incestum duplicem prouocarunt. Heñ. xix. etiā per auaritiam/ vt Rachel/ que per auariciam furata fuerat idola patris sui. Gene. xxj.

De fide ad deum.

¶ Fidē habentes magnaz a deo multipliciter cōmendantur: vt eoz̄ exemplo credamus: nam credidit Habraaz: ⁊ reputatū est illi ad iusticiam. Gene. xv. cōmendauit domin⁹ fidem centurionis/ dicens. non inueni tantam fidez in Jsrael. ⁊ Mat. viij. credentes laudat dominus dicēs eos esse beatos: beati qui non viderunt/ ⁊ crediderunt. Jo. xx. fides cōmendatur a Stephano/ qui plenus fide ⁊ spiritu dicitur. Act. vj. fides aliquādo acquirit ex miraculis p̄cedentib⁹: ideo postq̄ filij israel trāsierunt mare miraculose diuisum/ ⁊ viderunt Pharaonem submersum/ timuerunt deum: ⁊ crediderunt ei. Exo. xiiij. magi videntes stellam eis miraculose ministrantem viam/ receperunt magnam/ ⁊ nouaz fidē/ veniētes de longinquo adorare pauperculum puerum/ ipsuz crediderunt firmiter esse deum. ⁊ Mat. ij. viso miraculo de claudo per Petrum ⁊ Jo. sanato fact⁹ est credētiū numerus quinq; milia. Actu. iiij. ⁊ fidei ascribitur victoria. vnde Jo. hec est victoria que vincit mundum fides nostra. Jo. v. cuz magna fide dixit David ad Goliam: tu venis ad me cum gladio/ ⁊ basta/ ⁊ clipeo: ego autem venio ad te in nomine domini: ⁊ triumphauit in pugna. j. Regum. xvij. ⁊ Jonatas dixit armigeris suis: nō est deo difficile saluare in multis/ vel ī paucis/ q postea victoriam reportauit. j. Regum. xiij. idem dicit Aza. ij. Paralī. xiij. idem Samuel dicit. j. ⁊ Dacha. iij. ⁊ Josaphat dicit exercitui suo/ modo credite in domino: ⁊ securi eritis. ij. Paralipo. xx. et Esdras in periculosa via ad deū se conuertit. Esdre. viij. ⁊ Neemias. deus noster pugnabit pro nobis: et nos securi faciemus opera. Ace. iiij. fides operatur miracula: mittens Christus discipulos ad predicandū inter alia dixit eis: signa autem eorum qui crediderunt/ hec sequentur ⁊c. mul

tum debet valere christianis fides propria/si tantum valuit paralitico aliena: q per eam sanitatē recepit. Luce.v. rēpbendit saluator Petrū/dicēs. O modice fidei quare dubitasti? Mat.xiiij. fidelitatem inter se seruare debent inimici/vel amici dixit rex Israel regi Juda amico suo. vbi ego et tu/populus tuus/populus meꝰ ij. Paralipo.xvj. fideles debent esse prelati subditis suis/et eos more boni pastoris/et non mercennarij defensare: ideo fideliter egit Joyada pontifex cum Josia filio Joram: licet ille male cognouerit. iiij. Regum. xj. ¶ Fidelitas seruanda est in promissis: vt quod ex pacto promittis/studeas fideliter obseruare: sic Nabal fideliter se habuit cum exploratoribus. Josue. vj. ⁊ Josue erga Raab. in eo dez. ¶ Filij erudiendi sunt primo ⁊ ante omnia ad deum diligenduz: sollicitꝰ erat Job de filijs suis: ne forte deuz offenderent/offerens pro eis sacrificium domino ad placandum. Job. j. Mater septem fratrum filios mirabiliter instruebat in his que dei erant. ij. Mach. vij. ⁊ etiam sunt corrigendi in vicijs: vt faciebat Jacob Joseph filium suum. Gene. xxxvij. et. xlij. Adonias qꝛ nō fuit correctꝰ a patre: quia p superbiaz volebat regnare/fuit occisus a Salamone. iij. Reguz. j. ⁊. iij. similiter fuit de filijs Hely. j. Regū. iij. qui grauiter fuerunt puniti: iccirco spurij mali filij sunt: quia male a parentibus instruūtur: aliqs blasphemauit deuz/qui postea a populo lapidatus est de precepto domini. Leuiti. xxiiij. ¶ Fortes debent esse principes ad succurrenduz subditis: talis fuit fortitudo Habrae qaudiēs Loth captū esse/succurrit ei: ⁊ debellatis q̄tuoꝛ regibꝰ reduxit Loth cū tota sua substātia. Gen. xiiij. idē fecit Saul/Jabel/Balaab. j. Regū. xxj. ⁊ Joyda regnū de manu Athale eripuit: et puulo erecto ipm restituit. Puritas cōsciētie reddit boiez fortē: sic Jacob si timēs Labā dixit/quā ob culpā meā ⁊c. Gen. xxxj. ⁊ alias ꝓpter veritatē luctās cuz angelo/dixit angelꝰ ei. si fortis cōtra deū fuisti/quāto magis contra boies preliaberis? Gene. xxxij. habētes iustū bellum fortiores sunt alijs: sicut Joēnes cum duodecim militibus madianitarum multitudinem debellauit: ⁊ preter homines ⁊ mulieres occisos. xxxij. milia virginū duxit in predā: nec aliquis de suis mortuus est in bello: ⁊ Gedon cū trecētis viris maximū populum superauit. Judic. vj. fortem reddunt exercitum confortationes principum: ideo Caleph ⁊ Josue virilem populum confortauerunt/dicentes. ascendamus/⁊ possideamus terram ⁊c. Numeri. xiij. ⁊. xiiij. et Moyses dixit ad Josue. confortare/⁊ esto robustus/cum introduces populum ⁊c. Numeri. xxxj. fortes sunt mulieres ad saluandos viros: nam Beabora sic sua fortitudine liberauit populum: quia baroach noluit exercitum ducere ipsa consulente/nisi ipsa cum ipso pergeret ad bellum. Judic. x. viriliter saluauit Abygail virum suum a morte. j. Regum. xxv. magno periculo se exposuit Hester: vt populum alacasmam liberaret. Hester. vj. idem de Judich contra Holofernem. ¶ Gratie reddende sunt primo generaliter deo pro multitudine beneficiorum/que ab eo recepimus: ideo Habraam abundans omnibus bonis temporalibꝰ deo agebat gratias. Geneſis. xxxij. idem Dauid. ij. Reguz. vij. ⁊ Daniel dicens/si t nomē domini benedictum. Danie. ij. ⁊ Paulus Thimo. j. gratie reddende sunt deo pro liberatione periculoꝝ: vt fecerunt filij Jsrael trāsacto mari rubeo. Exo. xv. ⁊ etiā pro victorijs inimicoꝝ: vt fecerūt Moyses ⁊ Eleasar sacerdos post victo

De filijs erudiendis.

De fortitudine.

De gratijs agendis.

riam de Madianitis. Numeri. xxxj. et pro receptione filiorum debet homo gratias deo agere: vt fecit Sarra .j. Regū. ij. et Dauid .iij. Regum. v. et virgo Maria post conceptionem saluatoris nostri dixit/magnificat anima mea &c. Luce. j. etiam pro sanitate/cū Thobias recuperasset visum/egit cū sua familia gratias deo. Thobie. xj. & pro victualibus et in assumptione cibi exēplo Jesu xpi: & etiā debet homo gratias deo agere: quando liberatus est a peccato. Naamam liberatus a lepra multa munera obtulit. gratus debet esse homo illis/a quib⁹ recipit bona: ideo Labam videns iocalia que seruus Habrae dederat Rebecce soroi. Geñ. xxiij. et regina Sabba multa dederat Salomoni: & retribuit ei Salomō tanq̄ gratus. v. Regū. xix. Helias propter beneficia accepta a vidua/filiū ei⁹ suscitauit .ij. Regū. iij. idem Heliseus .iiij. Regum. iij. & Paulus ad Gal. grati debent esse homines suis magistris: quibus equiualens reddi non potest: teste aristotele. sic Pharao gratus fuit Joseph. Geñ. xlj. et Nabucho. et Balthasar Danieli. Danie. ij. & v.

De gula.

¶ Gule viciū in tētatione obtinet primū locum: quia comedere et bibere sunt de necessitate nature: diabolus in laqueum tentationis se abscondit: et in esca necessitatem ostendit: sic in primo⁹ vicio gule primum hominem decepit. Geñ. j. prima tentatio filiorum israel fuit de potu. secūda de cibo. Exo. xvj. volens diabolus saluatorē experiri: pri⁹ ipsum de gula/q̄ de alio vicio tentare presumpsit. Math. iiij. Item / gula nutrit luxuriam: vnde Chrysostomus. venter et genitalia sunt luxurie propinqua/in huius figura dictum est spiritus immundus idest tētatio luxurie habitat in sepulchris: id est hominibus gulosis: et iuxta psalmum. sepulchrum patens est guttur eorum: et demones petierunt intrare in porcos. i. in luxuriosos. Luce. viij. gule vicium ifatuat hominem: vt seipsum et quid facturus est non cognoscat: satis stultus factus est Esau /qui propter lentis edulium vendidit primogenituram fratri suo Jacob Geñ. xxv. in questione trium sapientium in fortitudine/dicit vnus: vinuz prevalet omnibus/qui bibunt illud: prevalet videlz in mutando de sapiente in stultuz Esdre. j. vt patet de Noe inebriato. Geñ. j. et ideo sedit populus manducare: et surrexerūt ludere. Exo. xxxij. inter epulas et crapulam maledicebant Abimelech. Judic. ix. epulantibus Philisteis/ et letantibus domus cecidit sup eos Judic. xvj. tale vitiuz est valde detestabile clericis: ideo dicit dominus ad Aarō vinum et omne quod inebriare potest non bibetis tu & filij tui: quando intrabitis in tabernaculum. Leuiti. x. Est etiam multotis causa mortis. In conuiuio natalis Herodis Jo. baptista fuit occisus et decollatus. Mat. xix. fecit Ptholomeus conuiuium Simoni: et eū cum duobus filijs interfecit. j. Mach. xv. homicidiū aliquando p̄cedit ex inuidia. Tanta erat affectio Saulis ad occidēdum Dauid propter inuidiam quam habebat ei: q̄ ipsum non valens occidere occidit Abimelech: qui confortauerat Dauid: et occidit alios sacerdotes cum mulieribus et paruulis. primo Regum. xxij. et iudei saluatorem ex magna inuidia. Math. xxvj. aliquando fit propter defensionem suam: vel amicoruz: sic Dauid occidit Goliaz pro defensiōe populi Jsrael. j. Regū. xvij. & Moyses egyptiū calumniantez in deum: et fecit hoc/vt defenderet patrem suum. Exo. ij. & aliq̄ propter superbiam/et sepe propter luxuriā: propter quam tā in sacra scriptura/

De homicidio.

q̄ in antiquorum

ꝙ in antiquoꝝ gestis multa legũtur. Honorare debet homo parẽtes: ideo Christus vt nobis daret exẽplum in oĩbus miraculis honorabat patrẽ dicens. Ego honorifico patrẽ meũ qui est in celis. Joan.iij. Honorare debem⁹ parentes in vita ⁊ morte. vt Jesus pẽdens in cruce matrẽ suam discipulo cõmendauit. Ex quo apparet quãtam sollicitudinem de ipsa gerebat/qui de ea in tali articulo cogitabat. Joan.xix. ⁊ ideo nõ debemus permittere ipsos cõtristari: nã Esau licet esset malus: ⁊ fratrẽ suũ vellet occidere/nõ tamẽ viuẽte patre: sed dicebat. Venient luctus patris/⁊ interficiã eum. Gen.xvij. etiã debem⁹ honorare parẽtes ꝓpter preceptum ⁊ fructũ cõsequẽdũ: nã dixit dñs. Honora patrẽ ⁊ matrẽ/vt sis lõgeu⁹ ⁊ c. Qui maledixerit patri/vel matri morte morietur. Exo.xxviij. ⁊ Deutero.xx. ⁊ similiter Leuitti.xx. qz Sem ⁊ Japhet patrẽ denudatũ honorauerũt/benedictionẽ accipere meruerũt. Gen.ix. etiã vt fugiam⁹ iudiciũ diuinũ precepit de⁹ Moysi: si genuerit gspiã filiũ cõtumacẽ ⁊ primũ ⁊ c. lapidib⁹ obruet eũ popul⁹. Deut.xxj. Humiliari debem⁹ deo in oratione hũiliter orãdo: sic Habraã dicẽs. Loquar ad dñm meũ/cũ sim puluis ⁊ cinis. Gen.xviij. ⁊ Gedeon angelo a deo misso. Judic.vj. ⁊ Dauid.ij. Reg.vij. Debet hõ hũiliari dñis tpalibus: iõ dicit angelus ad Achar. Reuertere ad dñam tuã/⁊ humiliare sub manib⁹ ei⁹. Gen.xvj. ⁊ etiã prelati debẽt esse hũiles: vt ptz de Moyse. Exo.iij. ⁊ iiij. ⁊ nõ debẽt negocia suo capite facere: sed humiliter q̃rere cõsilium subditoꝝ: nã Ix Moyses familiariter loquebatur cum deo: tñ cõsilia Jetro cõsulentis sibi fideliter non desperit. Exo.xviij. ⁊ Gedon elect⁹ a populo dñari noluit. Judic.vj. nõ deberẽt velle plati genuflexiones subiectoꝝ ante se fieri: ⁊ quasi adorari vt de⁹. Exẽplo beati Petri: qui nõ dimisit seu permisit se adorari a Cornelio: sed ait. surge: ⁊ ego hõ sum/sicut ⁊ tu. Act.x. humiliter debet hõ cuilibet respõdere: qz iuxta sapiẽtis sententiã. Mollis respõsio frãgit irã: sermo aut⁹ suscitat furorẽ. Humiles debẽt esse religiosi preceteris Exẽplo primoꝝ noui ⁊ veteris testi: ⁊ primo Helie ⁊ Joãnis Baptiste: sic Joãnes dicebat. Nõ sum dign⁹ corrigiã ei⁹ soluere calciamẽti: ⁊ nõ debẽt põpose indui: nã qui mollibus vestiũtur in domibus regũ sunt: in cuius figura Joãnes erat indut⁹ de pilis camelo. Matth.iij. Helias fuit/⁊ erat accinct⁹ zona pellicea circa lũbos ei⁹. iij. Reg.j. ⁊ debent esse contenti victu tenui cũ Joan. cuius cibus erãt locuste/⁊ mel silueſtre/⁊ cum Helia: in cuius figura angelus panẽ subcinericium ei ministrauit. iij. Reg.xix. ⁊ ꝑm sententiã saluatoris/qui se humiliat exaltabitur. Luce.xiiij. ⁊ ꝑm sententiã sapiẽtis/quãto maior es/humilia te in omnib⁹: ideo Hester magna abhominabatur signa superbie. Hester.xiiij. Humilitas hominis merẽt indulgentiã peccatoꝝ: nã Acaph nequissim⁹ audiens sibi debitam pro peccatis penã/humiliatus est: ⁊ eius penã dñs tẽperauit. ij. Regũ.xxj. de quo Joan. O felix humilitas penitẽtie: que gladiũ diuini furoris intromisit in vaginam misericordie. Jactatores despiciũt aliquãdo alios: et seipsos extollũt: vt Japsaces ex parte regis assyrioꝝ dixit. Nũquid deliberauerũt de manu regis ⁊ c. ⁊ hoc despiciens regẽ Juda/⁊ regẽ Egypti suũ dominũ: ⁊ seipsum extollens. iij. Reg.xviij. ⁊ loquũtur põpositate quadã/⁊ superbia/⁊ iactãt se aliquãdo de futuris: sic Adonias dicẽs. Ego regnabo/⁊ tñ non regnauit. iij. Regũ.j. Jactatores multa mala dicunt: ⁊ pauca faciunt: sic Holias se iactãs inuitabat alios ad fin.

De bonore exhibẽdo parẽtibus.

De hũilitate.

De iactatoribus.

gulare certamẽ: qui tñ fuit a puero superat⁹. j. Reg. xvij. Holofernes iactauit se coram Archior q ipsum occideret/ & filios israel superaret: qui postea a femina fuit interfect⁹. Judith. vj. ¶ Idolatrare facit aliqñ populum absentia prelator: nã vidẽs popul⁹ q morã faciebat Moyses in mõte cũ deo/ & nõ esset cũ eis: dixerũt ad Aaron. Hac nobis deos qui precedãt nos: & ipse timẽs ppter insultũ fecit vitulũ quẽ ibi adorare ceperũt. Exo. xxxij. Idolatrare etiam facit luxuria inordinata cõcupiscẽtia mulierũ: nã fornicatus est populus filior israel cum filiabus Moab/ que vocauerũt illos ad sacrificia sua: & illi comederunt/ et adorauerunt idola sua. Numeri. xxv. Id idẽ facit mala societas: nõ suffecit Achab regi: vt ambularet in pctis cũ Jeroboam: sed insuper seruiuit Baal: & adorauit eũ. iij. Regum. xvj. ¶ Impatientes sunt serui & subditi ad correctiones dñorum suor. vñ Agar ancilla Sarre nõ ferẽs correctionẽ dñe sue ppter superbiã recessit impatiẽs: sed angelus fecit eam regredi. Gen. xvj. Etiam inuidi sunt impatiẽtes: nam frater filij prodigi inuidẽs festo fratris indignatus nolebat introire. Luce. xv. Impatientes sunt iracũdi: sic Achitofel videns suum dissipatum cõsilium/ in ira et indignatione cõmotus laqueo se suspẽdit. Disputãtes vt plurimũ impatientes sunt: sic Helim cõuictus a Jacob multa signa impatiẽtie mõstrauit. Job. xxxij. ¶ Reprehẽdit angelus iudeos ingratos diuina beneficia non recolendo. valde ingratus fuit Dauid amicitie Jonathe: quãdo filios hereditate priuauit. ij. Regum. xvj. Nõ est recordatus Joas rex amicitie: quã fecerat ei Joyadas sacerdos quãdo Zacharĩã eius filiũ interfecit. j. Paralip. xxiij. ¶ Deus permittit inimicitiã: in cuius signum statim post peccatum posuit deus inimicitiã inter serpentem/ & mulierem/ & inter vtriusq; semẽ. Gen. iij. & est aliquãdo ppter veritatẽ: dicit Achab ad Josaphat de Michea: ego odio eum habeo: quia non ppbetisat mihi nisi malũ: licet veritatẽ diceret. j. Reg. xxij. de hac materia habeẽ in capitulo de veritate. Reprehẽdendi sunt/ qui propter bonas causas nõ faciunt pacẽ cum inimicis: tũ propter mortem dñi facti sunt amici Herodes & Pilatus. Luc. xxij. ¶ Intẽtio ponit finẽ operi: op⁹ de se nõ iudicat: sed intẽtio nã Abrahã et Sarra riserunt in promissione filij: sed risus Abraham fuit commendatus/ & virtuosus: quia ex leticia et securitate: risus vo Sarre non: quia ex incredulitate processit. Gen. xvij. Multiplex intẽtio quã habebãt turbe in sequendo Christũ variabant sequelam ad vitia & virtutes. Luce. xiij. Itẽ ornauit se Judith: nõ vt solent se ornare mulieres lasciue: qr non ex libidine: sed ex magna virtute patriam defendendi processit. Judit. xix. ¶ Inuidia diaboli mors est. Sapiẽtie. ij. Inuidi non valentes se aliter satiare murmurant et detrahunt ad modũ canis latrantis: sic Alchimus proditor/ inde Machabei ex inuidia detrahebant. ij. Machab. ix. de hac materia habetur in. c. de detractione: & inuidi non parcũt propinquis: nam Rachel sterilis Lye sorori sue inuidebat. Gen. xxiij. et sunt impedimento multoties bonis: ne bona faciant: nam edificantes templum filij israel post reditum de Babylone a gentibus (que eis inuidebant) multipliciter verabantur. Esdre. iij. & iiij. ¶ Hypocrite sibi cauent a peccatis minoribus: de maioribus vitijs non curantes: de quibus dicit dñs/ q sunt colãtes culicem/ & deglutiẽtes camelum. Matthei. vij. Hypocritas punit deus graviter: & sunt valde a prelatis &

De idolatria.

De impatiẽtia.

De ingratitudine.

De iimicitia

De intẽtione

De inuidia.

De hypocritis.

predicatoribus arguēdi:nā vroz Jeroboam/que de viri consilio mutato habitu se aliam simulauit.de hypocritis.ve vobis ꝛc̄.Matthei.xiij.similiter Actuū.iij.

¶Irascitur deus absq; passione aliqua:nam ira dei ſm Augustinū.xv.de ciuitate dei/nil aliud est ꝙ iudicium eius:et non perturbatio animi.Irascitur deus contra ingratos:sic iratus est cōtra Amasiā regem Juda:qui diuino auxilio superauerat ydumeos: et attulit deos eorum:et adorauit.ij.Paralipo.xxv. Ezechias venit contra deum:ꝛ facta est ira dei super iudā ꝛ Hierusalē.ij.Paralip. xxij.silr Matthei.ij.ꝛ Luce.xiiij.Iratus est deus contra populū propter peccatū gule:qui quidē populus estuabat desiderio carniū sedēs ꝛ merēs.Numeri.ij.ꝛ cōtra populū fornicātē:nā Oza qui tetigit archā dñi/vt eā sustineret:iratus est dñs ꝛ percussit eum:ꝛ mortuus est.ij.Regū.vj.ideo tractantes sacramentum eucharistie indigne timeant deum:ꝛ eius iram:ideo Moyses dicebat:cur dñe irascitur furor tuus ꝛc̄.Exod.xxxij.ꝛ Numeri.xvj.¶Irascuntur prelati nō obedientibus preceptis ecclesie:ꝛ talis ira per zelum est irasci cōtra vitia:ꝛ nō contra hominem: sic Moyses cum Pharaon nollet acquiescere precepto dñi/vt dimitteret populum:exiuit ab eo iratus.Exo.xxj.Irascuntur etiam quādo vident/ꝙ exhortationibus corrigi nolūt.cōsiderans Jonathas obstinatū nequitia patris cōtra Dauid surrexit a mensa in ira furoris.ij.Reg.xxj.Respexit dñs obstinatos iudeos in ira:ꝛ cōtristatus est.Matth.iij.Irascuntur iudices cōtra reos:vt eos puniāt: sic audita Dauid parabola a Nathan iratus aduersus boiem dixit: viuit dñs: qz homo mortuus est ꝛc̄.ij.Reg.iij.Irascūtur mali cōtra innocētes ex inuidia. audiens Anthiochus prelia ꝛ victorias Jude Machabei iratus est.j.Macha. Irascūtur mali qñ bonos nō possunt ad malum inducere:vel a bono retrahere: sic iratus est Balaac cōtra Balaam:quia noluit maledicere populo dei. Nūeri xiij.Irascūtur tyrānī cōtra subditos/querētes causam eos spoliandi: sic iratus est Achab cōtra Naboth/vt vineā eius auferret.Thob.ꝛ Hester.iij.Asa iratus est cōtra Haamā ꝓphetā reprehēdētē eū.ij.Mach.xvj.Irascūtur credētes se deci pi:sic irati sunt viri de Effraim/quos separauit Amasias ab exercitu suo.ij.Paralipo.xxv.¶Judicium dei occulte fit:nam sciebat deus hominem peccaturū:ꝛ tamen factus est ab eo peccabilis:vide de incarnatione verbi.Sen̄.j.ꝛ.iij.Permittit aliquādo deus iustos flagellari in mūdo:nam anteq̄ filios israel educeret de Egypto lōgo tpe eos affligi ꝛ flagellari permisit.Judicio ꝓmittit/vt mali indurent in malo:ꝛ exaltent in mūdo ad maiorē eoz cōfusionē ꝛ penā: sic indurari permisit cor Pharaonis.Exo.v.ꝛ.vj.Judicio dei fit/vt aliqñ peccatores puniātur:vt manifestetur ex hoc deus:nam sententia dñi fuit vt manducarētur corda quorūdam/ꝛ caderēt/ꝛ perirent.Josue.ij.Judicio dei occulto dat ipse sup peccatores sentētiā pene:ꝛ postea placata penitentia parcit eis:nā Ezechie dedit deus sententiā:lz nō diffinitiuā:qz talis mutari nō pōt/sed exhortatiuam/ꝙ mori debebat:ꝛ cum oraſſet/pepercit ei dñs.iij.Reg.¶Juder vt recte iudicet cām: debet primo diligēter inuestigare:ꝛ examinare/vt plene/ꝛ perfecte cognoscat quā sententiā ferre debeat:iō dr̄.Causam quā nesciebā diligēter inuestigabā.Job.xxxj. ꝛ iuder nō debet stare suo proprio sensui: sed petere consiliū: ob hāc cām cōstituit moyses iudices maiores ꝛ minores:vt simł haberēt ꝙsiliū.Exo.xviij.ꝛ Nūe.xxvij.

De ira dei contra delinquētes.

De ira bois ꝓpter zelum

De indicio dei occulto.

De ꝙditionibus iudicis.

¶ Vis prebabitis debet iudex rectā pferre sententiam/nec prece/aut precio/nec amore/nec odio deuiare a veritate: sic Moyses ex duob⁹ bobus et sex plaustris nullū iudicauit esse filioꝝ Achacb:lz essent sibi ppinquiores. Numeri.vij.x.iij.et Dachab.iiij. ¶ Jurare possunt boies licite seruare pmissa:sic Abrahā iurauit Abimelech ad requisitionē suā/q nō noceret ei. Geñ.xxij. Jurāt boies licite conuētiones societatū/matrimonioꝝ firmas seruare:sic Jacob x Laban iurauerūt fedus simul. Geñ.xxj. Jurāt etiā licite affirmando veritatē:vt fides magis adhibeatur: sic xps affirmās in plurib⁹ locis veritatē dicebat. Amē amē dico vobis xc. Jo.x etiā Paul⁹ ad Gal.ij.dicebat. Testis mihi est de⁹. Jurāt aliqñ temerarie facere mala:quoꝝ iurare peruersum est:sic Nabuchodonosoꝛ iurauit p thronum suū q vindicaret se de filijs israel. ¶ Justicia et equitate redditur vnicuiq; qō suū est/x hoc initiū habet a deo:qui ꝑm Psalmistā reddit vnicuiq; ꝑm opera sua:iō dicit Jacob ad Laban:respōdet tibi cras iusticia mea. Geñ.xxxiij. Justicia dꝛ esse in diuidēdo cōia/x cōicando diuina:in diuidēdo maioꝛ dꝛ diuidere/x minoꝛ eligere:sic Abrahā volēs separari a Loth dedit ei potestatē eligendi partē quā vellet. Geñ.xiij. Justicia exigit/vt qui indiget alieno/nō furetur/ nec violenter accipiat:sic Dauid noluit gratis accipere arcā quā volebat a Jesabuseo: sed iusto precio cōparauit.ij.Reg.xxiiij.x iustum est q nō pereat iustus cum impio: vt Abrahā dicit. Geñ.xviij. ¶ Lachrimantur aliqñ boies ex tristicia/x dolore propinquoꝝ:sic Agar volens videre filiū morientē Geñ.xxj.venit Abrahā vt plā geret sarrā vxorē suā defunctā. Geñ.xxiij. Aliqñ flent pre nimio gaudio: sic eleuata voce fleuit Jacob recognita Rachel consobrina sua. Geñ.xxix. Flent etiā p̄ desiderio rei:sic Esau fleuit p benedictione paterna:quā desiderabat. Geñ.xxvij. x aliquādo p deuotione:quādo audiūt pia verba:sic fleuit Joseph fratribus eū rogantibus:vt obliuiscereꝯ iniurie ab eis recepte. Geñ.l.x etiā ex cōpassione quā habēt ad alias miserias:sicut fleuit oīs popul⁹ in morte Moysi. Exod.xij.x etiā aliqñ flēt ex cōtritione peccatoꝝ suoꝝ:sic qñ angelus dñi exprobrauit filijs israel dei beneficia/x eoꝝ peccata que coꝝ deo commiserāt: voce vnanimiter fleuerūt Judic.ij. Cū audisset Josias rex inda cōminationes ſcriptas in libꝛo legis dñi ꝑpter peccata scidit vestimenta sua/x fleuit/q multum deo placuit. Ploꝛāt x lachrimātur boies in oratione ex quadā deuotione:sic filij israel pugnaturi cū filijs beniamin in oratione eoꝝ ploꝛauerūt. Judic.ij. Anna fleuit filium in oratione a dño precib⁹ petitura.j.Reg.j.c. ¶ Liberalis/ larg⁹/ et misericoꝛs dꝛ esse homo in donādo/siue cōicando sua:cū beati⁹ sit dare/q̄ recipere:sic liberalis fuit Rebecca plus offerēs/q̄ seruus Abrahe peteret. Geñ.xxiiij.sic Dauid Bersabee et socijs tēpoꝛe necessitatis.ij.Regū.xviij. Largus donatoꝛ x remuneratoꝛ est Christus: qui relinquētibus tēpoꝛalia promittit eterna tribuens. Matthei.xix. Liberales debēt esse boies erga ecclesiastica:vt fuit rex Dari⁹/qui precepit edificari templū: x dari sumpt⁹ de archa regis. Esdre.vj.x Exo.xv.x Mach.ij.x Luce.xix. Debet esse etiā liberalis pauperibus. De hac materia habetur Matthei.ij. x.xiiij.x.ij. Paralipo.xviij.x Act.xvj.x.xxviij. Liberales debēt esse boies nō auferendo:sed restituēdo ablata.x hoc habeꝯ Nūeri.xiiij. Esdre.ij. Thob.ij. Luc.xix.x Matth. xviij. Debēt etiā esse liberales attendēdo remuneratione liberalitatis/x punitio-

De iuramento.

De iusticia.

De lachrima x fletu.

De liberalitate.

nem tenacitatis: nã regina Sabba multa obtulit Soloni ⁊ Salomoni. iij. Reg. xiiij. ſil'r. ij. Reg. xiij. ⁊ Act. xxviij. Judi. viij. ⁊. j Reg. xxv. ¶ Loquũt mulieres ſtulte aliqñ petẽdo/⁊ petitionib⁹ rñdẽdo: nã Sarra interrogata q̃re riſiſſet: mẽdaciter ⁊ ſtulte rñdit/nõ riſi. Geñ. xviij. Stulte aliqñ petũt/ſicut Rachel dicebat Jacob. Da mihi liberos: quaſi in ſua ptãte eſſet. Geñ. iij. ſil'r Matth. xxiiij. ⁊. xxvj. et q̃ Dauid ex magna deuotione ſaltauerat ante archã: vxor ei⁹ ironice dixit/q̃ gloriosus eſt fact⁹ hodie rex: ñ. Regũ. vj. Turpiter ⁊ vitioſe rixabant due mulieres coram Salomone p filio viuo/⁊ mortuo. ij. Reg. iij. ſil'r Thob. ij. ⁊. iij. ¶ Luxuria cã ⁊ occaſio eſt multor̃ malor̃: nã occaſiõe vxoris leuite multi fuerũt boues interfecti. Judic. xxiij. ⁊ fuit etiã cauſa diluuij: iõ dixit dñs. Belebo boiem quẽ formauı ⁊c. Geñ. vj. nã luxuria nõ extinguit ardorẽ libidinis/ſed accendit: ideo dicitur Cupiebat implere ventrẽ ſuũ ⁊c. Luc. iij. Grauiter puniũtur qui luxuriãtur in ſacro: nã tpe Antiochi tẽplũ luxuria fuit plenũ: qõ ſumme deo diſplicuit: ⁊ eo grauı acerbitate puniuit. ij. Macha. vj. ¶ Maledixit deus laicos peccãtes: ⁊ alios ad peccãdũ adducẽtes/in cui⁹ figura ſerpẽs qui Euã ad peccãdũ induxerat/fuit a deo maledictus. Geñ. iij. Maledixit deus ſacerdotibus male operãtibus: ideo lamẽtãs Hieremias dicebat. Repulit dñs altare ſuũ: maledixit ſanctificationi ſue. Thren. ij. Sacerdotib⁹ malis loquit̃ per Malachiã ꝓphetã dicens. Maledicã benedictionibus veſtris. Malachie. ij. ¶ Maledictio patris/aut matris valde cauẽda eſt/⁊ timẽda: maledicere nõ debẽt filij ſuis parẽtibus/aut ſuperioribus: nã q̃ maledixerit patri vel matri morte moriet: qõ nõ ſolũ p carnali patre/aut matre accipit̃: ſed etiã p prelato/⁊ matre eccl'ia eſt exponendũ. Leuiti. xxiij. ſimiliter Act. xxiij. ⁊ ſic maledictio vel excõicatio timẽda eſt: ſiue iuſta/ſiue iniuſta: nam multas maledictiones dedit Moyſes tranſgreſſoribus mandatorum dei. Deut. xxvij. ſil'r. j. Reg. xiij. Maledictio maledictor̃ timẽda nõ ẽ: nec eor̃/qui in ſuis pctis obſtinati ſunt: nã maledictio quã phariſei dederũt ceco illuminato a dño/ei maledicentes/deſcendebat ſuper cos/⁊ manet ſemper. Exo. xx. Bolias qui maledixit Dauid/⁊ dñs ſuis/in primo occiſus eſt ab eo. j. Reg. xvij. ⁊ Jacob dixit filio. Qui maledixerit ſit ille maledictus. Geñ. xvij. ¶ Matrimonio iuncti vir ⁊ vxor debẽt inter ſe habere equalitatẽ: debet em̃ vxor viro eſſe ſocia: non dña/nec ancilla: ad qõ deſignãdũ dñs formauit Euã non de capite/nec de pede: ſed de coſta viri/que eſt in medio. Geñ. ij. ⁊ ſz equales ſint: debet tñ mulier viro ſuo obtẽperare/⁊ recognoſcere illũ a quo deſcendit: nã Sarra obediebat Abrahe/vocãs eũ dñm. Geñ. xij. ⁊. xviij. ⁊. j. Reg. xxv. ⁊ Thob. x. ⁊ Lor̃. vij. ⁊ ſic vir debet eſſe caput/⁊ mulier virũ ſequi: ob hanc cauſam debẽt mariti tanq̃ caput vxores tanq̃ membra dirigere: ⁊ ſicut mẽbrum cõſeruat fidelitatẽ capiti: ſic vxor debet ſeruare viro: ⁊ vir vnã ſolam debet habere vxorẽ: ⁊ ecõtrario: ideo dixit dñs. Erũt duo in carne vna. Geñ. ij. ideo querẽtibus diſcipulis a xp̃o: ſi licet dimittere vxorẽ: ⁊ ducere aliã quacũq̃ de cauſa: rñdit/q̃ de⁹ cõiũxit homo nõ ſeparet. Matth. xix. ⁊ debẽt accipere vxores non cauſa libidinis: ſed plis: vt exponit Thobias dicens: accipiẽs vxorẽ cum timore dñi/et amore filior̃/magis q̃ libidinis Thob. vj. ſil'r Matth. vj. ⁊ Luce. xiij. ¶ Mẽdaciũ eſt peccatũ graniſſimũ oppoſitũ veritati: et ſic deo opponitur/qui eſt veritas ⁊ vita: ita nãq̃ eſt graue mẽtiri/q̃ Judas exiſti

Be loquacitate mulierũ.

Be luxuria.

Be maledictione.

Be maledictione boim.

Be matrimonio.

Be mẽdacio

mabat grauius pctñ mẽtiri/ q̃ fornicari: mẽdaces querũt decipere audientes: iõ primũ mẽdacũ fuit a diabolo p serpentẽ platũ: scz nequaq̃ moriemini. Geñ. iij. Sũt mẽdaces conductores bo im ad mortẽ: vt bt̃. iij. Reg. xxij. ⁊ Judic. xñ. ⁊ xiiij. sunt etiã ꝓditores vt. j. Mach. j. Sic Antioch⁹ rupit iuramentũ: ⁊ iussit destrui murũ. j. Mach. vj. ⁊. vij. ⁊ sunt pessimi testes: fuerũt falsi testes illi duo/ q iniuste Naboth fecerũt lapidari blasphemãtẽ deũ asserẽtes. iij. Reg. ¶ Miracula de fecit in principio/ qñ creauit celũ ⁊ terrã: ⁊ ipsa mirabilr adornauit. Geñ. j. Innu merabilia miracula fecit de⁹ a ꝓncipio creatiõis bucusq;: et signãter i suscitatiõe mortuoꝝ: nã Helias vtute diuina filiũ matrisfamilias a mortuis suscitauit. iij. Reg. vij. Silr Helise⁹. iiij. Reg. iiij. ⁊ saluator noster tres mortuos suscitauit. vt Matth. iiij. ⁊ Mar. v. ⁊ Luc. viij. ⁊ in passione eius multa sctoꝝ corpora surrexerũt. Matth. xxvij. ⁊ ipse saluator mirabiliter surrexit a mortuis ianuis clausis/ apparẽdo discipulis. Joã. xxiiij. ¶ Invidia eñ diaboli mors intrauit in orbẽ terraꝝ. Sapie. ij. Mors timẽda est: cum sit oim terribiliũ: iõ Loth timuit in montẽ ascẽdere: ne forte apprehẽderet eũ malum/ ⁊ moreretur. Geñ. xiiij. Silr Moyses Deut. iij. ⁊ Ezechias. Esaie. xxxviij. ⁊ Hieremias. Hiere. xxviij. ⁊ ante aduẽtum spũs sancti apli mortẽ timebãt: nã in passione oẽs fugerũt. Matth. xxvj. Multi etiã desiderarunt mortẽ: vt Thobias. Thob. iij. ⁊ apli post aduentũ spũs scti. Act. per totũ. ¶ Mors te borrẽda moriunt homicide: sicut Caym. Geñ. iiij. ⁊ Lamech fuit postea interfect⁹: ⁊ Pharaon. Exo. xiiij. ⁊ Zebee ac Salmana. Judic. vij. ⁊ Abimelech ab vna femia interfect⁹. Judic. ix. ⁊ latrones q occiderũt Ybosech fuerunt interfecti. ij. Reg. iiij. ⁊ Joab. ij. Reg. ij. Silia babent Jud c. xxij. ⁊ iij. Reg. iij. ⁊. xvj. ⁊. xiij. ⁊. iiij. ⁊ Mach. iiij. et de hac materia q̃re i. c. de homicidio. ¶ Mors pciosa moriunt martyres/ q p fide et iusticia sustinẽt mortẽ. Miserũt impij lapides i Zacharia filiũ Joiade: ⁊ eũ martyrẽ effecerũt. ij. Paral. xxiiij. et Judas dixit. Si appropinquat tẽp⁹ nr̃m/ moriamur in vtute p fratrib⁹ nr̃is. j. Mach. ix. ⁊. ij. Mach. vj. ⁊. vij. ⁊ Act. vij. Tali morte pciosa moriunt tribulati/ ⁊ boies q in mũdo bñ vixerũt/ ⁊ familiã suã bene instruxerũt: sic Jacob finita instructione filioꝝ/ collegit pedes supra lectum: ⁊ obijt. Geñ. xlix. ⁊ Joseph. Geñ. l. ¶ Obedire debem⁹ deo/ magis q̃ boibus. vñ Achabias dixit nũcio regis Anthiochi. ⁊ si oẽs obediũt regi Antbioche: ego ⁊ filij mei obedim⁹ deo. ij. Mach. ij. ⁊ vn⁹ eoꝝ septẽ fratrũ/ q noluerũt obedire regi: vt carnes s̃ preceptũ dñi mãducarẽt/ dixit. Parati sum⁹ mori/ priusq̃ trãsgredi legẽ dei. ij. Mach. ab. vij. Obedire debẽt boies platis: siue sint boni: siue mali: dũ tñ bona ⁊ honesta precipiãt: iõ dicit xp̃s. Sup cathedrã Moysi sedẽt scribe ⁊ Pharisei: oia q̃ dixerunt vobis/ seruate/ ⁊ facite. Matth. xxiij. ¶ Intẽtionẽ opantis acceptat deus: respicies pio si sit bon⁹/ aut malus: ⁊ si op⁹ qõ facit ex officio sibi incũbat: nã Saul erpoliauit se: ⁊ fuit inter pphãs: ⁊ ppbetare cepit: sed parũ ei pfuit: qz nõ erat sui officij. j. Reg. xij. Opus bonũ placet deo: vt est edificare ecclias nõ lapidib⁹ mortuis/ sed vinis. Opus bonũ multos hz impeditores: nã illud opus qõ Maria magdalena vngẽdo pedes dñi exercebat: Judas impedire voluit. Matth. xiiij. Opus bonũ magnificat boies: ⁊ sic dicebat saluator A fructib⁹ eoꝝ cognoscetis eos. Matth. vij. Ipse etiã de seipso dicebat. Opa q̃ ego facio/ in nõie pr̃is mei: illa testimoniũ pbi

De miraculis dei.

De morte in cõmuni.

De morte borrẽda.

De morte pciosa.

De obedientia.

De ꝓpatiõe.

bent de me/ꝛ alibi. Si mihi nō creditis:opibus credite:ꝛ sic discipuli cognouerūt xp̄m in fractione panis. Luc.xxiiij. Nullū op⁹ bonū irremuneratū: iō Ezechias fecit bonū coꝝ deo:ꝛ sic valde ꝓsperat⁹ est.ij. Parali.ij.ꝛ.xxij. Serui q acceperūt talēta/ꝛ opati sunt in eis/remunerati sunt in duplo. Matth.xxv. ꝛ seru⁹ q vno talēto noluit opari/turpiter fuit a dño reprobat⁹/in eodē. vñ Paul⁹ reprehēdit valde otyosos dicēs. Qui nō vult opari/nō māducet. Oppp̄imūt aliqñ mali bonos:vt ptz de Zacharia impio Joab.ij. Paralip.xvj. ¶ Oratio expellit diabolū:iō angel⁹ Raphael monuit Thobiā vt tribus dieb⁹ abstineret ab vxore:ꝛ ambo orarūt cōtinue:ne in ipsis diabol⁹ haberet ptātem. Thob.vj. Oratēs debent attēdere orationis effectū/seu fructū:nā oratio primo impetrat remissionē peccatoꝝ:ꝛ sic dicim⁹ iuxta instructionē xp̄i in oratione dñica. Et dimitte nobis debita nr̄a. Matth.vj. in cui⁹ rei figura dimiserat deus debita seruo:qui eū rogauerat:sed postea iterū ccidit in pctm̄. Matth.xvj. Oro impetrat filios ex sterilitate:nā Isaac orauit cā sterilitatis sue vxoris:ꝛ filios meruit obtiere. Heñ.xxv. Tribuit etiā victoriā.plus ꝓfuit Moyses orādo/q̄ Josue pugnādo. Exo.xvij. Facit etiā ipsa oro opari miracula:ad oronē Helie celū clausum ne plueret/est aptū. ¶ Ornāt se mulieres aliqñ vt viris placeāt:vt p̄z de Thamar. Heñ.xxxviij. Propter ornamentū Judith decept⁹ fuit Holofernes. Judith.xvj. iō mulieres bone ste nō curāt de ornamētis:iō Hester qñ debuit intrare palatiū regis nō q̄sinit ornamēta:sicut alie mulieres. Hester.ij. ¶ Patiēter debēt velle corrigi boies a suis parētib⁹:ꝛ subditi a supioribus:ꝛ in tribulationibus ꝓ fide ꝛ vītate pati:nec debēt iniurias vindicare:sicut Saul qui noluit/q̄ viri q ei detraxerant occiderēt in vindictam detractiōis.j. Reg.xxiiij. Jnducit nos xp̄s exēplo serui neq̄: cui dimissa sunt ꝛ fuerūt decē milia talētoꝝ. Matth.xviij.ꝛ de ipsa patiētia hr̄ Prouer.ꝛ.j. Reg.xxv. ¶ Panperes spū nihil ꝓprij debēt possidere:in cui⁹ figura Jacob p̄triarcha fugiēs ad Labā/nec aīal/nec famulū habuit:sed solo baculo iordanē trāsiuit:ꝛ voluit quiescere:lectū tñ nō habuit:ſz lapidē supponēs capiti dormiuit. Heñ.xxviij.ꝛ debēt pauperes spū viuere parce de modico victu contentari:vt Ruth/que spicas colligebat:ꝛ panē suū in aceto intingebat. Ruth.ij. Paupta tis exēplum satis habem⁹ in xp̄o/ qui voluit de paupere matre in pauperrimo loco nasci:ꝛ in pannis pauperibus inuolutus. Luce.ij.ꝛ Saul/vno seruo contentus:licet esset rex vnctus equos/et familiam nimiam contempsit.j. Regum.xiiij. ¶ Par/concordia/ꝛ veritas in boie super oia alia opera placent deo: in cuius signum omnia alia animalia fecit duplicia ꝓter boiem: videlz marem et feminam:boiem vo vnum/vt vnitatem pacis cōmendaret ꝛ cōcordie. Heñ.j.q̄ deus pacem diligat/patet ex his. Primo/ qz in ei⁹ natiuitate angeli pacē annūciauerunt. Luc.ij. pacē ꝓcepit discipulis. Matth.ix. pacē in testamēto reliquit. Joā. x.ꝛ ei⁹ resurrectionē ipsam discipulis nūciauit. Joā.xx.ꝛ Luc.xxiiij. ¶ Pctm̄ ex sua turpitudie nocet boi:qz humanā naturā deprauat/ꝛ exterminat: vñ Salomonē sapiētissimū infatuauit maculās ei⁹ famā.iij. Reg.ij.ꝛ Eccī.xlj.ꝛ primi parentes in statu innocētie non erubescebant/post pctm̄ suas naturas ex erubescētia cooperuerūt. Heñ.iij.ꝛ expulsis a paradiso cū maledictionib⁹ et penis suis:pena tamen viri fuit simplex: videlz ista. Jn sudore vultus tui vescēris pane tuo: pena

De oratione

De ornatu.

De patiētia

De pauperate.

De pace.

De peccato.

mulieris fuit duplex: scz in dolore partes filios: & sub potestate viri constituta: & huius causa est: qz ipsa induxit virū ad peccādum. Geñ. iij. Duo sunt peccata que specialiter clamāt desursum: videlz homicidiū/ & sodomiticū peccatū: iō dixit dñs ad Caym. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Geñ. iiij. Sīr dixit dñs Abrahe. Clamor sodomoz venit ad me. Geñ. xix. ¶ Penitētia dz fieri celeriter: & nō dz differri ad senectutē/ vel mortē: nō em̄ est tutū ire per desertū huius vite sine amaritudine penitētie: in cuius figura ꝑdiu Maria remāsit extra castrū: nō processerūt filij israel p desertū. Nūeri. xij. & cōsilio sapiētis dicētis. Nō tardes cōuerti ad dñm: & ne deseras de die in diem. Eccli. v. Ad hoc facit parabola de filijs vigilātib9. Matthei. xiiij. & dz esse cū cōtritione cordis: in cuius signū sicut lachrime flentes ab oculis: audiens populus deum iratū propter murmur. Nūeri xiiij. Ad vocē angeli populū increpātis leuauerūt oēs voces pariter/ & fleuerunt Judic. ij. Lamētante Esdra p pctīs dictū est ei: si est penitentia in israel. Esdre. x. Peccatrix mulier penitens sic lachrimis abūdauit/ ꝙ de eis pedes dñi lauit. Luce. vij. Requirit etiā post cōtritionē nudā & apertā confessionē/ propter qō deus trāstulit penam ad Dauid: qz cōfessus est peccatū suū cū cōtritione. ij. Reg. xij. & ij. Reg. xxiiij. ideo in Psal. xxxj. Dixi cōfitebor iniusticiā meā: in cuius figura dē decem leprosis petētibus sanitatē dixit Jte & ostēdite vos sacerdotibus: et dum irent/ mundati sunt. Luce. xvij. De hac materia quere supra de cōfessione. Post cōfessionē requiritur satisfactio/ que cōsistit in asperitate ieiunioz/ in deuotione orationū/ & largitate eleemosynarū: ideo Achab vir sceleratissim9 cooperuit carnē suā cilicio/ ieiunauit/ et dormiuit i sacco/ et ambulauit capite denudato: & dē tēperauit penā. iij. Reg. xxj. Idē fecerūt sacerdotes audita potētia Holofernis. Judith. viij. ¶ Peregrinos dz homo hilariter recipere: nā Abrahā celeriter/ & letāter recepit angelos/ quos credebat esse homies. Geñ. xviij. Idē Loth. Geñ. xix. Dicebat Christ9 aplis/ qui vos recipit/ me recipit: & qui vos spernit/ me spernit. Matth. xix. & sic peregrinos recipiētes multas a deo recipiunt gratias/ et multa miracula. Gaudēs Zache9 suscepit xp̄m in hospitio: & ipsum gaudiū ei duplicauit: scz qñ salutē ei denūciauit. Luc. xix. Publi9 p̄nceps Paulū cū socijs suis q de nauis fractiōe euasit/ recepit: & ipe Paul9 patrē a febrib9 sanauit. Act. xviij. ¶ Permittit aliqñ dē9 bonos flagellari ad tēpus: deinde exaltat: et cōsolat eos. Permisit Jacob ab Esau pati: eū postea p̄miando. Geñ. xxvij. Permittit etiā bonos tentari: vt de Sansone fortissimo bī Judic. xvj. De Dauid. ij. Regū. xvj. & re supra de iudicijs de hac mā. ¶ Peruersos facit boīes superbia/ & ambitio dominādi: nā Bathā & Abirō/ qz dñari cupiebāt: nō poterāt se videre: q ex ambitione dñandi de Moyse murmurabant: ex q̄ male perierūt. Nūeri. xvj. Superbi & vani/ glorioſi/ & puersi filij sunt Balaam: q volebat maledicere populo dei. Nūeri xxij. & xxiiij. Peruersos facit peccatū auaricie/ gule/ luxurie/ & ire: vt ptz de filijs israel. Exo. j. & v. & xvj. Patet etiā de Amon/ qui pctō luxurie Thamar sororem expelli fecit: quā prius oppressērat violenter. ij. Reg. xiij. Ut etiā Herodes iratus de natiuitate dñi. cxliij. milia puerorū interfecit. Matthei. ij. De hac materia habetur. c. de ira. ¶ Perseuerandū est in bono opere: in cuius figura Neemias non cessauit ab opere; donec murus Hierusalem totaliter compleretur. Neemie. iiij.

De penitentia.

De peregrinis hospitandis.

De pmissione diuina.

De peruersitate hominū

De pseuerantia in bono opere.

ꝛ.vj.ꝛ Thobias similiter fecit: licet plures incurrissẽt tribulationes. Thob.ij.
Perseuerandũ est in bono ꝓposito castitatis:de hac materia q̃re in.c. de castitate. Perseuerandũ etiã est in prelijs corpalibus ꝛ spũalibus: qz nõ coronabit/nisi qui legitie certauerit.ij.Thim.ij.in cuius figura Danid certauit virilr cõtra gigãtẽ:ꝛ vicit.j.Reg.iij.Idẽ de Joab.ij.Reg.xviij.q̃re infra de tribulatiõib⁹ ꝑ totũ.

De pietate.

¶Pietatẽ mulierũ nobis scriptura veteris testi cõmemorat:vt hoies duros ad pietatẽ inducat/pios igit exẽplo mulierũ esse nos docet ad paupes/ꝛ egrotos:ꝛ marie peregrinos benignos. In cuius figura vidẽs Rebecca puũ Abrahe peregrinũ ꝛ aduenã bibere postulantẽ/pietate cõmota:non solũ potũ ei tribuit:sed adequauit camelos sibi:ꝛ alia plurima. Señ.xviij. Uidua Saraptana pietatẽ ostẽdit: que cibũ parauit:ꝛ recollegit Heliã aduenã/ꝛ pauperẽ.iij.Reg.iij. Magna pietas fuit ỽgini Marie:qz ad paupes nuptias venire voluit:ꝛ deficiente vino corã filio suo fuit aduocata fidelis. Joã.ij.ꝛ xp̃o pauperi ꝛ peregrino Martha aperuit hospitiũ:vt ei necessaria mĩstraret. Luce.x. Ob hãc cãm de⁹ prefert munera pauperis vidue munerib⁹ diuitũ. Luc.xxj. Et sic deprauãtib⁹ Pharisei xp̃i miracula/pia mulier extollẽs vocẽ de turba fortiter exclamauit. Beat⁹ vẽter ꝛc̃. Luce.ij.de hac materia q̃re in.c.de liberatione.

De populi mobilitate.

¶Populus cito mouet ex malicia/ꝛ peruersitate in varias volũtates/ꝛ varia verba dicẽtes:contradicẽtes pluries sibijpsis:nã malicios⁹ popul⁹ in presentia dñi sui se ostẽdit subiectũ:in absentia vo inobedientẽ ꝛ rebellẽ:nã in presentia Moysi dicebat populus:cuncta que precepit dñs faciemus:sed cum Moyses abesset/recesserũt a dño:vitulũ cõflatilem adorãtes. Exo.xix.ꝛ.xxxij. Audiẽtes Paulũ eũ cũ gaudio susceperũt: sed postmodum de suis finibus eum expulerũt. Act.ꝛ aliquãdo mouetur popus ꝓpter correctiones duoꝝ:nam populus israel sub Salomone pacifice vixerunt:ꝛ reuerentiã ei tribuerunt:tñ per vnũ verbũ durum qõ Roboan eius filius eis dixit:indignati vehemẽter/ꝓ maiori parte ab eius dominio recesserunt.ij. Reg.xij.ꝛ mouetur aliquando de malo in bonum:sed raro ꝓpter tñ miracula.

De preceptis dei.

¶Precepta dei sunt seruãda: eo quia sunt dei/ꝛ lenia ex fidelitate:quia serui ꝛ subditi ei⁹ sumus: ideo ea vsq̃ ad mortẽ seruare debemus:propter qõ Balaam licet malus dixit regi Moab/ꝙ perficeret quicquid ei dñs precepit. Nũeri. xxiij. Eleazar⁹ diros cruciat⁹ sustinuit:ne precepta diuine legis infringeret.ij.Macch. vj. Est ergo obediendũ preceptis dei exẽplo aliarum creaturarũ: nam preceptis dei obediũt angeli boni:qm̃ cum peccasset populus/precepit deus angelo percutere ipsum:ꝛ percussit:ꝛ postea imperauit vt cessaret/ et cessauit.iij. Regũ.xxiiij. etiam mali angeli eius preceptis obediunt:nam precipiẽs Jesus spiritui immũdo vt exiret/exiuit. Luce.viij. Coruis precepit deus:vt pascerẽt Heliã/qui ei panẽ de mane ꝛ vespere deferebant.iij.Reg.iij. Uento ꝛ mari precepit xp̃s:ꝛ obedierũt statim. Matth.viij.ideo dicit Psalmo.cxlviij.preceptum posuit:ꝛ non preteribit:ignis/grãdo/nix/glacies ꝛc̃.ꝛ sunt obseruanda timore pene. Maledicti qui declinãt a mandatis tuis.in Psal.cxvj.de hac materia quere in.c. de obediẽtia.

De prelatis.

¶Prelati debẽt subditos suos diligere/ꝛ eos defendere/ꝛ instruere ac ordinare oĩa officia subditis exercẽda: vt oĩa fiãt ordinate:sic fecit Moyses. Exo.xviij. ꝛ Josue tãq̃ ꝑn̄ceps tpalis. Exo.ij.ꝛ de Moyse. Exo.xxiiij.ꝛ de Josaphat rege

iuda/q cõstituit principes/ꝛ iudices ordianit.ij.Parali.xix.Prelat⁹ oz timidũ ppm cõfortare/ꝛ liberare oppressos/ac cõsolari afflictos:sic Helyse⁹ cõsolat⁹ est mulierẽ viduã debitis obligatã/oleũ augmẽtãdo.iiij.Reg.iiij.ꝛ oz pascere/ꝛ sustẽtare pauperes:sic Joseph qui pauperib⁹ famẽ patiẽtib⁹ in Egypto larga manu aperuit horrea Pharaonis.Gen.xlij.ꝛ oz refrenare supbos:sic Moyses refrenauit Chore ꝛ Dathan superbos.Numeri.xvj.Prelatus bonus debet orare pro se/ꝛ suis subditis:sic Moyses p populo qui peccauerat orauit.Exod.xxxij. sic ꝛ Samuel dicẽs.Absit a me hoc peccatũ/vt cessem orare p populo isto.j.Regum.xij.De hac materia q̃re in.c.de ofone.Debet etiã bonus prelat⁹ distribuere bona eccl'ie merẽtibus/ꝛ nõ parẽtibus:si nõ merẽtur:vt patet de Moyse.Numeri vij.Prelati mali ꝛ principes grauiter a deo puniũtur:nã precepit deus Moysi suspẽdere oẽs principes ꝯra solẽ:qui cõsenserãt populo in petõ.Numeri.xxv.q̃ Saul fuit mal⁹ princeps/permisit de⁹ q̃ totũ põdus belli irruisset sup eũ.j.Regũ vlti.Rex Syrie dixit seruis suis/q̃ solũ cõtra regem Israel pugnarẽt/q̃m erat malus.j.Reg.xxij.

De pditiõe. ¶Proditores nõ amãt in primis suos bñfactores:nã patiẽte Saul vexationẽ a demone/cũ Dauid q eũ liberauerat ab opprobrio Goliath psalleret:vt demonis vexationẽ minueret:Saul vidẽs voluit cum lancea cõfigere ꝛc.j.Reg.xviij.Tales pditores etiã aduersanꝫ cõsanguineis:vt ptz de Laym:ꝛ aliq̃ propter ambitionẽ dominij:sic Jambri ppter cupiditatẽ dñi sui dñm proprium interfecit.iij.Reg.xvj.ꝛ multotiẽs noie pacis:sicut Antiochus pacem simulãs promisit multa facere pro iudeis:qui postmodũ muros Hierusalẽ diss'pauit.j.Machabeo.j.idem Neemie.vj.ꝛ Piere.xlj.Triphon sub nomine pacis Jonathã apprehẽdit/quẽ proditorie cũ alijs interfecit.j.Machab.xij.Appollinus simulans pacẽ in Hierusalẽ venit:ꝛ vsq; in diẽ sabbati requieuit:sed postea diuinis festiuitatibus maximã multitudinẽ interfecit.j.Machab.v.Proditores grauiter sunt puniẽdi:sic punitus fuit Jambri/qui post proditionem regnauit septẽ diebus tm̃:ꝛ postea incendio vna cum domo sua regia est extinctus.iij. Regũ.xvj.sic ianitores affuerũt/qui contra eum voluerunt insurgere/post modi cum in patibulo fuerunt suspensi.Hester.ij.Judas qui Christum tradidit/post

Dẽ pspitate humana. modicũ tẽpus laqueo se suspẽdit.Matthei.xxvij.¶Felicitas humana est posita in delitijs corporalib⁹/ꝛ ambitionibus/ꝛ sic male terminanꝫ:exemplũ de Sodomitis:in quoꝝ cã fuit abũdãtia cibi/potus/ꝛ otij:propter qõ dediti in nephanda scelera aduenerũt.Gen.xix.Prosperitas humana est in diuitijs/que hoiem infatuãt infamãdo/ꝛ ad dãnationẽ inducit:nã argentũ Salomonis nõ erat;alicuius precij reputatũ:q̃ tãta erat in Hierusalẽ copia argẽti/quãta ꝛ lapidũ.iij.ꝛ ij.Regũ.xiiij.Adolescẽs qui erat diues/tristis recessit a dño:q̃ audiuit q̃d venderet oia que haberet.Matthei.xix.Abundantiã rerũ tẽporaliũ despiciendam ostẽdit exemplũ de diuite/qui fructus vberrimos habebat.Luce.xij.Dines qui tot abũdabat diuitijs:vt bysso ꝛ purpura vestiret/ad tantã deuenit inopiam/q̃

De prudẽtia gutam aque petẽs nõ potuit obtinere.Luce.xvj.¶Prudentia est magna aliq̃ dissimulare verba:ꝛ vnũ ostendere per aliud:magna sagacitate vsus est Josue simulãdo fugã in occisione regis Hay.Josue.viij idẽ de Hioch.Judic.iij.Dauid corã Achim simulauit se fatuũ:vt posset ab eo fugere.ij.Reg.xj.Jeu simulauit se

honorare ppbetas Baal/quos postea interfecit.iiij.Reg.xiij.Simulauit villicus pietatē ad debitores habere:cui⁹ prudētiā dñs cōmēdat.Luc.xvj. Prudētis officiū est p verba dulcia placare natos/vel discordes:sic prudēter placauit Abraham iurgiū inter pastores Loth ⁊ suos.Gen.xiij.idē habet Josue.ij. Prudētis est etiā cedere furori:nā postq̄ Rebecca cōsuluit filio suo Jacob:vt obtineret benedictionē:cōsuluit eū absentare ab ira fratris sui.Gen.xxvij. Arte reprehēdi debēt boies:sic Joseph reprehēdit fratres suos p verba eor.Est prudētis ordinare marie in distributiōe bonor:ne sequētes postea contendāt ad inuicē: iō Abrahā ordinate bona sua diuisit filijs suis.Gen.xxv. Prudentes debēt pbare rem/anteq̄ operent:nā Moyses anteq̄ inuaderet terrā promissionis misit exploratores ad cōsiderādū eor cōditiones.Numeri.xiij.Sic fecit Josue mittēdo exploratores Josue.ij.Dauid sapiēter pbauit/si posset armat⁹ incedere/ anteq̄ iret ad bellū.j. Reg.ij.Gedeon pbauit iustos bellātes/⁊ pbos ad fontē aque:anteq̄ cōmitteret bellū.Judic.vij.Prudētes cognoscunt discrete loquēdo/⁊ dādo bonū consiliū: nā Joseph corā Pharaone somnia prudēter exposuit: ⁊ vt sapiēs bonū cōsiliū dedit.Gen.xlj.Discretū ⁊ prudēs cōsiliū dedit Jetro Moysi/vt maiores eligeret:⁊ ipse se tm̄ affligeret.Exo.xvj.Similitudinē prudēter accepit Nathā ppha arguēdo Dauid de pctō suo.ij.Reg.xij.Magnū prudētie verbū dixit Zorobabel de fortitudīe mulierū ⁊ vtutis.Esdre.iij.Inter prudētia documēta Thobie filiū informātis fuit/q̄ cōsiliū sapiēte q̄reret.Tho.iiij.Visiones Nabuchodo.Baniel prudēter exposuit Dan.ij.Mire discretionis fuerūt vba vginis Marie loquētis angelo/⁊ Elizabeth.Luc.j.Prudētis est aliqñ dissimulare aliq̄: lz bō cognoscat q̄ ita sit:nā Saul prudēter dissimulauit audire vba de ipso loquētiū.j. Reg.x.Cognouit Judas dolū Michanoris/ ⁊ se sapiēter instruxit.j.Mach.vij.

¶Pueri boni sunt parētib⁹ obediētes/nec murmurāt/qñ aliqd eis precipit: nā Jsaac nō legit murmurasse/qñ Abrahā pr̄ su⁹ voluit eū immolare.Gen.xxij.Cū Dauid debebat vngi erat puer pascēs oues/⁊ pr̄i in oībus obediens.j.Reg.xvj. Pueri boni cognoscūtur:si vitā ⁊ malor societates odiūt:etiā si se ad bona excitāt: et ipsi se exercitant:⁊ loca sctā visitāt:nā Samuel adhuc puer minister erat in cōspectu dñi.Reg.ij.⁊.iij.Daniel ⁊ socij ei⁹ sine magistro legē seruantes sobrie/⁊ sctē inter pueros gētiliū vixerūt.Dan.j.Joānes baptista cōfortabat a spū sctō:⁊ crescebat existēs in deserto vsq̄ ad die ostēsionis ei⁹.Luc.ij.Christ⁹ duoden⁹ inuētus est in tēplo inter doctores:⁊ descēdit cū parētib⁹ suis Nazareth:⁊ erat subdit⁹ illis.Luc.ij.

De pueris bonis.

¶Deo punit de⁹ pctm̄ inobediētie:vt ptz de primis parētib⁹. Gen.iij.⁊ quidā bō colligēs ligna ī sabbato ꝺ mādatū dñi fuit de mādato dei lapidat⁹.Numeri.xv.Ciuitatē Hierusalē pmisit de⁹ destrui/⁊ captiuari ppter pctm̄ inobediētie:⁊ gñal'r punit deus boies ppter diuersa pcta:vt ppter pctm̄ luxurie Gen.vij.⁊ Judic.xxix.⁊ superbie bf̄.Exo.xiiij.⁊.ij.Reg.xxiiij.⁊.ij.Machab.ix.⁊ Act.xij.etiā ppter peccatū idolatrie.Exo.xxxij.⁊ Leuiti.xiiij.⁊ ppter pctm̄ ire:vt Leuiti.xxiiij.⁊.xviij.ppter pctm̄ murmuratiōis.vt Numeri.xj.⁊.xij.⁊ ppter pctm̄ auaricie:vt Josue.vij.⁊.iiij.Reg.v.⁊.ij.Machab.iij ⁊ Act.v.ppter pctm̄ gule.j. Reg.iij.⁊.xlix.⁊ ppter peccatū irreuerētie:vt.ij.Reg.vj.⁊.iiij.Reg.ij.⁊.ij.Paralip.xxvj.⁊ ppter peccatū accidie.Matth.xxv.⁊ final'r punit de⁹ boies ppter pctm̄

De punitiōe delinquētiū.

vane glorie: nam Ezechias qui ostēdit thesauros sues nūcijs regis Babylonie iiij. Reg. xx. q; propter superbiam ornamētorum eleuate sunt filie syon/ornamēta eoz cōuersa sunt in fetorē. Et nota de ornamētis mulierū. Esaie. iij. ¶ Hoies aliqñ timent minima: ⁊ labuntur in maiora: vt hī de Loth. Heñ. xix. ⁊ Dañ. vj. ⁊ Petr⁹ dū vocē mulieris timuit/ter xp̄m negauit. ℳatthei. xxvj. ⁊ filij israel audiētes vocē dñi dixerūt timētes ℳoysi. Nō loquat nobis deus/ne forte moriamur: loquere tu nobis. Exo. xx. ⁊ de hac materia hī Numeri. xxij. de Balach ⁊ de gabaonitis Josue. ix. Videś Petrus vētum validū timuit/dum xp̄s dormiret ℳatth. xiiij. Timuisse videt Nichodem⁹/qñ venit ad Jesuz nocte: quasi nō audēs ire de die: arguit dñs discipulos: q; ipso p̄sente in mari fluctuante timebant ℳatth. viij. Pusillanimes sunt in p̄elijs timidi: ⁊ iō cū eis esse est periculosum: nā boies q̄s miserat Josue cōtra Hay terga vterūt statim timore pterriti corrūtes mortui sunt. Numeri. xiij. ⁊ Deut. j. Cor populi ad instar aque liquefactum est Josue. vij. Gedeō pugnaturus dixit exercitui suo: qui formidolosus est/ reuertat ad locū suū: qui reuersi sunt viginti duo milia de suo exercitu. Judic. vj. Jsraelite audiētes Holyam: timuerūt nimis/⁊ fugerūt p̄e timore. j. Reg. iij. ℳortuo Holoferne ei⁹ exercit⁹ solo timore est fugat⁹. Judich. iiij. ¶ Dieb⁹ sabbati ⁊ festiuis est quiescēdū ab oī vanitate: interp̄etat em̄ sabbatū requies: ex eo/q; requieuit de⁹ die septio ab oī ope. Heñ. ij. Jta iudei custodiebāt sabbatū/vt nollēt se defendere ab impugnātibus. j. ℳacha. ij. Sabbatū male seruātes debēt puniri/et corrigi: ⁊ de hoc p̄cepto habet frequēter Exo. xvj. ⁊ Numeri. xxviij. ⁊ j. ℳach. ij. ¶ Sapiētes sunt mulieres/q̄ filios suos instruūt/eis bona p̄curantes: vt p̄z de Sarra. Heñ. xxj. ⁊ de Rebecca ibidē: ⁊ de Bersabee. iij. Regū. j. Belbara vxor Sadoch sapienter docuit Abalach populum liberare de inimicis. Judic. iiij. Anna vxor Alcane sapiēter se excusauit coram Hely sacerdote. Reg. j. Sapiētes oportet multū esse virgines in oādo/loquēdo/⁊ cōuersando: nā Sarra filia Rachel sapiēter oauit deū: vt eam ab opp̄obrio liberaret. Thobie. iij. Tam tacēdo/q̄ loquēdo patet beatam virginē prudentē/⁊ sapientem fuisse: nā parū ⁊ cum paucis loquuta est: vt alias virgines instrueret: nam loquuta est p̄mo angelo discrete querendo: et discretius acquiescendo: p̄o p̄mo quomodo fiet istud? p̄o secūdo Ecce ancilla dñi. Luce. j. ⁊. ij. Sapientes sunt aliqñ meretrices: alios/⁊ seipsas a periculo liberando: nam Raab meretrix sapiēter/⁊ prudēter nūcios liberauit: ⁊ se/⁊ suā pgeniē recōmēdauit. Josue. ij. ℳaria ℳagdalena sapiēter ad pedes dñi stetit/sibi remissionē petōz inuenit. Luce. ij. ¶ Sepultura debent hoies eligere in loco sacro/⁊ honorabili/⁊ diligēter ante mortē cogitare de ea: ideo Abraham cum diligentia emit agrum/vbi vxorem sepeliret. Heñ. xxiij. Voluit Jacob sepeliri cū malis: sed dixit Joseph filio suo: vt eū cū parētib⁹ sepeliret. Heñ. lxvij. ℳoyses hoc etiam ostēdit/qñ exiens de Egypto/⁊ tulit ossa Joseph. Exo. xiij. Apparet dñm de sepultura curasse: qñ dixit in die sepulture mee seruet illud. Joan. xij. ⁊ sepelire mortuos est op⁹ mie: iō cōmēdat Thobias ab angelo: qui mortuos sepeliebat. Thob. j. ⁊. ij. erga sepulturā ℳenalai in dei multū liberales fuerūt. j. ℳacha. ij. Joseph ⁊ Nichodem⁹ sepelierūt Stephanū/⁊ fecerūt plāctum magnū sup ⁊c. Act. vij. Sepultura idigni sūt rebelles: iō vir dei caruit sepultura

De pusillanimitate ⁊ timiditate.

De sabbati obseruatiōe.

De sapiētia mulierum.

De sepultura eligēda.

iij.Reg.iiij.Jasabel manebat ꝓpter ſua ſcelera in terra ꝓbana:ſed quia regina fuerat:fuit i terra ſancta ſepulta.iiij.Reg.ix.Sepulturā debēt filij cū ſollicitudine parētib⁹ exhibere:iō Thobias dixit filio ſuo:cū acceperit dñs aīam meā/ corpus meū ſepeli.Thob.iiij.iō filij ſpūales/ꝛ diſcipuli Joānis baptiſte ſepelierūt corpus ei⁹.Matth.vj.¶Silere debēt ſpāl'r mulieres obloquentes/noxia fugiēdo intima nō oſtēdētes/ſecreta tacēdo:nā eaꝝ loquacitas eſt valde periculoſa: iō dedit de⁹ preceptū Ade ꝛ nō Eue:vt mulier nō haberet occaſionem loquēdi:ſed vir. Beñ.ij.Uxor Job ſtulte loquuta eſt/qñ fuit Job a deo pcuſſus: iō ipſe reprehēdit eā. Job.ij.Silere dz hō ſecreta alioꝝ:nec ea reuelare maxime mulieribus:qꝛ neſciūt ſecreta tenere:nā Sanſon reuelauit vxori ſecretū:ꝛ fuit ſibi dānum. Judi cum.xvj.Silentiū debēt ſeruare religioſi/ꝛ clerici:ꝛ maxime in eccl'ia:cum poſtq̄ dñs loquutus eſt ad Moyſen tardioris ſermone.Exo.iiij.Anna mater Samuelis in tēplo loquebatur in corde ſuo:ſed vox penitus non audiebatur.j.Regū.j. Job fratres reprehēdit/ꝛ ſe de nimia loquutione/ nimis loquutus ſum: vtinam tacuiſſem. Job.xix.Hieremias in vtero ſanctificatus excuſabat ſe neſcire loqui. Hiere.j.Barnabas loquēs cum Paulo in ſynagoga filētium indixit.Act. xiij. Beſilentio ꝛ loquacitate.

¶Societas bonoꝝ liberat boīem a periculis:nam ſi inuenti fuiſſent decē iuſti in quinq̄ ciuitatib⁹ Sodomoꝝ pepercisſet eis dñs. Beñ.xviij.Boīes occiſi ſunt:qꝛ nō habuerūt ſocietatē cū aliquo bono. Judic.xviij.Societatē bonā bñdixit dñs: nā ditat⁹ eſt Laban ꝓpter ſocietatē Jacob. Beñ.x.Bñdixit dñs ꝓpter Joſeph domū Egypti: et multiplicauit ſubſtātiā ei⁹. Beñ.xxxix.Societas bonoꝝ facit boīes bonos:nā Saul qñ fuit cū ꝓphetis incepit ꝓphetiſare.j.Reg.xix. Beſocietate bonorum.

¶Societas maloꝝ ē vitāda:iō ſalubriter exiuit Abrahā terrā chaldeoꝝ:vbi erāt boīes idolatre. Beñ.ij.Societas mala eſt cauſa perdēdi cōſolatiōes diuinas: nā q̄diu Abrahā fait inter chaldeos nō legit aliquas conſolationes habuiſſe a deo. Societas maloꝝ ducit boīes ad magna pericula:nā ꝓpter malā ſocietatem/quā habuit Loth cū ſodomitis debellat⁹/et captus fuit. Beñ.xiiij.Societas maloꝝ eſt cauſa multarū iniuriarū:nā idem Loth multas iniurias ſuſtinuit a ſodomitis/ cū quibus habitabat. Beñ.ix.Eſt etiā cauſa multoꝝ peccatoꝝ: nā amicitia quā habuit Amon cū Jonadab dedit ei viam/vt opprimeret Thamar ſororē ſuam Societas mala facit malos cōcordes in malo:videlz vt noceāt bonis:nam Balaach ꝛ Balaam cōcordarūt ſe ad maledicēdū populo dei. Numeri.xxij.Adomi boſech ꝛ iiij.reges cōcordes fuerūt cōtra Gabaonitas/q fecerāt cū Joſue ꝛc. ꝛ filiis iſrael Joſue Adadiā ꝛ Amalech/ et ceteri iſrael cōtra populū dei ſurrexerūt Judic.ix.¶Primo debēt boīes ſperare/ꝛ expectare ꝓmiſſum/lz differatur:nā multis annis expectauit Abrahā filiū:qꝛ cētenari⁹ erat/qñ nat⁹ eſt Iſaac. Beñ. ij. Erat Simeon in hieruſalē expectās redēptionē iſrael/ꝛ aduētum xpi. Luce.ij. Aſcēſurus xp̄s in celū precepit diſcipulis/ne diſcederēt:ſed expectarēt ꝓmiſſionē patris. Act j. Expectare debēt tribulati cōſolationē:afflict⁹ corpore/ orbatus filiis. Job ſpoliat⁹ rebus dicit:ſi occiderit/tñ in ipſo ſperabo. Job.xiij.Sperare ꝛ expectare dz homo victoriā dū eſt in bello:vt fecerunt filij iſrael/ꝛ victoriā habuerūt cōtra tribū bēiamin. Judic.xiij. Beſpe ꝛ longanimitate.

¶Strages boim pnuntiat de⁹ fieri ꝓpter pctū. Nume.j.Nō intrauerūt terrā ꝓmiſſionis/niſi duo viri:ſcz Joſue ꝛ Caleph Beſtragib⁹ hominum.

de tot milibꝰ holm:ſed oēs in deſerto ꝓpter eoꝝ peccatū perierūt. ℣ Multe fuerūt facte ſtrages in veteri teſtō:vt ptz Nūeri.iij.ꝛ Joſue per totū/ꝛ Judic.v.ꝛ.vj.ꝛ.j. Reg.iij.ꝛ.j. ℣ Dachab.iij.ꝛ.ij. ℣ Dachab.viij.ꝛ ꝑ totū.ꝛ Heñ.xiij.ꝛ.ij. Paralipo. xiij.ꝛ.xxviij.ꝛ.ij. ℣ Dacha.v.ꝛ.j. ℣ Dacha.ix.

De ſuperbia ꝛ iactātia.

¶ Supbiam ꝛ elationē debēt hoīes euitare/ꝛ humilitatē tenere:nā qui ſe būliat exaltabit:nō volētes ſupbi Babylonis edificare turrim:habuerūt confuſionē linguaꝝ. Heñ.ij. Grauiter fuit punitū peccatū elatiōis Dauid.ij. Reg.xiij. Supbi deſiderāt gloriā/ꝛ honorē: nā Saul petijt a Samuele coram populo honorari.j. Reg.xiij. Supbia eſt cā multoꝝ malorū:nā volūtas dominādi quā habuit Roboā:timēs ne popul⁹ rediret ad domū Dauid:fecit eū idolatrare.ij. Reg.xij.ꝛ cū Abimelech eſſet ꝑcuſſus a muliere:vocauit armigerū ſuū dicēs ei. Percute me:ne dicat/ꝙ a muliere ꝑcuſſus ſim ꝛ occiſus:ꝛ hoc fecit ex ſupbia. Judic.ix. ¶ Suſpecti ſunt zelotipi de ſuis vxoribus: vt Abrahā. Heñ.xij. Et falſa credētes:nā ſuſpicatus Labā/ꝙ Jacob furatus eſſet deos ſuos:ꝛ ſcrutat⁹ eſt oēm ſupellectilē ſuā/ꝛ hoc fecerat Rebecca. Heñ.iij. Suſpecti cōuertūt bonū in malū:nā Hely vidēs Annā nō ꝓferentē vba bene/exiſtimauit cā ebriā eſſe.j. Reg.j. ℣ Phariſe⁹ qui inuitauerat xp̄m vidit mulierē flētem/ſuſpicat⁹ eſt malū/ꝛ murmurauit. Luce.vij. Ali⁹ phariſeus vidit publicanū oratem/ſuſpicat⁹ eſt:ꝛ dixit de eo malū:vt ptz Luce.xviij.

Be ſuſpectione.

De aplīs varijs linguis loquētib⁹ dicebāt iudei/ꝙ erāt ebrij. Act.ij. Barbari vidētes viperā pendentē ad Pauli man⁹/ꝛ nō aliquid mali habentē/crediderūt eū eſſe homicidā/ et magū. Act.xxviij. ¶ Tētat aliqñ de⁹ hoīes/vt ꝓbet ſi ſunt firmi obediēdo/ꝛ credendo: iō dixit de⁹ ad ℣ Philippū. Añ emem⁹ panes/vt mādūcēt ij: hoc añt dicebat tentans eū:nā ſciebat bene ipſe quid factur⁹ eſſet. Joā.vj. Tētat de⁹ aliqñ hoīes in proſperitatib⁹ tpalibus/et ſpūalibus:ſic tētauit populū iſrael in deſerto dicens. Ego pluā vobis panē de celo:colligat vnuſqſq; quātū ſufficere poſſit diebus ꝛc. vt tentem eū/vtrū ambulet in vīs meis. Exo.xvj. Tētat etiā in tribulationib⁹: vt ꝓbet vtrū habeāt patiētiā/vel nō.vñ voluit gētes altenas eijcere de terra promiſſionis/ introducēdo filios iſrael:vt ꝓbaret ſi ei⁹ mādata cuſtodirēt. Judi.ij. Sic̄r de Thob. excecato bī Thob.ij. ꝛ Judic.viij. de predeceſſoribus ꝛ de Job etiā Job.xxij. ℣ Probauit xp̄s ℣ Petrū ambulātē ſupra mare. ℣ Matth.xiiij. ¶ Tētare nō dz hō deū/exponēdo ſe periculis/dicēdo:ſi de⁹ nō pmittit:nō nocebit mihi. Sciebat Dauid ſe regnaturū poſt Saulē:eo qꝛ vnct⁹ erat a Samuele: non tñ ſe cōmittebat diſcrimini:ſed cuſtodiebat ſe:vt decens erat.j. Reg.xxij. Et ſaluator tētatus/vt ſe de celſitudine templi precipitaret/reſpōdit diabolo: nō tentabis dñm deū tuū.ꝛ cōſequēter rñdit ad alias tētationes. ℣ Matth.iiij. Nec tētare etiā debēt obſtinati/ꝛ pctōres tēpus eoꝝ in peccatū perdētes:ſic populus multoties tētauit in corde ſuo. Nūeri.xiiij. Judeis querētib⁹ xp̄o:ſi liceret cēſum dari Ceſari/an nō:vt ipm caperēt in ſermone rñdit:qd me tētatis hypocrite: ℣ Matth.xxij.

Be tētatione boīm ad deū

¶ Tētat diabol⁹ cū fraudulētia:nā ſagaciter ſeduxit Satban/cū incitauit Dauid vt faceret populū numerari.ij. Reg xxiiij.ꝛ.j. Paralip.ij. Sagaciter ꝑcauit diabol⁹ mortē xp̄i:cū incitauit coꝝ Jude/vt traderet eū iudeis. Jo.xiij. ¶ Timut qꝛ nudus erā. Heñ.iij.ꝛ Deutero.xiij. Cōgrega ad me populū: vt audiat ſermonē meū/ꝛ diſcat timere me.ꝛ.xvij. Dñm deū veſtrū qui eduxit ꝛc. ipm timete.

Be tētatione diaboli.

Be tiore dei.

tiij. Reg. xvij. ℟ Psal. ij. Seruite dño in timore. ℟. v. Adorabo ad tẽplũ sanctum tuũ in timore. ℟. xiij. Nõ est timor dñi ante oculos. ℟. j. Machab. iij. Repulsi sunt inimici pre timore: cecidit timor inde super oẽs. ℟ Matth. xxviij. Exierũt cito de monumẽto cũ timore ℟c. ¶ Qui nõ accepit psonã princi. nec cognouit tyrãnũ ℟c. Multi tyrãni sedẽt i throno / cõgregabo aduersum te ℟c. ¶ Uenit sup vos tribulatio. Heñ. xlij. Inuenies cũ / si tũ toto corde q̃sieris: ℟ to. tribu. sustinete eũ. Deut. xij. Cũ venerit sup vos tribulatio / pius ℟ misericors est de⁹. Prouer. j. ℟ Eccli. ij. Aspiciem⁹ terrã: ℟ ecce tenebre tribulationis. Esa. v. Apprehẽderũt nos dolores Hiere. vj. ℟. xiiij. ac etiã. xv. ℟. xvj. Tẽpusq; tribulationis est Jacob. Osee. vj. ℟. xxx. Per multas tribulationes ℟c. Judic. viij. ℟ Psal. xxiij. Multe tribulationes iustorum. ℟ Eccli. lj. ℟. j. Machab. xij. Nos eñ circũdederũt multe tribulatiões ℟c. ℟ Act. xiiij. Per multas tribulatiões opz ℟c. ℟ Rom. v. sed ℟ gloriam̃ i tribulationib⁹ ℟c. ¶ Ueritas alterũ restituit in locũ ℟c. alterũ suspẽdit i patibulo. Heñ. xl. Be veritate. puide de oi plebe ℟c. in quib⁹ sit vitas. Exo. xliij. Rei vitate pspecta ℟c. Percuties habitatores vbis. Deut. xij. ℟ Judi. Aperies rei vitatẽ ℟c. ℟ Thobias. Uiã veritatis nõ deserui. Thob. j. ℟ Psal. v. Qm̃ nõ est in ore eoz vitas. ¶ Solliciti Be vnitate. seruare vnitatẽ / donec occurram⁹ oẽs in vnitatẽ. Epbe. iij. vñ vno peccãte cõtra oẽs ira. Nume. xvj. ℟. xxvj. Be⁹ deus tuus vn⁹ est. Deut. vj. vt dñetur nobis vnus vir. ℟c. Judic. ix. ℟ Thobias oia in te vno babẽtes. ℟c. Thob. x. ¶ Quecũq; vo Be voto. ui reddam. Jon. j. Uir ℟ mulier cũ fecerint votũ ℟c. Nũeri. vj. Cũ votũ vouerisdño deo tuo. Deut. xxiij. Letatusq; est popul⁹ / cũ vouerit. j. Paralip. xxix. Obtulerũt oẽs holocausta ℟ vo. Judic. xvj. ℟ Jon. Timuerũt viri timore magno ℟c. et vouerũt vota. auris zeli audiat oia. Sapie. j. ¶ Qui docet filiũ: fcz in zelũ mittit. Be zelo. Eccli. xxx. Exsurgẽs princeps facer dotũ ℟c. repleti sunt zelo. Act. v. Si zelũ amatur habetis ℟c. nolite gloriari in mũdũ esse aduersus veritatẽ. Jaco. j. ¶ Quare Et finaliter nõ timuisti mitere manũ tuã / vt interficeres xp̃m dñi. ij. Reg. Bñe de⁹ ne auertas bñ de xp̃o. facie xp̃i tui: memẽto ℟c. ij. Para. vj. ℟ Esa. xlv. Hoc dicit dñs xp̃o ℟c. ℟ Dañ. ix. Usq; ad xp̃m ducẽ ℟c. ℟ Matth. j. Joseph virũ Marie / de qua natus est Jesus / qui vocatur xp̃s. ℟ xvj. Tu es xp̃s filius dei viui. ℟. xxvj. Quid vobis videtur de xp̃o: ℟ Luc. ij. Nat⁹ est nobis saluator / qui est xp̃s. ℟ Jo. vj. Et nos cognouim⁹ / ℟ credim⁹: qz tu es xp̃s fili⁹ dei. ℟ Rom. vj. Resurgẽs ex morte finis legis / xp̃s ℟c. ℟ in Psal. lxxxvij. Protector nr̃ aspice de⁹: ℟ respice in faciẽ xp̃i tui. ℟ Threñ. iij. Ante facẽ tuã eñ xp̃s dñs. ℟ Lor. Cũ eñ xp̃s apparuit ℟c. Lor. iij. ℟ Gal. ij. Uiuit eñ in me xp̃s. ℟ Ephe. v. Uir caput est mulieris: sicut xp̃s caput. ℟ Philip. ij.

Secũda pars huius septimi tractatus / est de arte predicandi: in qua tria per ordinẽ videnda Be arte predicandi pars secũda. sunt. Primũ erit de mixtione thematũ a sacra scriptura sumptoz. Scõm̃ a virtutibus. Tertiũ a vitiis. ¶ Primo ergo dicem⁹ de thematibus a sacra scriptura sumptis: que sex decim erũt in numero: ℟ pm̃ q̃ exẽplificauimus de istis / põt exẽplificari de alijs thematib⁹ sacre scripture: nã ars est generalis ad oia. Primũ thema in ordine erit istud. Gloria patri ℟ filio et spiritui sancto. Istud thema põt deduci per camerã b c d. in quarta figura: tamẽ propter probationẽ ℟ declarationẽ diuine vnitatis / ℟ trinitatis / oportet q̃ reducatur in

prefata camera ſm diſpoſitionē prime figure/que deo cōtribuitur iſto modo vi delz ꝙ ſumma vnitas nō eſſet ſumma magnitudo/nec ſumma eternitas/niſi haberet bonā operationē naturalē/infinitā/ꝛ eternā/ꝛ hoc idē p alias cameras voluendo circulos probari pōt:ꝛ nō modo per principia abſoluta/ ſed etiā reſpectiua/ꝛ per alia ſignificata:nā poſtꝫ ſunt plura ſuppoſita per differētiam: oportet ꝙ cōcordent in eadē eſſentia ꝛ gloria:qua fruēdo diſtent infinite ab omni cōtrarietate:ꝛ qz L.ſignificat angelum/pōt ſermociator ampliare ſuū ſermonē/cōſiderando gloriā angelorū/que eſt eniterna/ꝛ gloriātur inter ſe/ꝛ in eſſentia diuina: vt patet in ſcō ſubiecto/qō eſt de angelo. Suo modo pōt de tertio ſubiecto/qō eſt celū/ſignificatū per D.ꝛ etiā per virtutes deſignatas per b c d.vt in alphabeto patēt:ac etiā per vitia/adoptādo oīa ad ſuū ꝓpoſitū: ꝛ ſi vult vlterius multiplicare ſuū ſermonē/iūgat ſcōam camerā/ꝛ tertiā:ꝛ ceteras ad ſuū placitū cōcatbenādo materiā/ꝛ ſic nō pōt ſibi deeſſe materia:immo erit ita copioſus/vt nihil ſupra:ꝛ hoc artificiū iuuat nō modo intellectū/ ſed etiā memoriā:nā quēadmodū quis exiſtēs in aliquo palatio tendit de camera in cameram: ſic et predicator in hac arte:ꝛ ſic eſt memoria localis. ¶ Si vis facere ſermonē de iſto themate. Sanctus/ſanctus/ſanctus.cē.potes venire ad cameram e f g.qm̄ ſm ſuas diffinitiones/quia primo A.cui attribuitur tale thema eſt innocens:vt patet per primā figuram:propterea inquātum eſt pater/habet poteſtatē generandi deum filium:ꝛ hoc ſcit ſuus intellectus/ ꝛ vult ſua voluntas:et ſi non/ſtunc eſſet nocens/et non ſanctus:ſtat ergo vnus ſanctus per deum patrē/ꝛ alter per deum filium/ꝛ alius per ſpiritum ſanctū: et quia in deo poteſtas/intellectus/ et voluntas ſunt idem: ideo tres ſunt vnus deus/ꝛ non multi ſancti/ ꝛ deus eſt innocens/qui non creat ſuperbiam/accidiā/neq; inuidiā:ꝛ ſi vult ſermonē multiplicare/miſceat ceteras cameras cū predicta. ¶ Si vis facere ſermonē de iſto themate. Unum deū habebis.vade ad cameram b c d.ꝛ cōſidera/ꝙ ratio ſumme bonitatis cui attribuitur thema:eſt qō producat ſummū bonū:ꝛ quia ſumma bonitas eſt ſumma magnitudo/ꝛ eternitas:vt patet per primam figuram:eſt ergo ratio ſumme bonitatis/ magnitudinis/ꝛ eternitatis ꝙ producat ſummum bonum infinite magnum/ꝛ eternum:eſt productio ſumma in bonitate/magnitudine/ꝛ eternitate: et ideo nō poteſt eſſe niſi vnus deus:qz ſi eſſent plures dij:vnus alterum impediret:et quilibet eſſet finitus/ꝛ non infinitus:qō eſt pura contradictio:ꝛ etiam ſi eſſent plures dij per eādem cameram iuſticia/prudētia/ꝛ fortitudo eſſent parue virtutes/auaricia/auārē gula/ꝛ luxuria eſſent maxima peccata/qō eſt inconueniēs. ¶ Et ſi vis multiplicare tuum ſermonem/miſce ceteras cameras ad placitū. Iſtud thema ſeruire deo regnare eſt/ potes applicare ad camerā f g h.cum ſic fit/ ꝙ ille regnat qui deo ſeruit cum virtuoſo intellectu/ et virtuoſa voluntate per fidem/ſpem/ et charitatem/ contra accidiam/ inuidiam/ et iram:ꝛ hec omnia ſignificantur per litteras predicte camere:ꝛ vltrā ſignificāt medium/finem/ et maioritatem/quātum/quale/ꝛ quādo/imaginatiuā/ſenſitiuā/ꝛ vegetatiuam:vt patet in alphabeto:qō cordeten⁹ ſcire oportet/aliter quis nō poſſet bene vti hac arte: ꝛ poſtꝫ habet ſignificata/ſcire oīa ad ꝓpoſitū adaptare:ꝛ oīa adinuicē cōcatbenare:ꝛ quia preceptū eſt ſaluatoris noſtri. Dilige dñm deū tuum ex toto corde tuo/ ꝛ ex omni

mente tua/

mente tua: & ex oĩbus viribus tuis: & sic factum est p̃ceptum voluntati/primo quoniã cor est locus/in quo volũtas obiectũ eligit/qõ desiderat/vel odit: & inquantũ dicit ex oĩ mẽte tua/p̃ceptũ factũ est intellectui: et memorie/que volũtatẽ antecedũt: qñ fit mẽs/vt sibi obiectũ eligat: & inquãtũ dicit/ex oĩbus viribus tuis/p̃ceptũ multiplicat in multiplicatiõe aiaꝝ: que sunt imaginatiua/sensitiua/& vegetatiua: et per cõsequẽs in elemẽtatiua/inquantũ ala bz potestatẽ in elemẽtis: et qz scõm p̃ceptũ pendet ex primo/inquãtũ dicit. dilige proximũ tuuz sicut teipm: ideo multiplicari potest in predictis: vt primo dictũ est: cũ ita sit q̃ hõ sit amabilis/iquãtũ oẽs p̃dicte potẽtie sunt amabiles/ q̃ in boĩe relucẽt: et sic hõ nõ põt deũ diligere/& amare: nisi p̃dicto modo ei seruiat: et qz ex amore dei amor proximi nutrit/corroborat/& augmentat/ergo &c. et sic adiũgẽdo alias cameras multiplicabis sermonem. ¶ Si vis aũt facere sermonẽ de isto themate. et hõ factus est/potes ipsum applicare ad camerã b f g. cũ ita sit/q̃ de⁹ sciat illam creaturã/que potest esse magis bona/magis magna/magis amabilis: & magis virtuosa/q̃ dari possit: et si illã scit/et intelligit: ergo eã amat: & diligit: que quidez creatura est x̃ps benedict⁹/quo ad suã naturã bũanã/quã de⁹ verbũ assumpsit/et de ipsa homo factus est in se/et si nõ fuisset factus homo/sciret creaturã magis bonã/magis magnã/magis amabilẽ/et magis virtuosam/& voluntas dei nõ amaret illã: & iõ foret intellect⁹ dei magis bonus/magis magnus/ & magis virtuosus per intelligere/q̃ voluntas per amare: qõ est impossibile/et cõtra diffinitiões A & bonitatis/iusticie/fidei/spei &c. & de hac materia habes i scõa parte quinti tractatus p totã tabulã ad longũ. ¶ Si vis sermonẽ facere de isto themate. in principio creauit de⁹ celũ & terrã: applica ipm thema ad cameram b i. quoniam si mundus foret eternus: tãtũ eternalis foret in duratione/ira & mendacium/quantũ diuina eternitas/virtus/et veritas: qõ est impossibile: & contra diffinitiones camere: et de hac materia habetur inferius in prima parte noni tractatus. ¶ Si sermonem vis facere de isto themate. petite/& dabitur vobis/vade ad cameram b g h. cũ ita sit/q̃ volũtas dei sit bona/virtuosa/et iusta: et i ipa valeat hõ spẽ habere: eo qz ipsa est charitas/& contra auariciã/inuidiam/ & irã/potes ergo cognoscere/q̃ si petis cum virtute/dabitur tibi: ideo requiritur intentio bona. ¶ Si vis predicare per istud themа. in principio erat verbum/vade ad cameram b f g. & accipe A. in prima figura scõm eius dispositionem: & habebis summam operationem eternam virtualiter intellectam: et nõ potes dicere q̃ in principio eterno pater nõ intellexerit verbũ/qui est deus filius eternus virtualiter intellectus: et si non intellexisset filium eternum/intelligeret suas dignitates otyosas/& vacuas/et nõ virtuosas: quoniã essent de genere accidẽ/quod est impossibile: est ergo intelligẽda autoritas illa/q̃ in principio id est essentia diuina que est principium quo & radicale erat verbũ/id est filius: quẽ pater in eadẽ essentia/et non extra ab eterno & eternaliter genuit. ¶ Si vis sermonẽ facere de isto themate/qui negauerit me coram hominibus: ego negabo eum coram patre meo. vade ad cameram b f i. quoniam iustum est/et illa iusticia bona est/q̃ qui negat veritatẽ fidei: priuetur a deo patre: et ab eius summa veritate/magnitudine &c. cum ita sit/q̃ ille scit fidem/ex qua est auarus/accidiosus/et mendax

q̄ priuetur ſummo bono:ꝛ q̄ habeat ſummum malū:et ſi vis multiplicare ſermonem:miſce ceteras cameras cum ſupradicta. ¶Si vis ſermonem facere de iſto themate. ¶Petre amas me? dñe tu ſcis/quia ego amo te:paſce oues meas: vade ad camerā d e f g i.et ad camerā b c e. et ad camerā d b i.et miſce cameras ꝛ ſignificata literarū : et cognoſces quantum amat deus:et vult q̄ eccleſia ſuū populum diligat :et eundem illuminet de veritate et virtutibus: nam quando dicit/q̄ deus ſcit:q̄ eum diligit in perſona ſuorum ſubſequentium ſeu ſucceſſorum loquitur :quibus predictum preceptum/diliges deum tuum ꝛc.factū eſt:ꝛ per conſequens omnibus ſubditis:et tanto plus ſummo pontifici :quanto plus poteſt deſeruire/q̄ aliquis alius:et ſic de cardinalibus / ꝛ alijs gradibus deſcendo dici poteſt:nam ſicut ignis qui ſcōm curſum naturalem vult q̄ piper qō eſt in quarto gradu caliditatis plus calorevtatur/q̄ cinamomum : quod eſt in tertio gradu caloris:et cinamomum q̄ feniculus:qui non eſt niſi in ſcōo gradu caloris :et feniculus q̄ aniſium:quod non eſt niſi in primo gradu caloris : ſic et perſone communes quanto ſunt in altiori gradu:tanto plus obligate ſunt ad obſeruandum precepta dei:ꝛ plus ſunt inobedientes ſi ei nō obediant/q̄ perſone que non ſunt communes :ideo precepit deus ſummo pontifici/q̄ deum diligat ex toto corde ſuo:et ſic eſt factum voluntati(vt predictum eſt)ſub qua plures ſunt volūtates:aut debent eſſe ad obediendum volūtati ſuperiori : et voluntas ſummi pontificis eſt magna intenſiue et extēſiue:et quia dixit deus/q̄ de tota ſeipſa eū diligat/in hoc fecit mandatum toti poteſtati voluntatis/et toti magnitudini ꝛc.debet ergo oē bonū diligere/qō diligere pōt:ꝛ ſic patet quomodo voluntas pape eſt obligata ad amandum quantum poteſt bonorem dei/ꝛ vtilitatem ſui populi:et ſic de predictis alijs potentijs dici poteſt:et ſuum ſermonē ampliare. ¶Si vis ſermocinari p iſtud thema /qui crediderit:ꝛ baptiſatus fuerit ſaluus erit.recurre ad cameram f h i.et applica ſignificata literarum ad themā propoſitum : quoniam per f.cognoſces q̄ nemo eſt dignus q̄ ſaluetur permanens mendax contra fidem : et ſine virtutibus / et exiſtens inuidus : et otioſus cū ſit ita / ad deum nequit homo venire ſine credere/aut intelligere veritatem. ¶Si vis predicare de iſto themate/qui non eſt mecum:cōtra me eſt/vade ad cameram f g b.et habebis notitiam per f.q̄ homo accidioſus/qui non vult cognoſcere/et credere deum/nec eius operationes/deū non diligit:nec opera :et eſt inuidus /et iratus contra deum et fidem /per contrarium cognoſce hominem / qui eſt cum deo/videlicet ſi vis amare/et intelligere deum virtuoſe: et eius operationes/et multiplicare ſanctā fidē catholicam. vlterius potes tuum ſermonē multiplicare per alia ſignificata predictarum literarum/et voluēdo circulos aliarum camerarum. ¶Et ſi vis ſermonem facere de iſto themate .niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit /ipſum ſolum manet/recurre ad cameram b f g.per b.cognoſces q̄ homo debet facere bonum/ideſt bonas operationes/que ſunt per iuſticiam/fidem/et ſpem/et intellectus oſtendit voluntati quid eligendum /et diligendum ſit:videlicet habere fidem /et ſpem in deum:et debes eum diligere ſup omnia :quia omnibus preeſt in bonitate/magnitudine ꝛc.et ſi non facis id quod naturaliter tuus intellectus indicat:et bonitas nature exci-

tat secundum veram iusticiam/fidem/et spem/principia tua naturalia depra-
uabuntur:et remanebunt absq; fructu vestita auaricia/accidia/et inuidia: et
sic in inferno eternaliter morientur. ¶ Si vis facere sermonem istius thematis
hoc est corpus meum: vade ad cameram b c f. ꝛ ad cameram c g i. ꝛ misce eosdē:
ꝛ cognosces ꝙ deus habet summam potestatem per primam figuram: qui quā
do vult operari/supra cursum nature operatur de bonitate creata ad placitū/
cum sit in potentia obedientiali: ad illa q̄ nō implicant cōtradictionē: sz sacra-
mentum altaris nō implicat cōtradictionem: ideo per medium ipsius pōt de⁹
participare cum homine iusto/prudenti/et fideli ꝛc. et ideo est necessarium sacra
mentum: vt deductum est in tertia parte sexti tractatus. ¶ Si vis facere sermo
nem de isto themate/pater noster qui es in celis/vade ad cameram b e f. ꝛ ad ca
meram d g h. et facies mixtionem literarum/et cognosces/ꝙ deus est pater/fi-
lius/et spiritus sanctus per suas dignitates: vt non sit otyosus in suis dignita
tibus: et cum Jesus Christus dixit: pater noster qui es in celis/significauit ꝙ
deus est pater: et ꝙ ipse est deus filius: et etiam est filius homo per creatio-
nem nostre domine sancte Marie virginis glorioſe: quoniam si non foret: non
potuisset dicere virtuose/et bene/pater noster pluralitatem indicando. ¶ Si
vis sermonez facere de isto themate. Aue Maria gratia plena. recurre ad came
ram b c d. et ad cameram f g h. et cognoscere poteris per significata camerarum
quod salutatio/quam Angelus Gabriel fecit domine nostre/que concepit fi-
lium dei/inquantum in ipsa factus est homo/fuit conceptio per summam
bonitatem/magnitudinem/ꝛ durationem/et per magnam fidem/iusticiam/et
fortitudinem domine nostre facta etiam per per magnam sapientiam/volun-
tate ipsius: et virtutem/fidem/spem/et charitatem/et etiam fuit facta cōceptio
illa propter hoc/vt filiꝰ dei bene/magnifice/durabiliter/intelligibiliter/volunta
rie ac etiā virtuose participaret per naturā/iquātū homo cū oī creatura. ¶ Vi-
rimus de xxdecī thematibꝰ sumptis a sacra scriptura: et ostendimꝰ modum per
quem homo potest miscere: et applicare eadem themata ad cameras figura-
rū huius artis: et per talem artem poterit homo applicare omnia themata sa De themati-
cre scripture ad cameras huius artis miscibiliter/et talem generalitatem quis bus virtutū.
posset cogitare: aut fari? certe auro cōparari nō dz. ¶ In hac parte sunt thema
ta virtutum: nam si vis predicare de iusticia/accipias istud thema: quia deus
est iustus: habe iusticiam: et vade ad cameram b c d. et ordina tuum sermonem
sm illam cameram: et poteris probare/ꝙ deus habet iusticiaz naturalem per
suas dignitates in prima figura/per quam iusticiam agit ita magnuz opus in
sua essentia sue summe bonitatis/magnitudinis/eternitatis/et ceterarum sua
rum dignitatum: quanta est sua existentia: ꝛ ideo potes intelligere operationē
per trinitatem diuinarum personarum: et etiam per iusticiam/prudentiam/et
fortitudinem/ꝙ populus tenetur honorare deum cum virtutibus contra ava-
riciam/gulam/et luxuriam: et si vis augmentare sermonem: misceas cum di-
cta camera significata camere e f g. et recurre etiam ad tertiā partem octaui
tractatus/q̄ est de virtutibus. ¶ Si vis facere sermonē de prudētia: recipe istud
thema/quoniā deꝰ diligit in te prudētiā: et applica sermonem ad cameram c f g.

ꝛ secundum illius camere significata fac sermonez cuꝫ dignitatibus dei/eas ap
plicando ad propositum:vez cum magnitudine/sapientia/ꝛ voluntate/prude
tia/fide/ꝛ spe/contra gulam/accidiam/ꝛ inuidiam.Si vis sermonem facere de
isto themate.habeas fortitudinem propter ea/quia deꝰ fortis est/ꝛ applica ser
monem ad cameram d g b.ꝛ suscipe significata literarum/propter ea/vt cum ra
tione/ꝛ fortitudine/voluntate/spe/virtute/ꝛ charitate seruias deo contra lu
xuriam/accidiam/ꝛ iram.¶Si vis formare sermonē de isto themate /quia deꝰ
vult ꝙ tu habeas temperantiam: habeas ergo eam:vade ad cameram b e f.et
misce significata literarum:et de illis significatis fac sermonem/propterea/vt do
ceas populum/et vt sciat:ꝛ possit deo seruire cum bonitate/potestate/intellectu
et iusticia/temperantia:ꝛ fide/contra auaritiam/superbiam/ꝛ accidiam.¶Si
vis sermonem facere de fide/accipe hoc thema.qui crediderit/ꝛ baptisatus fue
rit/saluus erit:qui vero non/condemnabitur:vade ad cameram f h i.vult enim
deus quod vnusquisqꝫ habeat fidem veram:in ipsum vero habeas fidem /vt
de ipso cognoscas veritatem cum intellectu / virtute /veritate/fide/charitate:
vt sapientia seruias deo contra accidiam/iram/ꝛ mendacium.¶Si vis sermo
nem componere de spe/accipe istud thema.quia deus amat in te spem: habeas
ergo spem:vade ad cameram g h i.ꝛ secundum significata literarum cognosces
modum per quem cum voluntate/virtute/ꝛ veritate/et cum spe/ charitate et
sapientia seruias deo contra iram/inuidiam/ꝛ mendacium.¶Si vis sermoci
nari de charitate/recipias hoc thema.quia deus est charitas:ideo tu summe di
ligas/habeasqꝫ charitatem/ vade ad cameram b g h.ꝛ secundum literarum si
gnificata inuenies qualiter homo diligere debet deum cum bonitate/ insticia/
voluntate/spe/veritate/ꝛ charitate:ꝛ postea se et proximum suum contra ava
ritiam/inuidiam/ꝛ iram.¶Si vis facere sermonem de sapientia/accipe istud
thema.quia deus est sapientia :habeas ergo tu sapientiam:et recurre ad came
ram f g i.ꝛ secundum significata literarum cognosces modum/per quem scies
declarare populo thema :ꝛ ordinare tuum sermonem/secundum illam vez sa
pientiam/ꝛ secundū intellectum/voluntatem/veritatem/fidem/spem /ꝛ sapien
tiā/cōtra accidiā/inuidiā/ꝛ mendaciuꝫ.¶Demonstrauimꝰ modū scōz qnē ser
mocinatoꝛ bene ꝛ clare sciat predicare de virtutibꝰ scōm sua themata/ꝛ diffini
tiōes:ꝛ si voluerit multiplicare sermonē/misceat virtutē cū virtute:ꝛ de duabꝰ
virtutibꝰ pōt facere vnū sermonē ꝑm ꝓdictū modū.¶Si vis ꝓdicare ꝛ sumere
themata de vitijs/suscipe istud thema.qm̄ deꝰ auaritiā nō diligit:iccirco nō ha
beas auariciā:ꝛ vade ad camerā b c d.ꝛ cognosces p ꝑmā figurā/ꝙ deꝰ amat lar
gitatē/iusticiā/prudentiā/ꝛ fortitudinē:ꝛ odit auaritiā/gulā/luxuriā:ꝛ insticia
prudentia/fortitudo se sustinent cōtra predicta vitia:vt ptz p diffinitiones ea
rum.idē dicendum est de gula/quā deus non diligit per cameraz c d e.nec pcōse
quēs tu eā diligere debes.¶Si vis sermonē facere de isto themate: qꝛ odit deꝰ
luxuriā:iō in tuo amore nō habeas eā:vade ad camerā d e f.ꝛ sume significata/ꝛ
diffinitiōes eoꝝ:ꝛ de his fac sermonē:ꝛ dabis notitiā de quiditate dei /fortitudi
nis/ꝛ tempantie/fidei/ꝛ etiā de quiditate luxurie/supbie/ꝛ accidie.¶Si vis ꝑ
dicare de supbia:assume istud thema:qm̄ deꝰ odio bz supbiam:tu nō efficiaris

De thematibus vitioꝝ.

ſuperbus: et vade ad cameram c f g. et accipe ea que tibi litere ſignificant: ⁊ ſm illa fac tuum ſermonem. ¶Si vis facere ſermonem de iſto themate: quia de⁹ accidiam odit: tu illam minime habeas: vade ad cameram f g b. ⁊ fac tuum ſermonem ſecundum ſignificata literarum. ¶Si vis ſermonem facere de inuidia/ ſume iſtud themа/quia deus inuidiam odio habet: tu non habeas inuidiam vade ad cameram g b i. et ſecundum ſignificata fac ſermonem. ¶Si vis ſermonem facere de ira /accipe iſtud themа: quia deus irā odit/tu nō habeas irā/ vade ad cameram b h i. et per ſignificata literarum cognoſces et eorum diffinitiones: ꝙ deus/iuſticia/charitas/et ſapientia ſunt contra auariciam /iram/⁊ mendacium ⁊c. ¶Si vis predicare de mendacio/ſuſcipias iſtud themа/ quia deus odio habet mendacium: iccirco non ſis mendax: vade ad camerā f h i. et accipe illius ſignificata: ⁊ de illis vna cum themate fac materiam ad tuum ſermonem: et oſtende quid ſunt virtutes: et quid vicia: et quomodo creſcunt et decreſcunt ſui actus: et quomodo deus et virtutes habent concordantiam contra peccata: et quomodo vitia concordant contra deum: et virtutes: et omnia iſta inuenies in tertia parte octaui tractatus. et licet predicta themata de virtutibus: ⁊ vitijs formaliter nō ponant i ſacra ſcriptura/poſſunt tñ elici ex ea/⁊ rōnib⁹ neceſſarijs probari. de articulis fidei et ſeptem ſacramentis habetur in ſuperioribus.

De decem p̄ceptis.

REſtat ſolummodo hac tertia parte de decē p̄ceptis legis/et de ſeptē donis ſpūs ſancti/et ſeptez operibus miſericordie aliquid dicere: vt predicatores completam habeant materiam ī hoc opere Quāꝙ decē ſint p̄cepta legis: vez vnū deū colere/ diem ſabbatū ſeruare: nomen dei inuanū non accipere/ patrem ⁊ matrem honorare: falſum teſtimonium non perhibere/non furari/non occidere/non luxuriari/non concupiſcere vxorem alterius/non concupiſcere rem proximi/verunta men multa alia precepta ſub iſtis decem intelliguntur: et iſta decem precepta applicari poſſunt ad duo precepta/que dominus Jeſus Chriſtus dixit: cum ab eo querebatur: quorum primum eſt. dilige dominum deum tuum ex toto corde/ et ex omni mente tua'/et ex omnibus viribus tuis. Secundū eſt. dilige proximū tuum /ſicut teipſum: et hec ſunt ab omnibus ſeruanda/cum iam pridem premonuerit/ac dixerit cēſura diuina /ſi dereliquerint legem meam: et in iudicijs meis non ambulauerint: ſi iuſtificationes meas prophanauerint: et precepta mea nō ſeruauerint: viſitabo in virga facinora eorum/et in flagellis delicta eorum: nam dicit ſcriptura. dominum deum tuum adorabis: et illi ſoli ſeruies. ⁊ ſic vnum videt tantū principiū omnia alia continere: vnde xp̄s. qui habet mandata mea et obſeruat ea: ille eſt qui diligit me. Auguſtinus. nemo precepta ſeruat: qui nō diligit: et nemo diligit: niſi qui ſeruat. Gregorius. de dilectione quaſi de ſingulari mandato dominus loquitur: quia omne mandatum de ſola dilectione eſt ⁊omnia vnum preceptum ſunt: nam dilectio dei cauſa dilectionis noſtre eſt: ſed non econtrario: licet in dilectione proximi includatur dilectio dei: dum tamen fit ex gratia: quia talis approbatur a deo: ideo dicit xp̄s. diliges deum tuum ⁊c. non dicit time/ſed dilige: vñ Chryſoſtomus/timere eſt ſeruorum: diligere filiorū.

ex toto corde/ideſt intellectu ſine errore:z tota aĩa tua:id eſt tota voluntate ſine cõtrarietate:z tota mẽte ideſt memoria/ſine obliuione.Auguſtinus.deũ ex toto corde diligere preceperis/vt omnes cogitationes tuas ex tota anima et omnem vitã tuã ex tota mẽte tua:vt oẽm intellectũ tuũ in illũ cõferas:a quo habes ea q̃ cõfers.¶Itẽ i eccliaſtico.glorificate dñz quãtũ poteſtis/ſupualebit adhuc.Auguſti.dñe minus te amat/qui propter te nõ amat.Gregori⁹.p amorẽ dei amor p rimi gignitur:et p amorem primi amor dei nutritur:de hac etenim lege veritatis voce dicitur/hoc eſt preceptum meuz:vt diligatis inuicem.et ꝑ Paulus.plenitudo legis dilectio.¶Item/inuicem onera veſtra portate:et ſic adimplebitis legẽ xpi: nã legis initiũ dilectio dei eſt et primi.vnde Johãnes.chariſſimi diligamus inuicem:qz charitas ex deo eſt:et oĩs qui diligit ex deo natus eſt:ſic debemus deum ꝑmo totis virib⁹ diligere:z ꝙſequẽter nos adinuicẽ:z hoc eſt ſummũ bonum appetere:hoc eſt bene viuere:vt nihil ſit aliud/ q̃ toto corde/tota aĩa/tota mẽte deũ diligere/a quo exiſtit/vt incorruptus in eo amor/atq; integer cuſtodiat:qõ eſt tẽperantie:z nullis frãgat incõmodis:qõ eſt fortitudinis:nulli alij ſeruiat/quod eſt iuſticie:vigilet in diſcernendis rebus:ne fallacia paulatim doluſq; ſubrepat:quod eſt prudentie:hec eſt bois vna pfectio:qua ſola impetrat vt veritate z ſinceritate perfruatur:nõ ergo debemus poſcere premium/anteq̃ mereamur accipere.hec Auguſtinus in libro de moribus eccleſie.z i eodẽ.hec eſt vita eterna:vt cognoſcant te verum deum/et quẽ miſiſti Jeſum Chriſtum/qd queſo niſi vt eũ ipſum quẽ cognoſcere volumus/plena charitate diligamus:qd inter ipſos homines:nullum ne eſſe amoris vinculum debet:immo vero debet vt nullus certior gradus ad amorem dei fieri poſſe credatur/ q̃ hominis erga boiem charitas:iuxta illud ꝓuerb tũ.dilige s primũ tuũ/ſicut teipm:te aũt ipſe ſalubriter diligis:ſi pl⁹ q̃ te diligis;deũ:qõ ḡ agis tecũ/id agẽdũ cũ proximo eſt:nõ eñ eũ diligis tanq̃ teipſuz:ſi non ad id bonum ad quod ipſe tendis/adducis: quid enim homini boie propinquius:et de hac materia vide librum de icarnatione verbi.Sunt enim ſeptem dona q̃ ſpiritus ſanctus donat/iſta.ſapientia/intellectus/conſilium/fortitudo/pietas/ſcientia/et timor domini:iſta ſeptem dona poteſt predicator applicare predictis cameris:et per talem modum oſtendere populo:qualiter ſpiritus ſanctus largitur virtuoſis ſua dona/et non peccatoribus.¶Septem opera miſericordie ſunt hec.pauperes paſcere:et eiſdem potum preſtare:eoſq; veſtire:et ipſos boſpitari:infirmos viſitare/carceratos cõſolari/mortuos ſepelire.iſta ſeptem opera miſericordie poteſt ſermocinator applicare cameris predictarum figurarum:et diuerſificare ſermones adlibitum ita q̃ ſi eſt bene exercitatus in arte/nihil ei poteſt deficere in quacunq; materia velit predicare:nam per predictas autoritates vtriuſq; teſtamenti in primis habet materiam amplam/et ſpacioſam:et per artem/que fecunda eſt/quicqd ſpeculationis dici poteſt:et non modo quo ad ſcientias ſpeculatiuas:ſed etiã practicas:nam ſi eget aliquo de trinitate diuina et perfectionibus in ea/ad primam figuram recurrat/et ſi aliquo de creatione mundi:ad tertiaz figuram/in qua implicite cõtinentur omnia ſubiecta creata:et explicite in diſcurſu operis ac etiam virtutes/et vitia:et omnia ſignificata per literas predicti alphabeti.

De ſeptem opib⁹ miſericordie.

Diuersorum enim artificū diuerse sunt cōsiderationes/teste Aristotele. In isto octauo tractatu ꝓpositū cōsiderationem cuiuslibet artificis assignare. ¶Pro cuius euidentia est notandum ꝙ scientia largo modo eam sumendo/diuiditur in tres partes: videlicet in scientiam sermocinalez/naturalem/et moralem/et quelibet subdiuiditur in tres partes: vt sermocinalis in grāmaticam/logicam/et rhetoricam. ¶Naturalis/sumendo tamen naturam largo modo/videlicet tam ꝑ natura naturante/q̄ naturata/aut transcendenti diuiditur in naturalem philosophiam/metaphysicam/ꝛ theologiaz. ¶Moralis diuiditur in ethycam/politicam/et iconomicam: et quia de prioribus prius agendum est: ideo de consideratione grāmatices primo videamus: cum ipsa presupponaꝫ ab omnib⁹: quā intendimus non propter se: sed propter scientias fundatas in ea. vnde Aristoteles primo peribermenias. veruz presupponit cōgruū: nam si scientie fundate essent in alio idiomate: vz teutonico/vel gallico: et sic de aliis: opus esset illud idioma addiscere non propter se (vt predictum est) sed propter scientias in eo fundatas: ideo purus grammaticus purus asinus nuncupatur: et dicitur propter nonnullos/qui totū tp̄s etatis terunt in grāmatica/et poematibus: et inde presumunt sacram scripturam exponere: et doctores sctōs interpretari: quorum expositio vt in pluribus corrumpit textum: ꝛ in multos errores tales incidūt: ideo bonuz esset/vt ecclesia prohiberet poetas legere: demā daretq̄ eos oio extirpare. Et si dicas/ꝙ tūc tota grāmatica destrueretur: cū eorū autoritate approbetur/corroboreturq̄: dico ꝙ immo eorū positione destruit vt patet clare in figuris: que vicia contra grāmaticā sunt: vt ipsimet poete asserūt: et etherodyta q̄ causa metri/et euphonie inuenta sunt: noue cōtra rationē naturalē est/ꝙ vnū nomē appellatiuū/ꝛ cōe plurali numero careat: aut ꝙ vnū i singulari significet/ꝛ aliud i plurali: vel ꝙ i singulari sit vni⁹ generis/ꝛ i plurali alteri⁹/cū ab ea dē ꝓprietate sūpta sit significatio illi⁹ nois tā i singulari/q̄ i plurali/idē dicēdū ē de verbis irregularib⁹: et de verbis habētib⁹ plura ꝑterita/aut supina: cum vnum sufficiat ad significādū talē actū: et sic frustra fit per plura/qō fieri ꝑt p' pancioza/teste Aristo. j. phyſico ꝛ: ſz hoc factū ē cā metri/videtes eñ ꝙ vnū ꝑteritū vel supinū nō valebat ingredi metrū: aliud effinxerūt: ꝛ alius aliud/ꝛ sic inuenta sunt in eoꝝ scriptis plura: ꝛ qz dato vno incōueniēti plura cōtingūt/iccireo qz plura ab ipis poetis assignaꝫ ꝑterita ꝛ supina: ꝛ cū ser tpa formentur a ꝑterito pfecto/et participia aliqua: ꝛ nomina verbalia a supino variabunt ꝑm eoꝝ varietatē ꝛ diuersitatē: qō p cameā b c d. ē malū magnū: ꝛ durabile: nisi aliūde puideaꝫ: ide illud ¶Pauli. erit eñ tp̄s q̄ sanā doctrinā non sustinebūt: sed ad sua desideria coaceruabūt sibi magistros auribus pruritentes a veritate auditū auertēt: ad fabulas conuertentur. ꝛ nunc est illud tempus: ideo nimirum si cottidie pullulant in ecclesia dei errores: cum nullus sit q̄ eos extirpet: et si sunt qui possent: oppressi tamen actu pessimo voluntatis ambitionibus: et partialitatibus incordinatis sinunt fidem catholicam pati detri-

De cōsideratione cuiuslibet artificis.

De cōsideratione grāmatici.

mentum. de his alibi. Ad noſtrum igitur redeũdo propoſitũ/grãmatic⁹ cõſide-
rat principaliter oratione ſub rõne cõgruitatis: et q; duplex eſt grãmatica: ſpecula-
tiua vez/et practica: ſpeculatiua ỹſaĩ circa modos ſignificãdi abextra tã eſſentia-
les/q̃ accidẽtales: et a tali ꝛgulaĩ poſitiua/ſeu regularis: et nõ a poeſi (vt aliq vo-
lũt) et talis grãmatica ſpeculatiua deſtructa eſt a noĩalib⁹: ſz neceſſario oportet
Be grãmati ca ſpecuati- ua. q; reſtituaĩ in ꝑſtinũ ſtatũ: aliter grãmatica poſitiua (q̃ cõſecutiue ab ea depẽdet)
deſtrueret: et in priuationẽ deueniret: nã grãmatic⁹ ſpeculatiu⁹ bz imponere vo-
ces ad ſignificandũ ſub modis ſignificãdi deſignantib⁹ proprietates circa res ip-
ſas ſignificatas ꝑ tales voces: nã ab eis accepit modos ſignificãdi: vez modum
actiue ſignificatiõis/paſſiue/neutralis/ſubſtãtiue/adiectiue/ꝓprie/vel appellati-
ue/primitiue vel deriuatiue ꝛc. vñ Augu. i primo de doctrina xp̃iana ſic ingt. ne-
mo eñ vtiť verbis/niſi aliqd ſignificãdi gr̃a: ergo añ oẽm modũ eſſentialẽ et acci-
dentalẽ/generalẽ et ſpecialẽ oportet eſſe aliq̃ ſignificatũ/a quo reddaĩ vor ſigni-
ficatiua: q̃ aũt ſignificet/hoc bz ex ſuo ſignificato: nã iuxta hoc cõſiderat logicus
q̃ hoc q̃ eſt bõ/ſpẽs eſt: et gen⁹ eſſe nõ põt: hui⁹ ratiõe accipiẽda ex pte rei ſigni-
ficate nõ põt accipi ex pte vocis/vt ptz: qm̃ a qua ꝓprietate rei accipit dialeticus
intẽtionẽ vniuerſalis: ab eadẽ accipit grãmatic⁹ modos ſignificãdi noĩs appel-
latiui: et ſic de aliĳs: eſt ergo valde neceſſaria grãmatica ſpeculatiua ꝓpter rõnes
Be grãmati ca poſitiua. aſſignatas/eſt alia dicta poſitiua/que in ꝑceptis et regulis poſita eſt: de qua in
principio habeť: et in ea ponunť oĩa neceſſaria (dimiſſis oĩbus ſupflnis) que ad
orationẽ cõgruã ſeu ſermonẽ cõgruũ faciũt: qua longe plus faciet vn⁹ in trib⁹
menſib⁹/q̃ in trib⁹ annis inſtruct⁹ in via cõi: hoc exptz eſt. pmanent nõnulli p
totã vitam in grãmatica: et adhuc eã adipiſci pfecte nõ valẽt: vt recitat Boeti⁹
de Jotario/qui triginta annis ſtuduerat in grãmatica: et i fine neſciebat Eneas
cui⁹ generis eſſet. multi ſunt/q̃ ꝑdunt officiũ capiẽdi ꝓficiẽdi q̃/et ſic manẽt aſini

Be cõſidera tiõe logice. Onſiderat logic⁹ ſcõas intẽtiones primis iũctas: et q;
oẽs ad argumẽtũ tanq̃ ad finẽ ordinanť: iõ
argumẽtũ ſub rõne vtibilitatis ſubiectũ logices aſſignať: cui oẽs cõ
ditiões ſubiecti attributiõis cõueniũt: nã ipſum eſt principaliter i logi
ca prio intẽtus: quo bõ tãq̃ inſtrumẽto vtiť i aliĳs ſciẽtĳs: nã intellect⁹ nõ geſcit i
ſcõis intentiõib⁹/ſz in veritatib⁹ primarũ intẽtionũ: et q; nõ põt attĩgere res ſci
biles abſq; inſtrumento: cũ eas portare nõ poſſit in diſputatiõe/vtiť (ſcõm Ari
ſtotelẽ prio elenchorũ) termis ꝑ reb⁹: et q; ꝓpoſitiões cõſtãt ex termis: et argumẽ
tum ex ꝓpoſitionib⁹/argumẽtũ ipm̃ eſt illud inſtrumẽtũ q̃ q̃rim⁹: et quo verũ
a falſo diſcernim⁹: nã ſcõz Ariſtotelẽ ſcõo Methaphyſices: dialetica eſt ãdam
vniuerſalis via in oĩbus ſcientĳs: et eſt mod⁹ ſciẽdi in vnaquaq; ſciẽtia: in ſe tñ
eſt ſcia: et talis eſt p actũ cõparatiuũ intellect⁹ noſtri cõparantis vnã rẽ ad aliã: et
eſt ars ab arcẽdo dicta: qm̃ vnico termino, inumerabiles res ad extra correſpõ-
dẽt: vt ptz i iſtis terminis. gen⁹/ſpẽs/differẽtia/ꝓpriũ/accidẽs/indiuiduũ/ſubie
ctũ/predicatũ/oõo ꝛc. primo gen⁹ dictũ eſt a gñalitate ſcõz ethimologiã vocabu
li: nã intellect⁹ obiectãs aliquã rez plurib⁹ rebus cõicabilẽ: q̃ quidẽ res adhuc
ſunt plurib⁹ reb⁹ incõicabilib⁹ cõicabiles/vocat talẽ rem cõez et generalẽ gen⁹: et
oẽs eius ſubiectiões immediatas ſpẽs/et res incõicabiles contẽtas immediate

ſub ipis ſpē b⁹ vocat terminos ſingulares:ꝛ ſic de alijs ſuo mō dici pōt:ꝛ qz vna ꝛ eadē diffinitio gñis ſiue ſpeciei ꝛc.plurib⁹ cōuenit:hac de cauſa ars dicta eſt:ꝛ ſic artificialr arguēdo ab actu ſignato ad actū exercitū eſt bona ꝯſtia:vt ſpēs p̄dicaꝫ de plurib⁹ differentib⁹ numero:ergo ſortes eſt hō:petr⁹ eſt hō:brunellus eſt aſin⁹:aliſan⁹ eſt equ⁹:ꝛ ſic de infinitis dici pōt:et iā genus predicatur de pluri b⁹ differētib⁹ ſpē:ergo hō eſt animal:leo ē animal:albedo ē color:rubedo eſt co lor:ꝛ ſic de alijs ſuo mō.Et ſic ſcōa intētio nil aliud eſt/ꝙ ſecūdarius cōcept⁹:quē habemus de re:et res cōſiderata in ſe phyſice/aut metaphyſice eſt prima intētio qz primarius cōcept⁹ eſt:vt verbigratia/cōſidero ens in ſe inquātū ens:nō habē do aliū reſpectū:tūc pria intētio eſt:ſecūdario cōſidero ipm:vt eſt vnū verſatuz in plurib⁹:vcz ī ente ifinito:ꝛ ī ente finito:ꝛ tūc ei attribuo hanc ſcōaz intentionē/q̄ eſt vniuerſalitas/ratione cui⁹ dicit vniuerſale:ꝛ qz plura ſunt vniuerſalia/ a quibus ipſum differt:tñ qz obiectiue trāſcendit oīa:ideo voco ipm trāſcēdens:ꝛ qz eſt dictio ſignificatiua/ex qua ꝓpoſitio cōſtituit/vel cōſtitui pōt:voco ipm termi nū:ꝛ qz eſt termin⁹ in ꝓpoſitiōe añ copulā/voco ipſum ſubiectū:et qñ eſt termi nus poſt copulā poſit⁹/tūc voco ipz p̄dicatū ꝛc.vtit ergo logic⁹ his ſcōis ītētiōi bus iunctis primis/ꝛ etiam abſolute ſcōis/vcz quādo vna ſcōa intentio de alia predicaꝫ:vt vniuerſale de genere/ſpecie/ꝛ differētia ꝛc.vel gen⁹ de genere genera liſſimo ꝛ ſubalterno:ꝛ ſpēs de ſpē ſpecialiſſima ꝛ ſubalterna:ꝛ ſic de alijs ſump ptis ſimplr ꝓ ſcōis intētionib⁹:ꝛ ſic nō oē vniuerſale exiſtit extra ītellectū/ſicut vniuerſale qō predicaꝫ de reſpectib⁹ ratiōis/ꝛ entib⁹ diminutis:nec dicit aliquā antecedētiā cōtrabibilē ad illa/de quib⁹ predicaꝫ:ſed ſolū vnā vnitatē cōuenī tie/que aut nihil eſt/aut poſterior eſt:de quib⁹ p̄dicaꝫ.itidē eſt dicēdū de artificia libus.vnde Ariſtoteles.iij.Metaphyſices.nō eſt dāda domus ꝓter hanc/vel il lam.dicit tale vniuerſale a doctore noſtro vniuerſale phantaſticū:cōſiderat ergo logicus ſcōas intentiōes:qz p eas primas attingit:ꝛ dicunt etiā ſcōe intentiōes ex eo/qz bō eas p ſcōam intentionē intendit:ꝛ p primā primas:ſicut faber q̄ per primā intentionē intendit clauū edificare:ſed qz nō pōt abſq; malleo:ideo per ſcōaz intentionē intēdit malleū:ſic ꝛ bō per primā intentionē intendit res ſcibi les intelligere:ſz nō pōt abſq; logica :ergo p ſcōaz intentionē intendit logicaz:ꝛ per primā res ſcibiles:ꝛ ſic bō mediante argumēto(quo vtitur)tanq̄ inſtrumē to)diſcernit verū a falſo:ꝛ quēadmodum faber non poteſt edificare aliqō ma gnum opus cum paruo malleo:nec clauum cū magno/oportet q̄ inter illa ſit ꝓ portio:ſic ſi logica eſt nō bene proportionata reb⁹ ſcibilibus:nūq̄ res ipſas me diante tali inſtrumento attinget:videant igitur logici nunc tpis qd faciunt: quoniam non ſoluz licet apparenter videri:ſed exiſtere/ꝛ prodeſſe:quod dicitur propter nonnullos/qui nil aliud curant/ q̄ implere chartas ſuis illuſionibus: ꝛ phantaſticis imaginationibus:ꝛ comparantur piſcatoribus/qui per totam diem hamo piſcantur:ꝛ vix vnum piſciculum in tota die capere poſſunt:ſic et de nominalibus dicendum eſt/cum habent tamen aliquid garrulariter terminata eſt eorum vita:de quibus Salomon.qui inititur mendacijs/paſcit ventos:et aues volantes ſequitur:dereliquit enim vias vinee ſue/ꝛ axes culture ſue facit errare:ſtabiliendum eſt ergo intellectui inſtrumentum proportiōatum reb⁹ ar-

De prima et ſcōa ītētiōe.

De inſtrumē tologicali.

De duplici mõ vcz essendi/ꝛ intelligẽdi

tificialibus:quo mediate valeat eas attingere:nam cum logica sit modus quidam sciendi/ꝛ intelligẽdi(vt Aristoteli placet)et cum modus essendi per modum intelligẽdi attingatur:formanda est maior proportio/ꝛ concordantia inter vtrunqꝫ modum qui dari possit:vt contrarietas euitetur:et etiam cuꝫ sit differentia inter modum essendi rei/ꝛ modum eam intelligendi:cõsiderandum est qua ratione procedit medium conclusionis/an per concordantiam vtriusqꝫ modi:an per contrarietatem.est autem modus essendi rei per sua principia:sine quibus ipsa res esse non potest.modus autem intelligendi sunt similitudines modi essendi:vnde Aristoteles in p̃dicamẽtis.ab eo qõ res est/vel nõ est oratio est vera/vel falsa.ꝛ per eundem.intelligere rem aliter q̃ sit/est falsum intelligere:ꝛ noticia cuiuslibet rei dependet a suis principijs:vt inquit Aristoteles tertio de anima.Res quemadmodum se habet ad esse/sicꝛ ad intelligi.idem primo ℳetaphysices.sicut res se habet vt sit/ita ad veritatem:sed quia res in seet eius habitudine de quibus intenditur:plures ꝛ vehementiores sunt in seipsis/q̃ earuꝫ similitudines i intellectu:ꝛ ipse similitudines maiores sunt in intellectu/q̃ in voce:magna est ergo distantia significatorum a rebus suis:eapropter verba interdum fingere licet:vt inquit Aristoteles in predicamentis. Si autem contingat q̃ inter modum essendi rei/ꝛ eam intelligendi sit ineuitabilis contrarietas:tunc concludendum est necessario per modum essendi:vnde Augustinus de quãtitate anime. Non mihi de nominibus laborandum est/cuꝫ res aperta sit:semper rerum curam/q̃ verborum te habere delectet. et hec de intentiõe logicali sufficiãt/maxime qꝛ in questionibus materia melius enucleabitur.

De cõsideratione rhetoricorum.

¶Rethorica est ars inuenta ad colorandum ꝛ ornandum verba:et qꝛ rhetoricus est generalis artifex/oportet omnia scire.colorat rhetoricus pulchrum subiectum cum pulchro predicato:et inuestigat naturales coniunctiones inter illa/et etiam accidentales/et in genere demonstratiuo laudat homines cum pulchris verbis applicatis ad finem bonũ (vt in tertia parte primi libri patet)et vituperat cum pulchris deuiatis a fine.

De cõsideratione naturalis philosophie.

Dictum est in superioribus q̃ scientia naturalis largo modo sumpta diuidit in naturalẽ philosophiã/metaphysicam/et theologiam:circa quam diuisionem est notandũ/q̃ ens seu res/ꝛ cetera transcendentia que vnam naturaꝫ dicunt/teste Aristotele quarto ℳetaphysices suas habet determinationes:et abstractionem retinet:quo ad determinationes est plures res/ꝛ quo ad abstractionem vna tantuꝫ. determinationes sunt deitas/seu infinitas/ꝛ naturalitas/seu finitas:et sic ens seu res quod idem est determinatur (determinatiõe methaphysicali tamen)deitate ad deum/de quo est theologia/et naturalitate/aut finitate ad creaturaꝫ:de qua plures habentur scientie/ꝛ de ipsa re abstracta habetur ℳetaphysica: que distincta est ab alijs:nam secundum Aristotelem secundo de anima.secãtur scientie quemadmodũ et res:tamen quia Theologia est remotissima non modo a sensibus:sed et ab imaginatione/ꝛ ℳetaphysica similiter aut in parte:et quia nostra noticia dependet a sensibus:ideo in operatione intellectus in-

cohandum est a creaturis/sequendo sententiam apostoli dicentis. inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur:et quia creature a diuersis artificibus considerantur naturaliter/videlicet a phyſico et mathematico: sed qz mathematic⁹ presupponit res determinatas/z specificas a qb⁹ suū subiectū abstrahit qō est ens sub rōne mēsurabilitatis: immo tale subiectum abstrahit ab ente mensurabili/quod tñ pſupponit:ideo primo videdū est de phyſica/que scientia naturalis est.

De cōsideratiōe philosophie naturalis.

Consideratphyſicus ens mobile:inquantum naturale/et sic omne illud quod ordinatur naturaliter ad aliquem finem/tanq̄ ad terminum motus phyſice est considerationis. vnde Aristoteles secundo phyſicorum. quecunq̄ mota z mouentia phyſice sunt considerationis:iccirco stabilire oportet subiectū adequatum philosophie naturali: cum illud sit id quod principaliter est intentuz in tali scientia:continens virtualiter omnes veritates illius habitus: et in primis non potest dici corpus mobile:cum multa sint/que mouentur motu naturali:et tamen reduci non possunt ad corpus mobile:vt patet ex superioribus de substantijs separatis:nam ipse mote fuerunt de non esse ad esse per sua principia essentialia que sunt materia/et forma:nec etiam substantia finita in suo conceptu communi:cum ipsa etiam mota sit per sua principia substantialia/videlicet p bonitatez/magnitudinem zc.quod minime facere potuerunt absq̄ motu z mutua informatione:ergo generalius accipere oportet subiectū philosophie naturalis:ideo secundum doctorem nostrum est entitas mobilis/inquantum naturalis seu natura naturata/inquantum mobilis. ¶ Pro cuius euidentia; est notandū/q̄ triplex est motus/vz naturalis/voluntarius/z violentus:mot⁹ naturalis est cuius principium est natura:nam ab eo a quo habet esse/ab eo capit denominationem:vt ex secundo z tertio Phyſicorum elici potest:nam ipsa est principium motus et quietis zc.principium tamen quo:et non quod: nam operationes sunt suppositorum per eundem. et talis motus naturalis adhuc est duplex/instantaneus per instantialitatem oppositam maiori successioni:et sic dicimus solem in instanti illuminare totum orbem:et tamen per prius eius illuminatio attingit spheraz igneā/q̄ aereā:z sic de alijs:zvbicūq̄ est prioritas z posterioritas:ibi est successio:sed dicitur instantanea p̄dicto modo:z tali motu instantaneo mouētur oēs effect⁹ immediati p̄rie cause/quēadmodū i p̄rimis sunt principia substātie vniuersalissime/que ex eorum mutua informatione eam in esse posuerunt:sed hoc fieri nō potuit absq̄ motu naturali. vnde Aristoteles tertio ℳetaphyſices. Actus cuiusdam est finis: z actus omnes cum motu sunt/z Augustinus. res quas dominus condidit/sic administrat: vt prio prios motus et actus agere finat. ℳotus vero successiuus fit per acquisitionē partis post partem/et talis reperitur in secundis causis/z in eorum effectibus. ℳotus vero voluntarius est cuius principium est voluntas: vt patet in animalibus rationalibus/et irrationalibus:que per prius volunt/anteq̄ moueātur ad aliquid:et talis consideratur in moralibus/et artificialibus. ¶ Est

De triplici motu.

De principijs rerum naturalium.

etiam motus violentus: cuius principium est adextra passo non conferente vim: vt patet de sagitta impulsa ab arcu. physicus solum considerat illa/que ubijciuntur motui naturali: vt patet in libris physicorum/celi et mundi. ☞ De theororũ/de generatione et corruptione ⁊c. ¶Nunc restat videre de principijs philosophie. principia rerum naturalium a diuersis philosophis diuersimode sunt assignata. Anaximenes posuit principia philosophie esse aerea. Anaxagoras mentem. ℙhilolaus harmoniã. Heraclytus ignem. Thales aquam. ℙarmenides ignem et terrã. ℙlato deum et materiam: et Aristoteles materiam/formam/et priuationem. Opinio Aristotelis cum distinctione sequenda est: nam duplex est philosophia: naturalis/videlicet eorum que subijciuntur motui successiuo: vt sunt generabilia/et corruptibilia: et de tali soluz loquutus est Aristoteles/cuius principia predicta sunt. Alia est philosophia eorum que subijciunt motui instantaneo: vt sunt omnes effectus immediati prime cause: quorũ principia sunt duo tantum: videlicet materia/et forma: cum priuatio ibi locũ nõ habeat. ¶Ulterius est notandum/quod duplex in proposito est forma ⁊ materia vez pt is/⁊ totius: partis respectu substantie vniuersalissime est vnumquodqz principium substantiale: nam inquantum informat alia principia dicitur forma: et inquantum informatur ab alio/dicitur materia: ⁊ sic reducuntur ad duo principia: videlz ad materiã partis/et formã partis. Et est notandũ/qõ quodlibet principiũ ór forma partis respectu materie ptis: et non respectu totius: nã semp forma alicuius materie est forma: et ecõtrario: dicitur tamẽ causa formalis: aut materialis respectu totius: et talis forma partis dicitur quasi foris veniens: ex eo/quia essentialiter distinguitur a materia/cuius est forma: et sic non potest cũ materia totum componere absqz actione/passione/motu ⁊c. que omnia physice sunt considerationis. considerat ergo physicus predictam substantiam/inquantum per sua principia essentialia est mota et mobilis/seu ordinabilis ad spirituales et corporales substãtias/tanqz ad terminũ motus: et sic monetur de informi ad formam (vt probatum est) motu naturali: ⁊ primo ad angelos quos cum specificis formis eos in esse ponit: et sic dicuntur angeli moti de non esse ad esse per suas partes: et per consequens physice considerationis/quorum motus/tẽpus/⁊ locus/nostrũ transcẽdit: nã cũ angel⁹ seu aia nõ habeat quãtitatẽ extẽsam/sz intẽsaz/⁊ virtualẽ: iõ põt sine successione de loco i locũ trãsire: et sicut nõ occupat locũ: nec loc⁹ eũ/aut successio impedire põt: ⁊ cũ itellect⁹ itelligit mutatio nẽ de loco ad locũ/hz necessario de rõne sui in ipa mutatiõe attingere motũ localem: sed cum attingit ipsam substantiã angelicam esse sine loco/et tpe: attigit ipm angelũ esse sine motu locali/et successiõe: ex eo/qz nullã hz extẽsitatẽ: ⁊ sic pt trãsire de loco i locũ/sine hoc qz mẽsuret medio/aut loco. Et si dicas/qz nõ est deuenire de extremo ad extremũ nisi p mediũ/ór qz respectu angeli nullũ est extremũ/nec p cõsequẽs mediũ: ⁊'qõ plus est/põt angelus de vno loco ad alium sine motu locali ⁊ successiuo aliquod corpus transferre: quoniam tãte perspicuitatis est/qz totam naturam/et veritatem/bonitatez ⁊c. illius corporis quod vltra vult trãsferre attingit imediate/⁊ eo mõ q̃ intelligit ipm corpus/ita opz illud esse: cũ nihil possit itelligere ⁊ diligere eẽ i falsitate: q̃re si itelligat/⁊ diligat/si istãti aliqõ

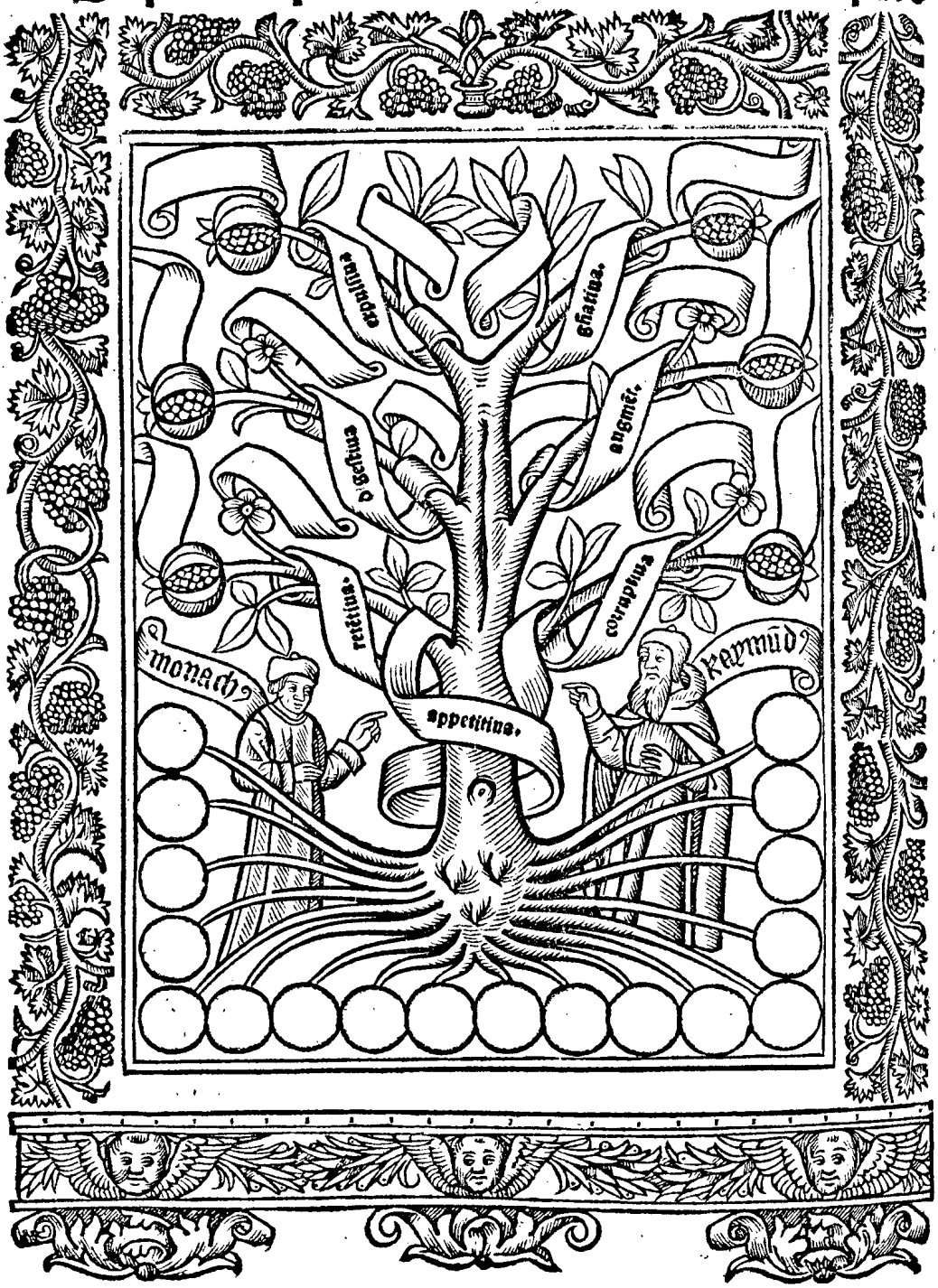
corpus esse de loco in locū sine motu successiuo de necessitate/ita est:licet hoc sit cōtra corporis naturā:nam ex quo ita est/natura quidem corporis cedit nature angelice/quemadmodum natura sagitte/cuius est quiescere cedit nature motus ex impetu arcus prouenientis:sicut ergo volendo attingit angelus ita est. ¶Considerat etiam phyſicus in angelis tempus seu durationes/in qua plures succedunt respectus scōm prius ⁊ posterius:tñ non variantur:quia variatio est aliter se habere q̄ prius.vnde Augustinus ad orosium.euum solius esse incommutabilis est mensura:et in.xj.confessionus dicit/q̄ si tps presens staret/et non transiret in preteritum:esset euiternitas.¶Ulterius considerat phyſic⁹ primū corpus nature motum p suas partes/⁊ mobile ac cōtrabibile p formas spāles contractiuas ipsi⁹ ad omnia immediate iferiora sua.vnde Boeti⁹.iij.de cōsolatione/⁊ Aristoteles.vj.¶Metaphysices.natura partiuz est:vt ex vno corpore substātiali ⁊ vniuersali plura ⁊ diuersa cōponantur corpora/sicut ipsuz cōpositū est ex vna corporeitate:⁊ tale est predictū corpus primū nature/⁊ materia prima in genere corporaliū:a quo immediate mota fuerunt corpora celestia/quatuor elemēta simplicia/vegetatiua/sensitiua/⁊ imaginatiua:⁊ qōlibet istorum ordinatur ad aliquem finem/tanq̄ ad terminuz motus:⁊ sic subiiciuntur philosophie naturali.vnde Aristoteles.ij.celi ⁊ mundi dicit celuz esse aīatum/⁊ habere principium sui motus in se:⁊ talis motus est perpetuus ex primo ¶Methеororum. et est circularis/ex.viij.¶Phyſicorū.⁊ ipsum motum oportet esse circa aliqō firum/sicut est terra/ex scōo celi et mundi.et quia predicta corpora celestia mota sunt p primam causam/et mobilia propter ipsam/oportet ipsam esse immobilem ratione sue immensitatis/eternitatis/simplicitatis/⁊ perfectionis habentem in se conditiones que mobilitati possunt nullatenus conuenire:sed potius motiuitati:est enim prima causa mouens primum mobile⁊ cetera contenta sub ea ratione sue bonitatis ⁊c.influens actus motus secunduz conditiones/quas ipsa habet in se:et per se/⁊ ad se monendi oia quecunq̄ alia sunt a seipsa:primū tamen mobile habet conditionē monendi per se circulariter ratione sue forme:et ratione sue materie ipsa forma habente habitu motū:⁊ materia habente ipsuz potentia/⁊ quando iste due adinuicē constituunt primū mobile/scz firmamentum/inducitur actu motus circularis:ita q̄ firmamentū est per se mobile ratione materie:⁊ est p se motiuum ratione forme:⁊ hz conditionem essendi in motu circulari p se ⁊ per suum habitū/et potentiā mouendi per se/vt supposituz:sicut planta ratione suppositi habet conditionē per se viuēdi:⁊ est duplex motus:intrinsecus ipso supposito existente motiuo ratione forme/⁊ mobili seu moto intrinsece ratione materie:et talis motus est insensibilis:extrinsecus vero ipsius eiusdē suppositi est sensibilis/⁊ figuralis:vt ptz i respiramine:nā spirādo ⁊ respirando fluit/⁊ refluit anhelitus influx⁹ a motu intrinseco:⁊ retractus ad eundē: q̄ cessaret mot⁹ intrinsecus/nisi motiuū in suum mobile intrinsecū mobile extrinsecum acceptaret. ¶Est aūt circulus firmamenti mobilis ratione principij/medij/⁊ finis partiū mouentiū/⁊ mobiliū:ita q̄ quelibet earū est mouēs ⁊ mota ad aliā successiue/in circulo iste quidē mot⁹ est intrinsecus:vt in sole ptz:naz oēs artes ex quib⁹ sol cōstitut⁹ est/sunt mutuo lucificatiue ratione forme solis con

ſtitute de pluribus ptibus lucificatiuis:ꝛ ſil'r ſunt mutuo lucificabiles rõne materie:q̃ de plurib⁹ partib⁹ lucificabilib⁹ cõſtat:ꝛ ſic eſt ſol lucificatiu⁹ ꝛ lucificabilis intriſece:ꝛ ex hac pſeitate lucificãdi ſolis influitur extra lucificatio ad lucificabilia remota:verũtñ finis octaue ſphere cõſtituti moueri inferiora:ſicut finis ſolis/vt illuminet inferiora. Alterius ordinantur quatuor elementa ſimplicia ad elementatiuaz/tãq̃ ad terminũ eorũ/immediatus ꝓpter mediatũ/vz ele mẽtatorũ:ꝛ habẽt etiã ꝯditiões motiuas/ꝛ mobiles intriſece:ꝛ extriſece i mixto vt elementato/quolibet ipſorum mouente aliud ad mixtũ vel elemẽtatũ multimode natural'r ꝛ innaturaliter ſcõm ſub ꝛ ſupra/ꝛ alias rectitudines:bñt etiã ꝯditiões motiuas ꝛ mobiles extriſece i hoc q̃ elemẽtor vnũ mouet aliõ ipz ꝙuertendo in ſpẽm ſuã:ꝛ mouet ad ſe aliud p motus gñationis:motus rõne appetitus bz ſimiliter ſuas cõditiones:nã appetit⁹ ratiõe ſui tendit ad pfectũ eſſe/tãq̃ ad terminũ ad qnem: ſicut ignis q vt agẽdo ſe pficiat/appetit calefacere terrã ratione ſiccitatis:ꝛ appetit calefacere aerẽ ratione calidi/ꝛaſcendere/ꝛdiſgregare/ vt ad perfectũ eſſe ſuũ moueri poſſit:ꝛ iſte cõditiões motus ipſius appetit⁹ ſũt naturales ꝛ intrinſece:ſed innaturales/dum ignis appetens ſiccum ad perfectũ eſſe ſuum appetit per accidens frigidum ꝛ deſcenſum connexum ipſi ſicco/ꝛ ſic de aliis elementis ſuo modo:et niſi eſſet iſte appetit⁹ innaturalis:nunq̃ ceſſaret appetitus naturalis alicui⁹ ſuppoſiti elementati reſpectu potentie/conditionatus eſt mot⁹:ſcõm q̃ principia educunt formam de potentia ad actũ:nam ſecundũ q̃ ipſa principia diſpoſita ſunt ad inuicẽ/habẽt formam habitu attingẽtem formam/que eſt in potẽtia:ꝛ ſcõm q̃ obiectuz mobile de plurib⁹ principiis paſſiuis cõſtitutũ habentib⁹ illã formam p̃dictã in potẽtia materialiter ex principiis agentib⁹:quã bñt habitu predictã formã habituale: diſponit de potẽtia ad actũ/mouet forma potẽtialis p̃dicta p ipſam formã habituale attingẽte illam ſicut forma vegetatiua exiſtẽs habitu in boie/attingit formã vegetãdi in pane/ ꝛ vino ſũpto/mouens eã de potentia in actũ:iccirco iſte mot⁹ ita cõditionat⁹ eſt ſcõm motorem ꝛ mobilem in mouẽdo id quod eſt potẽtialiter in principiis ad actũ/ſcõm q̃ principia motoris ſunt in habitu ratiõe actus:de ratiõe finis eſt/ q̃ moueat efficiẽs/ꝛ de cõditiõe efficiẽtis eſt/q̃ moueat formã: ꝛ de cõditione forme q̃ moueat materiam:ꝛ ſic cõtinuat mot⁹ de principio p mediũ vſq̃ ad finem:ꝛ hoc ſcõm tempus/et quãtitatem/ſiue illa quãtitas ſit corporalis/ſiue virtualis p totũ motiuũ ꝛ mobile: differt aũt ignis ſimplex ab igne cõpoſito:q⁹ ſimplex eſt cauſa:cõpoſitus vero effectus:ꝛ ſimplex eſt principium:cõpoſitus vero finis:nam rationes de quibus ignis ſimplex conſtitutus eſt:ſe habent ad ipſum ignẽ cõpoſitũ:vt p compoſitionẽ ſe habeat ad mixtũ:vt ſit corpus alatum/plantatiuum ꝛc. ideo ignis eſt ſignificatiuus in aerẽ:aer vero ignibilis in ignem rõne mutatiõis ſue materie ſub forma ignis:ꝛ eõrio aer ẽ aerificatiu⁹ i ignẽ:ꝛ ignis aerificabilis in aerẽ:vt ſit mixtum:ignis eſt pceptibilis viſu:q⁹ lucidus/tactu/q⁹ calid⁹/ guſtu/q⁹ ſapore pungitiuus:ſicut ptz in pipere allio ꝛ cõſimilibus/ ꝛ de aliis elemẽtis ſuo mõ dici põt. ¶ Cõditiões motus p reſpectũ ad digeſtionẽ ſunt ſcõm cõditiões digeſtiui/ꝛ digeſtibilis mouẽte digeſtiuo in mixto ad ſuũ digeſtibile ꝓpium digeſtibile remotum/augẽdo ſuppoſitũ de hoc q̃ mouet ad ꝓpium di-

geſtibile propinquũ:vt digeſtiuũ ratione augmẽti motus ſui proprij digeſtibilis augmẽtũ mouẽdi habeat in agendo/cõuertẽdo motũ remotũ in ſuum proprium motũ:cõditiones motꝰ reſpectu cõpoſitiõis attingit intellectꝰ/cõponendo vnũ mobile cũ alio mobili/ꝛ vnũ motiuũ cum alio:ꝛ motiuũ cũ mobili/ꝛecõtrario:ꝛ ſic vnꝰ motꝰ cõpoſitꝰ ex influentijs virtutũ/potentiarũ/ꝛ habituũ ad actũ cõpoſitũ/vcz ſuppoſitũ exiſtẽs ſubiectũ motui ꝓpoſito ceſſanti:vt ipm ſubiectũ rõne motꝰ cõſiſtat. ❧ Dotꝰ alteratiõis ẽ cõditiõatꝰ/ſcõz ꝙ reſ ſunt alteratiuꝰ alterabiles:alteratiue gdẽ rõne motiui monẽte alterãte mobile remotũ imobile ꝓpiquũ: ꝛ iſte ẽ motꝰ gñatiõis ꝛ augmẽti:ſz qñ ita ꝙ motiuũ declinat ad ceſſationẽ pp ipoportionẽ ſui mobilis ꝓpinq̃ pueniẽte ex ſupabũdãtia vel idigẽtia cõuertibilis remoti/vel qz ipa pncipia potẽtialia inclinãt ipz mobile ꝓpiquũ alterari ad aliud motiuũ remotũ/tũc eſt motꝰ corruptiõis ꝛ detrimẽti. ℙro maiori euidẽtia buiꝰ materie eſt notandũ:ꝙ primꝰ parẽs Adã/ cui data fuit Eua in ſocietatẽ formata ex eiꝰ coſta(vt vult ſacra ſcriptura)habuit modũ multiplicãdi ſuã naturã/ꝛ ſpẽz añ pctm̃ ꝛ poſt:ꝛ ſicipe generãdo ꝓmogenitũ Caym genuit ipm ſm ordinẽ ꝛ modũ/quẽ poſſidebat in ſe:ꝛ qz oia diſproportionata fuerãt in eo quo ad corꝓ ꝛ aiam/ ꝓpter eiꝰ pctm̃:ergo ſcõm talẽ ordinem cõicauit illa filio ſuo:ꝛ filiꝰ ſuis poſterioribꝰ:ꝛ ſic Adã in primis in actu generatiõis filij ſui ſcidit de ſua natura repoſita in loco generationis materiã/in qua erat impreſſio ipſius Ade/quam repoſuit in matrice ſue mulieris Eue: et ſic coartauit agentia vniuerſalia ad eſſe ſecunduz eius ſpeciẽ. vnde Ariſtoteles primo de anima.naturaliſſimum eſt cuilibet ſuum ſimile generare.ꝛ Arnaldus de villa noua in libro de ſanitate corporis humani ſic inquit.agens particulare ꝑ impreſſionem factam agentia vniuerſalia naturaliter coartat in portione generatiua ideo celi neceſſario habent influere /ꝛ elementa materiam diſponere vſq; ad vltimam materie diſpoſitionem:tamen ne tendamus per ignota: videndum eſt primo quid talis materia ſit:et vnde prouenit. ℂ ℙro cuius euidentia eſt notandum:ꝙ talis natura dicitur ſperma in viro:et mẽſtruum in muliere:et organa principalia ad talem generationem ſunt teſticuli in viro/et matrix in mulie re.ex primo de animalibus:quo tamen a d id a quo procedit talis materia eſt notandum/quod vnumquodq; viuum ſeu animatum vtitur vegetatiua tanquam potentia ad actum vegetandi:et talem actum vegetationis quatuor precedunt potẽtie: prima vocatur appetitiua/ que aere tanq̃ inſtrumẽto vtit/ex eo / quia aer eſt impletiuus:cui correſpondent tria ſigna:et vnus principalis planeta .ſigna ſunt gemini/ libra / et aquarius:planeta vero eſt Jupiter/retentiua vtitur aqua/tanq̃ inſtrumento:et ſigna ei correſpondentia ſunt ſcorpius/cancer/et piſcis:et planeta luna:digeſtiua vtitur igne:cui correſpondent aries/leo/et ſagitarius:et eius planeta eſt ſol.Expulſiua vtitur terra:cui correſpondent hec tria ſigna:videlicet thaurꝰ.virgo/ et capricornus:et eiꝰ planeta eſt mercuriꝰ.p hec põt medicꝰ cognoſcere cãz infirmitatis vna cũ figura regionũ que i medicina li facultate ibi inferiꝰ ponit:nã habita noticia regiõis ſane ꝛ infirme facile qs põt deuenire in noticiã infirmitatis:inueſtigãdo eiꝰ cãz: nã vnaquecq; ꝓdictaꝝ potẽtiaꝝ i ſua regiõe bz vtutẽ:ꝛ opaꝝ:niſi aliũ impediaꝝ:ẽ ꝙ valde neciã i medico aſtrologia.

Be pria gñatione.

Be materia gñatõi ſubiecta.

expulsiua
ebactiua.
augmẽ.
corruptiua
appetitiua.
retentiua.
digestiua
monach?
Raymũd?

Vlterius est notandum / qȝ in homine ſunt quatuor digeſtiones : prima fit in ſtomacho .ſecunda in epate.tertia ibidem prope cor. quarta fit in venis /ꝛ membris .Quo ad primã eſt notandum/ꝙ homo mediãte ſua appetitiua appetit alimentum:vt naturam ſuam poſſit implere:ꝛ iplendo eã conſeruare:et ſic accipit alimẽtũ ex q̃tuor elementis:nam ſm Ariſtotelem/ex eiſdem ſumus/ꝛ nutrimur : ꝛ tale alimentũ mediante retentiua que reſtrictiua eſt claudens poros in ſtomacho retinet:naȝ ſm Ariſtotelem ſcõ de generatione/frigidum congregat:ꝛ retinet homogenea et eterogenea:deinde mediante digeſtiua purum ab impuro ſeparat.vnde Ariſtoteles.digeſtio fit a calido naturali:et in eodem .calidum eſt quod congregat homogenea:ꝛ ſegregat eterogenea:nã ſegregat auruȝ ab argẽto:et plumbũ a ferro :ſic et in ſtomacho ſeparat purum ab impuro:impurum expulſiua que euacuatiua eſt /expellit per partes poſteriores:pars pura ad epar tendit:et retentiua ipſam retinet :digeſtiua vero digerit : et purum ab impuro ſegregat:impurũ in renibꝰ fit formaliter vrina vna :ꝛ ad vaſa mittit per expulſiuã:purũ vero iterum digeritur :et ſunt ibi due portiones : purior ſecundum vnam opinionem eſt humidũ nutrimẽtale deſeruiens humido radicali:ꝛ eius pars ſupflua tẽdit ad locũ generationis/ſed hec opinio non videtur vera:cũ in mẽbris fiat alia digeſtio : in qua ſeparat purũ ab impuro:impurum eſt materia/ ex qua generant vngues/capilli /ſudores/ pediculi/ſcabies ſecundũ diuerſas cõplexiones /illa vero pars q̃ ad locum generationis tendit/non indiget digeſtione: immo eſt purior pars/ꝙ illa que ad venas tendit:et ſic videt conſonũ rationi/ꝙ illa pars purior in tertia digeſtione tendat ad locum generationis/maxime cũ in tali ſit impreſſio generãtis : ꝛ magis faciens ad cõſeruationem indiuiduí/ꝙ ſanguis venalis :nã videmꝰ p experiẽtiã/ꝙ animalia multũ coeuntia multum feneſcunt: ꝛ emittẽdo multũ de tali ſemine homines moriuntur:quod quidem non faciunt emitttendo de ſanguine venali:imo aliqñ p flebothomiaȝ ſanitatẽ recuperant ¶Ex quibus patet illã portionẽ q̃ mittitur ad locũ generationis eſſe puriores/ ꝙ illa q̃ ad venas /ſeu membra:et illa que reposita eſt in venis dicit ſanguis venalis:vnde Ariſtoteles in de ſomno et vigilia.loca ſanguinis ſunt vene: ꝛ ab aliquibus talis ſanguis dicitur humidum nutrimentale ſeu corradicale deſeruiẽs humido radicali /quod paulatim deficcatur :ideo eget reſtauratione:reſtauratur quidem tali humido nutrimentali /eo quia eſt ei ſimile poſt predictas digeſtiones.vnde Ariſtoteles ſcõ de aĩa .alimẽtum poſt decoctionem eſt ſimile alito .¶Redeũdo ad noſtrum propoſitum/Adam primꝰ noſter parens iuſſu dei dicentis Geñ.j. creſcite /et multiplicamini /et replete terram/modo predicto ſeminauit in cãpo nature ideſt in matrice mulieris ſue Eue materiam/in qua potentialiter erat ſpecies ſua :nam ſecundum Ariſtotelem /ſimile generat ſuũ ſimile:et illud eſt naturaliſſimum omnibus animalibus perfectis/et non orbatis.ex primo de anima.et ſic in predicta materia erant formaliter ꝛ actualiter quatuor elementa :et tres forme ſubſtantiales per modum inſertationis/et non informationis pro illo priori :et ſunt he/ videlicet vegetatiua/ſenſitiua/et imaginatiua:

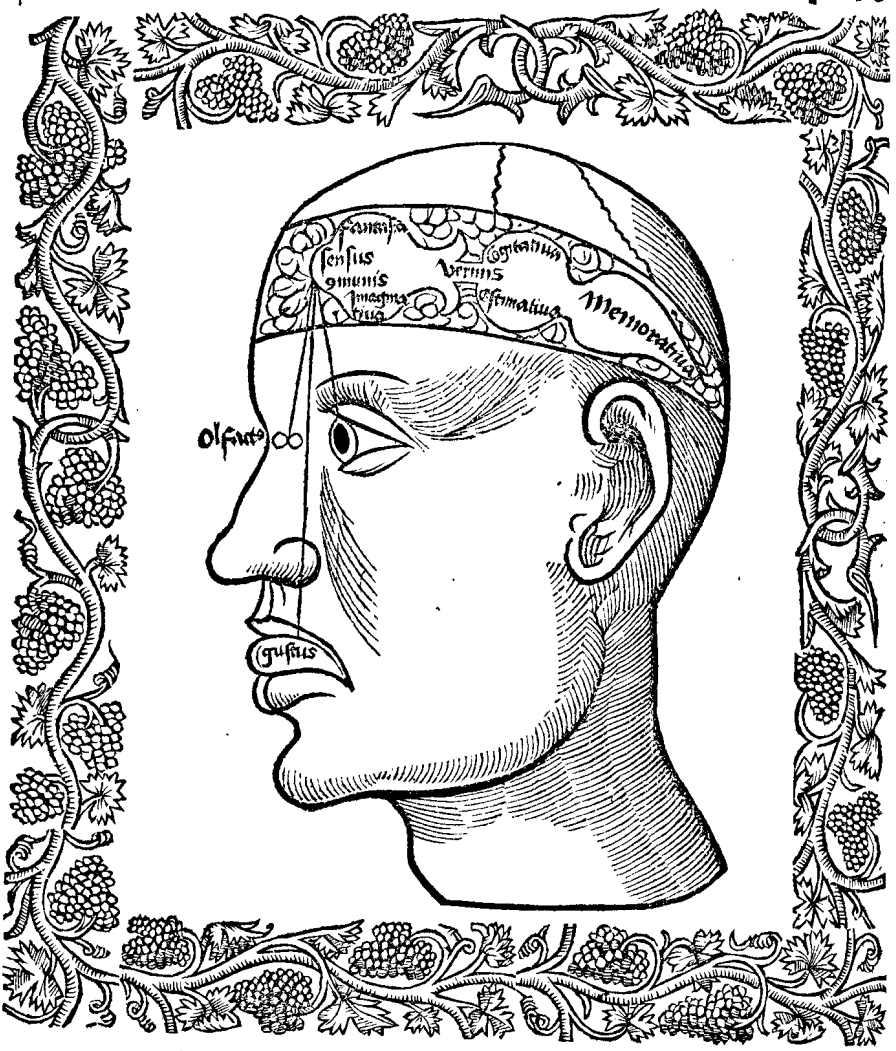
De digeſtionibus in homine.

de quibus Ariſtoteles agit in ſecundo de anima. ⁊ Adaz eas formaliter per modum informationis poſſidebat: et ſeminando in predicto campo agentia predicta coartauit ad eſſe ſecūdum eius ſpeciem: et ipſa coartata diſpoſuerunt predictam materiaz de vna diſpoſitiōe in aliam / quouſqz apta nata fuit recipere formam vegetatiuam / qua introducta iterum diſponunt eandem materiaz de vna diſpoſitione in aliam / quouſqz introducitur forma ſenſitiua: deinde quia colligata fuerunt per agens particulare / videlicet Adam ad ſuperiores formas diſponunt materiam: vt ab aia imaginatiua valeat informari / qua introducta / diſponunt illud eſſe imaginatiuum de vna diſpoſitione in aliam / quouſqz talis materia apta nata eſt recipere animam rationalem: ad quam tanq̄ ad terminum motus cetere ordinantur: et talis vltima diſpoſitio facta ab agentibus naturalibus eſt cauſa (vt ita loquar) introductionis anime rationalis: nā actꝰ actiuorum ſunt in patiente bene diſpoſito. ex ſecundo de anima. et predicte diſpoſitiones materie / et introductiones formarum (vt ab Ariſtotele in eodem) ordine predicto fiunt: nam embrio primo viuit vita plante / deinde vita aialis: et vltimate vita hominis. idem in. xiij. de animalibus. Eſt tñ notandum / q̄ ſi in illa vltima diſpoſitione deꝰ nō creat aiaz rōnalē: talis diſpoſitio corrumpitur: deſtruitur: ita q̄ a priuatione in habitum non eſt regreſſus per naturam. Ulterius eſt notādū / q̄ talis vltima diſpoſitio dz ab aſtrologis qui de iudicijs ſe intromittunt notari: quoniam illa eſt propria natiuitas / quam inquirunt in eorum iudicijs: ⁊ nō illa carnalis: que in lucem venit / et ratio huius eſt: nam in illo inſtanti introductionis anime rationalis facta fuit illa diſpoſitio ab agentibus naturalibus ſecundum influentiam ſpecialem concurrentem in illo vltimo inſtāti: et ſic ſecundum hoc talis dicitur cholericus: ex eo / quia in illo inſtanti erat aliqua influentia coadiuuans ignem / ratione cuius agentia conuenerūt in tali complexione: vnde Auicenna ſeptimo ſue Metaphyſices. cum mouetur materia ad recipiendum veritatem forme / qua fit ſpecies: accidunt ei accidentia ex mixtione elementorum: et quibuſdam alijs quibus variatur. et ſic de alijs dicendum eſt ſuo modo. ¶ Item / illa vltima diſpoſitio a medicis dicitur humidum radicale: in quo conſiſtit vita: ideo ignorato tali humido radicali / medici a caſu operantur / et ratio eſt: nam ſi tale humidum debet conſeruari / ſeu reſtaurari / oportet gradum / complexionem / et conditionem eius cognoſcere: aliter medicinam congruam ei minime adminiſtrare poterunt: et ſic ſecundum quod in patre et matre eſt diſpoſitio graduum: aut ſecundum cibaria quibus vtuntur: vel ſecundum influentiam corporum celeſtium / et quatuor elementorum proportionem: et tempus et locum recipit fetus complexionem graduum 4 3 2 et 1. Eſt notandū / q̄ gradus quartus exiſtens in generante continet in eſſe remiſſo gradus aliorum elementorum: vt verbi gatia in homine cholerico ignis eſt in quarto gradu actu: alia elementa ſunt in eſſe remiſſo: appetunt tamen exire in actum: vt melius poſſint conuenire cum eſſe: et a non eſſe diſtare: ideo in coniunctione viri et mulieris ſunt duo quarti gradus exiſtentes in actu: et ſex ſunt in potentia: et propter influentiam maſculi et femine: et maximum appetitum quem gradus / qui ſunt in potentia habent ad eſſe / generatur

nouiter vnus gradus quartus ſecundum predictam influentiam / qui habet appetitum ad humanam ſpeciem conſeruandam: ſub quo quidem gradu ſunt alij potentiales gradus: qui habent appetitum eundem: et ex toto iſto appetitu formatur vnum ſuppoſitum: quod maſculo et femine in ſpecie ſimilatur. ¶ Intellectis autem predictis / reuelatur occaſio propter quam maſculus et femina dum generant / delectantur: que quidem occaſio eſt: q̄ gradus quartus exiſtēs ī potētia in illa materia maſculi / et in materia femine deducitur in actū propter quam actualitatem ſentitur in maſculo et femina: ex quo metapborice ſignificatur / q̄ eſſe eſt appetibile: nō eſſe vero iraſcibile: cū ergo ita ſit: reuelatur q̄ generatio cum concupiſcentia conuenit: cum iraſcibilitate vero corruptio / ſecundum autem q̄ intellectum eſt de generatione / poteſt intelligi de corruptione: nam quamdiu durat humiditas aeris ſubiecta operationi ignis et caliditas ignis ſubiecta operationi terre: et frigiditas aque ſubiecta operationi aeris: tam diu durat generatio: et conſeruatur in ipſo ſuppoſito: cum autem materia deficit operationibus ſupradictis: tunc incipit corruptio propter quam ſupradicte operationes in priuationem deueniunt: et quemadmodum generatio fit per additionem: ita corruptio per diminutionem: et quemadmodum generatio formatur: et conſeruatur per nutrimentum: ita propter nutrimenti defectum formatur corruptio: et ſicut ex elementorum conIunctione et cōmixtione prouenit generatio: ita ex eorum diſIunctione prouenit corruptio: et ſicut generatio conſeruatur per operationes predictarum virtutum / videlicet appetitiue / retentiue / digeſtiue / et expulſiue: ſic corruptio prouenit ex priuatione earum. ¶ Per ea que dicta ſunt de generatione et corruptione in homine poſſunt intelligi in alijs animalibus perfectis et orbatis. Sunt adhuc circa predicta aliqua notanda: ꝛ in primis q̄ predicta materia in primis diebus habet ſecundū Auguſtinū ſimilitudinē lactis: deinde conuertitur in ſanguinem: poſtmodum ſolidatur: deinde formatur vſq̄ ad perfecta lineamenta omnium membrorum: et hinc vſq̄ ad tempus partus magnitudine augetur. ¶ Ulterius eſt notandum / q̄ vt habetur in de genitura hominis / ſaturnus in primo menſe gubernat fetum: Jupiter in ſecundo: mars in tertio: et ſic de alijs ſucceſſiue vſq̄ ad tempus ipſius partus: ſunt tres potentie anime vegetatiue / que actus vegetationis ſequuntur (ex ſecundo de anima) videlicet / nutritiua / augmentatiua / et generatiua: et id quod primo generatur in animali eſt cor: vnde Ariſtoteles in de ſenectute. cor primum eſt viuens: et vltimum moriens. et in eodem. cor eſt principium caloris naturalis / et vite: et eſt etiam principium ſenſus: vnde deſtructo corde deſtruitur et animal: et talis vita conſiſtit per calidum et humidum. ¶ Item ſanguis vt in eodem / primus fit in corde: quia non dum diſtinctis venis: ſed toto corde generato videtur animal habere ſanguinem: nam vt in decimo de animalibus. in nullo membro eſt ſanguis extra venam / preterq̄ in corde: et ab ipſo corde emanant omnia alia membra: et omnes vene: et ſic eſt vna potentia dicta lineatiua / et alia membrificatiua: vt patet in ouo: in quo pullus incipit generari: nam videbit ibi lineas que mouentur / ꝛ membra que formantur.

De gubernatione fetus a corporib⁹ celeſtibus.

De generatione mēbrorum.

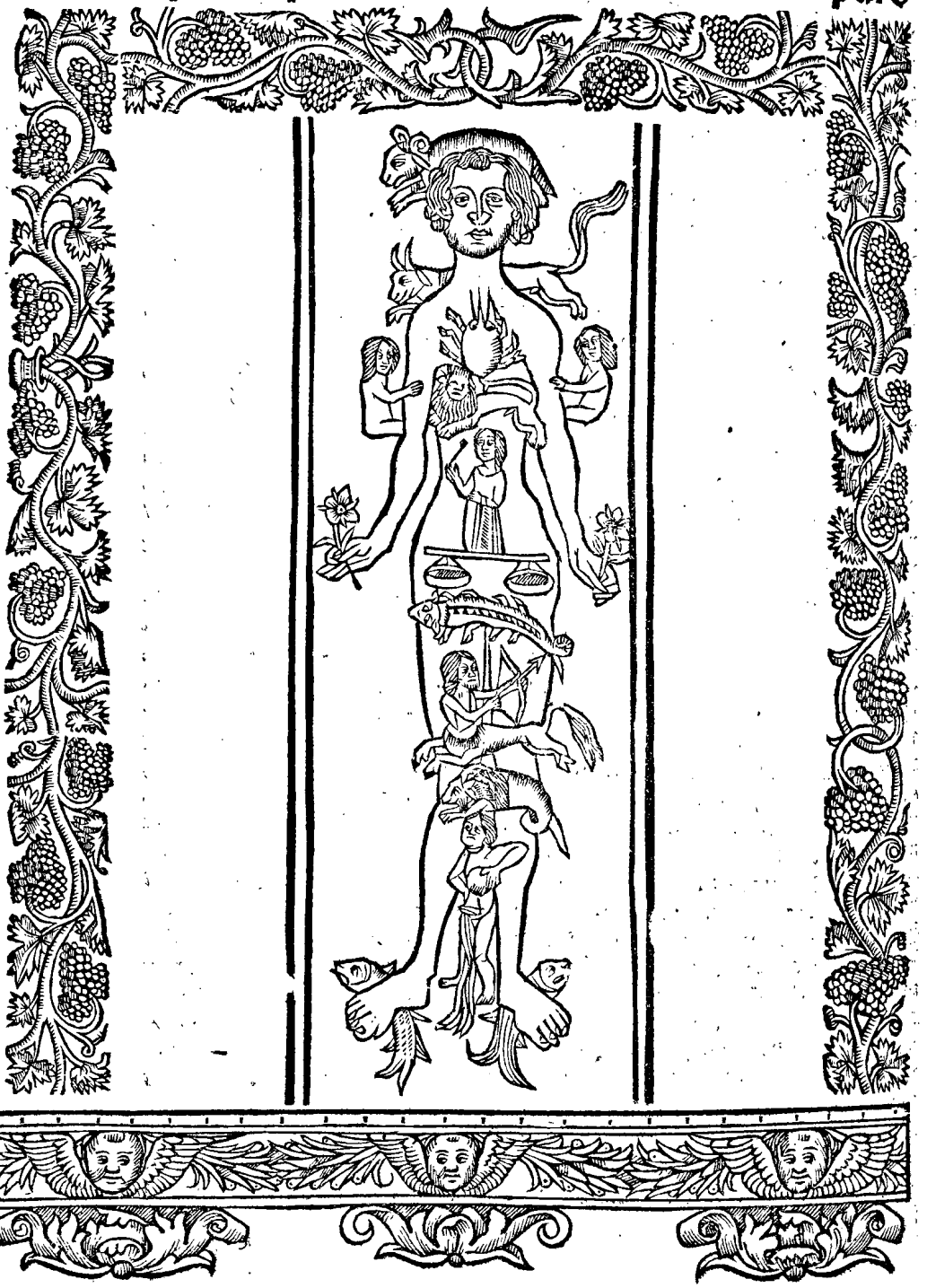

De gñatione capitis ⁊ potētijs in eo cōtentis.

Illud quod generatur primo post generationem cordis est caput: vt. xiij. de animalibus: ⁊ cerebrū ē mēbrū diuinū: in quo est opatio sensus ⁊ intellect⁹/ex. x. de animalib⁹. in cerebro oīno non est sanguis/neq; vena. ex primo de animalibus: ⁊ est valde frigidum/frigidius omnibus alijs membris ⁊ contrarium eius est calor cordis; quia non potest esse aliquod membrum de alia complexione per se sine alterius contrarietate: ⁊ ideo ingeniatum est a natura ponere cerebrum in opposito cordis. Iuuamentum capitis quod est commune ⁊ generale/vez continere membra animata/⁊ specialiter predictuz cerebrū: ⁊ est ibi piamater: que mollis et humida est: vt non ledat cerebrum: in qua con

terte ſunt vene parue/quibus mediantibus nutritur ipſum cerebrum:ꝛ ipſa dura piamater diuidit cerebrum in dextrum et ſiniſtrum/vſq; ad ventriculum anteriorem :et diuidit etiam ipſum in anterius/et poſterius: cerebrum propter operationem intellectus pluribus ſpiritualibus animalibus indiget:nam virtus animalis eſt in cerebro/vitalis in corde:naturalis in epate:inuamentum cerebri eſt:vt ſpiritum vitalem ſui complexione contẽperet: vt fiat animalis: nam in anteriori parte capitis locata eſt pbãtaſia :que retentiua eſt ſpecierum ſenſibꝫ particularibus receptarum /ſeu ſenſus communis dici poteſt:faciens iudiciuꝫ de obiectis apprehẽſis per ſenſus exteriores :eſt alius ventriculus medius /qui eſt ſicut quedam via ab anteriori ad poſteriorem partem:et in iſto locata eſt virtus cogitatiua/ſeu imaginatiua:et operatur componendo pbãtaſiata /vel diuidendo : vt ex ſenſatis eliciat non ſenſata :et ipſa eſt virtus regitiua totius animalis: cuius potentie ſunt appetitiua /extimatiua/et retentiua : et eſt virtus immediate deſeruiens intellectui. in ventriculo autem poſteriori eſt principiuꝫ neruorum motiuorum:et nuche/et eſt inſtrumentũ virtutis memoratiue:et eſt figure pyramidis:ex eo/q; per partem inferiorem que eſt baſis recepit:ideo eſt ampla :et p ſuperiorem retinet :ideo eſt ſtricta in cacumine:quia ſpecies melius cõſeruantur in ſtricto loco/ q; in amplo :et ſic patet q; quando leſa eſt pbantaſia/paſſio eſt in anteriori ventriculo/et quando cogitatiua/in medio :et quãdo memoratiua /in poſteriori:et quando eſt communitas toti cerebro / omnes virtutes ſunt leſe:et per conſequens operationes . epar eſt in animali ad decoquendum /et digerendum:et eſt locatum in dextro latere:amplectens ſtomachum ſuperius elenatum valde:et eſt ſanguis congelatus / ex diuerſis venis diſperſus ad modum retis : et in his venis continetur chillus / qui diuiſus ad minima contegitur ab epate :vt melior et perfectior fiat conuerſio chilli in ſanguinem: in quo epate fit perfectior decoctio/q; in ſtomacho:renes ſuis locis locantur: et dexter eſt minoris pinguedinis q; ſiniſter :et etiam altior ſiniſtro:doloreq; renuꝫ eſt difficilis homini a natura.ex decimo de animalibus.hec ſunt principaliora membra hominis :alia membra per ordinem generantur vſq; ad perfecta lineamenta omnium membrorum :nam pulmo ſe habet circa cor; ſicut follis.Ariſtoteles in de morte et vita .et eſt lenis/mollis/et concauus/et ſpongioſus :cuius officiũ eſt refrigerare cor/ꝛ loca vicina.Ariſto. de reſpiratiõe et iſpiratiõe :nã aeris ingreſſio in pectus animalis vocatur inſpiratio:exitus vero reſpiratio:et cor ſolũ inter omnia membra non poteſt pati doloꝛem .ex decimo de animalibus. et in eodem /ſplen eſt quaſi hepar impurum : et ſplen hominis eſt ſimilis ſpleni porci/et venter ventri canis.ex primo de animalibus/ ꝛ in eodem.vmbilicus eſt radix ventris. ¶Et nota q; ſigna correſpondentia membris corporis humani ſunt valde notanda : nã interdum chyrurgicus tangit membrum quod ratione ſigni ei dominantis tangere non deberet : nec talem medicinam eidem adminiſtrare/ ꝛ non modo ſigna/ſed etiã planete :et maxime debet ipſe chyrurgicus ſtatum lune reſpicere:de quibus inferius dicetur:hoc tamen loco figuratiue ſigna correſpondentia membris corporis humani ponimus: vt patet in ſequenti figura.

De tribꝫ virtutibus animali vegvitali ꝛ naturali.

De phisonomia/ꝛ signis quibus membra bois subiacent.

CAput dicitur quia sensus capit:vel qꝛ ab eo initiū capiunt:et subiacet arieti:frons in tristiciam corrugatur: et in leticiam dilatatur: et pudorem significat:et in medio est vena /quam percutiyt sanguis effluat in delirio medici iubent:superciliū interdum fastum ac superbiam/plerunqꝫ granitatem insinuat:quibus autem supercilia porriguntur in rectū/molles:et quibus iuxta nasum flexa sunt/austeros:ꝛquib⁹ in totum demissa inuidos significant. Nasus sagacem et sapientem significat: si olfactum magnum habet nasus aquilinus/rapacem/auarūqꝫ demonstrat: cum gene sepe palpitāt:timidū ostendūt:cū vero nō/audaciā. Oculi ab occulēdo diuersi coloris habēt pupillā: in sacris habetur. et pupille oculoꝝ ei⁹ nō videbūt lucez. os sparsum nimis voracem et loquacem ostendit:vultus dicitur a voluendo:et facies qꝛ manet:et vultus mutatur. mentum oblongum mitem significat:breue aūt immitē ac inuidū:aures ab hauriēdis vocib⁹ dicte sunt:quarum magnitudo loquacitatem et stulticiam significat:crassitudo colli fortitudinem significat:lōgitudo debilitatem:et subiacet thauro:sunt humeri/a quibus depēdent brachia:quorum latitudo fortitudinem ꝛ prudentiā significat:qui enim humeris incuruis sunt/longioris vite sunt:brachium aliqñ totū membrū cum manu significat/in brachijs vis magna cōsistit:iuxta illud/fecit potentiā in brachio suo. in brachijs potestas corporis ostēditur. brachia gemini subiacent. artus enim omnium membrorum ossa habentium membrum membro alligant ab artando dicti:manus lacerto cōnectit:ibiqꝫ pulsus est:de quo dicitur:qꝫ formicās vicinam mortē significat:manus hominis in quinqꝫ digitos distinguitur qui pre alijs pollet/potensqꝫ est/pollicez dixerunt. secundus est index/medius ī digere videtur aliorum defensione:ideo apud antiquos infamis digitus appellatur. quartus medicinalis vocatur: ex eo/quia quidam neruus procedens a corde venit vsqꝫ ad talem digitum sinistrū:ideo nuptus huic digito tanꝯ cordis vicario sue spōse imponit anulum. est alius qui minimus ob eius brevitatem dicitur. in manu dextra viri:et sinistra mulieris (prout aiunt) futurorum cognitio est:et sic magnates/potentesqꝫ in pollice anulum portant: nobiles in indice:rustici in medio:nupti in quarto:philocapti tū in minimo:pectus cācro subijcit:latera autez subiacent leoni:et latera attollit: deprimitqꝫ respiratio: venter subiacet signo virginis:vmbilicus vero libre: et partes verecūdiose: vt testiculi/vesica/et anus subiacēt scorpioni:ꝛcrura sagittario:et genua capicorno:et tibie aquario subiacent:ꝛ pedes piscibus. Dictū est qꝫ in medio pulmonis existit cor:vt ab ipo aere attracto refrigeretur:et calor et spūs qui ī eo generatur/ contemperetur:et declinat versus sinistrum quātū ad ei⁹ cuspidem: quātū vero ad radicē versus dextrum:vt possit bene insufflare calorem et spiritum versus dexteram partem:que debet esse calidior sinistra:et est in medio locatum sicut princeps: et prima radix omnium membrorum. animalia que habent cor magnum sunt timida:vt lepus/cervus:et est causa debilitatis virtutis propter spiritus dispersionem. Et nota qꝫ licet vox dependeat a cerebro/tanꝯ a principio voluntarij motus:dependet et a corde/tanꝯ ab eo/in quo formantur

conceptus: ⁊ ideo cum fit operatio cõmunis cerebri ⁊ cordis/nerui q̃ sunt instrumenta vocis debent communicare cordi ⁊ cerebro: in profundo ⁊ radice lingue, sunt duo nerui/ad dandum sensum gustus/⁊ tactus: habet cor versus epar orificium /per quod/ vel a quo egreditur ⁊ ingredit vena chilli: ⁊ est orificium magnum: q̃ per illud cor trahit sanguinẽ ab epate: ⁊ ipsum expellit ad alia membra: ⁊ q̃ per idem orificium fit etiam expulsio sanguinis perfecte decocti: ⁊ licet non totus expellatur: q̃ aliqua portio eius expellitur ad pulmonẽ: alia pars eius transit in spiritum: versus pulmonem est orificium vene arterialis: que portat sanguinem a corde ad pulmonem: quia cum pulmo deseruiat cordi secundũ modum dictum/vt ei recompenset/cor ei trãsmittit sanguinem per banc venam que vocatur arterialis. Ventriculus dexter cordis continet sanguinem: sinister vero spiritum: in concauitate autem eius circa radicem sunt duo orificia: vnum est arterie adorti/que est principium originis omnium arteriarum/que sunt in corpore: ⁊ per istam transmittit cor spiritum in ipso ꝯeneratum ad omnia membra/aliud est orificium arterie venalis: ⁊ dicitur arteria: quia vapor vel aer a pulmone ad cor per ipsum transit/⁊ est ventriculus in medio cordis/vbi sunt plures concauitates parue/ad hoc vt sanguis qui vadit ad ventriculum sinistrum a dextro cum debeat fieri spiritus continuo subtilietur/vt spiritus generetur: est ergo triplex arteria a corde ad pulmonem: dextera/que nutrimentum a corde ad pulmonem portat: sinistra portans aerem a pulmone ad cor. tertia dicitur trachea/que ad pulmonem apportat aerem: ⁊ ab ipso ad extra retroducit: hec omnia motui naturali sunt subiecta: ⁊ per consequẽs phyſice considerationis: ad que recurrere debet chirurgicus.

De cõsideratione matbematici.

Sequitur matbematicus res naturales/a quib⁹ summ abstrahit subiectus/quod est ens mensurabile: vt elici pot ex sexto Methaphyſicorum: et quia non modo corporalia sunt mẽsurabilia/sed etiam spiritualia: idcirco generalius oportet stabilire subiectum in matbematica/ꝙ cõmunis opinio stabilierit. est enim sententia Aristotelis/ꝙ in vnoquoq̃ genere est dandum vnũ minimũ quod est metrum ⁊ mensura omnium/que in tali genere reposita sunt: sed illud non potest dici corpus primum nature: cum substantia finita in suo cõceptu cõmuni minoris entitatis sit: nec sane ipsa substantia: cum quelibet pars eius minor illa sit: ergo partes substantie sunt puncta fundamentaliter ex quibus fundamentaliter ipsa substantia constat/⁊ ab earum finitatibus tanta: quod non tanta dicit: de qua qdem tãtitate matbematic⁹ negociatur/cõsiderando primo tantitatem cuiuslibet principij/vel bonitatis/magnitudinis/⁊c. et quia oia coequantur in entitate/⁊ pfectione: ⁊ tanta est aptitudo vnius in dando/quanta est dispositio alterius in recipiendo: considerat etiã matbematicus circulum in illis principijs/qui ex tali datione ⁊ receptione mutua causatur/etiam triangulum cuiuslibet babentem tres angulos acutos tribus lineis contentos: ⁊ est causatus/seu cõstitutus ex tribus correlatiuis/vel ex tino/bili/⁊ are/ seu ex potẽtia actiua/passiua/⁊ actu cõmuni. considerat etiã quadrangulum babentem qua

tuor angulos rectos/constitutum ex aptitudine vnius principij/ꝛ dispositione alterius/ꝛ econtrario: deinde descendendo per rectam lineam predicamentales considerat maioritates rerum substantialium/equalitates/ꝛ minoritates/mediante triangulo croceo: et etiam circulationes/triangularitates/ꝛ quadrāgularitates earum: et sic inuestigat puncta trascendentia/causatur enim punctus transcendens ex excessu/quem vnum habet supra aliud: vt substantia supra partes in extrema consistētia considerata: ꝛ corpus supra substantiam addit gradum vnum: ꝛ hec regula verificatur per illam maximam. omnis finis nobilior/perfectior/copiosior ꝛc. est ordinatis ad finem: sed principia substātialia/vel bonitas/magnitudo ordinantur ad substantiam: ꝛ substantia ad corpus: ergo ꝛc. ꝛ elementa simplicia addunt supra corpus: ipsa tamen equaliter elementatiuā in esse ponunt: que diuersificata ꝛ plurificata est in quatuor speries: vt predictum est. ¶ Et quēadmodū mathematicus inuestigat puncta trascendentia in rebus ꝛ obiectis ad extra: sic ꝛ in potentijs: nam quantuncunq; sensus sentiendo attingit: tantundē imaginatiua/imaginatiua/ꝛ vltra: ꝛ quantūcunq; imaginatur imaginatiua/tantundem intelligit intellectus/et vltra: ꝛ quantuncunq; realitatis intelligit intellectus in obiecto/tantundē est in eo: et vltra/q; si nō/impossibilis esset suppositio vltra intellectum: et per consequens nec fides: nec opinio essent: ꝛ hic transcendit intellectus seipsum/intelligens aliqua esse necessario/que non intelligit: quedam ergo punctorum transcendentium causantur ex hoc/q; potentiarū alia aliā excedit: attingit nō mō intellect⁹/sed imaginatiua/et sensus terram obtinere gradum infimum inter elementa ex eo: quia continetur ab alijs/licet addat gradum vnum supra elementatiuam per predictam maximam/ꝛ aqua vnum supra terram: est tamen talis gradus magni ambitus nam vt ab Aristotele. ex vno pugillo terre fiunt decem aque: ꝛ sic de alijs elementis ascendendo: nam aer addit supra aquam/ꝛ ignis supra aerem: intellectus tamen ꝛ imaginatiua confluentes ad elementorum circulationem attingunt: q; ignis calefaciendo caliditatem suam infundit aeri: ꝛ aer humefaciendo humiditatem suam humefactam et calefactam infundit aque: et aqua frigefaciendo frigiditatem suam humefactam/ꝛ calefactam infundit terre: ꝛ terra deficcando siccitatem suam frigefactam humefactam ꝛ calefactam infundit igni: itaq; recuperat ignis caliditatem suam confractam ꝛ remissam pre qualitatibus aliorum elementorum: ꝛ aer similiter humiditatem suam/ꝛ aqua frigiditatem suā/ꝛ terra siccitatem suam: hic antē est punctus transcendēs/quia imaginatiua ex eo/quia non potest apprehendere motum nisi de loco ad locum/negat quantum est de ratione sui predictam circulationem/et receptionez/ꝛ intellectus cum sit eidem vnitus/libenter consentiret: sed illa natura quam ipse habet supra imaginatiuam attingit necessario predictam circulationem esse: cum attingat necessario vnumquodq; elementorum esse de alio actiuum: aliter non esset generatio nec corruptio/nec exterior qualitas/nec figura/nec localis motus/nec alteratio: que sensus ꝛ imaginatiua in rebus elementatis attingunt. ¶ Itē est punctus transcendens in hoc: quia imaginatiua negat ipsa elementa simplicia vnita simul consistere simplicia/eo quia attingit extensionem vbi elementa

De punctis trāscēdētib⁹

simplicia non possunt esse/sed mixta/et confracta/scilicet composita :z non attingit intensionem/quam per ipsam extensionez attingit intellectus/vbi:scz in qua extensione oportet necessario ipsa elementa esse simplicia: quoniam si essent in intentione composita/esset extẽsio de nihilo composita:neqꝫ essent aliqua principia in elementato:vnde ipsum compositum sequeretur:nec esset generatio/nec corruptio in compositis elementatorum:z multa alia impossibilia sequerẽtur. ¶Item est punctus transcendens/eo qꝫ in mixto intellectus elementa secundũ magis z minus gradata attingit:nam imaginativa quantitates/z gradus eorum apprehendit/negat autem primum gradum alicuius eorum esse per totuz quartum graduz sui oppositi:quia videtur sibi impossibile/ex quo aliud habet quantitatem determinatam/qꝫ possit extendi in plus amplum/latuz/et profundum:deficit hic imaginativa :quia similiter eius actus non transit in intensitatem:ideo quantitatem intensam non attingit/sed extensam:quam scz quantitatem intensam minoris dum ipsum minus additur maiori attingit intellectus reduci in extensam. ¶Similiter est hic punctus transcendens/duz i ipso supposito elementato attingit visus rotunditatem /sicut in oculis/et in capite hominis/z in pomo/z ceteris his similibus/z quadrangularitatem/per quam ipsum suppositum habet longitudinem/z latitudinem/z triangularitatem/per quam habet amplum /latum/z profundum: quia dum intellectus gratia visus negat alia in ipso supposito preter hec que videt visus: quia in plus non potest ei visus testimonium perhibere: miratur tunc intellectus/vnde talia processerunt:sed tunc transcendit vltra illam naturam/quam habet a visu/cuius scilicet visus non est nature sue videre intensum(licet videat intẽsi effectũ) z trãsit ad nãm itẽsi:vsi sit⁹ extrinsec⁹ ẽ causat⁹:z attigit circulũ elemẽtoꝝ alioꝝ alio itrãte i alterũ:z itrare nõ põt qualitas vni⁹ elemẽti i aliud sine suo subiecto:qz nõ separat ab eo: z sic qñ caliditas intrat in aerem /intrat z ipse ignis :z sic ignis calefacit aerem:aer humefacit aquam:aqua frigefacit terrã:terra desiccat ignẽ: z talis sit⁹ est circularis. ¶Est alius situs elementorũ circularis:licet sit accidẽtalis:videlicet dum ignis infundit in aerem siccitatem /quam habet infundendo in eum caliditatem:z sic de alijs circulariter:nã vltimate terra infundẽdo suã siccitatem in ignem infundit frigiditatem .est alius situs z circulus elementorum magis remissus:nam ignis infundens siccitatem quam habet a terra in aerem infundit in eum frigiditatem sociam illi siccitati:et sic de alijs circulariter. est alius situs circularis magis digestus:nam ignis infundens in aerem frigiditatem/quam recipit a terra/influit in eum humiditatem sociam illi frigiditati:et sic de alijs circulariter.sunt etiã elemẽta situata i ꝗdrãgulo.Nã ignis alio mõ se hz ad terrã:alio mõ ad aerẽ:z alio mõ ad aquã/z sic de alijs.Ex isto qdẽ gñali ꝗ drãgulo oriũtur ꝗtuor triãguli:prim⁹ est ō igne/aere/z aq̃ cõcordãte igne aeri:et contrariante aque.secundus est de aere/aqua z terra concordante aere aque:et contrariante terre/z sic de alijs.z si mathematicus attingit in supradictis intẽsitatem/z extensitatem elementorum z plenitudinez concauitatis lune/attingit etiam quomodo quadrangulus diuidit circulum existente igne in directa linea contra aquam/z econtrario/z aere contra terram /z econtrario:et triangu

De pũcto trã scẽdẽti sensũ.

De circulatione elemẽtoꝝ.

De ꝗdrãgularitate z triãgularitate elementorum.

li diuidunt quadrangulum. ☞Modo predicto inuestigantur gadus in elementatis tam absolutis/q̄ sub vnitis absolutis:vt in mineralibus:nam perfectiores ⁊ nobilioꝝ modo gradati sunt lapides precioſi/q̄ cāpestres:vt in eorum virtutibus patet:idem in metallis:nam magnes attrahit ferrum/⁊ adamas:licet eiusdem complexionis sint:sed vna perfectior altera/gratia cuius imperfectum mouetur ad perfectum.vnde interrogatus quidaꝫ philosophus/vnde erat q̄ inter mineralia aurum habetur in maiori precio/⁊ valore:respondit/q̄ ex eo/ qꝛ non habet poros. ☞Est enim notandum/q̄ in quibusdam elementatis ignis est in quarto gradu caliditatis:⁊ terra in tertio siccitatis/ aer in secundo humiditatis/⁊ aqua in primo frigiditatis.⁊in aliquibus alijs est ignis in tertio:terra in secūdo:aer in primo:aqua vero est gradata quarta parte vnius gradus:etiā inuenitur in aliquibus ignis in secundo:⁊ terra in primo:aer vero est degradatus:sed optinet solū quartā partē vniꝰ gradꝰ:⁊ aqua degradata duabus partibus:⁊ in aliquibus inuenitur ignis in primo gradu:⁊ alia per ordinem degradata:⁊ sicut de igne dictū est a predominio/de alijs dicendum ē/proprium tamē ordinem seruando:⁊ sic dicimus quedam elementata cholerica:⁊ quedam sanguinea:⁊ quedam phlegmatica:⁊ quedam melancholica in quarto gradu/vel in tertio/secundo/aut primo. ☞Gradus ⁊ puncta transcendentia inuestigat mathematicus in celis:nam addit luna ad ignem gradum vnū:⁊ sic de alijs vsq̄ ad celum empyreum:sed quia nos alibi latiori modo de ipsis loqui intendimus: ideo pronunc aliam viam arripiemus/hoc modo. ☞Est alius punctus transcēdēs ⁊ gradus perfectionis/quem addit animatum supra elementatum per hoc q̄ potentia vegetatiua constituta de vegetatiuo/⁊ vegetabili propinquo conuertit in se vegetabile remotum/videlicet elementorum mixtionem/de qua vegetatiuum viuit/quemadmodum lumen de oleo:⁊ sic conuertit alimentum in naturam aliti:⁊ accidentia in accidētia:et hoc modo fit generatio transmittēdo speciem in speciem:quoniam forma speciei conuertibilis facta conuersione reducitur in nihilum:est enim humidum radicale habitu in suo generante/ priusq̄ procedat in actum:⁊ talis punctus consistit in hoc/q̄ mathematicus habet confiderare plura principia et media reducibilia/⁊ reducta ad vnum finem/ qui est vegetatum esse:sicut primam formam:primam materiam semina/causalia/et vnūqꝺq̄ elementū in alio secundum circulum/quadrangulum/⁊ triāgulū eorū ⁊ principia exteriora:sicut ea de quibus chaos constitutum est/et motum celi:et solis/⁊ lune beneficium:⁊ aliorum corporum celestium:et quia talem punctum mathematicus intelligere nō potest absq̄ coadiuuamine alterius artificis:naꝫ (vt ab Aristotele)scientie sunt concatbenate:ideo vna iuuat aliam:vt impresentiarum physica matbematicam.est alius punctus transcendens siue gradus/ qui ad matbematicum spectat/inquantum punctus/ aut gradus:⁊ inquantum subijcitur motui physico:vt dictum est suo loco:⁊ talis punctus est sensatum/seu animal precise:nam ipsum addit supra aiatum gradū vnū:⁊ qꝛ minꝰ naturaliter appetit esse maiꝰ:⁊ cū ex parte forme sensitiue sit maiꝰ esse sensatū:et ex parte forme vegetatiue minus esse:⁊ hoc ad vnum finez (vt ita loquar) gaudet ipsa forma vegetatiua se esse sub forma sensitiua:vt p eam maius habeat esse:

De gradatione elemētoꝝ.

De pūcto trāscēdēte elemētū p ipꝫ aiatū

De puncto transcendēti aiatum.

et sic sensitiua in suo sensibili ꝓpinquo remotū videlicet vegetatum elementatū sensat/ꝛ deducit ad esse sensatum: considerat etiā quinq; sensus: ex quibus sensitiua constat: et proportionē et dispositionē eoꝝ cuꝫ ꝓprijs obiectis: et admirat vnde est ꝙ quatuor sensus veritatē vnius et alteri⁹ negant: nā visus negat sonū esse/ et saporem: et sic de alijs/excepto colore: et auditus negat colorem/odorem ꝛc.ꝛ sic de alijs sensibus. est tamen sensus communis/qui facit iudicium de oībus obiectis apꝓhensis per sensus exteriores. considerat etiam proportionem inter oculum et esse coloratum: et inuenit ꝙ acr qui mediat inter colorem et visum est corpus diaphanum: ꝛ oculus etiā/tñ qꝛ diaphanū oculi est sensatū: ita ꝙ ex duabus diaphanitatib⁹ fit vna diaphanitas cōtinua receptiua omniū colorum: vt patet in crystallo ꝛ vitro: oportet ergo ratiōe cōtinuitatis exterioris diaphani ꝛ interioris/ꝙ tale obiectū coloratū sentiat/et attingat a potētia visiua. eodem modo secundū se intelligendum est de auditu/qui sonum attingit: nam de moto quod est extra non sensatum: et de moto quod est intra aures sensatū: fit vnum motum ꝛ mobile continuum: quare cum motum extra immediate sono inhereat/de necessitate ratione vnitatis motus continui sentitur sonus a moto interiori: nam aer qui est inter corpora contacta/ex quibus sonus causat⁹ vsq; ad aures/et cerebrum tanꝙ linea ex pluribus pūctis cōstituta se extendit: quā propter tacta vna parte tanguntur et alie: altera alteri similitudinem soni communicans successiue vsq; ad aures: idem dicendum est de odorato: qui inter nasum et cerebrū odorem apprehendit. ¶ Gustus etiam suo modo apprehendit saporē videlꝫ cū masticatiōe: ꝛ cū motu lingue/q̄ lineā pertenuea gutture ad cerebrum continuam saporis adimplet: admiratur tamē mathematic⁹ quoniā nō est sue speculationis/qūo dulcedo in amaritudinē conuertitur: p hyficus autē eū in hoc passu iuuat: dicēs ꝙ quemadmodum substantia que sana est veras extra mittit similitudines: ita corrupta falsas: sic i gustu egritudine deuiato i hoc: qꝛ per gustū recipit humidū radicale animalis nutrimētū corrūpēdo extrinsecū vt intrinsecū generet: vñ quēadmodū ꝓ tactū humidū ꝛ calidū faciūt ad generationē: ꝛ sic cū ꝛ frigidū ad corruptionē (vt ī de morte ꝛ vita' bf) sic fit' ꝓ gustū dulce cōducit ad gñationē: ꝛ amarū ad corruptionē: ꝛ iō est/qꝛ tale corp⁹ magis est corruptioni/q̄ gñationi subiectū: et pars sequit̄ naturā sui tot⁹: sequit̄ ex hoc ꝙ generatio lapsa est de habitu ꝛ actu ī potētiā: ꝛ corruptio' ꝓgressa de potētia i habitū/ꝛ actū/ꝙ dulcedo q̄ solebat̄ cē intēsa i gustabili sensato lapsa ē ī potētiā: ꝛ succedit loco illi⁹ amaritudo corrūpēs: qꝛ dulce iduit se amaritudine amari itrinseci sensati: sicut aq̄ dulcis aduenies ī mare iduit dulcedinē suā salsedine: idē suo mō ē de tactu ꝛ odorato: nā tact⁹ tāgēs calidū/sentit frigidū: ꝛ odorat⁹ deuiat⁹ nō sentit aliū odorē ꝓter illū/q ex tēsus est i odorabili ꝓpinq̄ sensato: ꝓ tactū tactiuū qō est intra corpus tāgit sua tāgibilitate tāgibilitates alteri⁹ corporis tacti: nā obiectum ipsi⁹ tactus est tāgibilitas: ꝛ subiectū tāgibilitatis meli⁹ cōseruat̄ ꝓ caliditatē/q̄ꝫ ꝓ frigiditatem: et meli⁹ per humiditatē/q̄ꝫ per siccitatē: ꝛ ē iō vt fit gñatio: ꝛ aialia ꝓ tactū delectationē sentiāt ꝛ penā. ¶ Est ali⁹ pūct⁹ trāsiēdēs ꝛ grad⁹: ꝛ talis grad⁹ ē aial imaginatiuū: addens gradū vnū supra p̄dictum animal: in hoc ꝙ imaginatiua forma in suo imaginificabili intrinseco recipit

De pūcto trā scendēti animal.

imaginificabile remotū ꝛ extrinſecū: hoc aūt imaginificabile remotū eſt ſenſatū / vegetatū/et elementatū/vnitum ipſi nature imaginatorie: ꝛ tale eſt cōſtitutū de predictis naturaliter/ꝛ de forma imaginatiua formaliter: ꝛ hꝫ opationē obiecti uā: poſt hec vero aſcendit ad boiez/q ſupra imaginatiuū vnū addit gradū: ꝛ hoc rōne aīe rōnalis/q̄ in ſuo rōnabili ꝓpinquo recipit rōnabile remotū: vcꝫ p̄dictū animal imaginatiuū: ꝛ ex ipis fit hō/in quo ſunt intellect⁹/volūtas/ꝛ memoria: ꝛ cōſiderat ipſe mathematic⁹ intenſionē ꝛ extenſionē p̄dictarū potētiarū/vcꝫ ſenſitiue/imaginatiue/ꝛ rationalis: ꝛ attingit ꝙ intenſe ſunt diſtincte: ꝛ extēſe ſunt vnū eſſe cōtinuū: ꝛ cū hoc intelligit ꝙ q̄libet eaꝝ ſuā determinatā hꝫ operationē in illo extenſo/vltra quā non ꝓcedit: ita forma inferioris potētie nō hꝫ actionē in materia ſupioris potētie: ſꝫ bene ecōtrario: ideo intellect⁹ rōne maiozitatis in tēſionis intelligit ꝙ rōnalis potētia pl⁹ opaī in ipa eq̄litate extenſionis/q̄ ipſa ſenſitiua/ꝛ imaginatiua/ꝛ ſic attingit eas mathematic⁹ equaliter ꝛ inequaliꝝ eſſe extēſas/implicās cōtradictionē: inequaliꝝ aūt vt min⁹ intenſū nō habeat tm̄ effectū/quātū habet magis intēſuꝫ/nec tm̄ abundat in forma: equaliꝝ vero / qꝛ ex quo duo quoꝝ vnū licet ſit min⁹ reliquo cōſtituūt vnū cōtinuum de ſeipſis/ oportet ip̄m min⁹ intm̄ extendi/quantū maius: vt ſit p oēs extremitates extenſas maioris/ꝛ econtrario: ꝛ ſic nulla eſt ꝟtradictio: ſed admiraī cū ipa aīa creſcere nō poſſit/neq̄ decreſcere ſubſtātialiter/quomō ꝓtendiī in ip̄o puero creſcēte corporaliꝝ vſq̄ ad virilitatē: cū ſemp in eodē gradu intēſionis ꝛ in eodē actu ſubſtātialiter fuerit ipa aīa in puero/in quo eſt in ipſo eodē facto viro: vnde cū attingit aīam/p totū corp⁹ attingit ſcōm rōnem inextenſibile eſſe extenſuꝫ/ qō eſt cōtradictio: q̄ quidē ꝟtradictio cauſaī in rōne ipſi⁹ intellect⁹: eo qꝛ nō p̄ōt attingere qūo inextenſibile ſit ſine extēſione ſui p totū extenſū: hanc aūt ɔdictionē trāſcendit ipe intellect⁹: cū attingit ip̄az aīam quātū ad realitatē ſui eſſe in loco ſine loci occupatione/ꝛ moueri p locū ſine motu locali. Admiraī vlteri⁹ quō id qō eſt extra aīam rōnalem poſſit ab ea attingi: cū ipſa ſit res ſimplex / nō habēs rōne ſui extēſitatē: ſꝫ trāſcendit cōſimili mō attingēs vnū cōtinuū de intra ad extra ꝛ ecōtrario/ꝛ vnā vnitatē ꝛ motū vnū illocalē: ita ꝙ ꝛ ipꝫ cōtinuū/ꝛ ipa vnitas/ ꝛ ipſe motus vnus eſt intra rationatum/extra vero irrationatum: quare de neceſſitate ipſius cōtinui ꝛ vni⁹ vnitatis/ꝛ mot⁹ irrationatū extra exiſtens ratiocinando attingitur intra irrationatum/quod cum irrationato vnū continuum/ vnam vnitatem/ꝛ vnum motum implicant/tranſcendit ſimiliter hic intellectus naturam ſuam/attingens duo valde remota eſſe continue vnum: etiam habere vnum continuum motum: ita quod alterum illorum eſt permanens/ꝛ non creſcens/neq̄ decreſcens/ſcꝫ rationatum: intra alterum vero aliquando ꝟadeſt: aliquando abeſt: et eſt creſcibile / ꝛ decreſcibile/ſcꝫ irrationatum extra: miratur etiam intellectus cum falſum ꝛ nihil conuertantur/qua ratione poteſt ipſe intellectus attingere nihil: quia cum intellectus ſit ens: ꝛ nihil ſit non ens: et inter ens ꝛ non ens nulla ſit participatio: impoſſibile eſt ergo ꝙ intellectus attingat nihil: ſed manifeſta experientia intelligit ſe intelligere nihil: ergo poſſibile eſt ꝛ impoſſibile eum attingere nihil: vnde hic miratur intellectus id eſſe cuius oppoſitum ratio ſua neceſſario dictat: hic autez tranſcendit intellectus ſuammet

De pūcto trāſcēdenti imaginatiuum.

rationem realitatis/attingẽdo intelligẽs ſe nõ intelligere totam realitatẽ ipſ⁹ attingere: vnde cũ intelligat ſe attingere nihil/intelligit neceſſario eſſe aliquam cãm neceſſariã in ipſo attingere/ſeu intelligere/quam ignorat: ꝓpter quaz neceſſario hz attingere nihil: et ex parte realitatis impoſſibilis eſt cõtradictio: q̃ nis eſſe poſſit in ratione intellectus. ¶ Eſt alius gradus ⁊ punctus tranſcendens/ qui angelus dicitur: ad quem aſcendere non poteſt mathematicus abſq; alterius coadiutorio: iccirco porrigit ei manũ theolog⁹: eidẽq; aditum prebet: ⁊ ſic inueſtigat in angelis mediante logica puncta tranſcendentia: nam omnis pluralitas aut eſt generica: aut ſpecifica/aut numeralis: non generica in angelis: quia vnuſquiſq; ſubſtantia eſt: ideo idẽptificantur / coequant q̃ ĩ ea: nec eſt ſpecifica/ quia oẽs ſpiritus ſunt: ⁊ in ſubſtantia ſpũali conueniunt: ergo relinquit ꝙ eſt numerica: ⁊ p conſequens inequalitatis: ⁊ probat ſequela: nã quecunq; numero diſtinguũtur/ſub eadem ſpecie gradant: ſed angeli differũt numero: ergo ⁊c. maior patet: aliter non dicerentur gradus individuales: nec ſpecies gradata eſſet in ipſis individuis: minor tenet ex predictis: ergo ſi in angelis ſunt gradus/oportet de neceſſitate quod ibi ſit maius ⁊ minus: ⁊ per conſequens equale (vt Ariſtoteli placet) inueſtigãtur ergo predicti gradus hoc modo: prout in ſequẽtibus dicetur: ⁊ ibi notabis ſcalam intellectus in angelis.

De puncto trãſcendente hominem.

De hierarchijs in angelis ⁊ eorordinibus.

¶ Creauit eñ de⁹ angelos ſcõz maiorĩtatẽ ⁊ minorĩtatẽ/ſine q̃ nõ potuerũt eẽ naturaliter/nec ſuſcipe maiora gratuita: nec eſſet ipſa natura angelica in oi perfectione: cuz ornatus ⁊ pulchritudo cõſiſtat in varietate: ideo in trib⁹ hierarchijs ſiue gradib⁹ ad ſimilitudinez ſue trinitatis eos creauit: ⁊ in q̃libet hierarchia tres ordines/ in ſuprema ſunt ſeraphim/cherubim/⁊ throni: in media dñationes/poteſtates/⁊ virtutes: in infima ſunt principat⁹/archangeli/⁊ angeli: illi qui ſunt in ſuperiori hierarchia magis intelligunt deũ/⁊ amãt: naz dicunt magis feruẽtes in amore/q̃ alij inferiores: ⁊ non recipiũt aliquid pro illuminatione ⁊ regimine ſeculi a ſecunda hierarchia: ſed ipſa ſecunda recipit a prima/⁊ tertia a pria/⁊ ſcda: et ſic tãq̃ miniſtri dei regũt vniuerſum. ordo angelorũ eſt multitudo celeſtiũ ſpiritũ/qui inter ſe aliquo munere gratie ſimilant. Seraphim dicit qui p alijs ardet charitate. Cherubim qui pre alijs ſanctis eminet: ⁊ interpretatur plenitudo ſcientie. thronus dicit ſedes dei. Throni aũt vocant diuinitatis gratia repletio vt ĩ eis de⁹ ſedeat: ⁊ per eas iudicia diſcernat. Dñationes vocant que principat⁹ ⁊ poteſtates tranſcendunt. Principat⁹ ſuis ſubditis dñantur/⁊ que ſint agenda diſponunt. Poteſtates nominantur hi qui refrenant demones/ne tententvltra id qõ hoies reſiſtere poſſunt. Virtutes vocant illi/per quos ſigna ⁊ miracula frequẽter fiunt. Archangeli qui maiora nũciant. Angeli qui minora: ⁊ maioritas ipſorũ angelorũ nõ eſt ratione ſitus/ſed ſufficientie: eſt opinio aliquorũ ꝙ lucifer non fuit maior omnibus in puris naturalibus: ⁊ ratio eor eſt: qz alius angelus fuit/a quo deus amat: ⁊ intelligitur/vt maior creatura a deo poſſidea tur/⁊ nõ a peccato: aliter magis deus vituperaret a malis/q̃ a bonis laudaret: nec eſſet dignus tanta laude/quãta peccatũ: qõ eſt manifeſte falſuz: ſed ipſe lucifer fuit bene maior oĩbus cadentib⁹. Predicto mõ cõſiderat mathematicus an

gelos/inquantū quilibet ſua ſufficientia ſeu virtuali quantitate mẽſuratur. In hoīb⁹ etiã figurari poſſũt tres hierarchie:vt ptz de apoſtolis/patriarchis/ꝛ ceteris ſanctis. ¶ Ad diuinã naturã aſcendere nõ põt mathematic⁹:nec ei⁹ facultas ad hoc ſe extẽdit:cũ ipa natura diuina immẽſa ſit:ꝛ mẽſurari nõ poſſit:et qꝛ mathematic⁹ eſt artifex gñalis:ſuas bz ſub ſe facultates ſpãles/in quas diuidit:ꝛ ſunt geometria/arithmetica/muſica/ꝛ aſtrologia:de quib⁹ p ordinẽ dicẽdum eſt:nam rõ hui⁹ ordinis eſt:qꝛ cũ mathematic⁹ ſit artifex gñalis/vtranqz quatitatẽ(vcz continuã ꝛ diſcretã)conſiderat:eſt em̃ diſcreta/que ex diuiſiõe continui cauſat:ergo arithmetica ꝛ muſica que numerũ diſcretũ conſiderãt/geometriam(cui⁹ cõſideratio continuũ eſt)pſupponũt:muſica em̃ que numerũ relatũ ad ſonũ cõſiderat:iccirco abſolutũ numerũ de quo negociat geometria/pſupponit:ꝛ bz aſtrologia magnitudines corpoꝝ celeſtiũ cõſideret:ꝛ geometrie ſub alternata immediate videat:tñ qꝛ harmoniã eoꝝ/ꝛ numeꝝ motuũ/horarũ/dieruz/menſiũ/ꝛ annoꝝ/ac graduũ/ꝛ pũctoꝝ cõſiderat/calculatoria in numeris exiſtit:hac de cauſa vltimo loco ponitur.

De diuiſiõe mathematice.

De cõſideratione geometrie.

De puncto.

De linea.

De ſupficie.

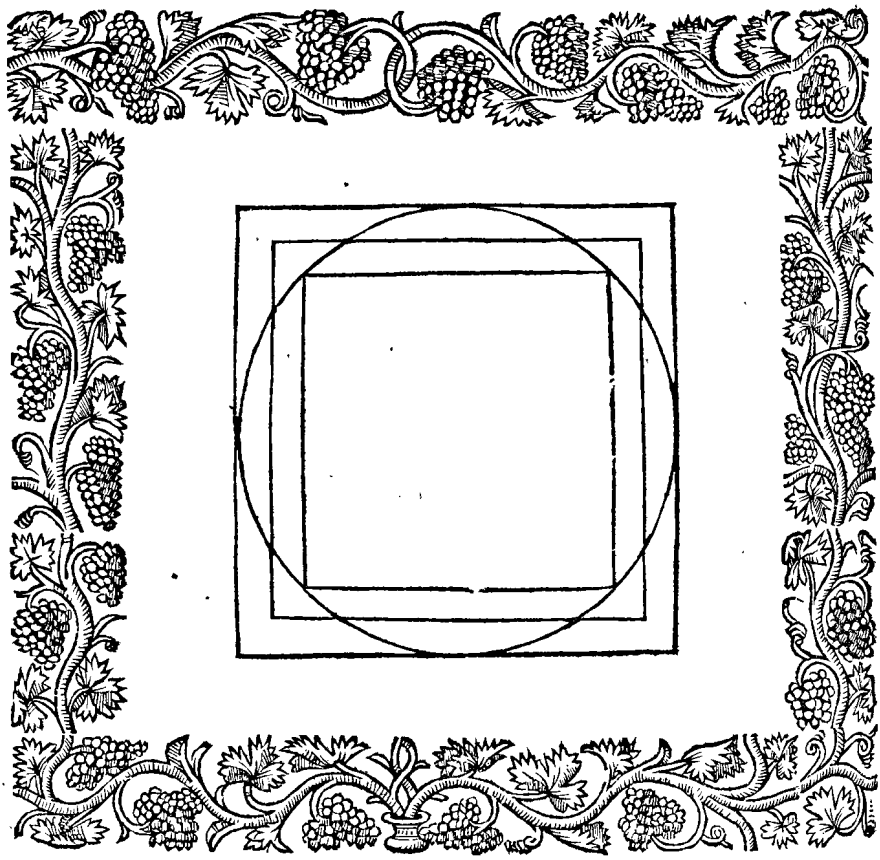
De triãgulo.

De quadrãgulo.

De circulo.

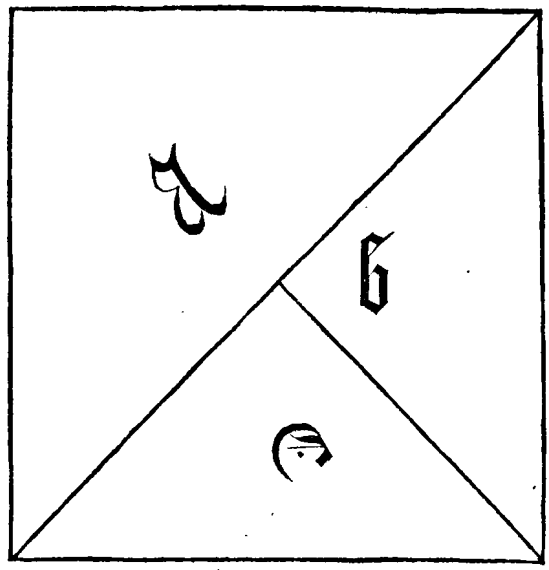
¶ Conſiderat enĩ geometra pũcta/lineas rectas/ꝛ obliquas angulos rectos/acutos/ꝛ obtuſos/ſuperficies rerum corporaliuz/ꝛ pfunditates:ꝛ finaliter triñ dimenſionẽ ideſt corpus de gñe quãtitatis:a qbus deriuantur figure/que ſunt in ſupficiebus rerum corporaliũ:ꝛ cum ſubiectuz geometrie ſit quantitas menſuratiua continua/ꝛ abſoluta:vt ex ſexto metaphyſices elici poteſt:ꝛ menſurare ſit de lineis:ꝛ linee conſtant ex punctis:primo videndum eſt de puncto. ¶ Punctus eſt minima pars linee:et eſt indiuiſibilis/vt atbomus/qui diuidi non poteſt in ptes quantitatiuas:licet diuidi poſſit in partes eſſentiales et conceptionales:cuius eſſentia eſt punctuitas:ꝛ punctus eſt pars linee:ꝛ linea pars anguli:ꝛ angulus trianguli:vt patet ex primo poſteriorum/vbi habetur quod per ſe inſunt quecunqz ſunt in ratione dicente quid eſt:vt triangulo ineſt linea ꝛ punctus linee:ꝛ abſqz puncto communi nulla linea cum alia poteſt participare:ꝛ omnis punctus qui eſt intentio eſt communis:punctus vero qui eſt in angulo recto eſt magis latus/qꝫ ille qui eſt in angulo acuto:punctus vero matbematicus eſt ſimplex omnino quo ad partes integrales ſeu quantitatiuas/et eſſentiales:diuidi tamen poteſt quo ad ſuos conceptus intrinſecos. Linea eſt longitudo conſtituta ex punctis pro materia:et ex quadam fluxibilitate pro forma:vnde ſequitur lineam eſſe compoſitam/cum omne ens babens partes ſit compoſitum. Superficies conſtat ex lineis/et profunditas ex ſuperficiebus: ex quibus patet corpus de genere quantitatis conſtare ex longitudine/latitudine ꝛ profunditate. Triangulus eſt figura babens tres angulos acutos tribus lineis contentos:ꝛ ipſe triangulus figuratur in bis que cadunt ſub ſenſu: per quem bomo deuenit in notitiam trianguli naturalis. Quadrangulus eſt figura babens quatuor angulos rectos:ꝛ ſic eſt diuiſibilis in quatuor triangulos equales cũ lineis diametralib⁹:ꝛ multiplicat p quatuor triangulos/ꝛ triangulus p tres lineas:ꝛ linea per pũcta. Circulus eſt figura linea circulari cõtenta i q̃ principiũ/mediũ/aut finis minime õſignari poſſunt:ꝛ ſic eſt ifinit⁹ circul⁹ ipe ra

tione pncipij/medij/ꝛ finis :aliter nō potuisset circulariter esse situatus:nec hꝫ beret rationem circuli/nisi ex partibus circularibus esset compositus: partes autem non pñt esse circulares/nisi in ipso circulo:ꝛ pncipiū cuiuslibet partis fit in medio/et in fine:et medium in pncipio/et in fine/et finis in pncipio et medio:nam aliter non posset esse partium successio circularis:est enim circulus figura pma designata per .A. in qua omnes alie figure virtualiter continentur: ꝛ causari possunt ex ea :et extra ipsam nulla est danda figura:imo si quis esset sub cōcauitate celi empyrei immediate/non posset extendere brachium extra:ex eo/quia exiret suas metas:et sic est nobilior/ꝛ capacior omnibus alijs:potest tamen triangulari/q̄drāgulari:et per consequens mēsurari quo ad eius longitudinē:vt doctor noster deducit in sua mathematica/et manifestatur. nam si productis (vt deducit Bouillus)in dicto circulo duabus diametris altera alteri perpendiculari quatuor earum extremitates totidem rectis lineis copulantur/ nascetur quadratꝰ dato circulo inscriptus: si vero productis (vt prius) in dicto circulo duabus diametris/ab extremis earum pūctis quatuor recte linee in eisdem circulū contingētes indefinite in vtrāqꝫ partem / quo adusqꝫ concurrūt/ extēdantur/quadratū dato circulo circūscribent: prout figurari pōt ex circino.

ITem supponit doctor noster/ ꝙ quadragulus minor equipolleret quattuor palmis equalibus: ⁊ quadrangulus maior valeat sex palmos. ⁊ sic dico/ ꝙ quicquid cõsistit inter quattuor ⁊ sex equipollet quibꝫ palmis: sed circulus consistit inter quadrãgulum maiorem et minorem/ vt patet ad sensum: eo quia contentus est per maiorẽ: ⁊ ipse circulus cõtinet minorẽ contentũ linearum: ergo patet necessarie ꝙ circulus si extenderetur/ equipolleret quinqꝫ palmis existentibus inter sex ⁊ quattuor: sicut in numero in quo secunda vnitas existit equaliter inter primã vnitatẽ ⁊ tertiã: ⁊ hoc idem dici põt de tribus vnitatibus equaliter existentibus in numero nono/ que equaliter consistũt inter tres vnitates antepositas/ ⁊ postpositas. ¶ Amplius intellectus facit aliam demonstrationem: videlz/ ponit vnum quadrãgulum rubeũ equaliter inter quadrãgulũ maiorẽ ⁊ minorem: cum quo quadrat circulum ſm mensuram continentis et contenti: nam si circulus cõtinet quadrãgulum rubeum ⁊ econtrario/ vt patefit in extremitatibus eorum: tantum valet linea circuli/ quãtum linea quadrãguli: sed quadrãgulus rubeus quinqꝫ equipollet palmis/ eo qꝛ consistit inter quadrãgulũ minorẽ et maiorẽ equaliter: ⁊ hoc per experientiã haberi potest: si quadrãgulus rubeus extẽderetur cum circino: ergo linea circularis equipolleret quinqꝫ/ si extenderetur. ¶ Item per hãc demonstrationẽ videtur quadrãgulus rubeus ⁊ circulus equipollere/ si quater quattuor valẽt. xix. domos: ⁊ similiter sex quater valẽt siue equipollent. xxiiij. domibus: ergo inde sequitur/ ꝙ quinqꝫ quater equipollẽt. xx. domibus: ⁊ sic patet ꝙ quadrangulus rubeus ⁊ circulus existentes equaliter inter quadrãgulum maiorem ⁊ minorẽ adinuicem equipollent: et in isto passu cognoscit intellectus: per quẽ modũ de geometria facit scientiã mensurãdo cum hoc qõ est extra sensum: in quo sensu datur experientia: sicut carpentator qui mensurat ita magnã archã mẽte sua/ quanta ipsa in ligno/ in potentia est: quam deducit in actum ex predicto ligno. ¶ Ulterius facit scientiam geometra de rebus dimensionatis per eorum principia/ que sunt puncta: inquãtum dimẽsionate sunt: nã ipse dimensiones/ ⁊ earum principia considerat per diffinitionem principij: et regulam ☿. Quãtitates cõtinuas ſm longitudinem/ latitudinem et profunditatẽ/ per regulam de ☾. consideratas/ et hoc in camera e f g. per subiecta designata. Nam ☉. significat hominem/ per quem inuenta est ipsa geometria: et ☿. imaginatiuam/ que per medium sensitiue figuras attingit in absentia tamen sensitiue: quoniã in presentia imaginari non potest: ⁊ quia figure melius in imaginatiua imprimuntur/ ☽ in aliqua alia potentia corporali: ideo homines melancholici ratione terre/ in qua figure et imagines melius imprimuntur/ doctiores sunt/ ☽ aliarum complexionum: ⁊ hoc est qõ dicit Aristote. videlz ꝙ excellentes viri aut ſm ♂athematicam: aut ſm ☽oesim melancholici nuncupẽtur: ⁊ sic videmus aliquos magis deditos mathematicis/ mechanicisqꝫ/ ☽ alijs facultatibus: vt sunt picardi/ ⁊ theutonici: et in his maxime florent.

De quadratura circuli.

De mō ſcien-di in geome-tria.

Am intellectus per viſuꝫ attingit figuras: vt verbi gratia quadratum / et menſurat ipſum/ quem inuenit habere quattuor palmos: deinde diuidit ipſum quadratum in duas partes equales per lineam diametralē: iterum diuidit ſimiliter vnam illarum partiū: et tūc preſuppono/ q̄ maior pars vocetur a/ ſecūda b/ ⁊ tertia c/ modo intellectus cum imaginatione attingit duodecim angulos: nam ſi a. valet tm̄ quātum b. et c. tot angulos habet per intellectum cum imaginatione/ quot habent b. et c. per ſenſum: ſed b et c. habent ſex: et a. habet ſex: quorū tres ſunt actu ſm̄ viſum: alteri vō tres ſunt in potētia/ quos intellectus cum imaginatione attingit extra ſenſum: quia nunq̄ fuerunt ſub ſenſu: cum quibus geometra de quantitate exiſtenti in potentia cauſat ſcientiam ipſa quantitate deducta in ſenſum per ſimilitudinem et per experientiaꝫ talis ſcientia remanet in intellectu et imaginatione extra ſenſum: cui ſcientie ſecunda ſpecies regule c. eſt ſuum ſubiectum: vt quid habet. vt quid a. habet in ſe potentialiter / et per tertiam/ et quartam ſpeciem deducitur ad actum: vt quid eſt in alio: ⁊ qd habet ſub ſenſu experimētaliter: ex quib⁹ patet illā auctoritas

tem Aristote.in de sensu ⁊ sensato esse falsam/vbi dicitur/q̄ nihil est in intellectu quin prius fuerit sub sensu: nam linea que est in intellectu/ nunq̄ fuit sub sensu/ sicut tres anguli a. qui sunt in potētia. ¶ Alterius cum intellectus cum circino non possit mensurare lineam circularem/ quomodo ipse scire potest quot palmos haberet/si extenderetur:⁊ tunc intellectus ascendit ad mēsuras superiores/ que sunt extra sensum:de quibus iam loquuti sumus:et postmodum descendit ad mensuras/ que sunt in sensu per diffinitionem medij: et per regulam f. videlz per fluxum et refluxum/et per quātitatem discretam et continuam mensurat circulum extra sensum/ita q̄ de primo ad vltimum considerātur in geometria puncta/a quibus linea originatur:⁊ linea que in multiplici est differētia:quarū vna est circularis/⁊ omnium prima/recta/obliqua/et mixta/recta.iacens erecta/⁊ cō iungens consideratur angulus:qui ex lineis/constat quidam intrinsecus:et quidam extrinsecus egrediens contingentie/incidentie:rectus/acutus/⁊ obtusus solidus:qui ex tribus superioribus angulis constituitur. Cōsideratur superficies/ que ex lineis causatur:et est duplex:ad se/et ad alterum/ac etiam profunditas cōsideratur in geometria/que ex superficiebus constat:et sic dupliciter dicitur:ad se vez/et ad alterū:corpus de genere quātitatis ex predictis tribus dimēsionibus constat/quibus terminatur: videlz longitudine/latitudine/ et profunditate: in his omnis figuratur figura/que accidens constitutum ex situ et habitu per secūdam speciem c.constat:et per tertiam eiusdem est habitus in corpore: ⁊ per quartam habet lineas rectas et curuas:ipsa quidem figura cum colore est obiectum visus: cum lineis autem et angulis absq̄ colore est obiectum tactus:⁊ cum omnibus predictis est obiectum imaginationis:⁊ est duplex/plana/et solida. Plana est triplex:circularis/rectilinea/et mixta. ¶ Circularis figura est illa/que angulis et lateribus caret/ et ab aliquibus dicitur agonia seu figura rotunda. ¶ Rectilinea seu poligonia est/que plures angulos pluraq̄ latera participat:vt egredientium primi/secundi/tertij ordinis:vbi latera egrediuntur semel/bis/ter simplex ex parte trium laterum. Ysocheles duum equilaterum. Scalenon equilaterum. Ysopleurus omnium equilaterum trium angulorum. Octogonus vnius recti/Ambigonius vnius obtusi. Exigonius omnium acutorum ex parte eque distantium in paralelogranum inequaliter distantium in pētbagono. mixta ex predictis haberi potest. ¶ Circulari figure multa accidunt: videlz diameter diuidens circulum in duas partes equales:transiensq̄ per centrum/qui punctus est in medio circuli: a quo omnes linee ducte ad circunferentiam sunt equales. ¶ Chorda est linea diuidens circulum in duas portiones:quarum vna est maior altera. Concentrice figure vnum ⁊ idem habent centrum/eccentrice vō non. Semicirculus est vtraq̄ portio diuisa a diametro per centrum transeunte:contingentia figure rectilinee multa sunt:sed quia breuitati studemus/solum exemplum vnum dabimus:similiter figure mixte. Exēplum prime:nam si ab vno extremo linee recte alia linea ducatur ad alium eius punctum/ coincident ambe in vnam lineā. Exemplum secūde figure: videlz mixte. Si ab eodē puncto ad aliud idē punctū rectā et curuā lineam p̄ducere cōtingit:⁊ per cōsequēs mixtā figurā. ¶ De figura rectilinea tibi aliqua volo adhuc enucleare:est em̄ angul⁹ rectiline⁹/

De duplici figura.

qui duabus rectis lineis continetur. Inflexus vo quem due curue constituunt. Medius est ex curua et recta constitutus. Rectus angulus rectilineus est/ quē due linee perpēdiculares constituunt. Obtusus vo qui est recto maior. Acutus autē qui recto minor est. Figura vniformis dicitur/ cuius latera se adinuicem secāt. Egrediēs vo que mutuo secantibus clauditur. Ysocheles est trigonus/qui duo tm̄ latera equalia participat. Scalenon qui tria habet inequalia. Ysopleurus cuius tria latera sunt equalia: vt in superioribus dictum est. Figura equilatera est/cuius omnia latera equalia sunt: et figura equiangula/cuius omnes anguli sunt equales. Equilatera autem figura et equiangula cuius omnia latera omnesq; anguli sunt equalia. Trigonus est figura tres angulos ac totidem latera participās. Tetragonus vo que quattuor. Pentagonus quinq;. Hexagonus vo sex. Et hoc pacto heptagonus/ octogonus/ ennagonus/ et cetere deinceps polígone figure que infinite sunt. Corpus enim de genere quātitatis considerari potest duobus modis: sic et pūcta/linee/ ⁊ superficies/ et profunditas: videlz confuse/indeterminate/ ⁊ determinate/ solide/ ⁊c̄. Confuse et indefinitū consideratur in suis vniuersalibus: determinate vo et solide in singularibus: et sic de figuris in eis consideratis dici potest suo modo: videlz de angulo vniuersali et particulari/ et solido videlz recto/ obtuso/et acuto. Similiter de alīs figuris dicendum est tam in vniuersali/ q̄ particulari.

Be petitionibus.

¶ A quolibet puncto in quēlibet punctum rectam lineam ducere: atq; lineam diffinitam in continuum rectumq; quātumlibet protrahere. Secūda petitio super cētrum quodlibet quātumlibet occupando spacium circulum designare. Tertia/oēs rectos angulos sibīnuicē esse equales. Quarta/si linea recta super duas lineas rectas ceciderit: duoq; anguli ex vna parte duobus rectis angulis minores fuerint / istas duas lineas in eādem partē proculdubio coniunctū iri. Quinta/ duas lineas rectas superficiē nullam concludere.

Be cōibus animi conceptionibus.

¶ Prima animi conceptio/que vni et eidem sunt equalia/ et sibīnuicem sunt equalia. Secunda/et si equalibus equalia addātur/ tota quoq; fient equalia. Tertia/si ab equalibus equalia auferantur/que relinquuntur erunt equalia Quarta/et si ab inequalibus equalia demas/ que relinquuntur erunt inequalia. Quinta/ et si inequalibus equalia addas/ ipsa quoq; fient inequalia. Sexta/ si fuerint due res vni duplices /ipse sibīnuicem erunt equales. Septima/si fuerint due res quarum vtraq; vnius eiusdem fuerit dimidium: vtraq; erit equalis alteri. Octaua/ si aliqua res alicui superponatur/ applicetur q; ei: nec excedat altera alteram: ille sibīnuicem erunt equales. Nona/ omne totum est maius sua parte. Decima/si due quātitates equales ad quamlibet tertiam eiusdem generis comparentur: simul erunt ambe illa tertia/aut eque maiores/aut eque minores/aut simul equales. Undecima/quāta est aliqua quātitas ad quālibet eiusdem generis/tantam esse quamlibet tertiam ad aliquam quartam eiusdem generis. Duodecima/in quantitatibus cōtinuis hoc vniuersaliter verum est: siue antecedentes maiores fuerint consequentibus: siue minores: magnitudo enim descrescit in infinitum (vt ita loquar) in numeris aūt non sic: sed si fuerit primus submultipler/ secundi erit quilibet tertius eque submultipler alicuius quarti: quando numerus crescit in infinitum/ sicut infinitum minuitur;

¶ Anteq̃ veniamus ad cõsiderationẽ arithmetice videnꝺe ſunt alique dignitates in ea cõſiderate: quaꝝ prima eſt/ q̃ omnis numeri pars eſt minor ſuo toto. Secunda/ omnis minor eſt que maiorẽ habet denominationẽ. Tertia/ quicũq; equalĩ ſiue eiuſdem eque multiplices equales fuerint/ ipſi quoq; erunt equales. Quarta/ quibus idem numerus eque multiplex fuerit/ ſiue quorum multiplices equales fuerint: ipſi etiam ſunt equales. Quinta/ omnis numeri pars eſt vnitas ab ipſo denominata. Sexta/ quilibet numerus totus eſt ab vnitate quota pars ipſius eſt vnitas. Septima/ ſi vnitas in aliquem numerum ducatur: ſiue idem in vnitatem ſeipſum producit. Octaua/ extremorum differẽtia ex differentijs eorũdem ad mediũ eſt cõpoſita. Nona/ ſi numerus numerum ſuperet: differẽtia minori addita/ aut a maiore ſublata numeri relinquũtur equales. Decima/ qui eidem equantur inter ſe ſunt equales. Undecima/ et ſi ab equalib⁹ equales/ aut idem cõis demat̃r/ relinquũtur equales. Duodecima/ ⁊ ſi ab equalibus dẽpti ſint inequales/ relinquẽtur inequales. Decimatertia/ ſi duo maiores ſimul addantur pariter ⁊ duo minores ſimul/ maiorum compoſitum compoſito minorum maius euadit. Quartadecima/ ſi equales equalibus addas/ toti quoq; fient equales. Quintadecima/ ⁊ ſi inequales equalibus toti erũt inequales. Decimaſexta/ partes ſimul ſuo toti equantur. Decimaſeptima/ quorumcũq; ad eũdem numerum ꝓportio eſt vna: ipſi inter ſe ſunt equales. Decimaoctaua/ quotiens numerus a numero ſubtrahi põt: totiẽs in eodẽ numerabilis eſt. Decimanona/ ꝓportiones que ex equalibus conſtant ꝓportionibus/ inter ſe ſunt equales. Vigeſima/ quorum dimidia ſunt equalia/ et toti ſunt equales.

De dignitatibus in arithmetica conſideratis.

¶ Petitiones ſex ponuntur hoc in loco. Prima/ cuilibet numero quotlibet poſſe ſumi equales. Secũda/ quolibet numero aliquẽ quãtumlibet eſſe maiorẽ. Tertia/ ſeriem numeroꝝ quo ad nos in infinitum poſſe extendi. Quarta/ nullũ numerũ in infinitum decreſcere. Quinta maius non numerare minus. Sexta/ ſi numerũ datũ numer⁹ multiplicet: idẽq; productũ diuidat/ numerũ datũ redire et ecõtra.

De petitionibus.

Numerus ſm Ariſtotelẽ. vii. ¶ phyſicoꝝ eſt multitudo ex vnitatib⁹ aggregata: ⁊ eſt duplex: videlz numerãs/ ⁊ numeratus. Numerãs eſt aĩa/ numerat⁹ aũt quẽ arithmeticus cõſiderat: eſt abſtract⁹ a reb⁹ numeratis: ⁊ eſt duplex: abſolut⁹ videlz/ ⁊ reſpectiuus. abſolut⁹ in ſe ⁊ prout ad geometricas figuras applicatur/ vt par et impar/ par vt duo/ quattuor/ octo/ pariter impar vt ſex/ impariter par 12. abundans. 12. diminuẽs quattuor perfecte virtutis: vt ſex impar eſt duplex: ſimplex videlz ⁊ cõpoſitus. primus et ſimpler. 3. 5. 7. ſcõs ⁊ cõpoſitus 9. 25. numerus reſpectiuus et ad aliquid equalis/ ⁊ inequalis/ equalis vt decẽ ad decẽ/ octo ad octo: inequalis maiori inequalitate decem ad quinq;/ ⁊ minori inequalitate quinq; ad decem: maiori inequalitas multiplex. 2. ad. 1. ſuperparticularis. 3. ad. 2. ſuperpartiens. 5. 3. multiplex duplus. 2. 1. triplus. 3. 1. quadruplus. 4. 1. quincuplus. 5. 1. ſuperparticularis/ vt ſeſqualter. 3. 2. ſeſquitertius. 4. 3. ſeſquiquartus 5. 4. ſeſquiquintus. 6. 5. ⁊ ſic de multiplici ſuperparticulari/ vt duplus ſeſqualter 5. 2. ⁊c. ⁊ de multiplici ſuperpartiente: vt duplus ſuperbipartiẽs vt. 5. 3. ⁊c. alius eſt numerus applicabilis ad figuras: qui multiplex eſt ſm q̃ figure in multipli-

De cõſideratiõe arithmetici q̃ numeroꝝ cõficit ſeu cõſiderat.

Linearis.
a b c d

Planus.
a
b c

Solidus.
d
a
b c

Trigonus.
b
a c

Tetragon⁹.
a b
c d

Pētagon⁹.
a
b c
c d

Heragon⁹.
a
b f
c e
d

Pyramidis
Conus
|1|
|3|
|6|
|10|
basis
20

Prima pyramidis

Primus trigonus 0 1
Secūd⁹ 0 3
0 0
Terti⁹ 0 6
0 0
0 0 0
Quart⁹ 0 9
0 0
0 0 0
0 0 0 0
et sic de alijs.

ci sunt differētia: est eñ numer⁹ linearis/qui solū lōgitudinē sine pfunditate ba/ b et: ꝛ designaꝫ vt in margine. Planus numer⁹ est/qui longitudinē ꝛ latitudinē habet. Solidus numerus est qui longitudinē/latitudinē/ et pfunditatē retinet. Trigonus est numerus plan⁹ babēs tria latera equalia ad modū trianguli. Te tragonus est numerus plan⁹ babens quattuor latera equalia/ vt quaternarius descriptus. Pētagonus est numerus planus/qui per suas vnitates descriptus quinq; latera continet equalia: vt quinarius descriptus continetur quinis late ribus: quorū vnumquoq; duabus aggregatur vnitatibus: et. 12. per suas vnita tes descriptus. 16. itidem pētagonus est. Heragonus est numerus qui per suas explicatas vnitates sex equalibus lateribus continetur: vt senarius. suo modo describuntur octogonus/qui octo constat. ennagonus qui nonē. decagonus qui decem. endecagonus qui vndecim. dedecagonus qui duodecim: numerus rela/ tus ad solidam figuram (vt pyramis est) dimitti non debet: nam quemadmodū trigonus numerorum planoꝝ primus est/ ꝛ perfectissimus: ita pyramis solidoꝝ primus est: ꝛ quēadmodū in pyramide magnitudinis est basis: scz infima superfi/ cies/a qua eriguntur latera: est ꝛ conus videlz supremum in fastigio positum pū ctum: in quo omnia latera conueniunt: deniq; sunt latera a basi ad summū verti cem erecta: ita ꝛ in numerali pyramide/ est basis que est numerus planus oībus superpositis: vt patet: pyramis eñ multiplex est: videlz trigona que ex base triāgu la nascitur: vt ser. 3. 1. ex quib⁹ numerus denarius conflatur: ꝛ tetragona que ex 9. 4. 1. cōficit. 14. numerū pentagona: ꝛ quēadmodū dictū est de p̄dictis/de alijs dici pōt/dū tñ habeant id pro fundamēto a quo denominantur: videlz latera vt trigona. 3. tetragona. 4. pentagona. 5. heragona ser: perfecta aūt pyramis ex/in/ finitis (vt ita loquar) trigonis cōstare videt: a cui⁹ vnitate oēs emanāt: vt patet exēplo. Pyramis curta ꝛ imperfecta est cui ad ei⁹ pfectionē deest aliquid: et est multiplex: prio qñ sola vnitas sibi deest/ dō absolute pyramis curta: qñ aūt deest vnitas cū numero vno plano/dicitur bis curta. Est etiā pyramis tricurta: qñ ei deest vnitas cum duplici numero plano/ ꝛ sic de alijs. Numerus cubicus pro/ ducitur ex ductu lateris in suū tetragonū: vt bis duo sunt. 4. ibi. 2. latus est tetra goni/quattuor tetragonus ꝛc. vt bis quattuor sunt. 8. ꝛ sic generatur cubicus Laterculus vt. 18. cuius latera sunt. 3. 3. 2. nam ter. 3. sunt. 9. ꝛ bis. 9. sunt. 18. Asser vt. 12. cuius latera sunt. 2. 2. 3. Cuneus vt. 24. cuius latera sunt. 2. 3. 4. Pri/ mum/vt. in ceteris oībus longitudo: secūdū latitudo/ ꝛ tertiū pfunditas: nā bis ter sunt ser/ ꝛ quater ser sunt. 24. ꝛ sic maior est latitudo lōgitudine: ꝛ profundi tas maior latitudine ꝛ longitudine: quare tria habet internalla inequalia. Nu/ merus circularis est perfectus numerus a se incipiēs multiplicitate/ et in se desi/ nens/ ꝛ est duplex: actiu⁹/vt quinq; et passiuus/vt ser: vt quinquies quinq; sunt 25. serties ser. 36. et dicitur etiam senarius perfectus: qꝛ totā circūferentiam simi/ lis circuli implet. Unde Augusti. Señ. iij. non propterea dicere possumus sena/ rium numerum esse perfectū: quia ser diebus perfecit deus omnia: sed propterea quia senarius numerus perfectus est: ꝛ est sphericus parallelepipedius est/vt. 18. cuius latera sunt. 2. 3. 3. vel cuius longitudo maior est latitudine et profundita/ te. vt. 3. 2. 2. aut latitudo minor est alijs dimensionibus vt. 3. 2. 3. Quarto lōgitu

dine et profunditate/et latitudine maiore.2.3.2. Quinto ceteris equalibus profunditate tamen existente maiore aut minore:exemplum primi/vt.2.2.3.exemplū secundi vt.3.3.2. ¶Medietas seu proportionalitas plurium proportionum habitudo est/vt ficut.12.ad.6.ita.4.ad duo/vel ficut.16.ad octo/ita.8.ad.4.et est multiplex/arithmetica:ficut.12.ad.10.ita sex ad quattuor:quoniam quantum.12. excedit.10.tantum excedit.6.quattuor. ¶Medietas arithmetica continua vt ficut 12.ad nouem:ita.9.ad.6.et dicitur continua/quia eadem est habitudo primi ad secundum/z secundi ad tertium in excessu.disiūcta est que in quattuor terminis discontinue continetur:vt.12.10.7.5. ¶Medietas geometrica vt.12.6.8.4. coniuncta vt.8.ad quattuor/et quattuor ad.2.disiuncta vo vt.8.4.6.3. ¶Medietas harmonica vt.6.4.3.nam ficut se habet.6.ad.3.ita.2.differentia.6.et quattuor se habet ad vnitatem:z differentia quattuor et.3. in comparatione vtraqz proportio est dupla.Quarta medietas/vt.6.5.3.nam vt.6.ad.3.ita.2.differentia.5.et.3. minorum ad vnitatem differentiam maiorum:vtraqz enim est dupla proportio. Quinta medietas/vt.5.4.2.nam vt.4.ad duo/ita duo qui est differentia eorum ad vnitatem/que est differentia.5.z.4.et vtraqz proportio est dupla. Sexta medietas/vt.6.4.1.nam vt.6.ad.4.ita.3.que minorum est differentia ad.2. differentiam maiorum:et vtraqz habitudo sesqualtera dicitur.Septima medietas.9.8. 6.nam ficut.9.ad.6.ita.3.que eorum est differentia ad.2.differentiam minorum: et est proportio sesqualtera.Octaua medietas/vt.9.7.6.nam vt.9.ad.6.ita.3.que est differentia extremorum ad.2.differentiā.9.et.7. ¶Nona medietas vt.7.6.4. ficut.6.ad.4.ita.3.differentia extremorum ad.2.differentiam.6.et.4. cum vtraqz sit sesqualtera.Decima medietas.vt.8.5.3.ficut.5.ad.3.ita.5.differentia extremorum ad.3. differentiam maiorum: videlz.8.z.5.nam vtraqz est superbipartiens ternas. ¶Prima proprietas numeri est:vt.5.inter.6.et.4.qui simul iūcti constituūt.10. cuius medietas.5. est.similiter.6.inter.5.et.7. qui.12.constituunt/cuius medietas.6.est. ¶Secūda pprietas vt quattuor et octo sunt numeri altrinsecus iacentes ad.6.similiter.3. et.9.a tertio numero equidistantes sunt: quorum eadem est ad illum tertium differentia/vt.4.et.8.equidistant a numero.6.nam octo ad sex differentia est.2.similiter.4. ad sex differentia est.2.sic.9.et.3. equidistant ab eodem numero.6. ¶Prima proprietas numeri paris vt.12.diuidatur in duas partes equales siue inequales:que quidem collecte totum componant: vt.10.et.2.si vna eius pars est par:et altera. ¶Secunda/vt idem numerus.12.diuidatur in duas portiones.5.et.7.quarum sicut prior est impar:ita et posterior: nā impossibile est numerum parem diuidi in duas partes/quarū vna sit par/et altera impar. ¶Tertia proprietas vt bis.4.sunt octo.ibi.2.est numerus multiplicans.4.vo multiplicatus:et octo numerus productus. Similiter quater sex componunt.24.ibi.4.multiplicans.6.numerus multiplicatus.et.24.numerus productus. ¶Quarta proprietas/vt si.2.numerus par multiplicet.3.numerum imparem:nascitur sex numerus par:similiter si.4. numerus par multiplicet.5. numerum imparem nascitur.20. numerus par zc. ¶Prima proprietas numeri imparis/vt.9. diuidatur in quascūqz portiones/ videlz in.8.et.1.vel.7.et duo/et sic de alijs/ eius vna pars est par:et altera impar.

De pprietatibus nūeri.

De prima proprietate nūeri imparis.

¶ Secūda proprietas/vt.3.si multiplicet.5.producetur.13.vel si multiplicet.7.generabitur.21.ꝛc. ¶ Tertia ꝓprietas/vt si.3.numerus multiplicet.4.producitur 12.ꝛc. ¶ Prima proprietas numeri pariter paris habet locū supra binariū:ea aūt pars est noīe pariter par:que quota sit maioris numeri pars a numero pariter pare denominatur:vt.2.dicitur.16.pars ipsi⁹.32.denominationemq; habet a 16.numero pariter pare:cū duo sit numerus pariter par.32.erit pariter par per diffinitionem/ꝛ quālibet partem suam:videl;.2.4.8.16.habet nomine et quantitate pariter parem/qō de binario ostensum est.Secūda eius pars.4.est nomine pariter par:quia quota sit eius pars a numero pariter pare:videl;.8.habet denominationem:est ēm.4.octaua pars ipsius.32.ꝛ sic de alijs:videl;.8.16.qui partes ipsius.32.sunt. ¶ Scōa ꝓprietas est qñ numerus immediate sequēs, duplā habet proportionē ad immediate precedentē:vt in hoc ordine patet.1.2.4.8.16.32. 64.124. ¶ Tertia proprietas est/ qñ vnitas cū binario numero constituunt.3. qui minor est vnitate/q̄.4.proximus numerus pariter par similiter. 1.2.4.8.simul cōstituūt.15.vnitate minori/q̄.16 sequēs pariter par fit. ¶ Quarta proprietas/oīs numerus pariter par per diffinitionē est diminutus: vt.8. cuius partes sunt.1.2.4.minus faciunt/q̄ 8.q; solum.7.constituunt:ꝛ sic de alijs. ¶ Quinta proprietas/q̄ ad interrogationē factam per quota pars est binarius ipsius.32. recte respondetur est.16.ꝛ sic.16.est pars denominans: et.2.pars denominata. ¶ Sexta proprietas est quādo numeri pariter pares in ordine disponuntur sic 2.4.16.32.ibi.2.ꝛ.32.sunt numeri extremi:octo vō est numerus medi⁹:ꝛ ducatur extremus in extremum videl;.2.in.32.producitur.64.similiter ducatur medius numerus.8.in seipsum:idem numerus conflabitur/quoniā octies.8.constituūt 64.etiam si.4.ꝛ.16.in se ducantur/vnus in alterum/vt quater.16.sunt.64.Item si disponantur continue sex numeri pariter pares. 2.4.8.16.32.64.2.ꝛ.64.sunt extremi.8.vō ꝛ.16.sunt duo medij: extremus vn⁹ in alterum ductus vt.2.in.64. producunt.128.ꝛc.vt.8.in.16. ¶ Prima proprietas numeri pariter impar is est: vt ser habet suam medietatem imparē.vt.3.ꝛ.10.5. ¶ Secunda proprietas est/vt senarius numerus qui est pariter impar:cuius pars binarius est par quātitate:cum sit numerus par:tñ est impar denominatione:nā a numero ternario denominantur:ideo analogice pro famosiori stat. ¶ Tertia proprietas/ constituantur numeri hoc ordine.3.7.9.11.13. et sic consequenter;: et duplicetur quilibet: vt bis ter ser/ bis quinq;.10.ꝛc. ¶ Quarta proprietas/constituatur numer⁹ modo qui sequitur ex pariter imparibus.6.10.14.18.26.ipsius.10.ad.6.differētia est et excessus.4.eadem est ipsius.14.ad.10.ꝛ sic de alijs:ꝛ relinquuntur numeri pariter impares. ¶ Quinta proprietas/constituatur numerus ex pariter imparibus.6.10.14.18.22.tunc sumantur duo numeri relicto medio/vt.6.et.14.continent.20.cuius medietas est medius numerus/videl;.10.ita.10.ꝛ.18.numeri pariter impares constituunt.28.cuius.14.est medietas/ꝛ sic de alijs. ¶ Sexta ꝓprietas/ordinatis numeris pariter imparibus modo qui sequitur.2.6.10.14.18.22. 26.30.duo numeri medij videl;.14.18.simul iuncti constituūt.32.deinde illis medijs proximi videl;.10.ꝛ.22.simul coniuncti equalem constituunt numerum.32. et sic de alijs:et si numerorum pariter imparium series fuerit impar/ vt.6.10.14.

18.22. tunc numeri altrinsecus iacentes simul iuncti conficiunt numerũ equum ei qui fit medio addito ad seipsum: vt. 10. ad. 18. iunctus constituit. 28. similiter. 6. ad. 22. Item si duo numeri a duob⁹ numeris circũ se positis equaliter distent: illis cõiunctis sunt equales: siue si duo circũpositi a duobus medijs equaliter distent/ illis coniunctis sunt equales. vt. 4. 6. 8. 10. 12. 14. 6. et. 12. equaliter distant a duobus medijs. 8. 7. 10. circũponũtur: quare illi cõiuncti bis cõiunctis sunt equales: ita. 4. 7. 14. dictis duobus medijs. 8. 7. 10. circũponuntur: et ab eis equaliter distant: ergo coniuncti medijs coniunctis equantur: constituuntq; 18. ¶ Prima proprietas numeri impariter paris est/ vt. 12. numerus impariter par habet partem videlz binarium quãtitate parem: 7 etiam denominatione: nam denominatur a numero pari. 6. est enim binarius sexta pars. 12. similiter idem numerus habet senarium partẽ quãtitate parem: 7 etiam denominatione: cũ. 6. sit secũda pars ipsius. 12. quare aliquis habet partes denominatione/ et quãtitate respondentes videlz/ vel vtroq; modo pares: vel vtroq; impares: idem numerus habet ternariũ partẽ quãtitate imparem: sed denominatione parem: cum ternarius sit quarta pars ipsius. 12. habet etiã quaternarium partẽ quãtitate parem sed denominatione imparẽ: cum quaternarius sit tertia pars ipsius. 12. ¶ Secũda proprietas/ ducantur itaq; singuli numeri pariter impares in quemlibet pariter parium/ constituentur impariter pares: vt senarium in omnes pariter pares ducendo constitnitur primus limes impariter parium: nam. 6. in. 2. producit. 12. 6. in. 4. gignit. 24. deinde secundus pariter impar in omnes pariter pares ductus producit ſm limitẽ impariter parium: vt. 10. in. 2. producit. 20. 10. in. 4. producit. 40. tertius pariter impar ductus in descriptos numeros pariter pares tertium producit limitẽ: quartus quartum/ 7 quintus quintum: vt sola ostẽdit multiplicatio: et ita cõpletur series impariter parium ad longitudinem 7 latitudinem. ¶ Tertia proprietas/ numeri pariter impares per lõgitudinem descripti seruant sertam pariter parium proprietatem: nam in serie impari qõ continetur sub extremis equum est ei quod continetur sub duobus medijs: ſm latitudinem vo descripti numeri pariter impares seruant sertam pariter imparium proprietatem: nam in serie impari extremi simul iuncti equalem conficiunt numerum: vt patet primo ſm longitudinem in serie impari. 12. 24. 48. 96. 192 extremi. 12. et. 192. vnus in alterum ducti producunt. 2304. medius itidem. 48. in se ductus eundem producit numerum. 2304. deinde sumantur numeri impariter pares secũdum longitudinem in serie pari: vt. 12. 24. 48. 96. extremi. 12. 7. 96. alter in alterum ductus producit. 1152. eũdem et medij. 24. et. 28. producunt numero/ si vnus per alterum multiplicetur: postea capiantur numeri impariter pares primi limitis ſm latitudinem descripti/ et in serie impari videlz. 12. 20. 28. 36. 44. extremi. 12. 7. 44. simul adiuncti componunt. 56. eũdem medius numerus. 28. sibi ipsi adiectus constituit eũdem: 7 circũpositi. 20. 7. 36. simul adiuncti complent. demũ sumantur impariter pares primi limitis ſm latitudinem descripti in serie pari/ videlz. 12. 20. 28. 36. extremi. 12. 7. 36. simul iũcti cõstituunt. 48. quem et medij. 20. 7. 28. simul collecti id idem complent. ¶ Prima proprietas numeri perfecti patet: nã primus numerus perfectus. 6. terminatur

De ꝓprietatibus numeri impariter paris.

De ꝓprietatib⁹ numeri perfecti.

senario:secũdus.28.octonario:tertius autem.496.rursum senario desinit:quartus vo.8128.terminatur octonario:et ita deinceps loco impari disposito senario/pari vo octonario terminatus comperietur. ¶ Secũda proprietas vt.1.2.3 colligantur simul/constituunt.3.numerũ primum/in quem ducatur.2. fit.6. numerus perfectus:deinde vlterius procedendo.1.2.4. simul additi constituunt.7. numerum primũ/ in quem ducatur.4. adiunctorum maximus et postremus fit 28.numerus perfectus:at.1.2.4.8.pariter pares constituunt.15.qui primus non est/sed compositus:idcirco hoc pacto numerum perfectum non generant: sed.15. numerus ex pariter paribus simul collectis constans/et per aggregatorum maximũ videlz.8.multiplicatus producit.120.numerum abundantẽ:vt qui a.12.numero abundãte enumeretur ẽm.10.deinceps.1.2.4.8.16. simul adiecti constituũt 31.numerum primum/in quem ducatur.16.maximus collectorũ fit.496. numerus perfectus:at qui.1.2.4.8.16.32.simul additi constituunt.63.numerum cõpositum:vt qui a.12.11.7.3.numeretur:quare eo modo numerum perfectum non constituũt:sed.63.numerus ex pariter paribus simul adiunctis cõpositus/et per adiunctorũ maximũ.32.multiplicatus producit.2016.numerum abũdantem:qz a.12.numero abundante numeratur secũdũ.168.quare per numeri abundantis ꝓprietates abũdans est:ois eñ numerus ab abundante numeratus vt fit abundans oportet:deniqꝫ.1.2.4.8.16.32.64. simul adiuncti constituunt.127. numerũ primũ/qui per maximũ aggregatorũ.64.multiplicatus producit numerum perfectum.8128. et ita de alijs consimili modo dicendum est.

De ꝓprietatib⁹ numeri diminuti et abundantis

¶ Prima proprietas numeri diminuti et abundantis: exemplum vt binarius numerus diminutus est/et ternarius/quinarius/et septenarius:quare fit vt quaternarius numerus a binario diminutus sit:et sic de alijs:quare numerus diminutus a numero perfecto aut abundante numerari nõ põt:numerat tñ diminutus perfectum:vt ternarius senarium/et quaternarius.28.numerat et diminutus abundantem: vt ternarius.12.quaternarius.16.et̃. ¶ Secũda proprietas vt.12. numerus abundãs solum numerat numerum abundantem:vt.24.ẽm.2.et.36.ẽm tria/et sic de alijs.

De ꝓprietatib⁹ numeri primi et cõpositi.

¶ Prima proprietas numeri primi et compositi/vt ternarius est numerus primus:et non numerat quinarium:ergo sunt contra se primi:nec ternarius numerat septenariũ:neqꝫ octonarium:est ergo primus ad vtrũqꝫ eorum: numerus autem primus ad alterũ quẽ numerat cõparatus cõicans est et cõmensurabilis:vt ternarius ad senariũ.9.ad.12. ¶ Secũda ꝓprietas/vt senarius numerus cõpositus a ternario nũero primo numerat: et octonarius cõpositus a binario nũero prio/ et binari⁹ a quinario et̃. ¶ Tertia proprietas totus et quot⁹ relatiua sunt ordinis/et tãtus et quãtus magnitudinis/et tot et quot multitudinis. Disponantur itaqꝫ impares naturali serie.3.5.7.9.11.13.15.17.19.21.23.25.27.29.31.33.35.et ita cõsequẽter ternarius est ab vnitate numerus tertius: in hac itaqꝫ serie impariũ sumatur tertius post ternariũ nõ cõnumerato ternario:vtpote nouenarius:ipse per primã bui⁹ ꝓprietatis particulã est cõpositus:qz est terti⁹ post aliquẽ imparium naturali serie dispositorũ:vtpote post ternariũ/quotus sez tertius est numerus impar:videlz ternari⁹ ab vnitate:deinde sumatur terti⁹ post.9.scz.15.vbi quidem p secũdã ꝓprietatis partẽ cõposit⁹ est:cũ sit tot⁹ post aliquem totorũ supra

ipſum imparē:ꝛ de alijs cōpoſitis.¶ Quarta ꝓprietas patet/vt quinarius numerus nō eſt totus poſt aliquē impariū/quotus impar ille fuerit ab vnitate: nā quinarius eſt primus poſt ternarium in ordine dato/at ternarius eſt tertius ab vnitate:ſimiliter ſeptenari⁹ eſt ſecūdus a ternario/qui eſt impar terti⁹ ab vnitate:non eſt ergo idem ordo numeri primi ad imparem:ꝛ imparis ad vnitatem:ita 11.quartus eſt a ternario: qui eſt tertius ab vnitate: et tertius a quinario: qui eſt quintus ab vnitate:ſic neqꝫ numerus primus eſt totus poſt aliquē totoꝝ ſupra imparē pri⁹ acceptū/quotus ille eſt ab vnitate. ¶ Prima ꝓprietas numeri ad alterū:vt.2.ꝛ.3.qui ſunt numeri ad alterū primi:ducātur ergo ſinguli in ſe: vt bis duo ſunt.4.ꝛ ter.3.ſunt nouē numeri ꝓducti.4.ꝛ.9.etiā ſunt numeri ad inuicē primi/ita.4.ꝛ.5. numeri contra ſe primi: ducatur vterqꝫ in ſeipſum:vt quater.4.ſunt.16. ꝛ quinquies.5.ſunt.25. numeri producti.16. et.15. ſunt numeri ad alterū primi:ſic.5.ꝛ.6.numeri ſunt contra ſe primi:ꝛ ducantur quiſqꝫ in ſe producti quadrati.25.ꝛ.36.etiam erunt numeri ad inuicem primi. ¶ Secūda ꝓprietas vt.16.ꝛ.25.ſunt numeri contra ſe primi inequales:quorum minor ſubtrahatur a maiore:et reſiduus erit.9.qui ſemel ſubductus a minori prius dato ſupereſt ſeptenarius:qui deinde ſubtrahatur a nouenario ſcilz ſemel/ꝛ reſidua eſt dualitas/ qua quotiens poteſt, ſcilicet ter a ſeptenario detracta:reliqua eſt vnitas/ que diuiſibilis vlterius non eſt.¶ Prima ꝓprietas equalitatis ꝛ inequalitatis eſt/ ꝙ ſicut vnitas principium eſt omnis numeri ſim ſe:ita equalitas eſt inequalitatis principium producens:omniſqꝫ inequalitas ex equalitate naſcitur: et cum equalitas et vnitas ipſi ſumme enti attribuantur:multitudo vo et inequalitas rebus ab eo emanantibus. ¶ Secunda ꝓprietas/quomodo omnis inequalitas ex equalitate bina naſcatur:videndum eſt: nam dentur tres vnitates tribus locis diſpoſite.

De ꝓprietatib⁹ numeri ad alterum.

De ꝓprietatibus equalitatis ꝛ inequalitatis.

Sic figuratur.

1	1	1	Trina equalitas
1	2	4	Dupli ex trina eqlitate.
1	3	9	Tripli ex duplis.
1	4	16	Quadrupli ex triplis.

Vnitas primo loco poſita .dr primū:ſecūdo loco poſita ſecūdū: ꝛ tertio loco tertiū:ꝛ ita triū nūeroꝝ ex quibus alīs gignuntur:primus primū:ſecūdus ſecundum:ꝛ tertius tertium appellatur:ſunt enim tria precepta ſeruanda/que ſunt primū:primū ſecūdum:primū tertium:bis tertiū/ꝛ ſignificāt/ꝙ datis trib⁹ equalib⁹ terminis ſuis limitib⁹ diſpoſitis:vt patet in prepoſita figura ſub ter tribus alijs pro bis qui naſcētur inequalibus numeris ſcribēdis per primū preceptū in primo inferiori loco ſine additione naſcit vnitas p ſecūdū preceptū ex additione primi ad ſecūdū ſiue prime vnitatis:cū ſcōa naſcit ſcōo loco binari⁹ p tertiū preceptū primū adiūctum ſcōo bis ſumpto.¶ Itē ꝛ tertio ſemel ꝓgignit quaternariū tertio loco/ geniti aūt nūeri inequales.1.2.4.ſunt inter ſe dupli:vt patet in figura.¶ Tertia ꝓprietas ponit oēm inequalitatē reſoluēdā eſſe in equalitatē multiplices poſteriores in prime priores/ex quib⁹ geniti ſunt reſoluunt/ꝛ illi rurſum i priores: quouſqꝫ ad vltimā equalitatē pueniat:ꝛ ſupparticulares reſoluūtur in multiplices cōuerſos:ex quibus naſcunt quoad vnitatis equalitatē pueniat/ꝛ ſuppartientes in ſupparticulares ꝛ multiplices/ſupparticulares i ſeſqualteros/ꝛ illi i multiplices cōuerſos/

ex quibus gignuntur/et multiplices ſuppartientes in ſuperpatientes directos.

¶Prima proprietas multiplicis colligitur ex figura Pythagore in dextrũ/et deorſum conſtituta ſerie numerorum vſq; ad denarium.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

¶Sunt enim in ſiniſtro limite deſcendẽdo progenitores:ꝛ in ſequentibus ſunt geniti:vt in ſecũdo limite vtrolibet porrecto geniti ex ductu binarij in totum primum limitẽ:ꝛ in tertio ex ductu ternarij:vt bis.1.ſunt duo.bis duo.4.bis.3.ſunt 6.ꝛc̃.ſimiliter in ſequentibus fit.Et nota ꝙ numeri ſecũdi limitis ad numeros primi limitis ſunt dupli:vt.2.ad.1.et.4.ad.2.ꝛc.ꝛ tertius limes ad primũ eſt triplus:vt.3.ad.1.ꝛ.6.ad.2.et ſic de alijs ſuo modo:et ſic multiplices a primo limite habent originem et denominationem:ſuperparticulares vo non:ſed a ſequentibus poſt primum:vt tertius limes ad ſecũdum ſeſqualter eſt: et quartꝰ ad tertiũ ſeſquitertius/ꝛ ita conſequenter.¶Secunda proprietas patet conſtituta naturali numerorum ſerie primi limitis quemlibet numerum comparando ad vnitatem ſuam ſpeciem multiplicis ab ea trahit:vt.2.ad.1.duplus dicitur:et.3.ad.1.triplus:et ſic de alijs.¶Tertia proprietas eſt/ꝙ dato quocũq; multiplici/dari poteſt alterius ſpeciei maior:vt duodecuplus maior eſt vndecuplo ꝛc.Pro duplorum proprietate conſtituatur figura modo qui ſequitur:ac etiam pro triplo quadruplo ꝛc̃.

Dupli	Ad ſuppoſitos	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tripli	Ad ſuppoſitos	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
q̃drupli	Ad ſuppoſitos	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
qncupli	Ad ſuppoſitos	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
		1	2	3	4	5	6	7	8	0	10
Seſcupli	Ad ſuppoſitos	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

De ꝓprietatibꝰ ſuppartic̃laris.

¶Prima proprietas ſuperparticularis eſt/vt maior ſuperparticularis a minori eius numero denominetur/minorem vo eam oportet eſſe:cuius pars a numero maiori

ro maiori sumatur: vt sesquidecimus maior est sesquiquarto: nam sesquidecimi pars vtpote decima a maiori numero: scz decem denominatur: sesquiquarti vo pars vt puta quarta a minori numero: scilz quattuor/ est sane maior alicuius pars quarta q̄ eiusdem decima: et hinc cognoscitur superparticularis opposito modo se habere ad multiplicem. ¶ Secūda proprietas patet: nam ternarius ad binarium est sesquialter: ꝛ 4 ad 3 sesquitertius 5 ad 4 sesquiquartus: et ita consequenter. ¶ Prima proprietas superpartiētis est/ vt maior a maiori numero denominetur/ et minor a minori. ¶ Secūda proprietas patet exemplo: describantur naturali serie numeri a ternario sumpti: quibus superscribantur impares sumpti a quinario: deinde cōparētur suppositi ad directe suppositos hoc modo. De proprietatibus supparticularium.

Superbipartiens.	Supertripar.	Superquadru.	Superquintu.
5	7	6	11
3	4	3	9
Supersextu.	Superseptu.	Superoctup.	Supernonu.
13	15	17	19
7	8	9	10

¶ In hac pprietate per oēs superpartientes intelligi debēt oēs superpartiētis speciēs: sicut in proprietate superparticularis et multiplicis cōsimiliter dictū est. ¶ Secūda pprietas/ ducatur ternarius in vtrūq; terminum prime supertripartientis 7 ꝛ 4 proueniētq; 12 ꝛ 12 qui vt sui progenitores sunt supertripartiētes: rursum in predictos supertripartiētes ducatur ternarius: producti 63 et 63 erūt supertripartientes: et ita quātumlibet procedatur. ¶ Prima proprietas/ multiplicium superparticularium disponantur numeri a binario succedentes: eisq; superponantur impares a quinario se consequentes: superpositi superpositis erunt multiplices superparticulares: dupliciter tm̄: tripli autem superparticulares procreantur numeris cōtinue a binario sequentibus: superponat numeros a septenario se ternario excedentes/ ꝛ sic de aliis: vt patet. De proprietatibus supparticularū

Dupli superpar.	5	7	9	11	16	15
	2	3	4	5	6	7
Tripli superpar.	7	10	13	16	19	22
	2	3	4	5	6	7
Quadrupli supp.	6	13	17	21	25	29
	2	3	4	5	6	7
	alter.	ter.	quarter.	quin.	sext.	sept.
Quintu superpar.	11	16	21	26	31	36
	2	3	4	5	6	7
Sextupli superpar.	13	19	25	31	37	43
	2	3	4	5	6	7
Septupli suppar.	15	22	29	36	43	50
	2	3	4	5	6	7
	alter.	ter.	quater.	quin.	sextu.	septu.

¶ Secũda ppꝛietas ꝓ habẽdis duplis ſeſquialteris ſeſquiter. aut ſeſquiquar. vel triplis ſeſqual. ſeu ſeſquiquar. diſponãtur formule modo qui ſequitur.

Dupli ſeſqual.	5	10	15	20	25	30
	2	4	6	8	10	12
Duoli ſeſquiter.	7	14	21	28	35	42
	3	6	9	12	15	18
Dupli ſeſquiquater.	9	18	27	36	45	54
	4	8	12	19	20	24
Tripli ſeſqual.	7	14	21	28	35	42
	2	4	6	8	10	12
Tripli ſeſquiter.	10	20	30	40	50	60
	3	6	9	12	15	18
Tripli ſeſqquater.	13	26	39	52	65	78
	4	8	12	16	20	24

¶ Proꝑietates ad habendos duplos ſuperbipartiẽtes/tripartiẽtes/quadrupar. ſic ꝛ ad inueniẽdos triplos ſeſqual. ſeſquiter. et ſeſquiquater. ponuntur formule: et ꝓ omnibus datur breuis regula/ ꝙ quilibet numerus ſuperpoſit⁹ excedit numerũ ſub imediato poſitũ duplicatũ tripli. aut quadrupli. ꝛ dicit ſm̃ denominationẽ excedẽtis: vt. 8. ſuperponitur. 3. ꝛ ſic excedit binario minorẽ: a quo dicitur duplus ſuperbipartiẽs: ꝛ ſic de alijs/ vt patet in ſequẽtibus formulis.

Dupli ſuperbipartien.	8	16	24	32	40
	3	6	9	12	15
Dupli ſupertripartien.	11	22	33	44	55
	4	8	12	16	20
Dupli ſuperquadrupar.	14	28	42	56	70
	5	10	15	20	25
Triſuperbipartien.	11	22	33	44	55
	3	6	9	12	15
Triſupertripartiẽtes.	15	30	45	60	75
	4	8	12	16	20
Triſuperquadrupartiẽ.	19	38	57	76	95
	5	10	15	20	25

¶ Omnis numerus ſolidus ex ſupradictis elici põt/ prout de figuris geometricis loquuti ſumus/ ꝛ de numero inquãtum ad eas applicatur.

De practica aritbmetices

Habita theorica aritbmetices/ nũc ad prarim cõdeſcẽdam⁹. vñ Boeti⁹ in libro de diſcipli na ſcholarũ/ ſic inquit. Ars ſine vſu parũ prodeſt: vſus vo ſine arte multũ: idcirco vt ſcholares ex ipſa aritbmetica pleniorem noticiã babere poſſint/ ei⁹ prarim bic ponim⁹: quã in duas partes diuidimus/ ſm̃ qõ duplex eſt modus numerãdi. prim⁹ eſt cũ calculis. ſcõs vo cũ pẽna in ſcriptis. quo

aũt ad vtrũq; modũ quinq; p ordinẽ videnda sunt. Primũ erit de numeratione. scõm de additione. tertiũ de subtractiõe. quartũ de multiplicatione. et quintũ de diuisiõe. Et prio videam⁹ de nũeratiõe calculatoria/ & ꝙsequẽter p ordinẽ ꝺ alijs.

¶ Est eñ numeratio calcularis ordinatio vnitatis cũ certis numeris i suis debitis locis: dictũ est i supioꝛib⁹/ q numer⁹ ẽ multitudo ex vnitatib⁹ aggregata: & est in triplici dra: quidã dr digit⁹: & est ille qui minoꝛ est denario: vt .ij. iij. iiij. v. vj. vij. viij. ix. ali⁹ vocaꝭ articul⁹: & est denari⁹/ & ois diuisibilis in decẽ: ali⁹ est cõpositus: & cõstat ex digito & articulo: vt .xv. xvj. xvij. xviij. &c. Numeratio calcularis est hoc mõ ordinãda/ situãdaq;: ponaꝭ in mẽsa siue in loco aliquo plano vn⁹ calcul⁹: et hoc in parte inferioꝛi/ q significet/ designetq; vnitatẽ: deinde a trib⁹ digitis directe superi⁹ ascẽdẽdo ponaꝭ ali⁹ calcul⁹/ q signabit decẽ: & iterũ a trib⁹ digitis sili modo directe ascẽdẽdo ali⁹ calcul⁹: & significabit centũ: & si vult maioꝛẽ numerũ facere/ seu cõputare/ ponat modo predicto aliũ calculũ:/ & sic deinceps ad placitũ ascẽdẽdo. quo facto/ si vult ex additione multoꝛ numeroꝛ summã totalẽ scire faciat modo qui sequit. ¶ Est eñ additio multoꝛ particulariũ numeroꝛ seoꝛsum captoꝛ in vnã summã aggregatio/ collectioq;: & fit addẽdo sigillatim ad partem sinistrã/ aut dextrã ad libitũ preposite arboris numeros singulares: qs prio scribere ꝺz i aliquo rotulo seu registro: & postmodũ quẽlibet ponere suo loco: vt si sit numer⁹ millesim⁹/ ponaꝭ in latere illi⁹ numeri prius designati: & si cẽtenari⁹/ dirẽcte in latere cẽtenarij iã designati: & denari⁹ etiã i suo ordie: sic & de vno dicẽdũ est. vt gra exẽpli. Ponaꝭ q aliqs hõ debitoꝛ sit alteri: & illa q ei ꝺz dare/ sint hec q sequunt. prio centũ & .xxx. aureos vel solidos/ aut denarios: qcqd sit/ ponaꝭ in primis maioꝛ numer⁹: videlz centũ ad sinistrã/ si vult eos postmodũ multiplicare/ vt aureos in solidos/ vel denaꝛtos: si vo nõ/ cõmodi⁹ est situare eos i dextra pte: et posito cẽtenario ꝑdicto ponaꝭ mioꝛ numer⁹: videlz .xxx. in suo loco sil̃r designato qui est decim⁹: & ponẽꝭ ter: nã ter decẽ sunt triginta: deinde sequendo ordinẽ libri sunt mille trecẽti. xx. vj. xv. ita. v. duo milia. iij. j. cũ dimidio. xvij. xxv. xxx. ducenti lx. & xxiij. Est tñ notãdũ/ q numer⁹ q ponit iter ꝑdictos numeros valet medietatẽ nũeri supioꝛ & imediati: vt ptz colligẽdo oẽs nũeros i vnã summã: & incipiat a supioꝛi ordie descẽdẽdo vsq; ad vnitatẽ iclusiue/ & sic iueniet totalẽ summã: & sũt in totali nũero tria milia octigẽti octoginta & octo cũ dimidio ducati vel solidi quicqd posuerit ꝑm ꝑdictũ nũerũ. ¶ Nũc si vis subtrahere aliqua q predict⁹ debitoꝛ soluerit/ discurre sil̃r subtrahẽdo a ꝑdicto nũero illa p ordinẽ q soluerit/ vel totã summã: si eã iã collectã tenes. Exẽplũ primi/ vt si in vna vice soluerit centũ & quinquagita aureos: & i alia mille & ducẽtos/ & sic ꝺ alijs/ si plures sint: & subtrahe prio numerũ primũ: & secũ dario secũdũ: & sic de alijs successiue: et si in nũero designato nõ est cõplemẽtũ numeri subtrahẽdi/ quẽadmodũ in ꝓposita secũda abstractiõe si vellet vlteri⁹ cẽtum aut ducẽtos aureos subtrahere ab eodẽ loco cẽtenarij designatio nihil in eodẽ loco inueniret: sed oporteret superioꝛẽ numerũ in plures numeros partiales diuidere: vt quingẽtenariũ numerũ in quingẽtos numeros ad inuicẽ separatos: deinde subtrahere id qꝺ subtrahẽdũ est: & sic de alijs successiue/ quousq; tota summa quã predict⁹ debitoꝛ soluit/ erit cõpleta: postmodum respiciat quid restat in arboꝛe: quoniã illud adhuc debet soluere/ quousq; nihil remaneat in predicta arboꝛe: si habet autem totam summam quam soluit collectam

De numeratione.

De additione.

De subtractione.

simul ꝛ semel pōt eam a maiori summa subtrabere immediate: ꝛ ad verificandā predictam subtractionem non oportet nisi addere id quod subtractum est: et si reddit numerum pristinū vera fuit subtractio: si vo non/falsa: sīr additio per subtractionem ꝓbatur: vt si a totali summa singuli numeri additi per ordinem subtrahātur/quo facto/nihil precise remaneat in arbore: nec superfluat/seu supsit/ vera fuit additio: si aliter aūt/falsa. ¶ Multiplicatio est multarum plicarū explanatio/vel vt ad propositū: multiplicare est numerū in suos multiplicatos numeros extēdere: ꝛ est dupler modus multiplicādi: vn⁹ est ipsi⁹ numeri multiplicabilis absolute: ali⁹ est cuiuslibet rei multiplicāde/exēplū primi. Ter sex quot sunt aut sexcies quattuor: ꝛ sic de alijs huiusmodi. exemplū secūdi/vt in centū aureis quot sunt solidi/aut denarij: aut in vno dolio quot sunt metrete vini. De primo dicīt ꝙ numerus multiplicabilis primo ponī dz in arbore: ꝛ in loco designato pro tali numero: deinde multiplicādus est numerus ꝓ illud qō ei aditū: igitur: vt si queratur septies decē ꝛ octo quot sunt: numerus multiplicādus est septies: et dz poni in arbore in sinistra parte ducēdo in dexterā: numerus multiplicās est decē ꝛ octo: per quē multiplicatur modo qui sequitur. Ex septē sumatur vna vnitas: ꝛ multiplicetur per decē ꝛ octo/ponēdo numerū multiplicantē in parte dextra/ ꝛ quēlibet numerū specificatū in suo loco specificato i arbore: deinde sumat aliā vnitatē ex numero multiplicādo: ꝛ simili mō multiplicet ꝓ decē et octo: et sic successiue: quousq; nihil remaneat de numero multiplicādo seu multiplicabili: quo facto/enumeret quot sunt in dextera parte: ꝛ sic inueniet ꝙ septies decem ꝛ octo sunt centū ꝛ xxvj. ¶ Et nota ꝙ si numer⁹ multiplicandus excedit digitū: hoc est ꝙ fit articulus: vel ex digito ꝛ articulo cōpositus: tūc ꝓ articulo ponēdus est digitus inde: aut pollex directe in illo articulo: ꝛ tūc nō valet articulus nisi vnam vnitatē: ꝛ ꝓpinquior numerus ascēdendo valet decē: ꝛ sic de alijs ordinate ascendendo semp in sequēti modo multiplicādi dabim⁹ exēplū. ¶ Est vlterius notādum/ ꝙ si aliquis numerus multiplicandus mediat inter predictos numeros in arbore specificatos: vt quinq; inter vnitatem ꝛ decē/aut quinquaginta inter centū ꝛ decē: talis numerus nō valet nisi medietatē numeri superioris immediati: vt quinquaginta medietatē centenarij numeri: et quinq; medietatem denarij: ideo si debet multiplicari semper medietas numeri multiplicātis solū est sumenda/ ꝛ per talem predicta medietas multiplicanda: ꝛ in dextera parte reponēdus talis numerus multiplicans: et quelibet eius pars suo loco. Est alius modus multiplicandi/ ꝛ fit hoc modo. vt si queratur in centum sexaginta et sex aureis/ quot sunt solidi: ꝓmo poni debet in arbore/ ꝛ in parte sinistra numerus multiplicādus: ꝛ sic ponātur cētum in centenario latere in arbore specificato/ ꝛ quinquaginta immediate sub eo: ex eo/quia eius medietas est: deinde ponātur decē in decimo latere: et quinq; immediate sub eo/inter decem et vnum ex eo/quia dimidia pars numeri decimi est: vltimate ponatur vnum suo loco/vbi vnitas designata est/quo facto videatur in vno aureo quot sunt solidi: et sunt communiter quadraginta: et sic numerus quadragenarius est numerus multiplicans numerum positū in arbore/qui multiplicandus est per quadraginta: et primo incipiēdo a maiori numero multiplicādus est numerus cētenarius modo qui sequitur.

De multiplicatione.

ponatur digitus

ponatur digitus manus finiſtre in latere ſiniſtro centenarij directe et tunc centenarium non valet niſi vnum:⁊ millenarium non valet niſi decē:⁊ ſic ſuo modo de alijs aſcendendo:tunc accipiat cum dextera manu calculum poſitum in latere centenarij:et multiplicet ipſum per quadraginta/reponendo talem numerum multiplicantem in decimo loco:deinde accipiat numerum poſitū immediate ſub digito:⁊ non diſcedat a predicto loco digitus/ quouſqꝫ multiplicati fuerint numeri pertinentes ad illum locum: et quia talis numerus inferior nō valet niſi medietatem ſuperioris et immediati numeri:ideo non eſt multiplicandus niſi per medietatem numeri multiplicantis:cuius medietas ſunt.xx. ponā tur ergo viginti/vbi repoſiti ſunt quadraginta:deinde deſcendat ad denariū eo qꝛ in centenario nihil multiplicandum remanſit: et ponat ibi digitū:quo poſito/denarius non valet niſi vnū/vt de centenario dictū eſt:⁊ accipiat illam vnitatem multiplicandam/que ibi videlicet in denario eſt:⁊ multiplicetur per numerum multiplicantem:qui eſt quadraginta:et ducatur ad dexteram partē :ponaturqꝫ in loco decimo quater:nam quater decem ſunt quadraginta:et quia vbi tenet digitum nihil remanet qō multiplicādū ſit:reſpiciat ſi infra digitum imdiate ſit aliquid repoſitum:⁊ quoniam eſt ſcōm numerū pr̄i⁹ datum:⁊ nō poteſt multiplicari vt totū:qꝛ dimidia pars denarij eſt:ideo per dimidiā partem multiplicantis que quidem eſt.xx.multiplicanda eſt:et ſic ponatur talis numerus vbi q̄drageſim⁹ repoſit⁹eſt/et qꝛ nihil remanet multiplicandū:vbi digitū tenet/ oportet deſcendere ad vnitatem:et non eſt opus ibi ponere digitum: quoniam nō valet niſi vnitatē :et qꝛ ibi eſt vna vnitas multiplicāda:multiplicetur modo predicto per quadraginta/accipiendo illam vnitatem cum manu dextra:et reponant quatuor in decimo loco:que quadrageſimum reddent numerum :quo completo/enumeret quot ſunt in dextera parte:qm̄ tot erūt ſolidi in dato numero/vꝫ in centū ſexaginta et ſex aureis:⁊ erunt ſex milia ſexcēti ſexagīta et ſex ſolidi:et ſic de alijs. ¶Si vis p̄fatū numerū(aut quecūqꝫ aliū) in plures partes equales diuidere:potes modo qui ſequitur .pone digitū manus finiſtre directe in finiſtra parte et ſuperiori/vbi maior numerus incipit:et vide ſi ex dextera parte illi⁹ loci potes accipere tot/quot partes ſunt/in quas prefatum ſeu prepoſitum numerū diuidēdū intēdis diuidere:nā ſi vis in ſex partes ipſum diuidere/ potes ex p̄fato numero et ſex accipere:cū ibi ſint ſex milia:tm̄(vt predixi) tenēdo ibi digitū nō valet niſi vnū:et ſi vis ip̄m numerū diuidēdū in quinqꝫ partes diuidere/quatuor/tres/aut duas:qꝛ vlteri⁹ nō eſſet diuiſio:potes ex predicto loco accipere:ſi aūt partes diuidētes ſeu in quas numer⁹ totalis eſt diuidendus excedunt numerū:vꝫ ꝙ velit in ſeptem/aut octo partes ipſum diuidere:tunc oportet digitum in ſequēti numero deſcendendo ponere /vꝫ in centenario :⁊ tūc nō valet niſi vnū:et hec eſt regula gn̄alis /ꝙ vbicūqꝫ fuerit digitus : locus ille non ſtat niſi pro vno:et proximus ſuperior pro decem:et alius aſcendendo per centū et ſic de alijs aſcendendo :ideo tenendo digitum in centenario valet tantuz vnū/ et milleſimus decem:et ſic ſi vis p̄epoſitum numerum diuidere in octo partes/ debes ponere primo digitū in centenario numero/qui tunc tm̄(vt predictū eſt) vnum valet:et totiens quotiens poterit octo a ſuperiori numero accipere/acci-

De diuiſiōe.

piat :et qualibet vice vnum retro digitum reponat : vel infra / si medietas totius est/ videlicet totius numeri dividendi: quia tunc per medietatem numeri dividentis dividi debet :et hoc accipiendo de octo quatuor /cuius medietas est et ponendo vnam vnitatem infra digitum: et sic deveniendo ad practicam teneat digitum firmum in centenario loco:et accipiat vnam vnitatem/que decem valet a superiori et immediato numero:qui locum denarij tenet:et restituat de decem duo:retineatq; penes se octo :et duo /que restitui ponat in dextra parte directe vbi digitum tenet :et postmodum ponat vnam vnitatem seu vnum calculum retro digitum :deinde accipiat ab eodem loco decimo alium calculum restituatq; duos calculos in predicto loco:vbi digitum tenet in dextra tamen parte et vnum reponat retro digitum :et sic de alijs existentibus in decimo loco / quousq; nihil remaneat in prefato loco:et quia infra decimum est eius dimidium /videlicet quique/ oportet ab ipso accipere dimidiam partem numeri dividentis :que erit quatuor :et infra digitum ponere vnum calculum : restituto tamen prius alio in dextera parte:vel adimpleat numerum octauum ex his qui sunt in dextera parte vbi digitum tenet: et sic poterit integram vnitatem retro digitum ponere / vt in dato numero:et quia in dicto loco vbi digitum tenet/sunt adhuc in dextera parte vnitates seu duo calculi :ex quibus non potest fieri integra divisio :quia ad eā requiruntur octo :et ad dimidiā quatuor: oportet digitum leuare :et ab vnitate inferiori sumum numerū sumere: et sic adhuc in arbore remanent .xxvj. dividendi per octo :dividat modo predicto /et inueniet enumerando calculos quos in sinistra parte posuit :quot ex tali divisione cuilibet eueniant : et si sunt homines gratia quorum facta est divisio : inuenict quātum ;vnicuiq; euenerit:ex predicta divisione cuilibet homini proueniunt octo centi triginta et tres solidi / et vnus liardus :quod probari potest:multiplicando predictum numerum/qui ex divisione prouenit per numerum dividentem p octo:ꝛ sic fit ꝓbatio divisionis.¶Et nota qꝫ i Arithmetica plures sunt regule quaꝝ vna dicit regula de trib⁹:ex eo/quia in ea tres ponuntur numeri : vt patet i sequenti : nā queritꝫ si septē vlne panni valent decem aureos / quantum valebūt .xxviij. ꝓio ponere ꝺ in arbore decē/ꝛ multiplicare p.xxviij. et fit modo ꝓdicto/ponendo digitum:deinde debet dividere per septem:nam in numero multiplicato sunt ducenti et lxx. aurei:nunc dividantur per septem:oportet ad hoc ponere digitum in denario numero :et accipere septem a centenario;nam tenendo digitum in denario centenarium non valet nisi decem:vt in superioribus dictum est:et accipiendo decem oportet restituere .ȝ. et retinere septē :ꝛ ponere vnū calculum retro digitum:sic continuando/quousq; nihil remaneat in denario: nec in numero vbi digitum tenet/et inueniet/qꝫ si septem vlne panni valent decem aureos;qꝫ. xxviij. valebunt quadraginta aureos :et sic de similibus:et si contingat multiplicare adhuc aliquid quod non sufficiat divisioni /multiplicet in solidos:et postmodum dividat modo predicto.ꝛ hec de modo calculandi sufficiant:nam cetera,ex his cōsequi vnusquisq; poterit:et ꝓ maiori eoꝝ cōmoditate statuimus hic inferius figuras quasdā in practicā dare :et sunt quatuor:ꝓma est de numeratiōe.ſcōa de reductiōe .tertia de multiplicatiōe.ꝛ q̄rta de divisiōe

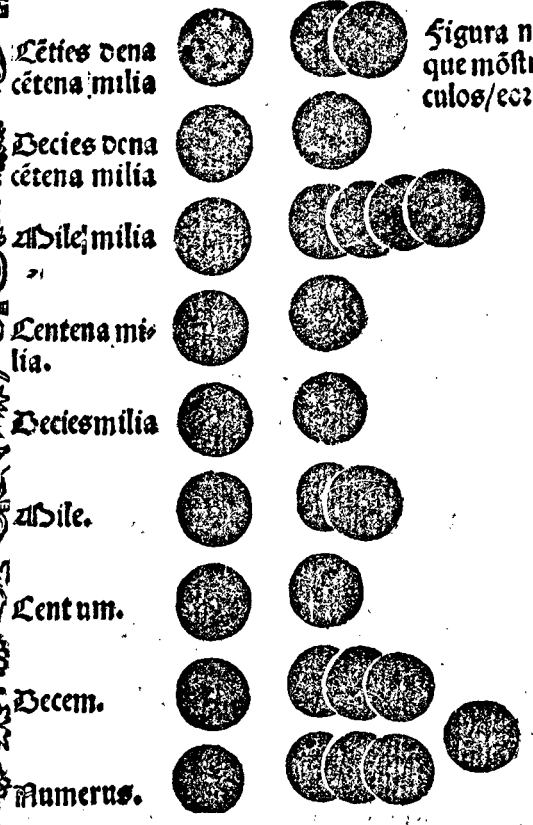
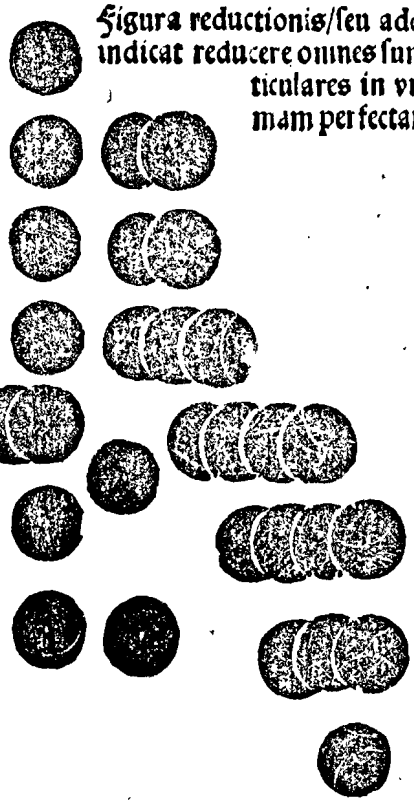

Figura numerationis que mõſtrat ponere calculos/eorũq; valorem.
Cẽties dena cẽtena milia
Decies dena cẽtena milia
Mile milia
Centena milia.
Deciesmilia
Mile.
Centum.
Decem.
Numerus.

Figura reductionis/ſeu additionis q̄ indicat reducere omnes ſummas particulares in vnam ſummam perfectam.

Bena milia

Mile.

Centum

Decem.

Numer⁹ perfectus exordit̄ vbi duplex calculus ponit̄ ſiue talis ſit aurens aut ducat⁹: aut frā cus. in inferiori numero ponūtur ſolidi: deinde in ſequenti inferiori numero poni poſſunt dena rij/aut oboli.

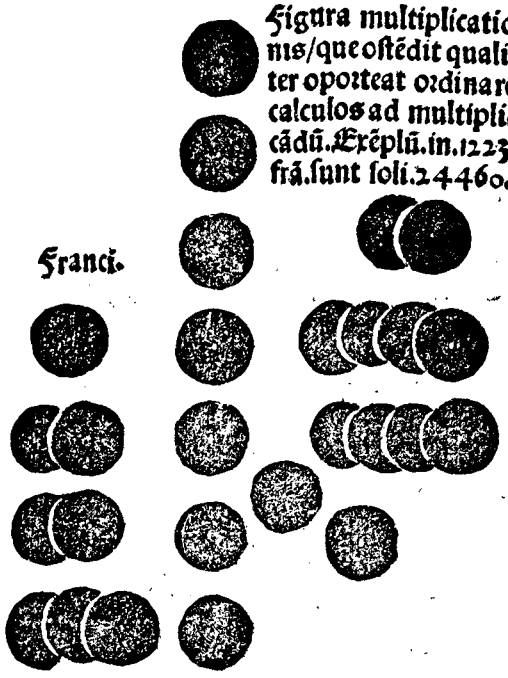

Figura multiplicatio nis/que ostēdit qualiter oporteat ordinare calculos ad multiplicādū. Exēplū. in. 1223 frā. sunt soli. 24460.

Figura diuisionis q̃ indicat diuidere .12 231.francos.30. hominibus: de quib⁹ vnusquisq; habet. 407.frãcos et dimidium/ et quatuor solidos: vt apparet.

Modus scōs numerādi in quinq; partes seu species quemadmodum ꝛ ꝑm⁹ diuiditur:et sunt numeratio/additio/substractio/multiplicatio/ꝛ diuisio:ꝛ primo de numeratione vidēdum est. est enim figuralis numeratio vniuscuiusq; numeri certa notificatio: qui quidem numeri notificantur modo/qui sequitur.1 vnitatem designat.2 binariū. 3.ternariū. 4.quaternarium.5.quinarium.6.senarium.7.septimum.8.octauum.9.nonum.10.decimum. Et nota ꝙ o.scor.simm capta nihil designat:sed his quibus adiūgitur/significationē augmētat:vt ꝑz in denario:nā ipsa litera o.posita in dextera ꝑte facit immediatā valere decem:et tertiā centū/ꝛ quartā mille ꝛsic ascēdēdo:iō hoc mō a dextera in sinistrā cōputādo/dicēdoq; numer⁹ decē/cētū mile ꝛc.videat qd vnaquaeq; nota suo loco ordinato significat:vt in his que sequūt.10.dicēdo ergo numer⁹ o.et decem 1.et q; o.nihil de se(vt p̄dictū est)significat:facit tñ ꝙ 1.significet decē enumerādo predicto mō:nā 1.de se vnū tm̄ significat:sed o.facit ꝙ semel decem significet:in isto aūt numero.11.primum 1.in dextra numerus appellatur:et scōm decē valet:et sic decē ꝛ vnū sunt vndecim:si tñ postponatur: vel in parte sinistra hoc modo:tūc valebit decē:et 2.erunt duodecim:ꝛ sic de alijs:vt.13.14.15.16.17.18.19.20.nā bis decē sunt viginti:deide ascēdēdo sic.21.22.23.24.25.26.27.28.29.30.q; ter decem sunt trigita:deinde 31.32.ꝛ sic de alijs vsq; ad 40. nā quater decē sunt quadraginta:ꝛ sic mō p̄dicto ascēdēdo:vt.50.60.70.80.90.100.enumerādo enim a dextra i sinistrā hoc modo numerus decē centū:nā decies decē sunt centū:deinde si p̄cedere vis vlteri⁹/fac hoc mō 101.tūc o.vel decē:ꝛ 1.i sinistra ꝑte positū vel cētū:ꝛ 1.positū i dextera(a q̄ incipit numer⁹)vel tm̄ vnū:ꝛ sic sūt cētū ꝛ vnū.102.cētū ꝛ duo.103.cētū ꝛ tria:ꝛsic deinceps vsq; ad.110.120.130.140.150.160.170.180.190.191.192.193.ꝛ sic de alijs vsq; ad.1000.nā p̄ria nota nihil valet:ꝫ incipiēdo a dextra i sinistrā:incipit tñ numer⁹.scōa valet decem.tertia centum.quarte mille:et sic in infinitum ascēdendo.vt ita loquar.

¶Additio tamē fit hoc modo/si numerus nō excedit nouē/ponendi sunt numeri in ordine vno/vt.3.9.4.7.6.2.8.deinde vniendi sunt:incipiendo a parte superiori:vt.8.addendo.2.que decem faciūt/deinde decē.6.ꝛ erūt.16.et addendo 16.7.et sic erūt.23.et addēdo.4.erūt.27.et deinde addet.9.et sic erunt.36.vltima te addet.3.et erūt.39.et sic de alijs huiusmodi.si numer⁹ excedat decē:tūc duo ordines fiēdi sunt:prim⁹ a dextra incipiēdo est ordinādus:et scōs in sinistra modo i margine designato:vt.92.23.68.54.fiat nūc addito.7.ad.3.et erunt.10.ꝛ decē ad octo:ꝛ erūt.18.ꝛ addet q̄tuor ꝛ erūt.22.tūc ponāt duo i dextera ꝑte/a q̄ numer⁹ incipit/ꝛ retineat.20.deide veniat ad ordinē scōm/seu sinistrū:ꝛ addet duo ad nouē:ꝛ erūt vndecim:nā ꝑm⁹ numer⁹ vel viginti trāseūdo de latere dextro i sinistrū nō valz nisi duo:ꝛ decē nisi vnū:ꝛ rō ē:q; trāscēdēdo de extremo i extremū numer⁹ augmētat:ꝛ sic duo ꝛ nouē sūt vndecī:et addēdo.2.erūt.13.cui si addet.6.erūt 29.ꝛ vlteri⁹ addēdo.5.erūt.24.nūc ponāt p⁹ duo i sinistra ꝑte.24.ꝛ sic erūt.242.

¶Si aūt nūer⁹ excedit.99.tūc tres ordies formēt i margie:vel ꝑz positiu⁹:ꝙpatiu⁹ et suplatiu⁹/vt.534.479.821.oēs nūeri ꝑmi ordinis vel ꝑz positiui ꝙstituūt.14.ꝑma nota subscribat vel ꝑz.4.retineatq; scōaz penes se:deide addet illā vnitatē ꝑmo nūero scōi ordinis vbi ponit.3.erūt q̄tuor:deide addet.7.ꝛsic erūt.11.addetq; sequētē numerū videlz.2.et erunt.13.ponat primam notam:videlicet.3. immediate post

De secundo modo numerandi qui ex calamo fit in scriptis.

De additiōe

3	
9	
4	
7	
6	
2	
8	
39	
97	
23	
68	
54	
242	
534	
479	
821	
1834	

4.ad ſiniſtram: et retineat penes ſe decem pro vnitate: deinde addet illam vnitatem primo numero. 3. ꝛ ſuperlatiui ordinis/ vbi. 5. ponit: ꝛ faciũt. 6. deide. 4. et erũt. 10. poſtmodũ. 8. ꝛ ſic erũt. 18. põt talis numer⁹ imediate poſt predictũ: ꝛ ſic erũt in tota ſũma. 1834. ¶ Et nota/ qꝛ ſi i additiõe occurrãt circulares figure/ omittẽde ſũt/ ſi numer⁹ denari⁹ nõ ſit p̃cipue: ex eo/ qꝛ a dextro i ſiniſtrũ numer⁹ extẽdit/ ꝛ augmẽtat: gratia cui⁹ ſupplet numerum p̃ſignatum p talez figuram: et fit ſic. ponant nũeri in duob⁹ ordinib⁹ vꝫ. 40. 34. 50. 36. nũc applicent nũeri primi ordinis dimiſſis figuris circularibus: ꝛ cõſtituũt. 14. tũc ponat prima nota: vꝫ. 4. ſub p̃dicto numero interponẽdo lineã: deinde cũ illa vnitate quã penes ſe retinuit/ accipiat primũ numerũ. 2. ordinis/ cui⁹ nota. 4. eſt/ ꝛ ſic erũt quinq; deinde addet. 3. ꝛ erũt. 8. poſtmodũ. 5. ꝛ erũt tũc. 13. vltimate addet. 3. ꝛ ſic erũt. 16. ponant immediate poſt p̃dictã notã/ vꝫ. 4. ꝛ ſic erũt in ſumma. 164. ¶ Si contingat aũt tres aut. 4. ordines ſituare/ quorũ duo/ aut tres figillatim in denariũ idẽt: tũc cõſtituto numero denario ponẽda eſt circularis figura in dextera pte: vt ptz in iſto. 432. 213. 321. 134. colligẽdo numeros primi ꝛ. 2. ordinis cõtingũt due figure circulares: ꝛ q̃libet i ſuo ordine p̃cipue: iõ ponẽde ſunt p ordinẽ: deinde ad tertiũ p̃cedẽdũ ẽ/ donec tot⁹ nũer⁹ i ſũma ſit ꝟplet⁹: ꝛ ſic erũt i toto. 1100. ¶ Subſtractio eſt a maiori numero/ vel eq̃li eq̃lis: vel minori ſtractio: ꝛ ſic fit duobus modis. exẽplũ p̃mi. vt ſi a. 76. ſubtrahãt. 38. rẽanebũt totidẽ. ꝛ dꝫ fieri talis ſubſtractio hoc mõ: ſubtrahat a. 63. ꝛ a. 70. 35. ꝛ cũ. 3. ꝛ q̃nq; ſint. 8. ponẽd⁹ ẽ talis nũer⁹ minor i p̃mo loco ad dextrã/ ꝛ i ſcõo loco ad ſiniſtrã maior numer⁹ qui eſt. 30. exẽplũ. 2. ſubtrahat a. 46. 26. ſubſtrahẽdo. 6. nihil remanet i minori numero: iõ ſubſcribẽda eſt nota circularis: deide ſubſtrabat. 20. ꝛ ponat poſt notã circularẽ: id aũt qõ remanet/ eſt in numero. 20. in ſupiori autẽ numero ponat nota circularis: vt in iſto numero. 460. a quo ſubſtrahere intendo. 238. ponenda eſt vnitas ſupra nãerũ ſcõo loco poſitũ: ꝛ cũ nota circulari faciet. 10. tũc ſubtrabo a. 10. 8. et remanẽt duo: ꝛ ſubſcribo in primo loco ad dextrã: deide a. 5. relicto ex prima ſubſtractiõe ſubſtrabo. 3. ꝛ remanẽt duo: ꝛ ſubſcribunt imediate poſt. a. 4. vo ſubſtrabo duo: ꝛ remanẽt alij duo: ꝛ ſic ſunt illi q reſtãt. 222. ¶ Item ſi volo ſubſtrahere a. 54. 16. ꝛ qꝛ a. 4. nõ põt. 6. ſubſtrahi: opꝫ vnitatẽ ſupra. 5. addere/ que. 10. reddit: addo. 4. ꝛ erũt. 14. ſubſtrabo. 6. ꝛ remanent. 8. quẽ ſubſcribo loco primo: deinde a. 4. ſubſtrabo vnũ/ ꝛ remanẽt. 3. ſubſcribantur/ ꝛ ſic reſtant in numero. 38. ꝛ ſi in ſupiori ordine ponãtur plures note circulares/ ꝛ ſolũ vltimo loco ponatur figura numeri: tũc ſupra primã notã circularẽ ponat vnitas: ꝛ ſupra alias figillati ponatur. 9. vt in iſto numero. 6000. ꝛ ab iſto numero ſubſtrahere volo. 2324. ꝛ ſic ſubſtrahendo a. 10. 4. remanent ſex: ſubſcribant primo loco: deinde a nouẽ ſubſtrabo. 2. ꝛ remanẽt. 7. ponãt loco ſcõo a. 3. loco ſubſtrabo. 3. ꝛ rẽanẽt. 6. q etiã loco tertio ſubſcribunt a. 5. vero ꝛ vltio nũero: a q̃ iaz vnitas ſubſtracta eſt: ideo non valet niſi. 5. abſtrabo. 2. ꝛ remanẽt. 3. ꝛ ſic numerus ſubſtractus eſt. 3676. Si vero dentur numeri/ vꝫ. 867. a quibus ſubſtrahant. 520. tũc nihil ſubſtrahẽdũ ẽ a primo/ vꝫ. 7. ſꝫ ſubſtrahãt a ſex duo ꝛ: remanẽt. 4. ꝛ ab. 8. ſubſtrahãtur. 5. ꝛ remanebũt. 3. ꝛ ſic ſubſtracti erũt. 347. quando aũt dat numerus ſubſtrahẽdus a certo numero in fine: cui⁹ ponitur nota circularis: tunc talis nota p nihilo habetur: ſed ſolum auget numerum ſequentẽ: ideo ſi ponatur talis nume

40
34
50
36
164

432
213
321
134
1100

De ſubſtractione.

76
38
38
46
26
20
460
238
222
54
10
38
991
6000
2324
3676
867
520
347

rus.870.a quo ſubſtrabantur.430.tūc ponatur nota circularis primo loco/et ſubſtrahātur.3.a.7.ꝛ remanebūt.4.ponaꝫ ſcō loco.3.ſubſtrahaꝫ.4.a.8.ꝛ remanebunt.4.ꝛ ſic ſubſtracti erūt.440.ꝛ nota q̄ ſubſtractio p̄bari pōt per precedentē additionē:ꝛ additio p ſubſtractionē. ¶ In oī multiplicatione conſiderandi ſunt.3.numeri/ꝫ numerus multiplicandus/qui in ſuperiori loco ponēdus eſt:ꝛ numer⁹ multiplicās/q̄ iterpoſita linea ſubſcribēdus eſt:ꝛ numer⁹ multiplicat⁹ tertio ordine poni ꝺꝫ/iſto mō.16.3.48.ibi numer⁹ multiplicād⁹ eſt.16.ꝛ multiplicās.3.ꝛ multiplicat⁹ erit.48'.ꝛ fit iſto mō.ter ſex ſūt.18.ponaꝫ octo i p̄dicto tertio loco:ꝛ retineat.10.p vna vnitate ſolū:deinde accipiat ter vnū/qō reſtat in ſupiori pte:ꝛ ſūt tria ꝛ vnū:qō penes ſe retinebat ſūt.4.ponaꝫ nūc inferi⁹ p⁹ octo ad ſiniſtrā:ꝛ erūt ter.16.48.ꝛ ſi circularis figura pōiꝫ ifine mltiplicātis reliquaꝫ nota circularis:deinde multiplicenꝫ ceteri numeri:vt ſi deꝫ.462.numerus multiplicād⁹ p.30.circularis relinquiꝫ:ponīꝫ in loco p̄dicto numeri multiplicati numer⁹ primo multiplicat⁹:vt ter duo ſunt ſex:ponīꝫ ſex:ꝛ ter.6.ſunt.18. pono.8.i loco ſcō:ꝛ retineo.10.q tm̄ vnitatē valet:vlteri⁹ ter.4.ſunt.12.addo vnitatē:ꝛ ſunt.13.ꝛ ſubſcribo in ſuo loco:ꝛ ſic ſunt.1386. ¶ Itē multiplica.10.p.3.ter nota circularis nō niſi circularis nota cōſurgit:ꝛ pone eā prio loco:deinde ter.1. ſunt.3.ꝛ ſubſcribaꝫ ſcō loco:ꝛ ſic erūt.30.ſic ēt.15.p.3.vt ter.5.ſūt.15.pono.5.ꝛ retineo.10.ter ſūt.3.ꝛ vnū ſūt.4.ꝛ pono ſuo loco:ꝛ ſic erūt.45.ꝛ ſic ō aliīs. ¶ Preter ea ſi in numerāte ꝛ numerato ſunt circulares note/ vt.400.ꝛ multiplicēꝫ p.30. ducēdo.3.in.4.ꝛ ſic erūt.12.ꝛ addendo.3.p̄poſitas circulares notas erunt 12000 multi ſunt aliī modi multiplicādi:haberi tñ poſſunt bis mediantib⁹. ¶ De duplicatiōe/triplatione/quadruplatiōe ꝛc.in ſupioribus habuim⁹:reſtat nūc de diuiſiōe aliqd dicere. Jā diffinitū ē i mō calculādi qd diuiſio ſit:videam⁹ nūc in diuiſiōe figurali q̄ueniūt notāda:ꝛ prio nūer⁹ diuidēd⁹ notād⁹ ē:ſcō diuidēs.ꝛ tertio diuiſ⁹/ſeu id qō euenit ex tali diuiſiōe:p̄oaꝫ ḡ prio i ſupiori pte nūer⁹ diuidēd⁹:ꝛ ſcō ordie p̄oaꝫ id qō ex diuiſiōe pueniet:i.3.vo ordie nūer⁹ diuidēs poniꝺꝫ:vt ſit nūer⁹ diuidēd⁹.68.ꝛ diuidēs.5.ꝛ ponāꝫ i margie ſic ſubſtrabo nūc ſemel. 5.a.6.ꝛ rēanet vnitas:quā ſcribo directe ſup̄.6.delēdo ip̄ſ.6.ꝛ vnitate ſubſtracta ſubſcribo in ſcō ordine:deinde a.18.ter.5.ꝛ remanet.3.ꝛ pono ipſum ſupra.8. delendo ipſum.8.ꝛ ſubſcribo ſubſtractum in ſecūdo ordine/ꝛ ſi volo vlterius numerū ternarium relictum diuidere/opꝫ ip̄m prio multiplicare in minores numeros:vt diuidēs ip̄m ingredi poſſit:poſtmodū diuidere vt pri⁹. Itē ſit numer⁹ diuidend⁹.49.ꝛ diuidēs.8.tūc a p̄ia nota ꝫ a.4.nō poſſum ſubſtrahere ſeu accipere/niſi.4.q̄ eſt medietas diuidētis:ꝛ reſeruo i mēte.5.deinde ſubſtrabo a.9.ſemel.8.ꝛ adiūgo quicq̄ in mēte reſeruatū:ꝛ ſic ſunt.6.quos ſubſcribo:ꝛ remanſit adhuc.4.pars diuidētis diuidenda: quam multiplicare opꝫ/ ſi diuidi ꝺꝫ:vel poni ꝺꝫ in latere diuidētis alōge. ¶ Numer⁹ aūt diuidend⁹ in quo ponūtur note circulares diuidi ꝺꝫ modo qui ſequiꝫ.ſit numer⁹ diuidēd⁹.900.p.4. diuidētē tūc ſubſtrabaꝫ a.9.bis.4.ꝛ ſubſcribanꝫ:ꝛ q̄ vnitas remāſit diuidēda:ponaꝫ ſu p̄a nouē ip̄m delēdo:ꝛ talis vnitas ſi addaꝫ ſequēti note circulari cōſtituet.10.a quo ſubſtrabo bis.4.ꝛ remanet.2.q̄ cū ſequēti nota circulari q̄ſtituit.20.quic⁹ extrat diuidētē diuidēs:ꝛ nihil remanet:ꝛ ſubſcribo.5.ꝛ ſic numer⁹ diuiſus ē.225.ꝛ nota q̄ diuiſio p multiplicationē p̄batur/ ꝛ eꝫ/ꝛ hec de arithmetica ſuffic.āt.

870
430
440

De multiplicatione.

16'
3
48
462
30
1386
10
3
30
15
3
45
400
30
12000

De diuiſiōe.

3
68
13
5
2
46
6
28
12
900
4
225

De musicoꝝ consideratione.

Musica ē ars iuēta ad ordinādū mītas voces ꝙordātes i vno cātu sicut multa p̄ncipia ad vnū finē: ista diffinitio signat per diffinitionē cōcordātie/ꝛ p̄ncipij: ꝛ ē duplex: naturalis vez/ꝛ artificialis naturalis/humana ꝛ mundana. Artificialis est triplex/vez harmonica/rithmica: ꝛ metrica/solum hic de harmonica tanꝝ de principali intendimus: nam rithmica ex numeris oritur: ꝛ discernitur visu/auditu/tactu/ in saltatione/cātu/venis: cuius partes sunt tempora/pedes/mutatiōes/ꝛc. metrica consistit in arte ꝟsificādi: ipa ꝟo harmonica ē duplex/theorica vez: ꝛ practica. theorica tria cōsiderat: scz sonorū potestatē/spacioꝝ dias ꝛ tonos/seu cōsonātie ꝓportiones. Quo ad p̄mū ifinite sūt sonoꝝ ptātes: ꝛ sic ꝙsiderat mustc⁹ diuersas voces dispositas ad suū cātū/quē diuersificare ab alijs itēdit: ꝛ ꝓ uo vocē ordinatā i mēte cōcipit: ꝛ ipaz deducit i tertiā spēz regule c.i q̄ musica ē bit⁹/cū q̄ music⁹ ē practic⁹: vt scdo loco dicet: ꝙsiderat ergo voces dispositas: vez ꝙ sint alte/ ifime/mediocres/lōge/breues/ grosse/ꝛ subtiles: ꝓportiōate quo ad vocaliū ꝛ cōsonātiū accētū: vez ꝙ talis accēt⁹ sit grauis/aut acut⁹/vel circūflex⁹: hec oia ꝟz sex rectitudines gnales cōsiderant: qb⁹ ois mot⁹ regulat/ꝛ ordinat/vez supi⁹/iferi⁹/añ/ꝛ retro/dextre/ꝛ sinistre: ꝛ sic ñ sūt nisi sex grad⁹ ascēdēdo/ꝛ descēdēdo: vez. vt/re/mi/fa/sol/la/ vt ꝑz i practica: ꝛ p̄dicta oia ꝙsiderat music⁹: vt voces ornare possit: ꝛ melodias/q̄ sunt placētes ex diuersis spacijs elicere ad audiēdū: ꝛ cōfortādū aios hoim: ꝛ sic videt musica ipsa iter septē artes obtinere p̄cipatū: nā sicut scribūt philosophi ꝛ theologi/musica ē q̄ in eccl̄ia triūphanti ꝛ militāti deo seruit dulci seno: qua sci in deuotiōib⁹ suis ăplexant: qua pctōres veniā petunt: qua tristes cōfortant: qua leti bilariores efficiunt: qua laborib⁹ fatigati subleuant: qua cōiuātes exhilarant: qua spū maligno vexati leui⁹ se hñt: qua pugnātes aiosiores efficiunt: qñ sicut dicit Ysidorus libro ethimologiarum: q̄ nō minus est dedec⁹ nescire cantare/q̄ literas ignorare: qñ sci in celis cū angelis/ꝛ archāgelis/thronis/ꝛ dñatiōib⁹/cunctꝝ omni militia celestis exercitus nō cessant hymnuz canere cottidie dicētes. sanct⁹/sanctus/sanct⁹/ꝛc. ¶ Spacioꝝ differētie ex qbus son⁹ dicī pōt/ mīte sūt: vt ꝑz cuilibet ituēti/vez tube/cithare/fistule/monocordꝫ/tetrachordꝫ/ polychordꝫ/ꝛc. ¶ Consonātie/seu toni/aut spēs q̄ ꝓportiōes vocis dicunt/quibus ois cant⁹ cōtexit sunt. xiñ. apud Aristorenū. Est ei cōsonātia scōm Ysidorū/dissimiliū inter se vocū in vnū redacta cōcordia: ꝛp Gregoriū/est acuti/grauisq̄ mixtura vniformiter aurib⁹ incidēs. ton⁹ vero est equiuocū/vno modo ꝓ ut hic sumit/est regula de oi cātu in fine diiudicās. scdo mō ꝛ in scōa significatiōe est p̄ia spēs cōsonātie musice: ꝛ tūc sic describit. ton⁹ est legitima spacij quātitas sub distictiōe accent⁹ duarū vocū ꝓportiō alr ordinata. Quo ad p̄mā significationē dicūt nōnulli esse modos/rep̄hēdētes illos/q ipos tonos vocant: quib⁹ cō tradicēdū est rōne euidēti p idioma vulgare/qō est intonare/ vel intonatio: qō quidē vulgare a tono tāq̄ a cā sumpsit exordiū/atq̄ nomē. ¶ Item qñ dicunt/ q̄ nō debent vocari toni/sed poti⁹ modi: vez ꝓpter reale ab antiquis impositū nomen: qñ modus ꝏr discretio modulatiōis: eo q cis cant⁹ ecclesiastic⁹ regularis/ꝛ res quelibet naturalis p modū seu p modos regulariter discernit/ac etiā moderat: ꝛ eo dicitur ton⁹/q̄ perfecte tonat/idest perfecte ostendit distantiam inter duas voces: Respōdet q̄ verū ē stricto modo loquēdo de ipo tono: tñ ge

De sonoꝝ potestatib⁹.

De spacioꝝ cōsideratiōe.

neraliter ſumi põt in pria ſignificatiõe: vt ptz ex cõi vſu: et qñ vocant tonũ ſcõe p
tis ſpẽi differẽtiã. Similiter male dicũt: qr tonus nõ eſt ſcõa ſpẽs muſice / immo
pria: ꝛ ab ipſa ſumpſerũt alie ſue originis fundamẽtũ. Si vo arguaꝁ/imo a ſemi
tono/vẽ illud ꝙ ex minimis fiunt principia in qualibet facultate: ſed ſemiton⁹
eſt hmõi: ergo ꝛc. dicit ꝙ verum eſt/ꝙ ex minimis perfectis ſcõm ſe tam in ſigni
ficatione/q̃ in voce. ¶ Item ex illis minimis fiunt principia/que nõ proueniũt
aliunde: ſemiton⁹ autẽ puenit aliunde: vt ptz p vulgare: nam ſine tono ſemito-
nus nullatenus nomen habuiſſet: ꝛ etiam per ipſum/ꝛ in ipo imperfectio deno
tatur: quare de iure non debet/nec põt eſſe principiũ in muſica facultate: ꝛ ſic ptz
ꝙ tonus ſcõa ſpecies muſice nullatenus debet dici: nos igitur ad primum ppo
ſitum redeuntes/cum antiquis ꝛ pluribus modernis p̃dictas ſpecies cõſonãtie
ſeu vocis proportiones tonos vocam⁹. ¶ Pro quorũ euidentia recurrendum eſt
ad illa que in arithmetica de proportione harmonica dicta ſunt: eſt enim prima
harmonice cõſonãtieve medietatis ppꝛietas ppoꝛtio duplex/vcz ſeſqualtera ma
ioꝛ: vt ſex ꝛ quatuoꝛ/ꝛ ſeſqtertia minoꝛ: vt. 4. ꝛ. 3. ꝛ maioꝛ a minoꝛi numero denoia
tur: minoꝛ vero a maioꝛi: ꝛ i his terminis ẽt videri põt. 6. 3. 2. nã. 6. ꝛ. 3. habẽt du
plã ꝓportionẽ: ꝛ. 3. ꝛ. 2. ſeſqualterã: ꝛ ſic dupla ẽ maioꝛ. ¶ Scõa ꝓpꝛietas mani
feſtaꝁ in his. 6. 4. 3. nã. 6. ꝛ. 3. cõſtituũt nouẽ: multiplicẽꝁ medi⁹ terminus vcz. 4.
p. 9. ꝛ ſic erunt. 36. deinde ducaꝁ ſex in alterũ extremũ. 3. ꝛ erũt. 18. tũc predictus
numer⁹. 36. eſt dupl⁹ ad. 18. ꝛ ſic de ſimilib⁹. ¶ Tertia ꝓpꝛietas in. 6. ꝛ. 3. inueſti
gãd⁹ eſt medi⁹ /hoc modo: nã ducaꝁ differẽtia extremoꝝ/que eſt. 3. in minoꝛẽ ex-
tremũ/qõ etiã eſt tres: ꝛ cõſtituũt. 9. quẽ diuido p numerũ ex extremis cõſtitutũ
vt. 6. ꝛ. 3. ſunt nouẽ/ꝛ diuidẽdo relinquiꝁ vnitas. 9. eñ; tm̃ inueniꝁ in nouẽ/cõiũ
gẽdo aũt vnitatẽ minoꝛi numero vcz. 3. erũt. 4. q eſt medi⁹ inter datos extremos
¶ Pro quarta ꝓpꝛietate harmonica cõſideraꝁ eſt ton⁹/q principiũ cõſonãtie
diꝛ: pueniẽs ex ſeſquioctaua ꝓpoꝛtiõe ſoni ad ſonũ/vt. 9. ad. 8. ꝙ ſonãtie muſice aſſi
gnaꝁ quinq; relictis totis generalib⁹/de quib⁹ ſcõo loco dicetur ꝛ ſunt diateſſe
rõ/diapẽte/diapaſon/diapſon diapẽte/ꝛ bis diapaſon. Diateſſerõ eſt cõſonãtia
que ex ſeſquitertia proportione naſcitur: vt. 4. a. 3. diapente eſt conſonantia/
que ex ſeſqualtera: vt trium ad duo gignitur. diapaſon eſt que ex dupla pro-
portione/ vt duoꝝ ad vnum naſcitur. diapaſon diapente eſt harmonia/que ex
tripla proportione/ vt trium ad vnuꝝ generatur: quia ex dupla proportione que
ſonat diapaſon/ꝛ ex ſequaltera conſtituitur. bis autem diapaſon eſt conſonan
tia/que ex quadrupla proportione: vt quatuoꝛ ad vnum naſcitur. ꝛ eſt no-
tandum ꝙ bis diateſſeron/aut bis diapente nullaꝝ conſonantiã cõponere põt:
et ſic ſeſquoctauus/vt. 9. 8. in arithmetica/tonus in muſica appellatur ſeſquiterti⁹
4. 3. diateſſeron: ꝛ ſeſquater. 3. 2. diapẽte duplus. 2. 1. diapaſon triplus. 3. 1. diapa
ſon diapente et quadruplus. 4. 1. bis diapaſon: et he proportiones ſeu con
ſonantie ſpecies conſiderantur in muſica ſpeculatiua: ꝛ practicãtur in ea modo
q ſequiꝁ. ¶ Tres aſſignanꝁ cant⁹ i muſica/vcz cãt⁹ plan⁹/diſcant⁹/ꝛ organi can
t⁹: ꝛ quilibet tria aut quatuoꝛ ꝓſupponit: vcz mutatiões/deductiões/diſiũctas
ꝛ tonos gñaliter captos. Eſt ei mutatio vni⁹ vocis dimiſſio p̃ꝛ aliã ſub eodẽ
ſigno/ꝛ eodẽ ſpacio/vel ſono: ꝛ ſub eadẽ ꝙſonãtia: vt ꝓz in ſequentib⁹. Igamaut

De practica muſices ꝛ ei⁹ diuiſiõe.

De mutatiõi bus.

are/bmi nō sunt aliq̄ mutatiōes.in cfaut/sunt due mutatiōes.fa ut/vt fa/i desol re sūt due/vez sol re/re sol/i elami due/ la mi/mi la.i ffaut ēt due/faut/ vt fa/i gsol reut sunt sex mutatiōes:sol vt ascēdēdo/vt sol descēdēdo/re vt/vt re/sol re/re sol/i alamire/la mi/mi la/la re/re la/mi re/re mi.in csolfaut sunt etiā sex.videz sol fa/ f a sol/sol vt/vt sol.fa vt/vt fa.in dlasolre sex.la sol/sol la/la re/re la/sol re/re sol/i elami sunt due mutatiōes/vez la mi /mi la.i ffant sunt etiā due/vez fa vt /vt fa/ in gsolreut sunt sex/sol re/re sol /sol vt /vt sol/re ut /vt re:in alamire sunt sex mutatiōes / la mi/mi la/la re/re la/mi re/re mi/in csolfaut sunt sex :sol fa/fa sol/sol vt vt sol /fa vt/vt fa/in dlasol sunt due: vez la sol/sol la.visis mutationibus /videndum est deductionibus.

De deductionibus.

¶ Deductio nil aliud est/ꝙ vocū ꝛglutinatio:et sunt septē. ℙria deductio est ▪ duri ꝑmi. Scō a deductio nature prime p vitonū ꝛ semiditonū mediatū:ꝛ imediatū.Tertia ōductio icipit I f graui:finemq̄ facit in d acuta p b molle:tertia deductio :b mollis ꝑmi per vitonū ꝛ semiditonū mediatū. Quarta deductio incipit i g graui/finēq̄ facit in c acuta per.▪ quadratū.Quarta deductio per ▪ duri scōm mediatū ꝛ imediatū. Quīta deductio incipit in g acuta : finēq̄ facit in a sup acuta:et cātat ꝑ naturā.quinta deductio nature scōe p diatesseron mediatum ꝛ imediatū. Sexta deductio p▪ molle scōm.Septia deductio et vltima incipit in g.acuta :finēq̄ facit i e sup▪ acuta.Septia deductio ▪ duri tertij.ꝓgressus ep ilogatiuus predictarū specierum.

De disiūctis

¶ Disiūcta ꝑm ℙytagorā est vehemēs trāsit⁹ soni de vna ꝓprietate aut deductione in aliā ascendēdo:vel descēdēdo absq̄ mutationis facultate:et denotatur in practica per sextam/quitā/ꝑ sextā/per septimam/ꝛ p octauam.

De tonis generalibus et ꝑmo de ꝑmo

¶ Octo toni cōiter ꝛsiderātur i cātu plano:ꝑm⁹ ton⁹ sine mod⁹ ē de tono q̄rte vocis vel litere:scz d.bz aūt potētialiter a natura alienationē vsq̄ ad eādē lfaz.i. octauā:licētialiter aūt vsq̄ ad nonā vel decimā/vnā tñ vocē subtus finē suū habēs potētialiter descēdere.Si aūt pl⁹ ascēdat/aut descēdat: irregularitatē incit. Et est notādū/q̄ qlibet ton⁹ bz vnicū modū intonādi fine tñ dfiaz oi mō debito variato:et bz quatuor principia:scz c.tertiā.d.quartā.f sextā ꝛ.a. octauam.

De secundo tono.

¶ Scōs ton⁹ ē de tono q̄rti signi:scz d.nō bñs elnationē a suo fine:nisi a quintā regularit:ꝑ tñ tāgere sextā potētialr supra finē suū :sed hoc debet esse per b. molle:ꝛ descendit subtus finem suum q̄tuor voces naturalr: ꝛ p lniam q̄nq̄; sicut qdā asserūt:ꝛbz q̄tuor ꝑncipia.f.d.ꝑmā.c.tertiā.d.q̄rtā.ꝛ f.sextā.

De tertio tono.

¶ Tertⁱ⁹ ton⁹ est de tono quīte lre/vel quīti signi/scz e .bñs elenationē regulariter a natura vsq̄ ad eādem lfaz /id est octauā.licētialiter tñ pōt tāgere nonā vel decimā:et pōt descēdere vnā vocē subt⁹ finē suū. Si vo pl⁹ ascēdat / vel descēdat irregularis est: ꝛ bz tria principia:scz quintam e .septimam g.ꝛ decimam c.

De q̄rto tono.

¶ Quartⁱ⁹ ton⁹ est de tono quīte litere/vel signi e.habēs elenationē naturalr vsq̄ ad quītā desup finē suū/q̄nq̄ tñ tangit sextā plniam:ꝛ descēdit vsq̄ ad subt⁹ finē suū regularit:et ꝑt descēdere vsq̄ ad quītā licētialr:huⁱ⁹ aūt ꝑncipia sūt sex.f. c.tertia d.quarta e qnta f.sexta.g.septima a.octaua .

De quīto tono.

¶ Quīt⁹ ton⁹ est de tono sexte vocis.f.f.bñs elenationē regularit a natura vsq̄ ad eandē literam id est octauam supra finem suū:ꝛ descendit subtus finem suum

vnam vocē.huius autem principia sunt tria:scilicet f sexta.d octaua.ꝛ c decima.

¶Sextus tonus est de tono sexte litere/vel signi scz f/habens eleuationē ad quī tā supra finē suū regulariter/qñcz tñ tangit sextā p licentiā:ꝛ descendit vsqz ad quartā subtr̄ suū finē.buī aūt principia sunt tria/scz d quarta.e quīta.ꝛ f sexta.

¶Septim⁹ ton⁹ est de tono septime vocis /vel signi g/bñs eleuationē regulari ter a natura vsqz ad eādē literā/ idest octauā supra finem suū:pōt tñ de licētia tā gere nonā/vel decimā/ꝛ vnā vocē descendere subtus finē suū:cui⁹ principia sunt quinqz:scz g septima.a octaua.b nona.c decima.ꝛ d vndecima.

¶Octau⁹ tonus est de tono septime vocis vel signi:scz g/bñs eleuationē supra finē suū regulariter a natura vsqz ad quintā/pōt tñ tāgere sextā p licentiā:ꝛ sub tus finem suū descendit vsqz ad quintā:ꝛ bz principia ser/scz c tertiā.d quartaz.f sextaz.g septimā.d octauā.ꝛ c decimam.

¶Discant⁹ est diuersi cant⁹ cōsonantia.Jā in supiorib⁹ visū est:qd sit cōsonātia ꝛ quot spēs cōsonātie seu harmonie sint:ꝛ dixim⁹ qꝫ sūt tredeciz:quib⁹ois cant⁹ conterit/vcz vniton⁹ seu vnison⁹:q est vni⁹ ꝛ eiusdē soni immediata repetitio:et sic dicit quasi vn⁹ vocis son⁹.Ton⁹ est son⁹ plan⁹:ꝛ est duarū vocuz imediata ꝛ pfectū spaciū:ꝛ dicit ton⁹:qꝛ pfecte tonat:ꝛ sic sumit spāliter.Semiton⁹ ē imp fectū spaciū duarū immediatarū vocū/qō ꝑm vocē bois nō pōt mediū ponere:et nō fit nisi de mi/ad fa:ꝛ dicitur semitonus quasi impfect⁹ sonus .Ditonus est q̄ daz spēs discantus:que tertia perfecta dicit:ꝛ fit ex trib⁹ vocib⁹ cōtinētib⁹ duos tonos/sicut de vt ad mi/de fa/ad la/ꝛ ecōtrario:ꝛ dicit a dia qō est duo/ꝛ tonus/ quasi duo toni simul iūcti.Semiditon⁹ est quedā spēs discant⁹/ q̄ tertia impfe cta ōr:ꝛ fit ex tribus vocibus cōtinētib⁹ tonū cū semitono/sicut de re ad fa/ꝛ ecō trario.Diatesseron est q̄dā cōsonātia in qualibet voce vsqz ad quartaz elenata/ ꝛ deposita:ꝛtinet em̄ duos tonos cū vno semitono:ꝛ fit tm̄ a qualibet voce vsqz ad quartaz.Diapente est quedā spēs harmonie seu consonantie (qō idē est) q̄ quinta vel media dicitur/constituta ex quinqz vocibus continentibus tres to nos cum semitono/sicut de vt ad sol/de re ad la/et econtrario.Semitonus cum diapēte ē quedā spēs/que sexta imperfecta dicitur:et fit ex sex vocibus contine tib⁹ tres tonos cū duob⁹ semitonis:vt de mi/de elami:ad fa de solfaut.Ton⁹ cū diapēte est quedā cōsonātia/que sexta perfecta dicit:ꝛ fit ex sex vocibus contiñ tib⁹ quatuoꝛ tonos cū semitono/sicut de vt/de gsolreut/ ad la de elami. Diapason est quedā consonātia a q̄libet litera vsqz ad cōsimilē elenata/vel deposita:ex octo vocib⁹ cōstituta:quinqz tonos ꝛ duos semito nos cōtinēs:ꝛ ōr dupla/ vel octaua spēs.Et est notādū /qꝫ iste cōsonātie possunt reiterari scōz possibilitatē ꝛ habilitatē vocis:sicut pōt dici semiditon⁹ supra dia pason:ita potest dici diton⁹ supra diapason:ꝛ vsqz bis vel ter diapason ꝛc.Cā tus organi est cantus ordinatus ad rectā mensurā:ita qꝫ vna diuisa fit ab alia: et ioi mensurabili musica duplex ē mod⁹:duplex tp̄s/et duplex prolatio.modus est quicquid occupat debitam mensuram longarum notularum /brevium/se mibreuiū/minutaꝝ.Tp̄s est mora certi mot⁹.Prolatio est de certis accētibus/ vel est certa pronunciatio per aliqua temporis interualla in cantu harmonico mensurata.solū generalia in hoc cantu tradimus:ex eo/quia brevitati studem⁹.

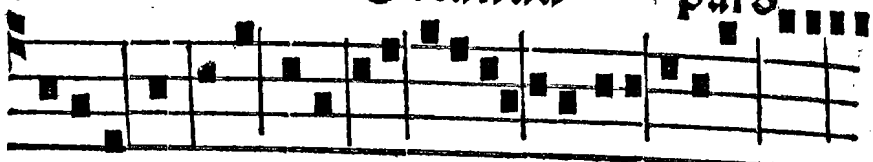
De sexto tono.

De septio tono.

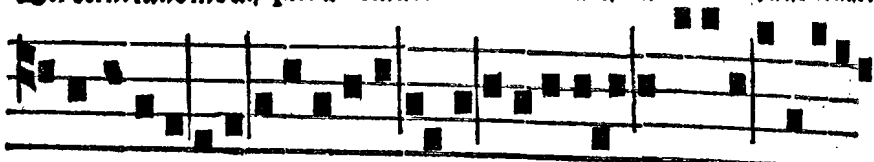
De octauo tono.

De ꝫpūcto.

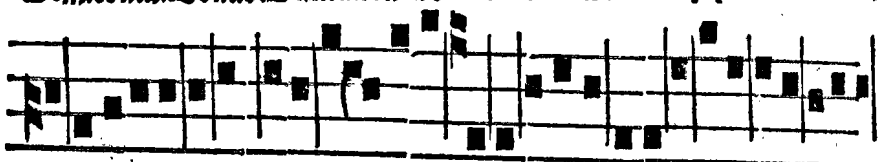
De cantu organi.

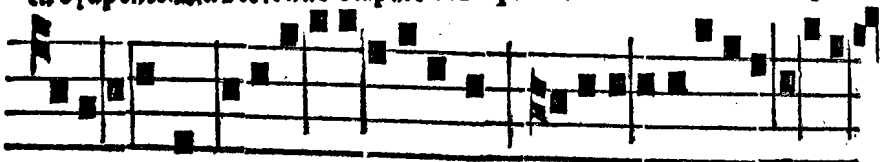
Ter terni sunt modi/quibus omnis cantilena conteritur:scilicet vnus sonus.

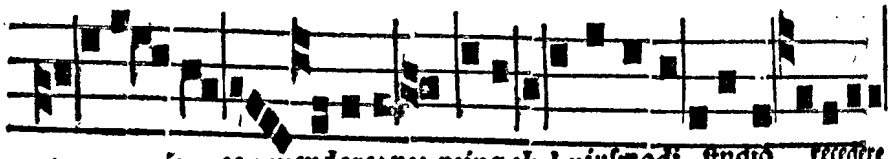
Semitoniũ.Tonus.Semiditon⁹.Biton⁹ Diatessaron.Dyapẽte.Semitoniũ

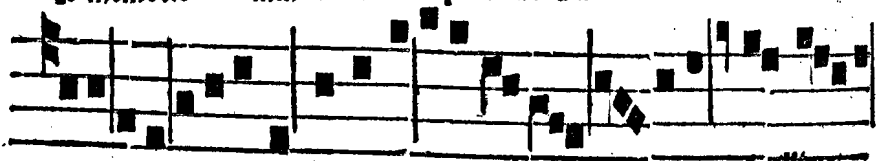
cũ dyapente.Ad hec sonus diapason.Si quẽ delectat ei⁹ hũc modũ cẽ agnoscat

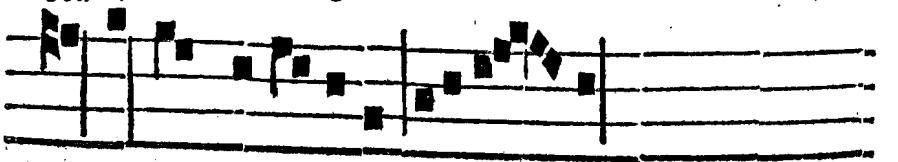
cuius tam paucis clausulis totabarmonia formetur/vtilissimum est eas a

te memorie commendare: nec prius ab huiusmodi studio recedere

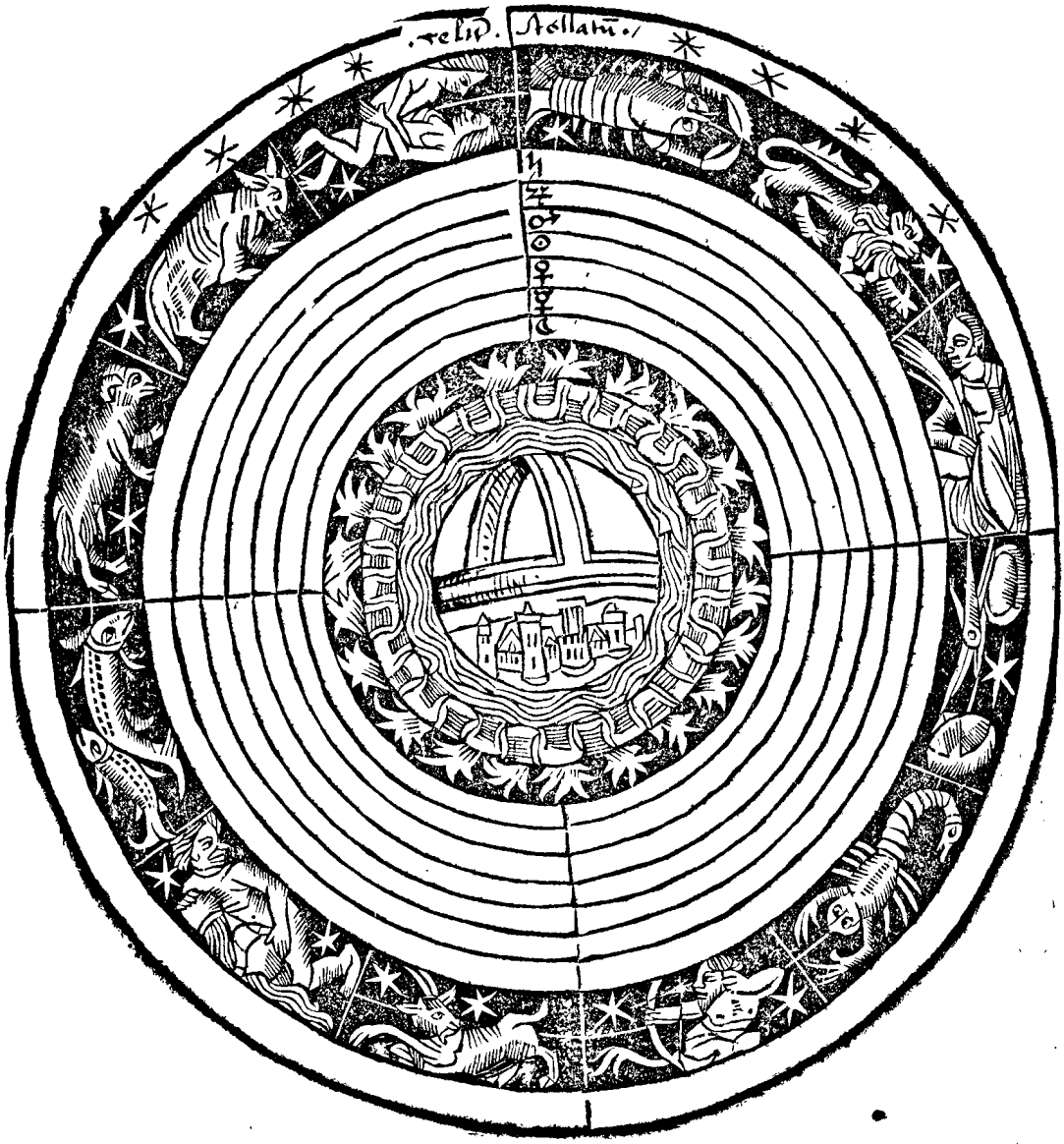
donec vocũ interuallis agnitis bar monie totius facillime

que as comprehendere notici am.

De cõsideratiõe astrologorum.

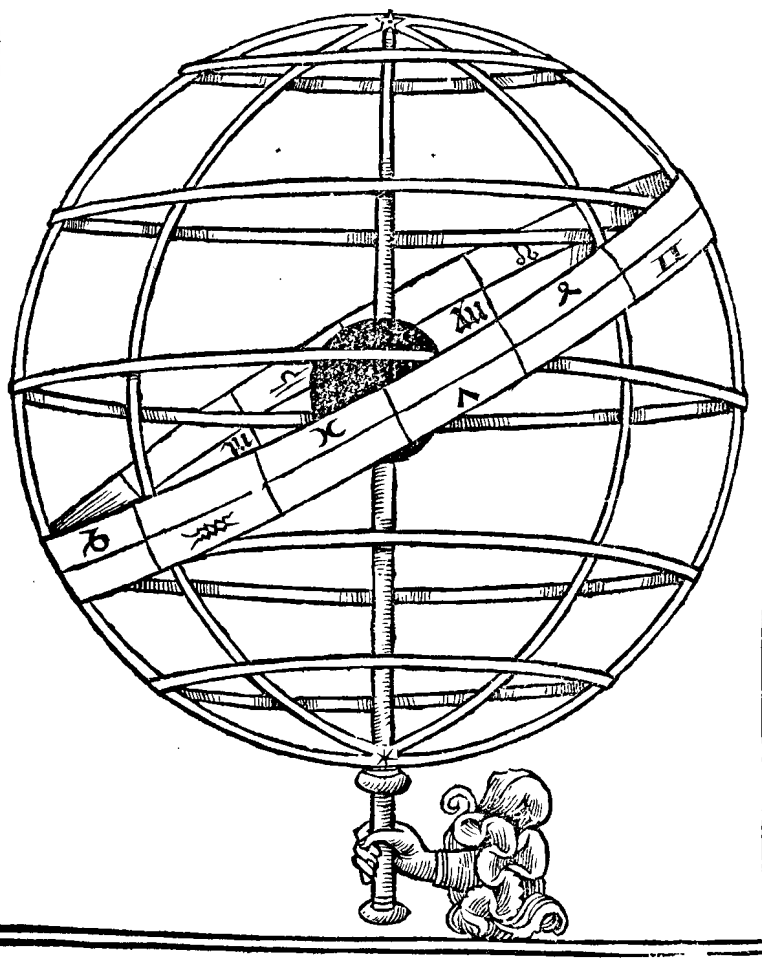
Astrologia subalternat mathematicę: a qua suũ ꝓprium subiectũ trahit: ⁊ est ars / qua astrologꝰ cognoscit naturas corporũ supracelestiũ / ⁊ influentias quas mittũt ad corpora inferiora / ac ẽt ipsiões i eis factas / scõz qs dispositа sũt: ⁊ mota ad opatiões naturales: ⁊ ẽ duplex (ꝫ ℙtholomeũ i ꝓncipio q̃driptiti) speculatiua vꝫ / ⁊ ꝑctica. Speculatia ꝙsiderat figuras celoꝝ / quãtitates ꝙtinuas / ⁊ distictas / sitꝰ / ⁊ arcꝰ polos / ⁊ cardines mũdi / cẽtra / circulos / q̃litates / seu dispositiões signoꝝ / ⁊ planetaꝝ / motũ cuiuslibꝫ celi ⁊ orbꝫ / ⁊ epicycli / ⁊ eoꝝ circulos ꝙcẽtricos ⁊ eccẽtricos / ⁊ arcꝰ / momẽta / horas / dies / mẽses / ãnos: ceteraqꝫ eoꝝ accidentia. ℙ Practica vo ẽ illa q̃ astrologꝰ ꝙsiderat aspectꝰ signoꝝ ⁊ planetaꝝ: vcꝫ ꝙiũctiões / oꝑ positiões / ⁊c. ascẽsiões / statiões / ⁊ descẽsiões: ⁊ ꝫ ꝙplexiões / ⁊ q̃litates illoꝝ i diuersis aspectib⁹ q̃ ad diuersos statꝰ tpũ iudicat / ⁊ ꝑdicit / seu ꝓnosticat hui⁹ elemẽta ⁊ regionis ĩmutatiões / ⁊ effectꝰ ꝙsequẽtes / vcꝫ rem abũdãtiã i fructib⁹ / ⁊ õfectũ / seu coꝝ pcuriã / sanitatẽ / ⁊ ifirmitatẽ / lucrari / ⁊ pdeꝛ / officia / ⁊ ꝓlioꝝ victorias: ⁊ sic de ceteris ꝛb⁹ similib⁹ istꝫ / ⁊ marie ó his q̃ euẽiũt ꝫ curſũ nãe: sũt tñ nõnulli astrologi / q ipaꝫ astrologiã nimis ãpliãt vltra ꝓpos termios / dicẽtes q ẽt ꝓnosticari ꝑnt ilꝛa q̃ aiaꝫ tãgũt / ꝯ illũ articulũ pisieñ. Qui dixerit aĩaꝫ subiacere ptãti corporꝝ celestiũ / errorꝛ. ⁊ rõ ẽ: nã ꝫ Ari. obiectũ ⁊ potẽtia debẽt eẽ ꝓportiõata: ita q potẽtia sit potẽtior obiecto: alr nõ possꝫ i ipꝫ agerꝛ: tũc sic. nullũ corpale agerꝛ ꝑt i spũale: aĩa ẽ qd spũale: g̃ ñ ꝑt pati sub corpe: nec corpꝰ i eã agerꝛ / ⁊ cũ celũ sit corpꝰ / non ꝑt ipaꝫ aĩaꝫ cogerꝛ: alr meritũ hoiꝫ depderet / cm̃ i necessarijs nec vitiũ / nec vtꝰ eẽ põt / ẽ tñ vex ꝫ Ari. ꝓio physicoꝝ / q aĩa segt iclinatiõeꝫ corꝑis / ⁊ ei⁹ sensualitatẽ (vt pr̃imũ) põt tñ ipa aĩa eã ffrenarꝛ / ⁊ sic q̃ ad vos ipsi⁹ astrologie termios ẽ scia va / ⁊ approbata / ⁊ valõ necessaria / marie medicis. ℂ In supiorib⁹ visũ ẽ i gñali ó celo / qó ẽ ttiũ subiectũ i arte p d. õsignatũ: q̃ ad nũeꝝ / sitꝫ / figuras / ⁊ motꝰ (vt ab Ari. ó celo ⁊ mũdo) Restat ꝫ loco i spãli (vt a ℙtholõeo i Almageſt) de ipis tractarꝛ / ⁊ ꝓio sigillati p ordinẽ ó specularibus. scõario darꝛ modũ / ⁊ viã ad cognoscẽdũ cõiũctiões / oppositiões / ⁊ oẽs aspectꝰ signoꝝ ⁊ plãetaꝝ cũ effectib⁹ eos cõsequẽtib⁹ / q̃ ꝑticã ꝙcernũt / ⁊ talꝫ astrologia ór iudiciaria: ó q̃ ℙtholomeꝰ i cẽtilogo / ⁊ Albumasar i suo itroductorio. ℂ Est ei i ꝓmis celũ figurꝛ sperice. Spbera ẽ corpꝰ rotũdũ ⁊ solidũ / i cui⁹ medio pũctꝰ ẽ / a q̃ oẽs lice ducte ad circũferẽtiã sẽ eq̃les / ⁊ ẽ figura pfectissima: cũ pp rotũditatẽ / q̃ ꝓcipio caret ⁊ fine: tũ pp ei⁹ vnifoꝛmitatẽ: qꝛ eq̃lit a cẽtro distat: ⁊ dꝛnt ista ad iuicẽ circulꝰ / orbis / ⁊ spbera: nã circulꝰ ẽ figura plana vnica linea ꝙtẽta: ⁊ oẽs linee a cẽtro ducte ad circũferẽtiã sũt eq̃les. orbis vo ẽ corpꝰ rotũdũ / ⁊ ꝙcauũ: vt ẽ q̃libet celũ i se: ꝫ spbera ẽ corpꝰ rotũdũ (vt ꝑdictũ ẽ) ⁊ solidũ / nullã bñs ꝙcauitatẽ: ⁊ sic spbera mũdi sumit ꝓ toto globo ꝙstãte mãlr ex ꝓio corpe natuꝛ / ⁊ forma ipsi⁹ mũdi / ⁊ sic ẽ corpꝰ solidũ: bꝫ tñ plures orbes i se formalr distictos: ó qb⁹ i scdo loco dicerꝛ: ⁊ lꝫ ista tria differãt: tñ noie vni⁹ sumit q̃qꝫ ⁊ reliquũ: ⁊ opꝫ q celũ sit talis figure ꝓpter cãs supius assignatas: qm̃ si esset trãgularis / aut quadrãgularis figure / seu alteri⁹: tũc orbes ꝙtenti sub ꝓio nõ possent moueri sup polos: odiaci motu ꝓprio / ꝓpter obstaculũ illi⁹ figure: ⁊ etiã esset dare vacuũ in angulis: qó est ipossibile: est ergo celũ ſ ꝓberice figure / ⁊ maxime si sumat ꝓ tota machina mũdi spbera ipa.

Stellarū

Onſideratur quantitas in celis tam diſcreta/q̄ continua. ¶ Pro cuius euidentia eſt notandum/q̄ noticia quantitatis totius pēdet ex noticia partialium quantitatuꝫ:iccirco diuidenda eſt primo tota ſphera et machina mūdi in ſuas partes integrales/et ſubſtantiales:que in numero.14.aſſignantur:vꝫ decē ſphere celoꝝ:ꝛ quatuoꝛ elementoꝝ:de quibus iam in ſuperioꝛibus dictū eſt:tamen in ſpeciali q̄titatem/et ſitum cuiuſlibet hoc loco volum⁹ ſcrutari:et ad hoc oportet totā ſpherā ad modum vnius cepe in duas partes equales inter duo puncta equaliter diſtantia diuidere: preſuponēdo primo q̄ in ipſa cepa ſint decez ꝛ q̄tuoꝛ oꝛbes:quoꝝ iferioꝛ ſumaꝫ ꝑ terra:ſcōs ꝑ aq̄:tertiꝰ ꝑ aere:q̄rtꝰ ꝑ igne quintus ꝑ luna:et ſic aſcēdēdo vſq̄ ad celum empyreū:qō eſt vltimum ꝛ ſupremum vt patet in hac figura:deinde menſurare opꝫ vnumquemq̄ oꝛbem et ſpheram quo ad ſuum ambitum/et ꝓfunditatē:et in primis terra cuius ambitꝰ autoritate ꝛ experiētia philoſophoꝝ.252000.ſtadia cōtinere diffiniūt:eſt tamen notandū/q̄ paſſus quiq̄ bꝫ pedes:et ſtadium.125.paſſus:miliarium.8.ſtadia:leuca duo miliaria:et ſic duo milia paſſuum leucā efficiunt:nūc calcula tu:et inuenies/q̄ totus ambitus terre eſt.126000.leucarum vlterius ſi vis ſcire quantitatē diametralem terre/ſeu ſpiſſitudinē/craſſitudinemq̄/ſcies multiplicando numerum circūferentie per ſeptem:et diuidēdo poſt per.22.et id qō per talem diuiſionem naſcitur/ quātitas diametri eſt/et econuerſo potes per quantitatem diametri quantitatē circunferentie cognoſcere/videlicet multiplicādo numerū diametri per viginti duo:et productum diuidendo per.7.et ſic habebis quantitatem et ambitum circunferentie.exemplum primi.in prefato numero circunferētie terre qui eſt 252000.rhomanoꝝ ſtadioꝝ multiplica nunc per.7.et eueniet numerꝰ.1890000.deinde diuidatur per viginti duo:ꝛ habebis.85909rhomanoꝝ ſtadiorum:et parum plus:et reducendo ſtadia in miliaria rhomana erit numerus.10738.cum dimidio: et reducendo miliaria in leucas/ erit totus ambitus terre.5369.leucarum.poteris etiam ambitum aliarum ſpheraruꝫ inuenire:nam quodlibet cōtinens in decem excedit ſuum immediatum contentum:de quo iam ſuperius dictū eſt. ¶ Hinc colligantur miliaria interuallorum a centro terre ad concaua et conuexa globoꝝ celeſtium(ad mentē egregij viri/doctiſſimiq̄ magiſtri Jacobi fabri ſtapuleñ)cōcauum lune eſt.109037. conuexum.208541.concauum mercurij.208541.conuexū mercurij.542750.concauū veneris.542750.conuexum veneris.3640000.cōcauuꝫ ſolis.3640000. conuexum ſolis.3965000.concauum martis.3965000.conuexum martis.288. 47000.concauum Jouis.28847000.conuexum Jouis.46816250.concauum ſaturni.46816250.conuexum ſaturni.65357500.concauum octaue ſphere.653 57500.conuexū.octaue ſphere.13071500. ¶ Circūferētia globi lune eſt.1310829 circūferētia globi mercurij.3411522.circunferētia globi veneris.22880000.circunferentia globi ſolis.249228 57.circunfereutia globi martis 1813240000.circūferētia globi Jouis.2942735 72.circunferentia globi ſaturni.4108185 72. circunferentia globi octaui.821637143.

De quātitate ꝙtinua et diſcreta oꝛbium.

De quātitate totiꝰ terre.

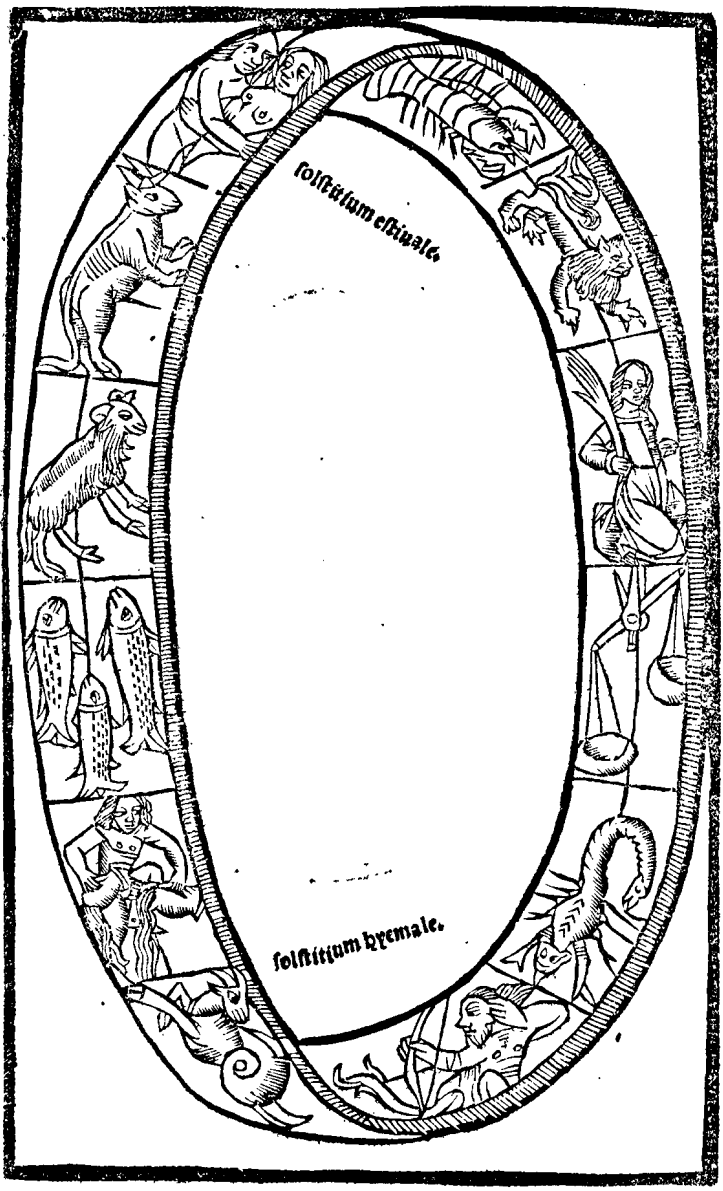

Nunc videamus de axe/polis/et circulis sphere:ẽ axis sphere linea recta transiens per centrum sphere /applicans extremitates suas ad circũferentiam: extraq; parte/duo quidem puncta axem terminantia dicuntur poli mundi. In sphera decem imaginantur circuli :quorum octo sunt stabiles :vt patet in sphera materiali :et duo variantur :et aliqui dicuntur maiores:alij autem minores: equinoctialis ex maioribus est vnus diuidens spheram in duo equalia sc̃m quãlibet sui partem eque distans ab vtroq; polo: et dicitur equinoctialis secundum Joan. de Sacrobosco: quia quãdo sol transit per illum/quod est bis in anno/ i principio arietis/et in principio libre est equinoctium in vniuersa terra :etiam appellatur equator diei et noctis :q; adequat diem artificialem nocti:et vocatur etiam cingulus primi motus. ¶ Zodiacus est alius circulus in sphera:qui intersecat equinoctialem:et intersecaꝫ ab eodẽ in duas partes equales: et vna ei⁹ medietas declinat vsus septentrionẽ:alia vero vsus austrũ:et dicitur iste circulus zodiacus a zoe quod est vita:quia ꝑm motũ planetarũ sub illo est omnis vita in rebus inferioribus .iste vero circulus latine dicitur signifer: quia fert signa :que sunt aries/taurus/ ꝛc. de quibus supra:et quodlibet signum h3.3o. gradus: vnde patet q; in toto zodiaco sunt.36o.gradus:et quilibet gradus diuiditur in.6o. minuta :et quodlibet minutum in.6o.secunda:et quodlibet secũdũ in.6o.tertia:et sic deinceps vsq; ad.1o.et intelligitur ipse zodiacus vt superficies habens in latitudine sua.12.gradus. Ecliptica est parua linea diuidens ipm zodiacum in duas partes equales:et in qualibet earum sunt sex gradus:et dicitur via solis :alij vero planete declinant vel versus septẽtrionem :vel versus austrũ quandoq; autem sunt sub ecliptica. pars vero zodiaci que declinat ab equinoctiali versus septentrionem dicitur septemtrionalis/vel borealis/vel arctica: et illa sex signa que sunt a principio arietis vsq; in finem virginis dicuntur signa septẽtrionalia .alia ꝑs zodiaci que declinat ab equinoctiali versus meridiem dicitur meridionalis:vel australis/aut antarctica:et sex signa/que sunt a principio libre vsq; ad finem piscium dicuntur meridionalia/vel australia. Et nota q; iste circulus suos habet polos:quibus axis eius terminatur a polis mundi distantes .23.gradibus.et.51.minutis:quorum axes se intersecant in centro ad angulos rectos. Sunt autem alij duo circuli maiores in sphera /qui dicuntur coluri:quorum officium est distinguere solstitia et equinoctia : colurus igitur distinguens solstitia transit per polos mundi/per polos zodiaci:et maximas solis declinationes:hoc est per primos gradus cancri et capricorni : vnde primus punctus cancri vbi colurus iste intersecat zodiacum dicitur punctus solstitij estiualis:quia quando sol est in eo est solstitium estiuale:et nõ potest sol magis accedere ad zenith capitis nostri. est em̃ egnoctiũ veris/in quo sex signa sunt: per que sol ascendit a solstitio hyemis ad solstitium estiuale:et ex alio latere equinoctium autũni in quo sex signa sunt/ per que sol descendit a solstitio estatis ad solstitium hyemis:vt in sequenti figura patet. /

De axe polis et circulis ꝛ sphere.

De zodiaco.

De duobus coluris.

solstitium estiuale.
solstitium hyemale.

Est autem zenith punctus in firmamento directe suprapositus capitibus nostris/ arcus vero coluri/qui intercipitur inter punctū solstitij estiualē et equinoctialem appellatur maxima solis declinatio:et est ꝑm Ptholomeū .23.graduū.et.51.minutoꝝ.Similiter primus pūctus capricorni vbi idē colurus ex alia parte intersecat zodiacum dicitur punctus solstitij hyemalis:et arcus coluri interceptus inter pūctū illūꝫ eqnoctialē ꝺr alia maxima declinatio solis:ꝫ est eāl̄is priori. ¶Alter q dē colurꝰ trāsit ꝑ polos mūdi: et ꝑ ꝑma pūcta arietis et libre/vbi duo sunt eqnoctia:vñ appellaꝯ colurꝰ/distiguēs eqnoctia:isti aūt duo coluri intersecāt sese sup polos mundi ad angulos rectos spherales. Sunt alij quatuor circuli stabiles ꝫ minores:primus est circulus solstitij estiualis/quem sol existens in primo puncto cancri raptu firmamenti describit:et est vltimo descriptus a sole ex parte poli arctici:et potest etiam dici tropicus estiualis/a tropos quod est conuersio:qꝛ tunc sol incipit se cōuertere ad inferius hemispheriū:et recedere a nobis. Alius circulus et scōs in ordine scōm nostrum modum procedendi appellatur circulus solstitij hyemalis:siue tropicus hyemalis(quia tunc sol conuertitur ad nos) quem describit sol existens in primo pūcto capricorni siue solstitij hyemalis raptu firmamenti ex parte poli antarctici. Tertius circulus dicitur arcticus/quē polus zodiaci ad motum primi mobilis describit. Quartꝰ circulus dicitur antarcticus/quem alter polus zodiaci circa polum mundi describit:inde datur regula/ꝙ quāta est maxima solis declinatio/tanta est distantia poli zodiaci a polo mundi. ¶Sunt duo circuli maiores et mobiles in spbera designati: quorum vnus dicitur meridianus:alius vero horizon.est autem meridianus circulus q dam transiens per polos mundi et per zenith capitis nostri:et dicit meridianus:quia vbicunq; fit homo:et in quocūq; tempore anni/ quando sol motu firmamēti peruenit ad suū meridianū est illi meridies .Et est notandum /ꝙ ciuitates quarum vna magis accedit ad orientem/ ꝙ alia habent diuersos meridianos:arcus vero equinoctialis interceptus inter duos meridianos dicitur longitudo ciuitatum.si autem due ciuitates eūdem habeant meridianum:tūc equaliter distant ab oriente et occidente. ¶Pro huius declaratione est notandum /ꝙ spbera scōm accidens diuiditur in spheram rectam /ꝫ obliquam :illi enim dicuntur habere spheram rectam/qui manent sub equinoctiali :si aliquis manere possit:et dicitur eis recta : quoniam neuter polorum magis altero illis eleuatur:illi vero dicuntur habere spheraꝫ obliquā:quicūq; habitāt citra equinoctialem/vel vltra:illis enim supra horizontem alter polorū semper eleuatur:reliquus vero semper deprimitur:vel quia illoꝝ horizon artificialis intersecat equinoctialem ad angulos ipares. Est horizon circulus diuidens inferus hemispherium a superiori:ꝫ dicit horizon idest terminator visus:et est duplex:rectus/et obliquꝰ rectus est bis/qui sunt sub equinoctiali:et quorum zenith est in ipso equinoctiali:et obliquus est bis qui sunt vltra vel citra eqnoctialē:in quorum horizonte polus mundi eleuaꝯ:zenith aūt capitis nostri semper est polus horizontis:vnde ex his patet/ꝙ quāta est eleuatio poli mundi supra horizōtē:tāta est distātia zenith ab eqnoctiali:que est loci latitudo. ¶Postq; visū est de cōpositione spbere: videndū

De quatuor aliis circulis qui stabiles ꝫ minores dicuntur.

De circulis mobilibꝰ maioribusq; vz meridiano et horizonte.

De horizontis circulo.

dum est de qualitatibus et affectionibus signorū et planetarū/ꝛ i primis de ariete: qui (vt alibi scribitur) primū signū in creatione mūdi vna cū sole fuit: et p cō sequēs vel primū tps: est enī aries de ꝙplexiōe ignis effectiue: ꝛ est signū diurnū masculinū: mobile: ꝛ suus planeta est mars: ꝛ sic ei⁹ caput est bonū i medio etiā in fine: et ab aliquibus ōr/ꝙ est domus martis: et solis exaltatio/prima facies ei⁹ martis/scō a solis/tertia veneris domus est vite/et natiuitatis/ꝛ vir nat⁹ in ea est perfect⁹: quia est igne⁹ p caliditatē/ masculus p virtutē/diurn⁹ p claritatē i deſt p clarā veritatē: istabilis p bonoꝝ opū effectū: causat mollitatē ꝛ multos capillos bis quibus dominat/et corpus carnosū: oculos graues: et sic maiorē habet cōcordantiā cū visu p humiditatē et calorē/ꝙ leo p caliditatē et siccitatem: ꝛ causat etiam aures breues: collū longū: ꝛ ei⁹ regio est Persia/Babyloniaꝙ i boīe habet caput et hz .30. gradus in zodiaco. 10. in principio. 10. in medio ꝛ. 10. in fine p triangulū rubeū. Thaur⁹ est signū terreū/frigidū/et siccū/nocturnū/firū/femineū: cuius planeta ē ven⁹: et regio Ethiopia: seu regio nigrorū: ꝛ scōm Abisael: dom⁹ ei⁹ venus/luna/et mars: et est aial eleuatū: et signat mūdi supbos: diuites et potentes ꝛ sunt terreni p auaritiā: frigidi p indeuotionē: sicci p incōpassionē: nocturni p ignorantie siccitatē: fixi p pigritie tepiditatē: dom⁹ veneris p luxurie feditatē: in istis aūt dñat venus: et regnat ibi luxuria: luna ideſt defluēs incōstantia: mars de⁹ belli: ꝛ or domus possessionis et datiōis: ꝛ isti p ceteris possidēt ꝛ abūdant. nati i ꝙstellatiōe thauri bñt faciē curuā: nasū grādē: nares amplas: aures graues: capillos elatos et nigros. Gemini est signū aereū: et est masculinū: et cōe (scōm vnā opinionē) diurnū/mediocre: nā saturn⁹ est de die dom⁹ triplicitatis ei⁹/mercuri⁹ de nocte: iupiter participat cū eisdē: et ei⁹ regio est bernenia: et est signū bonū et liberale: causans bonū animū: et bz in boīe brachia ꝛ man⁹: et nota scōm doctorē nostrū in sua astrologia: ꝙ ver est cōstitutū de tribus mēsibus: ꝛ de tribus signis vcz de martio: apli/et madio: et ariete/thauro/et gemini: in quo fit renouatio anni per calorem disponentem in martij mēse siccitatem antiquam renouendo vt siccitas noua antiquum calorem valeat renouare/ratione cuius arbores ꝛ herbe crescere incipiūt: et aues pēnas mutare: ꝛ bestie pilos: et sic apuli et maio iam esse fructus incipiunt: et quia ver est de predictis tribus tanquam de principio medio/et fine: et qꝛ finis nobilior et melior est ordinatis ad finē: ideo pulchrius et melius tempus quod est in vere est in mēse maij: in quo homines ꝛ animalia plus cantant/et letantur/ꝙ in alio tempore: ꝛ sic astrologi faciunt iudicia de hominibus in vere natis: nam magis fortunati et melius sunt nati in medio/ꝙ in principio: ꝛ in fine ꝙ in medio/quia maior est finis per bonitatem sanguinis: et virtutem que est complexio melior/ꝙ alia: igitur homines nati in maio melius fortunati sunt/ꝙ in alijs duobus: ideo naturaliter dominiū habere requirunt/et bonorem super alios: dum tamen hoc fit cum concordantia eorū ꝛ planetarū: aliter vero nō: nā si in martio est iupiter: et in maio saturn⁹: sunt boies arietis meli⁹ cōstellati/ꝙ boies gemini: eo quia in ariete nascuntur in nouitatis concordantia per calorem et humiditatem/et i Gemini nascunt in nouitatis ꝛietate caloris/frigiditatis/siccitatis/et humiditatis: ratione cuius nati in cōcordātia signorum et planetarum sunt bene fortunati: et nati in eorū cōtrarietate sunt infortunati: nam ꝑm communem opinionē/saturnus maleno

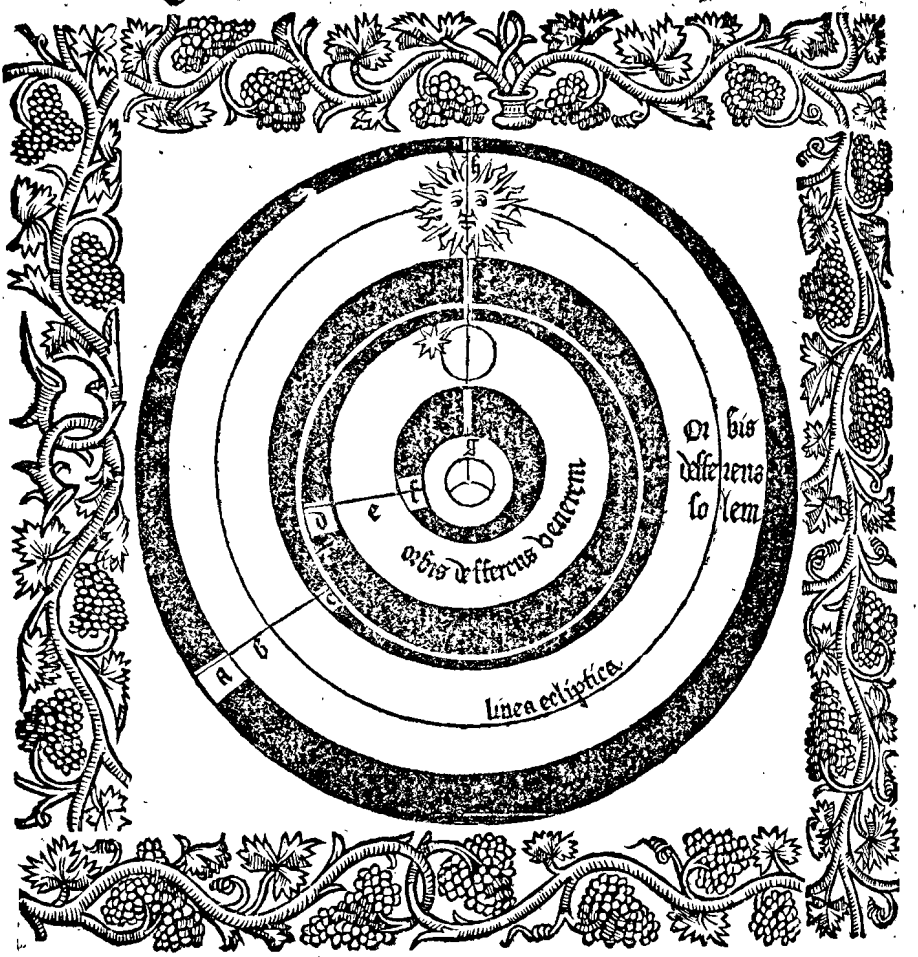
lus et frigidus eſt. Gemini ſecundum ꝛ Iſael exaltatio caude draconis/gemini eſt regio celi :et homines qui ſub eius cõſtellatione naſcuntur ſunt pulchri/et fortunati:ꝛ eſt dom⁹ ꝓpinquitatis / cõſilij/religionis/epularũ / et ſomniorꝫ :et diſponit hominem ad literas ꝛ ſcripturas ꝑm ꝛ Iſael :et ꝑm ꝛ Datianũ/ Caſtor ſtella ꝛ ꝓllux ſunt i ipſo ſigno. Cãcer/leo/virgo cauſant eſtatẽ:cãcer eſt ſignũ aqueum / femininũ/nocturnũ / inſtabile:ſuus planeta eſt luna:dñi eius venus/ mars / ꝛ luna/ꝛ eſt dom⁹ ꝑris caſarũ et vineaꝝ :ꝛ oĩm q̃ ſunt ſupra terrã : regio eſt berminia orientalis:ꝛ facit boies rudẽ:ꝛ bꝫ in eo brachia:et cauſat naturaliꝫ arbores eq̃les. I iſto ſigno ꝑm Albumaſar orit canicula ſtella feruẽtiſſima:ꝛ turbat aerẽ:i hoc ſigno dñant tres planete ꝑdicti:ꝛ tria genera vitiorꝫ/vꝫ luxuria/ auaricia/et ſuperbia. Leo eſt ſignum igneũ/maſculinũ/diurnũ/fixũ /dom⁹ ſolis ei⁹ regio eſt tunitiũ:ꝛ bꝫ in corpore boiscor / ꝛ ſpinã dorſi/ꝛ arbores altas:ꝛ ſic exaltatio ei⁹ ẽ ſol:et prima facies ei⁹ ſaturni .ſcda Jouis:tertia martis: dom⁹ eſt filiorꝫ/nouorꝫ veſtimẽtorꝫ/librorꝫ/ꝛ bonorꝫ ꝫ ꝛ Iſael. Virgo ẽ ſignũ terreũ/femininũ/nocturnũ/mediocre/cõe domus mercurij: prima facies ei⁹ ſolis.ſcda veneris:tertia mercurij:pulchros facit oculos :faciẽꝫ decorã:et mitigat voluntatem ꝑm ꝛ Iſael: cui⁹ regio ẽ hieroſolymitas:ꝛ bꝫ in boie ventrẽ/aſſellã/telã/et inteſtina:ꝛ bꝫ dominiũ in ſeminatis: et cauſat bonũ animũ:et ꝺr dom⁹ ſeruorꝫ/ꝛ beſtiarũ/iniuſticiã ſignificat:ꝛ motũ de loco i locũ. Et eſt notãdũ/ꝙ caliditas leonis cancri cõſtrigit virginis frigiditatem/rõne cui⁹ fruct⁹ maturant:et boies i tali tpe plus moriunt/q̃ in alio. Julius enim magis intẽſum bꝫ calorẽ/q̃ iuni⁹ ꝛ auguſt⁹ magis intẽſam bꝫ ſiccitatẽ/q̃ Julius:ergo naturaliter plures ſunt infirmitates i eo/q̃ i alijs:qꝛ ſiccitas eſt mala complexio ꝛ diſtẽperata:melior cõſtellatio eſt i iulio /q̃ in iunio/vel in auguſto:ꝛ nati i mẽſe Julij naturaliter dominant natis in Junio ꝛ auguſto ꝓ principatũ aut officiũ.tria ſigna regnant in autũno vꝫ libra/ſcorpi⁹/ꝛ ſagittarius.libra ſignũ aqueũ ꝑm alicꝭ/qđ nõ videt cũ ſit de cõplexione aeris:qui bũidus ꝛ calidus ꝺr:ꝛ eſt maſculinũ/diurnũ/ iſtabile/dom⁹ veneris dom⁹ eius/ſaturn⁹/mercurius/iupiter:dom⁹ eſt vxoris et nuptiarꝫ/litis ꝛ ꝗtẽtionis/furti/ꝛ rapine ꝑm ꝛ Iſael :ꝛ bꝫ in homine pectus:ymbilicũ vſq̃ ad crura:ꝛ eſt liberale. Scorpius eſt ſignum aqueũ/frigidũ/ et ſiccũ /et nocturnũ/femininũ/ſtabile:et ei⁹ planeta eſt mars :ꝛ nulli⁹ exaltatio:i eo dñant ven⁹/mars/luna/ſol ꝑm ꝛ Iſael:ꝛ eſt regio ꝑm eũdẽ generatina:dat faciẽ puã: multos capillos:oculos paruos:dom⁹ eſt mortis/timoris/delicti/laboris/belli/dãni/calliditatis/ꝛ ingenij ꝑm ꝛ Iſael:ꝛ bꝫ in boie vrã /genitalia / inſtrumenta:ꝛ regio ei⁹ eſt Arabia. Sagittari⁹ eſt ſignũ igneũ:maſculinũ/diurnũ/cõe/ mediocre /cuius planeta eſt iupiter:et habet etiam ſolem ꝛ ſaturnũ : prima facies eius mercurij.ſcda lune.tertia martis et dicitur dñs itineris/ſapientie/magiſterij/bonorum/ aſtrorum / dominationis et ſomniorum: et ſol in ſagittario terram grandinibus /pluuijs et hymbribus ſagittat.et habet in homine crura : et eius regio eſt Judea : ingenioſitatem et audaciam in homine cauſat . Capricornus eſt ſignuꝫ terreum/frigidum/ſiccum/ inſtabile/nocturnum / femininum/ ei⁹ domus eſt ſaturnus.pria facies iouis.ſcda martis.tertia ſolis:ꝛ eſt dom⁹ dominꝫ regũ/iperij/ſubſtãtie furti ſublate ꝑm ꝛ Iſael:ꝛ ꝺr capcorn⁹:qꝛ ſicut caper

libenter petit superiora: ita sol ibi existēs incipit iterū ascendere p circulos boreales scōs Jsidorū: z bz i boie genua: z Ethiopia bz maiorē virtutē. Aquari⁹ est signū aereū: z est dom⁹ saturni: z masculinū/diurnū/fixibile: z nulli⁹ exaltatio: pria facies ei⁹ venus est/scōa mercurij/tertia lune/dom⁹ amicitie et veritatis/z fortune/reddit⁹/z tributi/substātie regis z militis scōs zDisacl: z ei⁹ regio est tertia pars Egypti: z bz in boie tibias vsq; ad cauillas. Pisces est signū aqueū/femineū/nocturnū/mediocre/cōe/frigidū/possessio/veneris/martis/z lune: z ei⁹ planeta est Jupiter: z regio septētrionalis: in boie bz pedes: z causat diuersos colores: z bonines discretos ac cauillosos: z est dom⁹ nūcij: z significat laborē/lamentationē/tristiciā/dolū/malinolētiā/z carcerē bz/misael: z bectria signa causant byemē.

De cōplexionibus planetarum.

Nunc videndū est de cōplexionib⁹ z affectiōibus quas hūt effectiue septē planete: quorū in ordine prim⁹ est descendēdo saturnus: a saturno sic vocatus: q saturnitatē i mūdo causat: z magis nocet retrogradādo/q̄ directiōe pcedēdo scōm Ptholomeū: z sic est malinol⁹/frigid⁹ z sicc⁹/pōderosus/pallid⁹/plūbeus: z qñ intrat circulū Jouis sua malicia tēperat: z argēteus/z calid⁹ efficit scōm Ptholomeū: sub saturno sunt capricorn⁹ z aquari⁹: z sunt domus eius: z regnat in libra z ariete: pdit regnū: z significat tristiciam/z merorē (teste Ptholomeo) suus dies in quo suā marie bz actionē est dies sabbati/in prima bora diei oriente sole: z suū cursū facit in .30. annis: z homines nati sub ei⁹ cōstellatiōe sunt melācholici. Jupiter est planeta benignus masculus/diurnus/temperatus/calidus z humidus: in colore argenteus: clar⁹ z saturni qui adiungit maliciā reprimens scōs Ptholomeū: z bz stānū i minera libus: z dies iouis est suus dies: z facit suū cursū i .12. annis: z est domus sagittarij: z pisces regnat i cancro/sz in capricorno regnū pdit: facitq; boiem pulchrū/z sanguineū: z sub ipo babētur honores z diuitie: sapiētia/virtutes/z rō bz Ptholomeū. zMars dei⁹ belli est planeta feruēs: sicc⁹/masculi⁹/malus/ferre⁹/nocturn⁹ sub marte sunt scorpi⁹/z aries/z sunt domus ei⁹: z regnat i capricorno: sed in cācro pdit regnū: sub ipo cōtinent prelij/carcer/inimici/z significat irā/celeritatē/z furorē/z est rube⁹ z dolosus scōm Ptholomeū: z facit boies lōgū/z altum in iuuētute: sz i senectute disponit ad curuitatē/z hoc rōne caloris: z i duob⁹ ānis facit suus cursus: dies martis est suus dies. Sol scōm Jsidorū dicit quasi sol⁹ lucēs eo q; est fons totius luminis: nā est vna opinio naturalis/q̄ lux solis est punct⁹ qui est cētrū pluriū linearū/que sunt de luce stellarū fixarū in firmamēto/que suā virtutē aggregant in sole: vt in ipso influentia fiat inferi⁹ a stellis/que sunt supra in pluribus partibus/scōm q̄ ista corpora inferiora hūt indigētiā de influentijs: z est planeta fortunat⁹: tū qñq; p coniunctionem mali planete fit mal⁹ sol oibus celi luminarib⁹ maior est dignitate/z potestate: effectuus multitudine claritate: qui semp directione mouet: z nūq; excedit terminos zodiaci: nec fit retrogradus luminositate: sed omnia inferiora/z superiora (vt ingt zDesalac) illuminat: iocūditas diei/pulchritudo celi/mensura tēporū: virt⁹/vigor z nascentiuz decor z perfectio stellarum rex/z dns planetaz: z scōz martianū/sol est principiū lucis/rex nature/mens mundi/fulgor olympi/moderator firmamēti. sol scōm Dionysium die noctuq; renouat/nutrit/custodit/ac perficit/discernit/refouet/fe

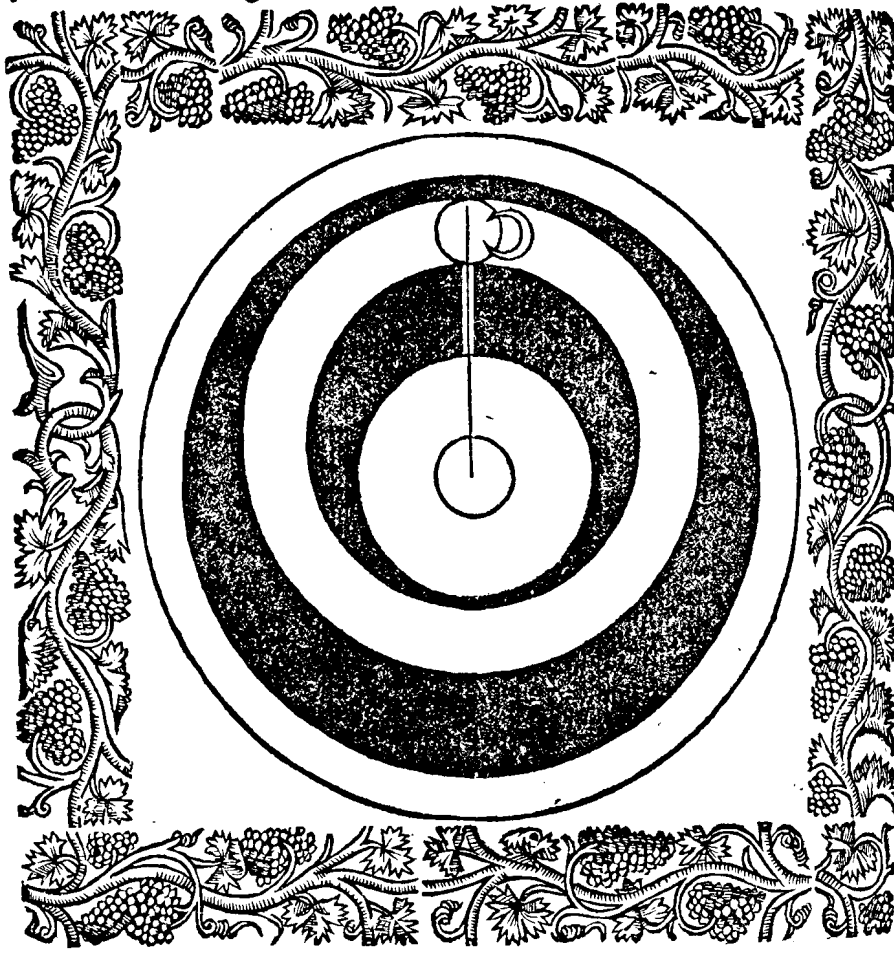
cundat/auget/mutat/collocat/ꝛ vinificat: habetqꝫ vtutē cōſeruatiuā: nā cōpoſita ex cōtrarijs cito deſtruerentur/niſi p ipm cōſolidarent: ꝛ bz virtutē cōfortatiuā: qꝛ qñ appꝛopinquat ad nos/virtutes animaliū fortiores efficiunt: ꝛ diuerſas recipit mutatiōes/de mane rubet: in tertia lucis in meridie feruet/in veſpere pallet. Nota tñ qꝫ coꝛpoꝛa celeſtia nō recipiūt pegrinas ipꝛeſſiōes (teſte Ariſtotele) bz eis attribuamus diuerſos coloꝛes: qm̄ hoc fit explicando coꝛ qualitates: bz etiā ſol vtutē attractiuā: qm̄ attrahit vapoꝛes ad ſe: ꝛ poſtea i pluuiā eos diſſoluit: ſuūqꝫ curſum cōplet in. 365. dieb⁹/ꝛ ſex hoꝛis: exqb⁹ de q̄rto in quartū ānū fit biſſextus. ſu⁹ dies eſt dies dn̄icus: ꝛ dom⁹ leonis. Venus eſt planeta benuol⁹/femin⁹/nocturn⁹/cupꝛe⁹/dies veneris eſt ſu⁹ dies/qō videt inutilis repetitio: tñ ad maioꝛē ſpecificationē fit: ꝛ ſemp comitat ſolē/vl̄ p̄cedēdo: ꝛ facit vna cū ſole ſuū curſuz: tēperatqꝫ ſaturni maliciā cū frigiditate ꝛ humiditate: et ſic dicit lucifer: vel ſubſequēdo/ꝛ ſicōꝛ veſper: ꝛ vocat iubar ꝓpter radioſitatē ꝛ ſolis oꝛtū. hic excedit zodiacū in duab⁹ partib⁹ ſcōm Bedā: hic facit ſuos cantoꝛes/muſicoꝛū amatoꝛes/ꝛ pigmentarios ꝛ aurifices/ꝑz Ptholomeū. ſub venere ſunt libꝛa/ꝛ taur⁹/ꝛ regnat in piſcib⁹: ſz in virgine p̄dit regnū. Mercuri⁹ eſt planeta tēperat⁹: nocturn⁹/modo femin⁹/cito eñ ſe vertit ad ad naturā illi⁹ cui cōiungit: cū bonis bon⁹: cū malis mal⁹ efficit ꝑz miſael: ꝛ facit boīez ſtudioſuz (vt vult Ptholome⁹) ꝛ eloquētē: calculatoꝛē/ſapiētē: ꝛ bz ſub ſe gemini: virginē ꝛ i virgine regnat: ſed i piſcib⁹ p̄dit ſuū regnū: ꝛ ſub ipō cōtinent fortuniū: negotiatio: ꝛ ſignificat rōnē ꝛ ſapiētiā ſcōm Ptholomeū: ꝛ rariſſime videt: qꝛ ſub ſolis radijs occultat: cū venere in vno anno facit curſum ſuuz: ꝛ bz oīum elementorū cōplexionē/ex eo alterabilis/ꝛ conuertibilis oꝛ. Luna dicit q̄ſi luminū vna: ſcōz Iſidoꝛum: ꝛ eſt decoꝛ noctis ſecundum Ambꝛoſium/mater roꝛum/dominatrix maris/temporum menſura/emulatrix aeris/ꝛ omnium humoꝛum augmentatiua: vnde eius defectus vel p̄fect⁹ omnium inferioꝛū eſt detrimentum vel cōplementū: nam ſcōm varias etates lune/humoꝛes ꝛ paſſiones in coꝛpoꝛib⁹ monētur: vt patet in lunaticis ꝛ caducis/quāto luna plus p̄ficit i lumine/tāto omnia aialia perficiunt in medullis ꝛ humoꝛib⁹: ꝛ ipſa luna vetus mouet ſanguinē ad nutriendum venas: ꝛ luna noua ad euacuandum ſanguinē de venis: ꝛ ſic de aꝛboꝛibus que folia retinēt q̄ requirunt ſciſſionem in noua luna: ꝛ mare ſemper abundat in parte vbi luna eſt: ꝛ defluit a parte oppoſita: ꝛ quotienſcunqꝫ mare abundat a parte oꝛientis/defluit ꝛ minuitur in parte occidentis: et econtrario: et quando luna eſt in cremento/coꝛnua eius reſpiciunt verſus oꝛientem: quando autem decreſcit: tunc verſus occidentem/humoꝛem ſeminibus adminiſtrat: et facit hominem mutabilem/diſcurrentem: ꝛ eius oculos male diſpoſitos/vt vnus ſit maioꝛ alio/vel ſtrabo/ꝛ maculas oculoꝛuz cauſat: et ſecundū Hyppocratem in pꝛonoſticis commento de diebus creticis/per coniunctionē lune cuz ſtellis fortunatis fiunt egritudines terminabiles ad bonum: ꝛ econtrario per coniunctionem eius cum ſtellis malis fiunt terminabiles ad malum luna eſt planeta femininus/nocturnus/argenteus: ꝛ eſt domus cancri/ꝛ tauri de complexione aque: ꝛ ſuum facit curſum in. xxviij. diebus/ꝛ octo hoꝛis.

De circulis ecētricis et eccētricis orbiū planetarum.

Sequendo Jo. de Sacrobosco/videndū est hoc loco de circulis orbium et planetarum Pro cuius euidentia est notandum/q̄ sol habet vnicum circulum per quem monetur in superficie linee eclyptice: ⁊ est eccentricus: eccentricus quidem circulus dicitur ille/qui non habet centrum suum cum centro terre/sed extra. punctus autez in eccentrico qui marime accedit ad firmamētum appellatur aus /quod interpretatur eleuatio: punctus vero oppositus dicitur oppositum augis. ¶ In superioribus visum est quid circulus/⁊ quid orbis sit. Solis tres particulares sunt orbes: primus augem deferens est concentricus ex conuexo: ⁊ eccentricus ex concauo secundus infimus etiam augem deferens est eccentricꝰ ex conuexo: ⁊ concentricus ex cōcauo. ⁊ tertiꝰ in horum m

dio existens /solemq; deferens ex vtroq; eccentricus est. Solis aũt ab occidente in orientẽ duo sunt motus: quorũ vn⁹ ẽ proprius ī circulo suo eccentrico: quo mouetur in omni die ⁊ nocte .60. minutis fere: alius vero tardior est motus sphere ipsius supra polos axis circuli signorum: et est equalis motui sphere stellarũ fixarum/scilicet in .100. annis gradu vno: ex bis itaq; duobus motibus colligitur cursus eius in circulo signorum ab occidente in orientem: per quem abscindit circulus signorum in .365. diebus: ⁊ quarta vnius dei fere. ¶ Et nota vlteriꝰ q; sol in qualibet die mouetur per .59. minuta/⁊. 8. secunda/secundum medius motum: secundum autem verum aliquando magis /aliquando minus/secundum q; equatio solis est maior/aut minor/⁊ in eccentrico semper mouetur regulariter describendo cottidie similes/arcus in concentrico vero irregulariter idest sub zodiaco: et ex hoc causatur verus motus solis addendo/vel diminuendo equationes solis per horam facit sol duo minuta cu dimidio. Ad cognoscendũ quantum vnaquaq; harum inequalium contineat hore equalis cuiuscunq; volueris hore inequalis iam reperte gradus ascensionum per .15. partire/et veniet hora equalis: et si quid residui est/auge per .60. ⁊ partire per .15. et nascentur minuta/que inequalis hora supra horam equalem contineret/si autem gradus dus ascensionum per .15 partiri non sustineant: augmenta gradus illos per .60. ⁊ partire per .15. surgentq; minuta hore equalis/que inequalis hora continebat/verbi causa/vt si sol primum gradum leonis subeat: cuius diei naturales horas ad situm parisien cognoscere velim: capio ascensiones .15. primorum graduum leonis que sunt gradus .20. et minuta .21. suntq; ascensiones prime hore inequalis: deinde .15. graduum sequentium ascensiones /que sunt gradus .20. et minuta .36. ⁊ hunc in modum reliquę inequales hore querenꝫ: ⁊ q̃ste diuisione per .15. facta i horas equales egnoctiales q;. regula est Fabri/⁊ vera. q;libet aũt planeta sole excepto/habet circulum eccentricum/epiciclum/et equantẽ: equãs quidem lune est circulus concentricus cum terra: et est i superficie ecliptice: eius vero deferens est circulus eccentricus: nec est in superficie ecliptice: immo vna eius medietas declinat versus septentrionem: altera versus austrum: ⁊ intersecat deferens equantem in duobus locis: ⁊ figura intersectionis appellatur draco: quoniam lata est in medio: ⁊ angustior versus finem: intersectio igitur illa p quam mouetur luna ab austro in aquilonem appellatur caput draconis: reliqua vero intersectio per quam mouetur a septentrione in austrum dicitur cauda draconis. Et nota quod sol semper est sub zodiaci ecliptica: alij autem planete non/nisi quando sunt in capite draconis: in quo puncto luna est bis in mense. ⁊ est sciendum q; tam differens/q; equans saturni/Jouis/martis/veneris ⁊ mercurij sunt eccentrici: ⁊ extra superficiem ecliptice. Epiciclum est solidus orbiculus multitudine eccentrici ex vtraq; superficie contentus.

De luna.

LUna quatuor habet particulares orbes/et epicyclū: primus est ex vtraq; supficie concētricus mūdo. scōs augē deferēs est ex cōcauo eccētricus. tertius epicyclū lune deferens est ex vtraq; supficie eccētricus. quartus vero deferēs augē eccentricus ex superficie conuexa est: ex cōcaua aūt cōcentricus. primus contra signorum successionē mouet motu ꝓprio i die naturali mi. 3. ꝛ secūdis. 10. tertijs vo. 38. axis ꝛ poli hui⁹ sunt octaue sphere. scōs augē deferēs mouet ab oriēte versus occidētē. axis hui⁹ motus arē zodiaci in centro mundi secat: et poli eius a polis zodiaci 5. gra. declināt. terti⁹ deferēs epicyclum proprio motu ꝑm successionē signoꝝ mouet in qualibet die naturali regulariter gra. 13. mi. 10. secū. 35. quart⁹ cr. Quero eccē

tricꝰ ⁊tra signoꝝ ſequelã ꝗlibet die naturali mouet gradꝫ.13.mi.3.ſecũ.54.Epicy clus lune eſt ſpbꝛula in ſpiſſitudi ne orbis lune circa pꝛopꝛium centruꝫ ſemper in eccentrici circunferentia locata/continue reuoluta:ſed a puncto ex parte oriẽ tis verſus occidentis punctum hec continua epicycli reuolutio facta intelligitur:⁊ in epiciclo eſt coꝛpus lune fixum: ferturqꝫ ad epicicli motuꝫ:vnde ima ginandum eſt/ꝙ dum illi circuli ſiue partiales orbes mouentur/ꝙ latum eccen trici quo ad cõuexum ſemper reſpicit ſtrictum eccentrici quo ad concauum: ita ꝙ equaliter mouentur illi duo orbes:⁊ qñ luna venit ad augem: tunc epiciclus monetur conformiter ad motum deferentis:⁊ planeta ad reuolutionem epicicli eleuatur:ita vt videaꝫ ſtare:⁊ tunc dicit ſtationarius:qꝛ tunc planeta maxime diſtat a terra:⁊ quando venit ad oppoſitum augis ad motum epicicli⁊ deferen tis deꝓmitur:⁊tũc non tantũ diſtat a terra:⁊ ſic pꝛima ſtatio eſt punctus epici cli ex parte orientis ſumptus in contactu linee a centro terre per circunferentiaꝫ eccentrici educte epicicli circunferentiam contingẽtis/in quo dum fuerit planeta ſtare videtur. Secunda ſtatio eſt punctus epicicli ex parte occidentis ſumptus:ſimiliter directio eſt pũctus epicicli in ſummo ipſius epicicli ab vtraqꝫ ſtatiõe eque diſtans:in quo dum fuerit planeta ſub ſignifero velocius moueri vꝫ: retrogradatio eſt in imo epicicli abvtroqꝫ punctoꝝ ſtationum eque diſtans: quem cum planeta ſub epicicli motu aſſequitur: ſub zodiaco regredi videtur ad ſignum:a quo iam egreſſus eſt:⁊ ſic arcus epicicli ſuperioꝝ inter duas ſtationes interceptus dicitur directio:⁊ arcus inferioꝝ ſimiliter interceptus dicitur retrogradatio:⁊ planeta ibi exiſtẽs dicitur retrogradꝰ. ¶Viſo de oibꝰ ſolis ⁊lune/ꝙ duo pꝛincipalioꝛa ſunt luminaria:videamus de alijs a pꝛimo mobili inciꝑiendo. ¶Pꝛimum mobile idem eſt nonũ celum/ſi datur vnico regulari ⁊ ſimplici motu in .24. hoꝛis ſuum curſum ab oriente in occidentem ſecum ducens alios orbes adiplet:cuius axis ⁊ poli mũdi ſunt octaue ſpbere. ¶Tres ſunt motus:pꝛimus eſt diurnus ab oriente in occidentẽ ad motum pꝛimi mobilis. ſcõs eſt pꝛopꝛius ab occidente in oꝛientem in centum annis vnico gradu. tertiꝰ dicit motus titubationis ſuper capita arietis/et libꝛe. Saturni tres ſunt particulares orbes:⁊ epiciclum ſupꝛemus/⁊ infimus auges deferentes:mediꝰ eſt orbo eccentricus deferẽs epiciclũ. duo ꝑmi ad motũ octaue ſpbere eoꝝ motũ pficiũt: deferens autẽ epiciclũ mouet regulari motu ꝙlibet die naturali mi.2. Duo ſunt motꝰ epicicli ſaturni. ¶Pꝛimꝰ eſt in lõguꝫ ſcõm ſignoꝝ ſucceſſionẽ: ſcõs in latũ/nũc in boꝛeaꝫ:nunc in auſtrũ inflectitur. Jouis ſunt tres particulares orbes/⁊ epiciclum/orbis deferens epiciclũ mouet regulariter ſcõm ſucceſſionez ſignoꝝ in qualibet die mi.4.ſecũ.59.quo ad alia ſeriem ſaturni ſeruat. Saturni tres ſunt etiam particulares orbes ⁊ epiciclum:⁊ deferens epiciclum mouet ſcõm ſeriem ſignoꝝ in qualibet die partis dimidium ſeſqui minuto paulominus/cetera vt in ſaturno. Veneris tres ſunt particulares orbes et epicicluꝫ:epiciclũ deferẽtis duo ſunt motus:pꝛimꝰ in longũ ſcõꝫ ſignoꝝ cõſequẽtiã vna cuꝫ ſole incedit.ſcõs vero in latũ. Jn mercurio moderni quinqꝫ poſuerunt orbes et epicidũ:ſupmꝰ ⁊ infimꝰ deferẽtes augis pũcta ⁊ equãtis dicũt pũcta:duo vo medij deferẽtes augis pũcta eccẽtrici illoꝝ medius eccẽtricꝰ deferens epiciclũ ap-

pellat: supm⁹ ⁊ infim⁹ quo ad cõueras supficies sunt cõcentrici: quo vero ad cõcauas excẽtrici: axis ⁊ poli octaue sphere sunt ⁊ mouẽtur regulariter ⁊ tra zodiaci successionẽ. ¶ Dot⁹ deferentis epiciclũ duo sunt: primus in longũ quo super equãtis centrũ scõm signorũ cõsequẽtiã q̃libet die naturali. 59. mi ⁊ .8. secũ. ⁊. 19. tertijs mouetur. scõs est in latum/quo epiciclum flectitur: deuiatq; in austrum

De eclipsi lune.

¶ Et nota q̃ moderni coacti fuerũt ponere quintũ circulũ/videdo q̃ q̃ mercurius erat in auge min⁹ distabat a terra/q̃ alio tpe: ⁊ similiter expti fuerũt de opposito augis. ¶ Eclipsis lune fit p interpositionez terre inter solem ⁊ lunam: vnde cũ in plenilunio luna fuerit i capite/vel in cauda draconis sub nadir solis: tunc terra interponetur soli ⁊ lune/⁊ est eclipsis generalis in omni terra: parti

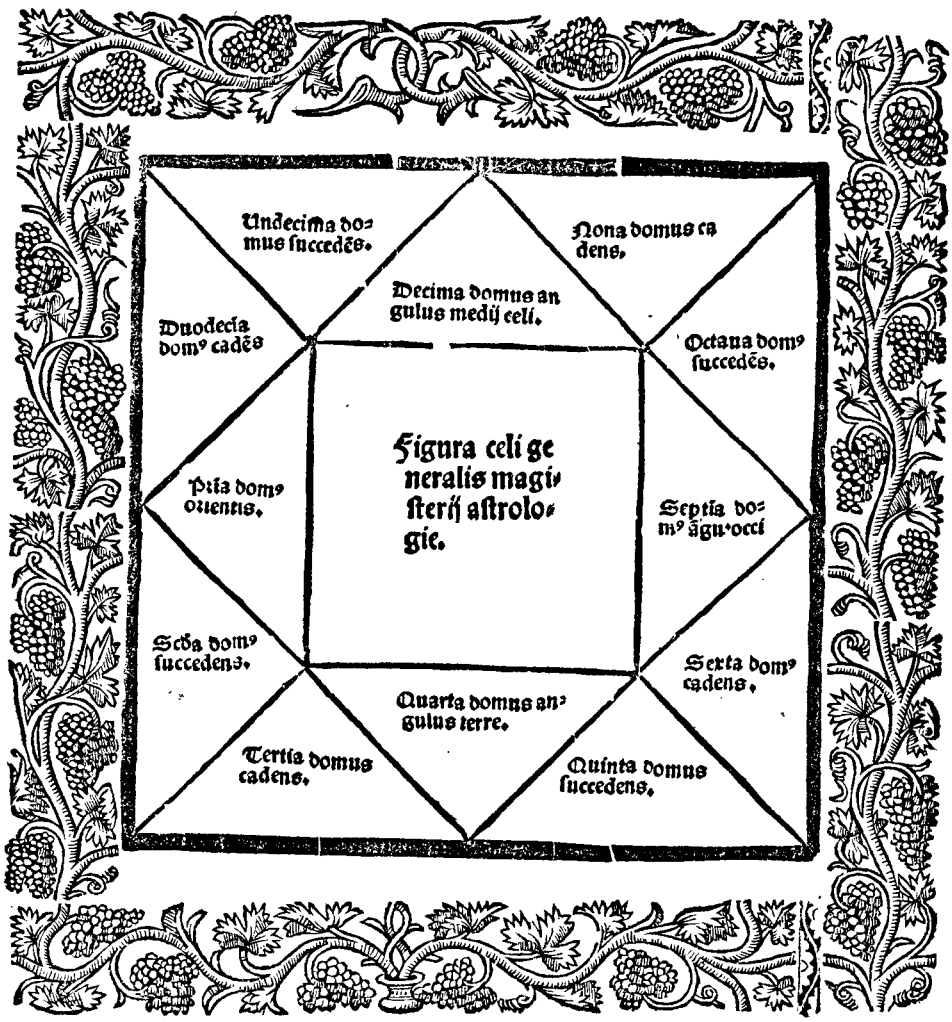
De eclipsi solis.

cularis vero ecclipsis si fuerit ꝓpe vel infra metas determinatas eclipsi. Cum autem fuerit luna in capite vel cauda draconis: vel ꝓpe metas supradictas et in coniunctione cum sole: tunc corpus lune interponetur inter aspectum nostrum ⁊ solem: ⁊ ita sol patitur eclipsim.

Declimatib⁹ seu regionibus.

¶ Septez assignãtur climata/seu regiones terre habitabilis ordine/⁊ modo q sequitur. imaginetur circulus in superficie terre directe suppositus equinoctiali: ⁊ intelligatur alius transiens per orientem/⁊ occidentem: ⁊ per polos mũdi: isti duo circuli intersecant sese in duob⁹ locis ad angulos rectos sp herales: et dividũt totã terram in quatuor quartas: quarum vna est nostra habitabilis: illa scz que intercipitur inter semicirculum ductum ab oriente in occidentez p polũ arcticum: nec tamen illa quarta tota est habitabilis: qm̃ partes illius ꝓpinq̃ equinoctiali inhabitabiles sunt ꝓpter nimium calorẽ: similiter partes eius ꝓpinque polo arctico ꝓpter nimiã frigiditatẽ: itelligaꝫ ergo iter istas duas lineas oppositas spacium habitabile/qđ in septem dividiꝫ climata: ðr aũt clima seu regio tantũ spaciũ terre/per quantuz sensibiliter variaꝫ horologium. ¶ Medium igitur primi climatis est vbi maximi diei prolixitas est. xiij̃. horarum/et elevatio poli mundi supra circulum hemispherij gradibus. 6. ⁊ dicitꝫ clima meroes. ¶ Medium aũt scõi climatis est vbi maior dies est. 13. horarũ/⁊ dimidie elevatio poli supra horizontẽ. 24. gra. ⁊ quarte partis vnius grad⁹: ⁊ dicitꝫ clima diasyenes/latitudo vero ẽ ex termino primi climatis vsq; ad locũ vbi fit dies plirior. ¶ Medium tertij climatis est/vbi fit longitudo prolirioris diei. 14. horarum: et elevatio poli supra horizontem. 30. ⁊ dimidij/⁊ quarte vnius partis: et dicitur clima dialexandrias. latitudo eius est ex termino secundi climatis vsq; vbi prolirior dies. 14. horarum ⁊ quarte vnius. ¶ Medium quarti climatis est vbi maioris diei prolixitas est. 14. horarum/et dimidie/⁊ axis latitudo. 36. graduum/⁊ duarum quintarum: ⁊ dicitur diarhodon. ¶ Medium quinti climatis est vbi maior dies est. 15. horarum: ⁊ elevatio poli. 41. gradus: ⁊ tertius vnius: et dicitur clima diaromes. ¶ Medium sexti climatis est vbi prolirior dies est. 15. horarum/⁊ dimidie: ⁊ elevatur polus super horizontem. 45. gradibus/et duabus quintis vni⁹/⁊ dicitur clima diaboristhenes. ¶ Medium autem septimi climatis est/vbi maior dies est. 16. horarum/et elevatio poli supra horizontem. 48. graduum: ⁊ duarum tertiarum: ⁊ dicitur clima diaripheon: omnis itaq; inter terminum initialem climatum/et finalem eorundem diuersitas est trium ho-

ra rum/ꝛ dimidie/ꝛ ex eleuatione poli supra. horizontem. 38. graduum. Sic igitur patet vniuscuiuꝫ climatis latitudo a principio ipsius versus equinoctialem/ vsqꝫ in finem eiusdem versus polum arcticum: et primi climatis latitudo maior est latitudine secūdi: ꝛ sic deinceps: latitudo autem climatis potest dici linea ducta ab oriente in occidentem eque distans ab equinoctiali: vnde lōgitudo primi climatis est maior longitudine secundi: ꝛ sic deinceps: quod contingit propter angustiam sphere: ꝛ hec quo ad theoricam astrologie.

De pratica astrologie.

Opratica astrologie constituende sunt in primis .12. domus modo qui sequitur. celum: pariterq; terra diuidatur in quatuor partes per duos circulos/ qui se secant directe super duos polos: et secant quatuor vicibus equinoctialem : quelibet illarum partium est diuisa in tres partes equales :et sic sunt .12. partes equales tã i celo/q̃ i terra:ꝛ dicunt dom⁹ quaꝝ sex sunt quotidie supra terrã ꝛ sex sub terra et sunt imobiles/stabilesq; signa et planete teanseunt semel in die naturali/ꝙ in .xxiiij. horis p eas:ꝛ dom⁹ sunt ab oriẽte vsq; ad mediã noctem/eundo supra terram. Prima incipit ab oriente:et vocatur domus vite.secũda est substantiarũ/diuitiarũq;.tertia que terminatur in media nocte est domus fratruꝫ quarta que incipit inmedia nocteversus occidentẽ /est dom⁹ patrimonij quinta est domus filiorꝫ.sexta terminatur in occidente:et est domus infirmitatũ septima icipit i occidẽte supra terrã versus meridiẽ: et est dom⁹ coniugatorũ.octaua est dom⁹ mortis.nona ẽ dom⁹ religionis/et peregrinationis.decia icipit i meridie versus orientem:et est domus bonoris et regni vndecima est dom⁹ amicorum fidelũ/et proborum. duodecima que terminatur supra terram in oriente est domus charitatis:et sic influentiam recipiunt ab eorum aspectib⁹:vnde dicit Aristotiles in ystalac/q̃ per motum et influentiam planetarum reguntur et dispo nuntur omnia inferiora in suis conditionibus:et q̃ ꝑm cõiunctionem planetarum in aliquo signo mutatur tempus:quia in pricipio anni si plures fuerit planete coniuncti in signis aquaticis/significat multitudinẽ pluuiarũ in illo anno/qui ꝑm astrologos incipit in mense martij:ꝛ fit iudiciũ/qñ sol intrat primũ minutũ arietis:et dies incipit a meridie. si vero in illo anno planete fuerit coniuncti in signis aereis/significat multitudinem ventorum:et si in igneis/calorũ: si in terreis/frigorum:et ꝑm Galenũ/septẽ mirabiliter cooperãtur ad hois grauationẽ/generationẽ/natiuitatem/egressionẽ:nã cõcepto fetu/quilibet planeta habet ibi per ordinem operationem suam per vnum mensem : vt dictum est superius:planete aliquando exaltantur:et aliquando descendunt:sic homo sub celo cõtinue mouetur:et est in continua mutatione:nunc tristis/nunc bilaris/nũc san⁹/nũc infirm⁹:nũc diues/nũc paup:ꝛ est triplex mot⁹ in planetis:aliq̃ est directus aliq̃ stationarius:et aliq̃ retrogradus.quandoq; directione mouetur ad orientem versus signum:quandoq; retrogradatur procedendo cõtrario motu:quandoq; stat in medio(vt in theorica ostẽsum est) ꝑm Alfrancũ radij solares qñq; alios planetas retropellũt:et faciũt eos retrogrados:ꝛ qñq; eos attrabunt:et faciunt ipsos stationarios. Et nota ꝑm Ysrael/q̃ illa que in natura generantur sub forti signo masculino ascendente:et forti planeta/et bono aspectu sunt fortunata/et bene disposita:et econtrario aliqua sunt signa que dicuntur domus succedentes:alia domus cadentes:ꝑm igitur ista angula res sunt maioris virtutis/q̃ alie:teste Ysrael .signa omnia sunt bone significationis/ꝛ i fluẽtie/preter duo:vnũ dicitur scorpius ꝛ vndecimũ qđ dicit aquarius:et ratio est:quia mars dominatur in octauo saturnus in .xj. qui sunt planete malinoli:et ideo octauum vocatur domus mortis et debilitatis omnium rerum:et ideo gaudiuꝫ in cũctis:et planeta existens in vno signo respicit ante ꝛ

retro:ideo

retro: ideo ſigna dicuntur ſe mutuo aſpicere: ſed quidã ſunt aſpectus medie amicitie/ꝛ quidam perfecte: ꝛ ſic de inimicitia optimus aſpectus eſt: vt ponit ℵDiſael quando aries reſpicit ſagittariũ poſt ſe/ꝛ leonem ante ſe: et ille dicitur peſſimus: quãdo aries reſpicit ſignum piſciũ poſt ſe/ꝛ libꝛã ante ſe. ℙꝛimus eſt aſpectus amicitie: ſecũdus inimicitie complete: coniunctio planetarũ bona eſt/ſi planete ſint boni/et mala/ſi mali: oppoſitio autem planetarum ſemper eſt mala/ teſte ℵDiſael. ℂ Generaliter tamẽ ponuntur aſpectus modo qui ſequitur: nam ſextilis eſt aſpectus quãdo planete diſtant inter ſe per ſextam circuli partem: qui aſpectus latẽtis beniuolẽtie dicitur/ ac imperfecte amicitie. Quartilis aſpectus eſt cum per tria ſigna diſtant: ꝛ eſt aſpectus otij ac imperfecte inimicitie. Trinus aſpectus eſt cum per quattuoꝛ ſigna ſe reſpiciunt qui patẽtem perfectamq; amicitiam deſignat. Oppoſitus aſpectus eſt cum per ſex ſigna planete ſe reſpiciunt: qui quidem aſpectus belli ac inimicitie palã dicitur. Coitus vo qui impꝛo pꝛie dicitur aſpectus eſt cum planete minus duodecim gradibus diſtant inter ſe vel cum ſub radijs alterius fuerit: ꝛ tunc luna vel planeta dicitur ſoli cõiunctus quando illi per gradus. xvj. pꝛoximus fuerit: et tunc comburi a lumine ſolis dicitur: quando autem duo boni planete inter ſe coierint: eſt manifeſta beniuolentia et amicitia ac bonitas eoꝛum augetur. Coitio boni cum malo maliciã mali aufert/non ſine tamen pernicie boni: eo quia eius bonitas aliquãtulum minoꝛ fit et gratia lucidioꝛis intelligentie: vide figuram medicine inferius poſitam/que pꝛedictoꝛum et ſubſequentium immediate pꝛactica eſt: vtere tamen his caute et ad mentem theologoꝛum / quoniam non neceſſitant in voluntarijs: quicquid ſit de inclinatione: dicunt enim Aſtrologi q̃ in zodiaco ſunt quedam ſtelle fixe que diuerſimode influunt: nam a. xvj. gradibus arietis eſt ſtella andromeda vocata: illi qui ſunt nati ſub tali conſtellatione(vt pꝛedicti volũt aſtrologi) ſunt in periculo carcerum: ꝛ ne in eis moꝛiãtur: niſi aſpectus alicuius boni planete affueꝛit. ℂ Item a. xxij. gradi. tauri eſt ſtella nominata ℙerſeus: et quando eſt in cõiunctione cum ☽arte nati in ea ſunt in periculo: ne caput eoꝛum detrũquetur: niſi a deo pꝛouideatur. ℂ Item a. xvij. gradi. gemini eſt ſtella vocata oꝛizon: et nati ſub eius conſtellatione ſunt in periculo moꝛtis violẽte: vt ſunt capitanei/ niſi aliũde pꝛouideatur. ℂ Item ab. vij. gra. cancri eſt ſtella que dicitur albaboꝛ: ꝛ natis in eius cõſtellatione et aſcendente pꝛeſertim in medio celi exiſtente/ſignificat bonam fortunam: et ſi luna eſt ſimul cum ea aut diſceſſu/et in parte fortune: tunc talis deueniet diues. ℂ Item a. xij. gra. leonis eſt ſtella nominata coꝛ leonis: et nati in eius conſtellatione deueniunt in magnam dominationẽ/ aut officiũ: tñ deſcendẽdo ſunt in magno periculo: niſi ſit aliquis alius bonus aſpectus. ℂ Itẽ a. xv. gra. virginis eſt ſtella dicta nebuloſa: ꝛ ꝓpe caput leonis: ꝛ alia a. xij. gra. ꝛ eſt de natura veneris: et illi q̃ ſub ea nati ſunt ſciũt digna et ſancta. ℂ Itẽ a. xvij. gra. libꝛe eſt ſtella byſtrix: et nati ſub ea ſunt pulchꝛi: et efficiuntur diuites/ et diliguntur a magnatibus. ℂ Item in ſecundo gradu ſcoꝛpionis eſt ſtella vocata coꝛona: et nati in ſua exaltatione bonoꝛãtur: et exaltantur ab hominibus: maxime quando eſt in bono aſpectu cum ſole. ℂ Item in pꝛimo gradu ſagittarij eſt ſtella vocata coꝛ ſcoꝛpionis/ꝛ in aſpectu Jouis aut veneris ſignificat bono

res et diuitias: et per contrarium quando respicit Saturnum aut ꝛ̃ Dartem. Item a. xxviij.gra. capricorni est stella dicta aquila volans: et significat imperatores/ reges ꝛc̃. et nati sub sua constellatione maxime si solem bono aspectu respicit/aut iouẽ/deueniunt in maximos honores:ꝛ efficiuntur diuites. Item a xxj.gra.est stella vocata piscis meridionalis:nati sub eius cõstellatione sunt inclinati ad piscãdum in mari meridionali:ꝛ a.ix.gra.est alia vocata delphin: et significat dominium supra mare et flumina. Item a.xvij.gra.piscis est stella dicta pegasus:et nati sub eius constellatione sunt dilecti et amati ab hominibus:maxime si respicit venerem. Et hec de astrologia sufficiãt:que fere omnia dicta sunt ad mentem antiquorum:sed quia nunc alium aspectum habent stelle fixe ab illo in quo libri antiqui fuerunt scripti:i deo nimirum si moderni astrologi multotiens errant in suis iudicijs:tu tamen si vis ad veritatẽ de iudicijs te intromitte re:vide astrologiam illuminati doctoris nostri magistri Raymundi/et ibi videbis/quid pronosticandum sit/vt si preponatur/quando homo nascitur in coniunctione siue constellatione arietis et saturni/quis istorum habet maiorẽ actionem naturaliter in illo homine:in tali et simili casu astrologus debet inuestigare proprias et appropriatas signorum ꝛ planetarum qualitates: quẽadmodum facit medicus in homine qualitates elementorum proprias et appropriatas: nam in prefata constellatione saturnus est magis actiuus ratione siccitatis/que maior est in ipso proprie/ ꝙ in ariete appropriate: cum proprium plus dicat: ꝙ appropriatum:ꝛ sic siccitas saturni vincit siccitatem arietis intensiue/ꝛ vincendo/frigiditas saturni vincit caliditatem arietis/et si ita sit ꝙ iupiter etiam sit in illa constellatione:quis istorum erit fortior dñs rex aut significator in natiuitate pueri/tunc in illa constellatione sunt sex qualitates:scilz caliditas/siccitas ex parte arietis/ siccitas et frigiditas ex parte saturni: humiditas et caliditas ex parte iouis:ꝛ sic quia ibi sunt due caliditates/non due frigiditates:et aries est primitiue calidus/et iupiter secũdarie/est aries magis actiuus/ꝙ iupiter per caliditatem:ꝛ quia sunt ibi due siccitates:ꝛ saturnus est primitiue siccus: et aries secundarie/est saturnus magis actiuus per siccitatem/ꝙ aries: et quãtum ad hoc sequitur temperamentum per calidum et siccum:sed quia in ioue humiditas et caliditas conueniunt:et humiditas est contra siccitatẽ arietis/et saturni:et in constellatione non est ni si vna frigiditas/et caliditas/ꝛ frigiditas opponuntur:cognoscit astrologus/ꝙ aries est rex in illa constellatione: et quia saturnus est malus/ꝛ iupiter bonus:et aries magis conuenit cum ioue/ꝙ cum saturno: et aries est dñs:sequitur ꝙ puer debet esse bonus naturaliter sic natus: non intelligẽdo de bonitate morum: quia mores pertinent ad animam rationalem/ que libera est:et iste est verus modus pronosticandi in astrologia/ac etiam in medicina.

¶ Aureus numerus.

	j	ij	iij	iiij	v	vj	vij	viij	ix	x	xj	xij	xiij	xiiij	xv	xvj	xvij	xviij	xix
Aries	☿	n	c	v	l	♌	ſ	b	♑	p	e	u	m	a	s	i	♉	q	f
Aries	♑	o	d	u	m	a	s	i	♉	q	f	x	n	b	t	k	♌	r	g
Aries	♉	p	e	x	n	b	t	k	♌	r	g	☿	o	c	v	l	a	ſ	b
Thaurus	♌	q	f	☿	o	c	v	l	a	ſ	b	♑	p	d	u	m	b	s	i
Thaurus	a	r	g	♑	p	d	u	m	b	s	i	♉	q	e	x	n	c	t	k
Gemini	b	s	b	♉	q	e	x	n	c	t	k	♌	r	f	☿	o	d	v	l
Gemini	c	ſ	i	♌	r	f	☿	o	d	v	l	a	ſ	g	♑	p	e	u	m
Cancer	d	t	k	a	ſ	g	♑	p	e	u	m	b	s	b	♉	q	f	x	n
Cancer	e	v	l	b	s	b	♉	q	f	x	n	c	t	i	♌	r	g	☿	o
Leo	f	u	m	c	t	i	♌	r	g	☿	o	d	v	k	a	ſ	b	♑	p
Leo	g	x	n	d	v	k	a	ſ	b	♑	p	e	u	l	b	s	i	♉	q
Leo	b	☿	o	e	u	l	b	s	i	♉	q	f	x	m	c	t	k	♌	r
Virgo	i	♑	p	f	x	m	c	t	k	♌	r	g	☿	n	d	v	l	a	ſ
Virgo	k	♉	q	g	☿	n	d	v	l	a	ſ	b	♑	o	e	u	m	b	s
Libra	l	♌	r	b	♑	o	e	u	m	b	s	i	♉	p	f	x	n	c	t
Libra	m	a	ſ	i	♉	p	f	x	n	c	t	k	♌	q	g	☿	o	d	v
Scorpio	n	b	s	k	♌	q	g	☿	o	d	v	l	a	r	b	♑	p	e	u
Scorpio	o	c	t	l	a	r	b	♑	p	e	u	m	b	ſ	i	♉	q	f	x
Sagittari⁹	p	d	v	m	b	ſ	i	♉	q	f	x	n	c	s	k	♌	r	g	☿
Sagittari⁹	q	e	u	n	c	s	k	♌	r	g	☿	o	d	t	l	a	ſ	b	♑
Sagittari⁹	r	f	x	o	d	t	l	a	ſ	b	♑	p	e	v	m	b	s	i	♉
Capricorn⁹	ſ	g	☿	p	e	v	m	b	s	i	♉	q	f	u	n	c	t	k	♌
Capricorn⁹	s	b	♑	q	f	u	n	c	t	k	♌	r	g	x	o	d	v	l	a
Aquarius	t	i	♉	r	g	x	o	d	v	l	a	ſ	b	☿	p	e	u	m	b
Aquarius	v	k	♌	ſ	b	☿	p	e	u	m	b	s	i	♑	q	f	x	n	c
Pisces	u	l	a	s	i	♑	q	f	x	n	c	t	k	♉	r	g	☿	o	d
Pisces	x	m	b	t	k	♉	r	g	☿	o	d	v	l	♌	ſ	b	♑	p	e
Pisces	☿	n	c	v	l	♌	ſ	b	♑	p	e	u	m	a	s	i	♉	q	f

¶ Per hanc figuram vnuſquiſq; cognoſcere poteſt Lunã in quo ſigno eſt quolibet die: ſed ad hoc neceſſarium eſt kalendarium: gratia cuius et eorum que in aſtrologia tractantur ipſum ibi infrius ponimus: et ſic oportet inueſtigare in in ipſo kalẽdario diẽ in qua ſcire vult predictũ aſpectum: deinde ſciat aureũ numerum et litteram dominicalem illius anni: et deſcendat directe ab ipſo aureo numero per lineam litterarum poſitarum in dextra parte vſq; ad litteram illius diei in quo ſcire cupit aſpectum lune ad ſignum: qua inuẽta /reſpiciat ſignum directe ad ſiniſtram: et in tali erit: et quia de kalendario mentionem facimus: oportet illa que in eo continentur enucleare.

¶ De Kalendis Nonis ⁊ Idibus.

¶ Primus omniū mensium dies Kalende vocātur/a calo qđ est voco. Nam priscis temporibus anteq̄ Fasti a Cn. Flauio scriba inuitis patribus in omniū notitiam prodiderunt: pontifici minori hec prouincia delegabat: vt noue Lune primum obseruaret aspectum: visamq̄ regi sacrificulo nuntiaret: itaq̄ sacrificio a rege et minore pontifice celebrato idem pontifex calata idest vocata in capitolium plebe iuxta curtam calabram/que casa Romuli prorima erat: quot numero dies a calendis ad nonas supereſſent pronuntiabat. Dies qui ante calendas est/hoc est vltimus dies antecedentis mensis pridie calendas dicitur: non autem secundo calendas: vt nonulli falso existimant: penultimus mensis tertio calēdas qui antecedit quarto: ⁊ in hūc modum ceteri vsq̄ ad idus: vtputa vltimum Decembris diem pridie calendas Januarias scribimus. Penultimum tertio calēdas Januarias: qui hunc antecedit quarto calendas Januarias: ⁊ in hunc modum alios vsq̄ ad quartumdecimum Decembris diem: quem. xix. calendas Januarias scribimus. Nonas dictas nonnulli existimant: quasi noue initium obseruationis: vel q̄ ab eo die ad Idus semper nouem dies computantur. Habēt autem nonas sex menses quatuor/ Martius/ Maius/ Julius/ ⁊ October. Reliqui quatuor tm̄. Idus autem singuli quiq̄ menses habent octo.

¶ De littera dñicali ⁊ aureo numero.

¶ Tabula annorum communium ⁊ bissextilium/ litterarumq̄ dominicalium quotannis currentium: reuolutio cuius est post annos. xxviij. post quos ad caput eiusdem cum annis tunc currentibus reuertitur. Sequitur:

A g f e d c b A g f e d c b A g f
e c b A g f e d c b A g f e d b
d g A f c

¶ In tabula igitur vel serie litterarum dominicalium suprapposita annum vel communem vel bissextilem: litteram item dominicalem singulis annis hoc pacto faciliter inuenies. Primam nāq̄ litteram in suprascripta serie que est A accipe: et da illi annum salutis. M.cccclxxxvj. Sequenti littere que est g. da. M.cccclxxxvij. ⁊ iterum sequentibus litteris: videlz f. e da. M.cccclxxxviij. sicq̄ deinceps progrediēdo quousq̄ ad numerum anni tui currētis propositi peruenies: quia littera super quam cadit talis numerus anni propositi: erit littera dominicalis. Que si vnica occurrit: annum communē esse intelliges. Si dupler/ bissextilem. Et tunc prior: id est superior vsq̄ ad festum Matthie apostoli vtilis erit. Inferior autem ad reliquam anni partem accommodabitur.

¶ Tabula clauium festorum mobilium: simulq̄ aurei numeri subiuncti: reuolutio cuius est post annos. xix. post quos cum annis tunc currentibus semper ad eiusdem regreditur initium. Sequitur.

¶ Claues festorum mobilium.

xij. xxx. xx. xxix. xxviij. xvij. xxvj. xxv. xiiij. xxiij. xij. xj. xx. xix. xxviij. xxvj. xv. xxiij. xij.
A vj. vij. viij. ix. x. xj. xij. xiij. xiiij. xv. xvj. xvij. xviij. xix. j. ij. iij. iiij.

Aureus numerus

¶Simili computo: vt dictum est de littera dominicali: etiam deprehendere potes clauem festorum mobilium. Nam clauium numero primo qui videlz est. xij. da annum. ꝛ̃d. ccccc v. sequẽti numero qui est. xxxj da. ꝛ̃d. ccccvj. sicqz deinceps semper singulos numeros clauium accommoda: donec perduceris ad numerũ anni propositi. Nam vbi annus tuus propositus sedem inueniet: illic numerum clauis deprehendes. Sub quo continuo aureus numerus pro noua luna reperienda valens apparebit.

¶Festorum mobilium canon.

¶Festa igitur mobilia habita claue anni currẽtis: hoc modo inueniuntur. Animaduerte quot vnitates sunt in claue anni currentis: deinde tot dies numera deorsum descendendo a loco cuiuslibet clauis in kalendario notate: vbi aũt numerus ille terminatur/ ibi dominica prorima tale festum peragetur. In anno bissextili: si septuagesimã aut quadragesimam queris/ claui adde vnitatem: et si quadragesima iuxta talem computationem in. xxiij. die Februarij/ vel post inuẽta fuerit/ ipsa per vnum diem retracta erit peragenda.

¶Nouilunioꝝ canon.

¶Nouiluniũ sine luna noua singulis mẽsibus anni sic reperitur. Habito aureo numero anni tui: vbicũqz ille in ordine aurei numeri in kalendario posito tibi occurrerit: a loco illo illius diei iuxta positi: sequentium verborum syllabas sursum cõputa: vt puta. In celis est hic/ vnicuiqz diei accõmodando syllabã vnã: dieqz ille supra quem syllaba hic ceciderit: dies est nouilunij prepositi per singulos menses anni.

¶Annus habet menses duodecim: hebdomadas quinquaginta duas/ et diem vnum: et habet dies trecentos seraginta quinqz et sex horas: et quando currit bissextus/ qui intrat singulis quattuor annis/ superat per vnum diem tantum: et habet tunc dies trecentos seraginta sex. Longitudo dierum anni in sexto climate ab ortu ad occasum solis.

¶Carmina docẽtia per nouilunia inuenire pascha.

Post regum festa: quere nouilunia trina.
Post dominica tertia: sacrum celebra pascha.

¶Alia carmina.

Post veris equinoctium: quere nouilunium.
Et dominica prorima: sacrum celebra pascha.
Non verius inuenies: si mille legas codices.

Pocula Janus amat.

Aureus numer⁹. **BL** Januarius habet dies.xxxj.Luna.xxx. Nox habet horas.xvj.Dies vō.viij.

iij	A	Januarij.	Circūcisio dñi.ou.ma.Basilij epi ⁊ cōfes.Martine	a
	b	iiij	No.Octa. sancti stephani.semidu. (virgi.⁊ mar.	b
xj	c	iij	No.Octaua sancti Joannis.semidu.	c
	d	Pridie	No.Octaua Innocentium.sol.	d
xix	e	Nonis.	Sancti symeonis. Vigilia.	e
viij	f	viij	Jō. Epiphania dñi.oup.ma. Clauis.lxx.A festo stelle	f
	g	vij	Jō. numerando perfice lunam. Post.xj. dies.ibi. lxx.	g
xvj	A	vj	Jō. fiat.Et si bissext⁹ fuerit superaddit vnus.Si cadit	h
v	b	v	Jō. in lucem domini suppone sequentem.	i
	c	iiij	Jō. Pauli primi heremite confessoris.	k
xiij	d	iij	Jō. Jginij pape ⁊ martyris.	l
ij	e	Pridie	Jō.	m
	f	Idibus	Octaua epiphanie.semidu.	n
x	g	xix	Kl.Februarij.Felicis in pincis presbyte.⁊ mar.	o
	A	xviij	kl. Mauri abbatis.⁊ cōfessoris. Sol in aquario.	p
xviij	b	xvij	kl. Beral.pe.⁊ c.mar.ou.ma.Marcel.pape.	q
vij	c	xvj	kl. Anthonij abbatis.solēne generaliter.	r
	d	xv	kl. Prisce virgi.⁊ mar.	s
xv	e	xiiij	kl. Marij Marthe Audifax ⁊ Abachum mar.	s
iij	f	xiij	kl. Fabiani ⁊ Sebastiani mar.	t
	g	xij	kl. Agnetis virginis ⁊ martyris.ou.minus.	v
xij	A	xj	kl. Vincentij ⁊ Anastasij marty.	u
j	b	x	kl. Emerētiane vgi.⁊ mar.Octa.quinq; mar.semidu.	x
	c	ix	kl. Feliciani episcopi.	y
ix	d	viij	kl. Conuersio sancti Pauli apostoli.ou.mi.	z
	e	vij	kl. Sancti policarpi archiepi.	⁊
xvij	f	vj	kl. Joannis chrysostomi episcopi ⁊ confessoris.sol.	2
vj	g	v	kl. Agnetis secūdo.nō transfertur. Clauis.xl.	a
	A	iiij	kl.	b
xiiij	b	iij	kl.	c
iij	c	Pridie	kl. Liri ⁊ Joannis martyrum.	d

Aquarius calidum ⁊ humidum:signum bonum.
Ungere crura caue:cum luna videbit aquosum.
Jnsere tunc plantas:excelsas erige turres.
Et si carpis iter:tunc tardius ad loca transi.

Et februus algeo clamat.

Aureus numer⁹. BL Februarius habet dies.xxviij.Luna.xxix.
Et qñ est bissextus habet dies.xxix.Luna.xxx.
Nox habet horas.xiiij.Dies vo.x.

	d	Februarij.	Ignatij episcopi ⁊ martyris.Brigide virginis.	e
xj	e	iiij	No.Purificatio beate Marie virgi.du.ma.	f
xix	f	iij	No.Blasij episcopi ⁊ martyris.sol.	g
viij	g	Pridie	No.Hilberti confessoris.	b
	A	Nonis.	Agathe virginis ⁊ martyris.du.mi.	i
xvj	b	viij	Jó. Dorothee virginis ⁊ marty.Guarini episcopi.	k
v	c	vij	Jó. Sancti pelagij martyris.	l
	d	vj	Jó. Sancti salomonis martyris.	m
xiij	e	v	Jó. Apollonie virginis ⁊ martyris.nó transfertur.sol.	n
ij	f	iiij	Jó. Scolastice virginis.	o
	g	iij	Jó. Sancti seuerini.	p
ij	A	Pridie	Jó. Eulalie virginis.	q
	b	Idibus.	Fuse virginis ⁊ martyris.	r
xviij	c	xvj	Kl. Martij.Valentini presbyteri ⁊ martyris.	s
viij	d	xv	kl. Trãslatio Antonij cõfes.du mi.Faustini ⁊ Joui.mi.	s
	e	xiiij	kl. Juliane virginis ⁊ martyris.	t
xv	f	xiij	kl. Policarpi episcopi. Sol in pisce.	v
iij	g	xij	kl.	u
	A	xj	kl. Publij cum socijs.	x
xij	b	x	kl. Eustachij cum socijs.	y
j	c	ix	kl. Preueniens cathedram dat tardius alle vacare.	z
	d	viij	kl. Cathedra sancti Petri.dupler minus.	⁊
ix	e	vij	kl. Vigilia.	2
	f	vj	kl. Matthie apostoli. Locus bissexti.	a
xvij	g	v	kl. Constantie virginis.	b
vj	A	iiij	kl. Alexandri pape.	c
	b	iij	kl. Juliani martyris.	d
xiij	c	Pridie	kl. Trãslatio sancti Augustini.	e

Piscis frigidum ⁊ humidum:signum indifferens.
Piscis habens lunam:noli curare podagram.
Tutus iter carpis:fit potio sumpta salubris.
Aurum debet emi:sponse sponsus sociari.

Martius arua fodit.

Aureus numer⁹			Martius habet dies xxj. Luna.xxx. Nox habet horas.xj. Dies vo.xij.	
iij	d	Martij.	Albini epiſcopi ſemidupler. ⁊ Herculani epi.	f
	e	vj	No. Lupi epi. ⁊ Camille vginis	g
xj	f	v	No. Martini ⁊ aſterij.	b
	g	iiij	No. Gaij cū ſocijs ⁊ Adriani martyris.	i
xix	A	iij	No. Euſebij cum ſocijs.	k
viij	b	Pridie	No.	l
	c	Nonis.	Perpetue ⁊ Felici. vg. ⁊ m. ⁊ ſcti Feli. ⁊ Tho. ō aq.	m
vj	d	viij	Jō.	n
v	e	vij	Jō. Sanctorum quadraginta martyrum.	o
	f	vj	Jō. Sancte agathe virginis.	p
xiij	g	v	Jō. Sancti quirionis. Clanes paſche.	q
ij	A	iiij	Jō. Gregorij pape ⁊ cōfeſſoris. du. mi.	r
	b	iij	Jō. Sancte eufraſſe vginis.	ſ
x	c	Pridie	Jō. Tranſlatio ſancti Bonauenture.	s
	d	Idibus	Longini martyris.	t
xvij	e	xvij	Kl. Aprilis.	v
vij	f	xvj	kl. Patricij epiſcopi ⁊ confeſſoris.	u
	g	xv	kl. Anſel. epi ⁊ cōfeſ. Gabriel archā. Sol in ariete.	x
	A	xiij	kl. Joſeph confeſſoris. dupler maius.	y
iij	b	xij	kl. Joachim confeſſoris. du. ma.	z
	c	xj	kl. Bñdicti abba. ⁊ cōfeſ. du. mi. Equinoctium.	2
xij	d	x	kl. Poſt feſtum ſancti Benedicti vbicūq	a
j	e	ix	kl. quartadecima luna venerit ibi in dñica	b
	f	viij	proxima reſurrectio dñi celebratur.	c
ix	g	vij	kl. Annunciatio beate Marie. du. maius.	d
	A	vj	kl.	e
xvij	b	v	kl.	f
vj	c	iiij	kl.	g
	d	iij	kl.	b
xiiij	e	ij	kl.	i
iij	f	Pridie	kl.	

Aries calidum ⁊ ſiccum: ſignum bonum.
Nil capiti noceat: aries cum luna refulget.
Non tangas aures: ſed balnea tutius intres.
Nec cephalam minuas: nec barbam radere debes.

Aprilis florida nutrit.

Aureus numer⁹. **B** Aprilis habet dies.xxx.Luna.xxix.
Hor habet horas.x.Dies vo.xiij.

	g	Aprilis.	Sancti valentini.	i
xj	A	viij	No.Sancte marie egyptiace.	k
	b	iij	No.Sancti richardi.	l
xix	c	Pridie	No.Dedi.eccle sci Bonauēture.du.ma.Ambrosij epi.	m
viij	d	Nonis.	Uincentij confessoris ordinis predicatox.sol.	n
xvj	e	viij	Jó. Perpetue ⁊ Felicitatis.	o
v	f	vij	Jó. Sancti eugenij.	p
	g	vj	Jó.	q
xiij	A	v	Jó. Translatio sancte ꝟonice.duplex minus.	r
ij	b	iiij	Jó. Theodore virginis.	s
	c	iij	Jó. Sancti Leonis pape.	s
x	d	Pridie	Jó. Julij pape ⁊ cõfessoris.	t
	e	Idibus	Victoris pape.	v
xviij	f	xviij	Kl. ꝟDarij.Tyburtij.Ualeriani ⁊ maximi.	u
vij	g	xvij	kl. Helene vgīis. Clauis rogationum.	x
	A	xvj	kl. Isidori martyris.	y
xv	b	xv	kl. Aniceti pape ⁊ martyris. Sol in thauro.	z
iij	c	xiiij	kl. Eleutherij epi.	⁊
	d	xiij	kl. Sancti alpbegi.	2a
xij	e	xij	kl.	2a
j	f	xj	kl.	2b
	g	x	kl. Sotheris ⁊ Saī pa.⁊ mar.⁊ Dionysij cū so. suis.	c
ix	A	ix	kl. Georgij martyris.non transfert sol.	d
	b	viij	kl.	e
xvij	c	vij	kl. ꝟDarci euāgeliste.du.mi. Letanie maiores.	f
vj	d	vj	kl. Cleti ⁊ ꝟDarcellini pape ⁊ martyrum.	g
	e	v	kl. Anastasij pape.	b
xiiij	f	iiij	kl. Uitalis martyris.	i
iij	g	iij	kl. Petri mar.ord. pdi. Clauis pēthecostes.	k
	A	Pridie	kl. Eutropij martyris.	l

Thaurus frigidum et siccum:signum malum.
Arbor plantetur:cum thauro luna tenetur.
Non minuas:nec edifices:nec semina spargas.
Et medicus caueat:cum ferro tangere collum.

Ros ⁊ flos nemorum: ⁊Maio sunt fomes amorum.

Aureus numer⁹ **BL** ⁊Maius habet dies.xxxj.Luna.xxx.
Nox habet horas.viij.Dies ỿo.xvj.

xj	b	⁊Maij	Philippi ⁊ Jacobi.dupler minus.	m
	c	vj	No.Albanasij episcopi ⁊ confessoris.	n
xix	d	v	No.Jnuētio sancte crucis.dupler minus.	o
viij	e	iiij	No.⁊Monice matris sancti Augustini.	p
	f	iij	No.Conuersio sancti Augustini.	q
xvj	g	Pridie	No.Joannis ante portam latinam.du.mi.	r
v	A	Nonis.	Cleti pape ⁊ marty.	s
	b	viij	Jō. Apparitio sancti ⁊Michaelis semidupler.	t
xiij	c	vij	Jō. Translatio sancti Nicolai.	v
ij	d	vj	Jō. Gordiani ⁊ Epimachi marty.	u
	e	v	Jō. Octaua sancte ⁊Monice.	x
x	f	iiij	Jō. Nerei Achillei atq; Pācratij martyrū.	y
	g	iij	Jō.	z
xviij	A	Pridie	Jō. Bonifacij martyris.	2
vij	b	Jdibus.	Jsidori martyris.	a
	c	xviij	Kl. Junij. Ubaldi semidupler.	b
xv	d	xvj	kl. Trāslatio sci Bernar.de ordi.mi.du.mi.	c
iiij	e	xv	kl. Sol in gemini.	d
	f	xiiij	kl. Potētiane virgi.⁊ Petri celestini cōfes.	e
xij	g	xiij	kl. Bernardini confessoris.du.ma.	f
j	A	xij	kl. Secūdi martyris	g
	b	xj	kl. Sancti romani.	b
ix	c	x	kl. Desiderij episcopi.	i
	d	ix	kl. Alexādri/Euētij Theodo.⁊ Junc.mar.	k
xvij	e	viij	kl. Urba.pa.⁊ mar.⁊Marie iacobi ⁊ marie salome.	l
vj	f	vij	kl. Eleutbe.pape ⁊ marty.	m
	g	vj	kl. Octaua sci Bernar.semidu.Joānis pa.⁊ mar.	n
xiiij	A	v	kl. Hermani episcopi.	o
iij	b	iiij	kl. ⁊Martini episcopi.	p
	c	iij	kl. Felicis pape ⁊ martyris.	
xj	d	Pridie	kl. Petronille virginis.	

Hemini calidum ⁊ humidum: signum malum.
Brachia non minuas: cum lustrat luna gemellos.
Unguibus ⁊ manibus: cum ferro cura negetur.
Nunq; portabis a promissore petitum.

Dat Junius fena.

Aureus numer⁹. BL Junius habet dies.xxx.Luna.xxix. Nox habet horas.viij.Dies vo.xvj.

	e	Junij.	Nichomedis.	q
xix	f	iiij.	No.Marcellini Petri atq; Eraſmi martyrū.	r
viij	g	iij	No.	s
xvj	A	Pridie	No.Sancti patricij.	t
v	b	Nonis.	Sancti bonifacij.	u
	c	viij	Jō. Claudij epiſcopi ⁊ confeſſoris.ſol.	x
xiij	d	vij	Jō.	y
ij	e	vj	Jō. Medardi confeſſoris.	z
	f	v	Jō. Primi ⁊ Feliciani martyrum.	2
x	g	iiij	Jō. Landarici epiſcopi.	a
	A	iij	Jō. Barnabe apoſtoli.dupler minus.	b
xviij	b	Pridie	Jō. Baſilidis Cyrini Naboris ⁊ Nazarij mar.	c
vij	c	Idibus.	Anthonij cōfeſ.de ordi.mino.dupler maius.	d
	d	xviij	Kl.Julij.Sancti blaſij.	e
xv	e	xvij	kl. Viti ⁊ Modeſti atq; Creſcentie martyrū.	f
iiij	f	xvj	kl. Ferreoli.	g
	g	xv	kl. Sancti aniti. Sol in cancro.	b
xij	A	xiiij	kl. Marci ⁊ Marcelliani martyrum.	i
j	b	xiij	kl. Gerualij ⁊ Prothaſij martyrum.	k
	c	xij	kl. Octa.ſancti Anthonij ſemidu.Siluerij pa.⁊ mar.	l
ix	d	xj	kl. Sancti leufredi.	m
	e	x	kl. Paulini epiſcopi ⁊ cōfeſſoris.	n
xvij	f	ix	kl. Vigilia.	o
vj	g	viij	kl. Natiuitas ſancti Joānis baptiſte.du.ma.	p
	A	vij	kl. Sancti eligij epiſcopi.	q
xiiij	b	vj	kl. Joannis ⁊ Pauli martyrū.nō trāſferk.ſol.	r
iij	c	v	kl. Creſcentis.	
	d	iiij	kl. Leonis pape nō tranſfertur. Vigilia.	
xj	e	iij	kl. Petri ⁊ Pauli apoſtolorū.du.ma.	
	f	Pridie	kl. Cōmemoratio ſancti Pauli apli.du.mi.	

Cancer frigidum ⁊ humidum: ſignum indifferens.
Pectus/pulmo/iecur: in cancro non minuatur.
Somnia falſa vides: fit ⁊ vtilis emptio rerum.
Potio ſumatur: ſecurus perge viator.

Julio resecatur auena.

Aureus numer⁹. BL Julius habet dies.xxxj.Luna.xxx. Nox habet horas.ix.Dies vo.xv.

xix	g	Julij.	Octaua sancti Joannis baptiste.semidupler.	f
viij	A	vj	No.Uisi.b.Marie.du.ma.t Processi t Marti.m.sol.	s
	b	v	No.	t
xvj	c	iiij	No.	v
v	d	iij	No.	u
	e	Pridie	No.Octa.Petri t Pauli apostolox.du.mi.	x
xiij	f	Nonis.		y
ij	g	viij	Jō. Bñica.ij.iulij semp celebrat festū scī Bonauēture.	z
	A	vij	Jō. Octa.visitationis beate Marie.du.mi.	t
x	b	vj	Jō. Septē fratrū mar.t Rufine t Secūde mar.	a
	c	v	Jō. Pij pape t martyris.	a
xviij	d	iiij	Jō. Naboris t Felicis martyrum.	b
vij	e	iij	Jō. Anacleti pape t martyris.	c
	f	Pridie	Jō. Dies caniculares.	d
xv	g	Idibus.	Quirici t Julite martyrum.	e
iij	A	xvij	Kl. Augusti.	f
	b	xvj	kl. Alexij confessoris.	g
xij	c	xv	kl. Symphorose cū septē filijs suis martyrum.	b
j	d	xiiij	kl. Sol in leone.	i
	e	xiij	kl. Margarete virginis t martyris.du.mi.	k
ix	f	xij	kl. Praxedis virginis.	l
	g	xj	kl. Marie Magdalene.dupler minus.	m
xvij	A	x	kl. Apollinaris epi t martyris.	n
vj	b	ix	kl. Cristine virginis t martyris. Vigilia.	o
	c	viij	kl. Jacobi apostoli.du.mi.Christophori marty.	p
xiij	d	vij	kl. Anne matris Marie.du.ma.Pastoris cōfes.	q
ij	e	vj	kl. Pantbaleonis martyris.	r
	f	v	kl. Nazarij Celsi victoris t Innocētij martyrū.	s
xj	g	iiij	kl. Marthe vgi.Feli.Simpli.Fausti.t Beatri.mar.	s
	A	iij	kl. Abdon t Sēnen.mar.	t
xix	b	Pridie	kl. Hermani epi.	v

Leo calidum t siccum:signum malum.
Cor grauat et stomachum:cum cernit luna leonem.
Non vestes facias:non ad conuiuia vadas.
Et nil ore vomas:nec tunc medicamina sumas.

Augustus spicas.

Aureus numer⁹.			
			BL Augustus habet dies.xxxj.Luna.xxx. Nox habet horas.x.Dies ỽo.xiiij.
viij	c	Augusti.	Petri ad vincu.du.mi.ZDachabeo.mar.
xvj	d	iiij	No. Festũ dedi.s.ZDarie de ang.du.ma.Ste.pape ꝛ mĩ.
v	e	iij	No. Inuẽtio stephani ꝓthomar.nõ trãsferẽ.sol.
	f	Pridie	No. Justini presbyteri ꝛ martyris.
xiij	g	Nonis.	ZDarie de nine du.mi.Dñici cõfes.du.minꝰ
ij	A	viij	Jó. Trãsfigu.dñi.du.ma.Sixti Felicissi.ꝛ Agapiti mĩ.
	b	vij	Jó. Bonati epi.Alber.cõfes.ordi.car.
x	c	vj	Jó. Cyriaci Largi ꝛ Smaragdi martyꝝ.
	d	v	Jó. Romani martyris. Vigilia.
xviij	e	iiij	Jó. Laurentij martyris.dupler maius.
vij	f	iij	Jó. Tyburtij ꝛ Susanne martyrum.
	g	Pridie	Jó. Clare virginis.dupler maius.
xv	A	Idibus.	Simpliciani epi ꝛ cõfes.ordi.be.Hippo.ꝛ so.mĩ.
iij	b	xix	Kl. Septẽbris.Eusebij presby. Vigilia.
	c	xviij.	kl. Assumptio beate ZDarie virginis.du.maius.
xij	d	xvij	kl.
j	e	xvj	kl. Octaua sancti Laurentij.semidupler
	f	xv	kl. Agapiti martyris. Sol in virgine.
ix	g	xiiij	kl. Ludouici epi ꝛ cõfes.or.mi.du.ma.Octa.sctẽ clare.
	A	xiij	kl. Bernardi abbatis ꝛ confessoris.du.mi.
xvij	b	xij.	kl.
vj	c	xj	kl. Oct.s.marie.du.mi.Timo.hippo.ꝛ simpho.mar.
	d	x	kl. Vigilia.
xiiij	e	ix	kl. Bartholomei apostoli.dupler minus.
iij	f	viij	kl. Ludouici confessoris regis Francoꝝ.sol.
	g	vij	kl. Octa.Ludouici epi.semiꝺ.ꝛ Zepherini pa.ꝛ mar.
xj	A	vj	kl.
xix	b	v	kl. Augustini epi.du.mi.ꝛ Viuiani epi.Herme.mar.
	c	iiij	kl. Decollatio Joãnis baptiste.semidupler.
viij	d	iij	kl. Felicis ꝛ Adaucti mar.ꝛ Sabine vgi.
	e	Pridie	kl.

Virgo frigidum et siccum:signum malum.
Lunam virgo tenens:vrorem ducere noli.
Viscera costis caueas tractare cruorem.
Semen detur agro:dubites intrare carinam.

September contenit vuas.

Aureus numer⁹ xvj

BL September habet dies.xxx. Luna.xxix.
Nox habet horas.xii. Dies vo.xij.

	f	Septēbris.	Duodecim fratrū marty.ꝛ Egidij abbatis.	5
v	g	iiij	No. Anthonini martyris.	ꝛ
	A	iij	No. Lupi episcopi.	2
xiij	b	Pridie	No. Octaua sancti Augustini/ꝛ Moysi prophete.	a
ij	c	Nonis	Sancti victorini	b
	d	viij	Jō. Sancti eugenij	c
ꝛ	e	vij	Jō. Sancti clodoaldi.	d
	f	vj	Jō. Natiuitas beate Marie. du. ma. Adriani marty.	e
xviij	g	v	Jō. Gorgonij martyris.	f
vij	A	iiij	Jō. Nicolai de Tolētino cōfesso. ordi. bere. s. Aug. sol.	g
	b	iij	Jō. Prothi ꝛ Hiacynthi martyrum.	b
xv	c	Pridie	Jō. Martiani episcopi.	i
iiij	d	Idibus	Mauritij episcopi.	k
	e	xviij	Kl. Octobris. Eral. s. cru. du. mi. Lor. ꝛ Lyprie. mar.	l
xij	f	xvij	kl. Octa. btē marie vgi. semidu. Nicomedis mar.	m
j	g	xvj	kl. Euphemie Lucie ꝛ Geminiani martyrum.	n
	A	xv	kl. Festū stigmatū seri Frāc. du. ma. Octa. scti nicolai.	o
ix	b	xiiij	kl. Victoris ꝛ Loro. martyrū. Sol in libra.	p
	c	xiij	kl. Signi episcopi.	q
xvij	d	xij	kl. Eustachij ꝛ socioꝝ. nō tranſfertur. Vigilia.	r
vj	e	xj	kl. Matthei apostoli ꝛ euāgeliste. duplex mi.	s
	f	x	kl. Mauritij ꝛ socioꝝ eius. sol. Equinoctium.	ſ
xiiij	g	ix	kl. Lini pape ꝛ martyris.	t
iij	A	viij	kl. Tecle virginis ꝛ martyris.	v
	b	vij	kl. Sancti firmini.	u
xj	c	vj	kl. Lypriani ꝛ Justine martyrum.	x
xix	d	v	kl. Eleazarij cōfesso. sol. Cosme ꝛ Damiani mar.	y
	e	iiij	kl.	5
viij	f	iij	kl. Dedicatio sancti Michaelis. du. maius.	ꝛ
	g	Pridie	kl. Hieronymi presbyteri ꝛ cōfessoris. du. mi.	2

Libra calidum ꝛ humidum signum bonum.
Libra tenens lunam: nemo genitalia tangat.
Aut renes natet: nec iter carpere debet.
Extremam partem libre: cum luna tenebit.

Seminat October.

Aurens numer' BL October habet dies.xxxj.Luna.xxix. Nox habet horas.xiiij.Dies vo.x.

xvj	A	Octobris.	Remigij epiſcopi ⁊ confeſſoris.	a
v	b	vj	No.Tranſlatio ſancte Clare virginis.duplex minus.	b
xiij	c	v	No.	c
ij	d	iiij	No.Francisci cõfeſ.fundatoris ordi.minor.du.ma.	d
	e	iij	No.	e
x	f	Pridie	No.Magni epiſcopi.	f
	g	Nonis.	Sergij Bachi Marcelli ⁊ Apu.mar.⁊ Marci pa.	g
xviij	A	viij	Jõ.	b
vij	b	vij	Jõ.Dionyſij Ruſtici ⁊ Eleutherij marty.ſol.	i
	c	vj	Jõ.Lerbonij epiſcopi.⁊ Joannis confeſſoris.	k
xv	d	v	Jõ.Oct.bti Fraciſci.du.mi.⁊ trãſlatio ſcti Auguſti.pria.	l
iiij	e	iiij	Jõ.	m
	f	iij	Jõ.Heraldi confeſſoris.	n
xij	g	Pridie	Jõ.Calixti pape ⁊ martyris.	o
j	A	Idibus.		p
	b	xvij	Kl.Nouẽbris.Sancti Juliani epi.	q
ix	c	xvj	kl. Lerbonij confeſſoris.	r
	d	xv	kl. Luce euangeliſte.duplex minus	ſ
xvij	e	xiiij	kl. Sancti ſauiniani. Sol in ſcorpione.	s
vj	f	xiij	kl.	t
	g	xij	kl. Xj. miliũ vgi.nõ trãſferk.du.mi.⁊ Hylario.abba.	v
xiiij	A	xj	kl. Melonij epi.	u
iij	b	x	kl.	x
	c	ix	kl. Maglorij abbatis.	y
xj	d	viij	kl. Criſanti ⁊ Darie martyrum.	z
xix	e	vij	kl. Euariſti pape ⁊ martyris.	⁊
	f	vj	kl. Juonis cõfeſſoris nõ traſferk.ſol. Vigilia.	2
viij	g	v	kl. Simonis ⁊ Jude apoſtolor.du.mi.	a
	A	iiij	kl. Sancti narciſci.	b
xvj	b	iij	kl.	c
v	c	Pridie	kl. Sancti quintini martyris. Vigilia.	d

Scorpio frigidum ⁊ humidum:ſignum indifferens.
Scorpius augmentat morbos:in parte pudenda.
Vulnera non cures:caueas aſcendere naues.
Et ſi carpis iter:timeas de morte ruinam.

Spoliat virgulta November.

Aureus numer⁹.				
			November habet dies.xxx.Luna.xxix. Nox habet horas.xvj.Dies v̄o.viij.	
	d	Nouembris	Festiui.oim sanctoꝝ.du.ma.Cesarȳ mar.	e
xiij	e	iiij	No. Commemoratio omniū fidelium defunctorum.	f
ij	f	iij	No. ꝛMarcelli epi Parisiēsis.	g
	g	Pridie	No. Uitalis ꝛ Agricole martyrum.	b
x	A	Nonis.	Cleti martyris.	i
	b	viij	Jō. Leonardi confessoris.	k
xviij	c	vij	Jō. Prodocini martyris.	l
vij	d	vj	Jō. Octaua omniū sanctorum.du.mi.ꝛ translatio beati Ludouici epi.ꝛ Quattuor coronatoꝝ.	m
	e	v	Jō. Bedica.basilice saluato.du.mi.Et theodori.	n
xv	f	iiij	Jō. Triphonis Respicij ꝛ Nymphe martyrum.	o
iij	g	iij	Jō. ꝛMarti.epi ꝛ cōfes.du.mi.ꝛ ꝛMēne mar.	p
	A	Pridie	Jō. ꝛMartini pape ꝛ martyris.	q
jx	b	Jdibus.	Bricij episcopi ꝛ confessoris.	r
	c	xviij	Kl. Decēbris. Joannis epi ꝛ confessoris.	s
	d	xvij	kl. ꝛMacloui epi.	t
ix	e	xvj	kl.	s
	f	xv	kl. Sol in sagittario.	t
xvij	g	xiiij	kl. Dedicatio Basilice Petri ꝛ Pauli.du.mi.	v
vj	A	xiij	kl. Elizabeth vidue.du.mi. Pōtiani pape ꝛ mar.	u
	b	xij	kl. Sancti stephani	x
xiij	c	xj	kl. Presentatio beate ꝛMarie.duplex maius.	y
iij	d	x	kl. Cecilie virginis ꝛ martyris.du.mi.	z
	e	ix	kl. Clemē.pape.nō trālsferī.sol.m̄.ꝛ Feli.	ꝛ
xj	f	viij	kl. Chrysogoni martyris.	2
xix	g	vij	kl. Katharine vgi.ꝛ mar.semidu.ꝛ solēne gnāl'r.	3
	A	vj	kl. Petri alexandrini episcopi.	b
viij	b	v	kl.	c
	c	iiij	kl.	d
xvj	d	iij	kl. Saturnini marty. Uigilia.	e
v	e	Pridie	kl. Andree apostoli.duplex minus.	f

Sagittarius calidum ꝛ siccum:signum bonum.
Luna nocet femori:per partes mota sagitte.
Ungues vel crines:poteris prescindere tute.
De vena minuas:ꝛ balnea citius intres.

Querit habere cibum: porcum mactando december.

Aureus numer⁹. BL December habet dies.xxxj.Luna.xxx. Nox habet horas.xvj.Dies vero.viij.

xij	f	Decembris.		Eligij episcopi.	g
ij	g	iiij	No.	Bibiane virginis ⁊ martyris.	b
	A	iij	No.		i
x	b	Pridie	No.	Barbare virginis ⁊ martyris.du.minus.	k
	c	Nonis.		Sabbe abbatis.	l
xviij	d	viij.	Jō.	Nicolai episcopi ⁊ cōfesso.du.minus.	m
vij	e	vij	Jō.	Ambrosij episcopi et cōfessoris .du.mi.	n
	f	vj	Jō.	Conceptio beate Marie virginis.du.ma.	o
xv	g	v	Jō.		p
iiij	A	iiij	Jō.	Melchiadis pape ⁊ martyris.	q
	b	iij	Jō.	Damasi pape ⁊ confessoris.	r
xij	c	Pridie	Jō.		s
j	d	Idib⁹.		Lucie virginis ⁊ martyris.duplex minus.	s
	e	xix	Kl.	Januarij.	t
ix	f	xviij	kl.	Octaua cōceptionis beate Marie virginis.duplex.mi.	u
xvij	g	xvij	kl.		v
	A	xvj	kl.	Lazari epi.	x
vj	b	xv	kl.	Eratiani epi.	y
	c	xiiij	kl.	☾Solstitium.	z
xiiij	d	xiij	kl.	Vigilia.	⁊
iij	e	xij	kl.	Thome apostoli dup.minus.	2
	f	xj	kl.		a
xj	g	x	kl.	Victorice virginis.	b
xix	A	ix	kl.	Vigilia.	c
	b	viij	kl.	Natiuitas Jesu xpi.du.ma.Anasta.marty.	d
viij	c	vij	kl.	Stephani prothomartyris.dup.maius.	e
	d	vj	kl.	Joannis apostoli et euangeliste.du.maius.	f
xvj	e	v	kl.	Sanctorum Innocentium marty.semidu.	g
v	f	iiij	kl.	Thome archiepi ⁊ marty.non transfertur .sol.	b
	g	iij	kl.		i
xij	A	Pridie	kl.	Siluestri pape ⁊ confessoris.sol.	k

Capriconus frigidum ⁊ siccum signum malum.
Capra nocet genibus: ipsam cum luna tenebit.
Intres aquam nauta: citius curabitur eger.
Fundamenta ruunt: modicum tunc durat idipsum.

De perſpectiua facultate.

Perſpectiua facultas mathematice ſupponitur/ quã nõ modo preſupponit: ſed etiam phyſicã: et eius ſubiectum viſibile eſt de per ſe: aut de per accidẽs nihil refert: et mediũ videndi linea radioſa eſt/ per quã viſus obiectum coloratum attingit: viſio aũt nõ fit primo per intus ſuſceptionẽ: quẽadmodũ dicit Ariſtote. ſed per extra miſſionem: vt vult Plato: ⁊ ratio eſt: nã oĩs potentia fertur primo ad obiectũ ad qõ attingendũ nata eſt: ⁊ nõ obiectũ ad potentiã: qm̃ tũc ſolũ potẽtia diceret paſſiua/ qz receptiua ab extra/ et nõ actiua: ⁊ ſic non maiora apparerent propinquiora obiecta/ q̃ remotiora: cum ita radioſas ſimilitudines mittere poſſent remotiora obiecta/ ſicut et ꝓpinquiora: ſed hoc experiẽtia manifeſta eſt falſum: ergo ⁊c. nec obeſt illud qõd dicitur in de ſenſu et ſenſato/ vc̃ q̃ aliquando viſio eſt doloroſa/ aut qõ poſt excellens viſibile aliqua diu remanẽt ſimulacra: dicit q̃ totũ hoc eſſe põt: prout magis aut minus imprimũtur inviſibili intrinſeco: cui cõpetit pati: ſed ꝓpter hoc non negatur potentia qua viſus ſuũ attigit viſibile extriſecũ/ nec dici poſſet viſibile/ qõ paſſionem arguit ſm eũ et etymologiã eui correſpondet viſitiuũ/ qõ potentia actiua actintiuaq̃ dicit: et potẽtia actiua potẽtior eſt circa propinquiora/ q̃ remotiora: vt patet in quolibet: ideo ſi virtus viſiua ferri debet in obiectum: oportet vt pyramidem quadã cauſet inter extremitates: cuius conus eſt oculus: et res viſa baſis: et ſm magnitudinẽ rei viſe baſim pyramidis neceſſe eſt eſſe: nec ad hoc ſufficit obiectum: vt poſſit talem pyramidem cauſare: nec facere vt linee recte emanantes ab eo concurrerent

De triplici viſione.

ad ãgulũ ad modũ pyramidis: cũ nullũ ens mittẽdo ſimilitudinẽ ſuã extra ſeu riet eã: eſt ergo pyramis ipa ab eo/ a quo eius conus incohaꝫ: et baſis ad rem viſam ſm eius ambitum terminatur/ viſio eſt triplex: directa/ reflexa/ et fracta: et ſm has tres viſiones perſpectiua diuiditur in tres partes: prima eſt de radiis directis: et per tales videmus obiectũ perpendiculariter/ facilitercq̃: tñ aliqñ ex

De radiis directis parsꝑma ꝓſpectiue.

nimia diſtantia contingit deceptio: quoniam iudicamus aliqñ figuras triangulares eſſe quadratas: et ſphericas planas: ex eo eſt quia potentia viſiua circa remotiora debilior eſt/ quam circa propinquiora: et ſic oculus ſvendicat imaginem rei propinque: ſicuti eſt/ remote tamen diminute ob eius longinquitatem/ ⁊ debilitatem potentie viſiue/ que ferri non poteſt in ita remotum obiectum: nec plura viſibilia recto viſu apprehendere: fortior tamen eſt viſione recta/ quam obliqua. Et licet ſimilitudo rei ad modum pyramidis acquiratur/ ſubcurta tamen pyramide: et quanta ipſa eſt in ſe in potẽtia viſiua/ receptiuaq̃ ſi

De viſiõe reflexa pars ſecunda ꝓſpectiue.

tuatur: aliter non eſſet eius vera ſimilitudo videlicet rei viſe. ¶ Secunda pars perſpectiue eſt de viſione reflexa: et cauſatur ex diuerſitate mediũ: cum in rectum dirigitur: tamen propter obſtaculum curuatur: vt patet in ſpeculo obliquo quod obliquam reddit figuram: etiam cum radius lucis et calozis per diaphanum natus ſit incidere/ et quoniam occurrente corpore denſo/ parũ diaphano virtus radiationis et influentia radioſa terminata non eſt: et cum in directum tranſire nõ poſſit: in reflexionem ducitur: et tales luces reflexe debiliores ſunt directe radiantibus: et ratio eſt: nam omnis motus quanto rectior eſt/ tanto fortior eſt: et ſic colores a ſpeculis reflexi res quarum ſunt ſpecies oculo debiliter

ostendunt:tamen si superficies est irregularis / videlicet partim plana /et partim conuexa/vel concaua/in eo facies distorta apparet propter irregularem reflexionem a superficiei diuersitate. ¶ In omni superficie reflexionis quatuor puncta principaliter cõsiderãt:vcz cẽtrũ /visus/pũct⁹ appẽsus/termin⁹ axis.i. perpendicularis ductia centro visus i speculũ:z pũct⁹ reflexionis:z quẽadmodũ in vocib⁹ z sonis formatis in vallibus aut edificijs nouis/q̃ latera loci pcutiẽtes versus locũ formationis sonoꝝ reflectũt .vñ qñqꝫ i talib⁹ locis iterũ audimus qõ diximus :ita z res nobis a tergo stãtes in speculo aqueo/vitreo/ferreo/vel marmoreo videre possum⁹/nõ qdẽ q̃ imago illa quã videm⁹ sit in speculo:sz in oculo reflexine tñ. ¶ Tertia pars perspectiue est de radijs fractis:per hos radios fractos videmus qñ res est oculo faciliter obiecta:sed medio alteri⁹ diaphanitatis cũ medio illo in quo est oculus:et sic fractio radij in ipa cõtingit tãtũ superficie medij secũdi:tũc em̃ mediũ densius radios visuales aliqualiter reflectere nititur :non tñ oino eos reflectit /nec oino eos directe icedere pmittit:vñ fit q̃ pcedũt medio modo inter directos et reflexos:ideo dicuntur fracti:fracta enim visio fit in occursu medij secundi:quia cũ corpus visibile est in medio rariore/radij eius directe incedant vsqꝫ ad introitus medij densioris / vbi propter resistentiã radij laterales incipiunt accedere ad radium medium centralem:qui dicitur radius perpendicularis:et ita recedunt ab incessu recto:et franguntur:et sic visio propter hos radios facta multas recipit varietates:nam anguli fractionis diuersificantur secundũ diuersitatem declinationis/et differentiam diaphanitatis secundi medij:vnde res intra aquã/vel trans vitrum vise sunt maiores/z pro pinquiores/q̃ in aere puro:et in simili distantia apparent:hac de causa contingit res aliquas videri per radios fractos/quas per rectos impossibile est eas ad oculum pertingere. ¶ Varias et multas esse intẽtiones visibiles/et quasdã primario /et secundario scire oportet/primarie siquidem sunt.22. visu comprehensibiles:videlicet color/lux /distantia/situs/magnitudo/corporeitas /figura/motus/continuatio/discretio/vel separatio/numerus/quies/asperitas/lenitas/diaphanitas/similitudo/vmbra/obscuritas/pulchritudo /turpitudo/spissitudo/diuersitas. hec sunt principales intentiões/secundarie sunt q̃ ab illis continentur : sicut ordinatio sub situ collocatur :et scriptura siue sculptura sub ordinatione: et figura /rectitudo/et curuitas sub figura : amplius multitudo et paucitas sub numero :equalitas et augmentũ sub similitudine et diuersitate :alacritas et risus et huiusmodi comprehendi possunt sub figura :et sic de alijs multis / que principaliter mouent visum/seu vt proprie loquar/ad que visus ordinatur sunt lux et color /quibus species et similitudines rerum multiplicantur in medio: et ad oculũ trahũtur virtute attractiua et visitiua:z tale mediũ ꝯtinuũ est necessariũ:ex eo/q; potẽtia visiua absqꝫ medio attigere nõ põt suũ obiectũ:qñ si posset: oporteret q̃ essentia obiecti oculis inexisteret :aut qõ potẽtia exteri⁹ essentialr mitterek ad obiectũ :z sic opz q̃ hẽat quãtitatẽ /alr nõ haberet cũ q̃ multiplicaret q̃ntitatẽ vsqꝫ ad termios visibiles:zcũ suo colore naturali attigit alios colores. ¶ Et nota q̃ nõ mõ potẽtia visiua ab obligs speculis/z diuersimode ꝯpositis tortuosas/z difformes erbaurit figuras:sed z etiã aliqñ per viã nigromantie

Deradijs fractis tertia pspectiue.

apparentes/et non existentes attingit visibilitates:quas nigromantici faciunt apparere:vt vidimus pluribus experientijs:et per talem modum illudunt sensus hominum:z hoc facere possunt constringendo demones per virtutem qui in verbis consistit:vt habeant accipere influentias oppositas/quas corpora celestia influunt:et eas sensibus hominum representare/vz similitudines influentiarum libre z martis contra arietem z iouem/quando sunt supra situm nostrū in quo sumus/libra et marte existentibus supra antipodes:z illas similitudines nostris sensibus representant:cum quibus sensus hominum illudunt:z per consequens hominum imaginationem: que contrarias figuras recipit per colorem obiectatum visui infecto:sicut si demon acciperet vmbram serpentis de situ in quo habitant antipodes:et ipsaz nobis representaret in palea:filo/aut ligno z sic de pluribus alijs/que fieri possunt modo predicto:vz mediante nigromātia.plures sunt alie facultates phibite:iccirco recuso eas tractare:vt sunt chiomātia/chiromātia/astrogolomātia/cosmomātia/sternomātia/alectromātia/pyromātia/alphitomātia/aleuromātia/chritomātia/hydromātia/geomātia ꝛc.

De septē artib⁹ mechanicis.

Artes mechanice tamen pretereunde non sunt que in numero septem assignantur:vz agricultura/lanificiuz/venatio/fabrica/architectura/medicina/z nauigatio. ¶Principia agriculture sunt aqua et terra/que se habent vt materia:sol vero vt anima/et finis terminationis sunt partes/quibus terminatur.agricola cōsiderat aratrum/vomerem/ligonem/bouem/rastellum: semen/,tempus seminandi z colligendi/ consiserat etiā genus terre macrum/ pingue/aut mediocre/campestre/aut montanum/cuius finis est vtilitas/voluptasq;:vt possit viuere:et deum intelligere et amare.

De agricultura.

De lanificio.

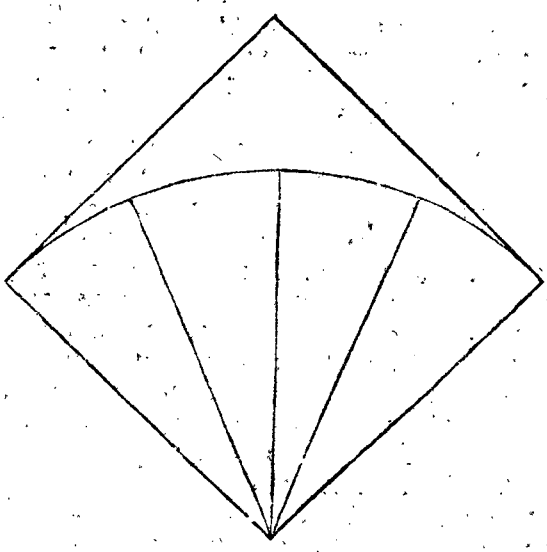
Lanificium continet in se omnes lane inseruientes:vt sunt in primis lanarij/fullones/lanipendie/palliones/petagiarij/cerdones/sericarij/textores/carminatores/sutores et hmōi:et qlibet suā ppriā habet considerationē sicut sutor qui considerat acum/filum/forfices:z pannum/z omnia principia artis:z regule considerantur in qualibet arte mechanica:nam sutor facere debet bonam tunicam ad voluntatem illius cuius est tunica:z magnam in perfectione:z durabilem/et sic de alijs. ¶Venatio et militia seu ars bellica coincidunt:z magnam habent conformitatē:nam bellica ars consistit in armis/z viribus:quibus pugnatur:z in duce/in quo debet esse scientia/auctoritas/peritia/z fortuna et quia militia est habitus/quo miles iuuat principem:vt possit tenere iustitiā: iccirco indiget scientia z prudentia:z ratione finis considerat habere bonum equum/et bene equitare:ensem fortem/z conuenientem/ et hastam/et scutum et modum quomodo suum inimicum possit vincere/et vtilitatem/honorem et bonam famam ex his consequi. ¶Venator considerat vbi/et quando debet venari/quēadmodū z miles suū inimicū aggredi:z ad hoc regrit rethia/laqueos/tela aues/ canes ꝛc. ¶Ars fabrilis est habitus/quo faber suos dirigit actus ad bene operandum:inquantum edificat: et facit bonuz clauum/gladium/ensem ꝛc.et sub hac arte continētur ferrarij/monetales/gemmarij/aurifices/argentarij ꝛc.

De venatiōe z militia.

De architectura.

¶In architectura duo sunt consideranda/dispositio vz/z ordinatio.Dispo

tio est apta rerum collocatio: vt in linographia circini: regule: & vsus in plano &c. Ordinatio est membrorum operis cõmoda ꝓportio: vt venustatio operis in partes: et partiũ ad basim cõmensuratio/decor/emendat⁹ totius operis aspectus: et cõmoda loci dispẽsatio. Medicina operatiua est etiã ars mechanica: & est duplex: ꝙseruatiua/& curatiua: de quibus inferi⁹ dicetur. Nauigatio est ars qua naute sciũt ire per mare: et oritur a geometria (vt vult doctor noster in arte magna) loco/motu/et tempore mediantibus: nam nauis in vno tempore est in vno loco: et in alio tempore in altero loco: quoniam geometria et cetere artes descendunt ab ista arte generali: et per consequens ars nauigandi. De nauigatione.

¶ Est hic nauis in igressu maris.

Anc figuram declarat doctor noster in arte magna modo q sequit. suppono q in illo loco / i quo sunt q̃tuor anguli acuti/ sit trãsmontana ꝛ portꝰ nauis: ꝛ q ibi fit nauis volẽs ire p oriẽtẽ: sed vadit p exaloch: et qñ iuerit p q̃tuor miliaria/ ipsa q̃tuor miliaria penes exaloch non valent nisi tria versus orientem. Ratio huius est: qꝛ in duratione motus primo generatur vnitas siue punctus: ꝛ quãdo nauis inuenit per octo miliaria apud exaloch/ ipsa quidem non valent versus orientem nisi ser. Ratio huius est: quia causatur secunda vnitas/ que cum prima causat vnam lineam compositam ex duabus vnitatibus siue punctis. Et quando inuenit nauis plus per quatuor miliaria / causatur tertia vnitas: et sic causatur triangulus per duodecim miliaria/ terquater causatur quadrangulus / quater tria. Et sic ostẽditur per quem modum in motu nauis componitur triangulus et quandrangulus. Per modũ quẽ dedimus de motu nauis per duodecim miliaria/ põt nauta cognoscere q eũdo p exaloch: per centum miliaria deuiatur nauis ab oriente per .25. miliaria / naue amittente in quatuor miliarijs penes exaloch/ vnum miliarium apud orientem/ motu nauis prius existente per punctũ deinde per lineam: ꝛ postmodũ per triangulũ: et post per quadrangulum. Si nauis recedit a portu: ꝛ vult ire versus orientẽ: sed cũ vadit per meridiem: ipsa q dem deuiatur in duplo ab oriente respectu deuiationis quam facit: quando vadit apud exaloch. Ratio huius est: quia exaloch consistit i medio orientis ꝛ meridiei. ¶ Et si nauis vadit per lebeich: sed tamen vult ire penes orientem / causatur deuiatio in triplo. ꝛ si vadit per occidentem/ causat in quadruplo. ¶ Ostẽdimus modũ per quẽ naute possunt arbitrari deuiationẽ loci / ad quẽ intẽdũt ire: ꝛ motus quẽ dedimus ei artis ad cognoscendũ deuiationẽ/ ostendẽdo principia generalia sine quibus nauis non potest esse in motu. Que principia sunt hec: videlicet punctus/ linea/ triangulus/ ꝛ quadrangulus. Et diminutio vnius miliarij quatuor miliariorum penes exaloch et duorum octo miliariorum/ penes meridiẽ: et sic de alijs. ¶ Modo intendimꝰ dare doctrinã et artẽ / per quas naute sciãt cognoscere in quo loco maris est nauis: ꝛ hoc intẽdimꝰ exẽplificare/ ostẽdẽdo q̃tum distat vnꝰ mõs ab altero. ¶ Suppono q sit vnꝰ mõs penes oriẽtẽ lõge a portu/ in quo assistit nauis p. 4. miliaria: q vocet l. talis mõs: ꝛ q sit alter mõs apud exaloch/ distãs a portu p. 4. miliaria: ꝛ q ille mons vocetur m. ꝛ q sit alter mõs vsus meridiẽ/ distãs a portu p. 4. miliaria/ ꝛ q ille mõs vocet n. ¶ Alteriꝰ suppono/ q sit aliꝰ mõs penes meridiem distãs a portu per .8. miliaria: et q vocetur o. modo queritur/ q̃tum distat l. ab m. et ab n. Et q̃tũ distat o. ab l. ꝛ ab m. ¶ Ad primam questionem et secundam respondemus sic. ¶ Figura habet quatuor triangulos: vt per se patet: et. 4. et .3. componunt septem: vt triangulus ꝛ quadrangulus habeant compositionem: ꝛ .7. dividũtur in duas partes equales/ qualibet habente .3. miliaria cum dimidio. ¶ Unde sequitur q ab l. vsq; ad n. sunt miliaria .3. et dimidius /m. existente in medio l. et n. Ratione cuius distat l. ab m. per medietatem miliarium .3. ꝛ dimidium. ¶ Ad tertiam questionẽ respondemus sic: de portu vsq; ad o. sunt .8. miliaria. ꝛ ab l. vsq; ad n. 3. et dimidium: vt supra probatum est. et sic multiplicant .11. et dimidium.

Quapropter apparet q̄ l. distat ab o. per. 6. miliaria minus quarta: ⁊ sic soluta est tertia questio. ¶ Ad quartam questionez respondemus sic: de portu vsq̄ ad o. sunt octo miliaria minus quarta: ⁊ sic sequitur q̄ m. distat ab o. per medietatem decem miliariorū minus quarta/que sunt. 5. miliaria minus octaua: et sic soluta est quarta questio. ¶ Secundū q̄ data est ars ad cognoscendum distantias existentes inter l. m. n. ⁊ o. montiū per miliaria supradicta: sic potes cognoscere distātias aliorum mōtium per miliaria supradicta/multiplicando miliaria per triangulos ⁊ quadrangulos. ¶ Quoniam sicut arithmeticus multiplicat numerum/numerando ter tria/⁊ quater quattuor: sic nauta potest facere simili modo. ¶ Declaratum est ergo per quez modū possunt cognoscere naute in quo loco maris est nauis/arbitrando distantias penes transmontanā ad orientem meridiem atq̄ occidentem exaloch/lebeich/maistre et grech/respectu loci maris in quo consistit nauis. Et ista doctrina est facilis/brevis/⁊ valde vtilis/⁊ generalis/⁊ particularibus applicabilis ¶ Per regulam g. ⁊ per subiectum elementatiue cognoscitur/ q̄ si motus oritur ab oriente/ipse habet maiorez inclinationem penes exaloch q̄ penes grecum. ¶ Exaloch enim est humidus et calidus. ¶ Grecus autez frigidus et humidus/qui causatur a transmontana. ¶ Item si ventus dependet ab exaloch/ipse habet maiorem declinationem penes orientem/q̄ ad meridiē: eo q̄ meridies ē calid⁹ ⁊ sicc⁹: et sic de alijs suo modo pōt dici. ¶ Adhuc nauta debet considerare qualitates aeris. Nam si aer est grossus ⁊ frigidus/iam significatum est q̄ ventus oritur a transmontana. Si autez aer fuerit tenuis et humidus/signatum est q̄ ventus egreditur ab oriente: sed si aer est humidus et subtilis/signatuz est q̄ ventus exit a meridie. Si vero aer est siccus ⁊ frigidus/iam signatur/ q̄ ventus procedit ab occidente. ¶ Nubes secundū colores quos habent signant ventos: sicut nubes rubea signat orientalem ventum et si habuerit colorem aureum/signat ventum meridianum: ⁊ si habuerit colorē album/signat ventum septētrionalem: et si habuerit colorem nigrum/signat ventum occidentalem. ¶ Nubes vero quandoq̄ est composita ex pluribus coloribus: et tunc signat mixtionem ventorum: et secundum q̄ est magis de vno colore q̄ de alio/signat magis vnum ventum/q̄ alium. ¶ Pluuia quidem secundum illam partem egreditur/a qua ventum illius signat. Et sic de coruscationibus ⁊ tonitruo suo modo potest dici. ¶ Fauonius aque maris motum ventorum circularem signat/vento habente talem assituationem: sicut limax siue testudo habet. Qui quidem ventus est assituatus circulariter vt aqua maris ascēdat: sicut facit pulvis subtilis super terram. ¶ Adhuc fibulonus sicut est coloratus/proprium ventum signat: sicut in nubibus dictum est. ¶ De transmotana et ferro non oportet loqui: nam de illis experientiam habemus: neq̄ hic est causa querenda quare attrahit ferrum. Non enim hic est suus locus: sed potiꝰ in naturalibus habet locum: naturali quidem competit ista petere et inquirere Dum intellectus considerat qō supradictum est de nauigatione/gaudet: q̄ valde de nauigationis doctrina habituatus est.

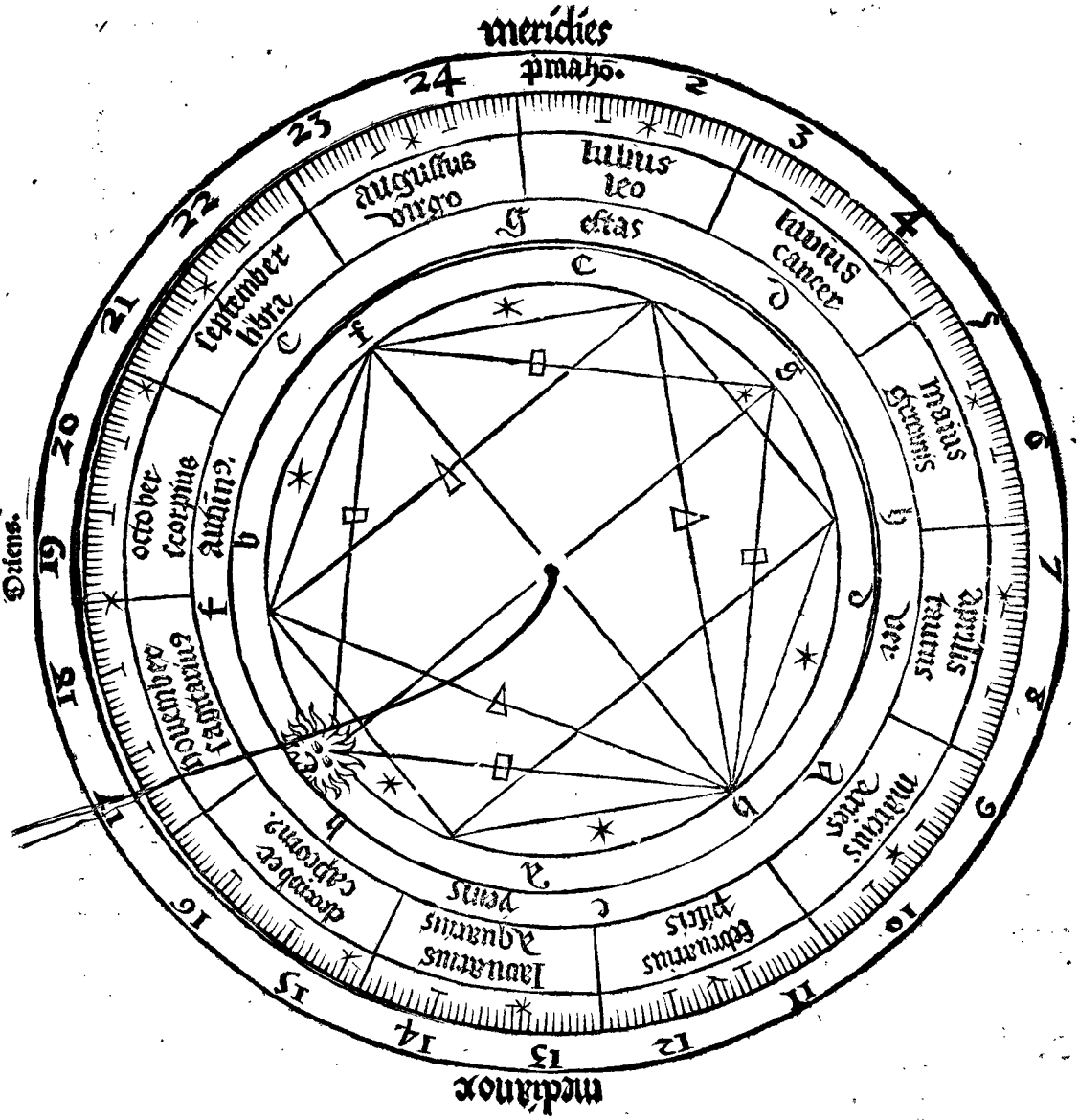
De cõsideratiõe medicoꝝ

Dictum est in superioribꝰ/ꝙ deus creauerat hoiem iustuz/ rectuz/ad beatitudinẽ/ꝛ vitam:ꝛ non ad mortem: sed propter peccatum deuiatus fuit a tali fine: iccirco natura humana que tota erat in primo parẽte infecta fuit: et per consequens quantũ ad primos parẽtes/ꝛ eorũ posteriozitatẽ infectioni/ pene miserie/pluribus doloribus vsqꝫ ad mortẽ inclusiue/ꝛ etiã cupiditatibus inozdinatis/ꝛ ignoratie subiugata/ꝛ subiecta existit/rõne cuiꝰ opꝰ ẽ duplici medicina: vna q̃ ad corpꝰ/ꝛ alia q̃ ad aiaz. de pria dicemꝰ prio. Pro cuiꝰ euidẽtia ẽ notãdũ/ꝙ maioꝛ gñatio tẽperamẽti ꝛ itẽperamẽti dat i humano corpore/ꝙ i aliq̃ alio corpore:ꝛ ꝓpter maiꝰ temperamentuz est nobiliꝛ creatura ceteris: per intẽperamentum vero reuelatur originale peccatum:ꝛ manifestatur post eius mortem: quoniam ex ipso corpore aliqua bona opera sequi nõ possunt: quemadmodum ex aliꝭ corporibus /que faciunt ad opus hominis iuuamenta:ꝛ licet medicina generalius habeat subiectuz/ꝙ fit corpus humanũ: eo qꝛ non modo cõsiderare põt sanitatẽ/ꝛ egritudinẽ/seu lapsum in aliꝭ animalibus: vt patet i falconibus/quibus homines medicinã administrant: sed etiam arboribus/ꝛ plantis/qua scultores per diuersas medicinas restaurãt/ꝛ conseruant: tamen quia corpus humanum est nobilius oĩbus aliꝭ/ꝛ finis ad quod cetera ordinantur: ideo ipsum est principaliter a medico intentum: a quo medicina originez trahit ꝛ pro suo subiecto adequato ipsum corpus humanum egrotabile inquantũ sanabile assignat: ad quod oẽs veritates illius habitus attributionez ꝛ ordinẽ habent/eas virtualiter in se continens: quas in esse cognito producit: ꝛ qꝛ professionis nostre non est de medicina tractare: ideo solum damus modũ ipsam applicãdi ad hãc artẽ gñalẽ/ad quã oẽs scie ꝛ facultates gñaliꝛ applicari pñt: ꝓ quẽ q dẽ modũ vnusqsqꝫ pueniret̃ verã notitiã totiꝰ medicine poterit. Medicina ipmis cõcernit sanitatẽ/ꝛ egritudinẽ: vt tactũ ẽ i eiꝰ subiecto ꝛ vtrũqꝫ ẽ accidẽtale: ꝛ qꝛ vt habeꝭ i de sensu ꝛ sensato/ naturalis nõ sumit cõsiderationẽ suam ab his que sunt de consideratione medicine: sed medicus incipit ex eis/que sunt de cõsideratione naturalis: qua de re necesse est scire ordinem ꝛ proportionem rerum naturaliũ/de quibus in precedẽtibus satis large loquuti sumus: ideo sanitas corporis humani consideratur predicto modo/prout proportio illa que est inter quatuoꝛ elementa/ex quibus materia corporis humani constat: ꝛ proportio que est inter eandem materiam/ꝛ formas ipsam (ordine naturali supradicto) contrahentes conseruatur tãdiu/ꝙ diu permanet/ sanitatẽ cõseruari necesse est: infirmitas veroꝛ ex disproportione predictoꝝ ꝛ eoꝝ lapsu causatur: ꝛ sic medicus inquirit in predictis talem proportionem/ꝛ causam eius: ꝛ inuenit eam per artem /sic ꝛ disproportio eoꝝ/ꝛ infirmitas: ex qua disproportione causatur inueniri põt: cum contrariozum (per Aristotelem) eadem sit disciplina. et ex secundo de anima. non solum scimus scientia/sed etiam anima: ꝛ etiam non solum sanamur sanitate: sed etiam corpore. ex quibus patet/ꝙ sanitas nil aliud est ꝙ similitudo predicte proportionis: ꝛ infirmitas similitudo disproportiõis ideo medicus postꝙ habet causas proportiõis/inuestigare dz cãs disproportionis ꝛ lapsus: ꝛ hoc fieri potest per artem/modo qui sequitur. In primis inqui-

rat medicus per cameram d i k. in quarta figura principia primitiua in medicina :ꝛ quomodo ſe habent ad omnia inferiora:ꝛ inueniet in predicta camera/ꝙ elemẽtatiua cõſtat ex qua tuor elemẽtis:que ſunt primitiua principia in medicina ſcõm eorum qualitates:ꝛ ipſa elementatiua habet duplicem modum eſſendi :obiectiuũ vcz/ꝛ ſubiectiuũ/in eſſe obiectiuo eſt equaliter gradata ex predictis quatuor elementis ſimplicibus (vt predictum eſt)ꝛ quia ab equali proportione/vt inquit Ariſtoteles non ſequitur actio/nec paſſio :ideo eſt ingenerabilis ꝛ incorruptibilis(vt vult idem Ariſtoteles)ꝛ ſic inuenit medicus quod eſt dabile equale pondus. In eſſe autez ſubiectiuo dupliciter/aut in qualibet ſphera:ꝛ ſic elementa ſunt in ea inequaliter gradata quo ad qualitates :quia ſubſtãtia non ſuſcipit magis/neꝙ minus. Ariſtoteles in predicamẽtis.nam vnunqꝙ in ſua ſphera habet predominium ratione proprietatis loci :vt ignis ſub cõcauitate lune:ꝛ cetera ſunt in eſſe remiſſo :ꝛ ſic de aliis in ſuis ſpheris :hñt etiã alium modum eſſendi in elementatis/que generantur ꝛ corrumpuntur in predictis tribus ſpheris:ideo medicus inueſtigat talem modum in eis: ꝛ preſertim in homine: circa quem principaliter verſatur eius intentio:ꝛ inuenit per cameram e i k.modum quem habent in homine: tamen quia medicus ſecundum Ariſtotelem primo metaphyſices non ſanat hominem in communi :ſed ſocratẽ vel platonem ꝛ c.ideo talẽ modum eſſendi inueſtigat in homine ſingulari/quem curare intendit:vel eius ſanitatem conſeruare:ꝛ per regulã d e g .debet videre cuius qualitatis ꝛ complexionis ſit proprie/ꝛ appropriate:nam ignorata qualitate ſeu complexione/neceſſe eſt medicinam curatiuam/aut conſeruatiuam ignorare:opus eſt ergo in primis cognoſcere complexionem:ꝛ hoc fieri poteſt pluribus modis:primo inueſtigando eius interiorem natiuitatem/que fuit in illo inſtanti introductionis anime rationalis in corpus diſpoſitum per agentia naturalia ad recipiendum ipſam animam:in quo quidez inſtanti regnauit ſpecialis influentia coadiuuans/gratia cuius ignis habuit predominium:vt in cholerico:vel aer:vt in ſanguineo/aut aqua:vt in phlegmatico:ſeu terra/vt in melancholico:ꝛ non debet querere natiuitatẽ carnalem ꝛ ſenſualem/que in lucem venit/niſi per ipſam venire poſſet in notitiam prime et vere natiuitatis:quod videtur impoſſibile:cum talis ſit irregularis:ergo nimirum ſi aſtrologi ꝛ medici errãt multotiens in eorum iudicijs:poteſt tamen inueſtigari alio modo:naz in cõceptiõe crura mulieris dolẽt :ceſſat mẽſtruũ fluere:ꝛ plura alia ſigna ſunt i viro ꝛ muliere(recuſo tamen illa narrare)per que quis poteſt peruenire in veraz notitiam predicte natiuitatis :legitur etiam complexio in phiſionomia hominum: ꝛ in actibus eorum:vt patet de cholericis/qui leuiter mouentur :ꝛ volunt dominari alijs/quemadmodum ignis:ꝛ ſanguinei ſunt alacres/ꝛ curiales/ꝛ ioculatores/ꝛ c.phlegmatici piſcatores ꝛc.melancholici vero fabri ꝛc.cognoſcitur tamen verior modo complexio in febricitantibus .¶ Pro cuius euidentia eſt notandum/quod corpus humanum conſtitutum ex quatuor elementis gubernatur a corporib⁹ ſupracelestib⁹/ideo vt inquit Ariſtoteles metheororũ primo/oportet hunc mundum eſſe continuum corporibus celeſtibus:ꝛ ſic corpus humanũ ab eis ſecundũ diuerſos eorum aſpectus regi:ꝛ tales aſpect⁹ (vt dictũ ẽ)

variantur ꝑm duos motus primi mobilis/vez ab oriente in occidētē:ducendo se cum alios orbes:ꝛ in vigintiquatuor horis cursum suuz facit:planete vero motu naturali mouentur ab occidente in orientem:ꝛ sic ex diuersa eorum obuiatione/ac diuerso aspectu diuersi generantur effectus in his inferioribus: oportet ergo ꝙ medicus habeat cognitionem omnium supradictorum:aliter non poterit nisi a casu sanitatem alicuius procurare:ꝛ quia predicta quatuor elementa sunt in continuo motu:ꝛ diuersificātur eorum operationes ꝛ effectus a diuersis aspectibus/rōne cui⁹ diuersi sunt appetitus sani ꝛ infirmi/ꝛ diuerse circunstantie sanitatum ꝛ infirmitatum:sicut febris/pulsus/vrine ꝛc. ¶Alteri⁹ est notandum/ꝙ scōm istum motum continuum in die naturali vnumqōꝫ elementum habet suam regionem:nam ignis habet tres horas ante meridiem/ꝛ tres post meridiem:terra habet tres ante occasum solis:ꝛ tres post. aqua habet tres horas ante mediam noctem:ꝛ tres post.aer habet tres horas ante diez ꝛ tres post.ꝛ sic febricitat cholericus in meridie:ꝛ est sanus in media nocte:ꝛ melācholicus febricitat in occasu solis:ꝛ est sanus in aurora diei.phlegmaticus febricitat in media nocte:ꝛ est sanus in meridie.sanguineus febricitat in aurora diei:ꝛ est sanus in occasu'. legitur etiam complexio in vrina sana:ꝛ licet communiter talis dicatur subrufa/seu aurea:tamen variatur quodammodo secundum diuersas complexiones:vt in cholerico est subtilis ꝛ lucida/in sanguineo est bene aurea:ex eo/qz est melior cōplexio/ꝑ aliꝙ alia:ac etiā qz est corp⁹ diaphanum aptum recipere omnes colores:vt patet de cristallo/aut vitro:in phlegmatico declinat vrina ad albedinem:ex eo/quia est sua proprietas:nam frigiditas per Aristotelem est mater albedinis.in melancholico vero declinat ad nigredinē quodam modo:ꝛ hec omnia indicat elementatiua per i.designata. ¶Habita noticia complexionis cuiuslibet/ꝛ sanitatis secundum iusticiam distributiuam:inuestiganda est in predictis cameris infirmitas:cum contrariorum eadem sit disciplina:ac etiam in sequentibus/vez e f g.f g h.ꝛ g h i.in vltima camera vez g h i.inuestigatur primo ꝑ h.quia videt medicus in homine egrotāte virtutem vegetatiuam debilitatam i suis potentijs:qm̄ non habet appetitum dispositum:sed indicat id quod est dulce amarum:deficiunt etiam digestiua et expulsiua:sed hoc esse non posset/nisi elementatiua sibi deficeret:ꝛ talis defect⁹ puenit aut ratione repletionis:quoniaz repletio impedit predictum motum elementorum::aut ratione alicuius vulneris:quia propter vulnus perdit continuatiōez/quam partes substātie habent adinuicem:ꝛ complexiōes elementorū per loca transire non possunt/per que transire solebant:hac de re causatur dolor ꝛ sic conqueritur sensitiua designata per g.ꝛ appetitus ꝛ instinctus clamāt per dolorem:ꝛ causa illius doloris est vegetatiua/que actus suos exercere non potest:ꝛ eius causa est elementatiua/que motum continuum habere non potest: nam vt dictū est in supioribus/quatuor elemēta in corpore humano habent motum/quodlibet in sua regione:ꝛ sic in vigintiquatuor horis ipsum motū implēt ꝛ si ꝑdictas regiones medicus bene scit/poterit causam morbi inuenire/ꝛ medicinam congruam patienti administrare:ꝛ ad hoc cognoscēdum ꝓsentem figuram hic ponimus.

meridies
primo.
Julius leo
estas
Augustus virgo
September libra
October scorpius
Nouember sagittarius
December capricornus
Januarius aquarius
Februarius pisces
Martius aries
Aprilis taurus
Maius gemini
Junius cancer
Occidens.
Oriens.
meridies

De medicina.

MEdicus cauſam huius inueſtigare dz: et ſi in aſtrologia expertus non ſit: ad hoc cōponat vnā figurā ex duobus circulis conſtitutam: quorū vnus alium contineat: maior autez circulus motum ſignificat octaue ſpere: minor vero motum ſeptem planetarū: ꝛ ratio hui⁹ erit: nam ab oriente in occidētem mouet ipe maior: ꝛ minor circulus / ecōtrario vez ab occidente in orientem: et ꝑm iſtos duos mot⁹ eſt motus corporis humani naturaliter / et elementaliter cōſtitutus: eo qꝛ corpora inferiora ſunt elementaliter / et naturaliter ſub ſuperioribus conſtituta: ideirco qꝛ iſti duo circuli per eoꝝ motus adinuicem ſibi obuiant: mixtionem ſiue compoſitionē in inferioꝝ cauſant: quilibet aūt iſtoꝝ circulorum in ſe cōtinet octo domos: que quatuor cauſant regiones. Eſt tamen notandū / qꝛ in qualibet domo ſunt due litere: ꝛ quelibet litera ſuū hz ſignificatū: nam A. aerē ſignificat. B ignez. C. terram. ꝛ D. aquam. E humidū et calidū. F calidū ꝛ ſiccū. G. ſiccū ꝛ frigidū. H frigidū ꝛ humidū. ꝓdicte regiones ſunt ver / eſtas / autūn⁹ ꝛ hyems: ꝛ ꝓdicte ſe ſunt octo / ꝑm qꝛ octo ſunt dom⁹ i ābob⁹ circulis exiſtēte minori ſub maiori. et prima regio que vocatur / ſe extendit ab A. circuli ſuperioris: et E. circuli inferioris / que primam faciunt domū vſqꝫ ad B. circuli ſuperioris / et F. circuli inferioris: et huic regioni correſpondent tria ſigna ſita in maiori circulo: quibus correſpōdent tres mēſes ſupra: ꝛ cuilibet ſigno correſpondent triginta gradus: ꝛ ſic in tota illa regione ſunt tria ſigna / vez aries / thaurus / et gemini / et tres menſe / ſcilicet Mars / Aprilis / et Maius / et .xc. gradus / qui in circunferentia circuli maioris debent poni: et eq̄liter diſtantes mēſurari: vel. 91. dies / ꝛ .7. hore cum dimidia preciſe. Et nota / qꝛ ſol eſt in ariete decimaoctaua Martij: ꝛ in thauro decimaſeptia Aprilis. In gemini vero decimaoctaua Maij: et i bis trib⁹ menſibus regnat aer et ſanguis: et ſuum vigorem et dominium habet in oriente a medio martij vſqꝫ ad medū iunij. Scōa regio vocat eſtas: ꝛ eſt de b. circuli maioris: ꝛ f. circuli minoris / vſqꝫ ad c. circuli maioris / ꝛ g. circuli minoris: huic regioi correſpōdēt tria ſigna ſita i maiori circulo (quēadmodū in pria regiōe dictū ē) quibus correſpōdēt tres mēſes: ꝛ cuilibet ſigno correſpōdēt .30. grad⁹: ꝛ ſic in tota illa regione ſunt tria ſigna / vez cācer / leo / ꝛ virgo: ꝛ tres mēſes / ſcz Junius / Julius / ꝛ Auguſtus: ꝛ .xc. gradus / q̄ in circunferētia circuli maioris vt in pria regiōe ſucceſſiue ꝛ equal⁹ diſtātes ponunt: vel. 91. dies / ꝛ ſeptē hore ꝓcise cū dimidia. Sol eſt in cācro. 18. Junij. ꝛ in leone. 19. Julij: ꝛ in vgine. 18. Auguſti: ꝛ i bis trib⁹ menſib⁹ regnat ignis / ꝛ cholera in meridie a medio Junij vſqꝫ ad mediū ſeptembris. Tertia regio vocat autūnus: ꝛ durat de domo c g. vſqꝫ ad domū d h. hec regio conſtat ex trib⁹ ſignis / ꝛ trib⁹ menſib⁹ eis correſpōdentib⁹ (vt de ſuperioꝝ dictū ē) ꝛ qōlibet ſignū hz .30. gradus: ꝛ ſic in tota regiōe ſunt .90. grad⁹: ſigna ſūt libra / ſcorpio / ꝛ ſagittarius. mēſes ſūt ſeptēber / october / ꝛ nouēber / ſolē i libra. 18. ſeptēbris: ꝛ i ſcorpiōe. 19. octobris: ꝛ i ſagittario. 17. nouēbris: ꝛ i bis trib⁹ mēſib⁹ regnat terra: melācholia i occidēte a medio ſeptēbris vſqꝫ ad mediū decēbris. q̄rta ꝛ vltia regio icipit a domo d h. ꝛ ſe extēdit vſqꝫ ad domū a e. ꝛ vocat hyēs: i q̄ ēt ſūt tria ſigna: vez capcorn⁹ / aq̄ri⁹ / ꝛ piſces: ꝛ tres mēſes / vez decēber / januari⁹ / ꝛ februari⁹: ꝛ .90. grad⁹ i circūferētia circuli maioris ſuccedētes ꝓdictis: ꝛ

De prima regione.

De ſecūda regione.

De tertia regione.

De q̄rta regione.

eſt ſol.19.decẽbris in capricorno: ⁊ eſt ſolſtitiũ hiemale/cui correſpondet diametraliter i oppoſito ſolſtitiũ eſtiuale: ⁊ dr ẽt eqnoctiũ: qr dies ⁊ noctes tũc ſũt equales: et.18.ianuarij ſol eſt in aquario: ⁊.17.februarij in piſce. predicte quatuor regiones cauſant annũ: ⁊ ſol in vno anno diſcurrit oia p̃dicta: vltra circulũ maiorẽ mobilez deſcribi tz circulus immobilis/in quo ponant p̃dicte regiones ⁊ horę diei naturalis/que ſunt in numero vigintiquatuor equal'r diſtãtes/ĩcipiẽdo a meridie yſq; ad eundẽ regrediẽdo meridiem: et deſcribantur etiam in eodẽ circulo tẽpora/vz oriens/meridies/occidẽs/ſeptentrio. ¶Conſtructa figura modo predicto/inueſtigande ſunt in ea regiones ⁊ cauſe ſanitatis ⁊ infirmitatis hoc modo qui ſequit.in ipſa figura fiunt ſeptem circulationes/que cauſant ſeptem dies in ſeptimana: ⁊ ſunt cauſate a ſeptem planetis. Prima circulatio fit aſcẽdendo. Domus de e.circuli minoris yſq; ad domũ de a.circuli maioris: et ſic de b.ad c. ⁊ f.ad b. ⁊ c.ad f. ⁊ g.ad c. ⁊ d.ad g. ⁊ b.ad d. ⁊ a.ad b. ⁊ quod eſt ſcom nos aſcenſio/eſt ſcom antipodes deſcẽſio/ ⁊ ecõtrario. Dom⁹ de a e.eſt regio ſana: eo qr e.eſt humidũ ⁊ calidũ. Et domus de b f.eſt regio ſana: eo qr f.eſt calidũ et ſiccũ. Et dom⁹ de c g.eſt regio ſana: eo qr g.eſt frigidũ ⁊ ſiccũ. Et domus de d h.eſt regio ſana: eo qr h.eſt frigidũ ⁊ humidũ. ¶In iſtis quatuor domib⁹ cõſiſtit ſanitas: eo qr in qualibet vna litera cõcordat cũ alia p qualitates/ſcõz qꝫ in alphabeto eſt ſignificatũ: regiones vero de b e.c f.d g.a h.ſunt in parte ſane/ ⁊ in pte infirme: ſane quidẽ inquãtũ litere concordant: infirme vero inquãtũ diſcordãt: ſicut in domo de b e.in qua cõcordãt b e.p caliditatẽ: ⁊ diſcordãt p humiditatẽ/ ⁊ ſiccitatẽ: et qr pl⁹ ſunt due caliditates p cõcordiã/ qꝫ humiditas ⁊ ſiccitas p cõtrarietatẽ: ideo dom⁹ ſeu regio de b e.eſt magis ſana/ qꝫ infirma: ⁊ quia ignis ẽ p ſe calidus: ⁊ aer p accidẽs: eſt eñ ignis in tali domo dñs: ⁊ aer ſubdit⁹: ⁊ qr ignis eſt ficcus: ⁊ ſiccitas cũ caliditate/ q̃ eſt qualitas ignis/ q; eſt in iſta domo dñs: ideo ſiccitas in tali domo eſt domicella: ⁊ humiditas ancilla. Domus vero de c f.eſt in pte ſana: ⁊ in pte infirma: ſana ꝓpter duas ſiccitates/ que cõcordãt: infirma ꝓpter caliditatẽ ⁊ frigiditatẽ/ que diſcordant: ⁊ ſic terra p ſiccitatẽ eſt regina: et qr frigiditas cõcordat cũ ſiccitate eſt frigiditas domicella: ⁊ caliditas in tali domo ancilla. Domus de d g.eſt in pte ſana/ ⁊ in parte infirma: ſana quidẽ ex parte duaꝝ frigiditatũ: ĩfirma ex pte humiditatis ⁊ ſiccitatis: ⁊ ſic aq̃ eſt regina: humiditas vero domicella: ⁊ ſiccitas ancilla. Per p̃dictam circulationẽ ⁊ regionẽ domoruz eſt cauſata prima ſanitas in corpore humano: ⁊ eſt actu: vt ptz ſenſui: ⁊ qr infirmitas non eſt ita magna ſicut ſanitas/ in ipa regione: ideo eſt in ipſa inſenſibilis: ⁊ ſua ſenſibilitas non eſt: ideo non eſt ibi actu/ ſed potentia. ¶Prima domus iſtius circulationis eſt de a b.ſecunda de e f.ꝛc. vt patet in figura voluendo circulum minorem/ et maiorem/ ponendo b.ſub a. ⁊ f.ſub e. ⁊ ſic de alijs. Dom⁹ de a b.eſt in parte ſana/ et in parte infirma/ ſana per duas caliditates/ ſcz per b. ⁊ p a. ⁊ adhuc magis ſana per b. quia per ſe calida/ qꝫ per a. que eſt per accidens calida: et quia ſiccitas b. appropriata vincit a. ſeipſaz communicando ei ſuam caliditatem propriam: et ſic eſt in ipſa domo ſiccitas domicella: et humiditas ancilla: ⁊ caliditas regina. ¶In domo e f.eſt f. dominus/ et e. ſubditus: quia p duas caliditates/ ſcz per vnam propriam per f. ⁊ aliam appropriatam per e. ⁊ qr

De ſecunda circulatiõe.

proprium plus dicit/q̄ appropriatū/est siccitas domicella:z humiditas ancilla:z sic domicella z ancilla causant in ipsa domo infirmitatē per ꝛtrarietatē:z caliditas ignis z caliditas aeris causant sanitatem per concordantiam siue per proprium et appropriatum. Jn domo de b c.est c.dominus:z b.subditus:eo quia c. causat siccitatem in b.z b.causat nihil in c.z sic siccitas est regina:z qz frigiditas causat seipsam in c.z c.vincit b. est frigiditas domicella/z caliditas ancilla: supposito tamen q̄ c.sit in sua regione:quoniam in meridie b.est regina. Jn domo f g.g.vincit f.per duas siccitates:vnam propriam/et aliam appropriatam:z frigiditas est domicella/z caliditas ancilla. Jn domo c d.vincit d/c. eo quia d. est per se frigidum:et c.per accidens:vnde sequitur q̄ humiditas est domicella: z siccitas ancilla. Jn domo gb.vincit b/g.eo quia b.est per se frigidum:et g. per accidens:z sic b.est dominus per duas frigiditates:z humiditas domicella:et siccitas ancilla. Jn domo a d.a.est dominus:z d.subditus:et p ꝓpriam humiditatez et d.per appropriatā:et caliditas est domicella/z frigiditas ancilla. ¶Prima domus tertie circulationis est de a f.c e.ꝛc. Jn domo a f.f.est dominus/et a subditus:et ratio est:quia f.est calida per se:et a.per accidens:et sic sequitur/q̄ siccitas est domicella/eo quia conuenit cum frigiditate/que est caliditas actiua:z humiditas ancilla:eo quia conuenit cum a.tamen a.non est multum subditus eo quia est in sua regione f.vero non. Jn domo c e.sunt equaliter contraria:et secundum q̄ e.est in sua regione/z c.in regione de e.est e.dominus c.vero subditus. Jn domo b g. est b.dominus g.subditus:eo quia g.est peregrinus. Jn domo d f.est aliqualis contrarietas per caliditatem/et frigiditatem/humiditatez z siccitatem:veruntamen quia f.est in regione sua/d.vero non:ideo f. est dominus/d.vero subditus:z frigiditas non est multum domicella:nec̄ humiditas ancilla. Jn domo c b.c.est dominus/et b.subditus:quia c.est per seipsum siccū in sua regione:et b.est peregrinum/et frigiditas est domicella:humiditas vero ancilla. Jn domo a g.equaliter est contrarietas per humiditatem et siccitatem et caliditatem et frigiditatem:sed g.est dominus/eo quia est in sua regione/a.vero non:et sic frigiditas non est multum domicella:nec caliditas ancilla. Jn domo d e.est e.dominus naturaliter:sed inquantum peregrinus non:eo quia habet humiditatem propriaz/d.vero per accidens. Jn domo b h.est equaliter contrarietas per frigiditatem/caliditatem/humiditatem/z siccitatem:sed quia b. est in sua regione/b.vero non/h.est dominus/ b.vero seruus:et humiditas nō est multum domicella:nec siccitas ancilla:et hoc quia modicum est suum dominium:quia sequitur proprium regionis. ¶Prima domus quarte circulationis est de a c.secunda de e g.z c.et in dom o a c.est equalis contrarietas per cali. fri.humidum z siccum:sed quia c.non est in sua regione:et a.est in sua regione a.est dominus/c.vero seruus:non tamen multum. Jn domo e g.est equalis contrarietas per cali.frigi.humi.z sicc.tamē quia e.est in sua regione:est e.dominꝰ: et g.seruus:non tamen multum. Jn domo b d.est equalis contrarietas per cali. frigi.humi.z sicc.sed quia b.est in sua regione/b.est dominus:et d.seruus:et siccitas domicella:z humiditas ancilla. Jn domo a c.est equalis contrarietas per cali.frigi.humi.et sic.sed quia c.est in sua regione/a.vero non/eo quia est stella er-

De tertia circulatione.

De q̄rta circulatione.

rans:est c.dominus/et a.seruus:sed non multum. In domo e g. est equalis contrarietas per humidum/siccum/calidum/et frigi duz:sed quia g.effectus octaue sphere est:z e.Iouis/est g.dominus:z e.seruus:non tamen multū. In domo b d. est equalis contrarietas per calid.frigi.humi.et sic.z per d.tendit ad naturam martis/est d.dominus/b.vero seruus/ratione nobilitatis regionis: tamen dominus et seruus non sunt in magna contrarietate ratione equalis contrarietatis supradicte. In domo f g.est equalis cōtrarietas per cali.frigi.humi.z sicc.sz quia b est de natura cancri:z f.martis/b.est dominus.z f.seruus ratione nobilitatis regionis: tamen dominium z seruitus non sunt in magna quantitate.

¶Prima domus quinte circulationis est de a g.secunda de d e. ꝛc. In domo a g.est equalis contrarietas per humi.z sicc.cali.et frigi.sed quia a.est in sua nobiliori regione/ꝙ g.est a.dominus/et g.seruus:tamen non multum. In domo de d e.est e.dominus per propriam humiditatem/d.vero seruus per appropriatam:caliditas est domicella:et frigiditas ancilla:vt in tertia circulatione dictuz est. In domo b h.est equalis contrarietas per cali.frigi. humi.z sicc.vt in circulatione tertia est ostensum. In domo a f. f.vincit a.vt in tertia circulatione dictum est. In domo c f.est equalis contrarietas:vt dictum est:z c.ratione altioris regionis est dominus:z e.seruus. In domo b g. g.vincit b.vt in tertia est iam dictum. In domo d f.est equalis contrarietas:vt dictum est:sed hoc ratione altioris regionis d.est dominus. In domo c h.vincit c.vt in tertia dictuz est. ¶Prima domus sexte circulationis est de a d.in qua a.vincit d.vt in secunda circulatione ostensum est. In domo e h. e.vincit h.vt in secunda circulatione dictum est In domo a b. b.vincit a.vt in secunda circulatione dictum est. In domo e f. f. vincit e. vt in secunda circulatione dictū est. In domo b c. c.vincit b.vt dictuz est In domo f.g. g.vincit f.vt dictum est. In domo c d.d.vincit c.vt dictum est. In domo g h. h.vincit g .vt in secunda dictum est. ¶Prima domus septime circulationis est de a b.in qua a.vincit b.vt in prima circulatione dictum est. In domo a e. est eqlitas:vt in pria dictū est. In domo b e. b.vincit e.vt dictū est in pria In domo b f.est eqlitas:vt dictū est. In domo c f. c vincit f.vt dictū est. In domo c g.est eqlitas. In domo d g. d.vincit g. In domo d h.est equalitas:vt dictum est. ¶Dictum est de regionibus sanitatis z infirmitatis/extra quas nulla sanitas/aut infirmitas esse potest/eo quia sunt ad omnes regiones generales:at qz corpora celestia non possunt causare sanitatē/nec infirmitatē vltra istas:ideo infirmus si curari debet/est curabilis infra istas:et vigintiquatuor horе dici naturalis motum habere non possunt extra istas:immo quē admodū diaphanū corp⁹ a diuersis colorib⁹ diuersimode colorat:vt aer a luce/z tenebris/z speculū a diuersis figuris/rectis/vez z obliquis:sic predicte regiones a diuersis dispositionibus causatis ab agētibus naturalibus scōm diuersas influctias corporū celestiū sub quib⁹ corp⁹ humanū existit naturaliter:ideo medic⁹ eas tanꝙ speculū corā oculis semp tenere dz:z p̄m iudiciū earū causaz morbi z principium inuestigare:qō fieri pōt p artē:modo qui sequit:naz generaliter/experimētaliterqz quatuor sunt febres generales:vt pz per cameram e fg.z g h i.z h i k. nam per primā scōm qꝙ in hoie quatuor sunt qlitates/qtuor assignant febres/vez 2tinua

De quita circulatiõe.

De sexta circulatione.

De septima circulatione.

De febrib⁹.

cottidiana /tertiana/et quartana: ꝗlibet aũt iſtarũ ſuam hz explicite propriam regionem: ſicut tertiana tractatur per domum b f. Continua per domũ a e. cottidiana p domum d b. quartana per domum c g. dicimus tamen ꝙ poſſibile eſt eſſe de domo b f. continuam et acutã. ¶ Tertiane regio tendit de b f. vſqz ad a e. et c g. et habet vnum triangulum habentẽ duas lineas concordantes: et vnam contrariam: concordantes de b. vſqz ad a. per caliditatem: aliam de b c. per ficcitatem: et aliam de a c. per contrarietatem: et in iſto triangulo b. eſt dñs: ⁊ cauſat tertianã /ſi b. nimis influat caliditatem in a. et minus recipiat ficcitatem ab ipſo c. qm̃ linea de a c. non põt ſuſtentare illam nimiam abundantiam intemperatã: et de ſua ſubſtantialitate alterata eſt in infirmitatez ⁊ corruptionem: et ſic b. eſt cauſa tertiane: et dicitur tertiana /quia in vna die eſt intenſa infirmitas et in ſequenti die eſt extenſa: et ſi b. abundat nimis in a. per caliditatem: tertiana intenſa conſiſtit per caliditatem: et extenſa inſenſibilis per ficcitatem: et ſi multiplicatur tertiana per domum e f. ſequitur duplex tertiana: et tanta poteſt eſſe multiplicatio/ꝙ domus de b f. habebit dominiũ ſuper omnes domos et regiones: nam tertia die mutatur in domũ c g. et quinta die in domuz b f. reuertitur et ideo in quinta die patientem moleſtat fortius/q̃ in tertia: et in nona/q̃ in ſeptima: et in decimatertia/q̃ in vndecima: et ſic de alijs: et intantũ multiplicatur tertiana per domum de b f. quod duplex tertiana in continuam alteratur.

De tertiana.

Si tertiana prima die eſt ſenſibilis in domo de b f. malum ſignum eſt: eo q̃ b. eſt minus fortis contra d. et c. q̃ b. et ſic per ea que dixímus de tertiana data eſt doctrina de regionibus omnium aliarum febrium: tamen ſigillatim de alijs aliquid dicemus per ordinem. Lenta febris continua differt ab acutiſſima in hoc/ quia acutiſſima eſt equaliter in omnibus regionibus ſupra naturalem operationem. Continua vero lenta eſt maior in quibuſdam/q̃ in alijs: ideoqz febris continua acutiſſima ceteris febribus maior exiſtit: tam fortiter enim et tam frequenter ab ea moleſtat natura /ꝙ q̃ſi vincitur in oĩbus regionibus: et ꝙ aia nõ p̃t q̃ſi eſſe corpori formã: eiqz vnita exiſtere: cũ ita ſit ꝙ corpus potẽtijs anime inſtrumentuz eſſe non poſſit: ideoqz fit/vt patientes talem febrem indiſtincte loquantur: vnde ſignificatur ex hoc/ꝙ cum aliquis patiens tertianaz vel cottidianam vane loquitur abſqz cauſa /tunc eſt ſignum trãſmutationis ipſius tertiane vel cottidiane in continuam /vt contra naturam vigorioſius eſſe poſſet.

De febre continualenta ⁊ acutiſſima.

De febre cottidiana.

Cottidiana febris per domum d b. tractatur: et cottidie patientem inuadit: differt enim a duplici tertiana: nam ipſa cottidiana ex phlegmate cauſatur: ex quo duplex tertiana cauſari non poteſt: ac etiam quia ipſa cottidiana fortius diſſoluit materiam: et propter longam continuationem magis contrariat nature. vñ per pulſum /et vrinam/⁊ per diuerſitatem diei ac noctis/que in quatuor partes diuiduntur (vt in precedentibus dictum eſt) et in qualibet ipſarum poteſt videri per quem modum regiões predictas diſcurrat.

De febre q̃rtana.

¶ Quartana febris tractatur per domum c g. ad habendam tñ eius et aliarum febrium perfectam notitiam /recurrendum eſt ad ſcõam figuram artis /vz ad triangulũ viridẽ/rubeũ et croceum: nam principia et cauſe cuiuſlibet morbi inueſtigantur per angulũ principij: vt videbit in capitulo de gradibus elementoꝝ: nã per talez cognitionẽ

reuelatur

reuelatur qualiter gradus quartus qui erat agens per appetitū ꝛ formam corrumpitur:et destruitur propter febrem: et sic sub se alios gradus ordinatos ad vnū finem tenere non potest:propter quod quilibet ipsorum elementorum finē qui sibi conuenit appetit:vnde vnus nō regit :nec ordinatur per alterū: iccirco forma naturalis destruitur:et ipsa elementa absq; aliqua ordinatione miscentur :in qua mixtione et inordinatione causa ipsius reuelatur /que est propter destructionem quarti gradus actualis nobilioris alijs:qui in potētia sub se alios quatuor gradus tenebat:ꝛopatio eoꝝ q̄ erāt in gradu tertio/secūdo/et primo/reduceretur ad finē quarti predicti actualis atq; formalis: cum autem c g. cause sint mortis:ꝛ a e.sint causa vite: et mors et febris simul ꝙuenīāt :et c g.i melācholia a predominio sint: ergo febris causata ex melācholia periculosior/cuiusmodi est febris quartana. ¶Est enim febris quartana in regione c g.tractanda:que de quarto in quartum diem patientem inuadit .in domo c g. gradus quartus simplex naturalis ipsius c.disordinatur propter superfluentiam trium punctorum ipsius c.et triū ipsius d.que quidem puncta materie ipsis c d.subiecte miscentur : que superfluentia in sex punctis predictis comprehendi non potest. et ideo destruit duo puncta ex b. ꝛ vnum ex d. propter destructionem quorum b d.que ex operatione naturali priuantur/materia ipsorum corrumpit/propter quam corruptionem omnes gradus quarti disiunguntur :et appetunt aliam formam esse in materia / quam propter dissolutionem et diuisionem corrumpuntur : ideoq; in die illa generatur / et formatur febris quartana in domo b c. natura quantum potest concordat duo puncta ipsius b.vt materia subiecta ipsi b. duo puncta ipsius c.ordinate recipiat .in domo vero b d. natura ordinat qualiter materia ipsius d.vnum punctum ex ipso b.recipiat temperate: et in materia ipsius d. ordinat natura qualiter sit subiecta ad recipiendum punctum vnum ipsius a.vnde si natura ante quartam diem predictam ordinationem fecisse non possit:tunc influentia ipsorum c d.in die quarta reuertitur:et destruit illud quod natura ꝙtra ipsorum c d.influentiā ordinauerat.vnde cum hoc ita sit per predicta intelligi potest causa propter quam febris quartana de quarto in quartum diem patientem inuadit:et potest etiam cognitio haberi grossicie et subtilitatis elementalis materie:nam vbi materia febris quartane est grossior tardius reuertitur ipsa febris:et illud ideo est:quia natura minus habet spacium atq; tempus in regionibus c b.ꝛ b d.ꝛ a d.quādo vna materia ad transeūdum ī aliam magis repugnat:et ideo demonstratur/ꝙ si ignis in sphera sua esset simplex:non posset per aquam trāsire ipsa existēte corpore simplici in sphera sua neq; etiam ignis cum terra participationem haberet: nec haberet ex quo posset recipere siccitatem eius:nec etiam d c. haberet suam operationem in igne: et illud sequeretur idem in alijs: quemadmodum enim septimana septem diebus suum cursum complet/ita quartana facit cursum suum in quatuor domibus de melancholia contentis:vnde sicut prima dies et octaua sunt principia septimanis: ita c d.sunt quartane principiū:et sicut prima dies fuit ante octauam:ita c. ante d.ad incipiendum quartanā existit:ꝛ illud ideo/quia c.est in gradu quarto ꝛ d.in tertio.Cum igitur hoc ita sit:per hoc haberi potest cognitio/ꝙ quartana

De febre quartana.

incipit in camera c d. et vsq; ad quartū diem vadit ad cameraz a d. z in septima die mutatur in camerā b d. in decima vero die est in camera c b. in decimatertia die reuertitur ad domū c d. z in illa die est fortior/q̄ in precedentibus: quia ipsa domus est cōposita ex c d. ex quibus febris ipsa causatur de numero consequēti: et ex predictis cognosci potest qualiter morbus et natura ī vna die/z in vno pūcto conueniunt ad 2trariādū/et sibi adinuicē pugnandū. Ex quo cognosci pōt dies crisis laudabilis/sine mortis: nam sicut morbus in diebus in quibus est fortior habet maiorem intentionē ad non esse: ita naturam oportet habere maiorē intentionē ad esse illa die/q̄ in aliqua alia die: vnde si natura non vincatur in accessione maiori/et tamen morbus facit in ipsaz maiorē et totā violētiam quā potest: et si vigor nature sit maior/q̄ violentia morbi: tūc non est periculū: ac etiam quando natura totā vim suam contra morbum non ponit: tunc morbus totaz naturā vincere non potest: z illud ideo: quia natura non habet in actu totū vigorem/qui remanet in potentia: ideo morbus et natura tandiu discurrunt per cameras predictas/quousq; contingit/q̄ ambo tā fortiter ponunt vires suas vnū contra alterū/q̄ omnes ipsoꝝ vires in actū deueniunt: et q̄ nihil ex ipsis remanet in potentia: ideo medicus curando patientē discurrere debet per domos predicte figure: z p triangulos huius artis: z totis viribus iuuare naturā/et oēs vires quas habet ī potētia cōseruare: vt nō reducātur in actū/añq̄ illas quas morbus habet in potētia/sed adequādo vires suas actuales viribus actualib⁹ morbi semper remanea t aliqd potentialitatis vltra in ea: nā vires potētiales radix z iuuamē sunt actualib⁹.

De quarta duplici.

¶ Quartana duplex icipit in camera c d. z mutat in camerā b d. z ex b d. reuertit c d. et ideo est peior ī c d. q̄ ī b d. z sic intelligi pōt q̄liter morb⁹ maiores hz vires in actu z in potētia in c d. q̄ ī b d. et natura maiores vires actu in b c. z maiores potētia ī b d. nā inq̄tū morb⁹ maiores vires ō potētia in actū ꝫ naturā deducit: tm̄ natura conat maiores vires de potētia in actuz deducere 2seruādo vires ī actualitate sua: verūtm̄ q; febris ē duplex: iō nā a morbo tā sepe verat: q̄ ppter longā 2tinuationē ei⁹ subiectū corrūpit: z nō pōt bñ ordinationē supradictā ꝫ morbū bēre: illō aūt ppter qō diuersificat q̄rtana simplex a duplici ē: q; media sūt plus mixta/z pata ī q̄rtana duplici/ q̄ ī simplici: q̄ ex quibusdā hūoribꝰ ad alios hūmores fit trāsit⁹: z q; nō hz tm̄ spaciū quiescēdi/neq; ordinādi vires suas ꝫ morbū: iō febris duplex ē: maior z molestior simplici: z quāto est maior/tāto natura maiores vires ī actu/z miores ī potētia habere opz: ppt qō pl⁹ ē parata natura ī duplici/q̄ ī simplici ab ipso morbo deuici/nā eñ 2suat mediū ppt qō c b. fit 2queniūt: z illō idē facit de medio ipoꝝ a d. et de medio c d. morb⁹ vo facit totū ꝫriū illi⁹ qō opat natura: vñ ī destructiōe subiecti qualitatū multiplicat morb⁹: ideoq; in duplici febre humores plus miscent: z diuidūt: q̄ in simplici/miscēt eñ plus: vt possint melius esse cōtrarij: et diuiduntur plus/in quantū materia ipsorum ab essendo subiecta forme corrumpitur.

De vrinis.

De maiorē euidētia febriū z morboꝝ p dictoꝝ videdū ē h̄ loco ō vrinis: z sm̄ q; q̄tuor sūt elemēta/ q̄tuor sūt colores gñales sub qb⁹ 2tinēt potētia plēs 2positi: nā sicut vnū elemētū ī actu 2tinet alia ī potētia: sic rei⁹ color oēs eoꝝ colores: z mixti ī talū q; ex dissolutōe hūoꝝ apparēt ī spāli/ad significādū egritudies pticulares: z q; p vniuersalia pt ad pti-

cularia ꝑdescẽdi:nõ i vniuersali de q̃tuor differẽtijs vrinaꝝ dicẽdũ est: q̃ i q̃tuor domib⁹/seu camerꝫ supdictis relucẽt:vñ est notãdũ:q̃ propri⁹ color est diaphanitas:vt ptz i ipo aere luce illũiato:aut tenebra obscurato.Color vo b.ẽ lux:et rõ hui⁹apparet i hoc:q̃ luce lucificat aerẽ:qõ facere nõ possz/nisi ekt ei⁹color.ẽ autẽ color nigredo:vt pz i vmbra:nã ꝑ ꝑt absentiã lucis aer recipit colorez terrestriũ vaporum existentium in eo .color vo d.est albedo:ptz p liliũ et niuẽ:color aũt i cõpositis est gradatus ꝑm gradationẽ qualitatũ:vt ptz in figura medicine discurrẽdo per oẽs eius circulatiões.et primo p primã:nã dom⁹ de a e. vt dictũ est sanã causat vrinã:qõ legit in ei⁹ colore:nã sicut effectus representat suã causam sic color vrine suam regionem/ et causam: est enim color eius lucidus et aureus per colorem ignis et aeris:in quibus neqz aque colorez:neqz terre apparent ratione distantie/quam hz dom⁹ de a e.a domo de c g.sibi opposita:sed si per infirmitatẽ alterata est illa dom⁹ex ꝑdominio sanguinis:vez a e.qõ cognoscit in colore:recipit enim colorẽ sanguinis:et sic vrina est rubea ꝛ spissa in substãtia : et qz a.est cõtra c.nõ põt c.esse subiectum ad representandum splendorem b.nec b.potest manifestare nigredinẽ c.ideoqz in rubedine demonstrat a.in colore/ ꝛ in materia :et b.demõstrat i mã tñ:vñ si hoc bñ itelligat:itelligit q̃ a sub se hz b.inquã tũ in vrina per colorem et materiam demonstrat:et b.demõstratur solũ p materiã ex dñio a b.causata :manifestat b.in materia et virtute /d.vero demonstratur ibi solum in materia/que quidem materia est spissa:et est subiectũ ipi a. ideoqz talis vrina rubea est et spissa.Ex quo intelligitur/qualiter elementa diuersificantur in materia et virtute: quanto enim vrina magis rubea est et spissa/ plus continet de materia cuiuslibet elemẽti: verũtamen a b.sunt ibi in virtute maiori q̃ c d.et infirmus faciens talẽ vrinã curari debet cum subtili materia /et multiplicatione virtutis c d.in ꝓnatione enim operationis c b.destruit eorum virtus: ꝛ in destructione virtutis corrumpitur materia:ex quo potest intelligi/q̃ quanto materia est spissior /tanto magis cordis motio impeditur:et etiam virt⁹ operatiua ipsorum a e.ideoqz per phlebotomiã minui dz materia:vt nõ cesset motus:per quẽ a b.virtutẽ operatiuam habent :per quam virtutem remaneat virtus/operatiua ipsor c d.et nõ turberis in hoc:vez q̃ aliq̃ regionẽ p domo/ꝛ camerã p domor regiõe qõ idẽ est accepim⁹.Itẽ aliq̃ a p e.ꝛ b.loco f.ꝛ c.loco g.ꝛ d.loco b.ideoqz fit /qz tunc solũ qualitates ꝓprias accipimus /et non a ꝓpria tas:ideo reuertendo ad ꝓpositz/domus b e.signat vrinam lucidam/aureaz /in pte intẽsam :ꝛ vmbrosam rõne terre infundẽtis m b.ficcitatẽ suã : cũ qua ignis colorat diaphanitatẽ vrine infirmantis:qz diaphanitas est ancilla : ꝛ nigredo domicella:ꝛ luciditas regia.in domo b f.est vrina ifirma ꝓpter abundantiam ficci.et cali.et luciditas est multũ intẽsa:eo qz diaphanitas recipit vmbram terre pro nigredine:domus tamen sana est per regionem quo ad se:sed si per nimiam choleram erit alterata vrina sana in infirmam facit colorem clarum/sicut si cuz albo misceret croceum colorem . In domo c f. est infirmitas : vt dictum est in pria circulatione: ꝛ si ut domus est infirma :ita et in vrina appparet : quoniam aqua vincit terram cum frigiditate :et terra vincit ignem cum ficcitate :sed per accidens ratione infirmitatis sequitur alteratio in contrarium per nimiaz abũdantiam/quaz hz b.in ipsa domo expellẽdo cũ caliditate frigiditatẽ:ꝛ cũ ficcitate

ficcitatē/humiditatē:ꝛ ſic vrina remanet nō multū clara/nec aurea: ſz ꝗtra albedinē nigra/extra diaphanitatē ſpiſſa. Jn domo c g. eſt vrina nigra ꝓpter terrā ſz p albedinē clara: ſz qꝛ terra eſt regina/nigredo ꝫ albedinē: cū albedo ꝛ nigredo ꝫ̄ ſint colores: ſz ſi hec albedo hz magnā cōcordātiā cū diaphanitate regnat hic nus color i ipa domo: cōpoſit⁹ ex albedine ꝛ nigredine: eo qꝛ cū diaphanitate cō cordātiā hz. Jn domo d g. ē vrina alba p aquā/nigra p terrā: ꝛ ſic ſeqꝫ color hic nus multū itēſ⁹: ſz qꝛ diaphanitas hz cōcordātiā cū albedine/ꝛ cū luce: albedo vi cit nigredinē cū ipis tū nō oīmode: qꝛ nigredo cū luciditate ꝗcordiā hz p ficcitatē Jn domo d b. eſt vrina alba/ꝛ clara p aquā/ꝛ p aerē: ſz ſi p ifirmitatē eſt alterata abūdat nigredo ꝫ albedinem; cū luciditate ꝛ ficcitate ꝫ̄ humiditatē inumbrādo diaphanitatē. Jn domo a h. a. regnat p humiditatē: ꝛ patiť h. p frigiditatē: eo qꝛ a. agit i h. ꝛ nō ecōꝛio: ſz alterať dom⁹ p ifirmitatē: colores c ꝛ f. itrāt domū colorādo: ꝛ vrina ē ꝗfuſa ex ꝫ̄riis: q̄ cōtraria cognoſcunť p colores bonos interpolatos. Sicut dixim⁹ de vrinis p pmā circulationē dici ꝑt p alias ſuo mō: tū ad maiorē eaꝝ euidētiā vlteri⁹ dicēdū ē de ipis i ſpāli.

De vrinis in ſpeciali.

¶ Jaz ſupi⁹ dictū ē de vrina ſignificāte dñiuz ſanguinis: nūc videam⁹ de vrina ſignificāte dominiū cholere: nā ſicut p tactū pulſus pñt cognoſci duo humores/q p duas diuerſas pcuſſiones q̄s pulſus facit in digitis demōſtranť: ita in febre tertiana ſimplici ignis ꝛ terra ſuos colores demōſtrāt i vrina: nā i eo q̄ vrina ē clara/ꝛ rubea demoſtrať ignem magnam claritatē habere: q̄ quidē claritas demoſtrať i nigredine terre/ſcōm q̄ videri pōt i igne/q ex lapide ignito i obſcuritate excudiť/i qua obſcuritate ipſe ignis meli⁹ q̄ alibi ſuā claritatē demōſtrat: ex quo reuelať ſecretuz coloris ignis ꝛ terre/vez q̄ ignis hz claritatē: ꝛ terra nigredinē. color aūt rube⁹ in vrina apparens demoſtrat ſanguinē/q cōuenit cū aere: q qdē aer in ſanguinis colore demōſtrať: aqua vō demoſtrať in materia: ſicut cōtingit i vino/i quo multa eſt aqua ꝓpter quā multitudinē color vini ad colorē albū declinat: ꝛ ſicut quatuor elementa in ſuis opatiōibus demōſtranť: ſic ꝛ in vrina opatiōes eoruz p colores p̄dictos: quāto aūt color rube⁹ maior ē vrina/tāto minor eſt ibi claritas/rōnō iō/ qꝛ ſubiectū ipſi⁹ c. forti⁹ impleť materia: ideo ignis nō hz in quo tā fortiter ſuā claritatē manifeſtare poſſit/nec terra nigredinē/q̄ in claritate ignea: ꝓpter qō in vrina ſpiſſa ꝛ rubea ſignificať magis eſſe de corrupta materia/q̄ in vrina rubea ſimplici ꝛ clara: de ipſis eīm quatuor elemētis demōſtratio habeť p eoꝝ opatiōes: ꝛ ad hoc neceſſari⁹ eſt triangulus viridis: in quo diuerſificantur/cōcordātur/ꝛ cōtrariantť ipſoꝝ operatiōes/quēadmodū h. in medicina in qua ipm h. eſt in quarto gradu demōſtratur per ſaporē: ita in vrina demoſtrať per colorē/de vrina ſignificante dominiū p blegmatis. Jn vrina cauſata ex dominio d a. latet color b c. ſic eſt alba/ꝛ ſpiſſa: cū in parte cōtineat aliqd rubedinis in ſimilitudinē loture carnis crude. Si vero ſit alba ꝛ ſpiſſa abſq; participatiōe alicui⁹ coloris alterius demoſtrať tūc d. plurimū abūdare: ſi aūt ſit alba ꝛ ſpiſſa ad nigredinē trahens: tunc d. cū c. cōuenit in materia: ꝛ cū a. diſcōuenit in virtute: ꝛ quāto fortiꝰ/manifeſtat illō qō p ſuam actionem ſequiť/q̄ illō qō p ſuā paſſionem: p colorem vero cōpoſitū ex multa albedine ꝛ pauca rubedine: ꝛ per colorem compoſitū ex multa albedine ꝛ nigredine pauca poteſt cognoſci d. qō ſe habet cuz a. contra

b.qz a c.cõuenit cũ b.ꝑpter quã cõuenientiã d.eſt ꝛtra c.qñ oſtendit rubedinẽ:et eſt ꝛtra a.qñ oſtendit nigredinẽ.Ex his põt intelligi/qualr ꝓ c a.põt quis exiſtere cũ d.ꝛtra d.cauſando in vrina rubedinẽ ſine albedine/ aut claritatẽ ꝛ citrinitatẽ abſq; nigredine:ꝛ qualiter etiã cura fieri dz ꝑ ſimile:ꝛ ꝑ cõtrariũ:ꝑ ſimile eñ inquãtũ b.cõuenit cũ c a.ꝛ c a.cũ d.ꝑ ꝛtrariũ aũt.inquãtũ b.ꝑ mediũ põt obſtare ipſi d/cõcordãdo ſe cũ c a.vt ꝑ cõcordãtiã ipoꝝ d a/c.poſſit deſtruere.De vrina ſignificãte dominiũ melãcholie.vrina melãcholie ſignificãs dominiũ eſt alba/ꝛclara:alba ꝑpter d.clara vero eſt/qz aqua cõtinetur per terrã:que eſt vas ei ſiccũ :vt a.i aqua mortificet:ꝛſic põt intelligi qualiter terra cõtinet aquã cõtra a.ſicut eñ ſol illuminãdo aerẽ diẽ formatiꝛita ꝛcordantib9 ſe c d.in materia/ nor formatur/ que in colore eſt nigra/groſſiciem habẽs:ex quo manifeſtaꝫ methaphorice in dolore cõſilij in vrina que nigra eſt:ꝛ ſpiſſa/que nigredo ita ꝑpter multitudinẽ materie terreſtris ꝛ aque quẽadmodũ cholera manifeſtaꝫ ꝑpter multitudinẽ ſplendoris ignei.vnde ſi hoc intelligiꝫ a medico:ꝛ velit recte curare ipm infirmum: opz ipm implere virtutẽ b a.per ſubtilẽ materiã ipſoꝝ b a.vt ipoꝝ virt9 in groſſam materiã ipoꝝ c d.poſſit intrare.multotiẽs aũt ꝛtingit ꝙ in vrina ꝑpter accidẽtia aliqua veritas egritudinis non demonſtratur: ideo recurrere dz ad pulſum/ ad colorem facieiꝛ oculorum infirmi:ꝛ etiam ad diſpoſitionem ꝛ colorem totius corporis:necnon ad oia alia ſigna/que poſſunt ſubtiliter perſcrutari

Species pulſuũ i gñali ſunt quatuor/ad demõſtrãdũ operationẽ quatuor elemẽtoꝝ.opatio in corde icipit qõ mittit ipa quatuor elemẽta ꝑ oẽs ptes corporis/ dãdo maxime ipſis partibus b.cã fortificãdi i ipis naturalẽ calorẽ:ꝛ ſeruãdo ac retinẽdo ſibi d. ne maxima abundantia ipſi9 .a.ibi exiſtẽtis ipſum cor poſſit deſtruere. ¶ Qñ b c.dñanꝫ in corpore aliq̃/pulſus ipſius facit in oĩb9 quatuor digitis tãgẽtib9 ipſum duos ictus/ꝛ illud ideo/qz i cõpoſitione cholere exiſtũt a ꝑ dominio ipa b c.quoꝝ quodlibet facit ictũ vnũ:vn9 vero ictus ꝓcedit alterum et vnus eſt maior altero:ꝛ vnus non percutit in loco in quo percutit alter:maior eñ eſt ꝓcuſſio ipſius b.et ante fit/q̃ ꝓcuſſio ipſius c.ambevero ipſe percuſſiones immediate et ſubito fiunt/vna poſt aliam:et ſunt acutiores et velociores/et etiã cum maiori vacuitate arterie/q̃ ꝓcuſſione facte in pulſu corporis aliarum complexionum:ꝑ motionẽ eñ cordis b.dat ꝓcuſſionẽ vnã ipſi a vt tráſeat ad d.a vo facit vnã ꝓcuſſionẽ ipi d.vt vſq; ad ipz poſſit tráſire b.ꝛ d.facit vnã ꝓcuſſionẽ ꝫ c.vt tráſeat ad b/c.vo dat vnã ꝓcuſſionẽ ipſi b.vt ibi ponat d.vñ ex oĩb9 iſtis ꝓcuſſionib9 nõ ſentiũtur niſi ſolũmodo due ſupradicte:videlicet b c.et hoc ideo:qz ſunt maiores ꝓcuſſiões aliꝫs in ipa cholera:ſcõm eñ q̃ cor magis indiget d.ad refrigerandũ b.ꝓparat ꝓcuſſiones ꝓdictas:vnde per frequentiam et velocitatem percuſſionum /et per triangulos ſecunde figure artis poteſt haberi cognitio certa de pulſu:et qñ vrina ſignificat calorem in maxima actione exiſtere:ꝛ tñ pulſus eſt debilis:tunc ſignificaꝫ/q̃ cor q̃ſi ſuã virtutẽ et ſuas vires amiſit:ꝛ q̃ b c. deſtruxerũt ſubiecta a d.cũ eñ aliqs febrẽ patiꝫ tertianã/tã ſepe tráſeũt a d.per b c.q̃ b.corrumpit materiam ipſius d.ꝛ d.corrũpit materiam ipſius b.ꝛ a.corrumpit materiã c.et c.corrũpit materiam a.et ꝓpter corruptionẽ materie corrumpit

De pulſibus

De pulſu ſignificãte dominiũ cholere.

tur forma: et sic punctum septimum ipsius b. in ipsa materia aliã formam appetit: vt ordinate et sine obstaculo sub se possit alia puncta tenere: verumtamen si punctum simplex cõtra morbũ bz potẽtiã: tũc tã sepe potit vna litera ꝫ aliam/ quouscz quelibet suã virtutẽ recuperat qualibet fortificãte materiam suam p

De pulsu significante dominum sanguinis. pcussionẽ suã/ac etiã pcussionẽ alterius. ¶ Pulsus hominis sanguinei est magnus est plen⁹: et suauis: et facit duas percussiones/ vna enim est propter a. alia vero propter b. et propter spissitudinem materie percussiones ipse non possunt esse tam veloces/ nec tã frequẽtes/ quẽadmodũ in pulsu hois cholerici: iõcz morbus causat⁹ ex sanguĩe nõ ẽ i tpe tã breui curabilis/ sicut morb⁹ causat⁹ ex cholera nec etiã destruit tã cito subiectũ suũ/ sicut cholera. pcussio aũt facta ab ipso a. est

De pulsu significante dominiũ pblegmatis. maior/ ꝙ pcussio ipsius b. verũtñ pcussio b. ẽ acutior/ ꝙ pcussio a. ¶ Pblegma est fortius ꝓpter d. ꝙ ꝓpter a. cũ ita sit/ ꝙ d. sit in ipso in gradu quarto: et a. nõ sit nisi in tertio: et ideo d. in pulsu hois pblegmatici facit maiorẽ percussionem/ et pleniorẽ/ ac duriorẽ/ ꝙ a. percussiões vero d a. non sunt ita veloces/ nec ita frequẽtes/ sicut pcussiões a b. et illud iõ: qz materia est põderosior et spissior in pulsu hois pblegmatici/ cꝫ sanguinei. ¶ Melãcholia cũ dñat/ facit i pulsu duas pcussiones sensibiles: maior enim percussio est ex c. et minor ex d. et percussio ipsi⁹ c. est acutior/ durior/ et prior/ ꝙ percussio d. pcussiones vo c d. sunt frequẽtiores/ ꝙ

De pulsu significãte dominiũ melancholie. percussiones a b. in corpore sanguineo: sunt autem tardiores et rariores/ ꝙ percussiões ipsius cholere: ꝑm regulã et dispositionem eoz que diximus de pulsu hominis cholerici põt intelligi de pulsibus aliarũ cõplexionum/ ꝑm ꝙ suis qualitatibus conuenit: sed tñ adhuc pro maiori eorum euidentia volumus in speciali de ipsis determinare sequẽdo regiones/ et domos positas in figura medicine/ et

De pulsibus i speciali ꝑm regiões figure medicine. hoc in quatuor predictis febribus. ¶ Pulsus tertiane bz illas quatuor regiones/ quas habet ipsamet tertiana: et qz ignis superabundat in forma: et bz minus comparatiue de materia: quam alia elementa causat pulsum velociorem/ breuiorem: et magis acutum/ ꝙ alia elementa: et est durus per siccitatem: acutus per caliditatem: et habet duos motus/ vnum influxiuum tendentem ad manũ: et alium refluxiuum tendentem ad cubitum: influxiuus est maior: eo qz sua causa est caliditas/ reflexiuus vero minor: eo quia sua causa est siccitas. in ipso eodẽ pulsu sunt alij duo mot⁹: vnus per humiditatem: ali⁹ p frigiditatem: sed sunt insensibiles: et si habẽt fortitudinẽ aliqualẽ: explanant angulũ acutum: et mollificant in pte duriciẽ pulsus: et significant sanitatem: et si hoc nõ fuerit/ malum signum est. ¶ Pulsus causatus per continuã febrem est ex parte aeris: et

De pulsu causato p febrez continuam. bz illas regiones ꝙs bz cõtinua: et bz motũ plenum/ longum/ mollem/ habẽtem angulũ obtusum plenum b. vt patet in capitulo de pulsu pblegmatis: et rõ huius est: qz aer est impletiu⁹: et mollis contra duriciem terre: et est tardus respectu motus in genere: et si est cõposit⁹ ex pulsu tertiane de seipso nõ est bonũ signum: nec malũ/ tñ si nimis tendit ad compositionem ignis et terre: malum est signum ratione abũdãtie et cõcordantie iter ignẽ et terrã ꝫ domũ d b. ¶ Pulsus pblegma

De pulsu pblegmatico tis bz illas regiones/ quas bz pblegma: et est tardus ratione grauitatis aque/ et terre: et est plen⁹: qz pblegma humidũ est: et est gracilis: qz aqua restrictiua est: et facit angulũ obtusum/ et longũ ꝫ angulum pulsus cholere: eo qz aqua est cõtra

ignē. ¶Pulsus quartane que est de genere melācholie hz tot regiões :quot hz febris cōtinua :qz durat su⁹ mot⁹:ꝛ est gracilis p aquā:ꝛ long⁹ per terrā: que est euacuatiua ifundēdo suā siccitatē igni :vt habeat materiā cū q̄ sit diffusiuus et disgregatiuus:ꝛ suus angulus ē obtusus ꝛ dur⁹:et p p̄dicta p̄t medic⁹ habere noticiā de pulsu simplici vel cōposito/supposito tñ q̄ habeat noticiā de oībus ꝑm q̄ in capitulo circulationū in figura medicine dictū est. ¶Digestiua fit i domo sana :indigestiua vero i infirma:in domo vo sana sicut in domo a e. p humidum ꝛ calidū regnātib⁹ ꝫ domū c g.sed si dom⁹ c g.intrat domū a e/c.alterat a. ꝛ g e.et digestiua de a e.est ancilla in sua domo:ꝛ p q̄s indigestiua fit p domū de c g.sicut dom⁹ de d h.calida p domū de b f.et sic medic⁹ dz q̄seruare digestiões impediēdo/ q̄ vna dom⁹ nō itret aliā domū p modū q̄rietatis:sed per modū cōcordātie. ¶Dolors causē duobus modis fiūt:et ad istos duos modos q̄currūt oēs dom⁹ talis circulatiōis. ¶Prim⁹ mod⁹ ē respectu repletōis/q̄ repletio impedit de motū mot⁹ vni⁹ ad aliā:ꝛ sic clamāt p dolorē istinct⁹ ꝛ appetit⁹ naturales/ sicut in domo de a e.ē alteratio p dc mū de c g.qz clamat a e.significatiuo mō p dolorē/sicut hō clamās adiutoriū p timorē:ꝛ sic medic⁹ dz aperire pozes:vt mot⁹ nō fit impedit⁹. Scōs mod⁹ ē p scissionē circuli/destruēdo q̄tinuatiōez mot⁹ p vulnera siue ict⁹:ꝛ ista cura ptinet ad chirurgicū q̄fūgēdo ptē cū pte/vnā ptē in aliam attrahēdo p q̄cordiā qualitatū q̄rietatē removēdo ipediētē cōiunctionē sicut removere domū de c g.a domo a e.multiplicādo calorē in a.ꝫ frigiditatē c g.et humiditatē ꝫ siccitatē c g.vt reuertat linea q̄tinua i patiēte/p quā trāseāt mot⁹ q̄litatū:et subiecta eoꝝ:ꝛ appetit⁹ nō doleāt:nec instinct⁹:ꝛ ad hoc ꝛ sit a op⁹ est q̄ chirurgic⁹ cognoscat cōpleriões oīm mēbroꝝ hois:put in de q̄sideratiōe p̄hi naturalis superi⁹ deductū ē:nā ex eo qz elemēta p illa loca ppter scissionē aut ictū trāsire nō possūt/iflant ille ptes:ꝛ sūt plene hūoꝝ⁹ idigestis:ꝛ sic depdit digestio et ꝑm appetitū nālē cōq̄rit hūidū radicale de hūido nutrimētali:qđ nō venit/vt venire solebat:nec ei ānli⁹ deservit:et sic petit adiutoriū a chirurgico: vt solidet illa q̄ separata sunt p scissionē /vel ictū expellēdo oēs malos hūoꝛes: et hoc facere poterit cognoscēdo q̄pleriões/ꝛ vtutes rey/p̄ncipiū/augmentū/ statū/ꝛ declinationē/ꝛ oia q̄ ad ip̄m ptinēt ¶Appetit⁹ est potētia gñalis/sub se plures species habēs/sicut appetit⁹ exterīus p regiones domoꝝ:ꝛqz dom⁹ sunt diuerse causant diuersos appetitus: sicut dom⁹ de a e. causat vnū appetitū :et dom⁹ de b e. aliū: ꝛ sic de alīs/qm̄ e.sub a .est in sua regione:ꝛ b.sub e.non:vnde sequit q̄ vnus appetitus est in vna domo :ali⁹ in alia:vñ aliquis appetit⁹ est p delectationem:et ratio huius est:quia est i domo sua : et alius est per modum tristitie et passionis:sicut in domo de b d. in qua dolet d.eo quia est in regione de b ,et appetit esse in domo d b.que est sua regio. Appetituꝝ ꝫ vnus est propter potum: alius propter cibum/alius propter somnum/ alius propter repletionem : alius propter euacuationem:alius propter exercitium / alius propter quietem siue statum : et hoc apparet in conditionibus domorum:sicut in tertia domo significatum est quarte circulationis : in qua ancilla scz humiditas appetit aquam: et domicella scilicet siccitas vinum :et sic de cibo/et alīs suo modo : sed in domo b d. in contrarium habet esse:appetitus participat cū sensitiua forma: et

De pulsu q̄rtarne.

De regionibus digestionum.

De doloꝛib⁹

De appetitu diuersoꝝ appetituum.

imaginatiua: eo quia potentie coniuncte ſunt: ⁊ ſic appetitus diſponit ſpecies potētie ſenſitiue: ⁊ ſenſitiua imaginatiue: ſicut ī domo b d. ī qua ancilla humiditas appetit plātas humidas: ⁊ ſenſ⁹ imaginatiue ſpēs humidas/ ⁊ frigidas: ſicut fontes ⁊ vmbras: vuas/ lactucas/ ⁊ ſic de alijs: ſic calor ē inordinat⁹ ⁊ inaturalis qñq̄: ſicut ī domo b f. ī q̄ abū dat ignis p calidū ⁊ ſiccū: ifirm⁹ appetit vinū ⁊ res calidas ⁊ ſiccas: vt deſtruat ancilla p domicellā: in ꝯtiuz appetit⁹. Jn domo d b. appetit⁹ etiā deſtruit/ quādo claudūtur porti: aut nimis aperiunt: ⁊ ſic ceſſat motus nutrimētalis: ⁊ cōſumit vita.

De humore cholerico.

¶ Pro maiori euidētia ſupradictorū cōſiderā de ſunt q̄tuor cōplexiones ī hoīb⁹/ ex qb⁹ cauſant diuerſi appetit⁹: eſt cholerica cōplexio/ ī q̄ ignis ē a pdñio: ⁊ ꝙ ter terra: ⁊ ſic hō choleric⁹ rōne ignis ē ſuph⁹: ⁊ vult dominari alijs: quē admodū ignis alijs elemētis: iō naturaliter choleric⁹ appetit ſupare/ ⁊ nō ſupari: ⁊ q̄ ſiccitas eſt ꝙ ſecutiua: choleric⁹ etiā eſt melācholicus aliqualit̄: iō cito mouet ad irā: ⁊ eſt valde ſubtilis: ⁊ cito obliuiſcit̄ rōne euacuatiōis terre.

De humore ſanguineo.

¶ Humor ſanguine⁹ cōſiſtit ex aere ⁊ igne: q̄ ſunt nobiliora elementa: ⁊ humor ex ipis p cōſequēs nobilior: ⁊ q̄ aer eſt ſubtilis/ ⁊ repletiu⁹/ nō dimittens aliqd vacui: ⁊ hz optimā formā ſcz igneā: hz magnū appetitū ꝓportionatū: ideo hō ſanguine⁹ eſt guloſus rōne magni appetit⁹: ⁊ p cōſequēs fornicator rōne euacuatiōis terre: ⁊ eſt valde alacer.

De humore pblegmatico

¶ Humor pblegmatic⁹ cōſtat ex frigiditate aque/ q̄ ē valde reſtrictiua: vt ptz in criſtallo ⁊ gelu: ⁊ ex humiditate aeris: q̄ ē repletiu⁹: ideo hō pblegmatic⁹ eſt auarus/ ⁊ guloſus/ ⁊ vagabūd⁹/ ⁊ piger: ⁊ q̄ mulieres multū retinēt de frigiditate: iō naturaliter ſunt tenaces/ ſiue auare/ ⁊ otioſe.

De humore melācholico.

¶ Humor melancholic⁹ cōſtat ex ſiccitate terre/ q̄ modicū hz de forma rōne pōderoſitatis: ac etiā ex frigiditate aque: ideo hō melācholicus eſt valde mobilis: ⁊ infima cogitans/ ⁊ turpitudines/ ⁊ malū: ⁊ cito mouet ad irā ratiōe paruitatis formē: ⁊ tarde hz placitū: ⁊ rōne frigiditatis eſt auar⁹/ ⁊ piger: eo q̄ nō participat cū caliditate.

De gradib⁹ firmitatū.

¶ Anteq̄ medicus accedat ad curandū aliquē patientem: opus habet cognoſcere non modo eius cōplexionē: ⁊ cauſam morbi/ q̄ ex p̄cedētibus haberi poſſunt: ſed etiam gradū infirmitatis: nam interdū dantur medicine cōtrarie diſpoſitioni ſeu cōplexioni hominis in tanto gradu caliditatis vel frigiditatis ⁊c. q̄ ipſum hominē in corruptionem deducunt: iccirco predicta videnda ſunt: ⁊ adnotanda cum maxima diligētia. Ad habendaz enim cognitionem gradus infirmitatis/ ſeu lapſus patientis/ cōſiderandum eſt illud quod in ſuperioribus de cōplexione dictū ē: nam diximus q̄ in die naturali ſunt viginti quatuor hore in quatuor partes diuiſe: ⁊ q̄libet ps appropriata eſt illi elemēto q̄ eſt de cōplexiōe ſua: ſicut triāgul⁹ ī ſua regiōe de mane vſq̄ ad meridiē/ q̄ maxime eſt de cōplexione aeris: ⁊ ille triangulus qui eſt de meridie vſq̄ ad noctē eſt de cōplexione ignis: ⁊ ille qui eſt de occaſu ſolis vſq̄ ad mediā noctē eſt de cōplexione terre: ⁊ ille qui eſt de media nocte vſq̄ ad ortum ſolis eſt de complexione aque: regnat ergo infirmitas ſcōm triangulos antedictos/ ſcōm quos infirmitas incipit: aut finitur in illis quatuor regionibus/ medicus cognoſcere pōt gradum infirmitatis/ veluti ſi febris incipit in prima hora diei/ eſt in primo gradu humiditatis/ ⁊ ſi in ſecūda hora diei: eſt in ſecundo gradu: ⁊ ſi in tertia/ eſt in tertio gradu: ⁊ ſi in quarta/ eſt in quarto gradu: ⁊ hoc ſcōm febrez tertianā/ que po-

De cognitione grad⁹ ifirmitatis.

ſita eſt/inter calidū ⁊ humidū:⁊ ſi febris ſit ꝗtraria ſimplr p choleram ſequit ordinem meridiei vſq; ad occaſum ſolis ſcōm ordinē quē diximus de mane vſq; ad meridiē:⁊ ſi tertiana ſit duplex/ſequit ordinē antedictum duplicē:⁊ ſi cottidiana/ſequit ordinē antedictū tripliciter:⁊ ſic cōtinue ſequit per p̄dictum ordinez per totū circulū:⁊ idē eſt de quartana/ſcōz ꝙ incipit ī ſua regiōe in circulo:⁊ ſic medici poſſunt grad⁹ infirmitatū cognoſcere:⁊ illos cōcordare cū gradib⁹ electuariorū:⁊ talē ordinē medici antiqui nō poſuerūt:eſt etiā alius mod⁹ inueſtigandi p̄dictos gradus infirmitatū/vez ſcōm ordinē ⁊ modū gñatiōis ⁊ corruptiōis cuiuſlibet. ¶ Pro cui⁹ euidētia ē notādū/ꝙ ī hoie cholerico b.p vnū gradū excedit c.⁊ p duos excedit a.⁊ p tres d.ideoꝙ in hoie cholerico partit b.ī quatuor partes:quarū prima exiſtēs ſuprema eſt ī gradu quarto:ſcōa in quātitate equali ipſi c.tertia ps eſt in quātitate equali ipſi a.calefaciēte igne ī gradu ſcōo materiā ſubiectā ipſi a.quarta aūt ē ī quātitate equali ipi d.calefaciēte igne materiā ſubiectā ipſi d.pria em̄ ps ipſi⁹ b.eſt ſimplex:⁊ ē agēs/⁊ nō patiēs:⁊ hz naturalē appetitū ad cōſeruandū ſpēm illius hois cholerici. Jn principio em̄ generatiōis grad⁹ quart⁹ b.generauit vnū ſimplicē punctū:qui gdē punct⁹ deſcēdit(vt ita loquar)ad terrā cā recipiendi punctū vnū ab ipſo c.iō b.p̄ri⁹ recipit ab ipſo c.ſiccitatē/q̄ dat aeri caliditatē:⁊ prius q̄ ſit ꝺ d.ſcōm em̄ rōnem naturalem ignis eſt magis in ſeipſo/q̄ in alio:⁊ illud idē ſequitur de alijs elemētis:iō ꝙ ignis pri⁹ appetit ſibi q̄ alteri:ꝓpter qō in p̄ncipio p̄dicte generatiōis hōis cholerici eſt ipſe ignis in vno pūcto ſimplici:poſtmodū aūt appropinquat terre ex ea recipiēs ſiccitatē(vt dictū ē)qua recepta ſunt ibi duo pūcta:que faciūt lineā/⁊ poſtea appropinquat aeri/cui p̄bet caliditatē:⁊ tūc eſt linea cū latitudine cōſequēter vero gñat quart⁹ p̄ct⁹ ex d.⁊ tūc eſt gñatū ⁊ cōpletū corp⁹ illi⁹ hois cholerici babēs lōgitudinē/latitudinē/⁊ p̄fūditatē. Cū igit hoc ita ſit:ex eo reuelat punctus ſeptimus/qui eſt in gradu quarto potēs/⁊ dñs/atq; rector/ac etiā qui p̄ influentiā ſeptē planetaꝝ mouet alios grad⁹:⁊ ē in tali genito ī principio ad generationē:in fine aūt totū ad corruptionē:vt ptz p triangulū rubeū: nā in angulo p̄cipij apparet quō p regulā k/b eſt p̄cipiū ipſis c a.p modū opatiōis hoc recipiēdo ab ipſo c.⁊ dādo ipſi a.principiū vero ipi⁹ d.exiſtētis in cholerico ſunt c a.⁊ hoc p modum opatiōis ⁊ ſuſtentatiōis:p opatiōez em̄ inquātū a.datur ipſi d.⁊ ab ipo d.recipit c.p ſuſtētationē:qz ipa c a.ipſum d.adiuuāt cōtra b.⁊ qz b.cōuenit cū maioritate in cholerico/inquātū ē ī gradu quarto:iccirco opz ipſum eſſe p̄ncipiū ipſi c.qō nō eſt niſi in gradu tertio:⁊ ipi a.qō eſt in ſcōo:verūtā nō cōuenit ipm eſſe p̄ncipiū ipſi d.nā eſt ei⁹ cōtrariū:cui quidē d.principiū ſunt c a.ſed ſi d.eſſet principiū in cholerico ipi c.tūc mai⁹ eſſet inceptū p min⁹ in maiori:qō eſt b.qō ꝗtrariū eſt minori/qō eſt d.hoc aūt eſt impoſſibile: ergo ⁊c. Scōm aūt ꝙ dictū eſt de gñatiōe ſignificat corruptio:quēadmodū em̄ in appetitu naturali ignis pri⁹ cōuenit cū vno pūcto/q̄ cū alio:ita in corruptiōe incipit pri⁹ corrūpere punctū illi⁹ eleméti cū quo minorē cōuenientiā hz:⁊ ſic gradatī ⁊ quēadmodū exemplificatū eſt in humore cholerico:ita ſuo mōꝺ in alijs exemplificari pōt:⁊ oīa p̄dicta ex figura medicine elici poſſunt. Sicut ſignificauimus in regionibus p̄dicte figure infirmitates generaliter ⁊ ſanitates:ſic medicus pōt

De curis infirmorum.

facere curas gñaliter trib⁹ modis/vez p simile/p ẽriũ/ꝛ per cõpositũ/p similẽ sez si infirmitas est i domo de a e.prime circulatiõis:ꝛ patiẽs est de cõplexione c g. dz dare medic⁹ medicinas de cõpleriõe a e.cõtra regionẽ c g.vt dom⁹ de a e.cõuenientiã habeat sue regiõis:si vero fiat p cõtrariũ /ipa cura dz fieri isto mõ:sez q si infirmitas sit ppter nimiã abũdantiã/sicut sila e.haberẽt nimiã abũdantiã in regiõe i qua sunt:dz medic⁹ multiplicare c g.cũ cibariis /sine electuariis de regione eoꝝ:vt in illa regiõe a e.potestatẽ habere nõ possint trãseũdi ad alias domos ẽnas.Terti⁹ mod⁹ curatiõis est cõpositus de cõueniẽtib⁹ꝛ cõtrariis:sicut si supponaꝯ infirmitas sit pdomũ de b e.prime circulatiõis:ꝛ hoc p nimiã abũdantiã siccitatis:dz medic⁹ administrare p a e.ꝛ p a b.cõtra domũ, b f.ꝛ de e f.ita q in domo de e b.multiplicek domus de a b.cõtra domũ de e f.ꝛ dom⁹ de b b.multiplicek cõtra domũ b f.

De .16. electuariis generalibus.

¶Quatuor sunt el· mẽta/vez a b c d.ꝛ quatuor qualitates/sez e f g h.vt pz in figura medicine:ideo.16.electuaria possunt fieri generaliter isto mõ:sub dñio ignis quatuor sunt species graduãdi.prima sicut piper qõ est calidum in quarto gradu:ꝛ in tertio siccũ/in scõo humidũ:ꝛ in primo frigidũ:in cinamomo ignis est in tertio gradu caloris/ꝛ terra in scõo siccitatis:ꝛ aer in prio humiditatis/ꝛ aqua ingraduata/vez in trib⁹ partib⁹:est alia spes/sicut feniculus in quo ignis est in scõo gradu caliditatis/ꝛ terra in primo siccitatis/ꝛ aer in trib⁹ partibus minutis:ꝛ aqua in duab⁹ est quarta spes:vt anisum/ in q ignis est in primo gradu caliditatis/terra in trib⁹ ptib⁹ minutis/aer in duabus humiditatis/aqua vero in vno minuto vnius gradus.¶Per istas quatuor spes sine plantas pdictas ꝛ p alias similes istis se extẽdit regio ignis:in qua ipse est dñs:ꝛ sicut dixímus de regione b.ita de regione a cd.suo mõ intelligas:pót etiã medic⁹ facere electuariũ de vna planta calida i ꝗrto gradu/ꝛ de alia humida in quarto:ꝛq; b.vincit a.in illo electuario b.erit dñs:a vero subditus:tñ erit domi nũ temperatũ:ꝛ seruitus tẽperata:ꝛ illud electuariũ erit bonũ in domo a b.ratione cõcordãtie inter cali.ꝛ humi.ꝛ erit cura cõtra c d .que causant infirmitatẽ ppter nimiã abũdãtiã/quã habẽt in domo a b.Si in domo de a b.patik a.plus q̃ b.dz medicus facere vnũ electuariũ de vna planta humida in quarto gradu ꝛ de alia q̃ sit calida in tertio:vt quart⁹ gradus reprimat tertiũ/ẽtra a c.dz medicus facere vnũ electuariũ de vna planta humida in quarto/ꝛ de alia calida i secũdo/ꝛ ficca i prio:ꝛ hoc ẽtra domũ b f.ꝛ si ad hoc nõ sufficit:signũ est q̃ b.est nimis fortis/ꝛ tũc medic⁹ dz facere vnũ aliũ electuariũ de vna plãta humida in ꝗrto/ꝛ de alia calida in prio gradata p siccitatẽ:ꝛ dare patiẽti ẽtra domum b f.ꝛ si adhuc remaneat infirmitas:ꝛ b.non est domesticũ/cũ amicitia quã hz cũ a.per caliditatẽ debet medicus miscere illa quatuor electuaria:ꝛ dare patienti :ꝛ tunc erit domestic⁹ b.p siccitatem:ꝛ erit concordantia inter b.ꝛ a.per cali. contra domum de b f.ꝛ si adhuc non valet:debet medicus facere vnum electuariuz de vna planta humida in quarto/ꝛ alia frigida in quarto /multiplicando domum de a k .contra domum de b f.que est in aspectu eius:ꝛ quia a.vincit d.ꝛ d. vincit c. ꝛ c.vincit b.oportet q̃ vincatur per domũ de a b.domus de b f. ꝛ si adhuc nõ valet/debet medicus multiplicare domum de a b.cum quatuor electuariis tali domui pertinentibus:ꝛ dare patienti/tunc vere curabitur :si curabilis est per me

dicinam:nam aliter ſignum eſt mortis/ſicut diximus de quatuor electuarijs de domo a b.⁊ de alijs quatuor de domo a d.ſic fieri pōt de alijs quatuor de domo d c.⁊ de alijs quatuor de domo c b.per iſta autem.xvj.electuaria diſcurrunt alie omnes medicine/que poſſunt eſſe per a b c d.⁊ per e f g b. ¶Item per iſta poteſt homo habere experientiam de gradibus infirmitatuz/⁊ etiam medicinarum in decoctionibus/vez ſi b.⁊ ſic de alijs cauſet infirmitatem quo ad quartum gradum/tertium/ſecundum/aut primum:⁊ ſi infirmitas eſt in quarto gradu ratione b.datur quartus de d.contra b.⁊ſi non valet:addatur quartus de a.vt adiuuetur d.⁊ ſic domus de a b.deſtruit domum de b f.⁊ de hoc data eſt doctrina ſupra:quia iſta.xvj.electuaria debet medicus habere in promptu:vt ſubito infirmitatibus ſuccurrere poſſit:⁊ talis doctrina eſt vtilis/⁊ facilis ſcientibus iſtum libzum.Et quia ſine iſto libzo vel arte non poteſt haberi ſcientia de omnibus ſupradictis/que ars ſine ſcientia theſaurus pauperum vere erit.

De calidis frigidis humidis ⁊ ſiccis in primo gradu. 2.3.⁊.4.

Sequuntur quedaz ex rupe ſciſſa excerpta:⁊ primo de gradibus medicinarum ſimpliciuz:que ſi ponantur in quinta eſſentia/ideſt in aqua ardenti:de qua inferius dicetur/mirabilem eſſentia ipſa tanq̄ celum influet virtutem bis quibus applicabitur. ¶Sunt enim calida in primo gradu/ſecundum quod auctores medicine poſuerunnt.Ex herbis. abſinthium/⁊ borago/fumus terre/altea/eupatoriuz/camomilla/ſticados/ebulus/coriandrum/cuſcute/ozimum/ſpica nardi/⁊ celtica.De ſeminibus.ſemen altee/trifolij/cimini/coriādri/ozimi/cuſcute/attriplicis/rute.Ex floribꝫ.flos narſtici/lilij/croci/camomille/enule campane.De radicibus.radix yreos/ariſtologie vtriuſq̄/agarici.De fructibus.amigdale dulces/mora matura/iuiube/oline mature/ficus/caſtanee/muſa/auellane/caparis/leuiſtici/.corter/pomi citrini. Ex frondibus.folia lauri/gariofilorum.Ex granis.triticum/cicer album/riſum/cicera/orobꝫ/lingua canis/cardamomi/lignum aloes/⁊ cubebe/licorinum.Ex ſuccis ⁊ gummis/lutum/ſarcacola/labdanum/muſcus/ſtorax/ſigia.Ex venis. vitrum.De carnibus.caro porcina/equina/camellina/pullina/byrci/paſſerum iuuenum/columbarum/anatum/anſerū/phaſianorum/piſcium ſalſorum.Si ergo vnius vel pluriz iſtorum quintam eſſentiam cum noſtro celo miſcere volueris:pone ex bis q̄tum volueris in celo tuo:et extrabet ī tribus horis quintaz eſſentiam cum omnibus virtutibus eius/⁊ efficitur celum tuum calidum in primo gradu.O q̄ magna ſcientia eſt iſta/vt ſcias naturas omnium comeſtibiliū:vt intelligas qd debes comedere/qd vitare/qm̄ ſi nimis es frigidꝫ/vtere iſtis q̄ ſunt calida ī pmo gradu.Excepto q̄ debes vitare ea q̄ tibi p laxationez nocēt Intellige quid dicam/caue ne reprobis communices.

¶Scia ad calefaciēdū celū i ſcōo gradu.Si pp infirmitatē ex nimia frigiditate nō ſufficit tibi celū nr̄m in p̄cedēti canone factū calidū ī pmo gradu:extrabe quitā eſſentiā ex bis rebꝫ/q̄ iferiꝰ deſcribunt/q̄ ſūt calide ī ſo gradu.De herbis.poliū amomū/affodillus/paſtinaca/oppoponacum/praſſiuz/centaurea/catapucia/ciperus/ſiſimbrium/menta/anetum/feniculus/aloe.Ex ſeminibus.ſemen apij/dauci/maratri/vrtice/aneti/fenugreci/paſtinace/ſiſimbrij/raffani/croci ortēſis/ī

ceris rubei. Ex floribus. flos croci ortensis. cotille. bulbi. canabi. affodilli Ex radicibus/radix apij/feniculi/capparis. acori. assari. sqlle pastinace. affodilli cipe ri piretri. De lignis. Renbarbarum lignum aloes/ xilobalsamum / ebenū / ga rū/corter thuris/⁊ thamarisci/ gariofilorū Ex frondib⁹. folia citri tamarasis/ ⁊ sene. Ex fructibus nux/muscata/macis/amigdale amare/vue dulces et matu re/vue passule/fistra/fic⁹ sicce/dactyli/ pruna dulcia/⁊ nuces. Ex granis/cātabrū cicer nigrum/lupini. faseoli/asparagi/grana citoniorū. De gūmis ⁊ succis aloe/ balsamū/mel/vinū/mastix/thus/myrrha/bdellium ⁊ lacca. De venis sal. De sup fluitatibus animaliū stercus/vrina/ambra/muscus. Aperias ergo oculos tuos et videas quibus rebus ex his indigebis. ad magnā calefactionē corporis: qm per ea que posita sunt in scientia prima/non vtaris illis/nisi prius scias q̄ sunt venenosa. habeas ergo scientiam: vt efficias celum calidum in secūdo gradu cū omnibus rebus suprascriptis/vel quibusuis ex his.

¶ Scientia. Ad faciendum celum calidum in tertio gradu in casu in quo infirmitas nimia frigiditate vigeret / et indigeres habere celum nostrum in tertio gradu / affige in celo quintam essentiam rerum calidarum in tertio gra du/que inferius describuntur. Ex herbis /enula/siseleos/thimus/Cipnius/Ca medreos: Camepitheos/ysopus: sansuccus / sambucus/mentastrum/ Calamen tum /pulegium/ origanum /porrum: ruta domestica/apium/sinapium. Ex se minibus semen petrosilij ameos dauci cardamomi / cardi / porci / nigelle ci mini/sileris montani/rute domestice /eruce. De floribus flos sambuci squi nanti. Ex radicibus. Radix enule/squinanti /diptami ceparū/porri/ hellebori vtriusq̄/hermodactili /serpentarie /zedoarij/doronici/zz. cētauree. De lignis gē tiana /polipodium/cassia lignea /assarū /turbith/galāga piper longum / cina momi /Costum. Ex foliis. coriandri nucis colequintide labulle. Ex fructibus nux indica catapucia cucumer agrestis colloquitida. de granis liliū pip lōgū/sta phisagria. De gūmis et succis /ysopus cerotū. scamonea. pix liqda. pix greca. gū mi pini. oppoponaci. assarū. serapinū. armoniacū. enforbiū. galbanū. iuniperiq̄ gummi. De venis. magnes sal gemma. vitrum. aspaltum. mumia. De mem bris animalium/castoreū. Cum ergo rebus calidis in tertio gradu cura passio nem tuam quā curare desideras in celo tuo: ⁊ vtere cū extractione quinte essen tie ex rebus que cum expertus fueris/virtutem earum credas.

¶ Ad calefaciendum celum nostrum in quarto gradu revelabo tibi res ca lidas in quarto gradu in summa: vt quintaz essentiā earum in celo tuo affigas cum fuerit necesse. Ex herbis. be sunt calide in quarto gradu. ruta silvestris. na sturtiuz. De seminibus. semen sinapis et nasturcij. ceparum. ruta agrestis. De li gnis. cassia. piretrum. de fructibus anacardi. de granis pip nigrū /bacce lau ri. de venis argentū viuū. sulfur/ calx. sal armoniacū vitrum vel nitrum. es vstū flos eris. et petroleum.

¶ Canon. In extractione quite essentie omniū rex frigidarum in celo nostro et affixione eius in eo. Scientia ergo ī extractiōe quinte essentie a reb⁹ frigidis in primo gradu et affixione earum in celo nostro. Sicut iam dixi tibi quali ter te habeas in extractione quinte essentie a rebus calidis p̄m ordinem eorum

gradū eundem ordinē in extractiōe quite essentie a reb⁹ frigidis tibi pandā. Et prīo ex herbis frigidis in prīo gradu. rhannus/attriplex/mercurialis/herba acetosa/caulis/malua/scariola. Ex seminibus. semen malue/plantaginis/rose/scariole/citruli/melonis/cucurbite. De floribus. flos rosarum/amigdalarum/malorum/citrinorum/ꝛ salicis. De foliis/mirtum/viola. De fructibus. glandes/mirabolani/tamarindi/caro porci/citerni/olina acerba/prūna coctana/pira/ꝛ cerasa. De granis. ordeum/fabe virides/ꝛ sicce/mirtillū ꝛ amidum/milliū/ꝛ pannicum. De fructibus acacia ꝛ acetum. De venis. argētea. de carnibus. Caro porcina/caprina/bouina/ceruina/leporina/asinina/mulina/aprina: caro quoq; piscium recentium. Si enim ex his posueris intra celum nostrum/infrigidabit in primo gradu/ꝛ de tali cibo vti poteris in estate.

¶ Scientia ad affigendū quitā essentiā rerū frigidarū in secundo gradu in celo nostro. Si vero non sufficit tibi celū nostrū in primo gradu frigidum ad nimium calorem extinguendum/affiges in eo. ſ. essen. rerum frigidarum in secundo gradu: quas tibi nomino in hoc loco. Ex herbis/pentafilon/psilium/stringnuz/lactuca domestica/papauer. de seminibus. semē lactuce. De floribus. flos viole/fabe/balaustie. De radicibus. Radix maligranati/cinogloſſe. De foliis. foliū salicis. De fructibus. galanga/mora immatura/sorba/nespila/acetuz/pomi citerni/crisolocāna/psica/cucumer/cucurbite/melones. De granis. berberis/sumach/erulis granati lenioruz. De gummis. dragagāti/gūmi arabici/bāmoniaci de venis ematites/ceruſa/lapis lazuli/litargiriū/alumen/plumbum/vꝛ plume corallus. Cum his ergo reddes celum nostrum: vt in corpore nostro influat frigiditatem. in secundo gradu vtaris sapiēter: vt vites vitanda/maxima scientia tibi data est: vt si nimis es calidus: hic addas que sūt frigida nimis: ꝛ sic tibi nociua vitanda: ꝛ si nimis es calidus/frigidis herbis debes vti.

¶ Scientia ad affigendum. ſ. essentiam. rerū frigidarum in tertio gradu in celo nostro ad influendum maximum frigus in corpore nostro/si fuerit necesse. Tempus est vt reuelem tibi affixionem. ſ. essentie rerum frigidarum in tertio gradu/que sunt iste. Ex herbis. virga pastoris. omnis/sandalli hypoqstidos semperuina/portulaca. De fructibus. poma mandragore. De gummis ꝛ succis. Camphora/sanguis draconis/hypoquistidos. De seminib⁹. sene/iusquiani/papaueris nigri/semen psilii/portulace/succus opij vtriusq;. De venis. anthimoniū gipsum/atramentum/tutia. hec sunt quorum essentie. ſ. affixio in nostro celo reddit ipsum frigidissimum in summo/preterea in quarto gradu nulla res est a philosophis constituta.

¶ Canon ad extrahendum. ſ. essentiam omnium rerum siccarum ad siccitatem influendam in corpore nostro: ꝛ a rebus siccis in primo gradu. Ex herbis. Camomilla/sticados/semperuina/caulis/feniculus. Semina/semē iusquiami fenugreci. De floribus. narasse/camomille/enule. De radicibus. radix yreos/porroruz/zedrar. De frondibus. folia lilij. De fructibus. nux indica/mirabolani/tamarindi: vue passe. Carduus/olive mature ꝛ acerbe/auellane. De granis/ordeū/fabe sicce/cubebe/cardamomum/grana/agmiduz. De gummis ꝛ succis/muscū/carcocola/opium. De venis/bolus/thimolica/argilla. De carnibus. Caro capri

na/bouina/ceruina/leporia/equla/asinina/camodura/vrsina/vitulina/leonina/ bircina/passeris/turturis/perdicis/pauonis/iuuenum colūborū. Ve sunt res quas in celuz nostrum mittes/ vt attrahat ad se.5.essentiā earū:z sic celū influet siccitatem in primo gradu in corpore nostro/cum fuerit necesse.

¶Scientia ad extrahendū.5.essentiā a rebus siccis in scō gradu :z qñ velis vt celū influat siccitatē in corpore nostro in scō gradu/hoc mō extrahes :qñ fuerit tibi necesse. Ve sunt res sicce in scō gradu. Ex herbis absinthiū/fumus terre eupatoriuz/amomū/affodilus/virga pastoris/cētaurea/pētafilon/serigni/cata pucia/cipus/mentastrum/mēta/anetū/porrus/coriandrū/herba acetosa/scario la/cucuste / ozimum / citruli / melones / papauer albū / allia / cucurbita / crocus orientis / z vtraqz spica. Ve seminib⁹/semen apij/dauci/maratri/porri/trifolij/plātaginis/anti/rose/ozimi. Ve floribꝰ.rose/croci orientis /arnogloſſe/ebuli/cimini/affodilli/balaustie. Ve radicibꝰ.radix apij/feniculi/capparis/maligranati/moai/acori/assari/aristologie vtriusqz/squille/affodilli/arnogloſſe/peonie/ ciperi/centauree/agarici. Ve lignis.polipodium/reubarbarum/lignum aloes/ xilobalsamum / cinamomi / omnes sandali /gariofili/corter/z thuris/thamariscus. Ve frondibus.salicisfo lium/mirti/obleandri/serpentarie / lauri / sene/ tamarisci/oliue/coloquintide/citri. Ve fructibus. glandes/mirabolani/citrini/ catapucie/nux muscata/macis/amigdala amara / mora immatura/ ficus/sorba/nespila/corter z acetum/pomi citerni/colloquitida/coctana/pira /castanee/ pinee. Ve granis.riz i/millium/loliū/lupini/orobi/berberis/mirti. Ve gummis z succis.aloe/licium/vinum/mastix/thus/myrrha/hāmoniacuz/sigia/galbanū/ lacca/balsamum/mel. Ve venis . ematites/gipsum/lapis/ lazuli /ceruſa/litargirium/lateres/nitrum/vitrum/corallus/z cassa. Ve carnibus/z superfluitatib⁹ animalium.caro piscium salsorum/muscus/z ambra. Cum bis ergo rebus affiges quintam essentiam in celo nostro/vt influat in nobis siccitatem in secundo gradu/cum fuerit necesse.

¶Scientia ad affigendū quintam essentiam in celo nostro rerum siccarū i tertio gradu. Ex herbis/polipolidiū/siseleos/thim⁹/prassiū/hypericū/camedreos camepiteos/hypoquistidos/sanſucus/calamentum/pulegiuz/ oziganum/eruca domestica/apium z squinantuz. Ve seminibus.semen petro.ameos/ortice/anisi/cardamomi/epithimi/nigelle/cimini/sileris montani/rute domestice/raffani/ eruce. Ve floribus.flos sambuci. Ve radicibus.radix squinanti/caparis/ elebori vtriusqz :hermodactilli/serpētarie/doronici. Ve lignis/gētiana/tapsia/virga pastoris/assaruz/turbith/galange/piper longum/z costum. Ve frōdibus.folia lupuli. Ve fructib⁹.galla/cucum.agreste cappar/lenisticī. Ve granis.bacce lauri staphisagria/sumach. Ve gummis z succis/accatia/scamonea/acetum/z omne piper serapinum.oppoponac.assa/z euforbium:gummi/ iuniperi/cataplasma/ clasea/hypoquistidos. Ve venis . magnes/ferrugo/spodium/aspaltum.idez sal gemma/sal commune/mumia. Ve membris/castoreum. Cuz quinta essentia barum rerum celum nostrum influit siccitatez in corpore nostro in tertio gradu:dum fuerit necesse.

¶Scientia ad affigendum in celo nostro quintam essentiam rerum siccarum in quarto gradu:vt possit influere siccitatez a nobis:cum fuerimus nimis hu

midi supra modum. Et ecce res siccas in quarto gradu. Ex herbis. Ruta agrestis/nasturtium/papauer nigrum. De seminibus. semen sinapis/nastur-tij/papaueris nigri. De lignis ꝛ fructib⁹. piretrum/anacardum/piper nigrum. De venis. hămoniacum/ es vstum/cathimia/tutia/calx/ sal. De floribus. flos eris/sulfur/vinum/petroleum. Cum his rebus influet celum nostrum siccitatē in corpore nostro in quarto gradu/cum erit necesse.

¶ Canon in celo nostro vt influat humiditatem rerum humidarum in primo gradu. Accedo ad reuelationem quinte essentie rerum humidarum tempore ne cessitatis nostre. In primo. Ex herbis. herbe humide sunt/ennula/borago/ mercurialis. De seminibus. semen altee/pastinace/attriplicis. De floribus. flos fabarum. De radicibus. radix lilij/pastinace. De lignis. lignum liquiricie. De fructibus. fructus amigdalarum dulcium/mora matura/vue mature/iuiube/caro pomi citrini/ferina. De granis. grana fabe viridis/ cicer album/ anisi/ piper longum/lingua auis. De gummis. laudanum/granū arabicum/dragagantum/ bdellium. De venis. plumbum/argentum/catumia/argentea. De carnibus. caro porcina/pecorina/pullina/columbarum/structicorum/anserum/ phasianorū cicurmani/anatum/ꝛ piscium recentium. Cum his rebus affigas humiditatem in primo gradu in nobis.

¶ Scientia ad affigendum humiditatem in secundo gradu in celo nostro/cū fuerit necesse. Et primo sunt hec sumenda. Ex herbis. altea/psilium/ portulaca/ attripler/lactuca domestica/malua. De seminibus. semē malue/ lactuce/ciceris portulace. De floribus. nenufar. De fructibus. persica/cerasa/cucumeres/dactili/nuces/cucurbite/melones/citruli. De granis. faseoli/asparagus/grana coctanorū. Iste sunt res q̄ influūt humiditatē i scō gradu in celo nr̄o figūt i eo.

¶ Scientia ad affigendum in celo nostro humiditatez in tertio gradu. res humide sunt he in tertio. De seminibus. semen psilij/papaueris albi/ et capparuz. De floribus. flos violarum/ꝛ papaueris albi.

¶ Scientia ad affigendū in celo nostro humiditatez in quarto gradu: ꝛ est vltima cōsideratio in speculatione rerū/q̄tum ad qualitatez quatuor graduū: vt dicamus que sunt res humide in quarto gradu: vt quintā essentiā earū affigam⁹ i celo nostro/cū fuerit necesse. Et prīo de venis. argentū viuū. De potibus. nix/ꝛ le pocima alias lepotomia. hāc pfecimus auxilio dei quatuor q̄litatib⁹ p̄cedētib⁹ i cōseruatiōe vtili quatuor graduū i reb⁹ calidis/siccis ꝛ humidis/atq; frigidis.

¶ Scia ad cognoscēdū de oīb⁹ p̄dictis simul/q̄ duas ꝓprietates hñt validas indicani necessariū/vt reuelē sciaz ad cognoscēdū ō vnaq̄z re: quā ꝓpetatē habeat cōplerā: qr ois res ex quatuor elemētis plures ꝓprietates hz/ q̄ vna: qr elemētū aq̄ ẽ frigidū ꝛ humidū: aer calid⁹ ꝛ humid⁹: ꝫria sunt q̄ simul nūq̄ i eodē existūt i actu. Et eodē mō frigidū ꝛ calidū ꝫria sunt: ꝛ i eodē nūq̄ existūt. Terra frigida ꝛ ficci: ignis calid⁹ ꝛ sicc⁹. Et qr q̄tuor q̄litates p̄ie sūt calid. ꝛ hūidi. frigidi. ꝛ ficci. q̄tuor modꝫ cōbinari pñt. Iō sūt tm̄ q̄tuor elemēta. iā ficcū ꝛ hūidū ꝫria sūt simul/nūq̄ i eodē existūt i actu. Eodē mō frigidū ꝛ calidū. Cū q̄ scire volueris de aliq̄ re ex p̄dictis/vtrū sit calida/humida. calida/ ficca/q̄re cā in tabula calidorū: ꝛ ū eam inueneris/eam scribe extra. Talis est calida in tali gradu: deinde quere

eam in tabula humidorum: ⁊ si ibi eam inueneris/scribe eam de eadē re que est humida in tali gradu: et ita inuenies complexionem eius. Et intellige quod dico. Quere etiā ar.vi. in tabula calidorum/ et inuenies ipm calidū in quarto gradu: scribe illud cōsequenter ar.vi. in tabula humidorū: ⁊ inuenies ipm humidū i quarto gradu. i. calidō in summo: ⁊ humidū in summo. Et nota qō primus gradus non attingit ad plenum gustum/vel tactum. secundus gradus illis sensib⁹ adequatur. Tertius gradus excedit secundū: sed non destruit illum: sed quart⁹ gradus ledit: ⁊ vulnerat sensum/et ab hac cōsideratione ordinarie/quatuor gradum in qualibet re est accepta.

¶ Scientia ad affigendū in celo nostro temperatissimam complexionem quanto plus fieri potest. Nominemus nunc res temperatissimas ex quibus extrahimus. ℸ. essentiam: vt affigamus eam in celo nostro: vt influatur a nobis summe temperatum/et equatissimum esse supra modū excellentius quo fieri potest in mūdo. Et sunt res tēperatissime et equate in suo esse/ad summe ꝙfortandū ⁊ reparandum/⁊ cōtinuandum nostrum aurū dei/⁊ non hominis. i. alchimie. capilli veneris/radix lilij/casia fistula/māna/abstrahe ergo ab his. ℸ. essentiam: et infige eam in celo nostro: quia perfecte tunc celum nostrum influet sanitatem in nobis: et vitam ad continuationem eius vsq; ad vltimum terminū nobis a deo cōstitutum: et iam docui qualiter. ℸ. essentiam auri affiges in celo nostro: sed appla/ alias apertu et chatinea aurea. i. spuma auri/et a similibus extrabes. ℸ. essentiam: vt affigas eam in celo nostro: sic puluerises eam/vt fiat sine tactu: ⁊ tūc pulueres proīce in celo nostro: quia tunc totam pulueris virtutem. ℸ. essentiei extrabet/⁊ associabit sibi.

¶ Canon docens affigere. ℸ. essentiam rerum alteratarum. i. attractarum in celo nostro/vt possit a vulneribus extrabi lignum/ vel ferrum a corporibus nostris infixum. Attractiua sunt hec/ que necesse est esse talia/vt subtilientur partes: et sunt ista/magnes serapinum/assafetida/maiorana/apiū/ piretrū/petroleū/sulphur/hāmoniacū/ar stologia lōga/radix cāne/diptam⁹/ cathapucia. ciclamē/tapsia/ cū putrefactione attrahunt/vt cāna piscata/omniū sterc⁹ vstum/ fermentū sanguisuge etiā attrahūt: sic ⁊ in celo nostro istas repone/et attrahet a se essentiam. ℸ. earum ab omni vulnere statim/⁊ cito ferrum immissum et lignum.

¶ Canon docēs purgare humores peccantes: quedam larant ventrem/vel prouocant vomitū dissoluendo/⁊ attrahendo penetratiua/et humores sibi similes et abominabiles nature/attrahit eos iuāte natura expulsiua virtute membrorum ad stomachum ⁊ intestina: et stomach⁹ et intestina impedita ferre nequētia a se humores eīciunt. Quedam enim purgant cū viscositate/vt mercurialis. quedam acuunt/vt euforbiū. quedam comprimendo/vt mirabolanum. quedam cū salsugine/vt semen attriplicis. quedam cū dulcedine. vt cassia fistula. sed alia purgant hunc humorem/alia hunc sanguinem. i. illum purgant. cassia fistula/māna succus mercurialis. i. mercurialis/malua aggrestis/viola Cholerā purgāt aloe/ mirabolani citrini/ absinthium/capilli veneris/ reubarbarum/ mercurialis. viola prima/serum lactis/ cassia fistula/ tamarindi. Phlegma purgant sarcocola/sambuc⁹ anacardus/crocus orientis/coconidiū/turbith/colloquintida thim⁹

saxifragia

ſaxifragia/hermodactillus/piretrũ/euforbiũ/tapſia/ſal gẽma. ℳelãcholiã purgant mirabolani/ chebuli/ꝛ indi. Lapis lazuli/lapis armenius. Epithimũ/ ſene/ſticados/camepitheos/cuſcute/ſquinãtum. Aquoſos humores eñciunt/ ſarcacolla/euforbium/coconidium/ radix cucumeris agreſtis/ ſuccus ebuli. Choleram rubeam purgant ſimul et phlegma/ coloquintida/ ſcamonea/ et agaricus. Phlegma ꝛ ℳelãcholiã purgãt polipodiũ/helleborus vterq;/cathapucia/ electuarium ducis/titimallis/cẽtaurea minor/ agaricus. Choleram rubeã ꝛ nigrã purgãt/ſcolopeñ/ſene/mirobalani/indi/fumus terre/ſuccus caulium/enula/nitrum/epithimus/ꝛ helleborus niger. Ille res miraculoſe create a deo cũ determinata virtute ad expelleñ. tales humores a corpore noſtro ſuperfluos: quãꝙ ſunt alia plura que nõ ponũtur in hoc capitulo. Cum ergo volueris quintã eſſentiã illarum rerũ affigere in celo noſtro/ad purgandũ ſanguinẽ vel alios humores: accipe res in capitulis ſuis notatas: et infunde eas in celo noſtro: et attrahet virtutes eaꝝ: vtere inde caute: qꝛ multo plus agũt cũ celo/ꝙ ſine celo. Jõ ſis cautus.

¶ Canon de rebus conſtrictiuis. Ea autem que cõſtringunt communiter ſunt frigida ꝛ terreſtria. Et quedã cõſtringunt: qꝛ ex ſua frigiditate partes conſtringunt: vt galla. Quedã que groſſos humores generãt/ꝛ lubricos/et nimis virtutẽ retentiuam cõfortãt/ꝛ multũ nutrimentũ preſtant. Et de numero eoꝝ ſtipticorum que conſtringunt. Quedam reſtringũt ſanguinẽ: vt corallus/bollus/poma cupreſſi/terra ſigillata/carabe/millus/acacia/hiacinthus/galla/ſumach/Ematites/plãtago/ſuccus ſalicis draganti/gũmi arabicũ/ cinis tamariſci/ balauſtie/ mumia/ypoquiſtidos/ferrugo/virga paſtoris/alumẽ/tutia/pẽtafilon/ portulaca/ſanguis colũbe/ ſtercus vacce/ſtercus aſininũ/ſtercus porcinũ/pilus leporis/ cinis corticis nucis: filtrum vſtũ/gipſum/argilla/antimoniũ/ atramẽtũ vſtum/ cinis factus ex pãno canapis. Jta et ſanguinẽ vena fracta ſtringit thus cõſolidãdo/ꝛ carnem recuperãdo. Ex his igitur infige in celo noſtro: ꝛ mirabiliter ſtringit ſanguinem.

¶ Sciẽtia ad extrabẽdum quintã eſſentiã ex his que ventrẽ conſtringũt: vt affigas eam in celo noſtro/ac miraculoſe reſtringat ventrẽ. Et ſunt iſta: citonia/ ſorba/mora celſi/pruna imatura/mirtilli/ caules bene cocti/ pira iminatura/mala/ pontica/locuſte marine/teſte conchiliũ/ coagulũ leporis/lac coctum/lac aſine coctũ/ amigdale/ milliũ/glans/ faba/ ſemẽ papaueris mixti galla mixta cũ aceto/ roſa/ folia cupreſſi/ bolus/ terra ſigillata/ maſtix/corallus/ ſanguis draconis/ ypoquiſtidos/acatia/balauſtia/ſpodiũ/fraxin⁹/plãtago/alumẽ/litargirũ/draga gãtũ/ꝛ gũmi arabicũ. Et quedã cõfortãt ſtipticitate ſua: ꝛ cõſtringũt/ vt cubebe ꝛ gariofili. Jnfunde ergo i celo noſtro ex iſtis: ꝛ habebis vim cõſtringẽdi vẽtrẽ.

¶ Sciẽtia de his que ventrẽ indurãt: frigida nimis ꝛ humida ſunt/que naturam cõgelãt ꝛ mẽbra indurãt. Et aliqua ex his ſunt frigida et ſicca. Et ſunt induratiua iſta/mirtus/pſiliũ/ ſempuina/portulaca/aqua lẽtis/ſolatrũ/iuſquiamus/ꝛ maxime ſemẽ eius ꝛ acetũ vini reſtringũt. Affige ergo in celo noſtro/vt influat tantã indurationẽ qõ vehemẽter ſtupebis quintã eſſentiam.

¶ Sciẽtia de mollificatiuis ad extrabẽdum quintã eſſentiã a rebus mollificatiuis: vt influat in membris: vel rebus aliis ſi velis: ꝛ fuerit neceſſe. Dicamus ergo

quales ſunt que mollificāt. Sunt iſta calida tēperate qne non multū calefaciunt nec exiccāt: vt camomilla/ abſinthium/ eupatorium/ melilotum/ ſtoraz/ liquida maſtix/ armoniacum/ bdellium/ galbanum/ oppoponacum/ corter/ radix altee/ oleū vetus/ adeps caprinus/ pullinus/ anſerinus/ byrcinus/ medul.a ceruina/ ⁊ vitulina. Lumergo his rebus celum noſtrum mollificatiuum reddes.

¶ Sciētia ad extrabendū quintā eſſentiā a reb⁹ que maturāt: vt celū noſtrū maturatiuū reddatur. Preueniam⁹ igit ad noticiā rerū que maturāt ⁊ ſaniem reducūt que tēperata ſunt/ vel tēperamēto naturalis caloris: aut ſunt viſcoſa claudentia poros: vñ naturalis caloris virtus cōfortet/ ⁊ materia apoſtematis digeratur. Et ſunt hec. lapdanū/ ſtoraz/ liqda/ anetū/ butirū/ ſticados/ radix altee/ et ſemē lin./ fenugreci/ fermētū cū ſale ⁊ oleo/ ⁊ vua paſſa/ butirū/ ſalina bois ieuni cum frumento. Dicte ergo iſta in celo noſtro: et maturabitur apoſtema pluſq̄ credi pōt. Iſta ſunt que opilāt que terreſtria ſunt et viſcoſa: et precipue que groſſos humores ⁊ ſpiſſos gignūt. Et ſunt panis azimus/ cepole granū/ fruct⁹ dactyli/ pinguedo caſei/ glandes/ puluis collect⁹ in foliis meſpile. Quedā ſunt que aperiunt attenuatiua ⁊ inciſiua/ et que modificatam virtutē debent habere/ aperiūt eñ meatus oppillatos attenuādo ⁊ in diuidēdo humores viſcoſos ⁊ ſpiſſos: et mūdificando eorū ſuperfluitatē/ atq; expurgant vulnerū ſordicie: ſed eor quedā cōpetūt int⁹ ⁊ extra: vt ſuā viſcoſitatē ⁊ amaritudinē ſup ponticitatē habeāt/ vt amigdale amare. Quedā tñ operātur per largitatē lacertorum venar: vt ſunt ea que exterius operari nō poſſunt per anguſtiā venarum: ſicut ea que pōticitatem habēt admixtā/ vt abſinthiū. Sciēdū quoq; quedā eſſe vehemēter apertiua: que precipue valēt ad fortem opilationē ſplenis: vt ſcolopēdria. Quedā debilia ſunt in ſuis actionib⁹/ que ad debiliorē valēt/ vt ſemē vtice. Attractiua ſunt hec. caparū/ coſtū/ gētiana/ zinziber/ cinnamomū/ pilo. caſſis/ aſſarū/ daucus/ baccelaurij/ yſopus / camedreos/ camepitheos/ aniſum/ paritaria/ calamētū/ hypericū/ apiū/ trifoliū/ petroſiliū/ leuiſticū/ celidonia: ſticados/ ſpinachia/ ſolatrū/ ſcariola/ abſinthiū/ cuſcute/ agaricus/ eupatorium/ ozimū/ cucube/ fumus terre/ ruta/ pilio/ aloes/ acorus/ ariſtologia rotunda/ polium/ pronia/ menta/ ſambucus/ praſium/ lacca/ cyprus/ cepe/ maratrum: porrus/ cipole/ fermētum cū ſale/ ⁊ aloe/ orobus/ cucumer/ ſparagus/ crocus/ ballij. i. bulbi/ ſquilla lupini/ ſemen vtice/ yreos/ abrotanum/ farina ordei/ fabe/ alumē/ vitriolum/ es vſtum/ ſal armoniacus/ et nitrum/ fumus terre. rubea/ aloes epaticū/ ſemē atriplicis/ macis pinee/ raffanus/ gentiana/ anetum/ cocōdrum/ ſapero/ tamariſcus/ malua/ ſpuma maris/ lac femine/ pix liquida/ petroſilliū/ diptamus/ caſſia/ ſaxifragia/ fel porci/ fercus canis/ ſemē melonū/ liquiricia/ caſſia fiſtula/ mel/ vinum dulce. Imprimes ergo quintam eſſentiam harum rerum in celo noſtro/ et influet celum ſm condi tionem iſtorum.

¶ Scientia in mortificatiuis/ id eſt mordificatiuis. Ad extrabendum quintam eſſentiā a rebus mortificatiuis: vel mordificatiuis: et ſunt res que vulnera temperate mordicant/ ⁊ carnem bonam in vulneribus reparant. Et ſunt hec. thus/ ariſtologia lōga/ yreos/ litargirum/ orobus/ ceruſa/ plumbum/ aſpaltum/ myrrha/ ſemen atriplicis/ ſemen tamariſci/ mel/ aloe.

¶Scientia ad affigendū quintā essentiā corrosiuoꝝ in celo nostro. Corrosiua et vlceratiua in hoc differūt: qꝛ corrosiua siue sint calida/ siue non debēt esse sicca/ et substātiā habere subtilē: ⁊ si ponātur supra carnē vlcerāt superficiē aliquātulum: vel in vehemētiori necessitate sunt hec: nāq; cutē vlcerāt/ qñ caro est durioꝛ/ ⁊ sunt super predictā carnē ⁊ corrodūt: vrētia vo sunt valde calida: vt cito perforent in grossa substantia: vt diutius in mordicando carnē liquescant. Ex quo ostēditur ꝙ vlcera vritiua nō haberēt virtutē/ nisi esset grossities siue substātie in qua agit/ et que est ei⁹ fermentū. i. fomentum/ ⁊ que sua violentia ignis teneat in se inde est ꝙ ille ignis superioꝛ naturalis/ superiorē nō haberet virtutē eū ⁊ fortassis perditum non videatur: non arbitroꝛ oēs capere verbum istud. hec sunt corrosiua/ es vstum/ sal gemma/ flos eris/ viride eris/ alumē/ vitriolum/ tutia/ antbimoniū/ et arsenicum/ vlceratiua in superficie ponuntur: ad rumpēdum cutē/ vt expellat superfluus humoꝛ. Et sunt hec. sapo/ cantarides/ oleum/ adarci/ radix affodili/ ossipie oia salsa et amara et acria. Vrentia vo sunt talia. Piretrum/ euforbium/ piper nigrum/ calx viua/ sinapis/ argentum viuum/ vitrū/ sapo/ cinis foliorū/ ficus/ flāmula. Cicatrizatiua sunt stiptica/ ⁊ sine mordificatiōe pauca deficcāt: sufficiunt cicatricē inducere: inde raro sunt apponenda: et sunt hec. es vstum/ gala/ alumē/ balaustia/ spodium vstum/ aloe/ spuma vsta/ litargirum/ plumbū vstū/ ceruса. Pone ista infra celum nostrū/ vt influat tibi cōditiones istas.

¶Scientia ad influendū cōglutinātia in nostro celo. Conglutināt medicine/ vel sua viscositate/ vel mūdificando vulnera/ etiā reperiendo carnem/ in constringēdo distantia labia solutorum ad invicem: vt gipsum/ folia cupressi/ sarcocola/ bolus/ aloe/ corter thuris/ mirrha/ bdelliū/ litargiriū/ balaustia/ mumia/ sanguis draconis/ aspaltū/ amidū/ lolium/ foliꝝ grana/ quercus/ serpētaria/ tegula vsta/ testa ouī/ filtrum vstū/ pili leporis vsti. Istarū rerum quintam essentiam affiges in celo nostro: vt summā cōglutinationē miraculose influat.

¶Scientia ad affigendum attenuatiua in celo nostro. Ista sunt nāq; que attenuant et dissoluunt calore suo/ separant nāq; partem rei in qua agunt suo calore. Videmus enim ad ignem mel aut niuem dissolui: ⁊ fumū eius dissolutum in transpositione suā partē a parte separare. Et sunt hec que precipue in humano corpore operantur. i. affodilli/ cucuste/ abrotanum/ aristologia/ ameos/ armoniacum/ assafetida: agaricus/ amomum/ alumē/ balsamum/ allium/ carice/ cameдreos/ ciperus/ camepitheos/ cicuta/ camomilla/ capparum/ cinamomum/ coriā drum/ calamentum/ bulbus caninus/ eupatorium/ eruca/ ⁊ semen eius/ ericius/ euforbium/ fenugrecum/ galbanum/ gūmi/ citrus/ gentiana/ yreos/ ysopus/ sulphur/ mastix/ mentastrum/ vitriolum/ semen vrtice/ pilo. balsamum/ polium/ pinee/ prouina/ sania/ paritaria/ petroleum/ tapsia/ nitrum/ sambucus/ serapinū/ terbentina/ opoponacū/ narcisсus/ pix liquida/ pix naualis/ sticados/ scolopendria/ sisanium/ semen lini/ vua passa/ sanguis mustelle/ stercus vacce/ pinguedo leonis/ ⁊ castoreū. Infige ergo in celo nostro/ vt summā attenuationem habeat plusq̄ credi potest.

¶Scientia ad infigendum in celo nostro incisiua. Incidunt mediocriter/ et dividunt humores calore celi aperte vt omnia acriosa id est acetosa: et maxime acetū

qđ eſt ex vino fortiſfactū. Hoc eñ pre'nimia ſubtilitate in remotis operatur locis acutos humores acetoſos in vicinis operatur locis. Et ſunt hec inciſiua. Eupatorium/ſquila/ciperus/camedreos/camepitheos/petroleum/piper nigrum/ruta/nitrum/cepula/ius ciceris/ orobus/ſal et acetū. Infunde ergo iſta in celo noſtro: et erit ſumme inciſiuum.

¶ Sciētia ad hoc/vt celum noſtrum mūdificet cutem. Et debēt eſſe calida/ non tamen multum aut groſſam/vel terreſtrem debent habere ſubſtantiam: vt abſinthium/cepe/camomilla/radix ſambuci/radix cucumeris agreſtis/ altea/ abrotanum/vetus oleum/caſeus/ros marinus. ¶ Quoad diaforeticorum. Diaforetica neceſſe eſt eſſe calida: vt per poros apertos humores in fumum extenuēt ⁊ euaporare faciant: vt eſt farina ordei/aniſum/ aſſa/ruta/piretrum/pix/nitrum/ galbanum/ſal/ ficus/petroſilium/ maiorana/ adianthos/vetus oleum/ mentaſtrum/ mel/cepe/ raffani/baucia/ ſemen vrtice/ ſauina/brionia/ abrotanum/ agaricus/ acorus/ariſto. radix affadilorum/ radix cucumeris agreſtis: hec faciunt celum noſtrum/vt humores euacuet.

¶ Hec faciunt celum noſtrum repercuſſiuū. Repercuſſiua ſunt hec que humores aperte patientis repellunt: et ſunt frigide nature ad conſtringendū membrū noſtrum/et retinēdo ſpiritū ⁊ virtutē mēbrorum. expulſiua confortant. Et ſunt hec. Blandes/iuſquiamus/papauer/ mercurialis/plumbum. ſolatrum/ memute/ſemperuiua/ypoquiſtidos/acatia/capilli veneris.

¶ Sciētia ad affigendum in celo noſtro vim obdormitiuā rerum que nimia frigiditate ſua conſtringendo nernos/ obturando aditus naturalis ſpiritus ſupoſitus/et piſcis qui dicitur tribedo alias tribus/ſalamandra/piſtorica/aqua frigida/lenticula aquatica/ſemperuiua/portulaca/pſiliū. Iſtorū quin tam eſſentiam affigemus in celo noſtro: et ſine dubio faciūt obdormiſcere mirabilius/q̄ credi poſſit.

¶ Sciētia ad affigendū in celo noſtro quintā eſſentiā/ſiue vim mordicatiuorum. g. d. que ſalſuginem habent multā et acumē: vt oliue cum ſale et aqua condite/ yarrus/porrus/arſenicū/cantharides/ſucc⁹ helleborī/ radix cucumeris agreſtis. Si hoc infundas in celum noſtrum/influet mordicationē/ſm quintam eſſentiā in celo noſtro cum dicat que ſalſuginem.

¶ Sciētia ad affigēdū in celo noſtro quintā eſſentiā rerū cōfortatiuarū: vt margaritas: cōfortātq̄ humores in cerebro vel in corde: ⁊ humiditates extractas propie purgāt/vt ſene/ſticados/cuſcute/ſarcocola/oīm mirabolañ. fum⁹ terre/ confortātq̄ cordis ſanguinē clarificāt/vt aurū ⁊ argētum/et margarita: confortant quedā ponticitatem aliquā/habēt quaſi ponticitate ſua ⁊ groſſitie ſubſtantie ſue partes mēbroꝝ coadiuuāt vel coadiūgāt. i. coadiuuēt ⁊ ſpiritū retinēt. Hec ſunt virtutes cuius adiutorio operātur: vt abſinthiū. Corroborant etiam que vitalē ſpiritum et naturalem reparāt: vt roſa: ⁊ quedam digeſtionem et virtutem ſtomachi confortant/vt cinamomum. Cetera preter ſupradicta hec/ſunt confortatiua. i. Ambra/camphora/crocus/ſumach/berberis/menta/ciperus/folium pi lo. caſſia/ſandali/galange/carui/zedoar/pomum citernum/⁊ foliū cardamomi/

borago/ozimũ/spica/ cubebe/storax/ caulis/scariola/sponsa solis/mastix/ piloaloes/nux muscata/macis/garum/calamus aromaticus. Infunde igitur in celo nostro:ꝛ cõfortabũt nostrã naturã ꝛ virtutẽ/plusq̃ credere possis.

¶Scietia ad sanandũ punctură. ¶Punctura vnicuiq̃ mẽbro a spina vel acu/ vel alia re accidit. Uñ sciẽdũ est/ ꝙ hec egritudo periculosa est ꝓpter duo. ¶Primo ꝓpter dolorem:qz humores currunt ad locũ doloris postea:ꝛ maxime cum incidit/ꝛ multiplicatur in loco: et sequitur destructio operationis mẽbri multotiẽs ꝑm totum vel partẽ qõ est:qz ex punctura nerui fit dolor:et humores pergunt per membrum/et imbibunt nernos ex participatione/vel continuatione nerui cum cerebro/ cerebrum compatitur et debilitat/ꝛ recipit humores/et sparguntur per ipsum/ꝛ per neruos:et fit spasmus/et finaliter mors. ¶Cura est igitur vt a principio ponatur supra locum oleum calidum:quia oleum oleiginitate sua dilatat omne vlcus: et caliditate sua actuali penetrat ad profundum vulneris/ et a sua aquositate equat citius plagam et remouet dolorem. Et remouendo dolorem impedit cursum humoris/dilatando vulnus:quia si humores currerent/et habe rent manifestam aspirationem:et cũ ex aspiratione habent non diffundũtur per neruos/ꝛ sic nõ grauant:nec de facili potest in membro generari apostema. Sed contra hoc instatur. oleum malum omnino est vulneribus/neruos corrumpit et marcescit. Dicendum ꝙ verum est ꝙ longus vsus olei vsq̃ ad finem vulneris/ sua mollicie neruum corrumpit. Et in fine valet tempore consolidationis etiã nocet quia impediret consoliditatem/vel consolidationem partium: nisi per sapientem medicum cum instrumentis et medicinis conuenientibus remoueatur vt est vnguentum viride vel apostolorum:quia talia vnguenta proprie habẽt mundificare superfluitatem vnctuosam et molliciem generatã in vulnere ex oleo/ aut ex alijs rebus vnctuosis. vnde dico ꝙ oleum in principio dolorum neruorum et vsq̃ ad securitatem apostematis in puncturis neruorum est vtile:licet postea noceat. Item sciendum est ꝙ dolor remouetur a mẽbro vulnerato tripliciter. ¶Primo per appositionem rerum temperatarum: vel ex emplastro super locum doloro sum posito:qõ fit ex oleo seminis lini vel fenugreci/vel farina eorũ: omnia ista cum temperamento suo equando complexionem membri dolorẽ remouent. Secundo per appositionem rei contrarie ad egritudinem membri: vt si est membrũ doloro sum propter caliditatem acutam/vel frigiditatem nimiam:amoue cum contrario. Tertio cum rebus stupefacientibus sicut opium/iusquiamus/ꝛ similia/que faciunt membrum quasi mortuum:nam ista cum ministrantur in emplastris cum aceto subito remouent dolorẽ. Sed ista stupefacientia non debent multum continuari:sed statim post cessationem doloris debẽt remoueri a membro: quia per longam appositionem istorum frigidorum ꝛ stupefaciẽtium membra/ locꝰ posset tñ mortificari/ ꝙ membrum incurreret mortificationem: et per consequens homo incurreret mortem. vnde talia nõ sunt ponenda/ nisi propter maximam necessitatem/ꝛ per tempus breue/ne talia accidentia superueniant. vnde sciendum/ ꝙ si punctura esset clausa:vt nõ appareat/vtile esset/vt pellis cum rasorio incidatur super locum puncture:vt humores valeant expirare/ et vt liberius ad profundum nerui vulnerati transeat oleum calidum: deinde procede in pun-

ctura in loco leso/vt decet. Item sciendum/q̄ circa locum longius a pūctura ponitur oleum rosatum cum bolo armeno/ et succus solatri/ vel semperuine cum aliquātulo aceti/vt locus a cursu humorum propter dolorē defendatur/ ne etiā posset a principio gñari apostema/fiat phlebotbomia de vena in cōtrario:vel clistere vel suppositorū.ꝛ mūdificetur locus cū vnguento apostolor/abluatur sepe locus cum vino:ꝛ sic erit liberat⁹: sed dieta sit frigida a principio vsq; ad securitatem apostematis:postea trāseat patiens ad consuetudinem suam.

¶ Sciētia vt affigas in celo nostro vnu ad expellēdū venenū/et habebit celū nostrum maximā virtutē ad expellendū venenum/si infundas in eo carnes galline vel galli/nuces tritas maiores vel minores/feniculū/raphanum:et alia quecunq; venenum in libris phyficorum cōmuniter assignantur.

¶ Remedium ad sanandum ꝛ expellendum venenum: et ad vitandum ipsum.

¶ Plaga veneni curatur per hoc q̄ potētissime cōtrariatur ei. Quid est q̄ contrariatur morti nisi vita? ergo nihil fortius tm̄ in mūdo cōtradicit veneno letifero/q̄tum aqua ardēs vice potentissime essentie quinte: quare labora satis: quia nihil fort⁹ est in hoc mūdo:vt cōtrarieť mortalib⁹ ꝛ letiferis venenis:q̄ aqua vite/que est aqua ardēs:ꝛ maxime quinta essentia cōseruat vitā/ ꝛ augmētat. Cor custodit:ꝛ cōtraria expellit statim cū est in stomacho/quodā motu diuino currit ad cor:ꝛ reprimit lesurā:ꝛ q̄ potentissime actionis commisso prelio cum veneno ipsum proiicit extra corp⁹: vel statim ipsum fugat a corde. Infunde ergo in quinta essentia res cotrariantes veneno/ꝛ que cōfortāt cor:vt quinta essentia auri/perlarum/croci/peonie angelice que dicitur arglētina/nucū nucleorum:tyriace optime/rute/feniculi/raphani/ꝛ multiplicabūt eius virtutes/ꝛ oēs lapides qui sunt vtiles ad expellendū venenū pone infra quintā essentiam/vel aquam ardentem:ꝛ retinebit vim et proprietates eorum/ꝛ millecuplabitur virtus eius:q̄m aqua ardens augmentat virtutem lapidum pretiosorum/ et extrabit de potētia ad actū occultas naturas et actiones eorum:et remedium est q̄ medicinam naturalē vt est quinta essentia omnium rerum que repugnāt veneno ponas in quinta essentia aque ardētis:vel si habes in quinta essentia eius hanc celestem medicinā cum ipsam dureris ad perfectionem/pone in vase nobili vitreo mundo bene clauso: vt nunq̄ inde possit materia euaporari:et cum timueris venenum infici a suspectis famulis aut familiaribus inimicis: statim modicum sume de mane in nomine domini nostri iesu christi:gratias agens deo patri:ꝛ nil tibi nocebit atrocitas veneni.

¶ Remediū contra quartanā ꝛ oēs passiones que oriūtur ex melancholia in corpore humano/ꝛ magisteriū in purgatione melācbole.

¶ Apud vniuersum mundum ille medicus reputatus est maximus inter alios qui subito infra paucos dies potuit ab homine effugare quartanam: quia hec infirmitas nimia diuturnitate occidit diuites:et damnificat pauperes:et impedit dño famulantes/fugat leticiam/tristiciam ingerit/ꝛ phthisim/ꝛ cōsumptionem/et mortem frequenter inducit. Et quidam qui sese predicant maximos/fingunt se posse eam fugare cito:cum in hoc nihil sciunt:et sic suā ignorantiā occul-

tare nitũtur dicentes: nõ est vtile q̃ curetur/cũ valde sit mortalis/si conseruetur. Et omnes concordati sunt in hoc/q̃ quartana generetur ex abundantia copie melãcholie/que corrumpitur infra corpus: ꝛ quia ille humor est terreus/ꝛ de natura tardissimi saturni: ideo huius infirmitatis actiones sunt tarde/et durãt vt plurimum vltra integrum annum. Si vis ergo hanc infirmitatem curare subito ꝛ in breui sola quinta essentia hanc curat. Jam dixi tibi q̃ humores superfluos et corruptos consumit: ꝛ naturam ad equalitatem reducit/ leticiam facit ꝛ inducit/ꝛ fugat tristiciam/quia fugata tota specie melãcholie: ablata est melancholia que est effectus/remouetur et affectus. Sed vt subito fiat/ista est cura eius/ cum non habueris quintam essentiam. R. optime aque ardentis libram vnam infra quã ponas medullã ebulli. als elleborꝛ ꝛ maxime albi. De illa aqua da patienti mane ꝛ sero duas plenas nuces/vel mains: et pro certo curabitur statim/continuetur donec sit curatus. Et licet hoc sit verissimum ꝛ expertum: ꝛ scis in qua est substantia virtutis: recipe quamcũq̃ rem volueris ex his que purgant melancholiam: ꝛ pone modicum infra aquam ardentem/ et vtere ea prudenter modicum valde recipiendo: vt paulatim digeratur a natura: et paulatim egeratur: quia vtilius est paulatim agere q̃ subito granari in curam. Dixerunt philosophi/ q̃ dens extract⁹ ab animali ieiuno ꝛ portatus liberat a quartana. Jtem etiam dixerunt q̃ succus herbe que dicitur morsus galline vel rubee: ponatur in naribus patientis quartanam quando ceperit pati passionem: et curabitur si deus voluerit.

¶ Remedium contra impedimẽta medicorum/et contra pericula que a medicis ministrãtibus medicinas cõtingunt/ꝛ contra nocumẽta que a medicis inferuntur in corpus.

¶ Ab origine orbis naturaliter philosophantiũ multitudo grãdis sup insudationib⁹ labore indagare nõ deserit circa medicinas laxatiuas inuenire tria. Primo vt nõ faciãt cessare virtutẽ. Scõo vt nõ interficiãt. Tertio vt cũ fuerit necesse efficaciter/ꝛ sine periculo in remotis partib⁹ agãt: ꝛ ab eis potẽter humores corruptos ducãt. Et nũq̃ hec tria inuenire cõsueuerũt pfecte. Qm̃ em̃ euacuatiões habẽt ad occultũ casum ⁊ virtutis debilitates corporis ꝛ lesionẽ annexã: ꝛ nũq̃ certa mẽsura potuit inueniri que in equali põdere poterit oibus ministrari: qꝛ corpora nõ eq̃liter recipiũt actionẽ dosis in raris /solidis /ꝛ cõdensis. Et tm̃ frequẽter accidit: vt qõ quibusdã ministrat salubriter ad salutẽ/alijs letaliter ꝓpinat ad mortẽ: ꝛ sic aliqua alia/vt qꝛ medicine plures laxatiue sunt etiã venenose ledãt ex vna parte: cũ vel tm̃ ex altera parte sanant. Et inter medicinas solutas summi philosophi aloes laudauerũt: eo q̃ minime videt facere casum ⁊ virtutis/ꝛ mẽbra cõfortare ꝓbat: sicut Joãnes hebem regula gñalis q̃tũ põt dari equaliter omni persone de quaque medicina. Ex hoc apparet etiã quãta vtilitas est recipere medicinã cũ quinta essentia vel aqua ardẽte: qꝛ nõ debilitat naturã/ nec visum: nec inficit. Sed prudẽter ꝓbes virtutẽ eductionis de remotis prime preseruata venenis medicinax/ꝛ nõ euomit ꝛ parũ venenosoꝛ reperit: ꝛ vere corp⁹ sanat. Voco ergo istud capitulũ clauẽ artis/ sine cuius clauis intellectu per istũ libꝝ nunq̃ medicinas laxatiuas ministrare presumas.

¶ Remedium cōtra febrem cōtinuam/ꝛ magiſteriū in cura eius.

¶ Omnes veri philoſophi docuerūt febrem continuam generari ex putrefactione ſanguinis et ex corruptione humorum in eo. ℙrima cura eſt ſanguinem purgare ꝛ corruptionem eius remouere: humores inſidentes et inequales ſiue inequatos vel incineratos equare/naturaz lapſam reſtaurare/ſiue reparare: ꝛ reparatā ſeruare. Sed hec oīa perfecte cōplet ꝛ operatur quinta eſſentia: ergo ipſa eſt que perfecte curat febrē continuā ſupradictam. Experiētia eñ ad oculū docet q aqua ardēs eſſcit a ſanguine humores aquoſos ꝛ corruptos: ꝛ ſi carnes mortuas a putrefactione preſeruat: multomagis ſanguinē corporis viui ꝛ aīati a putrefactione. Sed qꝛ aqua ardēs ad plenū ab ardore ꝛ quatuor elemētis depurata nō eſt/nō cōpetit in cura cōtinue vſus eius. Sed quinta eſſentia eius rectificata perfecte cum nō ſit calida/frigida/humida/nec ſicca/ſicut quatuor elemēta/ipſa plene ꝛ ſecure ſanat febris cōtinue paſſionē: maxime cū quinta eſſentia auri ꝛ perlaruz. Qō ſi vis eam perfectius curare/habeas quintam eſſentiam ſanguinis humani ſumme rectificatam: ipſa eſt enim que ipſam febrem perfectiſſime curat/non ſolum bibita: ſed etiam ſi cum ea tempora/ꝛ vbicꝫ in corpore vene pulſatiles inungantur. Si igitur duas quintas eſſentias iungas/verā medici nā habebis. Et ſi vis curā ei⁹ augere: pone in quinta eſſentia caſſie fiſtule/vel ſuci mercurialis in ꝓportione prudenti: ꝛ habebis intētum perfecte in cura. Qō ſi alīj humores peccant cum ſanguine: appone ex tabulis quintas eſſentias eorū que competunt: et in cura adiuuabit te deus ſi rogaueris eum: pone in corde tuo que dicta ſunt: et non deficies/ſi egeris prudenter ſecundum regulas tibi datas.

¶ Remediū cōtra febrem tertianā/ꝛ magiſterium in cura eius.

¶ Tertiana febris ex nimia abūdātia cholere rubee ꝛ putrefactione ei⁹ oritur. Quod ſi ſubito eā curare volueris. ℞. quintā eſſentiā: vel ſi eā nō habes aquā ardentem: ꝛ pone infra eam modicū reubarbari: vel aloes cicotrini vel alterius rei choleram rubeam purgantem ꝛ bonam quātitatem endiuie et berbe/que caput monachi appellatur. i. dens leonis: ꝛ mane ꝛ ſero iſta aqua vtatur: et ſine dubio curabitur mirabiliter/et cito valde.

¶ Remediū cōtra febrem quotidianā ꝛ magiſteriū in cura eius.

¶ Uniuerſi magiſtri cōcordant q febris quotidiana generatur ex putrefactione phlegmatis ꝛ abundantia eius: ꝛ cū phlegma ſit frigidū ꝛ humidū: quinta eſſentia aūt noſtra ꝛ in eius abſentia aqua ardēs habet vim vt inordinatam ꝛ nimis frigidam ꝛ aquoſam/ꝛ putrefactā humiditatē conſumat: et perfecte eam eradicet/ꝛ vtiliter eā curet. ℙone ergo in eis modicū enforbij: iuxta regulas ſapientū medicorum/vel ſambuci: vel aliarum medicinarum que phlegma purgāt: ꝛ vtere mane et ſero: et ſanabitur.

¶ Remedium cōtra febrem acutam ꝛ in eius cura magiſterium/ac in cura lunaticorum.

¶ Et qꝛ expedit in magiſterio medicine vniuerſa tam verba/ q̄ opera pōderare prudenter: ꝛ qꝛ aqua ardēs aſcendit ad caput/ꝛ libenter inebriat/ꝛ febris acuta ſpecialiter vigeat in capitis regione excludetur a magiſterio. Eſt ergo neceſſariū

tibi habere quintã essentiã nostram summe purificatã/et sic vtere ea in nomine dñi ihesu xpi:misce dosertã partẽ quinte essentie supradicte cũ quinta essentia auri pariterq; perlarũ. Ex alia parte habere quintã essentiam sanguinis humani summe rectificatã in noie dñi/hac vtere misce dosertã partẽ nostre essentie subscripte cũ quinta essentia aque rosate/z etiã violarũ/ac boraginis/ac lactuce:z habebis perfecte celestẽ medicinã in vera cura ei⁹. Et cũ febris acuta cõiter generetur ex violẽtia cholere ardẽtissime:z sanguine vsto/z cholera nigra vsta/et aliquãdo ex vno ex istis/z aliqñ simul ex duobus vel ex tribus. Et ꝑm hoc febris acuta/in gradu positiuo/cõparatiuo/z superlatiuo a sapiẽtissimis est reperta. oibus põderatis quintã essentiã sanguinis/que a tota specie adustioni repugnat cũ parte sexta quinte essentie nostre patiẽti dabis:z curabitur cito si deus voluerit. Cũ aũt videbis modicũ calescere patientẽ/pone in quinta essentia sanguinis quintã partẽ de quinta essentia nostra/z postea in maiori vel in minori numero amplioi calescẽtia pone quartã partẽ/deide tertiã:z post medietatẽ/deinde minus de quinta essentia sanguinis:donec totaliter vtatur quinta essentia nostra superius explicata. Et quia febris acuta cõiter annexã alienationẽ sensus/z apparitionem rerũ phantasticarũ ibi perpendens qui humores adusti esse possunt qui febrẽ causant:nã si patiens dicat se videre res nigras:nigra cholera est adusta/si res aureas/rubea cholera est adusta:si res rubeas/z effusionẽ sanguinis sine dubio sanguis est adustus. Et si aliquando loquatur de tribus bis omnes humores prenominati peccant.

¶Ad curandum phreneſim/z stultitiã eius/z furiam:vel saltem ad plurimum mitigandum.

¶Rx. vnam bonam quãtitatem de populeon vnguẽto et de meliori aceto qõ poteris inuenire/z de ruta domestica in bona quãtitate:quã tere z confice cum predictis/z admisce si potes habere quintã essentiã sanguinis:z cum hac supercelesti confectione inuolue caput patientis/z de cõfectione pone ad nares eius:et sic bis hec dosis diuina fugat statim phreneſim et apparitiones phantasticas/curat amẽtes z lunaticos sensuum destructiones restituit/z noticiã reddit/ac quiescere facit:serua hoc et preserua in opere/z iuuabit te deus.

¶Remedium in cura trium hemitriteorum.

¶Illi qui in magisterio medicine nouerũt tres hemitriteos aliqñ in nostro corpore generari sciuerũt:minorẽ/mediũ/z maiorẽ. Est eñ hemitriteũ febris ex humoribus corruptis contrarijs generatis:vt si componatur febris ex humoribus phlegmate putrefacto quare sic erit frigida z humida. z ex cholera rubea putrefacta:quare sic erit febris calida et ficca:et simul erunt in eodem corpore due febres continue/z per naturam imprudẽs medicus earum curas impossibiles indicaret:quia si huic patienti ministras cõtra febrẽ calidã z siccã/frigidam et humidã augmẽtabis discrasiam. Et si cõtra febrem frigidam et humidam/calida et ficca ministres/augmẽtabis sine dubio calidam et siccam. Si autem frigida et humida/calida et ficca/simul per equas partes ministras/vnum impediet reliquũ in agendo: et sic non sequitur cura. Est ergo cura verissima vt ministres quintã essentiã nostrã supradictã mediatã cum quinta essentia sanguinis: et cũ quinta

essentia auri perlarū: cū modica quinta essentia rerū purgātiū humores peccātes Et cū hac dosi cito etiam miraculose vniuersi hemitritei sine dubio penitus euanescūt. Et nunq̄ tot modis hemitritei in nostro corpore generant/quot modis humores principales corrūpunt. Uno modo duob⁹ tribus/vel plurib⁹ copulare vt phlegma/ ꝛ cholera rubea. Primus modus phlegma ꝛ cholera adusta. Secūdus modus sanguis ꝛ cholera rubea. Tertius modus sanguis ꝛ cholera nigra adusta. Quart⁹ modus phlegma/ꝛ sanguis adustus. Quintus ꝛ sextus modus ex plurib⁹ istoꝝ copulātur: ꝛ ex his tu etiam cogites plures modos.

¶ Remedium cōtra febres pestilentiales.

¶ Est remediū in cura eius/phantasticū ꝛ stultū esset querere remediū/ quando morbus est mortalis/ꝛ immissus ad terminandū ꝓportionali ꝛ efficaci imperio Jesu christi. Et ergo cū auctoritate scripture sacre pestilētia est/ad populū puniēdum frequenter immittitur a deo. Cōtra talem plagam omnino a deo volitam et immissam super istam vel illā personā nō intēdimus in hoc capitulo remediū aliquod adhibere: quia durum est cōtra stimulum calcitrare. Q̄ō autem in efficaci imperio suo miserit deus pestem ad populum puniendū patet Deuteronomij viij. c. vbi sic dicit. Si non audire volueris vocem dñi dei tui: vt tu custodias ꝛ facias omnia mādata eius: aliter veniēt supra te omnes maledictiones iste. Maledictus eris in ciuitate: et infra. adiungam tibi pestilentiam donec consumat te terra: percutiet te deus tanta egestate: scilz frigore/ꝛ ardore/ꝛ estu/ꝛ aere corrupto/ac rubigine psequeris/donec pereas. hec Moyses. Infra. Percutiet te deus vlcere egypti/ꝛ partem corporis per quam stercora egrediuntur: scabiem quoq̄ ꝛ prurigines/ita vt curari nequeas: percutiet te deus cecitate ac furore mētis ꝛc. Ad propositum/qs queso phantasticus est/q̄ has plagas pestilētiales incurabiles missas a deo: vt dicit textus sacer presumat attentare in eius sanatione? Est autem sciendum/q̄ homines possunt dupliciter/vel tripliciter mori. Uno modo morte non violenta/aut morte naturali ꝑm terminum nobis cōstitutum a deo. Alio modo morte violēta/et istis duobus modis medicina est frustra. Alio modo occasionaliter citra terminum nobis constitutum a deo: vt qui nimia repletione/vel abstinentia/vel desperatione/vel negligētia: vt ante mortis periculum se occidunt. Et isto modo q̄ deus mittit clades et pestes ad certas personas populi perimendi/illi quos deus nō iubet per cladē efficaciter interfici possunt gratis vel negligenter incurrere mortis periculum/si volūt: quando deus constituit hominem rectum: et in manu liberi arbitrij posuit. Sic ergo de cura pestis agamus. Dico ergo ista in generali/q̄ deus suam immittit pestem ex influxu saturni: sine i plaga lepre/reuma/phthisis/cōsumptio corporis/passio pectoris: et omnia que ex malicia pestilentialis frigoris in hominem continguūt. Sic ꝛ ex influentia martis: vt est febris pestilentialis cum sputo sanguinis apostema sub diafragmate ad suffocādum: pustule in corpore et maxime in collo/ꝛ sub ascellis ꝛ inguine/sue antrax/carbūculus/vel ignis sacer/ꝛ similia. Sicut ab influxu mercurij maleficiati: et vt sunt bubones in supercilijs/et sub oculis in barba vel pectine sine alia maleficia: vt sunt expellentia spermatis horribilia que faciunt homines amentes/sue quicquid alie pestes per alios influxus immisse a deo perfecte cu-

rantur:et vitantur cum quinta essentia nostra:ꝛ vniuersa pericula talia curãtur. Et si quid vtenti de his adueniat non nocebit:si misericors deus voluerit. In febre autem pestilentiali et in omnibus ardoribus nigredinibus et adustis morbis/adde cum quinta essentia medietatem quinte essentie sanguinis humani:et buglose radicem vel totam herbam/ et acetosam/et modicum aloes epatici/ euforbij/ꝛ hierepigrã/et quintã essentiã radicis lilij/et quintã essentiã auri et perlarum/capilli veneris et ysopi. Hec omnia contradicunt talibus febribus:et egritudinibus contradicere expedit: tñ vt cum predictis sit quinta essentia laxatiua: et tñ recipiatur qualibet die/ aut semel qualibet die naturali: saltem ter in septimana:vt boiem ducat in natura liquida:et omni die recipiat de mane plenum ouum bone aque ardẽtis ꝛ quater/vel septies in cibis in die plenam nucẽ gallicam:ꝛ corruptus aer sine dubio nõ nocebit ei:ꝛ pillule ex libris philosophoꝝ accõmode in quinta essentia/vel in aqua ardẽte:sed parce ꝛ moderate ponatur:ꝛ vtatur oĩbus his que philosophi in suis libris pesti contradicere probauerunt. Et hospitium ter in die fortiter thure/myrrha/resina/terbentina/et talibus fumigetur:ꝛ hec est cura perfecta pestium iam dictarum.

¶ Remedium vt in spasmo generetur febris:ꝛ magisterium in cura spasmi.

¶ Sapientissimi philosophi affirmant sanum esse innasci febrem in spasmo:et dixerunt experti ex eis/ꝙ si de succo flãmule frices omnes arterias continue febri citabit patiens/ꝛ tẽperabit periculum ꝛ maliciam spasmi. Et quia spasmus ẽ sapientes prouenit ex lesione et debilitatione neruorum:sicut patet aliquando ex medicinis ex cerebro sumptis vt efficaci⁹ spasmus cedat/ ponatur/vel tribuatur nobilissima quinta essentia:vel in eius absentia aqua ardens.

¶ Euacuatio et repletio fit per dietam vel phlebotomiam vomitum/ medicinam laxatiuam:talem euacuationẽ medicus sciret facere habita noticia de omnibus supradictis/ꝛ circulationibus:sicut in domo de a b.in qua humiditas est ancilla: et siccitas domicella: tamen non multum: quia b. est peregrina: et sic de alijs suo modo. Domicellam medicus debet euacuare cum domo de a d.ꝛ replere ancillam cum domo de c b. per illum modum/ quem dedimus de electuarijs et curis. De euacuatione ꝛ repletione.

In ista parte dabimus doctrinam / quomodo medicus sciet graduare medicinas: et quia gradus naturalis est insensibilis: volumus ipsum significare per drachmas siue per manipulos sic. Ponamus ꝙ medicus faciat fieri vnam decoctionem de vna planta siue specie/ que sit de complexione a. et sit humida in quarto gradu: calida vo in tertio/ frigida in secundo/ et sicca in primo/et sic sunt in a. sexdecim drachme: et illa planta misceatur cum alia/que vocetur b.que sit calida in quarto gradu:sicca in tertio/ humida in secundo/ frigida in primo: et sic erunt alie sexdecim drachme:et quia b.vincit a. ideo tres drachme calide de a. transeunt ad quatuor drachmas calidas de b. et coniunguntur cum eis: quoniam plus appetunt stare in subiecto in quo sunt proprie qualitates / q̃ in quo sunt appropriate: et sic euentus est de tribus, De mõ graduãdi medicinas.

drachmis/et augmentatus est b. et hoc etiā est de drachma prima siccitatis de a. que transit ad tres drachmas siccitatis de b. eo quia plus appetit stare sub b/ꝙ sub a. due vo drachme humiditatis de a/eo quia plus appetūt stare sub a/ꝙ sub b. ꝛ prima drachma frigiditatis de b. transit ad duas drachmas frigiditatis de a. eo quia non appetit stare sub suo inimico seu contrario. ꝛ sic b/lucratus est drachmam super a. et propterea b/est dñs: ꝛ a. subditus in illa decoctione: et per consequens b. est sanus: a vo infirmus: eo quia per a. c. est subditus. Si vo ponatur alia plāta/que vocetur d. frigida summe in quarto gradu: humida in tertio: sicca in secundo/ꝛ calida in primo: lucratus est super ipsa d. tres drachmas humiditatis a. ꝛ b. duas drachmas siccitatis/ꝛ vnam caliditatis cum d/lucratus est vnam frigiditatis: ꝛ sic erat d. compositus: et factus est simplex: et in isto passu apparet quomodo elementa componuntur/ꝛ disponuntur: ꝛ quomodo vnum est dominus: et aliud domicellus: aliud vo seruus: et apparet quomodo in ista decoctione b/ habet quatuordecim drachmas/videlz octo caliditatis/et sex siccitatis: et a. habet nouē humiditatis: et est factus incōpositus/sine simplex. b vo remanet cōpositus et dominus/quando plus dicit compositum in elementatis/ꝙ simplex. Si vo addatur in tali decoctione alia planta/que vocetur c. sicca in quarto gradu/frigida in tertio/calida in secundo/humida in primo. et tunc b. amittit quatuor: quia proprium/magnum/potens: immo sex drachmas: et a. ꝛ d. etiam recuperant de b. qō amiserunt: et sicut fit circulatio in iusticia: et in pondere in ipsa decoctione: quando c. vincit b. et b. vincit a. et a. vincit d. et d. vincit c. et sic fit circulatio: et talis circulatio causat temperamentum: et est licita in patiente ꝑm infirmitatem quam habet: quoniam si patitur/destruitur illa circulatio: et vincit b/ in illa decoctione: et si patitur de melancholia vincit c. et sic de alijs: ꝛ ꝑm qō dedimus doctrinam in graduando medicinas per quatuor gradus: sic potest medicus graduare per tertium/secūdum/et primū: hoc est miscere quartum caliditatis videlz b. cum tertio humiditatis de a. aut cum secūdo/aut cum primo/aut graduare cum tertio caliditatis de b. et secundo siccitatis d. aut cum tertio gradu humiditatis/ꝛ secundo caliditatis de a. et sic de d. et de c/ascendendo et descendo ad placitum: quoniam talis ordo sequitur suo modo qui sequeretur de quatuor gradibus significatis per a b c d. et hoc quoniam ꝑm pondus et iusticiam: et habere noticiā de tali graduatione est multū vtile medico: eo quia multa secreta per hoc reuelātur sciētibus medicinā: sicut diximus de mixtione de vna planta calida in quarto gradu/ꝛ de alia humida in quarto/et sic de alijs. sic fieri pōt de duabus plātis calidis in quarto/ꝛ de vna/aut de pluribus humidis in tertio/ calidis in secūdo: aut de duab⁹/aut pluribus calidis in tertio: sic in secundo/ꝛ de duabus aut plurib⁹ humidis in secūdo/calidis in primo: ꝛ sic ad placitum componētis regimē cōseruatiuū doctrina ista de gradibus connexa est cū illa de. rvi. electuarijs: ꝛ per hec que diximus supra de gradatione/significatū est/ ꝙ homo varijs cibarijs debet vti: ꝛ per a b c d. qualitatibus diuersis: nō tñ per tres litteras solū: vt cibaria nō veniāt ad simplicitatē elementorum: sicut per mixtionem graduum de a b c. est iam dictum: in quo a et c b. amittunt compositionem/per quam amissionem sequitur corruptio/et mors/et talis passus est valde vtilis.

Ad maiorē

¶ Ad maiorē tamē euidentiam graduandi medicinas recurrēdū est ad secūdā figurā artis: in qua per angulos ꝛ eius triāgulos perfecta noticia haberi pōt: dictum em̄ est superius qō in medicina in qua vnū elementū est actu/ ꝛ a predominio tale est principiū operationis ꝛ sustētationis eoꝝ que sunt in potentia ꝛ esse remisso: ideo si fiat mixtio ꝛ cōpositio ex diuersis plantis/ quarū vna est calida in quarto gradu/ et alia in tertio: tūc quartus gradus ipsius plāte in qua ignis est in quarto gradu est principiū tertij: ꝛ tertius secūdi: ꝛ secūdus primi: ꝛ primꝰ alicuius partis ingradate plāte existentis in tertio gradu caliditatis: ꝛ talis pars ingradata est insensibilis/ si debet antē fieri sensibilis ꝛ principiū alterius/ oportet addere aliā plātā in secūdo gradu caliditatis: ꝛ sic de alijs suo modo dici pōt.

De secūda figura artis in medicina cōsiderata / et prīo de triangulo rubeo.

¶ Considerare etia oportet angulū medij ꝑm eius species: secūdum enim naturalem cursum materia simplex ignis ꝛ terre est in aliquo elemēto medium proportioni ipsarū caliditatis videlz/ ꝛ siccitatis existentiū in illo elemēto: ꝛ ideo ex permixtione materie ignee et terrestris ignis calidus et siccus efficitur: quibus quidem qualitatibus materia aeris aut aque medium non existunt: nam si existerent/ sequeretur contrarium sui contrarij esse principium et causa: qō est impossibile: medium quo ignis et aer coniunguntur est materia ignea et aerea: propter qō ipsum cholericum calidum et humidum efficitur: similiter inter aerē et aquam in prefato cholerico materia aerea et aquea fuit: ꝛ sic de alijs complexionibus dicendum est: et sic originalis materia que passiua est et subiectum ad essendum compositiue medijs existētibus simul in ipsa/ que media sunt per qualitates distincta: id est per complexiones concordes per media: originalis enim materia ipsiꝰ cholerici (ꝛ sic de alijs) est potētia materie ignis/ et materie ipsius terre/ et gradatim aeris et aque: ꝛ est diuersa/ inquātum est generalis/ et vniuersalis: et subiecta caliditatis/ siccitatis/ humiditatis/ et frigiditatis sunt particularia/ ꝛ specialia: ac etiā sunt vniuersalia ꝛ generalia: particularia em̄ sunt indiuiduis specierū naturaliū cōseruādarū in suis indiuiduis generalibꝰ ꝛ corruptibilibus: ex quo manifestatur quomodo quattuor elemēta sunt media inter materiā originalē ꝛ indiuidua specierū. ¶ In triāgulo rubeo sunt tres species (vt patet in arte) medij/ videlz cōiunctionis/ extremitatum/ ꝛ mensure: vnde sicut exemplificamus/ ꝙ prima materia est medium qualitatibus que conueniunt: ꝛ quomodo due qualitates in vna medicina simplici dominantur: ita cōcordātia qualitatum est medium quādo materie in simplicitate diuerse simul coniunguntur in essendo vna materia cōposita per cōcordantiā qualitatū: inuestigatur etiā medium extremitatū inter illa que cōtrariātur/ videlz inter siccitatē et humiditatē in cholerico/ ꝛ caliditatē ꝛ frigiditatē simul in tēperamēto existētes: qō quidem temperamētū est sicut virtus inter duo extrema: ideo si quis habet cognitionem huius medij extremitatū poterit sanitatē alicuius cōseruare/ ꝛ morbum curare/ si sciat predictum de potētia in actum reducere. ¶ Est alia species medij/ que linee et continuationi morbi conuenit: que quidem species medij pōt diminui/ vel augeri: nam sicut aer illuminatus existens inter oculos ꝛ obiectum visus est causa: et medium vt oculi possint obiectum videre: sic virtus et substantia medicaminis quando ipsum penetrans peruenit ad locum in quo continetur infirmitas:

vnde quicūq; bene sciuerit istam artē/poterit taliter mediū ordinare/q̄ virtus ꝛ materia medicaminis in quātitate sufficienti ad locum continentem morbū poterunt penetrare. ¶ In angulo finis tres sunt species/videlz priuatio/ terminatio/et causa finalis:et sic in cholerico causa finalis quartus gradus existit:et tertius/secūdus/et primus sunt in ipso ꝑm materiam:ideoq; terra/aer/et aqua ad causam finalem ipsius ignis in cholerico mouentur: ignis vo mouetur per corpora celestia:que quidem mouentur ꝑm finalem rationem/quam materia ꝛ forma vniuersalis appetunt: que sunt exemplaria materie et forme particularibus pro speciebus in individuis conseruandis. Est enim notandum/q̄ ignis prior est intentione in cholerico: q̄ sint terra/aer/ et aqua: ꝛ adhuc prius est in suo simplici puncto/q̄ in suo effectu cholerico/ et prius sumit terram/q̄ aerem: et prius aerem/ q̄ aquam:et ideo in cholerico ignis plus retinet de seipso quo ad qualitates: q̄ de terra/aere/ et aqua:et plus de terra/q̄ aere: et de aere/ q̄ de aqua. Ex quo potest medicus si faciat medicamen aliquod/ in quo ponat ignē in quarto gradu ad quam finalem rationem dirigātur gradus cōsiderare:quo intellecto/potest ipsius intētio ꝑm dispositionem morbi et medicaminis in quo ignis est in quarto gradu dirigi ad sanitatem causandā:et sic de alijs cōplexionibus/etiā si fiat mixtio ex pluribus:vt ex angulo principij elici potest. vnde si cholera est in aliquo corpore naturaliter in gradu tertio:et ipse velit ipsam reducere ad gradum secūdum/vel ad primum contra naturam facit ꝛ eius intentionem: quia natura longe melius conuenit cū principio ꝛ finali intentione/ q̄ cum medio:ideo homo ad conseruandam cōplexionē/et naturalē sanitatē in gradu suo ꝓportionato medicinale medium inuestigare debet:qō fit causa cōseruādi illud: ad qō per cām finalē mouet. Si em̄ homo famē ꝛ sitim quādoq; sustineat:natura lōge melius incipit/ꝛ conatur snū cōtrariū/q̄ cōueniēs sibi destruere propter spaciū ꝛ oportunitatē/quā habet i cōsummēdo suū cōtrariū ex cibo ꝛ potū ꝛ superfluitatib⁹ gñatū:iō bonū est semel in septimana ieiunare:ꝑm aūt qō tempora diuersa quatuor sumunt in anno:quatuor elemēta habēt principia/ ꝓpter qō oportet q̄ dē triāgulo rubeo in quolibet anni tpe illud qō conuenit cū principio/ medio/ꝛ fine eoꝝ/que in tali cōtinentur:vt habentem complexionem frigidā oporteat comedere aliqua calida ꝛ ficca:ꝛ c portet etiam ꝑm qō conuenit ad fortificandum ignem aeris caloꝛem aliquotiens tolerare:et illud idem sequntur de alijs.

De triāgulo viridi.

¶ Cōsideratur etiā in sciētia medicine triāgulus viridis: qui cōstat de differentia/cōcordātia/ꝛ cōtrarietate:inuestigat em̄ medic⁹ in qualibet cōplexione differētiā/ꝛ diuersitatē subiectoꝝ predictarū qualitatū/vt vbi gratia. In sanguineo in quo sunt predicte quatuor littere a b c d.et cū a. sit in quarto gradu humiditatis:ꝛ b.in tertio caliditatis.d in secūdo.ꝛ c.in primo:ꝛ materia subiecta humiditati sit diuersa a materia subiecta caliditati ꝛ frigiditati:ꝛ materia subiecta caliditati sit diuersa a materia subiecta siccitati et frigiditati:et materia subiecta siccitati sit diuersa a materia subiecta caliditati et frigiditati:ꝛ materia subiecta humiditati sit diuersa a materia subiecta humiditati et siccitati:ad hoc demonstratur differentia in sanguineo existēs/ꝛ in qolibet alio humore:vt per talem demonstrationē operationes ipsoꝝ a b c d.in sanguineo possint cognosci:et si

ꝛ duobus ſimplicibus eiuſdem complexionis:quorum vnum eſt in quarto gradu:ꝛ aliud in tertio:fiat cõmixtio medicus cognoſcere debet:in quo virtutes eorum differunt:et poſtea debet ipſas virtutes cõcordare cum diuerſitate in eorum gradibus:nam vt dictum eſt in precedentibus/gradus maior mouet minorẽ ad virtutem ꝛ proprietatem illius in quo inueniuntur:ꝛ ſic differunt ꝑm a ſpectum actionis et paſſionis/ ac materie et cauſe finalis:ꝛ ſic de ipſo tertio gradu reſpectu ſecũdi:ꝛ de ſecundo reſpectu primi:ꝛ ſi in commixtionibus diuerſorum graduum eiuſdem qualitatis ſit abundantia ſuperflua/ad augmentandum virtutem et proprietatem illius patientis loco tertij gradus ponatur ſecũdus:ꝛ loco ſecũdi primus:ſic ecõtrario/ſi nõ ſuffi.cit tertiꝰ:ponatur ſecũdus:ꝛ ſi nõ ſecũdus/ponatur primꝰ. ¶ Jtẽ ſi ex quarto gradu caliditatis/ꝛ ex quarto ſiccitatis fieret cõmixtio ſeu aliquod medicamẽ/tunc gradus caliditatis ad vnã curam ſe haberet:ꝛ gradus ſiccitatis ad alterã:et vt cura ad vnũ finem tñ ſe haberet/addi debet aut caliditati/aut ſiccitati aliqua medicina/que longe melius cum vna parte conueniat/ꝙ cum alia:vt vnus quartus contineat alium ſub ſe ꝑm qõ fini cõuenit:nam ſicut morbus ad vnum finem ſe habet:ita oportet curam ad vnã rationem finalem fini morbi contrariã ſe habere:ꝛ ſic de alijs ſuo modo:nam quicũq; ſciret differentiã predictorum cognoſcere/poſſet reuoluere operationẽ illorũ ad quã finalẽ rationẽ vellet:ſicut põt reuolui equus bene effrenatus ad placitũ equitantis. Eſt tamen notandum/ꝙ non eodem modo differunt predictũ exemplum datum de caliditate ignis et ſiccitate terre/ꝛ exemplum ſimile de caliditate ignis ꝛ ſiccitate terre/ꝛ humiditate aeris:nam ſiccitas ꝛ humiditas cõtrariantur:caliditas vo ꝛ ſiccitas non:ideo caliditas ſi miſceatur cũ ſiccitate ſe habebit ad vnam rationẽ formalẽ/ad quã nõ ſe habebit/ſi miſceat cũ humiditate:nam ſi caliditas/ſiccitas/et humiditas ſimul miſceãtur:oportet ꝙ quarto gradu caliditatis addat tertius:vt ipſa caliditas fortitudine augmẽtata poſſit reuoluere ſiccitatẽ ꝛ humiditatẽ ad ſuã intẽtionẽ. Jn aqua aũt exiſtente in olla ſupra ignẽ caliditas ignis non calefacit frigiditatẽ aque:ſed calefacit materiã primã ipſius frigiditatis aque exiſtẽtẽ in aqua predicta:ex quo cognoſci põt differẽtia que eſt inter frigiditatẽ/ꝛ materiã ſubiectã ipſi frigiditati:que quidẽ materia eſt i potẽtia ad recipiẽdũ formã caliditatis/ꝛ ad recipiẽdũ potẽtialiter frigiditatẽ aque:ꝛ ſic de alijs ſuo modo dici põt. Preterea eſt differẽtia inter coniunctionem caliditatis ignis et ſimplicis materie ad quã monetur:ꝛ cõiunctionem ſupra quã mouentur caliditas/ſiccitas/humiditas/ et frigiditas ſimul:nam coniũctio ſimplex et prima eſt mixtio prime materie ſimplicis cum ſimpluci qualitate cauſa eſſendi corpꝰ ſimplex abſq; aliqua cõpoſitione:cõiunctio etiã ſupra quã mouẽtur predicte qualitates:ꝛ cõiũctio qua cõmiſcenꝫ ſecũda materia cõpoſita:ꝛ ſecũda forma cõpoſita i quibꝰ ſunt ſimul cõpoſita quatuor elemẽta:ꝛ iſtud tale corpꝰ eſt elemẽtatũ gñabile ꝛ corruptibile:ꝛ ſic reuelaꝫ prima materia/ꝙ eſt prima potẽtia:ꝛ eſt oibꝰ gñale ſubiectũ:ꝛ materia:ꝑ differẽtiã vo ꝛ concordãtiã predictaꝝ qualitatũ ex ea partes in ſpãli formanꝫ:ꝙ ſunt quatuor elemẽta:ex quibꝰ fiũt partes/ in quibus ſunt indiuidua ſpecierũ. ¶ Sequiꝫ de cõcordãtia naturali ꝙ cõſiſtit i cholerico inter caliditatẽ ꝛ ſiccitatẽ:ꝛ iter hũiditatẽ ꝛ caliditatẽ i ſanguineo:ꝛ iter frigiditatẽ

ꝛ humiditatẽ in pblegmatico/ꝛ inter ficcitatẽ ꝛ frigiditatẽ in melãcholico:itaq̃ caliditas ꝛ ficcitas tã fortiter cõcordantur/ꝙ ignis calidus ꝛ ficcus efficitur:ꝛ sic de alijs ſm ꝓprias ꝛ appropriatas qualitates:ꝛ sic medicus cognoſcere põt per quã cõcordãtiã maiorẽ vel minorẽ eſt egritudo curabilis:ꝛ põt etiã cognoſcere ꝙ ſub caliditate materie due exiſtũt. Una em̃ eſt materia ſimplex/ que cũ caliditate eſſentialiter cõuenit. Alia vo eſt materia/que cũ caliditate ipſa cõuenit accidẽtaliter:ꝛ hoc ipſa recipiẽte ficcitatẽ ab ipſa/ꝛ ſi fiat cõmixtio quarti gradus cum tertio/ſecũdo/ aut primo eiuſdẽ qualitatis ꝛ cõplexionis erũt plures cõcordãtie differẽtes inter ſe: et ſuo modo cũ gradib⁹ alterius cõplexionis(vt ſuperi⁹ tactũ eſt)ꝛ per hec cognoſci põt que virtus prius cõtra morbum exiſtit:ac etiã que virtus melius ꝛ magis cum natura ꝛ ſanitate concordatur:manifeſtũ ꝛ certum eſt ꝙ caliditas ꝛ frigiditas cõtrariantur ad inuicẽ:verũtamẽ neceſſario cõuenit ꝙ in aliquo cõueniãt/ꝛ cõcordent:nã ſi illud nõ eſſet/impoſſibile quidem eſſet ꝙ in cholerico eſſet frigiditas:ꝛ in pblegmatico eſſet caliditas:ſed hoc etiã eſſe nõ poteſt abſq̃ medio:nã ſi abſq̃ medio cõcordarẽtur ad eſſe cõtraria ſe haberẽt abſq̃ medio:qõ eſt impoſſibile:mediũ aũt quo caliditas ꝛ frigiditas cõcordãtur ſunt ficcitas et humiditas:inquãtum enim materia ipſius caliditatis ſe habet ad recipiẽdũ ficcitatẽ:ꝛ materia ficcitatis ſe habet ad recipiẽdũ frigiditatẽ:ꝛ materia ipſi⁹ hũiditatis ſe hz ad recipiendũ caliditatẽ/ꝛ materia ipſi⁹ frigiditatis ſe hz ad recipiendũ humiditatẽ formaꝫ ex ficcitate ꝛ humiditate mediũ concordantie exiſtẽtis inter caliditatẽ ꝛ humiditatẽ:que quidẽ cõcordãtia exiſtit materia contrarietati/ que eſt inter caliditatẽ in quarto gradu/ et frigiditatẽ in quarto:que ſi quidem cõtrarietas ad formã ꝛ ad primã intentionem ſe habet:ipſa vo concordantia ſe habet ad materiã et ad intentionem ſecũdam. Illud idem ſequitur de ficcitate ꝛ humiditate:verũ em̃ eſt ꝙ febris continua põt de pblegmate qõ eſt frigidum et humidum generari. vnde ſi quis vellet per contrarium ſine concordantia ipſam febrẽ curare/oporteret ipſum medicamẽ aliquod ex caliditate in quarto gra. et ex ficcitate in eodẽ quarto gradu cõponere:ꝛ ipſum patiẽti adminiſtrare cõtra frigiditatẽ ꝛ humiditatẽ:hz qz ꝓpter accidẽs in naturis caloris nature cõtrarij nõ debet predictũ medicamẽ in febre cõtinua ꝓpinari: ne calor innaturalis naturam deſtruẽs augmẽtetur: ideo oportet patiẽti adminiſtrare cibaria: et aliqua medicamina ſimilia ipſis humiditati ꝛ frigiditati: vt ipſa ſint mediũ ſuper quo poſſint humiditas et frigiditas in calore naturali naturaliter cõuenire:ꝓpter quã cõueniẽtiã põt deſtrui accidẽs:ꝛ innaturalis calor trãſeũtib⁹ cibarijs ꝛ medicinis frigide cõplexionis/ꝛ humide per mediũ qõ eſt calor innaturalis ſiue febris/ que eſt mala cõplexio innaturalis calida ꝛ ſicca:habẽs ex humore frigido ꝓpter inordinationẽ ipſarũ humiditatis ꝛ frigiditatis qualitatũ et canſam:cum igitur hoc ita ſit:ſequitur ꝙ per predictũ exẽplum poteſt cognoſci que egritudo debeat curari per qualitates ſimiles eius principio:preterea ſm ſimplices ſpheras elemẽtoꝝ cõueniens ꝛ cõcordabile eſt ſpherã aeris poſt ſpherã ignis exiſtere:ſpherã vo aque cum ſphera aeris:ꝛ cum ſphera terre participare:idecoq̃ ignis eſt elementũ magis ſuperi⁹:ꝛ terra magis inferi⁹:in curſu autẽ elementato non eſt ita:nam caliditas ignis et ficcitas terre contra diſpoſitionem ſupradicte

ordinationis

ordinationis ſpherarꝫ participant: caliditas ⁊ humiditas non ipſo curſu elemẽ
tato participãt/ſequendo ordinationẽ et diſpoſitionem dictarũ ſpherarũ: idcir
co in elementato corpore loca ſpherarũ ſunt mixta per concordantiã naturalem
et hoc deſcendente caliditate ignis: vna tñ cuꝫ ſubiecto ad ſiccitatẽ terre/aſcendẽ
teqꝫ ſiccitate terre ad caliditatẽ ignis: et ſic de caliditate ad humiditatẽ aque/et
aſcenſu humiditatis ad caliditatem/et de deſcenſu humiditatis aeris ad frigidi
tatẽ aque/⁊ de aſcẽſu frigiditatis aque ad humiditatẽ aeris/et de deſcenſu fri
giditatis aque ad ſiccitatem terre: et aſcenſu ſiccitatis terre ad frigiditatẽ aque
⁊ in tali aſcenſu et deſcenſu eſt cõcordantia: nã aliter nulla eſſet generatio/nec cor
ruptio: ex hoc põt ſcire medicus concordare res medicinales ad deſtruendũ et re
mouẽdũ ex corpore fumoſitates ac humores ſuperfluos ſubtiles/⁊ groſſos aſcẽ
dentes/⁊ deſcendentes: ſi tñ bñ ſciuerit ꝯcordare p̃dicta elementa: ſequitur de
contrarietate/que ſine medio eſt vt i cholerico ignis et aqua/que ſimpliciter con
trariantur/et hoc calefaciente igne materiam ſimplicẽ aque: et aqua mortificãte
caliditatem ignis in eius materia ſimplici: et cõtrarietas cum medio eſt/quan
do ignis calefaciens materiam aeris et mortificans ſiccitatem terre in frigidita
te quam terreſtris materia ex aqua recipit/contra aquam exiſtit: aqua vero
exiſtit contra ignem/inquantum mortificat ipſum in materia ipſius humidita
tis materia frigiditatis recipiente ipſam humiditatem aeris: et tribuente ſe frigi
giditati aque/et materie ipſius ſiccitatis cauſa deſtruendi ip̃am ſiccitatem in
caliditate ignis: vnde ſi non eſſet medium exiſtens inter ignem et aquam/tanta
exiſteret eorum contrarietas/q̃ inter qualitatum materias eorum nullum poſ
ſet temperamentũ oriri: que quidẽ materie cũ materia ipſorꝫ ſiccitatis et humi
ditatis vna exiſtunt in cholerico forme ſubiecta. ¶ Per hoc autẽ principiũ cogni
tio atqꝫ modus curandi egritudines per contrariũ poſſunt haberi: vno modo
vo cõtrariant ignis ⁊ aqua ꝓpter aerẽ: alio modo contrariant ꝓpter terrã: alio
aũt modo ꝓpter ſemetipſa: et ideo patienti tertianã que ex ipſorũ vcꝫ ignis et
terre ſuperabũdantia generatur/oportet adminiſtrare patienti res hũmidas/et
frigidas: ſed quia in tertiana magis ſuperabũdat caliditas ignis/q̃ ſiccitas ter
re/oportet in ipſa cura plus de frigiditate aque contra caliditatem ignis/q̃ de
humiditate aeris contra ſiccitatẽ terre/aut non ꝓpinari. ¶ Sciendum eñ eſt/q̃
quattuor elementa multis modis contrariantur/vcꝫ per virtutẽ/et per pondero
ſitatem/per leuitatem/per ſubtilitatem/per ſpiſſitudinem materie/per ſaporẽ
per odorẽ/per habitum/atqꝫ p̃ multas alias qualitates. vnum exemplum in ci
cere et argẽto viuo aſſignam⁹. Licer eñ ⁊ argẽtũ viuũ habẽt aerẽ a p̃dominio: vt
a doctorib⁹ iudicat: verũtñ ipſe aer magis lõge ſue humiditatis abundat in ar
gẽto viuo/q̃ in cicere: ſiꝫ i argẽto viuo ſunt ſiccitas ⁊ frigiditas i maiori põdero
ſitate/q̃ i cicere: ⁊ ita bũiditas/⁊ ſiccitas ꝯriãt ſimpliciter: vt frigiditate mediãte
ſit contra humiditatem ꝓpter hoc q̃ conuenit cũ ſiccitate terre: ⁊ humiditate aeris
ſit ꝯ frigiditatẽ inquãtũ cõuenit cũ caliditate ignis: ideo in argẽto viuo ẽ maior
ꝯrietas de virtute ad materiã/q̃ in cicere: ⁊ materia cũ ponderoſitate et ſpiſſitu
dine ſua fortiꝫ obſtat vtuti i argẽto viuo/q̃ in cicere: ꝓpter qõ neceſſariũ eſt aerẽ
eſſe in excellẽtiori gradu virtutis in ipſo argento viuo/q̃ in cicere. Si eñ ita nõ

esset: virtus non posset obstare maxime ponderositati aq̃ et terre in ipso argento viuo existẽtib⁹: ⁊ p istud exẽplũ significat primordialis materia forme subiecta: et reuelat secretũ nature existẽs inter materiã et virtutẽ. vlteri⁹ rosam cõplexionẽ habere frigidã indicat: verũtñ maior ponderositas est in cicere/q̃ in rosa et illud ideo est: qr terra quãtũ ad materiã est in cicere in quãtitate maiori/q̃ in rosa: ⁊ quãtũ ad siccitatẽ in minori: aer vero maiorẽ virtutẽ bz in ipso cicere/q̃ in rosa: ⁊ maiorẽ materiam in rosa/q̃ in cicere. Ex quo manifestat cõtrarietas humiditatis aeris et siccitatis terre existẽtiũ in cicere ⁊ in rosa: ex cuius cõtrarietatis manifestatione reuelatur elementum simplex: et elementum compositum virtute et elemẽto simplici se adinuicẽ cõcordãtibus/et virtute existẽte ꝺ̃nia elemẽto composito. Si hoc nõ esset: impossibile qdem esset ꝑm naturalẽ cursum fore in cicere maiorẽ humiditatẽ ⁊ põderositatẽ/q̃ in rosa. Si aũt medicus itelligat supradicta significãtia virtutẽ/et lenitatem/atq; põderositatẽ in reb⁹ medicinalibus cũ quibus curant egritudines/ꝓportionare recte sciet virtutẽ ⁊ materiam ꝑm quãtitatẽ virtutis/ ⁊ põderis in medicinalib⁹ suis tã administrãdis intra corpus/q̃ extra. Si vero p̃dictã quãtitatẽ ignoret/ ⁊ ei⁹ practica ꝑ semitã fortune ꝓcedit: nã bz quatuor elemẽta actualiter et formaliter sint in elemẽtatis: tñ eor ꝓprietates nõ sunt equaliter gradate: vt ptz de igne in auro: qõ est calidũ ⁊ humidũ: ideo est magis actuatus ꝑm caliditatẽ/q̃ ꝑm lenitatẽ: qr aurum est ponderosum multum: ⁊ sic magis actuauit ignis suum colorẽ in auro/q̃ alia accidẽtia propria/ sic et de alĩs elemẽtis dicendũ est suo modo. vnde est q̃ aqua fontium in hieme est calida: et in estate frigida est/ ex eo: qr ignis in estate bz maius posse contra aquam: et aqua in hyeme cõtra ignẽ: nam in estate aqua suas partes et vires recuperat: ex qua recuperatione aq̃ tpe estiuo magis ad suã simplicitatẽ accedit: et q̃to ẽ sue simplicitati ꝓpinqor/tanto frigidior: ⁊ q̃to a simplicitate remotior/tãto magis õ caliditate pticipat: ex q̃ ptz q̃ ꝺ̃rietas ex diuersitate tẽpor lociq; causata ẽ: p qõ reuelat secretũ ignis simplicis elemẽti habẽtis suũ locum i alto ⁊ aq̃ simplicis elemẽtiñ pte magis inferiori locati: cũ aq̃ fit hyemali tpe calidior q̃ estiuo/expellẽs calorẽ ex se vsq; ad sui extrẽa: i qb⁹ cũ aere participat: superficies ergo aq̃ est illud qõ calidũ tpe hyemali sentit: et illud ideo/qr caliditas a locis inferioribus fugit/vbi frigiditas aque maiorẽ potentiam et virtutẽ bz: et ipsa frigiditas impellit caliditatem superius/ vt cõueniat cũ humiditate aeris: p hoc reuelat qualiter febris cõtinua ex frigido humore causata est calor inaturalis similis calori inaturali hyemali tpe existẽti: in qua quidem humoris frigiditas a se remouet caliditatẽ febre continua mediante. De angulo croceo qui constat de maioritate/equalitate/et minoritate/maioritas/equalitas/et minoritas facile cognosci põt habita cognitione cõplexionis: nã in cholerico ꝺ̃stat/q̃ est b. in quarto gradu: ⁊ c. in tertio. a ĩ scõo ⁊ d. in pmo: et est etia bz equalitas in eodẽ: qr terra existẽs in ipso dat tria pũcta siccitatis igni: qui adequat tria pũcta caliditatis ipsi siccitati: ignis vero dat aeri pũcta duo caliditatis: et facit subiecta pũcta duo ipsi⁹ aeris caliditati: ac ignis dat vnũ pũctũ caliditatis ꝺ̃ aquã: ⁊ aq̃ vnũ frigiditatis ꝺ̃ ignẽ: et idẽ sequit de bis q̃ sunt eiusdẽ cõplexionis equaliter tũ gradatis: si misceant/ītellecto aũt/q̃ ex reb⁹ maioribus fieri põt maior tẽperies

vel itēperies: pōt etiā fieri maior ex a b c d. i gradu ꝙrto/ꝙ tertio/ſcō/ꝛ prio: ꝛ ſic ordinatim: cū vo medi⁹ maioritatē ꝛ minoritatē voluerit i aliquib⁹ inueſtigare: atq; maioritatē/ꝛ minoritatē cupiat adequare/ maioritatē ad minoritatem declinet: et minoritatē ad maioritatē tm̄ ſubleuet/ꝙ inde oriat equalitas/ſi vero affectat deſtruere equalitatē/ inclinet aliquos gradus ad alteros ꝑm ꝑdictū modū: actio eīm ꝟuenit cū maiori: ꝛ paſſio cū minori: ꝛqꝛ ignis i cholerico ex terra recipit gradū tertiū ficcitatis: ꝛ dat aeri ꝙdū ꝑm/ formal iter gradū tertiū ꝛ ſcōz cū tēperamēto actionis/ et paſſionis eq̄litas: ex q̄ tot⁹ triāgul⁹ croceus ſignificat: ꝓpter quā ſignificationē debēt multiplicari grad⁹ i qualitate paſſiua ſupra gradus q̄litatis actiue: i q̄litate paſſiua ſup̄ gd⁹ q̄litatz actiue: vt iter agens ꝛ materiā fiat maioris operatiōis ꝛ minoris tēperies. Cū vo medi⁹ vult i corpore aliq̄ augmētare ficcitatē/ opz ip̄m magis diminuere potū/ ꝙ cibū: ꝛ illud ideo/ quia ex potu magis generatur humiditas/ ꝙ ex cibo: et illud idem ſequitur de humiditate ꝛ ficcitate: ꝛ de humiditate ꝛ frigiditate: vnde ſi cū igne et naturali calore aliqd ꝟſumi expediat: vtile ē vti ꝑdicto ꝓncipio. Jā dictū eſt pluries/ ꝙ i cholerico eſt ignis in quarto gradu: et actio terre eſt in tertio: ꝛ actio aeris in ſcōo: et qm̄ ignis i cholerico ꝑ vnū gradū excedit plus/ ꝙ illud qō recipit/ atq; ꝑbet: iō maior eſt ignis in ſemetipſo ꝑ gradū vnū/ ꝙ in eodē qō a terra recipit: et in duob⁹ gradibus/ ꝓ tres vero gradus exiſtit in ſeipſo maior/ ꝙ in eo cū quo ſ obſtat aque: q̄ qdē ſupradicta maioritas eſt ignis ſimplicitas: in qua ip̄e gubernat/ ac etiā ſuſtētat: ꝛ ex quo ptz qūo elemēta i ſpēb⁹ formas diligunt ſimplicitates ſaluādo: cū aūt ſpēs nō exiſtūt ꝓportionate ad eſſendū ſubiecte elemētali ſimplicitati: tunc quodlibet elemētū appetit formā aliā i altera materia: in qua ei⁹ ſimplicitas gubernari poſſit: ꝛ etiā vbi ipa elemēta ſe adinuicē cōcordātib⁹ et cōtrariantibus poſſint operationē habere: ꝓpter qō elemēta ipſa alias formas generāt: ꝛ alias corrūpunt: ex ꝑdictis ꝓncipijs ſumim⁹ ꝓncipiū et radicē ad ꝓbandū quatuor eſſe grad⁹/ illā eīm ꝓbationē q̄ ſentit i cholerico caliditatē eē i maiori q̄titate/ ꝙ ſit hūiditas: opz eā neceſſario eē i mēſura aliq̄/ quā gradū ē ꝟueniēs vocari: naz ſenſibilit i ipo cholerico cognoſcit caliditatē excedere ficcitatē: et ficcitatē eē ſub caliditate: ſz ſi caliditas ignis ꝛ ficcitas terre ibi equal⁹ eēnt: oporteret neceſſario dare hūiditatē: ꝛ frigiditatē fore ibidē equal⁹: ꝛ illō iō/ qꝛ caliditas ignis ꝟuenit cū hūiditate aeris: ꝛ ficcitas terre cū frigiditate aq̄: ꝛ qm̄ ignis lōgemeli⁹ cōuenit cū caliditate/ ꝙ in ficcitate: et qꝛ ficcitas ꝛ hūiditas ſimul ꝟuanf: ꝛ caliditas ꝛ frigiditas ſil⁹: neceſſarium eſt ꝙ ſi aliquid eſt calide et ſicce complexionis/ ꝙ caliditas ignis excedat quantitatem ſiccitatis terre: ꝛ id in quo excedit eſſe in gradu: q gdē grad⁹ vno mō ſe habet ad caliditatē: alio mō ad ficcitatē: ideo in cholerico opz eē caliditatē i gradu vno/ ficcitatē vo i altero: cū aūt caliditas et hūiditas ſimul ꝟueniāt i cholerico: ꝛ ficcitas ꝛ frigiditas ſimul ēt ꝟueniāt: neceſſariū ē ꝙ hūiditas ſit ibi i gradu vno: ꝛ frigiditas i alio: ꝛ qm̄ caliditas ē ibi i gradu altiori/ ꝙ ficcitas opz hūiditatē eē ibidē i altiori ḡdu ꝙ frigiditas ſit: ſi eīm ita nō eēt: hūiditas ꝛ frigiditas eēnt i cholerico ꝑ ꝑdicta ꝓncipia: ꝓ aūt ꝑm nālē curſuz ipoſſibile eē ꝟſtat. Si aūt dicat fore poſſibile ficcitatē eē i q̄rto ḡdu i cholerico affirmat ꝫ frigiditatē poſſibile eē i eodē cholerico i ḡdu tertio: qō ſi eēt/ oporte

De ꝓbatione quatuor graduum.

ret dare ꝙ caliditas nō eſſet ibidē/niſi in gradu ſcō:ꝛ ſic indicaretur cholericꝰ complexionis ſicce ꝛ frigide cōtrarie cōplexioni calide ꝛ humide:hoc aūt eſt experientie ſenſuiq; contrarium. Si vero dicis caliditatē eſſe in cholerico in gradu quinto/ſequeretur ergo per talē affirmationē/ꝙ in ipo cholerico elemēta qn q; conſiſterent:qō eſt cōtra predicta principia. Si aūt dicaꝛ caliditatē in cholerico eſſe in tertio gradu:ſi ita eſſet/ſequereꝛ ꝙ frigiditas nō eſſet ibi ſenſibiliter in gradu:ſed qꝛ frigiditas ſenſibiliter eſt ibidē in gradu:iō opꝛ ꝙ caliditas i gradu quarto ſit in cholerico:p quē gradū ſignificaꝛ tertiꝰ/ſcōs/ꝛ primꝰ. Preterea certū eſt/etiā oibus ſenſibꝰ particularibꝰ ptꝛ/ꝙ in aliqbꝰ medicinis magis abūdant caliditas ꝛ ſiccitas/quā in aliꝭ eiuſdē cōpleriōis:ꝛ ſi dicaꝛ caliditatez in quito gradu cōſiſtere i re aliqua/in qua plus ſit de caliditate/q̄ i cholerico in q̄rto gradu/aſſeraꝛ ergo qō in cholerico in quo eſſet ipa caliditas i prio gradu ſit ſiccitas in gradu ſenſibili:ſz qꝛ hoc eſſe nō pōt:manifeſtaꝛ er hoc ꝙ caliditas gradū quartuz traſcēdere negt:nec etiā pōt infra primū ſenſibilē gradū deſcēdere:ille vero ꝓportiones ipſarū ſiccitatis/humiditatis/ꝛ frigiditatis/q̄ exiſtūt i cholerico in q̄ ignis eſt in prio tm̄ gradu ſunt gradꝰ intelligibiles/q; ſunt in quātitate cā motꝰ/ꝙ nō ſufficiūt ad eſſendū gradꝰ ſenſibiles:in quibꝰ quidē gradibꝰ intelligibilibꝰ eſt ſiccitas in tertio:humiditas in ſcō/ꝛ frigiditas in prio ſcōm ordinaonem p̄dictorū graduū ſenſibiliū. Cū vo terra/aer/ꝛ aqua ſint elemēta p ſe exiſtētia:ꝛ cū ſentiaꝛ res alique habētes magis de qualitate ipſius terre/q̄ de qualitate alioꝝ elemētorū:ꝛ alie magis habētes de caliditate aeris/q̄ aliorum ꝛ reperiantur etiam alie res habētes magis de qualitate aque/q̄ de qualitate aliorū elemētorū:iccirco in exēplo ſupius in cholerico aſſignato manifeſtaꝛ ꝙ quodlibet ipſorū elemētorū/vcz terra/aer/ꝛ aqua/motū bz a gradu prio vſq; ad quartū/quos quidē gradꝰ/vcz primū/ſm/tertiū/ꝛ quartū/bz qōlibet elemētū p ſeipm:qñ eſt in cōpoſitioe in indiuiduis ſpērū. ¶ Scōz principia ſupradicta doctorū dicta inter ſe pñt eſſe ⁊traria:principia vero naturalia nō poſſunt ⁊traria rī nature:vñ cū inter antiquos repiaꝛ opiniones diuerſe de qualitatibꝰ ꝛ ⁊plexionibꝰ medicinarū ſimpliciū:iō oportet inueſtigare q̄ dicta ipſorū meliꝰ conueniūt cū principijs naturalibꝰ:ꝛ q̄ ⁊trariaꝛ eis:ꝛ poſtea affirmare cōuenit ea dicta que meliꝰ videaꝛ poſſe cū principijs naturalibꝰ cōuenire. Auicēna em̄ teſtaꝛ ꝙ in agno caſto eſt caliditas ignis a p̄dūio in gradu primo:ꝛ ſiccitas terre in tertio. Platearius vero ſcribit caliditatē ꝛ ſiccitatē in tertio gradu in ipo conſiſtere a predūio:vñ Auicēna ꝑm principia naturalia videꝛ erraſſe:qꝛ cū ignis ſit in altiori gradu/q̄ terra in oī re exiſtente calide ꝛ ſicce cōpleriōis:ꝛ illud iō/qꝛ ignis eſt calidꝰ ꝛ ſiccus:terra vero ficca eſt ꝛ frigida:ideo neceſſariū eſt ꝙ ſi agnus caſtus vel alia res eſt calide cōplexionis ꝛ ſicce/ꝙ ibi ſit ignis in maiori ſeu altiori gradu caliditatis/q̄ ſit terra ſiccitatis:qꝛ ſi ita non eſſet/iam ipa res eſſet contra principia naturalia/quod eſſet impoſſibile. Platearius vero errauit in eo ꝙ dixit duas qualitates ipſius medicine in eodem gradu cōſiſtere:cum ita ſit ꝙ caliditas ignis ꝛ ſiccitas terre/aut due qualitates alie in eodem gradu(vt ſuperius declaratum eſt)eſſe non poſſint. vnde cum Auicenna ꝛ Plateariꝰ ambo conueniant in diffiniendo medicinam predictam eſſe calide ꝛ ſicce comple-

De inueſtigatiōe graduū medicinaruz ꝑ principia naturalia ꝛ auctorū dicta.

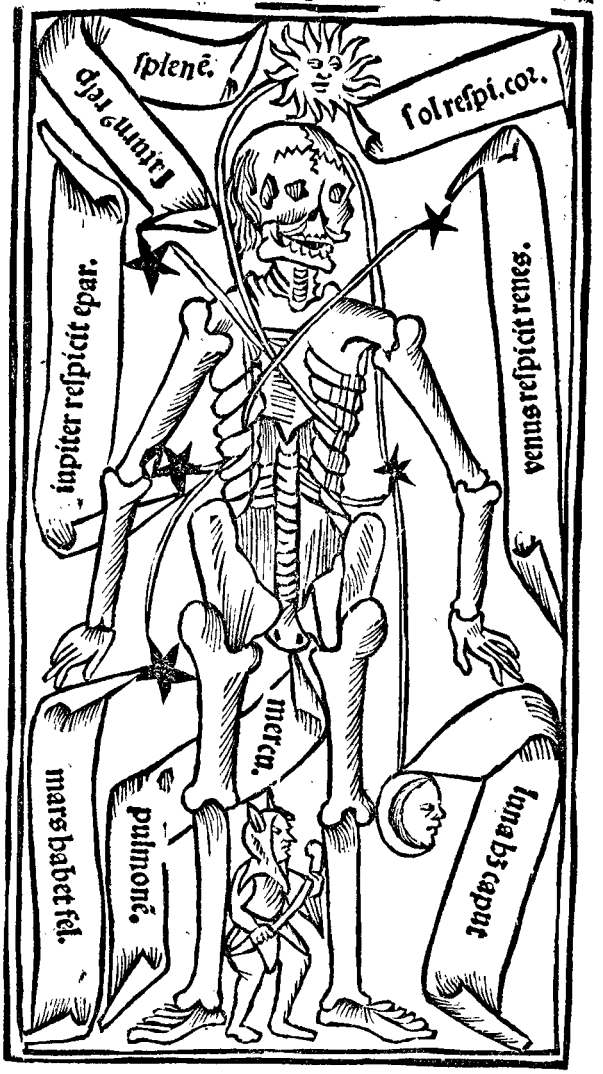
rionis: et qꝛ ꝓpter experiẽtiá quã ipi habuerũt ex eo: videt qõ illud debeat ſuſtineri: ideo inueſtigare opꝛt quo gradu caliditatis ⁊ in quo ſiccitatis exiſtat: nã ſi ſiccitas eſt in ꝓdicta medicina in gdu ꝓmo/opꝛt ꝙ caliditas ſit in ſcõo/⁊ ſi ſiccitas ẽ in ſcõo/ꝙ caliditas ſit in tertio. ſi vo ſiccitas terre ſit in ẽtio/ꝙ caliditas ignis ſit in qꝛto: vñ hmõi inueſtigatio fieri põt tẽptãdo vnã ꝛ̃az cũ altera. i. vnã caliditatẽ cũ alia/vt in his q̃ ſunt eiuſdẽ cõplexionis: aut in quarto/tertio/ſecũdo/vel primo miſcendo vnã caliditatẽ cũ alia ꝑm artẽ ꝛ̃mixtionis: ſi em̃ in agno caſto ſit terra in gradu primo: et ignis in ſcõo: et cõmiſceatur cũ gradu tertio/ignis ſequetur temperamentũ. Si vero ſit ibi terra in gradu ſecundo/et ignis in tertio/vel terra in tertio/et ignis in quarto/maioꝛ vel minoꝛ operatio conſequetur. ꝓterea Auicẽna teſtat ꝙ in argẽto viuo exiſtũt humiditas et frigiditas in ſecũdo vel tertio gradu. ℔Plateari⁹ aũt ſcribit in ipo humiditatẽ exiſtere in quarto gradu: ⁊ plures alĩ doctoꝛes dicunt humiditatem et frigiditatẽ a ꝓdominio ibi in quarto gradu cõſiſtere/vnde cũ Auicẽna videat erraſſe/inquantum poſuit humiditatem et frigiditatem in ſecundo vel tertio gradu in medicina predicta equaliter dominari: et quia ℔Platearius poſuit humiditatem aque dominari ibi in quarto gradu: et alĩ poſuerunt humiditatem et frigiditatem in quarto gradu ſimul dominari/apparet ꝑm quoſdam veriſimile et ꝑm experientiam: quam habuerunt ex hoc/ꝙ in argento viuo ſit humiditas a ꝓdominio: vel frigiditas in gradu quarto: vnde ad experiẽdũ qõ iſtoꝛum elementoꝛ dominet: vel aer/vel aqua/ꝑm eoꝛ qualitates opꝛ cõmiſcere cum ipſo argento viuo quartum gradũ cali. et quartũ ſiccitatis: ⁊ ſi argentum viuum inclinet ſe magis ad humiditatẽ ꝙ ad ſiccitatem/manifeſtatur ex hoc/qõ in ei⁹ cõplexione humiditas in quarto gradu/et caliditas in tertio certiſſime dominatur. Si vero inclinabit ſe plus ad ſiccitatem/ꝙ ad caliditatem/manifeſtat frigiditatem in quarto: et humiditatẽ in tertio in eius complexione a ꝓdominio foꝛe. ℔Preterea teſtatur Auicenna/ꝙ in ariſtologia eſt caliditas ignis a ꝓdominio in gradu tertio: et ſiccitas terre in gradu ſecundo. ℔Platearius autem dicit/ꝙ caliditas eſt in ipſa a ꝓdominio ſolum in gradu ſecundo: et quia Auicẽna ſequutus fuit naturam ponendo caliditatem in altioꝛi gradu/ꝙ ſiccitatem in ipſa complexione in qua caliditas et ſiccitas exiſtũt a ꝓdominio: ℔Platearius vero nõ ſequutus eſt naturam: ideo melius debemus dictis Auicenne in hoc loco/ꝙ ℔Platearij acquieſcere: quoniam autem Auicenna ⁊ ℔Platearius concoꝛdant/ꝙ in balſamo ſunt caliditas et ſiccitas a ꝓdominio equaliter in gradu: ideo tenere debemus ꝙ balſamus ſit calide complexionis et ſicce: et debemus inueſtigare vtrum in ipſo balſamo ſit ſiccitas in primo gradu/vel ſecundo: et ſi eſt in primo/oportet ꝙ caliditas ſit in ſecundo ⁊ ſi ſiccitas ſit in ſcõo/opꝛt ꝙ caliditas ſit in tertio: ad cui⁹ noticiã poterim⁹ deuenire addẽdo/et cõmiſcẽdo cum ipſo balſamo quartũ gradũ frigiditatis: et reſpiciendo maius ⁊ minus obſtaculum: nam ſi in ipſo balſamo eſt caliditas in ſcõo: nõ tñ ꝛ̃habitur ipſi frigiditati in q̃rto gradu: quantum ſi ſit ibi caliditas in tertio: vñ ꝑm ꝙ cõtrarietas maioꝛ vel minoꝛ extiterit/põt cognoſci in quo gradu eſt ſiccitas in ipo balſamo: et in quo gradu caliditas dominat ibidẽ. Itẽ Auicenna teſtatur/ꝙ in fumo terre dñatur frigiditas in gradu pmo: ⁊ ſiccitas in ſcõo

Cōstantinus aūt dicit ipm esse frigidum et siccum: non ponendo gradū. Platearius vo ponit in ipo vñari caliditatē i gradu prio: et siccitatē in scdo: sz qm Auicēna secut⁹ est vocabuloꝝ naturā: z Cōstātin⁹ iter siccitatē et frigiditatē gradū aliquē nō diffinit: et Plateari⁹ vocabuloꝝ naturā nō sequit: ideo cōueniēs est sumū terre ꝑm cōplexionē ab Auicēna posītā affirmari/modo ꝑdicto in rebus medicinalib⁹ iuestigari debēt gradus. ¶ Epilogādo oīa generaīr que in medicina cōsiderant/est notādū/ꝙ tota medicina in tres partes diuidit: quarū prima est de rebus naturalib⁹. scda de rebus nō naturalib⁹. tertia de reb⁹ ꝫ naturā: ꝑma subdiuiditur in septē ptes/ꝑm ꝙ septē sunt res naturales: sz elemēta cōplexiones/būores/membra/virtutes/operationes/et spūs/addi possunt bis etates/colores/figure/distātia iter masculū z feminā/res nō naturales sunt aer. exercitiū/mot⁹ et quies /cib⁹/et potus/somnus/et vigilia/euacuatio /et repletio: et accidentia aīe sicut gaudiū/et tristicia: et siīa. res vero ꝫ naturā sunt morb⁹/cā morbi/et accidens: et qz medicina est vt sit sanitas: iccirco medic⁹ ꝙsiderat qualitates entiū necessarioꝝ ad ꝙseruādū sanitatē: et ad destruendū infirmitatē p accidentia inaturalia causatā: iccirco ordinat natura patiētis: vt i actu redeat sanitas/q̄ i ipo esse solebat: z considerat decoctiones z emplastra/electuaria/balnea/phlebotomias/dietas/z cetera bis similia: cōsiderat etiā grad⁹ febriū z plantaꝝ: z simplicitatē/et interpollatiōes febriū. Cōsiderat ēt horas in qb⁹ incipit infirmitas/z in quib⁹ desinit. siue terminar: et sic de alijs/ que significauim⁹ in superioꝛib⁹ p ꝓncipia naturalia: nā illi medici q ita sepe deficiunt i suis experimētis /cognitionē non habent de primis principijs naturalibus: iccirco per medicos /ꝙ plures homines moriuntur/q sine ipsis viuerēt p cōcordātiā supra existētē/z appetit⁹/ z istinct⁹ naturales in industria quā dāt ad regēdū eoꝝ particularia: qm per instinctū naturalem bz canis industriam ad comedēdum herbas/ vt vomitū faciat: per quas quidem herbas ei nocīua et indigesta proīciat: vt sanitatem habere possit: et idē facit catus/scōm ꝙ experiētiā habemus: sic medicus cognitionem rerū naturaliū habere debet: et eas hoibus administrare p cōcordatiā: sicut plantā que sanitatem bz dispositam cōplexioni hois/ quā comedit: et adhuc sanitatem eius considerare debet/ quā rōne concordantie q̄ est ex ipressione z cōiunctione elementatiue/vegetatiue/sensitiue/imaginatiue/et rationalis/bz et possidet: et hec concordātia ē scōm ꝙ spēs q̄dā sunt magis cōcordātes cū alijs/ꝙ alie /sicut ordeū qō plus cōcordat cū equo/ꝙ frumētū: et frumētū meli⁹ cū hoīe/ꝙ cū eq̄: z sic dicēdū ē de diuersis reb⁹ naturalib⁹ ꝑm diuersas cōplexiones hoīm/scōm ꝙ de sanitate dictū est/de infirmitate ꝙ ꝫtiū dici pōt: nā quedā indiuidua spērū sunt ꝫ alia indiuidua: q̄ sunt ex alijs spēb⁹: z hoc p multū remotā ꝙcordātiā spēz/sicut serpens q p venenū nature hois ꝫriatur: z idē de realgare: et alijs similib⁹: q̄ p violētiā humores cōsumūt: est etiā infirmitas de extremitatib⁹ medij ꝫ tēperantiam/q̄ est in medio: ac ēt p corruptionem z ꝫrietatē q̄ sunt ꝫ gñationē et ꝙcordātiā: z idē est de infirmitate/que est p tristiciā: z timorē vel irā: que sunt impressiones mote ex ꝓmis principijs: sicut melācholicus q tristis est per melācholiam per quam infirmus est: quoniam tristicia beneficia impedit/que vegetatiua et sensitiua a rationatiua recipiunt.

Dicta in principio nostri operis pollicitus sum consi-
derationem cuiuslibet artificis assi
gnare: cogor hoc in loco licet mee pfessionis (vt de medicina dictū est)
non sit/facultatem chirurgicorum (scōm sententiam expertissimorum in ea) ape
rire: sed cū nullus artifex regulariter operari possit ignorato subiecto: neces-
se est ipsum assignare: ꝛ ꝫ medicꝰ ꝛ chirurgicꝰ circa vnū ꝛ idē versent: qꝫ circa cor
pus hūanū egrotabile inquantū sanabile: tñ diuersas in eo hñt cōsiderationes:
cōsiderat em̄ medicꝰ (vt p̄dictū ē) partes essentiales quo ad earū proportionem
in quo cōsistit sanitas/aut disproportionē: ex qua causaꝫ infirmitas. Chirurgi-
cus vero cōsiderat partes integrales fluentes ab essentialibus p̄m mixtionem et
diuersam gradationem factā ab agentibꝰ naturalibꝰ: et sic opꝫ cognoscere com
plexiōes omnium membrorum ipsius hominis: ꝛ figillatim quodlibet membrū
in se/aliter non recte operari poterit: sed tanq̄ cecus credēdo incidere vnū mē-
brum incidet aliud: vel proximum cū parte alterius: et sic sequetur fistulatio ꝛc. ꝛ
ignorando p̄funditatem/longitudinem/ꝛ latitudinez/ignorabit si debeat mul
tum/aut parum incidere/per longum/vel per transuersum superficialiter: vel
multum profunde. Similiter ignorādo vias ꝛ meatus et figuram ignorabit in
strumentoꝝ diuersitatē: cū alique vie p̄cedāt diagonaliter: alique recte: alique
sunt longe: alique parue. quare ponēda est diuisio/situatio: et colligantia mem-
brorum corporis humani. ¶ Jam in superioribus visum est de omnibus parti
bus integralibus hois/quo ad earum generationem: de quibus phisycus nego
ciatur: nunc dicendum est de eisdem quo ad chirurgicū: et sunt quadruplices:
spirituales vez/animales/naturales/et extremales: spirtualium quedam sunt
partes continentes: et quedam contente/continentes sunt cutis: caro muscu-
losa/mamille: et ossa/partes contente sunt cor/capsula cordis/pinguedo/ventri-
culus dexter/ventriculꝰ medi⁹/vētriculꝰ sinister/arteria adorti cū duabus tuni
cis/ostiales/arterie/venales/auricula cordis/pulmo/cuiꝰ caro glandulosa est:
vene et arterie et pānikulꝰ cooperiēs: sunt etiaz pāniculi: vt mediatiōis/diaphra
gma ꝛ pleura/ligamēta: nerui reuersiui/vene/arterie meri/ptes colli q̄dā sunt cō
tinentes: ꝛ q̄dā ꝛcēte/ptes ꝛtinētes sūt cutis/caro glādulosa/musculi/ligamēta
ossa spōdiliū. ptes ꝛtēte sunt trachea/arteria/ysopbagꝰ. epiglotꝰ nerui reuersiui
vene gondozi/arterie. particule oris sunt ligua cū osse dicto os laude: palatum/
dētes: ꝛ molares: partes aiales q̄dā sunt ꝛtinētes: ꝛ q̄dā cōtente/partes cōtinen
tes sūt capilli/cutis/caro/musculosa pericraneū/craneū cū cōmissuris/q̄ q̄tuoꝝ
sunt/coronalis/sagittalis: laudalis/mēdosa/partes contente sunt dura mater/
pia mater/substātia cerebri/retbe mirabile: explanatiōes neruoꝝ/q̄ sunt paria
nerui/sensus olfactꝰ venientes ad nares/nerui obtusi venientes ad oculos/ner
ui motiui venientes ad oculos/nerui sensus/auditus venientes ad aures: ner-
ui sensus gustus venientes ad linguā: et diaphragma: et nerui dantes sensum
et motū in facie/ptes faciei sunt frons/supercilia/nares/aures/et tēpora. ¶ Par
tes naturales etiā sunt duplices/cōtinētes scz/et cōtente: continentes sunt due
miracb/et sipbac: miracb componitur ex cute vera/et non vera/ex pinguedine

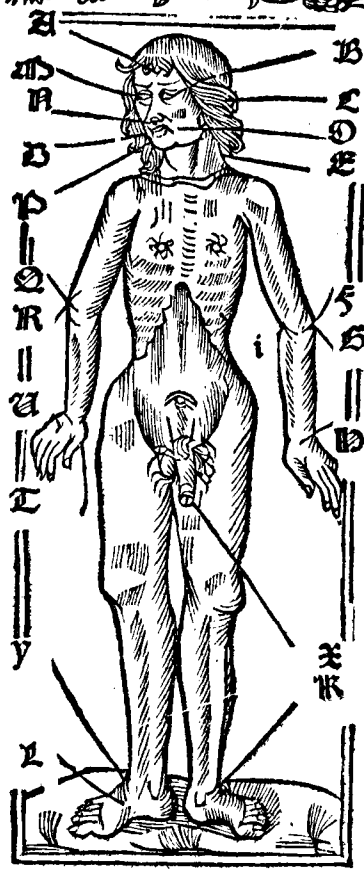
vbi ſunt vene legales ex panniculo carnoſo/ꝛ ex muſculis longitudinalib⁹/tranſ uerſalibus/ꝛ latitudinalib⁹. Sip bac vene/ſumenales vene/vmbilicalis zirb⁹/ inteſtina/longaon/colon/moculus/ylion/gemmuz/duodenum/ſtomachus/po rus/luſtis/felis/porus ſplenis/vene meſeraice/tunica extrinſeca / carnoſa tuni ca intrinſeca cum rugoſitatibus. ¶Partes contente ſunt epar / kiſtis felis / por⁹ felleus vadens ad ieiunum: porus vadens ad fundum ſtomachi/porus vadēs ad ſplenem: vena porta/vena chilis/pāniculi inde ſplen/porus tendens ad epar porus vadens ad ſtomachum/pāniculus cooperiens meſenterium / caro glan duloſa/vene meſeraice/panniculi/renes/vene emulgentes/pori vritides/ colato rium/panniculus cooperiens/caro lumbalis. ¶Partes ancharū ſunt triplices: ſcz partes continentes/partes contente: ꝛ quedam exterius procedentes. par tes continentes ſunt mirach/ſipbac/zirbus/ꝛ oſſa pectinis/ꝛ ilialia .partes cō tente ſunt veſica/pori vritides tranſeuntes diagonaliter/ꝛ tunica extrinſeca cuz muſculis colli/vaſa ſpermatica/preparatoriū/portatoriuz a radice virge/ma trix/cornua matricis/teſticuli/ꝛ vaſa ſpermatica/colum cum preputio⁹ orificio/ tunica extrinſeca/ꝛ tunica intrinſeca/muſculi claudentes ꝛ aperientes orificiuz ſecundum cum ſeptem cellulis/vene emoroidales/due tunice. ¶Partes exterius procedentes ſunt ſeptem/ſcz oſſeum/duidimus/teſticuli/vaſa/ſpermatica/vir ga/caro glorioſa. ¶Partes extremales componuntur ex duobus membris/ſcz ex membris ſimplicibus/ꝛ ex membris compoſitis. ¶Membra ſimplicia compo ponūt organica toti⁹ corporis: que ſunt cutis/pinguedo/caro muſculoſa/vene/ arterie/nerui q̄ ſunt ſeptē paria/q̄ oriunt immediate a cerebro: ꝛ triginta a ſpon dilib⁹ ¶ nuche: ꝛ vn⁹ ſol⁹ qui orit ab vltimo ſpōdili: ſunt etiā chorde/ligamēta la ta que totā cooperiūt iūcturā: ꝛ rotūda/q̄ interius oſſa ligāt/cartilago/ꝛ oſſa.

De anatbo mia venarū. ¶Anatbomia venarū fit modo q̄ ſequit. due ſunt p̄cipales vene/a quib⁹ oēs alie tāq̄ rami oriunt: vez vena porta /ꝛ vena chilis: cui⁹ aliq̄ rami phlebotomant porte vero nulli: ꝛ vena porta p̄cedēs a cōcauitate epatis ramificat p meſente riū/atq̄ fundū ſtomachi/ꝛ p oia inteſtina. vena chilis habet multos ramos / qui phlebotomari poſſunt i varijs locis ꝓpter varias egritudines: ꝛ rami ſunt .33. p̄io rami capitis/ꝛ colli/q̄ ſunt duo poſt aures: ꝛ duo in angulis oculorū/ꝛ duo organici/ꝛ duo verticis/ꝛ vena frontis/vena puppis/ꝛ vena naſi. ſunt due vene ſub lingua. rami pectoris ꝛ brachij ſunt/vez due vene mediane in pte dextera/ꝛ ſi niſtra brachiorum: due vene cephalice: due baſilice / due oculares: rami ancha rū ꝛ tibiarum ſunt primo due vene cephene in pte dextra/ꝛ in ſiniſtra due ſciati ce/due appopletice/due renales: ꝛ ſic finis anatbomie venaꝝ. Et nota q̄ phlebo thomia bz plures intētiones. p̄ia ē ad eua cuādū: de qua loquit Galen⁹ i libro de phlebotbomia: ſcōa ad diuertēdū: vt Gal. in eodē. tertia eſt ad alterandū: ꝛ boc dicit Gal. in cometo illi⁹ ampboriſimi p̄ie pticule. q̄ egerūt multitudinē cōſide rare. quarta ad attrabenduz: ꝛ boc declarat Hyppocrates quinta pticula am phoriſmoꝝ/mulieri ſanguinē vomēti menſtruis ſupueniētib⁹ ſolutio fit. quinta eſt ad preſeruandum: ꝛ boc dicit Galenus in predicto cōmento/in ſcōa particu la/quibuſcunq̄ phlebotbomia ꝛc. Sexta eſt ad alleuiandum: ꝛ de bac loquitur Gal. xj. therapeū. capitulo xv.

splenē.
saturnus fel.
sol respi. cor.
iupiter respicit epar.
venus respicit renes.
mercu.
mars habet fel.
pulmonē.
luna ꝺ̄ caput

Nota ꝙ chirurgic⁹ cõtemplari dz oẽs ptes corporis humani/quib⁹ dñantur signa ꝛ planete:ꝛ qñ planeta alicuius ptis est in cõiunctione cũ planeta maliuolo alterius cõplexiõis seu qualitatis/illud mẽbrũ aut vena scindi/aut tãgi nõ dz/quousq; ꝙ disiunct⁹ talis planeta fuerit ab altero/nisi habeat aliquẽ aliũ bonũ aspectũ/qui possit impedire malũ. Ex supioꝛib⁹ cognosci potest/ꝛ haberi anathomia ossium/ꝛ ꝛ venarũ:tñ in speciali volum⁹ eam tradere:ꝛ primo anathomiã ossiũ scõm aliquos. 248. in numero sunt ossa in corpore humano:primo in sũmitate capitis est qõdã os/qõ vocat os capitale/qõ cooperit cerebrũ. scõo est os laude. tertio sunt paritaria/que tenẽt cerebrũ clausum ꝛ firmũ:ꝛ inferius est os vocatũ coronale. quarto sunt duo petrosa vocata. quinto est os basilare dictuz. sexto sũt duo ossa breginatz. septio duo ossa tẽporũ. octauo os mãdibule supioꝛis nono duo ossa mãdibule inferioꝛis. 10. duo ossa nariũ. 11. triginta ossa spõdiliũ. 12. tria ossa caude multũ cartilaginosa. ¶ Scõo loco videdũ est de anathomia ossium pectoꝛis/ꝛ brachioꝛũ:ꝛ sunt prio. 24. coste in pte dextra/ꝛ in finistra. 14. vere/ꝛ decẽ nõ vere/multũ cartilaginose. scõo i furcula pectoꝛis duo ossa/tertio due spatule/quarto duo ossa adiutoꝛij multum medullosa. quinto. 4. focilia. sexto i prima acie manus. 6. septimo. 8. in secũda acie. octauo i tertia acie. 8. nonõ ossa oiuz digitoꝛum. 39. ¶ Tertio videamus de anathomia ossium anchaꝛum ꝛ tibiaꝛum:que sunt primo duo thalia. secundo os pectus. tertio duo ossa magna: que nominantur ossa adiutoꝛij. quarto duerotule genu. quinto quatuoꝛ focilia. sexto in prima acie pedum/dextrum ꝛ finistrum/primo astralagus. secundo naviculare. tertio calcanei. septimo loco in secunda acie sunt octo ossa satis curta. octauo in tertia acie octo ossa satis longa. nono in omnibus digitis pedum vigintiocto ossa. de anathomia iuncturaꝛum omnium ossium earundem/que in summa sunt quatuoꝛ:videlicet prima commissuralis/que est in craneo. secunda nodalis/que est in mandibulis. tertia claualis/que est in dentibus. quarta coniunctionalis/que precipue in tibijs ꝛ brachijs reperitur/ꝛ hec de anathomia ossium ꝛ iuncturaꝛum. ¶ De phlebotomia scõm Auicennam nil aliud est/ꝙ euacuatio humoꝛum propter valitudinem recuperandam ꝛ habet fieri de vena frontis pro dolore capitis maxime occipitij ꝛ hemichranee prolapostemate oculoꝛum phlebothomantur due in temporibus/pro doloꝛibus auriũ ꝛ oculoꝛum due in angulis oculoꝛum:ad pustulas oculoꝛum/ꝛ ad scabiem capitis due sub lingua:ad omne apostema gutturis/ad squinantiam gule/vene sub mento pro dolore oculoꝛum/pustulis facie/pruritu aurium/dolore maxillaꝛum:vena in pulpa capitis phlebothomatur pro dolore antiquo capitis:pro stupore mentis. vene que sunt in cruribus due phlebothomãtur pro apostema terenum ꝛ vesice/ꝛ dolore coxaꝛum/ꝛ lumboꝛum:sapbene due pro nimia abundantia melancholie/ꝛ retentione menstruoꝛum sub camo extra due/pro dolore anchaꝛuz/pro sciatica passione/artetica/ac pro apostemate testiculoꝛum:venę genibus pedum due pro pustulis crurum ꝛc.

De phlebothomia.

Signatur alia pblebotbomia p aliū modum: qm̄ figuratiue modo q sequit: poterit em̄ qs p banc figuram cognoscere numerū venarū/ & loca in quibus fieri p̄t pblebotbomia: & dz respicere electā diez ad boc: quoniā si luna est nona/ aut plena/ seu quarta/ vel in aliquo malo signo/ aut in signo dominante tali loco/ aut in signo solis/ tangi nō dz locus ille: si dies tm̄ est bona/ fieri poterit talis pblebotbomia. A ē vena i medio frōtis: & pblebotboma k̄ ppter morbū litar

gie ⁊ hemicranee. B. ſup̃ ãbas aures/retro ſunt due vene: ⁊ phlebotomãtur ad da rificandum intellectum/et auditũ. L. ſupra oſſa tempor̃ ſunt due vene/dicte ar terie: et phlebothomãtur aliquando propter nimiã repletionem/et abundan tiã ſanguinis/qui eſt in cerebro. D. ſupra liguam ſunt due vene: que i ſe ſangui nẽ continent: et phlebothomañ ob infirmitatẽ epilepſie/⁊ propter apoſtema gule: ac etiam ꝺ morbũ ſquinãtie. E. in collo ſunt due vene dicte originales: poſ ſunt phlebothomari ex conſilio tñ medici experti propter morbum lepre et po luxie principal͂r/qñ̃ puenit ex parte ſanguinis. F. vena cordis accipitur in bra chio/ad euacuandum aliquos humores malos/qui nocere poſſent cordi. G. ve na hepatis in brachio phlebothomatur: et valet ad refrigerandum cor. H. inter medium digitum/et digitum qui dicitur medicus fit phlebothomia propter do lores/qui veniunt ad ſtomachũ et coſtas/et valet propter peſtem/et apoſtema ta. I. inter ventrem et anchas ſunt due vene: dextera phlebothomatur contra morbũ hydropiſis: ⁊ ſiniſtra contra dolores/q̃ veniunt ꝓpe ſplenẽ. K. in quo libet pede ſunt tres vene/quarum vna eſt ſupra cauillam pedis/in parte interio ri: et vocatur ſophane/que quidem vena phlebothomatur ad expellendos/eua cuandoſq̃ humores malos peſtis et apoſtematis: et excitat mẽſtruum mulieri bus: et deorſum ipſum facit deſcendere. L. inter collum pedis et digitũ magnũ eſt vena/et phlebothomañ ꝺ epidimiam/⁊ multos alios malos humores: ⁊ de bet fieri infra. xxiiij. horas ideſt infra diem naturalem. M. in angulis oculorũ ſunt due vene/que phlebothomantur propter rubedinem oculorum/⁊ multos malos humores. N. in ſummitate naſi eſt vena vna: ⁊ phlebotomatur propter rubedinem faciei. O. in gigiuis oris ſunt due vene ſupra: et due infra: et phle botbomantur propter dolorem dentium/et cancrum. P. inter labia et men tum eſt vena vna: et phlebothomatur propter flatum fetidum. Q. in ambo bus brachijs ſunt quatuor vene/quarum ſuperior prouenit ex capite: ſecun da ex corde. tertia ex epate: quarta vo ex ſplene. R. vena capitis ſumiñ in dextro brachio: et phlebothomatur propter nimiam repletionem ſanguinis/qui no cere poſſet capiti/oculis/vel cordi. S. vena ſplenis phlebothomatur propter fe bres tertianas/et quartanas: et profundius debent eam aperire/q̃ aliquã aliã T. i q̃libet manu ſunt tres: quar̃ illa q̃ eſt ſupra pollicẽ phlebothomañ ad remo uendũ nimium colorẽ faciei. V. inter digitũ medicũ et parũ fit phlebothomia ꝺ oẽs febres tertianas ⁊ quartanas. X. In femoribꝰ ſunt due vene: vna in pla nicie: que phlebothomañ propter dolores genitaliũ. Y. eſt vena ſupra cauillã pe dis foris vocata ſciat: cuius phlebo thomia contra dolores ancharum/et re ſtringit menſtruũ in mulieribus. Et hec de chirurgia cauſa breuitatis ſufficiant preſertim cum noſtre non ſit profeſſionis.

Incipit plo gus illumi natidoctoris magiſtri ray mũdi ĩ artez operatiuam medicine.

Cum ego Raymundus Hylerde dudum exiſtens ro gatus affectuoſe a quibuſdaz meis charis: vt eis quedam medicine artis occulta/et implicita/ab antiquis in practica imperfecte dicta traderem: et librum aliquem ſup hoc ſcriberẽ. Ego eorvariis motus ꝓcibus/ꝓſtratꝰ ſum añ crucifixũ

dñm nostrũ Jesum christũ/humiliter/ꝛ lachrymabiliter postulando/vt mihi licet indigno aliquem modum pro curatione morborum difficilium humane fragilitati contingentium antiquis incognitũ reuelare dignarẽt. Unde quadam nocte mihi vilissimo peccatori a somno surgẽti hec sequentia fuerunt reuelata: que quidez secreta prius fuerant reuelata sancto Egidio in heremo degenti: ex quo patet ꝙ per orationẽ cum gratia diuina secreta ꝛ archana reuelantur pijs hominibus/ꝛ nõ maliuolis ꝛ indignis. Cum igitur aliqs dignus esse nequeat absq; dei bonitate ꝛ gratia/diuinam postulando gratiam genibus fleris / oculis in celum leuatis dic ter humiliter/ꝛ deuote orationem sequẽtẽ. Oratio.

¶ Domine Jesu christe qui es omniuz vera salus: dñe tu es qui omnia in bonitate/ꝛ sapiẽtia tua creasti valde bona. Unde dñe sine te nihil scio boni esse i seculo/quare domine Jesu christe maiestatez tuam supplicater adoro: qz scio/ꝛ firmiter credo nihil boni esse absq; tua bõitate/nihil magni absq; tua magnitudine: neq; durans absq; tua duratione/neq; potẽs sine tua potestate/nec sapiens sine tua sapientia/neq; diligens sine tuo amore/neq; virtuosum sine tua virtute/neq; verum sine tua veritate/neq; gloriosum sine tua gloria/nec iustum sine tua iustitia. Scio etiam ꝙ tu hominem mirabiliter creasti: mirabili9 reformasti / qui dedisti medicinã ad reparandam sanitatẽ humanorum corporum/da benedictionem tuã isti medicine/vt omnes virtutes quas in principio posuisti in eaad finem optatũ perducãtur: vt in corpore in quod introierit / sanitatẽ mẽtis ꝛ corporis inducere mereatur. ℘ Per dominum nostrum iesum christum filium tuum qui te. vi. ꝛ.

Diuisio Libri.

¶ Tractatus iste in quatuor ptes diuidit / siue distinctiones: quarum prima ꝛ quarta non fuerunt mihi Raimundo reuelate: sed solum scõa ꝛ tertia: ipsas autem recepi / ꝛ habui a sereniss̃imo rege Roberto sub sigillo secreti: que quidem secreta habuerat ab expertissimo doctore magistro Arnaldo de villa noua/qui merito fons scientie vocatur: quia pre ceteris hominibus in omnibus scientijs floruit: cuius scientiam libenter amplector: a quo quidem doctore multa experimenta didici: ꝛ de eius doctrina confisus illa que dicta sunt in hoc libro ad laudem tanti doctoris catholici apposui: vt eius recolibilis memoria a filijs meis recoli possit in vita perhenni.

¶ Cum a principio tanꝯ ab optimo omnia constent/ꝛ debeant regulari: ideo ipse deus voluit inter creaturas hominem creare/quem anima rationali dotauit/ꝛ insigniuit: ꝛ omnia sub pedibus eius constituit: qui ꝓpterea a theologis creatura creaturarum: ꝛ ab Aristotele dignissimus animalium in libris de animalibus vocatur. Augustinus etiam in libro de celo ꝛ mundo dicit / ꝙ totum posse celi ꝛ terre est in homine. Et licet homo his sit insignitus virtutib9: nihilominus tamen quia compositus ex contrarijs elementis adinuicem agentibus ꝛ patientibus corruptibilis est: ꝛm̃ultis subiectus infirmitatibus/ꝛ incommodis: vnde non est mirandum/si homo plus ceteris sit passibilis: quia ex magis tenui materia est compositus: ideo habet plura contraria: cum sit in differentia inter opposita contraria/ꝛ quasi medius: medium autem ad vtrunq; extremorum comparatur: ꝙuis ad alterum illorum nonnunꝯ magis inclinetur:

ideo bꝫ infinita contraria:propterea diuina bonitas tribuit ei medicinam congruentem conseruandi/ꝛ sanandi:creauit eam de terra:ꝛ vir sapiens non abhorrebit eam:quia vt dicit Auicenna/est scientia per quam hominis dispositio cognoscitur ꝛ non aliorum.Et data est medicina ad conseruandum sanitatem habitam/ꝛ amissam recuperandum.Et vocatur aqua vite a philosophis vera/ꝛ recta medicina.Unde morcandus in vacla/vt ait Dionysius qui transtulit magonem vtebatur aqua vite ante cibum/ꝛ post cibum.Et qui ea vtitur debite non videbit in corpore suo infirmitatem/q̄ nō sit abilis ad curandum:ꝛ non morietur infirmitate aliqua:sed perueniet ad periodum nature quam statuit ei dominus.

De modo faciendi aquaꝫ vite.

¶Aqua vite ornatur multis virtutibus ꝛ laudibus:ꝛ est/vt quidam dicunt calida ꝛ ficca:quidam vero dicunt ꝙ non est calida/nec ficca/nec frigida/nec humida:ꝛ tamen has virtutes cōtinet.Et dixerunt/ꝙ est vna vis alia/que ex quatuor elemntis redundat:ꝛ dicunt ꝙ non est elementum:nam ex materia de qua extrabitur dicta aqua post eius separationem ab ea remanent quatuor elementa/que per eorum separationem possunt videri/dum peritus artifex vnum ab alio separabit:ideo non incongrue solet quinta quedā essentia appellari: aqua ista ardet sine lesione subiecti:immo videtur ardere/ꝛ non ardet.Ista aqua sapit contra omnes sapores:ꝛ habet odorem contra omnes odores: vt constat p experientiam.Et scias ꝙ ista aqua dat nutrimentum cordi:ꝛ sanitatem reddit si recipiatur vt oportet:ꝛ quantum natura valebit sustinere digestinam confortat non solum in stomacho/sed etiam in epate.Et dicit quidam philosophus/ꝙ nulla inuenitur medicina/ que adeo sit caloris naturalis conseruatiua/et augmentatiua sicut aqua vite/propter familiaritatem ipsius quam habet cum natura.Et quia est conueniens corporibus humanis:ꝛ eius calor similis est calori naturali: ideo cito conuertitur in sanguinem naturalem. Item non solum confortat virtutē naturalez ꝛ calorem:immo etiā turbidū clarificat sanguinem:ꝛ aditus vel meatus totius corporis ꝛ membrorum maxime ventris orificia aperit:ꝛ mundificat epar:opilationem aufert: tenebrosam fumositatem et tristiciam generatam in corde expellit:corporis membra corroborat:ꝛ non solus bonitas sua agit in corpore/sed etiam in anima.Nam facit obliuisci tristitie et angustie.Inducit leticiam:confortat intellectum ad inuestigandas res difficiles/ꝛ subtiles:dat audaciam:facit vt non adeo labor ꝛ dolor sentiatur/ꝛ multa alia.Et scias ꝙ triplex est aqua vite.Prima est simplex.Secunda est composita.Tertia est perfectissima.Prima simplex est que sine admixtione alicuius alteri⁹ de vino sumitur/ꝛ elicitur.Composita vero est que sic componitur.℞.radicis feni.petro.bruſci/asparagi/radicis saxifragie/pitrosel.macedonicum/milium/sol/radicis/yringorū/endiuie/scariole/capillisveneris/rasani/aſi paꝫtere/ꝛ misceantur:ꝛ in distillatorio lento igne distillentur cū aqua simplici:vel ponantur in vino:ꝛ in eo maneant tribus bonis:ꝛ postea fac aquam.

De triplici aq̄ vite.

Alia compositio.

℞.gariophilorū/nucis muscate/zodoaris/galange/ maiorane/ameos spicenardi/lauēdule/macedonici/zedoaris/cubebe/cinamomi/antimonij/amomi/pipe

ris longi/cardamomi/aloes/corticis/citri/ſaluie/ſanſuci/parum muſci/ligni aloes/mente/pulegij/origani/calamenti/calami aromatici/ſticados vtriuſq; camedreos/camepitheos/añ: terenda terantur/z ponantur in diſtillatorio: et ibi diſtillentur.

℞. euforbij/ſerapini/bdellij/papaueris albi z nigri/oppoponacis/piretri/caparis/ſquinanti/ſpodij/ piperis longi/nigri/z albi/cubebarum/caſtorei/zodoaris/añ partem vnam: muſci boni parum/ambre/croci/oſſium de corde cerui añ: z ſecundum q; videbitur/iſta que ſequuntur deſunt in recepta ſupradicta quedicitur perfectiſſima. ſ. cãfora/alforte creta cãdida/ſaluia/menta/yſopus/ſticados/pix naualis/terebentina/oleum oliuarum/ſal nitrũ/ſal cõmune/maſtix/bdellium/z mel/cum non ſint de textu/ſed de poſtilla. Alia cõpoſitio ẽ pfectiſſima.

¶Item omnia ſupradicta in aquis compoſitis z lento igne diſtillentur: eſt enim res mirabilis/z domina z mater omnium medicinarum: cuius etiam mirabiles ſunt virtutes/contra omnem paſſionem frigidam ſunt eius effectus/tali modo fit ſecundum inſtrumentum ſerpentinũ. ℞. vinum vetus rubeum vnius anni/vel vinum album optimum: ſed rubeum preualebit: quia largius z vberiꝰ reddit aquam: de qua primo pone vnam menſuram in vaſe mundo/clauſo/z diſtilletur igne lento aqua vite: z illam que cum primo vapore exierit/quouſq; pecciolam panni linei ſubtilis intinctam dum ardebit nullo modo comburet: z cuꝫ ardere deſierit: illud quod in vaſe remanſerit/pone deorſum: quia nihil valet. Scito tamen q; in quatuor menſuris ſolet vna remanere: vel exire in prima diſtillatione/aliquando plus/aliquando minus ſecundum bonitatem vini. Item ſi diſtilles illam aquam iam factam/de vna menſura habebis mediam menſuram. Semper enim habebis medietatem illius quod poſuiſti in diſtillatorio. Si vero ter diſtilles/de quinq; menſuris habebis quatuor. Si vero quater diſtillaueris: z debite operatus fueris/illud quod poſuiſti recipies quaſi ſine diminutione: z ſic diſtillabis vſq; ad ſex diſtillationes: in ſeptima erit aqua perfecta: in octaua/nona/vel decima erit perfectiſſima. Scito tamen q; non propter difficultatem operis/ſed propter expenſas in omnibus medicinis vtimur tertia diſtillatione/vel ad plus quarta ſecundum inſtructionẽ canonũ. In prima diſtillatione dicimus perfectam propter vaporem aſcendentem: quia vapor plus diſtillatur in prima diſtillatione/q; in ſecunda: immo plus in prima/q; in tribus ſequentibus inſtrumento ſerpentine. Et ſcito quod tres ſunt aque/que fiunt in prima diſtillatione/ prima eſt perfecta/ illa ſcilicet que ardet ſe et petiam panni. ſecunda eſt ſimplex/que ardet ſe et nõ petiolam panni aliqualiter valet. tertia vocatur fatua/que non ardet ſe: et hec nihil valet/ niſi q; tum ad clarificandos oculos/et faciem: ita tamen q; ex illa lauetur quolibet ſero et mane/in hyeme et in eſtate/mane/meridie/et ſero: et hoc facile intelligitur ab omnibus cauſis ſcientibus. Nota etiam q; diſtillatorium debet implerivſq; ad duas partes: et tertia debet remanere vacua cauſa vaporis fiendi/alioquin per canones vinum exiret/non aqua: et ita dicitur perfecta in prima diſtillatione. Si qs autem vti ſciuerit in omnibus paſſionibus calidis et frigidis curabit/et ſanitatem preſtabit. Hec enim omnium herbarum/ſpecierum/radicum/et florum

attrahit proprietates (ꝓterꝙ florū violarum) si tribus horis maneant in dicta aqua: huiusmodi vero aque in corpore humano effectus sunt mirabiles: quoniā cito curat /et sanat omnes egritudines tam frigidas/ꝙ calidas cerebri/neruorū et iuncturarū in potu sumpta/et foris posita: tñ si egritudo fuerit in humore in tense calido premittatur purgatio: vel nō oportet de necessitate purgari: sed quātitas in potu est j.ʒ. vel vsqꝫ ad.ij.plus/vel minus secundū virtutem patientis/et casus indigentiam/secundum etiā ꝙ est melior.

¶ Primo valet ad omnes humores fluentes/seu venientes a cerebro ad nares que passio vocatur corisa/vel opilatio in naribꝫ: vt multi sunt in cephalica: emigranea/et vertigine. Item contra omnes humores venientes a cerebro ad fauces: quando brāchi tument interius ad modum duarum vel trium amigdalarum Item valet ad syncopim cordis siue ad catharrum. i. ad omne genꝰ rheumatum cum aqua thamarisci. Item ad doloꝛē itestinorū et ventositatē bibita cū aqua añ. Itē valet ad squinātiā cum succo sarifragie iniecta cum syringa. Item valet ad sputum sanguinis cum succo plantaginis et puluere lapidis sanguinarie. Itē ʒ syrones./vermes in manibꝫ cū inunctione, ꝛ fricatiōe. Item ad spasmum de repletione cum castoreo/ruta/et saluia. Item cōtra doloꝛem hemoꝛroydarum bibita cum vino puro et vncta super doloꝛē. Item contra omnes febres preter acutas bibita ante accessionē. Item habet vim tyriace: et est probata contra venenum vltra tyriacam. Item supra omnia valet contra morbos pestilentiales et epidimiam sumpta per os: et eius inunctio super locum dolentem in omnibus causis frigidis. Item nullū venenosum audet appropinquare. Item valet contra omnem tumoꝛem et inflaturam cuiuslibet membri inuncta. Itē expellit oēz ventositatem /et sanat omnem tortionem inteſtinorum sepius bibita /ꝛ inūcta. Itē regiū morbū sanat: vt dicunt phi bibita et non inuncta. Item contra inflaturam cuiuslibet membri/si intingatur lana succida/et tumoꝛi apponatur. Itē valet ʒ ruptură/ si sumatur stomacho ieiuno cū puluere sanguinis leporis sepe Item omne genus vermiū necat: si sepe inunganꝫ cum ea capilli. Item si caput squamosum vel scabiosum frequenter inungatur/cutem mundificat: et saniem consumit/vel scabiem. Item mutos facit loqui / si sepe sumatur per os cum tyriaca. Itē valet ad pulmonē/ ꝛ ad omne apostema phlegmaticum sumpta pos cum aqua maluarum calida. Item ad doloꝛem capitis antiquum ex frigida causa: etiam multum valet si caput ex ea inungatur. Item canos retardat/iuuentutem seruat /tineā capitis et scabiem sanat: si quolibet mane sero et meridie lauetur ex ea. Item memoꝛiam iuuat bibita sepe. Item valet cerebro: si caput ex ea sepe vngatur/ꝛ odoꝛetur. Item si in capitegio apponatur ꝛ distemperetur cum modica tyriaca: ꝛ recipiatur ieiuno stomacho bis vel ter diebus dispositis curat perfecte. Item contra epidimiam cerebri: si bombax in ea intingatur/ꝛ ponaꝫ ad nares. Item ad opilationem sepius bibita/ꝛ super caput posita/ꝛ sepius odoꝛata. Item contra apostema simili modo ministrata. Itez contra paralisim ac tremoꝛem mēbroꝝ: ꝛ consumit phlegma /si bibatur modo predicto: ꝛ si petiola linea teneatur in dicta aqua intincta supra linguam curat perfecte: tamen si necesse fuerit bis vel ter imponatur/ quousqꝫ perfecte sanetur.

Sequunt virtutes et proprietates aq̄ que vite.

netur. Item contra torturam faciei ex verberatione facta: sicut interdū contingit inungatur facies ex ea: quia sanabitur perfecte. Item contra melancholiaz ⁊ tristiciam/si quolibet mane sumat medium coclear cū paruo cipbo vini odoriferi sūme letificat/et bilarē reddit: ⁊ potata virtutes animales cōfortat: ⁊ confortat odorem cuiuslibet rei secū mixte: ⁊ omnis liquor cuz ea mixtus conuertibilis est in eam: nec quicq̄ cum ea positū potest putrefieri. Item contra caliginem oculorum potata vel inuncta lachrymas deficcat: ⁊ telam delet: et est mirabilis gutte frigide oculorum/ et contra virgulam et lapidem oculorum infra et extra posita/et sepius bibita. Item valet debilitati visus et turbidis aspectibus: si sola circa tempora ⁊ papebras oculorum fit inuncta. Item lapidem induratum in renibus vel vesica dissoluit nonē mensibus cōtinuata. vt dicitur a philosophis Item contra passionē iliacam/et colicā/⁊ omnē dolorem stomachi inuncta/et bibita. item contra dolorem dentiz corrosionē gigiuarū bibita ⁊ inuncta. item contra anhelitū fetidum valet gargarisata ⁊ bibita. Itē valet contra asma cum decoctione ficuū ⁊ liquiritie. item contra opilationez splenis/epatis/⁊ renū bibita/⁊ inuncta valet supra omnem medicinā. item contra omnes dolores stomachi a phlegmate/veneno ⁊ melancholia. item contra colicā passionem ex humore frigido phlegmatico ⁊ ventoso bibita ⁊ clisterizata. itē valet contra nernos de nouo contractos/et cū inunctione omnē dolorem ⁊ guttā ex causa frigida proueniente cū bono vino odorifero sumpta/⁊ super dolorem inuncta rugam et lētigines faciei depurat: ⁊ facit faciem splendidā et bene odorantem: impetiginez et serpiginem destruit superposita. itez bydropisim ex frigida causa in potu frequentata curat: si ex ea sumatur quotidie ter ad quantitatem dimidie teste ouj. Itē oēm quartanā additis debitis herbaz ⁊ radicū proprietatibus/que ad mēbra indigentia spectant cito sanat/data ante accessionem. item data contra lienteriam/dissinteriam/diariam/⁊ dissuriam/precedentibus alijs medicinis physicalibus. item sterilitati valet sepe potata. Item valet arteticis/sciaticis/podagricis ex frigida causa purgatione conuenienti premissa. item si vulnus/cancer fistulā/noli me tangere/⁊ similia cum ea lauentur/curat. item expellit venenū potata cū tyriaca/vel cuz aqua calida. Item dolori capitis/lateris et huiusmodi p deſt. item vinum corruptū vel acetū reparat: et reducit ad priorem sanitatē: mustum clarificat/si modicū de ea imponatur. Omne crudum in eā proiectū statiz se apprehendet vt coctū ad ignem. item si petiola linea subtilis in ea balneetur comburitur in pulueribus. Iste sunt recepte de simplici aqua vite/et de cōposita et de perfectissima ad exēplar originalis extracte ex diuersis dictis philophorum et auctorum medicine.

Aliter isti sunt effectus siue ꝓprietates aq̄ vite.

¶ Primo si facies cū aqua cōburēte abluaſ/guttā rosaceā tollit: et si fiat oleū de interioribꝰ nucleis pini cū ista aqua/illō oleū mirabiliter/et cito curat/marime si in lacte calido illud oleum componatur: et cū pinguedine supnatāte inungatur ad pulchrificandum faciem et etiam ad rugas tollēdas a facie: et omnes maculas expellendas cū radice cucumeris agrestis sicca trita et crebellata: et misce cū aqua secunda: et faciem ablue: et cum secunda aqua post aliquantulum temporis laua: et hoc fac per. iij. dies: et mirum videbis effectum. Itē si capilli

frequenter madefiant cum aqua iuxta radicem/illos preseruat a canicie: siue sint in capite/siue in barba :et illos multiplicat :z canos retardat/ grossum phlegma consumendo. Si autem fiant cineres de lignis hedere : et fiat capitellum siue lixiuium cum prima aqua /et caput inde lauetur: capilli fiunt flaui :et si per duos menses continuet/omne genus vermiū necat/et curat:et si vermes fuerit in aure/apponatur de aqua ardenti:et mirifice necat. Itē si caput squamosum cum ipsa vngatur frequenter/cutem mudificat/ z squamas consumit. Item si caput tineosum vel scabiosum cum ea frequenter vngatur:perfecte curat tineam,et omnino abstrahit scabiem in omni parte corporis/mundificando locum. Item si caput est reumaticum:et vngatur frons cum ea/ et loca dolentia: et teneatur ea modicum in ore/ eius ablutio siue vnctio palliat leprosos/ maxime si succus fumiterre/vel ipsa herba in distillatorio ponatur. Item posita in auribus remouet surditatem. Item eius inūctio super papebras remouet lippitudinem /pruritū/et lachrimas oculorum:si cum succo celidonie et aqua ista inungantur:et si due gutte in oculo ponantur/caliginē tollit:idem facit fel turturis. Item succus rute cum ista aqua mixtus despumatus oculo adiunct⁹ antiquā tollit caliginē. Item si serpillū in prima aqua coquatur: z oculi aqua decoctionis lauentur/lachrimas siccat. Item succus celidonie/feniculi/artbemesie/mirti/ suppositus in distillatorio vz ad mundificationem oculorum et clarificationē visus. Item si fistula sit in oculo/succus plantaginis cū ista aqua mixtus cū bōbace suppositus curabit. Itē si macula pānus/aut caro addita sit in oculo: tunc ponat semel in die parua gutta/et hoc fiat sero in lachrimali oculo patientis de illa aqua cāobora sit prius dissoluta:et qñ oculus est doloroſus z multū rubeus :tunc quiescat ab opere:et pone in oculo aquā rose cū lacte mulieris pu⁹ dissolutā ad mitigandum :et qñ oculus fuerit tolerans/reuertere ad opus tuū Itē si pānū vel bombacem madefacias in illa aqua/et super dentem dolentem ponat:et de ea frequēter parū qualibet vice teneatur i ore/illū curat:z curat etiā gingiuarū cancrū/et palati/ et omnes hmōi calefactiones seu infirmitates oris soluit :et linguam promptam ad loquelam facit. Item sanat paralisim/ si cum ea inungatur patiens a nucha per spinam dorsi vsq; ad anum/et cubitos/z oia membra iuncturalia: bis in septimana dentur pillule fetide palliate vel balneate cū prima secundum virtutem patientis :et regatur scōm debitam dietam ab autoribus medicine in capitulis propriis. Item curat indifferenter omnes paraliticos sumpta per os/et locis debitis cum illa frequenter inunctis. Item curat spasmaticos sumpta per os cū tyriaca. Itē destruit omne venenū:et sumpta per os facit loqui illos/qui loquelaz amiserunt: dum tñ capiatur p duos annos: et q⁹ patiens regatur debita dieta:et q⁹ quolibet sero detur ei dyasene/et pillule cum musco dyantbos diazizi.ynos: diacodion aā. et q⁹ patiens portet corrigiā lupinaz: medicina habitā cōseruat sanitatem: z amissam recuperat. Item aqua vite habet sanitatem conseruare/et amissam recuperare: et appellatur aqua vite a plurib⁹ recta medicina z scia. Uñ qui ea vtit/nō videbit i corpe suo aliquaz infirmitatē/q̄ nō fit facilis ad curādū: nec morietur morte famosa: sz morte naturali a deo sibi ordinata.

℞. Rutam/agrimoniam/satirion cum manibus et testiculis/celidoniã/zuccarum /et lapidem calaminarẽ:istam simul tere:et pone in alẽbico :et distilla inde aquam ad lentum ignem/ista aqua habet mirabiles virtutes:quia nullus est dolor oculorum tam magnus curabilis per aliquam medicinam/ quin curetur p̃istam. Item ista aqua bibita ieiuno stomacho depellit oẽ venenum:ꝛ purgat omnes hu.a stomacho:ꝛ hydropisim et frigida causa. Itẽ extinguit ignẽ sacrũ si stupe cãnabine intingãtur in ea:ꝛ p modũ emplastri supponant. Et scito ꝙ ista aqua siue medicina vꝫ contra ignem nigre dispositionis exterius:nam qñ est vbiꝫ interi⁹ rubeus/nullo modo apponas emplastruꝫ sup ignẽ illũ. Itẽ hec aqua bibita cum aloe curat morbum cãcri:si fiat emplastr ũ de stupa intincta in ea :et bis in die debet emplastrum mutari.

Et hec de aq̃ vite:sequitur de alijs aqs et primo de aqua potabili.

℔ Aqua potabilis sic fit. ℞. fenicli/pimpinelle/sinapis/petrosilij/apij / gariophilorum/masticis aã. ista bene terantur/ꝛ misceãtur cũ sanguine birci:et ponantur aã in aceto bono modicũ :ꝛ dimittãtur simul stare aliquot diebus scõz industriam medici :postea ponantur in alẽbico:ꝛ distilletur inde aqua. Ista aq̃ multum valet calculosis/siue calculus sit alb⁹/siue rubeus/siue acutus/siue planus/vel confirmatus/ꝛ patiens biberit/ vel comederit ieiuno stomacho de illa aqua calculus frangẽt:et exibit sicut arena. Item si capita fuerint scabiosa:et in ista aqua lauentur semel /curabuntur /et noui capilli nascentur. Item in quacunqꝫ parte corporis fuerit scabies/si ablnatur cum ista aqua curabitur infra tres vel quatuor dies. Item hec aqua bibita ieiuno stomacho facit bonum sanguinem/et bonũ corporis colorem. Item ista aqua bibita bis in die fugat omnẽ paralisim a corpore humano :dummodo paralisis non sit mortua in membro/ vel in neruis. Item hec aqua vltra omnes species confortat neruos. Item hec aqua specialiter curat morbum caducum:si bibatur bis in die.

℔ Aqua byrũdinũ sic fit. ℞. byrũdines iuuenes:et pulueriſa:ꝛ illũ pulueꝛẽ misce cũ castoreo et modico boni aceti:ꝛ pone in alẽbico:et distilla ide aquã:q̃ quidẽ aqua habet multas virtutes. ¶ Primo hec aq̃ bibita ieiuno stomacho est vera medicina contra morbum caducum /er quacunqꝫ causa proueniat :etiam si homo passus fuerit illũ morbum per multos annos curabitur perfecte. Item bibita ieiuno stomacho curat phrenesim infra nouẽ dies. Item super omnes medicinas facit bonũ cerebrum. Item purgat stomachum ꝛ pectus:mollificat neruos et confortat radicem in paraliticis:et omnem frigiditatem calefacit. Item hec aqua bibita ieiuno stomacho cocta cuꝫ ysopo curat hydropisim ex frigida causa prouenientem:ꝛ febres quotidianas:caueat tñ mulier impregnata /ne de ista aq̃ bibat:qꝛ fetus in vtero moreꝛet. Itẽ hec aq̃ cũ ysopo bibita remouet dol.ꝛẽ capitis:ꝛ facit hominem bene dormire/comedere:et digerere cibaria:ꝛ bñ egerere Itẽ hec aqua remouet pilos a quocũqꝫ loco/si er ea lauent:et nũq̃ renascunt.

℔ Aqua valida siue laratina. ℞. ysopi/gladiole/sauine abrotani aã. distilla in alembico. Ista aqua semel in die bibita ieiuno stomacho curat omnez dolorem capitis. Item vniuersaliter valet contra omnes febres calidas et frigidas. Item mulieribus summe pronocat menstrua: dummodo de ea ter bibant: caueant tamen ne sint pregnantes:qñ fetũ interficeret. Itẽ summe valet

contra omnes fluxus ventris:ꝛ bene cum hoc purgat a malis humoribus. Itez interficit omnes vermes in corpore hominis/si bibatur ieiuno stomacho. Item mane bibita ieiuno stomacho cum castoreo curat omnem paralisim in tertia die ꝛ debet sumi ita calida/sicut homo potest sumere.

Talpa.

¶Aqua dealbatiua. ℞ talpam/ꝛ pulueriſa eam cum sulfure/ꝛ pone succuz celidonie:ꝛ dimitte simul stare aliquot diebus: deinde pone in alembico:ꝛ distilla aquam/que habet multas virtutes. ¶Primo si laueris cum ista aqua aliquod animal nigri coloris/dealbabitur vt nix. Item ista aqua mixta cum aloe ꝛ cera curat omnem guttam: si locus cuz ea vngatur:ꝛcū ista medicina curatur noli me tangere/si cum ea fiat emplastrum/ꝛ supponatur. Item curat caput scabio sum inunctum: curat etiã ignem per emplastra superposita. Item hec aqua cuz lapide calaminari ꝛ aloe commixta curat lupum perfecte: dummodo fiant emplastra:ꝛ superponatur bis in die: ita ꝙ infirmitas bene abluatur cum eadem mixtione:ꝛ scito ꝙ ista aqua nullo modo debet sumi per os.

¶Aqua conseruatiua sic fit. ℞ petrosilium/ꝛ pista in mortario:ꝛ inde distilla aquam/ que multum valet. ¶Primo ipa bibita ieiuno stomacho cõsumit omnes ventositates corporis:ꝛ facit bene comedere/ꝛ digerere. Item ista aqua bibita cum zuccaro valet contra tussim:ꝛ purgat pectoralia a malis humoribus

¶Aqua duplicatiua sic fit. ℞. semina apij ꝛ papaueris albi:ꝛ terantur in mortario:ꝛ adde aquam conseruatiuam predictam:ꝛ postea pone in alembico:ꝛ distilla inde aquam. Ista aqua vz contra tussim ꝛ malum pectoris/si accipiatur ieiuno stomacho mane frigida:ꝛ sero tepida: est enim multum medicinalis:ꝛ facit bene domire. Itẽ bibita calida cum castoreo vz ꝺ epilepsiã:ꝛ sanat membra paralitica: dummodo paralisis non sit in mẽbris mortificata. Item letificat omnia membra:ꝛ ipsa rectificat/ꝛ purgat a malis humoribus. Item confortat caput ꝛ cerebrum.

¶Aqua saluie sic fit. ℞. saluie/pulegij aã tere in mortario/ꝛ pone in alembico. Ista aqua calefacit omnes infrigidationes. Item ista aqua cocta cum castoreo ꝛ bibita calida ieiuno stomacho per tot dies prolongat vitam sani vel egri vsq; ad perodum. Item per nouez dies bibita isto modo perfecte curat omnes infrigidationes. Item ista aqua bibita ieiuno stomacho remouet omne malz ventris. Item isto modo bibita curat omnem guttam ꝛ scabiez:ꝛ facit bonum sanguinez/ꝛ optimum colorem in facie. Item bibita ter in die calida curat omnes infirmitates infra octo dies. Et nota ꝙ omnes aque predicte secundum suã primam distillationem cum castoreo reuõ.ꝛ zuccaro quousq; tertia pars sit consumpta sunt vera medicina contra omnes infirmitates existentes infra corpus:ꝛ debent sumi per os:ꝛ hoc nunq; fuit inuentum per omnes medicos: si autem infirmitas fuerit extra corpus/ sumatur quantitas aque predicte:ꝛ apponatur aqua dealbatiua in sua proportione:ꝛ species predicte decoquantur/ vt prius:ꝛ lauetur infirmitas cum hac medicina:ꝛ de ipsa fiat emplastrum super morbum:ꝛ pa. de ipsa superius dicta sumat per omnes fine aqua dealbatiua:ꝛ cura perficitur. Et est sciendum/ ꝙ beatus Egidius existens in heremo probauit omnes virtutes aquarum predictarum:ꝛ ego hunc librum compilaui dicens.

Quicunq; vult malum ſancti Egidij ſanare/apponat in profunditate infirmitatis:et poſtea ponat deſuper emplaſtrum de cannabe in ipſa aqua intinctum: et ipſa aqua vulnus totum impleatur :et iſta eſt perfecta medicina:vt probauimus :et iſto modo curatur cancer et fiſtula:ita quod nunquam magis ledet in illo loco. Item hec medicina curat lupum/et ignem infernalem : et ignem grecorum/et ignem ſodomorum. Item ſi quis de iſta compoſitione aque, biberit in ſecundo fatali liberabitur ab omni lepra :et paraliſi et ſpeciebus eius/ de quacunq; cauſa prouenerit :et breuiter quicquid hec medicina non curat: nunq; curabitur.

¶ Aqua viuificatiua et de antiquo iuuenem faciens. ℞. terbentine lib. j. mellis lib. ß. aque ardentis ter vel quater diſtillate quart. j. ligni aloes bene triti ſandali muſcatelli añ. ʒ. iij. gummi arabici. ʒ. ij. nucis muſcate/galange/cubebe/ cinamomi/maſticis/gariophilorum/ſpice nardi/tritici/croci/ʒinʒiberis añ. ʒ. iij. muſci fini. ʒ. j. ambre. ʒ. ij. hec omnia bene terantur: et adinuicem miſceantur: et in alembico vitreo bene clauſo (vt ſcis) diſtillẽtur : et fac primo ignem lentũ/ quouſq; habeas primam aquam mundã/ſiue claram/vt aquam fontis :ꝛ cum ſecunda volet exire /que erit ſicut carbo igneus:tunc fortifica ignem motu continuo et non per ſaltum :et ipſam aquã per ſe recipe. Poſtea cum tertia aqua incipit que eſt nigra et ſpiſſa ſicut mel: fortificabis ignem/quouſq; totum liquorẽ habueris:et ſcito q; q̃libet iſtarũ aquarũ eſt calida: vltima tñ calidior ſcõa:et ſcõa prima. Prima vocatur mater balſami. Scõa oleũ balſami. Et tertia balſamũ artificiatum. Prima eſt clara /quam potabis cum vino tepido preciſe/ ſecunda autem et tertia valent ad fomentandum/et remouendum infirmitates nouiter corrodẽtes carnes corporis humani. Prima aqua tepida potata cum vino albo tepido conſumit phlegma in ore ſtomachi:et reddit appetitum comedendi:ꝛ purgat ſtomachum ab omni malo humore. Item ipſa potata non permittit apoſtema venire ad cor/nec ad partes cordiales:vt probaui ſepius. Item pãniculus madefactus infra iſtam aquaʒ poſitus in naribus/q̃tũ poteris intromittere curat a reumate:et hoc facies dum patiens intrat lectum: et panniculus intra dimittatur. Item ipſa anhelitum fetidum de quacunq; cauſa prouenerit /ſi bibatur ſero et mane delet. Item dentes cum ipſa aqua ablutos fortifficat /et dealbat. Etiam dolorem totaliter remittit/ ſiue ſit ex humore/ ſiue ex ſanguine putrefacto. Item quicquid in ea poſitum fuerit/a putrefactione cuſtodit. Item vulnera ex ea lota /et fiſtulam :et aliam quancũq; infirmitatem curat :vt probaui per pannum madefactum ſupra poſitum. Item valet contra quartanã/ſi ſpinam dorſi ad ignez fortiter fricueris aliquot diebus. Itẽ ſi ſcabiem ex ea laueris/curat. Itẽ delet hemorroydas:ſi pannuʒ madefactum ſupra poſueris. Itẽ valet contra ſurditatem /ſi modicum de bombace in ea balneato poſueris in auricula. Item valet contra rubozem faciei /ſi cum ea rubozem inunxeris. Item valet contra paraliſim lingue:generaliter contra infirmitates de cauſa frigida prouenientes:ſecunda et tertia valent contra noli me tangere: et contra morbum regium colli/et gule/et contra fiſtulam /et malum mortuum/ et ſpecialiter ſi nouiter venerint hec predicta: et fomentando pannum ſuperpo-

nendo frequenter curat. Item collisus lapidibus/vel fustibus/vel baculo: vel si quis de alto ceciderit: vel costas fractas habuerit: si ad ignem cum ista bene fricuerit/curabitur. Item/interficitur aranea: si cum ista aqua tacta fuerit: quia ei nullum venenum applicatur. Item paralisim omnium membrorum curat: si cum ea lota fuerint: et scito q̄ prima istarum aquarum quasi generaliter continet virtutes aliarum duarum: sed in infirmitatib⁹ corrosiuis plus. Unde alie due sic se habent/q̄ secunda valet plus q̄ prima/et tertia/q̄ secunda. Et virtutes illarum aquarum non dicuntur tot/quin adhuc plures sint: q̄ valent contra omnes infirmitates/q̄ procedunt ex sanguine vel phlegmate putrefacto: et sic finitur tertia distinctio aquarum.

Sequitur de oleis.

¶Candida sic fit. accipe semen mercurialis/et gentianc/alias zuccarū in quibusdam libris: et simul misce: et sic fac stare per nouem dies: postea extrahe oleum ad modum laicorum. Istud oleum est perfectissimum/si bene et perfecte fiat: et si postmodum in amphora vitrea ponatur/lucet de nocte: istud oleum facit pulchrum colorem faciei. Si quis de isto oleo quolibet mane bibat/etiam si esset centum annorum/color eius in facie iuuenescet: et omnia eius membra alleuiabūtur: et non posset fieri aliqua causa tristis. ¶Item si de hoc oleo sumatur ieiuno stomacho vsq̄ ad quatuor dies/perfecte curat morbum caducum de quadragita annis. Item ista cādida confortat neruos hominis vltra omnes species mirta cum castoreo/et sumpta per os remouet omnes cōtractiones neruorum et facit neruos dormientes sanos: quare his rebus preferimus precioſam. Item summo mane guttam pone in oculis/vltra modum ipsos clarificat. Item ℞. candidam auram foliatum/margaritas de oriente/et reubar. aā. et simul terantur: ista est enim summa medicina lepre: dummodo quolibet mane sumatur ieiuno stomacho perfecte curat lepram: et facit bonum colorem. Sed oportet q̄ parum et bonum vinum in hac cura bibat: et debet vti ista medicina/donec color faciei sit bonus: et erit perfecte sanus/et curatus deo iuuante.

¶Sperma solis sic fit. ℞. semen solsequij: et tere: postea pone in lacte mulieris nutrientis infantem masculum quatuor dieb⁹: deinde fac oleum ad vsum laicorum: istud oleum confortat ser virtutes principales. Item si istud oleum coreris cum auro foliato leuiter bulliendo per vnum diem naturalem: et de hoc oleo laueris capillos/reddit ipsos aureos. Item si quis faciē hominis vel mulieris cum hac medicina lauerit/vel fricuerit: facit carnem claram/planam/et nimis pulchram. Et scito q̄ si ista medicina fuerit bene continuata/durat color eius per vnum annum. Item ista medicina clarificat visum oculorum hominis: et sanat de quacūq̄ infirmitate infra decem dies: dum modo pupilla oculi fuerit sana/siue salua. Item sanat omnem infirmitatem dentium infra tres dies: dummodo gingiue inde frigentur bene: et si sibi esset vermis/morietur/vel cadet. Item si infirmitas gingiuarum sit de gutta vel aliqua specie paralisis curatur infra tres dies. Item si quis biberit de ista medicina nouem diebus curabitur a paralisi/de quacunq̄ causa proueniēte/et etiam si duraſſet per quadraginta annos.

¶Rubia sic fit. ℞. semen nasturtij aquatici/et madefac in aceto bono: postea

deſicca ad ſolem: ⁊ poſtea extrabe oleum ad modum laicorum: iſta medicina mixta cum aloe ⁊ oleo laurino eſt perfecta medicina contra omnem ſcabiem: dummodo locus cum ea inũgatur. Item rubia mixta cum aloe et carbonibus de mari ſimul piſtata et bibita ieiuno ſtomacho depellit febrem tertianam/ ⁊ quartanam: dumtamen per tres dies ſumpſerit. Item rubia cum oleo oliue et petroſilio decocta comeſta ieiuno ſtomacho curat rupturam in corpore. Item rubia cocta cum ptiſana et bibita depellit fluxum ſanguinis: ⁊ fundamenta conſtringit. Item rubia cum furfure cocta depellit omnem guttam.

¶ Sperma ruthe ſic fit. ℞. ſemen ruthe/ et pulueriſa: ⁊ miſce cum auro foliato: deinde pone in bono aceto per diem naturalem: deinde deſicca leuiter ad ſolem et deinde extrabatur oleum ad modum laicorum. Nam iſtud oleũ eſt valde precioſum: nam ſi quis bibendo vel comedendo ſumpſerit venenum: et biberit de oleo venenum euomet: et ſi ſecundo biberit: euomet omnes malos humores ex hoc veneno cauſatos: et ſi tertio ſumpſerit/ curabitur perfecte. Item hoc oleũ omnem dolorem oculorum de quacunq; cauſa venerit/ dummodo pupilla remanſerit in oculis: et bis in die cum dicto oleo lauetur: et vna gutta in oculo infundatur: et fiet cura perfecta infra tres vel quatuor dies. Item ſi homo vulneratus vulnere mortali ieiuno ſtomacho ſumpſerit de hoc oleo perfecto euadet ab hoc vulnere: dummodo medicinis pertinentibus vulneri regatur/ et diriga tur. Item ſperma ruthe bibitum ieiuno ſtomacho depellit omnem guttam et ſcabiem a corpore humano. Item etiam ſi patiẽs hydropiſim ex frigiditate vel caliditate biberit de ipſo quatuor diebus abſq; dubio curabitur. Item ſperma ruthe vinificat membra dormientia.

¶ Sperma pimpinelle ſic fit. recipe ſemen pimpinelle: et pone in vino rubeo aliquot dieb⁹: poſtea deſicca ad ſolem: et piſta: et ex hoc fac oleum ad modum laicorum: hoc oleum bibitum ieiuno ſtomacho ſanat arenam in veſica: etiam ſi homo de aliquo calculo torqueretur: ſi biberit de ſpermate pimpinelle: q̃uis lapis eſſet confirmatus/ diſſoluitur ad modum arene: et breuiter ipſum ſperma bibitum ieiuno ſtomacho frangit calculum de quacunq; materia ſit. Item hoc ſperma bibitum alleuiat hominis membra aggranata.

De cõſideratione methaphyſicali.

¶ Onſiderantes Methaphyſicã ens inquantum ens includens quiditatem/ naturam/ eſſentiaz et eſſe: excludenſq; (ratiõe tranſcendentie) ſingularitatem et exiſtentiam pro eius ſubiecto adequato ſtabilierunt: cui plures formalitates attribuerunt: de quibus primo videndum. eſt ſecũdo de eius conceptibus quidicis antedictis. tertio de eius diuiſione imediata. quarto de conſideratione eorum que in quolibet ☞ Methaphyſice dici poſſunt ſequendo ordinem naturalem: anteq̃ tamen primum aggrediamur/ videndum eſt primo quid noie methaphyſices importet. ſcõo qd noie entis. Quo ad primũ dr ☞ Methaphyſica fm etimologiã vocabuli a meta qđ eſt trãs/ ⁊ phyſis qđ eſt

scientia/quasi scientia transcendens:ex eo/quia versatur circa omnia. ¶Quo ad secundum est notandū/q̄ ens duobus modis dicit. primo sumitur pro omni positiuo/quod est extra nihil:ꝛ sic omnia de quibus istud verbum fuz es est verificari potest/ꝛ eius participium participialiter tentuz:ꝛ sic dicimus bonitatem esse ens:magnitudinem etiam entitatem/ꝛ sic de omnibus formalitatibus entibus rationis/priuationibus/negationibus ꝛc.ꝛ isto modo nullam antecedentiam contrabibilem ad illa dicit/de quibus predicatur:sed solum actualitatem/seu consonantiā essendi:nam si diceret aliquam antecedentiam contrabibilem/tunc entitas in sua vltima abstractione esset ens entitate formaliter:ꝛ sic processus in infinitum:ꝛ nulla formalitatum esset id quod est/ videlicet abstracta ab omni concernentia:ꝛ hoc modo ens consideratum est valde confusuz ꝛ innominatum(vt inquit doctor noster in sua logica magna)quia omnia sub se virtualiter continet:ꝛ nullam habet specificationem vt tale:nec numerum/ꝛ est innominatum:quoniam non est sibi nomen impositum:ꝛ quemadmodum confusum de ente predicatur:ita ꝛ ens hoc modo captum de omni ente: ideo dicit doctor noster in suis prouerbijs/q̄ qui nominat ens omnia nominat:ꝛ sic extra ens non est aliquid:ꝛ dicitur ens quasi actus essendi. Secundo modo sumitur ens concretiue/et formaliter/prout concernit in se predictas formalitates/videlicet bonitatem/veritatem/reitatem/aliquiditatem/vnitatem/ꝛ sic de alijs per modum substracti excepta entitate:a qua formaliter dicitur ens:que quidem entitas abstractum est prescindens ab omni concernentia:et eius concretum est ens: et hoc modo per doctorem nostrum est centrum omnium rerum:ꝛ habet esse(vt ita loquar)specificum: cui nomen impositum est a proprietate entea:nam est esse entitatis/que est essentia/idest ratio essendi eius:ꝛ est res quasi radix essendi:et dicitur bonum a boo boas/quod idem est/q̄ voco as/quia omnia bonuz ad se vocant/ꝛ sic bonitas entitatiua est entitas rei/per quā est appetibilis/ꝛ suo modo de alijs transcendentibus(que cum ente conuertuntur)dicendum est. Ex quibus patet(logice loquendo/ꝛ faciam incidens) q̄ si ista propositio socrates est/resoluatur in ens:ꝛ eius verbum resoluitur in verū terminum:quia in ens cui nomen impositum est ad significandum primo seipsum secundum predictas proprietates:secundario omnia illa de quibus formaliter predicatur. ¶Reuertamur nunc vnde digressi fumus:ꝛ videamus vtrū bonitas/ vitas ꝛc. sint passiões entis/ꝛ visum est ab aligbus q̄ sic:illud phāt auctoritate Aristotelis quarto Methaphysices dicētis/q̄ prima philosophia idest Methaphysica considerat ens/ꝛ passiones/ꝛ principia/ꝛ partes entis.

De duplici acceptiõe ētis,ꝛ eiꝰ etimologia.

De passionibus entis.

¶In opposituz est veritas:quod pluribus rationibus probari potest:primo quia nullum accidens dici potest transcendens:quia tunc precederet suam causam/que est substantia finita:vt ex septimo Methaphysices satis liquet:sed secundum eos predicte passiones sunt accidentia: quia aptitudines posteriores apto nato:ergo ꝛc. ¶Item si predicta accidentia essent transcendentia/ tunc deus non posset effugere/quin esset subiectus accidentibus:immo accidentia essent de essentia ꝛ quiditate eius:cum deus essentialiter per cōmentatorem quar

to methaphyſices ſit bonus/ verus ꝛc. Et ſi dicas quod addunt paſſiones ad ens/ ſicut bonitas amabilitatem/ veritas intelligibilitatem ꝛc. dicitur quod veram eſt: tamen quelibet dignitas ipſius entis ſiue formalitas intelligi poteſt ex ſua natura abſq; tali paſſione extrinſeca/ preſertim cum propria paſſio adueniat rei in eſſe ſpecifico: ꝛ ſic ens abſtrahit ab omni paſſione: quoniam quodlibet ſuperius abſtrahit in ſuo eſſe a paſſionibus vniuerſaliter: ꝛ tamen non eſt aliquod ens/ quod poſſit aliquo modo ab ente abſtrahi: nam quicquid eſt de ratione obiecti in quolibet inferiori inuenitur quiditatiue: ſed ens formaliter in ſuo cõceptu includit predictas formalitates: a quibus vt tale abſtrahi non poteſt: ergo nec per conſequẽs illa in quibus ens reperitur: ꝛ ad Ariſtotelẽ dicitur ꝙ verum eſt/ ꝙ methaphyſica conſiderat principia tam incomplexa ipſius entis/ que ſunt predicte formalitates: q̃ complexa que ſunt dignitates/ ꝛ propoſitiones immediate: vt de quolibet eſt eſſe/ vel non eſſe. conſiderat etiam partes ſubiectiuas/ ꝛ eorum proprias paſſiones. ¶ Quo ad ſecundum eſt notandum/ ꝙ ens et eſſe conuertuntur: et eſſe eſſentiam preſupponit/ a qua denominatur/ et deriuatur ſecundum Auguſtinum quinto de trinitate dicentem/ quod ab eo quod eſt eſſe eſſentia appellatur: et eſſentia preſupponit naturam: nam natura dicitur natura: ex eo quia eſt ordinabilis ad finem intrinſecum/ qui eſt eſſe eſſentie: aliter eſſet otioſa et vacua/ carens fine: et natura preſupponit quiditatẽ eo q̃ qditas eſt radix nature/ eſſentie/ et eſſe: et abſtrahit ab oĩ reſpectu et ordine interioris/ et exterioris: ꝛ ſic dicitur tantum id quod eſt/ ſicut humanitas abſoluta ſumpta pro quiditate tantum eſt humanitas: de qua Auicenna quinto Methaphyſices/ et cõmentator tertio de anima. abſtrahit intellectus [illegible]tatem ab habente quiditatem: et non ceſſat abſtrahere/ donec venit ad ſimplicem quiditatem: et talis eſt quiditas entis/ et in eo dez. omne perfectum habet quiditatem/ et abſtrahit non modo ab eſſe et eſſentia: ſed etiam a natura: ſecundus cõceptus in ordine deſcendendo eſt natura: ꝛ eſt vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia procreans: vt in rebus naturalibus patet: et per Ariſtotelem ſecundo phyſicorum: natura eſt principium motus et quietis/ in quo eſt per ſe/ et non per accidens: et cum nullum ſit ens quod poſſit aliquo modo ab ente abſtrahi: naturam entis in ſe concernit: a qua ſuam propriam trahit: eſt ergo natura entitatiua quiditas ipſa cũ quadã habilitate et ordine ad finẽ intrinſecũ/ q̃ eſt eſſe eſſentie (vt predictum eſt) eſſentia eſt tertius conceptus/ includens quiditatem/ naturam/ et quandam fecunditatem ad actum eſſendi: et eſt (ſecundum doctorem noſtrum) ab eſſe abſtracta/ et in eo ſuſtentata/ eſſe eſſentie eſt quartus conceptus in ordine includens quiditatem/ naturam et eſſentiam in ſe/ et excludens ſingularitatem/ et exiſtentiam cuiuſlibet: nam ipſa hz p eſſe tractũ: vt in tertio loco dicet: ꝛ ipm eſſe eſſentie cõſtat de tribꝰ correlatiuis/ videlicet de potentia actiua/ paſſiua/ et actu medio connectiuo predictarum potentiarum ſeu proprietatuz et proprietas actiua conſtituitur de eadem eſſentia/ et quadam actiuitate/ ꝛ paſſiua de eadem eſſentia/ et quadam paſſionalitate (vt ita loquar) actus vero eſt communis ambabus potentijs/ et quia ens/ et eſſe conuertuntur: ideo in ente

De qditate/ natura/ eſſentia/ ꝛ eſſe/ q̃ libet eteyni nocoicludũt.

De duplici ꝫ ctione.

predicta relucent. ¶ Quo ad tertium videndum eſt de contractione entis ad illa in quibus reperitur: tamen ne tendamus per ignota: videamus primo quid ſit contractio: et quia ſecundum ethimologiam vocabuli / contrabere eſt aliquid ad ſe trahere: et ſic contractio eſt tractio alicuius ſuperioris ad ſua inferiora: et eſt duplex / phyſicalis / et methaphyſicalis. ℙhyſicalis contractio eſt quando aliquid prius per aliquid eſſentialiter ab ipſo diſtinctũ ad ſuũ poſterius trahitur: vt materia prima / que per formas contractiuas cõtrahitur ad compoſita inferiora: et in tali contractione concurrunt omnia accidẽtia / vꝫ quantitas / qualitas / quando / actio / paſſio / relatio ꝛc. in contractione vo ℳethaphyſicali / non ex eo quia contrabibile et contractiuũ non diſtinguntur eſſentialiter: quod requiritur ad hoc / vt ex tali contractione accidẽtia predicta oriãtur. ¶ Contractio autez ℳethaphyſicalis fit (abſqz tñ actione ꝛ paſſione) cuz reduplicatiõe prioris / ꝛ deſignatione poſterioris / cuius practica inferius dabit. Eſt tamen primo notandũ / ꝙ in qualibet contractione cõſiderantur iſti termini: videlicet concretũ / abſtractum / ſubſtractũ / ꝛ diſtinctio. concretuz ſemper addit aliquid / quod non eſt in abſtracto: vt patet in conceptibus interioribus: abſtractio autem fit (per oppoſitum ad contractionẽ) cuz reduplicatione poſterioris / et deſignatione prioris: de quibus per ordinẽ videndũ eſt: et primo de contractione methaphyſicali: que duplex eſt / interior / ꝛ exterior: et primo de interiori in ente tranſcendenti hoc modo / quiditas inꝯtum natura / ꝛ natura inꝯtum eſſentia / ꝛ eſſentia inꝯtũ eſſe / facta interiori contractione exterior fit hoc modo. eſſe ſiue ens (quod idem eſt) inꝯtum diuinũ / aut infinituz / et in ente diuino fit contractio in conceptibus intrinſecis hoc modo. quiditas diuina inꝯtũ natura / et natura inꝯtum eſſentia diuina: ꝛ eſſentia inꝯtum eſſe diuinũ (quod conſtat de tribus correlatiuis vt de patre / filio / ꝛ ſpiritu ſancto) vel eſſentia diuina inꝯtum pater / aut inꝯtum filius / vel inꝯtũ ſpiritus ſanctus. ſuo modo ens cõtrahi poteſt ad ens finitum / ſeu naturale / hoc modo. ens inꝯtum finitum / ſeu ſubſtantia finita / et ſubſtantia inꝯtum ſpiritus / aut corpus / ꝛ corpus inꝯtum celeſte / aut elementale: et corpus elementale inꝯtum elementatum / ꝛ elementatum inꝯtũ animatum / aut inanimatũ: ꝛ animatũ inꝯtũ ſenſibile / aut inſenſibile: et animal ſenſibile / quod idem eſt inꝯtum imaginatum / aut non imaginatum / imaginatum inꝯtum homo: et homo inꝯtum chriſtus / ℳaria / Johannes ꝛc. facta tali contractione fiat abſtractio contrario modo ſic. chriſtus inꝯtum homo / ꝛ homo inꝯtum imaginatum / et imaginatum inquantum animal / ꝛ animal inꝯtum corpus animatum: ꝛ animatũ inquantum elementatum: et elementatum inꝯtum elementabile: et elementabile inquantũ corpus: et corpus inꝯtuz ſubſtantia: ꝛ ſubſtantia inꝯtum ens cõcretiue: in eſſentialiter ordinatis non eſt vlterius procedendũ in abſtractione / niſi in conceptibus intrinſecis: vt ens ſiue eſſe (quod idem eſt / vt hic preſuppono) inꝯtum eſſentia / ꝛ eſſentia inꝯtum natura ꝛ natura inquantum quiditas. Nunc vlterius in abſtractionibus procedere nõ valemus / niſi fiat reſolutio ipſius quiditatis entis in quidicos conceptus formales ceterarum formalitatum: quoniam quiditas entis plena eſt predictarũ

De concreto abſtracto / et ſubſtracto / ꝙ ī ꝙlibet ꝫctione ꝫſiderant ꝛ primo i intrinſeca.

De ꝫctione methaphyſicali extrinſeca ſequẽ do ordinẽ nature.

rationum ꝓpter identitatem et impoſſibilitatem realis ſegregationis inter ſe:et quemadmodum facta eſt contractio et abſtractio interior in ente tranſcendenti et diuino/poteſt fieri in quolibet ente limitato:deinde inueſtigat methaphyſicus quomodo ſe habent predicti termini inter ſe:vt concretum concernendo ſuum abſtractum/et ſubſtractum:et quo modo abſtractum ſe habet ad concretum/ꝛ ſubſtractum ꝛ econtrario. Vlterius inueſtigat differentiam inter illa etiam ꝛ earum identitates obiectat ens eſſe contractum vniuoce(cum quadam analogia tamen)in deo ꝛ creatura/vniuoce autez preſcindendo ſubſtãtiaz creature a finitate/inceptione/ꝛ deſitione:ſimiliter ꝛ ſubſtantiam dei a deitate/infinitate/ꝛ immenſitate:ꝛ inuenit vnũ in pluribus vniuoce contractum ſecunduz vnum nomen/ꝛ eandem rationem:nam vnũqꝺqꝫ recipit predicationem ꝛ denominationem ab ente: et ſecundum illam ratio ſubſtãtie eſt eadem(vt in prima figura probatum eſt)analogice autem:quia eſſe deo per prius ꝛ ſimpliciter / et ab eterno cõpetit/creature vo ꝑ deũ:ſz obiectiue ꝛ abſtractiue cõſideraꝛ tale ens i ſe:ꝛ i tali eſſe nec finitũ/nec infinitũ/creatum/nec ĩcreatũ eſt:vt in ſuperioꝛib⁹ probatum eſt:ſubiectiue tamen non habet eſſe extra deum:aut creaturam per deuz: deinde reſpicit decem predicamenta eſſe entia: aĺr enumerari non poſſent in numero plurali:ꝛ ſic inueſtigat qnomodo ens contractum eſt in ipſis:ꝛ vtrum verificetur vniuoce de ipſis:ꝛ inuenit ꝙ non/niſi equiuoce:ꝛ primo adheret auctoritatib⁹:vt meli⁹ veritatem huius inueſtigare poſſit:ꝛ quia Ariſtoteles ſeptimo methaphyſices dicit primum ens eſſe quod quid eſt/ꝛ ſignificat ſubſtantiã/alia a ſubſtantia dicuntur entia entis:eo quia ſunt taliter entis ideſt ſubſtãtie.idem ℙorphirius in ſuis vniuerſalibus dicens .ſi aliquis omnia predicamenta entia vocet/equiuocet non vniuoce ea nuncupabit.ꝛ quia artiſta huius artis videt ꝙ auctoritates doctoꝛum aſſerunt ens equiuoce de decem predicamentis verificari / preſupponit ita eſſe:tamen quia intellectus non quieſcit in auctoritatib⁹:cũ ꝓpri⁹ ei⁹ act⁹ nõ fit credere/ſz intelligere: tñ credit prio /non vt credat/ſed vt intelligat:ideo vlterius inueſtigat an ratione haberi poſſit/ꝙ ens equiuoce de ipſis predicamentis verificetur ;ꝛ ſic conſiderat ipſa accidentia / que tantam dicunt imperfectionem / ꝙ per ſe/ nec in ſe eſſe poſſunt : ſubſtantia vero habet eſſe per ſe/et in ſe:ꝛ quia eſſe per ſe ꝛ in ſe plus dicit de entitate/bonitate/magnitudine ꝛc.ꝙ non eſſe per ſe/ſed in alio:ꝛ cum eſſe ens bonum/magnum ꝛc.conuertantur :ꝛ vnam naturam dicant per Ariſtoteles quarto ℳeta phyſices/ſequitur ꝙ accidentia non ſunt entia/niſi equiuoce. ¶Item omnis creatura eſt finita finitate:ſed ſi quantitas / vel qualitas / ꝛ ſic de alijs eſſet creatura/ipſa eſſet finitate finita:tũc quero de tali finitate:an ſit creatura/vꝫ nec ſi dicis quod creatura':ergo finitate finita : ꝛ ſic proceſſus in infinitum : cum non videatur maioꝛ ratio de v no accidente/ꝙ de alio ſed forte dices/quod propter quod ꝛ quo ſtandum eſt in quo :nam ſi qualitas eſt finita : ex eo quia eſt creatura/tamen ſua finitas non erit finita alia finitate:ergo nec per conſequens erit creatura:ꝛ ſi nõ creatura/ens deſcẽdere nõ poterit i ipz accidẽs ꝑ deũ creãtẽ illud;ſed erit ꝑ creaturã occaſionaliter/ꝛ ꝑteritẽtũ/cui⁹ ſimilitudo ꝛ veſtigiũ eſt.

Deanalogia et vniuocatiõe entis reſpectu eoꝝ de quibꝰ dicat.

De differentia eoꝝ que ſubſtantiam in ſuo conceptu cõmuni conſtituunt.

Adhuc ꝛ Methaphyſicus inueſtigat differentiam ſpecificam inter illa que ſubſtantiã in ſuo cõceptu cõmuni cõſtituunt/vꝫ iter bonitatẽ/magnitudinẽ:ꝛ inenit qõ diſtinguunt eſſentialiter:ꝛ per conſequẽs numero: cũ vnũquodq; predictoꝝ principioꝝ ſubſtãtialiũ retineat ſimilitudinẽ ſcte trinitatis:admiratr tñ vñ ẽ quod cũ ens in ſua vniuerſalitate ipſas formalitates includat:ꝛ tamen inter ſe realiter non diſtinguuntur:ꝛ in ſubſtantia creata:ꝛ generaliſſima diſtingantur predictis diſtinctionibus:ꝛ inuenit diſcurrendo per intellectum diſcurſiuum/ quod hoc eſt ratione creationis/aliter nulla earum creari potuiſſet: cum terminus creationis ſit ſingulare eſſe:cuius eſſe eſt continere eſſentiam/naturam/et quiditatez:ꝛ quia diſtictio ois ſpecificatur ab extremis:iccircoꝫ bicũq; ſunt plures eſſentie/ibi eſt diſtinctio eſſentialis. Alterius inueſtigat/an in conſtitutiõe ſubſtantie illa que primo ſunt/primo vniantur: et inuenit ordinem eorum que conſiderantur in omni cõpoſitione/ſeu conſtitutione methaphyſice/ loquendo: nã eſſe partium preſupponitur appropinquationi:ꝛ appropinquatio vnioni/ vnio conſtitutioni/conſtitutio informationi/et informatio reſultationi/ reſultatio ſingularitati/ſingularitas exiſtentia/exiſtentia operationi:et omnia accidentia conſequuntur exiſtentiam:et ſpecificantur/et indiuiduantur ad ſpecificationem et indiuiduationem ſubſtantie: et ſic conceptus intrinſeci ſubſtantie ſecundum ordinem nature illi qui primi ſunt primo vniuntur: ita quod ex quiditatibus principioꝝ ſubſtantialium primo quiditas totius fit: et ex naturis ſecundo natura totius:et ex eſſentijs partium eſſentia totius:ꝛ ex tiuis partiũ/tiuũ totius:et ex bilibus ptiũ bile totius:ꝛ ex are partiũ:are totius:ꝛ ex bis tribus correlatiuis eſſe totius:ꝛ ex ſingularibus partium ſingularitas totius: a qua ſubſtantia dicitur ſingularis tali ſingularitate communicabili:et ſic ſingularitas eſt interior modus/cui fit vniuerſalitas: que poſt eius eſſe ſingulare ſibi accidit:inquantum verſabilis eſt circa ſpiritualia et corporalia:ſub qua immediate ponuntur he due ſpecies/videlicet ſpiritus et corpus: de quibus ipſa vniuerſaliſſima ſubſtantia predicatur:et hec ad logicum pertinẽt. Methaphyſicus tamen illa abſtractiue conſiderat/inquantum entia/ponendo differentiã inter ſpiritum et corpus primum nature:ex eo/quia alia eſt formalitas/qua ſpiritus eſt:et alia qua corpus:et vna queq; ipſarum eſt ſimplex:et cum hoc eſt concreta concernentia conceptionali concernens ſuam quiditatem/naturam/eſſentiam/eſſe:ꝛ ſingularitatem/tamen non eſt concreta concernentia eſſentiali: qr tunc eſſet compoſita: et ſpiritualis/nobilior/et in maiori gradu perfectionis eſt/cui fit corporalis: et hoc habet ab agente ſupernaturali ſuam ſimilitudinem ſecundum magis et minus:et capacitatem rei imprimendo:ꝛ ſic per conſequẽs diſtincte ſunt quiditates nature/eſſentie ꝛc. vſq; ad ſingularitatem/de quibus negociatur ipſe Methaphyſicus:et diſtinguit intrinſece predictos conceptus non deſtruendo idẽptitatem quam inter ſe habent:et etiam extrinſece ſimiliter facit conſiderando ſufficientiam/entitatem/ꝛ differentiam cuiuſlibet primo in vniuerſali formalitates ſubſtãtie/ſecundum quam non ſuſcipiunt magis neq; min⁹:ſz oẽs angeli ꝛ aie equales ſunt natura (teſte Auguſtino) conſiderat inde differentiam ꝛ inequalitatem eoꝝ ſpecifice:et inenit/qõ vnuſquiſq; ſpiritus ſuam facit ſpeciem

De ordine quẽ ſeruant cõceptus intrinſeci in cõſtitutiõe alicuius tertij.

facit ſpēz realē eſſe:hoc ꝓbat auctoritate Ariſtotelis ſcō de aīa/dicētis ꝙ multitudo idiuiduoꝝ eſt ꝓpter conſeruationē ſpēi:ſz i angelis pōt cōſeruari i vnico indiuiduo:cum tale ſit incorruptibile:ergo ⁊c.ſed dubitat de anima rationali/ꝙ ſi quelibet faciat ſuammet ſpeciem:tunc ſortes ⁊ plato erunt differētes ſpecie: cum habeant diſtinctas ⁊ ſpecificas animas:tamen quia ipſe metaphyſicus deſcendit ad modum extrinſecum cuiuſlibet anime:⁊ inuenit ꝙ anima non habet ſtatum in ſe:quemadmodum angelus qui eſt ſuppoſitum/⁊ perſona:anima vero eā cū corpore conſtituit:ideirco conditionem totius ſequitur:⁊ ſic q̄uis anime ſortis ⁊ platonis differant ſpecie/⁊ retineant ſuum eſſe in toto: tamen qz non poſſunt per ſe ſuppoſitari ꝓpter inclinationem quā habent ad corpus: et cum omne continens recipiat contentum ad modum ſui:ideirco q̄uis anime differant ſpecie inter ſe:tamen numerātur ad numerationem ſubiecti. Vlterius habita noticia vniuerſaliū q̄ angelis ⁊ animalibus naturaliter ⁊ intrinſece inſunt ad ꝑticularia deſcēdit: nā innata eſt nobis via ꝓcedēdi ex notioribus/que ſunt vniuerſalia ad ipſa particularia.ex primo phyſicoꝝ.⁊ quemadmodum res ſe hz ad eſſe/ſic ad intelligi.ex ſcō metaphyſices.⁊ tertio de aīa/vt Auicenna deducit/ſi aliqō eſſi videatur a remotis:primus cognoſcit ꝙ ſit ens/ſubſtantia/⁊ corp⁹/ꝙ animal:⁊ prius animal/q̄ lepus: aut canis ⁊c. ſic i ſubſtantijs ſeparatis/que remote ſunt a ſenſib⁹ fiendū eſt:⁊ iſto modo vnūquēq; eoꝝ cognoſcit in ſuo eſſe determinato:nā cū ſint plures:requirit de neceſſitate/ꝙ eoꝝ differētia ſit gñica/ſpecifica/aut numerica:nō gñica/qz omnes ſunt ſubſtantie:ergo eſt ſpecifica:vt probatū ē:⁊ p cōſequēs numerica:nā q̄cūq; diſtigunt ſpē/diſtigunt nūero/⁊ nō eō rio:⁊ qz vnuſq;q angel⁹ eſt ſuppoſitū:ideo eſt p ſe ens vnū:⁊ res rata/⁊ ꝑſona p ſe vna:⁊ p ſe ſonās:⁊ habet ſuas ꝓprietates:q̄ ſunt itelligere/recolere/⁊ amare ſed iterum incidit in dubitationem ipſe metaphyſicus:nam cuz anime habeant predictas proprietates:videtur ꝙ ſint communes/⁊ non proprie:ſed inde recurrit ad modum quem habent anime intelligendo ⁊c.⁊ inuenit ꝙ anima proprie non intelligit:ſed appropriate inquātum totum quod eſt homo appropriat ſuis partibus operationes quas habet:nam cuius ē eſſe/illi⁹ eſt operatio:toti⁹ eſt eſſe/ptiū vero coeſſe:ergo ⁊c.ſed adhuc dubitat:qz cū angeli ⁊ hoīes cōueniāt in predictis ꝓprietatib⁹:nō merentur dici ꝓprietates:cum proprū ſit qō vni ſoli cōuenit:tū diſcurrit/⁊ inuenit/ꝙ hō hz aliū modum intelligendi a modo angelorū:nam intelligit p diſcurſuz a premiſſis ad cōcluſionē:ideo dicit rōnalis: qz ſucceſſiue ſuū obiectū ⁊ per phātaſmata accipēs attingit:angeli vero ſubito ſine ſucceſſione:ideo intelligentie ⁊ nō ratiōales proprie dicūtur:ſed adhuc reſtat dubitatio:quia cum anima ſeparata a corpore intelligat/⁊c.⁊ angeli etiā cōiter intelligant ⁊c.videtur ꝙ non poſſint dici proprietates. ¶ Iterum diſcurrit metaphyſicus inueſtigando differētiā horū:inuenit in primis/ꝙ licet aīa ſeparata ſit actualiter a corpore:nō tamē habitudinaliter: ideo ipſa ſepata actu habitu operatur intelligendo/amando/⁊c.angeli vero abſq; tali habitu. profundius adhuc oportet ipſum rimari:vt tales ꝓprietates in angelis inueniat:⁊ quia nō poteſt abſq; coadiuuamine matbematici/qui maiozitatem/equalitatem/⁊mi-

Be dfa inter ſortē ⁊ platonē lz eoꝝ aīe ſpecie diſtinguātur.

Be dfa l angelis.

noritatem in rebus considerat: ideo quemadmodum theologus ei subuenit porrigendo manum: sic oportet q̄ mathematicus faciat metbaphysico: aliter non valeret inuenire predictas proprietates in angelis: ꝛ sic inuenta maioritate / minoritate in angelis / immediate inuenit q̄ vnusquisq̄ angelus suam propriam proprietatem intelligendi habet taz intrinsece per species innatas / q̄ extrinsece: sed vlterius dubitat / vtrum tales proprietates: videlicet intellectus / voluntas / ꝛ memoria sint accidentia: ꝛ sic recurrit ad finem: gratia cuius date sunt angelo / ꝛ anime predicte potentie: ꝛ quia theologus ipsum iuuat in hoc passu / ei significando q̄ deus creauit rationalem creaturam: vt ipsum deum intelligat: diligat / ꝛ recolat: tunc iacto illo fundamento mathematicus rumatur hoc modo. in substantia plus est de bonitate / magnitudine / duratione / potestate ꝛc. q̄ in accidēte / ꝛ ppter hoc: qz substātia p se existit / ꝛ agit: accidens vero non: sed est ei⁹ instrumentum / et in substantia sustentatum: ꝛ ab ipsa suas habet perfectiones. vnde cū de⁹ sit summe recolibilis (vt phat theolog⁹) intelligibilis / ꝛ amabilis / requirit ab anima q̄ ipsum obiectet cū magnitudie bonitatis / duratiōis / potestatis ꝛc. ꝛ non cum paruitate ꝛ imperfectione: vt non sit contra suam summam intelligibilitatem ꝛc. talem requisitionē rōnali creature deus facere nō posset / si potentie predicte essent accidentia: ergo ꝛc. Preterea multa alia inconuenientia sequerentur / videlicet q̄ anima non haberet partes substantiales / quibus agere posset: quemadmodum vnunquodq̄ elementatum: ꝛ sic substantia corporalis que minor est in bonitate / virtute / ꝛ perfectione / q̄ substantia spiritualis esset maior in agendo: licet sit minor in existendo: quod est impossibile: ergo ꝛc.

Utrū intellect⁹ / volūtas ꝛ mēoria sint accidentia.

De accidētibus in substātia spūali cōsideratis.

¶ Item si voluntas esset accidens / esset mota ab anima / que est substantia ad volendum / cum nullum accidens seipsum moueat: sed monetur a substantia: sicut agens quod suum instrumentum mouet ad agendum: ꝛ sic anima antecē voluntas suum obiectum appeteret / haberet alium appetitum intrinsecum substantialem: cum quo moueret appetitum voluntatis / ꝛ electio / libertas ꝛ deliberatio in volūtate nō essent: sed essent in appetitu intrinsece substātiali: ꝛ sic esset electio ꝛ deliberatio circa obiectum / anteq̄ esset: ꝛ voluntas esset pura passio: ꝛ sic de intellectu ꝛ memoria: quod est impossibile. considerat vlterius omnia accidentia subiectata in substantia spirituali / non autē vt subiectata: sed vt abstracta: ꝛ vnunquodq̄ in sua propria coordinatione ordinatum: ꝛ primo quantitatem: naꝫ vnusquisq̄ angelus ꝛ anima suaz habet quantitatem propriam deriuatā a quantitate substantie: ꝛ sic de alijs accidentibus: tamen non dicas substātiam predicamentalem sumptam pro tota sua coordinatione esse finitam: quia tunc a methaphysica deuiares: cum ipsa habeat subiectum abstractionis: quia considerat vnumquodq̄ in se / prout prescindit a quocunq̄ posteriori: ꝛ sic substantia spiritualis considerata fuit in se: nunc considerāda sunt accidentia vnunquodq̄ in se ꝛ seorsum metaphysice: ꝛ quia quanto subiectum altius ꝛ nobilius est in bonitate / ꝛ perfectione / tanto ꝛ eius accidentia / ꝛ cum spiritualis substantia sit nobilior corporali: ergo nobiliora habet accidentia: ꝛ similiter dicēdū de ipsis substantijs spiritualibus inter se: tamen ipse metaphysicus sequē

do Aristotelem cadit in dubitationem:cum ipse Aristoteles duodecimo de tapbysices ponat oēs intelligentias esse virtutes infinitas:ꝛ per cōsequens plures deos.ꝛ in sexto pbysicorum dicit ꝙ non contingit principium mouens habere magnitudinem:et eo/quia habet potentiam infinitam.vlterius querit an talis substantia sit vna vel plures:ꝛ concludit ꝙ plures secundum numerum lationum.dicit etiam tales substantias necessario esse sempiternas/ꝛ immobiles. ¶Item in predicamentis capitulo de quantitate diuidit ipsam in continuam/ꝛ discretam:continuam subdiuidit in longitudinem/latitudinem ꝛc. ex quibus patet angelos comprehensos non esse sub tali diuisione. et alio latere videt ꝙ idem Aristoteles ponit ordinem essentialem inter omnia entia ad vnū primum/ꝛsignanter in entibus separatis:nam causa secunda depēdet a prima licet causaliter non sit a prima:sed sicut est in speciebus numerorum/ꝛ figurarum:ꝛ sic met bapbysicus secundum istam viam est in magna confusione ꝛ ambiguitate:tamen quia est artifex generalis/recurrit ad tbeologum/quid ipse sentiat de bac opinione:cui tbeologus ostendit ipsam esse erroneam/ꝛ impossibilem/prout in pluribus locis probatum est:ꝛ articulus de eternitate mundi condempnatus:sunt ergo angeli ꝛ anime finiti/ꝛ limitati:ꝛ p cōsequēs quāti/cum per eundem Aristotelem finitas quatitati congruat:ꝛ ipsa est nobilior:ꝛ maiorem similitudinem substantie retinet(a qua effective babet esse)ꝫ retineat aliquod aliud accidens:nam quemadmodum generans imprimit magis suam simulitudinem ꝛ perfectionem in vno/ꝫ in alio:sic ꝛ substantia in quātitate/ꝫ in quando:cum ipsa sit subiectum immediatum:ꝛ quando perfectius est:ꝛ plus dicit de substantialitate(vt ita loquar)ꝫ actio/ꝛ actio/ꝫ passio:ꝛ passio/ꝫ relatio:nam relatio est ita parue entitatis/ꝙ vix capi potest:immo interdum de ipsa loquendo inter manus labitur:ꝛ sic de alijs sequentibus:que relationes secundum dici dicuntur quantitas:in rebus spiritualibus est quantitas virtutis/ꝛ non mollis:ꝛ sic distinguitur contra trinam dimensionem:ꝛ est id quod immediate inberet substantie:sed dubitatur an inberat inberentia distincta realiter ab ipsa quantitate/ꝛ dicitur ꝙ non:ne ipsa inberentia quantitatis alia inberentia inbereat:loquēdo tamen de inberētia babitudinali:quoniā a bactuali quidem prescindit.multas dubitationes babet metbapbysicus circa predicamenta accidentalia:quas in corpore artis enucleatas inueniet/si bene perquirat/ꝛ discurrat totum opus:deinde descendit metbapbysicus ad corporalia:sequendo ordinem nature:ꝛ primo considerat primum corpus nature:p nt prescindit a quocunq; includens quiditatem/naturam/essentiam/esse/ꝛ singularitatem communicabilem:ꝛ excludens omnia accidētia:ꝛ sic inuenit ꝙ tot formalitates extensiue includit in se/quot natura spiritualis:non tamen tot intensiue/ratione cuius minorata est eius natura/ac etiaz ratione finis:quia corpus ipsum non attingit finem in se:sed ordinem babet ad sua inferiora/tāq; ad terminū motus:ꝛ sic pbysice est considerationis/sed qz metbapbysicus obiectat ipsum in corporibus supracelestibus cōmunicatum/ꝛ inerificatuz/vnitoce tñ quo ad suam rōnem formalē:tamen qz diuersis formalitatib⁹ contractum est:

De maiorita te ꝛ minorita te accidētiū.

uersos habitus particulares de ipso vendicat: et licet celum vnam dicat vnitatem conuenientie: tamen secundum diuersa organa ipsa substantia celi est diuersificata/quemadmodū sensitiua: ⁊ sic sunt octo organa/sicut octo sunt sphere: ⁊ quodlibet organum suum habet specificum motū a casu/et fortuna in se separatum (vt ostendit eius naturalitas) qm̄ est sic ord. natus/quod aliter nō potest se habere: verūtamen ista inferiora aliquem recipiunt motum a casu/ et fortuna: eo quia non habent motum circularem: creator enim creauit in octo formis celorum virtutem motiuam/que de potentia in actum deducta naturaliter mouetur circulariter instinctu ⁊ appetitu: vt ad finem cui mouētur/ perueniāt: ⁊ cessare nequeunt ratione figure orbicularis/quousq; finem attigerint: que erit in vltimo homine: ita quod per accidentia ⁊ a posteriori Methaphysic⁹ venit in cognitionē qō qd est cuiuslibet celi: et inuenit ōīam specificā inter ipsos/ ⁊ nō habere sub se (vt dictum est de angelis) plura suppositā: ex eo quia naturaliter nullam contrarietatem includunt in se: sicut apparet in octaua sphera ⁊ planetis: quoniam octaua sphera mouet naturaliter de oriente in occidentē: ⁊ planete de occidente in orientē: vt in superioribus satis declaratum est: ⁊ talis motus extrinsecus ⁊ naturalis est fons/a quo deriuantur contrarietates inferiores: ⁊ motus sicut motus leuium et grauium/calons/frigoris/eu fortunij/ ⁊ infortunij/ sanitatis/et infirmitatis/letitie/ ⁊ tristitie: ⁊ sic de alijs suo modo. et per ista Methaphysicus considerat principium naturale in celo/cum quo motus celi est principium primitiuum: ⁊ cum quo sua bonitas est vnū principium/habens in se tria principia concreta/sicut bonificatiuum quod est principium actiuum/cum quo influit in inferiora formas actiuas bonas/ ⁊ masculinitates: ⁊ bonificabile principium passiuum/cum quo causat in inferioribus maternalitates/ ⁊ femineitates/et bonificare principium neutrum: ⁊ commune/cum quo causat in inferioribus neutralitates/ ⁊ communitates: inter corpora celestia est medium connectuū/ et continuatiuum/per quod descendunt influentie vsq; ad sphceram lune: que est sicut forum methaphorice loquendo: ⁊ elementa ab ipsa sphera lune eas recipiunt: nam sol dat suam influentiam veneri: ⁊ venus mercurio: et mercurius lune/et luna igni/ ⁊ ignis aeri/ ⁊ aer aque/ ⁊ aqua terre/in qua sumus. Et nota qō elementa omnia vsq; ad orbem lune sunt confracta/et mixta propter mixtionē generabiliū ⁊ corruptibilium: ⁊ non sunt ita simplicia in suis spheris/ sicut corpora celestia: dubitat tamen predictus Methaphysicus an corpora celestia moueātur naturaliter/ ⁊ a se/vel ab aliquo alio extrinseco: ⁊ inuestigat primo quid doctores senserunt de hac materia: vt melius peruenire possit ad actū propium intellectus: ⁊ inuenit Aristotelem in. viij. Phyſico⁹ dicentem/quod motus corporum celestiuz est naturalis/et perpetuus. ⁊ in vndecimo Methaphysices/ qō intelligentie mouent orbes: tunc videns se in magna perplexitate implorat auxiliū Phyſici: cuius propria est consideratio: ⁊ ipse Phyſicus ei auxiliatur modo qui sequitur. Motus est triplex: naturalis cuius principium est natura: voluntarius cuius principium est voluntas: ⁊ violentus cuius principium est ad extra passo non conferente vim. tunc Methaphysicus cepit syllogisari ⁊ discurrere sic. omne naturale est a natura/ ⁊ a principio intrinseco ⁊ de per se: ꝫ motus

corporum

corpoꝝ celestiū est naturalis:ergo ꝛc. ¶Per oppositū/omne illud quod mouetur a principio extrinseco est violentū: sed celi mouentur a principio extrinseco: qꝛ ab intelligentijs: ergo ꝛc.ꝛ cū nullū violentū sit perpetuum: sequitur quod motus celi non erit perpetuus:quod est falsum: et hoc modo peruenit ī noticiā nature:ꝛ quiditatis cuiuslibet celi/deinde sequendo ordinē artis descēdit ad quartum subiectum/quod est homo/designatum per .E.ꝛ qꝛ homo constat ex duabꝫ naturis (vt in precedentibus visum est)considerat vnāquāqꝫ seorsum/ꝛ in se a quiditate inclusiue vsqꝫ ad accidentia exclusiue: ꝛ sic concludit diuersas passiones de eo/seu demonstrantur per inclusa in primo modo dicendi per se: ꝛ sic facit scientiam veram ꝛ realem sub habitu ✠ethaphysico contentam. Et ne vlterius procedamus/volumus hic in homine dare practicam/ꝛ modū inuestigādi oēs facultates/ꝛ cōsiderationē cuiuslibet artificis/sequēdo doctrinā illuminati doctoris magistri Raymūdi ī de ascensu ꝛ descensu ītellectꝰ/obiectat ī primis artista huius artis(q̄ inuestigatinꝰ ẽ omniū rerum ꝛ facultatū) in homine plures actus realiter distinctos inter se/quorum aliqui sunt naturales/ alij vero morales.per naturales deuenit in noticiam potentiarum ꝛ formalitatum/a quibus naturaliter emanant:nam potentie cognoscuntur per actus:ꝛ actus p obiecta. ex primo de anima.et sunt predicti actus naturales: et communes elementare/vegetare/sentire/ꝛ imaginari: ꝛ sunt omnibus animalibus perfectis communes:de quibus eoꝝ potentie verificantur/predicanturqꝫ:ꝛ sic inuenit logicam/que est de secundis intentionibus adiunctis primis:nam predicte potentie per prius se habent ad constitutionem animalium/et alioꝝ elementatoꝝ/q̄ verificētur de eis:quoniā dici de presupponit esse in: ꝛ quia non possunt esse in pluribus nisi moueantur motu naturali ad ipsa:ꝛ sic sunt physice considerationis:et hoc modo inuenit philosophiam naturalem. Vlterius videt in homine alios actus/qui non sunt communes omnibus animalibus/ sicut sunt seminare/induere/equitare/pingere/scribere/legere/ꝛ sic de alijs huiusmodi:ꝛ sic cōsiderat artista/quod in homine plus est de esse ꝛ essentia/q̄ in leone/vel alio animali/quod quidem esse est rationale:ꝛ essentia rationalitas: ꝛ sic inuenit ✠ethaphysicam:ꝛ quia ab ipso esse rationali sunt intelligere/amare:ꝛ memorari/cum quibus rationale habet altiores actus/ꝛ etiam nobiliores/q̄ irrationale: quoniam liberum arbitrium consistit in his: et sic inuenit philosophiam moralem/ que est ex actibus elicitis a voluntate/ put sunt conformes vel difformes rationi recte: vt in vltima parte huius patebit.admiratur vlterius artista quare est scribere/ legere/ docere:nam propter admirari ceperunt homines philosophari:ꝛ sic reflectit se cōsiderando suam essentiam/ꝛ esse:ꝛ sic inuenit quod rationale est quod homo habeat sciētias liberales per scribere/legere/docere:sicut est rationale quod habeat scientias mechanicas per cultiuare/seminare/venari/nauigare/ꝛc.ꝛ quia considerando in quolibet elementato caliditatē/ frigiditatē/ humiditatem/ꝛ siccitatem gradatim esse/ꝛ colorem arguit quatuor elementa/sine quibus esse non possunt:ꝛ per longitudinem/latitudinem/profunditatē arguit primuꝫ corpus nature esse contractum in ipso elementato/ꝛ angul⁊/trian

guli/quadrãguli/circuli/ꝛfigure:de quib⁹ ⁊Mathematicus negociat ab bis naturaliter procedunt:vt rotunditas capitis/quadragularitas faciei:velyngnis/aut palme /tringularitas naſi /cordis / lingue/et per vegetatiuam habet membra/ſcilicet cor /epar /cerebrum/oculos/pectus/humeros/brachia/ ventrem / crura / genua/tibias/pedes /venas / ſanguinem / oſſa /ꝛc.et boc figuratũ eſt iplãta /in qua ſunt branche/rami /folia/flores /ꝛc.et per ſenſitiuam ſentit bomo famem/ſitim/doloꝛem ꝛc.et per imaginatiuam imaginatur obiecta ſenſibilia/gratia cuius mouetur ad ſenſibilem appetitum:et per animam rationalem monetur ad obiecta ſenſibilia /imaginabilia /intelligibilia / amabilia / et recolibilia et ſic cognoſcit ſecundum predicta diuerſas conſiderationes artificum / et etiaꝫ diuerſas potentias in bomine /ex quibus eſt eius natura conſtituta: admiraꝫ tamen vnde eſt /ꝙ ex anima et coꝛpoꝛe fieri poſſit vnum :cum non babeant aliquod medium /per quod coniungi poſſint:quoniam tale non poteſt dari ſpirituale /neqꝫ coꝛpoꝛale:vt patet cuilibet bene intuenti :bic eſt punctus tranſcendens/ad quem non ſufficit imaginatiua :nec per conſequens ſenſitiua:et ſic aſcẽdit mediante fide ſupꝛa vires ſuas ad intelligendum bunc punctum tranſcendentem: et preſupponit id quod in libꝛo dei ſcriptum eſt :immo tenetur/ ꝛ debet credere verbis dei:ꝛ omnibus que ſunt ſcripta in ſuo libꝛo/ſuus liber eſt ſacra ſcriptura /vꝫ biblya :continens duo teſtamenta ſcilicet vetus/ꝛ nouum : et affirmatur / et creditur ꝙ ille liber eſt dei:et a deo /et cognoſci poteſt facile ponderando :et conſiderando verba que ibi continentur in ſe:et oportet conſiderare modum et formam loquendi ipſius dei /qui ei cõuenit :et etiam oportet conſiderare modũ et formam loquendi creature / qui ei conuenit: deinde comparare ipſa :nã liber dei babet ſingularem modum :quia in ipſo non fiunt probationes / nec argumenta :ſed ſimpliciter abſqꝫ probatione omnia dicit / ꝛ affirmat :et dicit ita eſſe ſimplici verbo ſine probatione :et tamen illa que ibi dicuntur/ et affirmantur eſſe vera/indigerent maximis probationibus et rationib⁹ vt crederentur:et affirmarentur ab bominibus/qꝛ bomines non poſſunt credere/nec affirmare talia verba per ſe:ex eo/quoniam non ſunt per ſe nota/et manifeſta :alij autem libꝛi aliter procedunt:quia probantur omnia que ibi dicuntur per rationes /et argumentationes :et incipiunt ab bis que per ſe ſunt manifeſta ad ſenſum:liber autem biblye a principio incipit.in principio creauit deus celũ et terram .etiam affirmat deum eſſe/affirmat deum creaſſe celum et terram:affirmat mundum babuiſſe principium:et nibil probat ; nec bec ſunt nota per experientiam:immo contra experientiam.vnde licet aliqui libꝛi dicant deum eſſe/tamen boc ꝓbant per multas argumentationes.Ariſtoteles fecit octo libꝛos phyſicoꝛum ad probãdum deum eſſe :et .xij.in metaphyſica ad idem:ſed liber biblye ibi facit ſuum principium ſine probatione :quid ſignificat iſte modus dicendi biblye/niſi ꝙ ille qui loquitur in biblya/et dicit illa verba eſt tante autoꝛitatis/ ꝙ ei debet credi ſimplici verbo abſqꝫ aliqua probatiõe/et alia certificatiõe abſqꝫ aliquo teſtimonio:et quod ſola ſua autoꝛitas eſt tota certitudo:et qꝛ(ad noſtrũ ꝓpoſitum)deus actuauit ſpecies generum in primis individuis ; nam virit terre produceret berbas virentes/et animalia:ꝛ aque/natantia:ꝛ aeri/volatilia:

tamen nō dixit/vt produceret hominem:ex eo/quia non erat in eorum posse:sed dixit(vt habetur Gen.primo)faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram:et sic deus fuit medium ⁊ auctor summus in homine: qui creauit animam: et ipsam coniunxit:et coniungit quotidie cū corpore:dedit tamen modum primis parentibus:⁊ suis successoribus disponendi illam materiaz: sed cō iungere non possunt eam cum anima:nec ipsam animam generare:cū sit a creante/qui ipsam creat:⁊ creādo infundit:⁊ quia est eius effectus imediatus/est perpetue durationis:sed admiratur cum anima sit de nihilo creata:quo modo pōt deus eam de nihilo creare:cum nihil non sit aliquid:tamen quia recordatur ꝙ potestas diuina est infinita: ⁊ nihil est quod repugnet sue potestati/aliter esset sua potestas limitata:quod est impossibile:et sic per viam hominis artista peruenit in veram theologiam. vlterius videt/ꝙ in homine non solum sunt virtutes morales/vel earum oppositа:sed etiam virtutes supernaturales: vt patet p hos actus/videlicet ieiunare/subuenire / sacrificare/adorare/⁊c. sed hoc scire nō posset/nisi cognosceret naturam hominis que ex duabus constat(vt predictum est)corporali/⁊ spirituali/per corporalem nullam inclinationem habet ad virtutes/sed ad sensibilia. spiritualis vero ordinatur ad virtutes: et sic rationabile est ꝙ homo habeat sciētias liberales per scribere/legere/docere/⁊c.⁊ sciētias mathematicas/cū quibus homo sciat deuz recolere/ intelligere/⁊ amare/⁊agere penitentiam de cōmissis/⁊ deum orare: quia dignum ⁊ iustum est: ⁊ sic per ea que dicta sunt de actibus ⁊ passionibus hominis natura eius est cognoscenda:naz intellectus in homine intelligit quinq; naturas/ ex quibus in communi est natura vna constituta cōmunicate tamen intensiua:et non extensiua/quoniam elemētatiua in plus se habet/q̄ vegetatiua:⁊ vegetatiua/q̄ sensitiua/⁊sensitiua/q̄ imaginatiua:⁊ imaginatiua/q̄ rationalis. et hec consideratio est logicalis: sed quia logicus et methaphysicus circa idem genus versantur/sunt predicte nature methaphysice in quolibet creato considerande cum differentia/ cōcordantia/ maioritate/⁊ minoritate:⁊ quia homo continet omnes in se: ergo omnis earuz scientia in homine relucet:et per regulam applicationis ad hominem applicanda sunt omnia creata:⁊ per viam sensus peruenit in notitiā quicquid est cuiuslibet habentis quod quid est:nā vnumquodq; ens creatum sua habet propria ⁊ specialia accidentia/sicut elementatiua:nam caliditas/frigiditas/humiditas/⁊ siccitas/ponderositas/lenitas/⁊huiusmodi eius sunt accidentia/secundū ꝙ ipa constituta ex quattuor elementis simplicibus est:et sic omnia eorum accidentia possidet. accidentia vegetatiue sunt amaritudo/dulcedo/attractio/ retentio/digestio/expulsio/⁊c. accidentia sensitiue sunt omnes operationes fluentes ab ipa secundum ser sensus:vt visio/auditio ⁊c. accidentia imaginatiue sunt secūdum tres potentias/quas habet in se:nam per estimatiuaz discernit:et per appetitiuam appetit obiecta sensibilia/vel odit:⁊ per retentiuaz retinet quodammodo ipsa:ideo tales actus sunt ei accidētia:⁊ plura alia que deriuata fuerunt a p̄mo corpore immediate/⁊ mediate a substātia vniuersalissima / ⁊ specificata in ipsa imaginatiua/q̄ methaphysicus ꝓsiderat qōlibet in suo genere p̄dicamētali:⁊ sic pe alijs dicēdū est:nā aia rōnalis sua etiā hz accidētia p suas potētias specificas

ac etiam per propriã formã ⁊ materiã: nam per materiam vt puta per ſubſtãtiã habet minuta accidentia/que ſubiectata ſunt in ipſa ſubſtantia vniuerſaliſſima/⁊ derinata a bonitate naturali/magnitudine ⁊c. et ſunt ſicut bonitas/que accidens eſt magnitudini/et durationi/ ⁊c. eo quia de ſeipſis non ſunt bone: ſed p bonitatẽ ſbalẽ/q̃ dat eis ſuaz ſilitudinẽ: hoc idẽ ẽ ō magnitudĩe/q̃ accidẽs ẽ bonitatis/duratiõis ⁊c. ⁊ ſic de alijs ſuo mõ: iſta vo accidẽtia ſunt in ſubſtãtia intra ⁊ in ipa pmanentia: eo qz bonitas/magnitudo ⁊c. lz vnuz adueniat alteri accidentaliter/non tñ ſubſtatie/ſed formaliter: ſunt tñ alia accidẽtia ab ipis iſtra extra pmanẽtia: qz nõ ſunt naturalia/ſed moralia: ex qbus hõ moraliꝫ habituat ſeipz: ſicut hõ qui eſt bonꝰ moraliter bonitate moali acqſita/iuſtꝰ p iuſticiã acqſitã/magnus p magnitudinẽ acqſitã/grãmaticꝰ p grãmaticã acqſitã: ⁊ ſic de alijs ꝓdicamẽtis ſuo mõ: ⁊ lz in hoie ꝓdictas quiditates/⁊ naturas contractas methaphyſicꝰ cõſpiciat: obiectiue tñ prio in artificio nature (de quo ſupiꝰ dictũ eſt) eas obiectat: has aũt rerũ formas appellat ideas intelligẽdi ille grauiſſimꝰ autor magiſter ℙlato: eaſqz gigni negat: ⁊ ait ſemp eſſe: quid ergo ad Ariſtotelẽ dicendũ eſt/qui eas cõfutat: fateor me nihil habere: quo poſſiz ipm ſaluare ſed opinor (vt fieri ſolet) hoc inuidia quadã factũ eſſe: credendo ſibi famã cõparare ℙlatoni detraxit/qõ peſſimum eſt: maxime cũ fide ⁊ rõne teneamus ipſas ideas neceſſario eſſe/quas methaphyſicus abſtractiue ⁊ cõcretiue cõſiderat: abſtractiue quidẽ/vt quatuor elemẽta ſimplicia in eorũ differẽtia/prout ꝑſcindũt a quocunqz poſteriori: ⁊ ponunt ſolũ eorum eſſe/eſſentiaz/naturã/⁊ quiditatez: deinde cõſiderat ſimili mõ accidẽtia ꝓpria ⁊ ſpãlia cuiuſlibet: cõcretiue vero cõſiderantur in elementatiua ſeu elemento cõmuni/qõ idem eſt/inquantũ cõcernit ipſa ex quorum eſſentijs ⁊c. eſſentia eiuſdem elementatiue conſtat: ⁊ licet ipſa ſit materia prima in tertio gradu: ⁊ pura potẽtia reſpectu formarũ cõtractiuarũ in tali tamen eſſe a methaphyſico minime conſideratur: quoniaz tunc tranſiret ſuas metas: ſed talis conſideratio eſt phyſicalis: vt in ſuperioribꝰ patet: eſt tamẽ verum qꝫ ipſa materia quiditatiue ſeu ſubſtractiue conſideratur a methaphyſico: ac etiam eius potentia ſeorſum. vnde Ariſtoteles ſecundo phyſicorũ. materia non eſt ſua potentia: quia potentia eſt in genere relationis: materia vero in genere ſubſtantie/conſiderat etiam methaphyſicus predictas formalitates abſtractiue ⁊ cõcretie: abſtractiue vt elementatiua: nam in ſe vegetatiuam/ſenſitiuam/⁊ imaginatiuã: prout ꝑſcindũt a quocũqz poſteriori continet: cõcretiue vero duplici concernentia/interiori eſſentiali: vez ⁊ conceptionali: eſſentiali conſiderando illa que ſunt de eſſentia ⁊ intellectu cuiuſlibet earum: conceptionali vero inquantum conſiderat conceptus intrinſecos/⁊ quidicos/ videlicet quiditatem/naturam/eſſentiam/eſſe/⁊ ſingularitatem cuiuſlibet: ac etiam ſeorſum modos intrinſecos/⁊ extrinſecos/accidẽtia ꝓpria ⁊ cõia in ꝓprijs coordinatiõibus. conſiderat etiam vnunquodqz eas includens cum proprijs deſignationibus: vt elementatũ/animatum/ſenſatum/⁊ imaginatum non modo in eſſe ſpecifico/ſed etiam determinato: et predicte idee añ creationẽ mundi/prout ly ante dicit antecedentiam nature/⁊ non temporis erãt dignitates dei ab ipſo eternaliter obiectate: nam ante predictam creationem vidit deus creabilia qualia ⁊ quanta de

bebant esse:in esse tamen ideali idest in mente sua:que quidem idee representantur in predictis generibus ⁊ speciebus/que intellectus in imaginatione multiplicat obiectando illa ad extra:⁊ licet predicte idee in deo solum formaliter distinguantur:prout deductum est in secūda figura:tamen identificantur realiter: et solum sunt vna idea:que est deus:⁊ inquantum est deus est de seipsa:et inquantum est creatura/videlicet mundus est similitudo dei/et de pluribus ideis idest vniuersalibus realibus constituta/sub qua subiective cōtinentur omnia p̄dicta elementata/in qua relucent tanq̄ in speculo ratione cōnexionis et illationis eius :ac etiam finis et perfectionis:ideo deus in sua idea omnes predictas ideas et cōtēta sub eis intelligit/et cōprehendit.vnde Aristoteles.xij.metaphysices.deus nihil extra se intelligit :et quia deus est eternus: idee ad extra sunt eiterne/et sempiterne:et quia intellectus metaphysici non quiescit in bis ideis:sed in bis ad que ordinantur/et in quibus vltimis actibus actuate sunt/aliter quiesceret in medio/et non in fine:nam vniuersalia seu predicte idee media sunt ad cognoscendum vnumquodq̄ particulare in se/et absolute:et quamuis in homine finem attingant/de quo superius dictum est:tamen adhuc cupit finem intrinsecum cuiuslibet in se attingere:et sic discurrendo per alia subiecta obiectat vnūquodq̄ in se iuxta suam consideratione:nam videt leonem animal perfectum in suo genere:aquilam/balenam in dictis spheris existentia et quolibet suam habere propriam formalitatem/qua distinguitur ab alio/propriasq̄ passiones/et proprietates emanantes a proprijs principijs speciei:ac etiam diuersa accidentia:quibus omnibus venit in noticiam quod quid est cuiuslibet eorum:deinde descendit ad animalia orbata/que ex putrefactione genita sunt:et imaginatiua formalitate carent:vt formica/sardina/musca ⁊c. et causat scientiam ℳetaphysicalē de quolibet.vlterius descendit ad animata precise.videlicet ad pomum:feniculum/rosam ⁊c.et inuenit in eis (vt in supradictis elementatis)commune:et proprium per propria distīguit:et per communia concordat/considerat enim eorum proprietates/virtutes/et perfectionem p̄in maiorit atem finis esse/et perfectionis:deinde descendit ad mineralia/vc̄ ad aurum/argentum/lapides pretiosos/et campestres:considerat etiam in se et absolute tonitruum/chorusc ationes/ventum/pluuiam/niuem ⁊c.demum descendit ad instrumenta moralia/considerando virtutes/quamlibet in sua differentia:et sic discurrit omnia/secundum q̄ sibi competit:nō transeundo metas suas:tamen diuersis varijsq̄ modis ipsa entia reducit ad ens vniuersalissimū/quod est subiectum adequatum in metaphysica/videlc̄ intense/extense:substantialiter/accidentaliter:seu minus substantialiter:et sic videt quomodo ens tanq̄ mensura et mensura continet omnia/que in esse cognito producere potest:sed cum considerat dicta antiquorum :ita intellectus eius eorum imaginationib⁹ phātasticis inuolutus est:vt ex eis se nō possit euoluere:nec ab ipsis ea que ipse solus et purus contemplari debet/;valeat discernere :habet enim Aristoteles primo ℳetaphysices/q̄ sapientia idest metaphysica est scientia primarū et altissimarum causarum:et q̄ oportet sapientē idest metaphysicum scire omnia

in vniuerſali :et ſcire difficillima:et habere ſcientiam certiorem : et ſcire reddere cauſas ipſorum que ſcit :et habere ſcientiam/que ſubordinet alias ſciētias ſub ſeruientes :et habere ſcientiam /que ſuiipſius ſit cauſa / et nō alterius :ꝛ in .vj. metaphyſices ponit ens eſſe ſubiectum in metaphyſica/inquātum ens: et ī quarto/ꝙ nihil eſt quod poſſit effugere rationem entis :habet etiam ꝙ ſubſtantie ſeparate maxime conſiderātur in metaphyſica:immo ipſa principaliter tractat de ipſis .Ex alio latere habet in ſecundo ℳetaphyſices ꝙ ſicut ſe habet oculus nicticoracis ad lumen diei :vel veſpertilionis ad lumē ſolis :ita intellectus noſter ad ea que ſunt manifeſtiſſima in omni natura :ſicut ſunt ſubſtantie ſeparate:et in de ſenſu et ſenſato /ꝙ nihil eſt i intellectu/ quin prius fuerit ſub ſenſu: ſed ſubſtantie ſeparate non cadunt ſub ſenſu:ergo non ſunt a nobis intelligibiles :ergo fruſtra eas ponit eſſe tractabiles a metaphyſico/maxime cum in quarto Ethicorum probet felicitatem hominis conſiſtere in ſpeculatione veritatis :et habet ibidem : quod ſapiens vtiq; eſt feliciſſimus : et quod ſapientia eſt circa altiſſimas cauſas :et tamen certum eſt: quod felicitas que ponitur ab Ariſtotele haberi poteſt in hac vita : vt patet ex duodecimo Ethicorum / vbi inquit/quare erit vtiq; felicitas ſpeculatio quedam : opus autem erit in exteriori proſperitate : et oportet corpus ſanum eſſe / et reliquum famulatum exiſtere ꝛc.et cum ad felicitatem peruenire non ſit impoſſibile ipſi homini : quoniā ponitur proprius finis:et fruſtra poneretur:immo vt in ſecundo ℳetaphyſices nullus conabitur ad terminum non futurus venire:et cum ipſe phūs dicat in primo ℳetaphyſices . ꝙ omnes homines natura ſcire deſiderant :ſed maxime(vt in eodē)ſciētia eſt circa maxime ſcibilia :cuiuſmodi ſunt pme cauſe: que ſunt ſubſtantie ſeparate:ergo ſcientia primarum cauſarum maxime naturaliter deſideratur ab homine:ſed deſiderium naturale nō eſt ad impoſſibile: ex primo metaphyſices :quia alias eſſet fruſtra :ergo impoſſibile eſt ſcientiam habere(ꝙ iſto ſtatu)de ſubſtantiſs ſeparatis :et per conſequens fruſtra eas a ℳetaphyſico conſiderari ponitur:et ſic homo in via ariſtotelica ſeu peripathetico:um eſt vt viator in deſerto:neſciens quorſum tendat :artiſta tamen huius artis viam amplam et ſpacioſam inuenit :prout ex ipſa arte videri poteſt/ conſiderando naturam hominis/proprietates /et finem eius:nam creatus eſt/vt diſcernat inter bonum /ꝛ malum:et eligat bonum :fugiatq; malum :aliter rationalis nō eſſet:et quanto bonum et verum maius eſt:tanto magis intelligibile et diligibile eſt :et cum deus (vt vult theologus) creauerit hominem ad ſe:et propter ſe/ vt ab eo intelligeretur /et amaretur : dedit ergo ei poteſtatem ad talem finem: aliter fruſtra ipſum creaſſet ad illum :et ſic videtur ꝙ homo habeat a natura neceſſaria ad intelligendum hunc finem :ſicut probari poteſt a ſimili de ſtellis:de quibus dicitur ſecundo celi et mundi/ꝙ ſi ſtelle per ſe mouseri poſſent/natura dediſſet eis inſtrumenta et organa ad motum.Item videtur ad mentem Ariſtotelis/ꝙ ℳetaphyſica ſit ſcientia practica ꝛ non ſpeculatiua :ex eo/ꝙ ordinatur ad bonum morīs:ideo enim eſt/ vt boni fiamus . Item ordinare eſt actus ſcientie practice:ſed ℳetaphyſica ordinat omnes alias:vt habetur primo ℳe

taphysices:ergo ꝛc.tamen oppositum de facto tenet in eodem. ¶Pro declaratione huius materie est notandum/ꝙ ꝑm communem opinionem scientia practica/et speculatiua distinguuntur inter se:nã speculatiua ordinatur solum ad scire:ꝛ ad veritatẽ absolute:vt ex secũdo ℳetaphysices habet:practica vo ordinat ad opus:et praxis est alteri⁹ potẽtie ab itellectu/vcz volũtatis:et sic intellectus extensiõe fit practic⁹:vt vult Aristoteles:et extẽdit extra se:put ad volũtatẽ ordinatur:exemplũ de his oib⁹.attingit intellect⁹ sanitatẽ esse bonũ cõueniẽs et in tali attinctione siue sit diuisiuus:siue cõpositiu⁹ semp est speculatiu⁹: deinde dictat ipm bonũ esse ꝓsequẽdũ:et sic dicitur dictatiuus:ꝛ inuestigat ꝙ quem modũ acquiri põt:aut per assumptione alicui⁹ medicine:aut ꝑ ambulationẽ ꝛc. et sic est inuestigatiu⁹:et partim practicus:vltimate sententiat id qõ sumi dz:ꝛ sic ẽ iudicatiuus:seu cõsiliatiuus/ostendẽdo volũtati qđ eligẽdũ sit/vt sanitas acgri possit:et si dictat/ꝙ acquirẽda sit per ambulationem:ergo ambulandũ est:et sic est simpliciter practic⁹:qm̃ circa ꝯclusionẽ fit intellect⁹ practic⁹ /act⁹ tñ elicit⁹ a volũtate est praxis:prout est cõformis rationi recte:et sic est posterior intellectione. Ex quib⁹ ptz:ꝙ act⁹ q ordinant ad eãdem potentiã nõ sunt practici:sed speculatiui:et sic patet quid dicendum sit ad predictas autoritates. Est tamen difficultas/vtrum scientia practica ex ordinatione ad finem/qui est praxis vel ex ordinatione ad subiectum sortiatur suum esse practicum: et quibusdam videtur ꝙ ex ordine ad finem :alijs vero ex ordine ad subiectum. Dimissis opinionibus veniamus ad veritatem necessariam :nam certum est /ꝙ vna queꝫ scientia suũ nomen capit a subiecto /a quo habet effectiue esse:et quia dupler est subiectum/ absolutum videlicet/et ordinatum :et sic omnis scientia habita de subiecto absoluto est scientia speculatiua :eo quia non est nisi propter se consideratum tantum :vt sit eius veritas:vt in prefato exẽplo de sanitate in se cõsiderata/prout est bonum conueniens /tunc intellectus non habet aliuz respectum: sed illud obiectum ordinatum ad actum rectum et liberum voluntatis ratione ordinationis ad opus est id a quo scientia dicitur practica/seu habet suum esse practicum: vt est id quo sanitas acquiritur/vel conseruatur :et sic patet/ꝙ nõ simpliciter practicum sortitur ex subiecto in se :sed etiam ex eius ordinatione/ quod non est sic de speculatiuo :oritur alia difficultas :vtrum speculatiuum et practicum sint differentie essentiales scientie in communi? et dicitur breuiter ꝙ non: et ratio est :quia scientia in communi non dicit nisi quandam vnitatem conuenientie:nam quemadmodũ non est dãda domus ꝓter hãc vel illã:vt inquit Aristoteles scõo de aia:sic nec scia ꝓter speculatiuã vel practicã:ꝛ sic tm̃ dicit vnitatẽ conuenientie/ et non realem contrabibilem :et antecedentem ad scientiam practicam/et speculatiuam :cum omnis scientia sit practica/ aut speculatiua : nam si daretur : aut esset effectiue a subiecto absoluto : vel ordinato (vt dictum est) si a subiecto absoluto :ergo est speculatiua : si ab ordinato /est practica :ideo vna queꝫ earum ab eo a quo habet esse capit suam differentiam: cum sit forma et qualitas simplex. Dubitatur adhuc /vtrum diuisio trimembris scientie speculatiue/quã ponit Aristoteles. vj. ℳetaphysices. vcz in physicã/metaphysicã

et mathematicam/sit conueniens? Ex predictis videri potest/quid de questione tenendum sit: nam ex diffinitione scientie speculatiue tenem⁹/q̄ ē ab obiecto absoluto nato producere talem notitiam/seu scientiam: et ex diffinitione practice q̄ tale obiectum sit ordinatum ad finem/vez ad praxim natum regulari a potētia alia ab intellectu/vez a voluntate cōformi rōni: ⁊ cū oīs creatura ordinata sit ad hominem/tanq̄ ad finem/cui electio debetur: ergo videtur q̄ omnis scientia habita de creaturis licet primo speculatiua / tamen consecutiue practica haberi potest: ⁊ hoc patet discurrendo per omnia/⁊ primo secundum Hugonem/theologia est speculatiua inquantū in se/⁊ absolute consideraī/⁊ est practica inquātū ad actum adhesionis humane voluntatis ordinatur. iuxta illud. scripta sunt/vt credatis. Jo. vigesimo. sic et de angelis: qui substantie spirituales dicuntur absolute: sed quia multa bona nobis ex eorum officio (diuina prouidentia) et ordinatione prouenit: iccirco eis obtemperandum est: naturalia omnia ad vsum hominis fuisse creata nemo dubitat: vt clare patet in omnibus: que natura producit. de mathematicis etiam dubium esse non debet: minus de moralibus: sic finaliter concludendo ab vno et eodem diuersis tamen respectibus haberi potest scientia speculatiua/et practica/⁊ ne mirum/si Aristoteles predictas scientias posuerit speculatiuas: cum dicat in quarto ethicorum felicitatem hominis cōsistere in speculatione veritatis: et maxime circa altissimas causas/que quidem haberi potest in via secundum eius mentem: quod falsissimum est secundum rei veritatem: loquendo vero de vera felicitate/que non modo consistit in actu intellectus/sed etiam voluntatis: acquiriq̄ ex pluribus actibus elicitis a voluntate: prout conformes sunt rationi recte: innumerabilia posuit ipse Aristoteles in sua Methaphysica: que non sunt methaphysicalia/sed potius physicalia mathematica/logicalia/moralia/vt talia: nam licet methaphysicus versetur circa omnia: tamen suam propriam habet considerationem ab aliis: vt patet ex superioribus cuilibet bene intuenti.

De theologica cōsideratiōe ⁊ ei⁹ subiecto.

Consideratio theologica pretereunda non est: licet ex superioribus elici possit: tamen p maiorī eius euidentia specialiter de ea dicenda sunt. et primo de eius subiecto: deinde de omnibus que virtualiter in se continet est enim subiectum in theologia deus sub ratione vnitatis essentialis/⁊ trinitatis personalis: et quia de ratione subiecti est continere omnes veritates illius habitus: et ratio est: quia aliter non esset subiectū adequatum tali habitui/si non esset natum dare euidentiam omniz illius habitus/si ipsum subiectum cognosceretur: nec quietaret intellectum quo ad talē habitum: immo quocunq̄ illius habitus intellecto/adhuc appeteret aliud itel ligere: ⁊ sic esset processus ī infinitum: nec etiam omnia considerata in illa scientia reductionem habere possent ad tale subiectum adequatum: continet ergo qō libet subiectum adequatum virtualiter omnes veritates illius habitus: vt patebit de predicto subiecto theologie in sequenti discursu. Pro cuius euidentia est notandum/q̄ continere virtualiter nil aliud est/q̄ posse aliquid producere

De duplici ꝯtinentia virtuali.

in esse reali/vel cognito.exemplum primi.materia prima virtualiter cõtinet in se omnes species generabiles/ꝛ corruptibiles(dempta tamen natura humana/ quam nisi quo ad alteram eius partem videlicet corpus non continet)quas species producere potest:vt patet de lapide/asino/leone/ꝛc.Continere vero virtualiter in esse cognito est posse cognoscere omnes veritates illius habitus cognito eius subiecto adequato:quod deduci potest hoc modo:nam secundum Aristotelem primo ℙosteriorum/tria in omni demonstratione sunt necessaria:quorũ vnum est quod demonstratur/scilicet conclusio.aliud est dignitas.dignitates sunt ex quibus fit demonstratio.tertium est subiectum ꝛ eius passiones:ꝛ licet omnes scientie secundum cõmunia principia communicent(vt ab Aristotele habetur in eodem)tamen cuiuslibet scientie propria principia sunt:et talia dicuntur dignitates:que per se fidem faciunt:vt Aristoteles tertio methaphysices.omnes demonstratiue scientie dignitatibus vtuntur:et in eodem.vniuersaliter et maxime omnium principia sunt dignitates/et principijs nihil notius est in veritate/ex primo posteriorum:nam secundum cõmentatorem tertio de anima: prima principia solo lumine intellect⁹ cognoscuntur:vnde ex primo posteriorũ principia cognoscimus/inquantum terminos cognoscimus.Consideranꝫ in theologia sicut ꝛ in alijs principia per se nota:et sunt in duplici differentia:quedam sunt incomplexa/et quedam complexa.Incomplexa sunt bonitas suprema/magnitudo infinita ꝛc.complexa vero sunt propositiones immediate/quas subiectum theologie continet in se:eo quia recipit predicationem a quolibet suo predictorum:vt visum est in prima figura:et sic continẽt euidentiam omnium predictarum propositionum:et propositiones continẽt conclusiones:ergo subiectum propositionum immediatarum continet omnes veritates illius habitus/aliter nõ esset causa adequata/nisi contineret virtualiter totum effectum sed subiectum adequatum est causa partialis effectiua habitus:ergo ꝛc.vnde Aristoteles primo ℙosteriorum/non solum necesse est precognoscere prima principia/aut nomina:aut quedam/aut conclusionem:sed magis propter quod vnumquodq; tale et ipsum magis:vt propter quod amamus rem/illud est magis amatum:et omnia posteriora scimus per prima:ergo illa magis scimus ex quibus patet prima principia quadaꝫ illatione et necessitate illa inferre:que virtualiter in se continent:vt patet in sequenti discursu.¶℘redictis principijs theologie positis/de necessitate sine medio ponitur emanatio personarum in eadem essentia:aliter predicta principia essent frustra/vacua/et carentia fine: qõ est ipo ssibile:ergo est bonitas rõ bono/vt ꝓducat bonũ:ꝛ magnitudo magnuꝫ/infinitum/et sic de alijs.Secundum predicta principia productiua:videlicet intellectum/ꝛ voluntatem:et dato supremo bono et infinito in omni perfectione l datur de necessitate congruente bonum ssinitum/et limitatum ex eo: quia bonum suiipsius est diffusiuum (teste Dionysio) ac etiam propter alias causas alibi positas:et quia nullo pacto fieri potest aliquid ratiõabiliter ab aliquo/nisi in facientis ratione sit aliquid rei faciende/videlicet similitudo/ seu regula(vt deductuꝫ est in tertia figura)ideo deus vt verus artifex ad similitudinẽ

De principijs p se notis.

De necessaria inferẽtia ex principijs.

ſui(cum nihil eſſet ad extra)debuit mundum producere:debuit etiam mundū ornatum /et perfectum creare:aliter maior eſſet mundus in recipiēdo /q̄ deus in dando:q̄ eſſet contra eius perfectionem:nam vnaqueque cauſa exaltat ſuū effectum/quantum poteſt:et ad maiorem finem/q̄ poteſt ipſum ordinat:ꝛ cum deus ſit cauſa perfectiſſima/mundum perfectiſſime creauit: cuius perfectio et ornatus ex tribus conſiſtit naturis/ſpirituali videlicet/corporali/et mixta/et in primis naturam angelicam debuit creare:vt immediate poſſet intelligi:ꝛ amari a creatura mundi:ꝛ ipſa deo frui:et ſic fuit talis natura deo coniuncta:ꝛ iſtud dicit perfectionem/aliter in illo interuallo eſſet ignorātia/fragilitas/otyoſitas/ et vacuitas:debuit etiam creare corporalem ſubſtantiam/aliter angelus nō habuiſſet locum/in quo poſſet eſſe/et morari:quia non poſſet intenſe in eſſentia ſua ab alio angelo penetrari ratione ſimilitudinis nature.Itē nō poteſt habere motum per nihil:fuit ergo neceſſarium creare naturam corporalem totam/ſeruando ordinem nature vſq̄ ad hominem/ quem vltimate creauit:ex eo/ quia conſtat ex duabus ſupradictis naturis/videlicet ſpirituali / et corporali:quas preſupponit quo ad ſuum eſſe:et ſic homo eſt omnia participās naturam omnium:cuius eſſe eſt neceſſarium:aliter quicquid datum eſſet per creationem/defectuoſum eſſet/et carens fine:cum mediante homine omnia in deo finem attingant:vt ſuperius probatum eſt:et ſic de aliis ſucceſſiue que in theologia conſiderantur:tamen quia in his que remotiſſima ſunt non modo a ſenſibus /verum ꝛ ab imaginatione duplicatis rationibus/et demonſtrationibus non cauſatur minor notitia:iccirco de eiſdem diuinis ad mentem doctoris noſtri ſequendo eius artem vlterius aliqua dicemus:et ad maiorem eorum euidentiam alique regule premittende ſunt:quarū prima eſt/videlicet q̄ de .A. eſt ſemper concludendum id per quod ipſum .A. appareat eſſe in omnibus conditionibus ſuis:ꝛ per quod dignitates eius in eſſere et agere appareant excellentius eſſe ſumme: ratio autem huius regule firmatur:q̄ cū ſit ſummū ens :ꝛ ſummas habeat perfectiōes cōueniat magis ei magnitudo huic qō maior eſt/nō aūt huic qō minor eſt explanatio quidē huius regule in multis locis in arte habeſ.Scōa regula.aliqua dignitas .A.ꝛ marie de qua queriſ prio abſolute/ꝛ ſimpliciter aſſumēda eſt:poſt modū cū qualibet alia cōbināda /ꝛ cōbinata ad ꝓpoſitū applicāda/explanatio huius regule eſt hec.ſumaſ diuina poteſtas/p ſe pōt oīa:addaſ bonitati /magnitudini ꝛc.nō pōt cōtra bonitatē/magnitudinē ꝛc. nec bonitas/magnitudo ꝛc. 2tra poteſtatē:ꝛ ſic nō pōt cōtra hoc qō ſapiētia ſcit fieri/vel nō fieri:nec ſapiētia cogere/nec reſtringere libertatē poteſtatis ſue:nec ecōtrario/ꝛ ſic de aliis/ ratio aūt huius ē:nā oēs dignitates ſunt vnū idē numero:ꝛ q̄libet id qō oēs:oēs id qō q̄libet.hec regula eſt valde neceſſaria in his/que de deo dicunt.¶ Tertia regula. Cū locutio fit de .A. diſtinguēdū eſt iter ℈dictionē/ꝛ℈dictionē/ſicūcniēs ꝛ icōueniēs/q̄ ad ipm .A.ꝛq̄ ad nos/ꝛ quo ad realitatē/ꝛ rōnez:et hec eſt ratio:q̄ aliqd q̄ſq̄ videſ cadere in cōtradictionē/quo ad .A.qō cadit in cōtradictionē quo ad nos/nō tū quo ad ipm .A.ſicut ꝓdeſtinatio ꝛ liberū arbitriū / que cōtradictorie ſe habent quo ad noſtraz rationē:nō autem quo ad rem/agente .A. de pfectioni

De regulis in theologia cōſideratis/ꝛ ꝓmo de prīa.

De ſcōa regula.

De tertia regula.

bus ſuis in nobis rõne ſue pfecte ſapientie ⁊ iuſticie. contradictio vero quo ad deũ/⁊ quo ad eos vcz quo ad rem ⁊ rõnem eſt deũ eſſe ſimpliciter bonũ/⁊ non bonũ/magnũ/⁊ nõ magnũ ⁊c. inconueniẽs quidẽ: qz ipe magis bonꝰ exiſtendo/ꝙ agẽdo/vel ecõtrario: vl̃ ꝙ ipſe exiſtẽs bonus malũ ĩ eſſe ꝓducat: vel ipe immẽſus creaturaz ꝓducat imenſam: vel ipſe eternus eternã: vel ꝙ ipſe oĩpotens creaturã ꝓcreet oĩmode ipotẽtẽ: et ſic de alĳs. rõ buiꝰ ẽ: qz pfectiões cõcordãt oĩmode ſũmitati: ⁊ idẽtificanť oĩbꝰ modis q̃ ad realitatẽ: ⁊ ſic ipoſſibile eſt accidẽs eẽ ĩ deo minoritatẽ/⁊ defectũ. Quarta regula. nos qdẽ de ipſis dignitatibꝰ A. ratiocinãtes ex hoc excellẽtiꝰ attigimꝰ eas q̃ ad exiſtere/⁊ agere: ⁊ ĩtellectꝰ/volũtas ⁊ memoria altius aſcendunt ad diuina ſuppoſita cõtẽplãda: ⁊ rõnes eorũ ĩ nobis altiꝰ eluceſcũt. explanatio autem huius regule eſt hec. bonitas eſt id qõ eſt: ⁊ bonificat ratiõe ſui/⁊ rõne magnitudinis/⁊ rõne eternitatis/⁊ ſic de alĳs. ¶ Quinta regula/in A. cõcludendũ eſt ꝓ equiparantiã ꝓpter quid: ⁊ qz ꝓ equiparantiã quidem miſcendo dignitatẽ cũ dignitate/vt tantũ ſit in exiſtere ⁊ agere bonitati: ⁊ in oĩbus cõditionibꝰ eiꝰ magnitudo quantũ ipſamet bonitas: ⁊ ecõtrario: ⁊ hoc idẽ dicendũ eſt de alĳs: ꝓpter quid vero ſicut ꝓpter bonitatẽ ſuam opz deũ eſſe bonũ: non tñ in aliquo gñe cauſe: vt ſane intelligať: cũ bonitas licet ſit rõ formalis boni/non aũt cauſa: ⁊ ſic ꝓpter magnitudinẽ ſue bonitatis/opz ipm bonũ bonificare bonificatũ ſuũ/⁊ ſic de alĳs dignitatibꝰ: ꝓpter quas ſeu rõne quarum ſuppoſita diuina ſunt. eſt tñ attẽdẽdũ/ꝙ ꝓpter qd/⁊ qz nõ ſunt in deo realiter: cũ inter dignitates ſuas in exiſtere ⁊ agere ⁊ in oĩbꝰ cõditionibꝰ ſit equalitas: verũ tñ qz in A. ſunt quedã nobis magis nota: quedã vero minꝰ: lz ſint equalia realiter ſcõm rõnẽ nr̃am attingit intellectus in A. ꝓ aliquid ſibi notũ aliqd qõ prius erat ignotũ: ⁊ ſic affirmamꝰ ⁊ negamꝰ/in A. ꝓpter qd: ⁊ qz vt qcqd eſt bonũ ꝓ bonitatẽ eſt bonũ: lz deꝰ eſt bonus: ergo ꝓpter bonitatẽ aut rõne bonitatis: qõ idẽ eſt realr̃: ⁊ talis demõſtratio eſt ꝓpter qd. demoſtratio qz eſt qñ abſtractũ demõſtrať ꝓ ſuũ cõcretũ: vt bonũ eſt: ergo bonitas: ⁊ he demonſtratiões nõ ſunt (vt ꝑ dixi) in aliquo gñe cauſe: ſed quodãmodo ad inſtar ſumunť: ſunt tñ vere. ¶ Sexta regula eſt/ꝙ ſi forte ſint aliq termini/q̃ explicite nõ ſint in arte: ⁊ verificenť de A. applicãdi ſunt ad explicitos: cũ qbus maiorẽ habẽt cõformitatẽ: ſicut gña ad volũtatẽ: ⁊ libertas ad poteſtatẽ: cuius ꝓprietas in deo eſt nõ poſſe cogi: ⁊ ſanctitas ad bonitatẽ: ⁊ benignitas ad vtutẽ/⁊ ſic de alĳs: vt ptz ꝑ regulã applicationis: ⁊ ſi termini ſint oppoſiti/applicenť terminis qbꝰ opponũť: vt malicia bõitati/paruitas magnitudini: ⁊ ſic gñaliter de alĳs in oĩbꝰ figuris: cũ oppoſitorũ ea dẽ ſit diſciplina: ⁊ ſi nullũ oppoſitorũ eſt in arte: ad qõ principiũ vnũ illorũ applicabile eſt/⁊ reliquũ: vt coactio cõtra libertatẽ eſt: applicer̃ ad illud principiuz ad qõ applicať libertas: ⁊ ſic de alĳs: vt ingratitudo ad gr̃am: ⁊ apoſtaſia vel ꝓfanitas ꝓtra ſanctitatẽ eſt: ad eã applicer̃ rõ buiꝰ regule eſt: vt quocũqz mõ fiat q̃ſtio/poſſit dirẽcte aut indirẽcte ad terminos huius artis applicari: ⁊ ſi reſpondẽs vult reſpondere priuatiue/dando inſtantias: aut oppoſitiones per impoſſibile/aut inconueniens concludere in deſtruendo illud vniuerſale cuius eſt particulare: de quo fit queſtio/poterit vterqz ſcõm predictã artem: habet autẽ fieri

De quarta regula.

De quinta regula.

De ſexta regula.

vniuersalis distinctio :quādo priuantur vniuersales rerum cōditiones : ꝛ ppie tates:vcz qñ opposita vniuersalia affirmāt eē idē. ¶Septīa regula/aduertēdū ē quomodo principia T.id est secūde figure ꝛ eoꝝ conditiōes ex principijs ꝛ conditionibus assumuntur :nam creatura sumitur/et consideratur quantum ad existere A. ꝛ p̄ductionem suam intrinsecam/quam habet producendo suum simile :et operatio creature ab operatione A.et differentia seu distinctio a distinctione quaz habet:et concordantia A.a cōcordātia eius :et contrarietas a dissimilitudine eius:et principium de principio illius existente deo patre principio dei filij/ꝛp̄e/et filio p̄cipio spūs sancti /et tota trinitate seu deitate principiante omne creatum /et medium a medio /quod est spiritussanctus : qui est nexus amoris patris et filij:et finis a supremo fine :qui est ipsum A.quātum ad existere/et agere suum:et maioritatis a magnitudine A.et equalitatis ab equalitate eiusdem :et minoritatis a dissimilitudine illius : et affirmatio:quia B. est summum ens:et negatio:quia A.non est lapis :itaq; cognoscuntur principia T.per A.et econuerso. ¶Octana regula .Concludendum est de A.et effectu eius id p quod ipse effectus est magis similis ipsi A.et p qō similitudines dignitatuz sunt in effectu maiores:ratio autem huius est:quia remota omni imperfectione:et addita omnimoda perfectione illud in A.quod est in effectu/per quod quidem effectus principaliter est nobilior /aliter non esset in esse id quod recta ratione:/sed quod potius posset ab omnibus considerari: quod est impossibile : explanatio huius regule patet per explanationem p̄me regule. ¶His sic exquisitis/venimus ad fundamentalem punctū primo in theologia consideratum: qui est essentia diuina :nam ipsa (teste Damasceno) est infinite substantie:pelagus infinitū et interminatum:de cuius conditione est esse ipsamet vitam viuentem habentē in se viuere/viuificabile/et viuificatum : vt ipsa ratione viuendi sit in magnitudine vite: in qua non posset esse / nisi esset conditionata / sicut dictum est : nam ipsa essentia diuina banc habet conditionem :videlicet q̄ ipsa est ipsamet infinita bonitas /magnitudo/eternitas ꝛc.vt in prima figura patet :et Damascenus in primo .essentia diuina est ens commune .plenum omnium diuinarum perfectionum:de conditione etiam ipsius essentie diuine est: q̄ sit actu ratione emanationis /et sui /habens in se bonificantem/bonificabilē/bonificare/bonificatū/ magnificantem/magnificabile magnificare/et magnificatum:et sic de alijs:quoniam nisi ipsa essentia secundum istas conditiōes haberet esse/eius quidem existentia siue subsistentia esset defectiua in existēdo bona /magna ꝛc.vnde Augustinus .iij. de trinitate.ois res a se subsistit :quāto magis deus: q̄ subsistere formaliter perfectissimum dicit esse :et existere dicit essentiam et incommunicabilitatem .Conditionata est etiam ipsa diuina essentia ratione relationis actuum dignitatum:sicut bonitas ratione bonificantis est relata esse communis bonificanti/et bonificato :ita q̄ bonificans et bonificatum relatiue se habent in bonitate/magnitudine ꝛc.Augustinus quinto de trinitate.quod relatiue dicitur/ non substantiam/vel essentiam :sed producentem et productum dicit :ipsa tamen diuina essentia ratione bonificantis/ et ratione bonificati/ ac magnifi-

Be septima regula.

Be octana regula.

Be conditionibus essentie diuine.

cantis/ꝛ magnificati ꝛc.conditiones habet relatiuas:quod est/vt ipsa essentia sit sub bonificante ꝛ bonificato relatiue:ipsa essentia bonitatis que est ipsamet essentia bonificantis/bonificati/ꝛ bonificare ꝛc.existente subiecto ipsius relationis:ita ꝙ essentia/bonitas/bonificãs/bonificatũ/ꝛ bõificare sũt idẽ ĩ eadẽ essentia:ꝛ differunt inter se:ex eo/quia bonificatum est a bonificante per generationem:et nulla res gignit seipsaz. Augustinus in primo de trinitate.ꝛ cum quicquid est in essentia diuina sit immensum/et eternum: impossibilis est in ea ordo primi/ꝛ secundi/seu maioris/ꝛ minoris:sed quoniam in ipsa est in distinctione omnimoda equalitas/finis ratione huius est ordo in ipsa dei essentia: nam aliter posset habere conditiones suas in magnitudine bonitatis/ꝛc. nec in ipsa essentia bonificans ordinate se haberet ad suũ bonificatuz:nec esset cum eo vna ꝛ eadem essentia/vna bonitas ꝛc.quod est impossibile:ac etiam bonificans/magnificans ꝛc.non possent esse vnum suppositum:neꝙ bonificatum/magnificatum ꝛc.aliud suppositum/nec remanerent in eadem essentia equalitatis/bonitatis ꝛc.vnde Ambrosius in libro de trinitate.impossibile est generatiõis scire secretum:mens deficit:vox silet:sed per originem generationis et spirationis trinitatis in diuinis personis distinguitur:nam ens fundat originem actiuam et origo fundat originis priozitatem:igitur ens prius denominatiue originans est:et noticia originata ab obiecto primario est posterior origine illo.item Augustinus decimoquinto de trinitate. pater est prior filio origine:igitur deus pater in se nouit omnia:nouit et in filio tanꝙ in seipso : ergo pater vt est prior filio origine/nouit seipsum: non tamen per memoriam sine actu primo: sed per intelligentiam sine actu secundo diuina essentia ratione sui non est conditionata agere:cum sit communis bonificanti ꝛ bonificato/producenti et producto.Augustinus primo de trinitate.actio non potest esse nisi suppositi existentis:quia agere presupponit existere:in ratione autem productiui qui est ipsa essentia/est ipsa essentia actiua.vnde Augustinus septimo de trinitate.de vna est sapientia:quia vna est essentia:et sic est sapientia de sapientia/sicut essentia:quia pater/filius/ꝛ spiritussanctus vna sunt essentia:et sic est actiua/inquãtum actiuus/qui est ipsa essentia de suamet essentia agit/siue producit suuz producibile:non est productus passiuus: quia de tota essentia actiui producitur: nec habet aliquid essentialiter/preter id quod habet a producente: nec producens dare potest ei/nisi id quod habet : habet autem puram actionem/sine passione:cum ipse sit pura actio sine passione:sine forma pura sine materia.Augustinus primo de trinitate.Si pater est omnipotens/filium gignere potest:ergo filius omnipotens potest esse genitus:licet secundum modum grammaticalem generari significet passionem:tamen in ipsa eterna generatione passio locum habere non potest/nisi large ꝛ methaphorice sumatur/non corruptiua/sed perfectiua:et hoc modo ipsa essentia cõsistit actiua in ratiõe actiui idest patris/ꝛ agibilis.i.filij remota ab omni passione/secundũ conditiones essentie diuine:vt in prima figura/et conditiones triangulorum ☐.vt in secunda figura inquirim? supposita indiuidua isto modo essentia diuina vna est/et indiuisibilis: cum sit

De priozitate originis.

De suppositis diuinis.

immensa in vnitate bonitatis/magnitudinis ⁊c. habetq; in se intrinsecam operationē: vt sit magne bonitatis/magnitudinis ⁊c. habet ergo ipsa essentia in se operatiuū/ ⁊ operabilem alium ab operatiuo ratione operatiuitatis/ ⁊ operabilitatis: vt operatio sit magis in vnitate essentie/et in bonitate ⁊c. hec autem omnia esse non possunt/nisi operatiuus sit vnus per se subsistens/scilicet vnum suppositū: et operabilis aliq; p se subsistēs aliud a suppositū immense distincti: ⁊ immensa concordantia bonitatis/ ⁊ magnitudinis ⁊c. et essentie: ita q; totus operabilis producatur de tota essentia operatiui: et sit tota ipsa essentia ipsius operatiui in ratione operabilis: et totus operatiuus ipsa tota essentia operabilis in ratione operatiui: q; si non/ oppositas vtiq; est in magnitudine vnitatis/ bonitatis ⁊c. ipsius essentie/quod est impossibile: et licet operatiuus sit in eadē essentia idem cum operabili: tamen operatiuitas non est formaliter operabilitas ratione cuius operabile distinguitur realiter ab operante. In diuina essentia est concordantia actuum dignitatum: vt ipsi actus sint in magnitudine bonitatis ⁊c. nam sine concordantiā suorum actuum essent ipse dignitates in minoritate bonitatis ⁊c. hāc aūt cōcordātiā opz esse i maiori bonitate ⁊c. q; possit eē: vt magnitudo bonitatis ⁊c. nō deficiat maioritati cōcordātie/ neq; minoritati remotiōis seu distātie a cōtrarietate: sed cōcordātia impossibilis est sine distinctione siue substantiali/ siue accidentali: accidentalis quidē non potest esse in ipsa essentia: restat igitur q; est in ea substantialis ratione suppositorum: ergo in ipsa essentia est distinctio in concordantia aliquorū: quam si quidem distinctionem oportet esse tantam: sicut concordantiam/ ⁊ econtrario. vnde ex hoc manifestum est/ q; in ipsa dei essentia est aliquis concordanter distinctus ab aliquo: vel aliquis per se subsistens distinctus ab aliquo per se subsistente: hec autem sunt suppositā/ que inuestigamus: ⁊ quoniam nō est nisi vna diuina essentia ratione sui indistingui bilis: et in ipsa essentia est immensitas/ et eternitas ratione quarum nihil est in ea maius/ aut minus: oportet q; vnum suppositorum ipsorum sit ipsa tota diuina essentia infinita ipsis existentibus infinite distinctis/ ⁊ concordantibus: dum intellectus ⁊ memoria conditiones essentie dei in prima figura ⁊ in triangulo rubeo in secunda conspiciunt/ inueniunt in ipsa essentia vltimum finem summum in bonitate/ magnitudine ⁊c. nam aliter dei bonitas non se haberet ad bonum: ⁊ sic de alīs: ⁊ sic bonitas ⁊c. carens fine esset defectiua: quod est impossibile: est ergo in ipsa essentia finis: ergo et in ipsa principium: nam sine principio non esset in essentia finis: ipsa cum bonitas ⁊c. non se possent habere ad finem sine principio: ergo in ipsa essentia est principium ergo ⁊c. in eadem essentia est medium: cum de conditionibus principij/ et finis fit principium per medium ad finem se habere: nec tamen sunt in ea ratione temporis/ loci/ quantitatis ⁊ huiusmodi: sed potius principium/ medium/ ⁊ finis pertinentia ad conditiones ipsius essentie/ ⁊ dignitatum suarum: sine quibus scilicet in principio/ medio/ et fine esset priuatio finis in bonitate ⁊c. ipsius essentie: quod est impossibile: ergo ⁊c. sed de conditionibus principij est/ q; principiatiuus/ coniunctiuus/ principiabilis cōiungibilis sint in ipsa essentia: qui se habentes ad finem sunt ipse finis: quia sine fine principium in diuina essentia

De dīa et cō cordātia i diuinis.

De fine in diuinis cōsiderato/ qabsq; principio et medio negt esse.

non haberet iſtas conditiones ſuas:ꝛ ſine iſtis conditionibus eſſet in ea priuatio finis:quod eſt impoſſibile: cum autem finis in ea immenſus in bonitate ꝛc.ſit:oportet/ꝙ principiatiuus/coniunctiuus/et principiabilis coniungibilis ſint ſuppoſita diſtincta: ꝛ concordantia in magnitudine bonitatis/alioquin deficeret ipſi fini magnitudo bonitatis/eternitatis ꝛc.quod eſt impoſſibile. in diuina eſſentia eſt equalitas habente ipſa eſſentia in ſe ſuppoſita equalia: quia niſi ſit in ea equalitas/non eſſet ab inequalitate tantum diſtans:nec inter bonificare/magnificare ꝛc.eſſet equalitas priuatione cuius ſequeretur inter ipſos actꝰ inequalitas ſeu priuatio finis concordantie/ꝛoperationis:qđ eſt impoſſibile:eſt ergo in ipſa eſſentia dei equalitas:et hec eſt ſubſtantialis/non autem accidentalis:ne ipſa equalitas ſit in ea in priuatione bonitatis/magnitudinis ꝛc. ſed ipſa equalitas maior eſt in ipſa dei eſſentia/ſi eſt ſuppoſitorum:minor vero ſi non eſt:quod per ſe patet:ergo ꝛc.ac etiam conditionis maioris equalitatis eſt ꝙ diuina eſſentia ex quo in ipſa eſt coequare:vt ſuum coequatiuum ſit per ſe ſubſiſtens/ſcilicet ſuppoſitum in ratione coequantis et coequabilis eius:et per conſequens ſit alterum ſuppoſitum per ſe ſubſiſtens in ratione coequati: cum ipſa equalitas ſit ſubſtantialis:qꝛ ſi non/maioritas equalitatis nõ poſſet ipſaz equalitatem extollere vſq; ad ſubſtantialitatem:quod eſt impoſſibile:ergo in eſſentia dei coequatiuus eſt ſuppoſitum exiſtens per ſe ſubſtantialiter/coequans ſibi ſuum coequabilem ſubſtantialiter/ipſo coequato permanente cuz ipſo coequante eadem ſubſtantia/ſicut eadem eſſentia:cum totus ipſe coequans de toto ſeipſo ſcilicet de tota ſuamet eſſentia ſiue ſubſtantia ipſum eſſe coequatum ſuum ſibi coequet:de alio quidem non poteſt:cum nihil extra ſe immenſum et eternum ſit/affirmabile eſt ſecundum cõditiones diuine eſſentie/ꝙ ſunt ſuppoſita plura in eadem eſſentia/ſeu natura.

De equalitate diuinis.

Hanc videndum eſt de proprietatibus perſonalibus in diuinis p eandem figurã de .T. pprietates/ſeu notiões in diuinis ſunt paternitas/filiatio/ꝛ proceſſio/ vel ſpiratio:/ꝛ dicuntur proprietates :inquantum ſoli illi cui attribuuntur /conueniunt: et notiones de noſcor/ris; quia relatiua per eas ſeorſum cognoſcuntur. ¶ Eſt tamen difficultas/vtrum perſone in diuinis conſtituantur relationibus/aut proprietatibus:aliqui aſſerunt eas conſtitui relationibus:alij vero contradicentes proprietatibus:ꝛlicet contrariari videantur:tamen talis contrarietas ſolum eſt verbalis :nam relatio in diuinis eſt propria illi cuius eſt relatio vt paternitas patri:filiatio filio:et ſpiratio paſſiua ſpirituiſancto:eſt enim proprium id quod vni ſoli conuenit:vt in poſito:et illud idem quod proprium cuiuſlibet perſone eſt ad aliud refertur:vel eſt id(vt proprie loquar) quo vnum ad aliud refertur.eſt tñ differentia inter notiones perſonaruz/ꝛ notiones perſonales:nam perſonales ſunt conſtituentes perſonas/ſicut paternitas/filiatio/ꝛ ſpirabilitas: ꝛ notiones perſonarum ſunt que non conſtituunt ſuppoſita/ ſicut ſunt innaſcibilitas/ꝛ ſpiratiuitas communis:vnde beatus Auguſtinus

De notiõibꝰ ſeu pprietatibus pſonalibus.

v: de trinitate modo est hoc dicere ingenitum: quod est dicere patrem: quia et si filium non genuisset/nihil ipsum esse ingenitum prohiberet. et Damascenus. ingenitus ⁊ innascibilis nō significant substantiam: sed modum existentie patris/in primo/capitulo octauo. operatio generationis in creaturis figurat generationē eternam in diuinis: nam homo pater quantum potest/et quantum de se est/generat alium hominem filium sibi equalē spē et natura: sed multo maior esset hec operatio: et pater maiorem haberet conditionem patris: et filius filij: si homo pater de tota sua met essentia ꝓduceret filium absq; alicuius alteri⁹ nature auxilio sibi equalem in omnibus conditionibus humanitatis: vcz ꝙ homo pater totam suam essentiam generatiue cōmunicaret in filiuz hominem sine diminutione essentie ipsius hominis patris: et hoc semper q̄diu ipse pater sit pater/et filius fili⁹ sit: vt tota essentia patris vt patris esset tota essentia filij vt filij: et econtrario: et sic si pater esset in toto filio: et econuerso influeretur/sine resultaret ab vtroq; quedam vnio/siue vnitatis operatio: per quam impossibile esset essentiam patris alienari in filium/et econuerso: et si hec vnio siue vnitatis operatio esset homo vna cum ipsis/tanto ipsa generatio maior esset: q; magis impossibile esset substantiam patris alienari in filium et econuerso: hec autem operatio generationis humane non est sic: quia id qō est de essentia patris alienatur in filium propter accidentia humane nature: quoniam igitur ita est: ꝙ in diuina essentia sunt suppositā: vt probatum est /quorum alterum est agens: alterum actum/siue agibile: et in ipsa nulla sint accidentia: sed penitus pura substantia: manifestum est ergo/ꝙ in ipsis suppositis ipsius essentie diuine est predicta generatio/et processio: ita ꝙ alterum illorum agens producendo de toto seipso alium generat/communicando ei totam suam essentiam sub ratione geniti: et quoniam ipsa essentia in vtroq; remanet vna producitur ab vtroq;/siue spiratur essentialis vnio totam naturam sapiens vtriusq;/intantum ꝙ habet rationem suppositi spirati: quoniam nisi resultet illa substantialis vnio ab vtroq; essent in ipsa diuina generatione accidentia: sicut in creaturis/quod est impossibile: et nisi sit suppositum/non est tantum ab accidentibus remota: et nisi hec generatio et hec spiratio fit in eadem essentia diuina: eis deficeret magnitudo bonitatis ⁊c. et oportet ꝙ ipa operatio sit accidentalis ītrinsece p oēs act⁹ dignitatum/et in minoritate/et propinqua priuationi/et multa alia inconuenientia sequerentur: ergo ⁊c. generans dicitur pater: cuius proprietas/seu notio est paternitas/et filius genitus/cuius proprietas est filiatio/et spiratus spiritussanctus/cuius proprietas est spiratio/tria igitur sunt suppositā in essentia diuina realiter distincta: et sunt differentiatiuū/seu generatiuum/differentiabile/generabile: et differentiare/seu generare/et concordatiuum maius est ratione sui/et ratione principij/et finis: et equalitatis/si ipsum est generatiuum/q̄ si non: eo quia rōne generationis magis remotū est a cōtrarietate: sunt ergo ꝑdicta correlatiua i essentia diuina: ⁊ per cōsequēs eoꝝ ꝓprietates: vcz ꝓprietas generatiua/q̄ est distinctiua/⁊ cōcordatiua/q̄ paternalis ōr: ⁊ ꝓprietas gñabilis: et distinguibilis

distinguibilis/concordabilis:z hec est filialis. Manifestū est ergo/q in suppositis diuinis est distinctio realis/non autē essentialis. Latius adhuc probari pōt predicta tria correlatiua esse in essentia diuina per primam figuram circulariter discurrendo per oēs dignitates A.z hoc sic. Deus est suamet bonitas/magnitudo/eternitas zc.qz sine istis deus nō pōt esse existendo/et agendo perfectus: nec id quod est sua quidem bonitas/pōt esse optima/nec sua magnitudo maxima: et sic de alijs siue correlatiuis infinitis distinctis ad inuicem: qua distinctione remota remouentur correlatiua predictarum rationū:z per cōsequens ipse rationes:quibus remotis/deus non esset bonus/magnus/eternus zc.ideo necessariū est q in ipsa bonitate sit bonificatiuū/ bonificabile/ et bonificare: et q sint inter se realiter distincta et personaliter: vt relatio infinita remaneat integra/et illesa: ita q bonificabile intrinsecū infinite proportionetur suo bonificatiuo infinito:z sic de bonificare:aliter perderetur infinita simplicitas relatiōis: si tñ diceretur q non: quia non oportet hoc esse: sed sufficit q bonificatiuum exterius bonificet optime:dico q nō sufficit q id qō est inferius/z passiue finitum nō pōt suscipere bonificationē infinitā:z sic superius esset otyosum: qz cum sit infinitū:non ageret/infinitū producēdo bonificatiuū finitū: otyositas est impossibilis: z cōtra infinitatē/ optimitatē diuine bonitatis:zsic cōcludendū est bonitatē diuinā habere sua correlatiua ad inuicē distincta:ita q vnū nō est aliud realiter: et p̄m suam vocē:ipsa autē correlatiua sunt persone diuine/quas inquirimus. Similiter dici pōt de magnitudine diuina suo modo:que magnitudo nō posset maxima esse sine relatiuis infinitis: qm̄ magnificabilitas non esset propria passio et intranea ipsi? magnificationis:z finis ipsi? magnificatiui nō esset intrinsecus:sed extrinsecus/neq̄ magnificare intrinsecū esset simplr denudatū ab extrinseco subiecto: et perderetur maximitas ipsius magnitudinis:et generaretur otyositas: qō est impossibile:etiā suo mō necessariū est/q ipsa eternitas diuina habeat tria correlatiua distincta/vera/z necessaria:cū quib? habeat naturā in suo fine intrinseco/in quo quiescit:que sunt eternificatiuū/eternificabile/z eternificare:aliter eternificatiuum nō posset habere actū infinitū/z eternū:nec eternare ad intra,posset esse ab eterno:nec in eternū:z sic perderetur vltimus finis eternitatis:z per consequens finis optimitatis diuine:eo qz naturaliter in esse diuinitatis nō esset permanēs nec quietat?:qō est impossibile:ergo zc. In ptāte diuina sunt tria correlatiua distincta intranea:vt ipsa ptās tm̄ cōsistat infinita in possificādo quātum in essendo/vel existēdo:aliter cōsisteret in otyositate/z vacuitate:qō est impossibile. Suo modo de intellectu diuino dicēdum est:nam nisi,haberet intelligere intrinsecum cum quo faceret alia principia infinite intelligibilia/amitteret suam propriam vocē:z per cōsequens intellectiuū z intelligibile suā:z sic esset cōfusio:quam diuinus intellectus pati non pōt:dico tñ q ipsa tria correlatiua sunt idem per essentiam/nō aūt p̄m singulares voces relate:oportet etiam q in diuina volūtate sint tria correlatiua distincta:vt voluntas sit altior in volendo:sunt in virtute diuina necessario tria correlatiua:z hoc est iustū/ z dignū: aliter si virtuosificatiu? amitteret suā singularē vocē iniuria fieret:z sic de alijs:qō est impossibile. Veritas habet tria correlatiua/sine quibus non posset ponere predictas distinctiones corre-

latiuas in vero:ꝛ ſic generaretur falſitas/et confuſio/et alteratio correlatiuorum ꝛ etiā priuatio relationis/qō eſt impoſſibile:ꝛ niſi in gloria diuina ſint tria correlatiua principia ſupradicta prima /vera/et neceſſaria/non haberent in ſeipſis finem quietam propriam/et intrinſecam/et eſſet deſtructa diffinitio glorie: et per conſequēs genita pena/qō eſt impoſſibile. Eſſentia dei eſt vna indiuiſa/ eterna/ ꝛ infinita:ꝛ ſic de ſuo eſſe:qō cū ipſa eſſentia conuertitur:hoc autem eſſe non pōt/ niſi bonificatiuus/ magnificatiuus/ꝛc.rationū ſupradictarum ſint vna ꝓprietas actiua/ꝛ bonificabile/magnificabile ꝛc. vna proprietas paſſiua/ꝛ bonificare/magnificare ꝛc.vna proprietas annexiua:ꝛ ꝙ inſimul ſint vna eſſentia:vnum eſſe diuinum/et vnus deus: aliter ſupradicta principia/et eorum correlatiua nō poſſent eſſe vna eſſentia/vnus deus.per proprietatem actiuā intelligimus proprietatem paternalem:per paſſiuam vō filialē/per annexiuam ſpiratiuā. Ratio huius eſt/vt actus producat paſſiuū bonum:ꝛ ita magnum/ vm qō ipſe eſt: hoc autē nō poteſt/niſi de ſeipſo producat ipſum:cum de nihilo non poſſet:eſſet enim nouus/nec de materia:quia eſſet quātus:ꝛ ſic neceſſarium eſt/ꝙ ipſe producens ſit pater:quia de ſeipſo producit:ꝛ per conſequens productum eſt filius:et ita natura connexiua ſiue ſpiratus ab ipſis proceſſus eſt ſpiritus ſanctus:dicimus autem patrem vnam perſonā/filium aliam:quia differunt ſicut correlatiua predictarum rationum:et iſte tres perſone ſunt vna bonitas/vna magnitudo/vna natura/ꝛ ſubſtantia/et eſſentia indiuiſa/ꝛ vna diuinitas:et correlatiua actiua predictarum rationum:quia idemptificātur/ꝛ vnum et idem ſunt/perſonā patris reddunt:ꝛ dicunt ſimiliter correlatiua paſſiua vnum correlatiuum/qō filius dicitur:cōſtituunt ꝛ actus perſonam ſpiritus ſancti:ꝛ qm̄ quodlibet principium eſt ſimplex:ꝛ per cōſequens quodlibet correlatiuū eſt infinitū:ideo quelibet perſona eſt infinita/ꝛ ab omni accidēte denudata:et ſingularis in ſua voce permanēs:ex quo ſequit/ꝙ ſit vna diuina ꝛ ſingularis paternitas:ꝛ nō plures:et vna diuina ꝛ ſingularis filiatio/ꝛ nō plures:ꝛ vna ꝛ ſingularis ſpiratio:non autem plures/ ꝛ ſic erunt tm̄ modo tres perſone/quas diuinam trinitatem vocamus: nam pater intelligendo ſe patrem producit filium:ꝛ pater ꝛ filius diligendo ſe adinuicē ſpirāt ſpiritū ſanctū:ꝛ tale intelligere ꝛ amare eſt perſonale:eo quia eſt idem cum referre:ſed intelligere ꝛ amare que ſunt cōia/ſunt ipa diuina eſſentia:ꝛ ſubſtātia et vnus deus/qui ſe intelligit vnū deum/vnum patrem/vnum filium/ et vnū ſpiritum ſanctū:ꝛ ſic eſt in ſuppoſitis diuine eſſentie diſtinctio perſonalis:nō autē eſſentialis:ex qua ꝓcedit concordantia:diſtinctio quidem dat in diuina eſſentia duos terminos:ſcz duo ſuppoſita:cōcordātia aūt neceſſario dat vnum terminū ex duobus:ad quē illi duo influūt:hic aūt terminus eſt illoꝝ duorum concordantia vel vnio:ꝛ quoniā quicquid eſt in diuina eſſentia eſt totus deus. Manifeſtū eſt igitur/ꝙ iſte tertius terminus neceſſario eſt deus totus influxus/ ꝛ procedēs de toto deo diſtinguente/concordāte/ſcz generante:ꝛ de toto deo diſtincto/ꝛ concordato videlz genito: quoniam nō eſt niſi vna tm̄ deitas/vnus deus influitur/ꝛ ꝓcedit:ideo iſte tertius de vno deo deꝰ ſicut genitus generatur de vno deo deus: cū igitur iſte tertius ſit eiuſdē magnitudinis in bonitate/ꝛ eternitate ꝛc reſpectu termini ſiue ſuppoſiti ſicut predicti duo:cū ſit equalis cuilibet eoꝝ ab vtroꝝ toto

ꝓcedit:manifeſtū eſt ergo ꝙ habet ꝓꝓietatem perſonalē: et hec eſt ꝓꝓietas ſpirabilis ſiue proceſſiua/manifeſtū eſt/ꝙ generatio eſt actio conducens ad hunc finem/qui eſt eſſe durare:corruptio vō eſt ceſſatio illius actionis cōducēs ad hūc finem/qui eſt priuatio:cum igitur in eſſentia dei ſit actio conducēs ad infinitum eſſe ⁊ ad infinitū durare:oportet ꝙ in ea ſit generatio infinita/ et eterna actio: cū ſumme impoſſibilis ſit in ea actionis ceſſatio:qō eſt priuatio cōducens ad priuationem:ergo in ipſa eſſentia diuina eſt oppoſitū/ſcz generatio: et per conſequens gignēs principians:cuius ꝓprietas eſt paternitas/⁊ genitus principiatus:cuius ꝓprietas eſt filiatio :⁊ quoniam tota ꝓprietas primi generatiua principiatiua que eſt patris generantis tendit ad hunc finem:ſcz ꝙ ipſe pater ſit generans de toto ſeipſo ſuppoſitum generabile/principiabile(vt ita loquar)qui dicitur filius: oportet aliquam proportionem ſeu medium reſultare ab vtroq; toto: videlz a gigente/et genito: qō ſit nexus amborum in amore/ vt bonitas/ magnitudo ⁊c̄.non deficiant amori amborum: ita ꝙ de duobus extremis terminus (vt ita loquar) influitur/ ſiue procedit medium coniunctionis/et vnionis ex toto generāte: et ex toto genito/ per quod medium influxū et procedens ab vtroq; illorum totum in bonitate/ magnitudine ⁊c̄. generans et genitus vna cum ipſo ſunt vnum ens/ vnus finis/ vna deitas/ vnus deus/vt magnitudo bonitatis ⁊c̄. non ſit defectiua: ergo iſtud medium horum duorum habet perſonalem ꝓprietatem: nam cum ſit vtriq; equalis in ratione ſuppoſiti: oportet eum intantum habere ꝓprietatem perſonalem: hec autem ꝓprietas eſt ſpirabilitas.

Qō i diuina eſſentia non ſunt niſi tria ſuppoſita.

MAnifeſtis rationibus ſm cōditiones prime figure et ſecunde explicauimus artem' inueſtigandi ſuppoſita in diuina eſſentia:⁊ in ipſis ſuppoſitis diuinis ꝓprietates perſonales:nūc autem hoc loco gratia applicationis huius artis ad ꝓpoſitum/ proponatur hec queſtio. Quare in ipſa diuina eſſentia ſunt tātū tria ſuppoſita/ et nō plura/neq; pauciora? Ad queſtionē reſpōdetur hoc modo. Deus eſt vnus/eius eſſentia vna:atq; eius bonitas vna/magnitudo vna/eternitas vna:⁊ ſic de alīs: et ſic eſt magna diuina vnitas/ eſſet enim parua: ſi eſſent duo/vel plures dīi/ vel plures eſſentie/ aut bonitates/ magnitudines ⁊c̄. quia ſi eſſent duo/ vel plures: quorum quilibet eſſet deus/ aut eſſent vnius et eiuſdem vnitatis/eſſentie/bonitatis ⁊c̄. aut nō vnius/ſed plurium:ita ꝙ quilibet eorum haberet ſuam diſtinctam eſſentiam ab alia:primum eſt neceſſarium(vt probatū eſt)ſecūdum vō falſum/ et impoſſibile: et ratio eſt/ quia ex quo duo eſſent dīi: et due eſſentie/et due bonitates omnia eſſent finita/et limitata:ſed deum eſſe finitū eſt impoſſibile:ergo ⁊c̄.ſicut impoſſibile eſt eſſe duas vel plures vnitates eſſentiales:ita impoſſibile eſt in diuina eſſentia eſſe duos patres/vl' duos filios/vel duos ſpūs ſctōs/ſiue plures:quia vnitas cuiuſlibet eorum eſſet finita:et p conſequens ipſe cuius eſſet vnitas finita:hoc aūt eſt impoſſibile in diuinis:nō ergo ſunt plures:nec poſſunt eſſe minus: ꝙ tria ſuppoſita:vt probatū eſt:quia oportet in diuina eſſentia generationem eſſe:⁊ per cōſequens patrem ⁊ filiū:⁊ qm̄ pater de tota

ſua eſſentia filiū generat/producens in eū totam vnitatē diuine eſſentie/ que ſub ratione patris eſt ipſemet pater: ⁊ ſpiratur ab vtroq; ipſa vtriuſq; vnio/per quā impoſſibile eſt eſſentiā diuinā aliam eſſe in filio/q̄ in patre: hec aūt vnio que eſt ab vtroq; toto ꝓcedens eſt ſpiritus ſanctus. hec autem tria ſuppoſita cognoſcimus per eoꝝ diſtinctas ꝓpꝛietates: que ꝓbate ſunt ſuperius. Preterea ꝑm bonitatem/magnitudinem ⁊ c̄. diuine eſſentie ⁊ vnitatis nō poſſumus aliā quartā ꝓpꝛietatē ſiue plures cognoſcere: per quā/ſiue per quas plura ſuppoſita cognoſcamus/q̄ tria: qꝛ nō ſunt ꝑm q̄ patet per deū ⁊ creaturā: nā numerus nobilioꝛ/⁊ pfectioꝛ: ⁊ vniuerſalioꝛ eſt vnū in trib⁹/⁊ tria i vno: mūdus eñ vn⁹ ⁊ trin⁹ eſt/vn⁹ quidē rōne vnitatis: ſed trinus rōne ſenſualitatis/ intellectualitatis/ et aīalitatis: ⁊ quilibet homo vnus eſt in trib⁹/in coꝛpoꝛe/⁊ aīa/⁊ cōiunctione vtriuſq;: et plāta vna ex trib⁹: videlz ex forma/materia/⁊ vtriuſq; cōiunctione: vnū eſt etiam argumentū ex duab⁹ premiſſis/⁊ vna cōcluſione ꝓcedēte ab illis duabus: ac oꝛatio vna habet tria: ſcilz ſubiectū/et predicatū/ et vtriuſq; debitā ꝓpoꝛtionē: et ſic de aliis: quare ſi in deo eſt quaternitas/ſiue vlterioꝛ pluralitas vltra illa tria ſuppoſita que in dei eſſentia ꝓbata ſunt ſuperi⁹: manifeſtū eſt/q̄ hec tria ſimilitudines ſuas creauerūt ſub ratione vnius creātis: nullū aūt quartū ſuppoſitū ſiue vlteri⁹ ſimilitudinē ſuā creauit in eas: qꝛ iā appareret in creaturis/et eſſet quelibet creatura in quaternitate/vel vlteri⁹ repꝛeſentās illā ſimilitudinē/vel ſimilitudines: cuius oppoſitū patet. Preterea ſi pater duos vel plures filios gn̄aret/⁊ ſpiraret plures ſpūs ſanctos/illa quidē diſtinctio que eſt inter duos terminos diuine generationis/et ſpirationis eſſet in minoꝛitate cōcoꝛdātie: nā paternitas in plus ſe haberet in patre/q̄ filiatio in vnoquoq; filioꝝ: eo qꝛ tota filiatio filioꝝ refert ad patrē: ſed non tota paternitas ad quemlibet filioꝝ: et ſic eſſet minoꝛ relatio inter ipſum patrē ⁊ vnūquēq; illoꝝ filioꝝ: ⁊ idem eſſet ſuo modo de ſpiritu ſancto: hoc aūt eſt impoſſibile: qꝛ eſſet cōtra equalitatē/in minoꝛitate/ et maioꝛitate: ergo ⁊ c̄. vel ſi filius hui⁹ patris eſſet pater alteri⁹ filij: eſſet filius huius patris filius: ⁊ pater actu/ita q̄ pꝛioꝛ pater generaret actu patrē generādo filiū: ⁊ fili⁹ actu filium: cū illa generatio eſſet eterna: ſed hoc eſt impoſſibile: qꝛ ſequereꝛ/ q̄ fili⁹ generans generaret ſub rōne filij: qō eſt impoſſibile: vel q̄ ipſe exiſtēs ſuppoſitū totū geniti de toto patre haberet aliquid qō nō haberet a patre: qō eſt cōtradictio manifeſta: ac etiā fili⁹ primus generās filiū ꝑm rōnem ſecūdi patris haberet maioꝛē relationē ad ſuū filiū generatū/q̄ ad primū patrē: ⁊ ſic eſſet eoꝝ diſtinctio in minoritate cōcoꝛdātie ratione relatiōis: ⁊ per cōſequēs rōne ſpirationis ſpūs ſancti: hoc idē ſequereꝛ ſi ſpiritus ſanct⁹ ſpiraret aliū ſpiritū ſanctū: vel ſi pater ⁊ filius ſpirarent. Item ſi pater plures filios gn̄aret: maioꝛ eſſet finis paternitatis/q̄ filiationis: qꝛ paternitas eſſet vn⁹ finis: ad quē ſe haberēt plures filiatiōes: quarū quelibet eſſet minoꝛ: ⁊ oēs etiam eſſent minoꝛes: ⁊ minoꝛē finem importaret/q̄ ſi eſſent oēs vnus finis/⁊ magis inequales paternitati. hoc idē ſequereꝛ de ſpiritu ſancto: vel ſi filius vnus ipſius patris generaret aliū filiū/finis quidē primi filij nō eſſet tm̄ modo ratione filiationis/ſed etiā ratione paternitatis ſecunde: et ſic finis eſſet incompletus/ratione filiationis/ et ratione paternitatis/ et per conſequens finis ſui principij: videlz primi patris. Preterea primus pater non rema

neret eadem essentia cum filio primo/ & cum filio secundo: nam filius generans esset idem numero pater/ et filius existens generabilis: de essentia autem generabilitatis non generaret generabilem: cum sit proprium et impossibile etiam ꝙ filius ratione filiationis possit generare filium/ relinquitur ergo /ꝙ si filius generaret filium/ ꝙ de alia essentia generaret eum/ quam non habuit: nec habet a patre suo: et sic essentia diuina esset diuisa: et per consequens plures diſ: atq; forma/ et finis paternitatis/ et filiationis essent in diuinis confuse: et per consequens medium coniunctionis/quod est spiritus sanctus ratione fruitionis. hec si quidem inconuenientia omnia/ & multa alia sequerentur: si filius generaret filium: aut etiam si spiritus sanctus spiraret alium spiritum sanctū: vel generaret filiū: ergo sunt tria suppositа in diuinis/ et non plura: minus etiam esse non possunt: quia ipse qui est pater ad nullum finē spiraret spiritū sanctum: nisi esset filius: nec similiter ipse qui est filius: nisi esset ille qui est pater: atq; pater & filius sine spiritu sancto habente rationem tertij suppositi non haberent suū mediū fruitionis in tāto fine sicut ipsi sunt: quia finis medij coniunctionis/ et fruitionis patris et filij esset minor/ q̄ finis huius principij qō est pater: et filius vnde spiratur/ seu procedit spiritus sanctus. sed etiam esset per accidēs/ nisi in ipsis suppositis diuinis esset proprietas spiratiua ratione patris et filij: et spirabilis ratione spiritus sancti: in tantū sicut proprietas generatiua ex ratione patris/ & generabilis ratione filij: ergo pater/ & filiꝰ/ & spiritus sanctꝰ sunt tria suppositа in diuinis: nec possunt esse plura/ nec minus. ¶ Habita noticia sancte trinitatis & indiuidue vnitatis dei/ facile theologus potest oēs alios articulos fidei per se ipsum adipisci: maxime quia in corpore huius operis/ & in libro de incarnatione verbi sunt formaliter expliciti: nam intellectus discursiuus discurrit per omnes. Primo considerando conditiones essentie diuine: deinde suppositorum: & sic de alijs (vt deductū est) superius: nam in primis sunt tria suppositа in essentia diuina (vt probatū est) videlz vnus deus pater/ filius/ & spiritus sanctus creator/ glorificator filius dei/ cōceptus de spiritu sancto: natus ex Maria virgine: crucifixus & mortuus: descendit ad inferos: tertia die resurrexit: ascendit ad celos: et venturus est iudicare. Et dum intellectus descendit ad magis specialia/ inuenit manifeste ꝑm ꝙ possibile est ei/ in hac vita de hac materia theologica pertractare/ ꝙ ipsa diuina essentia conditionata est/ ꝙ vnus deus sit pater: filius/ spiritus sanctus: et conditionata est/ ꝙ totus deus sit pater: et totus deus filius/ et totus deus spiritus sanctus: & etiam ꝙ totus deus videlz pater/ filius/ & spiritus sanctus sit creator omniū creaturarū: & ꝙ ipse deus ratione filij dei sit incarnatus/ qui est ipsa dei essentia: et ꝙ humana essentia quam ipsa diuina essentia ratione dei verbi sibi vniuit/ passa fuit: nō autem diuina essentia: quia cum ipsa dei essentia sit immensa et eterna actio simplex/ impossibile est eam pati: et sic de ceteris articulis. Conditiones diuine essentie per respectum ad decem precepta legis oportet recipere ꝑm conditiones cause et effectus dominij/ et seruitutis: quia ipsa dei essentia est iusticia/ nobilitas/ & omnis perfectio: & ratione creationis et recreationis: & sui ipsius debet honorari: qō fit seruando eius precepta: et expositiones sacre scripture semper respiciunt excellentiorem gradum intelligibilita-

tis/recolibilitatis/et amabilitatis reſpectu dei:nam quicquid in ipſa ſacra ſcriptura dicit de deo ⁊ eius eſſentia: attribuendū eſt ei in maiori gradu bonitatis/magnitudinis/honoris/⁊ perfectionis qui dari poſſit:et hoc modo expoſitiōes ſacre ſcripture fiēde ſunt:nā quicquid eſt in ea/eſt per primā intentionē/et nō per ſecūdam:nā de cōditionib⁹ eſſentie diuine eſt/vt oīs eſſentia creata ſit intentione ſecūda:ipſa vo dei eſſentia intentione prima. De conditione eſſentie diuine eſt ꝙ ſit infinita gloria bonitatis ⁊c̄.⁊ iccirco neceſſariū eſt in veritate id per qō maiorem gloriā attingit bonitatis ⁊c̄.in ipſa eſſentia:⁊ per qō magis diſtat a pena/et cōtrarietate/et imperfectione/diuina eſſentia reſpectu eui conditionata eſt:quia ipſa eſt ipſamet eternitas creans ſub ratione creatoris omne euū qō eſt a parte poſt:duratio perpetua carēs fine creata ad ſimilitudinem eternitatis. Predicta oīa cōſiderat theologus: ⁊ adhuc ꝑfundius /inquātum cōſiderat modū operandi intrinſece/⁊ extrinſece:in ā.in quo eſt ſapiētia ſuprema/ratione cuius intelligit ſemetipſum totum:igitur infinitum comprehendit in infinitum ſub ratione qua eſt infinitum:qz infinitas intenſiua non competit niſi enti infinito/⁊ intantum intelligit ſe:quātum ipſum eſt:⁊ ſic intelligendo generat intellectiuus de natura ſuiipſius(quam totam intelligit)verbum tātum in eadem natura/quātum eſt ipſe intellectiuus:aliter maior eſſet in eſſendo/q̄ in operando: qō eſt impoſſibile:et ita eſt generatiuus:et in ratione generatiui eſt pater:et verbum eſt generabile:⁊ ratione generabilis eſt filius. vnde Auguſti.xv. de trinita. dei. Verbum de patris ſciētia natum eſt:et mutua vtriuſq; fruitio ratione ſpirationis ab vtroq; eſt ſpiritus ſanctus:ſicut predictum eſt:et ſic intellectiuus/ deificatiuus intelligēdo deificat intelligibilem deificabilem ſuum. hic tamen intelligendum eſt quādo dicimus deificatus(vt inquit doctor noſter Raymundus) non intendimus dicere/ꝙ de deo fiat deus:vel ꝙ de deo diminuto fiat deus perfectus:ſed intendimus dicere/ꝙ deus qui eſt ſuppoſitum perſonale agens habet ſuum actum perfectum ab eterno/ qui eſt deificare: et per conſequens eſt in deo deificatus perfectum ſuppoſitum perſonale: qui ab eterno habet deificare perfectum:hoc idem ſequitur de bonificare ⁊c̄.iccirco circa imperfectionem verborum non eſt attendendum:ſed ea que per ipſa verba intendimus ſignificare neminē quidem arbitramur de deo proprie poſſe loqui: cum imperfectiſſimus ad intelligendum: et ſermones noſtri ad proferendum ea que ſunt in diuinis ſit: dum igitur theologus itaq; contemplatur ā.vnum et trinum intrinſeca operatione ſuarum perfectionum/imprimit in intellectu ſuo quantum poteſt ea que attingit de ā. quibus in ſe impreſſis deſcendit ad operationem extrinſecam ipſius ā.attingens orbem/et cetera influxa ab ipſo ā.tanq; figura/et ſimilitudo eius:et quēadmodum artificialis figura eſt aliud eſſentialiter ab illo verbo artificis/vnde eſt influxa:ſic ā.creando naturas rerum ad ſimilitudinem ſuarum dignitatum ſtare facit talem ſimilitudinem extra realiter:ſicut et artifex ſimilitudinem et figuram huius quod eſt in intellectu et imaginatione: et iccirco omnis creatura inducta tali ſimilitudine ſm totam poſſibilitatem ſuam laudare debet:et teſtificari naturaliter id cuius eſt ipſa ſimilitudo/ et figura/et cuius gratia:et ad cuius finem ipſa eſt id quod eſt:et vt maxime homo in quem ipſum ā.ſuper ceteras ſubſtan.

tias corporaliter creatas similitudinē et imaginē suam influxit/videat in seipso similitudinem ꝛ imaginem huius qō est in .A. ꝛ ceteras creaturas in se representando laudare ꝛ attestari istud idem debet:et videndo imaginem ꝛ similitudinē non esse illud summum bonum immensum/ꝛ eternum in omnibus perfectionibus cuius est similitudo et imago moneat se totus ipse homo naturaliter ad illud:scz ad amandum ipsum .A. de tota sua essentia humana:et de omnibus actibus suis/tanꝫ imperfectum ad suum perfectū:et quāto plus mouetur ad amādum ipsum .A. tanto efficitur maior eius similitudo:ascendēdo semper/et acquirendo maiorem perfectionem per peregrinam acquisitionem. ¶ Postmodum vo considerans theologus summam perfectionem/ et nobilitatem operis extrinseci ratione ipsius/ videlz bonitatis dei/ magnitudinis ꝛc. et ꝙ .A. ratione predictarum rationum et dignitatum de omnibus creatis vnam summam similitudinem suam tanꝫ finem omnium creaturarum in esse posuit:que quidem summa similitudo et imago ipsius .A. est Christus benedictus: et hec est maior influentia/ et refluentia diuine operationis extrinsece que possit esse:ꝙ deificatiuus qui est pater suum proprium deificabilem qui est filius/ videlz ipsa infinita et eterna similitudo et imago patris existens eadē natura diuina cum patre influeret/seu mitteret ad deificandum ipsam maiorem similitudinem dei exteriorem/ que est homo:vt de similitudine interiori que est ipse deus/ et de similitudine exteriori que est homo sit vnus deus homo:aliter non continuaretur linea de gradu in gradum ab infimo vltra quod non est realis descensus vsqꝫ ad illum summum: vltra quod impossibilis est ascensus: ac ipse participans cum omnibus creaturis per eius presentiam non participaret cum eis per vnionem nature sue cum naturis omniū earum:et sic deficeret magnitudo bonitatis ꝛc. diuine operationi extrinsece:et magis esset creatura deificabilis in deo/ ꝙ deus deificatiuus in creatura/ꝛ plus importaret/vel significaret entitatis et realitatis imago et similitudo ipsius diuine operationis extrinsece/ꝙ esset ipsa res imaginata/ꝛ similata/videlz ipsa operatio: ac etiam esset figura et imago alicuius producta de aliquo summe conuenienti:quod esset nihil:ac si de verbo intellectus et imaginationis artificis esset producta artificialis figura/ ita ꝙ nunꝫ fuisset ipsum verbum:cuius ipsa artificialis figura est similitudo extra impressa/ et vnde producta est: quod est contradictio manifesta: et sic predicta impossibilia et multa alia sequerentur/ nisi creatura esset deus: vt predictum est: ergo ꝛc. isto quidem gradu impresso in intellectu: descendit ipse theologus inferius ad sequentem gradum: considerans de ista operatione dei extrinseca/que habet esse abstractiue:que quidem vnio nature create et increate est superās cursum nature inferioris:sicut operatio extrinseca anime rationalis hominis cursum nature sui corporis superat: influitur inde ex ea extra aliqua similitudo et figura ipsius predicti operis/ superans cursum nature inferioris: sicut in sacramentis et miraculis/ad que nec sensus/nec intellectus humanus secundū naturam creatam pertingere possunt: nam sicut miratur sensus (vt ita dicamus) figuram artificialem posse imprimi a verbo intellectus et imaginationis in rem artificiatam: quia non potest ad hoc attingere: sic miratur ratio/ eo quia non est

nature create ꝑm ſe poſſe attingere ad realitatem ſacramentorum/ et miraculorum: quia ꝑm naturā ſuam nō poteſt attingere huiuſmodi principiū efficiens/ ſi ue influēs/ qō eſt vnio nature create ⁊ increate in Chriſto: ratione cuius talis influentia eſt: ſicut nec ſenſus ſentire imaginationem: nec imaginatio animā imaginari: ipſa autem ſacramenta ⁊ miracula ſunt in re: et intellectus ea intelligit in ſubiecto diuino ꝑm cōditiones bonitatis/ magnitudinis/ largitatis ⁊c. ſunt ad laudem/ ⁊ cognitionem ipſius vnionis diuine nature/ et humane: ſicut artificialis figura extra impreſſa eſt ſignum ⁊ manifeſtatio huius/ vnde ipſa influxa eſt. Deſcendens intellectus ab iſto gradu in alium/ intelligit theologus naturā creatam eſſe ſubiectam ⁊ obedientem omnibus que .A. vult de ipſa operari in ea/ et ſuper eam/ et quāto plus .A. operatur de illa: tanto maiores imprimit in eam ſimilitudines: per quas ipſa natura creata eſt maioris virtutis: nam in hoc quia .A. creauit hominē ad imaginē ⁊ ſimilitudinē ſuam ſuper oēs creaturas corporeas/ maiorem in ea creauit obedientiam: vt per maiorem obedientiam maiores poſſet acquirere virtutes: maiorē aūt obedientiā quā homo poſſit habere ab .A. eſt/ ꝙ ipſe homo libere obediat ipſi .A. ſicut .A. libere et gratis dedit ei eſſe de non eſſe/ imprimēs in eum imaginem ⁊ ſimilitudinem ſuam: ⁊ ſicut libere ⁊ gratis cō deſcendit ad aſſumendū ipſam imaginem ⁊ ſimilitudinem: videlz ipſam naturā humanam: iccirco dedit .A. ipſi homini precepta et regulas/ quibus obediat ipſi .A. vt per ipſam obedientiā liberā influat .A. in eum magnas virtutes/ ⁊ magnā gloriam: quia magis ſe facit ſimilitudinem ipſi .A. ⁊ quāto magis eſt ſimilis ipſi .A. tanto magis accedit ad eſſe/ et ad vitam/ ⁊ gloriam/ que eſt ipſum .A. quāreſeruat ei in futurum poſt huius vite curſum: quēadmodum in homine corpus quāto magis obedit anime rationali/ tanto felicior eſt amborum participatio: et magis accedunt ad vitam/ et conſeruationē ſuppoſiti/ qō eſt homo. Si vō homo tranſgrediatur regulas et precepta/ ad que ipſum .A. creauit eum: priuat virtutes induens ſe vitijs/ que ſunt diſſimilitudines .A. priuātes medium et viam: videlz obedientiā creature creatori: per quā non ceſſat .A. influere ſimilitudinem ſuam: videlz ſuam gratiam ⁊ benedictionē in hominē: videtur tamē ceſſare plus ipſa gratia influētis/ ꝑm ꝙ plus priuatur mediam in creatura: nō autem ceſſat ex parte influentis: quia ex quo creauit/ nunq̄ ceſſat influere: ſed ceſſat ex parte recipientis medium deſtruētis: ſicut ſol nō ceſſat illuminare cameram/ niſi eius feneſtre claudātur: ſic nec deus in hoīem niſi eius potētie rationales deprauētur/ ⁊ claudātur: ⁊ quāto plus deprauantur/ tanto magis fit homo diſſimilis/ ⁊ quāto magis eſt diſſimilis ipſi .A. tāto magis accedit ad priuationē/ penā/ ⁊ mortē eternam/ que eum ſpecat: niſi per gratiā ipſius .A. libere reuertatur: ⁊ reintegret influentiam ipſius .A. medium qō priuauit. Summa eñ eſt iniuria eternā dei influentiam impedire: homo quidem ex parte ſui eā impedire pōt: non aūt ex parte ipſius .A. quia ſi medio perturbato non pōt influere gloriam: per idem mediū perturbatum eternam influet dānationem: ſicut ſi pomū in ore cuius guſtus perturbatus nō pōt influere dulcedinē influit per eūdem guſtum perturbatū amaritudinē/ que nō prouenit ex parte influētis: ſed ex parte recipiētis: ⁊ hec de conſideratione theologica ſufficiāt: ⁊ ſi nō/ recurrat ad primā ⁊ ſecūdam figuram.

De morali cõsideratiõe.

Moralis sciẽtia cõnexionem/conformitatẽq; cum theologica facultate habet: iccirco eã cõsecutiue post tractamus: cuius subiectum est id qõ a voluntate libere sub vtraq; ratione emanat: quo mores nostros componimus/corrigimus: aut deprauamus: vt virtutes/ꝛ vitia: ꝛ sic sub ratione bonitatis se habet ad virtutes positiue: ꝛ sub ratiõe malicie ad vitia priuatiue: ꝛ est applicabile ad nonũ subiectũ/qõ est instrumẽtalitas designatũ p ℞. quo intelliguñ oia instra naturalia/artificialia/ et moralia. De duob⁹ primis iã determinatũ est in superioꝛib⁹: nũc restat hic de tertio: videlz de morali determiare: diuidit eñ philosophia moralis i ethicã/politicã/ꝛ economicã: ꝛ canones/ac leges ab ea emanãtes: nã ipsa ostẽdit qũo agendũ est circa agibilia: ethica cõsiderat siue tractat de quatuoꝛ virtutib⁹ cardinalibus: politica de regimine ciuitatũ: economica vo de regimine dom⁹: virtutes sunt in duplici differẽtia: quedã sunt acquisite/vt iusticia/prudẽtia/fortitudo/ ꝛ tẽperantia: ꝛ quedã infuse: vt fides/spes/ꝛ charitas/patiẽtia aũt et pietas sunt indifferẽtes: quoniã partim sunt acquisite/ꝛ partim infuse: vt suo loco dicetur: ꝛ he virtutes sunt termini expliciti in arte: ꝛ maxime in arte magna: sunt etiã nouẽ peccata capitalia: ꝛ mortalia septẽ: que cõis opinio ponit: ꝛ mẽdaciũ/ꝛ incõstantia: ꝛ de oibus predictis per ordinẽ vidẽdum est: tñ primo anteq; ad specialia descẽdamus: aliqua generalia circa predictã materiã vidẽda sunt: ꝛ in primis de origine virtutũ moraliũ/quo ad eaꝝ esse materiale/a quo obiectiue regulãtur. secũdo quo ad esse formale. tertio quo ad earũ principiũ effectiuũ. quarto quo ad principiũ finale: gratia cui⁹ in esse ponunt: est eñ materiale principiũ naturalis virtus/que origo est vnionis bonitatis naturalis/magnitudinis ꝛc. a qua vnione oẽs virtutes naturales habẽt esse: vt iusticia inquãtũ principia naturalia ꝛ substantialia iuste se habẽt in cõstitutione substãtie vniuersalissime/ac cuiuslibet specifice/seu determinate: nam dictum est in tertia figura/q; bonitas bonificat magnitudinẽ: et magnificatur a magnitudine/seruãdo iusticiã in actib⁹ earũ: et sic totũ perpetue est durationis: nã in dando ꝛ recipiẽdo totũ cõseruatur: sic ꝛ respublica conseruari debet/sumẽdo normã a suis principijs naturalibus obiectiue: est etiam prudẽtia in principijs naturalibus: que (vt ab Aristote. vj. Ethicoꝝ) recta ratio est rerum agibiliũ: ꝛ sic prudẽter ꝛ sapide agunt principia naturalia/dirigẽdo suos actus ad finem/ qui est substantia: est etiã fortitudo in eis/inquãtum vnum fortiter resistit alteri/in cõseruando totũ/ꝛ tẽperantia suum habet locum in eis: inquãtum tẽperate vnũquodq; se habet in agendo/ꝛ recipiẽdo: nã quãta est dispositio materie: tãta est aptitudo forme: nec vnum excedit metas alterius: figurantur etiam quodãmodo in ipsis principijs naturalib⁹ virtutes theologales: vt patet de fide cuiuslibet/quã habet in attinctione toti⁹ in quo credit quiescere: ꝛ de spe quã habet cõicando suũ esse alteri propter finẽ: circa quẽ spes eius versatur/itidem est de charitate: nã charitatiue vnũquodq; principium monetur ad cõicandum alteri suũ esse: vt in toto cõseruetur: ꝛ sic natura facit id qõ melio⁹ est: ꝛ nihil inordinatũ in natura: sed ipsa sagax tribuit vnicuiq; qõ sibi debeꝝ: ꝛ sicut in puris naturalibus recta ordinatio agẽtiũ naturaliũ est virt⁹ naturalis: sic ꝛ inordinatio ad si-

nem est pctm̃.vñ Aristo.ij.Physicor.mõstra sunt pcta nature: ⁊ sic esse ⁊ perfectio est virt⁹/priuatio/⁊ defect⁹/peccatũ:act⁹ siue operationes dignitatũ significãt perfectionẽ essendi/siue esse pfectionis/in hoc ꝙ bonitas bonificando/⁊ magnitudo magnificãdo ⁊c̃.perficiũt esse:qm̃ nisi pficerent/esset ibi defect⁹/⁊ pctm̃. inter esse ⁊ priuationẽ est differẽtia p triãgulũ viridẽ in cõtrarietate: ⁊ qm̃ esse et perfectio sunt cõcordes:⁊ priuatio ⁊ defect⁹:hz em̃ esse ꝓprietatẽ essentiãdi:⁊ pfectio perficiẽdi rõne supradicte opationis bonitatis/magnitudinis ⁊c̃.cõtra priuationẽ ⁊ defectũ:sed priuatio ⁊ defect⁹ cũ ex parte sui nihil sint: nullã iõ ex parte sui habẽt ꝓprietatem operãdi contra esse ⁊ perfectionẽ:sed in hoc/qz esse cessat essentiare/⁊ pfectio perficere:fiũt iccirco p accidens priuare ⁊ imperficere ex cessatione essendi ⁊ perficiẽdi:q̃ sunt priuatio/⁊ defect⁹. ℙrincipia essendi in creatis sunt materia ⁊ forma/⁊ istaꝝ principia sunt bonitas/⁊ magnitudo ⁊c̃. videlz similitudines dei:⁊ quãta ⁊ qualis est bonitas/magnitudo ⁊c̃.tãta ⁊ talis est forma ⁊ materia:⁊ quãta ⁊ qualis est forma ⁊ materia:tãtum ⁊ tale est esse ex eis cõpositũ.mediũ aũt inter prima principia ipsi⁹ esse ⁊ ipsum esse sunt materia/⁊ forma essentiãtes bonitatẽ/magnitudinẽ ⁊c̃.in hoc essentiatũ qõ est esse p oẽs extremitates ipsius esse/quarũ scilicet materie ⁊ forme ipsum esse est finis. ℙrincipia ỽo perfectionis essentiãdi sunt bonitas/magnitudo ⁊c̃.perficiẽtes materiam ⁊ formã cõstituẽtes esse rõne existẽtie perfecte ⁊ rõne operãdi perfecte:mediũ aũt est perficere:finis aũt est perfectũ esse:⁊ sic esse et perfectio habẽt cõditiones ratione principij/medij/⁊ finis:sed priuatio ⁊ defect⁹ sunt accidẽtaliter cõditiones:quas habẽt esse ⁊ perfectio p oppositũ illoꝝ quas habẽt ratione principij/medij/ et finis/quare sunt:p quas scz cõditiones primitiuas ⁊ defectiuas esse q̃ essentiare/⁊ perfectio/perficere/⁊ cessando esse definit a seipsis:⁊ pfectio a seipsa:⁊ ecce priuatio essendi/et imperfectio esse pri⁹ perfecti esse/⁊ perfectio rõne existẽdi et agendi substãtialiter habẽt conditiones maiorificatiuas/⁊ maiorificabiles/⁊ coequatiuas/⁊ coequabiles. ℙriuatio ỽo ⁊ imperfectio importãt cõditiones bis oppositas:qz inclinationẽ habẽt ad nihilũ:nihil em̃ est reducere maiorẽtatẽ/⁊ equalitatem essendi/⁊ pfectionis/ad minorẽtatẽ ⁊ inequalitatẽ essentiandi/⁊ perficiẽdi:⁊ sic esse ⁊ perfectio magis resistunt priuationi ⁊ imperfectioni/ q̃ econtrario rõne vnitatis essentie/⁊ dignitatũ/⁊ perfectionis/ac etiã essentiãdi ⁊ perficiẽdi:cũ impossibile sit ꝙ esse essentiãdo reducatur ad priuationẽ: et perfectio perficiẽdo ad imperfectionẽ.Si aũt esse sit otyosum/ ⁊ perfectio otyosa:sic quodlibet istoꝝ reducẽ in suũ oppositũ:cũ cessatio opationis sit priuatio essendi/⁊ imperfectio entis:⁊ sic priuatio ⁊ imperfectio magis resistũt suis oppositis:qñ efficiẽs agit contra finẽ:⁊ forma ⁊ materia rõne priuati medij diffiũguntur.quare ex his patet ꝙ esse ⁊ pfectio pl⁹ resistũt suis oppositis:q̃ ecõtrario:alioqn priuatio boni maior esset ĩ malicia/q̃ esse boni in bonitate/qõ est impossibile:cũ priuatio ⁊ impfectio ex pte sui sint nõ ens. ¶Sunt nõnulle regule in hac materia premittẽde. ℙrima est:videlz ꝙ magnũ/bonũ ⁊c̃.est magis appetibile/q̃ min⁹:⁊ p cõsequẽs minus malũ est magis tolerabile/q̃ maius malũ:conditiones igit maioritatis sunt ratione magnitudinis in bonitate:⁊ rõne paruitatis in malicia:⁊ ecõtrario cõditiones minoritatis sunt rõne magnitudinis in malicia:⁊ ecõtrario rõne paruĩ

De regulis i sciẽtia morali/⁊ primo de prima.

atis in bonitate: quare cõcludẽdũ est semp affirmatiue cũ maiozitate magnitudinis i bonitate: negatiue vo cũ maiozitate magnitudinis i malicia/vel cũ minozitate magnitudinis i bonitate ꝛc. ¶ Scõa regula/maioz est maiozitas in differẽtia cõcozdãtie/q̃ in differẽtia cõtrarietatis: ꝛ rõ huius est: qz cõcozdãtia cõcozdat cũ esse: in quo cõcozdat maiozitas: cõtrarietas vo cũ priuatione/cũ qua cõcozdat minozitas: nã maiozitas ꝓprietatẽ bz maiorificãdi differẽtiã plus in concozdãtia/q̃ in cõtrarietate/reducẽdo res plures distinctas in vnũ cõiũctum: videlz suppositũ ipsis rebꝰ existẽtibꝰ distinctis: in cõtrarietate aũt nõ põt esse tãta maiorificatio dẽ/quãta est in cõcozdãtia: qz priuat ens ab ente/priuãs esse suppositi. De secũda regula.

¶ Tertia regula/qñ subiectũ maiozitatis est contra magnitudinẽ ad. ꝛ ꝑ finẽ/ꝛ ipsum subiectũ est ꝓ qõ bz maiozitatẽ: tũc illa maiozitas maioz est i dẽa ꝟietatis q̃ cõcozdãtie: ꝛ rõ buiꝰ est: qz subiectũ deuiat a fine suo: ꝛ iccirco quãto puertit in oppositũ sui finis: tãto maiozẽ ꝯditionẽ bz ꝟiãdi suo fini: ꝛ quãto plꝰ ꝟiabit: tãto maiozẽ habebit miozitatẽ: qz ꝑdicta maiozitas potiꝰ miozitas/q̃ maiozitas dz dici: qz diminuit de esse ꝛ pfectiõe subiecti. De tertia regula.

¶ Quarta regla/maiozitas maioz est i fine/q̃ i pncipio/ꝛ medio: maiozitas igit pncipij/ꝛ medij bz cõditionẽ/q̃ reducat ad maiozitatẽ finis: quẽadmodũ ignis in quarto gradu caliditatis rõne sue maiozitatis alios gradꝰ alioꝝ elemẽtoꝝ ad se reducit: ac etiã alio mõ maiorificat pncipiũ: ꝛ alio mõ mediũ: ꝛ alio mõ finẽ: eo qz maiozitas a subiecto recipit illõ esse suũ/qõ sibi cõpetit: ꝛ rõne pncipij/ꝛ rõne medij/ꝛ rõne finis illiꝰ subiecti. De quarta regula.

¶ Finem beatitudinis nre ꝑ virtutes morales adipiscimur: ꝛ ab eodẽ ꝑ vitia eisdẽ opposita deuiamur (Jd docto re nro in arte inuẽtiua demõsträte) ad pẽsens igit de ipsis vtutibꝰ ꝛ vitijs cognitionẽ volumꝰ: put poterimꝰ referare: vt cognitis illis/ cognoscamꝰ excellẽtiꝰ/ꝛ maiozi argumẽtoꝝ mltiplicitate ꝯcludere de eisdẽ: iccirco ad diffinitiões in tertia ꝑte artis: ꝛ ꝓmo ad diffinitionẽ artis accedimꝰ: isto mõ Virtꝰ est id ꝑ qõ vtuosus agit bonũ. vñ Boetiꝰ. virtꝰ est habitꝰ optimꝰ mẽtis: ꝛ vitiũ est habitꝰ depranatꝰ: ꝛ sic impossibile est/q̃ bonitas que est vnita cũ virtute esset id rõne cuiꝰ bonũ agit bonũ: nisi virtꝰ esset id rõne cuius virtuosus agit bonũ: qõ est ꝟ diffinitionẽ bonitatis: qz sic vitiũ nõ esset id rõne cuiꝰ vitiosus agit malũ: qõ nõ esse esset impossibile: ergo virtꝰ est ens rõne cuius bonũ sub rõne virtuosi agit bonũ: ꝛ per oppositũ vitiũ est priuatio rõne cuius malũ sub rõne vitij agit malũ: ꝛ sic bonũ est esse virtuosum: ꝛ malũ est nõ esse virtuosum. ¶ Secũdo/ si magnitudo est id rõne cuius bonitas/duratio ꝛc. sunt magne (vt vult eiꝰ diffinitio) ergo virtꝰ est id rõne cuius bonitas/magnitudo ꝛc. sunt magne sub rõne virtuosi: alr esset impossibile/q̃ magnitudo ambiret oẽs extremitates essendi: esset ꝙ rõne vtutis finis efficiẽtis forme ꝛ materie vtutis extra magnitudinẽ: qõ est impossibile: cũ in oñi ente finis sit id qõ rõne magnitudinis existit. per oppositũ ergo vitiũ est hoc rõne cuiꝰ bonitas/duratio ꝛc. sunt parue sub rõne vitiosi: cũ priuatio ipsiꝰ virtutis sit id qõ est rõne parnitatis. ¶ Tertio/existere vtutis est ipsum perseuerare/rõne cuiꝰ bonitas/magnitudo ꝛc. durãt magne/bene ꝛc. in agẽdo bonũ/magnũ ꝛc. nã ꝓter virtutẽ nõ posset esse duratio ꝓprietas: ratione cuius oĩs bonitas/magnitudo/potestas ꝛc. durãt: qõ est impossibile: ꝛ cõ De inuestigatione scientie moralis per principia artis.

tra diffinitionem durationis: per oppositū ergo vitiū est ipsum desinere: ratione cui⁹ bonitas/magnitudo ⁊c̄. desinūt esse bone/magne ⁊c̄. in agēdo malū/parum ⁊c̄. qđ si quidē desinere est priuare bonitatē ⁊c̄. a fortitudine suarū bonarū operationū: ⁊ obseruare eas ad agendū malū. ¶ Quarto/virtus est illa eadē natura/qua potestas est id per qđ bonitas/magnitudo ⁊c̄. possunt existere/⁊ agere bonū/magnū ⁊c̄. ⁊ sic diuidit virtus in substātialē ⁊ accidētalē: substantialis ẽ virt⁹ est ipsa intima natura/quare substantia existit: virt⁹ vo accidētalis est ipsa virt⁹ cōtra quā distinguit vitiū/sine qua in hoīe impossibile est ꝙ bonitas/magnitudo ⁊c̄. accidētales possint agere bonū: qr deficiēte medio non pōt principiū peruenire ad finē suū: sic deficiēte vtute nō habent bonitas/magnitudo ⁊c̄. p qđ possint de ptāte sua agere bonū/magnū ⁊c̄. deficiēte ergo vtute deficit ptās bonitatis ⁊c̄. agēdi bonū ⁊c̄. qui siquidē defect⁹ est illa potestas/que dicit agendi malum/parū ⁊c̄. cuius posse est ita agere ipsi⁹ potestatis ad bonū ⁊c̄. sicut ignorare est actus intellectus. ¶ Quinto/sine virtute nō est ipsa sapiētia ꝑfectas rōne cui⁹ sapiēs intelligit: sicut nec sine sapiētia nō est virt⁹ ꝑfectas in vtuoso: rōne cui⁹ vtuosum agit bonū ⁊c̄. ergo sine virtute sapiēs nō intelligit/inquātū deficit illi modus intelligēdi: sicut nec sine sapiētia virtuosus agit: nec vtuosus sine sapiētia agere vtuosum pōt: ⁊ sicut virt⁹ positione sui facit adesse sapiētiā/⁊ econtrario: ita vitiū priuatione vtutis facit abesse sapiētiā. ¶ Sexto/impossibile est: ꝙ volūtas sit ꝑfectas rōne cuius bonitas/magnitudo ⁊c̄. in bono/magno ⁊c̄. sint volibiles: nisi virt⁹ sit ipsa ꝑfectas/rōne cuius bonitas/magnitudo ⁊c̄. sint vtuizabiles ī eodē bono/magno ⁊c̄. qm̄ ipa virt⁹ ẽ id p qđ volūtas hz naturā volēdi bonū/magnū ⁊c̄. ī bonitate/magnitudie ⁊c̄. sicut etiā ipa volūtas est id p qđ virt⁹ hz facere bonū/magnū ⁊c̄. ī bonitate/magnitudie ⁊c̄. p oppositū ergo vitiū est priuatio illi⁹ ꝑfectatis: q̄ est virt⁹: p quā ꝑuationē bonitas/ magnitudo sūt vitiabiles i malo/puo ⁊c̄. rōne etiā cui⁹ priuationis volūtas bona/magna ⁊c̄. hz accidētalē naturā odiēdi malū/parū ⁊c̄. ī bonitate/magnitudie ⁊c̄. ¶ Septio ipsa ꝑfia virtutis diffinitio manifestat que sit ipsa virt⁹: de qua hic intēdit/in hoc ꝙ virt⁹ est origo vnionis/bonitatis/magnitudinis ⁊c̄. in vno bono/magno habitu vtuoso: q̄ scz virt⁹ ab illa vtute substātiali q̄ est origo vnionis substātialis bonitatis/magnitudinis in vno substātiali bono/magno: qđ est bō orit/⁊ influit attingēte ⁊ vniēte hūano intellectu p vtutē sui ⁊ suox cōiūctox actuū cū virtute magnitudinis ⁊c̄. vt ipse bō sit agēs vtualiter de virtute ipsarū naturax: de quib⁹ ipse cōstat. p oppositū igit: vitiū est origo disiūctiōis/magnitudis a bonitate ⁊c̄. in malo puo hītu vitioso: qđ scz vitiū orit ex cessatiōe vtutis substātialis cessantis vnire habitualr bonū cū bono ⁊c̄. ¶ Octauo/sicut substantialis vitas est id qđ est verū de substātiali bonitate/magnitudie ⁊c̄. ita virt⁹ moralis est id qđ est vtuosum de morali bonitate/magnitudie ⁊c̄. ⁊ sicut vificare substātiale est id qđ est verū de bonificare/magnificare ⁊c̄. substātiali: ita virtuificare morale est id qđ ẽ vtuosuz de bonificare ⁊c̄. morali. p oppositū igr cū vitiū nō sit aliud/nisi ipsi⁹ vtutis moralis destructio/seu ꝑuatio: vitiū ẽ id qđ ẽ ꝑuatiuū moralis bonitatz/magnitudis ⁊c̄. ⁊ vitiare ẽ id qđ est ꝑuatiuū moralis bonificādi/magnificādi ⁊c̄. ⁊ sic manifeste pz/ꝙ vt⁹ moral/⁊ bonitas moral ⁊c̄. sūt exp̄sse filitudies sbalis

bonitatis

bonitatis/magnitudinis ⁊c.¶Mono ſicut bonitas/magnitudo ⁊c.acquieſcũt glorie/agẽdo bonum/magnum ⁊c.ſic virtus moralis bonitati/magnitudini ⁊c. ſubſtãtialibus agẽtibus bonũ/magnũ/⁊c.acquieſcit: ⁊ ſicut ipſa virtus moralis acquieſcit bonitati/ magnitudini ⁊c.agẽtibus bonũ/magnum ⁊c.ita ipſa boni tas/magnitudo ⁊c.ſubſtãtiales acquieſcẽtes ſuo agere bono/magno/⁊c.acquie ſcũt ꝟtuti:qz agere moraliter bonũ/magnũ ⁊c.cõuertitur cũ virtute:⁊ quẽadmo dum ſubſtãtialis bonitas acquieſcit ſubſtãtiali magnitudini ⁊ ecõtrario:⁊ ſic de alijs:vt acquieſcãt bono/magno/⁊c.tãq̃ fini ſubſtãtiali/⁊ ecõtrario:ita bonitas moralis acquieſcit morali magnitudini/⁊ ecõtrario:⁊ ſic de alijs:vt acquieſcant virtuti finali:ſcz ipſi virtuti morali/que de illis tãq̃ de ſuis ꝓprijs principijs con ſtituta eſt.¶Cũ aũt ita eſt/q̃ bonitas/magnitudo ⁊c.ſubſtãtiales nõ habeãt age re bonũ/magnũ ⁊c.tũc peruertit moralis bonitas in maliciã moralẽ:⁊ moralis magnitudo in moralẽ paruitatẽ:⁊ moralis veritas in moralẽ falſitatẽ: de quib⁹ conſtituitur vitiũ:qz bonitas/magnitudo ⁊c. ſubſtãtiales acquieſcũt ſuo agere malo/ paruo ⁊c.¶Inueſtigaꝫ etiã ſcientia moralis ꝑ principia reſpectiua.¶Decimo ⁊c.ſicut bonitas/magnitudo ⁊c. rõne differẽtie ſunt incõfuſe: ita actus earũ agẽdo bonũ/magnũ ⁊c.ſunt incõfuſi: ⁊ ſic ipſa virt⁹ moralis exiſtẽs vna eadẽ in ſeipſa ſine cõfuſione diſtincta eſt in hoc/q̃ bonitas agit bonũ alio mõ ratione fi dei:alio mõ rõne ſpei:⁊ alio mõ ratione charitatis:⁊ ſic de alijs. Eodẽ modo eſt de magnitudine agẽte magnũ:⁊ ſic de alijs. Vitiũ autẽ eſt predictoꝝ actuũ cõfu ſiuum:ducẽs eiũ eſſe ad priuationẽ cõfundit eos:vt nec intellectui/nec memorie/ appareãt:nec volũtas eos diligere poſſit.¶Undecimo ſubſtantialis bonitas ⁊ ſubſtãtialis magnitudo ⁊c.habẽt cõcordãtiã ad influẽdũ de ſe ſimilitudinẽ ſuã: ⁊ qñ ita eſt/q̃ ipſi cõcordãt in vno ⁊ in plurib⁹:ita de ſe influũt bonitatẽ mora lem/magnitudinẽ moralẽ ⁊c.in vno ⁊ in plurib⁹ cõcordãtes:in vno quidẽ/ quia vnã virtutẽ cõſtituũt de ſeipſis/in plurib⁹:qz diſtinctã eãdem virtutẽ in plurib⁹ virtutes cõſiſtere faciũt. Vitiũ aũt iſtã cõcordãtiã peruertit in cõtrarietatem: vt moralis bonitas/⁊ moralis magnitudo ⁊c. predicto vno/⁊ predictis pluribus cõtrarienẽ:vt ⁊ ipſum vnũ/⁊ ipſa plura rõne cõtrarietatis priuentur.¶Duodecimo ꝓpter diuerſos fines ſunt virt⁹ ⁊ vitiũ in contrarietate habẽtes mutuã reſiſtẽtiã:qz finis ꝟtutis eſt eſſe/⁊ multiplicatio eſſendi:finis ꝟo vitij eſt nõ eſſe:⁊ di minutio eſſendi:⁊ ideo cũ iſtoꝝ duoꝝ fit cõflictus/ad eoꝝ reſiſtẽtiã mutuã ſi vir tus ſuperet vitiũ/cõuertit vitiũ ad finẽ virtutis:cũ malũ ſit ꝓpter bonũ:ſi ꝟo vi tium virtutẽ ſuperet:ducitur quidẽ virtus ad finẽ vitij/ ſcz ad nõ eſſe.¶Habet au tem ſuperari virt⁹ rõne infirmitatis actuũ bonitatis/magnitudinis ⁊c.ſubſtan tialiũ/in qua quidẽ infirmitate peruertit bonificare in malificare: ⁊ verificare in falſificare:⁊ ſcire in ignorare:quẽadmodũ ĩ guſtu infirmo pomi dulcedo in ama ritudinẽ peruertit:que ſcz amaritudo nõ eſt ipſius pomi: ſed potius ipſius gu ſtus a ſua propria dulcedine in accidẽtalẽ amaritudinẽ deuiati.¶Decimotertio ſi bene cõſideretur ipſa virt⁹ moralis/de qua hic queritꝫ: ipſa eſt principiũ habẽs ſe ad oĩa aut immediate/aut mediate: nã ipſa virtus ad deum ſe habet: et ad ea que de deo ſunt:cũ ipſa ſit mediũ/quo ipſa anima rationalis deo fruitur:et iterũ ſe habet ad omnia creata: eo qz in oĩbus ſm q̃ ſunt attingibilia ſunt bonitas/

magnitudo ⁊c. substantiales hominis apte nate agere bonum/magnum ⁊c. Cū igitur vitium sit ipsius virtutis priuatio: quocunq; modo et quantumcūq; sit virtus ꝑm se in esse illo modo/ et tantum potest esse vitium ꝑm se in priuatione/ qō patet etiam: qz cū ipsa virtus moralis ex interioritate virtutis substantialis orta est deducta per acquisitionem/ aut per infusionem de habitu in actum: vbi consistit ratione forme:est quidem vitium in potentia in ipsa substantiali virtute:vt priuando possit sequi medium vsq; ad finem/per quod transiuit virtus: et econtrario/quādo vitium priuauit medium totum de principio vsq; ad totum finem:stat quidē virtus in principio potentialiter loco materie:vt restauret totū medium priuatum a vitio:⁊ totum finem destruens in totis istis terminis vitiū preter potentiam eius in principio:vt nō destruat semetipsam. ¶ Decimoquarto/virtus moralis est medium per qō finis eius fluit ad suum principium:et per qō principium ipsius virtutis refluit ad suum finem sapiente ipsa virtute naturam sui principij/⁊ finis:q; patet/quia finis virtutis moralis est virtuosum/seu virtuificatum esse moraliter/virtuosum per virtutē fluit ad substantialem virtutem hominis:vt sicut ipsa est virtuificatiua substantialis propter substātiale virtuificatum/qui est homo:ita sit virtuificatiua moraliter ꝓpter virtuificatū moraliter:videlz propter hominē de virtute sua substātiali bonificantē/magnificantem ⁊c. et sicut fluit ipse finis/ita refluit ipsum principium:ita q; virtus moralis cōsistit medium duorū extremoꝝ:videlz sui principij/⁊ sui finis/sapiens eorū naturam/tanq; imago ipsius principij/⁊ ipsius finis: vitium vo est predicti medij destructio:vt predictus finis non influat ad suū principiū: nec principiū refluat ad suū finē: et ideo vitiū priuat predicto principio predictū finē ipsius principij. ¶ Decimoquinto/virtus moralis est ipse finis moralis/cui substantialis bonitas/magnitudo ⁊c. hominis acquiescūt ratione bonificandi/ magnificandi ⁊c. moraliter: nam bonificare/ magnificare moralia bonitatis/ magnitudinis ⁊c. substātialiū sunt mediū/per qō homo est in virtute morali:⁊ ipsa virt⁹ fit ei medium:per qō ipsa bonitas/magnitudo ⁊c. substātiales:de quib⁹ ipsa virtus influra est/tēdunt ad summum virtuosum/bonum ⁊c. cui oīs virtus/bonitas ⁊c. acquiescit:vitiū aūt est priuatio illi⁹ finis/que est ipsa virtus moralis:vt substantialis bonitas/magnitudo ⁊c. hois ei non acquiescant: immo falsificent/malificēt ⁊c. vt nō habeāt predictū finē ꝑ medio veniēdi ad summū finē/ qui est ipsum summū bonū/virtuosum/ et ipsa summa beatitudo. ¶ Decimosexto/cū virtus moralis sit ipsa similitudo substātialis virtutis ab eadē influra: maioritas igit ipsi⁹ virtutis influra est imago magnitudinis substātialis virtutis:vt ꝑ illāma ioritatē plus possit distare a vitio/qō in tāta minoritate cōsistit/qō ipsum ex parte sui est nihil:qō scz vitiū de ipis minoritatib⁹/bōitatis/magnitudis ⁊c. substātialiū cōstat implicantibus auariciā/accidiā/inuidiā/gulā ⁊c. que quātum est ex parte sui nihil ponūt. ¶ Decimoseptimo/virtus moralis est finis cōcordātie/bonitatis/magnitudinis ⁊c. substātialiū ad bonificādū/magnificādū ⁊c. moraliter qui finis equalitati bonificādi/magnificādi ⁊c. moraliter acquiescit: vt ipsa virtus coequata de equalib⁹ bomificare/magnificare ⁊c. distet ab ista inequalitate/ que est nimis/⁊ parū existētia mediū introducēs vitiū ad destructionē virtutis:

nam cū bonitas/magnitudo ſubſtātiales trāſmittūt de ſe bonificare/magnifica
reqz irregulata ratione maioritatis/ꝛ minoritatis:tūc ꝓpter priuationē ꝓpor
tionis eoꝝ ꝑm iuſticiā coequate tēdūt ipa bonificare/magnificare ꝛc̄.in priuatio
nē peruerſa inequalia malificare/parificare ꝛc̄.de quib⁹ vitiū cōſtat coequatū.
¶ Decimooctauo/ poſita differētia inter maioritatē ꝛ minoritatē/ aut cōcordat
oīs minoritas minoritati:aut cōtrariatiue reſiſtit maioritati:ꝛ iſte ſecūdus mo
dus minoritatis eſt vitiū:qō eſt circa nihil:qō de ratione ſui nihil ponit:et cū ita
ſit/ꝙ adeo virtuti reſiſtit/ꝙ eā facit ſtare in nō eſſe:vbi non habet reſiſtere vitio:
tūc eſt vitiū in ſumma ſui excellētia:que cum maxima minoritate cōuertitur:ꝛ ecō
trario:ꝛ ſimiliter eſt de virtute:ſi aūt virtus ꝛ vitiū equaliter cōcurrāt ad reſiſten
tiam:adhuc tamen regnat virtus/ que ſi vincit:multiplicatur.

Secūqz ſunt circa deū inquātū habēt eſſentiā/ ꝛ exiſte
re/ꝛ agere bonū ſunt dei:eiuſqz dignitatū ſimilitudīes:quāto ergo exiſtere ſimilitudinis dei magis ꝓducit age
re bonum/magnum ꝛc̄.tanto ipſa ſimilitudo magis eſt dei:et quan
to magis remittit agere bonū:tāto ipſum exiſtere magis recedit a ſi'litudine dei:
et tāto eſt min⁹ bonū/ꝛ ei⁹ magnitudo minores habet extremitates eſſendi. ¶ Cū
igit virt⁹ moralis(de qua hic q̄rit)ſit diuine ỽtutis ſi'litudo:q̄ ſcz virtus diuina
eſt tāta ozigo vnionis/bonitatis/magnitudinis ꝛc̄.dei in ſeipſa/ꝙ ipſa eſt idē ꝙ
magnitudo in oī perfectione bonitatis ſue:oportet ꝙ ipſa virt⁹ moralis ſit in ꝓ
portione bonificādi/magnificādi/q̄ eſt ſi'litudo vnionis diuine ỽtutis:ꝛ ſic nū q̄
priuabit in vitiū ipſa virt⁹ moralis/in qua bonificare ꝛ magnificare habēt ꝓ
portionē:ſed quāto maior erit ꝓportio:tāto ſi'lior erit diuine virtuti/que in boni
tate nō deficit:nec etiā in bonificare ꝛc̄.cū ſit idē cū magnitudine:quāto ergo ma
ior eſt improportio predictoꝝ actuū/tāto ſurgit maius vitiū in ỽtutis priuatiōe
¶ Secūdo/cū bō illā veritatē que eſt in ratione obiectiua cōuertit inuanū affir
mans eā eſſe id qō eſt:ꝛ negās illam eſſe falſitatem:tunc conſtat virtus in ratione
illa:qz in ratiocinando verū ꝛ bonū ꝛc̄. veritas illa cū bonitate ꝛc̄.rationali con
uerſa eſt in virtutē moralē/per quā ſcz cōuerſionē bonū ꝛ virtuoſum moralia cō
uertunt ratione predicte veritatis:vitiū aūt in toto cōtrario predictoꝝ bz eſſe:cū
homo illā veritatē q̄ eſt in rōne obiectiua cōuertit in malū/negās eā eſſe id qō eſt:
ꝛ affirmās eā eſſe falſitatē. ¶ Tertio/qz illa diſtinctio cōſtat i ſummitate ỽtutis/
in qua bonificās/ꝛ bonificat⁹ diſtincte ꝑmanēt/idē eſſentia ꝛ natura oriť virtus
ex agēte ꝛ patiēte ỽtuoſo/ſicut bonificare ex bonificāte/ꝛ bonificabili:nā de ipſo
bonificante ꝛ bonificato ſumme virtutis procedit ipſa ſumma virtus:que predi
ctā diſtinctionē nō permittit eſſe ſine predicta idēptitate:nec predictā idēptitatē
ſine diſtinctione:ergo cū virt⁹ de qua querit ſit ipſius ſumme ỽtutis ſi'litudo/ ha
bet ꝓcedere ex ipſo boie ỽtuoſo agēte bonū ꝛ patiēte bonū:vt ipſa virtus cōſtare
faciat actionē ꝛ paſſionē boni in eodē boie ỽtuoſo:ꝛ ecōtrario:ſed cū vitiū ſit pe
nitus diſſimilitudo ipſi⁹ ſumme ỽtutis/habet quidem ꝓcedere ex boie vitioſo
agēte/ꝛ patiēte malū per oppoſitū ỽtutis. ¶ Quarto/ſicut magnitudo diſtat a
parnitate cū ỽtute:ꝛ eternitas a patre rōne magnitudīs:ſic rōne ſi'litudinis/quā
bz ỽtus moralis a dignitatib⁹ diuinis/diſtat ipſa ỽt⁹ a vitio rōne magnitudis:

De ſecundo mō probatio nis.

et sicut distat ab ipso vitio ratione magnitudinis: sic etiã distat ab eodẽ ratione perseuerãtie/que est eternitatis similitudo:qz virtutis magnitudo in perseuerãtione bonitatis/potestatis ⁊c.se multiplicat ratione cuius perseuerantie se elongat ab instabilitate/que vitio concordat. ¶Quinto illa volũtas est magna/que cõtinue agit bonũ/diligẽdo virtutẽ:in hac ergo volũtate semp cõsistit virtꝰ:qm̃ in magna volũtate impossibile est inueniri virtutẽ otyosam: ergo ꝓ oppositũ in parua volũtate rõne otyositatis virtutis consistit vitium per oppositũ virtutis. ¶Sexto/ qm̃ vitiũ multiplicat magnitudinẽ pene:⁊ virtꝰ multiplicat magnitudinẽ glorie:eo qz vitiũ destruit esse: et virtꝰ multiplicat illud: iccirco est virtus via glorie:⁊ vitiũ via pene. ¶Septimo virtꝰ est maior in cõcordãtia/ ꝙ in cõtrarietate(vt predictum est) maior em̃ est mutua virtutũ cõcordãtia/ ꝙ cõtrarietas mutua virtutis ⁊ vitij:nã aliqua ipsaꝝ virtutũ non põt habere esse:nisi oẽs cõcordãdo concurrãt ei dẽ: ⁊ sic multiplicatur magnitudo essendi virtutis ratione cõcordãtie oĩm:ad cuius destructionẽ sufficit/ꝙ vitiũ inueniat aliquã illarũ nõ cõcordãtem. ¶Octauo/impossibile est inueniri cõtrarietatẽ inter magnitudinẽ ⁊ virtutẽ:⁊ per cõsequẽs inter paruitatẽ ⁊ vittũ:rõ aũt huius est: qz magnitudo/ virtꝰ/⁊ esse cõcordãt:cũ vnũ sine alio esse nõ possit:vitiũ vo/ parnitas ⁊ non esse. ¶Nono oĩs virtꝰ minor est in principio/ꝙ in fine:⁊ rõ est:qz nõ põt esse in principio absente virtute in fine qui moueat efficiẽtẽ/ac etiã qz solũ in finali est actu/ ⁊ nõ potẽtia/aut habitu. ¶Decimo/ ortigo vitij est priuatio vtutis: nã sicut priuatio est eternitatis dissimilitudo/⁊ vitiũ virtutis:sed virtus ⁊ eternitas concordãt:ergo vitiũ ⁊ eternitas cõtrariantur. ¶Undecimo/substãtialis potestas in humana sapiẽtia est subiectũ/seu principiũ vñ virtus moralis ortꝫ:⁊ virtus possendi cõsistens in virtute sciẽdi est mediũ per qõ ipsa virtꝰ ꝓcedit in actũ:per oppositũ cõtra subiectũ seu principiũ vnde vitium oritur est potestas in insipiẽtia/et malicia:⁊ mediũ per qõ inducit in actũ est actus malꝰ potestatis in actũ insipiẽtie ⁊ malicie:ergo in augmẽto actuũ potestatis ⁊ insipiẽtie crescit vitũ:⁊ in eorũ detrimẽto decrescit. ¶Duodecimo/voluntas humana bonũ appetit cũ virtute potestatis:per oppositũ ergo volũtas humana malũ appetit cum vitio potestatis: manifestũ est ergo ꝑm diuersa tẽpora/ꝙ humana potestas in ipsa humana volũtate est subiectũ ad duo cõtraria:scz ad virtutẽ ⁊ vitiũ:similiter et ipsa bonitas/magnitudo ⁊c.cũ aliud humanorũ principiorum absq; alio esse non possit. ¶Decimotertio/ipsa virtꝰ de qua hic querit/est virtus humane potestatis vna cũ humana bonitate ⁊c.⁊ habet infundi ex distinctione potẽtie/habitꝰ/ et actus ipsiꝰ potestatis/⁊ alioꝝ principiorꝝ. Situs ergo ipsiꝰ virtutis cõsistit in potẽtia/ habitu/⁊ actu potestatis influẽtis ipsam virtutẽ de ipsis:scz de ipsa potẽtia ⁊ habitu in actũ/existẽte posse subiecto ipsi virtuti:in opposito autẽ est situs vitij in humana potestate/bonitate ⁊c.ipsa potestate ⁊c.subiãciẽte se vitio potẽtialiter/ habitudinaliter/⁊ actualiter:vt contra virtutẽ agere possit. ¶Decimoquarto/si potestas virtutis moralis nõ haberet distinguẽdo virtutẽ nõ haberet cã concordãdo/nec ecõtrario/distinguẽdo quidẽ virtutẽ a virtute/vt fidẽ a spe ⁊c.concordãdo etiã virtutẽ vtuti:vt ipsam fidẽ spei ⁊c.⁊ isto'mõ ꝓducẽs aliquã ipsarũ virtutũ in actũ:cõseruat ceteras ei cõnexas in habitu:ꝫ vt ipsa que est i actu influẽtiã

recipiat

recipiat ab eis que ſunt in habitu :immediate enim habitus habet influere in actum. Cum autem poteſtas diſtinguit virtutem a virtute/ponens inter eas cõtrarietatem:ſurgit vitiũ de libera potentia poteſtatis:ꝛ trãſiens per habitum p uenit in actũ derelinquens cetera vitia in habitu :vt ab illis in ſuo actu capiat nutrimentum :et ſic vitium exiſtens communis priuatio contractum eſt ad potentiam /habitum/et actum. ¶ Decimoquinto/cum nullus intellectus virtuti ſue contradicat:et virtutis intellectus ſit exaltare virtutes morales:ſequitur ergo ꝙ illi virtuti principaliter adheret/in qua cetere virtutes recipiunt exaltationem :charitas autẽ eſt huiuſmodi ſuper ceteras virtutes principaliter:ergo adheret eidem intellectus:in augmento enim charitatis creſcunt fides/ſpes/iuſtitia/ ꝛc.et in eius detrimento decreſcunt:eaꝙ priuata/omnes priuant/ſimiliter et in priuatione alicuius earum concurrunt cetere in nõ eſſe:de vitiis autem non eſt ita :nõ enim eſt tanta cõcordãtia inter vitium et vitiũ:quanta eſt inter virtutẽ ꝛ virtutẽ. ¶ Decimoſexto/cũ humana virtꝰ auxilio humane bonitatis ꝛc.intendit p ducere iſtum finem / qui eſt virtus :primo oportet eam in ipſo homine quẽ ipſa cũ aliis principiis ꝓſtituit coeꝛre actionẽ et paſſionẽ :put põt melioꝰ:vt ſcõm ꝙ homo eſt agens ad virtutem:ita ſit patiẽs ad virtutem:qñ fine equalitate nulla virtus eſt finis:quod tamen intelligendũ eſt de equalitate principiorum virtutis :nam ex inequalitate oppoſita predicte qualitati impoſſibile eſt produci virtutem in ratione finis:ſed potius producitur inde vitium exiſtens priuatio illius finis /qui eſt virtus.

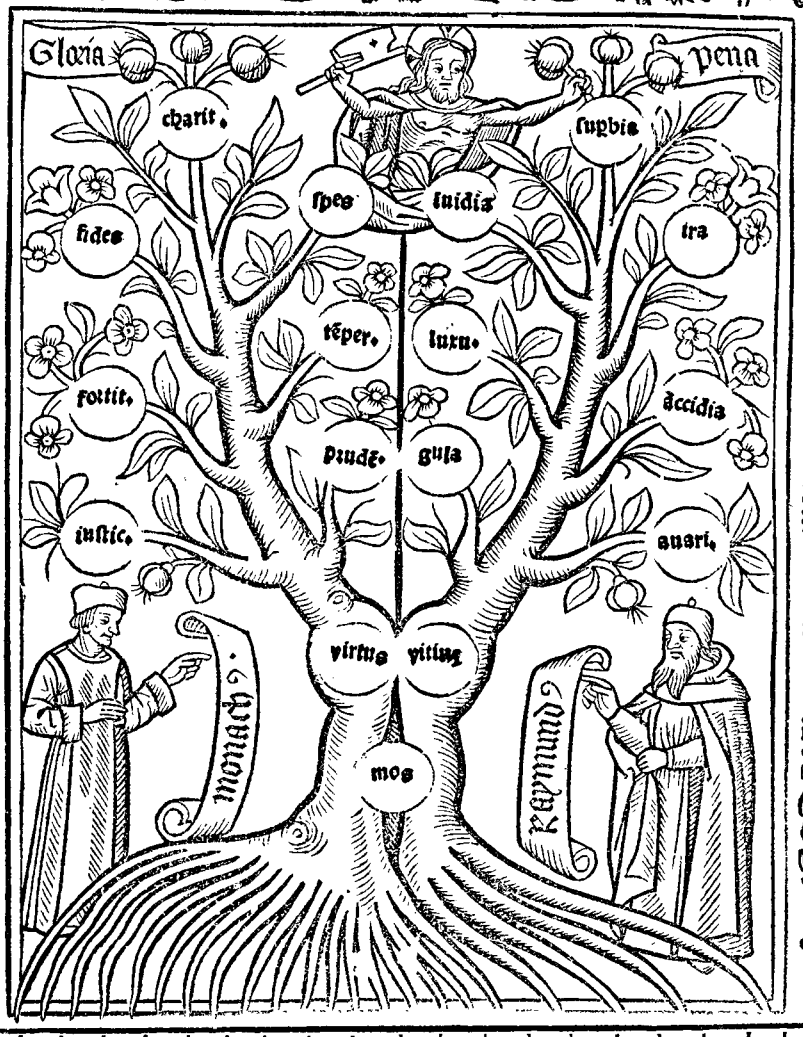
de tertio modo probationis et inueſtigationis ſciẽtie moralis.

¶ Reſupponendo illa que de deo preſupponenda ſunt eſt virtus ſubiectum/per quod deus influit gratiam fidei /ſpei/charitatis/ꝛc.per quas illuminatur memoria ad frequenter recordandum :et voluntas ad multum diligendum:et intellectus ad prudenter inueſtigandum ratione voluntatis /et memorie :vt adhuc gratia fidei :et per cõſequens ſpei: et charitatis ꝛc.ſub fide altius exaltari poſſit eo ꝙ memoria plura ꝛ maiora recolat:ꝛ voluntas feruentius diligat : miniſtrãs intellectui diſcurſino inueſtigandi materiam altiorem :ita ꝙ fit continuus fluxus fidei de voluntate ad intellectum ratione inueſtigantem: vt exaltetur in intelligere :et cũtinuus reflurus intelligẽdi de intellectu ad voluntatem ſuppoſitione confidentem :vt in fide altius exaltetur :memoria exiſtente medium ſubiectum tranſitui huius fluxus et reflurus propter altam vtriuſq; partis recordationem. ¶ Per oppoſitum autem fidei conſurgit diffidẽtia:que diſcredit credita fidei/ratione cuius ſcz diffidẽtie volũtas odit dilecta fidei :et diligit odita fidei :ꝛ vbi fides credit poſſibile/ diffidentia aſſerit ipoſſibile/ vel neceſſarium: vt intellectus nequaq; diſcurrere poſſit peruertente in memoriam in recolendo contraria fidei /et rationis :hoc autem eſt maximum vitium:inducit enim contra ſpẽ ꝛ charitatẽ deſperãtiã/et crudelitatẽ:exiſtẽtes omniũ malorũ fundamẽtum. ¶ Scõs modus eſſendi virtutis moralis inſenſibilis eſt:et iimaginabilis eſt autez intelligibilis tantũ:ſolus ergo modus intelligendi ſuperans modum ſentiendi/et imaginandi illi proportionatus eſt:modus igitur eſſendi virtutis manifeſtus eſt per hec que dicta ſunt de virtute reſpectu ſui:et per oppoſitionẽ

quã habet vitio :et econuerſo /modus autem intelligendi ipſum modum eſſendi virtutis indutus eſt :quia eſt eius habitus pariter et voluntatis / et memorie agentium bonum /magnum ꝛc.et ideo dum intellectus virtuoſus ſuum modum intelligendi applicat ad modum eſſendi virtutis/ induit quidem ſuũ modum intelligendi realem de modo eſſendi virtutis/vnde ſequitur/ ꝙ intellectus vitioſus modum realem eſſendi virtutis de ſuo modo intelligendi vitioſo nõ attingit:ſed potius modum eſſendi vitij :de quo ſuus modus intelligendi indutus eſt :impoſſibilis enim eſt realis proportio inter modum intelligendi vitioſum :et modum eſſendi virtutis.¶Tertius modus/cum autem conſideratur virtus ſecundum duplices terminos /ſic habet eſſe ipſa virtus theologica/moꝛalis : et eſt in prima intentione et ſecunda : in prima quidem cum aliqua virtutum eſt actu :in ſecunda vero cum cetere ſunt habitu :et illa fit actu :et eſt ipa virtus moꝛalis figura :virtus vero ſubſtantialis hominis eſt forma : cuius eſt illa figura:et per contrarietatem conſideramus eam reſpectu vitij:et econuerſo/ quod ſcz vitiũ habet duplicíter eſſe :aut quia oꝛitur immediate a coꝛpoꝛe per conſenſum anime:ſicut gula/ et luxuria:aut quia oꝛitur immediate ab anima: vt ſuperbia /inuidia/ira ꝛc.¶Iterum per tertium modum habet eſſe virtus:ſicut fides /ſpes/et charitas:que ſunt virtutes theologice:quia a deo infundũtur in aiam :Ꝑquas ſunt diffidẽtia/deſperãtia/ꝛ crudelitas/que ſunt peſſima vitia/ et ſi tertius modus in contrarietate accipiatur /manifeſtum eſt:ꝙ vna virtꝰ duobus vitijs concordantibus contrariatur :ſicut fortitudo gule /et luxurie:et vnũ vitium duabus virtutibus concordantibus :vt deſperantia fidei /et ſpei:ꝛ vna virtus duobus vitijs contrariantibus:ſicut temperantia prodigalitati:et parſimonie.Inter virtutes impoſſibilis eſt contrarietas:ſi enim cadat inter virtutes contrarietas:ipſe invitia peruertuntur .Iterum ſi per quintum modum inueſtigandi virtus accipiatur ſecundum concordantiam: ſic ſunt quatuoꝛ virtutes cardinales .ſ.iuſtitia/prudentia/fortitudo/temperantia/in quarũ oppoſito ſunt iniuria /inſipiẽtia/fragilitas/ſeu inconſtantia : et diſtemperãtia :que ſunt principale medium ad gulam/luxuriam /ſuperbiam ꝛc.et deuiatio a fide/ſpe/ꝛ charitate :et ſic habemus iſtum quartũ modum in concordantia et contrarietate :in concordantia quidem de virtutibus theologicis et cardinalibus contra vitia contraria virtutibus theologicis:et contra vitia contraria virtutibus cardinalibꝰ:ita ꝙ hic eſt circulꝰ ſcõm quintũ modũ inueſtigãdi :qꝛ virtutes theologice ꝛcordãtiã habent cũ virtutibꝰ cardinalibus Ꝛriãtibꝰ vitijs cardinalibꝰ :vtꝙ iſtã concordantiam contrarientur vitijs cardinalibus:eo quia per hanc contrarietatẽ cõtrariantur ſuis rectis cõtrarijs ſcilicet vitijs theologicis:et ecõtrario:et ſic de ipſis vitijs theologicis cõtra virtutes theologicas eodem ſmodo :ſimiliter virtutes cardinales concordant virtutibus theologicis:vt per iſtam cõcordantiam contrarientur vitijs theologicis:eo ꝙ per iſtam contrarietatem cõtrarientur ſuis recte contrarijs vitijs cardinalibus /et econtrario : ſimiliter de vitijs cardinalibus aduerſus virtutes moꝛales.¶Quartus/ſicut ipſa virtus ſubſtantialis vndeprocedit virtus moꝛalis eſt generalis /et vna in ſeipſa / conſtituens cum bonitate /magnitudine ꝛc.hominem:et eſt diſtincta / eo quia ipa

contracta ad bonitatem:alia eſt a ſeipſa contracta ad magnitudinem ⁊c.ita ſi militer ipſa virtus moralis procedens ab ipſa virtute ſubſtantiali vna eſt in ſe ipſa :ſed contracta ad diuerſas proprietates ſecundum illas eſt diſtincta :nam ipſa virtus contracta ad iuſticiam alia eſt a ſeipſa contracta ad prudentiam: et alia a ſeipſa contracta ad fortitudinẽ ⁊c.hoc etiam ſimiliter ſequitur de vitio quoniam vitium cum de ſeipſo ſit pura priuatio/ſeu purum non eſſe/vnum eſt in ſeipſo:ſed cum ſe contrahit ad fidez/exiſtit ipſius fidei priuatio :et dicitur diffidentia :tunc eſt aliud a ſeipſo contracto ad caſtitatem:quia tunc dicitur luxuria ipſo priuante caſtitatem :vnde patet quoniaz ſicut virtus moralis exiſtit vna in ſeipſa veniens in eſſe diſtinctũ ſpecificando ſe ſecundum diuerſas proprietates :ita ſimiliter vitium quod eſt ipſius virtutis pura priuatio venit in eſſe diſtinctum ſpecificando ſe ſecundum illas proprietates :ad quas priuando ſe cõtrahit. ¶Quintus.Cum ita eſt/q̃ ratio realitatis obiecti a ratione intellectus diſſentit :tũc eſt virtus implicare cõtradictionem ſecundi modi cõtradictionis: quia licet intellectus tranſcendenter ſupra hanc contradictionem rationem rei ſit attinctiuus :oritur tamẽ ei fides:quia totaliter ſine contradictione rationis ſue attingere non poteſt:per quam fidem voluntas diligit id quod intellectus attingere non poteſt :et iuſticia etiam habet eſſe ibidem:iuſtum etenim eſt intellectũ magis ſtare iudicio rationis rei obiecte /q̃ rationis intellectus obiectantis :cũ plus ſit veritatis in re obiecti/q̃ rationis intellectus obiectantis:ad hoc etiam concurrit prudentia:nam inde acquiritur habitus ſcientificus trãſeundo ſup rationem propriam ad rationem obiecti :et ibi ſimiliter vtitur intellectus fortitudine ſuper debilitatẽ rationis/ſub ratione fortitudinis veritatis rei: et habet in ſe temperãtiam/ cedendo magis illi parti/cui magis eſt cedendum:⁊ cedendo minus illi parti cui minus eſt cedendum:et ſicut virtus eſt implicare contradictionem rationis(vt dictũ eſt)ita ſimiliter eſt vitium implicare contradictionẽ rei /negãdo cõditionẽ rõnis ipſius intellect⁹:quoniam ſi intellectus negat/tunc vt nõ fit intellectus cõtradictio incurrit neceſſario realẽ cõtradictionem/que eſt vera cõtradictio exiſtens impoſſibilis:vt patet in libero arbitrio / et predeſtinatione :quoniam ſi ambo non ſtarent ſimul ratione cõtradictionis intellectus/ oporteret q̃ ſapientia dei eſſet ignoratia /ſciendo et neſciendo :et iuſticia dei iniuria retribuendo et nõ retribuendo:et hoc eſt magnuz vitiũ:qõ eſt cõtra fidem/ ſpẽ/⁊charitatẽ ⁊c. ¶Sext⁹/duoꝝ ꝺictoꝝ ꝓterite ꝟtingẽtie ĩcludũt in ꝓſenti ſub diſiũctione neceſſitatẽ:vt hõ eſt neceſſario virtuoſus:vel vitioſus/atq; duoꝝ ꝺictoꝝ ꝓntes poſſibilitates ſeu ꝟtingentie ſub diſiũctiõe alicui⁹ eoꝝ neceſſitatẽ indicãt affuturã:vt aliqd futurũ eſſe virtuoſum/vel vitioſum:⁊ ſic in oĩb⁹ ꝓcedẽs libertas ad virtutẽ ⁊ vitiũ ſup ꝟtingẽtiã fundata/ꝟſequẽtẽ neceſſitatẽ ꝓ deſtinationis/vel preſciẽtie neceſſario in ſe icludit :⁊ ecõuerſo ꝓdeſtinatio aut ꝓ ſcia ſup neceſſitatẽ fundata ꝟtigẽtiã libertatis añ ſe demõſtrat:aliter eẽt ipoſſibilis ipa vt⁹ moralis:qm̃ ſi ipa virt⁹ neceſſitate veniret coacta de principio p̃ medium vſq; ad finẽ:ipa qdẽ carẽs merito nõ eẽt i ipo fine vt⁹:nec p ꝟñs i ꝑncipio/⁊ medio:⁊ quãtũ ad ħ ꝟtigẽtia ⁊ neceſſitas ſunt ſuſtãtialr ꝓpt vtutẽ:⁊p accidẽs vitiũ ſubſequũt.Septim⁹/ſicut vt⁹ ⁊vitiũ bñt eẽ ſubſtãtialr i boie:vt⁹ qdẽ gñando

vitium vero corrumpendo/ita ſimilitudinarie habent eſſe virtus et vitium moraliter in eodem:nam ſicut propter vitium ſubſtantiale corrumpitur corpus humanum/priuando virtutem ſubſtantialem hominis ipſa ceſſante ab operationibus ſuis:ita propter vitium morale corrumpitur gratia anime humane/priuando virtutem ipſa virtute morali ceſſante ab operationibus:ita p demõſtrationẽ ſimilitudinariã virt⁹ ⁊ vitiũ demoſtrant:ſimiliter habẽt demõſtrari peqparantiã in ⁊tradictiõe:vt exiſtente boĩe in virtute non eſt in vitio;⁊ non exiſtente ipſo in vitio eſt in virtute/vel exiſtente homine in vitio non eſt in virtute:⁊ non exiſtente eo ĩ virtute eſt in vitio:quia ad poſitionem alterius iſtorum priuat neceſſario reliquum:⁊ ad priuationem alterius ipſorum ponitur neceſſario reliquum.Iterum per equiparantiam in concordãtia ſimiliter demoſtratur:quia poſita aliqua ipſorum virtutum actu habent eſſe neceſſario alie in habitu:hoc idem eſt ſimiliter de vitijs:⁊ propter quid etiam ſit in eis demõſtratio:vt ꝓpter virtutẽ exiſtentem actu ⁊habitu oportet eſſe vitium in potentia:⁊ per quia:vt qz vitium eſt in potentia ſine actu eſt virtus:vitium quidem in potentia non eſt vitium/quamuis ſit medium ad vitium:aut etiam in contrario propter vitium exiſtens habitu eſt virtus ĩ potentia ſiue habitu:aut quia virtus eſt in potentia ſine habitu eſt vitium:virtus enim in potentia ſine habitu non eſt virtus:q̃uis ſit medium ad virtutem.¶Octauo cum attingitur ꝙ deus mouet animam humanam gratia libertatis ad poſſe peccare ſine culpa ipſius dei:⁊ ꝙ peccatum ratione ſui nihil exiſtens poteſt inficere animam:⁊ ꝙ virtus ſit duorum extremorum medium/ſcz duorum vitiorum:ita ꝙ nihil ſapit naturam eorum/eo ꝙ homo vitioſus totus per ſe:⁊ totus per deum poteſt ſurgere de peccato:ita ꝙ non ſine deo/nec ſine ſeipſo:manifeſta quidem doctrina ⁊ via attingendi ſolutionẽ queſtionum/et etiam argumentorum/que ad puncta tranſcendentia in materia morali vertuntur.¶Nono/diuina virtus tanta plenitudine bonitatis ⁊c. agit in effectu ſuo:ꝙ aliquid in eo nõ permittit eſſe vacuũ:⁊ aliquid eſſe nihil:⁊ ideo in ea fluit in eſſe maioritas finis virtutum moralium:et inde per accidens maioritas finis vitiorum:cum vitia ſint propter virtutes:⁊ non econtrario: quoniaz ſi virtutes morales non eſſent in perfecta magnitudine finis:eſſent q dẽ in minoritate finis:vñ de neceſſitate ſequeret/ꝙ realiter aliqd eſſet nihil:⁊ecõtrario/qz ex quo hmõi maioritas finis:eẽt nõ eſſe:⁊ hoc qdẽ nõ eẽ eẽt maioritas finis:cũ maioritas finis nõ poſſit eſſe niſi maioritas finis:⁊ iterũ cũ diuina virtus ĩfluet plenitudinẽ virtutis ĩ effectũ ſuũ:ſeqret ꝙ minoritas finis eſſet maioritas:quare ad ĩpoſſibilitatẽ predictarũ conditionũ oportet virtutes/⁊ per conſequẽs vitia eſſe in tãta magnitudine finis/ꝙ ſint ĩ perfecto fine:⁊ ſic ſunt in maioritate finis:ad neceſſitatem igitur huius maioritatis predicte finis multa et ardua ſtant implicita:nam ad neceſſariam eius poſitionem ſtat neceſſario mũdum non eſſe eternum/ſed exta neceſſitatem inceptum:⁊ intellectum nullum eſſe vnum omnibus intellectibus:ſed penitus eſſe intellectus diuerſos:et aliam eſſe vitam preter iſtam:et ſic de alijs/que omnia ſupradicta maioritate finis explicari poſſunt.

Gloria
pena
charit.
fides
spes
inuidia
superbia
ira
tẽper.
luxu.
fortit.
accidia
prude.
gula
iustic.
auari.
virtus
vitiu
mos
monach.
raymund

De virtutib⁹ in speciali.

Istis generalibus que in philosophia morali considerantur: nunc ad specialissima descendamus. dictum est quod omnes virtutes morales /ac etiam peccata eis opposita a voluntate habent esse virtutes effectiue: vitia vero defectiue: et causantur in primis virtutes dispositiue ab actibus elicitis a voluntate/prout sunt conformes rationi recte: peccata vero per oppositum: et sunt (vt iam predictum est) nouem virtutes: et totidem peccata capitalia. virtus ex secundo ethicorum est habitus /qui habentem perficit et opus eius reddit bonum/et talem habitum acquisitum homo ex puris naturalibus vtendo voluntate absq; aliqua speciali gratia dei acquirere potest: et hoc mõ virtutes morales dici possunt naturales /prout distinguuntur contra virtutes supernaturales: et non dicuntur naturales: ex eo/quia insunt nobis a natura: quia tunc omnes homines essent virtuosi: sed dicuntur naturales: q; homo naturaliter (vt predictum est) regulando suam voluntatem eas adipisci potest: et est differentia inter eas / que causantur ab obiectis: vt patet per diffinitionem cuiuslibet: et vna queq; cum sua diffinitione discurribilis est per principia et regulas/ad hoc vt de ipsa maior possit haberi noticia: que quidem deductio explicita est in arte magna: tamen gratia exempli de iusticia que prima virtus cardinalis est secundus modum tractandi datur primo practica: ipsa in primis est reducibilis/seu applicabilis ad virtutem/et equalitatem: nam particulare applicabile est ad suum vniuersale: pro maiori tamen eius euidẽtia est notandum/q; triplex est iusticia: videlicet diuina/naturalis/et humana: diuina est ipsemet deus. vnde psalmista. iustus est dominus: et iusticiam dilexit. naturalis est illa/ qua natura regulatur ad debite agendum: et semper facit id quod melius est. vnde Aristoteles. viij. phyticorum. nihil inordinatum est eorum que a natura et secundum naturam sunt: nec a fortiori que a diuina virtute: vñ Augustinus de libero arbitrio. Porro ipsa lex q̃ tuendi populi causa data est/ nullius libidinis argui potest: eterne legis notionem que impressa nobis est/quantũ valeo verbis explicare/ea est: qua iustum est: vt omnia sint ordinatissima/a q̃ oẽs leges regulari debent. iusticia humana est id quo quis declinat a malo /et facit bonum: cuius actus est reddere vnicuiq; qõ suum est: et sic dicitur iusticia quasi iuris stantia: cuius partes sunt ea que concurrunt ad perfectum actum iusticie: et sic deducendo eam per principia et regulas: illa que dici possunt de iusticia attingit artista huius artis: et primo deducitur per principia hoc modo. iusticia est bona bonitate moris/elicita a volũtate /prout est conformis rõi recte: cuius causa est bonitas substantialis. iurta illud Ciceronis primo Officiorum. homo habet quosdam igniculos a natura /quibus monetur ad virtutes: et illa sunt principia naturalia: nam bonitas est ratio boni: vt agat bonum ideo iustum est/q; bonus agat bonum: a sic oritur a ratione bonitatis: et iusticia oritur oriente suo actu: et magnitudo est dispositio magne iusticie bonitatis: vt agat iustus magnum /bonum: et duratio vt faciat ipsum durare: et potestas vt possit existere: et agere bonum/magnum/iustum/durans/potens/ꝛc.

et per ſapientiam ſiue intellectum eſt intelligibilis:et eſt virtus /ad quam eſt applicabilis tanꝯ ad proprium genus :et ſic virtus oritur ex bonitate/ magnitudine ꝛc.ſic et iuſticia humana ex ſimilitudinibus eorum:et iſtud eſt regula generalis ad omnia iura poſitiua.iuſticia eſt vera :quoniam eſt adequatio rei iuſte ad intellectum :et eſt glorioſa :inquantum bonitas/magnitudo habent quietem in ipſa:et homo ſua operatione iuſta gaudet/iuxta illud Ariſtotelis primo Ethicoꝝ.neqꝫ iuſtus aliquis diceretur non gaudente operatione iuſta. ¶ Itē ipſa eſt differens quo ad pondus et proportionem :et eſt concordans /inquantum plura concordat in vnum iudiciū:iuſtitia eſt contrarians/ inquantum contrariatur iniurie/que priuatiua eſt de ſe:iuſticia vero poſitiua /iuſtitia eſt principium / quo iuſtus producit ſuum iudicium : et eſt medium etiam quo et finis bonitatis/magnitudinis /moris ꝛc.et eſt maioritas conſideranda in ea reſpectiue: et eam recipit ſobiectiue ab obiecto : ſubiectiue vero a ſubiecto in quo eſt.Suo modo dicendum eſt de equalitate/ et minoritate : quoniam relatiue ſe habent :eſt etiam diſcurribilis per regulas:ſed quia eius diſcurſus et aliarū virtutū eſt in arte magna explicitus /ſolū motiua in hoc opere damus : eſt tñ notādū qꝫ virtutes ſunt circa paſſiones/ et opationes per ſe, primo/vel non primo. temperantia eſt primo circa medium rationis in delectationibus. fortitudo circa medium timoris/ et audacie . Iuſticia circa medium in operationibus que ſunt ad alterum :et eſt duplex ſecundum Ariſtotelem .v. Ethicorum/videlicet commutatiua :et talis non eſt in deo : et diſtributiua / qua diſtribuuntur bona ſecundum merita :et talis eſt in deo .vnde Dionyſius de diuinis nominibus.oportet in hoc videre veram eſſe dei iuſticiam :quia omnibus tribuit propria ſecundum vniuſcuiuſqꝫ exiſtentium dignitatem. ſecundo temperantia et fortitudo ſunt circa obiectū paſſionum/quas moderant:et iuſticia eſt circa paſſiones:inquantum inuat fortitudinē:ꝛ etiā temperantia et fortitudo ſunt circa operationes ad alterum :per accidens, et non per ſe.de iuſticia Salomon/ꝛ homine iuſto hec inquit .non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit:et iuſtus quaſi leo confidens abſqꝫ terrore erit :et ſic non habet timorem/ qui vnam virtutem cum alia cōcordat :referendo omnes ad virtutem dei .vñ Bernardus.qd vobis cū virtutibus /qui dei virtutes Chriſti ignoratis ? vbinā queſo vera prudentia /niſi in chriſti doctrina ? vbi vera iuſticia / niſi de Chriſti miſericordia? vbi vera temperantia /niſi in chriſti vita ? vbi vera fortitudo /niſi in chriſti paſſione? ſoli igiꝫ qui eiꝰ doctrina imbuti ſunt /prudentes dicēdi ſunt: ſoli iuſti qui de eius miſericordia veniam peccatorum conſecuti ſunt : ſoli temperantes/ qui eius vitam imitari ſtudent/ſoli fortes/ qui eius ſapientie/patientie documenta fortiter in aduerſis tenent.Hieronymus .tunc vere et honeſte putenꝫ eſſe virtutes : cum ad deum referuntur : nec propter aliud expetuntur :tunc etiam quando propter aliud inflate / atqꝫ ſuperbe ſunt : et ideo non virtutes / ſed vitia iudicanda ſunt/quecūqꝫeñ ſaluator noſter fecit:ad noſtram doctrinā oīa opera tus eſt: ideo nos veſtigia eiꝰ ſequi debemus : nā ille dicit vere virtutes tenere/ qui veſtigia Chriſti ſequit : et in eo manere / qui ſicut ille ambulabit :ipſe am-

bulare enitiť/qđ est nō ambire terrena/nō caduca lucra sectari/fugere honores/oēm contemptum mundi pro celesti gloria amplecti: libenter cunctis prodesse: iniurias nulli inferre:et sibi illatas patienter sufferre: sed conditoris gloriam semper querere:ꝛ quos secum valet ad superna erigere:hec et hmōi gerere est vestigia Christi sequi.hec Beda super illo.exemplum enim dedi vobis: vt ita faciatis/ꝛc.Item Augustinus. summum bonum appetere est bene viuere: vt nihil sit aliud/q̄ toto corde/tota anima/tota mente deum diligere: a quo existit/vt incorruptus in eo amor/atq̄ integer custodiatur:qđ est temperantie:et nullis frangatur incommodis/quod est fortitudinis:nulli alij seruiat:quod est iustitie:vigilet in discernendis rebus:ne fallacia paulatim doluſq̄ subrepat: quod est prudentie.hec est hominis vna perfectio/qua sola impetrat:vt veritate/sincritateq̄ perfruatur.Idem in libro de moribus ecclesie.deus summum bonū est: cui adherere certe non valemus/nisi delectione/amore/ꝛ charitate: vt temperātia sit amor integrū se prebēs ei qđ amať.fortitudo amor facile tolerās oia ꝓpter qđ amať. Justitia amor soli amato seruiēs.prudētia amor ea qb⁹ adiuuať ab eis a quibus impeditur sagaciter seligens:nam diligentib⁹ deum omnia procedunt in bonum:et sic patet qnomodo virtutes sunt cōcatbenate ratione finis potest tamen vnaquęq̄ in sua differentia mediante sua diffinitione intelligi:est enim iustitia habitus/quo iustus agit iusta opera:vt seruiens deo animus recte ꝛ iuste corpori imperet:vbi deo homo non seruit:quid in eo putandum est ese iusticie:sic et prudentia est habitus/quo prudens prenidet bona ꝛ mala que possunt euenire.vnde Gregorius.vt interior oculus vere simplex sit/duo illi arbitror esse necessaria/charitatē in intentione/ꝛ veritatem in electione: quomodo veniq̄ simplex erit oculus/cum ignorantia veritatis eius qui bonum diligit/et malum nescius agit:huius bonus est quidem oculus: quia pius/ non tamen simplex:quia cecus:et est qui bonum libenter agit:prudenter intelligit:illius vero oculum non immerito simplicem dixerim:vt pote cui, neutrum bonum desit nec zelus scilicet bonus/nec sciētia:is vero oculus neq̄ est/qui peruersus pariter et totus bonum agit:et malum credit.Ambrosius de officijs.scriptum est enim ex verbis tuis condemnaberis:nam homo sapiens tacebit vsq̄ in tempus: vnde Dauid dixit.custodiam vias meas/vt non delinquam in lingua.illi prudentiores sunt semper habiti/ qui multorum hominum conuersationibus probātur eruditi.Fortitudo est habitus/per quem humana voluntas existit fortis ad lucrandum virtutes:destruendo vitia et peccata:nam (teste Aristotele) difficile est secundum virtutes operari:et licet diuersi sint fortitudinis modi/ quos Aristoteles in suis ethicis ponit:sufficit tamen nobis eam in genere declarare cuius actus est in licitis/et honestis/et maxime propter deum mortem non timere.Temperantia est habitus/per quem homo temperate comedit/et bibit: potest tamen ampliari ad castitatem/pudicitiam bonoris/et scientie cupiditatem:ꝛ generaliter ad omnes mediocritates voluptatis/ꝛ tristitie.et hec de virtutibus cardinalibus.¶Restat nunc de virtutibus theologicis videre/et primo de fide:est enim fides habitus/quem donat deus homini/vt credat/aut intelli-

De virtutib⁹ theologicis.

gat supra vires suas: q̄ quidem habitus est intellectus humani/quo eleuatur supra vires suas/videlicet ad intelligendum deum/et omnes articulos fidei: ꝛ talis habitus creatus est a deo effectiue: disp̄positiue tamen habet esse a voluntate humana/inquantum se disponit de vna credulitate in aliam/quousq̄ deus infundit talem habitum fidei/mediante quo intellectus (vt dictum est) attingit obiectum supernaturale: et sic ostendit voluntati quid eligendum/et diligendum sit: nam secundum Augustinum/nihil volitum nisi precognitum. ꝛ ipsa fides diffinitur ab Apostolo sic. fides est substantia rerum sperandarum argumentum non apparentium (id est secundum Damascenum) est argumentum eorum que non videntur/licet intelligantur: nam deum nemo vidit vnquam: mediante tamen fide potest homo ipsum deum intelligere: vt patet in tractatu de introductione artis. Unde est notandum/q̄ duplex est fides siue credulitas precedens actum intellectus/et sequens ipsum. primo modo est certa noticia eorum que fidei sunt/cum quadam tamen obscuritate: et de tali dicitur/q̄ fides est credere quod non vides oculo corporali/nec intellectuali. ¶ Secundo autē modo est clara et infallibilis noticia omnium articulorum. vnde Augustinus in libro de vtilitate fidei/sic inquit/non omnis homo qui credit/intelligit: sed bene omnis qui intelligit credit. ¶ Spes est habitus/quem deus donat homini: vt speret ab eo donum/iuuamen/ꝛ indulgentiam recipere/et sic est infallibilis: si homo tali habitu vtatur ad bonum: ꝛ non sit in eo difformatus propter peccatum: nam si quis existens in peccato sperat a deo obtinere aliquid/quod non fit licitum: spes talis inordinata et male conditionata est fallibilis/et nō aliter et si dicis/q̄ pluries accidit/q̄ homo in deo confidit/q̄ iuuet eum ad faciendum aliquod bonum ad bonorem suum/aut est in periculo mortis: sicut miles in bello/aut nauta in mari: ꝛī deo cōfidūt: ꝛ eor cōfidētia finē nō sortit: ꝛ moriunt et ideo spes est fallibilis. Ad hoc respondet doctor noster in sententijs dicens/q̄ si homo nesciat clauū cū bono malleo facere: malleꝰ nō ōficit: ꝛ ille ōficit/q̄ de illo bene agere nescit. a simili spes a deo data est perfectum instrumentum: cum deus quicquid dat/perfecte dat: et sic non deficit spes: sed ille qui male vtitur ipsa/difformans ipsam per accidens/quando est in peccato: et cum ipsa credit bene agere: et quando dicit/q̄ spes illi deficit: quia vult facere aliquod bonum propter deū/ꝛ non perficit: et sic de periculo mortis/male dicis: quia spes non deficit/sed perficit: cum deus in tanto recipit illud bonum propter intentionem hominis: sicut propter perfectionem illius boni: et forte deus mutat illum ad perficiendum aliud bonum ratione meriti/ꝛ spei: et si miles/aut nauta moriatur sperans in adiutorio dei: deus propter spem quam habuit mortuus ei gloriam dat: ergo predicta ratio non procedit/neq̄ concludit: sed confitendum/sperandumq̄ semper est in deo. ¶ Charitas est habitus/cum quo voluntas supra vires suas deum super omnia diligit: ꝛ proximum sicut seipsum: de ipsa charitate multa dici possunt. vnde sanctus Joannes sic inquit. quoniam hoc mandatum habemꝰ a deo: vt qui diligit deum/diligat et fratrem suū: qui habet charitatem/totam legem implet: plenitudo enim legis est charitas: nihil charitate ex

celle ntius/precioſius/neq; in celo ſurſum/neq; in terra deorſum. charitas eſt bo norum omnium cauſa. per charitatem bona nobis omnia manifesta ſunt: per eam infernus captiuatus eſt. Adam reuocatus ad gratiam. per charitatem pa radiſus reſeratur: celorumq; regnum repromittitur: hec piſcatores theologos fecit: hec montes/ꝛ ſpeluncas pſalmorum vocibus replet: iſta corroborauit mar tyres: neq; viros tantum/ſed et mulieres/ꝛ pueros: per hanc ſancti omnes an guſtam et artam vitam tenuerunt. De patientia/eſt enim patientia virtus/ qua homo mouet voluntatem ad eligendu3 paſſiones ſuper viribus ſuis: qm̃ patientia eſt habitus voluntatis: iō volūtas hoīs cū bonitate ſue patiētie vicit ſuā malicia: ꝛ cū magnitudine vincit ira: ꝛ cū duratione durat cōtra ipatientia: et cū ptāte charitatis/et humilitatis oīa vicit: et ſic cū charitate eſt de gñe humi litatis: ꝛ ſic vī emanare ab ipa caritate: ſuo mō dicēdū eſt de pietate: nā ipſa eſt virt⁹/cū qua volūtas mouet ſe ad habēdū dolorē de languorib⁹ proximi ſui: ꝛ ſic videtur/q; charitas ſit habitus eius: licet charitas ratione ſummi obiecti ſit prius: pietas autem ratione obiecti inferioris eſt poſterius. De his duabus vl timis virtutibus plura alibi ſcripta ſunt: et primo de patientia Gregorius ſic inquit. miles dei aduerſitatis bello deprehenſus ſcutū patientie debet ante ferre ne pereat: et ad predicandum prōptus amoris inferre iacula: vt vincat: cuius ar mature ſummam Paulus breuiter inſinuat/dicens. charitas patiens eſt: beni gna eſt: cum vero vnum ex vtroq; defuerit/Charitas non eſt. ¶ Item qui patiē tiam ſeruare contemnit: ſocialem vitam citius per impatientiam deſerit: ꝛ qua ſi membrum ſeparatur a corpore. de pietate dicit. verba iuſtorum ex radice ve niunt humilitatis: vt fructum valeant ferre pietatis: ꝛ quicquid ſalubre potue rint/non tumendo/ſed patiendo ſubminiſtrant. Ex his patet/quomodo pa tiētia et pietas ſint a charitate: nā ipſa charitas dicit quaſi charavnitas: qr̃vnit animam deo: ꝛ omnes alie virtutes vniuntur cum ipſa: vt inferius deducetur: nam abſq; tali coadiuuamine ex puris naturalibus homo nō poſſet ſupremū gradum amatiuitatis attingere: nec deus vellet ab homine intime amari: quod minime dicendum eſt: eſt tamen verū3/q; in homine requiritur prouia diſpoſitio: ad hoc/vt deus tribuat ſibi talem habitum: nam actus actuorum (vt ab Ariſto tele) ſunt in patiente bene diſpoſito. et ſic homo ſe diſponit de vna amatiuita te in aliam: quouſq; deus infundat habitum charitatis in voluntate hominis: nam aliter non eſſet actiua in attinctione ſupremi obiecti: ſed mere paſſiua: nec per conſequens mereri poſſet: eſt ergo neceſſaria talis prouia diſpoſitio in volun tate hominis: et quanto magis ſe diſponit/tanto altius aſcendit: et maiorem actū adheſionis habet/ſiue conatum: et per conſequens maius meritum conſe quitur ex tali conatu: quia maiores ſimilitudines amabilitatis dei charitate characteriſante anima in ſe recipit: ꝛ ſic charitas menſura meriti dicitur: non quod ipſa augmentum augmentatione humanorum actuum in ſe recipiat: ſed quia maiores characteres in anima imprimit/quos de potentia anime in actū ꝺducit: ꝛ ad hoc plurib⁹ iuuat/ꝛi p̃mis itellectu/oſtēdēdo volūtati qd amare de bet: ꝛ nihil eſt quod a tali dilectione eā arripere (ipſa nolente) poſſit: coadiuuat

etiam ſpes charitatem: nam quanto homo maiorem habet ſpem in deo: tanto cauſat maiorem charitatem. Iuſticia etiam diſponit charitatem / diſponendo obiecta: quoniam iuſtum eſt / ꝙ homo deum (a quo habet eſſe / et bene eſſe) diligat / et proximum ſuum: ac etiam ſeipſum. Prudentia etiam diſponit / et coadiuuat charitatem: quoniam magna prudentia eſt amare deum / et proximum ſuum: et magna ſtultitia eſt deum non amare. Fortitudo eſt virtus / cum qua charitas ſe fortificat contra crudelitatem: et inimicitiam / quibus contrariatur: ⁊ victoriam conſequitur ratione fortitudinis: coadiuuatur etiam temperantia quoniã in gula charitas eſſe non poteſt: oportet ergo quod temperantia ſit / vt charitas eſſe queat. Ex his omnibus fit vnus habitus / qui charitas dicitur: nam a nobiliori capit denominationem. Et ſi dicas / ꝙ ex pluribus habitib⁹ ac quiſitis et ſupernaturalibus fieri non poteſt vnus habitus: verum eſt vnitate eſſentiali: ſed non vnitate conuenientie / inquantum verſantur ſimul circa idem obiectiue: et conueniunt in hoc qõ eſt amare deum / et proximum: vt exemplificari poteſt de olea inſerta in oleaſtro: que vnã faciunt / ſiue conſtituunt arborem / naturis tamen remanentibus diſtinctis: ⁊ vnum fructum producunt / et quanto oleaſter plures habet radices / quibus plura alimenta / et pinguiora recipit: tanto olea maiores et pulchriores fructus reddit: et ſic fructus bonitatem alimenti menſurant / ac indicant. Et ſi dicas vlterius / quod menſura ſecundum Ariſtotelem decimo Methaphyſices cum ſuo menſurato debet eſſe homo genea / dicitur / quod hoc verum habet in mathematicis: non tamen in moralibus: nam (vt dicitur inferius) lex humana a naturali ſumit normam: et per conſequens a diuina: et ſic merita hominum menſurari debent ſecundum quod magis / aut minus accedunt ad charitatem ſupremam / que eſt ſpiritus ſanctus: et voco ſupremam charitatem in proposito ſpiritum ſanctum obiectiue: ſubiectiue vero habitum conſtitutum ex omnibus habitibus acquiſitis / et ſupernaturalibus: cuius actus repugnat omni peccato intenſiue et extenſiue / ⁊ tꝫ per illã thopicaꝫ. ſicut propoſitum in proposito: ita oppoſitum in oppoſito: et hec virtus ſolum et ſimpliciter debet dici heroica per excellentiam. ⁊ hec de virtutibus ſufficiant.

De peccatis.

Peccata cauſantur a voluntate a pluribus actibus elicitis ab ea / in ꝙtum diſformes ſunt rationi recte. Diffinit peccatũ ab Auguſtino in de ciuitate dei / ſic. peccatum eſt abſentia boni / quod debet ineſſe: vel ſecundum Ambroſium / eſt preuaricatio legis diuine / et celeſtium inobedientia preceptorum: et eſt dupler: originale videlicet et actuale: originale fuit actuale in primo parente: et in nobis dicitur originale / ſeu naturale / ex eo: quia ab ipſo primo parente originem trahimus: in quem omnes originaliter peccarunt: de quo iam in ſuperioribus actum eſt / et determinatum: actuale autem eſt dupler: videlicet / mortale / et veniale. mortale eſt illud quod directe venit contra preceptum / aut contra aliquam eius dignitatem: contra preceptũ peccauerunt primi parentes / in ꝙtum comederunt de fructu vetito: quoniã maluerũt adherere dicto diaboli / ꝙ̃ preceptũ dei ſeruare: ꝫ dignitatẽ / vt patꝫ in lucifero / qui peccauit cõtra dignitatẽ dei: ex eo / qꝫ voluit eã

lis esse deo: nam omnis actus creature rationalis/qui est cum libertate est virtuosus/vel vitiosus: sed per actum virtuosum non potuit lucifer deuiari a fine inuito sibi a deo: quia tunc virtus esset causa deuiationis/et mali: ergo habuit voluntatem depranatam/gratia cuius cecidit in infernum cum suis sequacib⁹: nec est dicendum/q̄ in primo instanti post eius creationem non intellexerit deū: quoniam tunc deus fecisset ei iniuriam/si absq; demeritis ipsum damnasset: ideo quia rationalis creatura erat: potuit intelligere/quod si peccaret: iuste puniretur: sed quia iudicia dei abyssus multa/inuestigabiles vie domini: nequit intelligere/an deus faceret id qō iuste facere posset. hec Anselmus. et sic veram habuit de deo notitiā sufficientem/ad hoc vt illud esse peccatum cognoscceret: nec ex eo quia in illo priori intellexit deum/fuit beatus: cum ad verā beatitudinem non modo requiratur actus intellectus: sed etiam voluntatis: nam deus non magis intelligibilis est/q̄ amabilis: cum in deo non sit maioritas/nec minoritas: sed summa equalitas: tamen quia lucifer non habuit actū adhesionis/sed ipsum depranatum: ob hanc causam peccauit: gratia cuius a priuatione in habitum non est regressus duplici de causa: prima/quia omne simpler aut se conuertit ad bonum simpliciter/aut ad malum. secunda/quia ipse lucifer cum suis sequacibus peccauit nullo instigante: ideo debuit surgere nullo iuuante: quod fuit impossibile. ¶Peccatum mortale diuiditur in nouem peccata capitalia: vt patet in alphabeto predicto: et differentiam/et maioritatem ab obiectis recipiunt: vt patet de mendacio/quod directe venit contra deum qui est ipsa veritas: gula vero non/et sic maius peccatum erit mendacium/q̄ gula: et isto modo examinantur peccata artificialiter in figura iuris inferius posita: vt cuilibet peccato correspondeat equalis pena: et sic peccatum quanto magis discedit a rectitudine/tanto dicitur maius: vt patet de linea: que quanto descedit a rectitudine/tanto efficitur curuior: ac etiam illud peccatum dicitur maius intensiue: quod plus habet de ratione voluntarij: et hoc subiectiue: obiectiue tamen (vt dictum est) illud quod maius obiectum offendit/videlicet deum/et papam/plus q̄ alium principem: et sic gradatim ascendendo per trian gulum croceum/et extensiue/quando est contra plura bona/quorum priuatio tale peccatum est: et licet ipsum peccatum nihil positiue sit: quia non habet autorem efficientem: sed deficientem per Augustinum contra Julianum: est tamen occasio pene/inquantum creatura/que creata est ad intelligendum/et diligendum deum/effugit talem finem: et conatur retrocedere ad id quod prius fuerat videlicet ab esse ad nihil: quod sibi est impossibile ratione esse/quod est a deo: et ratione finis: quia creata est propter deum: et si posset regredi in nihilum/non posset puniri in infinitum: quod esset contra iusticiam/dominationem/et potestatem diuinam: postq̄ enim peccatum eius infinitum est: quia tantum quantus ille videlicet deus est in quē peccauit: iccirco ei pena infinita debetur: quam minime pati posset: si in preteritum transiret: et sic est sibi impossibile in priuationem simpliciter deuenire: sed euacuato fine occasione peccati occasionat se ad penam/contradicendo intentioni finali gratia cuius creata est: nam sicut

febricitans ꝓpter inordinatū comedere/ aut bibere deuiat⁹ est a fine caliditatis naturalis subiecti:ꝛ occasionat se/ vt agat cōtra seipsum in macerādo/ desiccando cōtra ꝓpriū subiectū:ita ꝙ creatura rationalis ꝑ sua scelera occasionat se ad penas eternales:peccatū vero veniale est illud /qđ est contra modū rationis vt est sermo vacuus/risus inanis/ꝛ sic de similibus:ꝛ dicit veniale: qz pluribus modis quis pōt illi⁹ cōseq veniā:vt ꝑ aquā benedictā/cōfessionē gñalem/ꝛ implēdo opa mie:de mortali vero nō est sic:qm̄ ex eo mors aie sequit:que vinificari nō pōt absq; penitētia in se cōtinente cōtritionē oris/cōfessionē/ꝛsatisfactionē ꝛ neq; sine spāli gratia dei:ideo dictū est mortale:ꝛ scōm ꝓdictā diuisionē videndum est de quolibet figillatim in se/ꝛ sic seruādo ordinē videam⁹ primo de auaritia/que discurribilis per principia ꝛ regulas hui⁹ artis est/modo qui sequit. auaricia cū sua malicia impedit bonitatē/ꝙ nō sit ratio bono/ꝙ agat bonum de bonis:ꝛ magnitudo magnificat maliciam:ꝛ quāto durat auaritia/tanto durat suus actus insatiabilis:ꝛ ꝓpter hoc auarus augmentando diuitias credit quiescere: sed non potest:ꝛ sua potestas est habitus priuatiuus potestatis largitatis:sicut surditas potestatis audit⁹:et sicut auaricia elenat intellectū sua vires suas ad falsitatē:sic ꝛ volūtatē ad credēdū/ꝛ diligēdū futura: ꝛ nō gescit in his que hz:ꝛ quāto magis homo auar⁹ habet :tanto magis credit se esse virtuosum:ꝛ quod est verum/qđ falsū fit:ꝛ ecōtrario/vt infidelis:ꝛ non hz delectationē in his/que hz:adhuc em̄ indigentē se credit:hō auarus nō distinguit inter largitatem/ꝛ auariciam:eo qz credit ꝙ hoc quod est auaricia sit largitas:nec potest habere concordantiam cum aliquo homine virtuoso:ꝛ quanto magis est diues/tanto magis contradicit ꝓximo suo: qz fini bonorū est contrarius:et peruertit principia positiua in priuatiua:ꝛ sic quāto magis credit quiescere/tāto magis laborat:ꝛ hō auarus cū sua auaritia oia coniungit/ꝛ mēsurat:ꝛ quiescit in fine priuatiōis:sicut hō patiens famē:ꝛ illi placet pati illā: ꝛ cum maioribus diuitijs est magis auarus:vnde patet/ꝙ quanto magis habet/tāto magis appetit habere:ꝛ nō coequat:qz auaritia cōsistit in extremis. ¶ Per regulas deducit sic. Utrū auaricia sit gñalius peccatū obiectiue:et dicit ꝙ sic:qz plura ꝛ diuersa obiectat:ꝛ appetit:ꝛ ꝑ ꝓmā speciē regule L.peccatū:qđ deuiat bona a fine ad quē ipsa ordinata sunt:ꝛ hz in se correlatiuos priuatiuos / sicut largitas hz suos positiuos:ꝛ est in hoie auaro habit⁹ priuatiu⁹/cū quo sibimet causat paupertatē/tristitiam/ꝛ laborē:ꝛ non hz requiē in suis diuitijs/sed potius laborē/ꝛ angustiā/ꝛ per primā speciē regule B.ipsa auaritia est de seipsa id qđ est:vez nihil:qz nō est creatura/aut virt⁹:ꝛ est ex defectu morali hois:sicut surditas ex defectu nature:ꝛ est hois auari:ꝛ per primā speciē regule E.quare est ex eo :qz homo nō vult habere largitatē/ꝛ per scōam vt hō nō bēat largitatē:neq; requiē in suis bonis:ꝛ ꝑ primā spēz regule F .est habit⁹ priuatiu⁹/ꝛ cōtinu⁹:ꝛ est discreta/iquā tū pōt augere/ꝛ diminuere suos actus ad placitū:per primā spēm regule B.propria qualitas auaricie est insaturabilitas:per scōaz paupertas est sibi qualitas appropriata/ꝛ labor/tristicia ꝛ hmōi/per regulā D.hō auarus est in tpe /de auaricia habituat⁹/habēs dolorē de preteritis/cogitādo ꝙ plura potuisset acqrere

est habitus /cum quo inconstans est multipharie variabilis:de quo Boetius in libro de disciplina scholarium/ad longum.de virtutib⁹ et vitiis in generali multa et varia inueniuntur apud doctores:sed quia nos breuitati studemus:iccirco pauca hic de ipsis dicemus.Augustinus sic inquit.ab emulatiõe/obtrectatione/inuidentia:ab bonorumq; ambitionibus/ab ipsius etiam laudis immodica cupiditate homines se abstineant:amorem autem pecunie totius sue speciei certissimum venenum esse credant :nihil eneruiter faciant:nihil audacter:in peccatis autem suorum vel pellant omnino iram:vel feruenter:ita vt sit pulse similis:neminem oderint:magnopere obseruent / cum vindicant:ne nimium sit:cũ ignoscunt:ne parum nihil puniant: quod nõ valeat ad melius:nihil indulgeãt/ quod vertat in peius:suos putent oẽs iniquos: inimicitias vitẽt cautissime:ferant equissime.Idem Augustinus in libro de libero arbitrio .deus est medic⁹ et febris persecutor:vt sit hominis liberator:sic auaricia /sic libido /sic odium/ eõcupiscentia /ambitio/luxuria/ꝛc.febres sunt anime/debes illas odisse cum medico /q̃ amarus est cibus egris /quando reficiuntur :et peiorem horam deputant egri refectionis sue/q̃ accessionis :et tamen cogunt se concordantes cũ medico :et q̃uis inuiti et oblactantes vincunt se/vt aliquid accipiant:vt autem nõ sequatur malꝰ caput suum /teneat se ad caput ecclesie/videlicet rp̃m :nam amara sunt que dico :aut si amara sunt/curent:potio ista si amara est /bibatur :melius est enim modica amaritudo in faucibus/q̃ eternum tormentum in visceribus:turpe est vt vir dicat non posse fieri/quod facit femina :ideo nolite dicere/ non potest fieri :sed mutate conditiones.Cassiodorus. nemo se auarũ intelligit esse:nemo cupidum:ceci tamen ducem querunt :non sine duce erramus :dicim⁹ non ego ambitiosus:sed nemo Rome aliter potest viuere:non ego sumptuosus sum : sed vrbs ipsa magnas impensas exigit:non est mecum vitium :quia iracundus sum:adolescentia hoc facit /quidẽ nos decipimus non extrinsecus:malum nostrum est:intra nos est:in visceribus ipsis sedet :et ideo difficiliter ad sanitatem venimus :q; nos egrotare nescimus:quemadmodum anhelitus multis modis impeditur / sic oratio et deuotio : et hoc quando cerebrum .i. sensus per ignoratiã opilatur :qñ cor et mens vulnere inuidie vulneratur : quando timor desperationis interius generatur :et color spei repercutitur / et fugatur :qñ pulmo.i.affectio pforatur:et ad mũdana exteri⁹ aperit:et qñ homo delitijs subiungitur :et canalis cordis constringitur / et repletur :et quando aer ideſt exterior societas corrumpitur :et quando venenum male suggestionis ad cor interius intimatur /et profundatur : et quando nimio calore mali amoris anima rarefit : et quando nimio frigore mali timoris nerui conscientie coartantur: iste enim sunt passiones /et quedam vitia :et infectiones/que anhelitum deuotionis impediunt :et que mortem culpe/ et pene animã suffocant :et occidunt:et vitam gratie sibi auferunt /atq; tollunt :quia sicut dicitur Ezechielis .xviij. alia que peccauerit /ipsa morietur:sunt nõnulli homines/qui quanto magis nocuerunt:tanto nocere amplius delectantur : quemadmodum demones : vt inquit Gregorius.xxxij.moralium:nam tales quidem homines sunt obstinati :quidã crudeles /impij/et tyrãni /sicut sunt aliqui vsurarij :et officiales principium:qui

a deo

veſtrum paruuli. Gregorij. lumen elatis occupatisq; mentibus abſconditur: afflictis humiliatiſq; reuelatur. habent hoc homines arrogantes proprium: vt cum rectum quid/vel parum ſenſerint: in vſum hoc elationis inflectant: atq; vnde per intellectum ſibimetipſis altiores fiant/inde per tumorem in foueam elationis cadant: ſeq; doctis doctiores exiſtiment: reuerentiam ſibi a melioribus exigant: et docere ſanctiores quaſi ex auctoritate contẽdant. legitur de Diogene philoſopho: cum Alexander magnus diceret ſe dominatorem orbis: ille ait. nequaq; es dominus: ſed ſeruorum meorum ſeruus/ſuperbia enim domina tua: et ancilla mea te circunducit: ego autem eam ſuppeditaui. hec ille. ¶Accidia eſt habitus/cum quo homo in faciendo eſt piger: et gaudet de malo proximi: et ſic ad agendum malum eſt velox/et ſollicitus: ſed ad agendum bonum eſt piger: et ſic accidia facit voluntatem hominum pigram ad diligendum bonum: ſollicitaz autem ad amandum malum: de quibus Gregorius ſic inquit. quos multa mundi implicamenta occupant/habitationem celeſtis patrie non requirunt: ſed ipſa eos quam ſpetenus tenent/fides increpat: ne otij delectatione torpeſcant: atq; exemplo ſuo alios a laboris tolerantia et ſtudio longanimitatis frangant: vnde eis per Moyſem dicitur. nunquid fratres veſtri ibunt ad pugnam: et vos hic ſedebitis? ¶Inuidia eſt habitus/cum quo inuidioſus appetit iniuſte bona alterius: et plura appetit/q; auarus: et ſic eſt generalius peccatum obiectiue/q; auaritia: nam auarus hoc quod obiectat credit habere: inuidus autem multa obiectat/que ſunt impoſſibilia ad habendus illa. vnde Hieronymus: nam tanto longius menſa neceſſarijs ceſſat: quanto inania latius cogitat. Gregorius. incipiamus bonas cogitationes diligere: et ſtatim ab illis que male ſunt dignabitur dominus liberare. ¶Ira eſt habitus/cum quo iratus ligat ſuam libertatem/et deliberationem: et ſic mouet ſe ad odiendum bonum abſq; deliberatione: z cum magno furore vincit omnia: ſed remedium datur cũ magna abſtinentia: z deliberatione/obiectando obiectum peregrinum: perſeuerandoq; in illo. vnde Auguſtinus. qui certaminibus delectantur/alienabuntur a pace: et ſummis difficultatibus implicabuntur: intantum enim ſumme difficultatis eſt bellum/atq; contentio: et hoc ſignanter/q; ligantur ei manus z pedes/ideſt facilitas omnis auferetur operandi: iratus et crudelis eſt contra charitatem pietatemq;/z talis facit voluntatẽ cecam: et ſe ipſum percutit: et increpat/quando iraſcitur: et non ridet: et ſic eſt figura diaboli: illi homines appellantur phantaſtici: qui de phantaſia falſas trahunt ſimilitudines: p puerſam phantaſiam eſt homo fatuus: et mouetur ad iram: et per talem phantaſiam ſunt homines furioſi: qui plus ſequuntur imaginationem/q; intellectum. ¶Mendacium eſt habitus/cum quo mendax fatur: ſiue teſtatur contra rei veritatem: et ſic homo falſus et mendax decipiens alium decipit ſeipſum: z eſt magnum peccatum obiectiue: ex eo quia contra veritatem/que eſt deus directe venit: ió mai⁹ pctm eſt nõ ſeruare pmiſſionẽ: et iuramentũ/qõ eſt factum per deum/q; per hanc paleam: ex eo/quia offendit bonum infinitum: et ſeruando prenalet iurare per deum/q; per creaturam: quoniam in tali iuramẽto adducit hõ in teſtez id p quod iuratur: et ſic facit et honorem. ¶Inconſtantia

eſt ſubiectum iuris in iudicio: ſequitur q̄ iuſticia ſit ſubiectum: de quo predicen-
tur principia huius artis cum diffinitionibus eorum: vt cum dicitur iuſticia eſt
bona: iuſticia eſt magna ⁊c̄. vnde ſequitur/ q̄ iuſticia eſt ratio bona/ ⁊ magna iu
dici: vt ipſe faciat bonum et magnum iudicium ⁊c̄. et per hoc patet q̄ principia
huius artis ſunt forme ipſius iuſticie/ ſine quibus ipſa iuſticia perfecta eſſe non
p̄ōt: ipſa quidē iuſticia eſt ſubiectum earū/ que ſuſtētātur in eo: verūtamen ipſa
iuſticia eſt forma reſpectu iudicis habituati de ipſa: iterū eſt forma ratione actio
nis/ quam habet iudex cum ea in iudicato: ⁊ per conſequens patet/ q̄ iudicatus
eſt ſua materia conſiderando iſto modo: nam ſupra ipſum iudicium fit a iudi-
cante/ ſicut actus fit in agibili ab agente: ⁊ hoc clare patet per tertiam ſpeciē regu-
le C. in iudicio recto et perfecto ſequitur q̄ iudex diſcurrat iuſticiam per princi-
pia et regulas huius artis: ſicut diſcurſa eſt in ſuperioribus: et ſi hoc facit/ iuſti-
cia cum iudicio in iudicato eſt forma perfecta/ et neceſſaria/ et ſine aliqua con-
ſcientia dubitatiua iudex vti poteſt ea in ſuo iudicato. Si autem iudex eam non
diſcurrat per ante dicta/ vt ſupradictum eſt/ male quidem ei cōtingit: etiam cum
conſcientia vtitur predicta iuſticia dubitatiue/ qō eſt anime ſue magnum/ et ter
ribile periculum/ qui enim magnum damnū abſq̄ prudentia et diſcretione dat:
dignus eſt iudicio penoſo. Jus ſcriptum verum eſt/ ſi principia et regule huius
artis in eo eſſe poſſint: ſi autem non/ tale quidē ius phantaſticum et fictum/ et
difformatum eſt. Principia nāq̄ huius artis et regule vere et neceſſarie ſunt ſi-
ne aliquo defectu: nam vnumquodq̄ verum et neceſſarium eſt qō id quod eſt nō
poteſt aliter habere: ſicut chriſtallus poſita ſupra diuerſos colores coloratur: ſic
leges aut canones quando ponuntur/ ſiue applicantur iſtis principiīs/ et regu-
lis huius artis colorantur/ et diſcernuntur/ hoc eſt fortificantur diuerſis rationi
bus neceſſariīs: et cito iudex per iſtum modum videt veritatem vtriuſq̄ partis:
quod non facit abſq̄ predictis: immo cum magna diuturnitate temporis et la-
boriōſo ſtudio habet videre veritatem: et adhuc eſt dubitatio: et in iſto paſſu co-
gnoſcit intellectus/ q̄ ius poſitiuum communiter traditum non eſt ars: ⁊ quod
non poteſt reduci ad artem per predicta principia ipſum reducendo abſq̄ leſio-
ne eius principiorum/ et regularum: nā regula eſt in iure poſitiuo vera et neceſſa-
ria apud iuriſtas: videlz̄ q̄ quicquid agant homines intentio iudicat omnes:
ſed ſarraceni et infideles credunt bene facere tenendo/ et obſeruando ſectam ma-
hometis et bona intentione mouentur ad eam obſeruandam: ergo talis inten-
tio pro bona reputabitur: certum et manifeſtum eſt q̄ non: ergo ⁊c̄. ¶ Item/
quis intendit et credit interficere auem: qui hominem interficit: iccirco fides ⁊ in
tentio eius nihil aliud boni operata eſt: ſed malum. Preterea habetur pro fir-
ma concluſione in antiquis rubrica de rebus alienandis vel non. q̄ tam ſcien-
tes/ q̄ conſentientes pari pena puniuntur/ poteſt tamen dari caſus/ in quo agen
tes erunt ſcientes/ et conſentientes tantum credentes: ideo in tali caſu non pari
pena puniri deberent. plures tales ſunt in corpore iuris poſitini/ que tanq̄ prin-
cipia per ſe nota ab omnibus tenētur: et quia fin Ariſtote. j. Phyſicorum dato
vno inconuenienti plura contingunt: ideo non eſt mirum/ ſi ius poſitiuum eſt cō
fuſum/ et prolixum: et ſi intellectus in eo impeditur: ex eo/ quia vna et eadem lex

a deo sponte ⁊ volūtarie vidētur recedere: et ex innata sibi malicia saluti ⁊ prosperitati hominum inuidere. Job. xxxiij. quasi ex industria recesserunt a deo: bonū enim sociorum ⁊ vicinorū sustinere nequeunt: et ideo damnationē/ ⁊ tribulationem eorum semper machinantur/ et querūt: et dato ꝙ illi aliquod commodum non habeant: sepe tñ fit ꝙ in nocumētis aliorum ⁊ preiudicijs se delectant: sicut patet de istis malis officialibus/ qui gaudēt/ et non cessant magistris subditos accusare: et quicquid mali possunt alijs procurare: ipsosq; decipere/ et fraudare/ iniuriari/ ⁊ turbare: nisi boni principis vel prelati prouidentia ipsos sciat debite coercere: ⁊ a suis malicijs cohibere. vnde scriptū est: aduersarius vester diabolus/ tanq̄ leo rugiens circuit querēs quem deuoret: anima q̄uis sit de se purissima: tñ propter coniunctionē cū carne malas incurrit passiones/ et sordes: sic vere bona persona q̄uis pura et munda existat: si tñ carni/ id est alicui persone associata fuerit/ ⁊ cōiuncta: sordes vitioꝝ cōtrahet: ⁊ ipsius malis verbis ⁊ exemplis malas cōditiones faciliter incurret. ⁊ hec de moralibus sufficiant.

De cōsideratione canonistarū iuristarūq; / seu de vtroq; iure canonico/ videlz ⁊ ciuili.

CAm iuris sciētia in multis voluminibus multū prolixe ⁊ cōfuse sit edita/ ⁊ infinita sint accidentia/ que illi cōtingunt: iccirco figura iuris est in hac arte ex tantis ⁊ talibus principijs aggregata: qō inde potest elicere iurista vnū quodq; particulare vtriusq; iuris/ ⁊ ipsum examinare: et verum sensum illius decretalis aut legis cognoscere: nam primi cōditores nō absq; ratione iura positiua cōdiderunt: ideo si ipsa iura deperdita essent: posset artista huius artis per artē eadē recuperare: nā cōsiderat in primis iurista iusticiā in his que sunt licita/ ad euitandū illicita: vt sit pax/ et charitas inter gentes in amādo deum: eiq; seruiendo: honorē ac reuerentiā ipsi faciēdo: iccirco dicunt iuriste/ ꝙ principia iuris sunt deū diligere/ honeste viuere: ⁊ vnicuiq; qō suū est reddere: ⁊ qz deficit charitas in gētibus: ⁊ bonū speciale plus diligitur/ q̄ publicum: ideo inuenta est sciētia iuris/ in qua posite sunt leges/ ⁊ canones ad conseruādum id qō conuenit publice vtilitati et speciali/ et ordinationi illius boni: iccirco inuenti sunt iudices/ aduocati/ et doctores ad conseruandum ⁊ tuēdum scientiā iuris ꝑm mādatum pape/ et imperatoris: ⁊ ad positiones quas fecerūt: in quib⁹ sciētia iuris sustētatur: sunt principia naturalia primarie cause/ que generalia sunt ad particularia: in quib⁹ sciētia iuris cōsistit: nam ius ml aliud est/ q̄ actus regulatus in boīe de iusticia habituato: per primā speciē regule L. quatuor sunt principia primitiua iuris: scz ius diuinū/ ius naturale/ ius gentium/ et ius positiuū. Jus diuinū cōsistit per diffinitionē maioritatis/ minoritatis: ⁊ concordantie existentiū inter deū ⁊ hominē. Jus naturale consistit necessaria diffinitione rationis/ bonitatis/ magnitudinis ⁊ c̄. Jus antē gentiū cōsistit per diffinitionē cōcordantie/ ⁊ equalitatis existentiū inter hominem et hominē: sed ius positiuum cōsistit volūtaria ratione boīs inuenēdo ipsum: et ponēdo diffinitionē bonitatis/ magnitudinis ⁊ c̄. ⁊ in istis terminis siue principijs oīe genus iuris cōtinetur per secūdam speciē regule L. per tertiam speciē L. ius est in alio: et per quartā speciē eiusdē actionē habet in iudicato. Jterū ius habet formam ⁊ materiam in secūda specie D. ⁊ prima E. ex quib⁹ est. Jn secūda aūt specie E. iusticia

ſed ius diuinū ⁊ naturale ſunt mēſure permanētes/a quibus leges humane mē-
ſuram immortalitatis/immutabilitatis/ et permanentie ſuſcipiunt:ideo meri-
ta/aut demerita hominum ꝑm ꝙ magis aut minus accedunt ad charitatem ſu
premam:aut contrariantur/eidem menſurātur:et hec eſt regula generalis in hac
arte:cum ipſa ſuprema charitas ſit perpetua/et conſtans voluntas:tribuēs vni
cuiqz qđ ſibi debetur:cui humana voluntas conformari debet:et ab eadem regu-
lari: nam lex diuina fas eſt:cui conformatur lex nature:et per conſequens huma
na conformari debet vtriqz:vt patet ex enangelio: quo quiſqz habetur alīj facere
qđ ſibi vult fieri.vnde Chriſtus in euangelio.Omnia quecunqz vultis vt faciant
vobis homines:et vos eadem facite illis.hoc enim eſt lex et prophete: et ſic cū lex
humana cōtineatur ſub naturali: inquātū ex principijs nature humana abſtra-
hit concluſiones:vt patet ex illo principio.viij.Phyſicorū:videlz/ ꝙ nihil inordi
natum eſt eorum que a natura/et ꝑm naturam fiunt: nec a fortiori que ꝑm diui-
nam:omnes enim leges aut diuine ſunt/ aut humane: diuine natura/humane
moribus conſtāt.Jus naturale dicitur commune omniū nationum: eo ꝙ vbiqz
inſtinctu nature non conſtitutione habetur aliqua:vt viri et femine coniunctio:
liberorum ſucceſſio:et puerorum educatio:communis omnium poſſeſſio: et om
nium vna libertas:acquiſitio eorum que celo/terra/mariqz capiuntur.⁊ non mo
do ius naturale attenditur circa predicta:ſed etiam circa illa que eſſentialiter or-
dinantur ad inferiora: vt materia et forma/priuatio ⁊c̄.Jus humanum eſt qđ
ſummus princeps ſibi proprium diuina humanaqz cauſa conſtituit: vt cupidi-
tas coherceatur: iuſteqz ſeruiēdo deo viuatur: et eſt duplex/ videlz ius gentium
(vt predictū eſt)et ius poſitiuum. Jus gentiū eſt ſedium occupatio/ edificatio/
munitio/bella/captiuitates/ſeruitutes/⁊ cetera hmōi.Poſitiuum ius eſt qđ au
ctoritate ſummi pontificis in canonibus et legibus poſitum eſt. Jus vo conſue
tudinale eſt quoddam ius moribus inſtitutum/qđ pro lege ſuſcipitur/ cum deſi
cit lex:nec refert/an ſcriptura/an ratione conſiſtat:vocatur autem conſuetudina
le qđ in cōi vſu eſt. ¶ Et nota ꝙ lex canonica deriuatur a lege nature:et lex na-
ture a diuina:⁊ per cōſequens ⁊ humana:nam ex veteri et nouo teſtamento pro-
ceſſerunt canonice ſanctiones:⁊ in iure naturali nil aliud precipitur/ q̄ qđ deus
vult fieri/⁊ nihil aliud vetatur q̄ qđ deus non vult fieri.Ex quo infertur/ꝙ que
cūqz naturali iuri reperiūtur aduerſa/diuine volūtati ꝓbantur cōtraria:⁊ que
cūqz canonice ſcripture probātur cōtraria/eadem etiā videtur aduerſari legi diui
ne ⁊ nature:hoc aūt nō ſolum intelligas reſpectu cauſe formalis/vel materialis:
id eſt rationis que debet eſſe in qualibet canonica lege:que ſi non inſit in lege di-
citur potius legis corruptio:de legib⁹ vo ciuilibus idem dicendū eſt:nā oēs pen-
dent a lege naturali ⁊ intantū habēt de ratione legis/ inquātum participant de
lege eterna:cum enim lex non ſit niſi recta ratio ⁊ mēſura quedam niſi rectitudi-
nem habeat non dicitur lex: nam neceſſe eſt/ꝙ oīs ratio ex qua iſta inferiora gu-
bernātur a lege eterna deriuētur:a lege igitur eterna deriuatur naturalis/⁊ a na
turali canonica ⁊ ciuilis.vnde ab eterna lege nullo modo poſſunt diſcrepare:tūc
enim nec vim legis:nec rationē haberent. vnde Auguſti in libro.j.de libero arbi
trio/ꝙ in tēporali lege nihil eſt iuſtū/ ac legitimū: qđ nō ex eterna lege homines

ſeu decretalis diuerſos et oppoſitos habebit ſenſus:et tamē vna tantum fuit intentio conditoris:que quidem intentio nō poteſt haberi abſq; arte ex veris principijs et regulis cauſata:cuiuſmodi eſt ars iſta.ſubiectum iuris in anima maxime conſiſtit tam per memoriam/q̄ per intellectum: qō eſt contra debitum ordinem potentiarum ipſius anime: nam intellectus eſt primitiuus ad inueſtigandum/et inueniendum iura:et voluntas eſt conſecutiua ad ipſum in eligēdo:deinceps memoria ſpecies conſeruando:et quia vniuerſale eſt plus q̄ particulare:et cum memoria ſit ſubiectum particularium/ex quibus non eſt ſcientia:iccirco ius poſitiuum quo ad potentias anime non eſt bene ordinatum: nec diſpoſitum in anima: ideo iuriſte non ſcientes/ſed memorales potius dicuntur:quoniam eis non datur licentia inueſtigandi veritatem: nec habent artem/per quam ipſam veritatem adipiſci poſſint:et ſic eorum intellectus moritur:et memoria(vt plurimum) falſis cibis nutritur: nam aſſentire dictis pape/ aut imperatoris non eſt ſciētia/ſed credulitas quedam:ſcientia eſt noticia habita de concluſione per premiſſas/et principia vera/ et infallibilia:et inde patet/q̄ deficientibus principijs deficit ars.Forma iuris extra ſuam propriam materiam per regulam ſibi deſignatam agere non poteſt/neq; ecōtrario:et ideo neceſſarium eſt iuriſte:vt ſciat que ſunt materia et forma iuris: et primo iuris naturalis:forma reſpectu principiorum huius artis eſt aggregatio tinorum predictorum principiorum: videlz iuſtificatiui/bonificatiui/magnificatiui ⁊c̄. que ratione concordantie in vna forma conueniunt.Juſtificabile autem/et bonificabile/ magnificabile ⁊c̄. ſunt materia iuris: nam quemadmodum materia et forma in iure naturali inueſtigantur:et ſe habent in actibus earum: ſic et in iure poſitiuo inueſtigari debent/ et ſe habere:vt vera ſit proportio inter vtrūq; ius:inueſtigantur enim principia naturalia quo ad eorum iuſte agere et pati:nam(vt viſum eſt in tertia figura)vnum principium communicat alteri ſuum eſſe: et ſeruando iuſticiam in actibus eorū recipit eſſe tale ab altero:et ſic conſeruatur totum in ſuo eſſe: et eſt duplex ius naturale/commune/ et ſpeciale: ſed ius commune ſeu generale in plus ſe habet ratione ſue generalitatis/potētialitatiſq;/q̄ ſpeciale:⁊ per conſequens maius principium/ medium/ et finem: quia ad plura ſe habet/ q̄ ſpeciale: et conditiones vtriuſq; inueſtigantur per ſecundam figuram:et tale ius naturale additum iuri poſitiuo ratione poſitionis augmentat/et fortificat conditiones ſuas:nam ſicut lex naturalis ſiue ius naturale a iure diuino normam et regulam recipit:ſic et ius poſitiuum a naturali. vnde Auguſti. in libro de libero arbitrio. conſtitutiones eccleſiaſtice/ vel ſeculares ſi naturali iuri contrariari videntur/ penitus ſunt excludende: et a fortiori ſi iuri diuino. vnde idem Auguſti. Si amor erga deum ſeruari non poſſit abſq; odio parentum/ aut filiorum: pium eſt eos odio habere/vt amor erga deum conſeruetur.et Jheronymus. prefendus eſt creature creator:hic ordo in omni affectu neceſſarius eſt:ama deum/ama patrē/ama matrem/ama filios.ſi autem neceſſitas venit/vt amor parentum/aut filiorum amori dei comparetur: et non poſſit vterq; ſeruari: etiam odium in filios pietas in deum eſt:et menſura maxime debet eſſe permanens/ ſm Ariſtote.vj.Ethicorū:

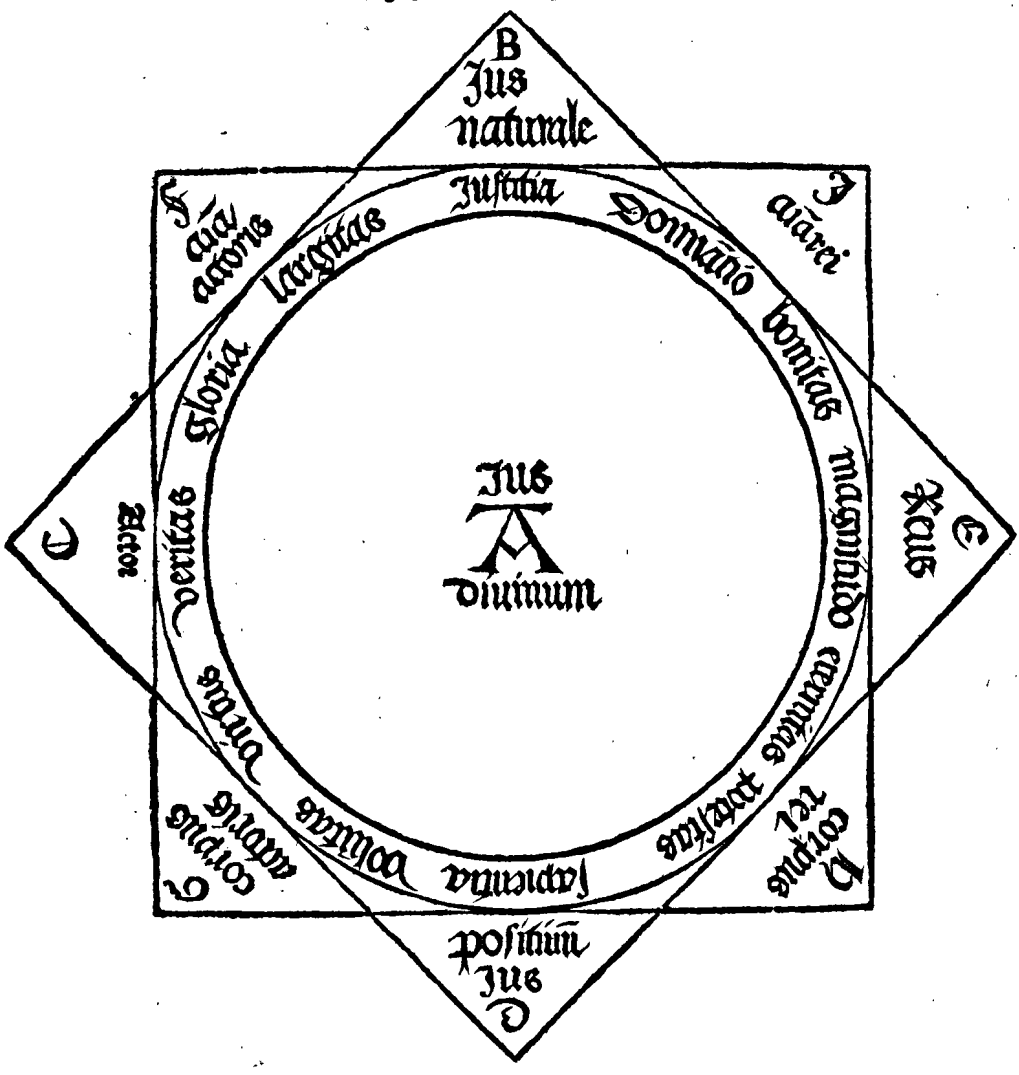
finis iuris naturalis supplet in illo defectu ius cōsuetudinale/ siue priuilegiatū ꝛ hoc modo ius naturale est cōsuetudinale/videl3 ius naturale defectiuū supplemēto cōsuetudinis:vel priuilegiatur in suis necessitatib⁹ suffultū. ¶ Jus naturale in theorica ꝛ practica diuersas recipit cōditiones ratione trianguli viridis: differt eñ ius naturale theoricū a iure naturali practico: quia dum intelligere/amare/recolere/obliuisci/ignorare/et diligere/vel odire veritatem/et recolere/intelligere/et odire/obliuisci/ignorare/et diligere/vel odire falsitatem/et virtutes/ propositum et oppositum sunt in terminis in speculatione anime: tunc ius naturale est theoricum:dum autem hec influxa ab interiori transeunt ad actus exteriores:tunc ius naturale est practicum:et sic habent concordantiam: quia alterum alteri⁹ est principiū:ꝛ sic practicum nunq̄ est sine theorico:sed ecōtrario pōt esse:verumtñ in theorico bene pōt esse practicū/videl3 in intelligere/amare/recolere/obliuisci/ignorare/ꝛ diligere/vel odire veritatem:intelligere/recolere/ et odire motum/et influxum ab intelligere/amare:et recolere ac obliuisci/ignorare/et diligere/vel odire falsitatem: et istud practicum potest dici theoricum: pro eo quia non transit ad actus exteriores:et potest dici practicum:quia ab alio applicatur ad opus:et est per secundam intentionem:et suum mouens per ipsam primam: sicut actus exteriores moti ab actibus interioribus sunt per secundam intentionem/ et ipsi actus interiores per primam. Jus ergo naturale theoricum ratione finalis principij maius est substātialiter/ q̄ ius naturale practicum/ practicū vo maius substantialiter/q̄ theoricum accidētaliter:et si cōtingat cōtrarietas inter ista duo per aliquod dānatū mediū:qđ tñ raro accidit: prenalet theoricū practico:ꝛ ecōtrario:si practicū fuerit generale/theoricū vo speciale. ¶ Cōditiones iuris naturalis in cōditionibus iuris nutritiui diuersificātur ꝑm cōditiones triāgulī crocei:seu etiam alioꝝ triāgulorum:nam ius naturale plus nutriendum est quo ad cōditiones substantiales/q̄ accidētales:cū naturaliter maioritas maioritate substātie/q̄ accidētis. ¶ Jus etiā naturale plus nutriēdum est de rebus nature equalib⁹/videl3 de naturalibus principijs equalibus:que sunt bonitas/ magnitudo ꝛc̄.equales inducibiles ad naturam iuris ratione maioritatis finis substātie:vel maioritatis finis accidētis:ꝛ isto modo ius naturale cōditiones nutritiuas ꝛ nutribiles respicit/respiciēs semper ad maiorē finem: ꝛ ius nutritiuum conditiones naturales respiciens ad principia magis naturalia iuris: vt ipsum deducat ad finē:quādo ius naturale fit operatiuū/vel ecōtrario: tūc inde resultant diuerse conditiones vtriusq̄ ratione naturalis cōparationis/ ꝛ ratione cōparationis importat triāgulū croceū super alios angulos triāguloꝝ:et ꝑm q̄ diuersi sunt naturales anguli triangulorum in triangulo croceo/ ꝑm hoc resultant naturalis cōparationis in iure diuerse cōditiones/ꝛ regule generales: qđ patet isto modo. Jus naturale respectu dei magis naturale/ꝛ magis substātiale/ꝛ maiorem finem consequitur:et ratione finis maius principium/ꝛ maius medium/q̄ respectu creature animalis rationalis:et respectu anime/ q̄ respectu corporis:ꝛ respectu intelligere/amare/et recolere/ q̄ respectu recolere/intelligere/ et odire:et respectu equalitatis/bonitatis/magnitudinis ꝛc̄.q̄ respectu inequa-

sibi deriuauerũt: qõ in causa efficiẽti ⁊ materiali habet locũ: ⁊ hoc est qõ dicit Sapiẽtie libro. Per me reges regnãt: et potẽtes discernũt iusticiam: ⁊ hoc fatet̃ imperator in suis legibus. Ius naturale ex parte naturalitatis sue habet equalia/ intellectum videlz volũtatem/ ⁊ memoriam: ac etiam actus eorum proportionatos: vt obiecta naturalia sint equalia predictis potentijs in suis actibus: et ꝑm istam equalitatem intellectus intelligens/ memoria recolens/ et volũtas volens vel odiens equales sunt in veritate et falsitate: et ꝑm istam proportionem ius est proportionatum in voluntate diligente/ vel odiente/ et in obliuisci/ ignorare/ ⁊ diligere/ vel odire in veritate et falsitate: dum autem iste conditiones iuris naturalis sunt positiue auctoritate sanctorum patrum/ et principium confirmatum in memoria et voluntate ꝑm veritatem/ et recolere/ et intelligere ꝑm falsitatem: et in voluntate diligente veritatem/ et odiente falsitatem: et quando ius positiuum plus consistat in memoria et voluntate/ q̃ in memoria et intellectu: et in recolere et odire/ q̃ in recolere/ et intelligere: tunc ipsum ius est naturale positiuũ: eo quia ipsa naturalitas iuris est ab auctoritate positionis confirmata: dum memoria recolens/ ⁊ intellectus intelligens conditiones iuris naturalis in conditionibus iuris canonici et ciuilis recipiunt: inueniunt istud ius naturale qõ est equalitas intellect⁹ voluntatis/ ⁊ memorie in intelligere/ diligere/ ⁊ recolere in veritate: ⁊ est proportio predictoꝝ actuũ: videlz intelligere/ diligere/ recolere/ obliuisci/ ignorare/ diligere/ vel odire veritatem: cõfirmatum in memoria/ et voluntate: ⁊ tale ius naturale ꝑm canonẽ auctoritate sanctorum patrum esse maius q̃ istud ius naturale qõ est equalitas memorie recolentis/ ⁊ intellectus intelligentis/ et voluntatis odientis in recolere/ intelligere/ et odire falsitatem: et ꝓportio obliuisci/ ignorare/ et diligere/ vel odire falsitatem cõfirmatũ principiũ auctoritate/ memoria recolente/ et voluntate odiente/ ad cõseruandum in timore iuris populum: nam cũ memoria recolẽs/ ⁊ intellectus intelligẽs inueniant ius naturale maius in intellectu intelligẽte/ ⁊ volũtate diligẽte/ ⁊ memoria recolente veritatem/ q̃ in memoria recolente intellectu intelligente/ et voluntate odiente falsitatem: ⁊ sic ius canonicum esse maius ꝓpter memoriam recolentem/ et voluntatem diligentẽ veritatem/ q̃ ius ciuile ꝓpter memoriam recolentem/ ⁊ volũtatem odientem falsitatem: nihil ergo repugnat/ quin ius qõ est naturale canonicũ fit maius substãtialiter/ q̃ ius naturale ciuile: verũtamẽ ius naturale ciuile maius est substãtialiter/ q̃ ius naturale canonicũ accidẽtaliter: dum intellectus intelligens/ ⁊ memoria recolens ius naturale respectu iuris consuetudinalis attingunt: et in isto respectu ponũt triangulũ rubeum: inueniunt conditiones vtriusq; qualitatis iuris: scilz naturalitatis/ et cõsuetudinis ipsius iuris esse ad inuicẽ per cõditiones ipsius trianguli rubei: nam conditionis iuris naturalis est: vt naturaliter q̃ de principio transeat ad suum finem per medium ratione forme/ ⁊ materie per omnes extremitates perfectũ: vt principiũ per absentiã/ vel defectum sui medij non careat suo fine. Cõditionis autẽ iuris cõsuetudinis est ipsum ius consuetudinale esse in predicto medio ad cõseruationẽ/ ⁊ fortificationẽ ipsius medij: vt si cõtingat ipsum medium iuris naturalis: aut per infirmitatem/ aut occasionẽ aliquã siue per quẽcunq; alium casum impediri: cuius impedimẽtum est periclitatum

intelligere/amare/et recolere/ sic formatum: et que sunt conditiones intellectus intelligētis/volūtatis odiētis/ꝛ memorie recolētis ꝑm tale intelligere/ recolere/ et odire sic formatum: et sic de alijs: ꝛ ex conditionibus intellectus volūtatis/ memorie ꝛc̄. sic informatorum perpenditur manifeste que sunt conditiones iusticie et equitatis. ¶ Est tamen notandum ꝓ maiori euidentia predictorum/ ꝙ quā doꝫ intellectus et memoria mouent volūtatem ad diligendū veritatem/ ꝛ odiē dum falsitatem: vt maior proportio inter ipsas potentias et veritatem sit: et ma ius meritum consequi possint: et plus resistere vitijs: et cum amare et odire consistant in virtute anime: videndum est de eis in quolibet casu et litigio: presuppo nendo sub disiunctione veritatem possibilem esse in qualibet parte litigantium: vt intellectus iudicis sit magis dispositus ad inuestigandum veritatem/ et eam intelligendum: et voluntas ad diligendum/ et eligendum veritatem/ et odiendū falsitatem: quandoꝫ enim in anima est quedam confusio/ in qua species ipsius anime sunt indigeste: quare de ipsis verbum ꝓbantasticum non est assertiuum: sed potius dubitatiuū/ vel ābiguum: et sic est subiectū confusum/ constitutū de si militudinibus/ ꝛ dissimilitudinib⁹: vꝫ de intelligere/ amare/ et recolere: et de in telligere/ recolere/ ꝛ odire/ et de obliuisci/ ignorare/ et diligere/ vel odire veritatem/ falsitatemꝙ: determinantur tamen/ et specificantur intellectu intelligente: memo ria recolente/ ꝛ voluntate diligente/ vel odiente ꝑm artem: nam quemadmodum quatuor elementa sunt confusa in materia prima: et determinantur/ et specifican tur per viam generationis: et sic recedunt a confusione: et in lucem veniunt: et dū natura fatigata non potest supposita sua conseruare in esse specifico/ permittit ea redire in confusionem prime materie vnde exierunt: sic et anima ipsas spe cies in confusionem redire permittit: in qua potentia et habitu ad esse specificū existunt: caueat ergo iurista ex illis confusis speciebus quicq̄ concludere/ anteq̄ ad esse specificum per predictas potentias anime deueniant: quoniam hoc esset contra conscientiam: et posset de mendacio reprehendi: ergo inquirere debet ius per viam eius forme/ que est equitas/ seu iusticia: a quibus vt predictum est/ for mant spēs cōfuse/ et indigeste. Cōditiones forme iuris per cōditiones trianguli viridis diuersificantur isto modo: cum totus triangulus viridis cōditionatus sit inter sensuale et sensuale/ intellectuale et sensuale/ intellectuale et intellectuale. forma iuris addita huic triangulo omnes eius conditiones in se recipit: ita ꝙ iurista ratione forme iuris scit distinguere inter sensualia ꝛc̄. et ꝑm conditiones ipsius forme scit perpendere in quo alterum istorum alteri concordat/ siue cōtra riatur: et in quo principio/ medio/ et fine plus/ vel minus/ vel equaliter concor dant/ vel contrariantur/ vel possunt concordare/ vel contrariari: et quecunq̄ con cordant ꝑm conditiones forme iuris/ ꝛ contrariātur: que forma est priuatio equi tatis/ ꝛ iusticie: de conditione principij est transire per medium ad finem: et de cō ditione medij est coniungere/ ꝛ mensurare proportionaliter principium et finē: ita ꝙ totus triangulus de principio vsq̄ ad finem est informatus/ existens sub forma regente ipsum: sub his igitur conditionibus percipiunt intellectus intel ligens/ et memoria recolens conditiones forme iuris/ quas ipsa forma habet re spectu principij/ medij/ et finis: nam ipsa forma iuris cum sit principium formale

litatis earum:et reſpectu concordantie/ ℘ cõtrarietatis/et reſpectu finis/ ℘ principij/et medij: et reſpectu equalitatis/ ℘ maioritatis/et minoritatis: et reſpectu maioritatis/ ℘ reſpectu minoritatis:et reſpectu ſubſtantie/ quam accidentis:et reſpectu affirmationis entis/ et poſſibilis/ ℘ negationis/et non entis/ et impoſſibilis. ℂ Jus naturale reſpectu antiquitatis et nouitatis ſue diuerſas ſortitur conditiones:et econtrario antiquitas et nouitas reſpectu nature iuris ꝑm triangulum viridem/ rubeum/et croceum: nam ius naturale antiquum in hoc iuri naturali nouo concordat: dum ex tantis principijs nature neceſſarijs natũ eſt/ ℘ nullius temporis et conſuetudinis mutatione deleri poteſt: nec alicui iuri nouo repugnat:iſtud autem ius eſt ab antiquo : et tranſit per omne tempus ad finem proprietatis:vt diligere deum ſuper omnia: et diligere ſeipſum intantum et proximum ſuum/ ℘ agat erga proximum ſuũ illa bona/ que ſibimet vellet fieri.Contrariantur autem ius naturale nouum et antiquum in hoc/ ℘ quandoq; nouum priuat antiquum:quãdo ipſum antiquum impeditum medium habet ad ſuum finem: et accidit ꝑm diuerſas et contrarias temporis et conſuetudinũ mutationes.Conſuetudines enim naturam alterare conſueuerunt. Jus etiam nouum ſupplet/et corrigit defectus iuris antiqui/ꝑm ius nutritiuum/ꝛ compatiuum:nam quecunq; iura tam naturalia/ ℘ alia inuenerunt eadem dum ſeruant ſcripta poſteris ſuis in perpetuum:ꝛ quoniam plus erat in potentia reſpectu materie iuris/et in habitu reſpectu forme iuris/ ℘ poſſent reducere in actũ: eo ℘ tempus et quãtitas accidentium ſemper ſunt in maiori potentia et habitu iuris/ ℘ in in actu:neceſſe eſt ergo ius nouum conſtitui ſucceſſiue reſpectu contingentium futurorum:ad que ius antiquum non poteſt attingere: vel in quibus eſt diminutum. ℂ Videndum eſt nunc de conditionibus forme iuris per conditiones prime figure/et triãgulorum ſecunde figure. Jſto modo/vnitas/ eſſentia/ dignitates dei denotant deum eſſe formam:que ſi quidem forma eſt ipſa vnitas/ eſſentia/ dignitates: operatio vo ſignificat in hac forma eſſe formatiuum formans de ſua eſſentia formabile: cum de conditione magne bonitatis ꝛc. forme ſit/ ℘ formans bonum/magnum infinite ꝛc.de memoria recolente ſe formet bonificatum/bonum/magnum ꝛc.boc etiam denotatur in conditionibus creature/ſicut in agente naturali:nam agens naturale eſt formatiuum formans formatum genitum:ita ſimiliter ſicut de iſtis formis dictum eſt/ habet conſiderari forma iuris in conditionibus ſuis: ita ℘ forma in iure eſt quoddam eſſentiale principium iuris:per cuius operationem informantur ſub regula iuſticie que cunq; ſunt formabilia/et formata in iure: nam quancunq; regulam iuſticie ſequantur informata ſunt forma iuris/que eſt ipſa equitas et iuſticia: de quibus informantur intelligere/amare/et recolere in deo:et obliuiſci/ignorare/ diligere/ vel odire veritatem in eorum ſpecificatione/et recolere/intelligere/et odire in obliuiſci/ignorare/ et odire vel diligere veritatem: et obliuiſci/ ignorare/ et diligere: vel odire in his que fidei ſunt in deo:vt ſimplices qui a lõge ſpeculãtur:ꝛ obliuiſci/ignorare/diligere/vel odire veritatẽ/falſitatẽ.Ex his quidẽ cõditionibus forme iuris cognoſcunt q̃ ſunt cõditiones intellect⁹/volũtatis/ et memorie ꝑm tale

¶ Figura vtriusq; Juris.

De triplici mõ practicãdi figurã iuris.

De primo modo litigãtiũ.

Predicta figura practicak modo qui sequit. Differẽtia litigãtium est triplex: nã quidam sunt simul in culpa: et quidam quorum vnus est in culpa: alter vo caret ipsa: alij autem qui omnino culpa carent. Exemplum de primo: et ponitur casus in terminis. Erat quidam homo titius nomine vocatus: qui certam pecuniam ad vsurã Sempronio dederat: Sempronius ipse luxuriã cum quadam muliere soluta commisit: quem Titius de tali luxuria accusauit: t Sempronius ipsum Titium de vsura: venerunt in iudicium: nũc queritur/

iuris informat ius in suo principio materiali/informãs ipsam materiam iuris: ⁊ informat ipsum in medio/mẽsurans sibi proportionaliter suam materiam ad finem:et in fine ius est informatum sua forma regente ipsum: oppositio etiã modo ꝑm principium/mediũ/et finem sequitur de cõditionibus forme iuris/ quas ꝑm principium/medium/et finem in iure considerare debet artista:vt conditiones huius prepositi per cõditiones sui oppositi clarius inueniat: et per eas sciat euidentius iudicare. Jus enim et iniuria sunt opposita ratione forme:non autẽ ratione materie/id est ratione subiecti: et iccirco inquãtum ius peccat in forma/ intantum introducitur de hoc qõ est materia iuris in formam iniurie/que est priuatio equitatis/et iusticie:⁊ sicut ex deuiante medio deuiatur finis: ita principiũ iuris per deuians medium non potest venire ad finem:sicut de conditione maioritatis est ipsam maioritatem esse maiorẽ ratione substantie/ꝙ accidentis: ⁊ ratione cõcordãtie/ꝙ cõtrarietatis:et ratione finis/ꝙ principij/⁊ medij/⁊ equalitatem similiter esse maiorẽ ratione substantie/ꝙ accidẽtis: ⁊ sic de alijs:sic similiter de conditionibus forme iuris est eam esse maiorem ratione substantie/ꝙ accidẽtis:⁊ ratione concordantie/ꝙ contrarietatis:et ratione finis/ ꝙ principij/ et medij:et eam esse maiorem per equalitatem suorum principiorũ:que sunt bonitas/ magnitudo ⁊c. ꝙ per eorum inequalitatẽ:maior enim est dũ ipsa existit in equalitate boni/ et magni ⁊c. ꝙ cum existit inter bonum et parum/sicut de cõditionibus affirmationis et negationis est affirmationem esse maiorem/ ꝙ negationem:quia affirmatio infert positionem/vel modum positiuum: negatio vo priuationem/vel modum priuatiuum:non autem accidẽtaliter:quia maior potest esse negatio in recolere/intelligere/⁊ odire ꝑm priuationẽ suam/ ꝙ affirmatio in falsitate ꝑm suum modum positiuũ:ita similiter est de cõditionibus forme iuris eam esse in entitate:et plus habere entitatis affirmatiue ꝑm veritatẽ et maiorem possibilitatẽ ex parte affirmationis/ꝙ negationis: et si ipsa forma ꝑm intellegere/amare/et recolere/teneat affirmationem entis/⁊ possibilitatis iuris: et forma iniurie ꝑm intelligere/recolere/et odire teneat negationem entis/et possibilis in iurie:et supponat ꝑm obliuisci/ignorare/et diligere/vel odire/ꝙ possibile est actorem vel reum habere ius: sic intelligere/recolere/et amare/et intellectus ignorãs iudicis per veram viam iuris ad verum iudiciũ tendunt:sed hoc per oppositum si intelligere/amare/recolere/et odire peruertant/vel supponant impossibile aliquem duorum habere ius: sic incurrit falsus iudex preiudicium: et sibi/et reo/et actori:et vt omnia predicta in veram practicam deueniant:formamus hic talem figuram: describantur duo magni quadrati secantes se equaliter in angulis: et in medio describat circulus:in cuius circũferẽtia ponãtur he dignitates: videlz bonitas/ magnitudo ⁊c. ⁊ in centro: ius diuinum/ designatum per A. et in angulo superiori directe ponatur ius naturale/designatum per B. in inferiori angulo eiusdem quadrati ponatur ius positiuum/designatum per D. ⁊ in sinistro angulo actor designatus per C. in dextro vo ponitur reus per E. designatus:et in angulo superiori alterius ponitur anima actoris per F. designata ex vno latere: ⁊ in alio corpus per G. designatum: in alijs duobus angulis anima rei per J. designata:et corpus per H. vt patet in sequenti figura.

est tamen inter eos contrarietas obiectiua: inquãtum voluntas vnius est contra voluntatem alterius in hoc qđ est petere hereditatem: nunc videndum est/ quis istorum venit contra ius naturale/aut diuinum: nemo contra naturale: cum ambo equaliter sint filij legitimi suorum parentum: quos quidem filios parentes naturaliter equaliterq; nutrire/et alere debent: sed quia volũtas patris fuit dare hereditatem L. ideo E. contra voluntatem patris venire non debet. iuxta illud. Honora patrem et matrem ⁊c. ac etiam quia filij sunt in potestate patris: nec refert/si L. constitutus est in ecclesia/et sacerdos effectus: nam ratione huius plus de iure sibi debetur hereditas/ q̃ si non fuisset ad seruitium dei dedicatus: et ratio est: quia omnia bona sunt dei: ideo peccator qui est contra deum ius non habet in bonis que possidet: sed ille qui est in seruitio dei magis meretur bonis dei gaudere/ q̃ ille qui non est in seruitio: et sic L. constitutus in ecclesia/ et effectus presbyter si ante habebat ius in hereditate maius habet/ post q̃ effectus est presbyter: maxime cum constituti in ecclesia (quibus maior debet inesse discretio) sint distributores bonorum dei: nam bona clericorum bona pauperum esse debent: iccirco eis maiora debentur: ob hanc causam dedit deus ecclesie romanum imperium: et plures et pingues redditus constitutis in ea: vt fides corroboraretur/ augmentaretur: et vt ipsa bona distribuerentur vbi oportet: quando oportet/ ꝑm quod oportet: et non vt recipientes illa in suos vsus conuerterent fortassis non bonos: videtenim deus nonnullos/ qui ipso dimisso videntur aurum comedere: nec potest eis aliquod terrenum sufficere pro se/ et suo maledicto sanguine: sed diuina iusticia (cui nuda et aperta sunt omnia) non diu potest illos in futurum sustinere: immo facit eos ad eterna sibi debita supplicia corruere: et tales nullũ ius habere possunt in bonis dei: ideo si L. bonus est existens in seruitio dei/ sibi magis de iure debetur hereditas/ q̃ E. sed si deus benedictus permittit/ q̃ peccator qui est contra ipsum habeat ius in bonis suis/ vt viuat: et regrediatur in rectitudinẽ: quãto plus permittet/ q̃ E. si bonus est/ gaudeat aliqua parte illius hereditatis ꝑm iudicium rationis/ et discretionem iudicis/ vt viuat: deoq; seruiat: nã si absq; legitima causa testator exheredauit E. dãdo ipsam totaliter c. volunt a/b/ ⁊ d. q̃ aliqua pars hereditatis/ aut dos matris/ aut aliquid aliud sibi concedatur/ ex eo quia filius/ et bonus est ipse E.

¶ De tertio modo practicãdi figuram vtriusq; iuris/ ⁊ modo litigãtium.

TErtius modus litigantium est eorum qui nullam arguunt in se culpã: cuiusmodi sunt hi/ qui sequuntur. Quidam Lugdunen. duxit asinum suum ad pratum/ qđ prope rhodanum tenebat: et quidam alius ciuis illius ciuitatis ligauit nauiculam suam in littore siue ripa illius fluminis prope predictum pratum: euenit q̃ asinus causa bibendi ingressus est nauiculam/ et bibit: post modum cepit pascere (existente adhuc in nauicula) et herbas arripere: sic pascendo inuenit vitem/ qua ligata erat nauicula: et fregit suis dentibus eam: et sic ambo videlz nauicula et asinus arripuerunt viam fluminis/ et submersi sunt. Dominus asini petit sibi asinum suum restitui a patrono nauicule/ dicendo q̃ nauicula fuerat causa perditionis sui asini: et similiter patronus nauicule petit

sibi

quis istorum venit magis puniendus? Applicentur nunc termini ad figuras huius artis/ex quibus elici potest veritas/z verum iudicium est in primis per secūdam figuram artis: differentia inter Titium et Sempronium: qui ad inuicem differunt substantialiter/numero: et cum hoc est concordantia substantialis/in quātum idētificantur specie in natura humana/et accidētali: qz ambo sunt christiani/et eiusdē professionis: est tñ cōtrarietas volūtaria inter ipsos/inquātum vnus accusat alium: qō licitum est in fauorem iusticie: est etiam contrarietas respectu iuris naturalis: nam cum natura sagax non deficiat in necessarijs: nec superabundet: sed tribuat vnicuiq; qō sibi debetur/et charitas/amor/dilectio naturaliter sit inter illos/qui sunt eiusdem speciei: et ꝑm talem legem nature nemo debeat facere alijs qō sibi fieri non vult: etiam ꝑm illud preceptum. Diliges proximum tuum/sicut teipsum. Usurarius non debuisset dare pecuniam suam in vsuram: sed subuenire et auxiliari fratri suo ꝑm predictam legem nature et preceptum: et quia non fecit: sed oppositum/magis puniendus est/ꝙ luxuriosus: ex eo/quia licet luxuriosus inordinate egerit/z contra preceptum/qō est: nō mechaberis: tamen quia viri et femine quid naturale videtur: ergo minus ardebit/ꝙ luxuriosus: nisi puniatur in hoc mundo. ¶ Item vsura et auaricia sunt directe contra largitatem A. scilz dei: qui largitor omnium bonorum dicitur: et contra bonitatem/que diffusiua est de se: aliter bonitas non diceretur: est etiam contra virtutem/que origo est vnionis bonitatis/pietatis/misericordie zc. et contra iusticiam/et dominationem dei: qui solus dominus omnium bonorum est: et per consequens cōtra illud preceptum qō est/vnum solum deum diligere: quoniam auarus solum suas pecunias diligit. et sic se facit alium deum: luxuriosus autem non venit contra legem nature: vt predictum est: nec cōtra legem diuinam: quia non contra aliquam dignitatem dei: cum deus non sit continēs/nec luxuriosus: sicut lapis/nec cecus/nec videns: est tamen ipsa largitas/bonitas/dominatio zc. in proposita figura vtriusq; iuris: ergo concludēdum est/ꝙ vsurarius magis puniendus venit/ꝙ luxuriosus: z hoc quo ad principium/medium/et finem: et licet predictus triangulus rubeus in luxurioso sit difformatus ratione luxurie: nō tñ tantū quātum est triāgulus vsurarij ratione vsure: ideo magis puniēdus venit.

De secundo mō litigātiū.

Quidam paterfamilias habēs duos filios primogenitū in suo testamēto vniuersalē heredē cōstituit: et vniuersa bona sua eidē leganit: quo mortuo/statim primogenitus effectus est presbyter/z sacerdos in ecclesia cōstitutus: quo facto frater eius secūdo genitus hereditatē accepit: dicēs ꝙ frater eius primo genit⁹ de ꝓmonio eccle viuere debebat/postq; cōstitut⁹ erat in ea: iurta illud. qui altari seruit de altari viuere dz. primogenitus tñ petit suā hereditatē. querit/nūc cui talis hereditas debeā: ponant termini q̄stionis in figura iuris: z videat cū quo termini figure maiorē habēt conformitatē: qm̄ de necessitate sequit/ꝙ talis habeat ius ī bonis: z i hoc vti oportet scōa figura/tāq; instō mō qui sequit. Primogenitus est actor designat⁹ p L. z secūdogenit⁹ est re⁹ designat⁹ p E. tūc sic. differentia est inter L. z E. qm̄ distinguunt nūero/substātialr/z accidētalr/rōne ꝓfessionis: qz L. presbyter. E. vo laic⁹. ista dra est in cōcordātia quo ad naturā/z affinitatē:

quãtitas equi/ꝛ aureoꝝ: que quidẽ quãtitas eſt ſubiectiua forme emptionis ꝛ vẽditionis: ita ꝙ miles recipit oẽs aureos: ꝛ quẽlibet in ſuo põdere debito/ꝛ in ſpecie auri: ꝛ etiã ꝙ qlibet aureus ſit integer: hoc idẽ dꝫ mercator recipere in equo: videlꝫ qõ equus ſit integer/ et ꝙ habeat frenum/qõ ei conuenit: quoniã ita oportet ꝛ ꝙ equus habeat ſanitatẽ/quo ad qualitatẽ: ꝛ aurei ſint boni: ꝛ hoc miles in vẽdendo ſuum equum promittere et aſſerere debet ipſum eſſe bonũ ꝑm eſtimationem aureoꝝ: ꝛ mercator aureos ꝑm ſpeciẽ auri: et quilibet debet ſpecificare qualitatem: vt miles equi: videlꝫ ꝙ eſt ſanus/niger/albus ꝛc. ꝛ mercator auri: videlꝫ ꝙ eſt aurũ florẽtinũ/teutonicũ ꝛc. ¶ Cõſideratur etiã in tali emptione et venditione actio ꝛ paſſio: ſicut miles qui habet actionẽ in denarijs: et mercator i equo: quia fit permutatio actionis ꝛ paſſionis: ita ꝙ miles actionem habebit in denarijs ratione actionis/quã habuit in equo/ꝛ mercator actionem habebit in equo propter actionẽ/quã habuit in denarijs: nã talis regula eſt in iure: ꝛ ſpecialiter in cõtractu notato: videlꝫ ꝙ re ſecuta ipſo iure naſcit actio: ꝛ qꝫ quatuor modis precise fieri põt contractꝰ. ¶ Do mõ do qꝫ das. ſcõ do vt facias. tertio facio vt des. quarto facio vt facias: ꝛ ita paſſio eſt cõſequẽtia actionis: qm̃ ſi miles ꝑm veram iuſticiã ꝓmittit vendere integrũ equũ/ꝛ bonũ/actionẽ habebit in bono auro: et in numero debito per verbũ notato: ꝛ in ſono audito illo verbo recolito per mercatorem intellecto/et amato: et ſi miles vendere non promittat equum ſicuti eſt integrum et bonum/non habebit ſpiritualiter actionem in precio/ ſi ſit intentio mercatoris emere bonum/et integrum equum pro centũ aureis: verũtamen vult ius/vt negligentia euitetur ꝑm rationem ꝙ mercator querat primo illud a milite/qõ de equo dici poteſt: videlꝫ ſi equus ſit bonꝰ/ꝛ integer: aliter ſi nõ querat: imputetur ei. ¶ Eſt etiã relatio in emptione equi/inquãtum vnus vendit: et alius emit: ꝛ ſic fundatur in mercatore ad militem/et in milite ad mercatorem: quoniã eſt mutua: et etiam in equo et auro: et ſic quatuor ſunt/ſine quibus verus contractus eſſe non poſſet in emptione et venditione. ¶ Conſideratur etiã talis cõtractus ſub habitu generali/ſub quo plures res empte et vendite poſſunt eſſe: ſicut miles qui debet vendere equum ſub habitu iuſticie/prudẽtie/fortitudinis/ꝛ charitatis: ꝛ ideo dicere debet conditiones et modum equi: videlꝫ ſi habet bonas cõditiones/aut malas: quoniã propter bonas habet charitatem ſibiipſi: ꝛ per malas ſuo ꝓximo: et ſi aliquod vitiũ eſt in equo/et miles mercatori non manifeſtat: cõtra iuſticiã/prudentiã/fortitudinẽ/ꝛ charitatẽ vẽdit equũ/ratione cuius vẽditionis iuſticia ipſum punit in bonis ſpũalibus/que veniũt per illã prudẽtiã/fortitudinẽ/ꝛ charitatẽ: ꝛ hec punitio pertinet ad deũ: nõ aũt ad principẽ: vt mercator ſit ita diligẽs ad emẽdũ ſub habitu prudẽtie/ſciẽdo videlꝫ conditiones equi/ꝓiuſq3 denarios ſoluat: ſicut miles vẽdit ſub habitu prudẽtie: inquãtũ vult ſcire an aurei ſint boni/ꝛ in põdere/in vẽditione/ꝛ emptione ſunt verba aſſituata ſub certis terminis: qm̃ miles aſſituat illa ꝑm vocẽ/que ſignificat vẽditionẽ/ꝛ bonitatem/ꝛ cõditiones equi: ꝛ mercator illas aſſituationes accipit in memoria/intellectu ꝛ volũtate: in quibꝰ verba militis ſunt ita aſſituata ſub ſpe vẽditionis: ſicut littere ſigilli in cera ponẽdo ſuas ſimilitudines: et idẽ eſt in verbis que dicit mercator ad dandũ centũ aureos militi ꝓpter equum/que verba accipit miles in ſua

ſibi debere reſtitui nauiculam ſuam a predicto dño aſini: venerunt in iudicium: nunc queritur a iuriſconſulto quis iſtorum ſit in culpa: Juriſta ponit terminos illius caſus in figura iuris: et preſupponit/ꝙ dñs aſini ſit C. et patronus nauicule E. vel ecõtrario: deinde inueſtigat per triangulum viridem differentiam/cõ cordantiam/ et contrarietatem inter eos quo ad eorũ animas/ ⁊ corpora: et inuenit/ꝙ differẽtia erat inter C. ⁊ E. numeralis: ⁊ concordãtia ſpecifica/et ſubſtãtialis/ ⁊ accidẽtalis: qz ambo ſunt ciues eiuſdẽ ciuitatis/gaudẽtes equaliter priuilegijs ei⁹: eſt tñ cõtrarietas accidẽtalis in verbo phantaſtico: inquãtum intellectus vnius eſt cõtra intellectum alterius ſine cauſa ⁊ fundamento: et per conſequens abſq; principio/medio/ ⁊ fine: in quibus multiplicari poſſit talis contrarietas: nam in primis C. non duxit aſinũ ad ſuũ pratum cauſa nocendi E. nec E. ligauit ſuã nauiculã in illo loco prope pratum vbi aſſuetus erat eam ligare cauſa nocendi C. nec in tali caſu cõtrariari videtur iuri naturali: vt ſatis liquet ex ipſo iure naturali: nec fuit aliqua cõtrarietas in hoc contra deũ/ ⁊ eius dignitates: ergo cũ cõtrarietas nõ habeat ſubiectũ in quo multiplicari poſſit de principio/ et medio vſq; ad finẽ/ ⁊ nõ detur pena ſine culpa/relinquitur/ꝙ nullus eorum tenetur alteri: ac etiã qz plus dicit/ ⁊ ponit de entitate quo ad principium/medium/et finem: concordãtia que fuit in tali caſu vnius ad alterum poſitiua: et eorum ad A B. ⁊ D. videlz ad ius diuinũ/naturale/ ⁊ poſitiuũ/que eſt ſubſtãtialis: q̃ contrarietas obiectiua cõceptionalis in verbo phantaſtico cõtingens/ et accidentalis: nec põt talis cõtingentia derogare cõcordãtie ſubſtãtiali: que fuit in predicto caſu: ergo nemo eoꝝ eſt in culpa: ſed qz caſus fuit fortuitus/ et a fortuna: ambo remanent dãnificati de per accidens/ ⁊ non a cauſa de per ſe.

De mõ reducẽdi oia iura poſitiua et particularia ad verã ſcientiam et artẽ.

Habito modo practicãdi figurã iuris/ ⁊ inueſtigãdi ius cuiuſlibet de modo reducẽdi oia iura poſitiua ad artẽ/ ⁊ verã ſcientiã hoc loco (ad mentẽ doctoris noſtri) videam⁹. Sunt eñ quadragĩta rubrice ĩ corpe vtriuſq; iuris: ad quas reduci poſſunt cetere: ⁊ oẽs ſimul ad verã artẽ/ ⁊ ſciẽtiã: ⁊ ſunt be/emptio/vẽditio/cõmodatum/redditio/depoſitũ/ pmiſſio/probatio/cõfeſſio/negatio/dubitatio/ſtatutũ/ pcuratio/ ablatũ/legatũ/accuſatio/excuſatio/permutatio/perditio/inuentio/datio/ cõditio/tormentum/vituperium/deceptio/diffamatio/furtũ/ luxuria/proditio/ homicidium/blaſphemia/inobedientia/mendacium/indigentia/fortuna/voluntarium/ignorantia/obliuio/libertas/ſeruitus/et preſumptio. Et eſt ſciendum/ꝙ de tribus predictis formis generalibus ſcientie iuris fieri poteſt vna maxima ſm ordinem artis inuẽtiue: ⁊ cuilibet maxime dari vna queſtio iuris: cui⁹ ſolutio in maxima ſignificaret: et hoc modo ſcientia iuris que eſt de particularibus reduci poſſet ad eoꝝ iura vniuerſalia: ⁊ de ipſis haberi ſcientia proprie dicta: ⁊ per hunc modum poſſent iuriſte oia litigia iudicare: ⁊ in breui tẽpore ipſa p rationes naturales ⁊ neceſſarias determinare: ⁊ hoc exẽplificari põt in emptione ⁊ venditione. Et ad hoc ponit talis caſus. Quidã miles ſuũ equũ vẽdidit cuidã mercatori p centũ aureis/in tali vẽditione in primis cõſiderãda eſt ſubſtãtia vtriuſq;/ videlz vẽditoris/ ⁊ emptoris: que vna ⁊ eadẽ eſt ſpecie: differũt tñ nũero: deinde ſubſtãtia equi ⁊ aureoꝝ/ q̃ gñe ſubalterno differũt. Eſt etiã in illa vẽditione cõſiderãda

ꝛ magis particulare: ſed cū termini artis ſint magis cōpoſiti ratione ſue maioris mixtionis/ꝙ alicuius aliꝰ ſciētie: ergo ſunt minus vniuerſales: et ſic non erit generalis aliīs ſciētīs: dicit ꝙ differētia eſt inter vniuerſale qđ eſt actu/ꝛ vniuerſale qđ eſt potētia: nā id qđ eſt vniuerſale actu eſt particulare reſpectu eorum que ſunt in potētia: ꝛ ꝑm iſtud vniuerſale videt ꝓcedere obiectio ex parte ſimpliciū: ignis eñ ſimpler vniuerſaliter ſe habet ad innumerabilia cōponēda: iſto eodem modo principia ſimplicia artis ſe habēt ad infinita: ꝛ ſic dicūtur eſſe vniuerſalia in potētia: ꝛ ꝫ hec ſciētia de iſtis vniuerſalibus intēdat/tanꝙ de primis in eſſentialibus principīs: verumtū principaliter intēdit de vniuerſali actu cauſato ſeu cōſtituto de ipſis primis ꝛ ſimplicibus principīs: qđ eſt vtiq; medium huius finis: ſcz cōcludēdo qđuis particulare ſub illo contentū: iſtud aūt vniuerſale eſt cōpoſitum: et quāto magis compoſitū ſeu mixtū eſt/tāto plura ſub ſe cōtinet particularia: quia quāto magis mixtū eſt/ſeu cōpoſitum: tāto ex pluribus ſimplicibus principīs cōſtat: ꝛ ꝫm iſtud vniuerſale non valet obiectio: manifeſtū eñ eſt his qui per terminos huius ſciētie diſcurrēdi facultatē agnoſcūt hāc artē omne ſcibile amplecti in generali/ꝛ particulari/ſeu ſpeciali/ miſcendo vniuerſales ſeu gñales terminos buiꝰ artis particularibꝰ et ꝓprīs terminis cuiuſlibet alterius ſciētie. ¶ Cōtra. de generalibꝰ principīs gñales cōcluſiones educūtur: nō autem ſpeciales/aut ſubalternate: ꝛ de ſpecialibꝰ ſpeciales: nō aūt gñales: nec de ſpecialibus iſti ſcientie ſpeciales illi ſciētie: cū igit hec ars partim de generalibus principīs ſit: vt patet in aliquibꝰ figuris: ꝛ de ſpecialibꝰ: vt patet de primo ſubiecto in theologia/aut ſecūdo: ꝛ ſic de aliīs: ꝛ cū ex gñalibus principīs gñales cōcluſiones in .A. elici nō poſſint: qm̄ quicqd eſt in ipſo eſt ei propriū/ꝛ nō gñale: nec etiā ex ſpecialibus principīs .A. elici poſſunt cōcluſiones generales: et ſic de aliīs: nec de ſpecialibus .A. ſpeciales in .C. aut .D. quare videtur manifeſte hāc ſcientiā non eſſe ceteris ſpecialibus ſcientīs generalem: cum nec de ſuiſmet principīs generalibus ex toto generaliter/nec de ſuis ſpecialibus ex toto ſpecialiter: nec etiā generaliter cōcludat in eiſdē. Dicēdum eſt primo ad illud qđ obīcitur de .A. videlz de deo/ꝙ generale quātum ad hoc pōt duobus modis conſiderari: ſcilz quātum ad rationē ipſiꝰ intellectus in deo: ꝛ ſic deus eſt intellectui generale: id eſt vltimum ꝛ generaliſſimū principiū/mediū/ꝛ finis: ꝛ in hoc nō valet qđ obīcit de .A. Si aūt cōſideret ꝫm rem: id eſt ꝫm ꝙ ipſum .A. eſt in ſe: non eſt gñale: ſicut quātitas eius que nō eſt quātitas: ſed potius immēſitas. Et iſto modo cōcedendū eſt nihil eſſe generale in .A. et ad illud qđ obīciebatur de generali ꝛ ſpeciali dicendū eſt/ꝙ generalia ꝛ ſpecialia poſſunt duobꝰ modis conſiderari. Primo p ſe ſimpliciter/et prout ſunt in potētia: ꝛ iſto mō videt valere obiectio: ſcđo vo modo ꝫm ꝙ aliqđ gñale habet neceſſariā attributionē ad aliud gñale: ꝛ ecōtrario: ſicut bonitas ad magnitudinē: qꝛ poſita bonitate/neceſſario ponunt magnitudo: ꝛ econtrario: ꝛ poſito vno triāgulo ꝛ ponunt oēs. eodem mō ſequit de ſpeciali: nā poſita aliqua vtute aut vitio ponit de neceſſitate aia: ꝛ ſīr de gñali ꝛ ſpeciali/ꝓut gñale bz neceſſariā attribntionē ad ſuū particulare: nā ſicut .T. deductū p vniuerſalia principia buiꝰ artis: deinde deductū in ſpeciali ꝫm illū modū particulare reflect i ſuo vniuerſali: ꝛ iſto mō ꝑticulare inquiri pōt ſub ſuo vniuerſali: ꝛ de ipo ſciētia hoc

modo

memoria:intellectu/et voluntate. Jn emptione et venditione conſideratur tempus verborum preſentium/per que conueniunt miles et mercator:que ſi quidem cõuẽtio eſt ꝙ miles tradat equũ in illo eodẽ tẽpore quo aureos recipit a mercatore: et ꝙ mercator in illo eodem tempore quo promittit aureos tradere militi equum recipiat a milite:iccirco tẽpus tm̃ ſe habet ꝑm ſuam preſentiam ad denarios/ſicut ad equum:et ſi mercator denarios ſoluat/ q̃uis equum nondum habuerit:retinere debet conditionem cum inſtrumento/ aut iuramento/ꝙ miles ei det equum/quem ei vendidit pro centum aureis infra tempus determinatum:et idem debet miles facere:ſi equum tradat mercatori:licet denarios nondum acceperit. Sicut tempus equaliter ſe habet ad preſentiam denariorum: et equi et ad poſſeſſionem cuiuſlibet:ita locus equaliter ſe habet ad poſſeſſionem denariorũ/ et equi:videlz ꝙ in vno et eodem loco miles tradat equum mercatori/ et mercator denarios militi: verumtamẽ ratione impedimenti loci non conuenientis/ et etiam temporis in quibus miles et mercator mutuo ſe liberare nõ poſſunt/ vult ius ꝑm iuſticiam/charitatem/fidelitatem/et intentionem principalem/ꝙ in vno loco et tempore ſolui debeant denarij:et in alio loco et tempore equus debeat tradi:et ſi in illo interuallo moreretur equus/vult ius/ꝙ mercator non teneatur ſolnere denarios:vel ſi miles denarios iam recepit/ꝙ denarios illos reſtituere teneatur. ¶ Secũdum ꝙ data eſt doctrina de emptione ⁊ vẽditione dari põt de qualibet alia rubrica:deducẽdo eã per omnia decem predicamẽta:de quibus habetur vera ſciẽtia ⁊ infallibilis.⁊ hec de vtroq; iure cauſa breuitatis ſufficiãt.

Queſtiones in hoc nono tractatu ponimus:vt per eas artẽ clarificemus:et diuiditur in tres partes / quemadmodum quilibet predictorũ. Prima pars erit de queſtionibus artificialibus. Secũda de peregrinis ad mentẽ cuiuſlibet artificis. Tertia vo de memoria ⁊ epilogatione totius operis/⁊ pũcto quẽ querimus. ¶ Quo ad primã eſt primo videndũ/ vtrũ hec ars ſit gñalis ad oẽs facultates: probatũ em̃ eſt in tractatu de introductione artis ꝙ ſic:ex eo/ qz habet principia omnino generalia:quib⁹ ſubalternãtur principia aliarũ ſcientiarum:vt manifeſte patet in diſcurſu totius operis. Sed cõtra dicet aliquis: ſi hec ſciẽtia eſt ceteris generalis: ergo qui ſcit eam: ſcit omnes quibus ipſa eſt generalis : ſed hoc eſt falſum:ergo et illud ex quo ſequitur: dicitur ꝙ ſcientia poteſt duobus modis conſiderari:videlz habitu/et actu: ⁊ licet artiſta huius artis non ſciat actu omnes ſcientias ratione intellectus/qui eſt ſucceſſiuus in ſua operatione:ſcit tamen potentia et habitu:nam plus eſt ſcibile habitu ratione potentie in qua eſt:ꝙ ſcitum actu/ſicut patet in natura: nam plus eſt generabile habitu ratione potentie in qua eſt/ꝙ generatum actu:ſic hec ars ẽ quidam vniuerſalis habit⁹ ceteris ſcientijs applicabilis:manifeſtũ eſt hãc ſcientiã eſſe generalẽ:cum ſubiectũ illius ſit ceteris ſubiectis aliarum ſcientiarum generale. Contra/quanto ens in natura magis eſt ſimplex: tanto magis eſt vniuerſale: quia ad componenda ſe habet: per oppoſitum igitur quanto aliquid magis compoſitũ/ minus eſt vniuerſale/

syllogismus est mediū ad probabilitates ꝛ demōstrationes: cū attincto hoc ī parte qđ infertur ab eo: acqescunt actus intellectus/ꝛ volūtatis: ꝛ cū probabilitati: ꝛ demōstrationi sufficiat syllogismus: nam ꝑm Aristotelē primo Posteriorum. demōstratio est syllogism⁹ vt in babēdo ipsum scimus: ergo super syllogismū nō pōt fieri additio: syllogismus enim ex tribus propositionib⁹ constat: duab⁹ primis concludentibus tertiā: si quid ergo addaꝫ vlterius non additur syllogismo cū igr syllogismus seu argumētū sit subiectū logice/ergo super subiectum logice impossibile est addi: ꝛ per cōsequēs super ipsam logicam: quoniā si subiecto esset possibilis additio: eēt vtiq; ipsa logica defectiua ratiōe defectiui subiecti. eodem mō sequiꝫ de alijs scientijs: quare videꝫ impossibile hanc scientiā esse alijs additiuā. Dicendū est per T. viride positū inter principiū quantitatis/ꝛ tēporis: ꝛ principiū formale/ꝛ materiale: ꝛ finale ꝑm potētiā ꝛ obiectū/ꝙ ex parte principij formalis ꝙ̄tum est de ratione potentie ꝛ obiecti ꝛ ex parte principij materialis ex parte obiecti: nō aūt ex parte potētie sufficit oī probabilitati ꝛ demonstrationi syllogismus: ꝛ quantum ad hoc acquiescunt illi predicti actus: tanquā medio ad probabilitates ꝛ demōstrationes: ꝛ in hoc valet obiectio: ꝛ quantum ad hoc impossibilis est ipsi logice additio: sed sumēdo ipsum syllogismum ex parte principij quantitatis discrete multorū syllogismorum/ꝛ breuitate temporis multitudinis eorū: ꝛ ex parte principiorū quantitatis continue materie eorū inquantum syllogismus habet respectum ad ista/addit hec scientia super logicam: quia sub magno compendio sumptā sub breui miscēdo terminos: vt dictum est: videlicet compendio vniuersaliter maxima materia ad formādū multos syllogismos cōprehenditur: ꝛ sic addit super logicā/ꝛ alias scientias: quare nō valet obiectio Ex his igitur satis manifeste videri potest/quid quiditas ꝛ subiectum huj⁹ artis/vel scientie sit: vidēdo id in quo hec sciētia est super oēs alias scientias additiua. restat nunc sequēdo ordinē artis aggredi figuras ꝛ ceteras partes sequendo ordinem totius operis: ī quibus quidē figuris principaliter totū pondus ꝛ necessitas huius artis consistit: nā deficiente aliqua istarum/ars nihil est: habet enim necessarium A. tanquam principalem causam regulam/ꝛ finalem causaꝫ omnium inuestigabilium: impossibile quidem esset intellectū fine A. id est deo peruenire ad metam veritatis rei inuestigabilis: quia cum omnis creatura sit similitudo ipsius A. per eius veritatem monstratur omnis veritas: ꝛ per bonitatem omnis bonitas: ꝛ sic de alijs. habet etiam intellectus necessarium T. tanꝙ̄ instrumentū inuestigatiuū ꝛ modū agēdi artificiatū: qꝛ ipossibile ē intellectū sine ipo T. alicuj⁹ rei veritatē inuestigare/seu ppendere/ac etiā ꝑmos act⁹ essendi creaturaꝫ itelligere: et originē ꝑdicamētorū absq; mixtione tertie figure: q̄ creaturis attribuitur: nā ignoratis primis principijs: ignoraꝫ oia q̄ ab ipis dependēt. in his igiꝫ trib⁹ figuris tota pēdet inuestigādi necessitas huj⁹ artis: iō vt ineli⁹ eluceſcāt/ aliq̄ q̄stiones videndē sunt p ordinē: et añ ꝙ̄ ꝑmā aggrediamur figurā/q̄rēdū est: vtrū hec ars sit verissima (vt aiūt) et infallibilis: et videꝫ ꝙ nō: nā si hec ars esset infallibilis/sequeretur ꝙ quicquid est scibile per hanc artem/posset infallibiliter inueniri: sed hoc est impossibile: cum pīa sint scibilia que in alijs scientijs

mō baberi pōt: ꝛ ſecundū iſtū modū nō procedit obiectio. ¶ Utrū iſta ſciētia addat aliquid ſuper alias ſcientias ? et dicitur ꝙ ſic: videlicet mutuā habitudinē et cōbinationē terminorum principalium: vt patet per alphabetum in diuerſis figuris artificiatum/ad attingendam veritatem in diuerſis ſcientijs artificialiter: nam vna litera ſub vno nomine in diuerſis figuris diuerſa repreſentat: et cum nulla alia ſcientia tantum poſſit habitum ſciendi ſub ratione artificij: aut aliter multiplicare/ſicut facit iſta ſcientia: ergo ipſa addit ſuper oēs alias ſcientias. ¶ Cōtra/ſicut ſe habet hec ſcientia ad omnes alias ſciētias/ videtur ſe habere ad theologiam: cum ſit ſciētia cōmunis: ſed ſi ita ſe habet hec ſcientia ad alias cōmunes ſcientias/ꝙ addat ſuper eas: ergo ſe habet ita ad theologiaz/ꝙ addit ſuper eam: qō̄ videtur eſſe falſum: nam illi ſcientie cuius ſubiectū eſt infinitum impoſſibilis eſt additio: theologia vero eſt huiuſmodi: cū̄ habeat deū̄ pro ſubiecto: ergo hec ſcientia non addit ſuper theologiā: nec ſuper alias: quod ꝓbatur ſic. nulla ſcientia videtur generalior/nec magis additiua ſuper alias ſciētias cōmunes/ꝙ illa cuius ſubiectum eſt infinitū: theologia eſt huiuſmodi: ꝛ tamen non eſt additiua ſuper alias cōmunes: non enim inferuntur cōcluſiones principio: nm theologie in medicina/nec in logica/ꝛ ſic de alīs: ergo iſta ſcientia nō eſt additiua ſuper eas: quia ſequeretur/ꝙ haberet ſubiectum in plus infinitum/ ꝙ theologia: qō̄ eſt impoſſibile: qz ſuper infinitum non eſt plus. dicendū̄ eſt ꝙ quicquid habet theologia pro ſubiecto/idē̄ habet hec ſciētia pro ſubiecto/ꝛ plus: cū̄ ad plura entia inueſtiganda ſe extendat: ꝙ ad deum/qui eſt ſubiectū̄ theologie: ꝛ hoc per ipſa eadē̄ cōmunia principia: que īueſtigat de deo ſub theologia/ ſicut per diſcurſum huius artis manifeſte patet: manifeſtū̄ ergo eſt/ꝙ hec communia principia addit ſuper theologiā/ex quo de eis concludit ſub theologia ſicut ſub alīs cōmunibus ſcientijs. preterea addit artificium ꝛ modū̄ inueſtigandi veritatem in qualibet ſcientia: nec valet obiectio: quia falſum eſt theologiam habere ſubiectum infinitum: ꝙuis habeat deum pro ſubiecto: non tamē̄ ſub ratione qua deus eſt infinitus: ſed ſub ratione determinata/vcz inquantum vnus/ꝛ trinus eſt: et ſub ratione qua eſt ab aīa finite intelligibilis/et non infinite/niſi apprehenſiue: quare non valet quicquid in contrariū̄ obīcitur. ¶ Preterea/ſi iſta ſciētia eſt additiua ſup alias ſciētias: aut erit additiua entis/vel nihili: ſed impoſſibile eſt ens addi ſuper ens: cum ſup ens nihil ſit: quia ſic ſequeretur/ꝙ ens eſſet non ens: qō̄ eſt ꝺdictio: ergo hec ſciētia ſuper alias nihil addit. ¶ Ad obiectionez/dicēdū̄ eſt ꝓ T. viride ꝛ croceū̄/q̄ cadunt inter ens nō̄ ſub rōne entis īq̄tū̄ ens: ꝛ ita valet obiectio/ſi ſup ens inq̄tū̄ ens caderēt: ſed inq̄tū̄ tale ꝛ tm̄: ꝛ iō̄ ens adueniens enti nō̄ ſub rōne qua eſt ens: ſed qua ratione eſt tantum ꝛ tale: vt faciat illud cui additur non magis ens: nec minus/ſed alterū̄/ ꝛ maius: ꝛ hoc mō̄ poſſibilis eſt enti additio: ꝛ iſto mō̄ addit hec ſcientia ſub ratione maioris non tamen ſub ratiōe entis: quare non valet obiectio: nam miſcendo principiū̄ cum principio: ꝛ angulum cum angulo/ſeu triangulum cum triangulo ſunt formabilia in maxima copia argumēta/ꝛ rationes ad vnam cōcluſionē̄: vel ad plures: oportet ergo ipſum habitum ex quo proueniunt hec eſſe ſcientiā̄/eiuſq̄ mixtionem tā vniuerſalē̄ eſſe aliquid: ad quod nulla alia ſciētia attingit. ¶ Contra

E

obiectio. Ad quartum dicitur/ q̄ sicut se habent alie cōmunes scientie ad alia communia principia: ita videtur/ q̄ hec ars se habeat ad sua communia principia ⁊c. verum est in aliis principiis/ in quibus non est defectus/ et aliter non: ⁊ sic soluitur ad consequentiā concedendo minorem: ⁊ quando videtur ꝙ firmari ad oppositum/ aliter communia principia aliarum scientiarum in ea non continentur: verum est/ q̄ non continentur in ea quantum ad defectum seu fallibilitatē quam habent: sed potius quantum ad perfectionem ⁊ infallibilitatē suam: quare non valet obiectio. hec ars ita fundata est circa ens/ ⁊ non ens/ possibile/ ⁊ impossibile/ q̄ ex vtraq; parte impossibile est inueniri fallibilitatem.

Ads sic exquisitis/ nunc ad questiones prime figure deueniam⁹ ⁊ q̄ritur prio/ vtrū quēadmodū dicim⁹/ bonitas ē magnitudo/ ⁊ magnitudo est bonitas/ ⁊ sic de aliis i deo valeam⁹ dicere personalitas/ vnitas/ ⁊c. sunt idem numero: similiter vtrum bonificare/ magnificare/ ⁊ diligere/ seu spirare sint idem numero: ⁊ vtrum per spirare/ ⁊ diligere sit persona alia a filio: ⁊ non per bonificare: ⁊ vtrum bonitas diuina habeat in se ita magnam bonificationem/ sicut intellectus diuinus intellectionem: ¶ Quo ad duas primas questiones dicitur q̄ sic: aliter accidens esset in deo. Ad tertiam dicitur/ q̄ in deo omnia que de ipso dicuntur/ identificātur essentialiter/ et numero: et quia sunt idem/ ad quot se extendit vnum illorum/ ad tot se extendit et reliquum: et sic patet qd ad quartam questionē dicendum sit. ¶ Sed oritur difficultas/ nam cum inter generare et spirare sit differentia quomodo possunt esse vnum intelligere/ et amare: aut cū p̄ p̄ducat filium per intelligere/ ⁊ pater ⁊ filius spiritum sanctum per amare: et sit differentia inter filium ⁊ spiritum sanctum: quomodo possunt esse vnum numero/ et idem intelligere/ ⁊ amare: dicitur q̄ sicut pater generat filium per intelligere se esse patrem: sic generat filium per amare se esse patrē: ideoq; secundum q̄ pater habet istuz respectū in suo amare ⁊ intelligere/ sunt vnū idē numero: ⁊ sic de filio inquātū intelligit se esse filiū: et amat/ et iq̄tū pater amat filiū/ ⁊ ip̄z intelligit bonū/ magnū ⁊c. ⁊ filius amat p̄ez: ⁊ ip̄z intelligit bonū/ magnū ⁊c. p istū respectū quē ābo habēt p intelligere et amare spirāt spiritū sanctū: et sic distincto amādi ⁊ intelligendi remanet. ¶ Quo ad secundam figuram queritur/ vtrum differentia que est inter spirituale et spirituale sit maior illa que est inter sensuale et sensuale: et dicitur quod sic intensiue/ non tamen extensiue: cum ita magna/ aut maior esse possit inter sensuale et sensuale extensiue. vnde dicit doctor noster in libro de deo/ q̄ maior differentia que dari possit/ est iter personas diuinas: ex eo/ quia ipsa est infinita: ideo loquitur de intensitate eius/ ⁊ non extensitate/ cum duo indiuidua in creatis maiorem dicant differentiam extensiue: sic intelligendum est de differentia que est inter principium ⁊ medium/ et inter medium ⁊ finem: nam teste Aristotele/ que propinquiora sunt fini nobiliora sunt: ⁊ sic differentia inter medium et finem est maior intensiue/ q̄ illa que est inter principiū/ ⁊ medium: vtrum sint plures cause effectiue prime: et dicitur q̄ non: eo quia tantus vnus est finis/ qui vnam arguit tantum causam: nam si plures essent/ quelibet ad se ordinaret suos effectus: et sic omnia non essent ordinata ad vnum finem contra Aristotelem

non tractantur:nam multa potest natura propter eius illimitationem produce re:de quibus philosophus /aut iurista non considerat: et cumbecars non exce dat metas aliarum scientiarum/sequitur ipam esse fallibilem.¶Item intellectus būanus nō sufficit:ad hoc vt inter diginitates ꝛ psonas ipsius A. differētiā ponere queat:sed ipsas dignitates distiguit/quēadmodū suas in se inclusas:ꝛ psonas dicit distigui quēadmodū būanas:qō minime dicendū ē:ergo fallibis est.¶Itē cui⁹ artis termini sunt defectiui ad finē intentū:ipsa ars est fallibilis:sed termini istius sunt huiusmodi:ergo ꝛc.maior est de se nota:ꝛ minorem probo:qꝛ ī contingētib⁹ errare contingit:nam fine mouēte efficientem:ꝛ efficiente formā:ꝛ forma materiā adinuicē finē sepe cōtingit materiā esse occasionē demōstratiōis a fine.¶Preterea sicut se habēt alie cōes scientie ad sua principia cōia:ita videtur ꝙ hec se habeat ad sua cōia principia:cū alie scientie ita cōtineanť:tanꝯ ptes sub suo toto:ꝛ cū vniuersale suoꝝ particulariū sapiat naturam:sed alie cōes scie sub illa sunt defectiue/seu fallibiles:sicut metaphysica in ente contracto ad rem ratione finis /considerat enim ṗmū ens ꝑm relationē ad effectū suū /nō aūt ꝑm magnitudinē/et nobilitatem sue intrinsece productionis et sicut logica in ente contracto ad rationē qñcꝫ cōtingit deficere babēdo apparentiam/et non existentiam:nam res maior est in se /ꝙ in intellectu viatoris/ ergo hec ars videtur esse fallibilis:sicut ꝛ alie in suis communibus principiis:aliter enim communia principia aliarum in ea non continerentur: quod est impossibile:cum ipsa considerat ens contractū ad rem et rationem / seu modum: ergo ꝛc.Ad primam obiectionem respondetur /ꝙ nulla est scientia extra metas predictarū scientiarum actu:sed bene potētia:et materialiter:ꝛcū ōr:multa sunt scibilia vltra verum est ex parte potentie materialiter:falsum tū est ex parte act⁹ formaliter:et sic sicut est ens scibile:ita et ars ista se extendit:nam sicut impossibile est totā potentiam materie reduci ad formam actu:sic et omne scibile ad esse actu intellectum:/sed bene potentia .Ad scām dicit/ꝙ licet intellect⁹ humanus nō possit inuenire distictionē ī essentialib⁹ absolute/quo ad ipsas dignitates:cū vnā ꝛ eādē essentiā dicāt:respectiue tū quo ad act⁹ et ꝑm relationē ad suppositā inuēit distictionē a parte rei.Ad tertiū cū dicitur/ cuiuscūcꝫ artis termini sunt defectiui/cōcedit ī particulari:nō tū hui⁹ artis in vniuersali:ꝛ qñ ōr:ꝙ in cōtingētib⁹ cōtingit errare:dicit ꝙ errare pōt sumi duobus modis:vno errare quod importat defectum ex parte terminorum et principiorum huius artis:videlicet ꝙ egeat alijs terminis /sine quibus non possit venire ad finem intentum:ꝛhoc modo non est defectiua:nec errare potest:quoniam in principijs necessarijs in tantum quantum se potest extendere habet complementum:vt iam probatum est:aliud est errare scilicet quando intellectus et voluntas casu et fortuna corruunt in medium impeditum:per quod deuiant a fine intēto:et de isto obijcitur:et istud errare nō importat ex parte terminorum et principiorum huius artis defectum:quia cuius presentia naturaliter impossibilis est / eadem imperfectio alicuius eius absentia nequaquam ei cadit in defectum:impossibile quidez est scilicet habere medium expresse cognoscēdi q̄ sunt a casu /ꝛ a fortuna contingentia:hec enim est operatio diuina non humana:quare non valet

eniternalis ? queritur vtrum angeli et celi sint ex contrarijs constituti ? et videtur ꝙ sic: quoniam angeli peccauerunt: et celi monstruositates producunt: ergo ꝛc. per secundam et tertiam regulam patet ipsos nō esse constitutos ex cōtrarijs: nam si angelus esset creatus ex contrarijs/esset deus causa peccandi: quod est impossibile: sed peccauit ex mera libertate: quo ad celum dicitur: ꝙ ipsum natum est producere pfectiones ppie/appropriate tamen inquantum inferiora ex contrarietatibus consistunt: alterant perfectiones que a superioribus veniunt: sicut vas malum quod vinum bonum in se corrumpit. De elementatiua queritur vtrum sit danda ? et respondet quod nisi ipsa esset/non forent elementa sub communi principio/bonitate/differentia ꝛc. De vegetatiua queritur: vtruz in omni tempore habeat equalem virtutem ? et dicitur ꝙ non: nam appetitiua maiorem habet virtutem in vere/ꝙ in alio tempore: et retentiua in autūno/expulsiua in estate: et digestiua in hyeme: et ipsa vegetatiua maiorem virtutem habet per aerem in corde: per ignem in epate: per aquam in cerebro: et per terrā in splene. De sensitiua queritur/que istarum potentiarum sentit famem/aut sitim: gustus/vel tactus ? et dicitur ꝙ gustus: nā ipse est illa potētia qua sapores rerum percipiuntur: cum sapor sit propria qualitas eius: et melius percipitur in vno tempore/ꝙ in alio: nam si corpus animatum nō oppleretur cibis/gustus omni tempore saporem reperiret in gustando. vtrum sit dandus sextus sensus videlicet affatus ? et videtur ꝙ non: nam communis opinio philosopborum non ponit ipsum: ergo ꝛc. cōtra/illa potētia est necessaria sine qua animalia nō possunt manifestare ad extra eorum conceptus: sed absq; affatu vnum animal non potest alteri animali suum conceptum per sonum specificatum manifestare: ergo est necessariū ipsum ponere. Ad argumentum dicitur/ꝙ locus ab autoritate negatiue non valet. De imaginatiua querit/quare abstrahit species a sensibus ? dicitur ꝙ ex eo/vt in eorum absentia possit illas imaginari: ꝛ intellectui representare. De homine queritur/vtrum ipse moueat animam ad operādum siue bene/siue male/aut anima moueat hominem ? dicitur ꝙ si pars moueret totum/moueret et omnes partes corporis. queritur quando homo moritur anima per quem locum emigrat a corpore ? Respondetur ꝙ quemadmodum anima sine successione in principio est infusa per omnes partes corporis: ita ꝛ in morte sine successiōe exit p oēs partes corporis. ¶ De instrumētalitate queritur/quomodo homo est virtuosus ? dicitur ꝙ scōm finem eius substantie/et suorum principiorū: et inquantū huiusmodi fini obsistit fit vitiosus. ¶ Utrū fides principaliter sit/vt homines per ipsam meritum habeant ? dicitur ꝙ si fides principaliter esset creata/vt homines mererentur/esset finis intellectꝰ maior per credere/quam per intelligere: et voluntas plus posset ignorare per amare/ꝙ per intelligere. ¶ Utrum homines tantum spei habere possint tempore infirmitatis/quantum tempore sanitatis ? dicitur quod amabilitates bone in hominibꝰ infirmātibus ꝛ ipse quoq; sunt infirme. ¶ Utrum charitas sit maior per abundantiam reruz temporalium/ꝙ per earum indigentiam ? charitas maior est per dare/ꝙ per accipere. ¶ Utrum iusticia bonitatem cogat: vt bonum moueat ad agendum bonum ? dicitur ꝙ quemadmodum iusticia bona

xj. Methaphyſices. In tertia figura que creaturis attribuitur/ poſſunt fieri q̃ ſtiones artificiales: vt ſi queratur/ quare eſt vnus mundus/ et non plures: reſpõ dendum eſt per ſecũdam regulam: ꝙ ex eo/ quia deus eſt vnus in ſe vnum mundum et non plures creauit/ ad ſignificandum/ ꝙ ipſe eſt vnus ſolus deus/ et nõ plures: et quia in ſe habet plures perſonas diuinas/ creauit in mundo plures res/ et quia eſt bonus/ magnus ꝛc. creauit eas bonas/ magnas ꝛc. Quz dicitur in tertia figura/ ꝙ bonitas bonificat magnitudinem ꝛc. queritur vtruz maioritas maiorificet minoritatem: ꝛ minoritas minorificet maioritatẽ. ꝛ equalitas equalificet maioritatem ꝛ minoritatem: Ad ſoluendum iſtam queſtionem oportet conſiderare diffinitionem principiorum/ et regulas tali modo/ ꝙ remaneant ille ſe: dicẽdo ſic/ ꝙ maioritas maiorificat minoritatem per duos modos cõtrarios: ſicut maioritas caliditatis ignis/ que maiorificat minoritatẽ humiditatis aeris in augmentando bonitatem/ magnitudinem ꝛc. ꝛ per modum concordie: nam ſubſtantia que maior eſt per ſe/ ꝙ ſuum accidens ratione bonitatis/ magnitudinis ꝛc. maiorificat ſuum accidens quantum poteſt: vt per ipſum melius poſſit agere ꝛ exiſtere. ſcõs modus eſt ſicut maioritas caliditatis in cholerico/ q̃ maiorificat quantum poteſt frigiditatem aque: vt reducat ipſam in maiorem minoritatem bonitatis/ magnitudinis ꝛc. cum ſit ſua inimica. Item minoritas minorificat maioritatem per modum concordantie: ſicut minoritas humiditatis q̃ repugnat nimie caliditati/ repugnãdo ſiccitati ignis: vt ſit iuſtitia ꝛ tẽperãtia/ etiã minoritas frigiditatis aque/ que minorificat caliditatẽ ignis in compoſito reſiſtendo: ſicut inimicus ſuo inimico: vt apparet in ligno viridi/ quod comburitur quoniam niſi eſſet frigiditas/ forte lignum viride eſſet ita cito combuſtuz/ ſicut ſi eſſet ſiccum: in quo etiam ligno ſicco minoritas frigiditatis impedit maioritatem caliditatis: quoniam niſi ipſa eſſet in ligno ſicco/ eſſet lignum ita cito combuſtum ſicut ſtupa. ¶ Item quãdo dicitur ꝙ equalitas equalificat maioritatẽ ꝛ minoritatẽ: concedendũ eſt reſpectu proportionis: non tamẽ reſpectu iuſtitie: quoniam reſpectu iuſtitie non põt fieri: ꝙ ſi fieret/ maioritas ꝛ minoritas reducerentur ad nihilum: qõ eſt impoſſibile. ¶ De nouẽ ſubiectis fiunt queſtiones/ modo qui ſequitur: de primo qõ eſt deus plures facte ſunt in prima figura: ꝛ fiẽ de in theologia/ ſequendo ꝛ enucleando predictas figuras: ſed de angelo ſi queratur/ quare deus creauit ipſam naturam angelicam: et dicẽdum eſt/ ꝙ ex eo quia ipſe deus eſt multum intelligibilis/ amabilis/ et recolibilis: vt libere eſſet ab angelis intellectus/ ꝛ amatus voluit eos creare. vtrũ angeli honorẽ appetãt: dicitur ꝙ honor qui deo impenditur/ voluntatem angelorum adimplet: vtrum eis ſit obedientia: dicitur ꝙ ea obedientia eſt completa. vtrum angeli petant conſilium: dicitur ꝙ in ſapiẽtia eiternali dubitatio/ et conſilium nullum locum habent: vtrum poſſint agere vltra curſum nature: dicitur ꝙ ille eſt dominus nature/ qui ſupera naturam agere poteſt. vtrum in cogitatiõe angelorum ſit aliqõ ſuperfluum: dicitur ꝙ ſi angelus cogitaſſet id quod non poteſt eſſe: id quod poteſt eſſe non ſufficeret ſuo cogitare. vtruz angelus aliquid ſupponat: dicitur ꝙ in omni ſuppoſitione poteſt eſſe dubitatio. vtrũ angelus dies enumeret/ qui effluxerunt a tempore ſue creationis: dicitur ꝙ in celo empyreo ſufficit vnus dies

libilis/que falli nō pōt ratione sue summe ⁊ infinite sapiētie:ergo cōcludēdū ē ꝙ deo simpliciter credi dz:⁊ suis verbis pūo ⁊ p se:⁊ cū illa q̄ cōtinētur in byblia a deo immediate/vel mediate dicta sint (vt probatū est in suprioribus) ergo eis credendum est/⁊ sane omnia exponenda scōm predictos quatuor sensus. Quo ad constitutionē septem sacramentorū ecclesie/dubiū esse non dz:eo q⁹ a deo xp̄o dño nostro constituta sunt/qui fallere/nec falli potest:quo tū ad diuersos modos ⁊ eorū circūstantias dubitari potest/vt veritas melius eluceſcat:iccirco q̄rit i primis de baptismo/vtq; in his verbis/ego baptiso te i noīe patris/⁊ filij/⁊ spiritus sancti amen/ita consistat forma baptismi precise/ꝙ nō liceat aliquid subtrahere/ vel addere:vel per quencunq; alium modum immutare:et dicitur ꝙ non:ex eo quia sacramentum est instrumentum/et sacre rei signum: quo homines purgantur a peccato originali:ideo requiritur ꝙ eius forma sit determinata/quam presbyter qui minister eius est mutare potest:cum forma sacramēti sit ordinata per Christum:et nō per se/rustic⁹ tū causa necessitatis eā mutare p̄ōt:dum autem seruet formam baptismi iplicitaz/vel explicitā:vt dicendo.ego baptiso te in nomine dei patris/et in nomine dei filij/et in nomine dei spiritus sancti:nam licet facta sit additio in tali forma (cum vnus solus sit deus) tamen implicite remansit forma:dicendo tamē ego martinus baptiso te in nomine dei forma non esset implicita/videlicet propria forma/et vera ipsius baptismi:quia dimisit personam Christi/ qui formauit/⁊ ordinauit formam sacramenti: et quādo dicit/ego baptiso te in nomine dei/dimittit nomina specifica et personalia: si tamen dicat/ego baptiso te in nomine trinitatis dei: tunc remanet forma baptismi implicite/sed contradicet aliquis. Si illud quod minus videtur inesse/et inest:et illud quod magis:sed minus videtur/quod rusticus possit addere/aut diminuere/et potest:ergo et presbyter:cuius officium est sacramenta administrare:dicit q̄ licētia quā hz rustic⁹ ē rōne necessitatis/⁊ sue ignorātie:⁊ q⁹ necessitas nō hz legē:igit ⁊c. sed presbyter qui habet formam sacramenti:et est suum officium baptizare/debet tali forma propria baptisare/nihil addēdo/aut diminuendo. ¶ Vtrum puer interfectus in vtero matris ab aliquo persecutore fidei sit baptisatus baptismo sanguinis:et dicitur ꝙ sic/ alioquin rusticus magis esset dispositus ad baptisādū tpe necessitatis baptismo aq̄/ꝙ mater pueri per martyrium sanguinis. contra. puer in matrice matris non habuit voluntatem/neq; patrinos/et q⁹ impossibile est absq; recipientis volūtate/aut patrino qui eam suppleat sacramentum baptismi habere subiectum:ergo ⁊c. dicitur ꝙ quemadmodum mater existens prope aquam baptisare potest suum filiuz morientem baptismo aque: a simili voluntas matris per martyrium supplet voluntatem filij/et patrinorum:⁊ sic virtute sanguinis martyrij baptisatus est. ¶ Queritur vtrum caracter sit aliquid absolutum in anima:⁊ dicitur ꝙ sic: aliter presbyter absoluere/ligare/⁊ conficere non posset:quia non haberet cū quo sua potestas cum diuina potestate participaret/ad faciendum et perficiendum operationem sacramenti:sed sicut caracter qui fit in cera per sigillum existente figura caracteris effectu et similitudine sigilli impressa et sustentata in essentia cere est ratio et ligamen participationis sigilli et cere:ita caracter sacramē-

est per bonitatem: sic bonitas iusta est per iusticiam. ¶Utrū iusticia tā magna sit per bonitatem / q̄ per equalitatem: equalitas est propria qualitas iusticie in iudicare: bonitas vero appropriata. ¶Utrū boies nō timere debeant iustitiam dei / quantum eius misericordiam amare? dicitur q̄ facilius deus parcit bis q̄ suam iusticiam amant / q̄ bis qui ipsam timent. ¶Queritur in quo genere hominum prudentia est magis necessaria? dicitur q̄ in personis publicis: quoniam eis vtilior est / q̄ in priuatis. ¶Utrum fortitudo fortior virtus existat per potestatem / q̄ per voluntatem? obiectum fortitudinis est finis desideratus. q̄ritur in quo loco hominis fortitudo vehementior existit? in corde hominis fortitudo est magne virtutis per amare: et in cerebro per intelligere / et memorari: in liene vero per timere. ¶Utrum patientia omnia superet sibi contraria? in patientia superant virtutes sua contraria: vnde homines cum patiētia seipsos deuincunt. ¶Utrū pietas sit virtus necessaria? dicitur q̄ sic: vt misericordia subiectum habeat: in quo suam similitudinem significare queat. ¶Utrum pietas sit maior per donare / q̄ per parcere? dicitur q̄ in essentia diuina est dare inquantum pater communicat filio suam essentiam ꝛc. et tamen in ea nō existit parcere, cum non conueniat deo sibi parcere. Questio / cum humana natura ihesu Christi sit producta de nō esse: et naturales habeat imperfectiones: quomodo potest fieri q̄ natura diuina cum ipsa coniuncta per naturam humanam aliquam imperfectionem in eadem coniunctione non participet? Solutio / quemadmodū vna guttavini rubei in mare coniecta retinere non potest suum colorem: sic in natura humana Christi deitati coniuncta nulla imperfectio remanere potest. ¶Utrum si Christus interfectus non fuisset / mori morte naturali potuisset? et videtur ab aliquibus q̄ sic: nā habēt autoritate Augustini, q̄ senio mortuꝰ fuisset / si a iudeis interfectus non fuisset. ꝫ / mors naturalis est ꝓpter peccatū primi parentis: sed xp̄s non cōtrahit tale petm̄: nec p̄ ꝓ̄ eius effectū / qui est mors. In veteri et nouo testamento questiones et argumenta opposita locum habere nō debent ob reuerentiam et honorem illius / qui illa condidit: et dixit: nam credere alicui et verbis eius: est dare sibi honorem: quia reputatur verax: sicut qui non credit alicui et verbis eius reputat eum mendacem: vel velle mentiri: vel posse mentiri: et ideo cum honor sit credere alicui / et verbis eius: sequitur q̄ homo debet credere deo: immo debet ei primo et per se sine alio testimonio / sine aliqua alia probatione pure / et simpliciter suo simplici verbo solum quod ipse dicit / vel dici fecit credere: aliter sequeretur / q̄ ipse faceret deo maximum vituperium contra suum honorem: q̄ reputaret eum mendacem: si enim non volo credere verbis dei propterea quia ipse dicit: sed quero aliam probationem / ꝛ aliud testimonium: tunc magis credo alteri / q̄ deo / et reputo aliquod aliud magis verax quam deum: et sic pono illud et me supra deum / quod est maximum vituperium: vnde quanto homo est in maiori dignitate constitutus / magis ei creditur ratione dignitatis: nam magis creditur regi / q̄ alicui alteri de regno. quis ausus esset dicere regi / nō credo verbis vestris? qd ergo de deo debet esse / cū ipse sit rex regū: ꝛ dñs dominantiū? ꝛ ēt rōne sue bonitatis infinite dz ei credi: qm̄ quanto qs reputaꝫ bonꝰ / tāto magis creditꝫ ꝟbis eius etiā rōne veritatis infal

niam si non /deberet esse suum oppositum /videlicet id per quod magis homo distaret a Christo:quod est manifeste falsum/et erroneum:et contra magnitudinem diuine bonitatis/ꝛc.concluditur ergo/ꝙ tale sacramentum debet esse:aliter diuina iustitia suum debitum magnitudini sue bonitatis/ꝛc.non solueret.¶Queritur vlterius/quid demostrat istud pronomen hoc/cum dicitur hoc est corpus meum:ꝛ videtur ꝙ demõstret panem solum:cum i illo instanti in quo hoc dicit non sit facta; transsubstãtiatio:et non panez/quia meũ corpus determinat:et demõstrat cuius est:et sic pura contradictio:dicitur ꝙ in omni demonstratione est demonstrans/demonstrabile/demonstrare/et demonstratum aliter demõstratio fieri non potest/et hec omnia esse non possunt in prolatione in eodem instanti:ideo quando dicit:hoc est corpus meuz/ly hoc est demonstrans:et est/et corpus dicunt demonstrare:et demonstrabile etiam importatur per illud pronomez hoc:ꝛ demonstratũ stat in vltimo pronomine/videlicet meũ:ꝛ sic hoc demõstrat/ꝙ panis est transsubstãtiabilis in corp⁹ Christi in vltimo pronomine demonstrato per primum prolatiue /ꝛ significatiue:sic in primo pronomine et vltimo successiue per est/et per corpus signatum et demõstratum est corpus Christi quo ad intellectum:in quo demõstratio perficitur/et vera existit:ly sit falsa significatiue/siue demostratiue qno ad accidentia panis/que sine subiecto existunt:quod falsum sensitiuum indicat:intellectiuũ vero verum.¶De confessione/queritur vtrum ipsa confessio sit virtus:si confessio non esset:virtus non esset instrumentum ad parcendum penam/ꝛ culpam.vtrum maior sit per contritionem/q̃ per verecundiam.dicitur ꝙ virtus confessionis maior est per cordis/q̃ per oculorum operationem:nam opus mentis maius est/q̃ oculorum.vtrum confessio sit virtus/quando homines peccatores confitentur/non proponentes peccata dimittere:omnis confessio aliquam vtilitatem adducit ratione verecundie.vtrum confessio sit vera in homine/qui absq; contritione committa confitetur:dicitur ꝙ confessio habet vnum iudicium per contritionem /et aliud per verecundiam/quapropter ĩs qui sine contritione confitentur verecundantes virtus verecundie vias preparat:quibus venitur ad contritionem.vtrum contritio tantum diffundatur in penitentia/quantuz deuotio in dilectione.dicitur ꝙ cor laratur per amorẽ:p timorẽ vero restrigit.¶Queritur cõtritio qñ est magis necessaria.dicitur ꝙ stulti iudicantur homines/qui se maiorem contritionem arbitrantur habere/quando infirmantur/q̃ tempore sanitatis:cum ita sit/ꝙ egrotantes magis affectent aquam frigidam propter caliditatem/q̃ misericordiam propter timorem.Utrum omne mendacium sit peccatum mortale/si in nullo earum contrarietatum/que sunt inter mentem et affatum esset virtus/non forent bonitas/magnitudo/veritas cuz maioritate/finis in mente/q̃ in verbis.

Sequuntur questiones ad mentem cuiusli-
bet artificis:et quia logica ratione applicationis est prior aliis:iccirco logicus primo suam aggreditur proficiam/querens.Utrum maior falsitas sit magis attingibilis/q̃ minor.et videtur ꝙ maior sit magis attingibilis:aliter

ti eſt medium/ꝛ coniunctio per que participant diuina poteſtas/et poteſtas p̄ſbyteri/q̄ quidē ptās p̄eſbyteri de diuina agit poteſtate ad agendū et perficiendum ſacramentum.contra.anima eſt ſubſtantia ſpiritualis:ergo non poteſt recipere characterem :cum character dicat figuram diſpoſitam ſecundum lineas circuli/ trianguli/ quadranguli/ ꝛc . et quia anima lineas tales ſeu figuras recipere non poteſt:ergo ꝛc.dicitur q̄ corporales lineas recipere non poteſt/ ſed bene ſpirituales: vti patet de ſcientia acquiſita per imaginationem:que characteriſata in anima eſt:et quando anima ſeparatur a corpore/ꝛ ipſa.a ſimili dicendum eſt de charactere ſacramenti/qui eſt ens poſitiuum creatum de nouo/ et in potentijs anime ſuſtentatum.¶Vtrum ſacramentum altaris ſit poſſibile:et dicit q̄ ſic/aliter ī plus ſe haberet/aut eque impoſſibilitas creature/q̄ poſſibilitas creatoris:ita q̄ poteſtas creature per ſuam impoſſibilitatem poſſet eſſe inobediens/et potens contra diuinam poteſtatem infinitaz:quod eſt impoſſibile:et cum ſacramentum altaris ſit poſſibile et bonum ipſum eſſe:ergo neceſſario neceſſitate congruentie poni debet in eſſe:et non modo ipſum/ſed etiam cetera ſacramenta : quod probatur duplici via :primo quia poſſibilia et bona ſunt vt predictū eſt:q̄ ſint poſſibilia manifeſtat:quoniā nullam implicant contradictionem/poteſt enim diuina ſapientia intelligere trāſſubſtantiationem panis in verū corp⁹ xp̄i:ꝛ ſic de vino in ſanguinē:et nō mō diuina/ſz etiā humana deo ſic volēte:ꝛ cū p talē viā pticipatio maior q̄ dari poſſit iter Chriſtū ꝛ hoiez ſacra mētaliter ſit pſacramētū altaris:ergo cū tale ſit maximū bonū:volūtas diuina ipſum vult:et poteſtas diuina tale bonum in eſſe ponit: aliter deus eſſet defectuoſus in ſua operatione:et eo/quia intelligeret bonū cōgruū/qō diffuſiuū eſt de ſe/aliter nō dicitur bonum:et non poneret ipſuz in eſſe:et ſic maior eſſet creatura in recipiendo/q̄ deus in dando/et in hoc remaneret auarus / et tenax: et per conſequens non eſſet id quod eſt/videlicet bonum ſupremum:quod eſt impoſſibile.¶Item/omne illud per quod diuina trinitas magis intelligi poſſit ab intellectu humano debet eſſe:cum magnum bonum ſit intelligere diuinam trinitatem:et ipſam amare:ſed hoc eſt per ſacramentum altaris:ergo ꝛ c.maior eſt de ſe nota/iurta illud iohannis.hec eſt vita eterna:vt te cognoſcant deuz ꝛc. ꝛ minor manifeſtatur:nam per tale ſacramentum homo communicat deo:naz maior ſimilitudo beatiſſime trinitatis quo ad modum conſiſtit per ſacramentum altaris/cū in ipſa beatiſſima trinitate ſit generatio et ſpiratio ſine motu/ loco/tempore/quantitate/et ſic de conſimilibus.a ſimili in altaris ſacramento trāſſubſtātiat panis in verum corpus Chriſti:ꝛ vinuz in ſanguinem ſine motu locali augmentatione quantitatis ꝛ ſucceſſione temporis : ergo ipſum ſacramentum altaris eſt ſpeculum diuine trinitatis : ergo tale debet eſſe . ¶Item omne illud p qō dominus noſter Jeſus Chriſt⁹ nobiſcū pōt magis pticipare per preſentiam/potentiam/ꝛeſſentiam oportet eſſe;ſed hoc pōt mediante ſacramento altaris:ergo tale debet eſſe.maior eſt nota per predicta:et minorem probo :nam in ſacramento altaris ibi Chriſtus eſt preſens ſacramentaliter/et pōt ſumi/et nobiſcum per gratiam habitare/et ſic talis participatio inter Chriſtuz et nos eſt maior/melior/vtilior/que eſſe poſſit in hac vita:ergo debet eſſe :quo-

ſua per modum alicui⁹ oppoſiti p ſe ſtãtis falſũ :qz de natura potentie eſt actũ ſuum non fieri in nihilũ :et per hoc ſoluitur obiectio. vlterius cum dicitur :quã to maius nõ eſſe eſt /tanto minus attingibile/verũ eſt ſcõm rem: ſed falſum eſt ꝑm rationem:nã falſum attingi nõ põt per ſe :cũ nõ dicat aliquam entitatẽ rea lem :qõ requirit ad hoc vt obiectum intellect⁹ eſſe poſſit: intelligitur tamen p accidens/hoc eſt per verum:nam ſcõm Ariſtotelẽ/rectũ iudex eſt ſui/et obliqui: nam intellecto vero /intelligitur falſum :quod eſt eius oppoſitum per accidens et non per ſe: quia vt ab Ariſtotele/ non contingit ſcire falſum. ¶Ad tertium dicitur /ꝙ differentia eſt inter maioritatem attingendi obiectum ſenſuale :et obiectum ſimpliciter intellectuale/quod eſt deus :nam per plura media intrin ſeca attingitur obiectum ſenſuale/vcz per ſenſualitatem/et imaginabilitatem:ꝛ ſic ꝙtum ad hoc verũ eſt qõ obiicitur:ſi obiectum autem intellectuale ſimplici ter qõ eſt deus pluribus mediis intrinſecis ꝛ magis neceſſariis attingit /ꝙ ob iectum aliqõ ſenſuale :hoc modo falſum eſt quod obiicitur:ideo homo attingẽs arbitrando deum non eſſe trinum et vnum ſimpliciter maiores impoſſibilita tes attingit/ꝙ attingens in motu angelico ſucceſſionẽ:quare interimitur minor predicte obiectionis. Logicus querit vlterius / vtrum ens tranſcendens ſu matur participialiter /vel nominaliter:et videt ꝙ nominaliter :ex eo qz ens par ticipialiter ſumptũ ꝙuertit cũ iſto participio exiſtẽs : ſed ens inquãtũ ens nõ exi ſtit :ergo participialiter ſumi nõ põt.Ꝺ/de qbuſcunqꝫ ꝓdicatur iſtud verbum eſt ꝓdicat ꝑm eius modũ ſuum participium:ſed eſt predicatur de omnibus tranſcẽ dentibus:ergo et eius participium ens:vt patet in propoſitionibus de ſecundo adiacente:vt bonũ eſt:ergo bonum eſt ens:et maior eſt nota :quoniam eſt gene ralem habet ſignificationem:ſignificat enim quemlibet actum eſſendi:et per cõ ſequẽs ei⁹ participium ſecũdum ſuum modum. ¶Itẽ/nullum verbum habens ꝓpriũ participiũ ipm ab alio manulat:ſed ſum /es/eſt/ bz participiũ proprium ergo ipm nõ manulat ab altero:maior eſt nota per Ariſtotelem primo phyſico rum dicẽtẽ/ꝙ fruſtra fit per plura qõ fieri põt per pauciora :minor eſt de ſe no ta:qz cũ ſuz es fui cũ toto ſuo ꝙdeclinio habeat generalẽ ſignificationẽ/ẽ ſufficiẽs abſqꝫ coadiutorio ſignificare omnia de quib⁹ predicatur:ſed ipm ꝓdicat de bo no/vero ꝛc.ergo et ei⁹ participium:cum eſſe bonum /et verum ꝛc.cõuertantur/ex quarto metaphyſices.immo dico tibi/ꝙ enti accidit verificari de aliquo exiſtẽti et tũ per ſe verificatur de quolibet eſſe eſſentie: et ratio: nã eſt iſtud verbum eſt dicit quãdã cõpoſitionẽ/q̃ ꝑm Ariſtotelẽ ꝓmo phiermenias/abſqꝫ extremis in telligi nõ põt/et cũ veritas ꝛ falſitas ꝙſiſtãt ĩ cõpoſitiõe ꝛ diuiſione: ex tertio de aĩa.ſequit de neceſſitate extrema eẽ entia de p ſe ꝛ nõ de p accidẽs :qm̃ de tali vt in.iiij.Ⅿetaphyſices.nulla eſt ſpeculatio:ꝛ cũ ens exiſtẽs fit ens de pe raccidens relinquẽdũ eſt ab arte. ¶Alteri⁹ querit/vtrũ ens ſit termin⁹ cõis imediat⁹ vel mediat⁹:ꝛ dicit ꝙ mediatus:nã oĩs propoſitio in qua ponit terminus cõis eſt reſolubilis in ſingulares.cõtra.nullũ prius eſt reſolubile in ſua poſteriora / ſed ĩ priora:et cum ens ſit prius ſuis partibus ſubiectiuis:ergo reſolui non poteſt in eas:maior elici poteſt ex decimo ethicorum: minorem probo per Ariſtotelem dicentem / quod prius eſt a quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia:vt

maior veritas non esset magis attingibilis /q̄ minor. Contra/ si falsitas est magis attingibilis in quāto maior est: vtiq; veritas esset magis attingibilis in quā to maior est: ſz maior vitas est de⁹/q̄ creatura: ergo ſequit/q̄ de⁹ sit magis attingibilis/q̄ creatura/q̄ē minor veritas: ſz hoc ē falsū: ergo illō ex q̄ ſequit. et hoc manifestat: nā oē illud qō leui⁹ pōt attingi/illō est magis attingibile: ſz vez creatum lenius potest attingi: cum sit finitum respectum veri increati et infiniti: ergo falsum est q̄ veritas quanto maior est sit magis attingibilis: et per conſequens falsitas. ſecundo arguitur sic. quāto falsuz de maioꝛib⁹ diſſimilitudinib⁹ ipsius veri principiatum est: tanto tendit in maiorem priuationem ipsius veri: ita q̄ sicut verum est ſummum esse: ita falsum priuatio ipsius veri/vel non esse: quanto igitur maior priuatio vel non esse: tanto est maius falsum: ſed quanto maius non est: tanto minus est attingibile/quia quicquid attingitur/per ſuaz quiditatem attingitur: et quanto minor est quiditas: tanto minus attingibile: manifestum est ergo quod maius est ratione maioritatis priuationis/ vel non essendi/ꝛ minoritatis quiditatis/quā importat min⁹ attigibile est/q̄ minus falſum. tertio arguitur sic. maius est falsum deuz non esse trinum et vnum/q̄ esse ſucceſſionē in motu angelico: ſed magis attingibile est ſucceſſionez esse in motu angelico/q̄ deū nō esse trinū et vnum: quod per ſe patet: ergo minus falsum magis attingibile est/q̄ minus falsum/videlicet id falsum quod est contra accidēs/ q̄ id quod est contra ſubstantiam. ¶Ad primum respondetur q̄ differentia est inter maioritatem et minoritatem attingibilitatis/ videlicet ſecundum ſubſtantiam: ꝛ de ista queritur: aut ſecundum accidens: videlicet ſecundum falsitatem: et de ista maioritate attingendi non est intentio de qua obiſcitur /cum dicitur/quod lenius potest attingi illud est magis attingibile: verum est ſecunduz accidens ideſt ſecundum maioritatem leuiter attingendi: de qua nō est preſens intentio: ſed falsum est ſecundum maioritatem attingendi ſubſtantialiter / de qua hic intenditur: et ideo interimitur/cum dicitur q̄ falsum est verum / quod est deus esse attingibile: q̄ verum creatum/quod est minus: quare bene stat ad hoc q̄ quanto falsum est maius/tanto magis attingibile sit: quare non valet obiectio: nam quanto maior est differentia ipſoꝛum/ vez veri et falsi in contrarietate: tanto magis attingibilis est: ergo cum maius est falsum: magis est attingibile/q̄ cum minus: quod ſi non/contrarietas remota ſeu ſeparata ab omni concordantia esset magis attingibilis in minoꝛitate/q̄ in maioꝛitate: quod est impoſſibile. ¶Ad ſecundum dicitur/q̄ ſicut differentia est contrarietatis inter ſimilitudines/ꝛ diſſimilitudines: ita est differentia contrarietatis inter principiare diſſimilitudinē/et principiare ſimilitudinē/ꝛ qz ex hoc q̄ ſimilitudines p̄ncipiāt realiter/īpoſſibile est diſſimilitudines cū ſimilitudinib⁹ priuatiōes p̄ncipiare realiter: ſed forte ſcōm rationē phantaſticaz ꝛ non realē ipſius intellect⁹ ꝛ per hoc ſoluit/cū dicit/quāto falsuz de maioꝛib⁹ diſſimilitudinibus p̄ncipiatū est/tanto tēdit in maiorem priuationē veritatis: hoc videt ſecundū rationem phantaſticam ipſius intellectus: ſed falsum est ſecundum rez: qz naturaliter qō nihil est ſcōm ſe non potest ſecundum ſe tendere de principio ad aliquem finem realiter: ſed ex hoc quia verum declinat ab esse/ fingit intellectus in ratione

tur/q̄ illi qui sunt in vltimo termino absq̄ alio medio fruūtur felicitate/aliter non essent in fine/sed in medio:vident ergo facie ad faciem absq̄ medio deum et omnia que in eo relucent:ideo non indigent tua logica :nec darent denariuꝫ pro ea: ergo frustra pro eis laborας:si autem dicis/q̄ deus est propositio viatoribus: tunc queso mihi viam concedas/per quam possim intelligere omnia que in mente diuina relucent:vt sunt omnia creata/ꝛ credibilia :quoniam si hoc facis/non modo me tue liberalitatis facies participem :sed etiam omnes viatores:vereor tamen/ne ad hoc sufficiat tua facultas:fateor(vt in primis de me loquar)satis/vt expedit puro viatori me intelligere deum:excipio tamē quencūq̄ illuminatum:et tamen ex tali intellectione nequeo intelligere an emitritens sit febris constans ex duabus febribus contrarijs: quarum vna causatur ex cholera rubea :alia vero ex phlegmate putrefacto:vel vtrum triangulus primo habeat tres angulos equales duobus rectis:an ysocheles:vanum est dicere/q̄ dē sit propositio representans omnia/que in his inferioribus per veras propositiones representant. Instat adhuc inuestigare/an deus representet cōplēsorib⁹(qm̄ de viatoribus non debet esse difficultas)quodcūq̄ impossibile:et dicitur breuiter q̄ non:quoniam secundum Aristotelem / non contingit scire falsum: sed vnumquodq̄ impossibile est falsum:ergo non contingit ipsum scire: minorem probo:quia nullum tale cum sit purum nihil includit primarium obiectum intellect⁹:ergo intelligi non potest ab eo:et probatur:naꝫ quicquid deus non vult esse non est:sed impossibile deus non vult esse:ergo non est:maior probatur :nā qcqd nō intelligit a deo/dē nō vult/sed ipossibile vt ipossibile nō itelligit a deo/ ergo ꝛc.minor ꝓbat.qcqd itelligit a deo/itelligit absolute/vel respectiue:si absolute :sic ē ipse dē:q̄ nullā ipossibilitatē i se icludit:si respectiue sic itelligit creaturas p ideas:nā illud quod intelligit deus mediantibus ideis est creatura:sed ipsa est possibilis:ergo quicquid deus intelligit est possibile:et si dicis / q̄ non solum deus/sed etiam creature possunt intelligere absentiam dei / que est summe mala/et summum nihil: ergo intelligendo absentiam dei/intelliges tuam met absentiaꝫ:quero nunc/sic intelligendo/in quo subsistentabis intelligentiam tuā:non in aliquo:quia nihil est:ergo in nihilum redigis tuam intelligentiam. ¶Restat nūc videre postq̄ deus propositio nō est:an sit terminus vniuersalis vel singularis:et videtur q̄ vniuersalis/et non singularis: quoniam est terminus mediatus:cum sit resolubilis in istos terminos pater/filius/ꝛ spiritussanctus:ideo postq̄ est tres res/et quelibet earum non potest per aliquem terminum singularem significari/cōtra. sacra scriptura in pluribus locis ponit solitudinem dei/dicens:tu es deus solus:ꝛ potest probari pluribus rationibus:et primo sic:omne quod demonstratur est singulare:sed in patria (vt vult sacra scriptura)demonstratur hic deus:quod est absolutum:ergo non est vniuersalis terminus/sꝫ singularis. ¶Item/omne quod dicitur de vno solo est indiuiduum et singulare:sed hic deus secundum Augustinū de trinitate ō de vno solo: ergo ꝛc. maior est nota:et minorem probo: quoniam alioquin essent plures dij / minus essentia diuina dici potest vniuersalis / et resolui in predictos tres terminos:nam secundum Augustinum septimo de trinitate .deitas nō dicitur

creatura eſt ens:ergo ens eſt creatura :non valet:cū ens ſit tranſcendens:creatura vero non. Jtē iſta ꝓpoſitio ens eſt traſcendens/vel ſubiectū in metaphyſica reſolui nō pōt in bas ſingulares:vcz hoc ens eſt trāſcendēs:vel ſubiectū in metaphyſica:ꝛ hoc ens ꝛc. ¶ Jtē i metaphyſica formari poſſunt ꝓpoſitiones cathegorice/hypotetice/affirmatiue/negatiue/vniuerſales/ꝑticulares ꝛc. quatuor opoſitiōes/ſuppoſitiones/reſtrictiōes/demōſtratiōes/ꝛ paralogiſmi:vt ꝓz cuilibet bene intuēti:de quib⁹ logic⁹ negociatur:ꝛ qz eſt artifex generalis/aggreditur alias ꝓincias ꝛ facultates. Circa theologalia queritur primo/vtrum deus ſit termin⁹ ſignificatiuus/vel imponi poſſit ad ſignificandū aliquid:et dicitur ꝙ nō:nam deus eſt ꝓpoſitio: vt ab oibus cōceditur:quoniā vere repreſentat q̄ in bis inferioꝛib⁹ per veras ꝓpoſitiones repſentanť:ꝛ nō mō oē poſſibile/ſz ētꝛ oē ipoſſibile repſentat:iccirco poni nō pōt ad ſignificandū/cōtra. q̄cunqꝫ eſſentialiter diſtinguuntur/diuerſis noibus ac ſignificationibus/ſignificari poſſunt ꝛ debent:ſed deus ꝛ creature eſſentialiter diſtinguūť:ergo ꝛc. maioꝛ eſt de ſe nota:nā aliter ea ratione qua lapis dicť lapis/diceret celū/planta/immo oīa:ꝛ ſic nulla diſtinctio inter illa:ꝛ per cōſequēs pura cōtradictio:qō eſt cōtra angulum differētie in ſcōa figura:nā certū eſt/ꝙ de⁹ cū ſit ens infinitū/ꝛ abſolutū diſtiguiť a quacunqꝫ creatura finita/ꝛ limitata:ꝛ creature inter ſe:vt ſatis liquet ex ſuperioꝛibus:ſed ſcōm Ariſtotelem. vij. metaphyſices. qui neſcit rez:nullum nomē ꝑponit ei:ergo neceſſe eſt vnanquanqꝫ rē in ſua differentia cognoſcere:pc ſtmodum ei nomen ad ſignificandum ſecundum ei⁹ ꝓprietatem ꝑponere:aliter cōfunderemur ī ſuppoſitiōib⁹:ꝛ cū oia ēntia aut pluria diuerſis noib⁹ noīnēť/diuerſis ſignificatiōib⁹ ſignificari neceſſe eſt:vñ Auguſtin⁹ i libro de doctrina xp̄iana/nēo vtiť verbis niſi aliqd ſignificandi gratia. Et ſi dicas/ꝙ de⁹ eſt ꝓpoſitio:er eo/qz ſignificat verum vel falſum:dicitur ꝙ nō eſt ꝓpoſitio:niſi ſignificet verū vel falſum indicando :ꝛ licet inquantum dicit actualitatem eſſendi ſignificet verum veritate entitatiua :non tamen veritate ꝓpoſitionis/niſi in ipſa ꝓpoſitiōe tāq̄ in ſigno. vnde Ariſtoteles tertio de anima. veritas ꝛ falſitas conſiſtunt in compoſitione ꝛ diuiſione:vt dicendo deus eſt bonus/et non eſt malus ꝛc. ꝛ ſi dicis quod deus eſt ꝓpoſitio/inquantum eminenter in ſe omnia continet:quero a tua ꝑſpicacitate/an deus ſit ꝓpoſitio comprehenſoꝛibus/videlicet bis q̄ ſunt in vltimo termino:ꝛ fruuntur felicitate/vel viatoꝛibus:ſi dicis ꝙ comprehenſoꝛibus:tunc quero/an ſit ꝓpoſitio creata /an increata:ꝛ qua mediāte intelligunt omnia/que in deo relucent:ſi dicis ꝙ eſt ꝓpoſitio increata:hoc eſt manifeſte falſum:er eo/quia omnis ꝓpoſitio vel eſt mentalis/vocalis/aut ſcripta:et nulla iſtarum dici poteſt increata/cū mentalis in primis cauſeť ab obiecto ꝛ intellectu:ergo finita/ꝛ limitata eſſe debet:ꝛ per conſequens vocalis et ſcripta :vt patet cuilibet bene intuenti/ac etiam ſubiectum finitum ꝛ limitatum nō poſſet ſubiecta re talem ꝓpoſitionem increatam/ꝛ infinitam. ſi dicis/ꝙ eſt ꝓpoſitio creata/qua mediante omnia intelliguntur:tunc tale medium vel eſt coꝛporale/vel ſpirituale:non coꝛporale/quoniam nullum tale poteſt repreſentare ſpirituale maxime diuinum: nec ſpūale:quoniam nullum creatum ꝓpter ſuā quantitatem finitatam ꝛ limitatam poteſt repreſentare infinitum: ergo ſequi-

singularitate incōmunicabili: qō requiritur ad hoc/ ꝙ syllogism⁹ fit expositor⁹ ⁊ si dicis ꝙ tenet vigore illius regule Aristotelis primo physicorū: quecūq; sunt eadem vni tertio: inter se sunt eadē: sed pater ⁊ filius identificant̄ in essentia: ergo ⁊ inter se: dicitur ꝙ regula intelligitur de bis que omnibus modis identificantur in tertio ⁊ inter se: sed pater ⁊ filius identificantur essentialiter in essentia: ⁊ distinguntur realiter inter se/ nec etiam sequitur/ si negatiue arguaṫ sic: hic pater non est filius: sed essentia diuina est hic pater: ergo essentia diuina non est filius: ⁊ ratio est/ quia essentia diuina non est formaliter hic pater: quod hoc modo deduci potest. quādocūq; subiectum est abstractum vltima abstractione/ predicatū non pōt p̄dicari nisi formaliter: sed essentia diuina est vltima abstractiōe abstracta: ergo dici non potest formaliter hic pater. est alia difficultas: an bonitas que est in deo: non tamen tanquam accidēs i subiecto formaliter sit deus: ⁊ videt̄ ꝙ sic. nam talis propositio/ videlicet bonitas est deus/ est intransitiua: ergo deus formaliter de bonitate predicatur. cōtra. quecunq; ex natura rei distinguūtur/ vnū de altero transitiue non predicatur: sed bonitas ⁊ deus ex natura rei distinguūtur: ergo ⁊c. maior est nota de se/ quia propositio transitiua dicitur: quando actus trāsit in alterū aliquo modo ex parte rei a subiecto distinctū: minorem probo per Damascenū in primo suarū sententiarū dicentem. si bonus/ si verum/ si tale quid dixeris: non naturam dei dicis: sed que circa naturam dei sunt: tunc sic/ quicquid abstrahit ab abstracto/ abstrahit a suo cōcreto: sed bonū abstrahit a deitate/ seu a diuina essentia: ergo ⁊ per consequens a deo: maior est nota apud omnes metbaphysicos: ⁊ minor tenet per predictā auctoritatē Damasceni: ⁊ latius loquuti sumus de bis in prima figura de scala intellectus: vbi mota fuit questio: vtrū ens inquātum ens sit finitum/ vel infinitus: eadē est questio de bono ⁊ vero ⁊ceteris trāscēdentibus. ¶ Alia difficultas/ vtrū hec quersio sit bona: generans est essentia diuina: essentia diuina est generans: dico ꝙ admittenda est cum distinctione ⁊ modificatione quadam: nā imprimis generās qui est pater est quiditatiue ⁊ essentialiter essentia diuina: tamē essentia diuina quiditatiue non est generans: sed denolatiue denolatione extrinseca: quoniam operationes sunt suppositor⁹/ per Aristotelē. ⁊ essentia dicitur generans: inquantū est pater: ⁊ non formaliter inq̄tū essentia: ex eo/ quia ipa (vt pluries dictū est) de se est absoluta: ⁊ cōis. demū ponitur difficultas/ an talis conuersio sit bona/ videlicet deus contingenter est creans: ergo creans contingēter est deus: ⁊ videtur ꝙ non: quia antecedēs est verū: ⁊ consequens falsum: quo ad antecedens nullus dubitat: sed quod consequens sit falsuz/ probo: quia illa res que est creans: non cōtingenter est deus: dicitur ꝙ vtraq; est vera: si bene intelligatur/ ⁊ exponatur: nā quādo dicitur/ ꝙ deus contingenter est creās: est sic talis propositio intelligenda: videlicet ꝙ deus libere ⁊ non necessario creat: ⁊ creans/ id est id quod creat contingenter/ id est/ est creans libere est deus. multe sunt propositiones logicales inepte in theologia bac tempestate: quas si tempus permanentiaz baberet/ sicut fluit: non pigeret me eas enucleare: cā tñ brenitatis bec sufficiant. ¶ Circa naturalia mouetur questio/ an substantia vniuersalissima significetur per suā partē videlicet per bonitatē/ magnitudinem ⁊c. vel pars per totum: ⁊ quo adv tramq; partem

de tribus personis/sicut vniuersale de singularibus:ergo oportet/q essentia divina sit vna numero:et singularis in tribus/et absoluta ab eis .vnde Augustinus quino de trinitate.quod relatiue dicitur/non substantiã/vel essentiaz: sed producentem/t productum dicit/et si tu dicis/q deus et essentia diuina sunt idem:t deus est terminus communis tribus personis:nam omnes tres persone sunt vnus deus:verum q sunt vnus deus numero:tñ ad hoc quod dicatur termin9 vniuersalis/requiritur q verificetur ad minus de pluribus differentib9 numero:sed deus de pluribus differentibus numero verificari non potest:ergo nec per consequens terminus vniuersalis dici/t licet deus et essentia idem realiter sint: distinguuntur tamen ex natura rei: nam deus ratione illius quod concernit potest supponere pro personis:pro quibus non supponit essentia seu deitas:nam secundum Damascenum in suo tertio sententiarum .deus est quoddam commune hypostaseon: quemadmodum et homo: essentia vero diuina/seu deitas abstrahit a tali concernentia/quemadmodum et humana/seu humanitas.Unde idem Damascenus in eodez capitulo.xj.natura verbi principaliter non significat hypostasim/nec commune hypostaseon/sed communem naturam in vna hypostaseon consideratam/et inuestigatam. ¶Item Augustinus septimo de trinitate.alio pater est pater: alio deus est deus: nam generatione actiua pater dicitur/t deus deitate seu essentia:bis de causis essentia non est deus ex natura rei /nec per consequens pater/aut filius/seu spiritus sanctus:ergo male dicunt dialectici nunc temporis/videlicet q essentia diuina sit tres res/t quelibet earum:quoniam hec propositio est in primis inepta/et p-cõsequẽs illa in qua dicit/q ois essentia ẽ pr̃:cũ essentia nõ sit capax distributionis:ex eo/quia non est terminus vniuersalis/sed singularis: ac etiam quia ipsa est absoluta:vt predictum est:et terminus immediatus quemadmodum et humanitas:nam inepta esset talis predicatio:dicendo omnis humanitas est sortes:quoniam secundum Auicennam.v.Methaphysices/humanitas tantuz est humanitas/sicut equinitas tantum est equinitas:et non est vnuz/nec multa:sic nec essentia diuina:aliqui tamen dicunt/q talis propositio est falsa:ex eo/quia non regulatur per dici de omni:nam regulari per dici de omni est/vt nihil possit sumi sub subiecto distributionis/de quo non verificetur predicatum: vt omnis homo est animal:ergo sortes est animal:sed dicendo sic.omnis homo est sortes/petrus est homo:ergo petrus est sortes:non valet/sic nec dicendo:omnis essentia diuina est pater/filius est essentia diuina:ergo filius est pater/alij dicũt/q talis syllogismus non est bonus:ex eo/quia maior idemptitas concluditur i conclusione/q̃ fuerit per premissas denotata/quicquid homines dicãt pro intellectu meo hoc verum habeo:q essentia diuina non est capax distributionis:t si cuz alio identificari debet :hoc absqz distributione fieri potest:vt dicendo:essentia diuina est pater: verum est realiter /non tamen formaliter et si arguatur expositorie sic. hec essentia diuina est pater:sed filius est hec essentia diuina :ergo filius est pater.dicitur q non valet predictus discursus: ex eo/q fit in pria figura:i qua nõ bz locum;sed i scõa:scõ q medij nõ est singulare

a suis partibus ipsum in esse ponentibus: tunc non esset magis vnum// q̄ acernus lapiduz: qui verissime est sue partes: consequēs est falsum: ergo illud ex quo sequitur. et hoc patet ex primo phyſicorum/ vbi Aristoteles inuestigando differentiam inter totum et suas partes introducit regulam generalē. quecūq; vni et eidem sunt eadem: inter se sunt eadez: sed per te corpus et anima homini sunt eadem: ergo et inter se quod manifeste est falsum: et corruptiuum totius philosophie naturalis. id idem dicendū est de substantia /et eius partibus. ¶ Itē fide tenemus/ q̄ Christus suscitauit lazarū: q̄ro nūc a te: an xp̄s suscitādo lazarū fecit aliqd /vel nō? si dicis q̄ non/ergo non suscitauit illum/ si dicis q̄ sic/nō partes: qz iam erant ante suscitationem/ ergo totalitatez: qua differebat a suis partibus. dices forte euadendo/et' non soluendo / q̄ deus fecit vnionem partiū: et sic suscitauit illum: contra/et adducam te ad maximum inc̄ueniens: vez q̄ xp̄s tūc nō esset vnus vnitate /totalitate /ac personalitate propria ab vnitatib⁹ naturarum ipsum in esse ponentibus distinctus: quod est hereticū/et contra sentē tiam Athanasij in suo symbolo dicentis/ q̄ xp̄s est vnus non cōfusione substantie: sed vnitate p̄sone. Idē Damascen⁹ i suo tertio sniarū capitulo. xj. vbi inquit/ q̄ aliud est vnio: et aliud incarnatio: vnio vnibilium est vnio: sed ad quid facta sit coniunctio nedum ostendit: incarnatio vero seu humanatio ad carnem / seu hominem talem vnionem factam esse ostendit: et hoc manifeste patet: quoniaz vnitas est quid absolutum: vnio vero quid respectiuum: et sic si ad' esse totius nō requireretur aliud/ q̄ vnio partium: non diceret magis vnū/ q̄ aceruus lapidū quod est manifeste falsum: et si dicas/ q̄ tūc in morte xp̄i fuit aliquid corruptuz et deperditum: videlicet illa qualitas Christi: dicitur q̄ nihil fuit in eo deperditum: sed solum fuit ibi separatio anime rationalis cum suo gradu a corpore et ab eiusdem gradu: sic et in resurrectione recuperauit non modo vnionem anime et corporis/ sed etiam et eorum graduum: ex resultatione quorum vna cū gradu dei verbi: quia secundum Anselmum eadem est collectio proprietatum/ qua Christus dictus est vnus totus et personalis vnitate/totalitate/et personalitate propria: et de hoc latius locuti sumus in libro de incarnatione verbi. ¶ Restat nunc videre de toto vniuersali/et eius parte: certum est q̄ substantia vniuersalissima inquantum substantia non est spiritualis nec corporalis per illam regulam. omne tale inquantum tale vbicūq; reperitur semper est tale: sed si substantia vniuersalissima esset spiritualis: cum reperiatur in rebus corporalibus res corporales essent spirituales /et econuerso. De toto integrali et suis partib⁹ non debet esse difficultas: cum substantia vniuersalissima non sit totū integrale: sed vt difficultas in alijs euacuetur /certum est/ q̄ sortes non est suum brachiū z non te conturbet illud: videlicet q̄ totum concipi non potest absq; qualibet eius parte/nec pars segregata (totalitate tñ totius existente integra) quoniam hoc nihil refert: sed accipe tu primo totum videlicet sortem secundum totum ei⁹ ambitū: z fac ei⁹ adequationē ad itellectū: ꝓponēdo illa q̄ sunt de entitate eius: deide cōcipe ptē eodē modo: z iuenies si bene mēsuras actū itellect⁹/ q̄ totū magis dicit de entitate/ q̄ ei⁹ ps: gratia cui⁹ sortes sic ꝓcept⁹ distinguit a sua parte suo mō ꝓcepta: z hoc p̄ter opationē itellect⁹: miror ergo vñ ē/ q̄ boēs nūc tpis circa tale p̄incipiū p se notū caullāt: maxle cū snia oīz matheticoz fit/ q̄ oē totū

partem videtur ꝙ ſic:nam quecunꝯ idemptificantur omnibus modis ꝓter operationem intellectus vnum ſignificatur per aliud: ſed pars et totum idem ptificantur omnibus modis ꝓter operationem intellectus:ergo vnum ſignifi catur per aliud:maior eſt nota:quoniã ſecundum Ariſtotelem primo phyſico rum.fruſtra fit per plura quod poteſt fieri per pancioza:et minorem probo:quia poſtꝯ pars totius ingreditur compoſitionem/non cadit a ſua ſignificatione et ratio eſt:quia idemptificatur (vt predictum eſt) cum eo:ꝛ confirmatur tali medio.quelibet pars ſubſtãtie eſt eiuſdez nature/et ſpeciei ſpecialiſſime cũ toto ergo idem repreſentat cum toto:in oppoſitum veritas:quod probatur ſic. nul lum totum retinet nomen/nec diffinitionem ſuarum partium:ergo totum non ſignificatur per partem/ nec pars per totũ /cõſequentia tenet per Ariſtotelẽ pri mo peribermenias dicentem/ꝙ voces ímponuntur ad ſignificandum: et per Auguſtinum in primo de doctrina chriſtiana. nemo enimvtiturverbis/niſi ali quid ſignificandi gratia.antecedens probo/diſcurrẽdo per omnia genera tota litatum:nam triplex eſt totum/vꝫ totum eſſentiale/vniuerſale/et integrale/de toto eſſentiali manifeſtatur: nam homo non eſt ſua anima / aut corpus / pro nt eſt eiꝰ pars eſſentialis:nec a ſimili ſubſtantia vniuerſaliſſima eſt bonitas eius partialis/nec magnitudo:quia tunc haberet conditiones dei: quod ſuperius ínpugnatum eſt:eſſet etiam contra illud príncipiũ per ſe notum.omne totuz ma ius eſt ſua parte.quod ſi quis negauerit: dignus eſt pena et combuſtione ſecun dum Ariſtotelem/commentatorem quarto methaphyſices/ꝛAuicennã primo ſue methaphyſices/ꝙſcꝯ ꝓcedat/ꝙ ꝓpoſitiuũ nõ eſt ꝓpoſitũ/et cauſa formalis/ aut materialis non eſt cauſatum/ſiue totum ex ſuis partibus in eſſe poſitum.ꝛ ſi dicas/ꝙ verum eſt de parte ſeorſum capta.contra.quotienſcunꝯ primũ prin cipium verificatur de aliquibus/illa diſtinguũtur maiori diſtinctione/diſtin ctione rationis:ſed communicari/ et non communicari/]cauſa et non cauſa ve rificantur de toto et ſuis partibus ſimul ſumptis: ergo ipſa diſtinguũtur ma iori diſtinctione rationis: nõ video ꝙ reali diſtinctione (vt alíq volũt) diſtin gui poſſint:cum non ſint res rate:niſi ſumatur diſtinctio realis largo modo ꝓ omni diſtinctione q̃ eſt ꝑter opationẽ intellectus:ꝛ ſic ad mẽtẽ noialiũ dicẽt rea lis:cum apud ipſos omnis diſtinctio ſit rationis/aut realis: maior eſt Ariſto telis .j.elenchorum: et minorem probo:nam omne cauſatũ ſeu ꝓductum hñs cauſas intrinſecas preſupponit neceſſario vnionẽ illarũ:aliter non poſſent age re:nec cõpoſitũ cõſtituere/niſi prius ſint vnite:ſed ſubſtantia vniuerſaliſſima eſt cauſata ſiue producta ex ſuis partibus eſſentialibus: ergo preſupponit vnio nem earum: tunc ſic. vbicunꝯ eſt preſuppoſitio huius ab hoc/ ibi eſt priori tas nature: et per conſequens diſtinctio ex natura rei:ſed inter ſubſtantiam vniuerſaliſſimam et ſuas partes eſſentiales eſt talis preſuppoſito: ergo ꝛc.ma ior eſt regula generalis: et minor patet per ſupradicta. ¶ Item / nulla cauſa cauſat ſeipſam:ſed partes ſimul ſumpte ſunt cauſe totius:ergo ꝛc.maior eſt no ta: quoniam aliter eſſet/anteꝯ eſſet:ꝛ minor patet cuilibet bene intuẽti:et ſi di cas /ꝙ verum eſt ante reſultationem totius:non tamen in eſſe reſultato. Cõtra/ ſi totum in eſſe reſultato non diceret aliquam entitatem poſitiuam/ꝛ diſtinctã

comparatiuum intellect⁹ ab eis causata est: ⁊ sic nulla esset ꝑdicatio per se/ ⁊ essen
tialis contra sententiam Aristotelis primo posteriorū dicentis. per se insunt q̄
cunq; sunt in rōne dicēte qd est: vt triangulo ineſt linea ⁊ punct⁹ linee/ ⁊ in eodē.
nō est demōstrare/ nisi ex ꝑpriis principiis: substātia em̄ dicit p se/ qz nō ōr de sub
iecto: nā in eodē. oē qō ꝑdicat/ aut ꝑdicat p se/ aut per accidēs: ſz substātia vniuer
salissima ꝑdicat per se de oibus contētis sub ea: et p consequēs essentialiter de q̄
bus vnitas ꝛceptionalis minime verificari pōt: et hoc ptz in quolibet: nam acci
dit boi/ leoni/ aīali: ⁊ per consequens substātie a nobis esse cognita: et tñ preter
operationē intellect⁹ hō est animal: ⁊ leo est animal: ⁊ animal est substātia: ergo
manifeste ptz/ vt vlteri⁹ nō sit ꝓcedendum/ q̄ tale vniuersale preter operationez
intellect⁹ est dandū. ¶ Restat nunc ad auctoritatem Aristotelis respondere/ ⁊
ipa est vera absq; aliqua distinctione/ qm̄ impossibile est qōcunq; vlr dictoꝝ esse
ſōaz: cū quātitas sit vniuersalis/ qñ/ qualitas/ ⁊ sic de alijs ꝑdicamētis accidēta
libus: que oīa in substātia vniuersalissima subiectant: ⁊ ad specificationem ⁊ in
diuiduationē ei⁹ (vt pluries dictū est) specificant/ ⁊ idiuiduant: et sic si tu cupis
de fructib⁹ arboris porphiriane nutriri: hos terminos in primis ore ꝓprio com
ede: ⁊ non magistri: quoniam si nō facis: nunq̄ ventrem saginatum habebis.

De q̄stiōib⁹ elemētatiue. ¶ Queritur vtrū elemētatiua sit materia prima: ⁊ videt q̄ nō: nā illa non est ma
teria prima/ que aliam presupponit: sed elementatiua presupponit materiam
in primo/ ⁊ ſcō gradu: ergo ⁊c. dicit q̄ verū est in eodē genere: sed elemētatiua
est materia prima in genere generabiliū ⁊ corruptibiliū/ ⁊ nō in genere substan
tialiū/ aut rerum corporalium. vlterius inuestigat phyſicus/ an materia sit pu
ra potētia: ⁊ videt qō sic per Aristotelē cōtra illud qō nō est actu/ ꝫbi nō pōt: sed
per te materia nō est actu: ergo cōtrahi non potest: maior est de se nota: ergo ⁊c.
quid ergo ad Aristotelē dicendum est: dicit q̄ duplex est potentia: obiectiua/ et
ſubiectiua: materia prima est in potentia ſubiectiua/ inq̄tum est cōtrahibilis p
quācunq; formā sibi aduenientē: ⁊ hoc ptz p cōmentatorē primo phyſicoꝝ dicē
tē/ q̄ materia prima nullā in se hz formaz: ſed est in potētia ad oēs: ⁊ sic dicit pu
ra potētia ſubiectiue/ nō tñ obiectiue: quemadmodū est antirps: ⁊ hoc manife
statur p eundē comentatorem primo phyſicoꝝ dicētē/ q̄ materia prima primo
recipit formā vniuersalem: ⁊ mediante illa oēs alias vſq; ad indiuiduales: ſz
recipere ꝑsupponit esse. vlterius adhuc querit/ an materia sit dāda sine forma: ⁊
videtur q̄ nō: ex eo/ qz nullū ens ꝓprie p se patiens ꝓcedit ens p se agens: ſed
materia est per se patiēs: ergo nō ꝓcedit formā. ¶ Item/ oē esse est a forma/ p Ari
ſtotelē: ſed ſi materia esset prior forma/ haberet esse sine ea: ergo ⁊c. Ad primū di
citur/ q̄ materia inq̄tum materia refert ad formā sine qua esse non pōt: cū rela
tione se habeant. Ad ſcōm respōdent aliqui dicētes q̄ duplex est esse: formale/ vz
⁊ materiale: ⁊ licet non habeat esse formale: hz tamē materia ipa ꝓ illo prioi es
se materiale: ſed hoc nihil est dicere: nam ad hoc q̄ aliquid dicatur esse/ opor
tet q̄ sit formatum in se/ ideſt q̄ habeat aliquam formam/ seu figuram terminā
tem actum intellectus: aliter minime posset ei se offerre. vnde Aristoteles primo
phyſicorum. materia prima non potest separari ab omni forma: ideo aliter di
co: nam materiam primam habere formam potest duobus modis intelligi: vi

maiꝰ ē ſua pte/ꝛ ēt ꝯmētatoꝛis ī prio phyſicoꝝ dicentis/ꝙ oē totū q̄cūq̄ mō ſu
mat ſemp maius eſt ſua parte:ꝛ p conſequēs pars et totū diuerſis ſignificationi
bus ſignificari debēt:quod eſt propoſitū. Ad rationē aduerſe partis dicitur/ꝙ
licet omnes partes cū toto ſint eiuſdē ſpeciei/non ſequitur propter hoc ꝙ ſint oi
bus modis idē:nā ſoꝛtes et plato ſunt eiuſdē ſpeciei:et tamen diſtinguūtur nu
mero. Adhuc querit logicus/an ſubſtantia vniuerſaliſſima vna cū ſuis accidē
tibus generaliſſimis/videlicet q̄titate/qualitate ꝛc. ſit terminus vniuerſalis:et
dicitur ꝙ ſic:nā ſubſtantia vna īpoſitione plura ſignificat:ſed adhuc reſtat diffi
cultas/an ſit terminus cōis terminans actum intellectus ad extra:an habeat ſo
lū eſſe per actū intellectus:ꝛ videtur nominalibus/ꝙ ſolū per actū intellectus
habeat eſſe:ꝛ eoꝝ viſionē probant hoc modo/nullū vniuerſale eſt ſubſtantia ſin
gularis/ꝛ vna nūero:ſed tm̄ ſubſtātia eſt vna nūero ꝛ ſingularis:ergo ꝛc. maioꝛ
patet/qm̄ ſi ſic/ſoꝛtes erit aliquod vniuerſale:et mīnoꝛ manifeſtat:quia oīs ſub
ſtantia vel eſt vna res/vl plures:ſi vna/tūc eſt vna nūero/ſi plures/vl plures res
ſingulares/vel vniuerſales:ſz neutrū iſtoꝝ:ergo nec illud ex quo ſequūt. ¶ Item
Ariſtoteles ī ſua Metaphyſica dicit/ꝙ īpoſſibile eſt qōcūq̄ vniuerſaliter dicto
rū eē ſubſtātiā. Jn oppoſitū eſt veritas:vt ptz per oēs gn̄aliter doctoꝛes ſctōs/q
p auctoꝛitate habēt:ſīlr p Ariſtotelē/Auicēnā/ꝛ cōmentatoꝛē/p diuerſa ꝯcilia
ex quibꝰ etiā ptz ſectā illā noīaliū eſſe nullā:ꝛ Guilelmū eiuſdē ſecte iceptoꝛē re
petiuiſſe illa q̄ ſancti viri maxia cū vigilātia caſſauerāt:put clare abſq̄ aliqua
ābiguitate deductū eſt ī libꝛo de incarnatiōe v̄bi:ideo hic paucis me expediā:ex
eo/qꝛ pudet me tot/et tāta contra iſtā ineptā/ꝛ falſā ſectā adducere:cū pauciora
ſufficiāt:tamen p diſcipulis meis Salamātice ſtudētibus/ad quos nedū perue
nit p̄dictus liber de incarnatione verbi/aliqua dicā:ꝛ īprimis contra primā ob
iectionē Guilelmi ochā ī ſua logica adduco auctoꝛitatē Damaſceni ī.iñ. ſuaꝝ ſē
tētiaꝝ dicētis. oīs ſba cōis eſt oīm ſub ſe cōtentaꝝ hypoſtaſeon:ꝛ fieri nō pōt: vt
īueniaī pticularis ꝛ ppria nā/ſiue ſba:qꝛ neceſſe eēt eaſdē hypoſtaſes ꝛ ꝯſubſtan
tiales ꝛ diuerſaꝝ ſbaꝝ dicēī/ꝛ ī eodē capl̄o. vj. oē qō cōiter ꝛ ī multis ꝯſpicīī/nō ī
aliq̄ qdē pl̄/ꝛ ī alio vo minꝰ ſba noīaī. ꝛ ca. iij. nō dr̄nt hypoſtaſes ꝛz ſbam:ſz
ꝛz accidētia. Et Augu. ꝺ arriū. nihil pbibet diuerſoꝝ noīmynā eē ſbaz:nā duo
v̄i hoies einſdē ſbe ꝛ nature ſūt:ꝛ Anſelmꝰ ī libꝛo de īcarnatiōe v̄bi ꝺ Neſtoriū
q vniuerſalitatē ſbe negabat/ſic inqt. Cū oēs vt cantiſſime ad ſacre pagine q̄ſtio
nes accedāt ſūt cōmonēdi illiꝛ tic̄ nūc tpis dialeticis:īmo dialetice beretici/q nō
niſi flatum vocis putant vniuerſales eſſe ſubſtātias/a ſpiritualiū queſtionum
diſputatiōe ſūt exſuffladi: q eī nōdū intelligit quo mō in ſpē plures homines
ſunt vnus hō: qualiter ī illa altiſſima natura itelliget:quo mō plures pſōe ſunt
vnꝰ deus:hec ille. dices forte ꝙ licet plures hoiesſint vnꝰ homo vnitate conce
ptionali:non tamen reali. contra. nullus prius participat naturam ſui poſterio
ris: ſed vnunquodq̄ particulare eſt prius tali vnitate conceptionali:ergo non
poteſt participare naturam eius:maioꝛ eſt de ſe nota: cum vnunquodq̄ ens
preſupponat natura per quaz hz eſſe: vt patet in eſſentialiter ordinatis et mi
noꝛ etiam apud omnes eſt nota: nam talis vnitas conceptionalis aut nihil
eſt: aut poſterioꝛ eſt omnibus his de quibus predicatur: ex eo/ quia plactum

firmatur per Aristotelē dicentem .v. physicorum /q terminus generationis est esse existentie: contra istam positionem videtur idem Aristoteles quarto physicorum/ dicens q forma est termin⁹ vniuscuiusq; rei. Ad hāc questionē breuiter dicitur/q in primis differentia indiuidualis non potest dici terminus formalis generationis: cum ipsa sit quidam gradus factus ab agentibus naturalib⁹ et non sit substantia propria /sed accidens metaphysicale causatum ex mixtione elementorum. vnde Auicenna .vij. metaphysices cum monetur materia ad recipiendum veritatem forme qua fit species: accidunt ei acidentia ex complexionibus elementorum /et quibusdam alijs quibus variatur: et cum existentia sit posterior tali esse singulari: q; modus et extra naturam rei est: ergo non potest dici terminus generationis. vnde Aristoteles secundo physicorum. natura dicta sicut generatio via est in naturā: medicatio non est in medicinam: sed in sanitatem: ideo breuiter dicitur/ q terminus formalis generationis non est precise talis gradus indiuidualis nec forma substantialis absoluta: sed hec forma particularis. ¶ Adhuc dubitat physicus /an generans generet genitum sibi similе in omnibus: et videtur q sic: aliter nō generaret ipsum vniuoce: sed hoc est cōtra Aristotelē scō physicorum/ac etiam primo de aīa vbi dicit /q naturalissimum est cuilibet sibi simile generare: dicitur q generās generat sibi simile quo ad naturam specificam/non tamen quo ad differentiam indiuidualem: nā quo ad ipsam tantam dicunt dissimilitudinem q non valent obiectari in aliquo termino: cū nō includant ens formaliter. vnde Aristoteles septimo metaphysices. generans tale est quale generatum: non tamen idem /nec; vnū numero/ ꝫ vnū spē. physicus suā cōtinuat ꝓuinciam in angelis: nā circa materiā angelor; et aīarum; sunt multe difficultates: quarū prima est hec. vtrū āgeli sint ex materia et forma cōpositi: et videt q nō: qm̄ ex eo dicunt substātie simplices /et separate: q; separate sunt a materia/nullū gradū cōpositionis includentes: nā omne cōpositum est generabile et corruptibile/ex scō celi et mūdi/et in primo physicor;. materia est principium generationis et corruptionis. Jn oppositum est Augustinus super geneſi/vbi hꝫ/ q oīs creatura est cōposita: et Damasceⁿ in primo suar; sentētiarum. oē ens est crassum et materiale extra deū: et ꝓter ipm: et doctor noster i pluribus locis: cui⁹ rōnes assignat: prout tactum est in tertia figura: ideo dicunt aliqui angelos esse compositos ex actu et potētia: alij vero ex esse et essentia. contra primū modū dicēdi arguit sic. oīs potētia est a materia prima: et oīs actus a prima forma: et cū null⁹ effect⁹ reperiri possit sine sua cā: sequit angelos eē cōpositos ex materia et forma: maior est Aristotelis. xj. metaphysices: et minor est de se nota/ꝫ scōm modū sic/ si ex esse et essentia fieret cōpositio: tunc in deo esset ipsa: cōsequēs est falsum: ergo et antecedēs: ꝫ cōsequētia: cū in deo sint esse et essentia ex natura rei distincta: et tū ipse est summe simplex: vnde Aristoteles in libro de causis. prima cā nō hꝫ aliqō eliachim ideſt materiale: sed intelligētia et aīa habēt eliachim. ¶ Oritur alia difficultas/ vtrum; sint compositi ex materia et forma partis/et toti⁹: aut ex materia solū/et forma toti⁹: de materia et forma totius nō ꝺꝫ esse difficultas: cū oē ens finitū potentiā habeat agēdi et patiēdi ꝑ Aristotelem primo celi et mundi: et prout deductum est de substantia in tertia figura:

delicet cõtractiuã:ad quã referat/vel ſpecialẽ/aut totalẽ:ſi primo/et ſic concedo tñ tũc nõ mereꝫ dici materia:cũ nõ referat ad eam:ſcõo vero modo eſſe nõ põt ſine forma :ꝙ patet cuilibet bene intuenti. ¶ Inueſtigat etiam ſi materia moueatur ad formꝫ motu naturali inſtãtaneo:vel ſucceſſiuo:et videꝫ ꝙ inſtantaneo:cum forma in iſtãti introducat̃ i materiã:ꝫ rõẽ:ꝙ nullũ ſimplex acqri põt per acquiſitionem partis poſt partẽ:ſed materia eſt quid ſimplex:ac etiam forma:ergo ꝛc.ỏr ꝙ licet introductio forme in materia fit inſtantanea per inſtantialitatem oppoſitam maiori ſucceſſioni:nõ tñ abſolute:cũ nullus agens naturale ad hoc ſufficiat:hoc tñ conceſſo/dici poteſt ꝙ diſpoſitio materie que eſt cauſa introductiõis forme fit i tpe:hac de cã motꝰ generationis alicuius ſucceſſiuus dicitur:queritur etiã phyſicꝰ/vtrũ prima forma eſſet:poſito ꝙ prima materia nõ eẽt ens actu? ꝫ dicit ꝙ nõ:ꝫ rõ eſt: qm̃ nulla forma poteſt eſſe actu/niſi hẽat operationẽ:ſz ꝑma forma nõ põt habere opatiõez ſine materia:ergo ꝛc.maior ẽ nota de ſe:nã aliter eſſet otioſa/et vacua/cõtra ſententiam Ariſtotelis:ergo ꝛc. ¶ Ulterius q̃rit/vtrũ educat̃ de potẽtia materie? ꝫ ỏr ꝑm cõem opinionẽ/ꝙ ſic.cõtra. nullam ens per ſe agens/ꝫ p ſe exiſtẽs eſt de ente qõ eſt p ſe patiens:ſed forma eſt ens per ſe agens :ergo ꝛc.maior eſt de ſe nota :aliter eſſet oppoſitũ in obiecto/vꝫ qõ id qõ eſt mere patiẽs eſſet agens educendo/ꝫ nõ agẽs:cũ ſoli forme cõpetat. q̃rit in naturalibꝰ/vtrũ oĩs forma ꝫ materia ſit cõpoſita? et videꝫ ꝙ nõ p Ariſtotelẽ primo phyſicoꝝ/dicẽtẽ ꝙ principia nõ fiunt ex bis: nec ex alterutris:cõtra oĩs forma creata et naturalis eſt cõpoſita ex ſuis principijs innatis et coeſſentialibus:aliter non poſſet eſſe: nec p cõſ agere :ꝓterea vtrũ in generatione forma ſit magis agẽs ꝙ materia patiẽs? et videꝫ ꝙ nõ/cũ cuilibet potẽtie actiue correſpondeat ſua potentia paſſiua/ p Ariſtotelẽ ex.v.ẽ Metaphyſices.contra.omne principiũ naturaliter agens in virtute et poteſtate precedit principium naturaliter patiens:ſed forma eſt ens naturaliter agẽs:ergo ꝛc.maior eſt nota:qm̃ agẽs nũq̃ deficeret ĩformare/ſi materia nõ deficeret:ideo corruptio p prius incipit a materia ꝙ a forma. ¶ Querit vlteriꝰ/vtrũ materia prima ſit cõpoſita ex quatuor elementis? ꝫ vr ꝙ non:nã elemẽta in ꝑprijs ſpheris exiſtẽtia emanant ab ipa:ergo ꝛc.cõtra:ſi materia prima nõ eſſet cõpoſita ex quatuor elementis:ipa nõ eſſet principiũ gnationis ꝫ corruptionis:cõſequentiã probo:nã oĩs generatio ꝫ corruptio eſt ex qualitatibus quatuor elementoꝝ/p Ariſtotelem ĩ de morte,ꝫ vita :ꝫ tñ formã includere illas dici nõ põt :cũ ipſa ſit ſimplex:ac etiam p eundẽ Ariſtotelẽ nõ ſit elementũ :ſed qd additũ elemẽto :ꝛcludit ergo/ꝙ ſi debet fieri generatio ex materia prima et ex forma aliqua/ ꝙ talis materia rõne quatuor elementorum in ſe cõtentorum ſit principium generationis et corruptionis. Ad argumentum ſupradictum dicit/ꝙ elementa ſunt in duplici differentia: quedam ſunt ſimplicia :et quedam mixta:materia prima eſt ex elementis ſimplicibꝰ :mixta vero in proprijs ſpheris exiſtentia ſunt derivata/ſeu emanant a materia prima. Sed oritur alia difficultas /quid ſit terminus generatiõis formalis/an forma ſubſtantialis vltima illius rei/vel gradus indiuidualis? ꝫ videtur primo ꝙ gradus indiuidualis :nam id eſt terminus formalis generationis a quo totũ formaliter denominatur:ſed differentia indiuidualis eſt huiuſmodi:ergo ꝛc.et cõ

ꝛ propria natura siue substantia: quia necesse esset eas dem hypostases ꝛ consubstantiales et diuersarum substantiarum dicere. Et id idem pluribus rationibus probari potest. et primo sic. omne compositū ex genere et differētia est cōpositū ex materia ꝛ forma: angel⁹ est cōpositus ex gñe ꝛ differentia: ergo cōpositus ex materia et forma: maior patet p Aristotelē. v. methaphysices dicentē/ ꝙ genꝰ sumit a materia/ differentia vero a forma: ꝛ cū nullꝰ effectꝰ reperiri possit sine sua causa/ sequitur ꝙ si in angelis cōsideraꝝ genus/ ꝛ differentia/ ꝛ materia/ ꝛ forma et confirmaꝝ per Porphyriū dicentem: ꝙ sicut statua constat ex ere et figura: sic species ex genere ꝛ differētia. Item/ omnis species est sub assignato genere: sed angelus est species: ergo est sub aliquo genere: maior est Aristotelis: ꝛ minor est nota apud omnes: assignetur ergo tale genus: et sic erit substantia: a qua immediate recipit predicationem: ꝛ dicitur genus generalissimum a Porphyrio: vt patz in sua arbore: ꝛ ꝛ cū genꝰ sit priꝰ his de quibꝰ p̄dicaꝝ: qz est principiū specierū que sub ipso sunt/ per eundem Porphyriū: nā genera p̄iacere oportet/ et informata specificis differentijs perficere species; ideo quemadmodum genus se habet in scōis intentionibus ad suas species: sic et materia ad sua cōposita: sed genus generalissimum ē prius suis speciebus: ergo et materia prima a qua sumitur/ erit prior oībus suis cōpositis. vide alias rationes quas adduxim⁹ in tertia figura p̄ hac parte. Ad argumēta superiꝰ dicta rñdemus: ꝛ pio ad doctorem nostrū in predicto loco/ dicit ꝙ ipse loquit⁹ est de p̄sistētia subiectiua/ et non obiectiua: nam omne illud qō essentialiter ꝛ de p se predicatur de aliquibꝰ presupponitur ab his: et sic est prior natura in esse obiectiuo per illā regulā. vbi cūq; est presuppositio huius ab hoc/ ibi est priorꝫ nature: ꝛ prius est a quo nō. quertit subsistēdi ꝙsequētia: et si dicas/ ꝙ id admittit de pio corpore: ꝛ negat de substantia: credit ꝙ hoc fecit/ ne videretur palam discedere a communi opinione: nā ob hanc cām multas ꝓpositiones ambignas reliquit/ quas postmodum clare determinauit: vnde in questione. lix. super sententijs dicit/ quod inquantum anima est ex similibus principijs ex quibus est angelus cōstitutus/ est similis angelo per speciem. et paulo post ad argumenta beremite respondendo dicit/ ꝙ libet angelꝰ sua ꝓpria bz principia ex qbꝰ ē cōstitutꝰ. vñ sequit/ ꝙ libz angelꝰ numeraliꝝ ꝛ ꝓprie sit suamet spēs: ꝙz iquātū qlibz angelꝰ bz sua ꝓpria principia equalia/ et similia scōm genus remanēt eiusdem speciei: vñ sequit/ ꝙ secūdum indiuiduationem numeri angeli differunt specie: secundum modum autē assimilationis principiorū non. bec ille. et questiōe. lxij. vbi q̄rit: an plures angeli sint eiusdez speciei? dicit ꝙ oportet/ ꝙ plures angeli sint eiusdem speciei: cū deꝰ fit multomagis fruibilis per angelos/ qui sunt eiusdē speciei/ q̄ per angelos qui non sunt eiusdem speciei: nam idemptitas speciei est coadiuuans multum ad deum intelligendū/ ꝛ amandum ꝛc. ergo concludendum est cum doctore nostro ꝙ angelis est aliquid ex natura rei cōmune/ quod p̄scindit ab his de quibus predicatur: quod necessario contrabitur per aliquas formas cōtractiuas (physice loquendo) ad illa de quibus predicatur: et illud est substantia vniuersalissima in arbore Porphyriana. et ad illud de forma ꝙtractiua/ videlicet ꝙ esset cōposita ex principijs/ si esset danda: dicit ꝙ non requiritur: nam simplex est/ nul-

et talem compositionem cõmendat doctor noster in omnibus locis/in quibus agitur de compositione/que de tuo:et bili constat :et talis ab aliquibus dicitur metaphysica.vñ Aristoteles.qui dicit celum .dicit formam: qui dicit hoc celum dicit materiam.Unde aduertendum est/q̃ cõiter forma totius dicitur natura materia vero gradus indiuidualis:vt in sorte humanitas : et sorteitas / tñ hec opinio doctori nostro nõ placet:cuius rationem assignat: nulla forma absolui potest ab ipsa materia cuius est forma:sed humanitas absoluitur ab omni respectu:cum tantum sit humanitas/ per Auicennam quinto metaphysices: ergo.etc.est ergo in homine forma totius homificatiuum:et materia homificabile. ¶Adhuc restat difficultas / an sint compositi ex materia et forma partis :hoc est ex materia physica et forma ? et dicitur quod sic :vt vult autor noster in sententijs / et in pluribus alijs locis: nam bonitas Gabrielis informauit magnitudinem / durationem ꝛc. et fuit informata ab eis: sic seruando iusticiam in actibus eorum posuerunt in esse predictum Gabrielem: qui motus est de non esse ad esse per predicta principia :ergo physice est considerationis per Aristotelem secũdo physicorum. ¶Restat nunc ad argumenta aduerse partis ꝛresponsiones :et dicitur ad primum/q̃ angeli appellantur substantie simplices per simplicitatem oppositam maiori compositioni :et dicuntur separate a materia generabilium ꝛ corruptibilium:non tamen ab omni materia .et ad auctoritatem Aristotelis dicitur/q̃ verum est de omni composito ex materia in tertio gradu non tamen ex materia in primo:quia illa spiritualis est :et non subiecta corruptioni/seu cõtrarietati:nec materia in secundo/licet sit corporalis. ¶Adhuc maior restat difficultas /vtrũ angeli et aie sint cõpositi ex aliqua materia p̃ristẽti? ꝛõz q̃ nõ scõm doctorẽ nostrũ in libro de ente reali/ꝛratiõis/et in plurib? alijs locis :sed principia supradicta fuerunt creata pro Gabriele specifice:vel p̃ raphaele/et ceteris :et ratio est:q̃ quilibet angelus vel aĩa suam facit speciem: sub qua nõ sunt plura idiuidua :ergo quilibet habet sua principia specifica. ¶Item si angeli essent compositi ex materia preiacenti : tunc ipsa esset contracta per formas contractiuas /et specificas ad esse angelorum et animarum : sed hoc est inconueniens :ergo et illud ex quo sequitur :antecedens est notum : ꝛ consequentiam probo :nam tunc forma contractiua esset creata /et sic esset bona/ magna ꝛc.ꝛ per consequens non esset simplex:sed coincideret cum substantia vniuersalissima: et tunc esset inutilis repetitio. ¶In oppositũ videtur predictus doctor magister Raymundus in principio sui testamenti :qui tres gradus materie assignat:vnum attribuit angelis: alium celis: et alium elementatis :idem Alexander de ales in secundo sententiarum:et Bonetus in sua physica / qui ens limitatum diuidit in ens spirituale et corporale/et Johannes canonicus:qui substãtiam finitã in suo conceptu communi ponit esse subiectũ in philosophia naturali/et Augustinus de mirabilibus sacre scripture/vbi sic inquit .ex illa informi materia quam deus in principio ex nihilo condidit cunctarum rerum hoc est sensibilium et insensibilium /intellectualium et intellectu carentium in species multiformes diuisit :ꝛ Damascen? i suo tertio capitulo.vj.cis substãtia cõis est omniũ sub se cõtenta? hypostaseon:et fieri nõ potest vt inuenia? particularis

nō sunt i elemētato actu. septimo auctoritate Aristotelis dicētis (pīo phyſicoꝝ ꝛ in de gñatione ꝛ corruptiōe) elemēta nō manere actu in mixto/ſed virtute. In oppoſitū eſt veritas: ꝛ probaſ pluribꝰ rationibus/ꝛ pīo ſic. vbicūqꝫ eſt gñatio ꝛ corruptio/ibi de neceſſitate reperiunſ quatuor qualitates: ſed in quolibet elementato eſt generatio ꝛ corruptio: ergo quatuor qualitates elementoꝝ ſunt de neceſſitate in eo: maior eſt nota per Ariſtotelez in de morte ꝛ vita/vbi habeſ/ꝙ oīs generatio fit ꝑ calidū ꝛ humidum: corruptio vero per frigidum ꝛ ſiccum: ꝛ minor patet in quolibet: tunc ſic: vbicunqꝫ reperiūtur quatuor qualitates elementoꝝ/ibi reperiunſ ꝛ ꝓpria ſubiecta: ſed in omni elementato reperiunſ quatuor qualitates: vt ptz diſcurrendo: ergo ꝛ ipſa elementa: maior eſt manifeſta: qm̄ ꝑ Boetiū/accidētia ſunt malignantis nature: primi enim poſſunt/trāſmutari minime: ex eo/qꝛ non poſſunt dimittere ꝓpria ſubiecta/ꝛ manere ꝑ ſe naturaliter: nec tēdere in alia ſubiecta. ¶ Item ſi quatuor elementa nō eſſent ſubſtātialiter ꝛ actualiter in elementatis/ſed tantum virtualiter: tūc nō haberent ipſa elementata ex quo eſſent: nec eſſent de gñe ſubſtantie: cū virtutes ſint accidētia: nec per cōſequens haberēt naturam/materiā/nec formā/nec per cōſequens motū/inſtinctum/longum/latū ꝛc. cū oīa predicta ſubſtantiam arguāt. plura alia inconueniētia ſequerenſ: que in diſſoluendis ꝑdictis argumētis latiꝰ patefiēt. ¶ Ad primū reſpondetur per triangulum viridem: nam eſſentia actiua et paſſiua cuiuſlibet elemēti aggregata eſt de bonitate/magnitudine ꝛc. ſubſtātiali ꝛ accidentali: vt patet de potētia igneitiua calefactiua in igne/ac etiam de potentia paſſiua/vcz de ignificabili calefactibili: et ſic de vnoquoqꝫ aliorum elemētoꝝ ſcōm ſuas ꝓprias ꝛ appropriatas qualitates: qm̄ ignis non poteſt eſſe calidus/niſi ſit ſicc⁹: nec aer humidus/niſi ſit calidus: ꝛ hoc in elementatis: eo qꝛ forma ignis nō pōt calefacere/niſi deſiccet: nec eius materia calefieri/niſi deſiceetur: et ſic de alīs ſuo mō: et cū inter oīa elemēta nō ſit niſi vna ꝓpria caliditas/que eſt ignis ꝛ vna ꝓpria humiditas: q̄ eſt aeris: ꝛ ſic de alīs hmōi/manifeſtū eſt/ꝙ oīa elemēta mixta ſunt adinuicē agētia ꝛ patiētia inter ſe adinuicē/ꝛ replentia quicquid eſt ſub cōcauo orbis lune: ita ꝙ oēs quatuor materie cōſtituunt vnam vniuerſalē materiā: quā dicimus primā: ꝛ oēs quatuor forme vnam vniuerſalē formā: alio quidē modo impoſſibile eſt materiam primā eſſe ſubiectū generationis et corruptionis: ꝑ hoc ſoluitur ꝑdictū argumentū/negando maiorē: ꝛ cū dicebaſ vlterius/ꝙ materia prima non eſt idē qō elemēta/verū eſt quo ad formā/ꝛ diuiſim: ſed falſum eſt quo ad materiā mixtim: ꝛ cū videſ probari/ꝙ haberet formā actu/cōcedeſ formā vniuerſalē. ꝛ vlterius cum dicit/ꝙ eſſet idem ꝙ quatuor forme elementoꝝ/qō eſt impoſſibile: verum eſt qō iſtud impoſſibile ſequit ex ptefinis: nō aūt ex pte principij: nullū enī inconueniēs ſequit plura principia materialiꝛ ꝛ formaliꝛ diuerſa/ꝛ cōcordātia/cōſtituentiaqꝫ de ſeipſis vnū finē/vcz vnā cōmunem formam: ex ſuis formis/ꝛ vnam cōem materiam ex ſuis materijs/ſcz vnam cōem ſubſtātiā ex ſuis quatuor ſubſtantijs: aliter ſequereſ/ꝙ ſubſtātialis finis eſſet ſine ſuis principijs in qbus fundaſ ꝛ in qbꝰ ſuſtinetur ipſe finis: qō eſt impoſſibile: quare nō valet obiectio. ¶ Ad ſcōm dicendū eſt ꝑ triangulum croceum et rubeum in viridi ſcōm primā intentionem/ꝛ ſcōam/ꝙ plus eſt differen

lum gradū compositionis includens/et cū dicis/q̄ tunc non esset bona/nec magna/cōcedo formaliter:tū nego intēsiue/et venoiatiue venoiatiōe extrinseca:immo dico tibi/q̄ magis competit deo creare formam simplicem:quam materiaz cum forma sit similitudo dei:ex eo quia deus est forma et non materia:vnde Aristoteles primo physicorum. forma est diuinum quoddam optimum:et acceptabile/et sic materia maiorificatur:et variatur a diuersis formis secunduz capacitatem angelorum et animarum. ¶Alterius descendendo ad corporalia querit physicus. Utrum quatuor elementa sint substantialiter/formaliter/z actualiter in elementatis:et videtur quod non:et manifestatur pluribus rationibus:et primo sic.quicquid constitutum est substantialiter de prima materia non est idem quod elementa:quia sic haberet formaz actu/que esset idem quod quatuor elementa:quod est impossibile:sed omne mixtum naturale/generabile/z corruptibile quod dicitur elementatum constitutum est, substantialiter de prima materia sub ratione quiditatis materialis:cum ipsa prima materia ad hoc constituta sit de bonitate/magnitudine:ergo nullum generabile et corruptibile componitur ex quatuor elementis/quia si sic/non esset materia:quod est impossibile:et contra principia naturalia:ergo z̄c. secundo cum vnūq̄ elemētorū rōne sue simplicis forme/z sue simplicis materie in dā cōcordantie fine contrarietate suam substantiam simplicem consequitur:impossibile videl aliq̄ eorū alicui elemētati itrare cōpositionē:qm̄ si itrat compositionē/appetit vtiq̄ esse cōpositū:et per cōsequens ratione contrarietatis ex cōpositione puenientis appetit minorātatem concordantie inter suam simplicem formam et materiam:et per consequens suū pīus destructionem:quod est contra materiam.tertio cum finis qui est elementum sit constitutum de substantiali bonitate z̄c.magis igitur est stabilis:nam si predicta elementa actualiter essent in elementatis resisteret substantia cuiuslibet eorum substātie elementati/et econtrario:et sic oporteret vel quod alia aliam destrueret:vel quod triangulus rubeus esset minor in vtraq̄:et quoniam concedendum est id per quod operatio naturalis in meliori esse videl:ergo z̄c.quarto arguit̄ sic/si elemēta sunt formaliter in elemētato/ipossibile videl q̄ sint adinuicē in eo mixta/ratione cuius nullū eorū est ibi actu substātialiter/sz potētialiter tm̄:cū illa natura siue spēs in quā redacta sunt/sit ibi sbaliter:opz vtiq̄ q̄ sint in eo scōm suas substātias cōtiguas/nō aūt cōtinue mixtas:qō est falsuz:ergo z̄c.quinto.id ad cui affirmationē sequit̄ gnationis z corruptiōis negatio ē falsuz/seu impossibile:sz ad affirmationē elemēti essendi substātialiter in elemētato sequitur nō esse generationē z corruptionē:qz existēte q̄libet elemēto actu substātialit̄/vez formal̄r/z material̄r z elemētatiuū nūq̄ elemētabile remotū posset ī elemētabili ppinquo cōuertere ī substātiā elemētati:qō est falsuz:ergo z̄c.sexto.quoz opatiōes sunt ztrarie et nō vident posse stare substātialiter simul:et multo min9 quāto plus mouent ad inuicē ad ztrarietatis opationes:si igit̄ elemēta sunt substātialiter z formaliter in eodē:ea quorū opatiōes sunt ztrarie/vez ignis/et aqua/z aer/z terra mouebunt̄ adinuicē ad ztrietatis opationes in ipso elemētato/quolibet elemēto intrāte aliud circulariter:q̄ substātia cuiuslibet cōfundit̄ z destruit̄ in eodē/ergo

batur/ si elementa sunt in elementato /impossibile est ꝛc. quia licet elementa ratione finis reducta sint in aliam naturam/seu speciē existentē ex parte ipsi⁹ finis substantialiter in illo fine actu/nullum inconueniens sequitur/quin ex parte principiorum substantialium de quibus ille finis substantialiter constat:sicut ipa elementa substātialiter tanq̄ principia substantialia in illo fine :nec tñ sunt ille finis:immo etiam ita est necessarium :aliter enim impossibile esset sequi ipsum finem substantialem :quare non valet obiectio :aliter sequeretur/q̄ agere propriū substātie elementi esset i mixto /non emanans a sua substantia propria:sed a virtute et potentia ipsius substantie:ita videlz q̄ ignis esset calefaciens ipsum elementum in elementato:non quo ad substantiam suam/ sed quo ad potentiam et virtutem ipso elementato calefaciente semetipsum:ita actio propria cuiuslibet elementi esset magis propria plāte/ q̄ elemento cuius est ipsa actio ratione existentie substantie elementati :et priuationis substantie elementi:sed cum hec omnia sint inconuenientia /constat oppositum esse in veritate . ¶ Ad quintum respondetur per triangulum viridem : quod licet humidum radicale/ et humidum nutrimentale ambo substantialiter constituant esse elementati ; nihilominus falsum est humidum radicale non esse substantialiter in elementato :similiter et humidum nutrimentale /vnde quatuor substantie elemē torum totam concauitatē lune constituūt :ergo impossibile est/quin ipsa quatuor elementa sint substantialiter et actualiter in tota substantia mundi : aliter enim sequeretur destructio conditionis trianguli rubei : videlicet q̄ posito fine substantiali actu non ponerētur vtiq̄ principia eius substantialia actu:possunt tamen poni principia substantialia in consistentia extrema actu: et tamen non poneretur finis:non tamen econuerso:ꝛ per hoc soluitur obiectio conceden do maiorem:et interimendo minorem:et ad probationem quā do dicebatur : q̄ existente quolibet elemento actu ꝛc. dicendum est q̄ duplex est id existere actu ex parte principij/et finis simpliciter :et sic vera esset obiectio /si elementa essent isto modo substantialiter in elementato :quia ex quo se haberent ad suum finē simplicem:vt sic impossibilis esset generatio et corruptio :est autem aliud existere ex pte principij simpliciter:ꝛ ex parte finis cōposite:et isto mō sunt elemēta i elementato substantialiter :et hoc simpliciter ex parte principij/et quia ille finis in quo sunt est per generationem et corruptionem cōposit⁹:potest vtiq̄ per generationem et corruptionem deponi/et componi alius finis eisdem principijs substantialiter existentib⁹:quare nō valet obiectio . ¶ Ad sextū dicendū est p triangulum viridem in triangulo rubeo:q̄ elementa existētia principia elemētati formalia ꝛ materialia cōstituūt elemētatū p triāgulū viridē:ita q̄ in elemētato operantur de differentia in concordantia /in contrarietate et econuerso :aliter enim elementatum non esset generationi et corruptioni subiectum :quod falsum est: et secundo si deperit de substantia intrinsecus ratione contrarietatis restauratur ab extrinseco ratione concordantie:quare cum in elementato non sit immediate contrarietatis operatio :sicut nec concordantia/ non valet obiectio:ꝛ ideo q̄ ignis ꝛ aer/ꝛ aer ꝛ aq̄/ꝛ aqua ꝛ terra/ꝛ terra ꝛ ignis mouentur circulariter:ad cōcordātie operatiōes mouent ignis/et aqua : aer et terra ad ꝓprietatis opera-

tiã/cõcordãtiã/ꝛ ꝯtrarietatẽ ſe habere ad vnum finẽ:ita ꝙ cõtrarietas priuet cõ trarietatẽ illi cõcordantie:ꝙ̃ ſi differẽtia ꝛ differentia cõcordantia ſine cõtrarie tate ꝯcordãtie ipi ꝯcordãtie ſe hẽrẽt ad vnũ finẽ:ꝛ ita lz elemẽtũ ſimplr̃ q̃ ad ſim plicitatem ſuam immediate nõ haberet cõtrarietatẽ ſibi contrariãtem:bz tamẽ in habitu contrarietatẽ priuatiuã cõtrarietatis :de qua cõtrarietate priuatiua appetit agere:eo qꝛ ratione ſimplicitatis ſue appetit agere de concordantia ſine cõtrarietate ſibi cõtrariãte intra ſe ꝛ extra:aliter nõ cõſeruarek opus nature:ꝛ ideo qõlibet elementũ naturaliter appetit cõcordare cetera elemẽta ſibi:ꝛ cõcor dari oppoſito illi⁹ cõcordãtie/nõ aũt ꝙ cetera elemẽta cõcordent illud ad ſe/nec cõtrarienk ei:ꝛ qm̃ oia quatuor elementa ſunt in triangulo viridi ad quatuor fi nes intentiõe cõtrariak per accidens aliud alij̃:ꝛ p hoc ſoluik/cum dicebatur/ꝙ vnunqõꝙ elementorũ ſine cõtrarietate ſuam ſubſtantiã ſimplicẽ cõſequik:verũ eſt ſine ꝯrietate ſibi ꝯtrariãte priuatiua oppoſita ſue concordantie:ꝛ cũ dicebak ꝙ ꝓpter hoc videk impoſſibile aliqõ eorũ alicuius elementi intrare cõpoſitionẽ dicendũ eſt/ꝙ iſtud impoſſibile ſtaret/ſi qõlibet eorũ nõ appeteret agere de ſua cõcordantia ſimplici/niſi in ſeipſo ſimpliciter:ſed qm̃ tanta fecũditate agit qõli bet elementorũ de ſua ſimplici cõcordantia in ſeipſo/ꝙ de eodẽ appetit agere extra ſeipſum/ꝛ ſic appetit naturaliter intrare cõpoſitionẽ:ꝛ ſic p cõſequens p ducit contrarietatem de ſuo habitu ad priuandum omnem cõtrarietatẽ cõtra riã illi cõcordantie:quare nõ vz quãtum ad hoc id qõ obn̄citur.ꝛ p hoc etiam ſol uitur vz per interemptionẽ ꝙ non appetit minoritatem cõcordantie inter ſuaz ſimplicem formam ꝛ materiam ratione cõtrarietatis ex cõpoſitione ꝓuenientis: qm̃ illa cõtrarietas extra appetitum ſuum venit ei p accidẽs.¶Ad tertiũ dicẽ dum eſt p maioritatem concordantie operationis/ꝙ maius principiũ maiorez operatur finẽ/ꝙ̃ minus principium:qꝛ ſi elementa ſunt ſubſtãtialiter in elemẽ tato tanꝙ̃ principium per rectam proportionem ꝛ concordantiam ad vnum fi nem q eſt ſubſtãtia elemẽtata:ſic ꝓducit ſubſtantia de ſubſtãtia exiſtẽs idẽ ex p te principij̃:cũ ipa natura de qua ꝓcedit:ꝛ p cõſequẽs maior finis/eo ꝙ ipſum principiũ tãte ſubſtãtialitatis eſt i ſeipo/ꝙ cõicat eã in ſubſtantiã exteriorẽ:ꝛ p cõ ſequens maior in p̃dicto fine:qꝛ principiũ ipſius finis eſt ſubſtãtiale:ꝛ p hoc re ſpondẽdũ eſt ad obiectionẽ/cũ dicebak/ꝙ finis q ẽ elemẽtũ cõſtitutũ/ ꝯſtitutũ fit radicaliter de bonitate/magnitudine ꝛc.verũ eſt finis interior imediate/ nõ aũt exterior:ꝛ p cõſequens cũ dicebak:magis igik eſt ſtabilis/magiſꝙ altera repu gnant ꝛc.verum eſt intra:ſed adhuc magis eſt ſtabilis:magiſꝙ alteratiõi remo tus/ſi ſit tantum intra ſe in ſubſtantialitate/ꝙ de ſe alium finem ſubſtantialem producat extra:nec extra alterari poteſt:cunꝙ impoſſibile ſit elementum eſſe ex tra ſeipſum:quare non valet concluſio.¶Ad quartum dicitur/quod illud eſ ſet impoſſibile/niſi quiditas cuiuſlibet elementi eſſet in ipſo elementato:et licet ipſa elementa mixta ſint/et digeſta adinuicem exiſtente minima parte cuiuſ libet in minima parte cuiuſlibet implicando quantitatem continuam per to tum elementatum/propter hoc tñ non corrumpitur/nec anihilatur eſſe ſubſtã tiale cuiuſlibet eorum exiſtentium ſub ratione principiorũ ſubſtãtialiũ/ de qui bus elementatum conſtat ſub ratione finis:ꝛ p hoc ſoluitur obiectio/vbi dice

in vtroq3:quia sic non esset motus/nec operatio intrinseca in ipso elementato: quod est impossibile ergo ꝛc.quarto impossibile videtur/ ꝙ maius in minore possit esse/vel econtrario:nisi maius minori superfluat:quare videtur impossibile ꝙ i elemẽtato cholerico ignis ĩ q̃rto gradu/possit eẽ ĩ aq̃:cũ sit ĩ pꝛio gradu/ nisi itãtũ quãtũ ipsa est:ꝛ idẽ ẽ de ceteris elemẽtis rõne maioꝛitatis/ꝛ minoꝛitatis/ q̃s bñt respectiue:ergo maioꝛitas nõ videt esse i minoꝛitate/nec ecõtrario: nec per consequens in equalitate.quinto impossibile est non ens esse in ente/vel ens in non ente:quia sic sequeretur/quod nihil esset aliquid/et aliquid nihil/ quod est contradictio/impossibile enim est nihil habere esse vel in se/vel in alio: ꝛ aliqd nõ esse vel i se/vel i alio:ergo gñatio nõ est ĩ coꝛruptiõe/nec ecõuerso:nec per consequens pars generabilis in parte coꝛruptibili/nec econtrario:secundu3 hoc igitur partes elementati non sunt vna in alia.Sexto quoꝛũ diuersa sunt loca ꝛ diuersi situs impossibile est partes eoꝛum conuersas esse alia in aliam: ita quod partes huius sint in partibus illius:sed ita est ꝙ in elementato vt in animali os et caro diuersa habent loca et diuersos situs:quod manifeste patet ad sensum:manifestum est igitur/ꝙ partes ossis non sunt in partibus carnis:nec econtrario:et tam partes huius/ q̃ partes illius sunt partes elementati.constat ergo ꝛc.Jn oppositum est veritas vt manifeste patebit in dissolutione argumentoꝛum:et ad primum respondetur per triangulum viridem:nam intellectus attingit differentiam et concoꝛdantiam bonitatis/et magnitudinis in pꝛincipio/medio/et fine elementi simplicis et compositi:iccirco attingit ꝙ existentibus differentia et concoꝛdantia inter diuersas bonitates et diuersas magnitudines ꝛc.ad vnum finem constituuntur:vt sit de ipsis coꝛpus: et sic licet bonitas non sit per se coꝛpus/nec magnitudo per se coꝛpus ꝛc.est vtiq3 quelibet earum de natura coꝛporea/ꝛ essentialis pars coꝛporis: quia ipsis existentibus vnitis adinuicem alia in alia fit substantia coꝛporea:et per hoc soluitur/cu3 dicitur:cum elementalis bonitas non sit per se coꝛpus ꝛc.videtur impossibile/ ꝙ elementalis veritas sit in magnitudine bonitatis ꝛc.dicendum est ꝙ non valet: quia ad hoc ꝙ bonitas sit in magnitudine/ꝛ econtrario sufficit/ ꝙ quelibet sit de natura coꝛporea:vt cum vnitate fuerint adinuicem vna cum alia/resultet vnum coꝛpus substantiale:inde interimitur ista cum dicitur/cum neutra illarũ fit coꝛpus/impossibile est ꝙ alia sit in alia:ꝛc.et sic non valet obiectio/differentia/concoꝛdantia/et contrarietas sunt partes elementati/est autem differentia in concoꝛdantia et econtrario/sicut inter ignem et eius quantitatem:aut inter ignem simplicem/aut compositum/aut inter foꝛmam/et eius materiam/et inter bonitatem/magnitudinem ꝛc.hoc quidem est de aere/et de ceteris elementis.pꝛeterea in eodẽ elementato est differentia in concoꝛdantia ignis/et aeris/ꝛ econtrario:et ignis in aere et ecõtrario:quia bonitas ignis est in bonitate aeris et econtrario.et quantitas ignis in quantitate aeris/et econtrario:et caliditas ignis in humiditate aeris/ꝛecontrario/influente ipso igne caliditatem:et cetera accidentia sua cum subiecto ipsoꝛum accidentium in ipsum aerem recipientem ab igne influente:ꝛ aer in aquam/et aqua in terram:et terra in ignem recipientem terre beneficium:vt superius dictum est:et omnia copulantur ad vnum ter

tiones/ꝛ non ecõtrario:ꝛ qm̃ contrarietas'est mediũ ad concordantiã :nec est p se/nec imediate in elemẽtato/nõ valet obiectio.¶Ad septimũ dicit/ꝙ si Aristoteles intellexit per illud esse virtuale esse remissum/sana est intellectio: quoniaꝫ in vno elementato non possunt omnia elementa esse in esse extenso:sed oportet/ꝙ vnum habeat predominium:ꝛ quod alia sint in esse virtuali/seu mortificato: tamen secundum sectatores eius videtur ꝙ nõ fuerit intellectio sua talis:vt manifestatur signanter per eius commentatorem/qui oppositum tenet.¶Alterius quer̃itur/vtrum omnes partes elementati sint i ipso elementato/videlicet vna pars in alia:Ad solutionem ꝛ determinationem huius questionis inuestigat artista huius artis dignitates/vnitatem/et essentiam diuinam: que vnum summum ens quod est deus dicunt:deinde similitudines eius in omni substantiali creata : cum deus omnem' creaturam ad similitudinem suam creauerit inquantum creatura eius similitudines recipere potest:et ideo attingit/quod bonitas creata elementi existens bonitas in magnitudine et in agendo creata existens magnitudo in bonitate/et sic de alijs/ꝙ bonitas inq̃tuꝫ est bonitas intantum est magna/et inquantum magnitudo est magnitudo/ intantum est bona:quoniaꝫ si bonitas non esset tantum in magnitudine/ quantum ipsa est intantum esset nihil:quia intantum esset sine quantitate: quod est impossibile vel si magnitudo non esset intantum bona/quanta ipsa est /intantum mensuraret nihil:quod est impossibile:quod satis patet per eorum diffinitiones :quare necessario sequitur/ꝙ tota bonitas elementi sit in magnitudine:et tota magnitudo elementi in bonitate:et sic de alijs partibus radicalibus elementi: et iõ qꝛ q̃libet earũ ẽ i alia cẽtialiter:agit q̃libet eaꝝ i aliã essentialr:ꝛ sic agẽdo cõstituũt essentiã actiuã et passiuã elementi/vꝫ formã et materiã elemẽti:ex quarum coniunctione sequitur esse substantiale elementi/agente forma in suaꝫ materiam sub ratione actiue bonitatis/magnitudinis/ꝛc.ꝛ patiente ipsa materia sub ratione passiue bonitatis ꝛc.Contra hanc positionemꝫ arguitur pluribus medijs/et primo sic.cum elementalis bonitas non sit per se corpus:ꝛ sit creatura distincta a magnitudine/ꝛ econtrario/videtur impossibile/ꝙ essentialis bonitas veritas sit in magnitudine:nec per consequens econtrario:vnde cum neutra illarum sit corpus :impossibile est ꝙ alia sit in alia :ita ꝙ quelibet sit continens/ et contenta:si autem alio modo alia sit i alia/erit vtiq̃ tanq̃ accidẽs in accidente sine subiecto:et sic essent partes accidentales/de quibus substantia cõstituere tur :quod est impossibile:ergo bonitatem esse in magnitudine vel econtrario est impossibile:et eodem modo sequitur de ceteris partibus elementi/secundo sic.impossibile est differentiam que est in concordantia esse in contrarietate/vel differentiam que est in contrarietate esse in concordantia : cum impossibile sit aliud oppositum esse in alio :sed differentia concordantie est in elementato / videlicet ignis/aeris/ꝛ terre:ergo ꝛc.tertio si esse principij est in fine:impossibile est eam esse in medio:cum medium et finis non sint idem:nec etiam aliud eorum in reliquo:quia tunc tam cito esset principium in fine/ꝙ cito in medio: quod falsum est:cum medium habeat precedere finem :nec etiam finis est in pricipio/vel econtrario:cum sit impossibile perfectum esse iperfectum:nec similiter medium

et econuerſo : manifeſtum ꝙ maioritas eſt i minoritate /ꝛ ecõuerſo:ꝛ qñ ignis et terra in cholerico ſunt in equalitate ꝓportionis :et terra/ꝛ aer/et ſic de alijs:ꝛ ignis ꝛ terra ſunt in aere:et econuerſo/eſt vtiq; equalitas in equalitate iſto modo:vel etiam in hoc /ꝙ ignis exiſtens in quarto gradu ſe diuidit in ſeptem pũcta/quorum ſex infunduntur in ceteris elementis ſubiectis : itaq; tria dantur tribus punctis terre:et duo duobus aeris :et vnum vni aque:et ſic de ceteris elementis :prout diuidi poſſunt:manifeſtum eſt ergo/ꝙ equalitas eſt in equalitate:et maior etiam equalitas in minori equalitate/et econuerſo .preterea ex parte finis ad quem radicalia principia ſe habent eſt equalitas in equalitate ſubſtantialiter :qꝛ finis bonitatis in bonificare/et bonificatum eſſe/bonificare quidem ratione agendi:ſed bonificatum eſſe ratione exiſtendi:ita bonificare fit in bonificato eſſe:idem etiam eſt ſuo modo de magnitudine ꝛc.iterum eſt equalitas in equalitate :quando bonificare magnum :et magnificare bonum exiſtẽtia equalia ſunt in magno/bonificato :et in bono magnificato exiſtentibus equalibus: et ſic de alijs:hoc eſt quando bonitas et magnitudo equaliter ſe habent ad maioritatem finis:ſed tunc eſt maior equalitas in minori equalitate:quando bonitas in maioritate /ꝛ magnitudo in minoritate:vel ecõuerſo ſe hñt ad maioritatẽ finis:eſt etiam maioritas in minoritate:et ecõuerſo in elementato /ſicut ſubſtantia in accidentibus :vt in quantitate/et equalitate ꝛc.et ecõuerſo : et minoritas in minoritate :vt accidens in accidente :videlicet quantitas in quantitate/vel quantitas' in qualitate/ et econuerſo/et ſic de alijs. ¶Ad quartum dicendum eſt per triangulum viridem in croceo /quod ad hoc quod aliquid ſit in aliquo oportet illud eſſe talis nature vel vnirí per tale mediũ/qõ aliud alij nõ repugnet: ita ꝙ/i intenſitate et extẽſitate concordet :ita ꝙ ſi ſint equalia quantitate:intenſitas huius totam intenſitatem illius ſuſcipiat /et extenſitas extenſitatem : ſi vero ſint inequalia /intenſitas minoris quantum ipſa minoritas eſt/tantum de intẽſitate maioris ſuſcipiat : cum igitur extenſitas extenſitati non ſuperfluat/ dum ſunt vnum intenſitas huius et intenſitas illius ſint quelibet in ſua extenſitate/et econuerſo/ et extenſitas hui⁹ i extẽſitate illius:et econuerſo:manifeſtum eſt /quod tota intenſitas maioris ſuperfluens intenſitate minoris tota eſt in extẽſitate minoris et econuerſo :et quoniam tota extenſitas minoris eſt in tota intenſitate ipſius maioris :et ecõuerſo/eſt vtiq; per iſtud medium tota intenſitas maioris in tota extenſitate minoris:et ſic maius exiſtens in minori nõ remanet magis nec minus extenſuz:nec ecõuerſo:ſed remanet intenſum magis: et licet ſit magis intenſum:eius quidem maior intenſitas adhuc remanet in minori intenſitate ſcilicet minoris :et ecõuerſo :et in hoc ſoluitur obiectio:quia ſi maius et minus non ſint talis nature:vel non habent tale medium / ꝙ intenſitas huius poſſit in extenſitate/bene valet obiectio :et iſto modo eſſendi in non ſunt equales partes in partibus in elementato:ſed ſi ſint talis nature : vel habeant tale medium /ꝙ intenſitas ſit in extenſitate /vel econuerſo/non valet obiectio:lz aliud ſit maius alio:vt dictũ eſt:et iſto modo ignis in quarto gradu eſt in aqua in primo gradu:et ecõuerſo:et idem eſt de ceteris elementis . generatio in elementato importat eſſe:corruptio vero non eſſe:habet enim generatio appeti-

tum ad

minum communem/qui est elementatū:ergo ꝛc. ¶Ad secundum dicendum est posito toto triangulo viridi sensuali in omnibus angulis suis per triangulum rubeum/q̄ differentia/concordantia/et contrarietas est inter differentiam et differentiam/concordantiam et concordantiam:contrarietatem et contrarietatem:quia in elementato quedam sunt differentie concordes contrarie: sicut inter ignem aquam/et habente caliditate tantam concordantiam cum igne ad multiplicandum eum/et ipso igne tantam similiter cum ipsa caliditate ad multiplicandum eam/q̄ hec concordantia generat contrarietatem inter istam differentiam concordantem/quam habet aqua cum frigiditate sua: et econtrario. hoc idem sequitur de aere et terra.et quedam sunt differentie concordes habentes concordantiam/ sicut inter differentiam concordem ignis et caliditatis/ et differentiam concordem aeris /ꝛ humiditatis: ꝛ sicut inter differentiam concordem aque et frigiditatis sue:ꝛ iste bene se compatiuntur esse alia in aliam immediate:et ista differentia concordantie aeris / et humiditatis est medium per quod predicte due differentie concordes contrarie scilicet ignis/et aque sunt alia in alia mediate/non autem immediate/ꝛ per hoc soluitur obiectio:et sic oppositum non est in suo opposito immediate:mediate autem esse potest:et sic nō valet obiectio. ¶Ad tertiū dicitur/q̄(vt probatus est in superioribus)sicut circulus est in quadrangulo / et econtrario:et per consequens omnes partes eorum :alie in alijs:siue alia in alia:vt quilibet eorum sit i alio: est autem ratione circuli principium in medio /et in fine / et econtrario :quod patet : quia idem ignis est circulariter/quadrangulariter/et triangulariter per omnes rectitudines in principio/medio/et fine cuiuslibet aliorum elementorum / eodem modo est vnunquodq̄ aliorum elementorum/ad hoc vt sit motus in pleno:et econtrario ad conseruandum /vel priuandum elementatum :vnde nihil repugnat idez diuersis respectibus esse in diuersis /et diuersa in eodem: immo etiam necessarium est:aliter enim destrueretur cursus nature in elementatis:et per hoc patet solutio ad id quod obijciebatur:et dicendum est/q̄ eodem respectu verum est: quia si esse principij est in fine/impossibile est ipsum esse in medio: prout est in fine:nec etiam econtrario:et quo ad hoc bene concludit:quia tunc tam cito esset principium in fine naturaliter/q̄ in medio:esse quippe medium naturale vt sic habet naturaliter precedere suum finem:non autem temporaliter:et in hoc bene procedit obiectio:sed prout idem principium alio modo est in medio: vt forma in materia/et econtrario:et alio modo in fine/vt forma in formato/et econtrario:et materia in materiato/et econtrario:et sic patet quid dicendū sit ad obiectionē:veruntū intelligere quomō idez est in diuersis/et econtrario /est punct⁹ trāscendēs :qui quidez punctus declaratur /est enim omne indiuisibile in pluribus locis totum(vt deductum est superioribus de anima) cum oē indiuisibile vbi est totū sit:nō tamen localiter/sed diffuse:qm̄ implicat ⁊ tradictionē vnū ꝛ idē corpus naturaliter localiterq̄ esse in plurib⁹ locis:vt ptz de ampbora a qua plena/ꝛ vacua:nam si aqua esset in uacua /esset plena ꝛ non plena : qō est pura ⁊tradictio:maioritas/equalitas/ꝛ minoritas sunt ptes eiusdē elemētati:cū fine ipis elemētatū esse nō possit:sicut nec totū sine ptib⁹ suis:qō ptz :nā i elemētato cholerico est ignis existens in maioritate:et cum ignis sit in ceteris elementis/

De questionibus geometrie.

Mathematicus circa suā prouinciam versatur: ꝛ quia quatuor partes seu partiales sciētias cōtinet sub se: de quibus supraq/ uālibet per ordinē aggredi oportet.

¶ Et primo querit in geometria de ei⁹ subiecto qō est magnitudo: Utrū talis magnitudo/ ꝛ quātitas cōtinua sit res quāta: ꝛ videt ꝙ sic: nā omne equale vel inequale est quātitas: sed res quāta quocūq; accidēte secluso est equalis/ vel inequalis: ergo res quāta est quātitas. Cōtra/ aliqua res quanta est substātia/ ꝛ quātitas est accidēs: ergo quātitas cōtinua nō est res quāta. Secūdo sic/ quātitas est predicamētū distinctū a predicamēto substātie: ergo nulla quātitas est substātia: ꝛ p cōsequēs quātitas nō est res quāta. ¶ Tertio sic/ quātitas nō habet cōtrariū: aliqua res quāta habet contrariū: ergo quātitas nō est res quāta.

¶ Ad predictū argumētū partis aduerse nego maiorē: ꝛ ad ꝓbationē ꝗ minorē cōstituit inepte: ex eo qꝛ nō fit sumptio sub maiori ꝓpter illud supadditū quo cūq; accidēte secluso: dicit/ ꝙ licet dicat equalis vel inequalis fundamētaliter/ nō tñ formaliter: nā dr̄ equale equalitate seu quātitate tali/ que ab ipsa re abstrahit: niteris ad predicta argumēta respōdere: ꝛ primo ad primū distinguēdo minorē/ ꝙ istud nomē quātitas sit accidens/ capiendo ipsum vt est ter minus secunde intētionis cōceditur: sed vt est termin⁹ prime intētionis pſonaliter: ꝛ sic etiā cōcedi tur ista indefinita quatitas est accidēs: nā albedo est quātitas cōtinua: negat tñ ista vniuersalis. ¶ Dis quātitas est accidēs: nā corpus bois est quātitas: et tñ non est accidens. Ad secūdum cōceditur antecedens: et negatur cōsequētia: qꝛ predicata nō distinguūtur penes res significatas/ cum dabilis sit aliqua res que est obiectiue siue tāꝫ res significata in oībus predicamētis: sed distinguūtur predicamēta penes modos significādi essentiales ꝛ formales: modo licet oīs substātia pure rei materialis sit quātitas cōtinua siue magnitudo: tñ ista noīa ꝗ sunt predicamēta videlz substātia ꝛ quātitas habēt diuersos modos significandi: ꝛ hoc sufficit/ ad hoc ꝙ sint distincta predicamēta. Ad tertiā rōnē distinguit maiorē: qꝛ ista ꝓpositio quātitas nō habet cōtrariū dupl̄r capit. Uno mō vt ly quātitas est terminus scōe intētionis: ꝛ sic illa ꝓpietas est vniuersaliter vera: vel si istud nomen quātitas capiat vt est termin⁹ prime intētionis: ꝛ sic ista indefinita est vera/ quātitas habet cōtrariū: nā qualitas est quātitas cōtinua/ habet cōtrariū: ꝛ etiā ista quātitas nō habet cōtrariū est vera: nā materia est quātitas: ꝛ nō hz cōtrariū: sed ista vniuersalis est falsa. nulla quātitas hz contrariū/ put ly quātitas est termin⁹ prime intētionis. Cōtra has euasiones arguit insimul sic. nulla similitudo excedere debet suū similatū. Sed a intētio est similitudo prime: ergo ꝛc. maior est nota de se/ alr nō representaret suū similatū/ seu significatū (cui⁹ similitudo ꝛ signum est) sufficiēter intellectui: nā ſm Aristote. intelligere rem alr ꝗ sit/ est falsum intelligere: ꝛ ab eo qō res est vel nō est/ cōceptus est verus/ vel falsus: vt ex. j. Perhermenias elici potest: sed quātitas secūde intētionaliter capta ē hmōi: ergo ꝛc. excedit aūt si quātitatē ad extra nō distingui indicat: cū per Aristo. j. Phyſicoꝝ contra Parmenidē/ quid distinctū a substātia ꝛ alijs predicamētis habeat: et implicat cōtradictionē: nā quero an quātitas/ ꝗ est accidēs sit albedo essentialiter: aut de per accidens: cum per Aristote. j. Posterioꝝ duplex sit modus tñ predicādi/ de

tum ad eſſe/ꝛ corruptio ad nō eſſe:ꝛ qm̃ vtraq; eſt in ſingulis partibus elemēta ti:qꝛ quelibet tota ſubiecta eſt gn̄ationi/et corruptioni ratione motus et operationis triāguli viridis/rubei/ꝛ crocei/elemētoꝝ eſt quelibet pars in poſſibilitate eſſendi/vel non eſſendi/eſt generatio in corruptione/ꝛ ecōtrario entis elemētati: in quo ſiquidē ente elemētato eſt nō ens ratione impoſſibilitatis entis:qō corruptum eſt in eodē:ꝛ eſt ens in ipſo eodē ratione neceſſitatis entis: qō generatum eſt in eodē:quare ex hoc ſequit/q̄ pars elemētati eſt in parte:aliter pars nō generaretur in parte:nec corrūperetur a parte/qō falſum eſt:nec partes etiā elemētati eſſent ſubiecte prime materie/nec ecōtrario/in qua elementa ꝛ partes eoꝝ ſunt in cōfuſione ꝛ in poteſtate eſſendi/vel nō eſſendi ſpecifice:que depuratur/dū elemēta ſe inclināt ad aliquod eſſe ſpecificū ratione gn̄ationis/ ꝛ ad nō eſſe ſpecificum alterius ratione corruptionis:ergo ꝛc̄. ¶ Ad quintum dicitur/q̄ differentia eſt inter ens et nō ens: quia multis quidem modis pōt nō ens cōſiderari: videlz q̄ nunq̄ fuit/ꝛ nunq̄ erit:ꝛ iſtud nō ens ſi habet aliquod eſſe/ipſum eſt in ratione phantaſtica ipſius intellect⁹:ꝛ quātū eſt ex parte rei bene ꝓcedit de iſto obiectio: ꝛ eſt aliud non ens qō fuit ens:ſed modo eſt non ens non reſpectu huius qō nūc eſt:ſed reſpectu huius qō fuit/eſt modo nō ens:vt Ceſar ꝛ Socrates qui nō ſunt/ ſed fuerunt:verumtñ id qō fuit ceſar ſeu ſocrates ratione materie eſt ens in ente: et eſt non ens in ente ſub ratione ceſaris:et ita nō valet obiectio: quia quando dicitur/ non ens eſt in ente: ſenſus eſt/id qō fuit aliud ens eſt modo corruptum a ſpecificatione illi⁹ entis exiſtētis alterū ens in ente alio per motū ꝛ mixtionē/ ꝛ de iſto non ente qō habet fieri per corruptionē intēdit figura tertia:nō autem de illo nō ente primo dicto: qō nec generatio/nec corruptio (cū ſit ſimpliciter nihil) poſſunt cōuertere in ens. ¶ Ad ſextū dicit ꝑ triāgulū viridē/qui eſt inter partes ꝛ partes elemētati:videlz inter partes ſimplices/q̄ ſunt elemēta/ ꝛ partes elementatas ab eis cōpoſitas:que ſunt caro/neruus/os/medulla ꝛc̄. eſt etiam inter partes ſimplices que ſunt principia radicalia videlz bonitas/magnitudo ꝛc̄.et partes ſimplices ab eo cōſtitutas:que ſunt quatuor eſſentie ſimplices elementorum: ita q̄ bonitas ſub eſſentia ignea/ꝛ ſub eſſentia aerea/aquea/et terrea in toto elementato/in carne/in neruis/in oſſibus/in medulla/et in oibus membris/in magnitudine exiſtente ſub eiſdem eſſentijs/et econtrario magnitudo in bonitate/et ſic de alijs partib⁹ radicalibus/ad iſtum finem qui eſt ipſum elementatum:ꝛ ita ſicut bonitas/magnitudo ꝛc̄.alia in alia ſimpliciter et cōpoſitiue ſunt in toto elemētato:ſic elemēta ſimplicia ꝛ cōpoſita ſeu ab eis cōſtituta ſunt in toto elementato aliud in alio/ꝑm iſtū modū eſſendi partium in partibus non procedit obiectio:ꝛ de iſto eſt preſens intentio:ꝛ partes ille de quibus obiectio eſt nō ſunt partes elemēti:ſed ſunt partes elemētate ipſius elemētati:de quibus nō queritur:nō em̄ queritur vtrum partes integrales elementate ſint oēs alie in alijs in ſuo toto:ſed vtrū oēs partes elemētati que immediate ꝛ per ſe cōſtituunt elemētatum alia ſit in alia:totū aūt aggregatum ex partibus elemētatis nō eſt per ſe/et immediate elementatum: ſed per ipſas partes ſuas elementatas:ſicut nec domus lapidea/niſi quia partes eius integrales:ſcilz parietes/tectum/et fundamentū/ ſunt lapidee/id eſt ex lapidibus conſtitute.

ergo nō est primū mobile: ⁊ sic erit dandū decimū mobile ꝓ primo mobili: ⁊ sic cū duob⁹ predictis immobilib⁹ erūt duodecim. Jn contrariū est Aristote. Damascenus in suis sentētijs: ⁊ doctor noster in pluribus locis/ qui tantū octo mobiles/ ⁊ duos immobiles tm̄ ponūt: ⁊ hoc cōiecturari pōt auctoritate sacre scripture: in qua habetur/ ꝙ celi enarrāt gloriā dei: sed cū deus pater glorietur in se: glorietur in filio: glorietur in spiritu sancto: ⁊ fili⁹ in se/ in patre/ et in spiritu sancto: ⁊ spiritus sanct⁹ in se/ in patre/ ⁊ in filio: ⁊ oēs tres gloriantur in eadē essentia: sequitur ꝙ decem sint glorificationes: ideo ⁊ decem celi: aliter distincte non possent predictas glorificationes dei enarrare: nam quodlibet gloriatur in sua operatione: ⁊ oēs gloriātur/ ⁊ ordinātur ad celū empyreū/ qō tāꝯ adamas ad se attrahit fines oīm mobiliū/ in quo est quies: sicut mare omniū fluminū: nam oīa flumina appetūt quiescere in eo: sic ⁊ oīa corpora in celo empyreo: cū sit loc⁹ beatitudinis: ideo si sunt duo celi immobiles: octo tātū erūt mobiles: ⁊ si nonē/ vnū tm̄ immobile assignabitur: qō est celum empyreum: ⁊ sic ꝑm illam opinionē quetenet sanctos patres veteris testamenti esse in celo cristallino non erunt: quoniam gloria non est in motu/ sed in gloria. Quid ergo dicendum est ad predictos astrologos/ ⁊ eorum rationes? dicendum est certe ꝙ ipsi errarunt in positione tot motuum: aut ꝙ vnusquisq⁹ orbis movetur motu proprio: et a natura dēpto diurno ⁊ accidentali: nec hoc videtur inferre aliquod inconveniens quicquid dicāt homines: nam nos videmus per experientiā/ ꝙ quilibet sensus particularis movetur motu proprio ⁊ a natura: licet sensitiua forma ex oīb⁹ illis sit cōstituta: quēadmodum celum ex oīb⁹ suis orbibus: nec dicas ꝙ intelligentie movent ipsos orbes: vt testatur Aristote. quoniam illud vanum esset/ et corruptiuum totius philosophie: ac cōtra mentem Augustini dicētis/ ꝙ res quas deus condidit: sic administrat: vt ꝓprios motus agere assignat/ nec motus celi esset naturalis: sed violentus: quia a principio extrinseco passo nō cōferente vim: nec valet si dicas/ ꝙ naturaliter movetur quo ad materiā (inquātum inclinationē habet ad talem motū) et violenter quo ad formam/ inquātum movetur ab alio extrinseco: tunc si ita esset/ celum violentiam haberet a nobiliori principio/ ⁊ naturalitatem ab ignobiliori. ¶ De perspectiua queritur/ vtrū visus habeat quātitatē? dicitur ꝙ si visus nō haberet quātitatē/ nō haberet cū quo multiplicaret quātitatem vsq⁹ ad termi nos visibiles/ qui extrinsecus sunt/ ⁊ vltra termios qui sunt ei⁹ orizontis videret.

De questionibus medicine.

¶ Jn medicina querit̄/ vtrū vita boīs possit prolōgari per naturam/ et artem? dicitur ꝙ sic: vt patet per regulā d g. isto modo humidū radicale in boīe viuit per humidū nutrimētale ꝓprie: qm̄ sine materia/ que euenit p humidū nutrimētale radicale nō haberet ex quo viueret: ⁊ de hoc habem⁹ experiētiā per cibū et potū/ ⁊ per olcū in lāpade/ ex quo flāma viuit: sed per appropriatā medic⁹ pōt adiuare naturā/ disponēdo illud humidū nutrimētale qō nature magis cōpetit: et de hoc experientiā habem⁹ per medicinā: qm̄ qui daret vinū forte patiēti tertianā/ festinaret morē: vnde cōcluditur in oppositō/ excludēdo tamē mentem diuinam. Jtē nos dicimus/ ꝙ renbarbarū attrahit cholerā a tota specie: queritur quid est tota illa species? dicitur per nonā regulā ꝙ pars est pars: ⁊ pars est in toto: ⁊ totum in suis partibus: ⁊ partes in ipso/ ⁊ substātia trāsmittit extra se suā similitu

per se et de per accidens. si dicis/q essentialiter et de per se: tunc omnis quãtitas erit albedo: et sic quãtitas nõ erit sba/q̃ est res quãta/cũ substantia et accidens ex opposito distinguantur: cõsequentia tenet a ppositione indefinita in materia naturali ad suam vniuersalem: vt homo est animal essentialiter: ergo omnis homo est animal: nam quicquid conuenit vni in materia naturali/cõuenit omni cõtento sub tali termino/z sic pura cõtradictio: nã quãtitas erit accidẽs z non accidens: quia substantia. ¶ Ulteri⁹ queritur/vtrum linea sit longa: z dicitur q nõ respective: cum vna sit longa/z alia breuis: sed est lõga absolute: q̃ sine longitudine esse non põt: Queritur/vtrum sit data linea infinita: z dicendum est q nõ/ nisi quo ad sensum: et hoc manifestatur: nam quacũq; linea data ipsa diuidi potest in duas partes: z quelibet pars etiam in duas: z sic erit deuenire ꝑ diuisionem ad minimã partem. Ex quib⁹ patet/q nulla linea põt esse infinita ex partibus finitis/nec etiã numerus: licet per additionẽ vnitatis ad numerũ fiat multiplicatio: tũ quia subiecta non sunt infinita: numerus in infinitũ multiplicari nõ põt: quicquid dicat Aristote. in. viij. Phyſicoꝝ. ¶ In Aritbmetica queritur/a qua vnitate numerus sit vnus formaliter: et videtur q ab vltima vnitate nã vnũ quodq; cõpositum ab vltima forma denominatur: sed numerus componitur ex plurib⁹ vnitatib⁹: ergo ab vltima dicit⁹ vn⁹. In oppositũ est Aristote. viij. de thaphi. z ratio est: qm̃ oẽs vnitates cõstituentes numerũ possunt esse eque prime natura/z tẽpore: puta si multa indiuidua eiusdẽ speciei simul crearentur. Quero igitur/quomodo vna earũ vnitatum esset vltima: si cm̃ q vltima que accipitur a numeraãte. Cõtra/posset facere ecõtrario: z erit prima que fuit vltima: dicitur q numerus capit denominationẽ a forma specifica/ que resultat ex aggregatione vnitatum: vt binarius a dualitate/z ternari⁹ a trinitate. Utrũ numer⁹ sit in deo: z videt q nõ: nã oẽs numer⁹ est accidẽs p Aristote. in predicamẽtis. In deo nullum accidens esse põt: ergo nec per consequẽs numerus. Cõtra/: sunt tres persone in diuinis/vt pbatũ est i supioꝛib⁹: ergo numer⁹ est in eo: immo est ipse numer⁹. ¶ Ad argumẽtum dr̃/q dupler est numer⁹: substãtialis z accidẽtalis: in deo est substãtialis/z nõ accidẽtalis. ¶ In musica querit/vtrũ musica ꝑsupponat phyſicã: z dicitur q sic: ex eo q motus generat sonũ: z musicus de sono extrahit vocẽ. Utrũ vox primitiua sit per quinq; vocales: z dr̃ q sic: aliter nulla vox esse posset. ¶ In astrologia queritur/vtrũ sint plures q̃ decem celi: z dicitur q sic ꝑm Claudiũ Ptholomeũ/Alerãdrinũ/Philippũ/qui nouẽ imposuerũt: z duos theologi/empyreũ videlz z christallinũ: qui immobiles sunt: z sic erũt vndecim: alij fuerũt/qui decẽ mobiles posuerunt: z nituntur pbare hoc ex dictis Aristote. in. j. de celo dicentis q vnius corporis simplicis est tantum vnus motus simplex ꝑm naturam propriam. Hoc supposito arguitur sic. Firmamẽtum siue celum stellatũ mouetur tribus motibus: scilz motu diurno ab orientem in occidentem ad motum primi mobilis. secũdo mouet motu ppio ab occidẽte in oriẽte in cẽtum annis vnico gradu: z cũ hoc mouet motu titubationis super capita arietis z libre: et motus ille non inest ei ꝑm naturam propriam: sed ille qui fit ab occidente in orientem: ergo per presuppositum firmamentum mouetur illo motu titubationis ad motum noni mobilis: ergo nonum mobile mouetur pluribus motibus:

De questionibus aritbmetice.

De questionib⁹ astrologie.

ſpecies vnius ſunt idem/equale/ſimile/ſunt determinati generis:quia de genere relationis:ergo ꝛc. ℑn oppoſitum eſt Ariſtote.in.iiij.ℳetaphy.dicēs ꝙ bonū/ verum/vnū/ens vnam naturam dicunt:ꝛ nō differunt:nam ens homo/et homo vnus idem ſignificant. ℭℑtem id qō nō poteſt intelligi/nec per ſe actum intellectus terminare poni nō debet ꝓ ſubiecto:ens preſcindens(ſi dari pōt) ab omnibus alijs tranſcendētibus eſt huiuſmodi ergo:ꝛc. maior eſt de ſe nota: quoniam tunc fruſtra poneretur ꝓ ſubiecto/ſi attingi non poſſet a potētia intellectiua:qꝛ nō poſſet ſcientiā de eo cauſare:cum ab obiecto ꝛ potentia ſiguatur omnis notitia teſte Auguſtino in de trinitate:minor manifeſtaꝫ ꝓ Ariſtote.qui ponit verū eſſe obiectū intellect⁹/ꝛ bonū volūtatis:et ſic patet ꝙ in tali ſtatu ens nō eſſet intelligibile/nec appetibile:nec etiā notitia habita de ipſo dici poſſet realis:qꝛ non ab ente:eo qꝛ realitas radix rei eſt:a qua ſcientia realis dicta eſt:nec etiā ens vt tale contrahibile eſſet contractione metaphyſicali ad deū ꝛ creaturam:quia tunc daretur de⁹/ aut creatura ens abſq; alijs formalitatib⁹:qō eſt manifeſte impoſſibile:preſertim cū predicte formalitates deſcēdere(vt ita loquar)in deū aut creaturā nō poſſint/niſi p mediū entis:aut eſſent dā de plures cōtractiones ſeorſum:qō minus dicēdū eſt:qꝛ tūc ens nō cōcerneret in ſe illas formalitates/ nec eſſet cōcretū cōcernētia interiori:nec p cōſequēs in eo cōſiderari poſſent abſtractū ꝛ ſubſtractum:nec id qō ens dicit/haberet aliquid/quo formaliter ens diceretur: nec eſſet vnum ens vnitate generis ſubiecti cōtra Ariſtote.j.ℙoſterioꝝ.nec deus in creatione(vt i ſecūdo obiecto) habuiſſet vnū obiectū adequatū:quo mūdū creare potuit:nec ens diceret totū eſſe ſubſtātie:nec per cōſequens vniuoce de deo ꝛ creatura verificari poſſet.multa alia ſequerētur incōuenientia:dices ꝙ ad mentē doctoris noſtri oportet illas formalitates ſeorſum cōſiderare:prout ſunt principia artis verſabilia circa omnia:ac etiā de⁹ in creatione obiectauit eas ſeorſum: inquātum ad ſimilitudinem ſue bonitatis creauit bonitatē ſubſtātie:ꝛ ad ſimilitudinem magnitudinis magnitudinē ſubſtātie:ꝛ ſic de alijs:ꝛ quelibet illarum ſe habuit in cōſtitutione ſubſtātie vt materia ꝛ vt forma/ſeruādo iuſticiā in actib⁹ earum:ꝛ ſic in quolibet concretū/abſtractū/ꝛ ſubtractum deſignari poteſt: nam bonitas creata includit in ſe eſſe abſolutum(conſtans de quiditate natura et eſſentia)ꝛ eſſe reſpectiuum/conſtans de tribus correlatiuis:videlz de tino/bili/ꝛ are: et ſic eſſe abſolutum ſe habet vt principium formale et abſtractum: et eſſe reſpectiuum vt principium materiale ꝛ ſubſtractum:ꝛ concretum dici poteſt totum includens predictos conceptus:dicitur ꝙ licet boc admitti poſſit in principijs creatis ratione ipſius creationis/que exigit terminum ſingularem includentē predictos conceptus:ꝛ ſic quodlibet principium diſtinguitur ab alio nō modo realiter:ſed etiam eſſentialiter:qō minime dicendum eſt de tranſcendentibus: et ſic bonitas tranſcendēs non poteſt dici quoddam bonum concretiue/ niſi determinet alias formalitates ad ſuum eſſe bonū ratione bonitatis:que ratio formalis et abſtractum reſpectu ipſius boni dicitur:ꝛ alie formalitates ſe habent per modum ſubſtracti/a quibus bonum preſcindi nō pōt:ſic nec ens ab entitate/ quā tanq̄ formalem rationem reſpicit/ꝛ ceteras formalitates/cā q̄ rationem ſubſtracti(vt ita loquar) a quibus etiam abſtrahi non valet: ergo ad mentem doctoris noſtri/et

dinem. vnde sequitur/ꝙ reubarbarum attrahit cholerā a tota specie/hoc est a toto corpore hois/vt attrahat cholerā a qualibet parte corporis: alioquin in corpore hois nō esset pars in parte per lineā continuā: qō est impossibile. ¶ Queritur/ vtrū emitriteus sit curabilis per medicinā: ⁊ videtur ꝙ non: nam talis febris cō stat ex duabus febrib⁹/quarū vna causatur ex pblegmate putrefacto: ⁊ est frigida et humida: alia vo ex cholera rubea: et est calida ⁊ sicca: ideo si tu administras tali febricitanti res frigidas et humidas augmentabis pblegma: cum simile additum suo simili augmentet ipsum: faciatq; furere: et si administras res calidas et siccas/augmentabis choleram: ergo videtur incurabilis: dicitur ꝙ natura sagax que non deficit in necessarijs transmittit ad quamlibet partem id qō sibi debetur: maxime cū talis febris sit in diuersis mineris diuersificata: ⁊ sic dari potest talis medicina/que vtramq; partem inuadit. ¶ Queritur/quare febris cōtinua periculosior extat/q̄ ailq̄ alia febris: dr̄ ꝙ nulla febris pōt vehementior existere in discreta quātitate/q̄ in continua. ¶ Queritur medicus in qua hora diei naturalis melius potest infirmitatem cognoscere subiecti: dicitur ꝙ quelibet febris in die naturali suam habet propriam regionem: vt figuratum est in medicina. ¶ Queritur medicus in quo particularium sensuum melius potest infirmitatem cognoscere: dicitur ꝙ nulla potentia sensitiua ita pōt infirmitatē medico detegere/sicut potētia affatiua. ¶ Utrū auarus licentiari possit: vt fit medicus: dicitur ꝙ ꝑm finē sanitatis qualitates medici debent esse cōes in sanitate: cū ipse existat persona communis ratione sanitatis. ¶ Queritur vtrum medicus magis amet sanitatem/q̄ infirmitatem: dicitur ꝙ medicina est propter sanitatem: et medicus propter medicinam. ¶ Queritur/cum nulla ars mechanica sit ita necessaria sicut agricultura: quare rusticus est minus bonoratus/q̄ alter mechanicus: Solutio/ꝑm cursum naturalē publica vtilitas est magis est amabilis/q̄ specialis: iccirco ille facit contra naturā/qui nō facit plus bonorem rustico/q̄ magistro qui turrim facit aut nauem: et nullus mechanicus maiorem habet spem q̄ rusticus/qui bladū seminat. Utrūmilitia fuerit prius cōsiderata per iudicē/ q̄ per militem: Solutio/si miles prius militiā cōsideraret q̄ iudex/ inimicus iusticie non esset. Utrum miles consideret ante ensem/q̄ scutum: Solutio/in bello est ensis ad vulnerandū ⁊ occidendū: ⁊ scutum est propter timorē mortis.

De questionib⁹ mechanicis.

De questionibus metaphysicalib⁹.

METaphysicus suā ꝓuinciā hoc loco aggredit/et querit primo/vtrū ens inquātū ens ꝓscindat ab oibus alijs trāscendentibus/⁊ in tali esse subiectum in metaphysica dicatur: ⁊ videtur ꝙ sic ꝑm doctorem nostrum in logica sua dicentem/ꝙ ens est confusum et innominatum: et sic in tali esse non erit bonum/neq; magnum/neq; verum ⁊c̄. ¶ Item si ens inquātum ens esset vnum: tunc ista propositio esset vera: videlz vnum est tantum ens: sed hoc est falsum: ergo et illud ex quo sequitur. Falsitas consequētis patet ex. j. Phyſicorum! cōtra Parmenidē/ qui posuit tm̄ vnū ens. Preterea diuidens nō significat eādem naturā cum diuiso: sed vnum et plura diuidūt ens: ergo ⁊c̄. Tertio vnum est determinati generis: ens non est determinati generis: ergo non significāt eādem naturam: maior patet: q̄ cuius species sunt determinati gn̄is ipsum est determinati gn̄is: sed oēs

non tm̄ est ens:sed etiam res/bonum/et verum:ꝛ ratio philosophi.j. ℙhysicoꝝ cōtra ℙarmenidē procedit primo modo:qm̄ necesse est tantum vnum esse principium vnitate generica vel plura:licet in specie plura esse possint:ꝛ sic patet quid ad secūdum dicēdum sit:nam licet vnum et plura non dicant vnā naturā respectiuam/dicunt tamen vnam absolutam/a qua abstrahi nō possunt: nam quēad modum vnam naturā entis participāt: sic et plura eādem retinent(licet sint diuisa)non tamen econtrario propter respectum extrinsecum determinātē ipsum ens ad vnum limitatum vel plura:patet etiam ex his quid ad tertium dicēdum sit:nam vnum sumi potest duobus modis.ℙrimo inquantū est id qō quid est: ꝛ sic conuertitur cum ente.Secūdo modo vnū inquātum cum alijs numerū constituit:ꝛ sic est de genere quātitatis(formaliter tamen ꝛ nō fundamētaliter) aut de genere relationis.Est tamen concludendum/ꝙ ens inquātum ens prout precindit a quocunqꝫ posteriori est subiectum adequatum metaphy. de quo verificantur omnia alia accidentia in tali esse/ꝛ ecōtrario:ꝛ de quibuscūqꝫ predicatur ipsum ens:ꝛ etiam ꝛc̄.Utrum primum principium complexum videlꝫ impossibile est idem simul esse ꝛ nō esse sit firmissimū/et notissimū?et dicitur ꝙ sic per Aristote.iiij ℳetaphysi. et manifestatur:qm̄ aliter posset opinari contraria simul eidem inesse: vt qō idem esset calidum ꝛ frigidū. Cōtra/plura dari possunt talia principia per esse et non esse que dubitare contingit: vt si detur/ꝙ summa malicia sit:ergo summa bonitas non est:aut ecōtrario/vel vtrum deus possit facere id qō ipse vult impossibile fieri?vel vtrum velit se posse facere id qō non potest fieri?nam ad hoc concludit ratio intellectus/ne potestas ꝛ voluntas limitentur in deo/ꝙ potest/ꝛ nō potest:vult et non vult:qō videtur contradictio:que tamen ℘m realitatem nulla est:nam ex hoc qō intellectus ex natura receptionis fuerecipit predictas dignitates differentes que in realitate quātum est de se non differunt:sed inconfuse sunt vnum et idem:quam quidem idētitatem totalē ex qualibet earum non potest de natura sui attingere:facit ergo cōtradictionem ℘m naturam sui:que quidem contradictio non est a parte rei:nam sicut intellectus predictam non contradictionem.i.predictam idētitatem ipsarum dignitatum non potest propter earum altitudinem sine cōtradictione attingere:ita nec sine oppo sito contradictionis posset earum contradictionem/ si esset in eis/attingere propter earum altitudinem contradicendi:hoc idem est de predestinatione et libero arbitrio/et de pluribus alijs.Ad Aristote.dicitur/ꝙ verum est terminis simpliciter cognitis/circa quos sensus aut intellectus decipi non potest.Alterius queritur/vtrum hoc principium impossibile est idem simul esse et non esse/ sit simpliciter primum?ꝛ videtur qō non:quia est resolubile in alia priora principia: scz in terminos proprios:que sunt principia incomplexa.In oppositum est Aristote. iiij.ℳetaphysi.qui ponit ipsum esse primum omniū dignitatum. Ad argumētum dicitur qō duplex est dignitas/seu principium per se notum:cōplexū videlꝫ ꝛ incomplexum.Quo ad principia complexa ipsum est primum:nam ens ℘m eūdem Aristote.recipit contradictionem per esse et non esse:et si dicas/ꝙ illud principium cuius termini non sunt primo primi/nec vltimo vltimi nō est simpliciter primū principiū: sed tale est huiusmodi:ergo ꝛc̄. maior patet: quia ista duo sunt

Aristote.iiij. Metaphysi. bonum/verum/ens ⁊ c̃. transcendentia vnã naturã dicunt: ⁊ non differũt ad inuicem: ita ꝙ vnum absq; alio sumi possit: nec dicas qõ sint passiones proprie aut appropriate: quoniam tũc incideres in maximum inconueniens/videlz ꝙ in deo esset aptitudo ⁊ accidẽs: ⁊ sic non esset purus actus: nec id qõ est: cum oĩs aptitudo posterior sit apto nato: ⁊ accidens quoddam per Boetium: ⁊ sic non posset effugere predicta incõuenientia/si predicta trãscendẽtia dici possent passiones/proprie loquendo de passione: possunt tamẽ dici propie passiones largo modo: prout demonstrari possunt de ente: vt propria passio de subiecto: aliter ỹo non: nec illa regula de .S. ibi locum habet: nisi inquantum addunt passiones ad ens: vt bonum amabilitatem/verum intelligibilitatẽ ⁊ c̃. et similiter potest dici de ente qõ ad bonum/verum ⁊ c̃. addit actualitatem essendi concretinam: et si dicis/ꝙ tunc ens non diuidetur in ens actu/et ens in potentia contra Aristote. dicitur ꝙ illa diuisio non est entis transcendentis: sed limitati/ ⁊ producti: et dico vlterius/ꝙ bonum/verum/res ⁊ c̃. non predicantur de ente denominatiue/sumendo talem predicationem proprie: vt ab Aristotele in antepredicamentis sumitur: quoniam talis fit per extrinseca: sed potius dici debet idẽtica propter conuersionem et idẽtitatem nature/et modo quo cetera transcendentia predicantur de ente/ et ipsum ens predicatur de quolibet eorum: ita ꝙ equiparãtur in omnibus: preterq; in rationibus formalibus: quoniam bonum formaliter bonitate/ ⁊ non veritate dicitur bonum: ⁊ verum veritate/ ⁊ non bonitate/nec entitate: ⁊ ens entitate: ⁊ sic de alijs. Ex quib⁹ patet ꝙ ens/prout est subiectum in metaphysica nõ abstrahit ab alijs trãscẽdẽtibus: aliter nõ posset intelligi ab intellectu bũano: nec p consequẽs sciẽtia metaphysicalis ab eo causari: iõ in tali esse nõ meretur dici subiectũ in metaphysica: nec esse põt: immo implicat cõtradictionẽ: videlz ꝙ esset intelligibile/prout de ipso tanq; de subiecto scientia metaphysicalis haberet/ ⁊ nõ intelligibile/ nec amabile: qm̃ in tali esse nec bonũ nec verũ dr: q̃ intelligibilitati et amabilitati presupponũtur: et multe alie cõtradictiones sequũtur ex tali positiõe. ¶ Ad primũ argumẽtũ ⁊ ad mentẽ doctoris nostri dico/ꝙ ens capi põt duob⁹ modis. Primo p omni positiuo qõ est extra nihil: ⁊ sic nõ modo ens/inquãtum ens/vel ens solitarie dicitur ens: sed etiã ipsa entitas/qua ens est ens vocari potest ens in ista prima acceptione: et etiam bonitas dicitur ens/et veritas: et sic de alijs formalitatibus: et isto modo dicitur ens confusum indeterminatum: inquãtum tamen omnes predicte formalitates determinantur entitate: tunc tale ens concretum et determinatum dicitur ens formaliter entitate: et includens in se quiditatem/ naturam/ essentiam/ et esse: et prescindens a singularitate pro subiecto metaphysices assignatur: et isto secundo modo a doctore nostro dicitur centrum omnium rerum: vt in superioribus iam dictum est: in prima autem acceptione est confusum ⁊ indeterminatum: quoniã nullã habet specificationẽ/ nec numerum: ⁊ sic qui nominat ens/ omnia nominat. ¶ Ad secundum dicitur/ꝙ ly tantum est dictio exclusiua: et sic dicit ens inquantum ens tantum esse vnum vnitate transcendenti: plura tamen ꝑm differentiam contrabẽtium: et sic ens his duobus modis sumi potest: si autem ly tantum excludat omnem aliam rationem/tunc est falsa: quia vnum

¶Item nihil est in intellectu/quin prius fuerit sub sensu:sed articuli fidei nō cadunt sub sensu:ergo non sunt in intellectu:maior est Aristote.in de sensu et sensato:minorem probo per predictum Paulum/ꝛ Damascenū in.j.suarū sententiarum dicentem/ꝙ deum nemo vidit vnq̄. Ulterius finiti ad infinitū nulla est proportio ex.viij.Phyſicoꝝ.sed intellectus noster est finitus:deus vō infinitus: ergo intellectus humanus intelligere non potest deum: nec per consequens alios articulos/cum dependentiam habeant a deo.¶In oppositum est veritas:ꝛ probatur ratione et auctoritate/ratione sumpta ex sacra scriptura sic.Omne preceptum christi fuit bonum: sed Christus precepit beato Thome mitteret manū in eius latus/et digitum in fixuras clauorum:ergo mittendo bene fecit: vt haberet experientiam:quia primo dixerat/ non credam:nisi prius ponam ꝛc.et tamen facta experientia credidit:ex quo patet ꝙ propter intelligere et scire non destruitur credere:immo corroboratur/et augmentatur. vnde Anselmus in libro cur deus homo.mihi certe negligentia videtur:si postq̄ confirmati sumus in fide/ nō studemus qđ credim⁹ intelligere.ꝛ in monologio suo/capto.x.sic inquit.Duo opuscula feci: vt cetera ratione nō auctoritate que ad deum pertinēt manifestarem. et Richardus de sancto victore in.j.de trinitate sic ait.Satagamus inquātū possumus:vt intelligamus qđ credimus.ꝛ in eodem dicit. ꝙ ad ea que sunt fidei non solum possunt haberi rationes probabiles:sed etiā necessarie:licet eas contingat interdum nos latere.ꝛ in.c.vij. promittit se non solum fide/sed etiā rationibus necessarijs dei vnitatem et personarū trinitatē fore ostēsurum.Augusti.in libro de vtilitate fidei sic inquit.Tria sunt videlz intelligere/ credere ꝛ opinari: credere aliquādo est cum vitio:aliquādo vō non:intelligere nunq̄ est cum vitio:nam intelligere honesta ac etiam diuina beatissimum est:opinari vō semper est cum vitio.ꝛ in libro de natura et gratia.intelligere beatissimam essentiam beatissimum est:ꝛ properare ad vitam.ꝛ idem Augusti.in.ij.de libero arbitrio sic inquit. Nisi enim esset et aliud credere/ꝛ aliud intelligere:ꝛ primo credendū esse qđ magnū ꝛ diuinum intelligere cuperemus/frustra propheta dixisset.Nisi crediderit⁹ nō intelligetis.Ipse quoq̄ dns noster/ꝛ dictis ꝛ factis ad credendum primo hortatus est/quos ad salutē vocauit:sed postea cum de ipso dono loqueretur/qđ erat daturus credentibus/nō ait.Hec est autem vita eterna/vt credant:sed hec est inquit vita eterna:vt cognoscant te verum deum/ et quem misisti iesum Christum. deinde iam credentibus dicit.Querite/ꝛ inuenietis:nam neq̄ inuētum dici potest:qđ incognitum creditur:qđ eñ hortāte ipso querimus:eodē ipso demonstrāte inuenim⁹. hec Augusti.ꝛ in eodem.c.iij. sic inquit. Rationē reddituru⁹ sum: non vt fidē respuā:sed vt ea iam firmitate fidei tenēs etiam rationis luce conspicias.ꝛ in libro.lxxxiij.questionum.Tria sunt de genere credibilium: quedā sunt que prius creduntur/ꝛ postea intelliguntur:sicut sunt articuli fidei ꝛc.Item.vij. de trinitate. Hoc tribuimus theologie/ quo saluberrima fides corroboratur/et defenditur:et hoc est ratio necessaria/que rationabiliter negari nō potest.ꝛ Hieronymus in preparatione Biblye/sic inquit.Sancta rusticitas sibijpsi solū prodest:nam quātum edificat ecclesiam in moribus: tantum derogat ecclesie: si pugnantibus contra eius veritatem nesciat resistere.Item sanctus Thomas.j.sen

de ratione ſimpliciter primi: videlz ꝙ ſit primum in eſſendo/ ⁊ vltimum in reſolu-
uēdo: minor ꝓbatur de termino ſubiecto/ qō eſt ſubiectū ſcz ens: cōceptus enim
iſtius non eſt primo primus: cum ſit reſolubilis in duos alios cōceptus: quorum
alter eſt abſolutus: ⁊ alter reſpectiuus: nam ly idē dicit reſpectū: ⁊ ly ens eſſe abſo
lutum. Probatur etiā minor de termino predicato qui eſt eſſe/ ⁊ non eſſe: iſte em̄
conceptus eſt aggregatus ex affirmatiuo et negatiuo: ergo eſt reſolubilis: et ne
mireris/ ſi dicta formalia huius doctoris et aliorū in hoc noſtro opere adduco:
qm̄ id facere in principio ſtatui: ne fur nocturnus viderer: quemadmodum non
nulli/ quid id qō alienum eſt: ſuis ornamentis/ aut ſcabroſitatibus ſibi appro-
priant: ⁊ de modico magnum quidem prandium faciūt: ego autem/ quia ab om
nibus intelligi cupio/ rudi ac materiali ſtylo procedo: et licet ruſtice et inordinate
dicta noſtra videantur: noticiam tamen veritatis legētibus preſtabunt. Redeun
do autem ad propoſitum noſtrum/ dictum eſt ſuperius/ ꝙ ens capitur duobus
modis: primo pro omni poſitiuo/ qō eſt extra nihil: vt in propoſito: nam entitas
in iſta acceptione eſt ens: ⁊ ſic predictum principium poteſt verificari de quolibet
poſitiuo per eſſe/ et non eſſe.

Theologus hic ſuā aggreditur prouinciam/ primo que-
rens vtrum dato ꝙ deus ſub aliqua ratio-
ne ſit ſubiectum in theologia/ continere poſſit virtualiter oēs veri-
tates illius habitus? ⁊ dicitur ꝙ ſic: nam antecedēs ponit in neceſſi
tate id qō ſequitur per ipſum: ⁊ ſic poſitis predictis principiis theo
logie de neceſſitate ſine medio ponitur emanatio perſonarum in eadem eſſentia:
aliter predicta principia eſſent fruſtra et vacua/ ⁊ carentia fine/ qō eſt impoſſibi-
le: et dato ſupremo bono/ et infinito datur neceſſitate congruentie bonum finī-
tum/ ex eo: quia ¶ bonum ſuūꝑſius eſt diffuſiuum/ teſte Dionyſio: ⁊ ſic de aliis arti
culis: vt inferius patebit: ⁊ ad Guilbermum Ockam contra Scotum dicitur ad
illud/ videlz ꝙ ad diſtincte cognoſcendum omnes quiditates inferiores ſuffice-
ret diſtincta ratio cognoſcendi ipſum ſolem: quia ſol continet virtualiter omnes
illas quiditates: nego ꝙ contineat: cū non ſit principalis cauſa effectiua earū: ſed
inſtrumentalis: deus vō propria: tum quia ipſe ſol non cōcurrit ad eſſe quidita-
tum vniuoce/ ſed equiuoce: ideo in ſe continere non poteſt omnia virtualiter que
a ſe equiuoce procedunt. ¶ Ulterius queritur/ vtrum articuli fidei ſint probabi-
les? ⁊ videtur ab aliquibus ꝙ non: nam primo ſi articuli fidei eſſent probabiles/
ſeu demōſtrabiles: tūc meritum hominū deperderetur: ſed hoc eſt inconueniēs:
ergo illud ex quo ſequitur: primā cōſequentiā probo per beatū Gregorium dicē-
tem: fides nō habet meritum/ cui humana ratio prebet experimentum. ¶ Item
oīs bona demonſtratio fit per cauſas/ principia/ ⁊ a priori: ſed articuli fidei non
habent cauſas/ principia/ nec a priori demonſtrari poſſunt: ergo non ſunt demō
ſtrabiles: maior eſt Ariſtote. j. Poſteriorum: et minor manifeſtatur de deo/ qui
non habet principia/ nec cauſas: nec eſt aliquid prius: quia tūc non eſſet id qō eſt/
videlz infinitus/ ⁊ eternus: ſed principiatus per ſuas partes/ ⁊ limitat?: qō eſt im-
poſſibile. Preterea ſm̄ apoſtolū. fides eſt ſubſtantia rerū ſperandarū argumen
tum nō apparentiū: ſed articuli fidei nō apparēt: cū nō cadāt ſub ſenſu: ergo ⁊c.

De queſtio-
nib⁹ theolo-
gie.

ideo obtinet in demonstrationibus gradum supremum: ⁊ talis demōstratio vocatur per equiparantiā: qua altissima videlz articuli fidei demonstrantur: et est verior demonstratio/ q̄ sit aliqua mathematica: vt patet in prima figura. ¶ Ad auctoritatē apostoli dicit/ ꝑm Damascenum. iiij. suarum sententiarum/ q̄ fides est argumentū eorū que non videntur: quemadmodū sunt articuli fidei/ qui oculo corporali videri non possunt: sed bene intellectuali. ¶ Ad aristotelē in de sensu et sensato dicitur/ qō nihil qō cadere pōt sub sensu est in intellectu: quin prius fuerit sub sensu: qm̄ non est devenire de extremo in extremum nisi per medium: sed quia articuli fidei non cadunt sub sensu: ergo non sequitur q̄ non sint in intellectu. vnde Aristote. in. ij. de anima sic inquit. Sensus non est res sensata: sed anima est res intellecta: ⁊ tamen non cadit sub sensu. ¶ Ad aliam auctoritatem Aristote. viij. Phyſicor. vbi dicitur/ finiti ad infinitū nulla est proportio. dico q̄ verum est quo ad hoc: videlz q̄ ens finitum vti possit ente infinito: est tamen proportio quo ad ens infinitum: qm̄ ad libitum vti potest ente finito: ideo pōt fieri talis adequatio dei ad intellectū: vt deus ratione finis intelligatur ab intellectu finito/ ⁊ limitato: aliter frustra creasset ipsum ad talem finem: cum per Aristote. Deus/ars/ ⁊ natura nihil faciant frustra. Est tamen notandum/ q̄ duplex est iuuamen intellectus: videlz naturale/ ⁊ supernaturale. naturale est id quo mediante homo attingit res sibi proportionatas/ ⁊ naturaliter intelligibiles/ et tales dicūtur res naturales/ que sub sensu cadunt: ⁊ ipsas attingere pōt mediāte lumine naturali: qō est intellectus agens: quo est oīa facere. i. omnia intelligere/ que sunt sibi proportionata: et ꝑm tale lumen quiditas rei materialis est obiectum adequatum intellectus: sed quia homo principaliter nō est creatus ad intelligendū sensibilia/ sed diuina: ideo inclinationem habet ad illa: aliter magis appeteret intelligere illa ad que intelligendum creatus non est/ q̄ illa ad que intelligēda creatus est: iccirco ratione finis potest intelligere ipsa diuina: et omnes articulos fidei: et licet intellectus ratione sui finitus sit: tamen ratione finis et ordinationis est infinitus: quia infinitū deū attingere pōt: nō q̄ talis attingitiuitas se teneat ex parte intellectus: sed ex parte dei/ qui gratia finis se offert intellectui: est tamen verum/ q̄ intellectus se disponit ad talem intellectionem/ credendo illa que fidei sunt: nam ꝑm Esaiam prophetam: nisi crediderītis non intelligetis: et sic credēdo deus infundit habitum fidei: quo mediante intellectus eleuatur supra vires suas ad intelligendum deum/ et omnes articulos fidei: et licet credulitas illa dispositiua et precedens actum intellectus sit certa/ et infallibilis noticia/ stat tamen cum quadam obscuritate/ et efficitur clara aduenīente actu intellectus cum quo est admixta credulitas ipsa: siue fides sequens actum ipsius intellectus. vnde Augusti. in libro de vtilitate fidei. Omnis qui intelligit/ credit: sed nō omnis qui credit/ intelligit: vt patet de sancto Thoma/ qui facta experientia credidit: ideo plus de bono habet intelligere et credere/ q̄ credere simpliciter: aliter simplices (vt dictū est) superiores essent in patria/ q̄ magistri i theologia: qō falsum est: nā quāto intellect⁹ altius intelligit veritatē articulor⁹ fidei/ tāto maius meritum assequitur: et tāto magis similitudo dei efficit: ideo in mario errore sunt illi/ qui dicūt articulos fidei nō esse probabiles: qm̄ ex hoc sequit magna infamia apud

tẽtiarum in fine tertij queſiti prime diuiſionis. Sed tamen ratio manuducta per fidem excreſcit in tantum/vt ipſa credibilia comprehendantur. ꝛ in.ij.ij.q.ij dicit ꝙ homo non habens voluntatem credendi ea que ſunt fidei/niſi per rationẽ ad id inducatur/perdit meritum fidei: ſed homo volũtatem credendi habẽs ea que ſunt fidei ex ſola diuina auctoritate non perdit meritum fidei: licet habeat rationem demonſtratiuã ad demonſtrandũ deum eſſe trinum et vnum: nam propter hoc non diminuitur meritũ fidei: immo augeri deberet: aliter ſimplices eſſent ſuperiores per eo ꝙ credere: ꝛ doctores in theologia inferiores per eorum intelligere: ꝛ ſic labor eorum eſſet inutilis: et ſi non poſſent articulos fidei intelligere/ fruſtra ergo predicti doctores/et ꝙplurimi alij circa illud laborarunt. ¶ Reſtat nũc ad argumenta reſpondere/et primo ad auctoritatem Gregorij dicitur/ꝙ ipſe loquutus eſt comprehẽdẽdo/ prout ad litteram apparet: in hoc qõ precedit dictam auctoritatẽ/vbi inquit. Sed ſciendũ nobis eſt/ꝙ diuina operatio ſi ratione comprehenditur/non eſt admirabilis: nec fides habet meritũ/cui ꝛc. et ꝙ talis auctoritas nõ ſit cõtra predicta patet ex ſequẽtibus: vbi talẽ rõnẽ facit. Quid ergo mirũ/ſi clauſis iannis poſt reſurrectionem ſuã in eternũ iam victurus intrauit/ qui morituros veniens nõ aperto vtero exit? ac etiã põt predicta auctoritas hoc modo exponi. Fides nõ habet meritũ/cui humana ſenſualitas prebet experimẽtum: nã experimentũ eſt in his que cadũt ſub ſenſu: cuiuſmodi non ſunt articuli fidei: ideo experiri non poſſunt: ꝛ hoc exemplificatum fuit in illo puero/ qui corã beato Auguſtino in littore maris exiſtens/volebat totum mare in quãdam paruam foueam ponere/qõ erat ei impoſſibile/quemadmodum beato Auguſtino trinitatem (vt premiſerat) in rebus ſenſibilibus oſtendere: tñ non eſt impoſſibile ſm modum intelligẽdi/vt idẽ Auguſtinus oſtẽdit in ſuis libris de trinitate/ vbi rationibus trinitatem ipſam/ꝛ diuinam incarnationẽ probare nititur: ergo ꝛc. Ad auctoritatẽ Ariſtotelis reſpondeo dicendo/ꝙ triplex eſt demõſtratio: videlꝫ quia/propter quid/et per equiparantiam. Demonſtratio quia non poteſt dici potiſſima: quoniã eſt a poſteriori: ꝛ ſic eſt in gradu poſitiuo: propter quid fit a priori: ꝛ eſt in gradu cõparatiuo. Demõſtratio ꝙ per equiparantiã eſt potiſſima de mõſtratio in ſuperlatiuo gradu deſignata/ qõ videri poteſt: nam ſm cõmunem opinionem illa demonſtratio dicitur potiſſima/in qua ꝓpria paſſio demonſtratur de ſubiecto: ꝛ tũ certum eſt/ꝙ etiam in tali demonſtratione premiſſe ſunt magis neceſſarie/vere/ꝛ note/ꝙ concluſio: alias ex eis nõ probaretur/ notificaretur/ aut neceſſitaretur cõcluſio: ergo ratio que per propoſitiones neceſſarias ꝛ ſubſtãtiales concludit vnam cõcluſionẽ ſubſtãtialẽ/in qua predicat aliquod ſubſtãtiale in concluſione de ſubiecto eſt magis neceſſaria/ꝙ illa que concludit paſſionem de ſubiecto: vt patet in iſto ſyllogiſmo. Omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo oĩs homo eſt ſubſtantia. Hec ratio eſt magis neceſſaria/ꝙ illa/in qua concluditur/ꝙ omnis homo eſt riſibilis/ et ratio eſt: quia ſubſtãtialis que cõſtituũt ſubiectũ ſunt magis de neceſſitate ſubiecti/ꝙ accidẽtia: et illa rõ eſt magis neceſſaria i qua termini ſunt equales: ꝛ cõuertunt ad inuicẽ: vt patet i hoc ſyllogiſmo. Oĩe aĩal rõnale eſt ſubſtãtia rõnalis: oĩs hõ eſt aĩal rõnale: ergo oĩs hõ eſt ſubſtãtia rõnalis: talis ſyllogiſm⁹ eſt magis neceſſari⁹/ꝙ ꝓdicti ſyllogiſmi

malicie:ergo nō vī bonitas cē infinita ptāte: nec p ꝙsequens de⁹:qm̄ si de⁹ est/ipe est vna infinita essentia/vnū infinitū esse:ergo nulla alia est essentia/nec ꝓ vnitas/ nec ꝓ bonitas ꝛc̄.qz sic limitaret essentia diuina:eo qz nō esset essentia creata:ergo de⁹ nō est:nī totū oppositū ꝓbatū est in prima figura:ꝛ hic in ista parte/ꝛ qñ dr/ ꝙ tūc impossibilis esset malicia/ꝛ priuatio in aliquo ente: rñdet ꝙ nō sequit: qz nullū ens pōt esse perfectū oīmode i bonitate ꝛc̄.extra deū:qz sic esset dare plures in ꝙlibet eoꝝ limitationē ꝛ perfectionē: ꝛ qñ dr ꝙ bonitas nō vī esse infinita:vt cū ipsa sit infinita nō priuat maliciā ab oīmoda participatione cū ente. Respondetur ꝙ verū esset:si illa essentia cū qua participāt entia nō esset occasio alicuius bonitatis:sicut priuatio in plātis/ꝛ brutis: qm̄ si plāte ꝛ bruta essent imprinabilia:nō posset cōseruari hō/qui nobilior est ipsis:ꝛ si homo nō esset/ subiectū malicie nō esset subiectū ad virtutes:qz nō posset acquirere eas/ ꝛ priuaret liberum arbitriū:ꝛ sic esset maius malū. ¶ Ad aliud qñ dicitur/ ꝙ si deus est/ipse est vna infinita essentia:cōcedimus:ꝛ quādo dicitur:ergo nulla alia essentia ꝛc̄. aliter limitaretur essentia diuina:eo qz alia nō essent id qō ipsa essentia diuina. Dicitur ꝙ ratione magnitudinis/bonitatis essentie diuine oportet esse essentiam aliam ab ea:ꝛ si sic/cum ipse deus sit de se/ꝛ ꝓpter se amabilis/ intelligibilis/ꝛ recolibilis/ꝛ assimilabilis ꝛc̄.amabilis in sua assimilatione oportet esse aliā essentiā:et sic falsum est:qñ dicitur ꝙ tunc essentia diuina limitaretur:eo ꝙ hoc nō esset id qō illa:dicim⁹ ꝙ nequaq̄ sequit:ꝛ ratio huius est:qz nō limitaret ex parte sui:vt dictū est:nec etiā ex parte essentie extrinsece/qō est min⁹ supplet.ergo infinite maius dandū est:qō deū vocamus:ideo ipsa dei essentia cum sit infinite potestatis/ est illimitata:licet nō sit id qō illa extrinseca:nā si de⁹ nō est/principia prime figure sunt oīno destructa:et conuersa in sua opposita:immo intellectus haberet pro obiecto summe malū/ꝛ summe falsum:ꝛ illud qō est maius esset minus:ꝛ ecōtrario/qō est pura cōtradictio: nā quātū res est maior in perfectione/ tantū magis appropinquat ad deū:ꝛ quātum res est minor/tantū deo dissimilat:ꝛ sic sequeretur/ si omne ens esset finitū/ꝙ quāto res esset maior/ tanto magis recederet a finito/ꝛ tēderet ad infinitū:qō est nihil/ꝛ ad eternū qō per te non est: et quāto res esset minor/tāto magis tēderet ad esse finitū/qō p te est:ꝛ sic sequeret ꝙ capillus capitis tui esset maior te:ꝛ ecōtrario:qō est manifesta cōtradictio/q̄ stare nō pōt. ¶ Itē si p te oīe ens esset finitū:aliquod ens principiaret seipsum: ꝛ tūc esset ante ꝙ esset/qm̄ principiādo esset agēs in se:ꝛ sic adhuc nō esset:ergo esset/ꝛ nō esset: qō est cōtradictio:iō bene sequit/finitū est/ergo infinitū:creatura est:ergo creator: mobile est:ergo immobile indigēs aliquo extrinseco est:ergo ens qō nō indiget aliquo extra se est/ꝛ illud est de⁹:ꝛ purus act⁹:ḡ de⁹ est. ¶ Querit vtrū bonitas diuina habeat in se ita magnam bonificationē/sicut intellectus diuin⁹ intellectionē:ꝛ dr ꝙ sic ꝓ dispositionē prie figure:nā iō ipsa est circularis:qz oīa attributa in deo(cui p̄dicta figura attribuit)realiter cōuertunt:ꝛ qñcūq̄ aliqua identificātur realiter/ad quot se extēdit vnū:ad tot se extēdit ꝛ reliquū:sed bonitas et intellect⁹ diuinis sunt hmōi:ergo ꝛc̄. ¶ Querit vtrū de⁹ habeat i se ita magnā agētiā/sicut existentiā:ꝛ de quo pōt tantum quātum ipse est:Quo ad primā dicitur/ꝙ deus ita magnum bonum est agendo/q̄ existendo: nam bonitas vnita

infideles:qui credūt fidē nostrā esse nullam:eo q; ꝓbari non potest:ꝛ forte aliqui christiani eadē de causa cōtra dictam fidem sinistre suspicātur. Bonū est ergo/et necessariū scire articulos fidei ꝓbare. Utrū de deo possit in via haberi scienti fica sciētia:ꝛ vī ꝙ nō:de eo qō nō pōt esse subiectū in aliqua sciētia/nō est possibilis viatori sciētifica notitia:sed de⁹ est huiusmodi:ergo ꝛc̄.maior est nota de se:ꝛ minor ē ꝓbo:q; illud nō potest esse subiectū in aliqua sciētia/cui⁹ nō sunt principia/partes/neq; passiones/ex primo Posteriorū:sed dei nō sunt partes/principia/neq; passiones:ergo ꝛc̄.minor patet/qm̄ non esset id qō est:si haberet principia et partes: etiā si ꝑ ꝓprias passiones: cum omnis passio dicat aptitudinem:et deus sit purus actus.secūdo/de summe simplici esse non pōt cōcari viatori sciētifica notitia:sed deus est summe simplex:ergo ꝛc̄.maior patet:q; vel sibi cōcaretur ipsemet:vel in suo repꝛesentatiuo:sed nullo horum modorum cōcari potest:ꝛ cū nullus alius modus sit/sequitur ipsum deum non esse subiectum scibile viatori. Cōtra/magis ꝓprie quelibet ratio essentialis dei predicatur de altera absolute/ꝙ aliqua ratio creature:ergo maior rectitudo haberi potest de eo/ꝙ de creatura. ¶Ad primū argumentū dicitur/ꝙ licet non habeat principia essentialiter distincta:nec eius esse constituentia/habet tamen principia formalia/ que dignitates dicuntur: et ratione infinitatis idētificantur realiter:habet etiam partes subiectiuas:ꝛ sunt necessitas ad intra/ꝛ cōtingentia ad extra. ¶Ad secūdū dicitur/ꝙ viator habet modum intelligendi deum per creaturas:iuxta illud apostoli. Inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur: et licet subito ipsum attingere nō possit/quemadmodum facit triāgulū/ꝙ habeat tres: tamē successiue pōt peruenire in certam ꝛ infallibilem noticiam dei: etiā ex speciali gratia potest habere notitiā eius intuitiuā:vt patet de ℳoyse ꝛ ℙaulo. Dubitat adhac insipiēs/ vtrū deus sit:ꝛ respōdetur per totā primā figurā/ꝙ est:quoniā si ipse deus non esset/ nulla essentia reperiri posset/in qua bonitas/ magnitudo/ eternitas ꝛc̄.essent idem numero:si tamē aliquod ens reperitur/ in quo predicte dignitates conuertantur/est deus/ꝛ summū ens qō querimus:ꝛ ita negatio denotat in nō ente numeri supradicti idētitatem: et per consequēs summū esse/esse summū nō esse/ꝛ summū esse/qō est summa cōtradictio/neq; etiā bonificatiuus ratione sui haberet magnitudinē/eternitatē ꝛc̄.cū nō essent idē numero:ꝛ sic quelibet predictarum rationum in alia infinita et eterna limitatione limitaretur: que si quidē limitatio esset infinita/ꝛ eterna malicia:ꝛ sic infinitus/ꝛ eternus/bonificatiuus esset/ꝛ eternus/ꝛ infinitus malificatiuus esset infinitus/ꝛ etern⁹ bonificatiuus:qō esset eterna ꝛ infinita contradictio:sequeretur etiā/ꝙ summū bonum/ꝛ summū malū cōuerterēt in summū esse/et summū nō esse:similiter ꝙ ola entia que creaturas dicimus appetētes suū finē/appeterēt summā ꝓpriationē/ ꝛ summū malū appetēdo summū bonū:qō est ipossibile:atq; in qō bonificarēt/ magnificarēt:ꝛ in hoc qō malificarēt/bonificarēt:ꝛ in hoc qō agerēt/cessarent:ꝛ multe alie cōtradictiones sequerent. Cōtra hoc obīcit. Si de⁹ est/oportet ipsum esse bonū/ꝛ infinitū/ꝛ potēs infinitū ꝛc̄.ꝛ sic impossibilis est malicia/ꝛ priuatio in aliquo ente:nā ei⁹ bonitas nō videt esse infinita:q; cū ipsa sit summū ens/non priuat malicia ab oīmoda participatiōe cū ente:multa aūt videm⁹ entia subiecta

Cōtra predictā rationē instāt sic. Existētibus duob⁹ equaliter in vno/quodlibet eox per se minus est/ꝙ ambo simul: ergo si in deo est agere et existere/ minus est ipsum existere per se/ ꝙ existere et agere: ꝛ cum in deo nihil maius aut min⁹: ergo ꝛc. dicitur ꝙ verū esset/si illud vnum in quo sunt/esset constitutū ex illis tanꝙ ex diuersis essentijs implicātib⁹ quātitatē: vel si quelibet essentia eox nō esset id qō sunt ambo simul: sed qz in deo ipsum existere est infinitū in bonitate/ꝛ simplicitate: ꝛ eodē mō ipsum agere. Ad s. cūdā rñdeť siť negatiue: ꝛ rō est: nā ipse ē magnitudo infinita/cui nihil addi pōt. Ad tertiā rñdeť affirmatīe: vt deductū ē in pria figura: ꝫ primā arguit sic: nullū accidēs est i deo: sed opatio est quoddā accidēs: ergo nō est in deo: maior est Aristo. ꝛ confirmať tali rōne: nā quicqd est in deo est ipemet de⁹: ꝫ accidēs tātā dicit impfectionē/ꝙ nō valet esse p se: ergo si esset i deo/ de⁹ nō posset esse p se. Cōtra secūdā/ oñe illud qō ex assumptione alicui⁹ recipit denominationē ab eo illud est augmentatū: sed deus ex assumptione nature humane est huiusmodi: ergo ꝛc. maior patet: qm̄ ab eo qō nō habet denominari nō pōt: minor patet/ qz est homo qui ante nō erat. Cōtra tertiā/ si deus esset infinite magn⁹ occuparet oia ꝓpter sui magnitudinē infinitā: sed hoc est inconueniens: ergo ꝛ illud ex quo sequiť. ¶ Ad primū rñdetur negādo maiorē/ ꝛ eius pbationem: ꝛ do instantiā: nā vnūquodqꝫ ens perfectū ꝑm Aristo. j. celi/ habet virtutē/ naturā/ ꝛ operationē: ꝛ talis operatio nō pōt dici accidēs: cū vnūquodqꝫ substātiale prescindat ab oñi accidēte: est tū verū/ ꝙ actus secūdus fluēs a substātia est accidēs: sed talis presupponit primū/ ꝛ substātiale cuius est similitudo: ac etiam quicquid est in deo est substātiale ꝛ necessariū. ¶ Ad secūdū dicit negādo maiorem: qz infinito nihil addi potest: et deus nihil accepit/ qō non dederit: et sic potuit natura humana accipere absqꝫ ei⁹ augmētatione ꝛ mutatione: sicut si ignis acciperet caliditatē aeris: aut sicut existēs albū sine mutatione sui acquirit similitudinem alterius rei albe ex eius factione absqꝫ mutatione sui. ¶ Quo ad tertium dicit/ ꝙ nullū ens naturaliter pōt impedire aliud/ nisi habeat simile naturam: ꝛ per cōsequēs cōditiones: deus nō impedit creaturā/ qz nō est creatura/ nec ecōtrario: nec habēt cōditiones similes: nā sunt nature valde disparate: supernaturaliter tū pōt creaturā impedire. ¶ Tertia questio/ vtrū predestinati ab eterno necessario moueanť/ ꝛ videť qō sic. iuxta illud. immutabilis dñs ꝛc. Cōtra/ si necessario moueretur/ nō possent mereri/ aut demereri: cū ad viā salutē/ aut pernicioſam nulla esset libertas: ꝛ sic nō essent laudabiles/ nec culpabiles. Ad oppositum argumētū dicit/ ꝙ de⁹ non per prius vidit initiū mūdi/ ꝙ finē: nec natiuitatē per cōsequēs hominū/ ꝙ eox mortē: ꝛ cū oēs actus boni aut mali cōsistant inter vitā ꝛ mortē/ sequiť ꝙ predestinādo te ad vitā/ aut mortē cū tua libertate predestinat te. De potestate vtrū de⁹ possit annihilare/ ꝛ priuare seipsum: et videť ꝙ sic: nā est oipotens: ergo pōt facere oia. in oppositū est Augusti. in libro. lxxxiij. questionū/ dicēs. Qui pōt qō sibi nō ꝑdest/ nec sibi expedit: quanto illud magis pōt: tāto aduersitas ꝛ peruersitas in ipsum possunt: per primā figurā artis soluitur sic: nā cum eternitas ea natura sit/ per quā tantum durat potestas/ quātū pōt esse/ pōt p potestatē: etiā qz bonitas est idem ꝙ eternitas: ꝛ est rō deo/ vt agat bonū/ ꝛ nō malū: ꝛ tale malū facere nō pōt: eo qz bonitas/ qz eternitas facit ꝛ trahit

rationē

tis essentie significat A. esse in existere suo/ ita q ipsum existere est ipsum A. vt ipsum existere sit in magnitudine bonitatis/vnitatis/ꝛ essentie diuine:ꝛ quēadmodum A. est in existere/intantū etiam est A. in agere suo/vt magnitudo bonitatis/vnitatis/eternitatis/deitatis:non deficiat ipsi agere bonificatiui/ꝛ bonificabilis:et nisi esset ita/ magnitudo quidem esset paruitas in agere diuino/ atq; paruitas esset magnitudo in existere diuino:qō est impossibile. Ad aliam questionem dicitur/q deus pōt de seipso tantum/quātum ipse est generādo suum filium:ꝛ producendo spiritum sanctum:et non de aliqua alia essentia:cum oīs ab ea finita sit/ꝛ limitata. ¶ Querit vtrū sint duo dij:quoꝝ alt⁹ sit bonus/ꝛ alius malꝰ:ꝛ vt hereticī opinant:nā si sunt duo dij:tāta erit ptās volūtatis dei mali in malicia: quāta potestas dei boni est in bonitate: ꝛ sic ratione equalitatis infinite quam habent in contrarietate essendi inuicem quilibet eorum erit aliquid/ et nihil:qō est manifesta contradictio. ¶ Utrum deus possit peccare:ꝛ videtur q sic:ex eo quia est omnipotens. Contra/si deus posset peccare:tunc non esset summa et infinita bonitas:sed esset defectuosus in sua operatione. ¶ Ad argumentum dicitur:q tale posse est nō posse:cum dicat imperfectionē. ¶ Utrum deus indigeat aliquo extra se:ꝛ dicitur q non:vt patet per eius diffinitionem posita in nona parte artis/ꝛ confirmatur tali ratione:quia tūc ipse non esset magnitudo infinita:sed potius paruitas habēs minoritatē cōtra maioritatē in fine quo ageret:qō est impossibile. Cōtra Augusti. in de ciuitate dei. non est malū in ciuitate qō deus non fecerit. ¶ Item deus fuit defectuosus in hoc:qꝛ fecit xp̄m pauperē/ꝛ permittēdo eū pati mortē/fecit ei iniuriā/preterea est culpabilis/ permittēdo multa mala/que ei ꝛ nature cōtradicūt. ¶ Ad primū dr̄/q petrū duob⁹ modis capi pōt:primo mō p esse materiali/ꝛ tale dr̄ quoddā bonū bonitate entitatiua:ꝛ de tali loquit auctoritas:vt patet in eodem/vbi habet/ q mala sine bonis: nec nisi in bonis esse nō possunt:ꝛ nō de malo siue petō formaliter capto: qꝛ tale nō habet auctorē:per eūdē Augusti. cōtra Julianū:nā peccatū formaliter captū nil aliud est/nisi priuatio boni. ¶ Quo ad secundū dr̄/q nō fuit defectuosus:nā sicut de⁹ exaltauit naturā humanā/inquātū eā sibi vnuit in vnitate suppositi:sic decuit/q xp̄s honoraret cū sua natura humana deitatē:qō fecit ī ꝓprio corpore: sustinēdo paupertatē/passiōes vsq; ad mortē inclusiue:ꝓpter qō deus exaltauit illum:quoniam cum diuitijs et mundanis bonoribus cum sint res homini extrinsece non potest homo deum tantum honorare/sicut cum bis que propriam tangunt naturam:ideo defectuosus non fuit:nec esse potest: quia supremum bonum excludens peccatum/ꝛ omnē defectum. ¶ Ad tertium dicitur/q deus non est causa mali/permittit tamen q mala sint: vt bonū fortiori ꝛ ardētiori modo cognoscatur/ꝛ diligat̄/ꝛ memoretur:ꝛ ipsius dei potestas fortius apprehēdatur. ¶ Secūda questio est de magnitudine/vtrū deus possit esse magnus absq; operatione intrinseca/ aut fit augmentatus ex assumptione nature humane: vel sit absolute magnus:ꝛ ¶ Quo ad primam dicitur q non/ et ratio est: nam negatio in prefata questione plus importat entitatis in magnitudine bonitatis/ potestatis/ eternitatis ꝛc̄. q̄ affirmatio: cum ipsa magnitudo sit plus quo ad existere et agere in se eternitate/ potestate ꝛc̄. q̄ quo ad existere tantum.

Questiones prime figure discurrēdo p oēs dignitates: ꝛ prio de bonitate queritur.

corum. nihil inordinatum est eorum que a natura et ꝑm naturam fiunt: et natura id quod melius est facit :ideo virtus humana regulari debet a naturali/et per cōsequens a diuina/iuxta illud Aug⁹. de libero arbitrio: illud est iustū/qō a lege naturali est regulatum: et illud quod contra leges/corruptio.et in eodē. constitutiones eccl'ie/vel seculares si naturali iuri contrariari probantur/penit⁹ sunt excludende. Ad argumentum dicitur/quod verū est de virtute morali: cum talis causetur ex pluribus actibus elicitis a voluntate:prout sunt cōformes rationi recte :vt de ipa latius dictum ē in nono subiecto. ¶ Potest etiā queri/vtrum diuina virtus habeat bonitatem :et ecōuerso /tale habere esse nō pōt nisi ratiōe finis :qui est emanatio ꝑsonalis ꝓprietatū :sed talis finis in ꝓposito haberi non posset: nisi bonificatiuum esset virtuosum / et verificatiuum bonum ⁊c. restat igitur/ ꝙ bonitas habet virtutem /et ecōuerso. ¶ De veritate vtrum deus mentiri possit :et videtur ꝙ sic:nam legitur in sacra scriptura/ꝙ deus per ysaiam prophetā mādauit Ezechie regi hec verba.dispone domui tue:qr̄ cras morieris/et non viues:et tamen sanitatem recuperauit/et vixit:ideo deus mutabilis fuit/⁊ mendax. ¶ Item psalmista .omnis homo mendax :deus est homo:ergo mendax.in oppositum est ipsa veritas/q̄ infinita (prout in precedentibus deductum est) ideo mendacium aliquod in se pati nō potest:quoniam hoc esset malum contra bonum/paruum contra magnum ⁊c. Ad primā auctoritatem dicit/ꝙ deus excitatiue dixit ꝑdicta v̄ba p os ꝓphete regi:vt se disponeret :et ita fecit p oratiōnē/⁊ fletū:gr̄a cui⁹ a morbo liberat⁹ fuit:idē dici pōt de submersione Ninive:qr̄ de⁹ ad p̄ces proborum mutauit propositum:vt ita loquar : quia non diffinitiue statuerat eam subuertere:et sic de similibus dici potest. ad illud psalmiste:dicitur ꝙ loquutus est de puro homine/et nō de deo incarnato. Etiam queri potest /vtrum de⁹ plus possit verificare in se/q̄ in alio :et dicitur ꝙ sic:nā p maioritatem potestatis denotatur plus posse esse in veritate sua:que idem est realiter et essentialiter cū ipsa potestate in magnitudine/q̄ in alia /cū qua nō est eadē essentia in magnitudine:aliter enī posse suū nō esset magnū maiori veritate/ q̄ in minori:quod est impossibile. ¶ De gloria queritur /vtrum felicitas ⁊ beatitudo cōsistat in actu intellectus vel voluntatis? et videtur thomistis quod in actu intellectus/iuxta illud iohannis:hec est vita beata:vt te cognoscant deum ⁊c. sed cognoscere est potentie intellectiue: ergo ⁊c. In contrarium sunt scotiste/qui beatitudinem ipsam ponunt in actu voluntatis /iuxta illud Augustini frui est adherere alicui cum amore/sed talis actus est volūtatis:ergo ⁊c. doctor noster tenet viā mediā:vt ptz in suis sentētijs questione tertia primi libri: vbi dicit /ꝙ aia nō est magis beata per intellectū/q̄ per voluntatem:qr̄ tūc deus esset magis itelligibilis/q̄ amabilis:et ecōuerso:⁊ cū obiectū volūtatis sit bonū:⁊ intellect⁹ verū:q̄ in deo cōuertūtur :ergo nō est magis attingibile vnū/q̄ reliquus aliter nullū eor̄ eēt obiectū adequatū respectu sue potētie:aut de⁹ susciperet magis ⁊ minus / quod est impossibile : solet etiam queri /vtrum beati qui sunt in patria habeāt tantam gloriam in deo ratione operationis dei/ quantam ratione existentie eius ?⁊ dicitur ꝙ sic:et ratio est:nam deus in existendo est deus vt existere suum sit magnū in bonitate/infinitate/eternitate ⁊c. deus in agendo

rationē bonitatis/magnitudinis ⁊c. Ad argumentū dicit/ꝙ deus non pōt facere ɔdictionē ⁊ tale nō posse ē posse: ⁊ sic diuina sapiētia nō pōt scire defectum diuine potestatis/neq; suijpsius rōne vnitatis diuine: quia posse et scire sunt realiter vnū et idem/de sapientia/vtrum deus intelligat ab eterno omnia creata et increata? ⁊ vr ꝙ nō: nā id qō nō est/intelligi nō pōt: sed creature nō fuerunt ab eterno: ergo intelligi non potuerunt a deo ab eterno: maior pz: qr tunc intelligeret rē sine re: minor manifestat: qr creature postq̄ create sunt ab eterno dici non possunt. ¶ In oppositum est Augustinus in libro de cognitione vere vite. deus nouit se ab eterno et facturā suam. ⁊ in libro de triplici habitaculo/ostendit quomodo mundus erat in deo/anteq̄ in seipso: non mūdus/sed deus: ⁊ quo modo vbiq; totus sine loco/magnus sine quātitate: bon⁹ sine qualitate: ⁊ quo modo omnia penetrat mūda et immūda sine sui pollutione ⁊c. Ad argumentū dicit/ꝙ licet creature non essent ab eterno formaliter: quemadmodū sunt i se: erant tñ eminēter in deo/qr idee: et voco formaliter quo ad talem figurā: vt patet de lapide triangulari/aut quadrangulari: qui non est in deo sub illa forma: lz intelligatur a deo: nam quicqd perfectionis est in creaturis/relucet in mēte diuina/queri etiam potest: si deus intelligit illa que in effectum non veniunt/neq; venient? et dicitur ꝙ non: quoniam illa sunt vacua/⁊carentia fine: et per consequens mala: ideo frustra illa intelligeret/nisi de per accidens: vt ita loquar: sed qcqd bonum est/intelligit: et in esse ponit/eo quia bonitas est diffusiua de se: et intellect⁹ est ipsa bonitas/et potestas ergo ⁊c. de voluntate vtrū volūtas diuina velit omnia que intellectus diuinus intelligit? et videtur ꝙ sic: quandocunq; eñ aliqua sunt idē realiter: ad quot se extēdit vnū/⁊ reliquū: lz itellect⁹ diuin⁹ ⁊ volūtas sunt huismodi: ergo ⁊c. maior ⁊ minor sunt satis ex predictis per se note: lz itellect⁹ itelligit bonū et malū: ergo volūtas/diligit et amat illā. ¶ Ad argumētū dr/ꝙ itelligit bonū eē cōgruū/⁊effectū ei⁹/cū sit creatura/aut creabilis respectu nostri/⁊ nō dei: cū ipe tñ habeat vnū nūc: vt ei⁹ eternitas ostēdit: qō est in nobis successiuū: ⁊ sic volūtas diuina diligit ipm: ⁊ intellect⁹ diuin⁹ nō itelligit malū (vt p̄dictū est) nisi de p accidēs/inquātū est incōgruū: ⁊ nō effect⁹ ei⁹: cū nō sit creatura: ⁊ sic volūtas etiam de p accidēs ipm nō diligit; vel pōt dici/ꝙ absolute de⁹ itelligit ꝙ pōt de aliq; rustico facere regem: vt volūtas absolute vult: tñ qr deus ordinate agit: iō illud qō erat absolutū efficit ordinatū. posset etiā q̄ri/vtrū de⁹ plus possit velle q̄ habere volitum? dicitur ꝙ deus sua volūtate tantū potest habere volitū actu/quātū pōt velle: cū sit idē qō ipa potestas: ⁊ potestas idē qō ipa magnitudo/pfectio ⁊c. nā si maioritas esset in velle: ⁊ minoritas in habere nō essent idē. ¶ De virtute vtrū virtus humana regulet a naturali/et naturalis a diuina? ⁊ videt ꝙ nō: nā nullū ens regulari pōt ab eo qō nō est: lz virtus naturalis nō est/nec etiā diuina: ergo ⁊c. maior est de se nota: ⁊ minorē probo p Aristotelem dicētem ꝙ in puris naturalib⁹ nec vitiū/nec virtus In oppositum est veritas: nam omnia que in agendis ⁊ faciēdis dictat virtus naturalis: longe perfectius sine comparatione dictat virtus diuina: et cum virtus humana contineatur sub naturali inquantum ex principijs nature lex humana abstrahit conclusiones: vt patet ex illo principio ſm Aristotelem. viij. phyſi-

passiua:non est tamen intelligendū vlr ꝙ actio sit respectiua ad passionem:sed causat respectum per quem respectum agens refertur ad patiens:aliter nō posset dari numerus predicamentorum:quia tunc actio esset relatio .quarto queritur/vtrum in diuinis sit productio spiritus sancti a patre ⁊ filio:⁊ videt ꝙ nō nam vbicūq; est productio/ibi est successio:sed in diuinis non est successio: ergo ⁊c.oppositum probatum est ex superioribꝰ.Ad argumentum dicendum est/ ꝙ in eternitate ⁊ immensitate nulla est successio: cū ipsa eternitas sit interminabilis vite tota simul existens perfecta possessio:in qua nulla successio designari potest.¶Quinto queritur/vtrum spūssanctus sit productus per actum voluntatis:⁊ videtur ꝙ non:qm̄ si sic/potuisset non produci:consequens est falsum: ergo et illud ex quo sequitur.añcedens probo:nam voluntas est potentia libera que ad duo opposita se potest habere/vc̄ velle ⁊ nolle.dicitur ꝙ licet voluntas sit libera:tamen respectu obiecti supremi ⁊ adequati in quo nihil est de malicia non habet causam nolendi ipsum:immo quemadmodum album videtur trahere ad se sagittam:sic ⁊ longe fortius sine comparatione obiectum adequatum suam potentiam.¶Sexto queritur/vtrum spiritussanctus sit productus per actuꝫ intellectus:⁊ videtur ꝙ sic:nam si pater ⁊ filius non intellexissent producere spiritum sanctum/nō produxissent ip̄m:sed qz intellexerunt:ergo ⁊c.dicit ꝙ licet intellectus concurrat ad ꝓductionē spiritus sancti cōcomitanter ꝓpter idemptitatem realem/non tamē formaliter/sed volūtas:quemadmodum in hostia consecrata ex vi sacramenti est corpus Christi:⁊ concomitanter sanguis: cum corpus esse non possit absq; sanguine:nec econtrario/iccirco i calice est sanguis ex vi sacramenti:⁊ corpus concomitanter:sic in generatiōe filij intellectus paternus concurrit formaliter:voluntas vero ⁊ alie perfectiones concomitāter et in spiratione voluntas patris ⁊ filij formaliter;alia vero attributa concomitanter:⁊ sic pater in generatione bonitate bonificat filium:⁊ magnitudine magnificat ⁊c.sic in spiratione pater et filius spiritum sanctū:sed contra hoc obijci tur:nam si eternitas eternificet ratiōe suppositi:⁊ magnitudo immensificet:eternitas ratiōe sue magnitudinis est immensa:et actꝰ suus idē cū actu dei:⁊ magnitudo ratione sue immense durationis eterna:et actus suus idem cum actu dei: quare si actus eternitatis eternificat actum magnitudinis:aut magnitudo magnificat actum eternitatis:aut ita est:cum magnitudo ⁊ eternitas sint vnū idez qō nō eternū fit eternū/⁊ nō imēsum fit imēsum sic qō ē ꝺdictio:aut eternū superfluā recipit eternificationē:⁊ imēsuꝫ superfluā immensitatē:qō est impossibile:ergo ⁊c.preterea diuina sapientia non potest scire defectum diuine potestatis neq; suiipsi?:ſz si eternificaret/sciret itaq; posse ptātis nō esse totū actu:eo qō id qō est eternum non potest esse ita eternum/ꝙ iterū nō oporteat eternificari/⁊ immēsificari:⁊ qm̄ ratione vnitatis diuine posse ⁊ scire sunt simpliciter vnuꝫ ⁊ idem: si posse potestatis non est totum actu:nec scire sapientie est totuꝫ actu:quod est impossibile:ergo ⁊c.preterea bonum est esse eternum ⁊ immensum:sed adhuc plus est esse eternum/immensum/⁊ eternificare/immensificare/q̄ eternum ⁊ immensum tantum:sed quod plus est/plus diligitur a voluntate/q̄ quod est minus:ergo voluntas plus diligit esse eternum ⁊ immensuꝫ/⁊ eternificare/⁊ immē

eſt in ſe deus:vt eius operationi non deficiat magnitudo bonitatis/ infinitatis eternitatis ꝛc.ergo deus tantum eſt deus ratione finis agẽdi/quantum existẽdi/et ecõuerſo. ¶ Aliis aliquibus queſtionibus et motiuis que circa eſſentialia in diuinis fieri poſſunt:reſtat nũc videre de aliquibus que circa notionalia et perſonas:ꝛ in primis mouetur talis queſtio/vtrum in diuinis ſit generatio? et videt ꝙ nõ:nam vbicunq; eſt generatio/ibi eſt corruptio:ſed in diuinis non eſt corruptio:ergo nec per conſequens generatio:maior eſt Ariſtotelis in pluribus locis.corruptio enim vnius eſt generatio alterius:et minor eſt nota per p̃dicta.oppoſitum deductum eſt in ſecundo loco huius prime figure.et ad maiorẽ dicitur/ꝙ corruptio non eſt de eſſentia generationis:vt ſatis liquet bene intuentibus:nam in eternitate et immẽſitate corruptio locum habere non poteſt. ¶ Scõo querit/ vtrũ eſſentia diuina generet/vel generet?:et videtur ꝙ ſic/autoritate Auguſtini dicentis/ſapientia eſt de ſapientia:et lumen de lumine:ſed ſapiẽtia eſt quid commune:quod idem eſt cum eſſentia:ergo ꝛc. ¶ In oppoſitum eſt idem Auguſtinus primo de trinitate/dicens/ꝙ actio non poteſt eſſe niſi ſuppoſiti exiſtẽtis:qr agere preſupponit exiſtere:ſz agere nõ ꝓſupponit eſſe hypoſtaticum:idẽ Ariſtoteles.j.ℳetaphyſices.ꝛ cũ eſſentia diuina ſit qd cõe:ei non competit aliqua actiuitas/ſeu paſſionalitas:qm̃ operationes ſunt ſuppoſitorũ: ideo ad autoritatẽ Auguſtini dicendũ eſt/ꝙ ipſe accepit ſapiẽtiã generãtẽ ꝑ patre:et genitã ꝑ filio/idẽ facit doctor noſter in plurib? locis/ꝛ ſignanter in ꝓemio artis ĩnẽtiue/vbi ſic iquit.nos vt maiora ſignificata et min? a reb? ſuis diſtãtia exprimam?/verba quãdoq; trãſſumim?:ꝛ qñ eſt proprium alicui? rei ꝓpter exp̃ſſionẽ maioris ſuie alteri attribuim?:vt cũ ẽt bonitas bonificat:magnitudo magnificat:ꝛc qñ eſt ꝓprium ſuppoſiti boni/et bonificare attribuimus bonitati ꝑ pter quã ipſum bonus bonificat:vt vehementius exprimamus:et ſic de alĩs.hec Raymũdus. ¶ Tertio querit/eſtoq; generare ꝙpetat patri tãq̃ ſuppoſito/vtrũ talis actus quo pater generat filium ꝓſupponat patrẽ:ꝛ videt ꝙ ſic:nã ois act? operãdi ipſupponit operãs/a quo fluit:ſed generare eſt act? operãdi:ergo ꝛc.maior eſt nota in quolibet:et minor etiã:vt patet diſcurrendo:nam hõ ad hoc vt ꝑducat aliquid ꝓſupponit a ſuo actu:et ſic de alĩs:contra/ſi actus generandi ſeu actiuitas a qua ſumit paternitas/ꝛ qua filius generatur eſſet posterior patre:tũc pro aliquo priori nature eſſet pater/et non haberet filium:ſed hoc eſt inconueniens:ergo et illud ex quo ſequitur:antecedens probo:nam pro illo priori nature eſſet pater ſine filio:cum in ſecundo ſigno nature ſit productus per actum intellectus:et ſic non eſſent ſimul natura pater et filius:ideo dicendum eſt/ꝙ talis actus generandi non eſt actus posterior patre:nec per conſequens fluens ab ipſo:et hoc eſt quod dicit Auguſtinus in prefata autoritate/videlz ꝙ agere nõ preſupponit eſſe hypoſtaticum:ſed eſt actus quo formaliter pater ſe conſtituit et generat. ℙro cuius euidentia notandum eſt/quod pater emanãdo ab eſſentia diuina (vt riuulus a fonte) ſe cõſtituit de eadẽ eſſentia ꝛ actu generatiuo ꝑ ſe:ꝛ cõſtituẽdo ſe in eadem eſſentia ratione eius fecũditatis generat filium:nam per Ariſtotelem.v.ℳetaphyſices/cuilibet potẽtie actiue correſpõdet potẽtia

Deq̃ſtionib? circa notionalia in diuinis.

De questionibus secunde figure.

Circa secundam figurā fieri possunt alię motiua/seu qōnes quēadmodū in prima:ꝛ prio de differētia q̄rit/vtrū bonū/verū ꝛc. trāscēdētia distinguant maiori distinctione rationis :ꝛ videtur ꝙ non:nam quecūq; distinguūtur : aut distingūtur per operationem intellectus:aut a parte rei:si primo modo:sic est distinctio rationis:si secundo modo/sic est distinctio realis:nam omne ens aut est rationis:aut reale:ꝛ p q̄ñs omnis distinctio ē rationis:aut realis / et cōfirmatur: nā talia trāscēdentia vel sunt aliqne res :vel nulle:nō est dare mediū:cū sint contradictorie:si dicis /ꝙ sunt aliqne res:ergo distinctio realis inter illa :cū omnis distinctio specificetur a suis extremis :sed hoc est falsum :vꝫ ꝙ distingantur realiter :qm̄ tūc eandē distictionē retinerēt in deo/quod est incōueniens:et si dicis/ ꝙ nulle res sunt :habeo intentū:qm̄ tunc sola ratione distinguūt. ¶In oppositū est veritas :prout deductum est in angulo differentie:et sic ptz falsitas noialiū in prefata deductione :qui tantum distinctionē rōnis ꝛ realē ponūt :thomiste vero formaliꝰ insup addūt :quā cū rōnis distinctiōe cōuenire aliqualiter asserunt/ponendo gradus in ente rōnis :qō est cōtra Aristotelem .viij. metaphysices dicētē ꝙ spēs nō suscipiūt magis ꝛ minus :nā vnū ens rationis non est magis altero :vt ptz p ei⁹ diffinitionē:nā ipm est qō simpliciter dependet ab operatione intellect⁹ implicās cōtradictionez esse ad extra :tūc vnū ens rationis non magis implicat cōtradictionē esse ad extra/ꝙ aliud :nec magis dependet ab intellectu :aliqui tñ volēdo effugere dicūt ꝙ nō:talis distinctio nō est ratiocinātis ſz rei rationate:ꝛ si sic/oportet ꝙ a parte rei distinguantur:nā intellectus non habet in ea nisi actum scibilitatis:et sic erit maior distinctione rationis:scotiste autem ponunt septem modos distinctionis:nos superaddidimus duos:ꝛ sic sunt necessario nouem:vt patet in prefato angulo differentie. ¶Ad argumentū prime opinionis concedo primam diuisionem :ꝛ nego secundam :et ad probationē dico ꝙ ens reale capi pōt duobus modis:vt in proposite:vno modo ꝑ omni re de reor reris :et sic predicta transcendētia sunt res.alio modo pro omni re rata et incōicabili :ꝛ hoc scdo modo cadit distictio realis iter illa que sunt rata/ cuiusmodi nō sunt trāscēdētia :ideo ad cōfirmationē patet quid dicendū sit. ¶Secūdo querit/vtrū psone in diuinis distinganꝫ realiter:et videtur ꝙ nō: nam si in deo est pluralitas ratione differentie realis/vel distinctionis producentis a producto:ergo compositio contra simplicitatem :et per cōsequens defectus cōtra perfectionē :et sic de alijs/ eo qꝛ vbicūq; est plurium vnio/est ibi cōpositio:vt patet ī elemētis et elementatis /oppositum est in superioribus probatum /et confirmatur:nam vnitas essentie per omnes dignitates dei significat infinitam simplicitatem ratione magnitudinis /et eternitatis:et operatio intrinseca que est ratione simplicitatis infinite significat simplicitatiuū ꝓducere simplificabile:et ambo simplificare:et hoc significat deū esse remotissimum ab omni cōpositione: quod distinguātur realiter iam probatum est in angulo differentie : nam vbicūq; est pl̄alitas respectuū/ibi ē distictio realis:nā relatio cadit iter pl̄a:qꝛ nihil refert ad seipm ꝓpria relatiōe q̄ est ꝓductis ad ꝓductū. ¶Itē pl̄alitas actuum arguit distictionē realē :qꝛ actus ꝛopatiōes sunt suppositoū :sed in deo cū sint

ſificare/quare manifeſtum eſt/q̄ voluntas plus diligit/q̄ immenſum et eternum:ſed cū nihil ſit vltra immēſum et eternum/nihil intelligit diuina ſapientia vltra immēſum et eternū:ꝛ ſic magis eſt velle/q̄ intelligere: ac etiam cū nihil ſit vltra immenſum et eternū/nihil poteſt diligere vltra immenſum ꝛ eternuꝫ: et ſic implicatur contradictio? Reſpondetur ad has obiectiones:et primo ad primam/quādo dicitur/q̄ nō eternū ſit eternū:vel eternificatio ſupfluit eterno ꝛc. dicitur q̄ verū eſſet:ſi alio modo eſſe non poſſet:ſed cū alio modo a predictis oporteat eſſe/patet: nam ex hoc q̄ magnitudinē et eternitatem impoſſibile eſt eſſe otioſas, et minores /q̄ ſapientiam et voluntatem/quarum actus ſunt intelligere et velle/oportet quālibet earū ſuū actū hēre neceſſario:et oēs ipſi actus cū dignitatibus ſuis rōne ſimplicis ꝛ pfecte vnitatis atq̄ immenſe ſunt vnū idē/ nihil eſt ibi ſupfluū/vel diminutū. Ad aliam quando dicitur/plus eſt eſſe eternum ꝛ immenſum/et eternificare et immēſificare /q̄ eternum et immenſum tm̄: verum eſt ſcōm noſtrum actum dividentem et vnientē ad placitum / falſum eſt ſecundum realitatem:nam ratione ſimplicis et perfecte atq̄ immenſe vnitatis quicquid eſt in deo eſt ipſum totum ens immenſum /ſimpler/et perfectum:quare non valet obiectio. Multe alie queſtiones fieri poſſunt de deo:ꝛ obiectiones/ que ſolui poſſunt per primam figuram:ſed oritur difficultas / an prima figura preciſe et de per ſe attribuatur deo ? et videtur p̄m omnes ſcriptores in eam quod non:nam ipſam tanq̄ cabos ponunt generalem ad omnia :et ratio eorū eſt:eo quia ars eſt generalis:nō aduertentes ad id qō doctor dicit in eadē arte:ꝛ in parte octaua/que eſt de mixtione/vbi inquit.iſta mixtio eſt ſic cōditionata / ſiue ordinata /ſicut vna res eſt diſtincta ab alia re ꝛc.tūc ſic/ſi illud qō minus videtur ineſſe ꝛ ineſt:et illud quod magis :ſed minus videtur ieſſe mixtioni illud/ vꝫ q̄ ſit res diſtincta:et eſt:ergo et cuilibet aliarum figurarum/maior eſt Ariſtotelis/et minor manifeſtatur :nam mixtio reperitur in omnibus figuris:diſpoſitio tñ prime figure/ſcde/ tertie/quarte aut tabule non:ergo ꝛc.nec te conturbet id quod dicit in eadem figura:videlꝫ qō quicqd eſt / implicatū eſt in principijs huius figure:verum eſt:tamen quicquid eſt non retinet diſpoſitionem prime figure/niſi ſolus deꝰ:cui attribuitur per ſe:vt patet clare in queſtionibus prime figure in eadē arte:de per accidēs tñ pōt attribui alijs:vt ſi ſit queſtio/an mundus ſit eternus? vel quare homo et animal nō cōuertuntur? ꝛ vtrū in angelo ſua poteſtas/intellectus /et voluntas cōuertantur ? et ſic de ſimilibus:iccirco eſt prima figura circularis :quia ſoli deo attribuitur:in quo omnia realiter tam in abſtracto /q̄ concreto conuertuntur :qō minime facere poſſunt in alijs.hac de cauſa tertia figura attribuitur creaturis de per ſe:vt deductum eſt in ea: ſecunda vero deſeruit prime et tertie:et hec omnia patent ex mente propria doctoris noſtri in pluribus ſuis libris :et ſignanter in cōmento artis demonſtratiue/et artis breuis :et ſic ne mirum ſi pauciſſimi ſint docti in hac arte :quoniam impoſſibile eſt ſecundum predictam traditionem poſſe aliquid adipiſci/ſeu aliquem fructū ſciētie ex ea acquirere:ideo relinquendi ſunt tanquam illuſores intellectus ab arte ,et hec de queſtionibus et obiectionibus prime figure ſufficiant.

origine/q magis ꝓprie dicitur q est in primo signo originis/que sunt tria: a se/ ab alio/ & ab vtroq3: & etiã doctor noster in pluribus suis libris ꝓbat numerum ternariũ esse perfectissimum: ex eo/ q3 hic est principium principiãs/ & nõ principiatũ/ qõ est vnitas: & principium principians & principiatum quod est dualitas: & principiũ non principiãs: sed principiatũ: & talis põt esse in simplicissima essentia: & ois alius est compositꝰ: & hoc est quo ad numerũ: nã inquit doctor noster in libro de deo/ q impꝛoprie dicimus/ q filius sit principiabilis/ aut principiatus: sed ꝓprie dicimus qõ est eternus: sed propter penuriam vocabulorum vtimur multis vocabulis/ sine qb9 nõ valerem9 exprimere aĩ cõceptus. ¶ Utrũ filiatio in diuinis sit prior patre: & videt q non: nam quicquid est ab aliquo nõ ẽ pri9 illo: sed fili9 est a patre: ergo nõ est prior eo: & si nõ est prior quo ad esse totale/ ergo nec p consequẽs quo ad aliquã ei9 rationẽ formalem. in oppositũ est veritas: & ꝓbat tali rõne. quecũq3 sic se habent qõ sunt simul tpe/ natura/ aut origine quicqd est prius vno/ est prius altero: sed pater & filius sunt simul natura: & filiatio est prior filio: ex eo/ q3 est principiũ cõstitutiuũ eius: & sic ꝓsupponit ab eo ergo per cõsequẽs erit prior patre. ¶ Ad argumẽtũ dicit/ q3 q3 fili9 sit a patre quo ad eẽntialia: nõ tñ cõicatiue q̃ ad ei9 ꝓprietatẽ: cũ eã formaliter non habeat in se/ quẽadmodu3 h3 essentiam. ¶ De medio vtrum amare in diuinis sit medium coniunctiõis patris & filij? & videt q non: nam vbicunq3 nõ est principium et finis/ ibi nõ põt esse medium: sed in diuinis nõ est principiũ/ nec finis: ergo nec p cõsequẽs medium. Contra/ vbicunq3 est summa dilectio charitatis/ ibi est vinculũ cõiũctionis vni9 ad alterũ: sed in deo vt ꝓbatum est in prima figura est summa charitas: ergo ꝛc. ¶ Ad argumentũ dicit/ qõ licet in deo nõ sit principiuz a quo ad terminũ ad quẽ: cũ in ipsa eternitate nõ habeat locũ: est tamen ibi principium/ mediũ/ & finis methaphorice per quandã similitudinẽ/ & nõ ꝓprie. Item vbicunq3 sunt tanda extrema/ ibi mediũ pater est tanq̃ vnum extremum: et filius tanq̃ aliud: ego debet dari medium/ qõ quidem medium (quo intellige) est generatio. contra. ois generatio est actus presupponens materiam de qua: in diuinis aũt nulla inuenit materia: ergo nec generatio. ad maiorẽ dicitur q verũ est in creaturis/ non aũt in diuinis. ¶ De fine/ vtrũ deus sit omnium finis? & videtur q non: nã diuersi sunt fines diuersarũ rerũ: deus autez est vnus: ergo nõ est finis oim. contra. illud est oĩm finis in quo cuncta ꝓficiunt: sed i sum mo ꝓfecto vez in deo ola ꝓficiunt: ergo ꝛc. maior ꝓz: nã minus perfecta semp subordinant magis perfecto: qñ ex primo etbicorũ/ omnia bonũ appetunt/ sed deus est supremum bonũ: vt ꝓbatũ est: ergo ꝛc. ¶ Ad argumentũ dicit/ q3 duplex est finis: adequatus/ & inadequat9: adequat9 est vn9/ inadequat9 vero plures. ¶ De maioritate vtrũ pater in diuinis sit maior filio? et videtur q sic: nã ꝛps testatus est de se (vt habet in euangelio) dicens/ pater me9 maior me est. Itẽ pater est a se: fili9 vero a patre: ergo pater maior filio videt esse. contra/ Augustinus in libro de fide ad Petrũ/ nulla persona alia ꝓcedit eternitate: aut excedit magnitudine: aut supat pãte: & ꝛps alio loco cõfessus ẽ se equalẽ esse patri: & q3 pr ipse vnũ sunt. Ad primũ argumẽtũ dicit/ q3 ipse ꝛps loquit9 est de se quo ad humanitatẽ/ non autem quo ad diuinitatẽ/ cũ eadẽ sit in patre/ filio/ & spiritu sancto:

ma ſimplicitate eſt gñare et gigni :ſpirare ꝛ ſpirari i eadē eſſentia ſimpliciſſima ergo ibi nō pōt eſſe cōpoſitio :qm̃ ipa arguit diuerſitatē naturaꝝ/ergo ꝛc. vtruꝫ iter deū ꝛ creaturā poſſet eſſe differētia ſine eo ꝙ i deo differētia diuinaꝝ ꝑſonaꝝ nō:ſit ens reale:ꝛ cōꝛ ꝙ nō:imo ſine tali differētia oēs creature eēnt idē cū deo: ſimiliter ſublata differētia a creaturis eſſent vnū et idē cū deo :et vna creatura cum alia :et ſicut voluntas amat per concordantiam :ſic et intellectus intelligit per differentiā . De concordantia queritur /vtrum ens tranſcendens et ens infinitum concordent in idētitate formali :ꝛ videtur ꝙ non:nam quecunq; habēt diuerſas formalitates illa diſtinguūtur formaliter :ſed ens tranſcendens ꝛ ens infinitum ſunt huiuſmodi :ergo ꝛc.maior tenet per predictum fundamentum/ videlꝫ ꝙ oīs diſtinctio ſpecificatur ab extremis:et minor manifeſtatur:nam ens infinitum differt ſua infinitate a quocūq; alio :et ens ſua tranſcendentia.in oppoſitum eſt veritas:et ratio eſt:nam inter rem et modum non poteſt eſſe diſtinctio formalis:cum modus diſtinguatur cōtra formalitatem:ſed infinitas ꝛ finitas ſunt modi :ergo ꝛc. ¶ Ad argumentū dicit/quod licet deus differat a quocunq; ente finito ſua infinitate formaliter/non tamen ab ente vniuerſaliſſimo: cū ipm̃ includat formaliter. ¶ De cōtrarietate vtrū contrarietas ſit in ente vniuerſaliſſimo :et videt ꝙ non : nam ſi in ente vniuerſaliſſimo eſſet contrarietas/ ꝛ in deo.tenet cōſequentia :quoniam quicquid in ente reperitur /et in deo: cum ſit contractum contractione metaphyſicali in eo.contra.Ariſtoteles in ſua metaphyſica dicit ꝙ ens recipit ꝺictionē per eſſe ꝛ nō eſſe. ¶ Ad argumentum dicitur /ꝙ verum eſt:ſi contrarietas eſſet de ratione entis et poſitiua : tamen quia alterū extremū eſt nihil:iō talis ꝺictas nō arguit imperfectionē: ꝛ reperit iſto modo in quolibet ente:ꝛ maior eſt l ente infinito /ꝙ i aliquo alio:cū ſummū bonū ꝛ ſua abſentia q̃ eſt ſumme mala ſumme opponant. ¶ De p̄cipio q̃rit/vtrū eſſentia diuina ſit p̄ncipiū in aliquo genere cauſe:ꝛ videtur ꝙ ſic:nam ei competit fundare relationes fundatas in ea :ergo et per conſequens cauſalitas :cōtra /oīs cauſa arguit cauſatum finitum/et limitatū:ſed in eſſentia eterna cauſatum nō �herꝫ locū:nec per cōſequēs cauſa :tenet cōſequētia :qz cauſa et cauſatum relatiue ſe habēt:et l ꝫ ꝑm doctores eſſentia diuina ſit fundamentum radicale:tñ ei p̄opter hoc non competit aliqua actiuitas/ſed ratione ſue fecunditatis dicitur fundare. ¶ Queritur vtrum eſſentia diuina ſit p̄ior perſonis/aut notionalibus:et videtur ꝙ nō per Athanaſium dicentem /ꝙ in deo non eſt p̄ius/nec poſteri9. Cōtra/vbi cūq; eſt p̄ſuppoſitio hui9 ab hoc/ibi eſt p̄rioritas nature:ſꝫ i diuinis ē p̄ſuppoſitio hui9 vꝫ eēntie ab hoc/vꝫ pr̃e/vel filio :ſant ſpūſctō/ g̃ ꝛc. maior ē regula metaphyſicalis ꝛ v̄a:qm̃ tꝫ i oīb9 :ꝛ minor manifeſtat:nā oē reſpectiuū p̄ſupponit ſuū abſolutū/a q̃ emanat: ꝛ relatio fundamētū i q̃ fundat: g̃ ꝛc.ꝺr ꝙ triplex ē p̄oritas/tp̄is/nature/ꝛoriginis:ꝛlꝫ nō ſit p̄or tpe/ē tñ p̄ior natura. ¶ Utrū i diuinis pr̃ ſit p̄ior filio:ꝛ v̄r ꝙ ſic:oē p̄ncipiās pri9 eſt p̄ncipiato ſꝫ pr̃ ē p̄ncipiās :ꝛ fili9 p̄ncipiat9 :g̃ ꝛc. ¶ Itē oē agēs pri9 eſt paſſo :ſꝫ pr̃ ē agēs ꝛ fili9 patiēs:g̃ ꝛc. ¶ In oppoſitū ē veritas:ꝛ ꝓbat̃ ſic. vbicūq; remonet tp̄s/remouentur ea que ſunt tēporis:ſed in eternitate nō eſt tp̄s/ergo nec p̄ius /et poſterius/que ſant circunſtantie temporis:eſt tamen verum ꝙ pater eſt p̄ior filio

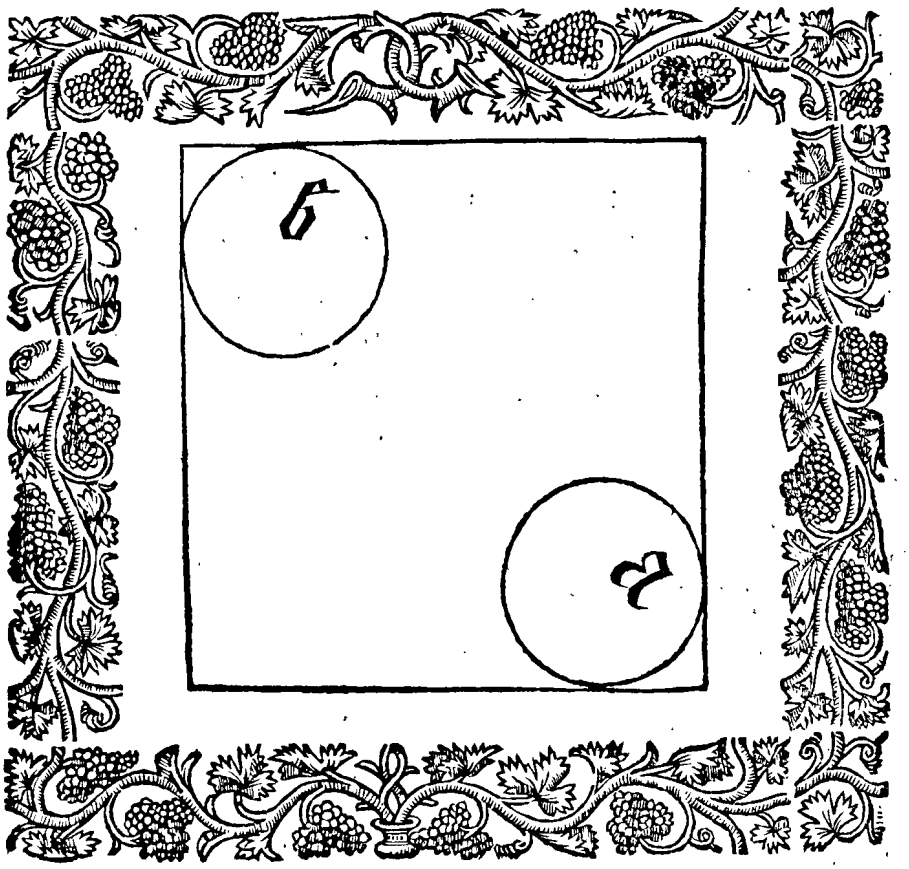
facere ñ potuit:cū nihil eēt i rez natura:ergo a casu mūdū creauit. In oppositū est veritas:nā nobili⁹ agēs nobiliori modo operatur/ꝙ aliqđ aliud ens minus nobili⁹:ſz de⁹ est nobilissimū oiz: ergo debuit creare mundum a ꝓpositō:vt bonus artifex/ꝛ nō a casu:qñ illud esset malū cōtr a bonū/parvum cōtra magnū.ꝛ qñ dicis/qđ illud nō potuit facere:cū nihil esset in rerū natura.dicit ꝙ verū est ex similitudine extrinseca:nego tamē ex intrinseca:ꝛsic vt bonus artifex creauit mūdum ad similitudinē suarū dignitatū:put deductū est in tertia figura.queritur quinto/vtrū ꝛcreatio distinguat realiter a creatura:ꝛ videt ꝙ sic:nā impossibile est ꝙ fit aliqua opatio absq; actiōe ꝛ passione:sed creatio est quedā operatio ergo est distincta a creatura.cōtra.de⁹ nō agit alia actiōe a seipō:sed agit p suā substātiā:ergo termin⁹ immediat⁹ est creatura:cuz inter deū ꝛ creaturā non sit dare mediū:sicut inter sigillū ꝛ cerā recipiētē characteres illi⁹ sigilli.Cōtra/sicut de ꝛditiōe ꝓme cause est ad similitudinē sue bonitatis bonitatē creature creare/magnitudinē ꝛc.sic de ꝛditiōe ei⁹ ē eternitatē creare:ꝛ p ꝛsequēs due erūt eternitates/sicut due bōitates:vcz eternitas cause/ꝛeffect⁹:ꝛsi ñ/bōitas/magnitudo ꝛc.se haberēt i pl⁹:ꝛ sic i deo eēt maioritas ꝛ minoritas:qđ est icōueniēs. ¶Ad hoc dicendū est ꝙ trīāgulū croceū in viridi/ꝙ differentia inequalitatis est inter dignitates cause/ꝛ effect⁹ in hoc/qz dignitates cause sunt infinite/immēse/ꝛ in oi pfectione:sed dignitates effect⁹ sunt finite/ꝛ limitate:ꝛ sic dignitates dei equaliter cōcordāt ad ꝓducēdū effectū:sed si ipse effect⁹ ē etern⁹/eternitas cause se haberet in plus:ꝛ bonitas/ꝛ magnitudo ꝛc.in minus:cū effect⁹ nō sit capax bonitatis infinite/ac immēse:ꝛ sic ratiōe maioritatis ꝛ minoritatis esset cōtrarietas inter dignitates dei in ꝓductiōe sui effect⁹:qđ est magnū icōueniēs: ideo sicut bonitas mūdi ꝛc.est ꝓducta/limitata/seu finita: simil⁹ ꝛ duratio ei⁹/q̄ est similitudo eternitatis quātū eā retinere pōt:ꝛ sic ꝓdicta obiectio ꝓcedere nō pōt:ꝓcederet aūt si effect⁹ esset infinit⁹:qđ est ipossibile:qz tūc essent duo dſ:quoz vn⁹ terminaret aliū:ꝛ sic essent eterni:qđ est pura cōtradictio.Cōtra/si mūdus ē eternus/maior est differentia cōcordātie inter essentiam ꝓme cause ꝛ essentiā sui effect⁹/ꝙ si nō est eternus:cū ipe mundus sit ꝓpter deū/tanꝙ ꝓpter suū finē totā nobilitatē ꝛ pfectionē recipit ex pte finis:ꝛ sic nobilitatis ꝛ pfectionis dei est qđ eternaliter ꝛ incessanter ꝓducat mūdū:ne in sua opatiōe ad extra fit otyosus:aliter nouitas creature limitaret potestatē dei i nobilitate/ꝛpfectiōe. ¶Ad hoc dicendum est/ꝙ si mundus nō est etern⁹/maior est differētia cōcordātie iter causam ꝛ effectum/in iusticia/bonitate/sapiētia/volūtate ꝛc.ꝙ si est eternus:ꝛ maiorē finē cōsequet ipe effect⁹/ꝙ si esset etern⁹:qñ data resurrectiōe/ipossibile esset materiā sufficere corporib⁹ infinitis resurgētib⁹:nā bñ valeret obiectio/si de⁹ illā opationē de qua obiicit/posset habere eternā a parte añ:ꝛ illā opationē ꝑ quaz soluitur/posset habere eternā a pte post: sed maior interimit minorē:ergo est mūdus creat⁹ de nō esse ad esse.Cōtra/qđ est in instanti/nūꝙ de nō esse cepit eē/nec definet esse:eo qz instās semp hz añ se aliqd a q̄ fluit/qđ est ipi⁹ instātis prīcipiū:sic ꝑteritū tps/ꝛ aliqd ad qđ fluit:sic futurū:ꝛ qđ nūꝙ cessauit eē:ḡ instāſ nūꝙ cessauit eē:ſz mūd⁹ aut nō ē:aut ē i instāti:ergo mūd⁹ de nō cē nūꝙ cepit eē:reliqm̄ ergo ꝙ est etern⁹/ꝙ si nō/manifestū est ꝙ anteꝙ mūdus esset nō fuit tps/nec ꝙ

ergo non poteſt eſſe maioritas/vel minoritas in deo/ꝛ manifeſtatur: nam illa ſunt equalia/quibus danda eſt eadem perfectio: ſed patri/filio/ꝛ ſpũi ſancto eadẽ eſt perfectio: qꝛ eadẽ eſt eſſentia ꝛ natura: ꝛ illa ſunt inequalia/quorum diuerſa eſt perfectio: ꝛ ſi arguatur. nunq̃ ꝓducens et ꝓductũ ſunt equalia: quia producens dicit rationem forme: productũ vero rõnem materie/dicitur ꝙ verũ eſt de illa que arguit materiã/ſecus eſt de illa que nullam arguit materiaz/ꝛ ſic patet/quid dicendũ ſit ad ſcõm argumentũ: ꝛ ad queſtiões etiã q̃ fieri poſſunt de equalitate ꝛ maioritate: qm̃ relatiue ſe habẽt. ꝛ hec ſufficiãt q̃ ad ſcõa figurã.

De q̃ſtiõib⁹ tertie figure.

Ertia figura attribuit creaturis: circa quã mouẽtur multe queſtiones: prima eſt/vtrũ mũdus ſit a deo creat⁹? ꝛ vi ꝙ nõ: ſi mundus eſſet a deo creatus: tunc ipſe mundus fuiſſet deo futurus: ſed deo nihil accidere põt: nec futurũ eſſe: ergo ꝛc. ꝛ Ariſtoteles in. viij. phyſicoꝝ illud idẽ nitit ꝓbare. Jn oppoſitum eſt Plato in ſuo Thimeo/vbi ponit mũdum eſſe creatũ: ac etiã in prima figura probatum eſt tantũ vnũ ſupremũ bonum: qõ deũ vocam⁹: nã eternitas rõne ſue ꝓprietatis ꝛ/rõne ſue bõitatis/magnitudinis ꝛc. nõ põt ſuſtinere plures eẽ deos/plures bonitates/magnitudines ꝛc. qm̃ ſi ſuſtineat plures eſſe eternitates/ſuſtineret plures eſſe deos/ꝛ plures eẽ dignitates imẽſas ſine prĩcipio ꝛ fine: qõ ẽ ipoſſibile: nec poſſunt dari plures dignitates imẽſe/ſed vnus ſol⁹ deus: qꝛ tunc eternitas maiorẽ magnitudinẽ haberet in bonitate vnius dei/vnius bonitatis/magnitudinis ꝛc. immenſe ſine principio ꝛ fine/q̃ in bonitate vnitatis ſuiꝰ ꝓſius: ꝛ ſic magnitudo deficeret vnitati eternitatis/ꝛ ꝓ conſequẽs bonitas/poteſtas ꝛc. qõ eſt impoſſibile. ¶ Ad argumẽtum dicendũ eſt/ꝙ deus nõ eſt prior creatura tpe: qõ requiritur ad hoc/vt eſſet futura ei: ꝛ manifeſtatur tali rõne. nullus effectus ꝓcedit ſuã cãm: tps eſt effect⁹ creature ideſt ſubſtãtie/ex iiij. methaphyſicee: ergo nõ precedit eam: precederet autem ſi deus tẽpore eſſet prior creatura: eſt bene prior natura oĩ creatura. ſcõo queritur/an fuerit poſſibile deo mundum creare? ꝛ videtur quod non: nam ſcõm ſniam oĩm philoſopho⁹/ex nihilo nihil fit: ergo ſi mundus eſt fact⁹ a deo/ex aliqua materia ꝓiacenti eſt fact⁹: ſed talis non dat: ergo ꝛc. Jn oppoſitum eſt veritas: cũ deus ſit oĩpotens/cui nihil cõtradicere põt/ꝑtim qꝛ nihil erat ꝓ illo prioꝝ. ¶ Ad argumẽtũ dicitur/ꝙ ex nihilo nihil fit: ſed bene creatur aliqd ¶ Tertio queritur/vtrũ mundus neceſſario ſit creatus? ꝛ videt ꝙ ſic: nam aliter de⁹ fuiſſet otioſus: dicit ꝙ nõ fuiſſet otioſus: qꝛ operationẽ infinitam ꝛeternam in ſe bz: cui nihil addi põt: ac etiã ipſe eſt ſupremum bonũ/nulli⁹ indigens ſocietatis: ſed libere potuit ipſum creare/vt intelligeret/ꝛ amaret a creatura mũdi vnde Damaſcenus prio ſuarũ ſentẽtiarũ. de⁹ bon⁹/ꝛ ſupbon⁹ nõ cõtẽt⁹ ſuiꝰ ipſi⁹ cõtemplatiõe/ſed ſuperabudãtia ſue bonitatis acceptãs gr̃iare quedã qbus benefaceret/ꝛ pticipatura ſua bonitate ex nõente ad eſſe deduxit vniuerſa viſibilia ꝛ inuiſibilia. idem Plato in Thimeo/bonitas dei fuit cauſa factionis mũdi ꝛ originis oĩm rerum. ¶ Quarto queritur/an mũdus creatus ſit a caſu? ꝛ videtur qõ ſic: nã nullo pacto fieri põt aliquid rationabiliter/niſi in rõne faciẽtis precedat aliquid rei faciende: vt ptz de domificatore/qui ſi aliquid facturus eſt primo bz formã ꝛ normã illius in mẽte: ſed ipſe aliunde illud recipit: de⁹ ãt hoc

diuinam:cōpetit ergo deo creare mundum ad suā similitudinē ꝑm qd/et nō simpliciter/ꝛimaginē/ꝛ qꝛ deꝰ ē vnꝰ/sibi cōpetit creare vnum mūdum/ꝛ nō plures: nam si multi mundi essent:aut participarent ratione principij/aut non:si participarent ratione principij/ꝙ esset vna natura ꝙz substātia eis cōis: virtus aggregata esset maioꝛ seipsa diuisa:ꝛ sic quodlibe tā spūale/ꝙ corpale esset in minoritate/et defectu rōne finis:et talis defectus nō eēt rōne ipaꝝ rez/sed rōne dei:qō est impossibile:ergo plures mundi esse non possunt.et si dicaꝭ/ꝙ licet ab vna et eadē natura essent/quod propter hoc nō essent defectuosi per eoꝝ separationē: vt patet de coꝛpoꝛibus celestibꝰ/et quatuoꝛ elemētis:que sunt ab vna natura coꝛpoꝛali:ꝛ coꝛpalia et spūalia etiā ab vna ꝛ eadē/q̄ dicta est substantia in suo cōceptu cōi.Respōdeꝭ ꝙ illa sunt cōtinua et cōtigua in eadem natura:et eoꝝ virtus fluit ab illa natura vsqz ad cētrū mundi:sed sic nō esset/si multi essent mūdi separati:qꝛ cōuenirēt i coꝛpoꝛeitate/ꝛ figura absqz subiecto cōmuni ambobꝰ: et sic implicarent contradictionem:quia species non possunt esse absqz genere: neqz distantia et propinquitas eoꝝ esse possent:vt patet per sequentē figurā.

motus: ſi igiť ceperit eſſe/cepit illud in inſtãti: ſed cũ inſtãs ſine pꝛeterito tpe nõ poſſit/nec potuit eſſe: ſequiť ꝙ tps mouẽs illud inſtãs fuerit añ tps: ꝛ motꝰ ante motũ/qõ eſt cõtradictio: ergo mũdꝰ nõ cepit eſſe: nec eodẽ modo deſinet eſſe: qꝛ ſic inſtãs flueret in nihilũ: qõ eſt ipoſſibile: ergo mũdus eſt eternꝰ. Reſpõdeť ad ꝓdictã obiectionẽ: nã cũ dicit: qõ eſt in inſtãti nũq̃ de nõ eſſe cepit eſſe: negať ꝛ cũ pbať/ꝙ inſtãs ſemp bꝫ ante ſe aliqd vnde fluit: dicit/ꝙ dña eſt inter inſtãs qditatis mũdi/ꝛ inſtãs opationis mũdi: ꝛ cõcordãtia: qꝛ vnde bꝫ pꝛincipiũ: ꝛ alterũ ab altero pꝛincipiať/vꝫ inſtãs opatiõis ab inſtãti qditatis ratiõe ipſiꝰ quiditatis opantis: ꝛ ꝙtrarietas/qꝛ inſtãs ipius qditatis nõ bꝫ mediũ/neq̃ finẽ/ex quo ipa qditas eſt per ſuũ inſtãs nõ ſe bꝫ ad eſſe ſuũ: ꝛ ſic cũ oporteat mũdũ eſſe creatũ/poſt nõ eſſe nullũ incõueniẽs ſequiť ex pte inſtãtis: qꝛ cũ inſtãs habeat naturaliter ſubſeq ſubſtãtiaꝫ/nihil repugnat qn actio diuina potuerit pꝛincipiare (cũ mũdus nõ eſſet) ſubſtantiã/ſiue quiditatẽ mũdi pꝛincipiantẽ ſuum inſtans: ita ꝙ inſtans ipaꝫ diuinã actionẽ nõ potuit mẽſurare/quin ex iſto inſtãti potuit pꝛincipiari inſtãs opationis ipſa opatiõe ſubſtãtie cõſequẽte eſſe ſubſtantie: et ſic inſtãs opationis/nõ aũt quiditatis mũdi ſemp habet aliqd vnde fluat/verũ eſt poſtq̃ fuit/nõ tñ ante: qm̃ ante antereitatẽ creatam nulla fuit antereitas: ſꝫ qditas mũdi poſuit eã in eſſe ſubiectiue: ꝛ ſic mundꝰ creatus fuit de nõ eſſe ad eſſe. Contra/ſi mundus pꝛoductus eſt de non ente/ꝛ non ſit eternus: tunc illud nõ ens quodcunq̃ ſit illud de quo pꝛoductus eſt mundus: oportet quod ſit materia: materia autem eſt ens: manifeſtum eſt ergo/ quod ens erat non ens/ꝛ econtrario. vnde pꝛoductum eſt ens: quod eſt contradictio: ac etiam contrarium non poteſt tranſmutari in contrarium/ niſi per coꝛruptionem tranſmutabilis: ꝛ per motũ termini a q̃ ad terminũ ad quẽ. ſi mundus pꝛoductꝰ eſt de nõ ente/ſequiť ꝙ non ens fuit coꝛruptibile/ꝛ tranſmutabile: ſed nihil aliud eſt coꝛruptibile/ niſi ens: ergo ens fuit nõ ens: ꝛ motus a quo incipit a nihilo: ꝛ tranſiuit ꝑ mediũ cũ inter ens ꝛ nõ ens nullũ ſit mediũ: ſed hoc eſt ipoſſibile: ergo nõ eſt ꝓductus de non ente. ¶ Ad primam rationem reſpõdeť: nam pꝛoduci mundum de non ente duobus modis poteſt aſſumi: aut de non ente materialiter/ꝛ hoc modo bene pꝛocedit hec ratio/ꝛ due conſequentes: aut de non ente/ videlicet cum non eſſet aliquid: ꝛ ſic non valet obiectio: et ſic iſto ſecundo modo per cõſequẽs negantur coꝛruptibilitas/tranſmutabilitas ꝛc. ſequentia. Sed ſi vlterius arguatur ꝓbando mundum eſſe eternum ſic. Deus intelligit omnia vere ꝛ realiter ꝛ non per phantaſiam rationis: ergo ſequitur ꝙ creatura eſt eterna: ꝛ omnia que intelligit ſunt eterna: aliter ſuum intelligere eſſet per ſpeciem et phantaſiaꝫ. Reſpondetur quod deus intelligit vere et realiter/et non per phantaſiam: ex eo quia ens phantaſticum eſt illud quod intellectus humanus multiplicat: ꝛ componit de ſpeciebus in quibus attingit veritatem rerum: et quando infertur: ergo creatura eſt eterna: negatur: ex eo/ quia deus intelligit rem ſine re/ et per conſequens ſine ſimilitudine acquiſita: et talis ſcientia ſiue notitia quam deus habet de rebus eſt ſcientia diuina/ que cum deo conuertitur: cognoſcit etiam deus/ quod eius poteſtas (cum qua eſt idem numero) poteſt de nihilo creare mundum: ꝛ id vocať idea ideans: et creatura eſt ideata ſm talẽ ideã/et ſcientiã

tum dicitur/ꝙ ipſa eſt creata/ inquantuz eſt effectus immediatus prime cauſe. tamen quia conſtat ex ſuis partibus eſſentialibus non eſt ſimpliciter et abſolute creata:ſed facta/ et formata:quoniam deus et creator/ ⁊ factor dicitur:⁊ quãdo inferturꝙ tunc non eſſet primum ens:dicitur ꝙ licet predicta materia et forma conſtituant eius eſſe eſſentie:non tamen preſupponuntur a ſubſtantia vniuerſaliſſima:ſed ab eius eſſentia emanant:et predictum eſſe conſtituunt/et actuant:quoniam non ſe habent vt materia et forma partis/ſed vt totius. Et ſi dicis vlterius/ꝙ ipſa ſubſtantia vniuerſaliſſima a deo creari non potuit: quoniam tunc eſſet ſimplex/aliter non eſſet creata/ſed formata: ⁊ ſic quicquid eſſet in ipſa /eſſet ipſamet/⁊per conſequens eſſet purus actus:et ſic haberet conditiones dei:⁊ non poſſet pati ſub alia natura/ex eo quia purus actus relenata ab oi diuerſitate naturarum:⁊ nihil haberet in potentia quo duci poſſet de imperfecto eſſe ad perfectum:eſſet etiam indiuiſibilis:⁊ ſic non poſſet pati ſub accidente:nec accidentia poſſent oriri ex ea:cum ad eorum eſſe requiratur diuerſitas naturarum:vt patet ex precedentibus:nec poſſet dici per conſequens ſubſtantia a ſubſtando: quia non ſubſtaret accidentibus contra ſententiam Ariſtotelis in predicamentis :ergo ſubſtantia eſt ipſa cõſtituta/formata /⁊ compoſita ex predictis principiis ſubſtantialibus. ¶ Ad argumentum dicitur/ꝙ ſubſtantia eſt effectus immediatus prime cauſe:ex eo quia non eſt a ſecundis cauſis:tamen non terminat actum creationis ſimpliciter/ſed factionis: cum deus ſit creator ⁊ factor:creator inquantum de nihilo principia ſubſtantialia creauit: factor vero inquantum ex illis ſubſtantiam condidit. Similiter et de angelo dici poteſt:quoniam ſi eſſet omnino ſimplex/non poſſet ſuſcipere magis ⁊ minus: ⁊ ea ratione qua eſt intelligens/eſſet amans/⁊ econtrario/⁊ bonus/ et potens: ⁊ ſic in eo non eſſet accidens:nec intelligeret per ſpeciem:nec etiam deus eſſet ſibi obiectum :ex eo quia purus actus eſſet:ſed omnia ſunt falſa: ergo angelus eſt factus ⁊ creatus/ſumendo creationem largo modo. Sed queritur/vtruz angelus ſit imago ⁊ ſimilitudo dei:et videtur ꝙ ſic:nam ſi illud quod minus videtur ineſſe ineſt:⁊ illud quod magis:ſed minus videtur ineſſe homini quod ſit imago ⁊ ſimilitudo dei:et tamen ineſt:ergo ⁊ angelo:cum ſit altior in nobilitate/maior eſt Ariſtotelis.⁊ minor in geneſi/vbi habetur/ꝙ deus dixit vltimate poſt creationem mundi. faciamus hominem ad noſtram imaginem et ſimilitudinem/ igitur omnis imago ſeu ſimilitudo ſimpliciter repreſentat ſuum repreſentatum/cuius eſt imago :ſed angelus non repreſentat deum ſimpliciter:ergo non eſt eius imago /ſeu ſimilitudo: maior eſt manifeſta de verbo diuino/ quod ſimpliciter eſt imago dei patris :vt habetur in euangelio/ qui videt me (dicit Chriſtus) videt et patrem:aut qui nouit me/nouit et patrem:⁊ ſic non reperitur /niſi filius in diuinis/quod ſit imago et ſimilitudo dei. ad illud quod dicitur de homine in Geneſi/dicimus/ꝙ imago ſeu ſimilitudo poteſt capi duobus modis:ſimpliciter videlicet /⁊ ſecundum quid .homo et angelus poteſt dici imago et ſimilitudo dei ſecundum quid/et non ſimpliciter :ſicut creatura que repreſentat ſuum creatorem/prout poteſt:⁊ imago in ſpeculo ſuum imaginatum/diminute tamen et ſecundum quid:et cum angelus ſit altior creatura que

Item si tales mũdi nõ participarent ratione principij/essent plures nature corporales ꝛ spirituales ratione principij/inq̃tum nulla earum sufficeret:ꝛ esset virtus aggregata maior seipsa diſperſa:et quilibet mundus naturaliter appeteret alium/et econtrario:ꝛ nunq̃ talis appetitus attingeret terminum:ꝛ sic staret cõtra suã naturam:et virtus cuiuslibet mundi non posset transire naturaliter ad centruz cuiuslibet mundi. ¶Item angeli siue res spũales ratione principij/medij/ꝛ finis non participarent:ꝛ sic consisterent in minori dilectione inter se/non ratione earum/sed dei creantis eas in tali esse defectuoso:sed hoc est impossibile: cũ deus sit agens perfectissimum:ergo ꝛc. ¶Item vel sufficit vnus mundus ad pfectionẽ creaturarum:vel non/si sufficit:ergo non sunt plures:si non sufficit/ergo quilibet est defectuosus/non ratione eorum:sed ratione dei:quod est impossibile:ergo ꝛc. Dato ergo ꝙ sit vnus mundus sicuti est:queritur/vtruz sit aliqua natura/siue substantia a qua oĩa que sunt in mundo habeant originem:ꝛ videtur ꝙ non:quoniam si esset talis dãda/vel esset corporalis/vel spiritualis:non corporalis/quia tunc spiritualia eam includerent:et sic non essent id quod sunt nec a simili corporalia/si esset spiritualis:ergo non est danda:cum oẽ quod est creatum sit spũale/aut corporale. Contra illud dicitur prius origine ꝛ natura/a quo non conuertitur subsistendi consequentia:sed ita est in proposito: qm̃ bene sequitur/est corpus:ergo substantia:sed nõ econtrario:aut est spiritus/ergo substantia/ꝛ non econtra vniuersaliter. ad predictũ argumentũ qñ dicitur/ꝙ oĩs substantia est spiritualis vel corporalis/verum est subiectiue:non tamen obiectiue:naz li omnis distribuit pro partibus subiectiuis/inter quas nõ enumerat substãtia in suo conceptu communi:et sic arguitur a suppositione personali ad suppositionem simplicem. vlterius queritur/vtrum forme specifice/vez bonitas magnitudo ꝛc. sint de essentia substãtie:et videt ꝙ non:quoniaz tunc ipsa substãtia nõ esset creata/sed formata et cõposita:et sic nõ esset primuz ens/a quo omnia dependent secundũ mentẽ Aristotelis.iiij.methaphysices.qm̃ illas formas presupponeret. in oppositum est veritas:vt ꝓbatum est in tertia figura:nã manifestũ est essentiam materie prime esse cõstitutã ex potẽtijs passiuis ipsi⁹ bonitatis/magnitudinis ꝛc.ꝛ essentiã forme ex potentijs actiuis predictarum formarum/ex quibus substantia vniuersalissima resultat:et sic impossibile est materiã esse actu sine forma/ꝛnecessario formas specificas de qbus q̃rit esse de essentia materie/vez de essentia de q̃ est materia/nõ de essentia q̃ est materia: cũ tñ sit res vltra passionẽ nihil erñs:ꝛ forma sit vltra passionẽ nihil erñs: vñ necessario segtur formam specificã particularem esse de essentia que est forma vniuersalis/ꝛ materiam similiter partitur de essentia vniuersalis/que pura potentia respectu inferiorum dicitur:ꝙ si non/sequeretur necessario ꝙ forma specifica huius plante aut esset de nihilo: quod est impossibile:aut esset de essentia/que nihil est extra actionem ꝛ passionem/quam non est dare:est ergo forma vniuersalis se actiue communicans omnibus formis specificis indiuiduis actiue recipientibus illam:sicut et materia vniuersalis se passiue communicat omnibus materijs specificis indiuiduis passiue recipientibus illam. ¶Ad argumẽ-

tere ad bonum/aut peruertere ad malum :et si posset/esset sua natura sensitiua mutabilis de vna specie in aliam:quoniam non esset absoluta ad appetendum sensibilia delectabilia :et sic esset tunc alia que modo non est:et esset illa que nūc est:quod est pura contradictio . est tamen verum/ꝙ anima hominis virtutem et potestatem habet supra corpus :quoniam potest ipsum refrenare:ꝛ sic potuissent homines in virtutibus perseuerare:tamen peccati impossibilitatem nō h abuissent:quia tunc non potuissent libere in virtutibus perseuerare: qō esset d minutio meriti :et esset etiā superfluitas sensitiui. ¶ Vtrū deꝰ verbū possit deponere naturam humanam/ꝛ postmodum iterum eam assumere:ꝛ videtur ꝙ sic :nam deus potest facere omnia que non implicant contradictionē: aliter nō esset omnipotens :sed hoc non implicat contradictionem :ergo ꝛc.in oppositū est Augustinus dicēs/qui potest quod sibi nō prodest:nec expedit /quantum illud magis potest/tātū aduersitas et peruersitas in ipsum possunt:sed deo nō ꝓ dest/nec expedit naturam humanaꝫ deponere :quod manifestatur in quarto tractatu :vbi agitur de incarnatione:nam dato ꝙ adam non peccasset/ verbum diuinum naturam humanam assumpsisset ratione finis et exaltationis mundi aliter quicquid datum esset per creationem /esset defectuosum/et carens fine: vt alibi deductum est:et sic patet quid dicendum sit ad argumentū:est etiam articulus parisien.condēnatus. ¶ Queritur vtrum quis debeat magis velle/ꝙ omnes homines mundi essent damnati /ꝙ ipsum cōmisisse aut perpetrasse vnū peccatum mortale:et videtur ꝙ sic :nam per peccatum mortale quis incurrit dānationem/ꝛ penas eternales:ergo melius est ei/ꝙ omnes homines sint dānati ꝙ ipse/cōtra .quicunꝙ contrariatur voluntati dei peccat mortaliter : sed talis contrariari videtur voluntati dei :et manifestatur :quoniam deus vult omnes homines saluos fieri :et creauit omnes ad se:vt a pluribus intelligatur/ꝛ ametur :quod non posset/si talis solus esset saluatus :et sic deus frustraretur a sua intentione :immo totiens quotiens quis tale quid imaginatur/aut dicit/ peccat mortaliter pluribus modis:primo quia contra intentionem et voluntatem dei :quoniam deus hoc nollet:et manifestatur tali exemplo : nam si quis diceret :ego potius mallem /ꝙ omnes homines huius regni essent rebelles/ꝛ traditores /ꝙ ego /videam⁹ nūc/si rex vellet illud/manifeste patet ꝙ non/quia tūc regno careret:et nō haberet populū :sic nec deus ꝙ omnes essent dānati preter ipsum :et sic patet quod directe contrariatur voluntati dei/cui obligatus est pro innumeralib⁹ beneficijs/que ei tribuit :et cum tanta sit obligatio /quanta sunt dona /nam magnitudo obligationis crescit ex magnitudine donorum :et quia homo accepit a deo quicquid habet in seipso :et finaliter quicquid est in mundo :quoniam deus omnia creata ordinauit ad hominem :ergo non solum homo tenetur deo pro seipso/sed etiam pro toto mundo:ideo tantum debet/et tenetur homo pro se ꝛ mundo deo/quantum ipsemet valet/et mundus ex alio latere qui propter ipsum est:et sic homo magis ponderat/ꝙ totus mundus: et per consequens magis tenet deo/ꝙ totꝰ mūdus:si bene ponderetur quo ad omnes suas partes.et qꝛ obligatio nō solū crescit ex magnitudine ꝛ multitudine donoꝝ immo ex voluntate et affectu dantis/ in primis id quod datū est homini a deo

est amor:

dari poteſt/ retinet maiorem ſimilitudinem dei: nam ſi deus ipſum angelum creaſſet ſimpliciter ad ſuam ſimilitudinem/eſſet creans ⁊ non creans: quod eſt pura contradictio: creans/quia creat ipſum angelum: ⁊ non creans/ quia angelus eſſet eternus/poſtꝙ creatus eſt omnino ad dei ſimilitudinem. ¶ Vtrum vna alia rõnalis ſit naturaliter melius conditiõata per creationẽ ad recipiendum maiorem gratiam/ꝙ alia: ⁊ videtur ꝙ non: quia tunc non eſſent equales natura per Auguſtinum. contra. ſi omnes anime equaliter create fuiſſent/ ſuperflue ſtetiſſent maiores gratie: et minores forme defectiue. ¶ Queritur vtrum vltra vltimam ſpheram ſit locus/vel aliquod corpus: ⁊ videtur quod ſic: nam quis exiſtens in ſuperficie conuexa vltime ſphere adhuc poſſet vltra porrigere manum/ vel quod ſagitta adhuc poſſet vltra moueri: aliter eſſet dandum vacuum: quod natura abhorret. contra/impoſſibile eſt corpus infinitum dari: ergo vltra vltimam ſpheram nullum eſt corpus: quoniam ſi daretur/poſſet etiam aliud dari ſupra ipſum: cum nõ maior ratio videatur de vno/ꝙ de alio: ⁊ ſic in infinitum: qõ minime dicendum eſt: nec eſt etiam ibi vacuum infinitum: quoniam infinitũ eſſe non poteſt ſine magnitudine: ⁊ magnitudo eſt aliquid: ⁊ vacuum nihil: ergo de neceſſitate ſequit ꝙ ſit aliqd/quod nõ ſit finitũ/ nec infinitũ dimẽſionaliter ¶ Vtrum homo infortunio ſubiaceat: ſolutio /liberum arbitrium non cogitur per fortunam: vtrum imaginatiua habeat quantitatẽ: Solutio/ſi imaginatiua quantitatem non haberet/extendere non poſſet formam corporalem ſubtilem ſuper formam groſſam corporalem. vtrum predicte forme ſint a generante/ aut a creante: dicitur ꝙ ipſe forme poſſunt conſiderari dupliciter: videlicet obiectiue/ ⁊ ſubiectiue: in eſſe obiectiuo ſunt a creãte immediate: in eſſe vero ſubiectiuo ſunt a generante: quoniam generans generando filium ſuum eas de per accidens generat: ad generationem enim totius generari dicuntur partes. et ſi quera/ vbi erãt antea vez in eſſe obiectiuo: dicit ꝙ in materia prima. Querit vtrũ homo ſit effectus immediatus prime cauſe: ⁊ dicitur ꝙ ſic/quo ad vniones anime ⁊ corporis/ ⁊ ad eſſe ſubſtantiale eius: licet per ſecundam intentionem prima diſpoſitio in corpore prehabita fuerit: quo tamen ad reſultationem ſenſualem ⁊ accidentalem non eſt effectus immediatus prime cauſe: cum talis facta ſit ab agentibus naturalibus. ¶ Queritur vtrum ſi Adam ⁊ Eua non peccaſſent in prima tentatione poſſent extunc peccare: ⁊ videtur quod non: nam quemadmodum angeli qui deum dilexerunt/ ſtatim in gratia confirmati fuerunt: et poſt eorũ confirmationem peccare non potuerunt: neq; lucifer cum ſuis ſequacibus poſt peccatum bonum facere: ſic a ſimili de primis parentibus/ ſi in prima tentatione reſtitiſſent/ poſtmodum peccare non potuiſſent: aliter deus eis feciſſet iniuriam. contra. nullum ſenſitiuum inclinationem habet ad virtutes/ ſed poti9 ad ſenſibilia: homines ſunt ſenſibiles: ex eo/ quia compoſiti ſunt ex materia/ que in ſe ſenſituam formam includit: cuius natura ẽ ſenſibilia appetere: non virtutes q̃ vie ſunt padiſi/ ⁊ valde neceſſarie: ergo in omni ſtatu potuerũt peccare. ¶ Ad argumentum dicitur/ ꝙ non eſt ſimile de angelo ⁊ de homine: quia angelus totus ſe conuertit ad bonum/ aut ſe peruertit ad malum: ex eo quia eſt ſimplex: ſed homo ex anima et corpore: ideo nõ poteſt ſe totaliter cõuer-

gradus ad amorē dei fieri posse credatur/q̄ hominis erga hominem charitas/ iuxta illud p̄ceptū.diliges proximū tuum/sicut teipsum :te autem ipsum saluberi ter diligis:si plusq̄ te diligis deum :quod ergo agis tecum:id agendum cum p rimo est :non enim diligis tanq̄ teipsum:si non ad hoc bonum ad quod ipse tē dis /adducis : quid enim homini homine propinquius ? ex quibus clare patet/quod quis volendo magis bonum suum proprium et non proximi eius/ aut quam sui proximi est in maximo errore : et contra primum et secundum mandatum saluatoris nostri :et per consequens eius positio sapit beresim: quam quidem positionem quidam in sermonibus suis predicando coram sere nissimo christianissimoq̄ domino Francisco diuina prouidētia Gallorū Rege pro firma conclusione tenuit :vt fertur:nihil tamen habeo preter auditum :si au tē ita est/reuocanda esset:et omnino extirpanda:manifestum enim est deum esse ens entium /ad cuius similitudinem cetera entia facta sunt :et per quem /et ad quem /et sine quo nihil :iccirco propter maioritatem concordantie/et finis :minoritatem contrarietatis et priuatiōis habet omne ens creatum plus esse suum in summo ente/ q̄ in seipso:ergo vnusquisq̄ homo plus naturaliter desiderare debet esse diuinum in quo suum auget /z multiplicat/q̄ proprium esse :ideo si per deuiatum medium et falsum incedat/sic appetendo esse appetit sui ipsius priuationem:iccirco est istud medium ad hominis essendi augmentum : videlz q̄ bō plus recolat :plus intelligat/z plus diligat:seu amet suū summū ens z eiꝰ opationē intrinsecā/z extrīsecam semper z vbiq̄ :cum sit immensum /et eternū q̄ semetipsum:nam aliter non diligit esse suum :sed potius non esse suum : quoniam si plus diligit esse suum/q̄ esse diuinum/deuiat a medio : et appetit infinitum propter esse suum:quod infinitum non potest attingere:nec per consequēs saturari:cū nō habeat a seipso/nec in seipso esse suū/nec viuere:sed a summo esse/ z i summo eē /et p summū esse :manifestū est ergo /q̄ de iure naturali tenetur catholicus magnificare /glorificare deum :et eius voluntati obtemperare : et non timere suum esse tradere pro summo esse:cum esse diuinum sit magis suum ratione finis/q̄ suum proprium :et quia vt inquit Gregorius/per amorē dei amor proximi gignitur :et per amorē p̄rimi amor dei nutritur :nam qui amare deū negligit :profecto diligere proximum nescit . vnde Johannes . qui non diligit fratrem suum quem videt/deum quem non videt /quomodo potest diligere? et sic concludamus /q̄ quis appetendo plus suā beatitudinē/q̄ honorē dei z bonū proximi sui (vt i prefata p̄positiōe) peccat mortaliter . ¶ Contra articulos fidei ad humanitatem pertinentes arguitur multipliciter:et primo contra illud qō dictum est de incarnatione:videlicet q̄ si adam non peccasset/verbum diuinum naturam humanam non assumpsisset/iuxta illud Gregorij :nihil profuit nasci/ nisi redimi profuisset ? dicitur q̄ verum est post peccatum primi parentis :cum nullus esset aditus ad regnum celorum :ante redemptionem generis humani/ tamen si adam non peccasset ratione finis : verbum diuinum naturam humanam assumpsisset. Item deus potuit per alium modum genus humanum redimere/videlz per angelum/vel aliā creaturam absq̄ assumptione nature humane:dicitur q̄ tunc non esset natura sufficienter restituta in pristinum statum/

eſt amor / ⁊ eſt donū occultū et inuiſibile: qđ quaſi non reputatur donum: et tamen eſt radix et primum fundamentum aliorum donorum: quia niſi prius dilexiſſet / nihil dediſſet: et quia dona exteriora et viſibilia ſunt prima ſigna / et argumenta amoris dei: ideo ex quantitate et prerogatiua donorum recte poſſumus arguere / ⁊ cōcludere quantitatem et prerogatiuam amoris dei erga hominem: et qz deꝰ totū mundum fecit propter hominem: et ſic omnia alia dilexit propter hominem: et quia ſuper omnes creaturas exaltauit / et ornauit hominem: et donauit in corpore et aīa / ſequitur / ꝙ ſup oēs creaturas et ꝓceteris deꝰ dilexit hoiez: ſequitur ergo ex his / ꝙ homo ſoli deo obligaf / ⁊ ſumme obligatur: et plus ſine comparatione pro amore ſuo liberaliſſimo quo primo dilexit eum / ꝙ pro omnibus aliis bonis / de quāto magis valet amor dei / ꝙ omnes alie creature: et ſic duobus modis obligatus eſt homo ipſi deo: et qz omnis debitor et qui eſt obligatus ad aliquid eſt obligatus: et aliquid debet / ſed quicqd habet homo a deo habet / pro quo obligatur de iure nature / conſiderare oportet: an habeat aliqd quod ſit proprie ſuuz / quod poſſit dare: et ſit deo acceptabile: et neceſſe eſt ꝙ ita / aliter in vanū eſſet obligatus: et obligatio eſſet fruſtra: quod eſt impoſſibile: qz tūc homo eſſet cōſtitutus in maxima pena: quia cognoſceret ſe omnia accepiſſe et per conſequens obligatum eſſe / et debitorem: et tamen nihil habere vnde poſſet ſoluere et recompenſare pro tantis beneficiis acceptis: requiritur ergo / quod habeat aliquid quod ſit ſibi proprium: ſed nil aliud inuenitur / niſi amor et dilectio erga deum: et conformitas eius voluntatis voluntati dei: ſed hoc non tribuit deo: ſi volūtas eius contrariatur volūtati dei: qđ manifeſte pz in ꝓdicto caſu: ergo non debet habere tale velle cōtra nolle dei. ¶ Adhuc dato ꝙ eſſet dānatus de iure naturali tenetur deo pro omnibus ſupradictis / et eſſe quod adhuc retinet: quod quidem eſſe eſt bonum bonitate entitatiua: licet ſit malū moraliter per ſuam propriam et liberam libertatem: et non per voluntatem dei: qz omnes ad beatitudinem creauit: ideo non debet contra voluntatem dei venire: maxime cum in ſua poteſtate ſit peccare / et non peccare: et dato quod peccauerit mortaliter ex fragilitate nature: tamen poteſt veniam per penitentiam conſequi: ex eo quia deus pius ⁊ miſericors eſt: et in tali caſu peccat in primis contra primum preceptum: quia diligit plus ſeipſum / ꝙ deum: et facit alienos deos / diligendo ſeipſum / plus quam deum: inquantum venit contra eius voluntatem: et venit contra ſecundum preceptum / quod eſt diligere proximū ſuū ſicut ſeipſum: hec duo precepta data fuerunt a Chriſto / in quibꝰ cōtinentur alia. vnde Auguſtinus. cum diuina voce dicitur / diliges dominum deum tuum et proximum ſicut teipſum: qui enim de deo peruerſa ſentit / liquet profecto ꝙ deū non diligit: qui vero de deo recta ſentiens a ſancte eccleſie vnitate diuiſus eſt / cōſtat quod proximum non amat: quem habere ſocium recuſat: vnde apoſtolus. ſi tradidero corpus meum vt ardeat / charitatem autem non habeam: nihil mihi prodeſt. Auguſtinus de moribus eccleſie. hec eſt vita eterna: vt cognoſcant te verum deum: et quem miſiſti Jeſum chriſtum / quid queſo / niſi vt eum ipſum quem cognoſcere volumus plena charitate diligamus? quid inter ipſos homines nullum ne eſſe amoris vinculum debet? imo vero debet: vt nullus certior

debet/qui eius vicarius est:quoniam nullus est dignus vicarius Jesu Christi absq; ordine:ideo datus est ordo a deo:vt ordinati ei seruiant:naz sine vicario dei homo securitatem non haberet/si peccata de quibus veniam homo petit/essent ei dimissa:naz homo offendit deum:et papa tanq̄ eius vicarius/aut minister sub eo constitutus parcit:nullus ordo habet tantam potestatem sicut summus pontifex:et nullus homo dat ita magnum exemplum boni vel mali sicut ſumm⁹ pōtifex:si ſumm⁹ pontifex ē bon⁹:tot⁹ mūd⁹ est bon⁹:si malus autē/etiā totus mundus est malus.vnde ℙaulus. oīs anima potestatib⁹ sublimioꝛib⁹ subdita sit:nō ē em̄ ptās nisi a deo:q̄ aūt sunt a deo/ordinata sunt:itaq; q resistit ptāti dei/ordinationi resistit:qui autem resistunt/ipsi sibi damnationem acquirunt:ideo papa potest penitentibus dare indulgentias/et hoc quo ad penam: quo vero ad culpam solus deus (vt habetur in Luca) eam dimittit:tamen pena eterna que penitenti debebatur de peccato mutatur in tempo alem mediante penitentia:ꝛ talem penam potest summus pontifex dimittere:et quo ad eam indulgentias concedere:et secundum discretionem soluere/aut ligare. ¶Decimo nullus homo mortuus potest idem numero resurgere:ergo impossibilis est hominum in die iudicij resurrectio:ꝓ̄a tenet:ꝛ antecedens probo:naz secundum Aristotelem/a priuatione in habitū non est regressus.dicitur q̄ verum est naturaliter/non tamen supernaturaliter:cum omnis creatura sit in potentia obedientiali respectu dei:ac etiam naturaliter dici posset/q̄ talis erit resurrectio:nam omne informatiuum arguit suum informabile:sed anima rationalis est qōdaz informatiuū:ergo et cetera:maioꝛ est per se nota:et minoꝛ manifestatur:nam anima dicta est ab animando:ꝛ talis potentia inest ei a natura: ergo ꝛ perpetuo/a qua frustrari non potest.¶Undecimo.de⁹ in tali iudicio generali absolute debet iudicare:ex eo/quia ipse solus est dominus omnium:quia omnia fecit:et ipse solus est qui potest punire/ꝛ retribuere.dicitur q̄ licet deus absolute captus possi omnia predicta:tamen oportet q̄ tale iudicium fit omnibus notum:sed si deus absolute iudicaret:persona sua non videretur oculo corporali/nec etiam sua sententia audiretur:ergo xp̄s benedict⁹ debet iudicare.

Oralis philosophus aggreditur suam prouinciā/querens ¶Utrum aliqua virtus cardinalis ꝓprie dicta sit in subiecto irrationali:ꝛ videtur q̄ sic:vt Aristoteles primo methaphysices tenet:nam memoria est pars prudentie brutoꝛum. contra. prudētia ē p̄uidētia de futuris ex memoria p̄teritoꝛū:sed formica insestate/nūq̄ meminit de hyeme:qz nunq̄ vidit hyemez:et tamen colligit grana:ergo prudentia non est in ea respectu eoꝛum que habent naturalem instinctum.ad Aristotelem dicitur q̄ ipse locutus est methaphoꝛice:quoniam secundus eundem .vj.ethi coꝛum/prudentia est habitus consiliatiuus:sed consilium non c̄. de fine/sed de his que sunt ad finem.¶Utrum virtutes differant a donis:ꝛ videtur q̄ non: illa que diffinitione conueniunt/non differunt:sed fortitudo data ꝛ acquisita sunt huiusmodi:ergo ꝛc.maioꝛ est de se nota:et minoꝛem probo:quia eodem modo fortis vtraq; fortitudine peccatis resistit/et tentationibus.¶Item sequeretur quod in eodem subiecto essent due virtutes in eodez genere: quod est inconue

ex eo quia esset subiecta illi creature: et ante peccatum non erat obligata nisi soli deo. ¶ Tertio/ deus mortuus non est/ vt redimeret angelos qui ceciderunt: ergo minus vt redimeret genus humanum: dicitur quod angeli ceciderũt nullo instigante: debuerunt surgere nullo iuuante: quod fuit eis impossibile: primi vero parentes non: sed diabolo instigante. ¶ Quarto/ nulla virgo potest parere: sed virgo Maria fuit semp virgo: ergo ꝛc. dicitur ꝙ verum est natura liter: sed quia talis conceptio fuit supernaturalis: et per consequens eius natiuitas. ¶ Quinto/ deus fuit/ et est magis beatus amando essentiam diuinam/ ꝙ amando ꝛ volendo passionem Christi: ergo passio Christi non fuit bonum infinitum/ nec per consequens Christus pro infinito satisfacere potuit: dicitur qꝺ licet passio Christi non sit bonum infinitum subiectiue: est tamen bonum infinitum obiectiue: quẽadmodum peccatum ade malum: et etiam acceptatiue est bonum infinitum: quia a deo infinito per eius passionem quo ad humanitatẽ facta est talis satisfactio. ¶ Sexto/ deus potuit liberare sanctos patres ab inferis absq; eius descensu: videlicet mittendo vnum angelum/ vel aliquam aliam creaturam. dicitur/ ꝙ si aliquã creaturã misisset/ fuisset successio iter satisfactionem et detentorum liberationem ratione ordinationis: ergo ipsemet Christus debuit descẽdere: vt in eodẽ instãti in quo facta fuit satisfactio nota esset detẽtis in inferno liberatio. ¶ Septimo/ quecunq; vniunt propter aliqꝺ si separentur propter illud habendum/ adepto ipso non debent iterum vniri: sed corpus ꝛ anima Christi vnita fuerunt: vt ex eorum separatione per mortem genus humanum redimi posset: ergo facta tali redemptione per eorum separationem iterum vniri non debuerunt: et sic non resurrexit Christus tertia die/ vt tenet' articulus. dicitur ꝙ licet ad redemptionem generis humani neceſſaria esset talis separatio videlicet anime et corporis: tamen quo ad finem totius vniuersi necessaria fuit resurrectio: vt omnia finem attingerent in Christo: nam aliter quicquid esset datum per creationem frustraretur: quia non posset attingere finem vltimatum qui est Christus benedictus: cũ deus absolute nõ sit obiectabilis a reb⁹ corpalib⁹ (vt i supioꝛib⁹ iam dictũ est) ergo frustra illa creasset: fuit ergo necessaria talis resurrectio. ¶ Octauo Christus facta redemptiõe debuit cũ eius populo permanere in hoc mũdo/ eum instruendo/ ꝛ dirigendo: ne a cetero a sua intẽtione frustraretur/ dicitur/ quod si permansisset/ corpus eius et anima inuiriata fuissent/ ex eo quia eis debetur sublimioꝛ locus/ ante tamen ascensionẽ suam ecclesiam (vt dictum est) ordinauit/ suum vicarium reliquendo/ ei omnimodam potestatem in celo et in terra tribuendo. ¶ Nono contra/ si papa haberet omnimodam potestatem (vt tu dicis) posset se/ et omnes alios absq; meritis saluare/ dando indulgentias valentes tantum/ quantum sonarent: sed hoc est falsissimũ: ergo et illud ex quo sequit: ꝺr ꝙ hoc papa facere nõ põt: qm̃ si posset: ei⁹ potestas excederet ptãtẽ dei/ iuxta illud. q fecit te sine te/ nõ saluabit te sine te. qꝛ tũc de⁹ nõ eẽt id qꝺ est/ si absq; meritis iustificaret aliquẽ: nã q̃cunq; sunt idẽ realr/ ad qꝺ se extẽdit vnũ/ ꝛ reliquũ: sꝫ iusticia ꝛ ptãs dei sunt hmõi: ꝑ ꝛc. sꝫ iusticia nõ se extẽdit ad hoc quod est iustificare absq; meritis: ergo ꝛc. tamen si fit penitens vere/ deus non ejiciet eum foras: sic nec summus pontifex facere

quãtitas /q̃ qualitas/aut relatio /et sic absolute plus potestatis est largitas / q̃ auaricia.

Ulãq̃ questiones peregrine in vtroqꝫ iure positiuo locum non habeãt: ex eo/qz autoritate summi pontificis et imperatoris firmatum ꝛ corroboratum est:quibus non assentire periculosum /et valde damnosum esset:ideo (vt fertur)erubescimus sine lege loqui: quorũ autoritas pro lege firma habetur/iuxta illud.sic volumus: sic iubemus ꝛc.tamen quia est maxima discrepantia inter doctores propter diuersos sensus/quos in qualibet decretali /aut lege causant:et sic aquam liquidam ꝛ claram turbidam ꝛ ambiguam reddunt:iccirco vt clarificetur /examinentur / et videatur quid tenendum sit / bonum erit aliquas questiones monere: et eas per artẽ determinare:ideo in ꝑmis q̃rit/vtrũ ius debeat plus ingri rõne sue forme q̃ rõne sue materie:et videtur q̃ potius ratione materie: quod probatur sic. secundum operationem naturalem agens naturale et etiam artificiale prius incipit in materia generali /q̃ in forma generali: sicut planta generans plantam prius monet materiam plante generabilis / q̃ eius formam :et faber prius monet materiam claui /quam eius formam :et hoc per se patet :sed cum iurista sit intellectualis artifex:decet eum sequi in sua intellectuali operatione operationem naturalem et sensualem :prius ergo debet incipere in materia /q̃ in forma ergo prius ratione materie /q̃ ratione forme ius inquiri debet:et cõfirmatur: nam quicquid est magis necessarium in re :illud debet magis/et prius inquiri: sed materia ratione sue prioritatis magis est necessaria :quod patet :quia remota materia remouetur forma :et quicquid sequitur :et non econtrario :ergo materia est magis principalis/q̃ forma :et per consequens magis necessaria :ergo ꝛc.¶ Secundo arguitur sic.iniuria est oppositum iuris :et quoniam forma iuris potest magis resistere iniurie / q̃ materia / prius incipit iniuria corrumpere ius ex parte materie/q̃ ex parte forme :sed vnde eminet prius corruptio iuris ibi magis est inquirendum :vt citius fiat resistentia iniurie:ergo ius magis inquirendum est ratione materie/q̃ ratione forme .¶ Tertio arguitur sic. iurista cum sit artifex intellectualis viam principiorum nature sequi debet : sed secundum viam nature,materia est maius principium ratione potentie /q̃ forma ratione habitus :eo q̃ plus est ratione possibilitatis in materia ratione potentie q̃ in forma ratione habitus : ratio quidem huius est: quia materia plus habet pati /q̃ forma agere :et inde sequitur /q̃ materia magis appetitiua est / q̃ forma cum non possit ei sufficere :restat igitur q̃ est minus principium / q̃ forma :ergo iurista ratione maioritatis potius debet ius inquirere ratione materie /q̃ ratione forme :cum etiam operatio iuris sit operationis naturalis similitudo .Adhuc dicendum est vlterius /q̃ licet materia sit quoddam vniuersale principium:vnde procedunt materie particulares ad supposita specifica generationi ꝛ corruptioni subiecta :et licet sit necessarium/q̃ sicut est vna materia vniuersalis/sit vna vniuersalis forma/qua regantur forme particulares suppositorum que corruptioni et generationi subiecte:et in qua omnes sunt habi

niens/ quia vna ſuperflueret. contra .quecunq; ſic ſe habent/ quorum vnum eſt ex aliquo/ vel aliquibus /reliquum vero non /inter ſe differunt:ſed virtus acquiſita et data ſunt huiuſmodi :ergo ꝛc.maior eſt de ſe nota :et minorem probo :quia acquiſita cauſatur ex pluribus actibus elicitis a voluntate:donum vero ſpiritusſancti datur a deo : et ſic creatur. ad illud quod dicitur de eodem genere/dicitur ꝙ non eſt inconueniens /ꝙ in homine ſint duo humida : vnum radicale:et aliud nutrimentale:que ſunt in eodem genere :et ſic de ſcientia infuſa et acquiſita. ¶ Vtrum homo largus tantum poſſit reſiſtere auaricie/ꝙ̄ auarus largitati :hic queritur de equalitate /vel maioritate/et minoritate poteſtatis contrariandi huius intellectualis creature/que eſt largitas/ et huius creature animalis intellectualis /que eſt homo:inquantum male et auare operatur aut large/et virtuoſe. ¶ Pro cuius euidentia eſt notandum / ꝙ diuina poteſtas et largitas cum diuina bonitate/magnitudine ꝛc.ſunt vna vnitas / vna eſſentia /vna deitas /vna virtus /ꝛc.iccirco cū largitas creata/et poteſtas creata ꝛc. ſint ſimilitudines predictarum dignitatum / quarum ſimilitudinum eſſentia ab ipſis dignitatibus eſt influra:auaricia vero nō:ſed eſt potius diſſimilitudo dignitatum dei ratione malicie ſue contra bonitatem : et ratione paruitatis cōtra magnitudinem :et ſic de aliis:manifeſtum eſt ergo /ꝙ largitas multo plus poteſt operari aduerſus auariciam/ꝙ̄ auarus contra largitatem :et ſi magis operari /magis per conſequens reſiſtere:cum etiam operatio naturalis videlicet finalis plus poſſit /ꝙ̄ innaturalis /videlicet contraria fini:differentia contrarietas ſine reali concordantia eſt inter largitatem et auariciam: nam ſicut largitas habet in ſe rationes diſtinctas concordes ad illum finē quare creata eſt :ſic ecōtrario auaricia habet oppoſitas illarum rationum concordes ad oppoſitum finem ipſius largitatis :ita ꝙ bonitas/magnitudo ꝛc.de quibus largitas conſtituta eſt /tendunt ad conſtitutionem boni entis/magni ꝛc.cōtra non ens malum ꝛc.malicia vero paruitas ꝛc.de quibus auaricia eſt conſtituta tendunt ad conſtitutionem non entis mali /parui/contra ens bonum/ magnum ꝛc. largitas igitur ℨ dicit auaricie ratione entis :et auaricia largitati ratione nō entis: manifeſtum eſt ergo/ꝙ largitas reſiſtit magis auaricie/ꝙ̄ auaricia largitati: et ſic poteſt de omnibus aliis virtutibus et vitijs eis oppoſitis dici.contra .ſi hoc eſſet verum /tunc impoſſibile eſſet largitatem in priuationem poſſe reduci(cum largitas in omni tēpore fortior ſit ipſa auaricia) et auariciam de potentia in actum:ergo de neceſſitate requiritur equalitas inter largitatē et auariciam :vt ipſa largitas finem et meritum ratione liberi arbitrij conſequi poſſit : et auaricia auaro culpam inducat :et ratione culpe penam :equalem ergo habent poteſtatem :cum equaliter propter liberum arbitrium auaricia poſſit largitatis priuatio eſſe/et econuerſo. Ad hoc dicitur/ꝙ verum eſt reſpectu materie tantum: eo quod quelibet earum equaliter eſt ipſis potentijs communicabilis: largitas importat entitatem bonitatis/magnitudinis ꝛc.vt agant:auaricia vero nō: entitatem earum vt non agant :et ſic reſpectu ſubiecti coequantur in potentia: non tamen abſolute propter rationes ſuperius aſſignatas :nam licet ipſa largitas accidens ſit/nihilominus plus dependet ad ſubſtantiā/ꝙ̄ auaricia :ſicut

materia sit qdam ens aggregatū in eodez verbo phātastico cōstitutū de pluri
b⁹ similitudinib⁹ passiuis subiectis ꝑdictis similitudinib⁹ actiuis: vt sequat in
diciū ex parte passionis: hec aūt differentia que est inter materiā ⁊ formam iuris
maior est ratione forme/ꝙ ratione materie: cū forma sit agens: materia vero
patiēs: atq3 maior est concordantia ex parte forme/ ꝙ ex pte materie: ⁊ maior cō
trarietas earū adūnicē ex pte materie/ꝙ ex pte forme: quia prius incipit ius cor
rūpi per materiam/ꝙ per formam: qz illa materia est in potentia ad transmu
tandum se sub forma iniurie: maior ergo contrarietas est inter ius ⁊ iniuriā ra
tione forme iuris/ꝙ materie: quia iudex potius debet inquirere ius ⁊ iniuriam
ratione forme/ꝙ ratione materie. ¶ Ad scām argumentū respondendū est per
triangulum rubeum: et cum dicitur/ꝙ iniuria est oppositum iuris: ⁊ ꝙ forma
iuris magis resistit iniurie ⁊c. cōceditur: et vlterius cū assumit/sed vnde eminet
prius corruptio iuris/ibi magis inquirendū est: dicendū est/ꝙ iniuria tendit ad
destructionem/vel corruptionem forme iuris: vt destruat ipsum ius per hoc me
dium quod est materia iuris: ⁊ ita oportet eam prius transire per medium/scz ꝑ
materiam/ꝙ veniat ad finem: sed prius intendit venire ad finem/ꝙ transire per
medium: ⁊ in hoc soluitur obiectio ratione distinctionis inter prius ⁊ prius: et
qm̄ pri⁹ venire ad finē ē mai⁹/ꝙ pri⁹ trāsire ꝑ mediū/vez poti⁹ obiectio ad ꝓpo
sitū/ꝙ ad oppositū: forma ē principiū materie/dās ei esse/hoc est aliqd distictū ab
oi alia materia: vt ipsa forma rōne sue ꝓprie materie finē suū attingat i seipsa: ⁊
ita materia est principium secundariū: et est medium/per quod forma attrahit
ad se similitudines suas: atq3 materia se hz ad suā formā: vt hēat in ea perfectionē
et finem quem appetit/attingit intellectus per triangulum rubeum in materia
et forma: vt dictum est/ quod in iudicio debet ius inquiri secundum prin
cipium/medium/et finem primarium: et hec est regula generalis in iure/⁊ ꝙ for
ma habet in vnoquoq3 compositō principium/medium/⁊ finem primarium: et
materia secundarium: magis ergo debet inquiri ius ratione forme/ ꝙ ratione
materie. ¶ Ad tertiuz argumentū rñdetur/ꝙ principium corruptionis est ma
teria: quia tante minoritatis est/ꝙ de se non habet esse: sed ab alio/vez a forma
⁊ ratiōe sue potentie est transmutabilis de forma in formam: quia natura illius
tāte minoritatis est/ꝙ nō pōt esse actu/⁊ si hēat eē actu/hoc est gra forme susti
nētis eā in actu nature: est qdē forme ei semper dare esse/si sit quid sufficiens su
stinere illud: ⁊ sic forma de se semper habet esse: et corruptionez a materia: et in
hoc soluitur obiectio/cum dicitur materia plus hz esse et durationis/ꝙ forma:
verum est per accidens: sed falsum est substantialiter: quia quicquid habet persi
stentie/et durationis: hoc est gratia alicuius forme agentis super eam: et cum di
citur/ꝙ secundum viam nature materia est maius principium ratione poten
tie/ꝙ forma ratione habitus/negatur: et cum dicitur/eo quia plus est possibili
tatis in materia ratione potentie/ ꝙ in forma ratione habitus/ falsum est: et
per consequens negatur tota obiectio: imo potius cum ipsa vniuersalis for
ma sit aliud vniuersale principium in actione/et habitu sicut materia in pas
sione et potentia/maius principium est ipsa forma vniuersalis ratione actio
nis et habitus/ꝙ ipsa materia vniuersalis ratione passionis et potentie/vnde

tuate/priuſquam procedant in actum: tamen quia materia plus habet perſiſtētie et durationis/ꝙ forma: quia cū forma corrumpitur/ſemper remanet materia: et ſemper pluribus formis corruptibilibus ipſa exiſtente incorruptibili: ergo magis habet materia rationem maioritatis et ſubſiſtentie/ꝙ minoritatis/et accidentis: magis ergo debet inquiri ius ratione materie/ꝙ ratione forme. ¶Quarto arguitur ſic/omne illud quod plus habet perſiſtētie et durationis habet magis rationem maioritatis et ſubſtantie/ꝙ illud qō min⁹: ſed materia plus habet perſiſtentie et durationis/ꝙ forma: quia ꝯz forma corrumpitur/ſemper remanet materia: ergo ꝛc. ¶In oppoſitum eſt veritas: vt patet per primam figuram: nam in eſſentia dei nulla eſt materia: ſed forma pura: et ſimpler/que eſt ipſamet eſſentia/in dignitatibus aūt eſt iuſticia: que eſt ipſemet de⁹/et eſſentia pura cuius ſcilicet iuſticie ſimilitudo eſt ius ratione forme ipſius iuris/non autem ratione materie: vnde cum forma iuris que eſt ipſa equitas ſeu iuſticia ſit ſimilitudo dei ratione iuſticie/ſignificatum eſt/ꝙ ius ſimpliciter debet plus inquiri ratione ſue forme/ꝙ ratione ſue materie: et hoc etiam patet ꝑ ſecundam figuram/et primo per triangulum viridem: nam omnis creatura et ſenſualis/et intellectualis nobilior/et melior eſt ſimpliciter ex parte forme/quā ex parte materie: quia per primam formam diſtinguitur vnunquodq; a quocūq; alio: et ab ea propriam recipit denominationē: non autem a materia: ꝛmultas etiam alias habet conditiones forma in ſua ſubſtantia/que ſunt nobiliores/quam conditiones materie: ac etiam omnis operatio naturalis: intellectualis et artificialis nobilior eſt ex parte forme agentis/quam ex parte materie patientis: quare manifeſte concludendum eſt/ꝙ ius potius debet inquiri ratione forme/ꝙ materie. ¶Ideo ad primum argumentum dicendum eſt ꝙ triangulum rubeum/ꝙ multiplex eſt prius: videlicet intentione et nobilitate: et ſecundum tale prius forma prior eſt materia: et eſt prius exequutione/et tempore: et ſecundum tale prius materia in potentia eſt prior ipſa forma: et quoniam etiam forma prior eſt habitu/ꝛ intentione agentis/ꝙ materia in execute: et tempore falſum eſt: ꝛ cum obiicitur de prioritatate materie dicendo/ꝙ materia ratione prioritatis ſue magis neceſſaria eſt/dicendum/ꝙ materia et forma tranſeuntes per medium coniunctionis ſunt principium eſſentiale huius finis/qui eſt ſubſtantia: ita quod quodlibet eſt neceſſarium principium ſubſtātie: ita ꝙ hec ſcilicet forma eſt principium agens neceſſarium: qua poſita ponitur totum videlicet ſubſtantia: ꝛ qua remota/non remouetur totum: quia remanet ibi materia: et hec ſcilicet materia eſt principium neceſſarium paſſiuum qua remota remouet totum ſcilicet ipſa ſubſtantia: et qua poſita non ponitur forma: nec per conſequens ipſa ſubſtantia: et inde ſoluitur obiectio/quod verum eſt neceſſarium eſſe magis neceſſarium ex parte priuationis/quam ſit forma: ſed forma magis eſt neceſſaria ex parte poſitionis/quam ex parte priuationis: quare non valet obiectio. Differentia eſt inter formam et materiam iuris: cum forma ſit quoddam ens aggregatum in verbo phantaſtico de pluribus ſimilitudinibus actuis: vt ſequatur iudicium/ex parte actionis: et

inquirendum est ius ratione illius in qua maius est peccatum: aut ambo peccauerūt in forma/et in materia:et tūc inquirendum est secundum eam que plus peccat in vtraqz. Contra/inquirendum est ius vbi habet esse :impossibile enim est illud inueniri vbi priuatum est esse suum:sed in illo principio vbi non peccat ius est ipsum ius:in illo principio vbi peccat non est/sed potius iniuria: ergo non in illo principio vbi ius peccat est inquirendum:sed potius in illo vbi non peccat/et si non in illo in quo peccat/multominus in illo in quo plus peccat:cui ius oppositum videtur concludere figura circularis :absurdum enim est in albo potius inquirere nigrum/et in plus albo potius inquirere nigrum. Ad hoc dicendum est per triangulum viridem/qꝫ differentia est inter inquisitionem et inquisitionem iuris /vcz per propositum:ꝛ tunc est secundum actum intellectꝰ voluntatis /et memorie affirmatiue:ꝛ de ista inqsitione arguit obiectio/est alia inquisitio/que fit per oppositum:ꝛ tunc est secundum actus/vcz intellectus intelligentis/memorie recolentis/ꝛ voluntatis odientis:ꝛ tunc est negatiue ad iniuriam:vt tanta iuris affirmatio procedat intellectui/voluntati et memorie iudicis de potentia ꝛ habitu in actum/quanta fuerat affirmatio iniurie predictis potentijs iniuriantis/scilicet rei /vel actoris:ꝛ iccirco si iudex in causa litigiosa actoris et rei non inuestigaret ius per suum oppositum:vt dictum est/ non posset mensurare inter duas partes contrariantes affirmatio iuris affirmationi iniurie:nec dare concordātiam sine contrarietate: vt tanta affirmatione iuris delendo negaretur affirmatio iniurie/ quāta affirmatione in iure deleta fuit iuris affirmatio. Constat ergo/qꝫ ius per oppositum inter litigantes inquirendum est:ꝛ sic quanto maius oppositum inquisitum fuerit/tanto maius oppositum eidem opposito conuenit adbiberi:et sicut frustra inuestigatur sanitas in sano :vt de potentia reducatur ad actuz/sanitas que iam est actu:frustra est: inquiritur ius in iusto : vt ipsum ius quod in eo est actu reducatur ad actum et per hoc soluitur obiectio /cum dicitur inquirendum est ius hic vbi habet esse/dicenduz est.quod ius habet esse dupliciter/videlicet actu:et sic inquirendum est in proposito:vt conseruetur:et in hoc modo ius non habet esse inter litigantes:et habet esse ius in potentia:et sic ius inquirendum est in opposito suo: qꝫ est actu:vt actu reducatur ad actum /et suum oppositum ad potentiam : et hoc modo ius habet esse inter litigantes:et cuz dicitur/impossibile est id inueniri vbi priuatum est esse suum :verum est/vbi omnino priuatum est esse suum:/scilicet actu ꝛ habitu / ꝛ potentia: sed vbi non est priuatum potentia pōt inueniri per suuz oppositum/ et reduci ad actum / sicut inter litigantes / ꝛ cum dicitur : in illo principio vbi ius peccat non est ius/sed potius iniuria: verum est actu / nec propter hoc sequitur /quin sit in potentia :vt reducatur ad actum/ vnde bene valet obiectio secundum propositum/non autez scōz oppositū :vt habet esse inter litigantes discurrentes memoria recolens/et intellectus intelligens : per primem et secundam figuram inueniunt ratione magnitudinis / iusticie formam iuris esse maiorem materia :cum diuina iusticia ad quam omne ius naturaliter dirigitur/ sit forma absqz sibi essentiali materia :naturaliter enim diri-

bene valeret obiectio/ niſi eſſet forma vniuerſalis/ſed materia tantum:nam cū igneitas/aereitas/aqueitas/ terreſtreitas que ſunt eſſentie materie vniuerſalis conſtitute ſint diſtinctimode de bonitate/magnitudine ⁊c.ita ſe habet bonitas ⁊c.ad conſtituendum igneitatem ratione forme/ ſicut ratione materie:vt ignis ⁊ cetera/rōne forme ſit actiuus:et rōne materie ſit paſſiuus:quare neceſſario oportet formam eſſe vniuerſalem ſicut materiam vniuerſalem. Preterea ſubſtantia eſt maior per id per quod habet ſuum eſſe ſpecificum/ꝙ per id per quod ſe habet ad aliud eſſe:nā eſſe ſubſtātiale eſt ipi⁹ ſubſtātie:id vero qō ſe hz ad aliud eſſe eſt accidentale:maior eſt ergo ſubſtantia per id p qō ipſa eſt agēs ꝙ per id per quod ipſa eſt patiens/ſed per formā habet eſſe/⁊ agere/ p materiā habet id quod ſe habet ad aliud eſſe:⁊ per quod eſt patiens:maior eſt ergo ſubſtātia rōne forme/ꝙ rōne materie:magis ergo dz inqri ius ratione forme/ꝙ rōne materie:cum magis inquiratur ratione maioritatis/ꝙ minoritatis:et magis ratione ſubſtantie/ꝙ accidentis:cum forma iuris maiorem proportionem bēat cū ſba rōne maioritatis/ꝙ mā rōne minoritatis:⁊ mā maiorē ꝓportionez cū accidente/ꝙ forma:⁊ hoc ratione predicte minoritatis. ¶ Ad quartū dicitur ꝙ principiū corruptiōis eſt materia:qz tāte minoritatis eſt/ꝙ de ſe nō hz eſſe:ſed ab alio:vt dictum eſt:et cum dicitur/cum forma corrumpitur/ ſemper remanet materia:verum eſt ratione alicuius forme/nam aliter non poſſet/niſi aliqua forma daret ei eſſe:⁊ cum dicitur/ et ſemper ſubīcibilis eſt pluribus formis corruptibilibus ipſa exiſtente incorruptibili/verum eſt/ꝙ ipſa eſt ſubīcibilis ratione ſue potentie: et ꝙ forma cui ſubīcitur eſt corruptibilis non ratione ſui/ſed ratione ipſius materie non potentis ſuſtinere formam ipſam/⁊ ꝙ ipſa incorruptibilis non eſt ratione ſui/ſed ratione alicuius forme regentis eam:⁊ ſic quicquid habet perfectionis ⁊ maioritatis ipſa materia/hoc non eſt ratione ſui:ſed ratione forme:⁊ quicquid imperfectionis/⁊ minoritatis habet forma/ hoc non eſt ratione ſui/ſed ratione ipſius materie: vnde bene valeret obiectio/ ſi perfectio quā habet materia eſſet ratione ſuī ipſius/et ſi defectus quem habet forma eſſet ratione ipſius forme:quod falſum eſt:quare non valet. ¶ Queritur vlteri⁹ quomodo ius particulare inuenitur in vniuerſali:dicitur ꝙ in principio/ duz cauſa vertitur coram iudice affirmatio eſt actoris/ negatio rei:dubitatio vero iudicis:exiſtente igitur iudice in hac compoſitione actuum ſuarum potentiarum ratione dubitationis que conſtat de intelligere/⁊ ignorare/recolere/⁊ obliuiſci/diligere et non diligere/ odire et non odire:tunc debet ſe trāſferre in hos actus/videlicet obliuiſci/ignorare/⁊ diligere/vel odire:ſupponens affirmationem eſſe in veritate/vel in falſitate et poſtmodum negationem:et tunc diſcurrentes memoria recolens et intellectus intelligens ſecundum conditiones cauſe ꝑpendunt quomodo ius ſe habet in illa cauſa ratione forme/et ratiōe materie ⁊ tunc inquirat/ſi altera ipſarum/vel ambe ſimul/ſcilicet affirmatio et negatio peccant:et tunc ita erit/vel qō altera ipſarum peccauit in forma/vel in materia: et tunc inquiret ius ſecundum quod peccat/vel peccauit in vtraq;:⁊ tunc magis inquirat ratione illius qui plus peccat:⁊ ſi ambe ſimul peccant/ſcilicet affirmatio et negatio:aut peccauit in forma/et illa in materia/vel ecōtrario:et tunc

quia forma iniurie non est forma : sed potius de forma'/ et pura priuatio : et sicut materia ratione aliquarum suarum imperfectionum non potest esse in deo : multo plus ergo remota est ab essentia diuina priuatio pura que est forma iniurie : quare non valet obiectio. ¶ Item ius naturale a quo positiuum regulatur cōmuni⁹ est formaliter /q̄ materialiter : nam cum deus ratione sui per totam suam essentiam/vnitatem/et dignitates sit pura forma sine materia representat ius naturale generalius ratione forme /q̄ ratione materie/eo quia tota essentialis vnitas iuris aggregata de forma et de materia magis assimilatur vnitati et essentie dei per formam /quam per materiam : atq; eius prima principia que sunt bonitas /magnitudo ꝛc. magis sunt similia diuinis dignitatibus per formam /q̄ per materiam ipsius iuris . hoc idem etiam est de omnibus creaturis : manifestum est ergo/q̄ in hac operatione que est agere forma generalior est/q̄ materia in hac operatione qne est pati : cum in deo sit hec operatio /q̄ est purum agere ex parte forme : et nullum pati : quod secundum cōditiones prime figure manifeste significatur ius naturale esse magis generale ratione forme/ q̄ ratione materie : nam aliter eius generalitas esset contra conditiones suorum principiorum : quod est impossibile . de conditionibus concordantie est resistere contrarietati /ipsa concordantia diuersificante/et deuiante quantū potest a contrarietate : sed concordantia magis contrariatur suo contrario ratione forme/q̄ materie : et magis concordat materiam ad esse per formam / q̄ per ipsam materiam : cum ergo forma sit magis vniuersale principium in differendo /concordando/et contrariando / quam materia : manifestum est / q̄ ratione forme maiorem habent concordantiam principia iuris ad suum finē/qui est p̄m esse iuris : et magis contrariatur ipsum ius iniurie /q̄ ratione materie : ergo ꝛc. naturaliter forma est principium dans esse materie ratione finis sup̄plus /tendente ipsa materia ad finem forme per medium quod est agere ipsius forme super ipsam materiam : forma igitur ratione principij/medij/et finis est magis generale principium/q̄ materia : et per eam magis distat aggregatum a priuatione /q̄ per materiam : manifestum est ergo/q̄ forma iuris naturalis maior est in principio/medio/et fine/q̄ materia : nam aliter non sequerentur conditiones/generalitatis principij/medij/ꝛ finis naturaliter : ſ; potius ecōtrario : ꝛ sic non esset ius naturale/quod est impossibile : ergo ꝛc. maioritas est maior rōne substantie q̄ rōne accidētis : ꝛ rōne forme/q̄ ratione materie : eo quia substantia maiorem habet concordantiam forme ratione finis bonitatis/magnitudinis ꝛc. q̄ materie : et idez est hic de equalitate/quod est de maioritate : quare manifeste patet/q̄ generalitas ī altiori gradu est rōne forme/q̄ rōne materie : ergo generalitas forme iuris naturaliter est maior ī bonitate/magnitudine ꝛc. iuris/q̄ materie iuris : p̄m igit̄ hec q̄ dicta sunt est affirmabile ius naturale eē cōius rōne cōditionū forme/q̄ materie : accidit aūt quandoq; ī particulari ipsum ius esse generalius ratione materie /q̄ ratione forme : videlicet quando ratione dispositionis materie bonitas /magnitudo ꝛc. sunt in maiori proportione/q̄ rōne dispositiōis forme existēte ī mā pl⁹ entitatis/possibilitatis potētialr/q̄i forma h̄ actualiter : sicut ī iudice p; : nā ip̄e iudex plus h; materiā dispositā faciēdi iudiciū de alieno

gitur omne ius ad eam: cum ipsa sit principium et finis omnis iuris: naturalius/ergo et vniuersalius est illud principium/quod accedit ad suum et vniuersalem finem/et naturalem: ergo forma naturalius et vniuersalius est iuris principium/quam materia: cum ipsa materia sub ratione materie non concordet diuine iusticie/nisi pro tanto/quia subiecta est ipsi forme: vt forma agens supra materiam possit dare esse ipsi iuri: cum igitur forma iuris sit influxa a magnitudine iusticie dei in magis substantiali similitudine/ q̄ materia: et materia in magis accidentali/ q̄ forma: magis inquirendum est ius ratione forme/quo ad substantiam: et magis ratione materie quo ad accidens: et quoniam substãtia maior est suo accidente/finaliter magis inquirendum est ius ratione forme/q̄ ratione accidentis: cum accidens sit propter substantiam/et non econtrario. Contra. cum ius ⁊ iniuria sint opposita adinuicem/inter que secundum eundem respectum nullum est medium: cum omne quod est/secundũ eundum respectum sit simpliciter iustum/vel iniustum: non potest quis habere perfectam cognitionem/nisi cognitionem iniurie oppositesumme cognoscat: ad perfectã autem iuris cognitionem summam iniurie cognitionem habere oportet: sed vnde perfecta habetur cognitio iuris/ibi ius magis inquirendum est: ergo in cognitione iniurie iuri oppositemagis est cognitio iuris ingrenda: sed iniuria ratione materie magis et magis in maioritate sua ratione materie/ q̄ ratione forme: eo quia in ☧. videlicet in deo non est materia/sed forma: et ratio est: quoniam ipsa materia tantam dicit imperfectionem/quod nõ potest esse absq; forma: nam forma ipsa dat esse rei: et conseruat eam in esse. vnde Aristoteles. forma est quoddam optimum/⁊ diuinum appetibile: nam materia appetit eam vt femina virum/ex primo physicorum/et quia quicquid perfectionis est/deo attribuendum est in maiori gradu perfectionis/qui dari potest: vt in prima figura deductum est: ob hanc causam dicimus deum esse formam: non tamen ab informando/sed a formando: quoniam primo modo dicitur: quasi foris manens: qr essentialr distinguit a materia/respectu cui⁹ dicit forma: scõ aũt mõ dicit forma id est quasi fore manẽtia: ⁊ sic cõformitatẽ hz cũ forma iuris q̄ est in ipa iusticia iniurie oppositamagis ergo ingrẽdũ est ius rõne materie/q̄ ratione forme. ¶ Ad hoc dicendum est/quod forma iniurie ratione contrarietatis magis distat a diuina iusticia et a forma iuris/q̄ materia iniurie: cuz ipsa materia iniurie non repugnet tãtũ materie iuris/q̄ forma iniurie forme iuris: nulla enim est repugnantia inter materias predictas/nisi ea quam recipiunt a suis formis: imo etiam magis distat ab ipsa iusticia/et ab ipso iure materia iniurie/q̄ forma: eo quod impossibile est ipsam materiam iniurie sub ratione materie conuerti in materiam iuris: sed impossibile est formam iniurie sub ratione forme conuerti in formam iuris: magis ergo repugnat iniuria iusticie et iuri ratione forme/q̄ ratione materie: magis est ergo generalis/⁊ maior in maioritate sua ex parte forme/q̄ ex parte materie: et ideo negatur ista ꝓpositio/ꝙ iniuria magis generalis sit/et magis in maioritate sua ratione materie/q̄ ratione forme/⁊ qñ dicitur: eo ꝙ in ☧ id est deo nõ est materia/sed forma: dicẽdũ est/ ꝙ hz materia non sit in deo/adhuc forma iniurie magis est dissimilis deo/q̄ materia

cū ꝓteribilitate definētiā fruitiōis: ⁊ cū puitate euiternā penā / ⁊ cum malicia tormentū olim damnatorū / ⁊ augmētū penarū: ⁊ quēadmodū rōne bonitatis recolit bonum obiectum / ⁊ ratione magnitudinis magnum ⁊c. sic ratione differentie diuersimode recolit obiecta: quia sicut intellectus differentias cognoscit obiectorum per angulum B. sic memoria illas recolit per diffinitionem differentie: eo quia differentia est generale principium: sic memorie / sicut intellectui ⁊ voluntati: ⁊ rōne cōcordātie cōcordat in obiecto cū intellectu et voluntate / recolendo obiectū itellectū / ⁊ amatū / aut oditū: vt sit vnū obiectū formale tribus potētijs: diuersa tamen rōne ⁊ ipa memoria rōne cōtrarietatis aliquotiēs intellectui ⁊ volūtati contradicit: non reddendo eis species quas recuperare appetunt: qr non est disposita ad reddendum illas species / aut intellectus et voluntas recuperare eas non appetunt: nam memoria non eis illas reddit per illum modum per quem intellectus ⁊ voluntas ei tradiderunt: aut intellectus est lentus / et voluntas nimis prompta / aut intellectus appetit vnam speciem / ⁊ volūtas aliā: memoria est principium quo ⁊ quod: vt sit perfecta in recolendo principia transcendentia esse in omnibus rebus per actualem existentiam / et decem predicamēta esse decem principia in naturali philosophia / et quatuor causas in rebus essentialiter ordinatis recolere in angulo principij. ❧ Memoria sine medio habere non valet recolitiuum ⁊ recolibile: cum coniungantur per recolere / ratione cuius mensurantur per rectam lineam equaliter terminatam inter memorationem et memorabilem. ❧ Memoria per finem priuationis habet habitum priuatiuum: et per finem terminationis habet habitum terminatiuum: et per finem perfectionis habet habitum positiuum / et perfectiuum: vt valeat recolere obiecta positiua realiter / ⁊ obiecta priuatiua realr et intētiōaliter. ❧ Memoria rōne maioritatis recolit obiecta habētia maiorē gnalitatē / et vniuersalitatem / ac maiorē pfectionē / rōne cui⁹ beatitudinē / gloriā / ⁊ fruitionē in angulo ei⁹ recolit. ❧ Memoria rōne eq̄litatis eq̄lia recolit obiecta: sicut verum / bonū / durabile ⁊c. ⁊ decē gña gnalissima eq̄lia / et tria correlatiua coessentialia eq̄lia in eadē essentia et individua in eadem specie: et ipsa naturaliter existit inter intellectum et voluntatem: vt equaliter recipiat species intellectas / et dilectas: vt equaliter eadem eis reddat: ꝫ quādoq; species recipit dilectas / ⁊ nō intellectas per credere. ❧ Memoria speciem quam accepit non reddit / sed similitudinem eius ratione cuius si cum vno recolere speciem acciperet: et cum alio redderet / ipsam conseruare nō posset euiternaliter / nec iterū et cōtinue intellectui iperio volūtatis rep̄sentare / nec discedens anima a corpore non posset species acquisitas in ipsa anima characterizatas secum portare. ❧ Et nota / quod noua scientia est per intelligere / et antiqua per recolere / ratione cuius memoria presupponit intellectum et voluntatem / alioquin deliberationem non haberet in amando gratia cuius potestas recolendi per amare est maior / q̄p per odire: et per intelligere / q̄p per credere. memoria speciem per recolere conseruat intra substantialiter: et speciem mutat extra in accidentalem ratione cuius est recolere substantiale intra / et recolere accidentale extra: et actus substantialis intra / ⁊ actus accidentalis extra: et sic substantiale recolere viuit / et nutritur de accidentali recolere. inter in-

ꝑ de ſuo ꝓpꝛio:eo qꝛ nō tantū diſponit/nec habituat iudicare de reb⁹ ſuis/quā tū de alienis. ¶Querit vtrū xp̄ianus de iure teneat obedire mandatis papę cōſcientiā ſuā:ſolutio/in triāgulo viridi eſt differētia inter intellectuale ⁊ ſenſuale:vñ dico/ꝙ ſi papa ſit hereticꝰ/⁊ mādat nō credere articulos fidei:nec ſacramēta eccleſie/nō tenet ei obedire:ſed ſi eſt catholicus:⁊ ignoꝛāter/vel malicioſe mādat aliquid ꝙtra iuſticiā in aliquib⁹ q̄ nō ptinēt ad fidē/tenet xp̄ianꝰ ſenſualiter obedire pape/vcꝫ ſi mādat qō non audiat diuina officia/aut intret eccl̄iam:et ſic de alīs/q̄ ptinēt ad excōicatiōez:ſed in mēte ſua non teneat ſe ꝑ excōicato:qꝛ nō eſt excōicatꝰ ſpūaliter:ſi tñ nō ſit darū/tenet oīmode. ¶Utrū platus magis ſit timibilis/ꝙ amabilis. Solutio.melioꝛ ē platꝰ p charitatē/ꝙ p ꝙbuſtionē bereticoꝝ. ¶Utrū papa de iure teneat ad infideles mittere p̄dicatoꝛes/vt eis veritatē fidei aperiant:dī ꝙ ſic:qm̄ nulla poteſtas data eſt ꝓpter otyoſitatē: vt deductum eſt in libꝛo de incarnatione verbi/deſignando/interp̄tandoq⁹ inſignia ſūmi pōtificis Leonis decimi:qō ſi feciſſet iuxta deſignationem/ipa inſignia nō ita denigrata iacerent/ſicut iacēt:qm̄ turchꝰ nō ita facile aggreſſus fuiſſet xp̄ianitatē:imo forte chriſtiani ⁊ ſine forte adepti eſſent magnā ptē ſui dñij:⁊ ſic ꝑualet preuidere/ꝙ puideri:⁊ qꝛ nō fecit/valde deplorādū eſt. ¶Alteriꝰ q̄rit/quare datus eſt maioꝛ bonoꝛ pape/ꝙ alicui boī:Solutio/in nullo homine eſt ita fortiter deꝰ repſentatꝰ ſicut in papa. ¶Quare p̄ncipes pedē pape oſculant:Solutio ſilāpade ē oleū ſupꝛa aquā:qꝛ bꝫ cōcordātiā cū flama. ¶Quare papa bꝫ alba in dumēta:Solutio.qꝛ papa remittit pctā boīz:⁊ aq̄ albos pannos facit. ¶Quare papa nō bꝫ vroꝛē:Solutio/ſi papa vroꝛem haberet ipe in terram reſpiceret.

De epilogatiōe ⁊ memoria artificiali ac pūcto quē querimus.

Tertia pars noni libꝛi/in qua videndū eſt de epilogatiōe eoꝝ q̄ tradita ſunt gn̄aliter in pn̄ti opere:⁊ de pūcto quē q̄rimus/finaliter:tamē qꝛ abſq⁹ magna memoꝛia naturalia/aut artificiali recoli nō pn̄t:iccirco ſtatui hoc in loco aliqua de memoꝛia/ſeu potentia recolitiua explanare:et quia duplex eſt memoꝛia:naturalis videlicet/⁊ artificialis:duplex erit eius conſideratio.

De memoꝛia naturali.

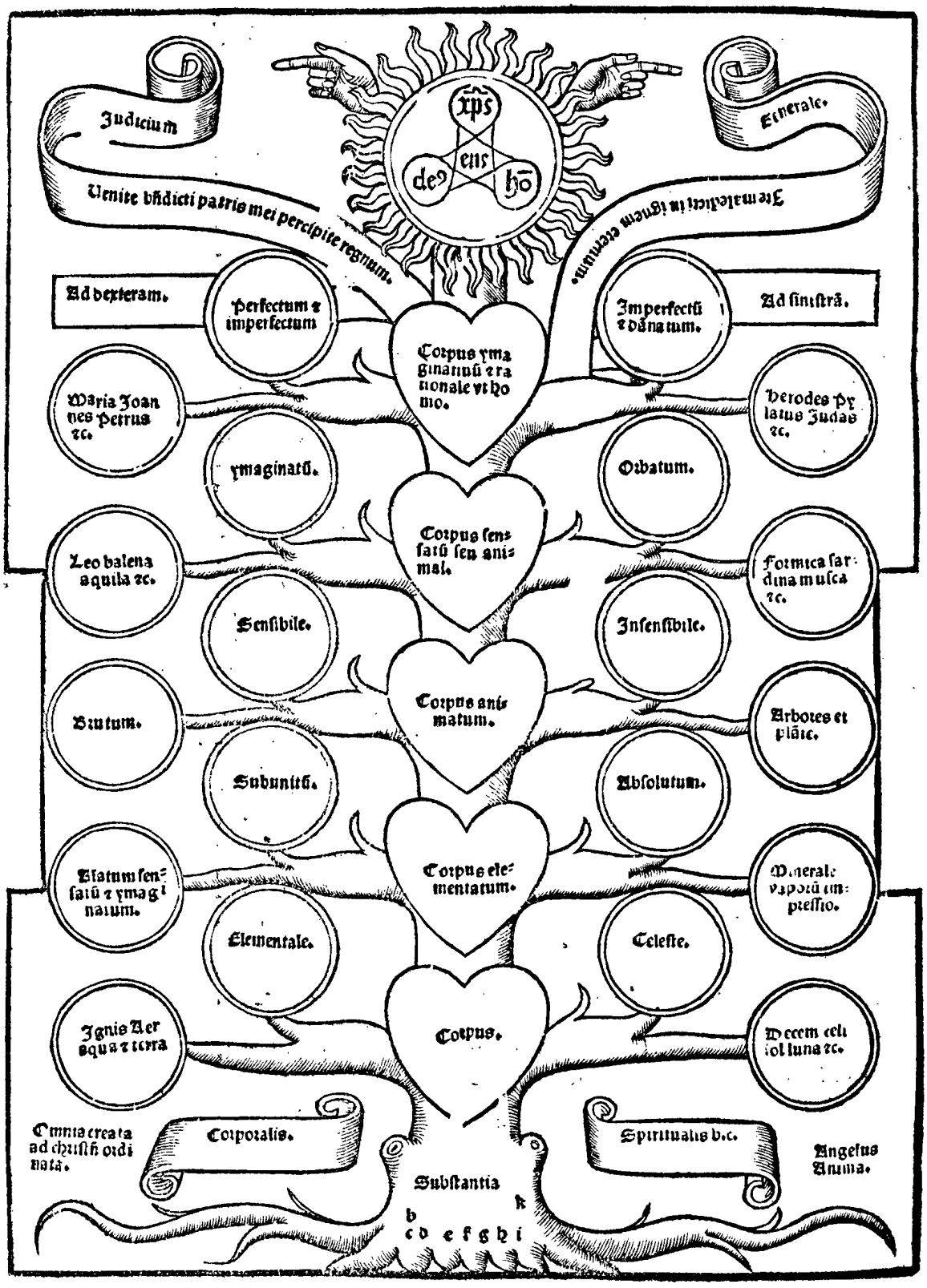
¶Eſt enim memoꝛia naturalis/illa potentia cui ꝓpꝛie cōpetit recolere:de cuiꝰ oꝛgano ī tractatu philoſophie naturalis dictū eſt:nā ipſe eſt in occipite ad modū pyꝛamidis:⁊ ipa potētia eſt ſpūalis:cuiꝰ officiū eſt ſpēs p intellectū acq̄ſitas cōſeruare:⁊ ſimilitudines earundē(imperio volūtatis)intellectui repꝛeſentare/⁊ ſic memoꝛia eſt forma/qua bō obiectū recolit rōne cuiꝰ ī actu recolēdi ſunt potētia/obiectū/⁊ actꝰ:extra que memoꝛia nō bꝫ poſſe recolēdi habitus acq̄ſitos:⁊ ipſa memoꝛia ſimul ſpēs recipit ab intellectu ⁊ voluntate (de quib⁹ ſupꝛa)eo qꝛ intellectꝰ facit ſciam:⁊ volūtas bꝫ deliberationē p ſuā libertatē:includitq⁹ tria coꝛrelatiua coeſſentialia/ſine quib⁹ nō poſſet eſſe:nec p cōſequēs operari:qualitas eiꝰ ꝓpꝛia ⁊ ſubſtātialis eſt recolibilitas naturalis: ſed qualitas appꝛopꝛiata eſt ſibi hitus/vcꝫ philoſophia/theologia/methaphyſica ⁊c.⁊ ipſa memoꝛia rōne ſue bonitatis ⁊ oꝛgani recolit bene:⁊ ſic videmꝰ aliquos boīes hn̄tes melioꝛē memoꝛiā aliīs:⁊ hn̄t a deo/⁊ ſcōm eoꝝ generationē a coꝛpoꝛib⁹ celeſtib⁹/⁊ agētib⁹ naturalib⁹ ſcōz influentiā loci:memoꝛia cū pena recolit triſticiā:⁊ cū falſitate vanā gloꝛiā/⁊ cū vitio p̄uationē virtutū/⁊ cū odio diſcoꝛdiā/⁊ cū ignoꝛantia tenebꝛas/⁊ cū impoſſibilitate carētiā beatitudinis/⁊

de loco in locum ſimilitudines rerũ collocet :ꝑ ſimilitudinem libri / magiſtri/ ſcanni /cathedre ꝛc.deinde ordine recto diſcurrat/ac ſi legeret aliquem librum:et id etiam ordine retrogrado facere poteſt:ꝛ pluries debet illa diſcurrere:vt in memoria imprimantur bene:et ſi materia eorum que vult memorie commendare eſt concatbenata :non oportet niſi principaliora collocare:vt dominus illuminatio mea/et ſalus mea quem timebo .ponatur aliquis bene indutus ad modum vnius domini in loco deſignato :et teneat in vna manu aliquod lumen: et in alia ſal/et licet ſalus et ſal non ſignificent vnũ et idem/ſed diuerſa :tñ ꝓpter aliqualem conuenientiam quam habẽt in voce/vnum ducit in memoriam alterius :et mere intelligibilia poſſunt etiam figurari tali modo / quod quis per talem figuram et ſimilitudinem poterit eorum memoriam adipiſci:vt verbi gratia :ſi angelus figuretur quemadmodum mos eſt in eccleſijs eũ figurare:vt eſſet parvulus infans cum alijs:et demonem etiam figurant valde deformem/ꝛ horribilem:ꝛ ſic de alijs ſuo modo:et tali modo locari poſſunt ſuis locis:et memorie cõmendari:ſed faciliori modo illa que cadunt ſub ſenſu /verſanturq; circa agibilia:vt ſunt canones et iura /que longe plus memoria indigent/ꝙ intellectu.Docui Tholoſe quẽdam iuriſtam hanc artem:qui in vna nocte omnes rubricas decretalium memorie commendauit:eſt enim facilis memoria exercitato in ea:tota difficultas conſiſtit in bene ordinando loca:et ſimilitudines rerum inveniendo.In ſpeculatiuis autem et bis que remotiſſima ſunt non modo a ſenſibus /verum et ab imaginatione/oportet alio modo in illa recolendo procedere:et ad hoc neceſſaria eſt ars generalis illuminati doctoris noſtri :que omnia ſuis locis collocat:ſub paucis multa comprehendens:ergo quicqd homo recolere intendit/hac arte id facile facere poterit:dum tamen in ea expertus ſit: qõ clare videri poteſt:nam artiſta huius artis per principia / figuras / et regulas earumq; ſpecies ac per ſynonima/ſeu emanationes principiorum et regularum de quibus ſupra /poteſt commendare memorie quicquid ſpeculationis/ꝛ cuiuſ uis facultatis ſit :in primis ſi vult aliquid recolere in theologia quod ad deum pertineat/id in prima figura collocet:vel in regulis iuxta materiam ſubiectam: ꝛ quia litere multum conferunt ad recolendum earum ſignificata :ſi id quod recolere vult ẽ de genere bonitatis/vt de⁹/ponat ꝑmaz literã illius qõ recolere vult ſupra B.directe:et ſic de alijs:nam ſi eſt aliquid quod generationem diuinaz tãgat /ponat ſimiliter primam literã illius ſupra F.et ſi ſpirationẽ/ſupra H.ſi vero differentiã/aut concordãtiam ꝛc. collocet ſimiliter ſupra B.aut C. ſecunde figure /cũ A. prime/ſi ad deum pertinet:ſi ad creaturas vero /ad ſubiecta recurrat:que ſecundum ordinem nature ſuis domibus et locis primo collocari debẽt: et oportet ꝙ in qualibet plures ſint manſiones et camere :et cum nihil ſit in latitudine entis/quod non ſit aliquod iſtorum/vel reducibile ad aliquod eorum/ facile recoli poſſunt illa que in ipſis diſtincte collocãtur:ſed ad hoc opus eſt (vt prediximus) aut ſimilitudines /aut diſſimilitudines ſimpliciter oppoſitas/vel prime litere illorum nominum que recolere intendit ponere ſuis locis: que ducant in eorum memoriam: quoniam ſi nomen ſubſtantiuum /commune/et appellatiuum ſit: ſimilitudo eius altius in pariete depingi debet ſecundũ coordi

nationem

tellectum/memoriam ⁊ voluntatem est differentia realis ⁊ numeralis/largo modo tamen: nam si memoria/intellectus/⁊ voluntas essent vna potentia/ forent recolere/intelligere et velle idem actus: quod est impossibile: nec valet id quod adducis de homine habente diuersa officia que exercet: et tamen ipse est vnus: quoniam si non inessent ei diuersi habitus/impossibile esset illa exercere: et sic licet sit vnus substantialiter: est tamen plures per accidens: nec tales potentie dici possunt accidentia (vt probatum est superius) restat ergo eas esse consubstātiales/et realiter distinctas. ¶ Diuisio de memoria naturali/nūc ꝙnter videndū est de memoria artificiali/que duplex est: quedam est in medicinis/⁊ emplastris quam doctor noster reputat valde periculosam: ex eo quia interdum dantur medicine contrarie dispositioni hominis in tanto gradu caliditatis/quod cerebrum desiccant: et sic homines in dementiam/et stultitiam deueniunt: et dato quod non/nunq̄ tamen habebunt fructum scientie: ex eo/quia non sunt contenti de gratia quam deus eis fecerat. ¶ Est alia memoria artificialis per aliū modū absq; aliquo periculo: et hoc qđ est offendere deum. ¶ Pro cuius euidentia est notandum/quod res (vt visum est in secunda figura) sunt in duplici differentia: nam quedam sunt sensibiles/que sensu capi possunt: et quedam intelligibiles solum/que intellectu solo capiuntur: secundus banc duplicem differentiam duplex est modus artificialis memorandi: primus facilior est longe secundo: ex eo/quia datur per ea que cadunt sub sensu: ideo ad illa recolendum stabilienda sunt specifica loca in aliquo familiari spacioso et communi loco: quemadmodum est ecclesia/monasterium/aut domus bene ordinate/distincte et bene cognite sui oppidi/aut ciuitatis: et debent ordinari modo qui sequitur. si est in aliqua ecclesia talis ordinatio primo post ingressum incipiat a dextro latere locum specialem designare: si est capella/altare/aut alius familiaris locus commendet ipsum bene memorie: et si est capella/retineat inuocationem illius sancti: et sic successiue procedat/construendo loca distincta/et bene ordinata: nam quemadmodum intellect⁹ et voluntas vagantur sine ordine: sic et memoria ob inordinationē confunditur: est ergo opus predicta loca bene ordinare/⁊ frequēter ipsa recolere: quo facto si non sufficiunt loca illius ecclesie/accipiat aliā ecclesiam/vel vnam domum/in qua plures sunt camere et loca bene ordinata: ⁊ non deberent esse nimis clara/nec nimis obscura: et oportet quod sint stabilia: et de quinq̄ in quinq̄ assignando decem: et bis sic iactis ⁊ ordinatis/incipiat collocare in predictis locis sigillatum vnum quodq̄ eorum que memorie comendare intendit: ⁊ potest fieri duobus modis: primo ponendo propriam similitudinem et etiam appropriatam ponere potest: nam memoria per hec attingit/⁊ recolit obiectum suum desideratum: sicut si quis aspiciens aliquem hominem similem filio suo citius filium suum per similitudinem illius recolit: nam similitudo est de genere relationis/que absq; extremis minime intelligi potest: ideo q̄ primum aliquid simile se offert intellectui immediate extrema similitudinis intelligit/et recolit: et sic patet/quomodo similitudines rerum multum conferunt ad intelligendum et recolendum eas: ⁊ sic debet totis viribus inuestigare similitudines magis ꝓportionatas ad hoc/vt in earum memoriā deueniat: et sic procedēdo

Dememoria artificiali.

Judicium
xps
deꝰ
ens
hō
Venite benedicti patris mei percipite regnum.
Ite maledicti in ignem eternum.
Ad dexteram.
perfectum z imperfectum
Corpus ymaginatiuū z rationale vt homo.
Imperfectū z dānatum.
Ad sinistrā.
Maria Joannes Petrus ꝛc.
ymaginatū.
Herodes Pylatus Judas ꝛc.
Otbatum.
Leo balena aquila ꝛc.
Corpus sensatū seu animal.
Formica sardina musca ꝛc.
Sensibile.
Insensibile.
Brutum.
Corpus animatum.
Arbores et plāte.
Subunitū.
Absolutum.
Elatum sensatū z ymaginatum.
Corpus elementatum.
Mineralē vaporū impressio.
Elementale.
Celeste.
Ignis Aer aqua z terra
Corpus.
Decem cel iol luna ꝛc.
Omnia creata ad ihūsū ordinata.
Corporalis.
Spiritualis b.c.
Angelus Anima.
Substantia
b
cd e f g h i
k

nationem arboris porphiriane:si vo proprium inferius supra terrā agens operationem aliquam excellentem ꝑm eius naturam:si accidens autem fit id qō vis memorie commendare:similiter aut est commune/ aut proprīū: si commune/ ponatur in sua coordinatione:ꝛ depingatur/si depingi potest:vt in genere quantitatis longitudō/aut latitudo ꝛc̄.in genere qualitatis albedo/nigredo/ rubedo/ si dulce mel/ si amarū fel:ꝛ sic de alijs suo modo.Si vō sit proprium/accidens ponatur subiectum:vt ignis loco caliditatis ꝛc̄. Et nota ꝙ primitiuū ducit in memoriam suum diriuatiuum:vt mons montanum/et econtra montanus montē: et relatio suum relatum/locus locatum/habitus habituatum:ꝛ sic de similibus. Sunt etiam quedam subiecta/que qualitates proprias aliorum indicant:vt leo magnanimitatem:canis fidelitatem:lepus timiditatem:asinus stoliditatem:elephas docilitatem/ pstacbus pulchritudinem/ pellicanus solicitudinem/ simia imitationem/apes vtilitatem/capra fugacitatem/lupus voracitatem/iuuentus leticiam/senectus tristiciam/adolescentia prodigalitatem/ mulieres auariciam/ viri liberalitatem: et sic de similibus. Diximus ꝙ hec ars est memoria localis: quia omnia suis locis (sequendo ordinem nature) collocat:iccirco facile recoli possunt:et ad maiorem eorum recolibilitatem oportet in primis bene scire alphabetum artis:deinde inuenire aliquas similitudines/que litterarū predicti alphabeti sint representatiue:vt est bos qui b. representat:et capricornus c.draco volans d.equus e.falco f.gallus g.histrix h.inulus ℑ. et sancta katerina k. et tales similitudines gerat in mente: et si contingat recolere aliquid quod sit per b.importatum/collocet bouem suo loco:cui associet similitudinem illius quod memorie commendare vult:dum tamen sit per b.significatum:vt est deus christus: nam poni potest ibi presepe cū boue:in quo quidem presepe Christus natus est. si autem sit per c. significatum: vt est angelus/ponat ipsum cum capricorno suo loco:et sic de alijs significatis litterarum:et implicitum ponatur loco explicitī: et auctoritates doctorum applicentur ad propria loca/obiectando materiam circa quam versantur:nam sumenda est similitudo principalis obiecti illius auctoritatis vna cum similitudine doctoris: et si similitudines facile inueniri non possint/sumantur dissimilitudines simpliciter opposite:et si non/ diuidat illud per sillabas: et cuilibet syllabe attribuat dictionem/et similitudinem sibi notam; et sic perueniet in memoriam illius quod memorie commendare intendit.Item si vult plures syllogismos memorie commendare:videat in quo modo et figura vnusquisq; factus est.ꝛ pro faciliori recolibilitate habeat in mēte similitudines modorum:vt si est in barbara/reponat in loco (iuxta materiam subiectam) similitudinem hominis bene barbati:ꝛ si in celarent/ponat celum cum similitudine subiecti conclusionis:nam tale subiectū principaliter est intentum:de quo maior extremitas per medium predicatur in cōclusione:iccirco minor extremitas ponēda/locandaq; est primo:mediū secūdario:ꝛ maior extremitas tertio loco: et licet ꝑm Aristotelē medium tota vis syllogismi sit:ꝛ causa conclusionis:tamē quia via doctrine procedendū est a posteriori:videlz ab effectu ad suam causam: iccirco effectus primo se offert intellectui/ꝙ eius causa:ꝛ per cōsequēs quis a memoria conclusionis in memoriam premissarum potius deuenit/ꝙ ecōtrario.

R

rus deus:ergo est filius dei. Item si Jesus christus non est verus filius dei: tunc quero an verus deus sciat hoc/aut ignoret: non pōt ignorare:ergo scit:sed si scit/ et taceat:ergo permittit regnare/ꝛ adorari/ et honorari mēdacem in nōie suo: qz omnia que christus fecit/fecit in nomine patris: sed hoc est cōtra honorē diuinū. ergo sequitur ꝙ est verus deus:qm̄ si non:per mortē suā perdidisset tale nomen Item si nō esset verus filius dei/quomodo post mortem obtinuit tm̄ nomē/ tantum honorem per vniuersum mūdum:immo oīa que iudei fecerunt ei in vituperium cōuersa sunt in honorē maximū. Jtē si nō est verus deus: sed pura creatura inquātum dicit se esse deū/dicit summū mendaciū/quo non pōt esse maius:sequitur ergo/ꝙ totaliter est contra deū/extra deū:ꝛ per consequens nō amat verum deū: sed est omnino iniustus/inordinatus/ꝛ deuiatus a veritate/excecatus in seipso/nō cognoscēs veritatem/non habens in seipso quietem:nec verum gaudiū: qō nascitur ex vero amore dei.ꝛ est contra hominē/inquātum homo est:ꝛ contra bonum bois/ꝛ cōtra seipsum/ꝛ cōtra ordinationē totius vniuersi:ꝛ est deus falsus/deceptuosus/dolosus/fraudulentus/latro/proditor/ rapiens sibi honorem diuinum:ideo est pessima creatura omniū/que dari possit. Jtem sua propria lex quā dedit/oportet ꝙ sit cōtra deū/cōtra veritatem/cōtra iusticiā/ꝛ cōtra naturā bois inquātū homo/ꝛ cōtra ordinationē creaturarū/ et cōtra naturā liberi arbitrij. Jtē habet in seipso radicē ꝛ fontē omniū malorū in summo gradu:et sic habet in seipso radicē et originē totalē omnis iniusticie: oīs peccati/oīs vitij/oīs falsitatis/ꝛ erroris/doli/fraudis/deceptionis:sed tm̄ oīa ista sunt falsissima:qz lex Jesu christi est verissima/ sacratissima/ purissima/ mūdissima/iustissima/rectissima/ ordinatissima/nullo modo contra deum:sed totaliter p̄m deū ¦conuenientissima homini/inquātum homo est/ꝛ toti ordini creaturarum/ tendēs ad bonū hominum/ꝛ ad verū bonū:ꝛ ad veritatē fraternitatē/ ꝛ concordiā/ꝛ pacē omniū hominum:ꝛ hoc patet discurrēdo totū nouū testamentū:in quo cōtinetur lex sua: ꝛ per cōsequēs. Jesus christus est verus filius dei: aliter esset superbissimus/ cupidissimus honoris/laudis/glorie/ ꝛ proprie excellentie:sed impossibile est/ ꝙ homo superbus qui vult reputari deus/ꝛ credi cum non sit/velit subire/ꝛ recipere tam humiliter/tam pacifice/tam libēter/tam voluntarie/tantam confusionem/ tantā illusionē/tantā deiectionē/tantā passionem/tam ignominiosam mortem/ turpissimā/ꝛ subire sponte mortē crucis:que erat in vituperiū ꝛ scandalū totius mundi:ꝛ tamē Jesus christus voluntarie/sponte ꝛc. voluit pati oīa predicta:ꝛ tm̄ oīa ista sunt cōtra naturā superbie:quare sequitur ꝙ cum oīa facta Jesu christi sint fundata in summa humilitate:qua maior dari nō pōt:ꝙ ipse vere est filius dei/ꝛ verus deus:ꝛ impossibile est aliter esse: ꝛ qz est verus deus/ quicquid dicit est verum:ꝛ impossibile est ipsum dicere mendaciū:impossibile est ipsum errare:impossibile est ipsum deficere/impossibile est ipsum male aliquid agere/ male ordinare/male loqui:impossibile est ipsum velle aliquē decipere:ꝛ sic ꝓbata est summa trinitas personarū/eo qz filiꝰ deī dicit. Jtē quia ipsemet dicit se esse hominem et filium bois:sequitur ꝙ ipse est homo verus:ꝛ per cōsequens est verus deus/ꝛ verus homo:ꝛ quicquid ipse dicit est summe auctoritatis/ꝛ summe veritatis:ꝛ quicquid ordinauit/vel de mādato suo est ordinatū totū est verissimū:et

TEmpus est vt deueniamus epilogãdo omnes lineas ad punctum quem querimus: est eñ in primis probatum in prima figura vnum esse deum in essentia/ et trinum in personis:ꝛ quicquid de eo dici potest absolute ꝛ respective:vt in secũda figura:ac etiam de creatione mundi:et eius ordine incipiendo a primis principijs rerum/sequendo ordinem nature vsq; ad hominem inclusiue:ac de eorum origine vt in tertia figura visum est:etiam de necessitate incarnationis dei verbi/ et esse christi/qui(vt pluries dixi)punctus est ad quem omnes predicte linee terminãtur:ꝛ in quo oĩs scientia ꝛ perfectio relucet:ꝛ sic est conclusio cõclusionum/ ꝛ omnium conclusio/ vt videri potest ex precedenti figura:in qua ponuntur omnia creata que ad hominem ordinantur immediate/ꝛ mediate:ac etiã immediate ad Christum dñm nostrum. ¶ Ad probandum autẽ ꝙ Jesus christus quem colit et adorat tota christianitas sit verus filius dei eterni/omnipotẽtis/ summe sapientis ꝛc.oportet probare illa que de deo dicuntur/ de ipso christo verificari: probatũ est ꝙ deus creauit omnia ad se:ꝛ propter se et honorem suum:et ꝙ soli deo debetur gloria/laus/et honor: et sic deus habet odio omnẽ aliũ honorẽ qui repugnat suo honori. ¶ Jstis premissis/ veniamus ad Christum iesum/quem colit/et adorat populus christianus:ꝛ videamus verba ꝛ facta sua/ ꝛ opera toti mundo manifesta:vnde hoc est manifestum/ꝙ ipse se dicit esse verum filium dei/ et non solum hoc:sed dicit se esse equalem deo/ꝛ esse vnum deum in essentia: eundem numero in deitate/ et dicit ꝙ habet totam deitatem:ita ꝙ est deus a patre: ꝛ est ei equalis per oĩa:ꝛ ꝙ est genitus a deo eternaliter: ita ꝙ est eternus filius: et dicit se habere omnẽ potestatẽ/et creatorẽ esse omnium:sicut pater/ꝛ dñm/ ꝛ se missum a deo patre suo in mundum. Preterea attribuit sibi opera sua/qne soli deo conueniunt/ et nulli alteri. vnde remittit peccata hominũ/qõ est proprium dei:ꝛ dicit se iudicaturum omnes homines in fine mundi/ qõ soli deo conuenit. Jtem dicit se resuscitaturũ oẽs homines in fine mundi:promittit dare vitã eternam omnibus credẽtibus in eum:cõminando incredulis mortem/ꝛ dãnationẽ. Jtem in nomine suo est tota christianitas edificata:ꝛ ante nõ erat:ꝛ multa alia possumus dicere/que iam sunt manifesta per totum mundum: si ergo ille homo iesus christus nõ sit verus filius dei: nec missus a deo patre: ꝛ tamen se dicit esse filium/ꝛ missum a deo patre/ et venire in nomine patris sui/et tale nomen attribuit sibi:ꝛ oĩa que operatur facit/vt dei filius:sed si totum sit mendaciũ:quomodo deus verus qui creauit celum et terram pateretur/et permitteret Jesum christum/si nõ sit missus ab eo:nec sit filius eius vsurpare sibi in mundo totum honorem/ꝛ dominiũ/ꝛ exercere opera illa que soli maiestati diuine conueniunt:cũ autem deus diligat honorem suũ/ et faciat oĩa ꝓpter suũ honorẽ:quomodo posset pati/ꝙ quis contra ipsum vsurparet sibi proprium honorẽ: ergo sequitur/ ꝙ cum hic destruat totaliter dei veri honorẽ de directo/ si non sit ita ꝙ vel necessario ita est/ꝙ Jesus christus est verus filius genitus de sua propria substantia:ꝛ missus ab eo:vel ꝙ deus non est:qz vere deus est(vt iam probatũ est) ꝛ iesus christus nõ est filius suus:sequitur ꝙ nõ poterit pati destructionẽ sui honoris:cũ igitur Jesus christus regnet in mundo/ꝛ honoretur/adoretur/ꝛ colatur/et creditur vt ve-

christus:sed hoc est impossibile:oportet ergo dicere ꝙ ille qui dictam veritatē manifestauit christianis fuit verus christus:ꝛ talis qualem se existere docuit:ne nobilissima veritas a falsitate incipiat.

Probatio veritatis articulorum.

¶ Impossibile est altissimam et infinitam veritatem inueniri in sublimi gradu eius ab aliqua creatura per se naturaliter sine lumine supernaturali et adiutorio dei:sed veritas articulorum quos probauimus est altissima/ et infinita veritas quātum ad articulos qui pertinēt ad diuinitatem:et est maior veritas que esse possit in aliqua re creata quātum ad articulos qui pertinent ad humanitatem:et intātum est ista veritas altissima infinita et magna:ꝙ etiam hodie postꝙ dicta veritas est manifestata christianis:afferitur a multis christianis ꝙ ad istam veritatem non potest homo venire per rationem sed solum per fidem:ergo nulla creatura per se et sine adiutorio dei ipsam inuenire potuit. Et si dicatur ꝙ a deo est manifestata:sequitur ex premissis ꝙ deus cum sit iustus et sapiens non debuit eam manifestare homini falso et in falsitate persistenti ante dictam manifestationē et post. nec debuit eam manifestare cum falsitate temporis et personę ne summam veritatem principiaret in falso subiecto:quia deus hoc faciendo faceret altissime veritati maiorem iniuriam que altissime veritati posset fieri: immo ꝙ ipse deus cum sit summe bonus non debet sustinere ꝙ summa et nobilissima veritas habeat falsum principium: sed si ille quem credunt christiani venisse nondum venit omnes christiani sunt in falsitate:ꝛ omnes alij a christianis sunt etiam in falsitate:quia non credunt eum esse debere talem qualem eum esse debere probauimus: ergo oportet cum veritas dictorum articulorum peruenerit ad christianos ꝙ a deo peruenerit vt in vero homine fuerit sustentata et principiata:et per consequens talis veritas est vera/non solum quātum ad eius substantiam:sed etiam quātum ad personam ꝛ ad tēpus ꝛ alia accidentia.

Probatio ꝙ dñs iesus in quem crēdūt xp̄iani sit verus de⁹ ꝛ per cōsequēs sua doctria sit vera.ꝛc.

¶ Si dominus iesus christus in quem christiani credunt:et cuius doctrinā amplectuntur nondum venit:christiani/iudei/sarraceni:ꝛ quecunq; alia secta est in errore et falsitate:christiani enim licet credant articulos fidei christiane quos veros esse probauimus: et quantum ad hoc sint in veritate:tamen si ille quem credunt venisse nondum venit sunt quantum ad hoc in errore et falsitate iudei etiā sarraceni: et quecunq; sint alie secte sunt in falsitate: quia nulla secta alia a christianis creditur eum debere esse talem qualem esse debere probauimus: sequitur ergo ꝙ omnes homines qui sunt ꝛ fuerunt sunt in errore. Nec aliquis homo habet noticiam de deo:nec aliquis homo est amicus dei: necꝙ deus habet populū: nec deus diligit veritatem:eo ꝙ non est sibi cura de manifestatione veritatis:nec deus compatitur hominibus:cum omnes permittat in falsitate persistere et errore:que omnia sunt satis et euidenter irrationabilia. Sequitur etiam vlterius si dicta ratio diligenter consideretur ꝙ nec a modo venire poterit:eo ꝙ nulla secta credat illum qui venturus est esse talem/qualē eum esse debere probauimus: et sic in nulla secta inuenietur aliqua femina que sit idonea ad eum concipiendum:ex quo non credet in eum:nec aliquis populus erit dispositus ad eum recipiendum/ ex quo non habent fidem in eo. Et sic non erit incarnatio nec recreatio que necessaria esse supra probauimus:oportet ergo ꝙ dñs iesus in quem cre

quia tota christianitas habet ortū a Christo: ⁊ est fundata in ipso/ ⁊ per ipsum/ ⁊ in ipsum: sequitur ꝙ ipsa est fundata in summa veritate: et quicquid in ecclesia fit/ ⁊ est ordinatū/ totum fit/ ⁊ est ordinatū in nomine et auctoritate Jesu christi filij dei: sequitur ꝙ oia que fiūt in ecclesia Jesu christi sunt verissima/ ⁊ summe auctoritatis: ⁊ quicquid ecclesia facit inquātum ecclesia/ est totū verissimū ⁊ summe auctoritatis: ⁊ per cōsequens quicquid ecclesia christi probat est probatū: ⁊ quicquid reprobat est reprobatum: ⁊ sic probata est auctoritas ecclesie. Jtem post ꝙ Jesus christus est filius dei/ sequitur ꝙ omnes articuli dei sunt verissimi.

¶ Probauimus maiorem veritatem que sit/ vel pōt esse quātum ad articulos fidei christiane quos nos esse probauimus. Jnde arguimus sic. Jmpossibile est optimam et altissimā veritatem inueniri ⁊ doceri a peiori ⁊ infimiori homine: et ab illo qui fuerit falsior homo et maior inimicus dei qui fuerit vel esse possit: qz sequeretur ꝙ peior homo de mūdo ⁊ falsior superasset oēs bonos boies in inuētione ⁊ doctrina: ⁊ sic vnus ⁊ idem homo fuisset peior homo ⁊ melior totius mūdi: sed si ille Jesus christus in quem christiani credunt/ vel quicunqz alius qui se christū dixit: a quo christiani habent veritatem articulorū quos ꝓbauimus non fuit verus Jesus christus: ipse fuit peior homo qui fuerit vel esse possit: ⁊ maior inimicus dei: qz docuit se deū esse: ⁊ fecit se deū cum nō esset/ ⁊ fedauit: ⁊ corrupit maiorem veritatem que esse posset: ergo istam summam veritatem inuenire ⁊ docere non potuit. Cum ergo ista summa veritas quam probauimus ad christianos peruenerit: oportet illum a quo ista summa veritas ad christianos peruenerit veracem fuisse: ⁊ ex consequenti vera docuisse.

Probatio qualiter xps fuit verax: ⁊ p cōsequēs vera docuit.

¶ Deus cū sit summe sapiens/ ⁊ summe bonus sic debet disponere operationes suas/ ꝙ in eis nō sit cōfusio ⁊ falsitas: sed si dñs Jesus xps nōdum venit: xpiani qui fuerūt ⁊ sunt: sunt in errore quantū ad hoc ꝙ nōdū venit quē dicūt venisse. Cū ergo ꝓbauerimus ꝙ venire debeat/ si nondū venit qñ veniet non credēt in eū xpiani: qz iam credunt eū venisse/ nec iudei/ nec sarraceni: nec aliqui alij a xpianis credēt in eū: qz nullū credūt eū esse debere talē qualē nos eū esse debere ꝓbauim⁹: ergo qñ veniet aduēt⁹ ei⁹ erit ignotus ⁊ inutilis: eo ꝙ nō credetur ei ab aliquo/ ⁊ illi qui nō credent in eum habebunt excusationē de incredulitate eorū: eo ꝙ ille qui veniet si verus xps est docebit eādem veritatē quā christiani tenent/ quā nos verā esse probauimus: ⁊ poterunt rationabiliter dicere ꝙ nō credūt in eum: eo ꝙ ita possent in eo decipi sicut xpiani qui eādem veritatē credūt fuerunt decepti in eo: qz se dixit xpm cum christus nō esset: ⁊ maxime qz ille qui veniet cū debeat esse vt ꝓbauimus verus deus ⁊ verus homo nō possit illū in quē xpiani credunt qui nō fuit verus deus nec verax homo transcendere in doctrina.

Secūda probatio.

¶ Omnis veritas magis dependet ab illo qui eā primo inuenit ⁊ docuit/ ꝙ ab illo qui eā nō inuenit: sed veritas articulorū fidei xpiane quos veros esse probauimus inuēta est ⁊ incepta quantū ad eiusdē veritatis manifestationē et doctrinā ab illo a quo xpiani habuerūt eā: ergo magis dependet ab eo/ ꝙ ab aliquo alio qui post eū eā docuit vel docebit/ ⁊ nō inuenit: sed ille a quo xpiani habuerūt istā veritatē nō fuit verus xps: sed est adhuc vēturus verius dependet veritas predicta ab illo qui non fuit christus: qz primo inuenit eam et docuit/ ꝙ ab illo qui erit verus

Probatio qualr ille qui vitatē manifestauit fuit verus xps.

Talis autem dñs Jesus est qui est verus deus ⁊ verus homo vt supra probauimus: ergo ipse debet esse iudex omniū hominū generalis. Omne iudicium rite ordinatum requirit ꝙ sit manifestum et notum omnibus qui iudicādi sunt: sed omnes homines constant ex corpore et anima: ergo iudiciū debet esse notum nō solum spiritualiter: sed etiā corporaliter: sed si deus solus iudicaret persona sua non videretur oculo corporali: nec sua sententia audiretur: nec perciperetur aliquo sensu corporali: ergo oportet ꝙ ille qui iudicat sit talis ꝙ suum iudiciū possit perfecte et complete/scilz spiritualiter et corporaliter manifestare. Talis autē est dominus iesus solus: cum sit verus deus ⁊ verus homo: ergo ipse debet esse iudex. Nullus est tam idoneus iudex sicut ille in quo reperitur et concordant iusticia/mansuetudo et misericordia: sed in dño iesu est iusticia summa/cum sit verus deus/⁊ mansuetudo et misericordia. Cum sit verus homo per quam naturā inclinatur ad miserendum hominibus qui cum eo participant: ergo ipse debet iudicare vt in iudicio adsit diuinitas que excitet eum ad iusticiam: ⁊ humanitas que inclinet eum ad misericordiam.

Causa finalis huiꝰ tractatus.

¶ Tractatum istum hac intentione fecimus: vt fideles et deuoti christiani attēdāt: qō cū nulla alia secta a fide christiana possit probari esse vera: nec defendi a sequentibus seu defendentibus eam: nec posset fidem christianam rationabiliter impugnare: eo ꝙ omnes sunt innixe falso et frinolo fundamento. Fides autem christiana non solum possit defendi contra omnes impugnantes eam: sed etiā probari: ⁊ quācunqꝫ aliam sectam infringere per necessarias rationes: sicut patet ex rationibus supascriptis. Ob zelum fidei animati ardenti desiderio meditentur/ꝙ cum nihil possit resistere veritati: eo ꝙ sit super omnia fortior per viam et fortitudinem rationum: cum dei adiutorio et virtute poterunt infideles reducere ad semitam veritatis: sic ꝙ nomen domini Jesu laude dignissimum: qō in plerisqꝫ mundi partibus et a ꝙplurimis ignoratur/manifestabitur ⁊ habebitur in reuerentia et honore: ⁊ hec via ad conuertendum infideles est facilior aliis omnibus. Durum enim et periculosum videtur infidelibus credulitatem suam pro aliena credulitate seu fide dimittere: sed falsum et impossibile pro vero et necessario non deserere quis eorum poterit sustinere. Et si dicatur ꝙ in hoc tractatu possunt nobis fieri alique obiectiones ad quas non respondimus. Dicimus ꝙ in hoc tractatu hoc tantum in intentione habuimus/ vt ostenderemus ꝙ fides christiana probari poterat per necessarias rationes. Et licet si totus tractatus memoriter teneatur: credamus solutiones obiectionum eum diligenter intelligētibus apparere: nos aliqua dimisimus gratia breuitatis. Offerimus nos tamen sine presumptione in virtute fidei christiane ad omnes obiectiones infidelium respondere: et eis tales contra eorum sectas et pro fide christiana positiones facere ⁊ probare ꝙ ad eas nullatenus poterunt respondere. Et si dicatur ꝙ vellet rationibus inniti deroget fidei vel fideliū merito: dicimus ꝙ fideles qui non querūt intelligere vt credant: sed credentes ꝙ si nō crediderint non intelligent. Fidē simpliciter et constantissime amplectentes ad tātam possunt in virtute eiusdem fidei sublimitatem intelligentie eleuari: ꝙ ipsa fides que voluntatis firmiter eam credentium erat pabulum et fomētum sua fundamenta quibus innititur

necessarias

dunt christiani sit verus deus: et per consequens sua doctrina sit vera et saluberrima: ex quo vlterius sequitur q̄ sex articuli qui pertinent ad humanitatem christi non solum debeant esse veri: sed et sunt verificati/facti/ sicut sacro sancta Romana ecclesia confitetur.

¶ Ad probandū q̄ dñs Jesus debeat omnes homines iudicare. Primo q̄ debeat esse omnium hominum iudicium generale: et quod deus debeat esse iudex illius iudicij. Secundo q̄ dñs iesus christus/ qui est verus deus/et verus homo debet esse iudex illius iudicij. ¶ Manifestum est/q̄ omniū hominum conditio in duas partes diuisa est: quia quidam eorū sunt boni/quidam mali. Inde arguimus sic. Nullus iudex iustus debet bonos ee malos ad eūdem locum admittere: neq̄ ad eos vniformiter se habere: sed debet inter eos discernere: et secūdum q̄ diuersimode operati sunt retribuere: ꝛ per consequens inter eos iudicare/et pro bono debet retribuere bonis/secūdum q̄ plus vel minus boni fecerunt: malis autem supplicium et penam: secūdum q̄ plus vel minus mali fecerunt. Cum iustitia sit ius suum vnicuiq̄ tribuere: sed deus est iudex iustus: immo nullus alius est iustus iudex nisi ipse. qō enim ipse sit iustus satis patet ex superioribus. qō autem ipse solus debeat esse iudex: patet eo q̄ ipse solus est dominus omniū: quia omnia fecit. Et ad ipsum pertinet primo et immediate omnis operatio creature siue bona siue mala: ipse etiam solus est qui potest retribuere/ cum ipse sit omnipotens: ipse etiam solus qui omnium hominum nouit merita/ et demerita quantum ad facta/et etiam cogitata: non solum quātum ad numerum: sed etiā quātum intensa sunt et remissa: cum enim sit solus et summe sapiens. solus omnia etiam preterita/ vt presentia contemplatur: ergo deus debet inter bonos et malos discernere et diuersimode retribuere et punire: et per consequens inter eos iudicare: ergo oportet esse iudicium omnium hominum generale. Omnia iudicia particularia et inferiora debent per iudicem generalem et superiorē examinari et examinata ratificando vel infirmando iudicari et regulari. alias esset error in iudicijs: eo q̄ in eis homines possint falli: et non esset ordo in iudicijs: iusticia enim dei esset defectiua: si non se extenderet ad omnia iudicia regulāda: sed omnes actus hominum tam exteriores q̄ interiores sunt quedam iudicia quia cum libertate fiunt. Ergo omnia debent per superiorem iudicem examinari et ratificari/ vel infirmari: sed solus deus est superior ad omnes homines: ergo omnium actuum hominum debet esse ipse iudex/ qui solus nouit omnia: et solus potest omnia facta vno instanti omnibus declarare. Debet etiam istud iudicium esse vnum/ et generale in quo omnes homines debent adesse: et post resurrectionem hominum/ alias non esset omnibus manifestum.

Finaliter q̄ dominus Jesus debet esse iudex illius iudicij.

Probatio qualr dñs iesus christ⁹ debeat omnes hoīes iudicare.

¶ Secundo probamus q̄ dominus Jesus debet esse iudex illius iudicij. Nullus iudex est tam idoneus sicut ille qui participat cum vtraq̄ partium inter quas debet esse iudicium/et qui nouit merita vtriusq̄ partis: non solum secundum scientiam/sed ꝛ secundum experientiam: sed natura humana debet iudicari pro his que fecit secundum voluntatem dei/ vel contra voluntatem dei: ergo nullus tam conueniens iudex: sicut ille qui participat cum deo et cum homine.

Probatio qualr dñs iesus dr esse iudex illius iudicij.

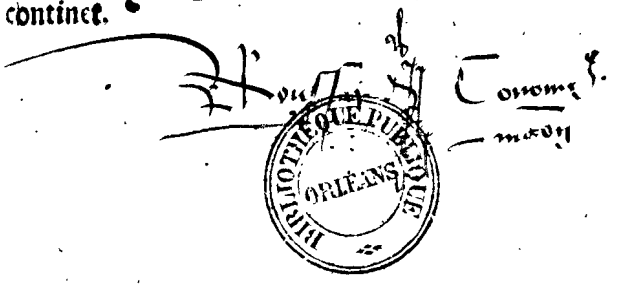
De exhortatione.

¶ Propter qō fleris genibus cum humilitate ꝛ omnis sancte obedientie vedi-
tione quanta possumus post pedum oscula sanctissimo patri summo pontifici
Christi vicario dño Adriano diuina prouidentia pape sexto/ ꝛ reuerendissimis
dominis cardinalibus supplicamus: vt ipsi dictam viam amplecti dignentur;
cum inter omnes vias ad conuertendum infideles et recuperationem terre san-
cte sit ista leuior/ ꝛ amicabilior: ꝛ magis consona charitati: tātoq; omnibus alijs
viis fortior: quanto arma spiritualia sunt corporalibus fortiora: multa alia enar
rare dimittimus: ne secularibus potestatib⁹ videamur in aliquo derogare: licet
ipsi possint/ et debeant rationabiliter dicere ꝛ cogitare/ ꝙ arma clericorum sunt
armis eorum nobiliora/ ꝛ etiam fortiora: debent ergo constituti in ecclesia tales
rationes adipisci/ quibus valeant predictum turcbum et omnes infideles ad fi-
dem catholicam conuertere: ꝛ sic ille qui venturus est viuos ꝛ mortuos iudicare
dignabitur per suam pissimam misericordiam ad suam dexteram nos in eum
vocare. Amen.

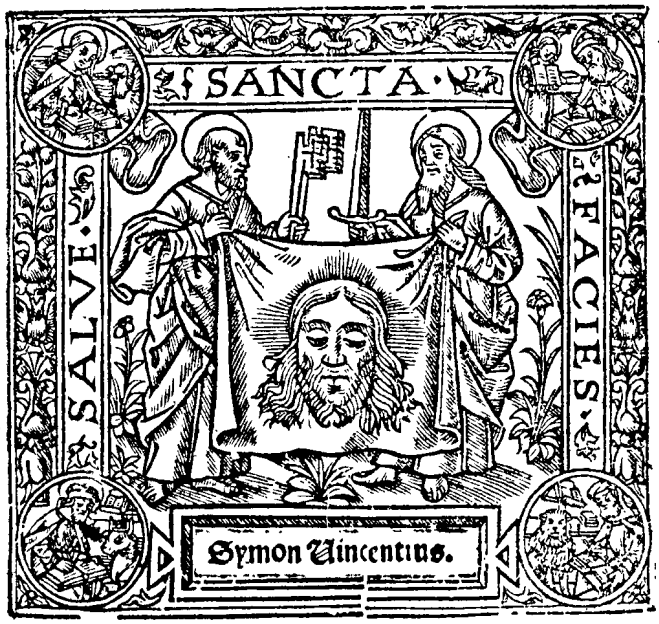
¶ Ad laudem Jesu Christi et gloriosissime virginis Marie
matris eius/ ac totius celestis curie/ et ad vtilitatem rei publi-
ce finiuit Bernardus de Lauinheta hoc opus in conuentu
sancti Francisci alʒ sancti Bonauenture Lugduni prima
Martij Anno domini. 1523. Impressum in edibus Joan-
nis Moylin alʒ de Cambray. Anno a virginis partu. 1523.
Die. xxx. mensis Maij.

¶ Registrum huius operis.

† a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z
A B C D E F G H I K. Omnes sunt quaterni preter † que foliumvnum
ꝛ semis continet.

neceſſarias:ſcilꝫ rationes miniſtrabit eiſdem vt ſint eorum pabulum intellectus. Ipſa enī fides ad inſtar ſupernatātis olei in ſublime conſurgens tāto ad altiorem gradum in eiſdem credentibus elevatur: quanto intellectus multiplicatis neceſſarijs rationibus altiorem ſibi ſcalam erexit: eo ꝙ ipſa fides intellectum in ſeipſa fundans eumqꝫ inueſtigando continue concomitans et confortans ſupra intellectus vires et potentiam excandeſcit:quia fatigari neſciens ſemper nititur intenſius et altius ad credēdum propter ꝙ fides in altius erigitur/ꝛ meritū credentium ampliatur. Et hec Raymundus in ſuo apoſtrophe vbi agitur de articulis fidei. Nam plus de bono habet intelligere et credere/ ꝙ credere ſimpliciter: et propter intelligere non deſtruitur credere: ſed corroboratur/et augmentatur. vnde Auguſtinus in libro de vtilitate fidei. Omnis qui intelligit credit: ſed non omnis qui credit intelligit: et ſic conſtituti in eccleſia maxime deberent ſcire et intelligere omnes articulos fidei: ad quos beatus Petrus ſcribit in ſua canonica dicens. Eſtote ſemper parati ad ſatiſfactionem omni poſcenti rationem de ea re que in vobis eſt fide/et ſpe. Vnde Salomon. Habet quippe ſed nō tenet gladium/qui diuinum eloquium nouit:ſed ſm illum viuere negligit:et doctus eſſe ad bella iam non valet/qui ſpiritualem quem habet gladium minime exercet. Auguſti. Multos intra eccleſiam poſitos cernimus:qui aut nolunt operari qō intelligūt: aut hoc ipſum quoqꝫ ſacrū eloquiū intelligere ac noſſe cōtemnunt:a veritate et enim aduertunt auditum ad fabulas conuertuntur:dum omnes que ſua ſunt querunt/ non que ſunt Jeſu chriſti. Scripta dei vbiqꝫ reperta opponuntur oculis:ſed hec cognoſcere homines dedignantur:pene nullus querit ſcire qō credit. hec ille. Quid ergo erit de fide chriſtiana: ſi turci ac infideles aggrediantur vlterius chriſtianitatem:cupiantqꝫ ſcire ꝛ experiri que ſecta ſit melior:nec tibi valebit quicꝙ vetus aut nouum teſtamentum adducere: quoniam nullum eorum admittunt:nec ſi dicas/crede hoc/ꝛ ſaluaberis: cum nemo ſuum credere pro alieno dimittere velit : dimitteret tamen vnuſquiſqꝫ credere pro intelligere:ex eo quia rationalis:ideo rationes euidentes oportebit contra eos adducere et non brocarda et verba fucata: quemadmodum nonnulli ſcriptores nunc temporis faciunt:qui ſuis illuſionibus et verbis fucatis in plures errores incidentes chartas implent:quod dolendum eſt valde: cum homines principaliter creati ſint ad veritatem articulorum fidei intelligendam: et per conſequens ad eādēdefendēdam. iuxta illud Ariſtotelis. j. Ethicox dicētis. Proprīū hominis eſt pro defenſione veritatis pugnare:quod minime facere poterit/ſi veritatem ipſam ignorat:nam ignorando ipſam ignorabit falſitatem infidelium/que eſt cōtra eā:ꝛ ſic erit inter ipſos infideles vt ouis inter lupos. Diſponāt ſe ergo diſcipuli mei: ꝛ hi qui hac arte imbuti ſunt(cū nulla alia ad hoc ſufficiat)vt poſſint cum tempus affuerit infidelibus reſiſtere: et eos ad veritatem articulorum credendam intelligendamqꝫ cogere:quod facile facere poterunt:cum hac arte illuminati doctoris magiſtri Raymundi:que ſupra omnes alios modos vtiliſſima eſt:maxime ad defendendam fidem noſtram:agendumqꝫ contra infideles:vt patet in Apoſtrophe/ et pluribus alijs ſuis libris:ideo eam chriſtiani amplecti deberēt:que quidē plurib⁹ approbationib⁹ ꝛ priuilegijs vallata eſt:vt patet alibi.

SANCTA · FACIES ·
SALVE · NOS
Symon Vincentius.

Te 1a. 936

